



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>



Catalogued
1910

4^o.

D. 10. Th.

B. S.

ANTONII MATTHÆI
VETERIS ÆVI
ANALECTA.

TOMUS SECUNDUS.

ATON

RECEIVED AT NEW YORK

V E T E R I S Æ V I
A N A L E C T A
S E U

VETERA MONUMENTA

HACTENUS NONDUM VISA.

QUIBUS CONTINENTUR SCRIPTORES VARI

QUI PRÆCIPUE

*Historiam Universalem, Expeditiones in Terram Sanctam, Res Ger-
maniae, Gelriae, Hollandiae, Ultrajecti, Frisiae, tam Occidentalis, quam
Orientalis, & Groningae; ut & Gesta Equestris Ordinis Teutonici,
Dominorum de Brederode, de Culenburch, & de Arckel,*

MEMORIAE PRODIDERUNT:

P R Æ T E R E A

Itineraria, Testamenta Vetera, & Doctorum Virorum Epistolæ.

Primus in lucem edidit adjectis Observationibus suis

ANTONIUS MATTHÆUS

Quondam Juris in Illustri Academia Lugduno-Batava Antecessor.

EDITIO SECUNDA.

Cui accedunt Editoris Notæ, ejusdemque Indices accurati & locupletes.

TOMUS SECUNDUS.



H A G Æ - C O M I T U M,

Apud G E R A R D U M B L O C K.

M. DCC. XXXVIII.



CATALOGUS AUCTORUM

qui hoc Tomo Secundo continentur.

Hic incipit Tomus Tertius Analectorum prioris editionis in 8.

EMONIS *Chronicon Abbatis I. in Werum apud Omlandos ab Ann. c. cc. iii. usque ad Ann. c. cc. xxxvii.*

Pag. i.

ITER seu **EXPEDITIO**, *quam fecit Comes Hollandiae adversus Saracenos ut Dux classis in Syriam Ann. c. cc. xvii. Auctore socio ejusdem classis. Pag. §§. 25.*

MENCONIS *Chronicon Abbatis tertii in Werum ab Ann. c. cc. xxxvii. usque ad Ann. c. cc. lxxiii.*

Pag. iii.

ANONYMI *Continuatio usque ad Ann. c. cc. xcvii.*

Pag. 189.

JOANNIS de CASTRO *Sinus Arabici, seu maris rubri, quod navigavit, ejusdem insularum, ejusdem littorum, portuum, rupium, vadorum, brevium, locorumque confinium, quotquot vidit & perlustravit, ad fines usque Æthiopie, accurata descriptio. Pag. 215.*

EXCERPTA *ex Itinerario Jo. de BARROS Lusitaniae Regis Consilarii & LUDOVICI de Marmol Carvajal.*

Pag. 243.

EXCERPTA ex Itinerario SULEIMANNI

Bassæ Ann. CIO. IO. LXXVIII.

Pag. 247.

XX. & ~~III~~ *Vetera Testamenta seculo XV. & sequenti
conscripta.*

Pag. 251.

JO. ISACII PONTANI & PETRI SCRIVERII, *Virorum Clarissimorum, quæ variam doctrinam continent, Epistolæ aliquot.*

Pag. 363.

Hic incipit Tomus Quartus Analectorum prioris editionis in 8.

WILLELMI Monachi & Procuratoris Egmondani
*Chronicon ab Ann. DC. XLVII. usque ad Ann. CIO.
CCC. XXXIII. Quo & quæ contigerunt toto terrarum
orbe, & sui inprimis temporis historiam persequitur;
cum Observationibus A. Matthæi.*

Pag. 425.

CONCLAVE ULTRAJECTINUM, *quo
Princeps Ultrajectinus, & Diœcesis Antistes constitutus
FREDERICUS Marchio de Baden.*

Pag. 719.

HIC

HIC INCIPIT
ANTONII MATTHÆI
ANALECTORUM

TOMUS TERTIUS

PRIORIS EDITIONIS.

THE
HISTORY OF THE
CITY OF
NEW-YORK
FROM
THE
FIRST
SETTLEMENT
TO
THE
PRESENT
TIME
BY
JOHN B. HENRY

NOBILISSIMO, AMPLISSIMO,
& CONSULTISSIMO VIRO,
D.D. PETRO VAN DAM, JC^{to}

I N

INDIÆ ORIENTALIS

Societatem potentissimam,

Cui est à consiliis, jam olim meritis

PERILLUSTRI,

Valetudinem, decus, honorem, splendorisque,
incrementum assiduum, famam in terris, &
summum bonum in cœlis.

Nobilissime, Amplissime, & Consultissime Vir,

LIBRUM tertium Analectorum non alii,
quam tibi, cui ob singularem & insignem
in me affectum, ob summa in me merita,
& incredibilem benevolentiam, quam to-
ties sum expertus, tantum fateor me de-
bere, quantum homo potest homini,
consecrandum existimavi. Munus est, vir Amplissime,
de quo dubito, ut verum fatear, si cum illo affectu,
quo complecteris me, comparetur, an satis dignum,
quod offeratur. Sed si cum animo offerentis, qui quam-
vis impar sit solvendo, aliquo tamen modo animi gra-
titu-
Tom. II. ** titu-

D E D I C A T I O.

titudinem , & quanti faciat Amplitudinem tuam , conatur significare , velut dignum fortassis , præsertim quia literarium est , & in pretio tibi literæ , qui & ipse es literatus , literisque & disciplinis innutritus , accipies. Certe Auctores , quibus constat , viros olim honoratos , hæcenus autem nondum visos , etsi visu , & non visu tantum , sed & lectu dignissimos , ut qui habent non pauca , nec nota , nec passim obvia , & quæ alibi quæras frustra , non aspernaberis , ni fallor. Non augebo rem verbis. Dicam tantum , quod res est , & paucis quidem , quinam sint: Floruerunt in Frisia jam ante annos quingentos viri apud suos præcipui & illustres , gloria doctrinarum , studiisque humanitatis & pietate. clarissimi Emo & Menco , Abbates in Werum. Werum , seu Wittowerum , cœnobium olim non è minimis , quod inter Groningam & Dammonam in Omlandia , ut scribit Ubbo Emmius 12. *hist.* Cœnobium dico cum Emmio , nam & vulgo sic dicitur , sed ut clarius rem eloquar , non tam claustrum , seu cœnobium , quam locus potius , in quo claustrum , aut duo claustra , ut ita dicam , alterum viris destinatum , quod *Floridus Hortus* , alterum vero fœminis , quod *Campus Rosarum* , ut in agro Trajectensi vicina itidem duo , virorum alterum *Oostbroeck* , alterum *Vrouwen clooster* monialium , ne si viri fœminæque eodem tecto conclusi , ut alibi nonnunquam contingit , auderent nefas infandum. Nequis autem de eo dubitet , locuples adest testis , Menco nimirum ipse ad Ann. 1242. *Paulus* , inquit , *secundus Abbas*

D E D I C A T I O.

*bas Floridi Orti anno ab obitu Domini Emonis & sua
 successionis VI. acutissima febre correptus de clauſtro
 ſororum ad Abbatiam eſt deductus. Et idem iterum de
 Emone ad Ann. 1237. Coram poſitis fratribus & ſo-
 roribus in nouo clauſtro, cui ipſe tanquam rigator no-
 men Campus roſarum impoſuit, de laboribus & ærumnis
 ereptus dormiuit cum patribus ſuis. & mox: Corpus ita-
 que ejus ſacerdotalibus indumentis, ut decuit, &c. inuo-
 lutum & in Eccleſiam proceſſionaliter delatum, (ſic enim
 legendum ** p. 190.) ſororibus extra portas cum can-
 tu exequiali proſequentibus, fratribus qui aderant comi-
 tantibus, in navi eſt collocatum, & ad Abbatiam de-
 ductum. Verum autem, quod non clauſtrum, ſed quod
 locus, in quo clauſtrum, idem indicat ad dict. Ann. **
 p. 169. Ceteros autem labores, quos pro Eccleſia ſuſti-
 nuit, longum eſt deſcribere, & maxime labores & ſolli-
 citudines, quas habuit pro Eccleſia in Verum, quando
 ibidem clauſtrum fundauit &c. Emo primum ſacerdos
 fuit, ſeu plebanus in Huſdinge, qui vicus apud Om-
 landos eſt, ut patet ** p. 6. & ſeqq. & p. 11. Fun-
 dato autem clauſtro, ejus primum Præpoſitus, & ex
 Præpoſito tandem Abbas, ut diſerte etiam ait ipſe **
 p. 119. Eodem die Emo Præpoſitus Floridi Horti per
 manus impoſitionem præſati venerabilis Antiftitis ex mi-
 ſeratione diuina aſtantiſus fratribus ſuis nomen & offi-
 cium Abbatis ſuſcepit. Atque ita & Ubbo Emmius ad
 Ann. 1225. Anno, inquit, 1225. venit Theodoricus
 Episcopus Monasterienſis, & Antiftitem Werumanum*

** Nobis
p. 130.

** Nobis
p. 116.

** Nobis
p. 5. & 8.

** Nobis
p. 81.

D E D I C A T I O.

Emonem &c. ex *Præposito Abbatem declarat ad ix. Kal. Mart. cæteraque controversa cum eo componit.* Nec aliud nomen quam Emo, Germanis, Frisiis, aliisque, usitato olim more, quibus unicum tantum nomen. Ea iis modestia. Novum quiddam & insolens, sicui forsan duplex. Unde & mentio facta, si contigisset. Gesta Treverorum apud Leibnitium *cap. 68. Presbyterorum unus Fredericus, alter duobus nominibus vocabatur Dominicus Guilhelmus.* Quæ verba etiam extant apud d'Achery in *Historia Treverensi to. 12. Spicil. p. 243.* Mox apud Leibnitium: *Inquisitus est & alter ille, videlicet, qui ob hujus nequitie infamiam obumbrandam duobus vocabatur nominibus &c.* Exempla habes affatim & apud Freherum in antiquis monumentis ad *Origin. Palatin.* & in eo, quod nuper prodiit, *Chronico Huxorienti p. 26. & seqq.* Idem legitur de Longobardis (nam & ipsi Germani) etiam postquam jam diu in Italia fixissent sedes, ut ostendit subscriptio, quæ fœderi est subjuncta, quod Radelchisus Princeps Beneventi cum Siconulfo Salerni Principe percussit Ann. dcccli. Habet id integrum Camillus Peregrinus in *hisor. Longobard* ubi hi sunt, qui subscribunt. *Majelpoto. Rosfrit. Bernardus. Toto. Joannes. Tassilo. Guala. Dauferi. Majenulfus. Poto. Petrus. Caide. Laitu. Gualati. Ermengardus. Adelcbisi. Tasilo. Rodelfci. Joannes. Archbisi. Adelcbisi. Adwim. Epo. Adelpertus. Guaiferi Comes. Radoalt. Radelgari. Radelcfrit. Azzo. Adelricus. Adelverto &c.* Et quot quæso ex Comitibus, qui præfuerunt Hollandiæ, quot ex Regibus Fran-

D E D I C A T I O.

Franciæ ante Hugonem Capetum , quibus duplex fuit nomen? nisi forsan quod desumptum , aut quod ab aliis vulgo additum , aut à corporis aut ab animi vel virtute vel vitio. Recentioris est seculi , qui ex nominibus increvit fastus. Emonis vitam latissime scripsit Menco Abbas tertius , ubi desinit Emo orsus , & rerum seriem persecutus usque ad Ann. 1273. Quo & obiit , ut puto. Nam & meminit mox ad eum annum , modo numeri non corrupti , & sic se habeant , ut expressi , Oudgeri Abbatis , qui Menconi successit , ejusdem continuator , cujus nomen incertum. Corrupti autem nec ne , vix est ut possim dicere. Nam & hæli jam cum exscripsi , utrum esset legendum cío. cc. lxxiiii. an cío. cc. lxxviii. obscuris numeris contortisque. Alioquin & id patet , quod ordo temporum vix servatus ab eo , qui continuavit. Nec ratio est in promptu , nisi dicas , quod plures , qui hic aliquid addiderunt. Si unus , cœptum tantum opus , aut affectum haud dubie , conjectis in chartam subinde ab eo , qui cœpit , his aut illis pro re nata , & prout quicquam succurrit , memoriæ tantum causa. Quicunque autem tandem sit , domestica tantum narrat. Ad externa non accedit , ut *Emo* & *Menco* , qui & exactam habent temporis rationem , & inter cetera etiam toti in enarrandis Christianorum expeditionibus in terram sanctam , & rebus contra Saracenos in Syria olim gestis. Unde & Emo inseruit Frisii cujusdam literas , quibus solide enarratur , cujus hætenus

D E D I C A T I O.

** Idem
repetit
Cl. Mat-
thæus in-
fra pag.
26. in
Not.
Num. 2.
Sed infra
p. 423.
errorem
suum
emendat,
idque
Florentii
IV. patri
Wilhel-
mo I. ad-
scriben-
dum do-
cet.

nemo meminit, navigatio, seu expeditio, & iter Comi-
tis Hollandiæ, cujus nomen non adjectum, sed ratio tem-
poris si ineatur,** Florentii IV. haud dubie, quod is magno
cum apparatu fecit Ann. c15. cc. xvii. Præfectus classis
in Syriam. Iter maxime est memorabile. E Belgio An-
gliam prætervecti Ulixbonam cum venissent, Episcopus
civitatis adversus Mauros & Saracenos, quotquot partes
Lusitaniæ adhuc armis occupabant, amplis admodum
promissis, spe & terrenorum & cœlestium præmiorum,
& prædæ ingentis, incitavit. Sed cum multis, præser-
tim Frisiis, religio esset exercitum adversus Saracenos,
qui in Syria, contractum in Hispania conterere, dissen-
sio Duces disjuxit, & universam mox classẽ in duas
partes distraxit. Pars, in qua & Scriptor, expugnatis ali-
quot in Lusitania Maurorum castris urbibusque, cum jam
annus vertisset se, nec ulla amplius oportunitas navigan-
di in Syriam, Massiliam se primo, & ea mox relicta in
Italiam se contulit, & Corneti hyemavit. Ver cum re-
diisset, assumptis secum Italis, quotquot cruce signati,
& gratiis iis actis, à quibus totam hyemem tam huma-
niter procurati, rursus naves ingressi post magnas diffi-
cultates tandem Acon pervenerunt, quæ & olim Pto-
lemæis, validissimum Christianorum propugnaculum in
Syria, & quod nisi numerosissimo Saracenorum exerci-
tu, centum hominum millibus per aliquot septimanas,
ut Anonymus habet Auctor, quem ineditum adhuc ser-
vo, per vices summa vi, & quotidie id oppugnantibus,
ex-

D E D I C A T I O.

expugnari non potuit. Comes autem Hollandiæ quod Dux classis, ut dixi, diserte id habet Auctor ** p. 37. *omnibus quoque ad salutem animarum & pacem pertinentibus rite dispositis, Comes de Wetha Prædux totius classis est electus, posteriore custodia Comiti Hollandiæ deputata, quem Duce[m] & Dominum jam totus sibi delegat exercitus &c.* Narratio est prorsus nova, nec alibi unquam lecta. ** Obiit autem Emo Ann. c. 15. cc. xxxvii. historiam suam orsus ab Ann. c. 15. cc. 111. Usus magno cum fructu ejusmodi monumentis, & speciatim his Chronicis, cum historiam olim conderet, doctissimus Ubbo Emmius, ut non semel fatetur ipse. De Emone ad Ann. 1227. lib. 9. *hist. Emo, inquit, primus cœnobii Werumani antistes, cui plurimum tribuo, homo illorum temporum æqualis &c.* De Mencone ad Ann. 1262. lib. 11. *Mencone antistite tertio cœnobium regente, cui multa in Annalibus annotata debemus.* Habui, quibus usus sum, duos Codices, chartaceum, & membranaceum. Chartacei usum concessit Ordinum Frisiæ Historiographus, vir admodum Reverendus, Clarissimus Theologiæ in Illustri Academia Franequerana Professor, JOANES van der WAAYEN. Membranaceus Groninganus & vetustissimus fuit, sed fugientibus passim literis, siglis, & characteribus tam continenter refertus, ut cum esset propemodum ad singula subsistendum, de libro abjiciendo, ut qui lectu esset tam difficilis, consilium non semel ceperim. Sed cum rursus animadverterem mon-

** Nobis
p. 26.

** Sic &
infra p.
119. sed
infra
p. 115.
c. 15. cc.
xxxii.
omnino
male.

D E D I C A T I O .

mentum rei, & historiæ alibi vix occurrentis, non obscuris etiam indiciis cognoscerem lectum Ubboni Emmio, ut qui ultimam paginam, omnium pessime se habentem, ad oram libri descripserat, & descripserat sua manu, resumpsi animum aliquoties, & quamvis magno cum labore, oculis etiam non semel fessis, descripsi univcrsum. Utendum dederat vir Amplissimus, & cui usi hoc nomine multum debent bonæ literæ, multum debet Respublica, multum Groninga, multum ego, & omnes, quibus placet eruditio, quibus virtus in pretio, vir & mea prædicatione & omni laude major. **MENS O ALTING**, Consul Groninganus. Hic autem etsi altera, & plus quam altera parte auctior, præter Soliloquia, & iter illud in Palæstinam, quæ solus hic continebat, Menconis tamen Continuatio in Frisico tantum fuit. Ex utroque autem ad marginem variantes addidi lectiones, quotquot se obtulerunt.

Multa habet non contemnenda, qui Anonymum sequitur, **JOANNES de CASTRO**, nec ex iis, quæ vidit, dum superiori ævo Ann. 1540. iter facit per mare rubrum, dum Sinum Arabicum navigans attenta mente contemplatur univcrsum, quicquam omittit sciens, insulas, portus, ripas, & quicquid toto illo tractu ad oram Abissynam, ad Æthiopiam, notatu dignum, Nili fontes & incrementa, & quæ proprie eorum causa, mores item Æthiopum, eorum dissidia, & propter dissidia eorum clades à Zeylanis, vicina ipsis gente, auxiliantibus

D E D I C A T I O.

bus Turcis, acceptas iterum iterumque, & acceptas per id tempus, quo non procul ab eo loco, in quo Rex tum Abyssinus, classis appulit Lusitana, in qua & Auctor, cujus scriptum hoc, & satis appulit oportune, missis Regi subsidio, cum identidem id urgeret, Lusitanis quingentis Duci strenuo commissis. Accedunt excerpta ex aliorum itinerariis, ex SULEIMANNI etiam Bassæ Ann. 1578. Adjeci insuper, ut & alias jam feci, vetera aliquot testamenta notis, ubi opus, à me aucta & illustrata. Adjeci velut bellaria avi mei PONTANI & PET. SCRIVERII virorum Clarissimorum Epistolas aliquot eruditas, ex quibus credidi lectori, quod in rem suam verteret, hausturum aliquid non inutile.

Tibi autem, Nobilissime & Amplissime vir, pro tuo in me insigni, quem tot didici experimentis, affectu & voluntate, transcribo id universum. Eodem animo, quæso, accipe, quo ego id ipsum offero, prolixo libentique. Majus tuum est in me meritum. Fateor id non invitum. Verum aliud non succurrit jam, quo gratum possim testari animum. Dabit forsan Deus & otium & tempus, quo quid dignius, quod à te, vir Amplissime admittatur, qui, quemadmodum jam dixi, & literis es innutritus, & insignis earum cultor omnes amas, qui eas amant, quique iis se exercent, eorum æquus existimator omnes habes in pretio. Deus Opt. Max. benedictionibus & te & universam tuam familiam affatim

Tom. II.

repleat,

DEDICATIO.

repleat, prosequatur, honorumque & vitæ faturum ferum tandem in cœlum evehat. Vale Nobilissime & Amplissime Vir. Felicem diu te Deus servet. Vovet id boni omnes. Vovet

Nobilit. & Amplit. tuæ

Devotissimus

*Dab. è Musæo Lugd. in
Batav. Kal. Novembr.
610. 1300. XCIX.*

ANTON. MATTHÆUS.

A N-

ANTON. MORNACIUS

ad. l. un. ff. de offic. Quæst.

Citari solet hic textus, ut dicamus assumi posse ex historiis, Annalibus, & Chronicis idoneam ad lites terminandas probationem, quod intellige in factis antiquis. *cap. 13. cum causam. junct. Gloss. de probat. & dummodo auctoris, qui profertur, recepta sit fides, ut docet non modo Baldus h. sed & ipse Aristot. lib. 1. Rhet. cap. 13.* Denique cum in publicis causarum actionibus utendum sit aliquando ejusmodi testibus, vidi probatum semper hunc morem Senatui. Flodoardi enim historia Rhemenfis accepta est in causa, quæ se obtulit in Veromanduorum catalogo Ann. 1599. Possuntque plures repetere memoria, quanta historicorum invecta mole Lud. Buissonius, qui nihil unquam inepte in palæstra forensi molitus est, cancellos fori impleverit in causa illa celebri, quæ ab eo & Clariss. Dureto, imperiosæ facundia patrono, per duas sessiones acta est inter Duces Luxemburgium & Espernonium, uter alterum anteiret in jure Pariatus Franciæ. Hoc iterum vidimus in causa, quæ triduum exemit inter Illustriss. Principem Condæum & Ducem Guisium in quæstione custodiæ Normanniæ & juris viduitatis, perorantibus Ant. Arnaldo & Pet. Martellerio Advocatis fortissimis. In ambabus enim illis actionibus permulti hinc inde auctores historici laudati sunt librique allati, & electi. Scio magnis viris excidisse, ut publice dicerent nihil hæc in causis facere ad decisionem, sed ad ornatum duntaxat, quos tamen de sua illa sententia decessuros fuisse opinor &c.

*** 2

JOANN.

J O A N N. F A B E R

ad §. item pretium. Inst. de empt. vend.

ET hæc faciunt contra multos simplices legistas, qui nil sciunt de libris Poëtarum & Philosophorum, nec de moralibus, quod est pejus & damnabilius pro salute.

HERM. CONRINGIUS

in liter. ad Henr. Meibom. rer. Germ. tom. præfix.

PATRIS antiquitatis ignorantia, ejus certe cognoscendæ negligentia, arguit profecto puerilis animi angustias, saltem in iis, qui doctrinæ laudem æmulantur. Quis sane ingenio ad masculam vim erecto non desideret, præter ea, quæ rerum nostrarum quasi oculis exposita sunt, vetusta etiam quæque majorum scire, sive prospera, sive adversa fuerint? Delectat utique permultum etiam horum cognitio: atque adeo vel sola illa, quæ hinc capitur, suavis voluptas, idonea est, quemvis ad hanc operam allicere. Agere vero hoc ipsum & pietas quædam jubet &c.

E M O.

EMONIS (†) CHRONICON

ABBATIS primi in WERUM apud
OMLANDOS,

Ab Ann. CIO. CC. IV. usque ad Ann.

CIO. CC. XXXVII.



Ruit vir quidam moribus integerrimis, pie vivere volentium dignus recordatione. Vir iste secundum carnis considerationem nobilitate, & alia quoque dote corporis admodum beatus extitit, statura quidem brevis, facie formosus, corpore validus, velocitate & valetudine viguit. In rebus domesticis fuit providus, in moribus circumspectus & cautus. Ab adolescentia sua puritatem innocentiae & deinceps diligebat, subiectus parentibus, à quibus quasi unicus plurimum amabatur, quorum providentia postquam geminae ejus sorores nupsissent, actitatum est, ut cujusdam nobilis filia ei desponsaretur, quæ postmodum est eidem copulata. Defuncto itaque patre, matre superstite, & commorante adhæsit uxori, quam, sicut nuptiæ postulant, maritali diligebat affectu. Ipsa tamen fortassis occulto Dei judicio infecunda permansit. Cumque aliquot annis onus matrimonii strenue perferret, tactus intrinsecus molestia, quia prole, quæ præmium solet expectari nuptiarum, caruit, accensus est igne divini, ut creditur, calor, & cœpit meditari remotioris vitæ conversationem, & certiore fratrū & filiorū fecunditatem. Aggressus igitur nuptiam suam verbis dulcibus hujus-

(†) Congruum, puto, præfixi titulum. Codex Frisicus habebat hunc: *Annales cœnobii Witterwerumani ordinis Præmonstratensis in Frisia inter Amasum & Laubacum*. Groninganus hujusmodi: *Incipiunt Cronica, & primode fundatione & fundatore novi claustrī, quod dicitur Floridus Hortus*.

Tom. II.

A

2 E M O N I S C H R O N I C O N

hujuscemodi inspirationis, uti ipsa (1) assensum præberet; sed minime consensit, & restitit ei more carnalium, una quidem caro facta, sed non eadem inspiratio erat in ea. Quid ergo faceret ille tantum accensus? Non acquievit carni & sanguini. Cœpit vigilare, genua flectere, crebras orationes fundere, sed occulte in mediò domus suæ. Fugiebat thorum nuptæ, ut vel hoc modo ad commutationem ipsam provocaret. Cumque fatigatus esset in duro domus suæ pavimento, breves & dulces carpebat somnos, & mane servus vel ancilla impingebant in illum ignari. Adfuit sacrum quadragesimæ tempus, quo se præparat ad militiam universitas fidelium, & ipse aliquid cæteris altius meditabatur, quatenus licitis ex consilio spiritus, quo affectus erat, quippiam supererogaret. Postulavit igitur partem panni linei & crudi, & fecit membris aptari, & strictissime assui, & sic quasi lorica indutus vestes superinduit communes, & contra carnem & sanguinem vigiliis & orationibus, jejunio panis & aquæ, bis tantum in hebdomada refectionem capiens, fortiter dimicavit. Sed & hanc consuetudinem aliquot sequentes quadragesimas observare consuevit exceptis aliis observantiis feriarum, quas sibi jugiter imponebat juxta Apostolum dicentem: *Castigo corpus meum & in servitutem redigo.*

Cœpit igitur dicere sororibus suis & nuptæ, quod facturus esset claustrum de patrimonio suo, & multorum filiorum & filiarum heres futurus, quod subsannare consueverunt illæ, quia sperabant & in bona succedere, illaque non quod spirituale sed quod carnale cogitabat. In illa autem tempestate transmissa est

a

(1) Solvitur matrimonium ingressò conjugē in monasterium. Necesse est autem ut id fiat utriusque consensu. *cap. 4. cap. uxoratus. cap. significavit. extr. de convers. conjug.* Qui postquam intercessit, contracta dicitur fraternitas. Fit frater tum qui maritus, soror autem quæ olim uxor. Apud Reginon. 2. *Chronic.* Nicolaus Papa I. *Quos Deus conjuxit, homo non separat; Deus tamen & non homo separat, quando divini amoris intuitu, ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur.* Idatii *Chronicon.* *Paulinus nobilissimus & eloquentissimus &c. cui Therasia de conjugē facta soror.* Nomocanon apud Coteler. 1. monum. eccles. Græc. c. 492. *ut quæ continentiam servare voluerit, faciat id cum mariti consensu; & c. 512. Εἰ τις μετὰ τῆς γυναίκος ἰδεὲς πορεύῃς.* Siquis cum muliere fraternitatem contraxerit &c. Vide Rosweyd. *Quomastic. ad Vit. Patr. verb. Continentia.*

à summo Pontifice crucis prædicatio, ut jam secundo incitarentur fideles ad succursum terræ sanctæ. At ille sicut cervus fontem sitiens gratias egit altissimo in corde suo, qui talem sibi devotam ostendit occasionem, & id ipsum nuptiæ suæ innotuit, quod jam dudum voluit ire post Christum, & tunc instabat hora abnegandi sese & tollendi crucem. Porro illa videns insuperabile propositum habito consilio, recollectisque bonis suis & donatione ante nuptias, cum dolore se ab illo dissociavit, & in domum patris regressa deinceps sub custodia matris & fratrum suorum more turturis vitam castam ducebat, & sine bono quievit.

Denique zelo sanctæ conversationis & promotionis ejusdem in loco avito totus arbebat, & transtulit se ad Claricampenses, ut locus & religio promotionem caperet, & incrementum. Sed illi aliud meditantes, quatenus venditis prædiis ad eos rediret, amarius insidiis sororum ipsius & ab earum propinquis arcebantur, & idcirco ab eo recesserunt. Monachi quoque in vicinia positi metuentes à Cisterciensibus opprimi propter locorum vicinitatem ipsum alliciebant. Et vocatis clam sororibus semel & iterum convenerunt cum eis, ut tandem datis ducentis marcis ingrederetur ad eos, illi vero relictis bonis libere potirentur. Sed non sedit divinæ dispensationi tale cupiditatis commentum carnale. Et ideo ille sedit solitarius, quia levarat se super se, donec sua sponte se & sua obtulit domino Reyndoni Abbati, qui tunc extitit Abbas præfatorum in vicinia monachorum ea conditione, ut asserere solebat, ut in loco suo transponeret conventum, & ipse cum illis ibidem faceret residentiam perpetuam. Cui gratanter concurrentes omnes * promiserunt, & de communi consensu oratorium construxerunt. Quo constructo adfuit piæ recordationis Dominus Otto (1) Monasteriensis Episcopus, & instantia Abbatis Con-

* id ipsum. Coa.
Gron.

ventus

(1) Ei in spiritualibus parebant etiam Omland, ut diserte aiunt ipsi apud Reyndanum lib. 11. hist. ad Ann. 1524. Transactio Ann. 1530. *Soo twist en sebelinge der Geestlicken jurisdictien batven tusschen den Officiael onser Gen. Heeren van Munster, ende den Onderfaten der Stadt ende Ommelanden van Groningen een tyt berwaerts geweest sint &c.* Et mox: *In den eersten so sel myn Genadige Heere van Munster van den confirmatien ende benedictien der Abten hebben enen redelyken ende tydelyken penninck.* Vid. infr. p. 5. 7. & 10.

4 E M O N I S C H R O N I C O N

ventus venit ad locum, & præparavit se ad dedicandum oratorium in loco constructum. Cui astantes & resistentes sorores Emonis jam dicti fundatoris dedicationi reclamaverunt. At ille nihilominus dedicavit, dicens qui in causa triumpharet, oratorium ut cum aliis rebus possideret. Dedicatum est Oratorium primum anno domini M. CC. IV.

† *Fris.*
Qui
rexit.

Circa idem tempus cœpit cœnobium Sancti Joannis Evangelistæ in Merna & cœnobium sororum in parochia Skeldensi à quodam *Henrico* Canonico Copenburgenſi Præposito in Merna. Verum claustrum in gratiam S. Mariæ convaluit cooperante matronâ conversa, longæva, amita fratris Herdrici postmodum Præpositi ibidem. † Surrexit etiam cœnobium in porta S. Mariæ per quendam bonæ memoriæ, qui tunc præfuit familiæ in Benethe, olim Abbatem in Doccum. Igitur post hæc omnia præfatus Abbas se illuc transtulit, sed subito post unius noctis moram rediit nunquam illuc rediturus. Ille igitur propter promissam conditionem liber esse voluit, & prædium suum promovere, sed de consilio transposita est illic familia XII. sororum cum Priore. Qui cum lautius se procurare voluisset, orta est animorum scissura inter Fundatorem & Priorem, & recessit Prior. Proinde iterato institutus est alius Prior cum paucioribus, qui cum non attenderet nec acquiesceret animo fundatoris, sed licite ad velle suum rebus uteretur, offensus est fundator, & jam tertio separatus solus remansit. Duo quidem notabilia simplicibus in eo apparuerunt, qui ultra modum literaturam amplectebatur, sed vena ingenii, ut apparuit, arida fuit, & non est subsecuta sæcunditas. Sed tamen ante novissima admodum legere edoctus ordinem Diaconatus suscepit. Alterum erat, quod Præfectis in loco competenter obtemperare non poterat. Plurimas tamen & varias sustinuit angustias & labores in initio calorſis pii propositi querens fideles coöperatores & non inveniens per annos circiter octo. Et tunc non erat invitatus quispiam nisi secularis sacerdos, qui divina celebraret retentis paucis in habitu regulari.

* *Cod.*
Gron. li.
teralibus.

† parvus.

In tempore illo fuit clericus adolescens præfati fundatoris amitæ filius & nomine æquivocus, qui à primis pueritiæ suæ annis * liberalibus fuit studiis imbutus. Is cum fuisset in limine adolescentiæ suæ, & ipse † parvulus parvulos imbueret apud quosdam B. *Benedicti* religiosos mediante abyſſo judiciorum Dei

Dei cœpit gustare, sed tenuissime, quia suavis est dominus, & displicuit ei mundus præ dulcedine religionis. Ad quam quo pacto pertingere posset, nondum cogitabat. Vallaverat eum verecundia, quæ radicem traxit ex simplicitate, & pudicitia, & stupore quodam animi sui, qui jugiter ab annis pueritiæ premebat linguam suam à turpiloquio, & animam à motu concupiscentiæ, & cogitationum trahentium ad opus inhonestum, ne quasi passer instabilis rueret. Qui cum mare versus Angliam anno ætatis suæ quasi xx. transisset communis causa studii literarum, quod fuit Oxoniæ, æstuabat uberius liberalibus artibus se implicare, in quarum foribus stans à fratre suo carnali secum commorante revocatus, & ut zelo innocentiae protegendæ disciplinæ juris intenderet persuasus. Deinde in patriam remeans fervorem juventutis verecundia erudiente temperavit, quæ sic per Dei gratiam ipsum ad ordinem clericalis militiæ præparavit. Tandem de media abisso secularis vitæ nesciens eligitur, & invitatur ad titulum cujusdam ecclesiæ. Quamobrem ad sacros ordines properavit, & à venerabili Mindens. Pontifice domino *Thidmaro* primitias quinque ordinum suscepit simul; & deinceps per legitimam † interstitia ad ordinem sacerdotii est provectus. Functus ergo sacerdotio plebem pro viribus custodivit sine delectu personarum omnibus omnia factus, & sic de manu Archidiaconi de more Monasteriensis ecclesiæ recepit curam animarum. Porro jugiter eum, qui est Deus virtutum, cujus est totum, quod est optimum, precibus & desideriis perquisivit, ut quæ bona essent nutrirentur, & nutrita custodirentur. Vulneraverat cor ejus amor & timor, & adhæsit anima ejus post eos usque ad fores justificationis. Sed nondum adhuc caminum doloris & laboris ingredi conabatur, in quo, sicut postmodum experiebatur, examinantur, qui per portam justificationis introducuntur. Parturiebat animus ejus sœtum vitæ remotioris, sed non peperit propter seculares, quibus adhuc serviebat satis ignarus futuræ novitatis post conflictus vetustatis. Interim diligebatur ab omnibus in simplicitate sua, sed ipse altius meditabatur, eo quod Apostolus proloquitur: *Si adhuc hominibus placerem Christi servus non essem.* Inter prospera præsentis vitæ & dulcia dulcedine patriæ celestis afficiebatur tanquam in aure cordis dicere-tur ei; *Transi in locum tabernaculi admirabilis, ubi est vere sonus*

† Gradatim ordinum sit collatio, non per saltum, ut dixi jam lib. 1. *manud. ad jus Canon. cap. 8.*

6 E M O N I S C H R O N I C O N

epulationis in voce exultationis & confessionis. Nequaquam fruitione temporalium incertorum animæ refriguit suspiratio, sed adhuc morabatur, quasi in Ihericho, sicut ille qui statim pulsus erat, qui vix potest subsistere, fragilitate carnis infirmus, aut compede consuetudinis ligatus, cui displicent mala, nec resistit, quia caro concupiscit adversus spiritum. Peccat tamen magis sub Deo, quam contra Deum, semper de veritate cogitans, & de misericordia confidens. Meditatur de venia, quia terretur à culpa, ratione repugnans, sed sensus illicite succumbens. Intus voce dicitur, *Concupivit anima mea iustitias tuas*, quia nondum perficere desiderat. Quemadmodum quidam dolent, quod dolere non possunt, sed dolent, ut doleant, & dolor inefficax inferat dolorem efficacem. Postpositis itaque secularibus litteris mel & fac Evangelicæ lectionis esurit, & potum de Psalmorum nectare quærit. Vacabat officio sibi injuncto cum officio scribendi & legendi, redarguens se ferula pii desiderii, quo detrimenta ante ætæ ætatis redimebat, quia spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Mater enim sua carnalis onus rerum familiarium administrabat, femina provida, & Deum timens, sollicitè satagens, & orans, ut fide & opere proficeret coram Deo & hominibus, quia scriptum est, *Cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis via immaculata.*

Quodam igitur tempore dum solennia dedicationis ex more peraguntur, aderat quidam sibi valde familiaris, qui specialis fuerat cultor decoris Dei in construendis ecclesiis & ornandis: & in hoc studio ab adolescentia & deinceps flagrabat. Qui etiam post horam prandii in sobrietate consumptam, cum simul per viam cum hospite deambularet, cœperunt sese mutuo invitare ad melioris vitæ conversationem, & vilescere mundus utrique cum delectationibus suis. Ille quidem, uti postmodum deprehensum est, calore novi operis, iste simplicitate novæ vitæ trahebatur. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei; qui regna transfert & constituit. Placuit igitur illis, ut locum illum visitaturi convenirent. Et accesserunt & invenerunt illum solum, qui se & locum quasi elapsus de manibus multorum solitarium conservabat. Et gavisus est in conventu eorum, & accensa sunt corda eorum, ita ut concordarent ad invicem super altari ad locum illum promovendum rebus & religione.

{ A

In-

Interea præfatus sacerdos trifariam religionem corde tenuit
1 ponderavit, & unam illarum propter vicinitatem decrevit vi-
tare, alteram quoque, licet eam diligeret, non elegit. Præ-
monstratensem ergo ordinem acceptavit fiducia 2 incorporan-
di animo concepta. Egit ergo medio tempore mediante viro
illustri piæ opinionis *Popekone* in 3 *Tjamerfoerna* plebano, ut
omnis scintilla discordiæ orta aliquando inter monachos vicinos
& fundatorem loci extingueretur, constitutis ab Episcopo Mo-
nasteriensi delegatis, qui anno gratiæ M. CC. octavo citatis par-
tibus, cum Abbas *Reyndo* nollet comparere, compositionem
super rebus, sumptu & expensis in loco novello, vallatam at-
testatione virorum proborum confirmarunt VI. Kalendas Martii.
Testes compositionis prius celebratæ fuerunt *Olbrandus* de *In-
carwerth*, *Eve* de *Romeswerwe*, *Eggardus* de *Nothensum*.

† Unde ubi tempus visum fuit opportunum memorato sa-
cerdoti, cœpit parochianis suis propositum propalare, & dis-
positis rebus suis valedixit omnibus † profectus cum amico
memorato & cum fundatore loci jam semel dicti. Pervene-
runt igitur ad Hortum B. virginis trans Lavicam, & exposita
intentione eorum coram Venerabili Abbate loci Domino *Ri-
cardo* dictus Abbas revoluta libro institutionum voto ipsorum
Deo fortassis disponente satisfacere minime consensit. Quamob-
rem turbati sunt & tertius rediit ad propria. Sacerdos ergo
memoratus & loci novelli Fundator habenas propositi minime
laxarunt, & se ad invicem considerabant, quoniam ille adhuc
cucullam gestabat, quam conditionaliter & electus, ut dixit,
accepit in ordine, quem professus erat ante tempus regularis
institutionis, & ideo ne dispar habitus concordem utriusque
voluntatem impediret, sua sponte nigra veste deposita candi-
dam † cappam sibi aptavit & induit, & profecti sunt per Gro-
ningam in ebdomada pœnosa post Dominicam Palmarum & in
Sabbato Sancto Monasterium venerunt. Ibi remorati per diem
resurrectionis die sequenti acceptis literis bonæ memoriæ *Lud-
geri* Canonici, quoniam in civitate tunc non erat Episcopus,
ex ejus consilio accesserunt ad Abbatem Varlaremsem, qui vo-
catis senioribus & astantibus in Capitulo vestem dedit benedic-
tam, & remittens ad titulum novi claustrum curam loci fideliter
commendavit, asserens se non posse more Paternitatis tam re-
motum

1 ponde-
rabat.

2 incor-
poratio-
nis

3 Thja-
merf-
voerde.

† Inde.

† & pro-
fectus
est.

† Qua u-
tuntur
Præmon-
straten-
ses, ad
quorum
exem-
plum vi-
tam jam
compo-
nebat ip-
sorum or-
dini inse-
rendus,
ut Men-
co infra
vita. *Cap-
pam*, id
est, to-
gam.

8 E M O N I S C H R O N I C O N

motum locum visitare. Sicque reversi sunt anno gratiæ M. CC. IX, Conversionis eorum primo.

* Decet
in Gro-
ning. ul-
que ad
Post redi-
tum.

* Omnipotentis Dei gratia Monasteriensis ecclesiæ Episcopus tam præsentibus quam futuris hoc scriptum inspecturis salutem in vero saluari. Accessit ad nos Magister Emo quondam in Hufdinge plebanus, & sua nobis insinuatione monstravit, quod laicus quidam Emo de Romerswert religiose vivere cupiens in possessione sua Capellulam fundavit, ac habitum religionis à B. Benedicti in Fildwerth Abbate recepit nulla facta professione, & postea reversus in possessione sua libere est versatus. Postmodum vero idem Magister Emo in eodem loco conversus secundum regulam B. Augustini & Ordinem (1) Præmonstratensem ibidem vivere & Deo servire cepit, cui & fundator illius loci Emo tanquam majori cessit, & in eadem regula quasi majori & liberiori similiter versari consensit. Nos autem factum utrorumque commendantes eidem Magistro Emoni in eodem loco secundum ordinem prædictum Deo serviendi, fratres insuper & sorores colligendi præsentem fundatore consentiente plenam concessimus auctoritatem. Et ne res gesta posteris in dubium venire queat, scripto & sigillo nostro confirmavimus. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis M. CC. IX. pridie Kalendas Aprilis feria Pascalis ebdomæ, indictione XII. epactæ XII. Concurrente III.

Post

(1) Fundavit hunc Norbertus, quem alii ajunt Coloniensem, alii Lotharingum, Clivensem rursum alii, Xantho natum in Menapiis, nobili genere, ut nonnulli, ignobili. Martin. Polonus ad Ann. 1119. Ann. 1119 cepit Præmonstratensis ordo in Laudienſi diœceſi, sub patre Norberto, qui fuit Colonienſis, ſicut & Bruno, qui ordinem Carthusienſium incepit. Unde verſus:

Anno milleno centeno bis quoque deno
Sub patre Norberto Præmonſtrati viget ordo.

Robert. de Monte append. ad Sigebert. Hoc tempore Norbertus loci & ordinis bujus fundator, de partibus Lotharingiæ oriundus, genere, divitiis, atque facundia ipſis ſummis Principibus familiaris atque notiſſimus, divino fervore ſuccenſus; poſt poſita ſæculi pompa, repente ad votum ſuum Diaconus & Presbyter ſimul ordinatus, paupertatis Chriſti tunica induitur, & verbo prædicationis ferventiſſime inſtans, bajulanſque ſibi crucem nudus nudum Chriſtum ſequitur. Add. Hoſpinian. de orig. Monach. lib. 4. cap. 12. Chr. Fr. Paulin. Chron. Otbergens. §. 42.

Post reditum vero eorum fundator loci memoratus cœpit ventilari spiritu contractionis versus in arcum pravam, sive ut loci regimen, cui ipse adhuc idoneus non erat, Rector sibi in futurum servaret, sive quia simulabatur à quodam falso fratre, Waldrico sacerdote, qui subintraverat valde astute, qui utique conabatur per eum in loco dominari, sed postmodum exigente malitia sua non sine adminiculo proborum virorum more Basilii eliminatus est. Alter vero convocatis pluribus, qui loci & religionis ibidem incrementum optabant, mōitis & minis eo usque perductus est, quod tandem volens fixis in terram genibus sub attestatione stolæ obedientiam promitteret. Nam propter inconstantiam suam Sacerdos memoratus eundem & locum deferere meditabatur.

Ecce persecutio duplex & utraque domestica, quam consequenter lenire dignatus est Altissimus. Irascitur enim & misceatur, conturbat terram, & sanat contritiones ejus. Sane accesserunt ad eum duo adolescentes Deo inspirante, qui seminarium dici possent messis in Christo postea colligendæ. In ipso initio caloris cordis fluctuabat anima sua pro desiderio futuræ, quam desiderabat, societatis. Trahebatur nempe amore contubernii clericorum ex occulto ut creditur instinctu spiritus. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus pro nobis orat gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda scit quid desiderat spiritus. Ipse desiderio piæ conversationis vigiliis & jejunia attemptabat, & orationi vacabat. Lēctioni quoque & meditationi psalmorum præcipue intentus erat, & inquirebat in eis non verba tantum scientiæ, sed compunctionis. Nocte quadam cum devotioni hujuscemodi propositi vacaret ferventer, & sopori se dedisset, audivit sibi dici per nocturnam revelationem, *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem terminos terræ*, & evigilans exhilaratus est, & eventum hujus oraculi spe lætus expectabat. Die itaque sequenti juvenis quidam acer, moribus, & actibus, ut fama fuit, dissolutus, cum quadam nepte sua, ut seculo renunciaret, accessit. Qui in conventu, ut erat flagrans spiritu quodam vehementis indignationis, votum fecit, & obedientiam, & stabilitatem spondidit, sed quia spiritu pietatis accensus non erat, perseverare non potuit. Qui autem perseveraverit usque in finem salvus erit. Verum ante discessum

Tom. II.

B

suum

suum laboribus & opibus suis conventu jam congregato fideliter providebat, ideo ante obitum suum corde ut speratur contrito, ut saltem defunctus reduci mereretur, postulavit, & meruit. Anima ejus requiescat in pace. Puella vero de ipsius detrimento dolebat, & dolore erudita moribus & bona conversatione proficiebat. Reliquam partem oraculi credebat partim impletam, & partim orabat semper impleri, † utpote sicut Ysachar inter terminos portionem cupiebat, ita ipse in rememoratione finis vitæ suæ & mundi hujus ad æternæ patriæ pertingeret hereditatem, ille autem qui fecit omnes terminos terræ, qui inquam per dona sancti spiritus concessit omnibus suis de terrenis triumphare, ipse eodem spiritu doceret terrena despicere, & amare cœlestia. Porro impletum esse quodammodo opinabile est in dispositione domorum, quæ constitutæ sunt ad subsidium conventus Deo disponente in terminis terræ per plagas cœli. Quarum prima versus Austrum quanto est beatorum cultu divino & contubernio fratrum tanto majori labore & sudoris diei & æstus fundata est.

† paucis
adhuc
fratribus
ibidem
collectis.

Anno Conversionis suæ tertio, anno vero gratiæ m. cc. xi. primo collata est ecclesia in Werum, novo clauistro, † paucis adhuc ibi fratribus collectis, vigilia Johannis Baptiste à majiori & saniori parte Canonorum, Pastore ejusdem ecclesiæ in religionem B. Benedicti cedente. Ernestus autem quidam præpotens importunitate paucorum, qui residui non consenserunt, partem sibi vindicavit, pro cujus instantia Otto Monasteriensis Episcopus donationem jam dictam Canonorum impedivit per sententiam latam contra Canonicos, à qua appellatum est per Præpositum novi claustri die sexta post sententiam ix. Kalend. Octobris in villa Reydensi. Quarto igitur Idus Novembris collectis expensis iter Romam arripuit adhærente sibi Henrico illo antiquo sodali, qui in initio religionis * defecit. Sed tunc posthabita omni cura rei familiaris propriæ comitem se indivisum ultro exhibuit.

* defecerat.

Transeuntes autem per *Covordiam* & villas reliquas *Hrenum* tandem apud *Diezburch* traducti sunt. Deinde per *Trajectum*, per *Tungiam*, per *Hesdinum*, per *Villarium*, per *Bonam spem*, per *Altum montem*, per *Claros fontes*, per *Cluniacum*, per *Ranolium*, per *Laudunum*, Præmonstratum venerunt. Ubi summa caritate retenti per piæ recordationis Abbatem *Gervadium*

sum per dies aliquot requieverunt. Præpositus igitur negotium domino Gervasio plane intimavit, qui corroborans ipsum literas ad Summum Pontificem pro ipso sub tali dedit tenore.

Reverendissimo Patri, & piissimo Domino Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ summo Pontifici humillimus ejus servus Gervasius, fratrum Præmonstratensium minister humilis cum omni instantia devotam obedientiæ voluntatem: Lator præsentium Canonicus novi claustræ, quod est ordinis nostri, de Frisia oriundus, in qua rari inveniuntur Præmonstratenses, vel alterius ordinis Professores, ad me nuper accessit, credens quod humilitatis meæ preces apud Sanctitatem vestram pro eo debeant gratiam invenire. Licet igitur supplicare nequaquam sufficiam pro me ipso, quod sicut sapientibus & insipientibus ita divitibus sitis & pauperibus debitores, vestræ humiliter supplico pietati, quatenus ipsum in recitationibus suis, in quantum permittit honestas, vestra dignanter exaudiat celsitudo. Allegant autem pro ipso & personæ petentis simplicitas, & religionis in patria memorata raritas, quæ si in partibus diffusius propagaretur, videretur opus esse caritatis & sapere caritatem. Valeat in Domino Sanctitas vestra, quam Dominus ecclesiæ suæ conseruet incolumem.

His acceptis literis & vale dicto viam incognitam est ingressus. Via autem hæc est, qua ivit perveniens Romam, habens civitates & castella signata vice quasi commonitorii in perpetuum laboris ipsius; Sessun, castellum Theoderici, Sechana, Mer. sur. seine. Troes. sur. seine. Bar. sur. seine. Lugdunum super Rodanum. Demum vallem Morianam ingressus est usque Thrinte, qui est terminus vallis. Post vallem sequuntur civitates Longobardiæ, Susia, deinde post alias Pompeja super Padum, Placentia super Padum, deinde Pons tremulus, Luke, Castellum, quod dicitur sanctus Quiricus, Radecoph, Viterbium, Sutrium, Castellum beati Petri. Kalend. igitur Februar. xiv. die Mariæ & Mart hæ Romam venit, præsidente Innocentio Papa, tertio anno Pontificatus ejus. Mansit autem per dies quinquaginta, in quibus devotionem Domini Papæ in missarum celebratione, in verbi Dei prædicatione per (1) stationes consideravit, licet iisdem diebus

(1) Stationes sunt cœtus & conventus fidelium. Loca etiam destinata fundendis ad Deum precibus. Jo. Diacon. de vita S. Gregor. lib. 3. cap. 18. Stationes per basilicas vel beatorum martyrum cœmisteria

diebus pro causa plurimum laboraverit, sub Auditore Domini Papæ, subdiacono, domino *Andrea*, Notario maximo. Per dies illos quadragesimales divina officia in principalibus ecclesiis, videlicet beati Johannis Baptistæ & Sancti Salvatoris audire consuevit.

† extra
civita-
tem.

† autem.
* Otto
IV. Imp.

* Quinto igitur Idus Martii Romam reliquit, & Papiam venit, ibique in vigilia Paschæ apud monachos *Vallis umbrosæ* mansit † extra muros. Deinde relicta Papia Bononiam profectus est: Literas enim suas *Romæ* mercatoribus Bononiam tendentibus commiserat, & pignus tradiderat pecunia ab eis accepta. Custodes † namque in præsidiis, quos posuerat * Otto jam excommunicatus à Domino Papa, spoliaverunt clericos literas de Curia deferentes. Cumque Bononiam venisset, vi. dies, videlicet Papia relicta, expectavit ibidem mercatores præfatos. Post multos ergo dies tandem quidam ex eis venerunt, & gavisus ut reddant quantocius literas postulavit. Illi deinde post longas inducias confessi se perdidisse literas apud quoddam præsidium. Plenus ergo anxietate propter labores & tædia correptus est febris per aliquot dies. Cumque labor habitus in Curia totus esset cassus, nisi etiam reverteretur, confusus Dei misericordia plus quam in viribus propriis, pecunia jam exhausta, placuit domum redire & querelas ad pedes B. Petri deponere (1). Sed ille sodalis ejus magis animam illius quam propriam salvare

secundum quod hætenus plebs Romana quasi eo vivente certatim discurret, sollicitè ordinavit &c. Ziegler. lib. 3. de episc. cap. 14. n. 8. Processio etiam Statio, ad mitigandam Dei iram, ad impetrandam ejus gratiam, de ecclesia in ecclesiam solenni ritu instituta. Dixi ad Anonymum, quem edidi Ann. 1690. Et Statio hæc non inepte. Nam & statur dum convenitur, & statur rursus, dum proceditur, dum hostiam, quam circumferunt, perinde ac si sessam certis locis deponunt, & statur etiam in templo, ad quod processio instituta. Gabr. d'Emiliane de monach. præstig. lib. 2. p. 136. Et hinc Statio etiam infra, ubi aut judicandi aut visitandi causa consistit quis, infra ad Ann. conversionis Abbatis Emonis xvi. Deinde feria sexta Bædum stationem habuit &c. Pertransiit autem Fivelgoniam in tribus stationibus &c. item; reversus est Hunsegoniam, & habita ibidem statione declaravit IV. Judices cruce signatorum.

(1) Ex Codice Groning. In Frisic. post illud ad pedes B. Petri deponere; nihil aliud sequebatur, quam. Et auditis literis adversitatis ipsius jussit Papa literas rescribi & reddi, & cooperante Domino licet fatigatus optato fine potitus est.

salvare cupiens sese ultro exhibuit, † sed ne cum eo rediret periculum febrium prohibuit, sicque solus Deo duce redux, † & à Cancellario coram Papa introductus, & auditis literis ad-
versitatis ipsius iussit Papa rescribi litteras & reddi, & coope-
rante Deo licet fatigatus optato fine potitus est. Multum in-
terim pro salute sodalis sui sollicitus Bononiam reversus est, &
eum saluum invenit. Ipse interim scribebat, & missarum solem-
niis vacabat, & orationibus apud Capellam beatæ Teclæ virgi-
nis, socius domini Egidii piæ memoriæ ejusdem Capellæ rec-
toris. Frequenter etiam intravit & exivit inter monachos beati
Stephani, ubi requiescunt pretiosi martyres Christiani Vitalis
& Agricolaus. Postremo vale facto omnibus familiaribus iter
arripuit cum comite suo, & per aliam viam reversus est, videlicet
Mediolanum & Cumas, & sic Alpibus transmissis venit Basileam
super Hrenum & Argentinam, ubi navi conductâ, Spira, Wor-
matia, Maguntia, & quamplurimis castris relictis Coloniam venit.
Post hæc * pedester itinere reversus est Deo disponente &
cooperante circa octavas Apostolorum.

* pede-
stri.

Anno autem conversionis suæ iv. facta est amicabile com-
positio cum filio Ernesti præstitis sibi expensis pro redimenda
pace super collato jure à patronis majoris & sanioris partis,
quod licet dictus filius Ernesti voluisset usurpare post iniquam
sententiam interposita appellatione nunquam fratres perdiderunt,
& ideo secundum Augustinum projecta pecunia pacem sibi com-
paravit.

Anno autem sequenti quantum pro ordine, personis, & re-
bus laboraverit, facilius mente quam litera potest ponderari.
Pro ordine inquam, quia perpendit quod diversæ essent con-
suetudines in ecclesiis unius & ejusdem ordinis contra institu-
tionem primævam, & ventilabatur eadem varietate nolens,
& cœpit mendicare libros & transcribere. Aderat pro hoc mu-
tabilitatis medicina carus amicus, & hujuscemodi sollicitudinis
medicus scolasticus, frater *Frethericus*, qui junctus fuit ei corde
in primo introitu in Ortum, cum ab aliis, ut supra dictum est,
pateretur repulsam. Ipse ore & manu verbis & stilo instillabat
auribus ejus, ut libros ordinis suis laboribus de ipso gremio
matris ecclesiæ transferret, & novam plantam novo potu riga-
ret. Et exclusa varietate cœpit textum librorum musicorum
conscribere, quem apud fontem facile posset corrigere, &

notis quasi scaturigine prima aspergere. Quæ ipsemet opera simplicitatis mirari se sæpe asseruit hac ratione, quia quasi oblitus fuit virtutem Dei disponentis & operantis, & ponderabat imperfectionem sui supra se aliquid præsumptis. Igitur profectus est assumpto secum fratre *Tbitando* in multa simplicitate, & invenerunt gratiam coram optimæ recordationis domino *Gervasio* Abbate, & in tempore competenti votis suis satisfecerunt & redierunt. Denique reportavit literas confirmatorias laboris sui in monasterium, quod de novo *Floridus* (1) *Ortus* nomen accepit, in Werum in hæc verba.

Gervasius Dei patientia Præmonstratensis dictus Abbas Venerabilibus in Christo fratribus ordinis Præmonstratensis Abbatibus universis has literas inspecturis Salutem & sinceram in Domino caritatem. Non facile debet convelli, quod cum labore conficitur, nec à filiis immutandum, cui patrum auctoritas suffragatur, quin potius in sua debet semper integritate persistere, quod constat esse & multa diligentia comparatum, & provida patrum sanctione statutum, sed & propria insuper honestate subnixum. Sane dilectus in Christo Emo Floridi Orti provisor nuper veniens Præmonstratum multo satagit studio, multa curavit instantia, ut in ecclesia sua, quæ adhuc nova est, libri ecclesiastici haberentur secundum usum omnino & ordinem, quo ipsa ecclesia Præmonstratensis utitur, tam in littera, quam in cantu. Ordinarium quoque ad exemplum nostri, & institutiones conscripsit, & quas in scriptis non invenit expressas. Quoniam ergo omne totum pulchrius elucescit, si partes à se ipsis non discrepant, & membra eo rectius disponuntur, quo suo capiti coherencia conformantur, nos ipsum Emonem, qui ad hoc sollicitius laboravit, ut ecclesia sua suo toti, hoc est, ordini conveniret, & suo capiti, videlicet ecclesiæ, per identitatem consuetudinum cohereret, attentius in domino commendamus, præcipientes distridius in virtute Spiritus Sancti, & sub pœna excommunicationis, quatenus usus legendi pariter & cantandi, quem ad uniformitatem ordinis conservandam secum tulit à nobis in ecclesia Floridi,

(1) *Ortus* pro *Hortus* abjecta aspiratione. Quod plerumque usitatum tum. *Martin. Rango ad diplom. Pomeran. 3. Diploma VII. Pomeranic, editum ab eodem: Volentes ut de ortulanis, cum Colberg fuerimus, ad coquinam nostram nobis caules & olera ministrarentur, nullo valente ab ipsis ortulanis caules vel olera, cum Colberg non fuerimus, extorquere,*

Floridi Orti perpetuo modis omnibus habeatur, nec Priori, Abbati, nec alicui nostri Ordinis Professori, aliquatenus liceat omnium eorum, quæ notavit, aut scripsit, jota vel unum, vel unum apicem immutare, Sciturus qui hoc fecerit se ex ea hora sententiam excommunicationis incurrisse, qua aliquid prædictorum omnium immutare præsumpserit, nisi mutationem illam in Præmonstratensi ecclesia factam esse noverit & receptam. Datum Præmonstrati VI. Id. Junii Anno gratiæ CIO. CC. quarto decimo.

Postmodum pro consummatione cæpti illius congratulatus est fratribus, qui eodem afficiebantur desiderio, subscribens in hunc modum. Credo fratres observantiam institutionum Præmonstratensis ecclesiæ vere Apostolicæ esse quasi civitatem super montem sitam. Cujus cives Apostolos & eorum successores patres nostros Dominus commendans dixit: Qui vos recipit, me recipit. E contra de perversis dixit: Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones meorum &c. tolerabilius erit terræ Sodomorum &c. Sed hoc quidem Apostolis. Nunc autem per successores eorum in lumine vobis quoque professis ordinem Præmonstratensem audire, & recipere, & servare sub prædicta spe vel pœna prædicuntur. Denique ex inspiratione, ut spero, Spiritus Sancti institutiones sacras hujus sanctæ civitatis complexus præcipue Deo disponente pro viribus, uniformitatem eorum, quæ ad cultum Dei pertinent, deesse dolui. Quæ quidem suo loco in Capitulo missale, textus, commendantur. Porro aliquandiu circumferebar vento variæ consuetudinis, donec dante Deo attraxi spiritum pietatis, & primo ad immolandum hostias jubilationis Deo uniformiter usum cantus de gremio Præmonstratensis ecclesiæ, non sine labore, sed cum solatio fratris Thitardi transtuli. Sane hunc laborem satis dulcem persuasit mihi caritas fratrum, quos non minus quam me dilexi, quos eadem Spiritus Sancti inspiratio id ipsum mecum petere & expectare fortiter perdocuit. Persuasit etiam obedientiæ donum, genitrix virtutum. Monuit concordie uniformitas. Sed credo fratres non deerunt, qui dicent curiosum esse pro his quasi minimis acquirendis, sicut Dominus arguit scribas & Phariseos, qui decimabant mentam & anethum, & reliquorum, quæ graviora sunt legis. Sed subjunctum est, hæc oportuit fieri, & illa non omittere. Plane Deo disponente pro viribus domum sibi more converso fieri desidero. Romani nempe, ut legitur, postquam civitas erat munita muris, volebant eam munire legibus. Religiosus vero prius spiritualibus ditare se studeat quam temporalibus. Puto adhuc esse, qui quasi de-

dignando

dignando dicent me uti posse consuetudine vicinarum ecclesiarum. Sed legant mecum & intelligant, Nolite cantare, nisi quod constat esse cantandum. Quid explicatius his verbis vel simplicius? His jam dimissis, filii dulcissimi, quorum palatum sanum est, vobis inquam laborem meum pro uniformitate ordinis durum satis, sed dulcem, commendo, vos inquam cognoscite, quanta sit hilaritas conscientiae etiam in hac vita sine haeretica contradictione uniformiter Deo psallere secundum instituta ecclesiae Præmonstratensis, quæ mater est omnium ecclesiarum suæ professionis. Porro pro imperfecto meo, quod à nobis facile deprehenditur, super audacia tanti cepti veniam peto. Sed ignorare nolo vos duo esse imperfectionis materiam, videlicet animum ad ulteriora pronum, qui nihil credit actum, dum quid superest agendum, & usum pristinum, qui etiam virtutem cognitam cogit negligere. Modum tamen in notandis libris servavit excepta * cline. cornuta, pro qua ipsi utuntur flexa rotunda, & torculum frequenter habent, & podatum præpunctatum, & puncto percantato fortiori voce, quasi cum quadam subdistinctione resumunt podatum. Hæc ideo de notis vel figuris dixerim, quia certus usus earum dulcem modum cantandi reddit, qui haberi non potest de exemplaribus confuse & superbe notantium. Semitonium quoque † cline. clune circumflexa cantant. Postremo fratres dulcissimi gratias ago Deo in exultatione, qua me non meis meritis sed vestris orationibus cumulavit, quod opus sanctum, opus diguum benedictione, à multis desideratum pro uniformitate ordinis per me & fratrem in Christo transferri in pace concessit.

Anno eodem, anno inquam gratiæ c. d. cc. xiv. Magister Oliverus scholasticus Colonienſis verbi Crucis legatus ingressus est Frisiam, ad cujus exhortationem multitudo hominum utriusque sexus (1) cruce signata est per singulas Frisiæ maritimas, &

(1) Cœpit crucis assumptio pro recuperanda terra sancta sub Urbano Papa III. Crucem aut pallio aut togæ assuebant, conspicuam aut in pectore, aut in scapulis, aut dextro humero, exemplo tesserae militaris, quam dextro olim brachio, ut Justinus scribit lib. 5. bis. deligabant Spartani. Varii autem coloris cruces pro nationum diversitate, ut dignosci invicem sic possent. Andr. Sylvius Marcianensis ad Ann. c. d. xcvi. Affigunt igitur cruces è purpureo panno confectas in palliis suis ad scapulam dextram pro tessera militari. Idem ad Ann. 1188. Signo se crucis insigniunt &c. Et Rex Franciæ cum suis rubeat cruces, Rex

& trunci in ecclesiis erecti causa pecuniæ ad subsidium terræ sanctæ. Anno namque Domini c10. c. lxxxvii. Apostolico Urbano vi. imperante in Alemannia Fretherico, Constantinopoli Ysacio, in Francia Philippo, in Anglia Heinricho, in Sicilia Willelmo, in Hungaria Bela, capta est Iherusalem à Saladino Ægypti & Syriæ rege. Hanc urbem Latini xcvi. annis tenuerant, ex quo ipsam cum Antiochia Christianorum recepit victoria, cum eam gentiles prius per annos xl. possedissent. Commendationem vero Innocentii Papæ, qui pro liberatione terræ sanctæ prædicationes direxit sic posuit Magister Oliverus dicens: *Innocentius qui successit Cælestino favorem suum impendit* (1) *Ottoni, & eum Romæ coronavit in Imperatorem. Qui nimis ingratus benefactori suo patrimonium S. Petri statim post acceptam coronam invasit, nec pepercit puero Frederico, sed Apuliam hostiliter ingressus Deum & homines contra se provocavit. Ideoque summus Pontifex multis præmissis admonitionibus eum excommunicavit. Deinde ejus* (2) *Barones ab ejus fidelitate absolvit, & sic imperio perduto mortuus est in Saxonia cum signo maximæ contritionis.* (3)

Innocentius Papa ingenio, facundia, memoria præcellens fuit, in jure ex lege Domini eruditus, valde magnanimus plurimum, qui contumaciam Regum & aliorum Principum compressit, Regem Francorum (4) *Philippum uxorem suam, fororem*

Rex Angliæ cum suis albas, Comes Flandrensis cum suis virides suscipiunt. Add. quæ dixi ad *Vett. aliquot Testam.* xiii. p. 498. ** Edidit hæc Testamenta Cl. Mattheus una cum Alciati Epistola contra vitam Monasticam, aliorumque Epistolis, Lugduni Bat. 1695. in 8.

(1) Chron. Augustens. ad Ann. 1210. Otto à Domino Papa excommunicatur. Idem ad Ann. 1211. Otto intravit Apuliam, ibidem Fridericum Regem Sicilia expugnare voluit; & totam Apuliam sibi subjugavit. Otto Rex à multis Episcopis Alemanniæ excommunicatus à Papa denuntiatur.

(2) Imperii proceres. Vid. lib. 4. de Nobilit. cap. 7.

(3) Ex Cod. Gron. In Frisico post illud cum signo maxima contritionis, sequebatur hoc tantum: Anno, ut supra, gens Livonum, Hestonum, Prussorum, variis erroribus delusa, ignorans Dei filium, & incarnati verbi mysterium. numina gentilium colebat, Dryades, Amadryades, Orcades, Napeas, Hinnides, Satyros, & Faunos; & mox; Completis igitur &c.

(4) Guilielm. Armoricus de gestis Philippi Regis apud du Chesne to. 5. b. 1st. ad Ann. 1199. Petrus Capuanus Apostolicæ Sedis Legatus convocato

rem Regis Daciæ, quam abjecerat, per interdictum Franciæ recipere coëgit, *Joannem* Regem Angliæ, qui admittere recusavit ad sedem Cantuariensem Cardinalem sanctæ Romanæ ecclesiæ Dominum *Stephanum*, vita & scientia fulgentem per sententiam excommunicationis & interdictum Angliæ in tantum humiliavit, ut ipse & successores sui à (1) Sede Apostolica regnum Angliæ recipiant.

Temporibus ejusdem Pontificis populus Aquilonaris, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam fidei Catholicæ. Nam gens Livonum, Hestonum, Prussorum, variis erroribus delusa, ignorans Dei filium, & incarnati verbi mysterium, numina gentilium colebat, Dryades, Amadryades, Orcades, Napeas, Hinnides, Satyros & Faunos. Separabat enim sibi lucos, quos nulla securis præsumpsit violare, fontes & arbores, montes & colles, rupes & valles venerabantur, quasi aliquid virtutis & auspicii reperiri posset in eis. Nunc autem sanam doctrinam secuta & adepta, ac in Pastorem animarum suarum conversa Jesum Christum, Pontificibus suis obediens, ecclesias ædificat ac frequentat, legibus Christianis pro magna parte subjecta.

Præterea Constantinopolitana civitas scismatica in diebus suis expugnata, in Latinorum transivit dominium & potestatem. Insuper Tolosanum Comitem, receptatorem hæreticorum, & defen-

cato concilio apud Divionem oppidum Allobrogum totum Regnum Franciæ interdixit, pro eo quod Rex uxorem suam non exhibebat, & superinductam tenebat. Et hoc factum fuit in festo S. Nicolai, sed executio sententiæ dilata fuit usque post Natalem, & non multo post Philippus Rex misit solemnes Nuncios ad Dominum Papam. Secuta mox transactio inter Papam & Regem, Rege conjugem recipiente, Papa liberos legitimante ex subintroducta susceptos. Idem ad Ann. 1201. Philippus puer & Maria soror ejus, quos Philippus Rex ex superinducta genuerat, à Papa Innocentio legitimantur. Nomen conjugis Ingeburgis. Subintroductæ Maria Bohemiæ Ducis soror, quam contra Deum Philippus Rex, ut ait Auctor Gestorum ejus apud eund. du Chesne, quinque annos tenuit, & post quinque annos hac dimissa primam scilicet Ingeburgem in gratiam recepit nuptialem.

(1) Chronic. Altiſſiodorens è: *Facta sunt igitur duæ insule Anglia scilicet & Hibernia de feudo S. Petri. Diploma Regis & juramentum vid. apud d'Achery to. 5. Spicil. p. 574.*

defensorem humiliavit, & Albienſes hæreticos per largas remiſſiones Catholicis indultas ad nichilum deduxit, quos primo loco per Prædicatores humiles ac literatos ad orthodoxam fidem reducere ſtudit, deinde quaſi contra ethnicos & publicanos (1) peregrinos armatos tranſmiſit.

Amiramolinus Rex Carthaginenſis in tantam ſurrexit elationem, ut miſſis litteris blaſphemia plenis generaliter omnes Chriſti cultores ad conſlictum invitaret. Unde propter indulgentias à Domino Innocentio Papa factas de duobus Regnis Franciæ & Angliæ multitudo maxima congregata apud Toletum, ſed qui vitiis pleni erant non fuerunt digni diem conſlictus expectare, nec placere domino videbatur, ut diſpoſita cœlitus Chriſtianis victoria multitudini bellatorum aſcriberetur, & licet Rex Caſtellæ liberaliſſimus, & miles ſecundum vires ætatis ſuæ ſtrenuus larga manu * diſpendia diſtribueret, reverſi ſunt tamen ad propria, remanentibus paucis. Dux (2) Auſtriæ propter viarum intervalla maxima tarde venit, nec aſſequi diem belli valebat. Rex autem Caſtellæ, & Arragoniæ, & Navarræ in fide Trinitatis, & cum ſignis Unitatis tranſeuntes portum, & obviantes Principi perfidiæ, qui licet eminentiorem locum occuparet, & numero equitum ac peditum Chriſtianos multipliciter vinceret, virtute tamen divina ſuperatus, in bello fugatus evaſit, cæſis militibus multis Sarracenorum, & amiſſis civitatibus ac caſtellis plurimis. Factum eſt anno Domini cto. cc. xii. xvi. die Julii.

* Stipendia.

Post

(1) Peregrini qui jam *Pelgrims*. Non ad bellum conducti, ſed prædicatione crucis ultro ac ſi contra ethnicos ſuo ad id ſumptu incitati ac prompti. Hiſtoriam Albigenſium & belli contra eos geſti Petrus ſcripſit monachus coenobii vallium Cernaii apud de Cheſne to. 5. biſt.

(2) Lutpoldus aut Leopoldus. Godefrid. Monachus ad Ann. cto. cc. xii. *Quidam cum Duce Auſtriæ Lutpoldo ad Hiſpanias contra ethnicos pugnaturi progrediuntur. Ibi enim infinita multitudo Sarracenorum, & cæterorum gentilium, à Maſamitbo Rege Marroci miſſa, navigio mare tranſierat, ut illi totam Hiſpaniam ſubjiceret, & omnes Chriſtianos ex ea eliminaret. Commiſſo itaque bello à Rege Hiſpaniæ, & cæteris Chriſtianis cum eo, Domino Deo populo ſuo victoriam conferente innumerabilis multitudo eorum proſternitur: cæteri autem ad nares fugientes in mare demerguntur.*

Post hanc gloriosam victoriam idem Apostolicus Orientali ecclesiae compassus Prædicatores crucis (1) per regna misit Occidentis, cor apponens ad liberationem terræ sanctæ, orationes generales instituit, Concilium indixit, quod celebravit in Lateranensi basilica anno cto. cc. xiii. mense Novembri. Et interfuerunt cccc. & xiii. Episcopi, Abbatum & aliorum Prælatorum ecclesiae turba conventusque numerari facile non poterat, ubi principaliter ordinatum est de his, quæ ad subsidium terræ sanctæ pertinebant. Terminus etiam generalis expeditionis præfixus erat, infra quem idem summus Pontifex obdormivit in Domino.

Anno quoque vii. conversionis suæ Concilium Romæ celebratur. Idus Novembr. Sic namque scripsit Dominus Papa: *Taliter vos præparetis, quod à præsentis incarnationis cto. cc. xiii. anno usque ad duos annos & dimidium præfixis vobis pro termino Idib. Novembr. &c.* Quæ Synodus congregata est in Basilica Lateranensi, quæ Constantinopolitana dicitur, cccc. xiii. Episcoporum, tam Latinorum quam Græcorum, & Abbatum. dccc. & aliorum ecclesiae Prælatorum, Præpositorum, Decanorum, anno Pontificatus Domini Innocentii xviii.

* de quibus supra Cod. Gron.

† Hrenum.

* apud quosdam.

Completis igitur piis laboribus * ut supra dictum est, fratribus collocatis in *Florido berto*, & sororibus in *Campo* primitivo reductis, in *Campo*, inquam, *rosarum*, multiplicata est familia, Dei gratia, hereditate admodum festinata. Fundator autem persecutionem movebat singulariter volens in communi conversatione jejunare, & singulariter prandere, & occasione literaturæ modo versus † Austrum, modo versus Occasum, modo versus Orientem pergebat, assumpto sibi jumento & rebus, quas quoquo modo conquirere valebat. Dicebat aliquando * ad quosdam, quod in conscientia communiter torqueretur pro mutatione habitus, & apud tales, qui vermem conscientiae non medicabant, & ideo donec licentia nec consilio accepto Romam adiit, & reversus ultra à conquestione cessavit. Porro cum esset

(1) Godefrid. Monach. refert id ad Ann. 1214. Quod autem sequitur de Concilio ad Ann. 1215. Qui & ultimus Innocentii. Christi enim cto. cc. xvii. Honorii est secundus, qui Innocentio successit, ut Auctor paulo infra.

esset apud Hylderssem causa studii literalis, † ut discere in habitu regulam, cepit ægrotare usque ad mortem. Et venit quidam religiosus causa visitationis & consolationis, & interrogavit eum de professione & moribus ejus. Et comperto quod quadam singularitate ductus illuc transierat, injunxit ei sub spe salutis, ut postea innotuit, quatenus ad locum suæ conversionis, & ad stabilitatem, & ad obedientiam rediret. Et convaleuit, & rediit, & resedit in melius commutatus, & mansit aliquo tempore gratia Dei visitante & in loco stabilis & quietus. Et appropinquante termino, qui præteriri non potest, quia inperscrutabiles sunt dies hominis, ne innotesceret ei finis suus, ille inquam finis, qui est sine fine, dissolutionem sui corporis perlenit, & dixit, quod pedes & nervi obsequium subvectionis ei denegarent. Et procedente tempore præ habundantia humorum, ut putabat, vertigine, & totius corporis quasi mole, premebatur, & tali pressus stupore fecit sibi fieri sanguinis diminutionem, & exinde in lecto decubuit.

Cumque decubuisset, & certa sui custodia non fuisset † cito vocavit conversum, qui in eadem domo dormire consuevit. Ac ille occurrens vidit eum agonizare, & continuo vocavit sacerdotem, qui assistens post verba consolationis & exhortationis cepit psallere, & officium more canonico agonizanti exhibere. Quo peracto reclinavit caput & paululum obdormivit, & evigilans dixit, quod per visionem vidisset omnes charas in Christo sorores exeuntes de oratorio, & gratanter ei occurrentes, & astantibus commendavit, ut oratio fieret pro eo ab eis. Et * dormivit in pace. Nocte igitur dormitionis suæ, ut dicebatur, cuidam sanctimoniali B. Benedicti per revelationem ostensum est vidisse virum albis vestibus & usque in cælum penetrare. Et mane comperto obitu illius gratulata est anima ejus cum cæteris charis & amicis ejus. Obiit autem anno gratiæ M. CC. XV. Octavo Idus Octobris.

Denique post mortem præfati fundatoris domus Dei & beatæ Virginis in campo prænominato, sicut ante mortem ejusdem, dictus Præpositus Floridi Orti sollicitudinem utriusque familiæ fratrum & sororum gerebat. Qui sæpe ut dicebat de difficultate sollicitudinis obstupuit, quam misericorditer Deus mitigabat, diversis modis, quos inspirabat, quibus invigilabat correctioni suorum, necessariis quoque rebus ad

sustentationem competentem, donis quoque Spiritus Sancti, quibus personas fratrum & sororum accendit, ut patientiæ, humilitati, caritati, & obedientiæ invigilarent, ex quibus in uno corpore collegii fratrum diversam spargebat utilitatem, sicut dicit Apostolus: *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem*; per timorem, per pietatem, quæ est cultus Dei, scilicet Deum cognoscere, cognitum diligere, dilectum adorare: per scientiam quoque, per quam fratribus suis clericis & laicis concessit res terrenas & negotia seculi rite dispensare, & se suosque fratres contra adversitatem & pusillanimitatem munire, ut recte & secure viverent in medio nationis prævæ, & cæteris bonis, de quibus scriptum est: *In bonis iustorum exaltabitur civitas*. In rebus autem gerendis & administrandis se simplicem æstimavit & insufficientem. Et cum plerumque in stuporem traheretur propter temporis malitiam & fratrum conquestionem sub pondere suspirantium injunctæ sollicitudinis, & illi innitendum humanæ solertiæ audacter dicerent, ille meditabatur de Deo confidendum, & de eo præsumendum, & ab eo solo petendum, ut vias hominis dirigat. Sicut ille, qui oppressus à gigantibus, & contradictoribus, à proditoribus, ab iniquitate, & dolore, usura, & dolo, pro se & omnibus clamavit; *Facta cogitatum in domino*. Quod etiam expertum se dicebat multis casibus minus subtiliter examinatis, de quorum eventu timebat turbari, sed de eisdem in melius mutatis meruit lætificari. Unde illud Apostoli: *Scimus quod diligentibus Deum omnia coope- rantur in bonum*.

Anno conversionis ejus nono soluta est compositio, quæ inita fuit cum filio Ernesti decimo sexto Kalendas Martii, cujus pater decimo quarto Kalendas Novembris collecta multitudine bellatorum venit † Loppersum ejicere * Egghardum de domo dotali ecclesiæ asserentem se jus habere in ecclesia fratris sui † Alberti jam defuncti. Cujus dimidia pars ab Episcopo concessa fuit filio suo, sed cum stimulante invidia quorundam in illa seditione quidam igni opposito domum, pro qua litigabant, accendit, de cujus incendio exusta est ecclesia * S. Petri vicina, pro cujus restauratione compulsus est à parochia exponere mille marcas, & pro ipsis solvendis hypothecaria † satisfecit cautione. Ernestus vero Idib. Decembris nocte B. Lucie martyris mortuus est, & nutu Dei reddita est pax fratribus, quemadmodum

† Loppershem.
* Egghardum.
† Aldberti.
* beati.

† satisfecit.

modum beatissima * martyr & virgo astantibus Christianis promiserat. Et uni ex fratribus eadem nocte venerabilis virginis per somnium revelatum est, quod fumo domus ecclesiæ repletur, & cista, in qua erant indumenta sacra adhuc communia, Conventui & præfato *Ernesti* filio de loco sursum tolleretur. Qui mane intellexit jam dictum Ernestum moriturum. Quod & factum est.

* virgo
& martyr
astantibus
olim.

Eodem quoque anno facta est donatio ecclesiæ in Werum ab universitate patronorum decimo quinto Kalendas Aprilis præfente *Menkone* Decano in † Loppersum, & aliis plurimis, constitutis jam fratribus sub ordine Præmonstratensi. (1) Ipse vero conscriptis exemplaribus ecclesiasticorum librorum cum fratre præcordialissimo memorato de Orto beatæ virginis primo ad capitulum proficiscitur, & triduo Capitulo terminato, remansit usque in diem omnium Sanctorum. In quo Capitulo se & locum novellum imbutum suavi sapore Præmonstratensium consuetudinum in usu vivendi & religione Deo serviendi optulit, petens paternitatem, & percipiens, & literas reportans in hunc modum: *Ego Gervasius Dei patientia dictus Abbas Præmonstratensis omnibus in perpetuum. Notum esse volumus tam præsentibus quam futuris, quod cum ecclesia Floridi Horti in Frisia per Dei gratiam dilatarî cœpisset, ita quod surgens de paupere fundamento jam haberet incrementum, quoniam vir religiosus Emo ejusdem loci Præpositus, qui fuit unus de duobus primis inhabitatoribus & fundatoribus dicti loci, idem Præpositus tandem veniens ad generale Capitulum Præmonstrati se obtulit, & locum suum ecclesiæ & ordini Præmonstratensi, quem elegit, & professus fuerat à primis ecclesiæ sibi commissæ fundamentis, ipsamque Præmonstratensem ecclesiam immediate matrem elegit, ut ecclesia Floridi Horti tanquam specialis Filia Præmonstrati per Præmonstratensem Abbatem tanquam per Patrem regatur secundum quod Ordinis exigunt instituta. Nos autem devotionem ipsius & suorum in Domino commendantes, sicut erat merito commendanda, recipimus eum in filium, & ecclesiam suam in filiam spiritualem. Ne igitur*

† Loppersum.

(1) Sic in Groning. In Frisco abrupta hæc & ita ut sequitur: Sic primo Præmonstratum proficiscitur, mores, statuta obedientiam amplexurus in Capitulo generali, cujus obedientiæ testimonium eidem Emoni Abbas Præmonstratensis impertit in hunc modum; *Ego Gervasius &c.*

igitur futuris temporibus super hoc possit aliquis scrupulus suboriri præsentis literas in testimonium rei gestæ conceptas sigilli nostri appenditione duximus roborandas. Actum anno gratiæ cīo. cc. xvii.

Formam Capituli, quod per triduum celebratum, in scriptum redegit hoc modo: Primo die postquam ingressi sunt Capitulum Abbates Præmonstratensis ordinis procurantur litteræ variæ & pro causis quibuscunque tam per patres Ordinis quam per Nuncios potentum, & pro excusatione absentium, & conceditur fraternitas supervenientibus per librum solito more, item pro absolutione defunctorum, quibus olim vel per certum Nuncium, vel pro se petentibus per literas data fuit fraternitas. Quorum literæ recitantur. Quibus lectis subiungit Abbas, *Anima ejus & animæ omnium fratrum defunctorum &c.* Pro fraternitate quoque danda multi tam viri quam sæminæ religiøsæ, pauperes & divites, introducuntur.

Die secunda ante ortum lucis pulsatur unum de maximis signis, & statim omnes surgunt Abbates & Capellani, dicentes apud se primam, & pulsatis omnibus signis omnes chorum ingrediuntur, & mox Abbas ille, cui pridie injunctum fuerit, imponit solemniter, *Dum sanctificatus &c.* cum sequentia, *Veni Sancte Spiritus.* Missa itaque percantata, vel usque Agnus Dei, pulsatur nola, quæ suspensa pendet ante ostium Capituli, vel (1) Caminatæ Abbatum, ter interciso sono. Finita missa omnes intrant Capitulum, & omnibus decenter stantibus imponit Abbas Præmonstratensis, *Alleluja, Veni Sancte spiritus.* Quo percantato dicit, *Benedicite,* & mox Abbas aliquis humilians se ante dictum Præmonstratensem accepta benedictione facit sermonem. Postea sicut prius fraternitas à supervenientibus postulatur & conceditur, & Abbates pro familiaribus suis postulant. His ita peractis prior Capituli, Abbas aliquis, publice pronuntiat, ut exeant Capellani, & continuo surgunt circatores secundum ordinem cum scedulis duo, in quibus continetur, quomodo se habeat domus illa, quam vísitarunt in spiritualibus

(1) *Caminata* conaculum, conclave, in quo *caminus*. Chronic. Fontanell. cap. 15. *Caminatam fratrum à fundamentis edificavit.* Ignem in silva *caminare*, id est, accendere in legib. Longob. lib. 1. tit. 16. cap. ult. Sic legit Reinesius *epist. ad Daumium* 98. Vossium reprehendens legentem *comminare* lib. 5. de vit. *serm. cap.*

ritualibus & temporalibus. Quibus recitatis porrigunt cartulas Priori Capituli, & coram Præmonstratensi se prosternunt dicentes, *Siquid minus fecimus, quam debuimus, veniam petimus,* & Abbas subjungit, *Indulgentiam &c.* Post hæc omnia dicit Dominus Præmonstratensis his, qui diffinitores dicuntur, ut facto prandio conveniant, & super singulis, quæ recitata sunt, tractent & disponant.

Die tertia, ut prædictum est, ante ortum lucis pulsatur prima, & ingressis omnibus chorum, imponitur solemniter, *In medio ecclesiæ.* Abbates interim, qui volunt, missas celebrant. Missa vero percantata pulsatur nola Capituli, ut dictum est, & omnibus in templo constitutis, imponit Dominus Præmonstratensis, *Veni creator.* Postea dicit, *Benedicite,* & rursus fit exhortatio. Diffinitores autem, si adhuc habent indiscussa, iterum conveniunt seorsum, & alii quo libet exeunt. Fit tamen interim exhortatio in Capitulo claustrum; cui multi interfunt. Reversis vero diffinitoribus in Capitulum pulsatur nola, & conveniunt singuli Abbates, & surgens Prior Capituli dicit, *Exeat Capellani, & Nuncii Abbatum remaneant,* & ex tunc de tabula pronunciat, quæcunque diffinita sunt, & scripta, videlicet de Abbatibus deponendis, quibus dicitur, *Abbates illi præ insufficientia sua cedant;* & statim surgunt, & reddunt sigilla, & dat eis prostratis indulgentiam. Quibus rite de Abbatibus peractis surgunt, & Capitulum claustrum intrant, & siquæ sunt de culpis subditorum ordinata pronunciantur in audientia omnium. Postremo Dominus Præmonstratensis more præfationum in parasceve orat pro omnibus gradibus ecclesiæ. Tandem accensis candelis, & allatis stolis & baculo pastoralis excommunicantur proprietarii, & alii secundum ordinem, & dicit: *Omnis proprietarius &c. auctoritate Domini nostri Jesu Christi &c.* subjungens, *Fiat, Fiat,* & projicit ad terram candelam, quam tenuit, & alii Abbates similiter. Postea subjungit *Confiteor, Misereatur, Indulgentiam.* Sequitur Benedictio, *Sit nomen Domini benedictum, Adjutorium, Benedicat.*

Eodem anno applicuit exercitus Christianorum Acon contra Saracenos, Anno gratiæ cto. cc. xvii. Hoc in loco libuit interponere pro favore peregrinorum topographiam, & eventus quos pertulerunt viriliter pro Christo peregrini navigantes per mare versus terram Sanctam, quos quidam familiaris suus in

Tom. I I.

D

viz

via peregrinationis suæ conscripsit, & ei transmisit in hunc modum :

ANNO dominicæ incarnationis ciro. cc. xvii. Pontificatus Honorii Papæ secundo, ultimo die mensis Maji, natales fines & arva dulcia linquentes primitias peregrinationis nostræ libavimus ei, qui peregre proficiscens suis bona sua quandoque cum usuris repetenda distribuit. Per hostium itaque Lavicæ fluminis in altum emissi, ventis usi pro voto secundis die tertio Angliam vidimus. Quam præ oculis & à dextris habentes, insulam, quæ dicitur (1) Wich, vidimus, quæ mari excedente divisa ab Anglia per se facit insulam, sed debitam Angliæ servat obedientiam. Sequenti autem die Sabbathi *Deutenmutha* pervenimus, ubi portus inter duos montes altos sinuoso nos collegit amplexu, ubi Hollandiæ (2) Comitem, & Comitem de Wetha cum multis viris nobilibus & in xii. navibus advectos invenimus, ubi consilio prudentiore promulgatis legibus in exercitu servandis, omnibus quoque ad salutem animarum & pacem pertinentibus rite dispositis, Comes de (3) Wetha Prædux totius classis est electus, posteriore custodia Comiti Hollandiæ deputata, quem Ducem & Dominum jam totus sibi delegerat exercitus. Die igitur Dominico aliquantum aère perturbato propter dies interlunares semper navigantibus suspectos Comes de *Wetha*, ventis suadentibus se mari commisit

(1) Vestis seu Veſta, quam accurate in Britannia sua descripsit Cambdenus.

(2) Florentius hic haud dubie ** Wilhelmi primi filius. Wilhelmus enim ipse, cui anno demum ejus seculi xxiv. Florentius filius successit, Hollandia non excessit tum.

(3) In diœcesi Colonienſi Comitatus de Weda. Unde & Hermanus, Archiepiſcopus Colonienſis, qui religioni reformatæ, quam promovebat, addictior, & hinc clero inſiſus, Archiepiſcopatu tandem ceſſit invitus Ann. 1547. Sleidan. *lib. 10. lib. 18. & lib. 24. biſt.*

** Vide hoc Tom. II. pag. 423. ubi Cl. Matthæus errorem suum emendat, & probat ex Godefrido Monacho hoc iter ipsi Wilhelmo patri adscribendum. Godefridum Monachum Auctorem sane probatissimum sæpiusque à Matthæo nostro laudatum edidit Freherus inter Germanicarum Rerum Scriptores Tom. I. pag. 239. & seqq.

fit cum multis navibus, quibus vento opposito nebulis & imbre disiectis una in scopulos incidit Britannia, quæ salvis hominibus cum multa rerum jactura deperit. Nos igitur cum Comite Hollandiæ Britanniam dimittentes quarta feria portum (†) S. Mathei attingimus, ubi secundo perlectis constitutionibus totus eisdem legibus servandis se astrinxit exercitus. Sequenti vero die Dominico mutatis custodiis Comiti Hollandiæ præducatus & Mariscallo Colonienfi postducatus committitur. Portum Sancti Mathei linquentes Aquiloni vela laxavimus, qui Ulixbonam tendentibus & omnibus suis collateralibus est utilis. Ventis itaque prosperis sed nimis lenibus usi sexta † feria proxima *Phare* pervenimus, quod est opidum Galiciæ, dives admodum, portum habens flexuosum, turre sublimi præsignatum à Julio Cæsare constructa. Sequenti die versus Compostellam iter arripit per diem & noctem continue laborantes vix confecimus. Unde post oblata Deo & beato Apostolo sacrificia reversi per ix. dies ventis oppositis *Phare* sumus detenti. Hortatu igitur Comitum Hollandiæ, qui ab incolis didicerat, quod ab illo portu ventis *Ulixbonam* ferentibus exire non possemus, versus Britanniam ad unius miliaris æstimationem reversi, portum optimum, inter duos montes, ut dictum, aëreos situm intravimus. A quo in festo Apostolorum progressi ventis instabilibus per tres dies & noctes *jactati fluctibus* quarto die Portugalam pervenimus. Hic portus faucibus arcis & objectis scopulis est præclusus, ubi quædam de navibus nostris non sine magno periculo, ceteræ vero extra portum in conspectu scopulorum anchoris missis in angustia spiritus noctem exegerunt. Mane autem facto ventis suadentibus iterum iter attemptantes, sed voto fraudati portum *Silere* intravimus, ubi in grangia portui proxima ad Abbatem de *Alcubar* ordinis Cisterciensis intravimus. A quo de situ terræ & portuum difficultate multa audivimus. Qui etiam inter cetera nobis retulit, qualiter Magister Regis de Maroch ad fidem nostram conversus palam coram Rege prædicavit, Regnum ipsius finem habiturum in proximo. Quo ad jussu Regis interfecto, filius ipsius in lege doctissimus, fidem Christianam publice professus contra legem Regis prudentissime disputavit, & de fine

† Singuli dies septimanæ etiam feria olim dictæ. Et cur feria jam dixi ad Annal. Egmond. cap. 76.

(†) Portus S. Mathei in Arragonia.

D 2

Regni ipsius ex dictis Prophetarum probabilem collegit sententiam, qui secunda die mille lanceis confossus interiit. Cujus Rex corpus cum immundo loco projici juberet, Deo volente, nulla poterat arte moveri. Quo miraculo Rex confusus, Christiani roborati, in tantum, ut ab illo die publice missas celebrarent, & ecclesias construerent in civitate Maroch. His igitur & plurimis ab eo auditis portum *Silere* tertia feria post festum Alexandri martyris linquentes sexta feria proxima Ulixbonam pervenimus. De cujus situ quædam propter utilitatem, quædam propter delectationem annectimus. Est igitur *Ulixibona* civitas Hispaniæ terminus gentium & ecclesiæ, ritu veteri sita in monte ab Ulixæ & Achille condita, quod probant antiqua ædificia *turres veteres* appellata, & pagus vicinus *Achele* vocatus ab Achille. Caput autem civitatis ipsius circulum implens muro & turribus altis verticem civitatis pulchre coronat, ubi est domus episcopalis & sedes. Corpus vero civitatis per devexum montis usque ad aquam fluminis descendens ad Austrum muro cingitur & turribus, ubi miro schemate constructam in honore beatæ virginis ostendit ecclesiam, in qua corpus beati Vincentii martyris in sarcophago requiescit argenteo. Ad Orientem vero extra civitatem quoddam est venerabile cœnobium, ubi palma de sepulchro martyris Christi *Popteri Ulvinga* pulchre consurgens in aëre demonstratur, qui mutato nomine *Heinricus*, Princeps militiæ Christianæ, ante LXX. annos ibidem cum suo armigero vitam finivit in Christo, qui nunc divina revelatione canonizatus gloria temporali lætatur & æterna. Tagus autem flumen ad Austrum descendens largo sinu innumeris navibus stationem præbet tutissimam. Notandum vero, quod naves portum intrare volentes sinistri littoris latere decurrunt, usque dum in faucibus ipsius fluminis receptæ oppositi littoris montem ascendant, donec scopulum transeant quinquaginta cubitorum, in sinistro latere sub aquis latentem. Collectis igitur in hoc portu multis navibus, adunato totius exercitus consilio, & populo civitatis, Episcopus loci illius sermonem faciens ad populum, persuadere nitebatur, ut in Hispania remanere, & inimicos ecclesiæ Dei in urbe *Alcor* dicta expugnaret, utile hoc fore & honestum multis rationibus asseverans, suum, & suorum, & Regum terræ promittens auxilia,

lia, lucra promittens, & moram sine lucris etiam utilem probans, cum propter rerum copiam ibidem venalem, tum propter moram Regum & Principum, qui eo anno non transirent, cætera quæ rationi videbantur consentanea, annectens. Sed his omnibus magna pars exercitus, sed præcipue Frisones reclamabant, multa in contrarium allegantes, illud præcipue, quod Dominus *Innocentius* negaverat cuiquam licere peregrinos in Hispania detinere, vindictam ecclesiæ docens inchoandam à capite. Diviso igitur exercitu quinta feria post beati Jacobi festum simul à portu exivimus, media parte navium versus terram sanctam tendente, & ceteris ad expugnandam urbem *Alcor* properantibus. Nos autem urbe à sinistris relicta caput Sancti Vincentii, & *Caput de Sacis. Alvor* quoque & *Silvis* urbes captas quondam à nostris, *Almadra* quoque & *Albufere* castra fortia pertranseuntes ad lævam ante portam civitatis, quæ quondam *Sancta Maria*, nunc *Hairin* dicitur, ventis fallentibus anchoras projecimus de navibus xxv. ibique noctem agentes mane socios nocte dispulsos à nobis veniente læti suscepimus, simulque cum ipsis vela levantes, dum procedere temptaremus subito voto & vento fraudati rursus uncus harenæ mandare cogebarur. Nec mora minoribus ad terram navigiis adveſti de obsidenda civitate consilia ventilavimus. Diverſis itaque *diverſa ſentientibus*, divino ſpiritu nescio an ſuo impetu ſſammati circa vesp̄eram Frisones ſigna levantes ad cælum, & beatam virginem in ſubſidium cum cantico invocantes hoſtes diſpoſitos in campis & urbem audacter inſiliunt, ſtatimque hoſtibus in fugam converſis dum portis appropiant, Saracenum per murum deſcendentem conſpiciunt. Quo ſtatim interfecto quidam Friſo ſagittam inſecit, & eodem ſune tranſcendens murum vexillum in turri ſublime depoſuit, portisque apertis ſocios recepit. Qui tota nocte ſpoliis intendentes, mane ſuccendentes civitatem, multam navibus prædam invexerunt. Licet autem nox illa nubibus atris texiſſet cælum, multi tamen imaginem beatæ Virginis ſe viſiſſe teſtabantur in aëre, tanquam ſuæ vindictæ congratulantis. Erat autem hæc civitas fortiffima, cujus duæ partes aqua cingebantur, tota muro turr̄ito vallata, ſpiſſo in tantum, ut in ejus vertice duo poſſent equites concurrere. Hæc vaſtatio omnem in tantum terruit viciniam, ut nullus in ſuis prædiis ſperaret ſalutem.

His itaque peractis in die 8. Petri ad vincula procedentes civitates & oppida terrarum illarum, *Odiamam*, *Harmand*, *Kasalam*, saltus quoque & *Arenam S. Eulaliæ* cum *Hispali* magna transeuntes ad lævam sequenti die *Rodete* pervenimus. Jactis anchoris terram propere conscendimus, conversis in fugam civibus nostri castrum invadunt, spoliis vastant & ignibus, totaque illa nocte in oppido permanserunt. Mane factò plurimis ad naves cum præda reversis, quibusdam spe lucri per vineas incaute dispersis, Saraceni multitudine magna per noctem collecta nostros invaserunt. Paucis itaque cæsis utrinque, missis de navibus auxiliis, tota die pauci de nostris cum multis Saracenis commiserunt, ita ut pauci de nostris, Mauri plurimi arcubus morerentur & balistis. Sole vero ad occasum vergente Sarraceni fortius conglobati, diu ventilatis consiliis, clangore horrido intonantes velut parati omnia fortunæ committere, cum impetu nostros insiliunt, sed statim in fugam conversi turpia post tergum vulnera susceperunt. Nostri ergo tunc demum navibus se suscipientes balistariis ultimam mandavere custodiam. Qui repulsi barbarorum impetu post omnes navibus invecti & ultimam meruerunt victoriam. Tunc vero victores mutuis se laudibus efferentes, dum se humiliant in laudibus, in gloria plus crevit timidissimis quibusque audacia loquendi. Mane factò feria sexta stationem solventes contra insulam *Cassam* proras direximus, portaque recepti in magnanimitate spiritus, qui semper nascitur ex prosperis, terram conscendimus, civitatem ejusdem nominis turribus multis munitam obsedimus. Civibus in insulam ulteriorem elapsis, civitas desolata inimicos suos suæ solitudinis accepit solatium. Cujus ædificia materia & arte fulgentia, vineas, & pomeria &c. nobis vendicantes in labores aliorum intravimus, ortosque & vineas, ficus & oleas, & omne genus arboris promiscue succidimus, Maurimeriamque ipsorum tantis impensis, tanto constructam ingenio, ut referenti nemo crederet, ad referendum nemo sufficeret, solo æquavimus, cujus ligna coloribus & floribus excisis, necessariis ulibus deputavimus, & usque ad dies aliquot ibidem permanentes, tandem saturati spoliis reliquias civitatis per ignem judicavimus, velisque levatis usque ad fauces stricti maris, quod *Ostrica* dicitur eodem vento & velo volavimus, ubi Euro se opponente super anchoris noctem exegimus. Mane vero

vero ventis furentibus ad insulam prædictam redire compulsi
damna & pericula & multas pertulimus angustias. Quatuor
namque diebus continue ascendendo ad cœlum & descendendo
usque ad abissos fluctibus iratis jactati sub insula, ventorum
vim sequi, & mari procelloso nos committere, quod plurimum
timebamus, judicavimus tutissimum, illud Senecæ ad Lucil-
lium recolentes; *in tempestate navigantibus nil æque timendum
quam terram.*

Anchoris itaque prima Sabbathi mane levatis, sed pluribus
in fundo relictis LXXXVI. naves statione soluta, ubi erat spiritus
ventorum & procellarum impetus, illuc ferebamur fidei &
propositi scindentes unitatem necessitatis exigente articulo.
Nos vero in portum *Hispalis* magnæ, quæ nunc *Sibilia* dicitur,
non sine periculo magno intravimus. Dominus autem qui de-
ducit ad inferos, & reducit, humiliat & sublimat, eodem die
mutatis pro voto ventis cæteras naves & socios nostros in
viam voluntatis eorum reduxit. Nos vero à portu exire non
valentes duas ibi noctes exegimus. Tertio tandem die vela
levantes eodem die circa Solis occasum horridas fauces intra-
vimus, ubi Europa & Africa montibus erectis in cœlum facile
conspiciuntur à dextris & sinistris. Ibi *Mutemuda* civitas Africæ
& *Ceteriph* oppidum Hispaniæ ex parte montium occidentali
sibi contra ponuntur ex directo, ubi com meatui brevissimus est
transitus. Ad orientem vero *Cepta* civitas conspicitur in Africa,
cui ex directo *Malagam* opponit Hispania. Igitur in alis Ze-
phyri velut carcere emissi die beatæ virginis itinere assumpto
non navigare sed volare videbamur, ita ut qui sæpe descen-
derant in navibus & operationes fecerant in aquis, nunquam
se tam immanibus procellis jactatos jurarent. Ventis itaque
ingentibus à conspectu Hispaniæ, quæ præ oculis semper ha-
benda est, * *Balbellonam* euntibus, longe delati *Evoice* insulam
quarto die venimus, & nos deviasse cognoscentes proris ad
terram conversis tertio die *Tortosam* civitatem accessimus,
ubi *Errora* fluvius limes gentium & terminus fidelium,
dulcibus aquis influens amaritudinem temperat, & reddit po-
tabilem. Ibi tandem Sarracenis à tergo relictis libertatem con-
secuti & aquas potabiles, veteris veritate probata proverbii,
quod libertatem æstimat & polum ponto aqua potabili, lauda-
vimus inventorem. Defecerat enim nobis aqua, & multi de
nostris,

* Bar-
cello-
nam.

nostris, sitis, & febrium & dysenteriae calore ferventes aquas maris amaras haurientes sitim extinguendo incitabant. Alii limum in lagenis inventam, alii quoscunque fructus manibus exprimebant necessitatis suae indicantes auxilium, alii feces vini vel cervisiae sugebant. Nonnulli quoque gemino famis & sitis malo confecti in amaritudinem animae suae panes amarissimos, aqua maris confectos comedeant. Duobus igitur diebus in convivio dulcium aquarum deductis ventis prosperis navigantes Arragoniam à sinistris & castra plurima linquentes vigilia Sancti Bartholomei *Barcellona* venimus, ubi secundis ventis gavisus, lassus corporibus, suadentibus ventis tamen provecti, octo miliaribus emensis portam Sancti *Feliciani* martyris in territorio Catalogniae contigimus, collectisque sociis, qui ibi stationem fecerant, *Marciliam* properavimus, sed duris Boreae flatibus à terra repulso portus Sancti Mandriani martyris nos suo collegit in gremio, una dieta distans à Marsilia. Qui inter montes altissimos complicitus Tolonam civitatem habet à dextris. Capella vero Sancti martyris in latere sinistro vili scemate constructa, sed multa sanctitate famosa monstratur. Inde vero xv. die provecti, relictis à læva *Ganda*, & *Gera*, & *Antibure* civitatibus, portum, qui *Oliva* dicitur, in festo Lamberti martyris intravimus, qui monte interjecto ad Occidentem Vaceam habet castrum in monte sublimi constructum. Unde per dies octo progressi relictis ad sinistram civitatibus famosis *Janua* & *Pisa* & castris innumeris, ad dextram vero insulis Sardinia, Corsica, Capricorno Gorgonio, & Ella, & aliis quam plurimis ad oppidum in territorio Pisano, quod *Plumbinum* dicitur, pervenimus. Unde post octo dies *Messinam* tendentes ventis contrariis agentibus portum † civitatis veteris, quæ quondam *Centum collis* dicebatur, in festo beati Dionysii martyris non sine magno intravimus periculo. Unde propter angustum spatium & navium multitudinem, quæ portu stricto collidebantur, egressi cum navibus xviii. stationem fecimus in portu Cornetano. Est autem *Cornetum* à cornis dictum castrum Domini Papæ, in patrimonio Sancti Petri fundatum, tribus miliaribus distans à mari, & duas dietas à Roma. Igitur à civibus Cornetanis honeste suscepti, de fide & securitate literis ipsorum muniti cuncta, quæ ad hyemis solatium pertinebant, disponere curavimus. Quos Dominus Papa benigne suscepit, de

† Civita
Vecchia.

de virtute Frisonum & audacia, & in destructione civitatum Hispaniæ non parum gavisus, qui nostris aures suæ sanctitatis inclinavit in tantum, ut (1) *Veronicam* Domini nobis infra paucos dies bis videndam monstraret. Præterea literis suis transmissis Cornetanis, Biterbienfibus, Tuscanis, Veterallis, & ceteris vicinis civitatibus & castris nos cum multa commendavit diligentia, sub anathematis interminatione præcipiens, ut in commerciis, & contractibus, & ceteris necessariis nos fideliter tractarent. Quod ab omnibus inviolabiliter est observatum. Igitur hyeme peracta in prima veris adolescentia, vigilia Sancti Benedicti, naves in altum à porta deduximus accepta à Cornetanis, ut & à Potestate, à Senatu, & universa Communitate licentia, qui bonum principium meliori fine concludentes honeste susceptos honestius dimiserunt cum multis milibus utriusque sexus, cum apparatu insigni & gloria, cum banneriis & vexillis CLVIII. usque ad mare deduxerunt, ubi collecto cœtu, dispositis in gyro populis *Potestas* Cornetanus, qui prudens & legum doctissimus Frisonum fidem & audaciam multa commendavit facundia, satisfactionem offerens spontaneam, siqua facta fuisset in nos injuria. Signatos quoque Corneti, Biterbii, Tuscanii, Senæ, Veterallæ, Montisalti, Montislaconii, & ceteros, qui in navibus nostris in terram sanctam properabant, fidei nostræ commendavit, & in omnibus nobis præcepit esse subjectos. Omnibus igitur in hoc consentientibus ipse Senator vexillum insigne in signum potestatis & dominii propria manu porrexit, omnibus Latinis fide adstrictis, ut in omnibus negotiis pacis & belli nobis tanquam patribus obedirent. Nosque respondendi tempore accepto qualescunque gratiarum actiones ipsis retulimus de beneficiis acceptis, & pietate erga nos usque in finem servata, quum æquanimitè nemoris sui incisionem suis veritam civibus à nobis tolerassent, quam pie nos in suis hospitiiis & fideliter in commerciis tractassent, quam humane infirmos nostros visitassent, quicquid

(1) Locus insignis, sententiam confirmans Mabillonii, Papebrochii, Leibnitii, aliorumque, quod *Veronica* non Sancta aliqua, non Diva, ut perperam putant Reiskius, & Sebastianus à S. Paulo, sed vera Christi icon, sudario impressa. Vid. Leibnit. in *præfat. ad Access. bistor.*

quid vel usus communis vel peritia Physicorum in remedium morborum adinvenerat, secum afferentes & prout cuique opus erat impertientes, quanta pietate infirmos nostros ut filios suos deplorassent, sepulchra eorum ut sanctorum venerantes, & cetera. Pro quibus omnibus nostri laboris participium, & Deum ipsum retributorem constituentes non sine lacrymis abrepti & divisi in die Annuntiationis dominicæ vela levavimus, & per diem & noctem prospere navigantes ventis contrariis in portum veteris civitatis sumus revecti. A quo eodem die feria tertia recedentes velis Aquilone tumentibus, Hostia Tiberina, Tagetam, Bajas, Neapolim, Principatus Apuliam, Calabriam, Siciliam, quo tendebamus, relinquentes ad lævam, sexto tandem die, feria secunda, pluribus defatigati periculis ex imperitia ductoris in insulam, quæ dicitur *Lamprosa* duce Christo devenimus, ubi † cursarios Januenses in galea una feliciter invenimus. Qui deprædata Barbatia & captis Saracenis tempestate coacti illic in portu recepti focios à se divisos expectabant. A quibus de errore nostro & imminentibus periculis sufficienter instituti, quarta feria Siciliam ccc. miliaribus à tergo relictam proras direximus. Eminentis igitur cxx. miliaribus *Maltham* insulam devenimus, quæ à dextris relictæ, feria 111. *Sarrogasam*, quæ *Siracusana* dicitur, feliciter contigimus c. LX. miliaribus à *Maliba* distantem. Est autem *Siracusana* sedes episcopalis ad orientem Siciliæ inter *Mæzaram* & *Catanæam*, ubi diem Palmarum solemniter celebravimus, Canonicis ejusdem ecclesiæ morem Latinorum per omnia sequentibus. Quarta feria proxima inde recedentes per dies & noctes ventis usi prosperis sed nimium validis in die Sancto Paschæ sub Creta insula ad occidentem anchoras projecimus, & ibidem tota nocte jactati fluctibus & procellis præter spem Dei misericordia servati mane insulam, quæ *Sikilon* dicitur, accessimus cum tribus tantum navibus, quarum duæ in portu tenacibus anchoris remanserunt. Nos vero fallente anchora ventis oppositis à portu repulsi circa vesperras sub Creta recepti ad Aquilonem tota nocte ventis usi secundis die secundo ad vesperam *Candiam* civitatem pervenimus, ubi à custodibus insulæ diligenter edocti, quæ sydera, quam cœli plagam sequi deberemus tendentes versus *Acon*, post solis occasum portum linquentes ventis & mari plus quam pro voto blandientibus die VII. sequenti, die post

† *Corsu-*
ren, præ-
dones,
Matth.
Paris ad
Ann.
1234.
Cursarii
& pirata-
nimis im-
pediunt
subsidiū
terra san-
ctæ.

post Marci Evangelistæ portum Aconensem gaudentes intravimus, gratiarum actiones, non quas debuimus, sed quas potuimus, referentes Deo, qui nobis omnis humanæ societatis solatio destitutis tanto affuit suæ pietatis præsidio, ut post multos labores requie corporis indulta docere videretur expresse, quod sit beatarum post mundi pericula futura requies animarum, & tunc demum quæ passi fuimus periculorum meminisse juvabit. Amen.

SANE corporis sui complexionem eatenus temperatam esse novit, quod nec aspectu nec tactu subito, quibus & appetitur concupiscentia sœminarum, castitas erudiente stupore verecundiæ per Dei gratiam consuevit violari. Quamobrem immittebat & imprimebat suggerendo hostis antiquus illecebras cogitationes per absconditam tentationem, quæ est carnis concupiscentia, quæ teste Apostolo concupiscit adversus spiritum & è converso. Cumque tribularetur aliquoties oraculo Apostolicæ sententiæ armatus est. Nam cum immineret, lingua palpitante verba * hujusmodi: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus.* Gratia Dei per Jesum Christum spiritus quodam robore convalescebat, juxta quemadmodum quidam sapiens dixit; *Vincit in certamine, qui spiritu ductus gratiam attendit.* Et extunc expertus est utiles esse tentationes. Sicut caro sine fide, sic anima sine temptatione corrumpitur. Et vilescebat ei mundus, sicut ille, qui afflictus dicebat, *Ego dixi in pavore meo, quo scilicet erudiebatur, omnis homo mendax & infirmus.* Duo inter utilia utiliora & efficaciora ægitudine urgente probavit antidota, quod quandoque cum non sentiret, Ieronimo dicente, oratione fugarentur pestes animæ, & jejunio pestes corporis. Nam cum corpori auctoritate spiritus indiceret abstinentiam panis & aquæ, prævaluit spiritus, & in corpore, qui obstupefactus languore naturæ suæ, fomes refriguit. Legerat aliquando, quod à temptatione maligni nulla persona excipitur, nullus locus excluditur, ubique dolus, quia temptatio est vita hominis super terram, & multiplices sunt hostes dæmon cum vitiis, homo cum bestiis, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Specialiter tamen tres hostes nos affligunt, dæmon, mundus, caro. Ex his tribus duo conjurant tertio ad subversionem nostram. Denique temptationem carnis & illecebras mundi expertus erat aliquando acrius sibi in-

* Deest, dixit, aut simile quid.

ferri post memorabile festum *Laurentii* Levitæ & Martini Episcopi. Acrius inquam præ aliis vicissitudinibus maligni rotam complexionis forsitan Deo permittente ex sua versutia ad subvertendum inflammabant. Quodam igitur tempore cum à Capitulo generali reversus fuisset adeo duobus hostibus illis vexatus est, quod nisi restitisset, ille ternarius amoris, & timoris, & pudoris, tanquam piscis rupta fagena forsitan evasisset. Interim confitebatur, orabat, & per intervalla propter reverentiam corpus & sanguinem dominicum participabat, nec tamen adhuc requievit spiritus ejus, donec salubrius meminit & plenius illorum trium, quæ mensæ divitis, id est, veritatis apparent. Sunt autem ista, utilis sagina, bona terræ, medulla tritici, quæ sunt eucharistia, lectio, oratio. Hæc enim tria apparent contra tria, quæ nos infestant, videlicet carnem, mundum, dæmonem. Eucharistia contra carnis incentiva. Sic enim carnis vitia edomanda sunt, ut ad usum eucharistiæ semper dignus minister sit. Convertit ergo se ad libros scientiæ, ut agnitos excluderet laqueos concupiscentiæ. Redarguit namque ab exordio conversionis vitas Patrum, & libros Cassiani tanquam Ethicam incipientium non lectitasse. Apprehendit igitur volumen beati Augusti de *sermone Domini in monte*, & legebat, & intus garriebat, & elevabat spiritum à terrenis. Quærebat differentias peccatorum & invenit. Quod qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, & hoc fine & animo attendit, ut concupiscat, quod jam non est titillare, sed plene libidini consentire. Quod si anima titillata fuerit, culpa est, non tamen crimen. Visus præcedit proprie motum, qui est ad delectationem corporalem, & interior est concupiscentia, quæ dicitur & est mater adulterii, in quo primis parentibus male aperti oculi leguntur. Cum vero transit in affectum cordis, ubi non deest voluntas, sed occasio, passio dicitur, mors videlicet in domo. Et est passio quædam animi forma vel deliberatio ex consensu, unde dicitur iracundus, vel amator. Alias passio est subitus animi motus sine deliberatione boni vel mali operis, vel subitus animi affectus iræ vel amoris. Sicut autem bona voluntas, cum deest copia agendi, remuneratur, sic deliberatio cum molimine vitiorum damnatur. Tribus modis peccatum confirmatur, suggestione, delectatione, consensu. Suggestio fit per memoriam, vel per corporis sensus, cum quid videmus vel tangimus. Quod si

si quid delectaverit, illicita delectio refrenanda est. Sed huic non consentimus, si damnantis rationis jure cohibemus. Si consentimus, plenum peccatum erit Deo notum in corde nostro, & si facto innotescat hominibus, & tamen à serpente fit suggestio, & quædam suasio in appetitu carnali, tanquam in Eva delectatio, in ratione tanquam in viro consensus. Delectatio ante consuetudinem vel nulla est, vel tam tenuis, ut prope nulla sit, cui consentire magnum peccatum est, cum est illicita. Tribus gradibus pervenitur ad peccatum, ideo tres sunt differentiæ peccati, in corde, in facto, in consuetudine. Primos motus qui non abjicit, in delectationem incidit, deinde in opus, deinde in consuetudinem. Secundum magistrum Stephanum post primos motus sequitur conceptio, deinde delectatio, post consensus in actum, deinde opus, post consuetudo, deinde obstinatio, quæ dividitur in præsumptionem & desperationem. Secundum Innocentium Papam; anima distemperatur cogitatione, infirmatur delectatione, moritur consensu, effertur operatione, sepelitur consuetudine. Si adhuc temptationis ardor non defecit, ardenti studio libros moralium arripiat, in quibus egregius Doctor non minus humiliter quam salubriter, quæ sit vicaria successio vel successiva alternatio hujus temptationis & divinæ contemplationis in eodem homine ostendit. Hic est temptatio, hic est pugna. Hic est militia, hic est conflictus vitiorum & virtutum. In hujus conflictus consideratione ardebat, ardentius legebat, & elevabat spiritum à fecibus carnis & curis hujus mundi. Vere lectio illa novitium instruit, titubantem erigit, hominem sibi ipsi ostendit. In hoc conflictu homo se totum Deo committere debet. Nam teste Job; *Si subverterit omnia, vel in unum coartaverit, quis contradicet Domino?* cum vel virtutes, quas habuit subtrahit, vel has omnino non ordinans vitiorum concuti temptatione permittit. Deus unam eandemque mentem & in contemplando illuminat, & importunitatem temptationis obscurat. Secreta sapientiæ supernæ sunt opera, cum Deus quos creavit deserit, cum eos illuminat, & cum carnis temptationibus coercitos pulsant. Tamen cum fatigant ista, nec superantur, nequaquam propter pollutionem trucidantur. Temptatur justus, ut erudiatur, solidetur, bona sibi non attribuat, ne torpeat, à fortitudine non deficiat, sed sit

in jugi custodia sui perfectus. Nam sæpe mentis nostræ cogitationes ardore libidinis immundi spiritus succedunt, & quasi igne nos concremant, dum castos motus animi luxuriæ temptatione perturbant. Virtutes autem nostræ temptationis tempore, etsi ab incolumitate sui status deficiunt, per intentionis tamen perseverantiam integre in mentis radice subsistunt. Item Job: *Bestiæ terræ pacificæ vobis fient.* Bestiæ, scilicet motus carnis contra nos insurgentes. Sed cum cor sub divina lege deprimitur, & carnis incentiva detumescunt, etsi temptando submurmurant, non tamen ad efficacem operam quasi ad morsus exsurgunt. Qui has bestias terræ plene edomat, certe ille ad tertium cœlum raptus dicat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Sed aliud est has bestias in campo operis sævire, aliud intra cordis foveam frementes tenere. Ideo illicita cogitatione affligimur, qui in quibusdam terrenæ actionis vel conversationis actibus libenter occupamur. Necessè est, ut immundas cogitationes timoris fletus diluat, & quicquid mens de inexperto certamine vel de conversationis pristina memoria patitur, laceretur. Sæpe immunda animo vertimus, quotiens à precibus vacamus, & in oratione earum rerum imagines patimur. Quid in multis moror? His atque his similibus, animus ejus redundabat, qui Spiritus Sancti apotheca efficiebatur, & reficiebatur dulcedine mirabili, & sic virtute sacræ lectionis & compunctionis nebula temptationis evanuit, & animus ejus ad lucem propositi pristini renovatus requievit, juxta illud: *Et misertus es nobis*, Item: *Commovisti terram & conturbasti eam.* Item: *Ostendisti populo tuo dura.* Perpendit quoque sanctos sine donis Spiritus Sancti nihil agere potuisse meritorie, quia omne optimum ex dono est. Quapropter optabat unice inesse fidem, & caritatem, ceterasque virtutes, ut in beato Martino, & inter alias fugam opportunitatis, sicut alius etiam dixit; *Si vis salvus esse fuge homines.* Intellexit quoque quod virtutes naturali voluntate ad effectum deduci non potuerunt, nisi gratia Dei suam voluntatem perficiendi facultatem non administraret, reprimendo fragilitatem, per quam incipientes & proficientes semper relabuntur, unde & hic trepidabat. Quoniam juxta cujusque fragilitatem, sive ex sensualitate per gulam & luxuriam, sive ex ratione per superbiam, maligni spiritus mala multa proponunt. Unde si damnetur avaritia ex tunc lucrum
cum

cum fraude proponunt. Luxuria quoque, testante beato Gregorio, etsi a carne abscissa est, a corde tamen funditus abscissa non est. Hinc & Jeronymus ad Eustochium virginem: *Si post nuditatem, jejunia, famem, carceres, flagella, supplicia in semetipsum reversus Apostolus exclamat: Infelix ego homo quis me liberabit? quis se putet securum esse debere?* Siquidem offert Deus gratiam bonis & malis, & quibusdam perdendis non solum offert, sed & confert, ut Saul. Et hoc propter præsentem justitiam, cui deserviebant; sed secundum præscientiam Dei erant de medio malorum. Porro præscientia non mutat naturam hominis, qui liber creatus est. Sed Deus ita præscit aliquod futurum, ut & nihilominus præsciat ipsum hominem æque potentem ad dimittendum, si vellet, sicut ad faciendum, quod necessario est futurum. Sicut quidem si Deus providit hominem peccaturum, & non possit esse quin peccet, tamen non vidit ex necessitate peccaturum, sed ex voluntate. Quia providentia Dei etsi falli non possit, neminem tamen cogit, & non de præscientia Deus judicat, sed de justitia. Salvandis vero absque omni merito præcedente, quasi velint nolint, aliquando infertur gratia, ut Paulo. Timeant ergo omnes servi Dei, quoniam nichil deest timen-
tibus Deum. Ipse enim prævenit nolentem, ut bonum velit per gratiam. Sequitur volentem, ut bonum possit per dominum. *Adjuvat liberum arbitrium, ut sponte bonum sequatur. Avertit captivitatem, ne sequi abnuat, firmat fragilitatem, ne sequens relabatur, & dat meritum, quod sequens non deficiat, & dabit præmium æternum, videlicet gaudium sempiternum, quoniam gratiam & gloriam dabit Deus.* Nam & Spiritus Sanctus ad fideles suos venit per gratiam illuminantem. Virtutes acquirendo anxius est spiritus, quoniam in primo ingressu vitæ regularis majorem habuit orandi devotionem, verum aliquanto minor in operatione religio propter inexpertas adhuc vitæ illius observantias. Multiplicatis vero fratribus imminuta apparuit affectus devotio, propter quod valde trepidabat, quoniam hæc duo onera sunt, oratio & misericordia. Unde illud: *Benedictus Dominus, qui non amovit orationem meam, nec misericordiam suam a me.* Sane ex compassione sollicitus fuit circa fratres, quæ aliquando interrupta oratione perurgebat ipsum. Quapropter postulabat sibi reddi lætitiā orationis, & principaliter spiritum ad firmandam perseverantiam pristinæ devotionis. Legerat namque quod oratio est de
bonis

bonis impetrandis ex pietate & perseverantia pro se & omnibus Catholicis. Unde cum sollicitudo fratrum in orando perseverantiam turbaret, deprehendit sui ipsius infirmitatem. Itaque necessario inventa est pro malis removendis deprecatio. Delinquit nempe homo vel fragilitate infirmus, vel consuetudine compeditus, & in his improvidus putrescit, donec Deus per inspiratam deprecationem dignam sibi fragilitatis & negligentiae inspirat detestationem.

Effectum orationis & jejunii expertus est hoc modo. Quædam namque puellula in annis adhuc puerilibus oblata est monasterio. Quæ ut postmodum innotuit ab infantia insidias immundi spiritus cum magna importunitate & in forma cujusquam animalis teterrimi coloris se ingerentis ferebat. Cumque in claustro fuisset quasi subtractione deceptus spiritus illic non comparuit. Porro pater puellæ cum die quadam inquireret, si bene se haberet filia, respondit, *Bene, & eo melius, quia monstrum tale me illic non invenit.* At ille dicta dissimulavit, & valedicens recessit. Verum post dies aliquot, o res horrenda! affuit mane, & vespere, & in crepusculo, & terram solidam per magna & parva fragmenta in scolæ spargebat. Sed interim quidam strepitus fiebat, quasi super ligneo interstitio, priusquam caderent super pavementum. Et hæc illusio multis diebus fiebat. Interea quibusdam maturioribus sororibus mane & vespere permissum est id ipsum experiri, & apparuerunt ad parietem quasi duæ scintillæ ignei ruboris, moventes se sursum & deorsum, antequam fragmenta spargerentur. Ex hac tandem illusione doluit conventus, & assumpto sacerdote & præmissa letania exorcizavit aquam, & invocato nomine Jesu Christi, & excitata fide cordis necessaria contra tumultus phantasticorum, orationes complens aspersit, & recessit, & sic per dies aliquot evanuit, & rursus rediit. Sed jam tum multiplicatis orationibus & jejniis mire devotæ congregationis nocte quadam cuidam virgini per nocturnam visionem compulsus est fateri, quod fas non erat ei illic ultra commorari.

Effectum quoque confessionis hoc modo expertus est. Cuiusdam puellæ in monasterio oblatae, cum esset in annis pueritiæ, O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei! permissus est spiritus immundus illudere. Siquidem certis noctibus videlicet quatuor ante novilunium, & v. l. per interlunares noctes post dictas matutinas

tutinas quasi de lecto alterius veniebat, & se quasi palpabilem ingerebat: Nam curiositas illius ætatis hanc dedit audaciam, ut apprehenso monstro quadam vice inquireret, quo nomine ipse vocaretur, & respondit intelligibiliter, quod non usuali, sed alio nomine vocaretur. Sed cum adhuc accederet, & illa horreret, invita sopore phantastico premebatur. Cumque evigilaret, monstrum ad stratum alterius quasi repedabat. Quæ cum postmodum illusionem decepta desipere inciperet, ad confitendum festinavit. Quam consolari studuit, & revocare ad virtutem fidei Jesu Christi, & compatiens ejus instituto voluit, ut istis præfatis diebus illa & aliquot puellæ singulis diebus confiterentur, & communicarent, injunctis aliquot psalmis, & vigiliis, Verum licet pro ea fideliter precarentur, donec illi infunderetur deprecatio digna contra consuetudinem illius mali, non sunt exauditi. Crebro ergo confitebatur, sed turbulento animo, tanquam illi compateretur, vel non crederet, recedebat. Denique cum quadam vice affectasset, quatenus ipse sciret condolens horrore suo, confitendi causa accessit ad fenestram. Qui cum exhortaretur eam firmiter credere, invasit eam subito horripilatio, & irruit vehementia horroris cum tremore totius corporis, & excidit quasi à mente per modicum, sicut lumen à cereo flante vento, lingua interim palpitante verba Cantici usque in finem; *Quoniam tu solus sanctus, tu solus dominus, tu solus ab Ihesu Christo &c.* & recedebant ab invicem. Cumque adhuc illa die quidam anxie confiteretur, & auxilium peteret, respondit: *Funde coram Deo orationem tuam, & pete ab eo, ut dignam tibi infundat deprecationem.* Quibus ex verbis toto corde commota, sicut rei exitus declaravit, digne Deum pro peccatis suis deinceps peroravit. Nam quadam nocte per revelationem nocturnam audivit ter percantari antiphonam Evangelici oraculi usque, *Modo non petistis quicquam in nomine meo, petite & accipite.* Sicque per Dei gratiam ab illusionem liberata est.

Recognitabat aliquando annos pueritiæ & adolescentiæ suæ, & gratias agebat Altissimo, qui usu temperantiæ, cujus adhuc scientiam nondum habuit, vitam suam præteritam exercitaverat. Qui secularis inter seculares nec tamen gulæ deditus erat, nec ebrietati vacabat, & castigabat eum ignarum temperantia dominio suo, cum esset in aliquantula rerum abundantia, ne corrumpere importune serviendo gulositati & ebrietati juxta

appetitum concupiscentiæ. Postmodum cum seculo renuntiasset, & virtutem abstinentiæprehendisset constare in æquanimirate tolerandi inopiam, & in non corrumpendo per abundantiam, miratus est se evasisse, & congratulatus est illi, à quo concessum esset per innocentiam communia vitia declinare, & per intellectum ad regularis vitæ institutionem fore perductum. Meditatus est aliquotiens corde, pensans misericordiam ejus, qui est pater luminum, quod adeo simplicitate sui salubriter delectari concessit eidem, ut nec honoris nec dignitatis ventilaretur ambitione. Postmodum cum diligeretur & honoraretur à plerisque bonis cavebat sibi fieri inflationem aurium honore & nomine falsæ simplicitatis, & quotiens ad consilium vel colloquium vocabatur, semper sollicitudinem in corde quærebat. Denique cum seculo renunciasset, non ad loci dignitatem præmemorati sed ad sollicitudinem se præparabat. Nam neque qui rigat, neque qui plantat est alicujus momenti, sed qui incrementum dat Deus. Et quia discipulus hominis non fuit, ne magister fieret erroris, per magisterium erudiebatur timoris, de quo scriptum est: *Qui timetis Deum, sperate in illum, & illuminabuntur corda vestra.* Censura nostra quoque divini amoris obedientiam docet & reverentiam. Cum autem caritas, quæ manet immobilis, sit radix justorum, & flos ejus spes coelestium, metuebat intus in animo vitium cupiditatis temporalium, quæ est radix malorum, verum cum flos illius radice est delectatio temporalium, illuminatus est ex opposito, & sperabat & præsumebat de Christo cupiditatem cum flore suo partim aruisse, ex eo quod temporalia nunquam ad delectationem, sed ad usum duntaxat fratrum propter Dei cultum diligebat. Porro cupiditas solet deviare in avaritiam, quæ amatores suos præcipue ad duo exercet, ut de quæstis rebus opera misericordiæ minime fiant, & sive bene, sive male, semper in augendis rebus firmetur. Sicut scriptum est, *Venatio leonis onager, & pauperes pascua divitum.* Recurrebat ad suam conscientiam, & invenit in ea pro modulo suo largitatem ab eo utique, à quo est omne datum optimum, repositam, ut si posset omnipotenti daret, & super omnem vocem querulantium turbabantur viscera ejus. Non enim comedit aliquando, si vidit vel audivit pauperem, quin compateretur ei, & subveniret, & super omnibus afflictis pia gestabat viscera. Sæpe etiam cum

cum collocasset se in stratu suo tempore aliorum, ante oculos mentis penuriam pauperum & defectus senum & debiliū compatiendo constituit. Sane secundum Evangelicam sententiam multi hodie ad monasteria currunt, & omnes habere cupiunt, quod delectat, pauci brevissimam viam ad delicias videlicet contemptum earum inveniunt. Et utique quidam sunt in ecclesia Prælati sua quærentes non quæ Jesu Christi, Deum non propter Deum quærentes, sed temporalia quærentes, & propter hæc Deo servientes. Quisquis talis est mercenarius, & cum Simone mago mercatore est ejiciendus. Etiam Apostolus quæsitum & avaritiam, quæ est idolorum servitus, in eo exhorruit, Sed ne ob augurium nimis fallax obstupesceret, sententiam Sanctorum in hac perplexitate investigavit, & advertit ad principalem intentionem semper fore recurrendum, qui affectus operi nomen imponit, & Reverendus pater Augustinus astruit id ipsum dicens exemplo Johannis; *Videtis non quid faciat homo considerandum, sed quò animo & voluntate faciat.* Item beatus Jeronymus: *De sensibus Deus judicat & voluntate.* Et Poëta: *Ut desint vires tamen est laudanda voluntas.* Igitur ut per hostium intret, qui ad Deum converti desiderat, introduci debet principaliter propter Deum, & secundo propter temporalia, quia hoc sine temporalium subsidio nequit fieri. Sic scribit beatus Gregorius cuidam Episcopo, ut pauperrima regularia monasteria requireret, quæ secundum Deum vivere sciunt, & eisdem sacerdotes lapsos tradat cum rebus eorum. Sic etiam Apostoli pretia pro prædiis à conversis acceperunt ad fovendos egenos. Sicut dominus habebat loculos à fidelibus oblata conservans. Verum quoniam Deus videt veraciter, utrum intentio illius fuerit prior ad cultum Dei, quam ad cupiditatem, hoc solum superesse aestimabat, ut timeat ne alios lucretur, & se ipsum perdat.

Anno quoque conversionis suæ xi. quo fundata est grangia secus *Emetha*, ut extrinsecis etiam temptationibus excitaret fidem retributionis æternæ, & illuminaret corda ad cognoscendum, quod non sit Christianæ virtutis in temporalibus exultare, fratres pusillanimes pro tenuitate temporalium & amissione eorum placuit in camino probationis examinare. Per exercitium temptationum enim probatur fides. Vigente ergo æstate ignis corripuit quandam officinam, & subito multa consumpsit, quæ erant fra-

trum usibus reposita. Porro quam certum sit, quod irascitur & miseretur Deus, hic apparuit experimento, quod dormitorio fratrum, quod propter vicinitatem flagrantis incendii humanis viribus defensari non potuit, pepercit. Hoc in autumno die beati Magni. Sed mitigavit iram non prorsus amovit. Media namque hyeme sequente cum putarent se pœnas sufficienter exsolvisse, & ultra se in probatione deficere, venit diluvium, & operuit subito totam terram, & mansionem virginum & fororum suarum, & submersit oves, & boves, & universa pecora earum, & ventilata sunt per direptionem procellarum necessaria, quæ usibus earum præparata. Quid facerent illæ agniculæ nunquam expertæ talem cladem? Cœperunt quærere tutam stationem, & se connexis manibus tenere gregatim, confiteri ad invicem, & psallere, & ad exitum præparare. Sed in illo articulo periculi non aderat Præpositus. Cumque domus illa, in quam conscenderant, cujus columnæ in terram minime defixæ erant, jam ictibus procellarum dissiparetur, divisæ sunt ab invicem, & pars conscendit oratorium, pars altera domum Australem, & statim domus post fugam earum stare ultra non valuit. Porro ex collisione trabium fractæ domus rumpebantur partes alterius, & tunc præparabant se, & animas suas Deo commendabant, connexæ manus & mentes, & aquæ inundaverunt in altum, & ecce confortatæ sunt subito, & stabant simul, & domus valde debilis pondere earum immobilis reddebatur & firmior. Sane Deus pepercit oratorio misericorditer, quod propter sui eminentiam facile potuit expugnari à ventis, propter semetipsum, & serenissimam virginem matrem suam, & ancillas suas. Et fugit mare. Et cœperunt sese nominatim inquirere & clamare, & tandem convenerunt, & gratias egerunt Deo omnium redemptori. Hanc vastationem nequam spiritus quodam præludio multis ante ebdomadibus prænunciaverunt, & constat nimirum, sicut testatur egregius doctor Augustinus, quod aliquando nequam spiritus, quæ ipsi facturi sunt, prædicunt. Accipiunt namque potestatem aerem morbosum reddere. Aliquando non quæ facturi sunt ipsi, sed quæ signis naturalibus futura pernoscent, prædicunt. Nam cum memoratæ sorores in domo Australi, quam præfatus sum, in qua erat refectorium, quodam vespere ad bibendum condescissent, subito paries tribus ictibus vehementer percussus alto strepi-

strepitu insonuit, & sic secundo & tertio, dein multis locis, & multotiens. Et confirmatæ sunt ancillæ in Christo, & tandem fide cordis animatæ contra phantasiam surrexerunt, & more solito potum cum gratiarum actione terminarunt. Porro fratres per ignem & aquam examinati valde facti sunt pusillanimes, & si quispiam quantumlibet vere testificaretur eis, quod possent in tanta perturbatione perseverare, nullatenus crederent, nec affirmarent. Sed fidelis est Deus, qui non patitur quenquam temptari supra id quod potest. Occasionem hinc tamen ostendit suis consilii & auxilii ad habendum necessaria in dura afflictione ad innovandas domos novas & veteres, ad emendum granum, ad construendas grangias pro subsidio fratrum & sororum Christi. Et apud Dominum misericordia, & copia apud eum rei. Magnanimus igitur erat in colligendis fratribus, sicut qui paratus erat omni si posset petenti tribuere, sed de iisdem in melius mutatis mervit lætificari, & in grangiis instituendis, & domibus construendis. Verumtamen sibi suspectus erat, ne quod foris recte agebatur, intus profutorum cenodoxiæ, mercede vacuaretur, & intrinsecus quadam molestia premebatur propter malitiam temporis, cujus similis non erat comperta ab annis pristinis, quia universa ulibus humanis necessaria in summo erant pretio, & pretium eorum quasi nullius pretii reputabatur. Denique in simplicitate sua sententiam fratrum expectabat, & semper extorsit ab eis honesta & necessaria. Proinde cum staret ad laudandum Deum inter psallentes sono multitudinis mulcebatur, & erupit aqua de oculis, & lingua palpitavit verba intercisus suspiriis, & exultavit spiritus ejus in domino, dicens Deo: *Pasce agnos tuos, non meos, ut quid voluisti me dici Pastorem? Timentibus te nihil deest.*

† Anno inquam gratiæ c. cc. xix. anno diluvii noctu beatæ Julianæ lv. anno iiii. Honorii Papæ tertii, mense Januario, die mensis xvi. luna ipsius diei xvii. die Paschæ vii. Idus April. Dominicali litera F. die inquam Januarii xvi. cum aliquot diebus præcedentibus spirasset Africus, sed non immoderate, die præfato plus solito invaluit à mane usque ad vespæram, sed præcipue, ut visum est, ab hora nona diei invaluit, qui ut asserunt nascitur é refluxionibus Oceani vergentibus ex occidente & oriente, & concursum facientibus in latere Au-

† Sic in
Cod.
Gron. In
Frisco
tantum
ita: Anno
gratia
c. cc.
xix. an-
no in-
quam di-
lucii no-
bis B. Ju-
liana,
cum die-
bus ali-
quos &c.

strali. Frigidus autem & siccus erat secundum tempus, quod per diem naturalem quadrifarie secundum Philosophos dividitur. A media parte noctis usque ad mediam diei calidum & humidum. A media diei usque ad mediam ejusdem calidum & siccum. A tertia diei usque ad tertiam noctis frigidum & siccum. A tertia noctis usque ad tertiam ejusdem frigidum & humidum. Verum per intervalla grandinem cum magna acerbitate projecit, quia calor solis in alto erat, qui guttas attraxit, sed frigore contractæ in grandinem sunt versæ. Et his jaculis ille cruentus Africus armatus miseros tam mari quam in terra afflixit crudeliter. Cumque homines pro defendendis domiciliis suis plurimum usque ad solis occasum & ultra laborassent, & furorem Oceani minime formidassent, jam hora dormitionis securitatem qualemcumque promittente, illico choro cruentissimo crudelis cessit Africus collateralis Zephyri à septentrione. Et quia mare funditus motum fuit per Africum, choro ruente effluxit, & effusum est multis voluminibus, & citatius more bullientis aquæ, & obtinuit præcipue maritimas Frisias, & more repentinæ mortis invaluit, & attraxit pauperum domicilia, divitum domos indomite aggrediens, sicut quidam dixit; *Mors æque tuguria & turres Principum ac divitum pulsat*: Cumque aliquid resisteret, eo amplius furor arma nocendi exacuit more humani ingenii assiliendo recurrens, relabendo fugiens, donec crebris assultibus ipsas domorum columnas effodiendo & frangendo evulsit. Dum igitur hora dormitionis securitatem, ut dictum est, promississet, & subito violentia maris amplius invaluisset, & quasi per spatium unius horæ noctis ascendisset, cæperunt miseri mortales fugere, & scandere domorum solaria, & præterea trabium robora calcare, & fenestras protecta facientes tutissimum sibi refugium putaverunt non in tectis sed super tecta commorari. Multi siquidem volentes, sed non valentes tempestatu resistere, & res perituras defendere, perierunt, quos violentia currentis aquæ in terra subsistere non permisit. O dolor & gemitus videre homines tanquam natatilia maris inter fluctus jactari, videre miseros aliquot insubis

† compressis & substratis sibi, vel sæno & stramentis, quo trahabat vis maris, sine navi navigare. In quo diluvio milia virorum, mulierum, & parvulorum perierunt, & ecclesiæ destructæ sunt.

† Com-
prehen-
sis.

Sane

Sane diluvium diei Mercurii in tertia parte feriæ ascribimus, quia diem à vespéra in vespéram computamus, * ut sic Hebræi à mane in vespéram quos dies præcedit & nox sequitur, nam mystice à luce in tenebras † cecidit. Mirum in modum cum secundum Philosophos de xxiv. horis feriæ tertiæ præcedentis feriam quartam luna teneret horas secundam, ix. xvi. xxiii. secundum quas, ut asserunt, mare movetur subito, nec hora diei ix. nec hora noctis xvi. sed quasi confusus, quasi in medio horatum suarum irruit cataclysmus, & legis suæ oblitus est Neptunus, ut eo atrocius Deo permittente contra incautos insaniret. Mane factò cœpit sævire Africus, & miseros mortales submersos cum ceteris animalibus quasi gremio terræ immeritos eventilare, cui accedente vespéra restitit aquilo à septentrione. De singulis horis singulis planetis in uno die deputatis sic dicunt. In die Lunæ prima hora de xxiv. horis, qui sunt in die naturali, deputata est Lunæ, sex sequentes aliis planetis. Item viii. est Lunæ, sex sequentes aliarum planetarum. Item xv. est Lunæ, vi. sequentes aliarum planetarum. Item xxii. Lunæ, xxiii. Saturni, xxiv. Jovis, xxv. Martis, & illa est prima hora sequentis diei. Unde illa dies dicitur Martis. Ordo vero planetarum hic est, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Saturnus, Jupiter, Mars. De hujusmodi dixit Poëta:

* non ut.

† definit.

*Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Unde tremor terris, quasi si maria alta tumescant*

Sursumque in se ipsa residant.

Propter hoc: Non est curandum Christiano, si ignorat de illis rebus, quia Philosophi se invenisse existimant, quia nec ipsi omnia reperiunt. Quadam humana conjectura investigantes, quadam historica sequuntur. Seruantes, plura opinantes potius quam scientes. Satis est Christiano rerum creaturarum sive cœlestium sive terrestrium, nec non bonitatem credere creatoris, qui ventis imperat & mari, & misericordiæ non obliviscitur, parcendo & servando incolas terræ, quando in quarto septenario duntaxat temporis illam violentiam permittit ebullire. Primo namque diē nascentis lunæ primi septenarii Oceanus copiosior esse videtur, quia aer in aquosam substantiam transit, luna nihil caloris habente, & proficiente luna proficit

proficit calor, & minuitur mare, humore nimirum aeri. deficcato per calorem accensionis usque ad VII. diems. Post eundem diem paulatim ebullit & crescit Oceanus, & tantum videtur facere calor, quantum videbatur facere humor. Secundum opinionem Philosophorum diluvium fit ex elevatione & depreffione stellarum, ut si omnes planetæ simul eleventur plus solito à terra remotæ minus de humore consumunt, unde humor excrescens per terras se diffundit, & fit diluvium. Quia enim astrorum elevatione crescit, desiccatur aliorum propinquitate, & fit particulare diluvium. Si vero omnes simul deprimantur ex vicinitate terras adurunt. Et propter hanc inæqualitatem contingit terrena modo diluvio modo incendii adustione finire.

Signa ergo causam esse futurorum crediderunt gentiles, quia, ut dicit beatus Augustinus, superiorem ceteris omnibus causam esse voluntatem Dei videre non potuerunt. Voluntas namque Dei prima & suprema est causa omnium spirationum & motionum, quæ & propter raritatem mira videntur. Hæc est sola, unde ortum est, quicquid est. Sed & sidera vel stellæ sunt in signa tempestatis vel serenitatis, sicut de ortu Jubilei dicit Magister in historia ecclesiastica, qui ab hoc instituit annum quinquagesimum, quia Abraham peritus erat in astris, & noverat, quod intemperies aeris, quæ fit ex elevatis vel depreffis planetis, semper usque ad L. annos ad temperiem redeat, & quod vidit fieri in astris voluit fieri in terris. Contingit autem diluvium propter scelera hominum, quia scriptum est, quod sub Noë filii Cham abutebantur uxoribus fratrum suorum nimis fornicationibus, iratusque dominus peccatis hominum dixit, *Pœnitet me fecisse hominem, Delebo hominem, quem feci. Disperdam eum cum terra*, videlicet, omni fertilitate terræ. Terra enim vigorem suum in fertilitate perdidit per diluvium.

Hæc & his similia in scriptum redegit sibi soli ad contemplandum jugiter magnalia, & mirabilia, & terribilia Dei, quæ fecit, sed & tibi, o lector, ut admoneantur singuli super petram & in alto cum sapiente domos sibi stabilire, firma faciant domorum suarum laquearia. Et si quando Domino Sabaoth federit maritimas Frisiæ quasi per servum suum flagellare, & permiserit ventos ruentes, validos, certos nuncios interitus,

tus, Africum & Chorum, sursum cor habeant, & peccata sua ante se statuant, & ex tunc tutiora & altiora loca ascendant neglectis rebus perituris, quæ justo Dei judicio necesse est amittere, sed cum dolore, quo tanquam in fornace vasa figuli torquentur mortales. Ecce talem stragem attulit furens Oceanus, vicem faciens Totilæ & Theoderici, qui persecuti sunt ecclesiam Dei peccatis hominum exigentibus. Sed adhuc iratus erat Altissimus, & residuum maris fame flagellavit & pestilentia juxta comminationes Prophetarum, qui semper populum rebellem ac peccacem, vel ne perirent a facie gladii, famis, & pestilentia, terruerunt. Unde ad David:

*Ecce trium rerum tibi Rex datur optio: septem
Annis vexabit teque tuosque fames.
Aut tribus instantes patieris mensibus hostes,
Aut tres vexabit pestis ubique dies.*

Erant quidam blasphemi, qui in labore hominum non fuerunt in cæcaminibus villarum constituti, & sylvarum accollæ, in quorum terminis quasi unius horæ incurfus, quia non erat nisi unica maris aestuatio, licet multum aucta incrementis, quibus tot millia stravit ut civili prælio rabies Oceani, & mitigata recessit. Et ideo illi habundantes panem pauperibus & annonam indigentibus sicut olim Idumæi aquam negaverunt Israëlitis. Et isti res alienas ex inundatione rapientes ut proprias cum gaudio amplexati sunt, & creatis justitiariis pro restitutione earum malitiose absconderunt.

In illa maris inundatione accidit, cum hinc inde aggeres dissipasset, & quasi irrecuperabiliter destruxisset secus Emesam circa terminos fratrum, & multi depauperati decessissent de finibus illis, quorum erat reparare, quod mare crebro ascendit pristinos terminos reposcens, & facta est querela ab incolis sex villarum, quorum * patres immunes erant operis illius, ut fratres Floridi horti ex parte sororum suarum, & alii pauci ad reparationem compellerentur. Et circumvenerunt Consules illius anni, & contra responsum est omnes ad onus teneri, quia quorum erat reparare urgente necessitate recesserant, & ideo agros fratrum & aliorum quorundam non debere immoderate

Tom. I I.

G

rate

rate onerari, vel etiam magis, quam singulos sex villarum, quod esset fraternæ compassionis, & publicæ utilitatis. Unde factum est, ut cum viderent per fratres impediri graviter minati sint, & communitatem eundi & ducendi per vias etiam publicas auferre conati sunt. Cum ergo tanto periculo fratres se exposuissent factum est mirabiliter, quod majores de septem villis mari conterminis statuerunt convenire, & convenientibus eis continue elegerunt Juratos, qui pro utilitate & necessitate instantis periculi justam dictarent sententiam, nam jam Consules anni dissimulabant tale negotium diffinire, & partibus citatis talem dederunt sententiam: Quod omnes agri æquo onere propter necessitatem in reparatione aggerum respondere deberent. Qui volentes efficacem fore sententiam, quoniam pars altera nondum consensit, collecti in unum spoliaverunt rebelles. Qui sequentes spoliū vulneraverunt unum letaliter peccatum cumulantē damno. Et sic fratres per gratiam Dei cum triumphantibus triumpharunt.

Pro violentia vero Frisiæ oppressione per subitam maris dirptionem multas secum causas pertrahabat, quod licet multis religiosorum conventibus sit insignis, qui pro affectu pro ea indefinenter supplicant, quia tamen numerosa hominum multitudine est elata, & libertate, quæ res est inæstimabilis, & pauperum & divitum ditissima, animalium quoque copia, pascuis, & fructuum fertilitate opulenta, & jucunda, forsitan in oculis Altissimi pro tot & tantis bonis rea arguitur ingratitude, & convincitur judicio diluvii, famis, & pestilentie, ne innoxia sibi videatur, sed ut reatum suum agnoscat, & abominationes suas, & præcipue illorum, qui deberent esse sal terræ, saporem sapientie, & lucem scientie in saluginem convertunt & tenebras. Unde posita est terra in saluginem à malitia inhabitantium in ea. Ibi ordinantur † presbyteri sine certo titulo contra illud *dist.* 70. Ferri * candentis purgatio non aboletur contra illud *11. qu. 5. abolenda.* Ecclesiæ constructæ hinc inde in Episcoporum potestate. Clerus ecclesias ingreditur & non ædificatur. Dotem ecclesiæ auctoritate propria disponunt vel vendunt laici. Nummi pro chrismate extorquentur, contra illud in extravagantibus primis de Simonia. Ecclesiæ jure hereditario à filiis sacerdotum possidentur contra illud *VIII. qu. 3.* Presbyteri & ceteri

† Vid.
manud.
ad jus
Canon.
lib. 1.
tit. 8.
* Vid.
lib. de pro-
bat. cap.
2. n. 92.

teri altaris ministri ex oblatis convivantur, & tabernas intrant contra illud *dist. 44.* Conjugati sacros ordines capiunt, & beneficia ecclesiastica, & conjuges conjunguntur contra decretales *ff. de cleric. conj.* Nec res, quas acquirunt, post ordines ecclesiis, sed liberis suis relinquunt contra illud de *pecul. cler.* Peccata igitur sacerdotum & altaris ministrorum maxima sunt propter dignitatem officii, ut dicit dominus Innocentius Papa, & propter perversitatem exempli, & scitur quod multa sunt venialia laicis, quæ mortalia sunt presbyteris. Eis enim datum est nosse mysterium regni Dei, & claves regni cælorum, & panem & vinum consecrare in corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi. Sed heu in diebus nostris sine examinatione & indigne manducant illud, non enim vivificationem, sed judicium manducant, nec advertunt, quæ advertenda sunt in ipso, & ideo sine reverentia quasi ad alium cibum accedunt. Ideo multi sunt infirmi incognitis videlicet febribus, & imbecilles longas & incurabiles infirmitates incidentes, & dormiunt in morte, quia ex his contingit mortalitas, fames, diluvium. Sunt etiam qui consideratione mundi ad corpus & sanguinem Domini accedunt, manentes in criminali, vel impenitentes in veniali, vel manentes in voluntate peccandi. Ideo rei efficiuntur corporis & sanguinis Christi, nec ipsas negligentias, quas in tractando, sumendo, servando admittunt, emendare maturant, non attendentes & peccatum & periculum totius ecclesiæ esse quod delinquant.

Laici etiam oblationes, primitias, decimas ad cumulum mutuæ damnationis non persolvunt, quæ danda sunt ministris Dei, non servis dæmoniorum. Olim in populo Judæorum fiebant decimæ frugum Levitis. De his Levitæ summo sacerdoti decimabant, de quo panis propitiationis. Item x. partes decimabant decimarum, ex quibus in anno Iherosolymis se procurabant. Item ad opus peregrinorum decimabant de illis, sibi nihil retinebant. Decimas solvere est de jure divino, unde & ante legem & in lege solvebantur. Quod Adæ in extasi ostensum est, ut ostendatur initium & finem boni esse à Deo. Item decimam damus & novem retinemus, quia omnis imperfectio à nobis est, ut ostendamus nos ex illis esse, ex quibus decimus ordo Angelorum replendus est. Primitias tamen recompensat ecclesia per possessiones & oblationes cotidianas,

& jejunia quatuor temporum. Sacerdotes mortaliter peccant, quod non prædicant minutas etiam decimas esse persolvendas. Sed omnes laici tenentur in generali scire decimas esse persolvendas. Unde beatus Augustinus: *Si tu decimam non dederis, tu ad decimam revocaberis.* Ideo penuriam patimur. *Decimæ sunt,* teste Augustino, *tributa egentium animarum,* & pro eis Deus dat salutem corporis & animæ. Sed & verum est, quod Deus nulla peccata impunita dimittit, nec homo pœnitens non punitur. In medio nationis prave impediuntur electi. Qui & si affectum consulem capiunt, non valent, sed & inflammantur contra illos, & fiunt quasi jumentum irrationabiles, terrena quoque immoderate ambientes. Sed utinam sint apud te Deus, quando est à te solo gratia, quam negligunt plurimi.

Hic se ipsum accusabat, & timebat periclitari ex participatione rerum etiam licite acquisitarum, quas afferunt seculo abrenunciantes, quando monasterium ingrediuntur, & examinabat utrobique intentionem sui suscipientis, & alterius offerentis, ne forte vicio Simonie corrumperetur. Simon olim sua optulit, spiritualia emere volens, & de emptis gloriam & lucrum habere. Verum sua dare licuit, emere thesaurum et margaritas, quod est virtutes, Deus jubet, sed non secundum intentionem Simonis, qui in iniquitate volens remanere, quæ iustis debentur, appetiit possidere, unde Deum injustum probavit. Pecuniam quoque Spiritui Sancto cœquavit, & Deum cupidum comprobasse arguitur. Porro quia in pravitate voluit perseverare, & pecuniam Spiritui Sancto parificare, respondit Apostolus: *Pecunia tua tecum sit in perditione,* innuens, quod primitus unusquisque se ipsum & deinceps res suas debeat Deo offerre. Quod vero religiosi faciunt, qui projectis veteribus pilis & cornibus currunt ad fontem aquæ salientis in vitam æternam, non ambientes celsitudinem, sed carcerem, deferentes secum debitum bonorum suorum subsidium, gratis accipientes spiritualia, chori introitum, fratrum communionem, orationum participationem, ut ministrent pro suo ordine in psalmodia & ymnis, & divinorum celebratione. Carceres enim ecclesiæ sunt monasteria, vincula pœnalia, & excommunicationis. Nam si etiam quispiam spem habens & promissionem, ut Abbas fieret, ut dicitur 16. qu. 5. per laicos, ambigua mente & cum munere ingrederetur, pro hujusmodi delicto in

mo-

monasterium detrudendus esset, ut habetur *i. qu. i. reperiuntur*, sed cum non exprimitur in quod detrudi debeat, in illud quod visum, detrudi potest, & erit ibi, ut in ergastulo, ablati ei, quæ sunt honoris, & quæ sunt oneris remanentibus.

Disputabat adhuc de peccato illius magi, volentis spiritualia emere & vendendo gloriam & lucrum optinere. Qui dum pro spirituali gloriam voluit usurpare, Deo, cui debetur gloria, se voluit parificare, quia auctoris sui gloriam negare convincitur, quisquis sibi tribuit, quod operatur, & dum propter spiritualia pecuniam intendit accipere, creatoris cultum creaturæ attribuit, in eo idololatriam incurrens, & Deo cultum auferens sacrilegii crimen non effugit. Porro ipse testimonio conscientiae suæ fixum habuit nichil prorsus horum unquam intendisse. Unde & sperabat & præsumebat de illo inspectore desiderii reatum non habere. Non enim venditur in claustro quicquam à Prælato propter sua vel privata lucra, quod condemnat canon. Unde Magister Simon Tornacensis arguit illum duntaxat Simoniam committere, qui lucrum proprium captat. Et sic ut dicitur *xii. qu. i. futuram*. Beatus Hilarius autem parentibus omnia dereliquit, aut vendita erogavit, ipse tamen factus Episcopus Ardatii, quæ illa ecclesia tunc habuit non solum possedit, sed & acceptis nervosis fidelium hereditatibus ampliavit. Licuit ergo religiosis & res & rerum stipendia cum illis, qui ad monasterium veniunt, recipere sufficientia ad corporis procuracionem. Similiter habetur *xvi. qu. i. de lapsis sacerdotibus*, qui si parentes habeant, res eorum legitime parentibus tradantur, ita tamen ut eorum stipendio, qui in præsentia dati fuerint, sufficienter procurentur. Sed propter temporalia non licet allicere simplices. Qui illecti fuerint, & comam deposuerint, in eo, quod cœperunt perseverent, & res eorum heredibus reddantur propter occasionem mali & præsumptionem. Pro ingressu monasterii, quia est spiritualis, non licet aliquid exigere, compositio tamen consecutive & temporaliter expetitur. Solita erat dari pecunia pro ordinatione Pontificis, id est, quando ordinabatur, sed nihil est extorquendum. Qui vero promisit, solvere tenetur. Quare Ananias optulerat, quicquid habuit? Postquam idem retinuit, & fefellit, quia habuit, multatus morte. Ergo si licuit non solventem morte punire, licet promissum solventum

dum exigere. Magister in verbo abbreviato: *Contingit, quod aliquis accedens ad claustrum dicat: Offero me & mea huic ecclesie vel monasterio ad seruiendum perpetuo.* Si sine distinctione recipitur, sanus erit ejus ingressus, si non plura quam oblata ab eo exigantur. Si distinguitur inter illum & sua, ut scilicet ille sit causa, quare sua recipiantur, sanus erit ingressus & licitus. Si autem distinguatur inter illum & sua, ut sua scilicet sint causa, quare recipiatur, vitiosus erit ingressus. Si autem monasterium egerit, ita quod offerentem se illi sine pecunia recipere non possit, vel sustentationem spirituales & fraternitatem concedat, rem corporalem, vel in exceptionem paupertatis suæ & in sustentationem vitæ illius potest exigere, ut recipiat temporales redditus, quibus sustentetur dum vivit. Quod si perpetuos exegerit, jam manifesta cupiditas vitiosum facit ingressum. Ex his autem liquet non debere construi monasterium sine certo numero agrorum, pecorum, & personarum. Cum enim alioquin augmentum susceperit non nisi difficile laqueos cupiditatis & Simonie vitare poterit.

Item peccatum est, si in recipiendo Canonicum vel monachum pecunia intervenit, nisi, ut dicit Magister, forte fuerit oblata. Similiter sub conditione, & permixtu contractus, si quis se & sua reddit domino. Potest tamen non esse pecunia. Quid enim si dicat Prælati: Bene recipimus te si vis, sed hic non habes, quod comedas, nisi tecum ducas, quia nec nos habemus, quia nec nostra nobis sufficere possunt. Argumentum simile de *Simoniam Tua nos.*

Consuetudo etiam in multis est ecclesiis, ubi numerus taxatus est monachorum vel Canonicorum, si superveniat aliquis, qui aliquam portionem sufficientem ad præbendam instituendam offerat, quod admittitur & approbatur institutio talis, quia contingit hoc de facto in ecclesia Parisiensi consentiente toto Capitulo recepto Cantore. Item Magister Bartoldus: *Si paupertas monasterii sit in tantum, ut aucto numero personarum necesse sit augere patrimonium, ibi statum loci introitum peccatis significare non improbamus.* Quidam plus dicunt etiam taxationes & rei pretium imponere licere, in hoc casu habentes, quæ tueantur suam opinionem, cœnobarum consuetudines.

Unde si contiterit monasterio omnia bona, quæ habet, acquisita per Simoniacam ingressum omnium ibi commorantium, credimus esse distinguendum, quod locus aut est carceris, aut

VO-

voluptatis. Si carceris, non oportet tamen monachos exire, quia arctiorem non invenirent locum vel carcerem. Unde ipsi non emerunt honorem, ut dictum est, sed onus, & ideo doleant, quia extraordinarie introierunt. Bona vero illorum sive mobilia sive immobilia in manus alicujus personæ ecclesiæ resignata per eandem possunt eidem ecclesiæ sicut & aliis conferri. Si vero claustrum voluptatis, sicut regaliū monachorum, videlicet urbana claustra, tunc quia non onus sed honor emptus est, omnes statim abscedant. Si vero mixta sint omnia & confusa, tunc, sicut dicitur, in ecclesia assumant ventilabrum, & mudent arcam claustrī & conscientiæ, ut dona fornicatoris & raptoris rejiciant, & grana scilicet pura & munda sibi assumant. Sed si non poterunt, quia nesciunt, quæ sint de granis, quæ de paleis, faciant, quod possint æstimare, & nihil, quantum in se est, omittant de contingentibus. Si autem omnino in hoc est aliquis solus, & resistere non potest, sequatur conscientiam.

Sane adhuc meditabatur, si tanta perplexitas in participatione rerum licite acquisitarum, quanto plus vinculi in oblatione & communicatione rerum illicite acquisitarum, cum quibus plerique accedunt, qui titulo usuræ divitias accumulaverunt, sicut prædiximus, quia acquisitio illicita dinoscitur in acquirendo & retinendo, utpote furtis, usuris, & Simoniaci acquisitis. De quibus, ut quidam dicit, elemosina vana est, imo nulla est. Porro ex dictis sanctorum intelligebat, quia bona talium, qui in iniquitate pristina præcipue volunt permanere, non congruit religiosi recipere, non quod pecunia sit in perditione, sed quod mala eorum videntur ex tali deceptione sequi, & illi ex his magis confirmantur in iniquitate, & infirmis fratribus scandalum ex hoc generatur, de quibus beatus Augustinus: *Nummi tui convertuntur in bonum, & tu remanes malus.* Recte quidem offertur, sed non recte dividitur. Sic etiam beatus Augustinus xiv. qu. 5. videtur reprobare elemosinas omnium avaritiam sectantium, dicens: *Fideli totus mundus divitiarum est, infideli autem nec obolus.* Nonne omnes, qui videntur sibi gaudere acquisitis, eisque uti nesciunt, alienum possidere convincuntur. Omne igitur quod male possidetur alienum est. Male autem possidet, qui male utitur. Ex quo videtur, quod elemosinam non posse hinc fieri dictum sit tantum

tum in odium usurariorum vel avarorum. Usurarius quippe non est dominus scænebris pecuniæ de æquitate. Peccat in Deum & in proximum contra illud; *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Primum ex usura, ut dicitur xiv. qu. 5. elemosina fieri non potest, sed refundere debet eam ei, à quo accepit, ut dicitur ibidem. Si non sit, dabit heredibus. Si non sint heredes, dabit pauperibus. Et transferetur dominium in pauperes, auctoritate juris, non facto refundentis tit. *de usur. Cum tu.* Et si cœnobitæ aliqui pauperes essent possent possidere titulo ex donatione, quia jus eis donavit. De quibus beatus Augustinus: *Nec prodest dispergere pauperibus, & pauperem fieri, cum anima misera superbior efficitur divitias contemnendo, quam fuerat possidendo.*

Movebatur quoque ex eo, quod pecuniam ecclesiæ dederat cuidam adversario, qui violenter voluit ipsam supplantare ecclesiam, quam veraciter à majori & saniori parte patronorum collatam sibi tenuit, & à diocesano confirmata fuit, & rite possessa, & legit, quod causarum decisiones etiam in re dubia & pro lite incerta fiunt plerunque in spiritualibus aliquo dato, vel retento, vel promisso, & advertabat disquisitionem hanc utilem esse propter scrupulosos fratres, & propter æmulos eisdem oblatrantes. Fit igitur litis decisio vel transactio, aliquo dato; Alias in personis ut. *c. Generalis*, ubi dicitur, *Quisquis serviles personas putaverit non esse restituendas, nisi de voluntate dominorum testimonio subscriptionis absolutas, vel legitima transactione concessus, periculum non se ambigat proprii honoris subiturum.* Item fit in rebus ecclesiasticis, ut habetur xii. qu. 11. *Quod si necessitas optulit &c. ut aliquid rerum ecclesiæ distrahatur, apud duos Episcopos causa probetur, & sic quæ facta fuerit venditio vel transactio corroboretur.* Item in criminibus maxime injuriarum xxiii. qu. iv. *Si illic ubi hæc acta sunt supplicatione suscepta constiterit eum, qui male tractatus est, ignovisse, semel in ablatione remissa punisio recidivo dolore non debet iterari.* Item pro vexatione xxiv. qu. ult. *Tributum.* Item ext. tit. *de Simon. Matthæus*, ubi non præcipit Papa dimittere administrationem, qui quid dederat pro sua vexatione. Item pro impenso beneficio xii. qu. 2. *quicunque.* *Quicunque Episcopi suffragio cujuslibet aliquid ecclesiastica utilitatis providerint, & pro eo quodcumque commodum in remunerationem promiserint, promissi solutionem eos exsolvere oportebit.*

Ecce

Ecce in tot casibus solet celebrari transactio. Sed in re spiritali transactio fieri cum temporali non debet. Sed dicam quod in re spiritali intrinseca & extrinseca fieri possit transactio. Si enim veraciter quisquam probaverit vel sciat se juste possidere ecclesiam, licite daret rem aliquam extrinsecam. Quippe licet unicuique jus suum redimere, sicut dicitur 1. qu. 3. *Quæsitum*. Quod si credat tantum se juste possidere, potest partem reddituum auctoritate superioris concedere, quia si rem extrinsecam daret, posset esse emptio. Igitur dantur munera pro re spiritali adipiscenda, & male 1. qu. 1. *per tot.* pro recuperanda quoque illicite, ut 1. qu. 1. *Nullus*. Pro ea retinenda licite ut 1. qu. 3. *Quæsitum*. Porro si juste possides, & non potest adversarius cogi per censuram ecclesiasticam, detrahendum est severitati, ut habetur d. xxxiv. *fraternitatis*. Is autem potest, qui commode potest. Tunc demum dare pecuniam non erit vitiosum. Sed secundum Augustinum licet projicere pecuniam, & emere tibi pacem.

Anno conversionis ejus xii. bissexto intrante, luna xxvi. ii. septenario lunationis, octava Innocentium, Dominicali litera E. facta est horrenda maris diruptio, & multis metuenta in horrore crepusculi. Sed quamvis in multa profunditate æstuavit, non æquo molimine delevit homines ut antea, quia terminos maris nondum occupare ausi sunt, ut olim. Anno eodem D. Theodoricus Episcopus (1) tertius intravit partes Frisæ. Qui cum multis veniens multis eguit, & dixit ad se pertinere quæstum (2) Synodalem negotiorum illius anni, cujus ipse teneretur facere visitationem, & sic pertransiit etiam Emesgoviam, qui bello concertaverant diuturno, & suavis est illi, ut pro bono pacis se interponeret, & non audierunt eum. Tellus mater vix pro compensatione laboris & seminis ordeum germinavit, & constabat, quod ira Dei nondum fuit averfa, & non restabat nisi orare, *Ne declines in ira à servis tuis Domine petentibus nobis æterna & temporalia. Scimus Domine iratum te esse, quia tollis*

monasteriensis, & Comes de Isenburch, à cujus fratre Friederico Engelbertus Archiepiscopus Colonienfis. Cæsar in

Synodaticum uno verbo, quod Episcopo visitanti, & Synodalem provinciam indicenti præstatur. Vid. du Cange.

II.

H

tollis temporalia, sicut cum faciem tuam avertis à querentibus aeterna.

Anno conversionis ipsius XIII. in IV. septenario lunationis, cum hyems secundum naturam piscium versus finem suum magis humida, aquis videlicet pluviis, & minus frigida fore debuisset, spes tamen fefellit. Nam die præfata cum aliquot diebus præcedentibus dirupit aggeres Neptunus, & totam terram replevit amaritudine, loca tamen status superiora deseruit, sed in inferioribus expatians ruptis obitaculis versus sylvas moram fecit odiosam. Siccitas magna secuta est. Collecta est messis ordeï, quod debile fuit tam culmo quam arilla, & tenue. XIV. Kalendarum Octobris, luna XIX. effudit se Oceanus, & totam terram optinuit, & quæ sicca fuit paulo ante repleta est amaritudine. Eodem tempore Magister Ioannes Xantensis verbi crucis prædicator cum disposuisset stationes per loca prohibitus est invidia Oceani.

Anno quoque conversionis ipsius XIV. in medio Ianuarii magna rabies fuit ventorum, & circa anniversarium diluvii pristini sub titulo B. Julianæ, unde rursus formidabant subversionem. Quid ergo utilius orent nisi verba Prophetæ; *Quousque irasceris super orationem servi tui? qui non inimicis sed & factis servis tuis irasceris.* Orarent utique & dicerent, *Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis amaritudinis. Transeat ira à servis tuis Domine, ne in aeternum damnemur.* Scis enim quam diu utilis erit castigatio, & tam diu pascomur & potabimur huius vitæ doloribus ad sufficientem eruditionem. Dicant ergo universi supplicando, *Quia in nos, o Deus! à te nobis illatæ non transferunt iræ afflictionis tuæ; sed adhuc terrores tui conturbant.* Quia quod accidit & accidere posse non imprudenter timetur. Promittit autem & facit Deus misericorditer tribulationem, nec alimentum subtrahit, sed desiderium movet, & misericordia suavis est patienti, sicut panis esurienti. Siccitas arefecit pascua. Herba ordeï & avenæ brevis fuit & rata, sed Silvæ abundabant sili-gine. Verumtamen si tellus irriguum superius suo tempore aliquot hebdomadibus habuisset, famem frugum ubertate depulisset, decursis jam annis tribus & mensibus sex. Hic est annus VIII. ab incursu Orientalium Frisonum in Fevelgoniam in die B. Laurentii contra Rhodbernum, & generum suum, & cæteros parentes, quorum domus incineratæ sunt, & Consulatum terræ ex parte. Contremuit tota terra propter Juratos, quos

quos Universitas Fresonum de more vetustissimo creaverat apud (1) Upstallesbome. Item hic ipse annus est, in quo vinculum societatis Fivelgoniæ & Hunefgoniæ secundo Nonarum Augusti pene scissum est occasione injuriæ cuidam illatæ, instigante *Eppone Rhembada de Monemawalda*, cujus domus incendio vastata est, & multi de parte Fivelgoniæ cæsi occubuerunt. Pluviæ vero in capite Kalendarum Septembris & deinceps læserunt messem hordei, avenæ, feni. Luna autem XIV. proxima die post festum undecim millium virginum facta est eclipsis Lunæ. In Augusto vero stella multis incognita flammivoma ab Aquilone apparuit multis noctibus. Quam propter ignitos radios, quos sursum spargebat, Cometam fuisse existimabant, quæ, ut dicitur, regni mutationem, aut pestilentiam, sive bellum, vel æstus ventosque portendit. Unde quidam Poëtarum dixit:

*Præpes sanguineo delabitur igne Cometes,
Prodigiale rubens, nec illum navita tuto
Nec impune vident populi, sed crine minaci
Nuntiat aut ratibus ventos aut urbibus hostes.*

Pluribus autem diebus quam VII. visus est, sed nondum per LXXX. Dicunt quidam, quod non sit stella, sed ignis, juxta voluntatem creatoris ad aliquid designandum. De eo dicunt, quod anno destructionis Iherusalem multotiens visus sit ad modum gladii bis acuti. Est autem attestante Davide dominus in cælo, qui revelat mysteria, mutat tempora, transfert regna, ut universi cognoscant, quod dominatur excelsus in regno humano, & cui voluerit dabit illud. De eclipsi dicunt, quod cum sol est in inferiori hemisphærio, luna in superiori, terra in medio,

(1) Locus prope Auricam est in Frisia Orientali. Arboribus erat confitus. Ad quas Frisii judicabant, & conventus habebant publicos. Unde & leges Opstalbomicæ, quas edidit olim Siccama. Infra ad Ann. 1231. Eodem anno ortum est bellum inter *Ernerenses & Utbujenses* propter insulam, quam Iurati apud Upstallesbome Utbujensibus adjudicaverunt. Item infra ad Ann. 1223. Aderant ibi Consules terræ & Iurati de Upstallesbome. & mox: Consules terræ & Iurati Orientales.

dio, tumor terræ interpositus non patitur radios solis ascendere ad lunam, sed non nisi in xv. luna, quia tunc est soli opposita, non tamen in omni xv. sed quando contingit, in ea contingit. Eodem anno summo Pontifici D. Honorio Papæ occurrit illustris Imperator Fridericus apud urbem Campaniæ de Latere, & illic cum episcopis & proceribus Imperii de negotio terræ sanctæ tractaverunt, & in festo S. Martini Veronæ Concilium celebrare statuerunt.

Torquebat se plerumque inquietum curiositas vanitatis inter prospera & adversa. Circa quæ dupliciter movebatur & appetitu & metu. Nam nec appetitum cohibebat, ut Deum gratis diligeret, nec clavo fortitudinis confixit metum, ut oculata fide cum Propheta psalleret: *Quoniam fortitudo mea non in terrenis, & refugium meum es tu, in quo solo est securitas.* Duo utique hi affectus quasi pedes curiosæ mentis. Alter fugiendo quid timet, alter eligendo quid appetit. De quorum ascensu & descensu terribiliter dicitur: *Ascendunt, Doctores videlicet ecclesiæ, quum pro temporali habundantia, quum prosperitate religionis eriguntur contra Deum, & descendunt usque ad abyssos gravitate peccatorum, & anima eorum in malis ascendendo & descendendo tabescit.* Contra prospera autem & adversa interpellat ecclesia caput suum martyrum mota fortitudine dicens: *Ex eorum mutatione tribue nobis prospera mundi despicere, & nulla ejus adversitate moveri.* Hoc oraculo sero à somno concupiscentiæ excitatur & convaleuit. Expertus est vires vel potentiam animi detestabili sopore curiositatis enervari, sensum quoque imaginandi præsentia, præterita, & futura, intellectum quoque, quæ vis est cernendi & capiendi invisibilia, ipsam rationem, quæ vis est discernendi species & genera imaginum. Denique ipsam mentem concupiscentia aggreditur, ut fallat ambitione honoris ad gloriam, potentiæ ad superbiam, ad habendum & retinendum plus iusto temporalia, etsi non in habitu, qualitate suæ mentis difficulter mobili, inflexione tamen favoris vel detractio- nis, quibus quatitur mens, in despectu videlicet claustralium ceterorum, consummationem in omnibus, non tantum virtutum exercitiis, sed & rebus æquare contendit, oblita Doctoris egregii dicentis: *Ille non est arundo vento agitata, quem à status sui rectitudine nulla varietas rerum flectit.* Nam ut dicit beatus

beatus Augustinus : *In temporalium provisione regnum Dei cogitur. In militia regni Dei temporalia non cogitentur.* Hinc est quod orationis suavitatem, quicquid ex caritate non nascitur, multa sollicitudine & occupationibus rerum & negotiorum facit vilescere Hæc advertit detrimenta & damna canerosæ cupiditatis, & alia innumera. Sancti vero scientia pollebant, per quam res terrenas & negotia seculi rite disponebant, qui teste beato Gregorio omnia simpliciter aspexerunt, & in his quæ viderunt rapacitatis studio non trahebantur. Intelligentiam quoque divinorum habuerunt, quæ oculum mentis illuminabat ad contemplationem æternorum, & sapientiam specialis jocunditatis de utroque provenientem, præsertim de arcanis Dei pleni erant.

Sane testimonio conscientiæ gaudebat, & de Dei gratia præsumebat, quia stimulum timoris & amoris Dei in corde suo postmodum sentiebat, sicut dicitur; *Lætetur cor meum, & timeat nomen tuum Domine;* & recolebat jugiter detrimenta inexorabilis fragilitatis humanæ, & caliginem invincibilis ignorantiae. Natura enim hominis & ad bonum se habet & ad malum ex libero arbitrio, & arbitrium quidem, videlicetabilitas rationabilis voluntatis ad aliquid esse potens dicitur, & ad aliquid infirmum, quia liberum est & ad bonum & ad malum, & mala voluntas ex homine est, & à diabolo, & ad aliquid infirmum, quia opus habet gratia ad eligendum bonum, & bona voluntas à Deo est. Siquidem bonis & malis Deus offert gratiam. Sed per hanc, nisi perseverat, nemo bonum operatur. In bonis perseverant, ubi jam incipiunt bonum & velle & operari. Et hoc in illis ex justitia Dei perseverat, non quod ipsi boni vellent ipsi gratiæ adhærere, quia nec vellent nisi gratia perseverat. Sed quia Deus videt quosdam tales, qui si gratia adjuvans perseveret ipsi gratiæ vellent adhærere, quod velle nunquam in actu posset haberi, nisi gratia perseverante. Ibi itaque conjuncta sunt misericordia, quæ obtulit, & justitia, quæ perseverare facit. Justum quippe est, ut gratia ei non subtrahatur, quæ erat ei, si perseveraret consensus. Malis vero subtrahitur gratia ex justitia, quia videt Deus eos tales esse, quibus etiam si gratiam conservaret, illi tamen arbitrii libertate nollent consentire, & oporteret gratiam, quæ neminem compellit, in illis ad bonum velle

compellentem esse. Itaque simul sunt subtractio gratiæ & hoc malum velle & operari. Sicut in bonis simul sunt gratia perseverans & bonum velle & operari. Præscientia ergo Dei manet, quia gratia aspirans tales facit, quales providit. Gratia ergo secundum iustitiam. Iustitia autem ejus in filios filiorum, & iustitia ejus sunt montes Dei. Ei hi sunt iusti, qui per iustitiam fiunt montes Dei. Sed ne quærat quis, cur quidam eligantur, quidam reprobenentur, præveniens Propheta dicit: *Judicia tua, abyssus multa*, videlicet inscrutabilis profunditas, & quam homo non attingit. Unde dicit beatus Augustinus: *Cur Deus quosdam trahat, quosdam non, non investigare, si non vis errare*, Ecce descensus quasi ad inferos titubantis conscientiæ, sed, o Deus, & si descendero ad infernum, ades.

Adjuvat quoque dictum Apostoli quasi quoddam canticum ascendendi usque ad spem. Spe enim salvi facti sumus, & beatus est, qui habet eum in spe, qui est omne bonum. Ait enim; *Gloriamur in tribulationibus nostris, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem. Spes autem non confundit, quia caritas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*. Unde illud: *Si sumpsero pennas meas dilaculo*, videlicet geminam caritatem, quasi volaturus ad extrema mundi, etiam illuc ad extrema mundi manus tua, id est, virtus, deducet me. Caritas vero pro signo est Spiritus Sancti, qui in mente est, illa, dico, quæ est de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Siquidem ipsius animus movebatur frequenter cogitare severitatem, requirere emendationem vitæ, remedia animæ, diversos quoque articulos temperantiæ in rebus & personis, ut quasi diversis mansionibus more Hebræorum ad terram pertingeret promissionis. Et voluntas, quæ bonorum esse dicitur, nam mali cupiditatem habent, utgebant operari principaliter propter honorem Dei, & utilitatem proximi, in quibus teste Sapiente quodam constat cor purum. Porro conscientia bona dinoscitur esse in pœnitentia & patientia. Denique patientia, oranium scilicet injuriarum remedium, quæ est in caritate, fructuosam facit pœnitentiam, quando usus ejusdem pœnitentiæ vertitur in consuetudinem. Consuetudo quasi innovat naturam; ut possit ille dicere. *Vivo jam non ego, vivit vero in me Christus* ad veterem naturam,

ram, quia similia de similibus dicuntur, pertinent illecebræ sensualitatis, secundum quinque sensus, per quos oblectamenta hujus mundi influunt ad replendum appetitum carnalitatis ut si comedit religiosus, dirigat motum ad hunc finem, ne deficiat in Dei servitio. Si esurit, esuries ejus ad hoc dirigatur, ut caro afflictâ redigatur in servitutem. Patientia itaque per pœnitentiam ad serviendum Deo reddit hominem velut insensibilem, quod sit spiritu consilii, qui intercidit flammam ignis, id est, fomitem peccatorum, ut peccatum, quod est in carne, jam non appareat peccatum.

Anno conversionis ejus xv. vii. Kal. Febr. postquam Afri-
cus, & cum Zephyro Chorus imbres largos sparsissent, quos interim flatibus suis sursum in aerem trahentes, & in nubes condensantes de eisdem nubibus deorsum projecerunt per nubes collisas, quæ ex aquis per ventos elevatæ & conglobatæ, de quibus venti iidem inclusi, ut asseritur, volentes erumpere magno murmure tonuerunt, & fulgura excussa micuerunt. Verumtamen ille solus sapiens & potens, cujus altum potentia, profundum sapientia, longum & latum veritas & caritas, novit plene causam tanti terroris super terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Rumor fuit terræ motum fuisse apud Brixiam civitatem Langobardiæ. De terræ motu dicunt, quod venti concavis locis inclusi, qui de spiramine aquarum concipiuntur, qui & spiritus procellarum vocantur, dum erumpere gestiunt, terram tremere faciunt. Hinc fit terræ hiatus in locis fragilibus continuis aquis, quæ facile rumpuntur. Hic autem in terra tremor, quod in nube tonitru. Hic hiatus, quod in cœlo fulmen.

† xv. ii. Kal. Maji frustra taurus prodiit, quod agricolæ parum opinati sunt. Quippe gelicidium & pruina terram concludens, insuper pluvia immoderata sinum terræ siccare non permiserunt, nec superficiem, & sic non minus dulcis quam salsa aqua fecit nocumentum. Ecce secundum interpretationem Joseph super somnio Pharaonis, qui vidit boves obesas secus fluvium à macris totidem devorari, superfluitas aquarum adducit famem & multimodam miseriam, & adhuc manus domini non est remissa, qui tamen populum sibi peculiarem non nisi post longam afflictionem, in qua contradixere Ducibus sibi à Deo præordinatis, suspiran-

† Nota:
tauria
ararunt
veteres.

tes

tes & dicentes, facere fecistis nos coram Pharaone, liberavit, & liberare distulit. Qui secundum Prophetam adjutor est in oportunitatibus, in tribulatione, sed quando opportunum & salubre est, & quando gravior est liberatio. Spirabunt igitur in te, qui noverunt nomen tuum, quod est, *Ego sum qui sum*. Ex his tua ope æquanimiter ferentes mutabilia orabunt ultra pro pace populi & ecclesiæ, & pro peccatis suis orantes, *Parce Domine, Parce populo tuo & ecclesiæ tue*. Utique etiam si in continenti, quod peterent, acciperent, semper tamen rogandus est Deus, ne quando perdat, & non debet esse fastidium petendi, ut largitas donatoris non habeat defectum. Accessit memorabile festum Assumptionis beatæ virginis, in quo post peracta missarum solennia inundantia plviarum fossæ & depressa terrarum quasi lacus adimplentur, & campi in stagna aquarum conversi sunt. Et videres lacteas adhuc, cum jam regio alba deberet esse ad mensem. Ecce elementa contra peccatores pugnant. Cæli cometam miserunt, aer immoderatam inundantiam. Terra sterilitate, mare subversionis horrore triumphavit. At tu Christiane qui afflictionibus erudiendus es, dicas: *Iustus es Domine in disponendo, & iustus es in operando. Miserationes tue super omnia opera tua, & ira super opera diaboli*. Perit fœni copia ex parte maxima, & messis præcipue vernalis late per multas provincias. Arbores olim fructiferæ poma negabant, & vindemia diu dilata est. Adhæc extendit manum suam Altissimus, ut eo feriret fortius in retribuendo.

Anno conversionis ejus xvi. bissexto intrante v. Id. Mart. vigilia B. Gregorii rusticus tellurem scindere, & fabam ferere, debitis se armavit instrumentis. Negotiorum enim diversa sunt genera. Medicina bona est, quorum ordini convenit. Mercatura si tenuis est, sordida est. Agricultura nil melius, nil uberius, nil homine libero dignius. Circiter festum S. Gertrudis erexit se Libisticum & Lilium. Redit temperies vernalis, & color campis præmortuus in ortu arietis decimo quinto Kalend. Aprilis croceos flores erexit, & salices foliis cœpit vestire. Idus vero Maji Magister *Oliverus* Groningam ingressus est cum magno favore totius populi feria iv. Deinde feria sexta *Bedum* stationem habuit. Proxima vero Dominica *Winchium*, ubi multos divites signavit. Pertransiit autem *Fivelgoniam*

niam in tribus stationibus Loppersum Fermesum , una in *Menterne* , & duabus in terra Rheydenſi , poſt quas Sabbatho ſacro Pentecoſtes , & die ſacro in *Florida Horio* pauſavit. Secunda vero feria ingreſſus eſt Emesgoniam , & ſtationem habuit *Huttum*. Dein *Huſum* in multa ſpe reconciliandi gentem illam , ſed tunc non profecit. Quapropter reverſus eſt Hunſegoniam , & habita ibidem ſtatione declaravit iv. Iudices cruce ſignatorum , & rediit Coloniam obviam D. *Conrado* Cardinali Portuenſi tunc Legato totius Teutoniar. Qui poſtmodum Conſilium propoſuit cum Epiſcopis celebrandum , ſed propter occurſum *Friderici* Imperatoris dilatatum eſt. Iudicibus igitur Magiſter *Oliverus* tale dedit mandatum. *Ad Concilium Domini Portuenſis Epiſcopi ſedis Apoſtolice Legati pro negotio crucis principaliter nos oportuit accedere. Ideoque quia fidelitatem veſtram & induſtriam experimento didicimus , negotium crucis , quod nobis à Summo Pontifice commiſſum eſt , vobis tam in Groninga quam per totam Friſiam Monaſterienſis diœceſis committimus in abſentia noſtra , ſive in terra pacanda , & armis deponendis , ſive in cauſis ſignatorum. Formam quoque expreſſit ſacerdotibus ad parochianos ſuos , ut in exhortando nulli darent crucem , qui non corporaliter nec rebus terram ſanctam poſſet juvare. In qualibet eccleſia poni juſſit truncum , ut in priore prædicatione , & proceſſionem fieri in quolibet menſe , & ſinguli ſacerdotes darent indulgentias decem dierum iis , qui ſecundum facultates offerrent , & de his quinque in carinam computarent , & quinque in annalem pœnitentiam. De indulgentia vero quadraginta dierum quatuordecim dies computarent ad † carinam , reliquos in annuam pœnitentiam. Reconciliandi eccleſiæ ab uno tantum ſubdelegatorum introduci deberent , ſi tamen perſonaliter crucem acceptarent. Nam nulli robuſti ſignari debebant ad redimendum. In abſentia vero ſua talibus literis ſalutavit Prælatos Friſiæ.*

Honorabilibus viris in Chriſto , dilectiſſimis Abbatibus , Præpoſitis , Decanis , Conſulibus & populo Friſiæ Oliverus ſervus empitiſus Crucis , Coloniensis ſcholasticus , verbi crucis Miniſter vitam bonam & exitum felicem. Laudans Dominum laudabo , gaudens in Domino gaudebo , nuncians nunciabo proſectum Crucis. Nam poſtquam à vobis receſſi Lantgravius Turingiæ , Regis Hungariæ gener , miles , juvenis & in armis ſtrenuus , dives & potens crucem trans-

† Carina,
dierum
quadra-
ginta je-
junium ,
quibus a-
liud non
fume-
bant , ni-
ſi panem
& aquam.
Dixi ad
Annal.
Eg-
mund.
cap. 37.

marinam accepit, & cum eo decem Comites, Milites autem pluri-
mi, & popularium turba, quæ dinumerari non potest. Notum præ-
terea vobis esse cupio, quod Dani cum provincia Bremensi & Colo-
nienfi navalem exercitum præparant. Unde vos moneo quatenus per-
severantes & constantes esse velitis in apparatu navium secundum for-
mam temporis, quam vobis præscripsi, cum apud vos essem. Illud
etiam scitote, quod Dominus Imperator de Saracenis Siciliæ trium-
phavit.

Reversus est tandem x. Idus Iulii, & stationem habuit Gro-
ningæ. Deinde proxima Dominica Frodawalde in loco hare-
noso. Deinde Sutherbusum. Deinde Doccum. Et recepit illum
gens illa honorifice, & commissæ sunt illi dissensiones terræ
illius terminandæ, quæ diu convaluerant inter duo castella *Ti-
thardi* videlicet & *Vigeri*, cui favit totus populus propter sedi-
tionem & rebellionem præfati *Thitardi*. Transiit deinde ultra
Bordenam. Deinde reversus est, & formam compositionis in-
ter præsentis enuntiavit. Et accepta licentia & vale dicto iter
eundi Groningæ arripuit volens redire in Emesgoniam ad so-
piendam discordiam gentis illius, quæ jam crebro per Nuncios
invitaverat ipsum, volens regi consilio ipsius. Cumque in iti-
nere esset eundi Groningæ cum religiosi viris & secularibus
honestis, & propter treugam crucis sine armis pergentibus su-
pervenit præfatus *Thitardus*, & simulans se pacis colloquium
habiturum cum Magistro, paulo ipsum à consortio societatis
traxit, & corripuens equum † irruit in nobilem & honestum
virum Elterum in den Oert, Capitaneum in Middelstein, &
caput ejus gladio percussit anno c10. cc. vicesimo tertio sexto
Kalendas Augusti, concurrentibus in idem scelus, & ferientibus
impiissimis sociis suis brachia & crura illius militis & cru-
ce signati, post frequentes indulgentias peccaminum suorum,
qui odivit, ut creditur, ecclesiam malignantium, & cum im-
piis non sedit. Anima ejus requiescat in pace.

Anno eodem, anno inquam Domini c10. cc. xxiii. *Her-
dricus* Præpositus de *Skelwalda*, dum plena autoritate Episco-
piungeretur, & nimis insolesceret, tum quia Achephalus
erat, tum quia divitiæ ei affluebant, in quibus speravit, &
præcipue de brachio Episcopi, quia dixit se plane non cura-
re, quid universi religiosi sentirent, dummodo in gratia Epif-
copi consisteret. Motus est ergo Præpositus & Conventus *Flo-
ridi*

† Cod.
Gron. ir-
ruit in
virum
honest-
tum *El-
retum* de
*Mid-
lestum*,
& caput
ejus gla-
dio per-
cussit v1.
Kal. Aug.
&c.

ridi *Horti* contra eum zelo Phinees, qui coeunti cum Madianitide non pepercit. Sed & iste Madianitidem amavit, quia iudicia Dei non custodivit. *Madian* namque *declinans iudicium* interpretatur. Ille namque excommunicavit & solvit pro pecunia, ecclesias clausit & aperuit clave cupiditatis, præter ebrietates & comestationes suas. Eodem anno dictus Præpositus cum tribus Abbatibus Frisiæ, duobus noviter institutis ivit Præmonstratum, ubi facta mentione prædicti *Herdrici* breviter Dominus *Conradus* Præmonstratensis Abbas dedit literas Capituli Abbatibus de Horto S. Mariæ, de Doccum, & de valle B. virginis, ut eundem sub pœna ascripta in Frisia habere respectum compellerent, quarum tenor hic erat: *Conradus Præmonstratensis Abbas & Abbatum ejusdem ordinis Capitulum generale de horto S. Mariæ, de Doccum, & de valle B. virginis, Abbatibus salutem in Domino. Intelleximus relatione Abbatis de Hamburna, qui auctoritate generalis Capituli curationis officio in Frisia functus erat, duas esse in Frisia Præposituras, quas tenent frater Herdricus, & frater N. quibus Abbas præfatus auctoritate ordinis præceperat, ut infra certum tempus, videlicet quadraginta dierum secundum debitum Ordinis Præmonstratensis, quem professi sunt, ejusdem Paternitatem sibi procurarent. Quod quia facere contempserunt, pœna excommunicationis jure punire possemus eosdem, nisi fecunditatem ficulneæ sterilis per patientiam expectaremus. Quia igitur libertas secundum Apostolum multis velamen malitiæ fore dignoscitur, vobis in virtute sanctæ obedientiæ stricte præcipimus, ut præfatos Præpositos auctoritate Capituli Præmonstratensis ad præsentiam vestram citetis, & sub pœna suspensionis & interdicti præcipiatis iisdem, ut ante nativitatem Domini secundum debitum ordinis alicujus Abbatis in Frisia paternitatem sibi eligant. Quod si facere contempserint, extunc suspensos & excommunicatos sicut Acephalos auctoritate ordinis & nostra denunciatis. Et præmissis citationibus postremo anno Domini c10. cc. xxiv. in Conversione S. Pauli pro contumacia excommunicatur. Sed ille extraordinarie Romam appellavit. Cujus excommunicationis denunciatio transmissa est Episcopo, qui consuluit, ut mitteret Præmonstratum, quod & fecit, & obtinuit revocatorias ad Clarholensem, & Varlerensem, ut ipsi accedentes de statu suo cognoscerent, & cessare à procuracione Episcopi, & respectum habere etiam in Westphalia persuaderent.*

rent. Quod si non faceret Præmonstrati citarent: Tales etiam literas misit ei Abbas Præmonstratensis: *Conr. Dei parentia dictus Abbas Præmonstratensis, dilecto in Christo filio Herdrico Præposito in Skeltvalda salutem & sinceram in domino charitatem. Cum didicerimus te regularem vitam elegisse, & gerere habitum in nostro ordine assuetum, propositum tuum plurimum in Domino commendamus monentes te ob salutem tuam & ob ordinis honestatem, ut eligas aliquem religiosum locum de nostro ordine infra diocesim Monasteriensem, ad quem habeas respectum ratione Paternitatis, & de quo recipias & visitationes & consuetudines ordinis approbatas. Creditimus enim quod hoc ipsum & tuæ honestati expediat pariter & saluti, nec in aliquo erit juri * sui Capituli, quod honorare volumus derogatum. Cum præsumamus, quod augmentare potius velit quam minuere ordinem nostrum Episcopus memoratus. Super eo autem quod dixisti in literis tuis ad nos missis, quod secundum mandatum (1) Circatorum accessisti ad Venabilem fratrem nostrum Præpositum Cappenbergensem obedientiam facturum eidem, non es redarguendus, imo merito commendandus, cum bene placeat nobis, ut recipiaris ab ipso, si gratiam inveneris apud ipsum. Super eo vero quod postulasti in calce litterarum tuarum, ut duabus vel tribus sine suspitione personis præciperemus, quod de omnibus circumstantiis causæ & loci inquirerent veritatem, facias quod in hoc exaudivimus preces tuas, prout videre poteris in nostra Commissione ad Varlerum & Clarholtum emanante. Hoc siquidem scire te volumus, quod si dilexeris ordinem, ordo te diliget & honorabit etiam in quantum poterit cum sua honestate.*

* Cod.
Gron.
juri tui
Episcopi,
quem honorare.

Herdricus itaque cognito quod literæ contra ipsum essent allatæ, plenus † profanitate & ira in superbiam exarsit, credens præfatum Conventum conculcare, quemadmodum Iulianus Basilium, & extinguere, ut Arioch sapientes Babilonis. Confinxit multa contra præfatum Præpositum & Conventum, & faciens A. Notarium Episcopi scribere singula deputavit. Petit & A. de

† Cod.
Gron.
profanitate.

(1) Diocesim hi circumeunt, in statum ecclesiarum, in mores cleri inquirunt. *Circada*, pensio, procuratio, quæ eo nomine exhibetur cap. conquerente ext. de offic. ord. cap. cum Apostolus, cap. sapientia cap. cum venerabilis ext. de censib. cap. ad audientiam ext. de præscr. cap. præterea x. de jur. patr. Ziegler. de diac. cap. 17. n. 12. & seqq. Strauch. 2. amæn. 8. cap. 4.

de Loppesum Decanus, ut super illis peremptorie in Purificat. S. Mariæ eundem Præpositum citarent Monasterium, qui ad cumulum depressionis more adulantium, qui semper dicunt Euge, Euge, in cæta laicorum executionem citationis fecerunt citotter festum S. Luciae. Igitur Præpositus multis ex causis Romam appellavit, & tunc Monasterium missus est frater P. procurator, qui appellationem illam solenniter innovavit. Cum ergo pendente appellatione nihil innovari debeat, ille Præcursor Antichristi sedens in insidiis, sub cuius lingua labor & dolor, quia nocentior fuit lingua illius labore, quem ingessit, Sabbato proximo Dominicæ Quinquagesimæ de facto congregavit cleram, & per literas Episcopi mandavit præfatum Præpositum & Conventum excommunicatos denunciari, ita ut nullus in terra vel eis quicquam venderet, vel ab eis compararet, contra decreta Romanorum Pontificum. Quod ne fieret frater Paulus procurator Conventus secundo appellavit Coloniam nuncio jam Romam destinato. Interim supplicatum est ecclesiæ Præmonstratensi per literas præfati Conventus & Magistri Oliæri in hunc modum.

Reverendo in Christo & Venerabili Domino Conrado Dei providentia Præmonstratensi Abbati, Emo Dei gratia dictus Abbas Floridi Orti salutem, & tam devotam, quam debitam & cum orationum sinceritate obedientiam. Notum sit Paternitati vestræ, quod claustrum, quod Floridi Orti dicitur, in quo Deo auctore in regimine deservio, Domino Gervasio antecessori vestro suisque successoribus obtuli immediate sanctæ Præmonstratensi ecclesiæ, circa fratrum meorum & domus curam ejus cupiens vigere sollicitudinem. Affectu itaque meo pensato locum istum in filiam suscepit, & affectum suum sponddit circa eundem indefinenter vigere, & ne rem hanc apud posteros in oblivionem venire contingeret, suis voluit literis confirmare, quarum hic formam duxi brevitè inferendam; Ego Gervasius, Dei patientia Præmonstratensis Abbas omnibus in perpetuum. Notum esse volumus tam præsentibus quam futuris, quod cum ecclesiæ Floridi Orti in Frisia per Dei gratiam dilatarî cœpisset, ita quod surgens de paupere fundamento jam haberet Conventum, quem vir religiosus Emo ejusdem loci Præpositus gubernabat, qui fuit unus de duobus primis inhabitatoribus & fundatoribus dicti loci, idem Præpositus tandem veniens ad generale Capitulum Præmonstratense optulit, & locum suum ecclesiæ & ordini Præmonstratensi, quem elegerat, & præfatus fuerat à primis commissæ

sibi ecclesiæ fundamentis, ipsamque Præmonstratensem ecclesiam immeditate matrem elegit, ut ecclesia Floridi Orti tanquam specialis filia Præmonstrati per Præmonstratensem Abbatem tanquam per patrem regatur, secundum quod exigunt ordinis instituta. Nos autem devotionem ipsius & suorum in Domino commendantes, sicut erant merito commendandi, recepimus eum in filium, & ecclesiam suam in filiam specialem. Ne igitur futuris temporibus super his possit aliquis scrupulus suboriri, præsentis literas in testimonium rei gestæ conceptas sigilli nostri appositione duximus roborandas. Actum anno gratiæ c. c. xvii. Harum literarum intuitu supplico, ut filiæ vestræ solitam impendere dignemini pietatem, & contra pravorum violentias consilio & scripto vestra prompta sit defensio. Verum quia tribulatio proxima est, ad vos suspiro sperans, quod injuriæ meæ vobis expositæ vestram movere debeant pietatem. Quidam igitur Herdricus dictus Præpositus de Skelwalda † inordinate nitens, factus Officialis & exactor Episcopi Monasteriensis, occasione continuæ procurationis Decanatus nimis procuracionem, quam foris prætendit, per insolentias plurimas confundit, ut ei cui venando pecuniam probavit, possit placere. Qui inter cetera, quæ ingerit scandala, cum se auctoritate vestra & Capituli generalis ad eligendam Paternitatem sensisset urgeri, me tanquam hujus coactionis cooperatorem ab Episcopo Monasteriensi in vindictam malitiose criminari & gravari persuasit. Cumque super injuria Episcopi legitime Sedem Apostolicam appellassem, dictus Præpositus sive ex mandato Episcopi sive non contra privilegia ordinis & juris me & fratres meos excommunicatos denunciari fecit, humanitatis beneficium & vitæ necessaria ab aliis percipienda prohibendo, quæ etiam, sicut optime novit vestra discretio, in articulo necessitatis iuste excommunicatis propter excommunicationem non sunt amputanda. Hanc igitur inauditam coram vobis depono querelam supplicans, ut de Horto S. Mariæ & † in Doccum Abbatibus viris religiosis detis in mandatis, quod si ita hæc invenerint plene corrigant, & ipsum ad resarcienda damna fratribus per eum data per pœnam suspensionis & excommunicationis compellant, & nihilominus sententiam excommunicationis, quam contra Ordinis privilegia tulit, nullam esse publice denuntient. Præterea supplico, quatenus super ordinis disciplina adeo vestra invigilet discretio, ut supra dicto Præposito Herdrico correcto tantum vobis apud omnes in Frisia accedat honoris incrementum, quantum dissolutio ipsius ordinis ingessit opprobrium. Quo vero effi-

† Cod.
Fris. in
ordine
tymens.

† de
Dockin-
ge.

cacius id promoveatur, fratrem unum latorem præsentium, Canonicum ad vos destinavi, rogans obnixè, ut ipsum tanquam filium recipiatis, & in his quæ ad domus nostræ protectionem & sæpediti Præpositi correctionem spectant, secundum scientiam à Deo vobis datam benigne expediatis. Præterea obnixè flagito, ut auctoritate vestra & ordinis imperiose pro reverentia summi Pontificis Domino Episcopo Monasteriensi scribere velitis, ut me & fratres meos inculpatæ famæ per Dei gratiam apud omnes optimos vicinæ nostræ sine vexatione temerariæ excommunicationis Deo servire permittat; quoniam per Dei gratiam in tanta libertate in Frisia constituti sumus, quod nec pullo gallinæ violenter per suos nos poterit spoliare.

Item per literas Magistri Oliveri: Venerabilibus viris, Dominis, Conrado Præmonstratensi Abbati, ceterisque Abbatibus, ac toti Præmonstratensi Capitulo Oliverus servus crucis emptitius, Colonienfis Cancellarius paratum semper cum devotis orationibus obsequium: Cum ex mandato sedis Apostolicæ Frisiam, sedis Colonienfis provinciam peragrarem, duos in ea viros Præmonstratensis habitus inveni. Alteri eorum, videlicet Emoni Abbati Floridi Orti, à clero & populo plenum testimonium modestiæ ac laudabilis vitæ perhibetur. Reliquus Herdricus de Skelwalda Præpositus non solum apud populares, verum etiam à bonis & gravibus sufficienter infamatur. Officialis enim gerens officium excommunicat & absolvit, ecclesias claudit & aperit pro pretio, & quod abominabilius est baptismum parvulorum impedire nititur, quibusdam ecclesiis chrisma negando pro unius vel paucorum delicto, ut ita pecunia chrisma redimatur. Hæc autem vobis significo, quia gentem Frisonum diligo, quia fide stabilis & in armis strenua iterum se præparat ad terræ sanctæ subsidium, tam in bellatorum numerosa multitudo quam navium utili ac necessario & instanti expeditioni provido apparatu. Sane quoniam ordinem vestrum veneror & amo Excellentie vestræ religiosius scribendo, quantum audire placet, caritative consulo, quatinus si prænominati fratris vulnus sit medicabile, sicut habitu suo obia incorporetur humo. Alioquin immedicabile vulnus ense spiritualis gladii præcidatur, ne pars sincera trabatur, & scandalum per gentem devotam & ad obsequium Salvatoris mundi promptam latius dilatatum gravius animarum periculum inducat.

Accepto itaque instrumento de Capitulo Colonienfi in hunc modum; G. Dei gratia major in Colonia Decanus, & Archidiaconus totumque Capitulum majoris ecclesiæ viris Venerabilibus S. de Or-

to S. Mariæ, D. in Doccum Abbasibus Præmonstratensis ordinis, & magistro I. in Nova ecclesia Plebano Traiectensis diœcesis Salutem in domino. Querelam Magistri E. Præpositi in Floridi Orto Præmonstratensis ordinis Monasteriensis diœcesis recepinus continentem, quod cum ipsum Episcopus Monasteriensis Theodoricus super quibusdam causis contra privilegia ordinis Præmonstratensis & formam juris gravare niteretur, idem Præpositus super omni injuria ipsius per se & procuratorem suum Paulum Canonicum Præmonstratensis ordinis Sedem Apostolicam appellavit, ac postmodum cum se & fratres suos à jam dicto Episcopo per excommunicationem & negandam in omnibus necessariis vitæ communionem nimis injuste gravandum persensisset, per Procuratorem suum P. ne id fieret, nostram legitime audientiam tanquam à suspecto appellavit. Mandamus igitur vobis, quatinus partibus convocatis de appellatione ad nos interposita cognoscatis, & si causam, ex qua gravatum se putat, secundum ea, quæ dicta sunt, legitimam inteneritis, excommunicationem in Præpositum & Conventum ipsius latam nullam publice renunciatis. Testes autem qui nominati fuerint &c : Eodem instrumento tractus est in causam universus clerus, qui non debuit obedire iniquæ denuntiationi per ecclesias amplius quam quinquaginta, & citatus est fratrum numerus post Dominicam Misericordia Domini locis deputatis trans Lavicam Vemenge & Doccum. Cumque comparuissent, & præfatus Præpositus Floridi Orti ex sententia judicum appellationem præcessisse excommunicationem probasset, illi Coloniam appellarunt. Missam est ergo Coloniam in occursum illorum, & intellecto processu causæ Decanus remisit causam in eundem statum, in quo fuit tempore primæ appellationis in hunc modum : G. Dei gratia major in Colonia Decanus & Archidiaconus totumque Capitulum ecclesiæ beati Petri viris Venerabilibus G. præposito in Fermeshum & G. Priori in Feldwirth salutem in Domino. Constitutis in præsentia A. Domini Episcopi Monasteriensis & L. Præpositi Floridi Orti, & v. Plebanorum de Fivelgonia Procuratoribus de consensu ipsorum ita ordinatum est, & terminatum, quod commissio ad S. de Orto S. Mariæ, & H. de Doccum Abbates, & L. Plebanum Traiectensis diœcesis impetrata super excommunicatione à Domino Monasteriensis Episcopo in eundem Præpositum E. & Conventum Floridi Orti factam à nobis penitus est cassata, & quicquid auctoritate ejusdem Commissionis fuit factum, sive in citando, sive in

in absolviendo, siue ad interesse condemnando cassatum est, & pronuntiatum est non tenere. Procuratores quoque prædicti appellationi tam ad Capitulum quam ad Dominum Archidiaconum ipsum factæ renunciaverunt. Reliquimus etiam negotium in eo statu, in quo fuit tempore appellationis, quam Magister E. & Præpositus dicit se ad Sedem Apostolicam interposuisse, de qua cognoscere non est nostræ auctoritatis, salvo jure utriusque partis. De eo ergo, quod apud nos de consensu Procuratorum factum est sollemniter, maneat occultum. Mandamus vobis quatinus convocato clero Fivelgoniæ, ea quæ supradicta sunt, & in conventu laicorum publice denunciatis, nullum ex his partibus præjudicium generando.

Interim rediit Nuncius Roma, & tria paria literarum reportavit contra Episcopum, duo super causâ, tertium super iniuriis exactionibus & injuriis ipsius. Fecerat enim ecclesiam nostram spoliari chrismate: Honorius Episcopus servus servorum Dei Venerabili fratri Monasteriensi Episcopo Salutem & Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Præpositus & Conventus Floridi Orti sua nobis conqueſtione monstrarunt, quod tu in eos sine causa rationabili, nulla competenti monitione præmissa, contra statuta Consilii generalis auctoritate propria excommunicationis sententiam promulgasti. Ideo fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quod si ita est infra octo dies post datam præsentium sententiam ipsam sine qualibet difficultate relaxes. Alioquin dilectis filiis de Orto S. Mariæ & de Doccum Prioribus, & Magistro I. Scolastico de nova ecclesia Trajectensis diocesis, nostris dedimus literis in mandatis, ut ipsi ex tunc sufficienti ab eis juxta formam ecclesiæ cautione recepta super his, pro quibus est hujusmodi sententia promulgata, relaxent eandem, & injuncto eis, quod de jure fuerit injungendum, audiant siquid fuerit quæſtionis, & appellatione remota debito sine decident, & faciant, quod decreverit auctoritas nostra, firmiter observari. Datum Laterani.

Honorius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis de Orto Sanctæ Mariæ, & de Doccum Prioribus, & Magistro I. de nova ecclesia Trebana, Salutem & Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Præpositus & Conventus Floridi Orti sua nobis insinuatione monstrarunt, quod venerabilis frater noster Monasteriensis Episcopus in eos sine causa rationabili, nulla competenti monitione præmissa auctoritate propria excommunicationis sententiam promulgavit contra statuta Consilii generalis. Unde ipsi nostris dedimus literis in mandatis,

Tom. II.

K

datiſ,

datis, ut si est ita infra octo dies post suspensionem ipsarum sententiarum sine qualibet difficultate relaxet. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus si dictus Episcopus mandatum nostrum neglexerit, vos ex tunc, sufficienti ab eis juxta formam ecclesie cautione recepta, super his, pro quibus est hujusmodi sententia promulgata, relaxetis eandem, & injuncto eis, quod de jure fuerit injungendum, audiat siquid fuerit questionis, & appellatione remota sine debito terminetis, facientes quod decreveritis auctoritate nostra firmiter observari. Datum Laterani VI. Idus April. Pontificatus nostri anno VIII.

Honorius Episcopus servus servorum Dei, dilectis Filiis de Orto Sancte Marie & de Doccum Abbasibus Præmonstratensis ordinis, salutem in domino & Apostolicam benedictionem. Ex parte Præpositi & Conventus monasterii Floridi Orti, Præmonstratensis ordinis nobis est oblata querela, quod Venerabilis frater noster Monasteriensis Episcopus ipsos indebitis exactionibus aggravat & molestat, alias eis plurimum injuriosus existens. Ideoque discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus convocatis audiat causam, & appellatione remota sine debito terminetis, facientes, quod decreveritis, auctoritate nostra firmiter observari. Testes vero qui nominati &c.

Circa itaque est Episcopus denuo & assignata loca trans Lavicam prætaxata, & die cedente propositum est fecisse excommunicationem appellatione pendente, & ecclesiam Conventus chrismate spoliasse. Judices ergo cognita spoliatione chrisomatis habita interlocutoria per sententiam adjudicarunt ecclesie illi restitutionem chrisomatis sub certo articulo diei, videlicet B. virginis. Cumque procurator Episcopi id minime curaret, Præpositus propter contumaciam petivit, ut Episcopus excommunicaretur, quod & factum est. Interim cum Herdricus omnia mala ista procuraret cum A. Notario Episcopi, Deo ordinante accidit, quod † Dominus C. Episcopus Portuensis Cardinalis Coloniam veniret. Ad ipsum præfatus Præpositus misit cum literis Abbatem, ut moneret Episcopum absolvere Herdricum à procuratione negotiorum suorum, & si Episcopus non faceret, daret in mandatis Abbasibus de Horto S. Mariæ, & de Doccum, ut prædictum Herdricum compellerent cessare, quod & factum est in hunc modum:

C. Dei gratia Portuensis & Sancte Rufina Episcopus Apostolica sedis

† Cod.
Gron.
quod Do-
minus C.
Portuen-
sis Cardi-
nalis.

sedis Legatus Venerabili in Christo eadem gratia Monasteriensis Episcopo Salutem in Christo Iesu, Significarunt nobis de Orto S. Marie, de Doccum, & alii plures Abbates Præmonstratensis ordinis, quod Herdricus Præpositus de Skeldwalda contra constituta sui ordinis vagatur per mundum, & negotiis secularibus se immiscet, & alias plurimas inhonestates committens in salutis suæ præjudicium & gravamen & scandalum plurimorum. Quocirca vobis mandamus auctoritate legationis, qua fungimur, quatenus dictum Herdricum, in suo errore nullatenus foveatis, sed ipsam moneatis, & efficaciter inducatis, & si necesse fuerit compellatis, ut relictis seculi vanitatibus redeat ad observantias regulares. Alioquin sciatis nos dedisse in mandatis Abbatibus de Orto S. Marie, & de Doccum, de valle beate virginis Præmonstratensis ordinis, ut dictum Herdricum ad id censura ecclesiastica compellant iustitia mediante. Miramur enim quod talem Officiale habetis. Datum Tulpeti XII. Kal. Iulii.

G. miseratione divina Portuensis & Sanctæ Rufine Episcopus, Apostolice sedis Legatus, dilectis in Christo de Orto S. Marie, & de Doccum, de valle beata Marie Abbatibus Præmonstratensis ordinis, Trajectensis diocesis Salutem in Christo Iesu. Vestras & aliorum multarum Abbatum vestri ordinis Præmonstratensis recepimus continentes, quod Herdricum dictum Præpositum in Skeldwalda sæpe à vobis monitum à vexatione seculari & aliis actibus inhonestis compesci censura ecclesiastica faceremus, monendo primitus venerabilem fratrem nostrum Episcopum Monasteriensem, ut ipsum à familiaritate sua penitus amoveret, Nos vero supradictum Episcopum monuimus diligenter, mandantes eidem, ut ipsum ad hoc, si fuerit necesse, compellat. Quocirca discretionis vestre legationis, qua fungimur, auctoritate mandamus, quatenus si præfatus Herdricus monitionem dicti Episcopi noluerit exaudire, vel Episcopus super his negligens fuerit memoratus, ipsum Herdricum ad observantias sui ordinis monitione diligenti præmissa per censuram ecclesiasticam auctoritate nostra firmiter compellatis. Datum Burnæ XI. Kal. Iulii.

Cumque dictus Herdricus Abbatibus parere contemneret excommunicatus est. Mira Dei providentia cum A. & B. procuratores Episcopi post nativitatem B. virginis in Frisiæ partes venissent, & ferrent adhuc furore diuturno, & peragratis villis Besclo, Flugemthe, Lidinge, venissent Usquert, ibidem à fratre S. viro constante & defendente Ordinem, pro-

curatore Abbatum, denunciatur Episcopus excommunicatus, & illi, si procurarent negotia, excommunicati. Et credidit populus & recessit ab eis die primo. Die altero D. *Herdricus* impedivit populum mobilitate sua volens & nolens, vel magis timens Episcopum aliquantulum gravati, tum quia gravis ipse erat Episcopus, & non processerunt, quia datæ sunt literæ universis pro defensione ipsorum, si Episcopus vel Nuncii sui ante absolutionem suam gravaret. Veniunt itaque * *Loppersum*, & die prima D. *Herdricus* de *Usquert*, & obtulit Conventui compositionem, ut omnis controversia inter Episcopum & ipsum quiesceret; & ad *Herdricum* pax esset, & cautionem daret Præpositus, ne Abbates contra eum scriberent. Ad quod respondit Præpositus nihil se velle spondere pro Abbatibus, quia hoc non esset in sua potestate. Quo audito A. & B. cœperunt præfidere quasi contemnentes reconciliationem. Recessit ergo frater S. Procurator Abbatum interritus, & frater P. & alii fratres volentes excommunicationem denunciare, sed G. de *Fermesum* Decanus, P. & A. in † *Loppersum* Præpositi, & quamplurimi cum ipsis gravissimum fecerunt strepitum currendo, clamando, & conviciando, putantes eos tali insultu à proposito coercere. Factus est concursus & clamor, ut possent dicere fratres contra tales insidias inermes: *Circumdederunt me canes multi, Concilium malorum obsedit me.* Sed dicti fratres indefessi restiterunt. Affuit eis Deo sic ordinante vir nobilis *Stitho* inflammatus caritate correctionis ecclesiæ non rogatus. Amor enim Christi otiosus esse non potest, & quasi tuba vehemens voce & manu illos furentes dimovit, & ita usque ad crepusculum vis vi repulsa est cum multa tamen læsione.

Die sequenti congregatus est populus quasi vir unus. Aderant ibi Consules terræ & Iurati de *Upstallesbome*, & audita denunciatione excommunicationis Episcopi à delegatis Summi Pontificis & *Herdrici* ac Cardinale decreverunt sententiam admittere, & nisi Decani duobus millibus marcarum terram immunem fore, si assisterent Nunciis Episcopi, caverent, non debere eis impendi obedientiam. Quod quia visum est illis intolerabile, dixerunt se nolle hoc facere, & ideo Nuncii Episcopi soli & contempti vacuæ mensæ accedebant videntes vacuos honores & vacuas crumenas se habere, & sic compulsi sunt Dei misericordia disponente formam compositionis Præposito,

* *Loppersum*.

† *Loppersum*.

posito & Conventui beneplacitam per amicos & familiares præcipuos ipsius Conventus offerre & conscribere, in hunc modum :

In nomine Domini Amen. Ego Theodoricus Dei gratia Monasteriensis Episcopus omnibus, ad quos præsens scriptum pervenerit Salutem in Domino. Notum esse volumus universis, quod discordia, quæ inter nos ex parte una & Præpositum E. Floridi Orti & suum Conventum ex altera parte vertebatur, sopita est in hunc modum: Præpositus E. obedientiam, quam aliquis alius Abbas vel Præpositus Præmonstratensis ordinis, salvo jure privilegiorum & ordinis suo Episcopo facit, vel fecit, Domino suo Episcopo Monasteriensi faciet & exhibebit, & omnes causæ sive crimina super quibuscunque articulis, quæ contra eum vel Conventum suum motæ fuerunt, sopitæ sunt & extinctæ. Omnes quoque sui fautores, clerici sive laici, qui propter causas contra ipsum motas in aliquod devenerunt gravamen, liberi erunt penitus ab illo & exempti. Instrumenta quæcunque ex utraque parte, tam nostra, quam Emonis Præpositi & sui Conventus à quocunque optenta fuerint, nullius erunt penitus momenti, & ipse Præpositus obediens erit nobis modo supradicto, & nos ipsum, quantum potuerimus, promovebimus. Discordia vero, quæ inter Emonem Præpositum & suum Conventum ex una parte, & inter Herdricum de Skeldwalda & suum Conventum ex altera vertebatur super quibuscunque causis, sopita est in hunc modum. Uterque supradictorum Præpositorum, dextra sibi ad invicem data, veram amicitiam inter se promiserunt se fideliter servaturos, adicientes, quod neuter ipsorum consilio vel facto alium sive in generali Capitulo, sive alio quocunque loco, gravabit, nisi siquis eorum requisitus fuerit in animam suam, liberum ei erit dicere veritatem super re, de qua fuerit requisitus. Instrumenta quoque ex utraque parte, à quocunque etiam optentæ fuerint, sive à Domino Papa, sive à delegato, sive ab ecclesia Colonienſi, sive ab Episcopo Monasteriensi, sive à Capitulo generali in manus Domini Gerconis de Fermesum, & Alfardi de Midleſum resignabunt, nullo unquam tempore valitura. Fautores quidem utriusque partis ab omni gravamine, quod propter eos incurrerant, liberi erunt & soluti simul cum illis, qui propter denunciationem cujuscunque excommunicationis sese à synodo subtraxerunt. Acta sunt hæc apud Loppeshem anno Domini incarnationis. CIO. CC. XXIV. XIII. Kal. Octobr. presentibus testibus G. de Fermesum Decano, P. & A. Decanis de Lop-

Loppesbom, & aliis quam plurimis. Ut autem hæc compositio firma maneat & incorrupta præsens pagina nostra sigilla, & E. Præpositi floridi Orti, & H. Præpositi de Skeldwolda sigillis est roborata. Data per manus Magistri A. Notarii Episcopi Monasteriensis.

Cum ergo forma pacis inter Episcopum & Conventum ordinata fuisset, & jam conscribenda, & dextram idem Episcopus dedisset societatis, quia dies eundi ad Capitulum generale instabat, dixit Præpositus *Herdrico*: Si in proposito haberet ire in societate sua, quatenus se præpararet. Ille ad hæc fore adhuc dubium dixit, utrum personaliter iret, an pro se Legatum mitteret. Quod clam procuravit mittens duos, qui literas Episcoporum Colonienſis, Trajectensis, Monasteriensis Capitulo præsentarent. Præfatus vero Præpositus cum fratre *Sibrando* Abbatum procuratore die *B. Matthæi* de *Groninga* profectus est, & Præmonstratum pervenit. In Capitulo itaque Abbates de *Cappenberge*, de *Varler*, de *Clarholt* ipsi restiterunt Consilio, quantum valuerunt, & auxilio quorundam aliorum sibi fore periculosum, si dictus *Herdricus* à procuracione negotiorum Episcopi prohiberetur, cum monasteria ipsorum possiderent ecclesias, in quibus ipsi Synodalia jura procurarent. Postremo cum causa ipsa tractaretur à diffinitoribus diffinitum est illum penitus debere cessare à procuracione negotiorum Episcopi auctoritate generalis Capituli & auctoritate privilegii cujusdam summi Pontificis collati Ordini Præmonstratensi in hunc modum:

Honorius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Abbatibus & fratribus universis ordinis Præmonstratensis salutem & Apostolicam benedictionem. Cum relictis seculi vanitatibus ei soli impendere teneamini famulatum, cui servire regnare est, indecens constat esse, ut cum debeatis orationibus invigilare involvatis vos questionibus alienis. Quocirca universitati vestræ auctoritate præsentium inhibemus, ne quisquam vestrum in pertractandis alienis causis præsumat existere procurator. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ inhibitionis infringere, vel ei ausu temeraria contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem (1) omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum

(1) Verba hæc quid importent, aut quem hæc habeant effectum, querenti respondebit *Jacobus Columbinus* in glossa ad *Ant. Mincueii* lib.

rum ejus se noverit incursum. Datum Laterani x. Kal. Julii Pontificatus nostri anno vi.

Et directæ sunt litteræ per Abbatem Cappenburgensem domino Monasteriensi Episcopo, quod Capitulum Præmonstratense non admitteret, ut sæpe dictus Herdricus esset de cetero Officialis, & aliud par litterarum transmissum est Abbatibus de Orto S. Mariæ, & de Doccum, ut citarent illum, & ad sententiam Capituli servandam compellerent in hanc formam: Quod efficacissime per ipsum Abbatem Præmonstratensem in consistorio Abbatum proximo & postea in Capitulo claustri pronunciatum est:

G. Dei patientia dictus Abbas Præmonstratensis & Abbatum ejusdem ordinis Capitulum generale Venerabilibus in Christo fratribus S. de Orto S. Mariæ & in Doccum Abbatibus Salutem. Cum expositum sit nobis in Capitulo generali, quanta dissolutione & insolentia frater Herdricus Præpositus in Skelwada sit respersus, quanta etiam scandala ex eo, quod Synodalia procurata, cum sit insufficiens & minus idoneus, sint exorta, discretionis vestræ auctoritate nostra fratrumque mandamus, quatenus dicto H. ex parte nostra & ordinis firmiter injungatis, competenti tamen monitione præmissa, ut infra instantem quadragesimam apud Hamburga vel Varlare sibi Paternitatem assumere non omittat, ut patrem super se habeat, à quo & ecclesia ejus formam sibi religionis assumat, & à quo etiam visitetur secundum consuetudines ordinis approbatas. Ceterum cum idem H. citatus fuerit ad Capitulum generale, nec Capitulum curaverit visitare, sub præfata vobis auctoritate mandamus, quatinus ex parte nostra firmiter injungatis eidem, ut infra instantem solemnitatem Pentecostes veniat personaliter Præmonstratum satisfactorius ordini super eo, quod ad mandatum nostrum visitare Capitulum non curavit. Verum quia ex procuracione Synodali, quibus vacat, multa scandala provenerunt, tum quia insufficiens & minus idoneus, tum quia exhibet se dissolutum, volumus, ut ex decreto generalis Capituli ab eorum procuracione desistat, & ex parte nostra ei præcipiatis hoc ipsum.

Ille

lib. 4. de feud. tit. 16. Dic, inquit, quod in Papalibus important privationem beneficii, vel officii &c. In Imperialibus privationem feudi seu aliorum bonorum &c. Nec est, quod quis dubitet. Videatur constitutio Friderici Barbarossæ, quæ de pace tenenda est, apud eund. lib. 6. de feud. in fin.

Ille inquam frater *Herdricus* plenus blasphemia ordinis sui & habitus cum tenuisset mediam partem ecclesiæ vicinæ sibi, tam per preces, quam per potentiam in corde semper ambiens, & rapere volens, oculos habens, & non considerans persuadet sacerdoti, qui tenuit residuam partem ecclesiæ, ingredi monasterium, cogitans per illius introitum ecclesiam de qua exiit intrare. Verum continuo versus est populus in conspirationem seditionis, & ejecit omnia quæ in domo dotali collocarat, cum damno & dedecore. Postmodum nullo religiosorum usus consilio aciem collegit armatam amicorum & cognatorum suorum. Et illi de parte adversa robore multorum sese munierunt, & convenerunt Consules terræ & Iurati Orientales pro reformanda pace inter eos. Ille vero violenter voluit vindicare domum manu armata, & cæperat applicare exercitum, sed prohibitus est à Consulibus præfatis. Populus autem de parte altera, sicut semper solet esse inquietus † & malignus perversis spiritibus applicuit se ad fossatum claustrum, & cæperunt se altrinsecus congregati spiculis provocare & vulnerare. Et mortuus est quidam nobilis de Mentera silva, cuspidem transmissa in caput ejus. Quo comperto cæpit multitudo cingere obsidione fossatum per diem & noctem, & tunc non immerito frater *Herdricus* timore magno timuit & fuga se servare constituit. Unde dimoto paululum populo valde metuens vitæ equum paucis conscendit, & porta aperta erupit. Et secuti sunt eum quidam. Equus autem ipsius præ rapido cursu, ut * dicitur, fefellit eum, sed tamen tunc non fallax ad salutem ejus, cecidit tamen & continuo à socio suo alii impositus est jumento, & non periit fuga ab eo, sed evasit, & animam suam pro equo & cappa perdita redemit. Consequenter propinqui illius defuncti more suo cæperunt exurere domos proximorum suorum in ultionem. Quare ille reversus ad se præcepit illis offerri mille marcas pro compositione vitæ ipsius, & in redemptionem monasterii, ut parcerent. Interea illi sepelientes mortuum suum & multitudinem magnam congregantes denuo venerunt, & non pepercit oculus eorum cuiquam cognatorum suorum. Postremo ingressi claustrum domos magno sumptu constructas, unam, & aliam, & tertiam, & quartam, quæ erat nidus sororum Christi bonæ opinionis & conversationis incinerabant, quæ quasi continua cohæsit oratorio ipsarum, & mira res apparuit.

† Al.
malignis
perurgentibus
spiritibus.

* creditur.

paruit, ut dicitur, quod ventus pro oratorio pugnavit, & flammam ventilavit, ne læderet domum domino consecratam. Sed illi Assyrii & Chaldæi crudeliores non pepercerunt, sed more Romanorum antiquo sitientes pecuniam lapidem in altari consecratum evulserunt, credentes pecuniam ibi fuisse sepultam. Insuper & sacrosanctum Dominicum corpus cum vase suo detulerunt.

Eodem anno Augustus pluviosus spem fœni & annonæ fraudavit. Nam faba præter solitum inter festum B. Bonifacii effloruit, & circiter idem festum rosa † natalitia habuit. A festo B. Martini gelu forte constrinxit lutum & lacus ad meandum, exceptis paucis & brevibus interstitiis per totam hyemem, & ultra.

† natalitium.

Anno quoque conversionis ejus xvii. sacratissimo die Paschæ, videlicet 111. Kalendas Aprilis, Eurus ab Oriente nubibus intumuit, & in octava ejus nive candida & tecta & præta operuit, & sic intravit cano capite Aprilis & frigidus, nondum pro voto multorum, qui fœno, & pabulo, & annona caruerunt. Et fuit illis diebus magna caristia omnium rerum. Mortua sunt pecora præ inopia fœni, & agni præ frigore, & debiles erant oves, Tria enim concurrerunt, frigus insolitum, mortalitas animalium, & caristia annonæ metuenda. Vendebatur nempe quarta pars modii pro duabus marcis & dimidia, consternatæ sunt mentes multorum considerantium, quod talia exigunt iniquitates eorum, & omnia opera Domini sunt veritas & judicium. In quo triplex est consolatio misericordiæ suæ & justitiæ. Cum enim graves pœnas solvimus, etsi causam ignoramus, intelligimus tamen esse de justitia Dei. Tertia est à fletu. Unde, *Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.* Rectus est Deus, quia neminem fallit, fidelis, quia reddit promissa, justus, quia omnia æque discutit. Per misericordiam invitos liberat, quod ubi non facit, veritate vindictæ non immerito damnat. Sapientiæ namque Dei non est numerus, quum hic finitum sit, quod mundus iste complectitur. Octavo † Kalend. Maji intravit D. Theodoricus tertius Monasteriensis Episcopus, 1x. Kal. Iunii & decimo Kalend. Iunii in ebdomada Penthecostes apud Floridum Hortum sicut amicus honorifice susceptus. Eodem die ecclesiam ipsius dedicavit. Eodem die Eano Præpositus Floridi Horti per manus impositionem præfati

† Octavo quoque.

Venerabilis Antistitis ex miseratione divina astantibus fratribus suis nomen & officium Abbatis suscepit. Anno conversionis ejus xvii. indictione xiv. Concurrente xi. Epacta ix. anno præfati Pontificis vii: in ordine Pontificum Monasteriensium vicelimi quinti, qui * *cœpit.* rexit anno gratiæ cto. cc. xix. & sedit annos. vii. Beatus namque *Ludgerus* primus Pontifex fuit Monasteriensis. Successerunt ei Gerfridus, Alfridus, Luibertus, Bartholdus, Wilhelmus, Nithardus, Reynoldus, Hildeboldus, Dodo, Suetherus, Theodoricus primus, Sigefridus, Hermannus primus, Rodbertus, Frithericus primus, Erpo, Burchardus, Theodoricus secundus, Egbertus, Wernerus, Frithericus ii. Ludovicus, Hermannus secundus, Otto primus, Theodoricus tertius, Ludolphus. Anno inquam gratiæ cto. cc. xxv. anno Pontificatus D. *Honorii* Papæ v. anno à Concilio Lateranensi xiii. † *anno à prima prædicatione Magistri Oliveri xii. anno à fundatione ecclesiæ sororum xxi. anno dedicationis ecclesiæ in Werum xv. anno cataclysmi noctu B. Marcelli vii.* Sane prædictus Pontifex, qui anno-transacto instinctu quorundam nimis persecutus erat Præpositum cum Conventu *Floridi Horti*, cum eodem pacem firmam stabilivit, & fraternitatem poposcit & accepit, & ibidem die illo demoratus est. Et sequenti Sabbato scilicet *Quatuor temporum* ordines clericorum in * *Fermesum* solemniter celebravit, & post nonam unde exivit reversus est. *Nimium* siquidem sollicitus fuit, & laboravit ab introitu suo usque ad exitum, super causa *Herdrici*, quæ vertebatur inter ipsum & Sylvanos *Skeldenfes*. Ideoque in primo ingressu invitavit Consules terræ, ut ope illorum compellerentur reddere pecuniam pro incendio claustris ipsius. Unde illi non crediderunt ei, nec comparterunt. Tandem multoties vocati proposuerunt nullatenus obedire vel damnum resarcire, nisi ille in perpetuum ecclesiam præfata parochiæ liberam fore hypothecaria cautione sufficienter caveret, & id ipsum contra eum conclamavit totius terræ multitudo. Nondum enim recuperaverat favorem populi propter insolentias & abusiones suas detestabiles, & audire eum dedignabantur, nisi illud fieret. Quod intelligens Episcopus præcepit *Herdrico*, ut id suo consilio committeret & arbitrio. Quod & factum est. Et arbitratus est Episcopus præfatos parochianos debere pro incendio ei restituere mille marcas & sexcentas,

† prima
prædica-
tionis.

* Fer-
mesbmq.

sexcentas, & illum in perpetuum silere super præfata ecclesia, & super hoc cautionem immobilium sufficientem præstare, & altrinsecus jurare, ne postea pacem unquam violarent. Ipse vero pro bannis noningentas marcas percepit. Et ita pridie Iunii reversus est. Julius sicut leo fervidus in initio sui secutus est, sed posteriora ejus pluviosa usque ad VII. Id. Aug. & expectabatur temperies, quia prata densa erant, & sata ad messem propter irriguum Iulii. Sed luna quarta quasi post horam vespertinam furbo cum tempestate subito exortus est, & secuta est continua inundantia pluviae. Unde Poëta de luna:

*Si nigrum obscuro comprehenderit aera cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber;
Sin ortu quarto, namque is certissimus auctor,
Pura, neque obtusis per cælum cornibus ibit
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum adensem, pluvia ventisque carebunt.*

Augustus totus pluviosus fuit, & terræ cultoribus injuriosus, & collecta est messis cum culmo viridi, & grano lactenti & mentita est spes segetis. Septimo Idus † Decembris anno CIO. CC. XXV. Consules terræ confirmarunt fratres Floridi Horti in possessione esse in Emetha. Eodem anno occubuit Engelbertus Præsul Coloniensis occisus à Comite Frithrico Ysenburgense. Eodem anno in vigilia Apostolorum Simonis & Iudæ factus est terræ motus horribilis in multis locis, & circa horam sextam diei ipsa quasi superficies pavimenti rupta est, & muri quasi concussi, & laquearia ventilari videbantur. Postea maxima pluviarum inundatio sequuta est, & impleta sunt prata aquis abyssi superioris. Nam inferior abyssus est Oceanus. Abyssus nempe profunditas dicitur aquarum. Nubilosus siquidem aer iste pertinet ad Abyssum inferiorem, quia hinc sunt nubes, venti, tempestates, pluviae, coruscationes, tonitrua, grando, nix. Eodem anno cum multiplex fieret querela coram Papa *Honorio* tertio contra exactiones Advocatorum, quas extorserunt à religiosis domibus præcipue monialium inverecunde, Abbatisa Asindensis super causa simili incitat Engelbertum Archiepiscopum, & optinuit delegatum contra Fre-

† Septimo Idus Septembr. Consules terræ &c. Cod. Groning.

thericum cognatum suum, fratrem Episcoporum Monasteriensis & Osnabrugensis. Præfatus Episcopus tunc temporis summus fuit & fidelissimus in causis ecclesiasticis, qui commonitum patrualem suum habuit Frethericum Comitem Isenburgensem, promittens se velle ipsum de rebus patrimonii sui ditare, ne idem plus iusto peteret, sed ille non acquievit. Accidit ergo, quod pro causa Imperii præfatus Pontifex *Sofaciam* pergit, & in via dictum Comitem obviam habuit, qui *Frithericus* minando, ne eum jure suo scilicet Advocatiæ privaret, torva facie & animo furioso & lingua pulsavit. At ille Episcopus æquanimiter toleravit, & cæptum iter illo dimisso peregit. Iam tunc muki Comites, ut fama fuit, in mortem ejus conspiraverant. Cumque *Sofaciam* venisset, & illic patruales sui videlicet Episcopi Monasteriensis & Osnaburgensis affuissent, affuit & frater eorum sicut Satan. Sed cum Archiepiscopus milites ad hospitium præmisset, ut cum paucis commodius rediret, adjuncto sibi Comite de Tremonia, dictus *Frethericus* dispositis in nemore insidiis cum aliquot servis Episcopi Monasteriensis, ut fama fuit, insecutus est. Cumque dictus Episcopus nemus quoddam perambulet, servi Fretherici ante & post de latebris prosiluerunt, & accurrentes trahebant & tenebant jumentum Episcopi. At Episcopi veniens post tergum clamat Frethericus, ut Episcopus sibi soli serveatur, & accurrens percussit reverendum caput tribus ictibus, deinde cætera membra, donec humi cecidit multis de Comitatu suo nescientibus, & aliis fugientibus præter Comitem Tremonia, qui se super mortuum sed frustra totum expandit. Accidit, ut dicitur v. r. feria, die beati Willebrordi. Postmodum corpus ejus ad Abbatiam montis veteris primo deductum est, deinde Coloniam. (1) Illis diebus dominus Conradus Cardinalis,

(1) Hæc ex Cod. Groningi usque ad *Eodem anno*. In Frisio erat ita: *Hujusmodi interfectionis culpam impingunt Episcopo Monasteriensi & Osnaburgensi fratribus Fritherici Comitis præfati, perinde ac borum suggestu hoc facinus perpetratum fuisset. Horum purgatio Romam devolvitur, ut sese innoxios purgent. Interim lite pendente Episcopus præfatus Monasteriensis vita defungitur, ejusque frater Episcopus Osnaburgensis superstes temporis successu gratiam Domini Papæ Honorii reconciliatam sensit. Cæterum vitam Engelberti & totam hanc historiam scripsit admodum*

nalis, Episcopus Portuensis & S. Rufinæ, cum Teutonium visitaret, ad instantiam Episcoporum, & omnium Prælatorum ecclesiæ, nec non illustris *Heinrici* filii Fretherici celebrare constituit Concilium in civitate Maguncie, in quo Priores ecclesiæ Colonienſis pileum suum primo ter gladio incisum, & sanguine respersum, deinde camisiā cum wambicio quasi recenter tincto ejulantes & cantantes, *Videtis Jacob vestimenta &c.* inferebant, & ipse Cardinalis flens cum omni multitudine subjunxit, *Fera pessima &c.* Deinde à ministerialibus ecclesiæ Colonienſis accusati sunt principaliter Episcopus Monasterienſis & fratres & Comites multi. Monasterienſis autem quasi moræ impatiens diem & locum petiit ad se de objectis expurgandum. Præfixus est ergo ei dies Purificationis beatæ virginis, & pro loco civitas Leodienſis. Interea collegit expensas, & invitavit Priores ecclesiæ cathedralis, nec non & Priores totius Episcopatus, videlicet Abbates, Præpositos, Priores, & Decanos. Invitavit quoque Episcopos Bremensem, Verdensensem, Mindensem, Trajectensem, & occurrit in Comitatum suum Mindensis cum fratre suo Osnabrugensi. Aderant & Abbates Frisiæ, Sancti Bernardi, Floridi Ordinis, & de Doccum. Et profecta omnis multitudo vi. Kal. Febr. proxima feria post conversionem Sancti Pauli. Et solutum est gelu forte, & tendebant versus Austrum. Euronothus & Africanus flatibus & imbribus valde homines & jumenta fatigarunt. Primo igitur die fessi venerunt ad *Lippiam*, secundo *Duxburch*, tertio *Nuffiam*, quarto *Ruram*, quinto *Aquaſgrani*, vi. videlicet in Purificationis vigilia Leodium. Die igitur Dominico mane facto in equis pompaticè ibant ad ecclesiam beati Lamberti cathedralem, & expectantibus Episcopis, & omnibus post horam (1) primæ venit Vicarius quidam, & officium missæ cœpit

modum accurate Cæsarius Heisterbacensis, quem doctissimis Commentariis illustratum publicavit Ægidius Gelenius Canonicus Colonienſis anno hujus seculi xxxiii. De Advocatis ecclesiæ, eorum jure ac potestate, & illicitis exactionibus dixi, quod sufficit, *lib. 2. de Nobilit. cap. 29. & seq.*

(1) Prima, primum est ex officiis ecclesiasticis diurnis. Horæ enim sunt septem, Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Completorium. *Matutina* est cantus nocturnus cantus antelucanus. *Durand. Rational. lib. 5. cap. 5. Dixi manud. ad jus Can. 2. cap. 18.*

pit legere sine cantu. Ecclesia namque Coloniaensis pro signo mœstitiæ sollemnitatem cantandi prohibuerat, donec ultio fieret condigna pro scelere, & totus clerus quasi in triduo ante Pascha in habitu lugubri & voce submissa horas reddebat. Cardinalis interim misso Episcopo Hildesemense proposuit, si placeret dominis Episcopis differri Capitulum in feriam sequentem, & placuit. Aderant ibi, ut fama fuit Episcopi ix. Comites plurimi, & multitudo infinita. Die sequenti ascenderunt Episcopi cum comitatu suo aulam episcopalem, in medium videlicet cœnaculum, & moram fecit Cardinalis, & fluctuabat plebs avida novitatis, & implebat domum. Episcopi quoque plurimi expectabant. Sed pro signo cunei episcopalis cathedra Pontificalis super capita manu ferebatur. Accessit tandem Cardinalis, & semel & secundo data indulgentia urgebat populum descendere, & descendit paulatim. Tandem placuit excommunicare remanentes, & in negotio illo alienos, & tunc timentes dederunt locum, & factò silentio post prælibationem paucorum verborum domini Cardinalis surrexit Scolaſticus domini Osnaburgensis *Ohricus*, & pulchre peroravit pro electo ecclesiæ suæ captando benevolentiam, elidendo malam præsumptionem, exhibendo contra inimicorum confictionem justam satisfactionem. Surrexerunt & ministeriales Coloniaensis ecclesiæ, & Comes Gelrensis contra Monasteriensensem. Contra ministeriales Monasteriensis pro Monasteriensi, & factò tumultu dilata est causa. Die vero proxima finxit se Cardinalis iturum extra civitatem, & recessit populus de aula & clerus. Sed clam rediens cum Episcopis intravit, & clausa janua dedit audientiam, & adjudicata est eis expurgatio per Episcopos. Et subtraxerunt se Episcopi, & territi defecerunt, & subsecuta est ab officio suspensio & beneficio, & apposti sunt pro custodia spiritualium & temporalium diœcesis Monasteriensis Episcopus Patherbonensis & Comes Gelrensis. Septimo igitur Martii profecti sunt Romam, & pridie Kal. Maji. innotuit rumor depositionis eorum, videlicet Monasteriensis Osnaburgensis electi fratris sui. Monasteriensis autem post brevi defunctus est, & frater gratiam Domini Papæ invenit. Eodem anno (1)

Ludo-

(1) Ludovicus viii. post expugnatam Avenionem apud Monpensierum in Arvernia defunctus anno Regni sui tertio. Auctor gestorum ejus

Ludovicus Rex Francorum obiit veneno apud Albigenfes. Succedit Ludovicus.

Anno Domini c15. cc. xvi. die Dominico quarto Nonas Octobris migravit B. Franciscus institutor ordinis pauperum fratrum. Sequenti vero anno xvii. Kalend. Augusti die Dominico canonizatus est. In autumnno pestilentia equorum fuit, quorum linguæ & ungulæ putrescebant, sed sanguine fuso super ungulam convaluerunt.

Anno Domini c15. cc. xxvii. Cruce signati versus terram sanctam portum * Januæ liquerunt † 5. Idus Maji. sed xi. Kal. Maji recesserunt de Bordena. Una navium ipsorum comparata & instructa fuit ad usus pauperum de pecunia divitum virorum & mulierum pene duobus millibus marcarum in terminis duorum Decanatum per labores Emonis Floridi Horti Abbatibus, & E. Prioris de Feldwirth, & P. & G. Decanorum de * Loppeßum, & Fermessum. Eodem anno conflagrata est villa Groningenfis decimo Kalend. Maij. Anno eodem Episcopus *Ludolfus* Frisiam est ingressus xvii. Kal. Junii, & ante ingressum ejus occisus est *Hecco* subdiaconus, juvenis satis probus. Occisus est etiam *Herbrandus* de *Ripa* xii. Kal. Jun. Occisus *Folcardus* diaconus de *Fene*, & factum est interdictum divinorum per *Fivelgoniam* propter occisorem *Herbrandi* xvii. Kal. Junii. Circiter Kal. Julii reversus est Episcopus. Anno (1) eodem quinto Kalendas Augusti cæsus est crudeliter *Otto* Episcopus

* patria.
† iv. Id.

* Lop-
peshem
& Fer-
meshem.

ejus apud du Chesne to. 5. bift. Die autem Jovis ante festum omnium Sanctorum Regem ad propria redeuntem infirmitas mortalis invasit, & die Dominica subsequenti, scilicet in octavis omnium Sanctorum, dum esset apud Monipencier in Arvernia, anno Domini c15. cc. xxvi. migravit ad Christum.

(1) Ad annum refert præcedentem incertus Auctor, quem edidi Anno 1690. cap. 24. in fin. Sed est error in numeris. Rescribendum ut in notis dixi xxvii. Wilbrandus enim, qui electus post mortem statim Ottonis *ibid.* cap. 26. & qui post annum demum, ex quo electus, ingressus est Episcopatum *ibid.* cap. 27. dicitur eum ingressus Ann. c15. cc. xxviii. *ibid.* cap. 28. Albert. Abbas Stadenfis ad Ann. 1227. *Otto Trajectensis Episcopus versus Trentam ante Colfelde Fresonum insolentiam compressurus in paludoso loco à rusticis die Pantalœonis feria quarta occiditur.*

† In Groning. est, Abbatis olim de Lippia in Livonia.

† Dren-
tomibus.

* Wael-
win.

* Archie-
piscopo.

copus Trajectensis, filius *Bernardi* de *Lippia* Abbatis † olim in Livonia, & postea Episcopi ibidem, juxta Coverdiam, & cum eo ingens multitudo Nobilium, qui collecta manu Comitum & Militem voluit cohibere rebellionem *Rodulphi*, qui cum quibusdam seditiosis de Groninga, qui Geliconidæ dicebantur, contra Episcopum præfatum & *Egbertum* præfatæ villæ rectorem conspiraverant. Applicuit igitur contra prædictum Castellum, & ingressus est cum exercitu quandam paludem. Et miserabiliter in eadem à † Trentonibus prostrati & conculcati perierunt. Anno eodem xv. Kalendas Aprilis migravit Honorius Papa tertius. Successit Gregorius nonus. Anno eodem consummatum est fossatum claustrum. Eodem anno Boritius de majoribus Principibus Chunorum, quos Teutonici * *Waelwyn* vocant, per fratres de Ordine Prædicatorum ad fidem Christi conversus est, & baptisatus cum multis gentis suæ hominibus à Domino *Roberto* Strigonensi * Episcopo, præsentem *Bela* juniori Rege Ungariæ fratre Regis *Andreas*.

Anno Domini cto. cc. xxviii. post constitutionem satisfactionis pecuniariæ, quam priori anno Dominus Episcopus Monasteriensis de consilio Decanorum, & Abbatum, & cleri edidit pro occisione sacerdotis *H.* videlicet in mille marcis Groningensis monetæ, de consilio arbitratorum in eadem causa tales conscriptæ sunt literæ: *In nomine sanctæ & individue Trinitatis. Ego Th. de Doccum Dei patientia Abbas, Prior, & monachus Claricampi, subdelegatus Domini H. Abbatis loci ejusdem, & Frethericus de Frekenhorst Domini Ludolfi Episcopi Legatus in Frisia suæ diocesis, arbitri in causa, quæ vertebatur inter Godescalcum pugilem & Gerconem H. de Ripa Plebani occisorem super occisione ipsius H. à partibus constituti, dilectis suis D. de Loppeshem Decano & H. Upwirth plebano, & omnibus, ad quos hæc literæ pervenerint salutem: Notum facimus vobis, quod cum dissensio inter Godescalcum & Gerconem super corpore H. occisi verteretur, nec non inter Dominum Ludolfum Monasteriensem Episcopum & ipsum G. super forma bannorum in nos ex consensu partium sollemniter in claustro Seldwirth tam de compositione quam pro bannis est compromissum. Nos vero diligenti super his Loppeshem cum prudentibus habito tractatu in hoc concordatum convenimus, quod sententiam Domini Episcopi, quam *Fermeshem* super ordinibus tulit, quantum ad nos fore ratam*

ratam decernimus. Verum quia Pœnitentiarius Domini Papæ pro jam dicto G. supplicavit, quatenus cum ipso Dominus Episcopus misericorditer agere dignaretur nos pro reverentia Sanctæ crucis de compositione per Episcopum taxata ccc. marcas ex misericordia alleviamus, constituentes, ut septingentæ markæ Groningensis monetæ pro ordinibus dentur secundum consuetudinem terræ memoratæ, & cc. libræ pro bannis Domini Episcopi &c. Actum est hoc anno Domini c15. cc. xxviii. Loppesbem iii. Non. Maji, feria vi. proxima post Ascensionem Domini. Eodem anno factæ sunt sedes chori. Eodem anno rediit à Roma Wilbrandus quondam Episcopus Patherburnensis, quem elegerat ecclesia Trajectensis, & in ultionem decessoris sui cum multo exercitu per plurima loca, & pridie Idus Octobr. per incendia intravit & optinuit Drentoniam.

Anno Domini c15. cc. xxx. anno vero Conversionis xxii. quidam Canonicus sacerdos in horto S. Mariæ Abbati suo piæ recordationis D. Sigardo apud vallem S. Mariæ dormienti nasum cultello sacrilega manu amputare conatus est, quem penitus præcidisset, nisi clamor prædicti Abbatis & tandem advenientium fratrum concursus impedivisset, perpetuam tamen maculam † illi imposuit, quem Circatores illius anni primum Domino Stenveldensi tanquam patri deinde Domino Præmonstratensi mittendum decreverunt, sed Abbas læsus & Conventus * instituerunt, ut primum Romam pro absolutione iret, & sic factum est. Qui cum in itinere esset subiit ordinem pauperum fratrum, & postea Romam profectus est & post modicum * tempus mortuus. Eodem autem anno, quo vulneratus est Dominus Sigardus Idib. Novembris, postquam convaluit, defunctus est. Anno eodem Annus erat transitus B. Ludgeri primi Monasteriensis Episcopi xxi. Annus Pontificatus Gregorii Papæ ix. quartus, Annus consecrationis *Fretherici* illustris & semper Augusti Romanorum x. Annus conversionis beati *Augustini* Dccc. xxi. Eodem tempore viguerunt Ambrosius, Marrianus, Jeronymus, Prudentius, Claudianus. Annus conversionis beati Benedicti Dcc. iv. Annus quando cœpit Papa Gregorius Doctor egregius Dc. x. Annus passionis beati Bonifacii 15. v. Annus ex quo capta est Jherusalem à Saladino xl. Ex quo Magi Coloniam translati sunt lxvi. Annus ex quo cœpit ordo Carthusiensium c. xl. Ordo Cisterciensis c. xxxii.

† Abbati.

* instituerunt.

* tempore.

Tom. II.

M

Ordo

96 E M O N I S C H R O N I C O N

Ordo Præmonstratensium c. x. Ex quo plantatus est hortus
 8. Mariæ LXVI. Floridus Hortus XVII. Annus primæ peregrina-
 tionis contra Saladinum XLII. mediæ XXXIV. tertiæ præ-
 dicante magistro *Olivero* XIII. primi adventus magistri *Okoveri*
 XVI. quartæ peregrinationis IV. concertationis inter Menter-
 nenses & Sylvanos XXIX. Annus XVIII. à Concilio præsi-
 dente *Innocentio* Papa III. Donationis ecclesiæ in Werum An-
 nus XV. introitus fratrum in Floridum Orem XVII. Annus
 diluvii noctu beatæ Iulianæ LXVII. A cataclysmo noctu beati
 Marcelli Papæ XII. prioris pestilentie animalium XXXVII.
 posterioris XXIV. Annus *Engelberti* Colonienfis Archiepiscopi
 occisi VI. Domini *Otonis* Trajectensis Episcopi apud Cover-
 diam occisi III. Annus conflagrationis ecclesiæ in *Loppershem*
 XIII. Idem incendii monasterii Sancti Bernardi. Triumphæ
 Threntoniæ victore exercitu Domini *Wilbrandi* Trajecten-
 sis II. pridie Id. Octobr. Sed (1) anno Domini CIO. CC.
 XXIX. III. Kal. Septemb. *Rodulfus* semel ejectus usurpavit sibi Co-
 vordiam occisis quibusdam & captis custodibus præfati castelli.
 Anno gratiæ CIO. CC. XXXI. XII. Kal. Junii facta est do-
 natio ecclesiæ in Skirame dominica sanctæ Trinitatis à poten-
 tioribus, sed v. Id. Iul. cassata est fratribus absentibus, instan-
 tia quorundam, videlicet Decanorum & aliorum, sed IV. Kal.
 Aug. innovata est, præsentibus jam dictis Decanis. Eodem
 die confœderati sunt Trentonibus Fivelgonæ datis juramentis,
 & disposuerunt præliari contra Groningenses. Eodem namque
 anno ortum est bellum inter Ernerenses & Uthusenses prop-
 ter insulam, quam Jurati apud *Upstallesborne* Uthusensibus
 adjudicaverunt. Sed quia jam dicti Ernerenses parere re-
 cusaverant decimo quarto Kalendas Augusti. Juratos secuta
 est Universitas Fivelgoniæ pro coheritione ipsorum, & con-
 gressæ sunt partes in pugnam. * Groningenses itaque quos
 causa non urgebat, sed magis elatio infligabat, & ali-
 quantula societas *Egberti* Rectoris jam dictæ villæ cum qui-

* Gro-
nienfes.

(1) Godefrid. Monach. ad Ann. 1228. Eodem anno Episcopus Tra-
 jectensis castrum *Kuuxerde* iterum impugnât: sed defensoribus sibi diffidenti-
 bus castrum in deditionem recipit, & nefarium *Rodolfum* dominum castri
 ejicit, & exulare præcipit. Qui exilium simulans occulte revertitur, &
 castrum dolo captum possidet, ejectis illis ** quot Episcopus ibi posuerat.

** quot.

quibusdam fautoribus Ernerensium, qui sibi assisterant in seditione civium suorum, Groningenses inquam cum denso globo virorum gerentium arma Fivelgonibus inusitata * sociati Ernerensibus in pugna Fivelgones in fugam verterunt, & lassos in fuga nudaverunt, occiderunt, & prostratus Ecellus vir potens linguæ, & universitati terræ, quia justus dicebatur, acceptus. Qui mortuus est die B. Mariæ Magdalænæ. Ex tunc valde timuerunt Ernerenses, & vetus fossatum antiquissimæ discordiæ inter Ernerenses & Hunelgonenses foderunt usque ad mare. Interim confederati sunt Vivelgonibus Fredasilvani & Trentasilvani contra Ernerenses ad pugnandum. Verum Fredasilvani, parochiani cis amnem, commisso prælio visi sunt inferiores in pugna. Sed imposita eis ad placitum pecuniæ summa quieverunt, & tunc cum Trentonibus Groningam applicuerunt xiv. Kalendas Septembris, & deinceps. Threntones tamen vii. Idus Augusti applicuerunt, vii. quoque Idus Augusti Fivelgonenses collecto exercitu fossata per loca repleverunt, & congressi sunt ad præliandum. Et quia illo die Groningensibus propter metum Trentonum nemo adfuit, post aliquantum bellum Ernerenses fugam inierunt, etiam relictis villis post tergum, & in fuga illis fessis & lassis & sceminis nihil nocuerunt, quos redeantes à fuga Ernerenses occiderunt, & diem illum læti in triumpho terminaverunt. Die sequenti vigilia S. Laurentii, die luctus & miseriæ, denuo ad fossatum applicuerunt, & res aliquantulum prospere gesta audaces fecerat debiles, & inermes sacerdotes quoque, qui adfuerunt. Et ecce soluta obsidione Trentonibus, qui dolo quorundam, ut postea compertum est, reversi fuerant, adfuit cuneus † Groningensium ut nubes densa præeuntibus sagittariis, & impetu facto transierunt fossatum, & tanta multitudo Fivelgonum nec unam miserunt cuspidem, sed impleta stupore in fugam se dederunt, & statim qui lassi, qui debiles fuerant vulnerati, nudati turpiter, & occisi passim per præta jacuerunt. Nobiles quoque hinc inde nodati ignominiose & capti sunt, tam à Groningensibus quam ab Ernerensibus, & ditiores Groningæ incarcerationi, & nihil restabat, nisi per dies & noctes, nudos, captos, & occisos querere & deplangere.

* associati.

† Groningensium.

His ita gestis xiv. Kalendas Septembris repetiit fossatum universitas Fivelgonum pugnatura. Sed septimo Idus Septembris

* *ipsis.*† *Ermerenses.** *Geliconidas.*

excusarunt se non posse venire propter metum belli, quod iv. Idus Septembris Episcopus * ipsorum indixit facturum, sed pro fide servanda obsides dederunt. Quarto vero Idus Septembris † Ermerenses adductis plurimis trans Lavicam bellatoribus & aliis quamplurimis hinc inde facto impetu vastarunt villas ad-versariorum, quot voluerunt, sed nec ecclesiis Dei pepercerunt, nec sœminis reverentiam exhibuerunt. Incenderunt etiam ecclesiam in *Husquert*, & juxta illam inclusum bonæ famæ, & tunc in illa ecclesia consumptum est igni dominicum sacramentum. Ecce ad tantum nefas attraxit eos feritas rebellandi, cum pro fide violata impeterentur. Confœderati fuerunt illis de *Hugemercke*, de *Midag*, de *Merna*, de *Groninge* cuncti bellatores, instigante quosdam sola superbia, quosdam quidem timore patriæ spoliandæ. Inter cæteros de *Hunesgonia* (1) capitales erant *Oppo*, *Eyzo*, & *Egbertus* Rector *Groningæ*, oblitus totius consilii & auxilii, quod impenderunt ei *Fivelgones*, quando ejectus fuerat à præfata villa per * *Geliconides*, & hoc in recenti. Propter hujusmodi detestabile sacrilegium procurante honesto viro D. *Herbrando* Decano ecclesiæ illius excommunicati sunt ab Episcopo *Ludolpho*. Et eadem excommunicatio confirmata est à D. *Gregorio* Papa 1 x. Ermerenses igitur inconsulto D. Papa pecuniam ad reparationem ecclesiæ exposuerunt, & per pecuniam præfatam Episcopo reconciliari studuerunt. Eodem tempore defunctus est præfatus Decanus possessor ecclesiæ in *Husquert*, tertius heres illius nominis, relicto parvulo ejusdem nominis.

Cum autem dicat Apostolus, *Pacem habete, & Deus pacis erit vobiscum*, dicunt sapientes, *Militare non est peccatum*. Dicit enim Augustinus: *Quid culpatur in bello? An quod moriuntur alioquin morituri, ut dominantur in pace victuri? Hoc reprehendere timidum est, non religiosorum*. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus animus, feritas rebellandi, libido dominandi, hæc sunt, quæ in bellis jure culpanitur. Unde sciri potest, quod illud sit justum bellum, quo edicto à Principe vel popu-

(1) Capitales sunt procures, Duces populi, primates. Sic infra ad Ann. 1250. *ut quarta pars cederet Ermerensibus &c. reliquæ tres Usbensenfibus, & omnes occisi hinc inde à capitalibus utriusque partis solvantur.*

populo nec vindicatur illata, nec propulsatur inferenda injuria. Clericis non licet arma movere manu propria, sed moventibus possunt auctoritatem dare. *xxiii. qu. ult.* Omni tempore potest, † si culpa subest. Pugnandum causa necessitatis & utilitatis pro defensione sui & suorum, & ecclesiæ, & fidei, & patriæ regnique. Leo enim propterea populum contra Saracenos congregari præcepit, & cum eis Roma egressus ad litus descendit maritimum. Quia Deum videtur temptare, qui sanctæ religionis detrimenta non præcavet. *xxiii. qu. 8. c. igitur &c. Si nulla.* Nam si hodierni temporis ecclesia perfectionem Evangelicam & patientiam imitata memoratis paganis colla submitteret, evacuaretur prædestinatio, & excideret promissio. Et ideo Machabei magis Sabbato rebellare quam pariter omnes interire elegerunt. Sed valde cavendum, ne prædicta verba Augustini nocendi cupiditate conscientiam remordeant.

† nec culpa.

Anno igitur *cio. cc. xxxii.* Hunesgonenses intraverunt terminos Fivelgoniæ, & succenderunt *Wigbaldefwerff*, & postea *xv. Kalendas Octobris* post placitum solenne, quod Groningæ habuerunt, cui etiam interfuerunt Translavicenses, post pocula exhausta ascenderunt equos equites, & admixta est multitudo peditum spe prædandi adversarios, & hora vespertina intraverunt superbe villam Emethaj horrenda & incerta nebula. Et concrepatione campanarum stupefacti fugerunt, & in fuga in via publica comprehensi miserabiliter sunt occisi & capti pene meliores terræ ad quadringentos. Alii innumeri vulnerati evaserunt. Quidam vero secus viam relictæ, & sic nox hos & illos obtexit. Post proximo Sabbato Episcopus *Ludolphus* celebravit ordines clericorum *Bedum*, qui jam tertio Frisiam intraverat. Postmodum Fivelgones habito consilio statuerunt, quod captivi omnes in turribus quarundam ecclesiarum includerentur, donec plenius deliberarent, quid de illis utilius fieret, sed medio tempore ad magnam confusionem omnium furtive de turribus aufugerunt. Et sic præterea illo anno nichil memoratu dignum actum fuit.

Anno *cio. cc. xxxiii.* effudit abyssus superior horrendam satis pluviarum inundantiam à Calendis Iulii & deinceps, & exspatiata est aqua huc atque illuc per campos & planitiem terrarum, duobus annis retroactis satis aridis, præsertim post

† Cod.
Gron.
Tanta
fuit im-
brium
effusio
mense
Septem-
bri.

emulationem S. Crucis. † Tanta fuit inundatio mensis Septembris, ut diluvio maris possit equari, & ideo fœnem multum periit, & prata relicta sunt cum veltore suo. Residua fœni magnis navibus ducebatur per campos & vias quasi per alta maria. Annus ille fuit magnæ afflictionis hominum & animalium, ut homo & deinceps reddat Deo vota laudis suæ, & cogitationibus suis confiteatur ei, & reliquiæ cogitationis & recordationis peccatorum quasi debent esse in memoria, ne superbiant abstinentes ab operibus malis. Verisimile fuit, quod in illa inundatione superioris abyssi, quæ hætenus falsugo in sinu terre delituit, diluta sit & absorpta. Ex tunc terra cœpit solitos fructus reddere. Unde o vos Christiani dignis flagellationibus castigati orate humida solstitia propter æstum æstatis, & hyemæ serenæ. Duo quippe dicuntur esse solstitia, videlicet xii. Kal. Januar. & xii. Kal. Jul. & duo æquinoctia xii. Kal. April. & xii. Kal. Octobr. Dicitur ergo ille pronosticus: Cum libra fecerit æquinoctium in Octobri, serite ordea campis, si fieri possit, etiam usque ad Januarium, & hinc segetem vere cum ahis stationibus cum signum tauri x. Kal. April. apparuerit. At si triticum & aliud genus farris, quod habet aristas ferere volueris, ante abscondantur Plejades, quæ pridie Nonas Aprilis occidunt, debita quam sulcis committas semina. Multi ante occasum earum, videlicet ante Aprilem corpere, sed illos expectata seges vanis elusit avenis. Signa in sole & luna commendantur agricolis. Nam Deus est, qui fecit luminaria & potestatem dierum & noctium. Sol in ortu maculosus abscondens se signat imbrem, radiosus & pallida aurora grandinem, cœruleus pluviam, igneus euros, maculæ cum igne ventos & imbres in occasu. Luna nova nigra signat imbrem, rubea ventos. Quarta vero certissima signa dat. Si tunc

*Laxa, nec obscuris per cœlum cornibus ibit,
Totus & ille dies, & qui nascantur ab illo,
Exactum ad mensem phœvæ ventisque carebunt.*

Imbrem etiam prænunciat bucula cœlum suspiciens, rana querulans, hirundo lacus circumvolitans, formica ova efferens, corvi facto agmine rauce crepitantes. Signa serenitatis sunt hæc:

hæc, Stella per imbrem nec nimis obtusa, nec nimis scintillantes, nebula ima petens, noctua non clamans, corvi ter vel quater, gutture presso clamantes, & ut dicitur:

*Noctis rubens cælum cras indicat esse serenum,
Si de mane rubet signum, donat. pluviale.*

Eodem anno statuta D. Gregorii Papæ 1æ transmissa sunt Præmonstratum in Capitulo generali. Obiit Geyco Decanus in Fermoium vir per omnia secularibus artibus idoneus, & bene religiosus, & obsequiosus. Successit ei Sicco quartus à proavo Sigrepo.

Anno gratiæ cis. cc. xxiv. circa Epiphaniam duo de prædicatoribus Bremensis collegii Fivelgoniam intraverunt ad cruce signandum contra (1) Stethingos. Sed post negotium eorum in ecclesia Damentium declaratum aliquanto tumultu populi vexati sunt, & ideo * Groningam se transtulerunt, & Damentenses excommunicatos denunciaverunt in Groninge, & per Hunesgoniam stationes instituerunt, & adulati sunt invicem cum Groniensibus & Hunesgonibus, ac Statingos, Trentones, & Fivelgones pares esse propter inobedientiam dicere non timuerunt. Illi inquam Prædicatores (2) inclusis, quorum fuit ingens multitudo, propter abusiones, quibus simplices alliciebant, valde insultabant, & præcipue uni illorum de Stetheswerth, qui incorrigibilis apparuit, & illusionibus deceptus simplices alliciebat, & contra eum adeo processerunt, ut eijcerent de Clusa, & per manum armatam Groniensium duceretur Groninge. Qui post confessionem multarum blasphemiarum vix quod non combureretur evasit, & in pœnitentiam perpetuam in specu subterraneo peragendam Abbati suo de Rotum redditus est. Nam ibi olim conversus fuit. Isti inquam Prædicatores, ut multis visum est, sine discretionem usi sunt aucto-

* Groninge.

(1) Stadingos dicas an Stethingos, non refert. Etiam de iis dixi ad Annal. Egmund. cap. 35.

(2) Monachi, qui amplexi strictioris vitæ genus, aut claustro se concludebant, aut cellis, quæ prope claustrum, ex iis non exituri, Inclusi dicti, Reclusi. Vid. du Cange. Supra ad Ann. 1231. Incenderunt etiam ecclesiam in Hufquert, & juxta illam inclusum bonæ famæ &c.

auctoritate ligandi & solvendi, quasi gladio in manu furentis. Pauci igitur cruce signati sunt contra Stathingos. Dammenfes itaque post multas comminationes vix optinuerunt reconciliari post castigationem (1) virgæ profusis genibus nudi & prostrati per aliquot signatos emissos contra prætaxatos Stadingos. Denique prædicatorum istorum vexatione quasi divinitus timor & tremor cecidit super Fivelgones propter conjurationem, quam fecerunt, instigante *Excello*, quibusdam aliis contra Episcopum super rescriptis, quæ impetrabat clerus, & contra interdictum ecclesiarum, & contra bannos immoderatos, & contra satisfactionem pecuniariam, quam statuerat Episcopus pro sacerdotibus occisis jam ante annos quasi quinque, conspirantes & conjurantes compositionem sacerdotis occili non excedere eccc. marcas, & alia quædam conjuratione firmarant, in præjudicium canonicarum sanctionum, contra quod dicit Calixtus Papa xi. qu. 1. *Conjuracionis astutia non solum inter Christianos abominabilis est, sed & inter ethnicos, etiam ab exteris legibus prohibita.* Ludolfus Episcopus Monasteriensis recto utens ordine à Domino Papa judices optinuit, Sancti Petri, & Sancti Iohannis Decanos, & Custodem Osnaburgensis ecclesiæ, per quos frequenter commoniti, & interdicto ecclesiarum puniti, non resipuerunt, sed justam quandam querelam sibi habere videbantur adversus sacerdotes fornicarios & tabernarios, quos ante

(1) Sic absolutio cum dabatur cum reis vulgo actum. Nec sacra hæc aliter constabant quam damno famæ & facultatum, ut dixi lib. 3. *man. ad jus Canonic. cap. 12.* In magnates aliquot Hispanos abhinc aliquot adhuc annos idem plane usurpatum, ut Domina de Aunay ait in memorabilibus aulæ Hispanicæ p. 37. Illustre autem est exemplum, quod Annales ecclesiæ Wintoniensis suppeditant *Angl. sacr. part. 1. ad Ann. 1197.* de Rege Walliæ ejusque filiis, excommunicatis ob injuriam sibi factam à Menevensi Episcopo, & nisi post preces, lachrymasque, & suspiria ritu tum usitato in gratiam non receptis. *Episcopus igitur, verba hæc Annalium, vapulato Regis defuncti corpore jam fœtido, vapulatis & filiis, cum mortuo vivos eorumque terram absolvit assensu & auctoritate Domini Archiepiscopi Cantuariensis.* Et ejusmodi sunt infinita. Aliud etiam habet Gaufridus de Coldingham hist. Dunelm. part. 1. cap. 2. *Tandem, inquit, obtinente Theobaldo Archiepiscopo Legato personas apud Beverlacum absolvit; ubi in liminibus ecclesiæ singuli nudi virgis sunt coram omnibus cæsi &c.*

ante humiliationem laicorum corrigere dissimulavit Episcopus. Et non solum non de ordinibus sed nec de rebus ecclesiasticis legitur aliquando laicis attributa disponendi facultas. Verum quaecunque in ordinibus à Principibus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur. Ita continetur *dist. xcvi. Bonum quidem*. Casus talis: Symmachus Simplicius Papa infirmabatur, cumque de salute corpisset desperare, supplicavit Basilio urbis Romæ præfecto. Quod audiens Basilius ægre tulit, & convocatis Episcopis protulit constitutionem. Deinde defunctus est Basilius & convaluit Symmachus, reprobavitque constitutionem à Basilio factam, & hoc ne in posterum laici de rebus Ecclesiasticis disponendis se intromitterent. Anno igitur præfato Kalend. Martii de beneplacito Episcopi soluta est constitutio stulta laicorum renuntiantium eidem, præcipiente Episcopo, ut pœnitentiam agerent, & ex gratia de expensis, quas fecerat, liberi essent. Eodem anno prædicatores hac & illac versus Rhenum, Westphaliam, Hollandiam, Flandriam, Brabantiam quasi nubes volabant, & Principes & populos contra *Statingos* concitabant. Quos contra querela Bremensis Archiepiscopi jam pene per quinquennium auribus Domini Papæ illata est, qui causam huiusmodi tribus Episcopis delegavit, & ut multis innotuit inter cetera reprehensibilia principalior causa fuit inobedientia, quæ scelere idololatriæ non est inferior, dicente Salomone, *Nolle obedire scelus est idololatriæ*. Illi namque licet gens modica fuit secus ripam Wiseræ fluvii propter violentias, quas milites & servientes intrantes ad eos irrogabant, omnes huiusmodi ejecerunt & se defenderunt, & interim redditus Episcopi & ecclesiarum non reddiderunt, propter quod sacramentis ecclesiasticis & sacerdotum ministerio privati sunt. Præfati igitur Episcopi propter inobedientiam eorum causam sibi commissam Prædicatoribus commiserunt, quatenus ad * coercionem ipsorum crucem darent omnibus peregrinari volentibus in remissionem omnium peccatorum. Non parva ergo multitudo signata est in præfatis partibus. Terminus quoque peregrinationis ad præliandum constitutus est sextus Kalendas Iunii Sabbato ante Ascensionem Domini. Adfuit ergo (1) Comes Hollandiæ cum multa acie pugnatorum in multis navibus

* coercionem.

(1) Florentius iv. Vid. Chron. Goudan.

* præ-
mortui.

† Alden-
burch.

* pullu-
larunt.

* Asini-
norum.

* prædic-
tis terris.

† Uthen-
sibus.
Uthusen-
sibus.

* Esk-
thorp.

navibus. Aderat & Comes Geldriæ & Cliviæ. Adfuit Dux Brabantiae cum incredibili multitudine bellatorum. Statingi ergo quid facerent pauci inter multos, inobedientes inter Catholicos, * præmoniti & obstinati, nolentes relinquere glebam patriam? Et in primo congressu Comes de † Oldenburgh laxatis habenis cum equo cadente corruit & occisus est. Fama fuit apud Statingos fuisse x i. millia pugnatorum. Princeps exercitus Christianorum fuit Dux Brabantiae, qui tandem coacta militia hinc inde illos perditos & lassos jam circumcinxit, & facto impetu in ore gladii consumpsit. Fama fuit multos viros & mulieres exitu præconsiderato in palude & alibi se per fugam servasse. Et hæc est tertia crux data contra inobedientes quasi idololatrias. Nam prima fuit contra Saracenos. Secunda contra hæreticos Albigeneses. Tertia contra Statingos. Multæ siquidem novitates in diebus D. Gregorii noni * pullularant. Prima est religio Prædicatorum, qui ut nubes volant. Item humiliatorum, seu nodosorum, vel nudipedum. Item quorundam simplicium, qui dicuntur (1) *Beggini*. Item communium collegia sæminarum. Item * asinorum ducentium asinum. Item fratrum de gladio. Item de novitate miraculorum. Item de quodam de Armenia, qui Romæ in turba cum tuba persstrepuisset dicens, *Laudate & properate*. Item ordo de redemptione captivorum, qui dicitur S. Trinitatis. Secta x i i i. in Langobardia. Item unum quinque decretalium. Anno eodem fuit annus concertationis Nordensium duodecimorum, qui conflixerant cum Hundrensibus, Herbingensibus, & Upgentensibus, & Emesgoniis Broekmanis, & multos centenarios hominum hinc inde prostraverunt. Ipsi quoque damno, ut dicitur, quingentorum occisorum puniti sunt. Cunctis * prædictis summam puri auri mille marcarum & quinque millia argenti pro pace obtulerunt. Totidem quoque marcas secundum monetam Emethensium exhibuerunt † Uthensensibus, quas olim acceperant ab eis, ne se eorum inimicis associarent. Annus etiam fuit quartus guerræ Rheydensium cum parochianis de * Esendorp & fautoribus suis. Reidentenses quippe postquam offensi fuerant propter injurias ipsis illatas

(1) Albigeneses etiam sic dicti, ut & quivis hæretici. Godefrid. Monach. ad Ann. 1212. Eodem anno multitudo populi ex omni Saxonia, & Frisia, & diversis partibus cruce signati ad expugnandos Begginos proficiscuntur. Sed de secta sermo hic singulari. Vid. du Cange.

latas redeuntibus vel etiam euntibus ad nundinas frequenter indicto bello indocti ad arma & inermes cum † villicis armatis & equis impinguatis congressi sunt in campo trans Emesam, & disposita acie ipsorum in multitudine gravi irruerunt hostes, licet pauci, & versa est multitudo in fugam secus Emesam in obliquum, & pene omnes nobiles vel divites capti sunt, alii alias fugientes naves non apprehenderunt, & amni se crediderunt, & in eo capti sunt, vel submersi. Duces adversæ partis fuerunt *Stephanus*, & *Eustachius*, & milites de Castellulo *Fresenburch* sub Comite de Ravenesburch, qui consilio pacifico usi reddiderunt captivos, & sic aliquantulum quieverunt.

† pilleis
pennatis.

Anno secundo post inchoatam guerram à ** Hreidenſibus contra incolas Emesæ superiores præfatos ortum est bellum inter Emesgones inferiores & Hreidenſes propter quendam Hreidenſem submersum, qui voluit prædari venientes de nundinis, quem Emesgones indignum compositione censuerunt jure prædonis. Emesgones ergo collectis navibus & repletis applicuerunt, & scissis aggeribus proximas villas compulerunt ad deditionem. Amnicolæ vero non consenserunt, sed viriliter eos de partibus superioribus repulerunt. Anno ergo domini c13. cc. xxxiv. auxilium veterum hostium & Comitis de Ravenesberch postularunt, sed pauci venerunt. Eodem tempore Hreidenſes à Fivelgonibus auxilium petierunt, Fredosilvani similiter. Mota enim gens à quatuor † monetis à Stauria usque Lavicam contra Longawaldenses & Frodawaldenses, quasi in prælio Episcopi *Wilbrandi* adjutores extiterant Threntonum in occasione & spoliatione ipsorum, & similiter contra Fivelgones, quorum quidam prope Emesam piraticam prædam contra mercatores eorum exercuerant. Sed non credidit gens illa sibi, & ideo ab invicem recesserunt, cum hætenus unius fori fuissent.

† marcis.

Ecce quid expertus sit ille nobilis concionator in manifesto nobis est, qui dum sufficienter ostendisset humanum statum este incertum & fluctuantem, subjunxit; *Omnia in mundo sibi contraria & nichil æternum*, dicens, *Tempus & tempus omni rei sub cælo*, & post pauca: *Tempus pacis & tempus belli*. Reverſus itaque in se contemplatus est in illa specula generali, quæ est sui

Solilo-
quia Au-
ctoris.

** Werumenſes Præſules litteræ capitali R. aspirationem H. præfigunt, atque *HReidenſes*, uti & *HRenum*, & alia multa, ad eundem modum. Alting. in Notit. Germ. Infer. Part. Alt. voc. *Reidenſis Terra*. Ampliſſimus Altingius per *Werumenſes Præſules* intelligit Emonem & Menconem.

fui ipsius cognitio, unde Boëtius, *Cognosce te ipsum, & cognosces omnia præsentia, præterita, & futura*, & invenit, quod multiplex est bellum. Inter Deum videlicet & hominem, inter hominem & mundum, inter hominem & carnem, inter virtutes & vitia. Locus belli mundus. Tempus militiæ est præsens vita. Unde est illud: *Domine, quid conteris bella ab initio*. Fuit enim bellum sub Lucifero, sub gigantibus, sub turrim ædificantibus, inter circumcisos & incircumcisos. Sub lege inter Iudæos & Israelitas. In novo Testamento inter Christum & diabolum, inter Christianos & paganos, inter hæreticos Catholicos, inter veros, fratres & falsos. Sub Antichristo inter angelos & homines in iudicio. Est & jugis pugna virtutum cum vitiis in anima hominis. Nam prima omnium virtutum petiit campum pugnatura Fides. Secuti sunt Apostoli & martyres. Adjutores erant fidei, spes, caritas, & patientia. Occurrit ydōlōlātra cum proceribus hujus mundi, & post VIII. generales persecutiones Dei gratia evanuit ydōlōlātra. Deinde prodit pudicitia, & occurrit Sodomica libido, quæ gladio verbi per collum fixa prostrata est. Post fidem & castitatem procedit patientia. Occurrit ira tumens, quæ frustra arma confumens, sed dejiciens, cuspidē versa se ipsam transfigit. Sequitur superbia in equo impatienti, cui occurrit humilitas juncta sibi spe. Sed post multas blasphemias superbia corrui in fovēam & conculcata est. Prodit luxuria videlicet omnium totius terræ superfluitas ebria, cui occurrit sobrietas, & crucem domini intentans fugat hostem, & de curru cadens læerata est, & dentibus silice contritis vomuit, quas hauserat escas. Instat adhuc avaritia succincta gremium, quæ post multas simulationes etiam virtutum comprehensa est à largitate & strangulata. Adhuc procinctus bellicus non est solvendus tibi o anima, quia oritur invidia ex discordia ad disturbandum triumphum latens, cui occurrit concordia, stipata legione omnium virtutum, sed fides pilo transfixit linguam illius hærentem palatis. Hæc sunt multiformia bella in anima. Unde ille: *conturbata est anima mea*, & merito, quia *multa* persunt feculente turbationes propter predictos *conflictus* etiam in anima sapientis, succedentis sibi vicissim pro causarum varietate, quæ potius dici debent in anima sapientis affectiones, nam affectio est mutabilis mentis impulsio. In insipiente perturbationes sunt. Primus quidem gradus perturbationis secundum Poetam est metus. Unde, *Hinc metunt, cupiunt, gaudentque, dolentque*. Auctoritate

rate vero sacrae scripturae primus motus est cupiditas, secundus metus, III. dolor, IV. gaudium, quia radix omnium malorum cupiditas. Cupiditatem sequitur tenacia, multiplicatio, in affectio, voluptas. Metum sequitur sollicitudo, inconstantia, fictio, irrationabilitas. Dolorem sequitur livor, amaritudo, clamor, crudelitas. Gaudium sequitur dissolutio, jactantia, mendacium. Ecce quot & quales perturbationes sequuntur quaterniones praedictas. Hi etiam dicuntur Nuncii importuni in malum, quibus in anima sapientis respondent Cardinales virtutes, videlicet timor prudentia, dolori fortitudo, spei iustitia, gaudio temperantia. His etiam ratio domum suam, id est, carnem & animam disponit in bonum, utens timore pro janitore, dolore pro dapifero, gaudio pro pincerna, spe pro cubiculario. Aliae etiam gemmae dicuntur in corona in homine, ut caput animae coronetur. Timor in fronte, supposita sibi iustitia. Spes in capite, supposita sibi prudentia. Dolor a sinistris cum fortitudine. Gaudium a dextris cum temperantia. Quis non meretur tot varietates in bono & in malo? Sunt etiam gaudium & dolor de praesenti, timor & spes de futuro. Dolor tamen de malo, gaudium & spes de bono. Novit qui inter ista quasi inter diversas molas coneritur, quod sicut non est pax temporis, quamvis instanter ore-
tur, sic nec ista sinunt miserum animum requiescere. In tanta tristitia consulit Propheta dicens, *Effudi super me vel in me animam meam*, ad dominum videlicet, qui est solus super rationalem animam, cui similis est, quia caeso corpore non decrescit. Sic & Deus inpermutabiliter permanet, quod est, quamvis res, in quibus est anima, varientur. Anima dum super se extenditur videt Deum, in se remanens, nec comprehendit, sed cogitat super se esse illam invisibilem Deitatis essentiam. Visione corporea nullus videt Deum, qui spiritus est. Visione aenigmatica videt per fidem in praesenti. Comprehensive, pure, videtur ab angelis, a sanctis, ab animabus bonis. Videtur tamen in praesenti per inspirationis, contemplationis, orationis, meditationis, praedicationis officium, vel etiam quando redit ad se, dimissis exterioribus & dilatato intellectu Deum intelligit, & quodammodo videt & recognoscit. Si vero inferior vis animae contristetur, consolatur eam ratio, & revocat ad se exhortando dicens. *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me. Spera in Deo &c.* Anima hominis proprie dicitur, non pecu-

N 3

dum,

dum, quia illorum anima in sanguine est constituta. Hinc quoniam immortalis est anima recte dicitur amœna, id est, à sanguine longe discreta, quia post mortem corporis perfectam ejus constat esse substantiam, vel dicitur anima, eo quod animet substantiam atque vivificet. Anima dicitur animi, id est, à vento, quod cogitatio ejus adinstar venti motu celeri pervagatur. Fit autem ex appetitu ejus & desiderio. Mens dicitur à mene, id est, à luna, modo enim tribulationibus attenuatur, modo lætitia reparatur. Spiritus quoque tripliciter dicitur. Veraciter spiritus nullius indgens, complens universa, totus in toto, immobilis loco, & voluntate æternus, singulariter potens. Spiritus quoque dicitur tenuis substantia, nobisque invisibilis, creatus immortalis. Unde & spiritus per totum corpus emissus atque receptus, per quem vita mortalium flatu necessario continetur, nec otium capiens jugi mobilitate reparatur. Anima igitur nec animus nec mens proprie vocatur. Sed quatenus res istæ in ea excedunt. Dicatur igitur anima dum corpus vivificat, animus dum vult, mens dum scit, memoria dum recolit, ratio dum recte judicat, spiritus dum spirat, sensus dum sentit, voluntas dum consentit. Anima igitur hominis dicitur spiritualis substantia, quare nullatenus sanguinis effusione consumitur.

Anima hominis est à Deo creata, spiritualis propriaque substantia, rationalis, & immortalis, sed in bonum malumque convertibilis. A Deo creata est, quia dicitur, *Omnem flatum ejus feci*. Spiritualis, quia nec longo, nec lato, nec profunditate clauditur. Propriaque substantia, quia nullus spiritus alterius carnem suscepit, ut ejus passionibus condoleat, vel lætetur. Item ineffabili conditione diligit carnem suam. Vita corporis animæ præsentia est. Accepto vulnere in corpore dolet. Alimenta competentia ubique dispergit, nec potest se segregare, nisi secundum jussionem conditoris. Rationem habet, quia divina tractat, qui est animi probabilis motus, quo per nota ad ignota ducitur, cogitationes suas apprehendit, movetur, erigitur, fluctuari cognoscitur. Immortalis est, quoniam corpus vivificat, in semetipsa vivit. Non constat ex partibus, simplex namque est. Ad ymaginem & similitudinem Dei facta est, & ideo ab eo non discrepat. Sed ymago potest habere aliquam similitudinem, nec hic potest implere totum
virtutis

virtutis opus. Passionibus obnoxia est, & mœroribus pervia. Vivit in se. Post hujus seculi amissionem pura, subtilis, cita, æterna, videt, audit, tangit, omnia spiritualiter ex toto cognoscens. Affectionibus hic obnoxia est, modo gaudio levatur, modo mœrore deprimitur. Semper eam naturalis mobilitas exagitat ad cōgitationes. Nam sopitis sensibus ymaginatione deludimur. Bonarum rerum amissibilis ac receptibilis est, nec recolit magis quam discit artes usuales, & nova sic audit, quasi nihil ex his didicisset. Nobili semper ardore vegetatur, & calore membra vivificat. Lumen implere dicitur propter ymaginem Dei, quod pro modulo necessarium accipit. Potest quidem ex aliqua parte sentire, sed ydonee non valet explicare. Lumen aliquod spirituale anima habet in cogitatione posita. Et quamvis in se lucida est, clarior tamen fit, cum à Deo bonis actibus intenta non recidit. Anima formam habere nullatenus putanda est. Forma dicitur, quod aliquod spatium linea lineisve concludit. Et anima tamen licet informis formas legitur accipere frequenter. Ipsa quoque quantitatem penitus non habet. Quantitas enim aut de conjunctis constat, ut arbor, homo, aut de disjunctis, ut populus. Nec formam recipit, nec quantitatem, ubicunque est. Creatori tamen circumstantia ejus & quantitas patet, qui omnia sub *mensura, numero, & pondere* creavit. Justitiam habet contra parva & magna, prudentiam contra confusa & incerta, fortitudinem contra prospera & adversa, temperantiam contra non rectos impetus carnis & delectationes. His quatuor animæ salus custoditur. His quatuor præterita complectitur contemplatione, ratione, memoria. Stultis juvenibus obviat, quod aut in parilitate partium aut humoribus anima inepta nimis habitatione deprimitur. Multis morbis accedentibus acumen solitæ sapientiæ tollitur. Cæterum anima nec crescit cum parvulis, nec fatuis aliæ tribuuntur, sed sicut immortalitatem assumunt, ita & rationabiles esse se generaliter sentiunt. Parvulis ratio crescit longa meditatione, non anima.

Anima rationales habet virtutes. Prima est imaginatio, per quam incorporalia imaginarie sentimus. Secunda imperatoria, quæ facit transferri de loco ad locum, voces edere, manus curvare. Tertia principalis, quæ facit corporalibus sensibus sopitis profundius firmitusque aliquid tractare. Quarta natura-

lis,

lis, id est, calor animi vitalis, qui nobis propter fervorem suum moderandum auras æthereas hauriendo & reddendo vitam tribuit. Quinta delectatio, appetitus boni malique, quam sub jucunditate animus concupiscit. Prima est attractiva capiens de utili, quod sibi necessarium sentit. Secunda detentoria, donec decoctum procuretur. Tertia translativa. Quarta expulsiva, quæ contraria expellit.

Legitur mox ubi corpus de limbo est effectum, statim Deum insufflasse, factumque esse Adam in animam viventem. Insufflatio Dei mandatum est, & jussio. Secundum hoc dixerunt, mox ubi semen humanum coactum fuerit in vitalem substantiam illico creatas animas corporibus dari discretas atque perfectas. Physici xl. die humanum corpus ac mortale animam dicunt accipere. Fixe credendum est & Deum animas creare, & occulta quadam ratione iustissime illis imputare, quod primi hominis peccato tenentur obnoxii. Dominus autem Jesus Christus absque peccato sine dubio venit, qui erat omnium peccata soluturus.

Quidam animæ sedem, quamvis sit in toto corpore diffusa, in corde esse volunt dicentes, quod ibi purissimus sanguis & vitalis spiritus continetur, ut inde & cogitationes sive bonas sive malas exire confirmant, quod animæ virtutem operari posse non dubium est. Plurimi autem animam in capite insidere manifestant ad similitudinem aliquam divinitatis, quæ licet omnia ineffabili substantia sua repleat, scriptura tamen eam cœlos insidere confirmat. Fuit in primo homine beatitudo naturalis, arbitrii liberi potens, & inviolata scientia, sed in transgressione perdidit, quod posteris traditurus acceperat. Ad nos transmittere non potuit, quod amisit. Inde nutrita defectio, inde ignorantia, inde curæ, inde pœnitenda consilia, obscurata cognitio, turpe desiderium, justitiæ neglectus, plura nobis cum pecoribus communia, multum divinitas à nobis discreta. Prænunciat enim nobis, proh dolor! solis discussio serenitatis adventum, venturam seculis libertatem temporum ratione colligimus, læticiam nobis interdum ignari animi prælagio promittimus. Sed quid tale ignorare potuisset anima, si ejus fuisset dignitas custodita? Depressa est jure ad ignorantiam, quæ scire voluit contumaciter vetita. Modo signis aut conjecturis sapit, quæ sine labore nosse potuit univërsa.

Anima

Anima est res spiritualis vicina substantiæ Dei, quæ corpus movet, regit, sensificat, capit quasi infinitatum ymaginem, & revocat se ab exterioribus, secundum quod dicitur mens rationalis. Est autem à Deo, non de Deo, nec de aliqua præjacenti materia, sed de nichilo creata, nichil habens simile in aliqua creatura. Quicquid intelligit, tota scit, & si non totum scit, scit se viventem & intelligentem, vel aliquid volentem. Cum ergo se intelligentem scit, se utique scit. Vis animæ ingenium, & vis scilicet ad aliquid percipiendum. A quo est sensus applicatione exteriorum per visum. De sensu surgit opinio rerum. Opinio, scilicet fluctuans, & incertum vel falsum de rebus animæ judicium. Ratio verum & certum videlicet de re corporea. Intelligentia certum est judicium de re incorporea, quæ est solius Dei. Efficientia animæ in vi vegetandi, sentiendi, ratiocinandi. Ratio in præsentium notitia, quid sit, in absentium intelligentia, quale sit, in cognitorum inquisitione, cur sit, & extenditur ad cognitionem naturæ, & morum disciplinam.

In anima sunt ratio, memoria, voluntas, triplex dignitas. Unde; diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, ex tota mente, & ex tota anima tua. Hæc trinitas corrumpit per suggestionem, delectationem, consensum, item imprudentiam, infirmitatem, immundiciam. Ratio recipit malum pro bono, pro vero falsum, incommodum pro commodo, & sic perdit Ethicam, Logicam, & Practicam. Memoria scissa est in cogitationes affectuosas, onerosas. Voluntas in concupiscentiam carnis & oculorum, & superbiam vitæ. Sed per virtutes catholicas reparatur, fide, spe, caritate. Item cordis proprium est Deum credere, & quæ Dei sunt. Mentis est recordari, diligere Deum, sapere. Item anima habet tres dignitates, intellectum, voluntatem, memoriam. Intellectus in corde, ex intellectu generatur voluntas, de ambobus procedit memoria.

Sunt autem tres vires animæ, rationabilitas, irascibilitas, concupiscibilitas, quibus assistunt fides, spes, caritas. Sunt etiam quatuor virtutes cardinales datæ animæ in adjutorium operationibus suis. Prudentia assistit rationi, ne erret in agendo, vel omittendo. Temperantia concupiscibilitati, irascibilitati adest fortitudo. Iustitia assistit libero arbitrio, ex quo procedunt opera meritoria vel demeritoria

Tom. II.

O

toria

toria. Hæ vires etiam dicuntur affectiones naturales, quæ facile corrumpuntur. Ratio convertitur in superbiam, & concupiscibilitas in invidiam. Sunt etiam duæ naturæ animæ propter semetipsam & corporis conjunctionem. Superior ratio, inferior sensualitas, vel carnalitas. Per rationem affectat cœlestia, per sensualitatem terrestria. Ratio autem & sensualitas inter se rixantur. Sensualitas habet quinque sensus, per quos oblectamenta hujus mundi influunt, ad replendum appetitum carnalitatis.

Anima habet quatuor status, primum creationis, quo ab unitate profuit ad ternarium, quia anima suscipit unitatem substantiæ, & ternarium potentiarum, nimirum irascibile, concupiscibile, rationabile. Secundum, quo à ternario ascendit ad novenarium, quoniam in statu vegetationis suscipit officium regendi corpus, quod secundum naturam influit & defluit per ix. foramina per oculos, aures, nares, os, & per duos inferiores meatus. Tertium operationis, quo anima visibiles & invisibiles exercet actiones. Quartum resolutionis, quo anima post varietatem vitæ præsentis redit ad puritatem naturæ. Item de eadem: Tres sunt animæ potentiales virtutes. Ratio quæ circa caduca vertitur, & ad res transitorias pertinet, & ad historiam. Intellectus circa mores hominum & proprietates. Intelligentia superior potentia animæ divina considerans secundum Magistrum Alanum. Item: Sensus est vis animæ, quæ præterita, præsentia, & futura imaginamur. Ratio, quæ imaginum genera & species discernimus. Intellectus, quo incorporea intelligimus. Sensus tenet primam regionem ascendendi, imaginatio secundam, ratio tertiam. Intellectus fidem transcendit, per quem sancti vident cœli secreta. Fides autem secundum Alexandrum eminentior est ratione. Memoria intellectum & fidem comprehendere non potest, nec per se inquisitio rationis, vel acumen intellectus, sed dicitur inesse secundum vim rationabilem, & ideo excedit rationem. Sed fides catholica virtus inest secundum quandam vim animæ, quæ synæresis dicitur, & est secundum vim rationabilem, secundum supremam partem ipsius, quæ quidem superior est ratione, imo & intellectu, quia fides penetrat, quo usque non attingit intellectus. Superior igitur ratione ac scientia. Et certior, firmitior, & verior est fides, in quantum virtus est, simplicis vêtustæ,

tulæ, quæ credit Christum esse passum, quam scientia Mathematica, quæ scit omnem triangulum habere tres angulos æquales. Fides etiam virtus superior est & certior scientia ænigmatica. Sed scientia comprehensiva certior est fide. Hæc vero non est fides, sed loco ejus scientia comprehensiva. Fides appellatur id quod creditur, scilicet quod subest fidei, ut passio Christi, vel Christum esse passum. Appellatur etiam fides Christum credere. Unde Augustinus? *Quid est fides nisi quod non vides credere*; Quandoque vocatur usus fidei. Vocatur etiam sacramentum fidei. Unde quod dicitur, *Cornelius pervenit per opera ad fidem*, id est, fidei sacramentum vel augmentum. Dicitur etiam habitus mentis, & talium habituum, alius virtus, alius non virtus. De fide virtute dicit Apostolus; *fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium*. Substantia dicitur res per se existens, & secundum Theologos quandoque pro creatura, quandoque pro essentia Dei, quandoque pro hypostasi sive persona, & tunc propriè pro subsistentia. Similiter etiam dicitur divinum gratuitum, virtus scilicet, per quam subsistit vita gratiæ. Item dicitur vita æterna. Item dicitur fundamentum. Unde fides est substantia, vel fides est id, per quod subsistit quid, in quantum inquam est res speranda. Stola enim animæ & corporis, licet nondum affit nobis; tamen quantum est in certitudine fidei subsistit in nobis. Etiam virtus est fides. Argumentum, id est, arguta probatio rerum æternarum. Fides autem catholica hæc est, unum Deum in Trinitate & Trinitatem in Unitate venerari. Honor qui exhibetur uni personæ exhibetur cuilibet trium. Unitas trium personarum consideratur in unitate essentiæ, in æqualitate, in æternitate. Unde Patris, & Filii, & Spiritus Sancti una est divinitas &c. Unitas vero essentiæ in tribus, alternitate, proprietate, assignatione. Unde alia est proprietas patris, alia filii, alia Spiritus Sancti. Alia prædicatio patris, alia filii, alia Spiritus Sancti. Spiritus Sanctus est amor patris & filii ab utroque procedens, sed non posterior, non minor utroque, tanquam consubstantialis & coæternus utrique, quia sicut in Christo tres substantiæ in una persona, sic sunt in Deo tres personæ in una substantia. In tribus autem personis est aliud sed non aliud, quia tres unum sunt, quod est æternum & simplex, quod nec principium habet, nec finem, sed principium est sine principio,

cipio, & finis est sine fine. Persona est rationalis substantia, & individuae naturae. Persona filii incarnata est, animam & corpus suscepit. Augustinus; *Deus verbum non accepit personam hominis, sed naturam.* In Christo sunt duae naturae divina & humana, & tres substantiae, caro, anima, & verbum, sed non duae personae. Alia natura Deus, alia natura ille homo, sed non alia persona Deus, & alia ille homo. Aliud Dei filius, aliud filius hominis, sed non alius. Anima & corpus simul conjuncta, hinc una persona. Sed antequam anima assumere-
tur à verbo non erat simul juncta. Illam enim assumendo uni-
vit, & uniendo suscepit. Indubitanter tenendum est, quod non assumptit personam, nec est alia persona homo assumptus à verbo, sed una persona cum verbo. Unde legitur, homo as-
sumptus est in unione personae non naturae, quia non est na-
tura una cum verbo, sed una persona. Sicut enim anima & caro unum est, unus homo est Christus, quamvis multo ma-
jor unio sit inter Deum & hominem, quam inter carnem & animam. Dicitur itaque Deus est homo, homo est Deus, quia ille idem, qui est homo, est Deus, ille idem, qui est Deus, est homo.

Anima non videtur, quum egreditur. Quid mirum? quia manens in corpore non videtur, natura quippe ejus invisibilis. Sed potest invisibiliter vivere, quam oportet invisibiliter in ob-
sequio conditoris manere. Nulla visibilia nisi per invisibilia vi-
dentur, quia oculus nichil videret corporeum, nisi illam res
incorporea ad videndum acueret, & ita sensus vivificat carna-
lia corpora quae videntur. Si vitam animae in corpore manentis
deprehendis ex motu membrorum, cur non perpendis vitam
animae post corpus & per ossa mortua in virtute miraculorum?
Multi mentis oculum pura fide & uberiori ratione mundantes
egredientes corpore animas frequenter vident. Apparent in co-
lumbae specie, ut ostendatur, quam simplici corde servierint.
Justi in morte sua sanctorum visiones conspiciunt, ne mortem
pertimescant. Animabus exeuntibus laus caelestis erumpit, &
fragrantia caelestis odoris, ut non trepident. Magna vis est,
quae egredientem suscipit, cujus egressum saepe nullus mortali-
um ferre potest. Meritum animae non semper in suo egressu
ostenditur, sed post mortem, quia qui Deo hic servire stu-
duit, post mortem verius vivet. Justus quacunque morte praeco-
cupatus

cupatus fuerit iustitia ejus non auferetur ab eo, & ideo non obest, si dure moriatur. Exemplum de Propheta, quem leo occidit, sed de cadavere ejus non comedit.

Ante resurrectionem animas recipi in cœlum neque de omnibus fateri, neque de omnibus negare possumus. Nam sunt quædam, quæ à cœlesti regno adhuc quibusdam mansionibus differuntur, quia perfectam iustitiam non habuerunt. In iudicio non tremescunt, quæ in cœlo sunt, quod corporum beatitudine perfruantur. Ipsa alioquin animarum vis subtilitate sua aliquid prævidet. Aliquando per revelationem, aliquando dum jam sunt recessuræ afflatæ divinitus in secreta cœlestia mente immittuntur. Quis occulta Dei judicia cognovit? Iniquorum animas in inferno esse credendum est: nam sicut electos beatitudo lætificat, sic à die exitus ignis reprobos excruciat. Si viventis hominis spiritus in corpore tenetur in corpore, cur non post mortem, cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? Teneri autem per ignem dicimus spiritum, ut in tormento ignis sit † videndo & sentiendo. Quis sane sapiens esse spiritus corporeos dixerit? Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, quo certum est corpora cruciari. Si autem diabolus & angeli ejus, cum sint incorporei, corporeo sint igne cruciandi, quid mirum si animæ & antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta? Quod item nonnulli extrahuntur à corpore, & redeunt, & se aliquid audisse vel vidisse dicunt, hoc ideo fit, ut tormenta inferni, quæ audita non crediderunt, saltem visa pertimescant. Sed humano cordi gravis valde duricia est, ut ipsam etiam pœnarum offensionem, quæ omnibus utilis est, contemnat. Ipsa siquidem inferni supplicia, cum demonstrantur, aliis in adjutorium sunt, aliis ad testimonium, ut illi videant mala, quæ caveant, illi vero eo amplius puniantur, quo inferni supplicia etiam cognita vitare noluerunt. Quædam animæ in suis corporibus adhuc positæ pœnale aliquid vident, quod quibusdam ad ædificationem suam, quibusdam ad ædificationem audientium.

Purgatorius ignis credendus de quibusdam levibus culpis, pro eo, quod veritas dicit: *Siquis in Spiritum Sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro.* Sed illic saltem de minimis nichil quisquam purgationis obtinebit,

nebit, nisi bonis hoc actibus in hac vita adhuc positus promereatur.

Anima mortalis & immortalis esse dicitur. Mortalis quæ beate vivere facultatem amittit. Immortalis, quæ nunquam essentialiter vivere desinit, & naturæ suæ vitam perdere non valet. Augustinus: *Si non præcessisset peccatum, mors subsequuta non esset.* Mors animæ præcessit deferendo Deum, mors corporis secuta est, deferente anima. Sæpe de culpis minimis pavor egredientes animas purgat, sicut dicitur de quodam sancto viro, qui ad mortem veniens vehementer tremuit, sed post mortem discipulis in stola candida apparuit. Quorundam etiam mentes trepidantium prius revelationibus roborat, ut mortem non pertimescant. Sex modis tangunt animum imagines somniorum, ventris plenitudine vel inanitate, aliquando illusione, aliquando cogitatione simul & illusione. Aliquando revelatione. Aliquando cogitatione simul & revelatione. Sancti autem viri inter illusiones atque revelationes ipsas visionum voces, aut ymagines quodam intimo sapore discreverunt. Nam si mens cauta non fuerit per discretionem spirituum multis vanitatibus se immergit.

Expliciunt Cronica & Soliloquia Magistri Emonis.



I N C I P I T CHRONICON MENCONIS

Abbatis tertii in Werum apud Omlandos.



Ronica ista cum moralibus opusculis, quæ ad ingenium exercendum, vitam, ac mores informandos inferuntur, usque ad locum istum conscripsit Magister *Emo* primus Abbas & fundator Floridi Orti, vir venerandæ memoriæ, ac spiritu Dei plenus diligenter inserens omnia memorabilia, quæ non solum suis, sed & vicinis temporibus contigerunt, secundum annos Dominicæ incarnationis singula diligenter explanans, de diluviis, de bellis, peregrinationibus, incendiis, & aliis omnibus emergentibus, nichil intactum relinquens. In quo etiam opere spiritu Dei actus de se tanquam de alio sæpe loquitur, exemplo Moysis, qui dicit: *Erat Moyses vir mitissimus super omnes habitatores in terra; & Iob. Vir erat in terra Hus nomine Iob, simplex & rectus.* Quod dicit beatus Gregorius ipsos de se per Spiritum Sanctum tanquam de aliis dixisse, non ut se ipsos extollerent, sed ut aliis exemplo prodesse, & Johannes etiam dicit, *Discipulus quem diligebat Ihesus, qui & recubuit in cæna super pectus Ihesu, & dixit; Domine, quis est qui tradet te,* Apostolus: *Scio hominem in Christo ante annos xiv. &c. & multa similia.*

Circa finem vitæ suæ ad aliquot annos nichil memorabile contigit. Anno vero Domini cio. cc. xxxvii. præcessit hyems calida & humida, & in hoc distemperata, & ideo secutæ fuerunt infirmitates. Quoniam secundum proprietatem temporum hyems debet esse frigida & humida. Quatuor enim sunt elementa, quatuor humores, quatuor tempora anni, quatuor ætates, quatuor principales venti. Ut sit sanguis calidus, & humidus sicut aer, adolescentia, auster, ver, dies naturalis ab hora diei tertia usque ad nonam. Melancholia frigida, & sicca, sicut terra, senium, ventus borealis, autumnus, dies naturalis ab hora diei ix, usque ad tertiam noctis. Phlegma fri-

Ex solo hæc Groningano, usque ad illud infra Anno Domini cio. cc. xlv. In Frisco nec hæc, nec Soliloquia, quæ supra.

frigidum & humidum, sicut aqua, senectus, venti occidentales, & dies naturalis ab hora noctis tertia usque ad nonam. Colera calida & sicca, sicut ignis, juvenus, subsolanus, æstas, dies naturalis ab hora diei tertia usque ad nonam. Cum ergo qualitates aeris & temporis secundum suas proprietates se habent, homines in sanitate conservantur. Si vero aer & anni tempora distemperantur, ex tali aeris epidemia, id est, distemperantia variæ infirmitates secundum varietatem temporum & complexionum oriuntur. Cum ergo sicut prædiximus lenis præcessisset hyems, quæ deberet esse potius frigida & humida, æstas vero fuerit horribiliter humida & frigida usque ad Kal. Aug. postea successit calor & siccitas satis immoderate & sic fere annus totus fuit distemperatus & naturæ contrarius. Unde aer corruptus spirando vel edendo perceptus diversas in hominibus generabat infirmitates. Secundum Physicos enim malus odor plus nocet quam mala diæta. Et sic varia febris vexabat ubique homines, & maxime religiosos invasit quartana febris. Quotiens enim febris crebrescit, in religiosis maxime dominatur, forte propter diætæ frigiditatem, vel potius quod filios quos diligit Deus punit, & flagellat omnem filium, quem recipit. Luës etiam in linguis & ungulis equorum exorta est. Sed per sanguinis minutionem sub lingua & super ungulis convulnerunt. Omnia fere semina degenerarunt, fœnum habundavit propter irriguum. Autumno itaque prolabente cum varia febris vexaret religiosos, in tantum, ut per totam Frisiam vix sufficerent sani ministrare infirmis, nec etiam infirmitoria caperent infirmos, eodem tempore Reverendus pater *Emo* piæ recordationis & clârissimæ opinionis apud omnes religiosos & seculares sane sapientes typo febrium correptus circa festum omnium Sanctorum paulatim cœpit languescere, & ex abstinentia ciborum, quæ firmum est, ut dicit Hippocrates, contra febrium discrasiam remedium, deficere, & colorem vultus, quem naturaliter habebat rubicundum, mutare, ac toto corpore attenuari. Attamen quamvis febre exardescente, & vires dissipante jam deficeret, vigorem tamen animi & constantiam mentis felix contemplatio cœlestium, & provida sollicitudo temporalium, & vigilans cura animarum confortabat, in tantum, ut raro etiam his diebus, quibus ipsum febrilis calor exurebat, post præambuli frigoris incom-

commoda lecto decumberet, sed nunc infirmos visitans, nunc in clauſtro conſtitutos verbo & exemplo confortans & animans ſicut verus Paſtor deambulabat. Sed antequam exitus vitæ ſuæ deſcribatur, volumus de ejus vita & villicatione quædam perſtringere.

Reuerendus ſiquidem pater à primis infantia rudimentis ſtudiis litteralibus implicitus, adeo inter ſcolares fuit in ſcripturis diuinis ſtudioſus, ut aliis conſcolaribus ludentibus & diſcurrentibus nunquam otioſus inueniretur, niſi aut ſtuderet, vel ſcriberet, vel illuminaret. Unde contigit, ut omnes auctores, videlicet Ethicos, Ovidianos, Virgilianos, Satyricos, & alia opera Poetarum, & metrica opera Theologiæ, ut Aratorem, Sedulium, Theopilaſtam, & ſimilia, Priscianum majorem & minorem, & Petrum Heliam, ac alios libros, & ſummas artis Grammaticæ, nec non & ſummas Dialecticæ cum fratre ſuo bonæ memoriæ, domino Addone, plene conſcriberet. Quos omnes ipſi ambo Pariſius, Aurelianis, & Oxoniæ audierant, & ex ore Magiſtrorum gloſſauerant, & etiam gloſſas diuerſas & burſarios retulerant. Oxoniæ etiam decreta, decretales, librum pauperum, nec non & alios libros Canonici juris & legalis vigilias dividendo ſcripſerunt, audierunt, & gloſſaverunt, nichil ſe habere credentes, quamdiu ipſis aliquis liber deſuit ex utilioribus, ſecundum illud Lucani de Iulio:

Nil credens actum dum quid ſupereſſet agendum.

Cum vero de ſtudiis mitterentur prædictis, dominus Addo beneficium in Emetha optinuit, ubi Magiſter Emo ad aliquod tempus multis præfuit ſcolaribus, & poſt modicum honeſta & communi electione in Huſdengum electus eſt in plebanum, & ſic ſuſcepto ordine ſacerdotii plebem ſibi commiſſam multa cum diligentia gubernavit, ſine delectu perſonarum, omnibus omnia factus, ut omnes lucrificeret. Et cum eſſet artium liberalium, & maxime juris Canonici ac legalis ſuper omnes clericos Friſiæ ſui temporis peritus, ac lingua Latina præcipua facundia præditus, ita ſe ſacris conformavit, & in bona ſimplicitate quantum decuit virum tam ſapientem ambulavit, ut à clericis & laicis amaretur & honoraretur. Vir forma decorus, ſtatura gracilis, & aliquantum longus, aſpectu hilaris, in vultu ſerenus, in genis rubicundus, ſermone admodum jucundus, converſatione manſuetus, ſocietate affabilis, eloquio cultus, vita

Tom. II.

P

&

& moribus præclarus, vir totius prudentiæ, in sermone verax, in consilio providus, in iudicio justus, in commissio fidelis, in interventu strenuus, in bonitate conspicuus, in universa morum honestate præclarus, & necesse fuit, ut quem Deus tanta gratia perfuderat ab omnibus amaretur. Cœlibatum autem vitæ ac continentiam carnis adhuc secularis in tantum amplectebatur, ut † nec occursum fœminarum subterfugeret, tanquam si semper diceret, *Tolle, tolle paleam, ne ignis amoris & libidinis semper exardescat.* Iob. xxxi. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem de virgine.* Eccles. xix. *Vinum & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes, & propter speciem mulieris multi perierunt.* Prov. v. *Favos distillant labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus.* Novissima autem illius amara, quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps. *Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus ejus.* Multos vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur fœtor & immunditia, semper sequuntur dolor & poenitentia. Numquid abscondere potest homo ignem in sinu suo; ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus? Et in Eccles. dicitur cap. xxv. *Commorari leoni & draconi placebit magis quam habitare cum muliere nequam.* Familiaris enim est inimicus habitans non procul sed prope. Iob. xl. *Virtus ejus in lumbis ejus, & fortitudo illius in umbilico ventris ejus.* Nunquam fugatur, nisi cum fugitur. Nunquam mactatur, nisi cum maceratur caro.

Cum autem placuit ei, qui ipsum segregavit ex utero matris suæ, vocare eum per gratiam suam ad excellentioris vitæ initium, cœpit habitum religionis concupiscere. Et ut gratia Dei, quæ secundum Gregorium aspirando prævenit, ut velimus, adjuvando persequitur ut possimus, in eo vacua non esset, ne panem otiosus comederet, non elegit in labores aliorum introire, & ad claustra ditiora se transferre, sed occulta Dei inspiratione, ut ipsius gratia in eo habundantius esse dinosceretur, ad novum claustrum se transtulit prope villam *Rheomerswerff*, quod à quodam cognato suo & æquivoco fundatum, in temporalibus & spiritualibus multis de causis fuit adeo desperatum, quod nisi suæ solertia supervenisset convalescere vix potuisset, maxime propter litem, quam dictus fundator cum vicinis monachis

chis Sancti Benedicti in *Feldworth* habebat. Prædictus autem sacerdos ad præfatum claustrum accedens facta compositione cum domino Reindone Abbate vicini monasterii ad ordinem Præmonstratensem se transtulit, & habitum candidum, in quo angeli apparere consueverunt, prælegit.

Cumque die noctuque de ampliando Dei cultu sollicitus cogitaret, & Dei clementiam, à quo omne datum optimum imploraret, ut ei socios, & maxime clericos, quorum contubernio maxime in officio divino, & in lectione, nec non in exercitio & sanctæ meditationis studio plurimum delectabatur, per gratiam suam assignaret, contigit, ut quadam nocte cum huiusmodi desiderio ferveret, & sopori se dedisset, audivit sibi dici per nocturnam revelationem. *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam* &c. & evigilans exhilaratus est, eventum huius oraculi spe læta expectans, & statim in processu temporis domino disponente accesserunt ad eum duo adolescentes, qui seminarium dici poterant messis in Christo collendæ, videlicet dominus Sifridus, qui multis annis fuit Prior Floridi Orti, & qui magister totius disciplinæ, quoniam domino Abbate pro ecclesiæ necessitate exeunte ipse in choro & in omni disciplina serius fuit domus observator, nec ad aliqua negotia exteriora per se agenda animum inflexit. Imo circa scolares laboravit officium vestiarii peragens, Omnia etiam officia, quomodo se singuli in disciplina ac rerum utilitate haberent veloci transitu circumspiciens, nunquam tamen à choro & communi opere conventus se absentavit. Et ideo animam ejus cum Deo esse certissime speratur. Obiit anno Domini m. cc. xxxii. cum fuisset Prior Floridi Orti annis xix. Accessit & alius videlicet frater Thitardus Canonicus, qui ordinis zelator fuit indefessus, & artificio manuali, quo præminebat, novellam plantationem plurimum emendavit, chorum tamen nunquam occasione laboris negligens potius se vigiliis afficiebat. Angebatur etiam in aliis de die in diem curis clericorum & scolarium, quos magister Emo cum Priore præfato spiritu caritatis summo studio in literatura promovit, scientiam sibi divinitus collatam non sub modio, sed super candelabrum ponens, neque thesaurum concessum in terra abscondens, sed omnibus studere volentibus benigne participans. Unde cum Apostolo posset dicere; *Innocens ego sum à sanguine omnium vestrum, qui non subterfugi,*

quo minus annunciarem vobis. Cæteros autem labores, quos pro ecclesia sustinuit, longum est describere, & maxime labores & sollicitudines quas habuit pro ecclesia in Werum, quando ibidem claustrum fundavit, quod Floridum Ortum nominavit, & hodie per Dei gratiam ac ipsius providentiam in spiritualibus ac temporalibus rebus ac personis & virtutibus floret.

Quantas etiam sustinuit tribulationes dum Romam pro confirmatione dictæ ecclesiæ & privilegiis optinendis pedes ivisset, non facile declaratur. Quæ tamen omnia parvi pendit, cum ad felicem exitum Domino gratiam suam apponente perduxit. Convenerunt autem ad ipsum laici non pauci. Ex quibus quidam fuerunt bonæ opinionis homines, & nobiles, quos ipse libenti animo in conversos recepit, & cum omni diligentia, & disciplina, & honestate claustrali informavit, fovebat, ac diligebat, & omnes sollicitudines de temporalibus eis commisit, quia ipse cum clericis in quantum potuit ordini ac lectioni, nec non & sanctæ meditationi studuit insistere, & divinum officium plene ac perfecte in libris ordinis & pausæ in psalmodia in ecclesia novella ordinare. Ac egit sic multo labore in principio, ut conformitatem librorum ordinis secundum usum Præmonstratensis ecclesiæ in sua plene haberet etiam ecclesia, bene observans quod Dominus præcepit, *Primum querite regnum Dei, & hæc omnia*, scilicet temporalia, *adjicientur vobis.* Unde cum hujus desiderii perfectionem non posset habere, nisi in ipso capite, scilicet Præmonstratensi ecclesia, quia *dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ*, præsertim cum tunc temporis in tota Alemannia liber ordinis non inveniretur, labori ac periculo se voluntarie subjiciens cum solo comite videlicet prædicto fratre Thitardo Præmonstratum pedes transivit, & ibi libros ordinis, scilicet *Ordinarium, Capitulare, Collectaneum*, per se ipsum conscripsit, *Graduale, Antiphonarium, Tmnarium*, notavit, & plene correxit. Evangelia, epistolas, & lectiones matutinales, quæ omnia propter sui prolixitatem & temporis brevitatem, quia ad filiolos, quos adhuc in Christo parturivit, quibus absentia sua propter novitatem fuit non modicum periculosa, redire festinabat, ad plenum scribere non valuit, & ideo magna & mirabili quantum ad novitatem suam in ordine usus sagacitate principia & fines notavit. Modum pronuntiandi Capitula, collectas, versiculos, epistolas, evangelia, & similia, notavit

tavit diligenter, etiam libello, quem signaculum appellavit, singula assignans. Quæ omnia postmodum conscribi, ac plene corrigi in Præmonstrato per Magistrum *Frethericum* de Orto S. Mariæ specialem amicum suum, & in his cohortatorem ac adiutorem maxime in his, quæ spectabant ad uniformitatem ordinis, corrigi de verbo ad verbum procuravit. Cumque in his & aliis, quæ ad instructionem novellæ domus pertinebant, sollicitus & indefessus die noctuque invigilaret, humani generis adversarius, qui quieti contemplationis semper invidet, exteriores sibi suscitavit non paucas adversitates, ac principaliter litem cum Præposito de Skeldwalda, qui per seculares tam clericos quam laicos, & præcipue per Dominum *Theodericum* Monasteriensem Episcopum, qui dicto Præposito favorem suum in tantum impendit, quod ei omnes arduas causas, quæ ipsum specialiter contingebant, commisit. Unde cum idem Præpositus in his Synodalibus multas committeret enormitates Magister *Emo* zelo ordinis sicut Phinees accensus in faciem ei restitit, primum pacifice suadens ac monens, ut his inordinatis actionibus ac evagationibus prætermisissis ecclesiæ suæ sicut decet religiosum provideret. Sed ille videns alios nobiles colla sua inclinare, & suis levitatibus applaudere, intolerabili ira sicut olim Aman contra Mardochæum adversus eum exarsit, & per prædictum Episcopum, cujus omni tempore membranas quot voluit habebat, Venerabilem patrem Magistrum Emonem, & Conventum suum fecit denunciari excommunicatos, per totam viciniam interdicens firmissime, ne quisquam ipsis in emptionibus vel venditionibus communicaret, & per seculares gestus & mores, nec non & liberalitatem suam, maxime in ebrietatibus, attraxit sibi Decanos & alios nobiles terræ quam plurimos, & sic non modicum angustiabatur ecclesia Floridi Orti, cum eodem tempore propter inundationem salis maris, quæ ante paucos annos in selto Marcelli præcesserat, & quasi quatuor annis fuit continuata, maxima fuerit annonæ caristia. Et licet talis angustia etiam viro constanti postmodum non modicum incutere, Dominus *Emo* tamen in Domino iactans cogitatum suum, qui eum & Conventum in Domino collectum enutrit, largiores in tali caristia præcepit eleemosynas erogari, nolens esse de numero illorum, qui ad tempus credunt, & in tempore temptationis recedunt.

semper sibi & fratribus suis de exemplis patientiæ sanctorum
dulcem quærens consolationem. Verum Deus fidelis, qui
non patitur justum temptari supra id quod potest sustinere, qui
sperantibus in se dat in perturbatione & tribulatione auxilium,
in persecutione solatium, & in omni temptatione virtutem, ip-
se famulo suo in se speranti, & in suo misericordia confidenti,
hujus litis tam gloriosum dedit exitum, ut prædicto Episcopo à
judiciis Papalibus excommunicato Legati ejus in Frisia ad Sy-
nodalia nequaquam admitterentur, antequam rota causa esset
terminata ad arbitrium & voluntatem sæpe dicti patris, for-
mam compositionis eo dictante, ac ipsis sigillantibus. Sic de-
rctum Domino Episcopo præfato, cujus nomine missi fuerant
synodare, ab excommunicatione absoluto, ad mensam à Deca-
nis & ad Synodalia à subditis sunt admissi. Et ita plene imple-
tum est, quod in ecclesia dicitur: *Cum placuerunt Domino viæ
dominis, inimicos ejus convertet ad pacem.* Acta sunt hæc anno
Domini c13. cc. xxiii.

Has & multas alias tribulationes vir Dei ab extraneis pa-
tienter sustinuit, maxime super beneficiis in Emetha & in
Skiramme, super quibus non modicas sustinuit offensas, & ma-
lignorum insultus, cum tamen non pretio nec prece vel etiam
obsequiis intervenientibus eas suscepisset, sed à majiori & sa-
riori parte verorum patronorum pia liberalitate offerentium.
Et cum quidam ex eis postmodum instinctu maligni hostis, qui
omnibus bonis operibus invidet, allecti ab aliis, vel etiam po-
tius alios allicientes manu missa ad aratrum retro vellent aspi-
cere, & donationem rite factam revocare, ipse pro jure ec-
clesiæ & concessione facta periculi se obijciens viriliter dimi-
cavit, quoniam etsi inconcessa non licet appetere, oblata ta-
men licet accipere, ac recepta retinere. Qui enim aliquid do-
mino vel ecclesiæ offert vel promittit,olvere tenetur, quo-
niam & Ananias, qui sua obtulit, sed fideliter non solvit,
morte punitus est. Ergo quum licuit Petro non solventem mor-
te punire, multo magis licet oblatum solvendum exigere. Nec
obstat quod ecclesiæ illæ non vacabant de facto, nihilominus
enim de jure vacabant, quia illa ecclesia dicitur de jure vaca-
re, quæ legitimum non habet Pastorem, sed illæ ambæ legiti-
mos non habebant Pastores, quia ambo uxorati erant, & sic
irregulares & excommunicati, *ext. de cleric. conjug. per tot. artic.*
de

de fil. presbyt. cap. ut filii &c. ad presentiam &c. Præterea ille de Emetha fuit filius sacerdotis, & paternæ incontinentiæ amator viduam duxerat, & sic per omnia irregularis. Nec obstat, si non fuit ab omnibus facta electio, quia in omni electione majori & saniori parti cedendum est, ext. de elect. dudum &c. Notandum etiam est, quod Professores Præmonstratensis ordinis licite possunt ecclesias possidere, & curam animarum recipere, quoniam nec in ordine nec in jure prohibetur, & quod non prohibetur permittitur, ext. de trans. episc. vel elect. s. inter corporalia. Contra, videtur prohibitum, quod non invenitur concessum. Solutio: Edicta quædam sunt stricti juris, quædam bonæ fidei. Stricti juris, de quibus dictum est; *Nihil venit in iudicium, nisi de quo actum est, ut veniat.* Et sic sunt edicta prohibitoria, ut si appellatio est interdicta in literis Domini Papæ, tunc non licet appellare, nisi causa subsit legitima. Edictum etiam prohibitorium est, *Non occides.* Bonæ fidei sunt, de quibus dicitur; *Nihil venit in iudicium, de quo non est actum, ut veniat, sed & de quo non est actum, ut veniat, ut sunt edicta affirmativa, sicut omnibus licet judicare, advocare, testari, qui à jure non prohibentur.* Quicquid canon non exprimit, nos exprimere non debemus. Ubi constitutio promulgatur affirmative, intelligitur concessum, nisi reperitur prohibitum ut c. xxxi. qu. i. Des. & seq. Quod si. Si vero negative promulgatur, specialiter intelligitur prohibitum, maxime ubi fuit eadem ratio, nisi inveniat concessum ut c. xxxi. qu. v. Si vero. Nam cuncta licerent, nisi jura vetarent. Dicitur etiam xvi. qu. i. doctos ac perbonos monachos posse prædicare, baptizare, pœnitentias dare, decimis, & primitiis perfrui. Idem dicitur proximis duobus capitulis, quod ligandi & solvendi habeant potestatem, & hi non ex ordine prohibeantur. Sanctus autem Augustinus, & venerabilis pater Norbertus Episcopi fuerant, & curam gesserunt ecclesiarum pariter ac monasteriorum, & subditis gerendâ commiserunt. Unde de approbata consuetudine est, quod à latere Domini Papæ ubique terrarum professoribus hujus ordinis cura animarum conceditur. Venerabilis etiam pater dominus Erno ecclesias istas nec ambitione avaritiæ concupivit, cum ipse parsimoniam, quæ decet religiosos, specialiter & quasi naturaliter amavit penitus omnem abhorrrens superfluitatem, sed profectum suorum in pauperum Christianorum alimo-

alimonia, quibus in illa novitate multiplicatis animo plus quam divitiis, in illa famosa frugum penuria, post diluvium Sancti Marcelli, necessaria non sufficiebant, quia omnia necessaria humanis usibus in summo erant pretio, & pretium eorum quasi nullius pretii reputabatur. Quid ergo pauperibus Christi faceret? Ecclesias istas legitime receperat. Licite poterant à Conventu possideri. Et nuncii Sathanæ possessionem impediabant. Attendit, quod dixit Augustinus de Maximiano Episcopo Vagiensi *xxiii. q. 3.* Si defensionem rerum ecclesiæ oblatam prætermisisset, *non ejus fuisset laudata patientia, sed negligentia merito culpanda.* Neque Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriae, sed ecclesiæ Dei consuluit, quod contra illos, qui eum occidere conspiraverunt, adolescens ut tribuno traderetur effecit. Unde factum est, ut ad locum, quo fuerat deducendus, eum miles armatus deduceret, ne illorum pateret insidiis. Dicitur etiam *xii. qu. 1.* quod Hilarius Episcopus omnia sua aut parentibus reliquit, aut pauperibus erogavit. Hic tamen factus Arelatensis Episcopus, quod tunc illa ecclesia habuit, non solum possedit, sed & acceptis nervosis fidelium hereditatibus ampliavit. Itaque divinarum scripturarum doctissimi, si scirent res ecclesiæ oblatas non debere defendi, nunquam eas deberent suscipere, qui & sua propter Deum reliquerant. In his tamen & aliis negotiis fora & Conventus secularium, quantum poterat, subterfugit, quorum ebrietates & insolentias epulantium non solum in habitu religionis, sed etiam in seculari habitu adhuc positus, toto corde detestabatur, quia sicut dicitur *Prov. 20. Luxuriosa res est vinum, & tumultuosa ebrietas.* Item in *Ecclef. 31. Vinum multum potatum iritationem & iram, & ruinas multas facit.* *Prov. 31. Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum, ubi regnat ebrietas.* Multa enim mala facit ebrietas. Depauperat, *Ecclef. xix. Vinum & mulieres apostatate faciunt etiam sapientes.* Aufert cor, id est, discretionem cordis. *Oseæ iv. Vinum & ebrietas auferunt cor.* Turpitudinem denudat. *Genes. ix. Bibens Noe vinum inebriatus est & nudatus in tabernaculo.* Secreta revelat. *Prov. 31. Nullum secretum ubi regnat ebrietas.* Cor venenat. *Prov. 23. Ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut Regulus venena diffundet.* Amaritudinem cordis facit. *Ecclef. 21. Amaritudo animæ vinum multum potatum.* Mentem enervat. *Ecclef. 35. Ebrietas*

Ebrietatis animositas imprudentis ostensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. Rixas facit, pœnam æternam parat, oculos excutit. Prov. 23. Cui vœ? cuius patri vœ? cui rixæ? cui foveæ? Cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ebrietas enim non voluptas sed pœna est. Tullius: Si videres istos epulones sicut boves opimos stridere & sudare, tunc intelligeres eos, qui maxime voluptatem sequuntur, minime assequi. Jeronymus: Nihil adeo obruit intelligentiam, sicut comestio & ebrietas. Seneca; Ciborum copia subtilitas sensus impeditur. Jeronymus: Venter pinguis non gignit tenuem sensum. Seneca: Nichil aliud est ebrietas, quam voluntaria insania. Tullius: Mente uti recte non possunt multo cibo & potu repleti. Salvian. Ebriosus est servus omnium peccatorum. Jerem. v. Saturavi eos & mœchati sunt. Paulus Apost. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Jeronym. Quicquid seminarium est voluptatis, venenum puta. Seneca: Quis hostis unquam tam contumeliosus fuit, quantum in quosdam voluptates suæ sunt? Eccles. xxii. In multis escis invenitur infirmitas, & propter crapulam multi perierunt. Seneca: Potest nostra prudentia huic corpusculo longiorem prolongare moram, si voluptates, quibus major pars perit, possumus regere & coercere. Idem: Fastidientis stomachi est multa degustare, quæ ubi varia sunt & diversa, inquinant, non alunt. Idem: Si vis esse in perpetuis deliciis non voluptatibus est adjiciendum, sed cupiditatibus detrahendum. Ieronym. Voluptas famem non satietatem parit. Osee iv. Comedent & non saturabuntur. Psal. Famem patientur ut canes. Luc. xv. de filio prodigo: Ego autem hic fame pereor. Seneca: Multis serviet, qui servit corpori. Eccles. vi. Omnis labor hominis in ore ejus. Ieronym. Tauri paucorum jugerum pascuis aluntur, unica sylva pluribus elephantis sufficit, homo vero terra, & mari, ac aere pascitur. Gregorius: Non licet intueri, quod licet concupisci. Non enim est securum intueri delectabilia. Isai. v. Væ qui consurgitis mane, ad sectandum ebrietatem, & ad potandum usque ad vesperam. Væ qui potentes estis ad bibendum. Gregorius: Ebrietas est blandus dæmon, dulce venenum, suave peccatum, quam qui habet, se non habet, quam qui facit, non facit peccatum, sed ipse totus est peccatum. Augustinus: Ebrietas aufert memoriam, dissipat sensum, confundit intellectum, concitat libidinem, involvit linguam, cor-

Tom. II. Q

rumpit sanguinem, omnia membra debilitat, vitam diminuit, & omnem salutem exterminat.

Propter has causas, & continentiam, quam quasi naturaliter amplectebatur, omnem penitus abominans superfluitatem, confortia potatorum fugiebat. Si quando iudex delegatus erat, personarum omnino acceptor non fuit. *Levit. xviii. Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis. Non consideres vultum potentis.* *Iacob. ii. Fratres mei nolite in personarum acceptione habere fidem.* *Actor xi. In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus.* *Prov. xvii. Qui justificat impium, & qui condemnat justum, uterque abominabilis est apud Deum.* *Isai. vi. Væ qui dicunt bonum malum, & malum bonum.* Unde in Exodo, *Elige tibi viros potentes, Deum timentes, amantes veritatem, detestantes avaritiam.* Summo opere cavebat, ne amor, vel timor, à recto tramite ipsum seducerent, & alia quæ ponuntur *i. r. qu. 5.* Propinquitatis ac familiaritatis affectio veritatem impedire solet. Amor etiam carnalis, & timor, atque avaritia plerumque sensus hebetant humanos, & pervertunt opinionem, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ. *xi. qu. 3.* Quatuor modis humanum iudicium pervertitur. Timore, cum metu alicujus potestatis veritatem loqui pertimescimus, cupiditate, odio, amore. *Supra eodem cap. Pauper dum non habet, quod offerat, non solum audiri contemnitur, sed & contra veritatem opprimitur.* Quare cito violatur justitia.

Hæc omnia considerans vir Dei & spiritu sapientiæ repletus, quantum poterat iudicia subterfugit. Quando vero subterfugere non poterat, penitus non fuit acceptor personarum, sed via regia procedere sategit. Vir etiam tribulatis valde compatiens, penitentibus post illatas sibi injurias indulgens, vindictam incalumpniantes ac injuriantes etiam cum posset non inferens, summum genus vindictæ reputans misericorditer indulgere, cum possis vindicare. Quia hæc est summa victoria de maligno hoste, qui est omnium malorum incentor & nunquam plenius vincitur quam per patientiam & humilitatem. Unde quantum rigor disciplinæ permittebat, plus appetebat à subditis amari quam timeri, & quasi unum ex illis omnibus gestibus & moribus se exhibuit, secundum *Eccles. xxxii. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi unus ex illis.* Dicitur etiam

etiam in libro *Sapientiae* vi. *Quoniam à Domino data est potestas, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera singulorum. Et infra, Judicium durissimum fili in his, qui præsunt: Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec reverebitur magnitudinem ejus, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter illi cura est de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Unde summo opere vitavit typum superbiæ, contra humiles, parvos, & pauperes se præbens affabilem, attendens quod dicitur in Ecclesiastico: *Initium omnis peccati superbia, & qui tenuerit illam abominabilis erit apud Deum. Sedes enim superborum destruxit Deus, & federe fecit mites pro eis, cum dicat beatus Gregorius: Superbia natione cœlestes appetit meatus.**

Superbos autem & rebelles sine personarum acceptione corripbat, arguendo, obsecrando, increpando, bene observans id quod alibi: *Parce humili, facili oranti, frange superbum, & quod in Æneid. Virgil. Parcere subjectis & debellare superbos. Quoniam sicut dicit Augustinus xxiii. qu. 1. Cui licentia iniquitatis adimittitur, utiliter vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, quæ panalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Et idem qu. 2. In Prælati circa correctionem subditorum non est laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda. Augustin. Seculi nequitia est impunita nequitia. Unde contigit, ut mali spiritus, qui secundum Job, cum justum comedant, non dormiunt, ipsum etiam temptarent periculis & falsis fratribus. Nam in diebus suis multi labores in jejuniis, & vigiliis, ac silentio, nec non in parsimonia cibi & potus, quæ omnia decent religiosos, non ferentes, ipsum multipharie perturbabant, & etiam plurimi apostatabant, quæ omnia ipse patienter sustinuit, sciens quoniam necesse est, ut veniant scandala, sed vix illi, per quem veniunt, & ex cujus culpa. Super quo & alio loco dicit Dominus; *Ut non scandalizemus eos vade ad mare, & mitte hamum, &c. usque ad dabis pro me & te. Ubi dicit Gregorius; In quantum possumus, vitare scandalum proximorum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quam veritas relinquatur. Unde verus:**

*Scandala pro vita, doctrina, justitiaque,
Non fugias.*

Beati enim qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Et Apostolus: *Tribulationem patimur, sed non angustiamur. Aporiamus, sed non destruimur. Persecutionem patimur, sed non derelinquimur.*

Providebat intus & foris disciplinæ ac honestati, temperantiæ, ac sobrietati, fratrum discrete providens necessitati, raro aut nunquam superfluitati, in omni gestu compositus, facie pro tempore jocundus, in verbis circumspectus, nec profusus, sed brevitati studens, omnibus donis naturalibus & gratuitis adornatus, præterquam in facundia seculari, & lingua Teutonica, quam propter studium & amorem vitæ spiritualis & lectionis nec dilexit, nec exercuit. Qui & licet esset in lingua Latina expeditissimus, & juris legalis ac Canonici peritus, tamen ubique locorum maluit audire, quam audiri, cum tamen multi propter gratiam sibi insitam eum reverenter desiderarent audire. Adulari majoribus nec scivit, nec voluit, plausum vel favorem secularium nec in dictis nec in factis quæsit. Vanam gloriam ambientes in secreto mentis detestabatur. Humiles ac simplices in via mandatorum Dei gradientes venerabatur. Multiloquia omnino abhorruit, quoniam secundum quod dicitur; *In multiloquio non deest peccatum.* Et in Evangelio, *De omni verbo otioso reddent homines rationem.* Iacobus in epistola Canonica. 1. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* Et idem: *Siquis putat se religiosum esse, & non refrenat linguam suam, hujus vana est religio.* Prov. XII. *Propter verba labiorum proximat ruina malorum.* Ps. *Vir linguosus non diu erit in terra.* Imo multo minus in cælo. Prov. XIII. *Qui custodit os suum, custodit animam.* Eccles. XIV. *Beatus vir, qui non est lapsus in verbo ex ore suo.* Iacobus III. *Siquis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.* Item: *Lingua modicum membrum est, & totum corpus mittit in gehennam, & totum corpus maculat, & inflamat rotam natiuitatis, inflammata à gehenna.* Est enim inquietum malum, plena veneno mortifero. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium domatur ab humana natura, linguam autem nemo domare potest. Eccles. XIX. *Quis est, qui non*

non deliqueris in lingua tua? Quis admirative, vel ideo dicit quis, quia difficile habetur, nisi detur à Domino. Eccles. x. Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ex ipsis, & lingua mea non prodatur me? Et in vitis Patrum quidam legitur orasse omni tempore, Domine libera me à lingua mea. Seneca: Tardiloquum te esse jubeo, & prope erit tibi Deus. Cato:

Proximus ille Deo est, qui scit ratione tacere.

Ovid.

Eximia est virtus præstare silentia rebus.

Idem:

Quis minor est unquam quam tacuisse labor.

Amos VIII. *In omni loco erit silentium. Isai. XXXII. Cultus justitiæ silentium. A Deo factum est silentium. Ysai. In silentio & spe erit fortitudo nostra. Eccles. XXIII. Verbis tuis facito statueram, & frenos ori tuo.* Habebat etiam specialem gratiam consolandi pusillanimes per auctoritates sacræ paginæ, quam semper gerebat in pectore, & in ore, nec non & in opere, legendo, scribendo, & utiliora notando, quia fuit mirabiliter studiosus in lectione sacræ paginæ, creber & devotus in oratione, pervigil in matutinis observandis, & fere usque ad annos senectutis suæ matutinis cum conventu viriliter observatis postea modicum vel nichil dormivit, quia illam partem noctis post matutinas potius vigilabat, propter consuetudinem observatam Parisius & Oxoniæ tempore studii, quando fratre suo Addone priorem partem noctis vigilante ac scribente ipse partem posteriorem pervigilabat. Quæ divisio noctis in libris eorum potest perpendi & maxime in decretis & in libro pauperum. Ex illa ergo consuetudine post matutinas hyemali tempore vigilabat scribendo, utpote qui ferme omnes primitivos libros chori, & missales familiarum missarum in utroque claustro, nec non & multos alios scripsit, notavit, & illuminavit. Conscriptis autem & correctis omnibus libris, qui ad divinum pertinent officium, attendens in vita contemplativa post orationes proximam esse lectionem, deinde meditationem, multo fategit studio, ut ar-

marium librorum in Capitulo libris sacræ scripturæ impletet, hoc operis non solum sic in clericis, quos ad scribendum feruere incitabat, & per se ipsum instruebat, verum etiam sedulitatem in foemineo sexu observans, sorores ad hoc habiles sollicitè in scribendo informabat, primo quidem textum veteris ac novi testamenti & Scolasticam historiam, expositiones Sanctorum Patrum, videlicet Augustini super Iohannem, & beati Gregorii ac aliorum, nec non & Magistrorum præterea faciens diligenter conscribi, tanquam

Nil credens actum siquid superesset agendum.

Quasi enim spiritu prophetico sæpe dicebat, quod post tempora sua, dum inchoarentur opera lapidea, tepesceret studium librorum conscribendorum. Ipse vero interea legendo, corrigendo, & utiliora notando, fere in omnibus libris armarii vestigia manus suæ reliquit, nunquam otiosus existens, tanquam sibi cum Ieronymo diceret, *Semper aliquid operare, ne te diabolus otiosum inueniat.* Et ideo Jacobus: *Otiositas inimica est animæ & in desideriis est omnis otiosus.* Prov. XIII. *Anima operantium impinguabitur.* Et post à contrario: *Anima otiosa & mærens marcescet & extenuabitur.* Dicit etiam Poeta:

*Otia si tollas periere Cupidinis arcus,
& similiter;*

*Queritur Ægisthus quare sit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus erat.*

Unde contingit, ut propter studium divinæ paginæ paratas haberet auctoritates, modo de Dei præceptis, modo de Sanctorum exemplis, dulcedinem sibi & aliis faciens consolationem, & ut esset in ore suo sacra pagina sicut turris David, quæ erat ædificata cum propugnaculis. *Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* In scriptura enim divina sunt clypei, id est, præcepta Dei, ut *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Non concupisces. Non queres ultionem* &c. Ibi etiam est armatura fortis, scilicet exempla Sanctorum,

rum, sicut exemplum innocentiae Abel, Abraham obedientiae, Isaac simplicitatis, Iacob fortitudinis in labore, Ioseph castitatis, Moyses mansuetudinis, qui inter millia fuit mitissimus, Phinees zeli & fortitudinis, Samuel benignitatis, qui de Principatus culmine dejectus dixit: *Abfit ut cessem orare pro vobis*. David non reddendi malum pro malo, qui & Saul pepercit. Quapropter vir Dei collegit opuscula, manualia & brevia, sicut *arborem visiorum & virtutum*, quam prius editam ipse correxit, & multis locis supplevit. Similiter *de differentia criminum, de differentia virtutum Politicarum & Theologicarum*, & Tractatum *de anima*. Vitas Patrum etiam in ordinem congruum secundum virtutes & vitia collegit, incipiens ab oratione, lectione, meditatione, quæ sunt membra præcipua vitæ contemplativæ, & sic de aliis, quæ ipse in sua senectute plano stylo composuit, plus prospiciens utilitati legentium, quam ornatui illorum intendens. Seneca: *Plus me occupat modicus sensuum, quam spuma verborum*. Cronica etiam de omnibus mirabilibus, quæ non solum suis imo & vicinis temporibus contigerunt, cum multa diligentia conscripsit, secundum annos Dominicæ incarnationis singula luculenter explanans, de ~~divitiis~~, de bellis, peregrinationibus, incendiis, & aliis omnibus emergentibus, nihil intactum relinquens. Unde spiritu Dei actus de se tanquam de alio sæpe loquitur, exemplo Moysis, qui dicit. *Et erat Moyses vir mitissimus super omnes habitatores in terra*, & Job, *Vir erat in terra Hus, nomine Iob, simplex & rectus*, quod dicit beatus Gregorius ipsos de se per Spiritum Sanctum tanquam de aliis dixisse, non ut se extollerent, sed ut aliis exemplo prodesse. Et Iohannes Evangelista dicit: *Discipulus ille quem diligebas Ihesus, qui & recubuit super pectus Ihesu*, & Apostolus: *Scio hominem in Christo &c.* & alia multa exempla.

Ratione igitur prævia & spiritus intellectus mores fratrum examinabat, & singulis in suis obsequiis contra vitia insidiantia consulebat, conscribens antidota multimoda. Generalia ordinis instituta toto sinu complectens commendabat assidue, caput totius religionis in communi statuens subditorum obedientia, & dilectione mutua, cum mediocritate cibi & potus, & castitate, & humilitate. Fratribus etiam in secularibus eccle-

siis

sis & (1) conversis in grangiis formam vivendi mirabili sagacitate in scriptis contradidit, præcipue exhortans, ut ubicunque duo fratres simul essent in ecclesia, studerent ad mutuam caritatem, ad paritatem in prædicatione, secundum datam sibi à domino sapientiam, in ebdomadarum partitione & confessione, priorem inter eos parochianis tantum ad inquisita respondere, negotia declinare, quantum fieri posset, minorem domi subsistere, ambos in ecclesia ante omnes & post omnes esse, disciplinæ claustrum meminisse, in parochia vel alibi nunquam inebriari, propter infirmos domos simul intrare, non interesse conventibus secularium, post competentes dies in Abbatia se præsentare, vicissim in claustrum post orationem Conventui conjungi, rumores non deferre, sed per licentiam loqui, labores secundum formam claustrum servare, clauso cœnaculo comedere, breviter & discrete loqui in confessione, sine licentia Abbatis litteras non exequi, nec judicia exercere, in omni negotio testem habere, oblationes fideliter colligere, à minori quantitatem conscribi & præsentari, hospitium religiosi tantum laicis ministrare, libellos conventus servare, & non facile sine memoriali ac licentia præstare, alienos libros super unum non multiplicare, cognatos sine necessitate non frequentare, mores familiæ emendare, libenter quicquid possunt operari, apud seculares iudices non intercedere, pecuniam alienam non recipere, nec deferre, lectioni & studio operam intendere

(1) Qui vita seculari relicta asceticam amplectuntur dicuntur *Conversi*. Vulgo etiam *conversi*, qui partim pietatis, partim victus quærendi causa, illata aliqua bonorum parte, monasterium ingressi monachorum obsequiis velut famuli famulæque offerunt se & addiunt. Unde & fratres oblato, laici, *Lekenmonniken* &c. de quibus pridem jam dixi lib. 2. de *Nobilitat. cap. 2.* Gilbert. Crispin. in *vit. S. Herluin.* quæ post Chronicon Beccense apud Luc. d'Achery. *Simili se inibi propter Deum servituti nobilis mater ejus addixit, & concessis Deo prædiis, quæ habebat, ancillæ fungebatur officio, servientium Deo pannos abluens, & quicquid injungebatur extremi operis accuratissime agens.* Clemens Papa V. apud d'Achery to. 7. *Spicil. p. 23. Et quia non habebas, unde posses secundum priorem statum tuum vivere, decrevisti, quod velut conversus in monasterio Cisterciensi Cabilonensis diocesis habitares. Sed Abbas dicti monasterii, qui tunc erat, recipere te noluit, nisi promitteres, quod in Cisterciensi ordine perpetuo remaneres &c.*

tendere, vestes suas subdolis non præstare, nec pecuniam, ne conversi cum hospitibus bibant inhibere, semetipsos non amare, se non habere plenam potestatem profiteri. Non solum autem Canonicis & secularibus ecclesiis, sed & omnibus tam in claustris quam in grangiis certam formam vivendi limitabat, videlicet qualiter infirmi, quomodo minuentes sanguinem, quomodo custodes, quomodo in claustro sororum manentes se gerere deberent, ordinavit & conscripsit, nihil de ordine mutans, sed dubia declarans, & minus expressa, sicut fidelis & bonus dispensator, supplens secundum quod in ordine dicitur, quod singuli Officiales se debent gerere secundum Abbatis ordinationem.

Anno igitur Domini c10. cc. xxxvii. à diluvio beatæ Julianæ xxiv. Nicolai xlii. Marcelli xix. ab aquæductu stabilito xlv. à captivitate Iherusalem xlviii. primæ peregrinationis xlvii. secundæ xl. ab adventu magistri Oliveri xxiv. tertie peregrinationis eo prædicante xx. quartæ peregrinationis prædicante magistro Arnolando & Johanne Zantense x. à conversione beati Augustini dccc. xxviii. à conversione beati Benedicti dcc. xi. Claruit Boetius. Passionis Sancti Bonifacii d. xi. transitus Sancti Ludgeri cccc. xxviii. ex quo claruit Papa Gregorius dc. xlvii. translationis Magorum Coloniam lxxiii. Ordinis Carthusiensium c. xlvii. Ordinis Cisterciensium c. xxxix. Præmonstratensium c. xvii. plantationis Orti Sanctæ Mariæ lxxii. Floridi Orti in Werum xxiv. transitus S. Francisci xi. translationis ejus vii. translationis Sanctæ Elisabeth ii. translationis Emonis fundatoris novi claustrum, quod dicitur Campus rosarum xvi. Egburgis (1) donatæ in novo claustro sepultæ xxiv. Anno imperii Frederici ii. Romanorum Imperatoris xvii. Regni Iherusalem xiii. Siciliæ xli. Indictione x. Pontificatus Domini Gregorii Papæ noni xi. Episcopatus Domini Ludolfi Monasteriensis Episcopi xi. reverendus Pater Emo & piæ recordationis apud Deum & homines

(1) Qui & se & sua omnia monasterio offerebant, Donati etiam dicti. Charta apud d'Achery to. vii. Spicil. p. 272. Concedentes vobis &c. liberam & plenariam potestatem recipiendi moniales tam conversas quam clericas, & fratres & donatos & donatas, tam clericos quam laicos &c.

Tom. II.

R

mines in nocte beatæ Lucæ virginis, quam semper specialiter dilexit, ac ei servivit, vigiliam ejus jejunando, & omnes, quos potuit, ad honorem ejus exhortando, accedente festo ejus supplicavit eidem virgini morbo invalescente, ut si eo anno secundum Dei ordinationem esset moriturus, ea nocte ipsius precibus ad requiem transiret. Eadem igitur dictis matutinis coram positis fratribus & sororibus in novo claustro, cui ipse tanquam rigator nomen *Campus rosarum* imposuit, de laboribus & ærumpnis carnis ereptus dormivit cum patribus suis, omnibus qui adstabant fratribus non modicum fletibus, & patrem se tantum amisisse lamentabiliter conquerentibus, nec non & sororibus, quas ipse tanquam oviculas debiles & infirmas, quo fragilior erat sexus, eo sollicitius nunc blanditiis demulcendo, nunc etiam minis & terroribus deterrendo uni viro desponderat virgines castas exhibere Christo. Corpus itaque ejus sacerdotalibus indumentis, ut decuit, & mos est de Prælati, involutum, & in ecclesiam processionaliter delatum, post lecta psalteria & missas celebratas, sororibus extra portas cum cantu exequiali prosequentibus, & fratribus qui aderant comitantibus, in navi est collocatum, & ad Abbatiam deductum, ubi completis psalteriis post nocturnas vigiliis & officio divino & missis in Capitulo claustrum, ubi ipse sibi sepulturam elegerat, est sepultus. Capitulum quippe dum viveret diligens propter studium confessionum, correptionum, lectionis & sanctæ meditationis, adstrinxit sacerdotes, qui in obitu suo præsentibus erant, ut corpus suum in Capitulo humarent, & si quando novum Capitulum fieret, in illud transferrent, ut sicut vivus locum illum dilexit, sic & ad illum intraret defunctus, ubi Deus omnipotens sua ineffabili gratia per Confessoris sui merita multa infirmis confert beneficia sanitarum. Homo siquidem iste spiritu Prophetiæ in quantum ab hominibus sciri voluit, à Deo fuit ditatus. Nam in anno obitus sui cuidam laico nobili in parochia *Werum*, qui fuit cruce signatus, querenti consilium, si adhuc præparare deberet pecuniam ad passagium terræ sanctæ, dixit præcise: Neque in diebus meis neque tuis erit generalis peregrinatio in terram sanctam, quoniam post mortem meam te adhuc forte vivente erit tanta dissensio in ecclesia Dei, quod propter bella intestina non poterunt Christiani contra paganos unanimiter dimicare.

re.

re. Dixit etiam quibusdam civibus super emptione prædiorum litigantibus, quod forte visuri essent diem, quando etiam si pecunia abundarent vix eam auderent in prædia convertere propter carissimam intolerabilem, maxime cum essent multo plures venditores quam emptores, quod anno XII. post mortem suam per inundationem falsi in diversas plagas manifeste accidit. Cuidam etiam familiari suo ante horam mortis quærenti, quem vellet sibi succedere, dixit fratrem Paulum esse bonum, sed brevi tempore victurum, & Domini Pauli successorem nominatim expressit. Quæ omnia rei exitus vera esse probavit. Post mortem quoque suam probabilia signa Deus dignatus est per eum operari. Nam etiam *Dammæ* cæcam illuminavit, mutam loqui fecit, & quandam per triennium contractam & decumbentem libere fecit ambulare. Cui etiam Deum & Sanctum Nicolaum ac alios Sanctos, cum esset paupercula, & necessaria deficerent, invocanti responsum est cœlitus, ut venerabilem partem *Emonem* invocaret, quia ipsi collatio sanitatis suæ divinitus esset reservata. Et sic eo invocato sanitatem recepit. Post decessum tam Reverendi patris & solliciti Pastoris, devota illorum fratrum congregatio, quam idem pater venerabilis in Christo plantavit, & intenta oratione munivit, Domini *Sibrandi* Abbatis de Orto Sanctæ Mariæ, vices patris Abbatis, videlicet Domini Præmonstratensis gerentis, pacifice ac humiliter expectavit adventum. Qui anno Domini cto. cc. xxxviii. vere inchoante veniens, assumpto secum Abbate de Doccum, in octava Epiphaniæ Capitulo præsedit, ac exhortatione præmissa fratres de concordia monuit, & triplicem formam electionis secundum ordinem eis proposuit. Qui sine votorum examinatione ac familiari scrutinio electionem in ipsum Abbatem Dominum Sibrandum, eo quod esset vir honorabilis & discretus, & locum eundem semper dilexerat, compromiserunt, adjunctis ei tribus ecclesiæ Canonicis, qui forma electionis approbata in constitutionibus Domini *Innocentii* Papæ Memorati autem electores fratribus in Capitulo residentibus ecclesiam intrantes Spiritus Sancti gratia invocata, & collatione invicem habita, unanimiter in personam Domini *Pauli* ejusdem ecclesiæ Supprioris consenserunt. Quem cum in Capitulum reversi ad onus suscipiendum nominassent, sine contradictione ab omnibus est acceptatus. Fuit enim vir no-

bilis & valde literatus, juris peritus, facundia & dulcedine linguæ præditus, & ab adolescentia claustrali disciplina imbutus. Imponente igitur Cantore *Te Deum laudamus*, & campanis concrepantibus in chorum est deductus, & dicta debita oratione in stallis Abbatis collocatus. Deinde in Capitulum reductus professiones fratrum sine contradictione alicujus recepit, ac eodem anno in ecclesia *Floridi Orti* in die beati Magni martyris præsentibus fratribus à Domino *Ludolfo* Monalteriensis Episcopo manus imponente Abbatis benedictionem accepit. Eodem anno proxima die post Bavonis conflagrata est ecclesia Sancti Andreæ in Emetha. Die Calixti data est sententia à Consulibus de solutione per duo millia marcarum exponenda in die beati Martini. Subdiderunt se fidejussores de quantitate, videlicet de c. cc. marcis, quia reliquum fuit ex gratia indultum. Et termini solutionis sunt assignati.

Eodem anno videlicet anno Domini c. cc. xxxviii. anno ab inchoatione lateritii operis tertio, prædictus Abbas veniens in Ortum Sanctæ Mariæ de consilio Domini *Sibrandi* Abbatis ibidem conduxit magistrum *Everardum* lapidariæ artis peritum natione Colonensem ad novam ecclesiam in *Florido Orto* faciendam, mercede ipsius taxata tam hyeme quam æstate, videlicet ut reciperet præter victum æstivo tempore ad diem vii. Daventrienses, hyemali vero tempore à festo Martini ad Purificationem tres, & hoc tempore sederet ad secandos lateres, sed satis dampnose propter diei brevitatem & aëris obscuritatem. Quæ tamen forma conventionis postmodum propter suam & filiorum intolerabilem gulositatem mutata est, ut ad annum reciperet xxiv. libras, & ad diem perciperet duas uncias Groniensium. Idem autem magister in vigilia Assumptionis fundum in atrio ecclesiæ pertemptavit, & statim postea initiatum est fundamentum cum gravissimis laboribus & expensis, quia subito vacillat operis ædificium, cui debile subiacet fundamentum. Apposito igitur lineari perpendiculo magister est metitus, quam profunde fodiendum esset fundamentum, ita ut ligna in fundo posita omni tempore haberent aquam, quæ ipsa solet à putredine conservare. Hic autem perpendit per aquam, quæ erat in fossato atrii, ita ut illa æqualitas posset derivari per cuniculos terræ super tignorum superficiem ad duos pedes, cum tamen in illo autumno fuisset sic

siccitas maxima, & sic necesse fuit totum fundamentum fodere ad profunditatem xx. vel xviii. pedum. Præterea ad occidentem, ubi est major pars ædificii olim decurrebat amnis, cui nomen erat *Fivele*, ita ut esset ibi portus navium. Qui cum in *Emetba* esset obstructus & desiccatus paulatim fimo sterquilini & straminibus fuit repletus, & ideo necesse fuit in profundum fodere, ut ad solidum fundum posset perveniri. Effosso igitur fundamento vicissim de cavea ad caveam posita sunt inferius ligna abiecta adhuc recentia & succorosa propter securiorem conservationem operis, prima in longum operis videlicet ad orientem & occidentem, & desuper alia in transversum. Quibus cum multa diligentia collocatis superjecta est terra primo pinguis & fimosa pro majori attractione humoris & conservatione lignorum, postmodum sicca, quæ condensata est truncis, accedentibus ad singulos quatuor viris fortibus, quibus lassatis alii quatuor succedebant, & sic oportebat omni tempore huiusmodi foundationis interesse lxxx. viros, cum essent x. trunci, & vicissitudinalibus commutationibus carere non possent. Quibus pleno robore laborantibus tota villa contremuit, ita ut in vicinis domibus ollæ lacticiniorum effunderentur, & ova aucarum ex tremore terræ commixta factus perferre non possent. Cooperabantur autem fideliter cum parochianis ejusdem ecclesiæ cives de Wakersum, ita ut ipsi fere medietatem operis explerent. Et dabatur cotidie laborantibus medietas rotundi panis, & buccella casei ad meridiem, & tres vel ad minus duæ magnæ situlæ ad bibendum. Et sic in magna hilaritate operabantur, & auctoritate Domini Episcopi singulis operantibus quinque dies de injuncta pœnitentia indulgebantur. Canonici autem & conversi fideliter & viriliter cooperabantur. Principales in promotione operis fuerunt, *Andreas* Prior, vir prudens in dulcedine jocunditatis, & vultus arrisione, homines ad operandum optime alliciens, & frater *Menko* tunc Vestiarius & Cellerarius interior, nec non & parvorum Magister, postmodum vero ejusdem ecclesiæ Abbas effectus, & frater *Itatus* Canonicus, & *Sigrepus* conversus. Hi, quia efficaciores in duabus parochiis poterant habere petitiones, homines ad laborandum convocabant, & sæpe post diurnum laborem & sollicitudinem circa operis ordinationem & promotionem, aliis in vespere tendentibus ad

quietem, etiam post occasum solis hostiatim circuibant, petendo, & ad crastinum laborem invitando, sibi & partitionibus parochiarum, prout qualitas operis exigeret, vices diltribuendo. Positio autem fundamenti intra quinquennium fuit consummata, Deo gratiam suam apponente, ut essent optima tempora, & frumentum ubique habundaret. Nam ab inceptione fundamenti usque ad tertium annum ecclesia Floridi Orti in singulis (1) grangiis partitiones duas vel tres de clibanis frumenti poterat intrituratas relinquere anno futuro. Sed statim fundamento posito tempora cœperunt in incremento annonæ vilescere, nam eo anno, cum fuisset siccitas magna ante festum Johannis Baptistæ, postea successit pluvia maxima, quæ fundamentum ecclesiæ in fine occidentali non modicum impedivit, quia sæpe terra de die effossa propter ponderositatem & labilitatem ex pluvia relabebatur, & sic non poterat illa cavea, cum haberet in latitudine quantum ad statum ecclesiæ plus quam LX. pedes, & in longum XL. satis in fundo effodi & complanari, nec ligna satis ad placitum collocari. Tamen per totam illam caveam ligna fuerunt in fundo collocata, & ad parietem finis ecclesiæ duplicata. Fundus vero ad Aquilonem fuit debiliior in eadem parte Occidentis, quam ad Austrum, & minus solidus, quia virgam Geometricam poterant levi labore ad finem imprimere. Unde si forte ibi periculum eveniat, ex hoc sciatis evenisse. Non solum autem ex his causis finis occidentalis plus descendit, sed etiam quia orientalis jam prius fuerat ad XX. pedes exaltatus, & sic suum fundamentum fuit jam stabilitum, antequam aliud inchoaretur. Præterea quoniam difficile est superædificare, nisi sciatur intentio primi fundatoris, cum quilibet artifex discretus primo in mente disponat materiam sui operis, & diversos diversa juvant, ideo primam ordinationem operis hoc loco duximus describendam, ut si posteris placuerit superædificare ex hoc habeant materiam proficiendi. Primum enim erat propositum, ut inter duo brachia ecclesiæ

(1) Grangia, prædium, villa rustica, annonæ, segetis conditorium. Gesta Abbat. Autissiod. apud Labb. to. I. nov. Biblioth. p. 591. *Ædificavit ibi grangiam lapideam mira magnitudinis, & latitudinis, in qua jacent animalia, fœnaque & segetis reconduntur.*

ecclesiæ fieret ciborium in modum turris, cujus laquearia super tectum ecclesiæ in huiusmodi operibus solent extolli, ut fenestræ super tectum prominentes chorum illuminent, ubi tamen volebant campanas conventus suspendi. A latere vero ciborii super duas capellas, quæ firmissimum habent fundamentum, propositum erat fieri duas turres minores, & in fine occidentali turrem magnam ad campanas parochiæ. Quæ omnia licet satis essent ad ornatum, tamen propter multos labores & expensas, quibus tam Prælati quam universitas fratrum quasi in fornace tribulationis fuerunt excocti, hoc ad præsens prætermiserunt, & posteris, qui labores eorum quasi gratis, & utinam non ingrati, erant intraturi, si facultates suppetere hæc perficienda reliquerunt. Perficientibus autem cum inexplicabili difficultate, nam opus sicut evidentia declarat, erat magnum, parietes diversi, Magister & operarii omnes summo pretio conducendi, anni durissimi supervenerunt, & multi, etiam qui prædiis habundabant, coacti sunt terram exire, & alimoniam undecunque poterant requirere. Nec hoc prætermittendum, quod Dominus Sibrandus Abbas de Orto S. Mariæ instigabat, ut in sanctuario fierent duo altaria, sicut in Præmonstrato. Et ideo dilatata fuit ecclesia ad Orientem, ut largus esset ministrorum circuitus, maxime propter pressuram offerentium & communicantium.

Anno Domini cix. cc. xl. mortuus est Dominus *Sibrandus* Abbas Orti S. Mariæ, vir in omni populo valde honorabilis, corpore pinguis, statura procerus & robustus, ac bene dispositus, satis literatus, facundus in lingua, & Latina, & naturali, ingenio subtilissimus, qui ecclesiam suam cum bona magnanimitate a perversis defendit strenue, quia intus & foris magna suæ personæ habebatur reverentia. Ipse autem ecclesiam Floridi Orti specialiter dilexit, & in omnibus suis necessitatibus & antequam esset Abbas, efficaciter promovit. Succesit ei Dominus *Iarichus* fere octogenarius, qui a prima infantia in prima fundatione religioni mancipatus, & satis literatus, ac bonus prædicator, fuerat ecclesiæ satis utilis. Sed post electionem statim cæpit corpore ac sensu deficere, & vix duobus annis in officio perstitit Abbatis, & renunciavit.

Anno Domini cix. cc. xli. die Dominica in ecclesia Michaelis luna xxvii. circa horam nonam facta est eclipsis Solis,

lis, quæ secundum rationes Philosophorum poterat esse naturalis per objectum terræ inter nos & Solem. Cum enim sol est in medio zodiaci, & ecliptica linea, & luna accedit ad ipsum, ut reaccendatur, ipsis in eadem linea directe convenientibus, sole supra & luna infra, & terra sic utrique in eadem linea directe supposita, necesse est lunari objectu nobis solarem subtrahi aspectum. Zodiacus enim circulus continet in latitudine XII. lineas, quarum mediam, quæ vocatur ecliptica, sol tunc perambulat, luna autem per totam ejus latitudinem vagatur. Unde licet omni mense luna ad solem accedens reaccendatur, non tamen uno semper loco & eadem linea directe in ecliptica linea ei supponitur, & ideo non omni mense vel anno fit eclipsis. Sol autem in sua eclipsi nihilominus lucet, licet nos ejus aspectu fraudemur. Cum vero luna eclipsim patitur, lumine privatur, quia lumen à se non habet, sed à sole. Cum enim sol est sub terra, & luna supra terram vel econtra, uterque tamen in ecliptica linea, terra in eadem linea interposita privat lunam lumine, quod à sole contrahit. Et hoc semper circa plenilunium XIV. vel XV. vel XVI. Sed si luna per aliam quamlibet præter eclipticam ab opposita parte feratur, terra ob sui exiguitatem solare non potest ei lumen adimere, & ideo luna non omni mense patitur eclipsim. Poterit etiam eadem eclipsis esse prodigialis, quia circa idem tempus decessit Dominus Gregorius Papa IX. qui fuit homo valde literatus, & ecclesiæ sibi creditæ strenuus defensor, qui quinque † volumina decretalium ob librorum diversitatem & prolixitatem in compendium voluminis unius per Magistrum Remundum ordinavit contrahi. Hic *Frethericum* Imperatorem Deo & ecclesiæ inobedientem, & multa signa incredulitatis habentem sæpius monitum excommunicavit, ac postmodum anathemati subjecit. Post ipsum electus est quidam *Cælestinus*, qui post electionem tantum XVI. dies supervixit, & sic sedes Apostolica ferme per annum vacavit, *Fretherico* Imperatore electionem tam occulte quam manifeste impediante, & maxime per quosdam Cardinales, quos in captivitate detinuit, sine quibus electio non poterat celebrari. Et accidit illud Prophetæ, *Vidi Israel sicut oves sine Pastore*. Utrum autem illa eclipsis fuerit naturalis vel prodigialis ei relinquimus, qui dicit, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate*. Et Apostolus: *Ob-*
servatis

† Vid.
man. ad
jus Ca-
non.
** Lib. I.
Tit. 1.
pag. 7.

servatis tempora, & menses, & annos, timeo, ne frustra laboraverim in vobis. Paraditus:

*De lunæ gyris & solis sæpe requiris,
Sed de stellarum scis ratione parum.*

Anno Domini c10. cc. xli. occisus est *Rodulfus* primogenitus *Egberti*, qui fuit Præfectus villæ Gronienſis, & hoc per *Thizonem* militem & *Rodulfum* filium cognatum ejusdem occisi, & per Gelekonidas & Popelingos confœderatos in destructionem prædicti *Egberti* & fratrum suorum. Sed aliter quam æstimatum fuit evenit. Nam *Egbertus* juvenis cum fratre *Godescalco* effugiens, vocatis ad se *Rodulfo* de *Nurech*, & *Menzone* ad *Annem* fratrue libus suis, auxilio militum de *Pedese*, & aliorum, domum suam viris & armis munivit. Prædicti autem occisores domum *Menzonis*, ecclesiam Sanctæ *Walburgis*, & alias duas domos occuparunt, & sic aliquamdiu pugnantes plurimos hinc inde occiderunt. Sed plures & meliores ceciderunt de parte *Thizonis* & *Rodulfi*, & tandem eis deficientibus cœperunt cedere, & captæ sunt domus eorum, & quædam funditus destructæ, & fere tota villa igni tradita, quando *Rothgerus* Scultetus & sui fratres fuerunt *Thizonis* & *Rodulfi* principales coadjutores. Econtra pet *Thizonem*, & suos destructum est castrum in Gronenburch, quod fuit seminarium totius discordiæ, & domus militum de *Pedese*, videlicet *Adulfi* & *Rodulfi* fratrum, & similiter patruelium suorum, ubi & in optimis pomeriis & pretiosa supellestile multa bona sunt igne consumpta, vel etiam destructa.

Eodem anno circa ad vincula Sancti Petri electus est ad apicem Apostolicæ dignitatis Dominus Syneboldus presbyter Cardinalis, & quia aliis diversa sapientibus ipse dilexit vivere pacifice ac innocenter dictus est *Innocentius*, quartus in illa sede hujus nominis heres. Qui statim post electionem suam confirmavit sententiam latam à Domino *Gregorio* Papa contra *Frethericum* Imperatorem, propter quod insidias multas & injurias perpeſſus tandem Roma secedens secundum illud, *Si vos perſecuti fuerint in una civitate fugite in aliam*, primo se Ianuam, unde fuit oriundus, tranſtulit, ac postmodum Lugdunum super Rodanum in Burgundia secessit, & sic omnia jura Papalia Lugdu-

Tom. II.

S

num

* Cod.
Fris.
quintam
partem
proven-
tuum om-
nium ec-
clesia-
rum.

num sunt translata. Eodem anno Dominus Papa concessit Maguntino Primati & Coloniensi Archiepiscopo, ut ab omni clero suorum Suffraganeorum perciperent * quintam omnium proventuum ecclesiarum, eo quod ipsi viderentur se periculo pro ecclesia contra prædictum Imperatorem viriliter opponere. Super quo mota est quæstio & dissensio non modica, quia nec Archiepiscopus Bremensis, nec Trajectensis, nec Monasteriensis, nec aliqui Episcopi totius Alemanniæ, præter Leodiensem & Osnabrugensem voluerunt in suis diocæsis hanc exactionem admittere. Sed pro relaxatione miserunt ad Dominum Papam supplicationes, qui nec voluit ad plenum revocare, nec etiam sententias à prædictis Archiepiscopis latas confirmare, sapienter expectans, ut medio tempore fierent amiables compositiones, quod & factum est. Nam & prædicti Archiepiscopi videntes se non posse ad plenum prosperari, actionem suam mitigaverunt, & quod eis singuli Episcopi ex gratia apposuerunt, gratanter acceptarunt.

† Vid. 3.
manud.
ad jus
Canon.
12.

Anno Domini c15. cc. XLII. mense Augusto in inventione S. Stephani Dominus *Paulus* secundus Abbas Floridi Orti, anno ab obitu Domini *Emonis* & suæ successionis XI. acutissima febre correptus de clauistro sororum ad Abbatiam est deductus. Sexta die infirmitatis recepto officio communionis & inunctionis cum summa devotione & multiplicatis correctionibus, quas singillatim à singulis sacerdotibus expetivit, sciens sibi horam mortis imminere ad exemplum Domini *Emonis* de lecto se erigens, accepta stola & baculo, absolvit ab excommunicatione omnes, quos ipse auctoritate ordinaria seu delegata excommunicavit, quoniam omnis † excommunicatus à suo excommunicatore est absolvendus, nisi per appellationem ad audientiam superioris fuerit causa devoluta. Quo facto se in lectum recipiens circa horam nonam in festo Cyriaci coram positus fratribus, & de morte tanti patris dolentibus & gementibus, omnibus quæ ad suam salutem aut ecclesiæ utilitatem pertinebant sapienter pertractatis, dormivit cum patribus suis, ac peractis illa die ac nocte secundum consuetudinem psalmis, sequenti die per venerabilem virum Dominum *Hayonem* Abbatem de Merna à dextro latere Domini *Emonis* Abbatis, sicut ipse petivit, in Capitulo est sepultus. Qui mortis suæ quasi præsciens sæpius eo anno desideravit sibi complanari ac poliri operimentum sarco-

farcophagi & denigrari, ac à latere prædecessoris sui collocari. Erat autem hic pater venerabilis, in parentela nobilis, scientia cultus, juris ac Theologiæ peritus, & in Deo justus ac fervidus, in sermone jocundus, in omnibus fratribus suis habilis & compositus, in morum honestate præclarus, facundia præcipuus, ita ut etiam dulcedinem linguæ suæ mirarentur audientes. Quem etiam Dominus tanquam aurum in fornace probatum multis tribulationibus fatigari permisit, tam ab extraneis quam periculis cum falsis fratribus, in quibus viriliter contra hostes visibiles & invisibiles decertavit. Etiam ubi necessaria erat patientia quasi naturaliter erat patientissimus juxta illud Salomonis; *Melior est patiens viro forti.* Contra infestantes ecclesiam fuit strenuissimus defensor, secundum illud: *Ne des alienis honorem tuum.* Cum enim quadam vice Dominus Ludolfus Episcopus Monasteriensis, vir naturali ingenio pollens, instinctu quorundam æmulorum ecclesiam *Floridi Orti* gravare voluisset, & publice mandasset fidejussoribus super solutione ecclesiæ in Emetha datis, ne Conventui quicquam exponerent, nisi prius ex parte defuncti sibi satisfaceret, idem Abbas constanter allegabat ipsum ante obitum absolutionem petivisse, & cautionem de parendo mandatis ecclesiæ præstitisse, & sic à suo Confessore absolutum in forma ecclesiæ, & ideo à sacramentis ecclesiæ & sepultura non fuisse excludendum, cum etiam sacrilegis & aliis, qui ad Sedem Apostolicam essent mittendi, in extremis possit & à simplici sacerdote, & maxime suo Confessore beneficium absolutionis impendi, accepta, ut dictum est, cautione, ut pareat mandatis ecclesiæ; si supervixerit, & sic heredes tenentur ad interesse, nec moriens sic absolutus sacramentorum & ecclesiasticæ sepulturæ habebit aliquem defectum, *ext. de sepultur. parochiano.* His & aliis allegationibus coegit Episcopum factum suum revocare, & ecclesiam *Floridi Orti* ab illa impetitione liberam denunciare, & nichilominus prædictis fidejussoribus sub pœna excommunicationis mandare, ut solutionem ecclesiæ terminis statutis exponerent. Etiam hic præcise dixit Episcopo, quod nisi ecclesiam in suo jure paterne defenderet, ei nullam procuracionem impenderet. Et sic Dominus Episcopus, cum esset vir sapiens, & juri ecclesiastico satis deferens omnia, quæ contra ipsum Abbatem vel

ecclesiam suam fuerunt attemptata, publice in Synodo Loppershem revocavit.

Defuncto igitur hoc venerabili patre cum Dominus *Elgerus* Abbas Orti Sanctæ Mariæ vices patris Abbatis, videlicet Domini Præmonstratensis, gerens ivisset in Daniam pro visitatione facienda, Prior & Conventus Pastore orbatu vocaverunt Priorem Orti Sanctæ Mariæ cum Domino Johanne Abbate de insula Sanctæ Mariæ, qui eo anno missus fuit ad visitationem circariæ Frisiæ. Quibus venientibus primo ordinatum fuit quoddam arbitrium, sed accedentibus dictis Prælati ad Capitulum omnes fratres unanimiter concordaverunt in personam fratris *Menconis*, qui tunc erat Prior ejusdem loci. Qui post *Te Deum* cum aliis consuetis solennitatibus percantatum in Capitulum reductus professiones omnium fratrum concorditer accedentium recepit. Eadem nocte mortuus est Dominus *Rothuuardus* Abbas Sancti Bonifacii in Dockum morte subitanea in Florido Orto, cum eadem die missam devote celebrasset, & ideo nullatenus de salute talium est dubitandum, cum dicatur in libro Sapientiæ, *Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit*, maxime quia idem Abbas tam in spiritualibus quam in temporalibus ecclesiam suam in bono statu conservavit, & in multis emendavit, & in locum illum in optima venit voluntate pro cooperatione pacis & concordie in electione. Recepit autem prædictus Abbas electus administrationem ecclesiæ *Floridi Orti* anno sexto transitus Domini *Emonis* fundatoris, & primi Abbatis in festo Magni martyris, anno foundationis ejusdem monasterii xxx. anno ætatis suæ similiter xxx. Professionis *x i i i*. Subdiaconatus *x i*. Diaconatus *i x*. Sacerdotii *v i i*.

Anno Domini m. cc. xlv. præsidente Domino Innocentio Papa iv. Pontificatus ejus anno *i i i*. mense Julio, prima die mensis, in octava Joannis Baptistæ celebratum est Concilium apud Lugdunum Galliæ, quod est super Rhodanum in ecclesia S. Joannis in pede montis, præsentibus Archiepiscopis & Episcopis ferme trecentis, tribus Patriarchis, Abbatum vero aliorumque Prælatorum ecclesiæ magna multitudine. Ubi cum citatus fuisset *Fridericus* Imperator super objectis jam dudum sibi criminibus responsurus, cum non veniret, nec responsum mitteret,

teret, protelatum est Concilium ad decem, deinde ad octo dies. Tandem venerunt Magister *Thadeus* de *Soessa*, & Magister *Petrus de Vinea*, Judices palatii sui. Et iurgens Magister *Thadeus* homo statu corporis & pulchritudine, scientia & facundia præditissimus, verbis conabatur dealbatis ipsum excusare, cum tamen nullam ex parte ipsius cautionem * sufficientem offerret. Causæ autem contra eum fuerunt principaliter quatuor. Primo arguebatur de rupta pace inter ipsum & ecclesiam. Secundo de perjurio septemplici, quia fidelitatem, quam † juraverat *D. Innocentio III.* in receptione Regni Siciliæ, & *D. Honorio* in coronatione Imperii, & *Gregorio* multoties non servavit. Tertio de hæresi, utpote clavium ecclesiæ contemptor, Sarracenorum amator & cohabitator. Quarto de sacrilegio, quia Cardinales capi fecit & vinculari. ‡ Qualiter de Apulia & Sicilia fere omnes Archiepiscopos & Episcopos depulit, & claustra destruxit, redditus ecclesiarum & claustrorum suæ † deputavit militiæ & avaritiæ, imo Saraceno- rum, qui secum erant, procurationi. Unde assentiente uni- versali synodo, quomodo ipse se omni honore & dignitate per iniquitates suas reddidit indignum, sententialiter ab Imperio est depositus. Et omnes qui ei juramento fidelitatis fuerunt ad- stricti sunt absoluti. Et mandatum est eis, ad quos pertinet electio, ut libere idoneum eligant successorem. Factum est hoc anno Imperii sui xxv. Regni Jerusalem xxi. Si- cilia xlix. Ex quo submersus est avus *Fredericus LV.* An- no enim Domini m. c. lxxii. *Fridericus* Imperator com- punctus est de persecutione facta in Alexandrum Papam. *Alexan- der* enim *Tertius* in Concilio habito apud Turoniam *Fredericum* avum ipsius excommunicavit. Qui apud *Hizingonem* eundem A- postolicum tenebrosis insidiis cum Rege Franciæ capere voluit, sed non perfecit. Anno vero m. c. lxxvii. quidam de Cardina- libus sacramentum de satisfactione ab Imperatore receperunt. Quo facto Imperator Venetias venit, & ibi renunciavit causæ *Octaviani* Antipapæ, & secundum canones ab excommunica- tionis sententia, qua tenebatur, est absolutus coram multis an- te ecclesiam B. Marci Evangelistæ. § Præfatus Imperator ve- nit ad pedes prædicti Alexandri, & omnem reverentiam, quam Imperator Apostolicis impendere consuevit, §§ impendit. An- no vero m. c. lxxviii. *Fredericus* crucem accepit, & post-

* cum
tamen
nullam
ex parte
ipsius ex-
hiberet
cautio-
nem suffi-
cientem.
Cod.
Gron.

† jura-
vit.

‡ Et aliz
multæ
causæ,
quoniam
de Apu-
lia. Cod.
Gron.

† depu-
tans.

§ Præno-
minatus.
Cod.
Gron.

§§ exhi-
buit.

modum Yconium obtinuit, & tandem anno M. C. LXXXV. pervenit ad loca Armeniæ, & ibi specie delectatus torrentis nudus * tranatare conabatur, ibique diem clausit extremum, * trans-
re. mense Augusto, die Dominico. Anno vero M. C. XCIX. obiit
† Imperio Henricus Imperator filius antiquus *Friderici*, & Otto in † Im-
perium successit, Regno Siciliæ *Friderico* parvo commisso. In-
nocentius enim tertius favorem suum impendit Ottoni contra
Philippum Regem, qui pugnabat pro parvo, & coronavit Ro-
mæ eundem *Ottonem* corona & sceptro Imperii, qui nimis in-
gratus benefactori suo patrimonium S. Petri statim post coro-
nam acceptam invasit, nec pepercit parvo (1) *Friderico*, sed
† Fretherico. Apuliam hostiliter accessit, & sic Deum & homines contra se
† provocavit. † procuravit. Ideoque Summus Pontifex multis præmonitionibus
præmissis ipsum excommunicavit. Deinde Barones ab ejus fide-
litate absolvit, & sic Imperio perduto mortuus est in Saxonia
cum signo maximæ contritionis, & sic devolutum est Impe-
rium ad § *Fredericum* juvenem.

Eodem anno lectus est ad Imperium D. *Henricus* Lantgra-
vius Thuringiæ frater mariti S. Elisabeth, vir ut fama testa-
batur per omnia devotus & Judex optimus, qui à Domino
Papa est confirmatus, & postmodum apud Francofordiam cum
§§ Fretherici. filio §§ *Friderici* congressum faciens ipsum fugavit, & quosdam
de suis cepit & occidit. Sed antequam esset coronatus annuen-
te eo, cujus judicia abyssus multa, de medio sublatus est. For-
te quod Dominus voluit adhuc calcigare ecclesiam, & temp-
tare. Deuter. XIII. *Temptat vos Dominus Deus vester, ut palam*
sciat, utrum diligatis eum, vel forte, sicut dicitur Sapient. IV.
Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Placita enim Deo
anima illius; propter hoc properavit educere eum de medio ini-
quitarum. Eodem anno à cathedra Sancti Petri cœpit exoriri
siccitas, gelu in principio terram constringente, ut facillime
aratri tereretur, & sic labor agricolarum est deminutus, sed
circa Pentecosten pluvia tamen increvit. Quapropter segetes
in multa parte perierunt, & sic eo anno facta est maxima pe-
nuria panis, & duravit usque post diluvia illa multiplicia, quæ
fuerunt anno Domini CIX. CC. XLIX.

Anno

(1) Insolens ergo nihil. Nec colli Imperatorii calcati veterum
quisquam meminit. Add. Godefr. Monach. ad d. *Ann.*

Anno Domini cto. cc. XLVI. exivit frater *Wilbrandus* de ordine Minorum fratrum anno XII. à prædicatione sua priori, quando fuit cooperator venerabilis viri Domini *Johannis* Decani Osnaburgensis. Nunc vero missus fuit à Domino Maguntino Archiepiscopo, cui Dominus Papa speciale super hoc dedit mandatum. Prædicavit autem crucem super *Fredericum* de *Stoph* quondam Romanorum Imperatorem, & indixit treugas ad quinquennium. Et multi secuti sunt ipsum in prædicationibus, quoniam largas dabat indulgentias, & plurimi crucem receperunt. Sed cito secuti sunt eum fratres sui, dicentes ipsum fuisse ordini inobedientem, & ideo non esse audiendum. Quæ dissensio per Prælatos Frisiæ sic est sopita, quod idem *Wilbrandus* iter suum ad Papam acceleraret de omni negotio suo melius certificandum.

Eodem anno in festo Lucæ Evangelistæ crescente rabie ventorum aggravata est inundatio salis maris, & sic factum fuit diluvium particulare, & multæ naves fuerunt submersæ, vel contractæ, & homines submersi. Quædam vero ad aggeres * depulsæ vix homines conservarunt. In eadem inundatione *Abbas Floridi Horti* emit navem magnam à civibus de *Lyweth* periculis marinis versus *Spyck* appulsam.

* appul-
sæ.

Anno Domini cto. cc. XLVII. venit quidam de ordine Minorum fratrum cum quodam Romano ejusdem ordinis dicens se appellari † *Reynaldum*, & ostendit literas Domini Papæ directas ad quendam ‡ *Reynaldum*, & quæsit instantè pecuniam truncorum, & deposita crucis, & legata cruci in testamento defunctorum, quasi † in usum expensarum Domini Papæ. Sed Dominus *Sicco* Decanus de *Fermessum*, & nobiles terræ, pro libertate Frisonum viriliter stantes in faciem ei resistenter dicentes pecuniam illam conservari ad usum pauperum peregrinorum, qui de Frisia essent exituri, cum generalis peregrinatio, & sic vacuis crumenis cum confusione fuit reversus. Postea § fuit compertum fratribus, quod * *Reynaldus* fuit falsarius, & cum illæ literæ directæ fuissent cuidam §§ *Reynaldo*, ac ipsum mors intercepisset, iste literas illas qualitercunque arripiens falsum sibi nomen imposuit, ut per illas collecta pecunia vel ordine apostataret, vel forte potius favorem Curie per pecuniæ presentationem sibi vindicaret. Unde à fratribus suis est captus, & sicut decuit carceri mancipatus. O mirabilis honoris & dignitatum ambitio! quæ sicut Adam nudum in Paradiso decipit,

† Reyn-
noldum.
‡ Reyn-
noldum.
† ad u-
sum.

§ com-
pertum
est.
* Rey-
noldus;
§§ Rey-
noldo.

pit, ita & quosdam ex istis omnibus renuntiantes & quasi nudos non veretur temptare. Sed quid mirum! non fuit domus ab initio, in qua Cain imitatores suos non habuit. In domo Noe Cham patrem irrisit. In domo Abrahæ Ismahel Isaac illudit. In domo Isaac Iacob Esau persequebatur. In domo Jacob fuerunt Simeon & Levi vasa iniquitatis, & Ruben, qui cubile patris ascendit. Samuel sanctus filios genuit perversos, sicut & Heli. In domo David Amon corrumpit Thamar, Absalon surrexit contra patrem. Josias etiam bonus & iustus filios habuit nequissimos. Imo Iesus Christus in consolationem nostræ fragilitatis in suo collegio voluit Iudam avarum & ambitiosum, imo furem sustinere.

Eodem anno frater *Wilbrandus* ivit ad Curiam Domini Papæ, & quia multam pecuniam secum detulit nomine redemptionis crucis acceptam, & multa & magna in Curia ex parte Frisonum promisit in rebus & personis subsidia, multam ibi invenit gratiam. Quo existente in Curia Rex Franciæ, qui jam cæperat se accingere ad peregrinationem in terram sanctam, quæ à paganis miserabiliter polluebatur, supplicavit Domino Papæ, ut dirigeret Prædicatores in Frisiam, qui animarent Frisones ad eundem cum ipso. Et sic negotium illud fratri Wilbrando est commissum. Principaliter tamen domino Alberto Archiepiscopo Livoniæ, Estoniæ, & Prussiæ fuit commissum, ut ipse in transitu suo per Frisiam prædicationem fratris *Wilbrandi* roboraret, & eum defenderet. Venerunt autem post *Exaltationem sanctæ Crucis* Groninge, muniti multis literis & auctoritatibus dispensationum, nec non & privilegiis super libertatibus Frisonum. Convocatis ergo ibi Abbatibus ac aliis Prælatibus Frisiæ & juratis, ac nobilibus laicis, & maxime cruce signatis, ostensis literis suis & auctoritate indixerunt tempus passagii transmarini in Majo proximo anno futuro, mandantes ut omnes cruce signati se ad illud tempus præpararent. Sed reclamatum est ab omnibus, quod propter brevitatem temporis, penuriam argenti, & navium incertitudinem nullo modo possent tam cito præparari, & sic dilatum est usque ad Majum sequentis anni. Sed & tunc propter obsidionem Aquensis civitatis, ad quam plurimi Frisones iverunt, iter transmarinum est dilatum & vota auctoritate Domini Papæ commutata.

Eodem anno mortuus est *Ludolfus*, Episcopus Monasteriensis, vir per omnia pollens ingenio naturali, qui superbiam
Offi.

Officialium ecclesiæ Sancti Pauli potenter ac sapienter repressit, & bona ecclesiæ viriliter de manibus eorum liberavit, in omnibus actibus suis fortunatus existens. Religiosos ac humiles satis dilexit, ac efficaciter defendit. Obiit autem episcopatus sui anno **xxii.** transitus Sancti Ludgeri Monasteriensis Episcopi **cccc. xxxiii.** Fuit in ordine Pontificum à beato *Ludgero* **xxvi.** Successit ei *Otto* secundus filius *Hermani* de *Lippia* fratris Domini Gerardi Archiepiscopi Bremensis, & Domini *Otonis* quondam Trajectensis Episcopi apud *Covordiam* à Rodulfo & Threnonibus occisi.

Eodem anno mortuo *D. Henrico* Lantgravio Thuringiæ, qui fuit electus ad Imperium, & illud strenue cepit administrare, missus est à Domino Papa *Petrus S. Georgii ad velum aureum* Diaconus Cardinalis Apostolicæ sedis Legatus. Qui veniens Coloniam convocavit omnes Episcopos ac Principes totius *Alemaniae* in festo Michaelis. Qui omnes unanimiter conveniunt, nec deerat aliquis, quin vel per se venisset, vel per certum Nuntium vel per literas se excusasset, & ratihabitionem misisset, ubi communiter omnibus assentientibus electus est ad apicem Imperii *Wilhelmus* Comes *Hollandiæ* filius sororis Ducis *Brabantiae*, * confobrinus Ducis *Gelriæ*. Erant autem principales in electione sua cum Legato Domini Papæ *Maguntinus*, *Treverensis*, *Coloniensis* Archiepiscopi, & Episcopi quamplurimi, cum aliis Principibus, ad quos pertinet electio, sicut dictum est, vel præsentibus vel se per literam excusantibus.

Eodem anno concremata est ecclesia in ** *Hrwcrahufum*, de qua datæ sunt Episcopo centum marcæ novorum *Monasteriensium*, sive *sterlingorum*. Oblatæ sunt ecclesiæ in *Hälwirth* & in *Berum* de pugna *Raperti* & *Albertidarum*, & habuit Dominus Episcopus ab utrisque **Lx.** marcas *Monasteriensis* monetæ.

Anno Domini **cio. cc. xlviii.** Pontificatus *Innocentii* Papæ quarti quinto, electionis *D. Wilhelmi* Comitis *Hollandiæ* ad *Romanum* Imperium **, obfessa est civitas *Aquensis* ab eodem Rege, præbentibus sibi auxilium *D. Petro* Cardinali Apostolicæ sedis Legato, Archiepiscopo *Coloniensi*, Episcopo *Leodiensi*,

* Rectius Cod. Gron. Comitiss *Gelrensis*. Nam nondum Duces tum *Gelriæ*.

** Debet addi prius.

** *Hujus Ecclesiæ, sic Fama vocarunt, concremata est anno cio. cc. xlviii. non fortuito, sed ab hostili manu, ob id sceleris Episcopo condemnata in centum marcas sterlingorum.* Alting. in Notit. German. Infer. Part. Alt. Voc. *Houwerahufum*.

dienſi, Comite Gelrenſi, *Iohanne* (1) de *Avennes* Comite Hannoniæ, & aliis nobilibus quamplurimis de Brabantia, Hol-

lan-

(1) Balduinus Flandriæ Comes & expugnata Conſtantinopoli Imperator Conſtantinopolitanus duas reliquit filias Ioannam & Margaretam. Philippi patruſi tutela ubi Ioanna exiit nupſit Ferdinando Sancti filio Luſitanæ Regis. Meyer. *ad Ann.* 1211. & ſeq. Margareta viro nobili Bocharſo de Avennis, cui à Balduino mox in Aſiam tranſituro & liberorum & Régni tutela data & procuratio. Ex hoc duos ſuſcepit filios Ioannem & Balduinum. Et mox Bocharſus deceſſit, anno ut Meyerus vult 1218. Cognomen ei de Avennis à terræ tractu in Hannonia, cujus erat Toparcha. Fato is poſtquam functus ruruſum nupſit Margareta Guillelmo de Dampetra, nobili quidem Burgundo, ſed non admodum locupleti, ut Meyer. *ad dict. Ann.* Comiti interim in Burgundia Dominici S. Petri, unde & illud Dampetra, ſublatis tribus ex eo filiis Guillelmo, Guidone, & Ioanne, ex quibus Guido Margaretæ, prædeſuncto jam Guillelmo in principatu ſucceſſit; Ioanne & Balduino, prioris liberis matrimonii, quod crederetur id illegitimum, & Papa injuſtum id pronunciaſſet, ut contractum cum eo, qui ſacro ordini jam adſcriptus, & factus jam ſubdiaconus, ab eo proruſ rejectis. Meyer. *ad Ann.* 1215. Verum graves hinc inter fratres ut & inter filios & matrem contentiones, & inimicitie capitales, quæ & bello dederunt anſam, Guidone à matre jam diu ante deſtinato ad Principatum. Contentio autem tam pertinax, ut cum eſſent non pauci, quibus cognita Bocharſi virtus, quod is multum repugnans & invitus ſacris initiatus, mox autem ** cum occaſio vir bellicæ laudis avidus, fortis & manu promptus militatum ſe contuliſſet, ob ſingularem fortitudinem Principibus paſſim acceptiſſimus, difficulter admodum Margareta, quod deſtinaret, obtinuit, nec aliter quam Hannonia, quæ pars tum Principatus, & quæ Flandriæ tum annexa, aſſignata Ioanni. Nec tamen Ioannes, ut qui primogenitus, acquievit ſibi datis, præſertim poſtquam duxiſſet, quo vires firmaret fortius, ſororem Cæſaris Wilhelmi, Aleidyim feu Adelheydim. Cujus etiam intuitu Wilhelmus eum vocat *ſororium* ſuum in charta Ann. 1252. v. Id. Iul. qua Namurcum ei in feudum dat, & ablatam Margaretæ Flandriæ eam partem, quæ Imperii olim erat, *terram*, inquit, *de Namurco cum ſuis appendici- bus*, *terram juxta Scaldem*, *terram Aloſtenſem*, *terram de Waſia*, *terram quatuor Offictorum cum omnibus appendiciis ſororio noſtro nobili viro Ioanni Avennio*, ut eadem Comitiffa in feodum tenuit, *conceſſimus à nobis* & Imperio perpetuo poſſidendas &c. Vid. Meyer. *ad Ann.* 1246. & 1254. Etiam matri Ioannes bellum tum intulit magno quidem animo, ſed infelici eventu. Meyer. *ad d. Ann.* Pulſus enim

** Hæc
non co-
herent.

landia, Zelandia, & Frisia. Cumque fere tota æstate fuissent obsessi, circa autumnum supervenerunt Frisones occupantes planiciem campi versus Aquilonem, & chorum ante introitum civitatis, quem nemo Principum audebat prius occupare. Aqua etiam ab oriente obstructa fuit aggere fortissimo bene quadraginta pedum in altitudine, & sic aquæ præclusæ occuparunt ad minus tertiam partem civitatis. Unde dicti cives videntes se ex omni parte coarctatos elegerunt ini-

re
enim Hannonia, cum accepisset & Wilhelmum confossum à Frisiiis, fortunam novercantem æquo animo non satis ferens decessit gemens haud diu post, Ann. ut Meyerus ait c. 10. cc. LVII. relicto filio Ioanne, qui missus mortua Margareta Ann. 1279. in possessionem Hannoniæ. Meyer. *ad eum Ann.* Et hic est Ioannes, qui Florentii filio Ioanni mortuo successit Comes Hollandiæ, fratres habens Episcopos Guidonem Traiectensem, Ioannem Cameracensem, Boslardum Mediomatricum, & Florentium Principem Morienæ. Ita præter Meyerum, cum alibi passim, tum *ad Ann.* 1203. *in fin.* quem ineditum adhuc habeo, Anonymus quidam Flander, qui vixit Ann. 1450. Verum monachus Egmondanus, qui itidem nondum visus attigit extrema tempora Iohannis Hannonii, & sub Wilhelmo filio ejus floruit, Wilhelmus Procurator **, Aleydim, quæ soror Cæsaris, non Ioanni, sed Balduino nupsisse ait, eique patrem subdiaconum Ioannem dat de Avennis: *Dictus itaque Balduinus, inquit, post dissensiones varias Hannoniam, Flandriæ videlicet partem, consequitur, cui soror Wilhelmi Regis videlicet supradicti in conjugem procuratur.* Sed haud dubie, quicquid sit, Wilhelmum Procuratorem fefellit memoria. Non Balduinus, sed Ioannes Aleydis conjux, ut testis ipsa est, in charta Ann. 1283. qua defunctus jam Iohannes: *Aleydis uxor quondam Domini Ioannis de Avennis notum facimus universis.* In charta Ann. 1260. Florentium patrem suum vocat, Mathildam matrem, se uxorem quondam Domini Iohannis de Avennis, *Ego Aleydis quondam uxor Iohannis de Avennis, Tutrix Hollandiæ, Zelandiæ, universis Christi fidelibus &c.* Unde & patet quod diu vidua. Patet, quod Iohanni Florentii v. filio, non successit Iohannes, cui Aleydis nupta, sed ejus filius Ioannes, ut & in quadam sententia est à Carolo v. in causa Ordinum Hollandiæ & Brabantiae pronuntiata Ann. 1543. apud Bort *Tractatu van Arresten cap. 4.* Wilhelmus Procurator: *Anno c. 10. cc. xcix. Iohannes Comes Hannoniæ filius amice Florentii patris Iohannis proxime defuncti à nobilibus nec non à Communitate in Dominum & in Hollandiæ Comitem suscipitur.*

** Ad ann. 1240. ubi vide notas Matthæi nostri vero Tom. 4. Analæ. prioris Edit. nostræ vero Tom. 2.

re pacem & concordiam cum Rege & tradere in manus ejus civitatem. In festo B. Lucæ Evangelistæ ordinata est compositio & juramento Advocati civitatis Aquensis & duodecim nobilium ejusdem civitatis confirmata. Qui omnes juraverunt servare obedientiam Domino Papæ nec non & ecclesiæ ac Regi fidelitatem, quam aliis Imperatoribus servaverunt. Rex autem voce propria affirmavit in verbo Dei, nec non & in verbo Imperiali, quod formam compositionis ordinatam fideliter servaret, & eos in libertatibus consuetis conservaret, ac roboraret, dummodo ei fidelitatem & obedientiam servarent. Acta sunt hæc die Dominico in festo Lucæ Evangelistæ. Licet autem quidam laboraverint primo bursas Frisonum emungere, antequam daretur eis licentia revertendi, tamen consilio & auxilio Abbatis Floridi Orti, qui de Capitulo Præmonstratensi rediens amore compatriotarum in castra diverterat, & nobilis viri ac fortis & facundi Thitardi Dodinga optentum est à Rege & Cardinali, quod cum multa honestate ac gratiarum sunt actione remissi, quoniam ex eo quod campum, ubi incumbebat totum periculum belli, occupaverant, & Aquenses cives tribus vicibus irrumpentes de civitate viriliter represserunt, præ omnibus aliis nationibus specialem consecuti sunt gloriam, ac ideo cum gloria sunt remissi. Rex vero in festo omnium Sanctorum coronam Regni Alemanniæ recepit, & eodem die in throno Karoli Imperatoris est inthronizatus, præsentibus duobus Cardinalibus, videlicet Domino Hugone Sabinense, & prædicto Petro ad velum aureum, Archiepiscopo Colonienfi, & fere omnibus Episcopis Alemanniæ.

Eodem anno *Fredericus* quondam Romanorum Imperator apud Pärnam civitatem Longobardiæ per Potestatem ejusdem civitatis, auxilio *Ostaviani* Cardinalis & civium Mediolanensium in fugam est conversus, plurimis occisis vel captis de suo exercitu, castris suis spoliatis ac incensis, & custodes castrorum ducti sunt in captivitatem. Occisus est ibi Magister *Tadeus* de *Soessa* iudex palatii Imperatoris, vir magnæ prudentiæ, facundiæ, ac pulchritudinis. Eodem anno *Conradus* filius prædicti *Frederici* superatus est ab Abbate Sancti Galli, & Episcopo Argentinensi.

Eodem anno *Ludovicus* Rex Franciæ arripuit iter in terram Sanctam, & apud Marsiliam præcepit sibi parari centum naves, sed *Frederico* impediante non habuit nisi medietatem. Quam

ram quælibet poterat capere mille viros, & sic cum l. millibus in Cyprum navigavit, & ibi hyemavit, præcipiens fratri suo *Roberto* Comiti Atrebatensi, ut sequeretur in vere cum aliis quinquaginta navibus, & sic simul in terram sanctam transfretaverunt. Eodem anno *Tbizo* miles de Groninge circa festum omnium Sanctorum occisus est à *Rodulfo* de Pedese & suis complicitibus.

Eodem anno feria v. i. post octavam Sancti Martini surgente rabie ventorum satis immoderata, primum ab Affrico deum à Zephyro, postmodum à Choro & Circio, facta est elevatio maris, & rupti sunt aggeres Oceani, & operuerunt aquæ superficiem terræ, ita ut in campo Rosarum aggerem plurimis locis supergrediens totam Curiam impleret, & sic dolores & gemitus non modicos suscitavit. In ipsa maris æstuatione ventus Boream à Circio transiliens ad Aquilonem se transtulit, & sic in aggeribus versus contra Aquilonem & Vulturum præter consuetudinem maximum dampnum evenit. In ordeo etiam hyemali & tritico, quæ abundantius seminata fuerunt, propter siccitatem æstatis & autumnii damnum accidit gravissimum. Sed cito rupto aggere mediterraneo juxta fossatum effluxionis aquarum, quod dicitur *Delf*, aquæ hinc inde sunt diffusæ, maxime ad sylvas Australes, & maxima pars siliginis periit. Et sic modicum imo nihil profuit agger mediterraneus tanquam ex invidia factus, quia nichil est sapientia, nichil est consilium contra Deum. Sylvæ Occidentales; cum non flaret ventus ab oriente, aggere suo conservato, ea vice evaserunt.

Anno Domini cto. cc. xlix. jam inchoante, anno à diluvio Sanctæ Julianæ lxxxvi. Sancti Nicolai lx. Marcelli xxxi. Lucæ Evangelistæ vi. Lunæ xix. in festo Johannis Evangelistæ Zephyrus contra proprietatem suæ lenitatis borealiter intonans post vespertas horribiliter increvit, & in tantum circa conticinium invaluit, quod à diebus multis non est tantus fragor ventorum auditus, & ideo domus quam plurimæ tecto sunt nudatæ. Quædam etiam novæ & fortes corruerunt. Et nihil audiebatur ubique nisi dolor & mœstitia. Circa medium autem noctis visus est splendor in aere quoadammodo scintillans, quem quidam putabant esse fulgur, sed tonitruum non est subsecutum. Quidam autumabant esse draconem. De quo dicit Ili-

dorus Etymol. quod igneæ sit naturæ, & in tempestatibus soleat elevari. Sed cum in calidissimis Æthiopie partibus soleat nasci ac habitare, de hoc splendore malimus humiliter dubitare, quam temere diffinire. Illud tamen intelleximus, quod ubicunque visus fuit per totam Frisiam, cuilibet videbatur, quod quasi ad jactum balistæ à se distaret, & in terram descenderet. In primo galli cantu Zephyro successit Circius, qui est collateralis Boreæ ad Occidentem, & sic æstuatio maris irruit aggeres, & inundatio operuit terram, & erat ubique dolor & gemitus, eo quod Dominus flagella sic multiplicaret. Sed tamen pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui irascitur & miseretur, iram suam inter ipsa flagella mitigavit, nam si Circius Zephyro paulo ante in plena maris effusione successisset, & in tanta vehementia perstitisset, Frisia vix substitisset. Sed Dominus, qui & ventis imperat & mari, & obediunt ei, qui ambulat super pennis ventorum, ipse ventum in occidente retinuit, donec jam instaret tempus, ut Charybdidis aquas suas reciperet. Unde poterant dicere mortales; *Nisi quod Dominus adjuvit me, paulo minus periissem.* Jeremias etiam: *Sunt misericordiae Domini, quod non sumus consumpti.* Et in Psalmo: *Non secundum peccata nostra fecit nobis.* In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Nam sicut dicit beatus Greg. *Non cessant flagella divinae justitiæ, quamdiu non cessant actiones culpæ.* Adhuc enim quidam evaserant, qui aliis jam punitis insultarent, sicut fecerunt vicinæ gentes in vastatione Judææ per Nabogodonosor, donec & ipsæ vastabantur. In crastino ergo Blasii, vigilia Agathæ virginis, feria v. increvit ventus horribiliter primum à Zephyro, postmodum à Circio, iterum elevatum est mare, & supergressum aggeres terram implevit, & sic instante Circio jugiter per triduum singulis diebus naturaliter effudit se Oceanus. Nec tam immaniter elevabatur, quin domus in maritimis possent subsistere, & ideo non sunt tanti submersi, sicut olim in dilavio Sancti Marcelli, quin una effusione nimis intemperata se quasi totum effudit, & multos in maritimis oppressit. Modo autem ut Dominus ubique plagam quasi æqua lance communicaret, statim ut prior effluxio maris per diversa terrarum spatia fuit divisa, alia secunda Oceani naturam ac principaliter Dei ordinationem subsequens, & aggeres contractos faciliter transiens non solum per

per loca maritima exspatiabatur, sed etiam interiora spatia terrarum penetravit, & tunc agger occidentalis, qui dicitur *notus*, fuit interruptus, quia i. x. influxiones continuatæ fuerunt. Et quia plaga circa extremam partem hyemis accidit, aquæ totiens augmentatæ tarde defluerunt, & in humilioribus locis vix circa festum Sancti Liudgeri terra fuit arabilis, & tunc ex quadam vi falsuginis & matutino gelu terram constringente fuit terra valde solubilis, & videbatur pinguis, delectabanturque agricolæ in facilitate laboris ex tali solubilitate terræ, & fere ubique locorum plus solito seminatum est. O cæcitas & ignorantia humani generis! quia de sua præsumens scientia & subtilitate incidit in laqueum quem tetendit. Si enim minus aratum & seminatum esset, ipsum semen ad sustentationem hominum non modicam utilitatem conservasset, & jumenta laboribus fatigata modicum pretium solverent. Quibus si in vere parcitum esset, ex ipsorum pretio & seminibus perditis ad sustentationem hominum non modicum profuisset. Cœpit autem semen terræ commissum prima folia pulchre ostendere, sed natura aruit, quia non habebat humorem vegetantem, sed potius sua falsugine arefacientem, quia quo magis sol incalescebat, eo magis falsugo ad superficiem terræ trahebatur, & sic homines ad augmentum flagellationis suæ semen & laborem perdiderunt. Quidam etiam propter defectum graminum pecora in Threntiam & quocunque poterant pro alimonia miserunt, ex quibus ad augmentum flagellationis plurima mortua sunt, & non fuit locus, quo quicumque flagellum Dei evaderet, secundum illud, *Si ascendero in cælum, tu ibi es. Si descendero ad infernum, ades &c.* In Sylvis autem & aliis locis, ubi propter locorum eminentiam filigo per falsam aquam non poterat attingi, aliud accessit flagellum. In agris enim, eorum pascuis falsugine infectis, quasi nulla fuerunt gramina, nec fœnum in pratis, & sic misera pecora terram corruptam cum radicibus evulserunt, & fere in illis locis omnia mortua sunt. Et sic nulla pars Frisiæ tum à flagellis libera.

Anno Domini crō. cc. l. similiter prior pars æstatis fuit nimis sicca, & pestilentia animalium increvit, & fere omnia pecora *Silemanorum*, quæ fuerunt priori anno residua, vel ex novo aliis jam mortuis empta, moriebantur, & in calore æsti-

vo

vo corpora mortuorum animalium computrescebant , & fuit ibi fœtor intolerabilis, de quo etiam homines corrumpebantur, quia ut dicit *Galenus* plus inficit aer corruptus, quam etiam cibi corrupti. Alia etiam pestis in *Sylvis* in homines confurrexit, quod quædam gutta venenosa oriebatur inter carnem & cutem primo ad quantitatem glandis quercini , & credebant homines esse punctiorem alicujus venenosi volatilis. Sed qui diligentius examinabant dixerunt, quod aliquot diebus, antequam erumperet, poterant sentire distemperantiam, quæ quasi deambulabat per corpus quærens sibi exitum, & sæpius circa collum super scapulas erupit. Cui autem cito abscindebatur primo die, & locus ferro adurebatur, poterat convalescere. Alioquin infra VII. dies moriebatur, vix paucis inde convalescentibus sine chirurgia. Forte ex corrupto aere, vel aliqua venenosa materia. In his, qui habebant humores corruptioni habiles, in calore ad exteriora trahebatur, quia calor est attractivus, & maxime sibi similia attrahit, quod est naturale omni creaturæ. Eccles. XIII. *Omnis homo sibi simili associabitur.* Eccles. XXVII. *Volatilia ad sui similia conveniunt.* Dicit autem *Galenus*, quod aer corruptus plus nocet quam cibi corrupti. Utrum autem hæc pestis fuerit ex aere corrupto de cadaveribus pecorum in *Sylvis* putrescentibus ad solem, vel cibis corruptis, vel quod credibilis est ex divino flagello, Deo relinquimus, cujus judicium est summa causa omnium causarum. De tali pestilentia animalium dicit *Virgilius* in *Georgicis* **, quod olim in Venetia & Illyrico ex corrupto aere piscium & serpentium, qui in quadam inundatione super terram manentes ex calore solis corrupti aerem corruerunt, orta est pestilentia pecorum. De Illyrico dicit :

** Lib. 3.
in fine.

*Hic quondam morbo cæli miseranda coorta est
Tempestas, totoque autumnu incanduit æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
Corruptique lacu, infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex, sed ubi ignea venis
Omnibus acta sitis, miseros adduxerat artus,*

Rurfus

*Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.*

*Jam maris immensi prolem & genus omne natantum
Littore in extremo ceu naufraga corpora fluctus
Proluit: insolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curvis frustra defensa latebris
Vipera, & attoniti squamis astantibus hydri.
Ipsis est aer avibus non æquus, & illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.
Præterea nec jam mutari pabula refert,
Quasitæque nocent artes, cessere magistri.*

*Balatu pecorum, & crebris mugitibus † aer,
Arentesque sonant ripæ, collesque supini.
In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
Donec humo tegere ac foveis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus, nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest, aut vincere flamma,
Nec tondere quidam morbo illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam invisos si quis tentarat amictus,
Ardentes papulæ atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.*

† Edi-
tiones
jam ha-
bent am-
nes.

Hæc autem ideo interposuimus, ut si, quod absit, unquam in futuris temporibus talis pestilentia ingruerit, maxime tempore æstivo corpora talia profundo terræ infodiantur, ne aerem corrumpant, & hominibus ac pecoribus pestem inferant.

Eodem anno Dominus Innocentius Papa Lugduno Romam reversus est. Eodem anno cum Frisones tam graviter essent flagellati, Gronienses eis quasi insultabant, & pretium annonæ, quam de aliis terris navigiis advehebant, sine misericordia aggravabant. Sed ecce aliud vix ipsis accidit. Nam cum Conradus de Groninge, & Rodulfus milites de Pedese, & eorum

Tom. II.

V

com-

complices, ac major pars Groniensium vicinis Frisonibus multas inferrent injurias, & nudinas equorum in pace consuetas non servarent, imo meliores equos pro placito suo sibi tollerent, ac etiam nobiles de Fivelgonia captivassent, & Hunesgonibus multa inferrent dampna & incommoda, tandem Fivelgones & Hunesgones cum pro insula Uthusensium **xxii.** annis discordassent, pacem ultro inter se ordinaverunt, quasi Deo destructionem Groniensium procurante. Et hæc facta sunt mediante domino Siccone Decano de Fermesum, viro facundo, & secularibus negotiis idoneo, cum aliis viris discretis, religiosis, ac secularibus, ut tandiu pertractata & sanguine multorum aggravata terminaretur hoc modo, ut quarta pars cederet Ernerensibus, qui primo medietatem sibi usurpare volebant, reliquæ tres Uthulensibus, & omnes occisi hinc inde à capitalibus utriusque partis solverentur. Fuerunt autem à parte Fivelgonum occisi fere centum viri. Ab altera parte totidem præter octodecim. Redemptionses captivitatum restitutæ, & hæc à capitalibus hinc inde non ab illis qui receperunt. Pro spoliis manifestis & incendiis Ernerenses dederunt Fivelgonibus, & eorum capitalibus, scil. Uthulensibus, **xxiv.** millia marcarum monetæ Fivelgonensis, Uthusenses Hunesgonibus nongentas marcas. Spolia vestium, armorum, & omnia vulnera præter mutilationem sex membrorum propter Deum & bonum pacis dimissa sunt. Pace igitur inter eos ordinata, istis tamen nondum finaliter terminatis concurrerunt omnes quasi populus unus, ut invaderent Groningenses, & post audacter invadentes castrum Gronenburch destruxerunt, quod erat contra illos de Trentawalda principaliter ædificatum in littore Hunese, ipsa Hunesa in quodam circulo ipsum castrum fere totum cingente, & putabatur multis & maxime vicinis non modicum nociturum. Postmodum Groningam obsederunt, sed propter humiditatem autumnii & aeris intemperiem hoc anno non * profecerunt.

* profecerunt.

Anno Domini **cio. cc. li.** post Pascha *Fivelgones & Hunesgones* fœdera sua datis obsidibus innovantes adjunctis sibi *Menternensibus* Groningam obsederunt. Et quidam vallum transeuntes per scalas coeperunt ascendere, & eos viriliter impugnare, qui tamen saxis & balistis se diu defenderunt, sperantes Frisones secundum consuetudinem suam cito ad propria re-

veru-

versuros, sed ipsi in obsidione fere ad quatuor hebdomadas perseverantibus Groningenses timentes, ne si bello caperetur civitas, nimia fieret strages, se in manibus hostium tradiderunt, ex pacto, ut destruerentur muri, & domus lapideæ humiliarentur usque ad cellaria, mercatores ibi cum omnibus rebus suis libere manerent, milites silvis corporibus & rebus exirent, nunquam ibi stabilem mansionem habituri. Et sic muri pro majori parte fuerunt destructi, & domus humiliatæ. Et milites ad illum annum ultra Coverdiam, ubi poterant, habitabant. Munitionis etiam in Pedese destructa est.

Eodem anno mortuus est *Fredericus* quondam Romanorum Imperator anno depositionis suæ ab Imperio vi. Et quantum in se fuit Conrado filio suo Imperium commisit, cujus mater filia *Ioannis* Regis Acon, & sic jure hereditario debuit succedere in rebus maritimis transmarinis in Asia. Qui statim exemplo patris violenter occupat Siciliam, Apuliam, Calabriam, & loca vicina. Fautores D. Papæ etiam in Tuscia infestabat, sed tamen Romam non pervenit. Eodem anno strangulatus est in domo sua miserabiliter Magister *Gerbrandus de Inguldam*, homo multæ subtilitatis, literaturæ, & summæ facundie per *Itacum* & suos complices.

Anno Domini c10. cc. lxx. milites de Groninga in autumno in prima autora quibusdam consiliis addentibus in villam Groningæ præsumptentes *Hermannum Buchel* occiderunt confidentem in pace * sibi mediante Episcopo Trajectensi juramento firmata, & *Geleconidas* multis spoliis & injuriis affectum, quæ totam causam destructionis civitatis eis imposuerunt, dicentes eos vicinas terras commovisse, & tempore obsidionis non, sicut poterant, restitisse. Unde interim conturbati *Fivelgones* & *Hunefgones* collecto exercitu eos invadere voluerunt. Sed ipsi considerantes se non sufficere ad resistendum gratiæ se commiserunt. Et *Conradus* in *Hunefgoniam*, *Egbertus* in *Fivelgoniam* se obsides tradiderunt, eo pacto quod absque conditione parerent ipsorum ordinationi. Eodem anno mortuus est dominus *Rapertus* Decanus de *Loppershem* relictæ religionis ab Abbate *Floridi Orti*, & restitutis omnibus, quæ iniuste acceperat. Mortuus est etiam *Menko* Abbas de *Rip* juris peritus, & honestæ scientiæ, morte subitanea.

Anno Domini c10. cc. lxxx. milites de Groninga falsis

promissionibus de locis, ubi obsides erant, evadentes, & collectis viribus Groningam venientes in claustrum Minorum fratrum se receperunt, & tam claustrum quam domos vicinas lapideas munientes Geleconidas in ecclesia S. Martini, Walburgis, Nicolai impugnabant. Tunc Fivelgones commonentes Hunesgones de fide data in auxilium eos vocabant. Sed ipsi inter se dissidentes non venerunt, & sic soli Fivelgones prædictos milites & eorum coadjutores quam plurimos viriliter invaserunt, & die ac nocte impugnantes ad deditionem compulerunt, quibusdam tamen hinc inde prius occisis, & sic recepti sunt obsides *Adolphus* de *Pedese*, *Egbertus* de *Groninge* milites, cum tribus aliis, ac in Fivelgoniam deducti. *Conradus* autem subtiliter se prius de bello subtraxerat, sciens sanguinem suum plus quam aliorum desiderari. Cum ergo prædicti obsides ad aliquot dies in libera custodia mansissent, heredes occisorum & vulnerati conclamabant, ut arctiori custodiæ manciparentur, donec omnibus læsis satisfacerent. Et sic ingravescente tumultu populi *Appengadomme* juxta turrim in superiori domate in trunco sunt reclusi, & ibi ad sex hebdomadas manserunt, donec præstarent sufficientes cautiones, quod omnibus læsis satisfacerent, & sic ad propria sunt reversi.

Anno c13. cc. l1v. migravit Dominus *Innocentius* Papa 1v. cum pro defensione ecclesiæ à *Frederico*, & filio suo *Conrado*, ac fautoribus eorum, multas sustinisset tribulationes. Successit *Octavianus* Cardinalis Diaconus sanctæ Mariæ in via lata, & dictus est *Alexander* 1v. Eodem anno obiit *Conradus* filius *Frederici* quondam Imperatoris, & intromisit se de Regno Siciliae, Apuliae, Calabriae, *Meinfridus* filius *Frederici* naturalis, quem genuit de filia cujusdam Comitum non legitimata. Iste plus patre & fratre studuit desævire in ecclesiam & fautores Domini Papæ, & copulatis sibi Sarracenis quasdam civitates in prædictis regionibus funditus evertit. Eodem anno *Emesgones* versi sunt in seditionem, *Federgones* contra *Husenses*, qui dicuntur *Henefetan*, & cum eis fere omnes *Frisones Orientales*. Nam *Federgones* sibi confœderaverunt parochiam de *Hinte* cum suis adjacentibus, & de *Sibetatesumbechte* & *Evesumbechte*. Insuper attraxerunt sibi *Nordenses* à parte altera, & *Reydeneses* ab altera, ut *Husenses* & *Brokmannos* penitus destruerent. Sed illi *Harlingos* contra *Nordenses* sibi attrahentes & superiores

riores Emsgones contra Reidenſes ſe viriliter defenderunt. Et tunc effoſſa fuit obſtructio aquæ Gent, quæ dicta fuit Caldamereſdom. Contra Brokmanni per immiſſionem aquarum multa damna ſunt perpeſſi.

Anno Domini c15 cc l v. *Conradus* & nepos ſuus cum quibuſdam ſtrenuis ſociis noctu de *Padapale* venientes, audacia inaudita ſe periculo ſubjicientes, per ſcalas eccleſiam S. Martini ſuperius aſcendentes, diluculo per coclear deſcendentes, ac ſtriſtis gladiis ſuper incautos irruentes novem viros occiderunt, & interim reliqui per feneltras & ubicunque poterant deſilierunt. Et ſic omnes res & jumenta, quæ fuerant in eccleſia, & multa vaſa vini ex novo ablata militibus ad uſus ſuos ceſſerunt, & exinde largas habuerunt expenſas. Tandem advenientibus militibus de *Binechum* videlicet *Stephano*, & fratre ſuo, & aliis duobus ad pacem ſunt redaſti in tali forma, quod ſuper homicidiis, ſpoliis, & aliis damnis nulla hinc inde fieret exactio. Inſuper communes cives bonum pacis affectantes omnia damna partibus indulſerunt.

Anno Domini c15. cc. lvi. Dominus *Wilhelmus* Rex Romanorum à quibuſdam militibus ſuis irritatus ſurrexit contra Friſones extremos verſus occidentem, qui dicuntur Weſtlingi, & æſtivo tempore novem parochias obtinuit, & ibi caſtrum ædificavit in locis arenofis & equitibus adibilibus. Sed cum reliquam partem terræ propter aquoſitatem & foſſata non poſſet obtinere, hyemali tempore cum eſſent aquæ congelatæ & meabiles, agmine conſiſus equeſtri interiora terræ illius ſuper glacies confidenter adivit, & cum Friſones pedestri agmine occurrerent, militibus Regis glaciei minime credentibus, & ideo fugientibus, ſub pedibus equi Regis glacie conſracta, ipſe comprehenſus eſt, & agnitione ac proditione cujuſdam militis ſui fugitivi à Friſonibus eſt occiſus, & corpus ejus ab occiſoribus delatum in domo cujuſdam occulte terræ inſoſſum eſt. Electus fuit ad Imperium Dominus *Richardus* Comes & frater Regis Angliæ, qui cum pecuniam copioſe D. *Conrado* Archiepiſcopo Colonæ & aliis Principibus Alemanniæ diſtribuiſſet, nihil proficiens ad propria eſt reverſus.

Anno Domini c15. cc. lvii. initiatus fuit novus agger in *Soude*, & ſatis fuit firmatus, ſed cum non ſatis eſſet exaltatus, increſcente nimis Oceano, denuo ante feſtum Gereonis Fivela

fuit

fuit irrupta, quæ anno ebdem videlicet in æstate instanti fuit reparata. Sed illa irruptio quæ fuit in aggere *Thiardi Iuldelenga* non potuit stabiliri.

† vid.
infra ad
Ann.
1266.

Anno Domini cto. cc. lxx. mortuus est *Otto* Monasteriensis Episcopus, natione Lippensis. Successit Dominus *Wilhelmus* nepos Domini *Ludolfi* Episcopi. Eodem anno consecrata est ecclesia *Floridi Orti* à Domino *Christiano* Lecowiensi Episcopo vigilia nativitatæ beatæ virginis, præsentē Domino *Willelmo* electo Monasteriensis ecclesiæ cum summo altari, & Sancti *Viti*, quod est in mediō ecclesiæ. Sequenti die in festo beatæ virginis consecrata sunt alia quinque altaria. Eodem anno ipsa ecclesia cum altaribus & suis ornatibus, quatuor novis calicibus, fenestris, testudinibus, & ceteris necessariis, non sine maximis laboribus & expensis † temporibus Dn. *Pauli* Abbatis fundata, anno vero xvi. officii Dn. *Menconis* Abbatis per suam fervidam & laboriosam promotionem perfecta, & decorata, ac dedicata, cum, ut præostensum est, essent tempora durissima propter frequentes inundationes salis maris, & omnia necessaria essent in summo pretio. Dedicata est autem ecclesia anno à prima fundatione claustrī, & transitus fratrum in *Floridum Ortum* xlvī. Eodem anno manifesto flagello Dei per terræ motum ac fulmina, & tonitruum, civitates quædam Italiæ in majori parte sunt destructæ, cum essent prius admōnitæ per quendam Episcopum, ut de peccatis suis pœnitentiam agerent, & vitam suam emendarent. Sed illi non sicut Nini-vitæ pœnitentiam egerunt, quinimo sicut Sodomitæ in peccatis suis perfliterunt. Et ideo apud *Trapanam* civitatem motus, in cuius pede civitas posita erat, terræ motu scissus fuit, & pars ejus super ædificia ejus corruit, ita ut peregrinis nostris non invenirentur domus ad hospitandum in civitate, sed in tentoriis manserint. *Messana* est nobilissima civitas Siciliæ, quæ vulgo dicitur *Messin*. Fulmine succensa fuit superius, & inferius à terræ motu consumpta. Tertia vero civitas post *Trapanam* & *Messanam* fuit *Anekon*, similiter terræ motu destructa. Quarta *Menkalion*, quinta ad Sanctum *Antoniam*, sexta *Mons marinus*. vii. *Castellum paganorum*, viii. *Milleforet*, ix. *Quilian*, x. *Mariget*.

Eodem anno Dominus *Henricus* Episcopus Trajectensis propter exactionem pecuniæ ultra consuetudinem cum Threntonibus

nibus, quatuor parochias de Threntawalda armata manu permovit invadi. Sed cum obtento introitu sylvæ quasi victores exultarent, & jam quatuor domos igni tradidissent, accurrentibus vicinis Frisonibus & ipsis civibus Threntones in fugam versi sunt, & viginti occisi, centum secundum Latinam computationem fugientes in Hunesa sunt submersi, & plurimi vulnerati, & turpiter dearmati, vel etiam nudati, & quidam captivati.

Anno Domini ciro. cc. lx. talis litera fuit à partibus transmarinis transmissa: *Illustribus Regibus, Principibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & aliis ecclesiarum Prælati, ac Nobilibus viris, Baronibus, militibus universis præsentis literas inspecturis, frater Thomas de ordine Prædicatorum miseratione divina Bethlehemitanus Episcopus, in partibus transmarinis Apostolicæ sedis Legatus, Salutem in filio virginis gloriøsæ, qui in Bethlehem nasci dignatus est. Tribulationes civitatum partium Orientalium, quas passæ sunt, non solum ex longinquo, sed ex vicino quasi post parietem audientes ** de-*

** Forte
dejeci-
mus.

fecimus. Timor & hebetudo mentis cecidit super nos, & super filios nostros. Quis enim, o viri Catholici, non videt non solum illam, sed illas, civitates quam plurimas & munitissimas ex terræ finibus ad se usque ab Aquilone succensas, videns manum Domini durissimam & inflexibilem tam sollicitè, tam attente, tamque continue in totius fere orbis excidium vigilantem; Veremur enim ne Jeremiæ verbum ad istarum partium incolas extendatur dicentis: Ecce populus venit de terra Aquilonis, gens magna, confurgens de finibus terræ, sagittam & scutum arripiens, crudelis est, & non miserebitur. Audivimus famam ejus, dissolutæ sunt manus nostræ. Nec mirum, quia ex tribus unum nobis formidamus instare, ut vel terram sanctam desertam & solitariam relinquamus, vel tradamur in manus non solum sanguinem sitientium, sed etiam in hoc delicias suas ponentium, ut vel eorum gladio consumamur, vel exponamur servituti perpetuæ infidelium, & non misereantium dominorum, qui nec die nec nocte dant requiem servis suis. Nam Tartari, potius nominandi Tartari, gens effera, gens immitis, fere totam Orientalem plagam indefessa falce metentes, postquam Baldach civitatem famosam, locum regium, & caput præcipuum paganorum suo dominio subjugarunt, expositis in ore gladii cum Calipha eorum omnibus fere habitantibus in eadem, è vestigio omnes consequenter civitates & regna usque Halapiam conterrentes demum Halapiam infra quindenam per suam violentiam occuparunt, divitiis & honoribus habundantem, &

eam

eam per fraudem non per vim obtinuerunt, per inhabitantes callide sibi traditam, & apertam, occisis cunctis viventibus in ea. Tandem castrum ipsi civitati annexum, quod fuit firmissimum, similiter pro quasdam inhabitantium discordias subintraverunt, in quo thesauros reppererunt quamplurimos cum lapidibus pretiosis. Quibus sublati castrum subverterunt, & civitatem per circuitum diruerunt. Quod videntes ceteri regni illius nobiliores, scilicet Soldanus de Ruilpia, Suldanos de Camolla, dominus de Hambac, & dominus de Amon, & alii quamplures venerunt ad eum, & pedibus provoluti facti sunt ei obedientes. Soldanus vero Damasci trium regnorum dominus ab eorum facie fugiens terram dimisit, & major pars populi sui ab eo recessit, & ad auxilium Babiloniorum confugit. Sed omnes civitates Sarracenorum Regi Tartarorum claves cum Nunciis miserunt ejus dominio se submittentes, ut sic ferocitatem suam placarent. Nonnulli vero Sarracenorum, quos fides Catholica Christicolis inimicos constituit capitales, cum uxoribus, & filiis, & suppellectilibus ad maritima confugiunt, & Christianorum manibus velut aves, quas insequitur accipiter, se committunt. Plures vero fugam ad Babilonios ineuntes, quod incredibile est auditui, se confractis viribus velut attoniti per prærup-ta montium & per spatia camporum dispergebant, sic quod parentes filiorum obliti, frater sororis, maritus uxoris, dimissis spoliis aut per viam projectis, solam vitam salvare, conculcatis in itinere debilibus & infirmis, satagebant. Videte ergo si Tartarorum nomen convenit his, qui id agunt, vel quia ad tartara pertrahuntur, vel quia tartareis satellitibus in omnibus concordant, vel à * tartarisin, quod in Græco sonat tremere vel horrere. Procul dubio enim sunt horribiles & tremendi. Inebriant enim terram sanguine, & humum adipe pinguescunt, quia dies ultionis Domini & annus retributionis venit. Et si non sufficiunt ista ad doloris cumulum & terroris, Antiochena civitas prius de victoria desperans quam perveniret ad bellum, cum toto Principatu suo eorum obedit voluntati. Princeps autem Antiochenus cum terra Tripolitana incredibili tremore confractus Antiochenorum vestigia est secutus. Itaque aliis universis jugo se Tartarorum subjicientibus, aliis attonitis & quasi stupidis ad terrorem fulminis ex Dei judicio fulgurantis, sola civitas Aconensis & Tyrus cum castris domorum templi, & hospitalis, & Teutonicorum, quæ fratres prædictarum domorum pro viribus muniverunt, ad tantum & tantorum conflictum se præparant sustinendum, die nocteque fossatis, machinis, & aliis instrumentis bellicis præparandis conti-

* ταρταρ-
ισιν.

continue insistant. Sed cum jam existente periculo non in incerto timeamus, licet cum lachrymis & suspiriis pauca reliqua fidelium provinciae cismarinæ de die in tantorum hostium impetum præstolantur, non tamen omnino deicimur in Dei auxilio confidentes, & post Deum in vestro festinato subsidio totam ponentes fiduciam spei nostræ velut in singulari refugio, & consueto præsidio populi cismarini. Et etiam idem Rex Tartarorum nobis literas blasphemiae plenas in Deum viventem inaudita superbia destinavit, ut vere dicere possimus, Dies hic est tribulationis & angustiae; & ideo eas expandimus coram Deo vivo, dicentes unanimiter & orantes: Domine Deus noster, tu fecisti cælum & terram, inclina aurem tuam, & audi omnia verba Regis Tartarorum, qui misit, ut exprobraret nobis Deum viventem, dicens tuum posse esse in cælis, † Mangokan vero in terris. Nunc ergo Domine Deus, salvos nos fac de manu ipsius, ut sciant omnia regna terræ, quod tu es Dominus Deus solus. Nichilominus etiam expandimus coram vobis, qui estis pugnatores præcipui Dei vivi, ut tantis auditis blasphemis vos zelus Dei ad vindictam accendat, & ad terræ sanctæ defensionem inflammet, & ad succursum provocet sanguinis populi Christiani. Non putetis o viri Christianissimi, quod ut animam vestram tantum liberetis vos Dominus viros præcellentes ordinavit & Principes, sed ut tali tempore in clipeum & defensionem vos Dominus præpararet. Propterea ad vestræ pietatis gremium fufis lacrimis post Deum præcipue in tantæ necessitatis articulo recurrentes, quantum possumus, supplicamus, ut ad defensionem terræ sanctæ, ubi Dominus noster Iesus Christus nasci ac mori dignatus est pro nobis, ubi nostram operatus fuit salutem, pro qua tanto laboravit tempore universitas populi Christiani, cum studio omnique sollicitudine intendatis, nec patiamini, sicut infideles intendunt, nomen Domini Iesu in partibus Orientis deleri, & oblivioni mandari, sed potius exurgat velut gens inclita, apprehendat arma & scutum, & exurgat in adjutorium terræ sanctæ cum robore & vigore, ita quod in æstate præsentis sui succursus remedio valeat recreari, donec tandem cum Regibus & Principibus de subsidio terræ sanctæ altius disponat, & ad tot tantorumque hostium resistantiam invincibiliter animetur. Valeat universitas vestra in Domino. Datum Acon Kal. Martii. Pontificatus Domini Alexandri Papæ 1v. anno. vi. Indictione iii.

Item alia epistola: Frater Thomas de ordine Prædicatorum dominici præsepîi & virginalis puerperii custos indignus, Apostolicæ Tom. II.

X

Sedis

† Conflatum id haud dubie ex Mango Chan.

Sedis legatus, discretis viris universis Præpositis, & aliarum ecclesiarum Rectoribus Frisæ in Christo karissimis salutem in filio virginis gloriosæ, qui in Bethleem nasci dignatus est. Licet locorum intervalla & personarum distantia nimia nos disjungat, tamen in quantum possumus, & divina gratia subministrat, libenter provinciæ vestræ habitatoribus providemus, & ipsorum animarum periculis obviamus. Attendentes siquidem ex accessu mulierum Frisæ ad has partes præ devotione vel subsidio terræ sanctæ, pro locorum nimia distantia, & permultis aliis casibus, qui offerunt se in via, multa pericula provenire, cum contingat frequentius instante humani generis inimico, quod cum aliquibus earum, prout fertur, adulteria & fornicationes à peregrinis gravia, dum iter faciunt, committantur, universitati vestræ consulimus attentius, vos monentes, quatenus omnes & singulas mulieres vestræ provinciæ, quæ causa devotionis vel quacunque alia de causa assumpserunt olim, vel assument de cetero, signum crucis, universi & singuli in suis parochiis moneatis attentius, & inducere procuretis, ut pro causis prædictis partes non visitent cismarinas, sed quod in via debebant expendere vobis assignent, vel alicui fideli à vobis super hoc constituto, per fidelem Nuntium ad partes istas mittendum pro subsidio terræ sanctæ, vel aliquem vel aliquos bonos viros dictæ mulieres de dicta conducant pecunia, loco earum mittendos pro subsidio memorato. Illos autem, quos vobis constiterit à x. annis & supra crucis signaculum recepisse, attente monere ac inducere procuretis, ut exequantur votum crucis, vel redimant se à laboribus ex causis legitimis excusantibus. Quibus omnibus prædictis mulieribus & aliis prædicto modo excusandis, ex nunc auctoritate nobis ab Apostolica sede tributa illam indulgentiam suorum veniam peccatorum, quam optinerent, si terram sanctam personaliter visitassent. — Datum Acon &c.

Emissis autem præscriptis literis Hullebū frater summi Regis Tartarorum per quosdam Nuncios didicit fratrem suum Mangocan, qui super omnes Tartaros regnaverat, universæ carnis debitum persolvissē, sperans se Dominium suscepturum, ulterius non processit. Verumtamen magnam reliquit partem exercitus ad custodiendas terras, quas expugnaverat, & præcepit omnes destruere munitiones. Postea venit idem exercitus in terram sanctam, & castra juxta Iordanem fluvium æmetatus, & tum temporis tradita est eis Damascus cum omnibus munitionibus, sicut Masbele, & Belmas, & Aschilon, & Psaltus,

Pfaltus, & cetera castra Sarracenorum. Et non solum Sarracenis, verum etiam Christianis fecerunt multa incommoda & partialitias fraudulentas. Civitatem quoque *Sydoniæ* destruxerunt, in qua Christianos plurimos occiderunt. Quibus auditis Soldanus Babiloniæ anno Domini c10. cc. lx. mense Augusto imminente cum omni exercitu de partibus Ægypti egrediens cum eis congressus est in terra Canaan, eosque vicit viriliter & potenter. In quo conflictu ibidem de Tartaris lx. millia ceciderunt, ceteri fugerunt. Dein cum Soldanus Babiloniam redire deberet, à quibusdam suis Ammiralibus est occisus, & alium Soldanum prout intelleximus, elegerunt, virum ignobilem, virtutibus vacuum, ceterisque maleficiis criminolus. Quod patet ex eo, quod non multo post suam electionem nobiliores, ut dicitur, occidit Ammirales. Insuper bajulos suos Regno superposuit Damasceno, Iherusalem quoque ac sepulchrum Domini in suam redegit potestatem expulsis Surianis & aliis habitatoribus.

Hic libet paulisper intueri, quomodo est Dominus in paganis, quos curare non videtur, imo projecit à se, quia ipsi ab eo recesserunt. *Ezech. Non affligam te ultra, quoniam projecisti te.* Tamen in eis etiam complet quod dicitur *Genes. xx. Ego sum Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitates parentum in filios usque in tertiam & quartam generationem eorum, qui me oderunt.* Duo autem fuerunt fratres Saladinus & Saphatinus, qui Dominum suum Regem Ægypti occiderunt, & Regnum Ægypti possederunt, & postmodum Dominum de *Baldach*, quæ est civitas maxima, habens Dominium super omnes Sarracenos, sicut *Roma* super omnes Christianos, occiderunt. Unde & ejus Dominium, sicut totam Asiam, usque ad Indiam optinuerunt. Iste *Saladinus* cepit Iherusalem anno Domini c10. cc. xc. captis & expulsis Christianis, & muros destruxit, præter templum & turrim David, & multas crudelitates exercuit contra Christianos. Idecirco sua crudelitas non fuit à Domino tolerata, nam eo mortuo frater suus *Saphatinus* xv. filios suos occidit præter unum, qui regnum *Halapiæ* obtinuit, & sic *Saphatinus* adhuc vivens filiis suis vii. Regna Asiæ divisit, qui nunc in quarta generatione sicut patres eorum Dominis suis fecerant, à suis servis receperunt, quia & Rex Ægypti & Rex Damasci uterque à suis Officialibus sunt occisi, & servus Regis Ægypti

& Babilonis Regnum ipsum possedit, & Regnum Damasci (1) bajulo contradidit. Sicut olim Baltasar fuit quarrus à Nabugodonosor, qui à Dario & Cyro fuit occisus, sicut prædixerat Ysa. x. *Væ Assur virga furoris mei.* Item xiii. *Ecce Babylon illa gloriosa, in regnis inclita, sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorram, sic non habitabitur in perpetuum, sed requiescent ibi bestiae, & replebuntur domus draconibus, habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi.* Similiter Nero fuit quartus post Augustum, qui imperium perdidit, & se ipsum cultello occidit. Et postea transiit imperium ad Vespasianum, qui erat de alia generatione, & successit filius suus Titus, & post eum Domitianus frater Titi, qui propter suam nequitiam in tertia generatione regnum perdidit. Quanto magis timere debent Christiani, quod res male acquisitæ non stabiliuntur. Psal. xii. *Non robustabitur hoc quod ex impietate.*

Anno Domini cxc. cc. lxi. mortuus est Dominus Conradus Archiepiscopus Colonienfis, qui erat in omnibus agendis vir magnanimus, & ecclesiæ suæ defensor strenuus, qui duces Brabantiae & de Limburch, & Comites de Iuliaco & de Cleve, & de Monte potenter humiliavit, & ecclesiam Coloniensem exaltavit, & ditavit. Successit Dominus de Falkenberch frater Comitum. Eodem anno consummatum fuit fundamentum ecclesiæ in campo *Rosarum*, & ipsa ecclesia infra triennium in muris ædificata. Eodem anno Dominus Carolus frater Regis Franciæ à Romanis in (2) Senatorem electus.

(1) Anno

(1) Præfecto, seu Præsidi, Innocentius iii. lib. 1. epist. 170. *suum Balivum & Procuratorem faciens generalem.* Idem lib. 3. epist. 112. *& regno, cuius balivum testamento nobis reliquit.* Auctor etiam paulo ante: *Insuper bajulos suos regno superposuit.* Raymundus Comes Tolosæ apud du Chesne to. 5. bist. *Captum necesse habeat sine mora Episcopo, Officiali, vel Bajulo ipsius Episcopi præsentare, & mox emunt baylivias à Domino, ut in balliis eorum Baylivorum heretici libere valeant egredi vel ingredi.* Et hinc nostrum *Bajla*.

(2) Cum veteribus Senatoribus commune huic nihil. Præfectus fuit à Papa urbi. Olim ita se res habebat: Cum nondum urbem absolute haberet Papa in potestate, creabat populus qui præesset, & una cum Senatoribus obtineret rerum summam, Papa etiam invito, quem nuncupabat Patricium. Patricii vox homonyma.

ma. Et eorum progenies, quos Romulus habuit à consiliis, & quos Princeps habuit Constantinopoli, quod velut patres Imperatorem juvarent consiliis, Patricii appellati, §. 4. *Inst. Qu. mod. patr. pot.* Liv. lib. 1. *bist.* Ex his autem, quos Princeps assumebat in consilium, cum plerumque etiam mitterentur, qui præsentes provinciis, præsides etiam Provinciae, & qui praeerat rerum summæ, vulgo dictus Patricius. Anastas. Biblioth. *Theophylactus cubicularius. Patricius & exarchus Italiae.* Idem in *Ioanne v i. Scholasticus cubicularius, Patricius & exarchus Italiae.* Paul. Diacon. *Romanus Patricius & exarchus Ravennæ.* Chronic. S. Benigni Divionens. apud d'Achery to. 1. *Spicil. p. 372. Leudiscus à Guntranno Patricius partibus Provinciae ordinatur.* Alemann. *de pariet. Lateranens. cap. 1.* Unde & Carolus Magnus à Papa dictus *Patricius*, cum opem ejus implorasset adversus Longobardos. Patricius passim Romanorum. Idem *Patricius* qui post urbis *Senator.* Idem qui *Potestas*, ut supra apud Emonem pag. 33. *Potestas Cornetanus.* Romæ autem Patricius, seu Senator, ut dein dictus, Papa etiam invito, submoto eo à regimine, obtinebat rerum summam, ut author Otho Frisingensis est lib. 7. *bist. & lib. 1. de gest. Frid. Imp.* Verum temporis progressu moles hinc irarum, & inter Papam & populum integros annos quinquaginta simultas tam vehemens, ut præ animi dolore nimio dicantur defecisse Innocentius 11. & Cælestinus, Pontifices, Lucius autem 11. interfectus propemodum, Eugenius 111. Alexander 111. & Lucius 111. urbe pulsi, ejecti. Nec concuti cessavit status, donec populus cum populari suo Clemente Papa 111. transgessit æquis conditionibus, permissa urbe Pontifici, qui amoto Patricio, & Senatoria potestate multum fracta & accisa, Senatorem præfecit subiectum ipsi & obstrictum, ac obstrictum quotannis, nam imperium ipsi annum, nisi Papa id prorogaret, ad reddendas rationes. Vid. Platin. in *vita Martin. i v.* Officium ejus quodnam, & quæ porro ad eum attinent, ut lector clarius cognoscat, verba veteris Statuti ut adscribam necesse est: *In alma urbe, & ad ejus regimen sit, & esse debeat unus Senator, juris Doctor, exterius, & ex loco, qui distet ab urbe saltem per milliaria quadraginta, cujus quidem Senatoris officium duret per annum, quod tempus prorogari non debeat, nec ad dictum officium idem denuo eligi, aut assumi ante lapsum integri biennii, à fine sui officii computandi. Nullus autem eligi debeat ad prædictum Senatoris officium, qui alicui de magnatibus urbis, aut civibus, etiam ex privilegio in ipsa urbe domicilium habentibus, usque ad tertium gradum consanguinitatis, vel adfinitatis, secundum jus Canonicum inclusive computandum, quoquo modo attineat. Habeat autem pro salario à Camera urbis annis singulis tria millia florenorum, qui constituunt nostri temporis scuta duo millia ducenta, cujus salarii prima sexta pars sibi in principio dicti sui officii solvatur, secunda in principio tertii mensis, tertia in principio sexti mensis, quarta in*

(1) Anno Domini c13. cc. LXII. inundatione magna invalescente & vento impellente vehementissimo multæ domus cor-

principio noni mensis, & duæ postremæ partes in Camera retineantur, nec sibi solvantur, donec per Syndicos de administratis & gestis per eum in dicto suo officio fueris realiter & cum effectu absolutus. Et mox: Neque unquam in publicum redire debeat, nec ad tribunal sedere, nisi indutus paludamento ex serico auro intexto, quod Broccatum auri appellant, vel ex serico villosa purpurei coloris, quod etiam vulgo Vellutum cremesinum dicunt, nisi malit æstivo tempore serico Ermesino ejusdem coloris uti. Dumque ita paludatus ad tribunal sedet, aut per urbem incedet, sceptrum eburneum in manibus tenere, & ante se puerum pannis infra dicendorum colorum indutum, portantem ensen, & pileum, & insuper quatuor famulos ad minus, indutos colore rubro, cum fasciis fulvi seu aurei coloris, juxta insignia Po. Rom. habere debeat. Qui cum baculis, seu baculis, eodem colore depictis, quas Mazzas appellant, ipsum Senatorem, cum per urbem & loca publica incedit, antecedant, præcedente puero prædicto equestri, deferente ensen, & pileum, si Senator equitabit, alioqui pedestri, & duobus familiaribus ad minus ultra iudices præfatos subsequenibus, & non aliter nec alio modo per urbem incedat, aut in publicum prodeat, alioquin pœnam xxv. scutorum, vice quilibet de suo salario retinendam, incurrat, & Conservatores pro tempore, semel saltem in mense; prædicta inquirere, & diligenter animadvertere, & adnotari facere debeant: alioquin de suo proprio tantundem refundere teneantur, & ulterius curare, ut in reparationem Palatii suæ residentiæ de Conservatorum consensu scuta sexaginta unoquoque anno de suo salario juxta solitum impendat. De Carolo Senatore versus Romæ adhuc extant in aula ædium Præfecti urbi.

Ille ego præclari tuleram qui sceptrâ Senatus,
Rex Siculis Carolus jura dedi populis,
Obrutus heu jacui saxi, fumoque, dederunt
Hunc tua conspicuum tempora Sixte locum,
Hac me Matthæus posuit Tuscanus in aula,
Et patriæ, & gentis gloria magna suæ,
Is dedit & populo post me bona jura Senator,
Insignis titulis, dotibus atque animi.

Vid. Fenzon. ad Statut. urb. Rom. lib. 1. cap. 3.

(1) Cod. Gron. Anno Domini c13. cc. LXII. in octava Agnetis subito circa horam tertiam irruente choro collaterali zephyri, & subsequente Circio nimis immoderate, multæ domus corruerunt, & campaniæ in Werum cum omni suo pondere de loco motum est &c.

corruerunt, & campanile in Werum cum omni suo instrumento loco motum est. Conventus occidentalis totus corruit, & pars tignorum in *campo Rosarum* de lignea ecclesia corruit, & erat terræ motus, ita ut altaria parieti inhærentia visibiliter moverentur, & Oceanus vehementer commotus aggeres infrégerit, & aquæ salis superficiem terræ operuerunt, & aquæductus in Fiscmare irruptus supernatauit, ut * aqua per diem & noctem irrumperet, donec ferventissimo labore omnium fratrum *Floridi Horti*, & totius parochiæ, & civium de *Waltersum* spatium aquæductus lignis infixis & straminibus cum terra interjectis fuit obstruatum, & in vigilia Purificationis exaltatum & firmatum. Quia vero terra fuit dulci aqua satiata, salugo eam infecit, sed fruges sequentis ætatis competenter fuerunt prosperatæ.

* Cod. Gron. ut aqua per noctem & fere per diem irrumperet.

Anno Domini c10. cc. LXIII. transivit Dominus Alexander Papa IV. in illo nomine. Successit Dominus Urbanus, qui fuit Patriarcha Jerosolymitanus, cum tamen vacasset sedes fere ad duos menses propter dissensionem Cardinalium.

Anno Domini c10. cc. LXV. transivit Dominus Urbanus Papa, ut creditur dolo Principis *Meinfredi* veneno infectus. Successit Clemens IV.

Anno Domini c10. cc. LXVI. feria sexta post Mathiæ collectis hinc inde exercitibus quam plurimis occisus est *Meinfredus Frederici* Imperatoris filius naturalis à Domino *Karolo* fratre (1) Regis Franciæ Senatore Romanorum, & Comite Andegavensi, quem Dominus Papa jam declaravit Regem Siciliæ, Ducem Apuliæ, ac Principem Calabriæ, nec non & Campaniæ, habito congressu belli juxta Beneventum, quam plurimis Sarracenis, Teutonicis, & aliis diversarum nationum populis cum eo interemptis. Et sic Dominus *Karolus* Siciliam & prædictas terras potenter intravit, & ab indigenis satis honeste fuit receptus, quia tyrannidem *Meinfredi* & Sarracenorum, quibus terras illas repleverat, exemplo patris, exosam habuerunt. Sicque prædictus *Karolus* thesauros auri & argenti, quos *Fredericus* & *Conradus* in munitissimis locis deposuerant, omnes optinuit. Eodem anno feria secunda post

Ludovici I. X. quem inter Divos Papa retulit ritu solenni. Canonizationis Bullam habet Fr. du Chesne to. 5. b18.

post Ascensionem Domini Abbas & conventus *Floridi Orti* cum Soudensibus & aliis consortibus novum aggerem viriliter aggreffi eadem æstate in multa firmitate ac altitudine compleverunt. Eodem anno Dominus *Geraldus* Episcopus Monasteriensis castrum *Frethaburch* ædificavit contra cives de *Eske-thorpe* & eorum complices. Eodem anno destructum est castrum in *Elethe*, quod filii *Rodgeri* Sculteti Threntiæ & fratruales eorum cœperant ædificare, & propter hoc paulo post occisi fuerunt filii *Adulfi* de *Pædese*, eo quod ipsi cum *Gerardo Clinke* adiutorio Domini *Henrici* Trajectensis Episcopi principaliter destruxerunt castrum prædictum. Eodem anno in festo duorum Ewaldorum pridie ante festum Francisci nova ecclesia in *campo Rosarum* est aspersa in testudinibus, fenestris, choro sororum & omnibus ornatibus perfecta, anno inquam à sui fundatione v. à prima fundatione ipsius claustrum LXII. quod fundatum fuit claustrum anno Domini cix. cc. iv. anno vero ab inchoatione *Floridi Orti* LIII. quod inchoatum fuit anno Domini cix. cc. xiii. A fundatione vero novæ ecclesiæ in *Florido Orto* xxviii. A consummatione & dedicatione ejusdem ecclesiæ, nec non & ecclesiæ in *Emetha* vii. Consummata vero fuit dicta ecclesia *Floridi Orti* in testo, testudinibus, fenestris, & omni suo ornatu, & cum novis calicibus decorata. Fundata quidem tempore Domini *Pauli* secundi Abbatis, sed fere abundantius cum omni ornatu suo consummata tempore Domini *Menkonis* tertii Abbatis ecclesiæ supradictæ.

Anno Domini cix. cc. lxvii. anno à diluvio Sancti Marcelli inchoante, cum ventus per aliquot dies per Nothum & Africum mare concitasset, subito inter crepusculum & conticinium Africo successit crudelis Circius vehementi afflatu, & per plurimas Frisiæ partes Oceanus aggeres infringens diluvium induxit. Sola vero Fivelgonia ab hac plaga fuit libera, forte quia suos aggeres plus aliis Frisonibus exaltavit, vel potius quia pauperes de diversis terris illuc confluentes, eleemosynis & hospitii benignius pertractabat, & potissimum quia jam ad xii. annos vel ultra per iudices eorum & alios potentes bonam servabat justiciam, & æquum fecit iudicium divitibus & potentibus ac pauperibus, plurimum ad hoc studentibus & efficaciter cooperantibus honestis * laicis *Snelgero* de *Skiramme*, *Ripporto* de

* Fris.
civibus.

*de Nortbenfum, Tamnone pugile de Aldefum, confilium principaliter addente Abbate Floridi Orti, cujus confilio dicti laici & alii nobiles terræ fatis acquievere. Inundatio autem ifta facta fuit, ut dictum eft, anno L. inchoante à famoſa plaga diluvii, quæ fuit in nocte Sancti Marcelli, eadem hora noctis Sancti Marcelli, & eadem feria ſcilicet quarta, & fere eadem lunatione, quia tunc erat luna xxvii, nunc vero xxviii. & fere eodem die Paſchæ, quia tunc erat dies Paſchæ vii. Idus Aprilis. Nec te moveat, ſi forte aliqui ſcriptores Cronico- rum poſuerunt famoſum diluvium Marcelli fuiſſe anno Domini cix. cc. xviii. alii xix. quia iſti inceperunt annum à nativitate Domini, quo in carne apparuit, alii ab annuntiatione, quo ſcilicet in utero virginis carnem aſſumpſit, & is erat annus xviii. cito finiendus. A ſenioribus autem probatum fuit in libro experientiæ, quod natura Oceani eſt, ut anno L. plus ſolito elevetur. Unde cum olim à diluvio Julianæ uſque ad diluvium Marcelli fuiſſent anni lx. eo amplius & crudelius sæviebat. Hæc autem conſideratio laicorum ſeniorum aliquo modo concordat rationi Phyſicorum, qui dicunt quinquageſimo anno proprietatem planetarum aliquam habere mutationem. Et ſecundum hoc dicitur, quod Abraham peritus in Aſtronomia quinquageſimum annum Jubileum conſtituit, & annum Jubileum Dominus in lege Moyſi confirmavit. Credibile autem eſt, quod quia Friſia inter omnes nationes Chriſtianorum decimas & primitias non ſolvit, plagam Oceani tolerare, quoniam Deo denegatur, ſecundum quod in Pſalmo dicitur: *Poſuit terræ fructum, & ſalvus manet habitans in ea.* Qui autem decimas dant, quadruplo remunerantur, ſcilicet habundantia fructuum, ſanitate corporis, indulgentia peccatorum, & regno cœlorum. Auguſt. *Si decimam dederis, non ſolum habundantia perfrueris, ſed ſanitatem corporis conſequeris.* Item: *Qui præmium cœleſte comparare, atque indulgentiam peccatorum ſuorum vult promereri, reddat decimam, & de ix. partibus ſtudeat unam dare.* Unde Dominus per Malachiam iii. *Vos configitis me in decimis & primitiis.* Auguſtin. *Hæc eſt juſtiſſima Dei conſuetudo, ut ſi decimam Deo non dederis, tu ad decimam, quando corrupta eſt, deducaris.* Item: *Dabis impio militi, quod non vis dare ſacerdoti. Deus enim qui dignatur totum dare, decimam vult à vobis recipere, non ſibi, ſed vobis profuturam.* Auguſtin. *Deci-**

mæ requiruntur ex debito, & sæpe tollit fiscus, quod non accipit Christus. (1) Et sic contigit sæpe in Frisia, quod non datur Christo, tollit Oceanus.

Anno cto. cc. LXVIII. captus fuit Archiepiscopus Colonienfis à Comite Iuliacensi, & Simon Episcopus Padburnienfis à Domino Gerardo Episcopo Monasterienfis, qui collecto exercitu invaserunt terram prædicti Comitis cum Comite de Falckenburch, qui fuit frater carnalis Domini Archiepiscopi Colonienfis, & aliis multis Principibus ac nobilibus, quorum plurimi cum eis capti fuerunt, congregatis contra eos Episcopis Leodienfi, Monasterienfi, & Electo Trajectensi, Comite Gelrensi, & multis aliis nobilibus præbentibus Comiti de Iuliaco auxilium, qui tamen deberet esse Officialis ecclesiæ Colonienfis, sed semper fuit inimicus. Et ideo D. Colonienfis Archiepiscopus tunc terram suam incendiis vastavit. Eodem anno dedicata fuit ecclesia in Campo Rosarum per Venerabilem virum D. Emundum Episcopum Turonensem, qui fuit de ordine militum Teutonicorum, quia Dominus Episcopus Monasterienfis, licet esset in Frisia, tamen propter captivitatem prædicti Episcopi Padburnensis officio suo non fungebatur, non quod sententia Judicis in eum fuerit prolata, sed quia omnis sacrilegium in ecclesiasticas personas committens ipso jure est excommunicatus, & maxime in Episcopos & sacerdotes. Consecrata est autem ecclesia in crastino nativitatis beatæ Virginis ad honorem ejusdem sanctæ virginis.

Eodem

(1) Ad locum hunc in assuta membranula in Codice Groningano eadem manu adjectum: *Nota quod dicitur in summa Remundi, quod si aliqua terra ex antiquo optinuit, quod ibi decime non dantur, ibi non debet publice prædicari, quod dentur, & sic non peccant decimas non dando. Non enim traditio legis divinæ, sed consuetudo terrarum in decimis dandis est observanda. ext. de decim. in aliquibus. Nam sicut ibi dicitur, quedam sunt gentes Christianæ professionis, quæ nullam solvunt decimam, & infra: Illæ quippe decimæ sunt solvende, quæ debentur ex lege divinæ, vel loci consuetudine approbata. Item Magister Willelmus dicit super sententias, quod præceptum de decimis est morale, quia secundum consuetudinem terræ sunt solvende, si talis consuetudo optenta est auctoritate Episcopi & ecclesiæ, cujus interest, vel etiam à tempore, cujus non extat memoria. Consilium tamen sanum esset, ut solverentur, vel erogarentur simul vel per cotidianas ecclesias in usus pauperum auctoritate Episcopi vel ecclesiarum, quibus essent persolvenda.*

Eodem † anno captus est *Fridericus*, dictus *Conradinus à Conrado* patre, per *Carolus* Regem *Apuliæ* ac *Siciliæ*. Iste *Fridericus* genitus fuit à *Frederico* primo de *Stoph*, qui cum esset Dux *Sueviæ* primus de parentela illa ad imperium fuit sublimatus. Cui in quodam (1) rivulo submerso in *Syria* successit filius suus *Henricus*, qui octavo anno imperii mortuus est, & quia *Fridericus* filius suus puer erat, electus fuit ad imperium *Otto* frater Ducis de *Bruneswick*, cui avunculus suus Rex *Angliæ* dedit Ducatum *Pictaviæ*. Quo mortuo octavo anno imperii sui traditum fuit imperium prædicto juveni *Frederico*. Qui propter timorem *Otonis* viventis missus fuit ad *Saracenos* transmarinos, & ne præsumeretur nobilis esse diversas artes mechanicas addidicit, velut futoriam & fabricatoriam in auro & omni genere metallorum. Mortuo autem *Otone* revocatus, ut dictum est, imperium obtinuit. Et heu mores gentiliū, quos apud eos didicit! ac idololatriam & consortia eorum nimis diligens ecclesiam in tantum persequabatur, quod à *Domino Gregorio ix.* sæpius excommunicatus, tandem ab *Innocentio iv.* apud *Lugdunum* fuit finaliter depositus. Quo mortuo *Conradus*, quem de filia *Iohannis* Regis *Hierosolymitani* genuerat, Regnum *Siciliæ* & Ducatum *Apuliæ* violenter sibi usurpavit, & Dominum Papam ac ecclesiam multipliciter inquietavit. Unde & eum Dominus de medio sustulit. Cujus filius fuit iste *Fridericus*, qui similiter sicut pater & avus per inobedientiam, quod est scelus idololatriæ, claves ecclesiæ contempsit, ac *Siciliam* & prædictas terras violenter occupavit, cum à temporibus *Constantini* Imperatoris, qui primus inter Imperatores pet *Sylvestrum* Papam baptizatus verus fuit *Christianus*, & prædictas terras *Domino* Papæ ac Cardinalibus & eorum Officialibus libere (2) donavit, ut essent quasi speciale

† Decerant hæc in Cod. Fris. usque ad verba, Eodem anno apud *Coloniā* &c.

(1) *Cydnō* flumine. Rivulum autem vocat, quod non admodum erat altus, sed, ut ait *Godefrid. Monachus* ad Ann. 1190. vado transiri potuisset.

(2) *Commentitia* hæc donatio, nec in rerum natura unquam. Divisit orbem *Romanum* inter filios *Constantinus. Aurel. Victor*: Ita ad tres orbis *Romani* dominatio redacta est. *Constantinum*, & *Constantium*, ac *Constantem* filios *Constantini*. Hi singuli has partes regendas habuerunt: *Constantinus junior* cuncta trans *Alpes*: *Constantinus* à

speciale patrimonium Sancti Petri, & de Regno vel aliquo Dominio se nemo ibi intromitteret, sed de manu Domini Papæ reciperet cum consensu Cardinalium in feodum, & fidelitatem ecclesiæ Romanæ juraret. Quod quia Imperatores de parentela non servaverunt supradicta, imo omnes terras istas violenter occupaverunt, videlicet Regnum Siciliæ, ac Ducatum Apuliæ, & Principatum Capuæ, ac Calabriæ, & Beneventi, ideo in tertia generatione medius Fredericus fuit ab imperio depositus, & post quartam in isto juvene *Frederico*, qui fuit quintus, nomen illius parentelæ quasi penitus abolitum, quia in linea ab avo descendente nullus heres est inventus, ut etiam in eis fatis sit impletum, quod dixit Dominus Gen. xx. *Ego Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitates parentum in filios, usque in tertiam & quartam generationem eorum, qui me oderunt.*

Eodem anno apud Coloniam occisus fuit Comes de Falkenburch frater Domini Archiepiscopi Colonienfis, quia civitatem occulte intraverat, ut faceret vindictam contra quosdam nobiles Burgenses, qui dicebantur fovere partes Comitis Iuliacensis in Archiepiscopi captivitate ac detentione. Eodem anno Ludovicus Rex Franciæ recipit crucem in terram Sanctam anno à priori sua peregrinatione xx. Item D. Papa *Clemens* per literas suas omnes Christianos in auxilium peregrinationis dicti Regis invitavit, & ipse Rex per literas suas specialiter Frisopes in consortium suum invitavit, ac sic per Frisiam ubique crux prædicabatur, sed præcipue per fratrem Herardum, qui claustrum majorum (1) fratrum seu Iacobitarum in Nor-

freto Propontidis, Asiam atque Orientem, Constans Illyricum, Italianamque, & Africam &c. Vid. Freher. comment. ad donat. Constant.

(1) Sic infra ad Ann. 1276. *Frates majores in Winsum, alias Iacobitæ, aut Prædicatores, in casa locum habitationis ceperunt sibi præparare.* Monachi vulgo fratres, ut dixi ad jus Canon. i. man. tit. 19. Majores alii, alii minores. Minores Franciscani sunt, Majores Dominicani, qui & Prædicatores, seu, ut hic, Iacobitæ. Prædicatores, quod passim jussu Superiorum ad concionandum dimissi. Iacobitæ, quod eis primitus ædes S. Iacobi Parisiis data ad mansionem. Magn. Chron. Belg. ad Ann. 1207. *Similiter Parisiis datum est eis quoddam hospitium S. Iacobi, à quo denominantur Iacobitæ, ubi fecerunt ecclesiam & claustrum.* Vid. Tom. I. *Analect.* p. 459. ***. nostræ Edit. pag. 235.

Norden fundavit. Ponebantur etiam trunci in singulis ecclesiis, quos potius Gazophylacia dicere possumus, ad quæ singulis Dominicis festisque diebus fiebant oblationes, & indulgebantur offerentibus quinque dies panis & aquæ, & plurimi nobiles, & divites, ac pauperes signum crucis receperunt. Significavit etiam supradictus Rex per prudentem virum Dominum Gerbrandum Abbatem de Doccum sequenti anno post illum se in Majo exiturum, & ante festum B. Iohannis-Baptistæ ad aquas mortuas de portu eodem in terram Sanctam Domino annuente navigaturum cum Regibus & Principibus & Episcopis sibi adhærentibus.

Anno Domini cto. cc. Lxix. navibus & peregrinis per totam Frisiam paratis, ne penuria victualium & pecuniæ tantum negotium valeret impedire, primum in Fivelgonia, & postmodum per alias Frisiæ partes fuit ordinatum, ut potius pauciores proficiscerentur omnibus necessariis expediti, quam multitudo nimia & indigens, quæ cito reverti cogeretur propter defectum necessariorum, vel terram Sanctam potius aggravare, quam in bellis adjuvare. Idcirco sic fuit ordinatum, quod singuli peregrini ad minus haberent vii. marcas sterlingorum, & vestes, & arma necessaria, sex cados butyri, unam pernam de carnibus porcinis, & unum latus bovis & dimidium, ~~modum~~ seu duos quadrantes farinæ. Omnibus ergo paratis feria quinta in hebdomada Paschæ naves solenniter per missam & alias orationes benedictas intraverunt peregrini cum multa devotione, & multæ offensæ de homicidiis mediante cruce fuerunt indultæ. Cumque prospero vento usque Borkna Emesgontum venissent, vento contrario impediente, fere ad viginti dies ibi sunt retardati. Exierunt de Frisia. L. Coggonæ, de Fivelgonia specialiter quatuor. Omnes hæ quinquaginta naves circa Ascensionem Domini in portu Flandriæ, qui dicitur (-1). Stein, fuerunt congregatæ, & ibi à Comitissa Flan-

(1) Sym. Locus corruptus. Nec restituit Ubbo Emmius lib. ii. bist. Post omnes, inquit, conjunctæ, quas armarant Frisii, coggonæ L. præter navigia minora, simul ventis vela dantes circiter Ascensionis Domini festum in portum Flandriæ delatæ, hospitaliterque habitæ aliquamdiu à Margaretha Principe &c. Coggonæ hic naves magnæ. Nam minoribus opponuntur. Historia Archiepiscoporum Bremensium: Po-

Flandriæ & suis Officialibus honorifice suscepti per aliquod tempus demorati sunt, instrumenta nautica & alia necessaria innovantes ac supplentes. Deinde procedentes, licet quandoque per tempestatem navibus divisis, tandem Marsiliam venerunt, quæ vicina est (1) portui ad aquas mortuas. Sed Regem Franciæ cum suo Comitatu non comprehenderunt, quia ipse per literas suas promiserat usque ad festum S. Ioannis Baptistæ se adventum Frisonum expectaturum, & tunc iis non venientibus itinere suo ad terram Sanctam properabat. Sed medio tempore recepit literas à Domino Carolo Rege fratre suo, quod Soldanus Babylonæ misisset exercitum suum in Africam versus Tunisium, qui cum Aphricanis eum in itinere impugnaret, & quod illo exercitu apud Tunnisium expugnato faciliter Ægyptum intraret, & Babiloniæ Regem expugnaret, quod etiam equestri agmine de Africa possit intra quatuor dies in Ægyptum pervenire. Præterea per quosdam Prædicatores recepit literas, quod Rex Tunisi jam Catholicam fidem recepisset, & paratus esset hoc publice confiteri & baptismum recipere, si posset à Christianis contra proprios subditos defendi. Iis causis inductus Rex Franciæ in Africam transivit cum (2) tribus Regibus & aliis multis Principibus, qui eum comitabantur, & circa littora *Tunisi*, ubi fuit antiqua Carthago, castra posuit. Est autem nunc *Tunisium* metropolis totius Africæ loco Carthaginis magnæ, sed longius à litore maris ædificatum.

suerunt magnam navim, vulgariter dictam Kogge, cum armatis viris. Cocconas vocat Godefrid. Monach. ad Ann. 1218. Vid. Pontan. 1. rer. Francic. cap. 9.

(1) *Gesta S. Ludovici ix. apud du Chesne to. 5. bist. Rex Christianissimus Ludovicus toti Regno Franciæ valedicto anno Domini c13. cc. Lxix. à recto tramite non divertens usque Cligniaci Abbatiam fines Burgundia penetravit, indeque Lugdunum super Rhodanum, Belliquadum, & Viennam pertransiens ad optatum portum Aquarum mortuarum pervenit: ubi debuerat ex indicto cruce signatorum exercitus congregari. Et quamvis pauci in adventu Regis &c.*

(2) *Gobelin. Person. Cosmodrom. etat. 6. cap. 6. Anno c13. cc. Lxx. Ludovicus Rex Franciæ non terribus præteritis laboribus & expensis, quas fecerat, ultra mare iterato cum duobus filiis suis, adiuncto sibi Rege Navarræ, & quam pluribus aliis, pro recuperatione terræ Sanctæ iter assumpsit.*

catum. Quia inter *Tunifium* & littus maris apparent adhuc quædam vestigia murorum antiquæ Carthaginis olim à Scipione Africano destructæ, qui ab eventu nomen accepit, quia Aphricanos vicit, & Carthaginem, quam olim Dido de Tyro veniens ædificavit, destruxit. * Ibi præfatus Rex cum Principibus, & universo exercitu, ut prædictum est, litus ascendens statim cum paganis bellum commisit. Rex autem Babilonis, qui est Dominus totius Asiæ præter Indiam & Armeniam, ut prædictum est, miserat exercitum suum in auxilium Africanorum, malens ibi cum Africanis progressum peregrinorum impedire, quam in terra sua cum eis dimicare. Inito ergo bello Dominus inopinabiliter contra innumerabilem populum paganorum Regi Franciæ & suis conperegrinis dedit victoriam, & ceciderunt de exercitu paganorum fere quinque millia, reliquis in fugam conversis, & in civitatem se recipientibus, paucissimis de exercitu Christianorum occisis. Postea Christiani obsederunt † civitatem, quæ dicitur Carthago parva, non longe à Tunifio in littore maris positam, & eam obtinuerunt, quibusdam civibus inde † fugientibus, aliis vero occisis. Invenerunt autem Christiani non modicum fermenti in puteis absconditum, & etiam terræ inossium. Relictis vero ibi militibus, qui civitatem contra paganos defenderent, Rex Franciæ cum exercitu iterum planiciem campi inter Tunifium & littus maris occupavit, & ibi posuit castra. Sed aqua salsa & arenosa multos ibidem corripit, & ad mortem perduxit. Tanta enim ibi est falsedo maris, quod accedente calore, qui est ibi maximus, aquæ in salem † coalescunt, & vicinus fundus inde salefcit. Præterea de cadaveribus non solum equorum, sed & hominum occisorum & submersorum, ex multo calore putrescentium aer corrumpebatur, & multi peregrinorum moriebantur, quia secundum Galenum aer corruptus quandoque plus nocet, quam cibi corrupti, in qua corruptione Dominus Ludovicus Rex Franciæ auctor totius peregrinationis, & unus filiorum suorum defunctus est. § Huic autem Regi Lodowico ab omnibus perhibebatur testimonium, quod in hac malitia temporum solus inter Principes seculi inventus fuerit iustus, & crucis Christi æmulator, & inimicorum crucis persecutor, quippe qui non solum modo sed & ante xx. annos in magno exercitu & gravissimis expensis ad tertam Sanctam

* Ex
Cod.
Gron. us-
que ad
Postea
Christiani.

† civi-
tem a-
liam Cod.
Gron.
† inde
clam
Cod.
Gron.

† conca-
lescunt
Cod.

§ Ex
Cod.
Gron. us-
que ad
Ann. Do-
minici.
cc. lxx.
&c.

tam

tam profectus Damiatam forti manu obtinuit, expugnato prius in littore maris exercitu Regis Babiloniæ, & plurimis paganorum occisis, sed postea fratre suo *Roberto* Comite Artebatense occiso à Rege Babiloniæ, dum ipse sine consilio fratris montes ad pugnandum transisset, & ipse in auxilium fratris, quem adhuc vivere putabat, properaret, in descensu montis fuit captus, & sic pro sua liberatione *Damiatam* restituit, addito non modico pondere auri & argenti. Sed Rex Babilonis *Damiatam* sic receptam funditus destruxit, ne iterum à Christianis caperetur, & esset eis in refugium, & obsidionem Regni sui. Rex autem Franciæ *Acon* civitatem novis muris munivit, & in multis roboravit, & tandem expensis exhaustus, & fratre cum multis militibus occiso, ad patriam revertens ibi iudicem suum reliquit cum expensis pro defensione civitatis & ecclesiæ transmarinæ, promittens se Deo auxiliante reversurum cum majori apparatu exercitus & largioribus expensis. Quod & fecisset, si non fuisset apud Tunnisium morte præventus. Unde merito cum Apostolo possumus cum admiratione clamare, sicut dicitur Rom. xi. *O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt opera Dei, & investigabiles viæ ejus! Quis enim novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Verum ecclesia non fuit tali Principe digna, sicut olim in diebus Ieremiæ Iosias Rex justissimus, qui excelsa abstulit, & cultum Dei renovavit, & tamen pro defensione pacis terræ Sanctæ fuit occisus, quia populus jam idololatriæ assuetus, cum in publico propter timorem Regis non audebat, in occulto tamen ydola coluit, & ideo *Iosia* Rege occiso Iherusalem fuit capta, & populus in captivitatem ductus. Et sic potest hic timeri, quod forte tota ecclesia, ut ille exercitus, non fuerit digna talem habere Principem. Vel forte transmarini non fuerunt digni talem habere coadjutorem & defensorem propter suas civiles discordias, quia non solum Ianuenses, qui de † *Ianua* civitate venientes * *Akon* civitatem inhabitabant, & *Pisani* de *Pisa* civitate invicem discordaverunt, sed etiam illi, qui dicuntur milites Dei, videlicet de hospitali Sancti Iohannis & de domo Teutonica, nec non & Templarii debitam caritatem, secundum exigentiam religionis & nominis, quod dicuntur milites Dei, non observant sed invicem sibi inimicantur. Unde statim eodem anno disturbato exercitu Christianorum propter mor-

† Vulgo
Genua.

* Olim
Prolo-
maili.

mortem prædicti Regis, & initis treugis inter Dominum Karolum Regem ac Principem *Tunnisi* Rex Babilonis castra militum de domo Sancti Iohannis, & de domo Teutonica obsedit, & optinuit castrum in * monte forti, quod credebatur inexpugnabile, & habitatores salva vita, non & argento, & rebus omnibus, quas secum deportare poterant, præter arma libere dimissi sunt, & ad civitatem *Akon* pacifice reducti. Optinuit & hæc castra *Crak*, *Duplicar*, *Merogad*, *Blonka castel*. Civitates vero *Cæsarea*, *Ioppe*, *Antiochia* prius à paganis captæ fuerunt. Similiter *Carphas*. Potest etiam esse, quod Dominus iratus fuit Regi Franciæ, quod aliquibus literis vel relationi credidit, ut à via incepta in terram Sanctam diverteret, & contra Tunisum tenderet in Africa, cum non nisi contra detentores terræ Sanctæ & civitatis Iherusalem, ac sepulchri Domini crucem accepisset, & votum peregrinationis emisisset, & peregrinos de Frisia & aliis diversis terris invitasset, ut terram Sanctam secum visitarent, & in contemptores sepulchri Domini & civitatis Sanctæ in Asia pugnarent. Sed prædictis literis mutatus, in Africam tendens, propositum iter sibi & omnibus peregrinis impedivit, sicut legitur *III. Reg. XIII.* quod Propheta de Iuda missus à Domino in Bethel ad Ieroboam, arguens eum, quod relicto Domino immolaverat vitulis aureis, cum contra præceptum Domini per Pseudopphetam senem panem & aquam cum eo comedisset, à leone in via est occisus, sed tamen leo nec carnes ejus nec asini sui devoravit, ut sic iustitia & sanctitas ostenderetur. Sic forte Dominus prædictum Regem in omnibus aliis actibus iustum corporaliter in vita punivit, ut animam ejus in cælo plenius remuneraret. Sed quia secundum Augustinum inquisitio divinæ voluntatis insipida est, causam mortis suæ illi relinquimus, cujus judicia sunt abyssus multa. Merito enim in talibus cessare debet humani sensus ebetudo, cum dicat Apostolus *Rom. 12. Non plus sapere, quam oportet sapere &c.* & *1. Cor. 11. Nihil judicavi me scire &c.* & *XIV. Ex parte cognoscimus &c.* & iterum: *Videmus nunc per speculum. Philipp. 3. Ego non arbitror me cognovisse. Eccles. 3. Altiora te ne quæsieris. Prov. 30. Sicut qui mel comedit multum non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis opprimetur à gloria. Eccles. VIII. Amice, quod voluerit Dominus, faciet, nec potest ei quisquam dicere, Cur ita facis?* Potest tamen colligi ex scripturis, *Tem. II.* Z quod

* manu.

quod triplici ex causa iusti sæpe tolluntur de medio, qui hic videntur utiles. Primo propter suam dignitatem quia meruerunt educi de carcere hujus mundi, & ad gloriam Dei intrare. Apocal. *Ambulabunt mecum, quoniam digni sunt.* Secundo propter mundi vel subditorum indignitatem, quia non sunt digni talibus habitatoribus propter suam malitiam. Ysai. LVII. *Colliguntur viri misericordiae, quia non est justus.* Hebr. XI. *Quibus dignus non erat mundus.* Tertio, propter sui securitatem. Sapient. IV. *Raptus est de medio, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Quaecunque harum causarum fuerit, quod tam iustum Regem voluerit de medio tolli, Deo relinquimus, qui novit, quæ ventura sunt, & antequam fiant.

Interim autem peregrini Frisæ venerunt Sardiniam, quæ est insula magna & potens, & cum intenderent secundum votum suum transire in terram Sanctam, Prædicatores cum magna instantia hortabantur eos transire in Africam ad Regem Franciæ, qui adhuc vivere putabatur, ut cum eo & cum aliis Regibus & Principibus Tunnisium obsiderent, quatinus habito ut sperabatur, triumpho, directè cum toto exercitu Regum ac Principum contra Soldanum Babiloniæ aciem dirigerent. Et sic primo turbatio fuit in populo, quibusdam volentibus transire in terram Sanctam, aliis malentibus sequi majorem exercitum in Africam, tum ut Prædicatoribus suis obedirent, tum quod consideraverunt, quod ipsi tanquam pauci in terra Sancta modicum possent prodesse, antequam major exercitus illuc adveniret. Et sic consilio habito tandem elegerunt transire versus Tunnisium. Quo pervenientes statim littus ascenderunt, cumque Regem Franciæ defunctum intellexissent, de consilio Karoli Regis elegerunt sibi in ducem belli Dominum Henricum Comitem de Lucelengburch, virum magnum, & fortem, ac bellicosum. Cum tamen Comes Flandriæ multum desideraret eos in Comitatu suo habere, & cum more Frisonum impatientes moræ Frisones accelerarent ad bellum contra paganos, qui multitudine innumerabili occupaverant planiciem campi inter Tunnisium & castra Christianorum, Comes prædictus vix tardavit eos, donec suum ordinasset exercitum, & custodia ac defensio contra exercitum sibi competeret. Itaque instaurato exercitu suo veniens ad Frisones, & fovens eos tanquam gallina pullos hortabatur, ne aliqua teme-

temeritate equites suos praeceperent, sed ipsum sequentes cum multa discretionem simul in hostes irruerent cum equitibus, & sic facto impetu contra paganos eos in fugam verterent. Et cæsa magna multitudine plurimi ex eis ad vicinam aquam, quæ de magno mari *Tunnisum* influebat, confugerunt, & ibi tanti submergebantur, quot in gladio ceciderunt. Et sic Frisones ibi victoriam habuerunt satis gloriosam. Sed quia *Karolus* Rex vidit exercitum paganorum quotidie multiplicari, non solum de Africa, sed & de Asia, imo de Sicilia, tam paganos quam etiam malos Christianos, qui primum *Frederico* Imperatori, postmodum filio suo *Conrado*, deinde *Meinfredo* Principi adhererant, & à facie *Karoli* aufugerant, & civitas *Tunnisi* municissima fuit, dissimulavit adversum eos ire in bellum. Ac sic Frisones moræ impatientes ad naves redierunt, & iter suum ad terram Sanctam direxerunt. Sed in via illa quam plurimi moriebantur, & in mare missi sunt, quia ut videbatur de corrupto aere apud Africam ex cadaveribus mortuorum, & aqua falsa & pessima, de qua supra dictum est, non modicum fuerunt distemperati. Reliqui versus *Akon* applicuerunt. Sed ibi non modicum defectum experti sunt, quia Patriarcha Ierosolymitanus mortuus erat, verum tamen Vicarius Patriarchæ ac Archiepiscopus Tirenensis, nec non & milites Sancti Iohannis & de Domo Teutonica ipsos honorifice receperunt cum communitate totius civitatis. Archiepiscopus autem Tirenensis prædicans & innovans crucem ac indulgentiam multos secum versus *Tirum* abduxit, quia de paganis ibi majus imminerebat periculum quam apud *Akon*. Et sic quamdiu Frisones in terra illa manserunt, civitates & castra Christianorum in bona pace manserunt. Interea Rex *Karolus* cum Principibus sibi adherentibus accepta, ut dicebatur, pecunia non modica à Rege & civibus *Tunisi* pacem cum eis ordinavit. Insuper tributum, quod Rex *Tunnisi* cum populo suo antiquitus solebat dare Regi *Siciliæ* innovavit.

Anno Domini c. cc. lxx. peregrini Frisonum videntes quod propter mortem Regis Franciæ, & filii sui cum corpore patris in Franciam reversionem, ut etiam de Regno suo disponderet, & quod nullus Rex vel Princeps in terram Sanctam comitaretur, vel sequeretur, quia ipsi etiam tanquam pauci & inermes non valerent contra Regem *Babilonis*, imo contra multa Regna

* Cod.
Gron.
*Et quia
navibus,
in quibus
venerant
fere disso-
lutis &
ibi obla-
tis, in di-
versis na-
vibus
ad diver-
sos.*

† Cod.
Gron.
*videlicet
Meregard
Duplicar,
& Crak,
sua custo-
dia.*

† Ex
Cod.
Gron:
*usque ad
Ann. Do-
mini c13.
cc. LXXI.*

vel gentes Ægypti, Damasci, Halapiæ, & de Baldach, ubi est thronus Papæ paganorum, quem Caliphum dicunt, pugnare, cum consilio Archiepiscopi prædicti, & Vicarii, quem Patriarcha reliquerat, & magistrorum ac militum domo Sancti Iohannis, & Domus Teutonicorum, iter suum in patriam reflexerunt, oblata ibi pro defensione terræ satis larga pecunia, licet tamen quidam prius sine communi consilio & licentia se nequiter subtraxissent. Et quia navibus * in diversos portus Europæ deducti sunt, non simul redierunt, & multi defuncti in via, & quidam in Græcia spoliati. Postmodum in vigilia Ioannis Baptistæ cum Rex Babilonis festinaret obsidere Tripolim cum innumerabili exercitu, Princeps Tripolitanus fortis & potens in armis, sed numero exercitus valde impar, constanti animo misit ei legationem, quod eum non oporteret properare ad obsidionem civitatis, eo quod ipse vellet cogitatum suum jactare in Domino, cujus auxilio unus persequeretur mille, & duo fugaverant x. millia, qui fecit mirabilia in Ægypto, & Pharaonem cum populo suo demersit in profundum maris, & ideo si nollet cum eo habere Soldanus pacem, ipse cum fiducia & adiutorio Dei vellet cum populo suo contra eum usque ad mortem pugnare. Soldanus vero considerans audaciam suam & constantiam, nec non & fiduciam in Domino, noluit se periculo committere, sed sapienter dissimulavit dicens, quod pro tanta virtute eum in gratiam suam vellet recipere, & ipsum eum civitate sua & omnibus, quæ ad civitatem pertinebant, liberum dimisit. Insuper tria castella † custodiæ suæ commisit, quæ prius ipse Soldanus de manu Christianorum jure belli acquisierat, ita ut ipse de illis ipsi competens pro recognitione tributum solveret, & sic à partibus illis Soldanus cum exercitu recessit.

† Anno Domini c13. cc. LXXI. circa Dominicam Passionis Domini versus Acon Soldanus cum exercitu maximo applicuit, & sic cives cum magistris trium domorum & consiliariis eorum, qui dicuntur milites Dei, non valentes, nec audentes impetum ejus sustinere, & timentes, ne si bello caperet civitatem, penitus eos omnes deleteret, ac sic in partibus illis Christianitas deperiret, & peregrini nullam invenirent portum securum, neque refugium, pacem cum ipso inierunt, firmantes treugas usque ad xi. annos, hoc interposito, si aliquis Rex potens de ecclesia terram illam intraret, & per eum bellum fieret,

fieret, ipsi essent excusati. Et sic Soldanus legatos eorum honorifice fecit ad se adduci, & sic ipsa die Parasceves treugas istas ordinaverunt, scilicet quod Aconenses cum omnibus civibus ac religiosis ibidem commorantibus absque tributo & omnibus exactionibus omnia sua possiderent, absque civitatibus, & castris, & suis attinentiis, quæ Soldanus jure belli acquisierat. His treugis ordinandis assensit & interfuit Rex Cypri. Sed Dominus *Eduardus* Rex Angliæ, qui adhuc ibi morabatur, graviter tulit, quia utpote vir bellicosus, ex quo illuc venerat, semper fuit paratus contra Soldanum in campo pugnare, si milites de tribus domibus & cives hoc vellent admittere, & eidem, Regi Cypri cum suis exercitibus assistere, & ideo statim ordinatis treugis non sine indignatione Rex Angliæ recessit. Soldanus vero firmatis treugis legatos Akonensium cum honore fecit reduci, & liberam dedit omnibus Christianis licentiam adeundi omnes terminos Regnorum suorum, & loca Sancta visitandi, & sic multi ex indigenis ac peregrinis Bethlehem ac Nazareth, & alia loca Sanctorum visitaverunt, sed sepulchrum Domini pauci visitabant, quia hoc sub pœna excommunicationis fuit prohibitum, ne per oblationes, quas Christiani ibi faciebant, & diversa telonea, inimici crucis Christi ditarentur, & fideles detrimentum paterentur.

Eodem anno Dominus, qui per suam misericordiam innovat signa, & immutat mirabilia, duo gloriosa miracula operatus est in medio nostri, & digna memoriæ posterorum commendari. In *Florido Orto* quædam Beggina satis devota nomine *Paruthwa*, quæ ad dimidium annum usum loquelæ amiserat, penitus muta effecta, dum ad Sepulchrum Domini *Emonis* Abbatis cum gemitu & lacrimis oraret, infra elevationem hostiæ meritis & intercessione prædicti patris, & suæ fidei constantia, juxta ejus sepulchrum usum loquelæ recuperavit, ac Dominum voce publica benedixit, & suo benefactori libera voce gratias egit. Eodem etiam anno dum corpora Reverendorum virorum, videlicet *Emonis* fundatoris campi Rosarum, & Domini *Emonis*, qui multo tempore fuerat Prior ibidem, de loco ligneæ Capellæ in novam ecclesiam transferrentur, fuit ibidem puella sanctimonialis, virgo, quæ duos annos & dimidium fuerat muta, dum per VII. dies à translatione ipsorum cotidie cum lacrimis & gemitibus eos ambos imploraret, &

omnes sorores cum ipsa supplicarent, octavo die, dum infra vespervas & cœnam conventus ad ostium ecclesiæ cum fletu & planctu sola oraret, usum loquelæ plane recepit, & currens ad conventum sororum, quæ fuerant in cœna, libera voce clamavit : *Agite gratias Deo & patribus nostris, in ecclesia sepultis, quia solutum est vinculum linguæ meæ, & ecce loquor libera voce.* Sorores autem omnes de mensa exilientes cantando, *Te Deum laudamus*, in chorum ascenderunt. Quædam vero præ gaudio fientes Dominum benedixerunt, qui facit mirabilia, qui per se vel suos mirabilium suorum signa etiam nostris temporibus dignatus est demonstrare. Eodem etiam anno in Orto Sanctæ Mariæ quædam fœmina paupercula toto contracta corpore ad sepulchrum Domini Siardi ejusdem loci tertii Abbatis est sanitati omnium membrorum restituta, cum prius per revelationem signis manifestis ei hoc fuisset ostensum, quod ad sepulchrum hujus patris esset sananda. Hic siquidem pater triginta & tribus annis ecclesiam Orti Sanctæ Mariæ gloriose rexit, & eam in spiritualibus ac temporalibus mirabiliter ampliavit, se nichilominus in jejuniis, vigiliis, & laboribus non modicum affligendo. Unde sancta conversatione sua non solum suam familiam, sed & multos in vicinis locis ad Dei servitium provocavit. Et inde non solum hoc miraculum sed & alia diversa ad ejus sepulchrum contigerunt. Hæc autem miracula Deus in nostris temporibus & multa alia per hos Reverendos patres ac alios Deo servientes, & se ac familiam sibi creditam sollicitè custodientes, & sollicitudinem præterea sui & totius ecclesiæ cum instantia cotidiana fideliter gerentes, vitæque & exemplo multos erudientes operatus est secundum illud David : *Qui docti fuerint, quasi splendor firmamenti erunt, & qui erudiant multos quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Verum Dominus per tam Reverendos patres impleat, quod ipse dixit : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, quum sic gloriam sibi servientium in hoc ipso manifestet, & alios ad imitandum invitet.

Anno Domini cix. cc. lxxi. electus fuit ad sedem Apostolicam Romanæ ecclesiæ Gregorius x. cum esset in terra Sancta peregrini in comitatu Domini *Eduardi* Regis Angliæ, cum vacasset sedes per tres annos & duos menses. Eodem enim anno prædictus juvenis Rex Angliæ patre adhuc vivente post

dis-

discessum Frisonum cum honesto comitatu terram Sanctam adi-
vit, Rege Cypri sibi in itinere associato. Hi parati erant con-
tra Regem Babilonis pugnare, sed fratres de tribus domibus
dissuasērunt asserentes, quod impetum magnitudinis exercitus
sui non possent sustinere.

Eodem anno Archiepiscopus Coloniensis fuit de captivitate
Comitis Iuliacenſis liberatus. Eodem anno Orientales Friso-
nes de Emesgonia ac terra Hreidenſi cum illis de Aldaom-
bechte confœderati domos Decanorum suorum destruxerunt &
combusserunt. Principium hujus seditionis fuit inter *Wilber-*
tum Eppenga & Hrodbernum, qui parvo suo adhuc puerulo ob-
tinebat ecclesiam in *Fermesum* cum Decanatu adhærente post
mortem Domini Sicconis & filii sui Gerkonis ac nepotuli. *Wil-*
bertus enim primo suscitavit universitatem in *Aldaombechte* in
Episcopum & Decanos super exactione bannorum, quibus
universitas gravabatur, & sic attraxit sibi *Herewardum Luf-*
cum. Quo mediante omnes Hreidenſes & tandem Emes-
gones simul conspiraverunt, quod quidam eorum Decani
satis immoderate homines in bannis affligebant, & ideo do-
mos eorum destruxerunt, & eos de terra depulerunt, licet
ipsi filios suos eis dedissent obsides, quod prudentium virorum
de ipsis terris parerent ordinationi. Deinde homines de præ-
dictis tribus terris concurrentes domum Hrodberni obsederunt.
Sed illa cum propugnaculis ita fuit vallata, quod eam capere
non potuerunt, imo per strenuos viros, qui eam defenderunt,
xvi. viris ex eis occisis vacui sine honore recesserunt. Et
tunc confusi & erubescētes, quod ipse solus cum sua paren-
tela tribus terris resisteret, causam illam in universitatem Fi-
velgoniæ conjecerunt. Sed cum Snelgerus de Skirame & alii
nobiles cum Consulibus requirerent à Hrodberno & suis co-
gnatis, si vellent universitati cavere de indemnitate, si bel-
lum ingravesceret, & universitas Fivelgonum defensionem
terræ sic assumeret, si hostes irruerent, ipse sano usus consilio
noluit sibi tantum periculum assumere, & se ac parentelam
suam depauperare, imo potius domum suam lapideam eis reli-
quit destruendam, & sic delatis omnibus armis & supellestiliis
per ipsum Hrodbernum ad loca secūra domus est destructa.
Dominus autem Gerardus Episcopus Monasteriensis, videns
jurisdictionem suam & suorum Officialium annihilari, pro evi-
dētia patrati sceleris interdictum generale promulgavit, quod
sacer-

sacerdotes eorum plurimi satis stricte observaverunt, præterquam in Aldaombechte. Wilbertus & sui complices non solum sub obtentu beneficiorum, sed & sub pœna proscriptiois cogerunt plebanos eorum celebrare, assumentes sibi in argumentum excusationis, quod plurimi (1) Decani contra jura patribus

(1) Prognati clericis spurii. Arcentur ipsi à nuptiis. Ipsorum filii à beneficiis, cap. 6. & seq. ext. de fil. presb. nisi Papa dispenseret, can. nasci. can. Apostolica. dist. 56. cap. ex tua. ext. de fil. Presb. Dixi 1. man. ad jus Can. cap. 6. & 8. & 3. man. 13. in fn. Decani homines de clero, ad causas ecclesiasticas decidendas missi in provincias, in suas quique Præfecturas, qui dicti tum Decanatus, ad colligendam pecuniam, ad census exigendos, ad pensiones, ad decimas, ad bannos seu multas in delinquentes statutas. Dixi ad Anonymum, quem edidi Ann. 1690. cap. 32. Sed Decani, de quibus hic & supra toties fuit sermo, etsi proprie sacerdotes, contractis tamen nuptiis vivebant, ac si essent laici, ac si homines seculares, & connivente ad id Episcopo, qui non aliter iis usus, quam avaritiæ instrumentis, in spurios, quos habebant, ac si essent legitimi, trans mittebant dignitatem. Non possum, quin adscribam hic, quo res magis sit in aperto, & de toto hoc negotio lectori clarius satisfiat, locum Ubbonis Emmii lib. 11. bist. Erat, inquit, in his locis ad Amasum sacerdotium, quod Decanatum, & eo præditos Decanos dicebant, institutum, quantum mihi perscrutanti vetusta perspicere licuit, non admodum vetus, & sextam tum successionem vix superans. Hi à Præsule Monasteriensi primum induciti auctoritate sacerdotes ceteros antecedeabant, imò in eos auctoritatem ac jus aliquod habebant, universamque Frisiam diœceseos istius, velut in provincias quasdam descriptam & divisam cum quadam potestatis sacræ specie obtinebant, singuli octonis, denis, duodenis, quindenis, vicens, nonnulli tricenis parochiis præfecti nomine Episcopi, sacerdotum provincie suæ, & rerum sacrarum ἑποποι, quæ vel à sacro ordine, vel in sacrum ordinem, aut in res quas cumque sacras committebantur, de his cognoscebant, judicium ferebant, multas capiebant; præcipue cognitionem causarum matrimonialium, & similium tenebant perpetuum, errataque, si qua inciderent, corrigebant, ac penam irrogabant: jus reddebant statis temporibus, assidentibus è sacro ordine suæ provincie aliis doctrina & pietate præcipuis, interdum etiam antistitum nonnullis. Jus hoc suum, dat Schendriucht, judicium aut tribunal die Schendstoel dicebant. Omnia hæc pro Episcopo faciebant absente, ejusque vices gerebant, qui ipse in Frisiam veniret officii exercendi causa (veniebat autem illo seculo sæpe) operam ante omnia dabant, ut ei & ministris ejus præstaretur securitas, eum affectabantur, ei erant à consiliis, ejus auctoritatem fultiebant, adhuc templorum, locorum, vasorum, reddituum sacrorum curam atque inspectionem supremam habebant, aditusque in parochiis singulis

bus successissent absque dispensatione sedis Apostolicæ, & maxime quod essent paternæ incontinentiæ imitatores. Insuper quod pueris nondum doli capacibus beneficia & Decanatus ab Episcopo conferrentur, & alia diversa de immoderatis bannis. Quorum quædam suo loco proposita rationem viderentur habere, quia talia sedis Apostolicæ auctoritate & ordine judiciario sunt proponenda & dirimenda, non per violentiam laicorum corrigenda. Sed ipsi minime attenderunt, quod sæpe utile vitiatur per inutile, cum omnem vocem in judicio sibi per prædictam violentiam præclusissent, cum spoliatus ante omnia sit restituendus, & invasores rerum ecclesiasticarum ipso jure

sint

ad rationes reddendas, quoties libebat, adigere poterant, cessantes in officio corripere ac punire jus habebant, denique velut minores quidam erant Episcopi &c. Et hætenus quidem Ubbo. Qui verbo utinam addidisset, cur jus illud dictum *Schendriucht*, cur tribunal *die Schendstoel*. *Riucht* Frisii est *recht*. Certum id & de eo constat. Sed quid quæso, illud *schend*? *Schenden* est violare. An jus & dictum & violatum? Quid si scribamus *Sebndriucht*, id est, Synodaticum jus, cuius etiam exactio ad Decanos tum pertinebat. *Zebnd* idem quod *synodus*. *Synodus* conventus publicus. Ad quem qui veniebant, Episcopo pendebant censum, qui & alibi *synodus*, alibi *synodaticum*.

Concilium Tolosanum sub Victore Papa II. *Paratam vel synodum solito more persolvant Episcopis vel clericis.* Ivo *epist.* 286. *Dedimus & ecclesiam B. Stephani, & omnia ad eam pertinentia, altare scilicet de Morentiaco, cum parte synodi ad altare pertinentis, nec non & ecclesiam de Mundonis villa liberam à synodo & circada.* Strauch. 2. *amæn. jur. Can.* 7. *cap.* 4. Cetera, quæ habet Ubbo, variis locis & passim in his Chronicis confirmantur. De sacerdotum libidine, ad quam queritur Episcopum perpetuum connivisse, & nefas tamen putat eam reprimi à magistratu, Emo supra ad Ann. 1234. *justam quandam querelam*, ait, *sibi habere videbantur adversus sacerdotes fornicarios & tabernarios, quos ante humiliationem laicorum corrigere dissimulavit Episcopus.* Et non solum de ordinibus, sed nec de rebus ecclesiasticis legitur aliquando laicis attributa disponendi facultas, verum quæcunque in ordinibus à Principibus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur &c. Refert idem id inter scelera iram Dei provocantia, *Ecclésiæ*, inquit, *jure hereditario à filiis sacerdotum possidentur, contra illud VIII. qu. 3.* Et eo spectat, quod ad Ann. 1237. de Decano Herbrando: *Eodem tempore defunctus est præfatus Decanus possessor ecclesiæ in Husquert tertius heres illius nominis relicto parvulo ejusdem nominis.* Item illud quod ad Ann. 1237. *in fin.* ** Obiit Gayco Decanus in Fermessum, vir per omnia secularibus artibus idoneus, & homo religiosus & obsequiosus. Successit ei Sicco quartus à proavo Sigrepo.

** Pag. 95. ubi Legitur Gryco.

Tpm. II.

A a

sint excommunicati, nec eis pateat aditus iudicii, nisi præstata cautione, quod lælis competenter satisfaciant. Præterea ad augmentum præsumptionis quædam sunt statuta contra ecclesiasticam libertatem, cum dicatur x. *de sentent. excomm.* Noverit, quod statuta & scriptores statutorum, nec non & Potestates, & Consules, Rectores, & consiliarii huiusmodi statuta vel consuetudines edentes vel servantes contra ecclesiasticam libertatem ipso jure sunt excommunicati. Exitus autem hujus causæ suo loco describetur. Eodem anno cœpit accrescere fames & ovium pestilentia propter jugem pluviam trium annorum.

Anno Domini c. d. cc. lxxii. obiit Dominus Gerardus Episcopus Monasteriensis bonæ memoriæ, & sui Episcopatus strenuus defensor, qui castrum in Luidenghusum destruxit propter eorum rapinas, castrum etiam in *Horsnere* Sancto Paulo & ecclesiæ Monasteriensi optinuit. Eodem anno destructum fuit castrum novum juxta *Eskathorp* post mortem prædicti Pontificis. Eodem anno stabilitus fuit aquæ ductus in * *Sonde* in novalibus. Eodem anno fuit maxima fames in Frisia, & per totam Westphaliam, & mortalitas ovium. Multa enim Frisonibus & maxime Orientalibus à Fivelgonia usque ad Orientem eo anno ad augmentum famis accesserunt incommoda. Primo quia per peregrinos terra fuit evacuata argento. Secundo, quia propter nimiam pluviam per quatuor annos nimis modicum creverat frumentum, & maxime in Silvis, ubi aliis temporibus solebat abundare, aut etiam in Threntia, nec secus Emesam, nec alicubi, ad emendum inveniebatur, nisi in Dacia & Slavia, ubi Dominus, qui irascitur, & miseratur, magnam dedit copiam frumenti, ut saltem alicubi inveniretur, unde creatura Dei sustentaretur, quia & ipse dat corvis escam ipsorum, & pullis carnes invocantibus eum. Tertio, quia in odium Emesgonum & Rheydensium propter suam inobedientiam Dominus Episcopus nundinas secus Emesam interdixerat, & ita Frisones non poterant pecora vendere, nec necessaria comparare cum butyro, caseis, & equis, cum pecuniam non haberent, nec cum † aliis rebus possent habere. Et illi de Dacia & Slavia pecora eorum & similia non curabant, sed solam pecuniam sitiebant. Insuper iudices eorum in quibuslibet civitatibus interdixerunt, ne frumenta de terris illis deportarentur. Et sic mercatores tardaverunt, donec ab ipsis iudicibus mediante pecunia quasi secundo emerentur. Unde Dominus justus

* *Sonde.*

† aliquibus. *Cod. Gron.*

justus iudex, quia ipsi servis suis non compatiiebantur, eodem anno cepit eis retribuere retributiones, quia cum in terris suis æstivales fructus tarde soleant seminare, post festum Sancti Bonifacii circa tempus illud tanta increvit siccitas, quod fere omnes fructus æstivales perierunt, & sic impletum est, quod dicitur: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis*; Quia statim anno sequenti tanta facta est penuria, quanta prius habundantia. Sicut enim beatus Gregorius, quia Dominus, cujus sapientiæ non est numerus, de consilio prudentiæ, ut nulla terra omnibus necessariis habundet, ordinavit, ut sic mutuam pacem inter se observent, sed quandoque una terra, quandoque altera, pane habundat, ut sic sibi invicem subserviant, quia statim sequenti anno mercatores cœperunt fabam de Frisia in Daciam transvehere, quia illa eo anno in Frisia fuit prosperata: In Grippeswalda enim, ubi multis annis frumenta superabundaverant, eo anno summa fuit egestas, sicut contigit in diebus Iacob & Iosep, ut terra Chanaan, quæ præ omnibus terris solebat frumento, & vino, & oleo habundare, egeret, & Ægyptii per prudentiam & merita Iosep habundarent. Quarto, etiam aucta est penuria, quod jam septem annis de loco ad locum serpserrat pestilentia pecorum, & plurima moriebantur. His vero duobus annis fere ubique moriebantur oves, & ideo non poterant homines lacticiis famem sublevare, sicut quandoque solebant, & sic tantum fuit fames aggravata, quod modius magnus ad tempus circa Penthecostem vendebatur (1) pro xviii. solidis sterlingorum paratorum denariorum ad manum, in Menterawalda unus modius pro iv. marcis sterlingorum ad inducias anni. Ipsi enim immoderatas accipiunt usuras, ita ut pro una * marca ad manum accipiant quatuor post annum, & ideo verum videtur esse, quod ideo laboraverint evertere jurisdictionem spirituales, ut usuras suas libere possent

* uno
modio.
Cod.
Gren.

(1) Meminit Ubbo Emmius lib. ii. hist. *Lego, inquit, in annalibus, quos Meno Werumanus antistas tertius confecit circiter Penthecosten anno cto. cc. lxxii. quo hæc fames potissimum seviit, modium majorem frumenti venisse xviii. solidis monetæ Sterlingensis cum conditione solutionis præsentis: & rursus eundem modium emptum marcis quatuor ejusdem monetæ cum lege solvendi post exactum annum: argumentum & annonæ caritatis summa, & nummorum inopiæ etiam multo majoris, quippe cum usura hujus modus pene triplex fuerit ad pretii totius summam, &c.*

sent exercere. Prædia autem eo tempore quasi nullius erant pretii, maxime in locis humilibus, ut in Waltersum, & eorum confiniis propter subversionem avenæ, nec inveniebantur emptores propter defectum pecuniæ. Ideo tantum invaluit fames, quod multi moriebantur fame. Et plurimi erant morituri, si claustrales eis non subvenissent. Multi enim religiosi, sane sapientes, & in Domino cogitatum jactantes, juverunt etiam non paucos, scientes illud Augustini, *Si videris fame morientem, & non juvisti, occidisti*. Et quia id sic fecerunt, Deus eis melius in suis necessariis providit. Qui enim, ut ait Augustinus, *decimas ad eleemosynas dant propter Deum, quadruplo remunerantur, habundantia fructuum, sanitate corporis, indulgentia peccatorum, & regno cælorum*. In hac caristia † plurimum angustiiati fuerunt Silvani, & maxime in † Aftawalda, & in Broke propter humiditatem agrorum, & ideo non pauci confugerunt ad villas, quidam mendicando, quidam & quasi pro solo victu serviendo, qui prius habebant proprios agros * colendos, quia cum Silvani non prosperatur filigo, nec ad pecora, nec ad lascivinia habent refugium. Multi etiam tam de Frisia quam de Threntia patriam exierant, sperantes se alicubi meliorem invenire sustentationem. Nonnulli & de urtica, & tribulis, & lolio miseram vitam utcunque sustentabant, maxime de lanceola & fude, quia Dominus, qui in ira sua non solet nimis oblivisci, sæpius in caris annis permittit lanceolam in pratis, pisces in mari, & præcipue conchylia Menarum plus solito habundare. Sed in illa æstate paulo melius prosperata fuit annona, licet everteret pluvia plurimum agriculturam, quia eo anno ad cathedram Petri cœperunt homines arare, & seminare, & ideo competenter fuit prosperatum. Postmodum circa Gregorii cum tutissima est agricultura, increvit pluvia, & fere per septem hebdomadas. Et tunc quicquid projectum fuit in lutosis agros, modicum fructum attulit seminanti, & sic primæ stationis fructus melius fuerunt prosperati. Eodem anno in autumno cœpit oriri hominum mortalitas, & quidam etiam subitanea morte moriebantur.

Finit Codex Groninganus hic verbis his adjectis: *Explicium Cronica magistri Menconis Abbatis tertii*. E Frisico sunt, quæ sequuntur. Et sunt verba

A N O N Y M I.

Anno

† pluri-
mi Cod.
Fris.
‡ Aftam-
valda.
* ad co-
lendum.

Anno Domini cix. cc. lxxvi. *Rodulfus* (1) Rex Alemanniæ pro inobedientia Regis Boëmiæ ipsum bello aggreditur, in quo

(1) Richardo mortuo, de quo supra, electus est Imperator Rudolphus Comes de Habspurch à Principibus Germaniæ Ann. 1273. pridie Kal. Octobr. ut Albertus Argentinenſis ait. Godefrid. Monach. ad d. Ann. *Mortuo Richardo Romanorum Rege Principes Imperii circa octavam S. Michaelis ad eligendum alium Regem in Frankensfurt convenerunt, & dum omnes, qui vocundi erant, interessent, præter Henricum Ducem Bavarie, qui & solennes miserat nuncios & per ratificationem suam electioni præbuit consensum, electus est Rudolphus Comes de Habspurch in Romanorum Regem &c. Principes, inquit, Imperii. Unde et verbo notandum hic, quod nondum tum Septemviri, & quod sub iudice adhuc lis sit, quando primum hi instituti. Perperam certe, si attendas, eorum institutio deberi dicitur Ottoni 111. Nam si veteres evolamus & historicos eorum temporum, contrarium satis constat. Chron. Magn. Belgic. *Apud Francfordiam curia celebris habita est quinquaginta Principum, à quibus omnibus, Philippo Rege occiso, Rex Otto hujus nominis quartus, votiva concordia, & unanimi inspiratione in Regem est declaratus. Auctor incertus apud Urstisium: Principes vero Alemanniæ, scilicet Archiepiscopus Moguntinus, & Colonienſis, & Trevirensis, cum cæteris Episcopis, Argentinenſi, Metensi, Spirensi, & aliis, elegerunt apud Herbipolim Henricum Lantgravium Turingie in Regem. Extat quidem constitutio, quæ vulgo creditur Ottonis 111. sed viris doctis suspecta est. Fabulam vocat Schurzſſeiſch de vitric. eccleſ. lit. C. in not. Et quamvis sint non pauci, qui in aliacunt omnia, ne id quidem meretur fidem, quod Theodericus de Niem habet, qui seculo xv. vixit, cum in vivis Imperator Rupertus, lib. 4. de Schismat. tr. 6. cap. 33. quod post obitum Henrici Sancti Principes Germaniæ ordinarunt, quod de cætero Romanus Princeps eligeretur, videlicet per ecclesiasticos Prælatos, & tres laicos nationis Alemanniæ tantum, & in casu quo illi in unum concordare non possent, Dux proinde, sed postea Rex Bohemiæ pro tempore esset quasi additus parti minus potenti. Nam si ita se habet res, cur ergo quinquaginta, cum eligeretur Otto 1v? Cur Principum robur, ex tam immensa Transalpini Regni latitudine, non sine quibusdam ex Italia Baronibus, ut ait Otto Frisingensis 2. de gest. Frider. 1. Imp. cum Fridericus Barbarossa? Cur plures rursus quam septem, cum Wilhelmus Comes Hollandiæ? cum Henricus Lantgravius? Mathæus Parisienſis loquens de electionibus, quæ suo tempore contigerunt, Richardi scilicet Angli, & Alphonſi Hispani, *Hi sunt maximi, inquit, in Alemannia, ad quorum nutum pendet electio ipsius Regis,***

quo Rex Boëmiæ victus occidit. Regnum suum heredibus confertur. Folkringones & Gardringones de Menterna pugnantes centum viros exceptis quinque occiderunt. Fratres maiores in Winsum, alias *Jacobitæ* aut *Prædicatores*, in casa locum habitationis coperunt sibi præparare.

Dominus Abbas *Menko* prædictas ad mandatum Domini Præmonstratensis & diffinitorum studium puerorum transtulit ad parochialem ecclesiam *Emetha*.

Collatio beneficii in *Uthusum* ante mortem dicti Patris facta fuit ecclesiæ *Floridi Horti* cum omnibus attinentiis per dispositionem Domini *Iuardi* Sacerdotis, qui tunc temporis verus Pastor fuit ecclesiæ prædictæ, homo nobilis, & in omni conversatione vitæ suæ devotus & honestus, & quia frugem melioris vitæ desideravit, & dilexit, solus noluit venire, sed gregem sibi commissum secum adduxit, & in ecclesiâ prænominatâ vixit.

Annq

quod est quasi ara Imperii Romanorum, *Archiepiscopus Coloniae*, qui titulus est Sacri Imperii Procancelarius, *Archiepiscopus Treverensis*, Rex *Bohemia*, Comes *Palatinus de Rheno*, Dux *Austriæ*, Dux *Sueviae*, qui & Comes *Bavariae*, Dux *Polaria*, *Marchisus de Miche* (forte de *Moravia*) *Marchisus de Brandeborg*, Dux de *Meran*, Dux *Brabantie*, qui & *Lovanie*, *Landgravius Thuringia*, *Marchio Misniae*. Inter omnes hos magnates supereminens est *Archiepiscopus Coloniae*, qui coronare tenetur Regem *Alamannia* &c. Frustra autem cum *Schiltero* ad jus feud. *Alamann.* cap. 8. §. 4. & seq. inter jus nominandi & eligendi distinguas, quasi ceteri quidem Principes & ante tempora *Otonis* iv. jus habuerint nominandi, solis autem *Septemviris* ex nominatis quem eligendi. Contra enim ostendit *Menco*, nec quisquam aliter rem refert, supra ad. Ann. 1247. ubi de *Wilhelmi* Comititis electione, *Eraut autem principales*, inquit, in electione sua cum *Legato Domini Papæ Moguntinus*, *Treverensis*, *Coloniensis Archiepiscopi*, & *Episcopi quamplurimi*, cum aliis Principibus, ad quos pertinet electio, sicut dictum est, vel presentibus, vel per litteras excusantibus. Aliud ergo non superest, quam ut dicas simpliciter, tempus id, quo *Septemviri* instituti, incertum. Vero tamen non absumile est, ulu hac in re & longa sensum consuetudine receptum quid firmatumque. Et certe eo provocat *Carolus* iv. ipse in *Aurea* sua *Bulla* cap. 8. Et quia, inquit, de antiqua, adprobata, & laudabili consuetudine inconculse, quod subscribitur, semper extitit hoc tenus observatum &c. *Disenb. de mort. Henr.* vii. sect. 2. §. 2.

Anno Domini cto. cc. lxxxiii. D. *Everardus* Monasteriensis Episcopus venit ad partes Frisiæ causa visitandi & ad corrigendos subditos suæ diocesis secundum consuetudinem antiquam & approbatam. Cumque *Usquert* devenisset, accessit ad eum D. *Oudgerus* Abbas *Floridi Horti* petens humiliter confirmationem & investituram in ecclesia *Uthufum*, quæ sibi & Conventui suo à veris patronis ejusdem ecclesiæ absque prece & pretio ante introitum Venerandi patris in Frisiam canonice fuerat collata. Sed timens quidam juris peritus, *Menolphus* nomine, tali petitione audita, ex instinctu quorundam surrexit, & accepta licentia loquendi hujusmodi collationem rationibus, quibus potuit, allegavit à Domino Episcopo minime admittendam, vel potius irritandam, tum quia patroni non concordarent, tum quia Regula B. Augustini non permetteret Canonicos suæ professionis secularia beneficia possidere. Affirmavit etiam nulla privilegia eis ad hoc à Romanis Pontificibus indulta de jure communi, & rationes apposuit pro libitu suæ voluntatis ad confusionem petitionis Abbatis, licet minus rationabiliter & juste, tamen petitionem Abbatis sine effectu protraxit. Cumque in dictum locum venissent Episcopus & sui, adfuit & Magister *Menolphus* allegans in Synodo ecclesiam *Uthusensem* vacare, & ex protractu temporis jus electionis ecclesiæ ad Dominum Episcopum devolurum, quia patroni ecclesiæ suo tempore non elegerunt, cum collatio fratribus in *Werum* facta propter rationes prædictas de jure subsistere non posset. Hujusmodi rationibus finitis surrexit Magister *Wiardus*, qui tempore illo super omnes clericos & Magistros terræ Frisiæ scientiæ & facundiæ donis imbutus quam plurimum pollebat, & allegata prænominati Magistris multis juribus, audientibus omnibus, potenter evacuavit, docens præclare ordinem Præmonstratensem super omnes ordines ecclesiastica beneficia posse recipere. Habuit & rationes de privilegiis Ordini concessis, proponens articulum de privilegio *Urbani* quarti, qui talis est: *Canonici viri ex nostra indulgentia speciali possunt ecclesias parochiales, habentes curam animarum, impetrare, & impetratas per nostram licentiam officiare.* Et sic cavillationes prædicti Oratoris in tantum enervavit, quod de prædictis paulatim loqui cessaret. Advocatus Domini Abbatis humiliter nomine Abbatis & Conventus petiit à Domino Episcopo, quod fuerat petendum. Sed Dominus

Dominus Episcopus non ita benevole justam petitionem ex-audivit, sicut allegata patienter audivit. Et ideo protelationis causa partes usque Firmesum protraxit. Ibidem vero cum Advocatus Abbatis petitionem Abbatis nomine emissam per jura & argumenta declararet esse admittendam, & *Meynco* & *Godefscalcus*, & *Ayboldus* fratres, viri nobiles & discreti, tam de se ipsis quam de aliis veris patronis dicerent constanter donationem beneficii per ipsos factam Abbati & Conventui prædicto nulla de causa immutandam, dummodo ipsis vita & res ad defendendum hujusmodi violentiam remanerent. Dicebant enim in facie Episcopi, quod non consulerent alicui presbytero, quantæcunque autoritatis esset, qui mitteret ipsum, ut veniret ad ecclesiam eorum tali voluntate, ut eam officieret tanquam suam. Et ista propterea dicebant, quia secreto intellexerant, quod in recessu proposuerat ad officinandam ecclesiam eorum alicui ex clero committere in confusionem Abbatis & sui Conventus, ac simul eorum (1) *Warandorum*, & de isto articulo fuit valida præsumptio, & suspicio, quod ob vindictam dilationem quæreret. Quia Prælati Frisiæ & diocesis auditum quod ipse adventaret dextras ad invicem dederunt in signum fœderis, quod nullus eorum sine communi notitia & consensu alterius dictum Patrem colligere deberet, & hoc propter immoderatas expensas, quas minus rationabiliter per suos fieri procurabat in domibus religiosorum. Religiosi etiam in Hunesgonia per coërtionem brachii secularis prohibitionem fieri sub quadam pœna contra in hujusmodi facto delinquentes statuerunt. Sed verba antiquorum proinde rarissime falluntur, de quibus unus legitur sic dixisse. *Quære fidem, & non invenies, fraus regnat*: Nam monachi de *Adwert*, qui super alios religiosos in Frisia divitiis gaudent, pactum fidei infregerunt, mittentes

(1) Mox rursum: ut ad præfatam ecclesiam accederent, & voluntatem singulorum *Warandorum* intelligerent. *Warandus*, vindex, patronus, qui tenetur alteri ad evictionem, & qui in veteri instrumento, quod legere est apud Sande de *effestuc. cap. 2.* dicitur *warandizare*. Fundum dixit Cicero *Orat. pro Balb. sed negas ex fœderato populo quenquam potuisse, nisi is populus fundus factus fuisset, in banc civitatem venire*, & mox: quam cum disertus homo *L. Antistius* accusaret, *Spoletinus* dixit fundum populum *Spoletinum* non esse factum, videbat enim populos de suo jure non de nostro fundos fieri solere.

mittentes qui Dominum Episcopum cum suis de villa *Baslot* ad claustrum invitarent. Quo facto reliqui focii & Prælati licet confusi aut ipsum receperunt, vel in parata pecunia ratione procurationis ei competenter satisfecerunt. Nec ex hoc beneplacitum ipsius & suorum plenarie sunt consecuti. Quia sæpiissime altius ascendunt injuriæ, & remanent ad vindictam in corde aliquorum, quam remuneratio boni operis, quod ex bona voluntate, & conscientia procedit. Sed constantia horum fratrum & eorum complicitum audita Monasterienses propositum sive intentionem callide palliabant, & Dominus Episcopus commisit hujusmodi causam suo Officiali magistro *Henrico* in recessu terminandam. Dissensiones hinc ibi subortas quantum in se fuit ipse subtraxit, sicut in parochiis *Waltersum*, *Gershusen*, & *Suthebroke* rei eventus demonstravit. Ubi beneficia clerici discordantes in maleficia propriæ salutis converterunt. De beneficio *Uthusum*, quia tam cito nihil lucri adfuit, in post-Synodo *Loppeffum* Abbatibus D. *Folcardo* de *Rotthum*, & D. *Menardo* de *Thiasinga-closter* una cum Decano *Alberto* in *Loppersum* per literam suam commisit, ut ad prænominatam ecclesiam accederent, & voluntatem singulorum Warandorum intelligerent, & prout verius ac melius possent Monasterii post ipsum mitterent in scriptis sigillis suis appensis. Qua commissione sic facta turbatio litigii prædicti modicum cessavit. Sed *Henricus* ad suam voluntatem Officialis non solum Curie Colonienfis verum & Monasteriensis effectus sequenti anno in infirmitatem incidit, in qua fortior solito factus, & sui minime compos mortuus est, nec fuit qui adjuvaret, sed tum Dominus *Floridi Horti* propter alia impedimenta ecclesiæ suæ non ita servide causam commissam modo prædicto, ut decuit, & litera Commissionis habuit, finaliter studuit terminare.

Anno Domini cix. cc. * LXXX. frater *Folcardus* novus Abbas electus misit Nuntios ad Abbatem de *Rotthum* & *Thiasingacloster* & ad Decanum *Albertum* petens instanter, ut mandatum Officialis eis adscriptum adimplere vellet. At illi annuerunt. Et sic die statuto festo B. Nicolai Episcopi, una cum D. *Alberto* Decano,

* LXXXIV. haud dubie. Nam præcessit LXXXIII. ** Imo mox sequitur LXXX. LXXXV. LXXXVII. & rursus LXXXIV. & sic porro, ordine temporum multis locis inverso; cujus rationem non habuisse Anonymum ipse testatur *Matthæus* noster in Dedicatione.

Decano, qui fuit vir magnæ discretionis & competentis literaturæ, in negotiis ecclesiasticis & secularibus valde tritus, duobus monachis ex parte Abbatis adjunctis *Uthusen* pervenit. Ibi quia voluntate singulorum *Warandorum* perscrutata omnes concorditer absque omni prece & pretio in Dominum Abbatem & Conventum *Floridi Horti* consenserunt, uno tantum *Bolone Frocuhegna* excepto, qui quantum potuit reclamavit, propter metum Decanorum in *Ulsquert*. Aliqui mediocres tacebant, quibus ipsi damnum pro hujusmodi electione affuturum dicebant. Fuit tamen voluntas eorum cum pluribus permanere. Cumque plura obstacula prædictæ donationi non occurrerent, conscriptis literis, quibus fuerat necesse, & sigillatis sigillis prædictorum duorum, detulit secum Monasterium. Benedictione itaque festo Conversionis Apostoli in ecclesia S. Martini per manus impositionem D. *Everardi* Episcopi benevole & devote accepta omnia instrumenta super collatione *Uthusen* ecclesiæ ad mandatum Domini Episcopi ad manus D. *Henrici* Cantoris ad D. *Paulum* & *Gerardi* Officialis Frisiæ, & Bullarii Domini Episcopi dimisit examinanda, & sic licentia Domini accepta sine omni perturbatione satellitum, qui novos Prælatos spe lucri sæpissime conturbant, Curia Domini Episcopi exivit, & feliciter est reversus. Post mensem vero Dominus Episcopus misit duo paria literarum per manum *Hermannii Buzel* Domino Abbati & Conventui *Floridi Horti*, unum de jure patronatus, aliud de investitura.

Anno eodem fuit hyems humida, & cataractibus apertis recens aqua superabundavit, & superexspatiata est plana terræ in tantum, quod homines prudentes assererent infra quinquaginta annos nunquam sic aquam pluvialem increvisse. Pestilentia autem eodem anno sacerdotum maxima, nam infra xv. septimanas quadraginta duo moriebantur. *Lubeck* eo tempore incendiis devastatur. Isto tempore conflagratum est *Hamburch* in tantum, quod domus lapideæ deciderunt ignis ardorem non sufferentes. Perierunt & tunc in solario cujusdam domus centum personæ utriusque sexus. Naves in aquis ardebant, & pontes comburebantur, nec fuit qui posset adjuvare. Motiva autem causa incendii fuit braxatio cujusdam pauperis.

Anno crō. cc. lxxx. jam incepto scrupulosa quæstio in terra *Fivelgoniæ* oritur de Consulatu, quam dignitatem quilibet habere voluit

voluit etiam si nihil juris in ea in illo anno habere dignoscebatur, inter quos omnes principalis fuit *Elbo* & sui. Nam carnali fratri suo *Rodmaro*, cui competebat hujusmodi potestas, auferre conatus est eam, sed non prævaluit, & inter cives forenses contradictionem sibi procuravit contra *Adulphum* de *Tukawerth* per quendam *Tadeconem Rembrechta*, qui minime hæc attentasset sine instinctu prædicti laici *Elbonis*, sed nec habuit effectum, sed fomitem controversiæ inter nobiles generavit, quod ad infelicem exitum deductum est die Dominico, qui vocatur vulgo *Skeynosmandery*, quia civile jus per novos jurantes confectum est ab antiquo novari in terra *Fivelgoniæ*, sed tunc omnino dissipatum est. Nam die prænotato non in foro sed in *Hechissel* convenerunt, ibique hinc inde aciebus directis, cum quinque religiosi & probi seculares ad concordiam inducere non possent potentes utriusque, auditus est clamor talis: *Pugnemus & defendamus nos*, & statim rapido impetu commissum est prælium, & fugatus est *Elbo*, & sui in ore gladii, nec est inventus dignus honore die illa, quia sicut *Elbo* fuit causa motiva totius mali, sic etiam primus fugit inter fugientes. Unde omnis multitudo per eum in fugam convertitur. Quidam *Wirthum*, quidam *Emium*, alii etiam *Emotha* timore perterriti currebant, & dispersi sunt, vulnerati sunt, & infinitis vestibus spoliati. Multi etiam nobiles de societate *Elbonis* laici in pauperrimis domibus circa aggerem latitabant cupientes effugere manus pugilis *Roberti* & *Adulphi*, & sociorum suorum. Qui quasi leones ferocissimi singulos & universos partis adversæ insequabantur. Et tunc in cimiterio *Thiadmevit* occisus est quidam nobilis de *Ferwerth* nomine *Focco* per manum *Odulphi*. Occisi sunt & alii quinque in modica hora diei. Et sic extunc multiplicata sunt mala in terra.

Anno Domini cix. cc. lxxx. Hunesgones arma receperunt. Isti Hunesgones antea ad duos annos arma deposuerunt in tanta voluntate, quod nihil in manibus nisi virgas portabant. Debit autem pax ista durare ad quatuor annos, secundum quod omnes masculini sexus, dummodo duodennes fuissent, conjurarant. Sed contentio, quæ fuit de Consulatu inter *Duerdeconem* de (1) *Faldabera* & juvenem *Gyso-*

(1) Coldebera. Ubbo Emmius lib. 12.

* Sicco.

(1) *Gysonem* de *Terbranda* eos fecit perjuros, & subsecutum est bellum amarum, in quo occisi sunt primo *Duerdeco*, postea *Gyso*, per quos primo discordia mota fuit, & alii nobiles quam plures, ut *Eppo Hoyckna*, *Pero Popta*, *Rentbo Nama*, *Behelto de Werfhusen*, * *Sido*, & *Hayo*, & eorum complices. *Grangiam* conventus de *Merna* in eadem parochia manu armata invaserunt, auferentes frumenta & alia comestibilia de domo lapidea, quam & corruere fecerunt muro subfosso, & conversis vulneratis, ac quibusdam fugatis, nec aliquam rationem pro se habuerunt, nisi quod timerent, ne inimici eorum monachis nescientibus domum possiderent in eorum confusionem. *Gotescalcus* & *Aylbodus* fratris in *Uthufum* grangiam de *Rothum*, quæ grangia fuit in agro, invaserunt, & omni frumento ac aliis utensilibus spoliaverunt, pro eo quod monachi dicti duas præbendas denegarent eis, nolentes fateri, quod pater dictorum fratrum Conventui illas contulisset.

Anno Domini cto. cc. lxxxv. pluvialis aqua valde terram implevit circa festum Martini hyemalis trans *Lavicam*. Mare intumuit, & aggeribus contractis bis Occidentalem *Frisiam* spatio interposito superexspatiata est. Postea die nativitatis Christi cum frigore intolerabili congelatio aquarum subsecuta est cum nive & grandine intermixta. Contigit & tunc temporis homines propter intolerabile frigus inter silvas & villas in pascuis mori. Fuerunt & tunc aquæ congelatæ in tantum, quod solidum iter itinerantibus trans *Laycam* præberent intrantes per paludes & nemora. Ubi prius ad centum annos nullus viam quæsit indubitanter cum curribus pertransibant. Trans *Emesam* prope *Oterthum*, *Longere*, & *Knocka* cum equis homines in glacie solidum iter carcebant. Nec mirum, quia ad festum Petri cathedræ gelavit, & pluvialis aqua est subsecuta usque ad festum Gregorii. Et sic quicquid in autumno tritici aut hordei seminatum fuerat deperiit omnino. Gregorii Papæ festo cum agricultura deberet esse potissima, per gelu, quod de mane fortiter terram corripuit, tardati sunt agricultores, & pabulum jumentorum etiam in villis, etiam ad greges pas-

(1) *Eizonem* Gerbrandæum vocat *Ubbo* *ibid.* & quod hic dicitur de *Consulatu* exponit *Ubbo* de *Judicatu*. Sed, ut mox dicam, dubito, & nescio an satis recte.

pascendos, non poterat inveniri propter æstatis præcedentis siccitatem, & hyemis frigiditatem subsequens. Fuit enim fœnum tanti pretii, ut modius frumentalis bene repletus ad quatuor vel sex denarios vix emi posset. In Daventria plaustrum fœni pro decem solidis Daventrienfibus vendebatur. Cum gramina nulla in pascuis crescerent; quamplures rufcas confregerunt, & stramina rapientes de lectis suis, de domibus, pecudi apposuerunt, ne inedia deperirent. Pretium vaccæ unius fuerunt sex solidi Sterlingenses vel octo ad majus propter defectum pabuli.

Anno crō. cc. lxxxvii. decima quarta die Decembris factum est diluvium in partibus Frisiæ periculosum in homines, jumenta, & res, & propter hoc famosum in tempus futurum. Aquæ autem sic coadunatæ & commotæ inter conticinium noctis & gallicinium libere aggeres transeunt, & omne genus hominum, quod in locis humilibus mansionem habuerat, cum tumentibus domibus frumento fenoque gurgēs aquarum miserabiliter funditus evertens ad silvas deportabat. Domus lapideæ quam plures corruerunt. In silvis etiam agri ab imo evulsi aquis ferebantur in locis humilibus. Sine obstaculo impetus aquarum paludes transivit. Nec fuit mirum, quia à tempore, cujus non extat memoria, in partibus, tam magna falsi maris ebullitio ad mensuram quinque pedum non est visa. Et propter hoc infinita populi multitudo periit submersa. In occidente, ut sacerdotes & Decani conjecerant, à *Stauria* usque ad *Laycam* triginta millia hominum submersa. A *Layca* usque ad *Emesam* viginti millia perierunt. Orientales, ut sunt *Rustingi*, *Astingi*, & *Herlingi* à plaga prædicta immunes fuerunt. Agri etiam eorum sationales & pascuales fructum dederunt competentem, sed in locis humilibus, ut est in *Sunedswolda* & *Sconamera*, agri quam plurimum fuerunt destructi. Res mira. Vir unus, lupus unus, & canis, & lepus in baculo ad silvas venerunt vivi. Multi etiam qui rabiem aquarum miserabiliter evaserunt. Et plerique pauperes recedente aqua paludes ascenderunt, construentes ibidem casas, in quibus frumentum, quod ibi ab aquis fuerat projectum, triturbant. Circa Martini hyemalis vacca pro tribus solidis aut quatuor vendebatur, & hoc nulla de causa, nisi quod paucissimi paucos fructus collegerant. Sequenti anno circa Assumptionem Mariæ, etiam

circa exaltationem S. Crucis, Oceanus turbine ventorum commovetur ita, ut pene omnes naves, quæ se alto pelago commiserant periclitarent, & submersi sunt centum gubernatores in reliqua populi multitudine, & divitiis & præcipue frumento non minor plaga fuit navibus annumeratis, quam illa quæ hyeme sævierat per inundationem falsi maris. Eodem anno periculosum bellum inter Ducem Brabantiæ & Comitem Gelrensem oritur, in quo plus quam duo millia hominum in spatio diei naturalis hinc inde vulnerati diem clauferunt extremum. Comes Gelrensis capitur, & Dominus Archiepiscopus Colonienfis, qui dicto Comiti in adiutorium venerat cum suis ad expugnandum Principem Brabantinum. Anno graciæ ut supra VII. Kalendas Novembris circa festum Simonis & Iudæ in Oriente prope Oterdum, & in Occidente prope *Usquert*, in *Merna*, & in *Suterdicke* propter destructionem aggerum, qui minime in dictis locis fuerant reparati, falsum mare ebullivit, & superexpatiata est aqua planiciem terrarum, venitque ad locum humiliorem, ut est *Germorwolt*, *Waltersum*, *Aflawalt*, ubique fluitando.

Anno Domini MD. CC. LXXXIV. inter (1) pugilem Robertum de *Fermessum* & *Adolphum* de *Tuckawerth* & *Limponem* *Hagginga* ex parte una, *Elbonem* *Menalda*, *Dodonem* de *Hek*, & illos de *Stedum* ex parte altera lis oritur, & propter hoc, prohi doloris jus civile *Fivelgonum*, quod multo tempore floruerat, dissipatur. Sed ne à legentibus nobis imponatur illud Horatii; brevis esse laboro, Obscurus fio &c. Anno graciæ MD. CC. LXXXII. filius juvenis *Elbonis* *Menalda* de *Hellum*, decoratus æquivoco nomine patris, duxit in uxorem quandam juveniculam nomine *Tdam* de *Menterawalda*. Cumque ad annum commanissent, sponsa sponsum reliquit, & lares paternos revisit. Et cum culparetur de huiusmodi dissidio dicebat affirmative, quod nec in eum, cui tradita fuerat, consensisset.

Medio

(1) Pugil idem hic, qui nobilis, qui armiger. Sic supra ad Ann. 1267. Cooperantibus laicis, *Snelgero* de *Skiranne*, *Ripperto* de *Nortbensem*, *Tammone* pugile de *Aldefum*, & mox infra: Sed cum hæc ita confuse agerentur, & pugil Robertus Consulatum haberet, & simul esset Edictor, & alii quamplures nobiles cum eo &c. Vid. Ubb. Emst. lib. 12. ad Ann. 1282.

Medio tempore *Gaycko* de *Imeckna* de *Middewalda*, quod *Yda* fuit neptis uxoris suæ, callide disposuit, ut quidam civis suus *Folbertus* nomine, filius *Theodorigi* *Folpetra* fugitivam juvenculam duceret in uxorem. Quo facto *Elbonides* scandalum tale ægre ferentes habito consilio ductu *Walbartinorum* de *Senjeda* in noctis silentio ex improvise patrem cum filio & juvencula capiunt in domo lapidea, & cum victorioso gaudio Helium omnes captivos deduxerunt. Sed *Thidricus* in brevi cum quadraginta marcis pari argenti datis *Elboni* se ipsum post paucos dies redemit. Deinde pro pecunia & filio satagit ut emendaret, & quia æmuli sui sibi nocte dieque præcavebant, fecit quod potuit, & viduam nomine *Trouwam* de *Skelwalda* relictam *Brivich* temere & minus iuste cum filia parvula nocturno tempore captivam abduxit, & sic seminata est zizania, unde amarissimæ segetes pullulabant. Et hoc totum à juvencula originem sumpsit. Quare prævia ratione nomen habuit *Yda*, quia (1) *ydos* Græce divisio interpretatur. Unde *Yda* i. e. divisa & separata ab omni honore & discretione, & sapientia qua minime utebatur, cum à legitimo viro, cui primo nupserrat, voluit absque congrua ratione separari. Sed cum hæc ita confuse agerentur, & pugil *Robertus* Consulatum haberet, & simul esset Edictor, & alii quamplures nobiles cum eo, ut *Aylwaldus*, *Snelgerus*, ordinatum est proinde consilio inter Consules, quod *Folbertus*, qui detinebatur captivus ab *Elbone* in securum locum deberet mitti, & deinde cum deliberatione absolvi, ita ut vidua & filia prius de captivitate redirent, & sic pax inter terras firmaretur. Sed tali consilio promulgato, quia non placuit *Elbonibus*, mandatum Consulum proterve contempserunt. Quare Consules irati præceperunt, ut bene convenirent ad superbiam *Elbonis* & suorum comprimendam, & sic Anno CIO. CC. LXXXIII. feria Apostolorum Petri & Pauli (2) Consules me-

(1) *Εἶδος* species est proprie. Sed considerato, quod generis est in species divisio, ut hominis v. gr. in marem & fœminam, in servum & liberum, an *συνοδικήσις* dicitur *εἶδος* hic divisio, quia est pars divisionis?

(2) Primores populi, procures, qui cum summa potestate præfecti certæ terrarum parti. Non absimiles, ni fallor, his, qui jam vulgo Grietmanni. In eo tantum dissimiles, quod munus eorum an-

meliores, fortiores, & agiliores terræ Fivelgoniæ convenerunt *Hellum*, quasi vir unus, ut domum prædicti comburerent, & captivum potenti manu auferrent. Quo viso cum dictus *Elbo* & cognatio ejus tota, ac amici complures, qui ipsum defendere venerant, Consulibus ac toti terræ resistere non possent, nec auderent, Principibus placatis, & consilio habito, probis & honestis viris mediantibus, fecit coactus, quod prius voluntarie facere nolebat, deditque captivum in manibus *Oudgeri Abbatis Floridi Horti*. Consules vero benedicebant Communitati, & recesserunt illa die cum gaudio & honore, dimittentes domum *Elbonis* in eo statu, quo invenerunt. Sed Dominus Abbas *Floridi Horti*, sicut minus provide fecit captivum ab *Elbone* recipiendo, sic etiam minus caute fecit ipsum custodiri in claustro, quia brevi intervallo temporis postea nullo sciente tractus in ambitum claustrum per fenestram manu illorum de *Middewalda* deportatus evasit. Medio tempore D. Episcopus *Everardus* misit literas suas, ut juvenculam mitteret in locum securum pro ipsius voluntate examinanda, sed quia dictus laicus de constantia juvenculæ diffidebat, mandatum Episcopi contempsit, & Curiam Domini Papæ appellavit, & Dominum *Tbitardum* Abbatem *Claricampi* in judicem obtinuit, qui autoritate Apostolica sententias contrarias sententiis

num. Emo ad Ann. 1219. & circumvenerunt Consules illius anni, & contra responsum est omnes ad onus teneri. Quotannis lecti, nec sine ambitu, ut satis patet mox infra ad Ann. 1295. *Iis ita fieri incipientibus Effebellus Merechia in Skelwalda incepit contendere pro Consulatu cum Menaldama, & quia timuit &c.* Iuratos non dixerim. Nam expresse ab his distinguuntur. Emo ibid. *Majores de septem villis mari conterminis statuerunt convenire, & convenientibus eis continue elegerunt Iuratos, qui pro utilitate & necessitate instantis periculi justam dictarent sententiam, nam jam Consules illius anni dissimulabant tale negotium diffinire.* Iurati iudices, Scabini, quod ad recte judicandum juramento obstricti. Emo ad Ann. 1223. *Aderant ibi Consules terræ & Iurati de Upstalleshome.* Item p. 83. ***Contremuit tota terra propter Iuratos, quos Universitas Fresonum de more vetustissimo creaverat apud Upstalleshome.* Nec est, quod miretur quis, quod id Consul significet. Consul etiam Dux, Comes, ut dixi lib. 1. de Nobilit. cap. 16. Chron. S. Petri Vivi apud d'Achery to. 2. Spicil. ad Ann. 1109. *Ludovicus Rex juvenis cum multis suis Consulibus vel proceribus bello vel amicitia pacem fecit.*

** Nostræ Edit. pag. 58. in fine. & pag. 59. init. Ubi vide Not. Matthæi.

tentiis Domini Episcopi promulgavit. Et sic multiplicatæ sunt sententiæ. Tandem per sententiam utriusque partis facta est arbitraria commissio in Decanum in *Lopessum* virum constantem, & *Hesselum* Decanum in *Fermessum*, qui *Hesselus*, quia adhuc juvenis, habuit in loco suo magistrum *Elbonem*, qui fuit jurisperitus, & in omni consilio suo providens. Arbitraria compromissione sic facta, ex mandato illorum, in quos arbitrati fuerunt, pars utraque pro se dedit aurum ad valorem xl. marcarum, & hoc sub tali conditione, ut si aliquis eorum a sententia arbitraria recedere vellet, si in sententiam concordarent, quod aurum amitteret, & pars consentiens illud recipere posset. Et sic istud aurum recepit Dominus *Floridi Horti*. Habuit captivum, habuit aurum quod recepit. Et ista duo bono zelo fecit, & magis pro *Elbone* quam pro parte altera, licet in exitu idem *Elbo* mala fuisset comminatus, quia captivo elapso constanter de Abbate ipsum requisivit, & dixit, quod aut satisfacere ei deberet, aut captivum restituere. Prædicti arbitri quia non poterant concordare in sententiam, cum pluries ad hoc convenissent, ab invicem discesserunt. Et sic omnia ad malum exitum tendebant. Sed Dominus *Oudgerus* Abbas piæ memoriæ hunc exitum non vidit. *Albertus* vero Decanus callide per nuncium ante horam mortis petiit ab eo aurum *Elbonis* & obtinuit pro majori parte. Novo Abbate creato statim affuit *Elbo* & sui requirentes captivum & totum aurum tam illorum de *Middewalda*, quam etiam quod suum fuerat. Cui favit *Albertus* Decanus perhibens testimonium, quod aurum illorum de *Middewalda* jure cedere deberet laico prædicto. Iis auditis *Robertus* venit, & sui tantummodo aurum quod dederant in pignus requirentes prævia ratione, tum quia arbitri non concordabant, tum quia aurum alterius partis fuerat pro majori parte D. *Alberto* restitutum. Dominus Episcopus misit etiam literas Domino F. electo, ut aurum partibus restitueret sub obtentu amicitiae suæ. Præcepit etiam arbitris, ut amplius de causa matrimoniali nullatenus se intromitterent, dicens sententiam diffinitivam prædictæ causæ ad ipsius spectare diffinitionem. Tandem habito consilio cum paucis inter duo mala minus elegit, & quod iustius videbantur fecit, deditque pugili *Robertus* aurum illorum de *Middewalda*, & quod residuum fuit de

auro prænominati *Elboni* laici etiam remisit, nec per hoc gratiam est consecutus. Quia Dominus Albertus in suo officio in omnibus quibus potuit malefactorum se Abbati & ecclesiæ promisit. Et *Elbo* quasi deo rugiens ad prædam cum suis pessimo usus consilio disposuit auferre boves & aratra ecclesiæ prædictæ. Conversis mutilatis & verberatis Abbati non minus facere proposuit. Sed suscitavit Dominus probos viros, qualis fuit *Dodo de Heste* vir discretus, *Haicko de Heppenga de Emetha*, & *Eppo Bolefmoma de Stedum*, prædicto Domino in omni virtute consimiles, & *Eppo Stithenga de Germerwalda*, qui sæpèdicto laico *Elboni*, si Abbatem & Conventum suum in aliquo læderet, quod in momento eorum adjutorio carere deberet, denuntiarent. Et sic per prædictos nobiles monitus facto non voluntate quievit. Quia per mala consilia & per malas diversas vexationes Prælatos ad hoc excitavit. Quod & similiter fecit *Albertus* Decanus.

Anno Domini cto. cc. lxxxv. Nordenses arma receperunt propter homicidia, quæ in dolo eis sæpissime contigerant, cum pacem servarent. Inceperunt enim tunc temporis proprium construere castrum, quod prius non fecerant. Quia pax quæ est mater dilectionis & sanitatis plebis viguit inter illos tredecim annis laudabiliter servata. Eodem anno Comes Hollandiæ maximam exactionem lapidum sub obtentu amicitiae suæ per nuntios & literas exegit à claustris Translaicanis ad construenda castra in *Westfreslande* Dominio suo subjugato. Comes (1) Gelrensis à captivitate Ducis Brabantiae absolvitur omni materia dissensionis terminata.

Anno Domini cto. cc. nonagesimo frequens pluvia autumnalis segetes cum feno destruxit in agris & pratis propter nimiam abundantiam aquæ pluvialis prope *Arnem* & *Daventriam*. Rhenus & Isla effluerunt & destructa est *Batua* prope Islam. Domus multæ devastatæ sunt hominibus submersis. Item crastino Benedicti Abbatis rabies aquarum ventis agitata Frisiam replet, & in ista congregatione aquarum antiquum *Selsteth* fun-

(1) Alii ajunt id factum Ann. cto. cc. xc. opè & intercessione Philippi Pulchri Francorum Regis, delata ex partium voluntate re ad ejus arbitrium. Comes fuit Reinaldus 1. Helto dederat occasionem Ducatus Limburgensis, ut ait Pontanus lib. 6. bist.

funditus est evulsū in *Ostendam*, & aquæ transferunt terminos suos, repleverantque omnia prata, & nisi præter annum *Walterium* per vim.

Anno c13 cc. nonagesimo. Interea dum ecclesia in transmarinis partibus gerneret à paganis conculcata, & D. Papa Nicolaus debita carnis solvisset, bella atrocissima per omnes fines Christianorum oriuntur. Nam Romæ Cardinales certabant pro Papatu, Rex Franciæ & Angliæ pro potentia & libidine dominandi.

Anno c13 cc. xci. est dissensio magna inter *Alrichum* & *Elbonem* Decanos in *Loppersum*, pro parte altera in tres parochias, *Schelwolde*, *Slothra*, *Hemmenis*, quæ concordēs fuerunt contra Decanos, & sic invaluit dissensio, quod Decani non admittentur ad Synodalia in *Silvis*. Cum autem hinc inde sententiæ excommunicationis & interdicti fulminarentur, nec tamen esset finis, facto arbitrio conveniunt partes in Abbatem *Floridi Horti*, & in *Skelwalda*, & *Asterloo* monasteriorum Præpositos, qui statim ut conveniunt concordabant, Abbati in *Monasterium* committentes, ut secundum quod condixerat litteræ diceret.

Anno Domini c13 cc. LXXXVII. facta est visio mirabilis in *Caditibus* primi ordinis in civitate Tripolitana. Monachus quidam dixit in illam coram Abbate suo uno præsentē ministro. Inter oblationem & communionem manus quædam missa apparuit scibens super (1) corporale literis aureis, in quo dictus Monachus corpus Domini confecerat. Cedrus alta Libani succidetur, & Tripolis in brevi capietur, destruetur, Acharo capietur, & destruetur, & Achurim capietur, & Mars Saturnum superabit, & Saturnus insidiabitur Iovi, & vespertilio subjugabit Dominum Apostolum. Infra quindocim annos erit unus Deus & una fides, & alter Deus evanesceat, & filii Jerusalem à captivitate liberabuntur. Gens quædam veniet sine capite, & tunc vae clero & tibi Christianitas. Navicula Petri facietur variis fluctibus, sed evadet, & dominabitur in fine. In mundo erunt multa prælia, strages magnæ, & famet valida, hominum mortalitas, & Regnorum mutationes.

Terra

(1) Domini corporis velamentum. *Rupert. de divin. off. cap. 23.*
Sacrosanctum Domini corpus lineo corporali superpositum obtegitur.

Terra Barbarorum convertetur. Ordines mendicorum & alia seſſe quamplurimæ annichilabuntur. Beſtia occidentalis & leo orientalis totum mundum ſubjugabunt, & tunc pax erit in toto orbe terrarum, & copia fructuum per quindecim annos erit, & tunc erit commune paſſagium ab omnibus finibus ultra aquas congregatam ad terram Sanctam, & vincent, & civitas Jeruſalem gloriabitur, & ſepulchrum Domini honorabitur in tanta tranquillitate. Audietur de Antichriſto. Et alia miracula. Ergo vigilate.

Anno Domini cto. cc. xvi. nova eccleſia in Skeramera fundata eſt, cujus ædificatio funditus ſuper arenam totaliter incepta in tanta ſumptuoſitate, quod tota illa eccleſia lapidea, quæ prius ibi fuerat conſtructa in palude à proavis, qui eam ſuis temporibus ædificaverunt. Una riga mortuorum in palude inferius fuit inventa quoniam fodiebatur fundamentum. Alia deſuper. Tertia fuit tunc temporis, quo foſſum eſt fundamentum & illa complanata eſt per totum cimiterium, in quo non aperuerunt ſepulchra antequam è novo fiebant.

Anno Domini cto. cc. xcv. orta eſt diſſenſio magna & quæſtio contra Menaldamum & Hellum. Primo *Allius Tadema de Aſtawalda* pro morte nepotis ſui, quem juvenis *Elbo* occidit, cui adhæſit ſemifrater ſuus *Uſſo*, & omnis cognatio ſimul coorta contra Menaldamum pro facienda vindiſta. Secundo quæſtio fuit ab heredibus *Lucii Rodmari*, qui occiſus fuit prope aquam ſive mare ſcil. *Skeld*: Inter iſtos heredes principalis fuit *Albero Aldinga* & *Luippo Rondage*, & omnis cognatio eorum, dicentes, quod *Menaldama* & ejus adhærentes dictum *Rhondagem* occidiſſent, & propter hoc potenter caſtrum occiſi *Rodmari* munierunt, facientes conſpirationem cum dicto *Luippo* & ſuis, qui etiam munivit ſuam domunculam lapideam ſimul contra *Menaldamum* in tanta conſtantia, quod *Elbo* ſenior, qui fuit homo magni conſilii & mirabilis ingenii, cum ſuis ſibi fauentibus non potuit nec ſcivit invenire concordiam & bonum pacis. Medio tempore, cum prædicta mala ſic eſſent in foribus, pugnatum eſt inter nepotes *Menaldama* & *Elbonem Hai-gienga de Slothra* prope *Lunſcroeth*. De qua pugna cum ſatisfacere vellent *Menaldamani* prædicto *Elboni* ſine contradictione *Aylwardi Snelgra*, qui fuit filius materteræ *Elbonis*, noluit acceptare ſive recipere, ſed proterve animo elato erexit ſe contra *Menaldamum*, & cum eo omnis cognatio ſua, ut fuerunt

Al-

Aylwardus & Eysa fratris filii *Snelgeri* de *Skiramera*, & eorum filii & nepotes, *Brinckmarus* & *Wiardus* fratris filii *Elbonis* & eorum adjutores. Iis ita fieri incipientibus *Effschellus Merechja* in *Skelwalda* incepit contendere pro Consulatu cum *Menaldamo*, & quia timuit nec potuit resistere eis fecit conspirationem cum *Elbone* & *Snelgera*, & simul cum eo omnis cognatio ipsius, & sic in fortitudine juravit *Escellus*, quia confederatæ fuerunt in unum cum eo duæ sectæ de orientali parte *Silvæ*, & de occidentali *Snelgani* & *Elbo*, & multi de *Trentawalda* divites & nobiles eis altabant, & quamplures milites de villis diversis & etiam silvis in secreto quantum potuerunt prædictas (1) flintas ad confusionem *Menaldingorum* provocabant. *Elbo* vero, & filii sui nepotes & consanguinei in quantum valebant per majores & meliores, qui non fuerunt pro parte sive secta, petebat ab eis simpliciter pacem, & illam eis offerebat dicens, quod omne crimen sive malum, quod eis sive suis imponerent, & omnem materiam dissensionis inter eos exortam, qualiscunque esset, & undecunque originem haberet, quod lubenti animo ad verbum Domini Abbatis de *Werum*, & *Wretheronis Fofricha*, *Ailwardi Snelgra*, & *Ailwardi Walberta* finaliter componere vellet, & emendare secundum terræ justitiam simul & consuetudinem, sed quamvis sic rogaret, & prædicti nobiles cum eo, nichil est eis responsum, quod bonum pacis aperiret. Dicebant etiam interdum: *Iste quatuor flintæ aratra sunt instaurata*. Quod verbum unus principalium eorum, qui etiam fuit principalis inter compositores, attinens ad quatuor sectas, quas vocabat aratra sæpissime, revocabat cum fiducia ponens spem in multitudine populi, & non in Deo. Et cum ista tamen debuisset considerare, quia fuit competentis literaturæ & magnæ discretionis homo, quoad sensum naturæ & ideo suam spem in Domino posuisse, & ab eo victoriam quæsisse debuisset, quod non fecit, & ideo defecit. Cum dies prælii advenisset, congregati sunt in unum contra *Menaldamum*. Et sicut isti parati venerunt ad pugnam, sic & *Linbraddus*

(1) *Flinta* & terræ tractus & ejus habitatores. Mox: *Dicebant enim interdum: Iste quatuor flintæ aratra sunt instaurata*. Item, *vocerunt in adjutorium Flintam Walbertinorum*. Mox rursum: *Nam quatuor Flinta sine retardatione voluerunt destruere Menaldamenses*.

& *Uffo* fratres cum omnibus consanguineis & amicis, quos habere potuerunt de orientali *Broke*, & de villis, & silvis *Astawalda*, *Luidibrundkircka*, & *Sierdakircka*, & cum eis *Abero Aldinga*, & *Luippo Vodega*, cum omnibus consanguineis suis & amicis, quos habere prece & precibus potuerunt, de silvis & villis convenerunt in unum contra *Menaldingos* ab oriente, habentes propositum firmum destruere munitiones eorum, & ipsos omnes interficere vel de terra fugare. *Menaldingi* vero cum non haberent magnum adiutorium de civibus & silvis vicinis, nec surgeret eis confidentia, vocaverunt in adiutorium *Flintam Walbertinorum*. Cum *Menaldamingi* ex utraque parte vallati fuissent ab inimicis, nec aliquis esset, qui posset tardare inimicos, quin vellent irruere super eos, & cum libenter de omnibus causis, in quibus fuerunt, & essent nocentes, secundum consuetudinem terræ & justitiam libenter vellent commutare in melius, & cum omnibus bonum pacis servare, quid plura? *Snelgerani* & eorum aratra inceperunt campanas trahere in turri *Skelwalda*, ut manifestum fieret orientali societati, quod ipsi ab occidente convenissent, & statim concito cursu cum clangore tubarum & strepitu multitudinis processerunt, voluntatem opere volentem adimplere. Quod audientes *Menaldamingi* & videntes, intrepidi tanquam novi Machabei circa domum lapideam *Dodonis Feddicna* eis occurrerunt animo defendendi se & sua. Cumque sic convenissent, & fortiter dimicaret, conversi sunt in fugam tandem *Snelgerani*, & eorum turba magna, & insecuti sunt eos *Menaldamingi*, sicut viri fortes. Aliquos denudabant, nonnullos vulnerabant, & multos mutilabant. In ista fuga occisus fuisset *Aylwardus Snelgera*, nisi *Eppo Stybinga* defendisset eum. *Eysô* & frater suus, hic idem passus fuisset, si equum velocem non habuisset. Occubuit tamen unus ex societate eorum qui fuit nationis de *Ski-ramera*. Istis sic fugatis congregati sunt *Menaldamingi*, ut pugnarent de novo contra duo aratra, quæ fuerunt instaurata ab oriente. Cumque etiam advenissent, fugati sunt orientales & captus est *Uffo* frater *Biulbonis*, & alius quidam cum eo, & sic reversi sunt in die illa *Menaldamenses* ad castrum suum cum omni societate eorum, cum gloria & victoria magna. Fuit tamen unus nobilis de societate eorum occisus, qui fuit nationis de *Middewalda*. Cumque sic *Menaldamenses* uno die qua-

tuor

tuor cornua insultantium devicissent in fortuna bona, postmodum non sunt ista aratra in tali multitudine instaurata contra eos, sed secreto in latibulis die noctuque ipsorum interitum moliebantur. Unde accidit quod *Elthatus Frethia* nepos *Elbonis* senioris, & cum eo *Elbo* juvenis, qui fuerunt ambo viri viriles, & in eis aliqui armigeri, post crepusculum iverunt *Slothra*, & violenter in manu forti de quadam domo extraxerunt *Abbonem Hagienga*, qui fuit unus ex maximis inimicis eorum, & cum eo *Renvardum* filium *Luidmari* divitis de *Herna*, qui habuit in uxorem neptem *Aylwardi* & *Eysonis Snelgera*, & eos sine vulneribus captivos traxerunt per silvas *Hellum*. Et quamvis isti sæpius machinati essent mortem in *Menaldamenses*, tamen eis pepercerunt, & eos vivos in vinculis detinebant. Sed nec sic pacem habere potuerunt, nam consilio habito de nocte *incastellaverunt domum lapideam *Dodonis Ieldinga* in *Skeldewalda* istæ quatuor sectæ contra *Menaldamum*, & combusserunt domos ligneas. Quod audientes *Menaldamenses* cum paucis quos habebant ad manum, invaserunt eos, & omnes, qui fuerunt extra castrum, fugaverunt, & tunc *Hesselus* Consul occisus est ab *Eppone* fratre *Elbonis*, & *Wiardus Trouwama* vulneratus ad mortem & captus. Tunc etiam miserunt in Orientali *Broke Menaldamenses* pro adiutorio. Qui statim venerunt, & pugnantes ad castrum miserunt in illud ignes per fenestras. Aliqui etiam fodiebant parietem subtus. Quibus sic dispositis defecerunt vires pugnantium superius in castro propter acerbitatem fumi & ardorem ignis, præcipue, quia non viderunt defensores aliquos, qui eos defenderent, advenire. Unde dederunt se & sua in manus *Menaldamensium* ea conditione, ut eos non occiderent. Quo facto mitigatum est etiam cor *Menaldamensium*, & receperunt eos vivos, concedentes eis vitam, qui eorum quærebant mortem. Contigit ergo sic bonitate *Menaldamensium*, quod habuerunt iu castro *Elbonis* quod fuerat unicum effugium eorum, viginti captivos, quos omnes potuissent occidisse, & si fecissent, digna pro meritis dona eis reddidissent. *Abero Aldinga* ad castrum *Rodmari Lusci* proximi consanguinei sui, pro cuius morte iniit guerram, ductus est in sola camisia cathenatus duabus cathenis, ut ibi occideretur. Sed mediante Abbate *Floridi Horti* & aliis sacerdotibus bonis, qui cum eo fuerunt, ordinatum est, quod *Luippo Rondage*, & alii

* *Incastellare*, in modum arcis firmare.

alii, qui fuerunt cum eo in castro, sine timore & offensa cum omnibus, quæ habebant, iverunt de castro promittentes quod amplius non obsiderent. Et ut nulla falsitas interveniret per se etiam castrum inutile reddiderunt. *Elbo* vero medietatem castri & hereditatis emit ab heredibus *Rodmari* post paucos dies, & illam dimidietatem dedit ad structuram ecclesiæ in *Hellum*. Fuerunt enim aliqui heredes, qui nolebant post *Rhodenge* pugnare. *Snelgerani* cum hoc factum audivissent, *Aylwardus* & *Eyso*, miserunt pro Abbate *Floridi Horti*, qui tum temporis fuit in novo clauistro, rogantes intime, ut sine mora quantocyus posset iret *Hellum*, in subsidium eorum, qui in castro capti fuerant, & faceret quantum pro eorum adiutorio posset, ne occiderentur, vel alias destruerentur. Cumque Abbas venisset, divertit se *Hellum*, sed quia vidit multitudinem prope castrum *Dodonis Ieldeckna*, divertit faciem suam ad domum illam, & vidit superius *Wuttonem Abencma* expectantem exitum rei. Nam *Ubelo* & *Herdricus* fratres dicti *Mommanga*, & *Butto Buttesmona*, qui duxit sororem eorum, cum omnibus consanguineis & amicis volebant occidere *Wuttonem*, qui fuit superius in castro, in vindictam, quia prius filium *Buttonis Buttesmona* occidit. Quo audito Abbas procuravit cum *Eltato Menalda* & *Elbone*, & cum melioribus, qui venerunt ab Orientali *Broke*, qui fuerunt consanguinei sui. Lis itaque peractis monuit Abbas *Menaldamenses*, ut captivos omnes præcipue vulneratos in bona custodia haberent. Quod ipsi sicut probi viri fecerunt. Sequenti vero die Abbas occurrit *Snelgregonibus* in *Slothra*, dixitque eis, quod omnes viventes in castro sine timore essent tuti de vita, quanquam aliqui ex eis essent vulnerati. Tunc fratres *Aylwardus* & *Eyso* coeperunt tractare cum Abbate de bono pacis, intime rogantes, ut Abbas quantum posset pro concordia laboraret. Qui statim in bona voluntate annuit. Tempore intermedio cum *Snelgera* & ejus adhærentes de quatuor *Flintis* emendare non possent per bellum, neque Iudices & Consules terræ, ut captivos * *Ameldamenses* liberos de damno reciperent, nec surgeret eis spes aliquo modo emendandi, compulsi tanta necessitate magna petitionibus adire Abbatem ex novo, ut in forum impotentiam & defectum per suam discretionem subleveret. Quod & fecit Abbas. Sicut enim prius & postea sic & tunc pro eis fideliter laboravit. *Elbo* vero qui pater & patruus

* Menaldamenses.

trius Menaldamanorum fuit dicebat: *Sicut ante conflictum volebam considerare Domino Abbati & Aylwardo Snelgra & aliis personis** sepeius suriptis, sic nunc volo esse principalis vobiscum & cum aliis probis hominibus in compositione ordinanda. Et quia cum bonis suis dederunt se ipsos in manus meas & meorum, ut parceremus eis in vita, est necesse, quia dedimus eis vitam, ut conferamus eis res temporales. Ita cum Abbas nunciasset * Snellegra & suis, valde fuerunt confusi, sed quia aliud juvamen habere non potuerunt, placuit eis potius res amittere quam personas. Et sic totum negotium belli in contrarium venit. Nam quatuor *Flinta* sine retardatione voluerunt destruere Menaldamenses, & bona eorum dissipare. Quod totum in eos retortum est. Modus compositionis patet in literis ab Abbate super hoc confectis, de quibus ipse tres retinuit, & Menaldamenses tres, & unaquæque *Flinta* tres. Formam compositionis per se edixit præhabito sermone, sicut semper consuevit facere.*

** Forte
superius
scriptis.

* Snelge-
ro.

Anno Domini MD. CC. LXXX. *Hesselus* Decanus de *Fermesum* exiit solum patrum, & venit *Parrisius* pro remedio & adiutorio alterius oculi sui, & etiam pro studio cum famulo & duobus sociis. Hic cum esset *Parrisius* audivit, quod duo Magistri adinvicem disputaverunt de *Conceptione virginis Mariæ*, utrum esset digna celebratione vel non. Cum non possent convenire in unum, quid esset faciendum, quia alius dicebat, & rationibus firmis affirmabat, quod esset celebranda, alius in contrarium, quod non esset, docebat, factum est in die *Conceptionis*, quod Magister, qui non volebat honorare *Conceptionem* virginis Mariæ, & cœpit suis scholaribus legere, ut suam disputationem defenderent, obmutuit in præsentia omnium, qui aderant. Cumque modum loquendi non haberet, rediit ad cor & contritionem, & pœnituit de sua disputatione perversa, quam fecerat contra conceptionem virginis gloriosæ, promittens, si mater misericordiæ usum loquendi ei donaret, quod omnibus diebus vitæ suæ festum in *Conceptione* virginis Mariæ faceret, & omnibus, quibus posset, prædicaret esse festum *Conceptionis* solemniter celebrandum. Quid multis moror? Mater omnis gratiæ, quia sinum misericordiæ omnibus invocantibus eam de toto corde benigne aperit, non vindictam longiorem pro contemptu fecit, sed in momento, sicut obmutuit, ita usum loquelæ recepit, & palam

Tom. II.

Dd

quid

quid sibi acciderat prædicavit. De quo signo festum *Conceptionis* tunc in majori reverentia cœpit haberi, donec hic Decanus cum talia & consimilia Parisiis audivisset, & etiam ibidem totum *Officium de Conceptione* invenisset, in reditu suo secum attulit, prout ibi invenit, & in Decanatu suo per licentiam Officialis Domini Episcopi per villas fecit primo annuatim celebrari.

De Capella in Frewerth, & qualiter sit constituta.

Fuit quædam vidua *Tyadeka* in *Frewerth* nobilis, & dives simul & discreta, unicum habens filium nomine *Menconem*, qui cum in pueritia sua infirmari cœpisset ad mortem, vovit pro filio, si Dominus daret ei vitam, & mater misericordiæ Maria, quod construeret Capellam in propriis bonis, & in tantum eam dotaret de proprio fundo, quod sufficeret uni sacerdoti. Quo voto sic emisso filius revixit. Quod considerans dicta Domina præ gaudio & dilectione seculi aliquantulum retraxit animum à proposito, & cœpit tractare, quomodo nobilissimam & ditissimam juvenculam terræ *Fivelgoniæ* filio suo assumeret in uxorem. Fuit enim tunc temporis etiam in *Lopperffum* nobilis vidua, dives, & discreta, relicta Domini *Gayconis*, quondam Decani ibidem, viri prudentissimi & insignis nobilitatis, unicam ex eo habens filiam nomine *Tetam*, providentem, & in literali scientia supra omnes mulieres, pollentem. Iste etiam Decanus promisit in quadam infirmitate cum consensu mulieris suæ *Thialdis*, quod construeret capellam & filiam offerret religioni, sed quod vovit, non ita cito & perfecte, ut decuit, adimplevit. Et hoc potuit esse propter juventutem filiæ & spem longioris vitæ. Et ideo morte præventus est, & obiit in Domino in confessione pura, & sepultus in *Florido Horto* inter Canonicos dicti loci. Relicta vero ipsius non immemor voti Capellam construxit, & Canonicum in *Florido Horto*, qui ibidem quotidie divina officia celebrabat, accepit, filiam etiam unicam jam duodennem de claustro abstraxit. Medio tempore conceperunt amicitiam juvenis prædictus, & juvencula prædicta, & sic evenit, quod accedente consensu matris merito duxit Tetam in uxorem, & facta est inter eos lætitia magna propter abundantiam divitiarum, & floridam vitam. Post anni

cir.

circulum, cum dicta *Teta* parere festinaret, vir ejus correptus infirmitate mortuus est. Quod audiens uxor præ nimio dolore abortivit, & ipsum nomine patris *Menconem* vocabat, & defunctus est puer & sepultus apud patrem in *Campo Rosarum*. Et *Tyadeca* pro filio decem in hereditatem concessit ei plenam fraternitatem, fuerunt in ecclesia *Floridi Horti*. *Teta* juvencula viro & filio sic privata, quando prius potuit, rediit *Lappersum* in Domum patris, ubi etiam postea correpta infirmitate vocavit Abbatem *Floridi Horti*, & surgens de lecto tonsuram & habitum cum summa devotione accepit, bona paternam afferens secum in præsentia sacerdotum & matris, quæ ad hoc consentiebat, ecclesiæ *Floridi Horti*. Quo facto defuncta est. Medio tempore ante mortem prænominatæ *Tetæ* mater ejus *Tialdis* insurrexit contra Dominam *Tyadecam* dicens, quod omnia bona ipsius jure hereditario mediante filia essent ad eam devoluta. Alia scil. *Tyadeca* in contrarium loquebatur. Nobiles, cognati, & amici viduarum sequebantur eas, alii in voluntate aliquid afferendi, alii in voluntate retinendi. Et sic evenit, quod illi, qui prius fuerant amici, facti sunt inimici, & pro eis dividendis certarent, qui multa bona comportaverant. His taliter finitis rediit *Tyadeca* ad cor, revocans de voto, quod vovit, & non implevit, & de amissione heredis cepit cogitare, quomodo adimpleret votum. Cumque *Fermessum* quæreretur adjutorium, quasi omnes parochiani & sacerdotes de *Halwirth* cum Decano & consilio Decani exclamabant, dicentes, quod deberet ædificari ecclesia in *Frewerth*, ne scisma fieret in parochia propter duas villas *Frewerth* & *Arnewerth*, quæ ei adhærere volebant ratione novi ædificii, si ad hoc licentiam possent obtinere. Quibus rationibus auditis cum proficere non posset, nisi cum muneribus & petitionibus magnis, divertit se ad Abbatem *Floridi Horti*, & ipsius invocatum consilium cum auxilio. Abbas autem audiens ejus intentionem esse firmam & habere voluntatem bonam ædificandi ecclesiam, quia fuit ipsius pater spiritualis, respondit ei iis verbis: *Verba ista sunt prius sæpe ab ore vestro prolata sine effectu. Nunc autem si vultis adimplere, prout votum urget, & ratione voti tenemini, scia-* **Ita legitur
tis quod Capella ista, si ædificabitur, non erit **verbiis ecclesiæ nostræ,
tamen ut divinus cultus augmentetur promittite Deo & michi, quod mendose.

ad honorem Dei genitricis Mariæ in proprio fundo constituetis ecclesiam cum omnibus attinentiis ad divinum officium. Pro posse meo juvabo vos. Ad hæc verba Tjiadeca vidua respondit tanquam voti compos : Omnia quæ dixistis volo cum effectu in maxima voluntate adimplere , & hoc Deo & vobis , Pater charissime , promitto. Adjecit etiam & dixit ; Quia multa bona venerunt ecclesiæ vestræ de domo nostra Frewerth , ut nunc & deinceps non habeatis damnum , dummodo vos & ego vixerimus , donec omnia plenarie fuerint consummata , quæ pertinent ad novam structuram , habeo voluntatem vobis & Conventui vestro ecclesiam cum suis pertinentiis offerre. Respondit Abbas : In nomine Iesu vivas & facias. Medio tempore ordinat Abbas negotium cum amicis & notis suis ad Dominum Episcopum pro voluntate viduæ prænominatæ. Et quamvis quibuscumque non placeret , tamen suam obtinuit voluntatem.



J O A N.

JOANNIS de CASTRO
SINUS ARABICI
SEU
MARIS RUBRI
ITINERARIUM.

Dd 3

JOANNIS de CASTRO
SINUS ARABICI,
S E U
MARIS † RUBRI,

*Quod navigavit, ejusdem insularum, ejusdem littorum;
portuum, rupium, vadorum, brevium, locorumque
confinium, quotquot vidit & perlustravit, ad
fines usque Æthiopiæ, accurata descriptio.*



Nno cix. ix. xl. ultimo Decemb. summo mane, aura ab Oriente flante, solvimus è portu Goæ; & littus legentes, sub horam decimam anchoras fiximus in ostio fluminis *Chaporaæ*.

Ano cix. ix. xli. xlii. Januar. summo diluculo multum algæ marinæ, & anguem, atque paulo post insulam *Socatoram* conspeximus versus austrum: multum præter expectationem omnium naucleorum, quorum rationes adhuc sexaginta quinque leucas, qui minimum, aut supra centum, qui plurimum, ab ipsa aberant: cujus erroris haud alia causa ab omnibus adferri potuit, quam insulam longè paucioribus leucis à Goæ continente abesse, quam vulgo in hydrographicis tabulis constituatur, & haud supra trecentas leucas à continente Indiæ distare.

SOCATORA insula patet in longitudine quidem leucas xx. in latitudinem ix. ad altitudinem duodecim graduum, & quadraginta scriptulorum ab Æquatore versus Arctum: frons illius Septentrioni objacens inter ortum & occasum expanditur, nonnihil declinans ad Corum atque Eorum: littus nullis brevibus aut

† MSS. simpliciter titulum habebat hunc: *Itinerarium maris Rubri*, seu *Sinus Arabici*, auctore D. Joanne de Castro.

aut scopulis est inquinatum, aliove discrimine navigantibus metuendum: fundus in ipsa statione arenosus, nonnullibi & saxosus, sed ita ut funes non corrodant: Aquilo autem ad hanc plagam tanto impetu in littus incumbit, ut arenas sublatas supra montium summa juga efferat. Neque ullus alius est locus toto insulæ ambitu, ubi navis ulla hibernare commode possit, ora undiquaque prærupta & altissimis montibus cincta, quorum juga in præcipientes & pyramidales rupes emergunt. Hic fluxuum atque refluxuum ratio ab Indico mari plane diversa est, nam luna ascendente supra horizontem jam fluctus implevit, & æstus reciprocare incipit, donec luna ad Insulæ meridianum ascenderit, à quo ubi rursus descendere incipit, fluctus impletur, donec luna rursus horizontem subeat. Quod aliquot diebus à me sedulo observatum constans & perpetuum opinor. Hæc insula (nisi fallor) olim *Dioscoridis* dicta fuit, cum oppido ejusdem nominis, ut apparet in *Ptolomæi* tabula vi. Asiæ, licet in situ aberravit. Indigenæ religionem Christianam profitentur, quam se ab Apostolo *Thoma* accepisse jactant: nulla ipsis simulacra, crucem solummodo dominicam summopere venerantur, ita ut vix ullum inter ipsos videas, qui non collo appensam gestet. In Liturgia sua illos Chaldæorum idiomate uti accepimus: neque tamen accurate principiis religionis Christianæ imbuti sunt, sed melius doceri appetunt, præsertim dogmata & ritus ecclesiæ Romanæ, quam unice probare dicuntur, & pro catholica & vera agnoscere. Nominibus utuntur uti & nos, mares quidem *Joannis*, *Petri*, *Andrea* &c. sæminæ autem ut plurimum *Mariæ*. Cæterum neque Regem habent neque quenquam, cui peculiariter pareant, sed brutorum in modum sine ullo politico regimine aut justitiæ administratione degunt. Nulla in tota insula civitas, aut modicum oppidum, magna pars in cavernis aut tuguriis hac illac sparsis vitam pene silvestrem & barbaram degunt. Cibus illorum carnes & silvestres dactyli; potus lac, aquam rarissime degustant. Procero sunt corpore atque gracili, vultu decoro, colore fusco; sæminæ candidiore, facie satis honesta. Mares nudi incedunt, & tantum pudenda tecti panniculo quodam, quem ipsi magna copia texunt, & *Camboli* appellant. Armorum vix quicquam ipsis, præter perpauca gladios perbreves & obtusos. Nihil magni momenti fert regio præter aloen præstantissimam

tissimam & sanguinem draconis. Solum in juga assurgit & magnam copiam omnis generis animalium nutrit: nullum (1) frumentum aut aliud genus farris producit; non tam vitio ut opinor soli, quam industriæ indigenarum; nam solum in interiori parte insulæ sæcundum; multæ ibi valles, & patentes campi, culturæ peridonei. Cæterum populus navigandi & piscandi plane ignarus est, licet piscosum admodum ipi ambitu insulæ sit mare: paucissimas arbores fructiferas habent, præter palmas, quas diligenter colunt utpote potissimum vitæ tolerandæ subsidium: denique tellus varias herbas sponte producit, non modo edules sed & medicas: montes quoque plurimas suaveolentes, & inprimis basilicam.

XXVII. Januar. montem *Adenis* eminus conspeximus: pulcherrimus hic est mons atque editissimus, undique præceps & abruptus, variisque acuminatis conis conspicuus: à radicibus illius vastum sed angustum cornu in mare prominet, quod valide à fluctibus pulsatur, & subito se flectens duos recessus siue sinus admittit, ad quorum orientaliorem munitissima urbs *Aden* sita est. Hic mons olim à navigantibus *Cabubarra* dicebatur, urbs autem *Madoca*. Hæc anno demum circ. 15. xxxvii. in Turcarum potestatem venit, fraude *Suleymanni* Bassæ, qui Regem illius summa perfidia in hunc pene modum interceptit. Turcarum Imperator Regis *Cambayæ* rogatu magnam classem in mari rubro paraverat Indiam petituram, cui *Suleymannum* Eunuchum, qui Cayro urbi præerat, cum imperio præfecit. Is quum magno numero navium & triremium portum *Adenis* esset ingressus, Rex & opidani Turcarum perfidiam veriti, aditu quidem oppidi illos arcebant, annonam tamen cæteraque necessaria abunde subministrabant: *Suleymannus* interim *Adenorum* hospitalitatem laudare se simulans, neque indignari, quod in oppidum non esset admissus, Regem securum (2) & incautum eousque pellexit, ut ultro cum suo comitatu Turcæ triremem ingrederetur, quo commodius de susceptæ expeditionis ordine & progressu inter se conferrent: verum miser statim vinc-

(1) Arrian. *peripl. mar. Erythr. Dioscoridis insula, Siagro aliquanto propior, nullas fert neque vites, neque frumentum.*

(2) Rem paulo aliter narrat *Maffæus lib. xi. itemque frater Ludovicus de Marmol. Carvajal. lib. x. de superiore Æthiopia.*

vinctus & urbe ex improvise capta, ante portam à Turcīs suspensus fuit. Suleymannus autem re ex animi sententia gesta & oppido idoneo Turcarum præsidio firmato; *Dium*, uti intenderat, petiit.

Æquor omne, quod inter duo nobilissima Africæ atque Asiæ promontoria interjacet, & circiter quinquaginta octo leucas in latitudinem patet, hodie sinus Arabicus appellatur, veteribus mare *Erythreum* dicebatur. Promontorium Africæ olim (1) *Aromata*, hodie *Guardafu*, appellatur. Asiæ autem olim quidem (2) *Syagros*, nunc autem *Fartaque*. Utrumque ab hisce promontoriis ora ad Occidentem se convertens pari fere à se invicem intervallo progreditur ad duo oppida fere è regione opposita, *Adenem* quidem in Arabia, *Zeylan* vero in Æthiopia sive Abyssinorum regione: & ab his porro ad intimum hujus freti sinum, & oppidum *Soez* vel *Suez*. Ab *Adene* autem & *Zeylan* oræ maxima parte desertæ, & raris cornibus & recessibus lancinatae, sensim sese adducunt, & fretum magis magisque arctatur, donec angustas fauces attingant, quæ à duobus promontoriis utrimque veluti concluduntur: quorum dextrum ad Arabiæ continentem *Possidium* jam olim fuit appellatum: sinistri vero ad Abyssinorum oram nec vetus nec hodiernum nomen hætenus potui indagare. Inter duo hæc promontoria angustiae hujus freti continentur; quæ ab Arabibus, & qui Indiam incolunt, *Albabo* dicuntur, id est, ostia sive portæ. Atque loco terræ utrimque ita accedunt, ut invitæ divortium nobilissimarum orbis partium ab eluctantis freti violentia pati videantur; nam vix sex leucarum intervallo hic dirimuntur, in quo tot insulæ, tot scopuli sparsi, ut eminus intuentes olim hic mare conclusum fuisse hodieque esse suspicari possint. Oceanus autem magno impetu per varios alveos magnoque æstu perrumpit, introque admissus tot recessus, tot sinus, tot portus facit, tot tantasque insulas, tam varia & diversa fretorum facie

(1) Arrian. peripl. mar. Erythr. Ἀρωμάτων ἐμπόριον καὶ ἀκροτάριον τελευταῖον τῆς βαρβαρικῆς ἡπείρου &c. *Aromaticum emporium & extremum promontorium Barbaricæ continentis.*

(2) Meminit Marcian. Heracleotes, & τὸ ὄρος appellat p. 12, edit. Oxon.

facie, ambit dividitque, tam vastos interdum fluctus tollit, ut navigantes non fretum inter duas terras utrimque conclusum, sed vastum & patentem oceanum sibi secare videantur. Promontorium porro *Possidium*, ut Ptolomæo vocatur, longo collo in altum procurrat, & pone se sinum concludit, ita ut ex alto appellentibus insula eminus videatur modico intervallo à continente divisa. Extimo illius angulo, exigua insula vel potius rupes adiacet, vix lapidis jactu ab illo divisa, quam *Robonum* insulam vocant, à naucleris (id enim vox *Roboam* Arabibus sonat) qui hic incolunt, & naves ex Oceano appellentes non modo intra angustias ducunt, sed & rectum cursum ad loca & portus, quod petunt, certam mercedem pacti commonstrant. Insula hæc orbicularis est & valde humilis, vix sextam leucæ partem ambiens, & vado ubi fluctus recessit ad continentem transitur. Illi autem leucæ circiter intervallo versus Oceanum & oram Africæ adjacet sesquileucam longa, quæ illa parte, qua Abyssinen respicit, magnum aperit portum, & adversus incerta ventorum egregie munitum, ita ut hic satis magna triremium aut navium classis sine discrimine in anchoris possit consistere: qua vero Arabiam aspicit, nullum non modo portum aut stationem habet, sed ne locum quidem cymbis appellendis idoneum. Hic alveus, inter Corum atque Eurum se pandens, & qua patet fere ii. orgyas altus, sine discrimine transiri potest, sive medium teneas, sive alterutram oram propius accedas, nam nullis scopulis aut vadorum brevibus inquinatus est, aut alio discrimine metuendus: fundum occupat saxi quoddam genus, molle, coralloides vocant nautæ, nulla pene arena, licet diligenter scruteris, permixtum. Ubi vero fretum jam ingressus fueris, dum portum investigas, qui te ab orientalibus ventis, qui plerumque hic valide perflant, tueatur, altitudo freti nonnihil minuitur, non tamen supra ix. orgyas. Præter hunc alveum, qui ob viciniam *Arabicus* vulgo dicitur, plures alii non minus opportuni hic reperiuntur, nam ab insula *Albabo*, plures aliæ insulæ hisce angustias prætenduntur, quæ variis & profundis dissectæ, non minus quam prior ille, aditum in ipsum fretum patefaciant; unus autem maxime celebratur, quem ob vicinitatem *Abyssinum* vocant. xxix. Januar. altitudinem solis in navi dimensus sum ipsa meridie, & deprehendi illum supra horizontem ascendisse lxii. grad. & xlv.

scrupul. declinaverat autem ab Æquatore grad. xv. Idem & à nauclero nostro in terra observatum, ita ut minime dubium sit sinus Arabici ostium & promontorium *Possidium* xii. grad. & xv. scrup. ab Æquatore divergere versùs Septentriones. Noctu duabus horis post mediam noctem sublatis anchoris ab ostio freti processimus.

xxx. Januar. oram utrimque conspeximus, Abyssinorum tamen terris longe propiores, quam Arabum. Ventus ab Euro flabat, nos autem cursum versùs Corum agebamus per canalem, qui inter Africæ continentem & objectas insulas ingreditur, iter Lusitanis hactenus intentatum & novum. Sole autem jam exorto, plurimas insulas longo ordine continenti objectas cernere erat, quæ non minus quam ipsa ora ab Euro in Corum producuntur; ordo hic insularum ad sedecim circiter leucas porrigitur: in ipso etiam canali insulæ exiguæ utrimque sparsæ. Iis, qui canalem hunc, quem Abyssinum vocavimus, enavigare instituunt, cavendum est, ne noctu illum ingrediantur, aut aura reluctante, nam ultro citroque cursum velificando flectere, impossibile, difficillimum autem in anchoris consistere, nisi postquam insulas prætervectus fueris, & novem exiguas insulas ad dextram habeas, hinc enim jam mare ad dextram patet & insularum ordo desinit, quarum nonnullæ duabus leuc. à continente absunt, máxima autem pars exiguo tantum intervallo. Canalis qui inter Africæ oram & tres priores insulas concluditur, octo circiter leuc. itinere enavigatur. Denique ut discrimen vitetur, continenti propius navigandum quam insulis, & nauclero, qui horum locorum peritus sit, viam commonstrante utendum. xxxi. Januar. interdiu brevia nobis occurrerunt, ubi fretum haud supra vi. ogyas altum erat, quibus ad dextram adjacent insulæ septem, quas vocant *Germanas*, & petrosus scopulus navigantibus insidiosus, ita ut omnino necessarium sit insulas hæc vitare, & quam proxime oram continentis radere. Sub vespere portum Sarbo subivimus, ibique anchoras jecimus: hactenus quoque plurimæ exiguæ insulæ continenti objacent.

Primo Februar. in terram egressi, altitudinem accurate exploravimus, & deprehendimus insulam hanc & portum illius xv. grad. & vii. scrup. ab Æquatore declinare versùs Arcum. Viginæ quatuor circiter leucis à *Mazua* versùs Austrum, &

& quatuor ab Africæ ora , magnus insularum numerus Archipelagi in modum sparsus est, quarum quædam humiles sunt, & pelago pene æquales, aliæ contra ita editæ, ut nubes contingere videantur; inter eas tot sunt alvei, tot sinus, totque portus, ut naves hic consistere possint ab omni ventorum violentia tutæ; omnes autem dulcium aquarum inopes sunt, præter unam valde convexam, quam Lulitani *Balanæ* insulam vocant, à formæ similitudine, ubi & aquatio commoda est, & magna animalium copia, & portus peropportunos. Harum à continente maxime remota Arabibus *Sarbo* vel *Sorbo* dicitur, leucam unam longa, dimidiam lata, humili solo, arbutis quibusdam aut levi gramine vestita; multa quidem vestigia tam hominum quam ferarum à nobis observata, sed unus tantum camelus visus, à quo nomen insulæ dedimus. Aquam nullam licet studiose investigantes offendimus; præter unum puteum è saxo excisum, qui pluviis aquis excipiendis factus videbatur.

IV. Februar. post Solis ortum vela explicavimus, & VII. ejusdem incidimus in plurimas insulas, maximam partem humiles, & tres quatuorve leucas à continente disjunctas, quas ad sinistram reliquimus.

VIII. Feb. rursus solvimus, & cursu versus Corum instituto, sub occasum illius, pene perveneramus ad canalem, qui inter cornu *Dallaquæ*, quod continenti obvertitur, & in insulam *Xameam* se insinuat; sed vespera incumbente cum plurimæ naves nondum advenissent, & difficile esset alveum per tenebras ingredi, auraque jam remitteret, consultius visum magnam partem velorum dimittere, & lenta velificatione proras ad Eurum convertere; tandem anchoras jecimus. Tota hac die multas insulas sub continente conspeximus humiles & fluctibus pene æquales. Ora continentis hic ad Corum vergit usque ad humile terræ cornu, quod insulam *Dallaquæ* respicit; pone quod mare se insinuat intra continentem x. aut XII. leuc. *Dallaqua* insula admodum humilis est, & pelago pene æqualis, sine montibus aut collibus, ullave convexitate; in longitudinem (secundum communem opinionem) patet leuc. xxv. in latitudinem XII. latus illius, quod Eurum adspicit, inter Eurum atque Corum porrigitur, plurimasque minores insulas objectas habet, humiles itidem, ut ipsa est. Hoc solummodo

E e 3

latus

latus legimus, & licet sæpe bolide jacta fundum exploraverimus, nunquam tamen ullum deprehendimus. Principale oppidum ejusdem cum Insula nominis ad caput illius situm est, quod ad occidentem Abyssinorum terris objicitur: Nomen habet à decem *Lequis*, quas tributi aut portorii nomine quotannis pendere Regi consueverat. *Lequa* autem Arabum valet x. mill. *Seraphinorum*, singuli porro *Seraphini* Arabum duas *Tangas larinas*; ita ut x. *lequæ* valeant quadraginta millia nostrorum Cruciatorum. Occidentale insulæ cornu distat à continente sex septemve leucis; quo intervallo quinque minores insulæ sparguntur, valde humili solo: harum prima leucam tantum à cornu distans, *Xamoa* vocatur, duas pene leucas ambiens, aliquot fontibus rigua: inter quam & dictum cornu principalis alveus ingreditur, per quem expeditissima ad portum *Mazuæ* patet via, LXX. orgyas altus; solum insulæ rubicundum est, paucissimas quidem arbores, herbam vero abunde nutriens. Rex cum subditis suis Mahumetanus est, & maximam anni partem Mazuæ agit, commerciorum causa, quæ cum Abyssinis exercet. Insula hæc hodie non magni est momenti, nam postquam *Suaquen*, *Mazua*, *Aden*, atque *Judda* florere cœperunt, commercia hic cessarunt, & cum commerciis insulæ fama evanuit.

XII. Februar cum classe *Mazuæ* portum intravimus. *Mazua* exigua est insula, & valde devexa; in hac olim *Ptolemæis* (1) *ferarum* condita fuit: in longitudinem vix quintam leucæ partem patet, in latitudinem longe minus: jacet autem in amplo & tortuoso sinu, prope cornu continentis, quod pertinet ad Corum; à continenti angusto freto, & ut plurimum octo aut novem orgyas alto divisa, quod portum efficit percommodum, neque ventorum tempestatibus inquietum, neque æstu marino sævum, sed fundo cænoso. Patet autem in portum aditus

(1) Πρὸς τῇ θήρᾳ τῶν ἐλεφάντων, ad venationem elephantum, condita, tradunt Strabo ** & Plinius **, à Ptolemæo Philadelpho. Unde & Πτολεμαῖς ἐπὶ θήρας, & Πτολεμαῖς θηρῶν. Arrian. peripl. mar. Erythr. pr. Πτολεμαῖς ἡ τῶν θηρῶν λεγομένη. ἀφ' ἧς οἱ ἐπὶ Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεὶ θηρευθέντες ἐνέβησαν, Ptolemæis Therôn hoc est venationum appellatur, ex quo Ptolemæi Regis venatores ad venandum solebant excurrere.

** Lib. 16. pag. 1115. edit. Amst. in Folio.

** Hist. Nat. Lib. 2. Cap. 73. & Lib. 6. Cap. 34.

tus ab aquilone per medium alveum, nam utrimque tam ab insulæ cornu, quam à continentis angulo vada in altum descendunt, quæ navigantibus caute vitanda, alveumque angustiores reddunt. Haud longe ab insula *Mazua* versus Austrum & Africum duæ aliæ insulæ jacent, quarum quæ continenti proxima est, major censetur altera, quæ longius à continente versus Africum deflectit. Hæ tres insulæ veluti in triangulo jacent, humiles & infæcundæ & dulcium scaturiginum expertes, nam *Mazua* tantum cisternas aliquot habet in usum incolarum. Inter has multa vada & brevissima sparsa, per medium tamen illorum alveus quidam exit, quem triremes aliaque navigia, quæ remulco trahuntur, cum fluctus implevit, transire possunt. *Mazua* olim quidem Abyssinum dominum agnovit, sicuti & omnis ora à promontorio *Guardafu* ad oppidum *Suaquen*: Sed jam ab aliquot annis Rex *Dallaqua* illam usurpavit, & magnam anni partem hic habitat, commerciorum gratia cum Abyssinis, à quibus multum auri & eboris mercatur. Aer hic valde infalubris est Majo & Junio mensibus ob malacias & intolerabilem æstum, ita ut Rex & reliqui incolæ hisce mensibus illam deserant, & *Dallaquam* concedant. Continens sinum hunc ambiens, in qua *Mazuam* jacere diximus ad oram, in altissimos montes assurgit, usque ad *Arquitum*, ubi ora paulatim se dimittit, & sub montibus planiciem & campos aperit. A *Mazua* ad *Arquitum* unius leucæ iter est versus Austrum. In montibus autem illis & campestribus locis magna omnis generis ferarum copia est; elephantum, tygres, lupi, ursi, cervi, alces, aliæque Europæis ignotæ; unde non immerito *Ptolemaidi ferarum* nomen hæsit. *Mazuam* autem eandem esse cum *Ptolemaide ferarum*, distantia ab Æquatore, quam huic tribuit Ptolemæus, evincit, quæ est xvi. grad. xxx. scrup.

Presbyter *Joannes*, qui alio nomine Rex Abyssinorum dicitur, Æthiopæ omni sub Ægypto imperat, quæ una est è maximis provinciis totius universi: initium enim sumit à promontorio *Guardafu*, & secundum oram maris Erythrei pertendit ad opulentissimam urbem (r) *Suaquen*: ad Austrum Nubien-

sium

Digressio
de Re-
gno A-
byssino-
rum.

(r) Plura de hac habet, æstuque ejus incredibili, rerum Æthiopicarum indagator felicissimus Iobus Ludolfus *bist. Æthiop. lib. 1. cap. 5.*

sium terris clauditur, qui bellicosissimus populus inter *Æthiopiam* hanc & *Thebaida* *Ægypti* medius est, & immensis terrarum spatiis per *Lybiam* interiorem ad Occidentem se extendens, Regnum Congo aliqua parte attingit. Hinc secundum Nili fluenta & fontes, lacusque, per vastas solitudines & cultas regiones ad mare barbaricum definit versus Austrum; quod mare veteribus ignotum hodie à nostris secundum *Melinda* oram præternavigatur.

Voss. de
Nil. cap.
15.

Nilus fluvius hodieque antiquum nomen obtinet, nam & *Abyssinis*, *Ægyptiis*, *Arabibus*, atque *Indis* *Nil* appellatur; ejus fontes & lacus, è quibus exit, in finibus *Abyssinorum* jacent, qui hisce dividuntur à *Cafris*, qui *Africæ* oram à *Mozambico* ad *Melinden* usque accolunt; quod *Abyssinis* gnarum, à quibus hoc accepimus, satis arguit fontes hujus fluvii antiquis fuisse incognitos; neque magis vero consentaneum, quod veteres tradunt, flumen hoc per intervalla absorberi rursusque emergere, quum ab ipsa origine semper conspicuum vasto & alto alveo ad exitum usque pertendat. Incrementorum autem illius & inundationis, de quibus veteres Philosophi acriter inter se contenderunt, hanc causam ab *Abyssinis* nullo negotio didici: Hyems illorum initium sumit ab exitu *Maji*, & *Junio*, *Julioque*, & parte *Augusti* durat, quibus mensibus tam continuo tamque valide hic pluit (præsertim *Junio* & *Julio*, nam *Augusto* nunquam serenare incipit) ut solem videre ea tempestate pro miraculo habeatur, & campi atque adeo omnis planities ita ab aquis pluviis rigatur, & operitur, ut iter agere pene impossibili sit; porro hæc aquarum diluvies nullum locum quo se colligat habet, præter lacus Nili & ejusdem alveum (nam ad *Orientem* & *maris Erythrei* oram regio altis montibus cingitur) qui tantarum undarum confluxu in immensum auctus ripis coerceri non potest, sed ubicunque humiliores & planiores campos offenderit; eisdem superfunditur, idque quo humilior est solum eo copiosius, ut in *Ægypto* manifestum est. Quum igitur Nilus in *Ægypto* solstitio ætivo augeri incipiat, id est, mense *Junio*, cum Sol *Cancris* signum ingreditur, magis autem atque magis intumescat mense *Julio*, & demum mense *Augusto* eisdem momentis decrescat, quibus auctus fuit, donec in pristinum alveum regrediatur, eisdemque mensibus in *Abyssine* hybernum & pluvium tempus & inchoetur & desinat, non diffi-

difficile est colligere Nilum hinc oriri, & hinc incrementi atque decrementi sui causas accipere. De pluviis autem hisce nihil est dubitandum, nam & ipse *Mazua* mense Junio & Julio, ingentes nimbos, tonitrua & fulgura sum expertus; intra continentem vero obscurissimas nebulas & nubila atque horrendas tempestates è longinquo erat cernere, quæ tamen adhuc longe gravius in mediterraneis accidere Abyssini testabantur. Porro flumen hoc multas insulas ambit, & præsertim unam grandiore, in qua maximam & opulentissimam urbem conditam ferebant (quam ego *Meroen* antiquorum esse suspicor) & tam in insulis hisce quam ipso flumine, fera & hominibus admodum infesta animalia reperiri, quibus crocodilos notari credo. Eorum porro, quæ veteres narrant de Nili cataractis, & accolis, qui præ ingenti aquarum strepitu surdi nascantur, hoc saltem verissimum comperi, Nilum certo loco, quem ipsi designabant nominabantque, ab altissima rupe in profundam abyssum, præcipientem cum ingenti undarum murmure ruere, cætera ipsis ignota erant. Multa hic de Abyssinorum moribus atque institutis adferre poteram, nisi metuerem nimis longa digressione institutum itinerarii ordinem interrumpere; itaque tantum res quasdam memorabiles breviter hic perstringam, & maxime de magni hujus Imperii decremento, & pene occasu, qui in nostra tempora incidit.

Presbyter *Joannes*, *Alini Tingil*, & postea *David* appellatus, qui anno c1813xxx. latissime in *Æthiopia* imperavit, in tantum efferatus fuit, & tam immanem sævitiam in suos exercuit, ut omnium Abyssinorum odium merito incurreret. *Gradametis* illis temporibus *Zeyla* regnabat, qui tempus sibi peropportunitatem nactus, bellum Abyssinorum Monarchæ indixit, non tam viribus suis fretus, quam Abyssinorum dissidiis & in Principem suum odiis; à quibus & forte clanculum fuit permotus & in Regnum vocatus. Hic itaque fines Davidis ingressus statim aliquot oppida ex improvise cepit, & spoliis liberaliter inter milites suos distributis (inter quos trecenti sclopetarii Turcæ erant, potissimum exercitus illius robur,) oppidanos omnes in libertatem restituit, & gravia vectigalium onera, quæ *David* imposuerat, benigne remisit: qua humanitate & munificentia, non modo plebis, sed & procerum & nobilitatis Abyssinæ favorem, mirum in modum, sibi conciliavit.

Tom. II.

Ff

David

David hisce damnis à Rege *Zeyla* acceptis mature obviam eundem ratus, duces suos cum valido exercitu illi objecit, qui manu conferta, à sclopetaariis Turcis, insolito armorum conspectu, & destinatis ictibus, (quibus multi passim cadebant) territi, statim fugerunt: *Zeylanus* tanta & tam insperata victoria ferox, & magnis Abyssinorum, qui ad illum defecerant, copiis auctus, illam *Æthiopiae* partem, quæ *Magadoxa* & *Melinde* ab Austro concluditur, pervastare aggreditur, quo sibi celerius & facilius aditum aperiret, ad montem quendam, quo non modo hujus sed & superiorum Regum thesaurum abscondi constans fama erat. Abyssinus vero cum animadverteret suos quotidie ad hostem deficere, quantocius cum illo prælio decernere in animum induxit: itaque omnibus suis copiis in unum collectis, ad hostem magnis itineribus contendit, & pugnae copia facta, cum milites illius sclopetaariorum impetum & aspectum ferre non possent, ingentem cladem accepit, & omnibus pene copiis exutus, præpropera fuga se in montana recepit, ubi ex animi mœrore decessit anno cis. 13. XXXIX. *Zeylanus* victoria utendum ratus, magnis itineribus ad montem contendit, eumque, licet aditu difficillimus & pene inaccessus esset, & fortiter desuper à præsidiariis defenderetur, tandem superavit, & tam immensi thesauri se compotem fecit, qualem vix ullo seculo uno loco congestum fuisse veteres annales produunt. Post obitum vero *Davidis*, proceres, qui in fide & obsequio illius perstiterant, filium illius admodum juvenem surrogarunt. Verum infideles jam maxima Regni parte potiebantur, & ne quid adversæ illius fortunæ deesset, frater ipsius proceribus aliquot corruptis, alia parte Regnum invadere tentavit: quæ discordia Abyssinorum imperium porro inclinavit. *Æthiopiae* rebus in hunc modum turbatis, & juvene Rege cum domesticis hisce malis conflictante *Zeylanus* cum valido exercitu supervenit, cui quum omnibus modis impar esset, ad montana Judæorum se recipere coactus fuit. Notandum autem in medio *Æthiopiae* vastissimum & editissimum montem consurgere, unico aditu, eoque perdifficili pene inaccessum, in vertice autem planum, & fontibus quam plurimis riguum, frugum & animalium copia divitem: hic populi quidam degunt, qui leges Mosaiscas observant, quum in reliqua *Æthiopia* nulli penitus Judæi reperiantur. Quomodo & quando hic
sedes

sedes fixerint in obscuro latet, neque indagare potui, cur nunquam ab hoc monte descendant, & cum ceteris Abyssinis conversentur. Judæi hi Regem Abyssinum fugitivum & benigne susceperunt, & fortiter adversus Mahumetanos sunt tutati, ita ut Zeylanus de victoria desperans retrocesserit. Dum hæc geruntur *Mazuum* cum classe applicuimus, quæ res Mahumetanorum animos multum dejecit & Abyssinorum non parum erexit, ita ut Rex è monte descendere ausus, cum suis ad montes mari & *Mazua* vicinos accederet, & crebro querulas literas ad nos daret, quibus omnibus nomen Domini nostri Jesu Christi crucifixi præpositum erat: quibus respondentes, quum certam spem auxiliorum fecissemus, iter versus *Soex* promovimus, & *Mazuum* postea reversi quingentos milites & impigrum Tribunum ipsi subsidio misimus. Et hisce actis recta versus Indiam remeavimus, nec quid postea in Abyssine gestum fuerit hætenus comperi.

Abyssini naturâ cæremoniis sunt addictiores & honorum appetentes: arma illorum sunt sagittæ, in quibus & lanceam, qua Christi latus perforatum est, & crucem exprimunt; pauci brevibus gladiolis utuntur: equites sunt dextri: sed vestium pene inopes: moribus pravis, vani, mendaces, & latrociniiis atque rapinis deditissimi. Licet aurum magni faciant, tamen non æstimantur inter eos locupletes, qui multum illius possident, sed qui armentorum & camelorum habent copiam: in patria abjecti sunt & timidi, in aliena fortes & industrii, adeo ut in proverbium abierit per totam pene Indiam, optimum Lascarinum (id est militem) Abyssinum esse oportere, tantique in *Cambaia*, *Ballagate*, & *Bengala* æstimantur, ut plerumque in exercitibus primos ordines ducant. Amictus illorum vilis, indusia è lineo panno; nobiliores interdum *Preden* gestant (amiculi id genus est) tenuiores fere nudi incedunt, aut vili panniculo amicti. Cibus illorum carnes, quas fere crudas aut leviter tostas dilacerant. Nullæ ipsis urbes, sed in tentoriis degunt more Arabum vagorum. De Regina *Sabæ* plurimum gloriantur, quam *Mazua* aut, ut alii volunt, *Suagua* navem conscendisse narrant, & magni pretii gemmas Regi Solomoni largitam esse, & ab illo imprægnatam in Regnum suum rediisse. Sed ad propositum revertamur.

XIX, Februarii, sole oriente, è sinu qui dimidiam leucam ab-

est à *Mazua*, solvimus: erat autem dies nubilus & pluviosus: hic navium numerum iniens, deprehendi LXVI. quæ remis impellebantur.

xx. Feb. sub vesperam caput insularum, quæ hic ordine quodam continenti obversantur, pene attigeramus, quatuordecim circiter leucas à *Mazua* provecti; omnis autem ora hactenus vergit versus Corum: quatuor autem leucis à continente aliæ insulæ sparguntur, humili solo, & in ambitu scopulis & brevibus incinctæ; in tribus illarum *Harate*, *Dohul*, & *Damanill* scaturigines dulcium aquarum reperiuntur, armenta quoque & pecudes, atque paucae inopes casæ. Noctu prima vigilia, cum ventus ab ortu vela impleret, versus Corum processimus, secunda autem vigilia ex improvise incidimus in candidas maculas, quæ veluti ebullientes flammulas quasdam instar fulgurum ejaculabant, itaque rei novitate attoniti quam primum vela dimisimus, & vada subesse rati bolidem jecimus, sed viginti sex orgyrum altitudinem deprehendentes, simulque observantes barbaros naucleros hac re nequaquam commoveri, rursus vela explicuimus.

xxi. Summo mane ad dextram conspeximus humilem insulam, quæ naucleros nostros Mahumetanos sollicitos habuit.

xxii. Sub auroram vela explicuimus, nauclerus autem meridie altitudinem dimensus, nos xviii. grad. & xxx. scrupulis ab Æquatore abesse observavit. Jamque ad oblongum & arenosum terræ cornu perventum erat, quod continens hic vaste in altum emittit; hoc superato æquor placidum offendimus & prorsus ad Corum versis, prima post meridiem hora *Maratæ* portum ingressi sumus. Omnis ora, quam hac die vidimus, inter Corum atque Eurum jacet, humilis admodum & collium expers, verum interiora sese in montes, qui nubes tangere videntur, erigunt.

Marate est insula humilis, solo infæcundo & inculto, aquarumque inope; abest à *Mazua* leuc. lxxv. sesquileucam ambitu capit, formæ pene orbicularis, & à continente trium leucarum intervallo divisa; ad latus illius, quod Africum spectat, percommodus est portus, ab omnibus ventis tutus, præsertim iis, qui flant ab Oriente, nam insula hic duos angulos vaste in altum projicit, & magnum aperit sinum, cujus ori humilis & oblonga insula objicitur, & arenarum aliquot pulvilli, qui majores

jores fluctus sinu prohibent: duo habet ostia, unum ad Orientem, alterum ad Occidentem, utrumque pone angulos illos prominentes, qui portum faciunt, se aperit. Illud denique, quod est ad Orientem, inter Arctum atque Austrum panditur, tres orgyas, ubi minimum, altum; ipse portus altior est, fundo cænofo. Hic noctu stetimus.

XXIII. Sole jam exorto è portu *Maratæ* solvimus, altitudinemque fluctuum periclitati septem orgyasprehendimus, fundum arenosum. Hora undecima matutina duas exiguas insulas conspeximus longe à continente, quarum una *Daratata*, altera *Dolcofallor* dicitur, à qua ad *Suaquen* unius diei iter est. Post meridiem cursum instituimus versus Corum, paulum versus Favonium declinantes, & sub vesperam jam canalem ingressi, qui *Suaquen* ducit, recta versus Corum, vix leucam unam provecti, vada obvia habuimus, & ut illa declinarem, cursum fleximus magis ad Occidentem trium leucarum spacio, ubi magna insula nobis occurrit; qua conspecta, velificando ad continentem vertimus, & sub vesperam anchoras jecimus inter petrosa vada, ubi portus se aperit, quem vocant *Xabaquen*, quod nomen lingua Arabica rete denotat. Naclerus meridie altitudinem dimensus, paulo minus novendecim grad. ab Æquatore nos abesseprehenderat. *Suaquen* tam multa sunt & ita inter se confusa, ut ea designare aut depingere perdifficile sit, saltem ut intelligantur, nedum ut idonee declinentur: plurimæ enim hic insulæ, scopuli, vada, arenarum pulvilli, & alvei eisdem permixti. In ipso horum vadorum ingressu, ad dexteram primo occurrit vadum, super quod fluctus valide franguntur, & mare supra modum æstuat; ad sinistram vero parva insula inter Aquilonem & Africum à vado divisa paulo minus leuca; simulatque ingressus fueris, canalis se late pandit, & quo magis provectus fueris, eo plures & pene infiniti scopuli, insulæ, vada ad dextram & versus altum se ostentant; ad sinistram longe pauciores, licet æquor hoc longe inquinatissimum sit. Potissima cautio est, magis ad dextram, quam ad sinistram declinare. Latitudo autem alvei, qui inter utraque ducitur, quibusdam locis dimidiam leucam, aliis quartam partem leucæ, paucis vix minoris colubrinæ jactum patet. Canalis in ipso aditu sex orgyas altus est, & ad portum usque *Xabaque* nusquam pauciores, neque plures quam duodecim.

Ab ingressu ad portum *Xabaque* quinque numerantur leucæ, ad exitum autem octo aut novem, ubi alius canalis initium sumit, tutior & majoribus navibus opportunior. Licet & omnibus infulis & vadis procul ad dextram relictis proxime continentis littus vela facere, atque hæc tutissima & amœnissima est via.

xxiv. Feb. Sole oriente è portu *Xabaque* soluimus, & tam angustum canalem enavigavimus, ut tantum unius navis simul capax esset, ab ora autem continentis majoris tormenti jactum, ubi maximum, ubi minimum, balistæ tantum divisi. Multi scopuli & vada utrimque jacent, sed quæ facile dignosci & vitari possunt: nam fluctus, qui superfundunt, aut virides aut rubicundi apparent, ubi autem hi colores absunt, & aqua fusca apparet, hic alveum altissimum & minime impeditum esse constat: cæterum per hunc canalem non sine discrimine vestigi, post undecimam matutinam anchoras jecimus pone humilem & orbicularem insulam novendecim ab æquatore gradib. versus Arctum. Ptolomæus ad hanc altitudinem montem Satyrorum collocat, cujus apud naucleros Mahumetanos nulla memoria est; sed in terram egressus dimidiam pene leucam innu-mera vestigia variorum animalium offendi, quæ omnia ad litus ducebant, itemque picarum incredibilem pene multitudinem: credo hinc fabulam de Satyris qui hos montes inhabitarent originem sumpsisse. Notandum porro est, canalem hunc quatuor leucarum itinere à *Xabaque*, nimirum ad hanc insulam, non plus quam xi. aut minus quam duas orgyas & semissem altum deprehendi, & fluctus ad insulam non supra dimidiam ulnam augeri: æstus autem hic accedere incipit, ubi sol supra horizontem ascendit, eodem prorsus modo, quo ad insulam *Socatoram*.

xxvi. Febr. Summo mane ab insula decessimus, remigio utentes, secundum petrosum vadum, quod hic littori æquali pene ubique intervallo prætenditur, à quo reliqua quoque continentis ora crebris scopulis & vadis inquinata est: ad dextram vero & versus altum expedita sunt omnia. Sub nonam rursus anchoras jecimus ad exiguam insulam multis scopulis & vadis cinctam, inter quæ tamen satis opportunus portus se aperit: distat autem à superiori illa sesquileucam, à *Suaquen* autem quinque leucas versus Austrum.

xxvii. promovimus à secunda hac insula sesquileucam, & anchoras jecimus in xxv. orgyis.

xxviii.

xxviii. die illucescente vela explicuimus, & sub horam nonam in anchoris constitimus, duabus circiter leucis à continenti, fundo cænoso & levi arena permixto, xxiii. org. alto. Hinc quoque vadorum breviter prætervecti sumus, sed quæ fluctuum colore ut supra se produnt. Hora dein secunda post meridiem anchoras refiximus, & sub vesperam rursus dimissimus haud longe ab insula, quæ distat sesqui-leucam à portu *Suaque* versus austrum: Continentis ora ab Euro in Corum se producit, & scopulis passim inquinata est, qui ad dimidiam leucam in altum descendunt: cæterum quoad soli faciem nihil discrepat.

1. Martii superatis vadis ad continentem vertimus, & per certum alveum *Suaque* portum sumus ingressi.

Suaque superioribus seculis *Aspi* portus dicebatur, uti videre est apud Ptolomæum in tertia Africæ tabula. Una ex opulentissimis urbibus totius Orientis, sita ad Æthiopiam sub Ægypto continentem, quæ hodie *Abyssina* appellatur. Quatuor autem rebus cum celeberrimis locis contendit: 1. opportunitate portus: 11. facilitate onera è navibus exponendi, & rursus in eas imponendi: 111. commerciis cum plurimis & longe distitis nationibus: 1v. situ oppidi à natura & opere permunito. Portus quippe à natura ita comparatus est ut nulla tempestas, nullus maris fervor illum quaquam ingredi possit; intus autem tam placidum stat mare, & tam lente movetur, ut vix ullum maris æstum sentias: fundus cænosus & passim quinque aut sex orgyæ altus; portus denique, ducentarum navium & longe plurium triremium capax est. Naves autem in ambitu urbis, ponticulo sublicio in ipsas mercium apothecas exporrecto; triremes multo adhuc facilius ipsis ædium postibus alligatæ, prora in plateas inclinata, onera sua nullo negotio accipiunt aut exponunt. Commerciorum autem ratione, quæ hic cum longe distitis nationibus exercentur, nescio an ullum emporium ipsi comparari possit, nisi forte *Ulisippo* in Lusitania: commercia enim exercet *Suaque* cum India intra & extra Gangem, id est, cum *Cambaya*, *Tanazarin*, *Pegu*, *Malacca*; in ipso Arabico sinu; ex omni denique Æthiopia & Abyssinorum terris magnam auri atque eboris vim colligit. Difficile autem est explicatu, quam sit situs urbis.

li jactum; dehinc oræ utrimque se in circum agunt, & intus pulcherrimum efficiunt portum, ab omni discrimine tutum, circiter leucam unam longum & dimidiam latum, in medio altum, ad ora utrimque vadosum: nulla hic aquandi opportunitas. Hic visum majorem partem classis *Mazuum* remittere, & tantum cum sedecim liburnicis procedere.

xxx. Martii: *Arequa* solvimus, & quatuor leucas provecti, in portu *Salaqua* anchoras jecimus: idem pene oræ ductus: continens littori incumbens in colles & tumulos assurgit, pone quos vasti montes se attollunt; cum hætenus omnis ora humilis fuerit.

xxxi. E *Salaqua* profecti, sub vesperam substitimus ad latus vadi, quod abest à continenti circiter leuc. Hoc die pene xvii. leucas promovimus, ita ut jam suæ abessemus xliii. leuc. ora autem inde à *Salaqua* multum incurvatur, & quidem à *Raseldoar* unius leucæ spatio ad Boream tendit, & cornu quoddam projicit arenosum, supra quod tredecim tumuli sive eminentia saxa visuntur, quæ naucerus Mahumetanus monumenta esse testabatur, & ab hoc cornu (*Calmes* dicto) duarum leucarum intervallo, ora se flectit versus Corum usque ad prædictum vadum. Cornu autem hoc celeberrimum & notissimum est totius oræ, quum omnes qui à *Mazua* aut *Suaque* navigant versus *Juddan*, *Alcozer*, aut *Toro*, hoc necessario adire cogantur. Mare autem toto hoc xvii. leucarum itinere tot brevibus & arenarum pulvillis scopulisque inquinatum est, ut summa cura atque industria hic sit navigandum. Inter *Salaquam* & *Raseldoar* tres insulæ continenti objacent, in triangulum digestæ, propius tamen *Raseldoari* quam *Salaquæ*; maxima illarum appellatur *Magarzaon*, circiter duas leucas longa, editissimo solo & aquarum indigo; abest à *Raseldoare* iiii. leuc. inter Arctum & Austrum: secunda, quæ *Elmante* dicitur, longius abest à continente, ejusdem conditionis: tertia æquori pene æqualis est, & arenosa, cujus nomen ignoro, abest à *Salaqua* leuc. iv. versus *Raseldoar*.

ii. April. à vado solvimus, & remigio secus oram provecti circiter iv. leu. fluvium *Faraten* attigimus: à quo rursus vela explicantes post unius leucæ iter pulcherrimum portum sumus ingressi, qui *Quilfit* appellatur: toto hoc die versus altum quidem vada quædam, ad continentem autem nullas rupes observavimus. *Farate* magnus & pulcherrimus amnis, distat ab *Æquatore* versus Arctum xxi. grad. & xl. scrupul. Alveum illius pene-

tormenti jactum latum concludunt utrimque duo humilia terræ cornua, à quibus utrimque vada descendunt, ita ut alveus medius recta versus occasum continentem invadat; utraque ripa humilis est, arboribus nuda, & vix quicquam herbidi sortita: amnis ostium xxx. orgyas altum paulatim ad xviii. ascendit.

Quilfit portus non modo pulcher, sed & tutus, valdeque opportunus, quum semel ingressis nullæ tempestates aut alia discrimina metuenda sint; à duobus humilibus promontoriolis aditus illius utrimque veluti clauditur, quæ quartam leucæ partem à se invicem distant; intus portus pene tres leucas in ambitu patet, nusquam non fidam stationem navibus præbens, & pene ubique xii. orgyas altus, præterquam prope littus, ubi aliquot scopuli sparsi. Distat à flum. *Farate* leucam unam, intermedio spatio montes oram obsident, quorum unus præ cæteris vaste se attollit.

111. April. è *Quilfit* summo mane profecti, & remigio oram radentes, sub vespere portum intravimus, qui Arabibus dicitur *Igidid*, id est, novum caput; confectis illo die xi. leucis, & toto illo spatio longe paucioribus vadis quam ante prehensis. Duabus à *Quilfit* leucis Moamaa perpulcher portus jacet, à cujus cornu ad alterum oblongum & arenosum ii. leuc. intervallo ora inter Austrum atque Arctum patet. Porro *Igidid* portus quidem est exiguus sed peramænus, distatque à *Suaquen* leuc. lv. intus ita orbicularis, ut torno factus videatur; utrimque autem ori illius duo cornua incumbunt; solis orientalibus ventis expositus, à ceteris satis tutus est, & fundo nullis vadis aut scopulis infecto: in ipso aditu xviii. orgyas altus, intus xiiii. continet, in ambitu mediam leucam. Omnino notandum est, non modo hunc portum sed & reliquos portus atque amnes, quos toto hoc tractu adivimus, non modo in ipso aditu sive vero ostio nulla habere brevia, veram etiam altissimos esse. Hic in continenti offendi arbores quasdam, quarum truncus & rami suberi persimiles erant, quippe haud dissimili cortice vestiti, cætera multum ab illo divergentes, nam folia grandia sunt & lata, & admodum crassa, viridique, & tumentibus venis; florebant autem tum, & flos adhuc clausus malvæ flori itidem clauso plane congruebat, nisi quod candidissimus esset; apertus vero candido nigellæ flori simillimus erat: tumuli denique & folia fracta

Tom. II.

Gg

lacteum

laeteum quendam succum large effundunt. Secundum oram hanc universam vix aliud arborum genus vidimus præterquam in nemore quodam prope Mazuam.

I v. April. à Solis ortu ad horam undecimam sæva tempestas ingruit à Coro; & ab illa hora tonare cœpit & grandinem fudere; quo factum est ut ventus fere ad omnes plagas se converteret. Hic exscensione facta & mathematicis instrumentis rite dispositis, aliquoties latitudinem accuratissime dimensus sum, & deprehendi hunc portum viginti duobus gradibus ab Æquatore abesse versus Arctum. Licet autem hoc cum summa cura à nobis fuerit observatum, tamen error subesse potest, quia radii solares ita æstuabant, ut instrumenta præ nimio calore dehiscerent.

VI. E portu *Igidid* solventes illo die vix tres leucas & dimidiam profecimus. VII. vento adverso, remigio circiter tres leu. promovimus, & sub horam octavam antemeridianam liburnicas saxis alligavimus, quæ cornu oblonge objacent, quod mox *Startam* appellabo: sub meridiem vela explicuimus, non sine metu, ob incredibilem pene utrinque adjacentiam vadorum & pulvillorum copiam: ita ut vela tandem submittere cogeremur & remis incumbere: sub occasum solis percommo- dum portum intravimus, qui *Comol* appellatur.

A cornu terræ, quod II. leu. præter portum *Igidid* jacet, ad alterum oblongam & fluctui pene æquale circiter quatuor numerantur leucæ inter Eurum & Corum: intermedio autem intervallo magnus & famosus recessus est, & in parte illius, quæ versus dexteram promontorium vergit, portus ita ob omni parte conclusus, ut nullæ ventorum tempestates navibus hic incommodare possint, & valde profundus. Promontorium vero exiguo freto à continente dividitur ita ut latitudinis & situs ratione inita sine dubio videatur insula illa esse, quam Ptolemaeus vocat *Startam*. Ab hac ad magnam cornu, quod continens supra portum *Comol* in akum projicit, v. sunt leuc. inter quæ duo cornua alius recessus est. Ora autem omnis ab *Igidid* usque ad portum *Comol* pene in parvos tumulos & valde con- tiguos sese attollit: supra quos fere leucæ intervallo tellus in- altos & vastos montes assurgit, & plures fastigiatos conos exserit, peramano aspectu; qui quo propius ad *Comol* accedunt, eo magis ipsi citari incumbunt, & altiorem sunt, donec dimi- dia à *Comol* leuca veluti subsidant.

Comol
174

Comol abest à portu *Igidid* x i. leuc. & à *Suaque* lxxviii. viginti duobus gradib. & xxx. scrup. ab Æquatore versus Arctum. Portus hic situs est ad caput secundi hujus recessus sub ipso pene cornu, quod terra, quæ versus Corum jacet, exserit, & licet haud ita amplus sit, tamen valde tutus est & peridoneus: nam versus altum certa vada objacent, quæ fluctuum impetum frangunt; ora omnis in ambitu peramæna est, plana, populoque frequens è *Badoum* gente. Ipsum autem cornu valte in altum prominet planum & æquori pene æquale. Promontorium hoc, si ea quæ à Ptolomæo in tertia Africæ tabula designantur, recte perpendantur, fuerit illud, quod ab illo *Prionoton* appellatur, quia altissima montium juga, quæ secus oram hanc producuntur, hic desinunt. Tribus horis post mediam noctem solventes, remigio liburnicas impulimus secundum oram, & mox omnia vela expandimus; verum ante solis ortum, quum liburnicæ aliquot vadis impingerent, rursus dimissimus & remigio usi sumus. viii. April. summo mane pulchrum & amplum sinum intravimus, cujus nullum finem versus Arctum & Corum videre erat; altum itaque tenuimus, sed vada & breviam tot tantaque utrimque apparebant, ut mirum videretur, quomodo inter illa, nunc ad dextram nunc ad sinistram declinando, eluctaremur. Sub vesperam proras saxi, quæ magno vado incumbabant, alligavimus.

ix. Rursus solvimus, & portum inter magnum vadum subivimus, qui *Xaabeliden* appellatur. Huic in alto objacet insula *Zomorgete*. A cornu terræ ad alterum cornu, ora trium leuc. & dimidiæ spatio, inter Aquilonem & Africum jacet; statimque ab hoc cornu ora magni sinus flectitur versus Occidentem, atque iterum reflectitur, & variis flexibus atque reflexibus magnum ambitum absolvit, & demum revertens versus Ortum, vastum cornu in altum ejicit, quod Arabes *Raselnaxel*, id est, Siccum cornu vocant; Ptolomæus promontorium *Pentadatilon*, uti in tertia Africæ tabula videre est. Insula *Zomorgete* ab hoc versus Ortum distat circiter viii. leuc. Atque hinc porro, ut Arabes naucleri monebant, ora utrimque conspicitur; Arabiæ tamen continens longius ab insula abest: hæc insula edito & sterili est solo, & à Ptolomæo dicitur *Agathon*; adjacet altera longe minor, cujus ille meminit. Porro vadum *Xaabeliden* penitus extat è fluctibus, & sese aperit ad brachiorum humano-

rum modum, unde & nomen apud Arabes invenit; *Xaabeliden* enim sonat vadum manuum : portus autem versus continentem jacet, incurvis hinc brachiis fluctuum violentiam frangentibus : hoc vadum abest à *Raselnaxef* circiter leucas iv.

x. April. velis expansis versus Boream promovimus, aura valide flante, & hora nona insulam *Cornaquam* offendentes inter illam & continentem enavigavimus. Hæc insula exigua est & sterilis, distat à continenti sesquileucam; forma repræsentat ingentem lacertum, anterioribus cruribus divaricatis, unde à navigantibus ut plurimum observatur; abest à *Zomorgete* via vi. leuc. Hinc adnavigavimus magnum terræ cornu, quod vaste in altum prominet, & *Raselente* Arabibus dicitur, id est, promontorium nasi. Promontorium hoc nullos habet colles, sed vasta planicie circumdatur, nullis arboribus vestita, ac ne herbidi quidem quicquam sortita, in ipso autem cornu peramplum templum jacet sine ullis aliis ædificiis. Percelebre est hoc promontorium, quia hoc superato navigantes se jam omnibus periculis defunctos opinantur. Hoc circiter iii. leuc. prætervecti altitudinem dimensi sumus xxiv. grad. & x. scrupul. ab Æquatore versus Arctum. E quo manifestum est promontorium hoc abesse ab Æquatore grad. xxiv. atque hic olim sitam fuisse urbem *Berenicen*; nam Ptolomæus constituit illam sub ipso Cancrī tropico, veteres autem maximam solis ab Æquatore declinationem faciebant xxxiii. grad. & l. scrupul. Et Plinius lib. vi. de *Berenice* agens scribit ibidem ipso die solstitii sexta hora umbras in totum absumi. Paulo ante vesperam insulam *Xuarit* attigimus, quam prætervecti certa vada & rupes offendimus, & in portu satis commodo anchoras fiximus, qui Arabibus dicitur *Cial*. Circa hæc vada tantam multitudinem volucrum conspeximus, quantam hætenus in hoc freto non videramus, abest autem *Cial* à *Suaquen* leuc. iii. A *Raselnaxef* ad insulam *Xuarit* xvi. aut xvii. numerantur leucæ; toto autem intervallo à promontorio ad *Cial* usque mare tantum tribus locis vadis & scopulis contaminatum est, primo ad orientale insulæ *Cornaquæ* latus, ubi ingens vadum extat, & variis faxis distinguitur, secundo ad insulam *Xuarit*, à qua dextra lævaque tot vada descendunt, ut mare inter insulam & continentem occludere videantur: tertio juxta *Cial*, ubi tanta est vadorum copia, ut nulla pars maris iis vacare videatur. *Xuarit* est insula

sula exigua & æquori pene æqualis, mediam lucus occupat amœne vernans, distatque à continenti circiter dimidiam leuc. Omnis ora à *Suaque* ad *Rafelsenfe* habitatur à gentibus, quæ *Badoes* appellantur, & Mahumetem colunt. A *Rafelsenfe* ad oppidum *Soez* & gremium hujus freti regio omnis ad Ægyptum pertinet, & incolæ illius à Ptolomæo *Arabes Ægyptiaci* appellantur; Mela appellat simpliciter *Arabes*; hi quoque hodie dicuntur *Badoes*, de quibus ante diximus.

x. remigio promovimus, & sub horam nonam magnum sinum sumus ingressi, qui *Gadenaubi* dicitur, distatque à *Cial*. iv. leuc. ora jacet inter Eurum & Corum, & tam vallis & continuis jugis erigitur, ut mirum videatur: hic portus distat ab Æquatore xxiv. grad. & xl. scrup. Post mediam noctem hinc solventes, & inter vadum à promontorio descendens, quod sinum claudit à Coro, & insulam *Babuta* enavigantes, præter expectationem vado impegimus, ita ut de nobis actum putaremus, sed sine ullo damno nos absolvimus, & alveum nacti remigio processimus versus Corum.

xii. secundum oram aliquantum remigio provecti, anchoras jecimus in portu, qui Arabibus *Xarmeelquinan* dicitur, id est, *apertura montium*. Distat à *Gadenaubi* sesqui leucam. Hic portus ambitu quidem exiguus, sed opportunitate nobilis est, & portui *Igidid* persimilis; distat à *Suaque* cviii. leuc. Hinc profectis Eurus vela implevit, qui sub meridiem tam valide perflavit, ut arenas littoris in sublime instar nebulae ageret: verum sub vesperam, quum jam omnes liburnicæ convenirent, mirum dictu, ventus nonnullas ita deferuit, ut prorsus immobiles viderentur, aliarum vero vela ita implevit, ut rapido cursu ferrentur, atque ita nunc has nunc illas aut deferens aut impellens, intra saxi jactum, omnes admiratione implevit: præterea aura quædam ab orientali & boreali plagis nos afflavit ita fervida, ut flammæ similis videretur: arenæ quoque è littore sublatae nunc hac nunc illac ferebantur, & non raro reciprocabantur, antequam subsiderent; ut plurimum autem in æquor præcipientes ruebant. Accidit id nobis, quum ex adverso portus *Xaonæ* navigaremus: in hunc itaque modum nunc velis expansis, nunc demissis, nunc rei admiratione attoniti, nunc non levi metu perfusi cursum tenuimus usque ad vesperam, qua portum intravimus, qui Arabibus *Gualibo* dicitur, id est, *portus*

turbarum; hac die & parte noctis xii. leuc. promovimus. A *Guadanaubi* ad portum *Xacaram* inter *Eurum* & *Corum* circiter x. sunt leucæ, & à *Xacara* ad aliud cornu, quod pene leucam distat à *Gualibo*, vi. leuc. Toto hoc intervallo mare vadis & scopulis caret, præterquam supra *Xacaram* circiter i. leuc. ubi continenti vadum objacet.

Hoc xvi. leucarum spatio plures portus sunt quam credi possit; inter quos unus est satis amplius, qui *Xaona* dicitur, juxta quem *Mauri* quondam celebre gentium oppidum fuisse memorant, quod, si *Ptolomæi* iii. tabula *Africæ* bene consideretur, *Nechesin* dicebatur. Secundum oram discurrent vassi montes continuis pene jugis, supra quæ intra continentem adhuc altiores montes apparent. Inter montes autem hos duo longe altissimi visuntur, qui non modo vicinis, sed omnibus hujus oræ montibus præcellunt, quorum unus nigricat, alter subflavus apparet, intermedio autem spatio arenosi tumuli jacent: à nigro monte intra continentem sese campus aperit, arboribus ingentibus & patulis confusus, atque hæ arbores præmæ mihi visæ toto hoc terrarum tractu, quæ telluri congruant, nam cæteræ quas circa *Mazuum*, *Karmeelquinam* & *Igidid* observavimus, magis palustres & ripestres visæ, tristes aspectu, sine fructibus, & quæ licet frondes habeant, tamen nudæ & squalidæ videntur.

Gualibo obest à *Suaque* centum & viginti leuc. hic portus valde similis est portui *Karmeelquinam*, in hoc tamen differunt, quod ille pluribus vassis montibus cingatur, hic vero plana & vasta regione. Aditus ad hunc patet per vada & rupes alveo interim satis alto & lato. xiii. post solis ortum è *Gualibo* solvimus, & vento ab *Coro* restante & ingentes fluctus tollente, secundum oram remis classem impulimus, subque horam decimam semileucam progressi portum *Tunam* subimus, exiguum & vadis contaminatum, xxv. grad. & xxx. scrup. ab *Equatore* versus *Arctum*: ostium vadis & scopulis impeditum, nec interius eisdem vacat: pone cornu tamen, quod ad *Arctum* jacet, statio satis fida est adversus *Cori* vehementiam: solum in ambitu sterile & mære arenæ: supra ipsum cornu eminent tres petrosi tumuli, indultria, ut nobis videbatur, facti ad portum indicandum. Paulo ante solis occasum, proras alligavimus vado cuidam, quod supra *Tunam* jacet circiter unam leuc.

xiv. April.

xiv. April. Quam mari valde fluctuante cum summo labore secus oram proVecti essemus, post meridiem perpulchrum suum intravimus, in cujus intimo recessu portus est, in quo anchoras fiximus; hac die & nocte circiter v. leuc. promovimus: ora hæc inter Eurum & Coram jacet, partim humilis, partim in montes assurgens.

xv. paulo post Solis ortum, portum *Alcocer* attigimus, circiter vii. leuc. noctu proVecti. *Alcocer* si † Plinius lib. vi. & * Ptolomæus in tertia Africæ tabula recte inspiciantur, olim *Philoteræ* dicebatur, & regio omnis inter *Alcocer* & *Arfinoen*, caputque hujus maris, uno nomine *Enno* appellabatur: hic locus abest à flumine Nilo itinere xv. aut xvi. dierum, si recta ad Occasum tendas. Hic portus accipit omnes fruges, quas hæc Egypti pars producit, quam *Rissam* hodie vocant; atque hinc fere cæteri hujus maris portus illas solent petere. Oppidum *Alcocer* sive *Philoteræ* olim duab. leuc. supra hunc locum conditum erat, cujus hodieque rudera visuntur, & antiqui *Alcocer* nomen servant, sed quia locus ille tot navibus accipiendis & commerciis minus opportunus erat, oppidani huc fuerunt traducti. Novum autem oppidum (ut bis à me rite observatum) situm est xxvi. grad. & xv. scrup. ab Æquatore versus *Arctum*, à *Suaquen* cxxxvi. leuc. Portum facit amplus sinus, orientalibus ventis, qui hic non raro valide flant, & magnos fluctus tollunt, expositus; oppido tamen objacent vada, quæ fluctus frangunt, pone quæ naves in anchoris stare consueverunt. Oppidum exiguum est & ignobile; ædificia non multum à stabulis armentorum & pecorum abluunt, licet parietes è saxo aut limo sint, partim intecta, partim storeis leviter clausa, quæ incolentes à solis tantum radiis defendunt, nam rarissime hic pluit. In ambitu oppidi circumquaque, neque oræ, neque colles quicquam herbidi sortiuntur, tantum hac illac nigricantes & adusti tumuli tristem aspectum præbent, planiciem sterilis arena occupat, minutis lapillis mixta: portus hic facile pessimus omnium quos hic viderim, nam quum mare hoc pluribus piscibus fœtum sit, sinus hic plane eorundem

expers

* Ptol. *Philoteræ* portus xxvi. xlv.

† Plin. mox oppidum parvum est *Ænum*, pro quo alii *Philoteram* scribunt.

expers est: nulla hic armenta aut pecora, haud longe ab oppido tres putei sunt, è quibus oppidani aquam petunt, sed à marina non multum diversam. Mauri harum regionum periti narrabant mihi *Ægypti* nomen hic ignotum esse, sed regionem omnem ab hoc loco *Alexandriam* usque & ultra appellari *Rif-fam*: Quæ regio, siqua toto orbe, omni genere annonæ, armentis, camelis, jumentis supra fidem abundat, & vix vestigium inutilis soli continet. Indigenæ eisdem omnino institutis degunt quibus Arabes, & eodem idiomate utuntur: solum maxima sui parte planum est, quod quum rarissime hic pluatur, à Nilo, quum ripas suas excedit, egregie fecundatur. Nilam denique referebant ab *Abyssinorum* ulque regiones navigabilem esse, sed crebris insulis & scopulis ita impeditum, ut periculis naucleis opus sit. *Alcocer* autem locum tam ignobilem ob id solum habitari, quod Nilo propinquior esset, quam cæteri portus: oppidum ita munitum adversus *Badoes*, gentem efferaam & pravam, quæ oppidanos non raro non opinantes opprimat & spoliet.

xviii. April. quum iv. ab *Alcocer* leucis paulum pone vadium substitissemus, vela expandimus.

xix. improvisus ab Coro turbo nos sub insula *Suffange-El-babar* anchoras jacere coegit: nomen insulæ Arabibus sonat *Spongiam marinam*; distat hæc insula ab *Alcocer* xiii. leuc. & xxvii. grad. ab *Æquatore* versus *Arctum*, tota arenosa, nuda & aquarum inops, ii. leuc. longa, & vix dimidiam lata; portum habet adversus incerta ventorum tutum; in ipso ore sunt quidem vada quædam, sed ita conspicua, ut facile vitari possint.

xx. sub occasum solis circiter vi. leuc. ab insula proVecti eramus: ora autem continentis hoc ordine jacet, ab insula ad arenosum continentis cornu sesquileucæ spacio inter *Euronomum* & *Trasciam*, à quo ora reflectens ingentem sinum facit, in quo plures jacent insulæ, sinus, portusque.

xxi. insulam *Xeduum* attigimus, & latus illius rasimus quod *Arabiam* respicit: alta est insula & prærupta & mera rupes iii. leuc. longa & duas lata, aquarum inops & arboribus nuda, distat ab *Alcocer*. xx. leuc. & utrimque à continenti pari pene v. leuc. intervallo; ab hac versus Corum tres aliæ insulæ jacent longe minores & æquoti pene æquales. Post solis ortum

Arctoum

N. N. W.
S. S. O.

Arctoum insulæ promontorium superantes, ad oram *Arabie* trajecimus, & vento obsecundante, sub horam undecimam *Arabie Petree* continentem adnavigavimus; & secundum oram provecti ante vesperam ad oppidum *Toro* anchoras jecimus, quod distat ab insula *Zeduan* duodecim leuc. inter Euronothum & Trasciam, paulo magis versus Arctum.

Oppidum quod hodie *Toro* dicitur, olim fuisse dictum *Elanam*, (1) ex Ptolemæo **, Strabone, & aliis colligo, licet distantia ab Æquatore & situs multum videantur discrepare: nam veteres prodiderunt *Elanam* sitam esse in intimo sinus *Elanitici* recessu xxx. grad. & xv. scrup. ab Æquatore; *Toro* autem hodie situm est ad oram longam & rectam xxviii. grad. & x. scrup. ab Æquatore. Verum si hic locus idem fuerit cum *Elana*, Authores illos deceptos fuisse apparet ab illis, à quibus sua acceperunt. Esse autem eundem ex eo conjicio, quod Ptolemæus *Elanam* ad oram *Arabie Petree* collocet, haud longe à monte *Sinai*, & inter *Elanam* & * *Heroum* civitatem, quæ hodie *Soez*, nullius præterea oppidi meminerit: inter *Toro* autem & *Soez* hodie nulla vestigia cujusquam oppidi comparent, quinimo regionis asperitas & infœcunditas arguit nullam hominum habitationem toto illo intervallo unquam esse potuisse. Hoc oppidum *Toro* videtur idem esse cum eo, quod S. Scriptura vocat *Ailan*, ubi Schelomo Rex Judæ naves struendas curavit, quæ è *Tarsis* & *Ophir* aurum peterent & argentum ad structuram templi. Neque verisimile est alium locum fuisse, nam cum materies omnis è monte *Libano* & *Antilibano* devecata fuerit, non est credibile Judæos Idumææ dominos & illius *Arabie Petree* partis, quæ inter *Toro* & *Soez* interest, non nisi ad proximum locum deduxisse. † Strabo Cappadox credit *Ailan* & *Elanam* eandem esse urbem, & alibi de hac urbe ita loquitur: Post ea est *Gazeorum* portus, & paulo supra ad septem stadia urbs, quæ olim illustris fuit, ab *Alexandro* autem diruta; ex hoc loco dicitur esse c. c. lx. stadiorum transcensus ad urbem *Elana*

* Semel iterum-que ejus meminit Strabo lib. 16.

† lib. xvi.

(1) Strabo lib. 16. Εἰ δ' ἡ Ἐλανα πόλις ἐν θατέρῳ μυχῷ τῆς Ἀραβίας πόλτε &c. Est autem *Elana* urbs in altero recessu *Arabici* sinus, qui apud *Gazam* est nomine *Elaniticus*. Ptol. *Elana* juxta secessum sinus illi cognominis grad. xxix. xv.

** Auctor hujus Itinerarii scribit *Ptolemæus* & *Ptolomæus* promiscue. Sed hoc nomen recte scribitur *Ptolemæus* ex Nummis, quos vide apud *Vaillant* in *Historiâ Ptolemæorum*. Adde *Montfaucon* in *Palæographiâ Græca*, pag. 79. 92. & 144.

Tom. II.

Hh

Elana sitam in Arabici sinus intimo secessu. Duplex hic est, alter Arabiam & Gazam versus, quem Elaniticum appellant ab urbe, quæ in eo est; alter Ægyptum versus ad Hierorum urbem, in qua compendiosius iter est à Pelusio. Atque hæc quidem sunt, quæ è veteribus observavi. Porro oppidum Toro situm est ad oram maris, secus longum & pulchrum litus, quod priusquam ad oppidum accedas xii. perpulchris palmis vestitur, à quibus campestris planities pertinet ad radices montium, qui à Sinu Persico secundum litus maris procurrunt, & hinc flectentes ad Aquilonem Arabiam Petream dividunt à Felice. In summis autem montium illorum jugis habitant etiamnum Christiani quidam, qui ibidem sanctam vitam colunt. Supra Toro autem ad litus maris sensim affurgit mons, qui valse intra fretum prominet, ita ut ad oppidum Toro & portum illius mare desinere videatur, tres editos montes à se invicem divisos ostentans. Oppidum hoc exiguum est & peramæno situ, à Christianis qui Arabice loquuntur inhabitatum: ibidem & monasterium est monachorum

. vadum, i v. leuc. infra Baratan. hic capacissimus est portus.

xxii. Maji. Mazuam rediimus ad reliquam classem, ubi substitimus ad iv. mensis Julii, gravissimos interea ventorum turbines, nimbos, tonitrua & fulmina, cum summo discrimine & gravi damno perpeffi. ix. Julii è portu Mazuæ discessimus, & xi. summo mane xii. circiter leuc. à cornu Dallacæ in insulas aliquot incidimus, numerosas, & æquori pene æquales, quibus superatis, oram insulæ Dallacæ stringentes, paulo ante solis occasum offendimus insulam arenosam & humilem, quam vocant Dorat Melena, à qua multa vada descendunt: & post Solis occasum non multum aberamus ab insula Xama: inter quam & oram continentis alveus egreditur, qui potissimum ab iis, qui Mazuam petunt, navigatur. Ora omnis Dallacæ inter Corum & Eurum producta admodum humilis est. xviii. demum angustias hujus freti feliciter eluctati ix. Augusti Angedina portum intravimus, à quo denique Gaam feliciter sumus reversi.

Sinus hic Arabicus Arabibus hodie non alio nomine vocatur, quam Fretum Meccæ: Antiquis dictum fuit mare Erythreum: causa quaeritur: Plin. lib. vi. cap. xxii. Irrumpit deinde:

deinde & in hac parte geminum mare terras, quod Rubrum dixere nostri, Græci Erythræum à Rege Erythra, aut (ut alii) à Solis repercussu talem reddi colorem existimantes: alii ab arena terraque, alii à tali aquæ ipsius natura. Lusitani, qui primum hoc fretum navigarunt, referunt undas illius ab arenis rubicundis, quæ utramque oram occupent, & à turbinibus, qui hic frequentes, sublatae è vicino littore in altum præcipitantur, non raro rubro colore imbui: verum toto navigationis tempore, licet crebros & gravissimos ejuscemodi turbines perpeffi, nunquam undas alio colore tingi observavimus, quam quo passim visitur omnis pene unda marina: falsumque adeo est, arenas littoris utriusque rubras esse, nisi forte paucissimis locis: contra collium & montium, qui utrimque littori incumbunt, solum potius nigrum sive adustum apparet; littoreæque arenæ uniformem colorem candidum servant. Nec tamen infrior undas hujus freti pluribus in locis rubicundiores videri eminus intuentibus; cujus hæc causa est: à Suaquen usque ad Alcocer cxxxv. leuc. spatio, æquor plurimis vadis & pulvillis arenarum scatet, quorum fundo adnascuntur arbutta corallina in varios ramos sparsa; quædam candido, sed longe plura rubro colore; alia viridi, alia subrufa alga tecta: quumque aqua hujus freti limpidissima sit & clarissima, subjectarum plantarum colores mirifice in superficie exhibet; unde fit, ut aqua longe plurimis locis rubicunda, paucioribus candida aut viridis appareat. Quod ab aliis non bene observatum haud dubie occasionem præbuit mare hoc rubrum appellandi, cum unda per se non alio quam marino colore tincta sit.

JOANNIS de BARROS Lusitaniz R. Consilarii &
LUDOVICI de MARMOL CARVAJAL
Descriptio Maris Rubri.

FORMAM hujus Freti comparant hodie corpori lacerti, cujus collum sint angustiz Freti, caput mare, quod extra illas jaceret, inter promontoria *Guardafu* & *Partaque*; corpus reliquum fretum ab angustis ad intimum sinus recessum & oppidum *Soex*: quo intervallo ccct. leuc. in longitudinem continentur. Arabes qui mare hoc navigant, dividunt latitudinem illius in duodecim Jomos, ut vocant, ita ut paulum supra xxxvi. leuc. con-

Hh 2

timeat:

tineat, ubi latissime patet. Hæc mensura apud ipsos est octava pars xxiv. horarum, attribuendo unicuique horæ iter unius *Farsangæ*, ita ut tres *Farsangæ* unum *Iomon* comprehendant. Est autem antiqua hæc Persarum mensura, quam Græci *Parasangam* vocat. Eadem latitudinem hanc duodecim Iomorum dividunt in tres partes, quarum media, quæ veluti dorsum est lacerti, ipsis dicitur *mare largum*, quia noctu juxta atque interdum navigari potest, & ab ipsis angustias ad intimum recessum nusquam deprehendatur altius L. orgyis, aut minus xxv. quum reliquæ partes, quæ oras utrimque radunt, quarum Africana illis *Ayam* sive *Axam* & interdum *Habaxa* dicitur, plenæ ut plurimum sint insulis & vadorum brevibus, & cum summo discrimine hic navigetur per canales tortuosos, idque interdum tantum. Juxta angustias autem habitant naucleri, qui *Robones* ipsis appellantur, & naves ingredientibus *Juddam* aut alio conducere solent mercede xxv. aut xxx. ducatorum.* In hoc freto ut plurimum spirant venti ab Oriente aut Occidente, raro alii. Toto illius spatio non ingreditur in illud flumen alicujus nominis, quia omnis ora Arabiæ sterilis est atque arida; unicum tantum habens amnem, qui è duobus torrentibus altero candido, altero rufo coalescit, & Arabibus *Bardilloi* vocatur; qui iv. leuc. supra Bahaor & x. à *Judda* egreditur, adeo tenuis, ut antequam littus attigerit, salus evadat. Ad oram vero Africae, fluvii qui è montibus descendunt, qui oræ incumbunt, grandiores fere mediterranea petunt, & in alios amnes se condunt, præcipue in flumen *Tagazii*, quod se conjungit cum fluvio *Abauby*, & utraque conjuncta confluent in *Nilum*: alii autem fluvioli & torrentes, qui versus mare descendunt, adeo tenues sunt, & solum ita siticulosum, ut æstate fere absorbeantur, antequam littus attingant, hyeme vero non incommodam aquationem præbent. Arabes hoc mare appellant *Bahar Calzum*, sive *Corzum*, quod sonat clausum, licet id nomen magis proprie conveniat mari Caspio: ut plurimum autem vocant *Mare Meccæ*, quia hæc urbs haud ita longe à littore illius jacet: Latini vocant *Rubrum*. Causam tradit *Joannes à Castro*, quam veram opinor. In hoc freto uniones sive margaritæ reperiuntur, juxta insulam *Dalacam*, quæ oræ Abyssinæ objacet. Solent autem ostrea margaritifera traducere ad Insulam *Muam*, ut solis ardore dehiscant: reperiuntur & juxta aliam insulam, quæ Arabiæ vicinior est, & *Arfax* appellatur. Mare hoc non admodum

dum est pisculentum, quia tam pauci amnes in illud descendunt. Angustias sive aditum hujus freti vocant Arabes *Babel munde*, sitæ autem sunt ad altitudinem XII. grad. & XV. scrupul. licet Ptolemæus ad X. gradum collocet. Ab Arabiæ cornu, quod Ptolemæus *Possidium* vocat, ad oppositam Africæ oram, ubi oppidum *Dire* constituit, circiter sex sunt leucæ; quod intervallum occupant septem insulæ, quæ fretum videntur claudere, præsertim sex illæ, quæ Africæ propiores sunt; ita ut navigantes cum eminus è longinquo prospectant, nullum hic transitum suspicentur, quum propius accedentes pulcherri-
mum & satis latum canalem offendant. Principalis insula est, quæ Arabiæ adjacet, quam vulgo insulam *Portæ* vocant, licet proprio nomine *Mebun* vel *Menbun* dicatur; patet in longitudinem secundum alveum, qui naves intra fretum admittit, sequi leucam: Ab orientali plaga in summam assurgit altitudinem, sed deteritur à ventis, qui valido impetu per has fauces perflant. Versus Africam adversus ventorum vim munita est, & stationem quantævis classi præbet: inter ipsam autem & Arabiæ oram unius leucæ intervallum est, per quod præcipuus canalis se evolvit; sub ipsa vero ora rupes edita jacet, quæ è longinquo arx videtur esse, & ubi fluctus implevit, tota ab æquore cingitur: hic degunt naucleri illi, de quibus supra. Intra & extra fretum plures sunt stationes, quas recessus maris faciunt, ubi naves in anchoris consistunt à ventis tutæ. Ab angustiiis hujus freti secus Arabiæ oram ad Insulam Camaran, XLIV. leuc. spatio, regio omnis paret Regi Adenis, nullaque toto illo tractu ad oram visitur oppidum alicujus nominis, præter portum * *Mecæ* & paucos ignobiliores. A *Camaran* (insula hæc continenti objacet) ad *Gezam* urbem nobilem, quæ *Xerifo* cuidam paret, LX. sunt leucæ, quo spatio habentur portus *Celibu*, *Zubith*, *Holbedia*, *Mocaham*, *Zula*, *Halbor*, & *Homara*. A *Gezam* ad oppidum *Imbo*, spatio CXXX. leuc. regio omnis paret *Xerifo* *Baracat* domino *Mecæ*; XLII. leuc. à *Gezam* jacet *Ziden* celebris locus, & intermedio spatio *Malambo* portus, *Babalcarne*, *Boca*, *Gudifi* & *Magaxa*. XXXVI. à *Ziden* jacet *Judda* celebre emporium ob plurimas naves, quæ ex India hic appellant, & oppidum Arabiæ principale, à quo ad *Mecam* in mediterraneis sitam XV. numerantur leucæ. Inter *Ziden* & *Juddam* jacent portus *Badea* & *Corom*. A *Judda* ad *Imbum* sunt L. leucæ & intermedio spatio portus *Bahaor*, *Saba*, & *Hercar*,

* Hodie
Moha
dicitur.

Hercar, Ab Imbo ad *Tor* sive ut Lusitani vocant *Toro* sunt lxxviii. leucæ; regio omnis sterilis & sine certo domino. Arabes pervagantur hanc & spoliant peregrinos, qui *Almedinam* & *Mecam* petunt: toto hoc tractu unicus est portus *Molui*. A *Toro* ad *Suez* sunt xl. leuc. & illo spatio *Corodolo* (distans secundum J. de Barros à *Toro* xv. leuc.) & puteus *Mosis*. A *Suez* ad *Alcozer* (oram *Africæ* jam legimus) sunt xlv. leuc. ab *Alcozer* ad *Suaquen* cxxx. & intermedio spatio hi portus, *Tuna*, *Gealibo*, *Xaona*, *Zacari*, *Xam el quiman*, *Comel*, *Igidid*, *Farate*, *Calocal*, *Fuxa*, *Dradante*, & alii, ubi non sunt oppida. Urbs *Suaquen* præcipua est totius freti, à qua. ad *Mazuam* sunt lx. leuc. & intermedio spatio *Xabaque* & alii portus. A *Mazua* (quæ est insula continenti adjacens è regione *Arquico*) ad angustias freti, unde cœpimus, sunt lxxxv. leuc. Hæc ora præter insulam *Dallacam* nullos habet portus aut stationes, quia tota vadis, & rupibus inquinata est: continens toto illo tractu in vastos montes attollitur. Gentes quæ hanc oram habitant (nobiliora oppida excipio) admodum barbaræ sunt & feræ, atrociniis ut plurimum vitam tolerantes. Regio autem, quæ pone montes jacet, ad superiorem *Æthiopiam* pertinet ad *Suaquen* usque.

Ex eodem LUDOVICO de MARMOL.

- *Judda* sita ad oram *Arabie* Felicis, xxi. grad. & xxx. scrup. ab *Æquatore* versus *Arctum*, solo tam sterili atque arido, ut vix quicquam herbidi ferat, commerciorum opportunitate tantum nobilis. Oppidani narrant hic antiquitus aliam urbem fuisse celeberrimam, (quam quidam suspicantur à *Ptolemæo Badeo Ragiam* appellari) extra hanc verò fabulantur *Adamum* & *Evam* esse sepultos; verum *Lusitani*, qui secus hanc oram navigarunt, credunt *Badeo* infra *Juddam* fuisse ad altitudinem xx. grad. (hanc enim illi tribuit *Ptolemæus*) & hodie appellari *Xarofen*, hic etiamnum visuntur duæ turres antiqui operis, quæ satis indicant hic quondam oppidum fuisse magni nominis: paulo ultra alia quoque urbs visitur, *Confusa* dicta, in cujus ædificiis literæ comparent, quas nemo hodie legerit; magni nominis est, quia desertum hic originem capit. Portus *Juddæ* incommodus est & difficilis ingressu, ob vada & breviam, quæ objacent & alvei anfractus: oppidum enim conditum est in humiliori cornu, quod ab altero *makia* vadis dirimitur.

Ex

Ex Joanne de Barros.

Camaran insula sita est ad altitudinem xv. grad. versus Arctum; ab Arabiae continenti unam leucam: Solo est humili & aliquibi palustri, unde hic lætissime proveniunt mangux arbores, materie durissima: reliqua pars insulæ arboribus nuda est, herbidam tamen: inter se & continentem portum satis commodum concludit, & aquationi opportunum, ob quam plurimum frequentatur: fuisse hic quondam oppidum satis magnum è ruinis, quæ supersunt, apparet; hodie à paucis & miseris habitatur.

Itinerarium S U L E R M A N N I Bassæ à Suez in Indiam:
descriptum à nauclero Veneto anno 1538.

A *Suez* ad promontorium *Pharaonis* sunt milliar. Italica xv.

A *Suez* ad *Corandelo*, ubi *Pharaon* submersum volunt, sunt mill. lx.

A *Corandelo* ad *Tor* sunt milliar. c. Hic multi Christiani habitant; abest autem à monte *Sinai*, ubi monasterium est *S. Catharinae*, itinere sesqui diei.

A *Tor* ad *Charas* sunt milliar. xl. A *Charas* ad insulam *Soridan*, quæ abest à continente milliar. xl. sunt milliar. c.

Ab insula *Soridan* ad montem *Marzoan* sunt milliar. c.

A monte *Marzoan* ad *Cor* sunt milliar. cccc.

A *Cor* ad *Ziden* sunt milliar. xxx. Hic naves Indicæ appellantur; abest à *Meccha* itinere sesqui diei. Nulli hic fontes, sed tantum cisternæ aquæ pluviae: extra oppidum *Moschea* est, in qua Evam sepultam fabulantur. Incolæ fere nudi incedunt, colore fusco.

A *Ziden* ad insulam *Arfax* sunt milliar. ccccx. Insula deserta est, circa quam ostrea margaritifera capiontur.

Ab *Arfax* ad insulam *Camaran* sunt milliar. xl. distat hæc à continente milliar. xxviii. circa illam corallum candidum reperitur; castellum hic cernitur dirutum; incolæ pauci sunt, brevistatura, & fere nudi incedunt, præterquam circa partes verecundas; navigia habent, sine ullis ferramentis, & tantum funibus quibusdam & palmarum foliis contortis confuta.

A *Camaran* ad insulam *Tuicæ* sunt milliar. c. à qua ad angustias freti sunt milliar. x.

In

In reditu.

Ab angustiiis freti ad castellum *Metcam* sunt milliar. l. *Zibith* abest hinc iter trium dierum.

A *Mecca* ad insulam *Camaran* milliar. cl. ab hac ad *Cubit zarif* in continente sunt milliar. xx. Hic *Suleiman* descendit in terram cum suis copiis, & itinere terrestri petiit *Zibith*, & dominum illius, postquam ultro se dedidisset, capite plexit. *Zibith* perpulchrum est oppidum, multos habens fontes, & hortos optimorum fructuum feraces, abundatque omni genere commeatus

A *Cubit Sarif* ad *Cor* sunt milliar. c. distans à continente milliar. v.

A *Cor* ad *Zeizer* sunt milliar. lxx.

A *Zeizer* ad *Adjudi* sunt milliar. l.

Ab *Adjudi* ad *Mugoram* sunt mill. l. bonus est portus & aquationi atque lignationi peropportunos

A *Mugora* ad *Darbonin* sunt mill. l. à quo ad *Iasuf* sunt totidem.

A *Iasuf* ad *Chofodan* sunt mill. lx. Ad *Saltam* mill. l. Ad *Ariadan*, cujus portus appellatur *Mazabrain*, mill. xxx. Ad *Jufuman* mill. xxx. Ad *Mucare* vadorum brevibus inquinatum mill. xxx.

Ad vada *Bahir* mill. xxxv. Ad *Muchi*, xlv. Hinc *Ziden* ventum etc.

Ad *Contror* mill. xxxv. Ad *Almomuschi* milliar. lxx. Ad *Robon* mil. xxx. Ad *Farci* mil. xvi. Ad *Satban*. mil. xxv. ad *Zorram* mil. xxx. Ad *Jambut* mill. xx. magna hic est annonæ copia, sed aquarum inopia. *Medina Talnabi* abest hinc iter unius diei.

A *Jambut* ad *Sichabo* sunt milliar. lxxxviii. Ad *Bubuctor* mil. c.

Ad insulam *Genamani* milliar. xxx. Ad *Chifase* mill. xx. Ad *Tor* mill. clxxv.

A *Suez* ad angustias freti sunt milliar. ccccc. mare hoc latum est mill. cc. & quibusdam locis plura: ad oram autem tot sunt vada & rupes, ut non nisi interdiu navigetur; & difficulter ob varios mæandros itinerum ratio iniri potest ab iis, qui secus oram navigant.



X X. & I.

V E T E R A
TESTAMENTA

Seculo xv. & sequenti
conscripta.

Tom. II.

II

CHARTER

OF THE

UNIVERSITY OF

THE STATE OF

NEW YORK

IN SENATE

JANUARY 18

1880

X X & I.

VETERA TESTAMENTA

Seculo x v. & sequenti conscripta.

I.

(1) *Mutuum conjugum testamentum, Gisberti Domini de Noordelose & Meynæ van Heemskerck. Ann. c10. cccc. xxxii.*



VY Gysbrecht van *Vianen*, Heer tot *Noordelose*, tot *Nuwecoep*, ende tot *Oijsthuysen*, ende *Meyne* van *Heemskerke* Ioncfrou van *Vianen*, ende Vrouwe der landen voernoemt, doen cond allen luyden, dat wy om gonste ende liefde, die wy tot malkanderen hebben, by Heren *Jan* van *Vianen* onsen broeder, ende der Vrouwen van *Heemskerke* onse moeder, een gunstelijke overdrachte ende makinge van goede, wie leeft of sterft van ons beyde, mit malkanderen overdragen ende gemaict hebben, behoudelic altoes die hilixvorwaerde tusschen ons beiden gemaict van waerden te bliven, in der manieren als hier nae gescreven staet. Eerst so hebbe ic *Gysbrecht* van *Vianen* *Meynen* mynen wyve gemaict, wairt dat ic storve voir hoir, dat si an landen hebben, houden, ende besitten sal in rechter duwarye ende lyftocht, die geheel Heerlicheyt tot *Noordeloy*s, in hogen ende in lagen, in natten ende in drogen, mit thienden grofende smal, mitter Hofftede tot *Noerdelose*, ende met viere ende vyftich morgen lants, die daer an leggen mitter *Rosmeulen*, mitter *swaendrift*, mitter *manscippen*, ende der giste van der kerke daer toe

(1) An dicās mutuum hoc testamentum, an mortis causa ** donatio, si mavis, mutua, nihil refert. Notarius in testamento, ut adsit, non necesse est, l. pen. §. ult. ff. de leg. 2. Ne numerus quidem testium, cum datur Principi approbandum. l. 19. C. de testam.

** Leg. donatio-nem mu-tuam.

toe behorende, ende mit allen sinen toebehoren, niet daer of uytgesceyden, also Heer *Jan van Vianen* myn vader voir ende ic nu nae die beseten ende gebruyct hebbe, ende voert alle sulcke pachthoeve ende wes thynse als ic hebbe op *Slingelant*, in manieren, wairt dat *Meyne* myn wyf na myne doot hilicte, ende enen anderen man name, dat dan dese vorwaarde makinge doot ende te niets wesen soude, mer so soude *Meyne* myn wyf dan bliven up hoer hilixvoerwarde tusschen ons beyden gemaict, ende behouden sulcke lyftochte, als ic haer daer by voor dese tyt met myns Genadichs Heren hant van Bourgongnen gemaict hebbe. Hier tegens hebbe ic *Meyne* van *Heemskerc* loncfrou van *Vianen* voernoemt weder gemaict ende make mit desen brieve *Gysbrecht* van *Vianen* mynen man, wairt dat ic storve voor hem, dat hy dan aenvairden, houden, hebben, ende besitten sal syn leven langh myn Huys ende Hoftede van *Heemskerck*, mitter swaendrift, ende mitter muelen daer toe behorende, ende voirt myn duynen tot *Heemskerc* mit allen hoeren toebehoren, als myn ouders voir ende ic die na beseten hebben, ende ic van der Graeflicheyt van *Hollant* te leen houde, uytgesceyden die thienden tot *Heemskerck*, mit voirwaerde, wairt dat *Gysbrecht* myn man na mynre doot hilicte, ende een ander wyf name, dat dan dese voirwarden ende makinge doot ende te niet wesen sal. Ende om dat wy willen, dat alle dese makinge ende vorwaarde van waerde gehouden sullen wesen, so hebben wy gebeden onsen Genadigen Heere van Bourgongen als Leenheere van alle den goede hier voir benoemt, dat hy dese vorwaarde believen ende confirmeren wille. In kennisse der waerheyt so hebben wy *Gysbrecht* van *Vianen* ende *Meyne* van *Heemskerck* desen brief mit onsen segelen hier angehangen. Ende wy *Jan* van *Vianen* Ridder, ende *Margriete* van *Cralingen* Vrouwe van *Heemskerc*, om dat wy over ende aen dese vorwaarde ende makinge geweest hebben, ende wy elc also alst ons aengaen mach, daer inne gesconsenteert hebben, so hebben wy desen brief samentlic gesegelt mit onsen segelen hier aen gehangen. Gegheven opten 27. dach in Julio, int jaer ons Heeren m.c. cccc. xxxii. Ende deser brieve syn twee, daer van wy *Gysbrecht* ende *Meyne* elc een of hebben.

I I.

*Testamentum Dni. Johannis Wit Decani ecclesiæ S. Mariæ
Trajectens. Ann. c10. cccc. xxxiii.*

In nomine Dni Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno à nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo tricesimo tertio, indictione undecima, ipso die beatorum Simonis & Judæ Apostolorum, vicesima octava mensis Octobris, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dn. *Eugenii* divina providentia Papæ quarti, anno tertio, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter propter hoc constitutus Venerabilis & circumspectus vir Dns. *Johannes Wit de Delf*, Decanus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, sanus per gratiam Iesu Christi corpore, compos mentis, rationis, & intellectus, consideransque nichil certius morte, ejusque hora nil incertius, cupiensque hujusmodi mortis horam tam incertam quam inevitabilem rerum ac bonorum suorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac omnium jurium suorum undecunque provenientium, dispositione testamentaria prævenire, omnes suos executores inantea per ipsum Dnm. testatorem quomodolibet constitutos, omniaque testamenta per eandem ante datam præsentium, sive præsentis testamenti, facta penitus & omnino cassavit, annullavit, & revocavit, ac pro cassatis, annullatis, evocatis habere voluit, & de novo ob salutem animæ suæ, parentum, & omnium benefactorum suorum, hoc præsens testamentum sive ultimam voluntatem suam fecit, condidit, & ordinavit, ac disposuit per modum & formam infra scriptos. Inprimis animam suam Deo omnipotenti, & gloriosissimæ virgini Mariæ ejus genitrici, ac omnibus Sanctis humiliter recommendavit, eligens sepulturam suam juxta altare beatæ virginis Mariæ & omnium Apostolorum in prædicta ecclesia beatæ Mariæ Trajectensis situm; & per ipsum Dnm testatorem fundatum & dotatum, (1) vel in monasterio

(1) Fuit Sanctimonialium, & extra portam, ut puto, quæ vulgo de *Weertpoort*. Argumento sunt literæ Ann. 1499. quibus Prior

rio dicto Iherusalem extra muros Trajectenses. Item voluit & mandavit præfatus Dns testator executoribus suis infra scriptis, quod primo & ante omnia debita sua, de quibus legitime per literas sigillo sigillatas, aut manu sua scriptas, seu alias rite constiterit, effectualiter perfolvantur. Insuper voluit dictus testator & mandavit, ut executores sui interius nominandi exequias suas funerales procurent fieri secundum modum & formam antiquos, & quod detur vinum modo antiquo consueto: vel secundum modum per quinque ecclesias Trajectenses noviter ordinatum, prout eisdem executoribus devotius & honestius videbitur expedire, & cuilibet presbytero in die obitus sui, ubi ipsum decedere contingat, tunc missam celebranti, voluit ministrari menglam boni vini vel ejus valorem. Et præsertim desideravit, voluit, & mandavit dictus Dns testator statim ipso defuncto triginta missas continuas per presbyterum ad

rissa en de gemeen Iufferen des Convents van Iherusalem binnen Utrecht locum dant implantandum, & aream circum ecclesiam, quod nondum hæc restituta, à civibus Trajectensibus, ut credebatur, exusta Ann. 1483. ipso die Sanctorum Petri & Pauli. Verba instrumenti inter alia etiam hæc sunt; als dat sy voor baer ende baer naecomelingen syn overcomen met Cornelis Peterßen ende Boertigen syn wyf, als dat sy bepoten sellen met appelen tour die kerk metten ouden Reventer, ende alle alsulck lant, als sy daar onbepoot ende onverbuurt leggende hebben op bare oude Hoffstadt in de nieuwe Weert, wytgesondert dat Kerckhof, ende die vruchten, die daer jaerlycks of vallen, sullen sy half hebben, ende sy Iuffrouwen die ander helfte, die sy onder de boomen in sacken ofte in ionnen ontfangen sullen &c. Et factum id permisso Frederici van Blanckenheim datis de ~~eo~~ codicillis Ann. 1419. Fredericus Episcopus Trajectensis dilectis nobis in Christo Margareta de Groenevelt &c. Permisso postea magistratus, ne globis prædatoris esset semper expositum, reductum in urbem Ann. 1513. in domum scilicet seu prædium, de Herberge van Nieuwenrode. Locus est è regione Papalis domus seu aulæ. Olim prope plateam, quæ vulgo de Gaesbeecx stegge. Vidi literas aliquando Frederici Egmundani, Domini de Yielsteyn, de Bueren, & de Cranendonck, quibus sibi satisfactum à monialibus fatebatur van de alinge buyfinge, die Gysbert van Nieuwenrode ende Iuffrou Alienora van Borsselen syn gerechtte gesellinne wel nieer te behooren plach met boeren poort-wech uytgaende in Winsen-stegge, ende daer toe van de Huyfinge ende Hofftede staende in den Regenbooch voersz opten Westboeck van ende in Gaesbeecx-stegge, nuest de voersz berberge van Nieuwenrode. Charta est Ann. 1593.

ad hoc specialiter deputandum celebrari, & in suo speciali memento haberi per eundem. Item dedit & legavit Majoris, Sancti Salvatoris, & Beatae Mariae Trajectensis ecclesiis fructus annorum gratiae suae (1) ex praebeendis suis dicto Dno testatori in qualibet earundem competentes & cedentes, de quibus fructibus voluit praedictarum ecclesiarum Capitulis (2) pro vestibus aureis *bandekini* nuncupatis, in quibus obligatur, satisfieri, & cuilibet ecclesiae & Capitulo persolvi de eisdem, & de residuis pecuniis eorundem annorum gratiae praedictarum ecclesiarum ultra praedicta provenientibus voluit annuos redditus secundum consuetudinem cujuslibet dictarum ecclesiarum pro memoria sua peragenda emi per executores suos subscriptos & comparari. Insuper dedit & legavit idem Dns testator (3) Investito seu Rectori personatus ecclesiae seu Capellae de Rysbergen Leodiensis dioecesis medietatem unius coronae aureae Regis Franciae emptae erga Johannem de Jonge, reliquam vero medietatem fabricae ecclesiae seu Capellae memoratae annuatim & perpetuis temporibus distribuendam, de qua tamen corona Custos ipsius ecclesiae seu Capellae jam dictae singulis annis unam quartam boni vini ejusve valorem habebit, ita tamen quod omni anniversario ipsius Dni testatoris Investitus sive Rector aut Vicecuratus praefatus de vespere vigiliis mortuorum leget, & altera die immediate sequente missam animarum pro memoria perpetua ipsius Dni testatoris habenda annuatim solenniter celebrabit, Custosque ibidem praedictus modo consueto

com-

(1) Uni juxta canones unum tantum beneficium, una tantum ecclesia, una item praebenda, *can. monachum, o. qu. 4. c. unum c. qui plures 21. qu. 1. cap. 3. ext. de cler. non resid. cap. ult. ext. de relig. dom. Aiteserr. 2. ascet. 14. & ad cap. cum ecclesiastica. ext. de concess. praebe.* Verum temporis progressu sprete canones & abjecti, ut pridem jam ostendi 2. *man. ad jus Canon. cap. 10.*

(2) An vestes cum institis, cum limbis, cum fasciis? *Band, Bandekyn* fascia est. Du Cange de eo nihil.

(3) Persona Rector ecclesiae est. Rector etiam est Pastor, Curatus, Presbyter, Plebanus. Sacerdos idem qui Rector. Sic infra: *Rectori altaris seu perpetua Vicaria &c. in praescripta ecclesia &c.* Nec obstat, quo minus idem & Persona & Curatus sit, quamvis vulgo distincti. Unde & quod tam varie, *Investitus, sive Rector, aut Vicecuratus praefatus &c.* & mox: *Et sic investitus, Rector, Vicecuratus, aut Custos praedictus &c.*

compulsabit. Et si Investitus, Rector, Vicecuratus, aut Custos prædictus negligens in præmissis fuerit, seu alter eorum negligens fuerit, extunc tota corona seu quota concernens negligentiam ea duntaxat vice, qua negligentia hujusmodi commissa fuerit, cedit fabricæ ecclesiæ seu Capellæ jam dictæ. Item legavit & dedit dictus Dns testator eidem ecclesiæ sive Capellæ de *Rysbergen* prædictæ pro reparatione seu reformatione (1) navis ecclesiæ seu Capellæ ejusdem fructus anni gratiæ suæ sibi de personatu ipsius ecclesiæ competentes & cedentes, Committens nichilominus & mandans executoribus suis infra nominandis, quatenus statim post decessum dicti Dni testatoris omnes & singulos fructus, redditus, & proventus anni gratiæ ecclesiæ seu Capellæ prædictæ ipsi Dno testatori cedentes & competentes ad usus præscriptos levent, recipiant, manuteneant, apprehendant, & disponant fideliter de eisdem. Insuper idem Dns testator dedit, donavit, & legavit Capitulo ecclesiæ Sanctæ *Waldetrudis Montium Hannoniæ* fructus anni gratiæ suæ eidem ex præbenda sua, quam obtinet pro præsentī in eadem post mortem suam, cedentes & competentes, volens & mandans, quatenus de pecuniis inde provenientius per executores suos infra scriptos perpetui & annui redditus pro sua perpetua memoria anniversarij celebranda, & secundum ipsius ecclesiæ usum & consuetudinem peragenda, distribuendi fideliter emantur & comparentur. De quibus quidem annuis fructibus Capitulum Venerabilium Domicellarum præfatæ ecclesiæ Sanctæ *Waldetrudis* pro tempore existens in anniversario ipsius Dni testatoris missam celebrans, & Campanarius ejusdem ecclesiæ pro labore suo & compulsionatione singulis annis perpetuis temporibus recipient & habebunt quilibet unam (2) quartam boni

(1) Navis media pars templi. *Capsum* etiam, *mediana*. Gregor. Turonens. lib. 2. *bist. cap.* 14. *Offia octo: tria in altario, quinque in capso*. Idem lib. 2. *de mirac. mart. cap.* 43. *Procedens autem psallendo, cum ad medianam pervenisset*. Vid. lib. 2. *de Nobilit. cap.* 28.

(2) Quarta species mensuræ est. Jo. Hoefemius apud Chapeavill. *de gest. Pontif. Leodiens. cap.* 22. *Hoc anno bladi caristia, & quarta vini xxvii. Turonesibus vendebatur, quod nunquam antea fuerat visum*. Hemina tertia pars quartæ erat, ut tradit Mabillon. *in præfat. ad Sæcul. iv. SS. ord. S. Bened. cap.* 160. Atque ita Petrus Masius

boni vini vel valorem ejusdem. Item voluit prælibatus Dns testator, quod domus sua claustralis sita infra emunitatem ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis prædictæ exponatur publicæ venditioni per executores suos infra scriptos secundum consuetudinem ejusdem ecclesiæ, deturque plus offerenti, & quartam partem pecuniarum de eadem domo provenientium dedit, legavit, & assignavit pro annuis redditibus per infra nominandos suos executores pro memoria sua mensurali in dicta ecclesia beatæ Mariæ secundum consuetudinem ejusdem faciendâ, & ministrandâ in vigilia & missa præsentibus, nec non aliam quartam partem pecuniarum de præfata domo provenientium perpetuis Vicariis beneficiatis ejusdem ecclesiæ & in eadem missâ celebrantibus dividendam & expendendam, petens humiliter ipsum in eorum *Memento* haberi, & sepulchrum ipsius testatoris missâ celebrata visitari, & reliquam mediam partem dictarum pecuniarum de eadem domo provenientium dedit & legavit *Wilhelmæ, Lisebetta, & Diewardi*, sororibus suis & heredibus, æqualiter inter ipsas & amicabiliter dividendam. Insuper dedit & legavit idem Dns testator dictis suis sororibus omnia utensilia domus suæ, ollas, patellas, cortinas, lectos, & cetera alia utensilia, vasis & clenodiis argenteis, aureis, & deauratis, nec non pecuniis omnino exceptis, de quibus noluit, ut aliquo modo se intromittant, sed de illis vasis & clenodiis argenteis, aureis, deauratis, & pecuniis per executores suos inferius nominandos, prout eisdem videbitur, disponatur. Item dedit & legavit, ac in veram dotem pro augmentatione cultus divini assignavit octo jugera terræ magis vel minus empta erga *Giselbertum de Galecoep*, prout sita sunt in inferiori parte parochiæ de *Iutsaes*, Rectori pro tempore Altaris seu perpetuæ Vicariæ per ipsum Dnm testatorem in præscripta ecclesia beatæ Mariæ Trajectensis in honore beatæ Mariæ & omnium Apostolorum fundatæ & dotata, quam possidet de præsentî Dns *Iohannes Kaluwairt*. Quæ quidem octo jugera terræ pro nunc colit *Wilhelmus Auwe*. Item dedit & legavit eidem

Masius Abbas Casalis Benedicti, cujus verba hæc adducit: Hemina, sicut à quibusdam expositoribus Regulæ accepimus, est quædam mensura continens unam libram cum quarta parte alicujus liquoris: & est quasi tertia pars quartæ vini Parisiensis.

Tom. II.

Kk

dem Rectori perpetuæ Vicariæ prædictæ pro augmentatione reddituum trecentas coronas Franciæ pro annuis redditibus per suos executores inferius nominandos emendis & comparandis tutiori modi, situ & loco tutiori, ubi ipsis videbitur expedire, super quibus specialiter conscientias ipsorum voluit onerari. Item dedit & legavit Choralibus quinque ecclesiarum Trajectensium pro qualibet ecclesia duos florenos currentes semel duntaxat solvendo. Insuper dedit & legavit idem Dns testator executoribus suis infra scriptis, & qui præsens testamenti onus in se susceperint, cuilibet eorundem unam tasseam argenteam, rogans humiliter eosdem, quatenus divinæ remunerationis intuitu onus executionis hujusmodi in se suscipiant & assumant, ac juxta tenorem & formam præsentis testamenti & ultimæ suæ voluntatis, vel prout & quemadmodum in quadam cedula manu sua aut alterius fidelis de suo mandato scripta & manu sua propria subscripta, aut sigillo suo proprio sigillata, dispositum & ordinatum fuerit, fideliter exequantur. Cujus quidem cedulæ tenorem & contenta in eadem ejusdem voluit esse roboris & efficaciæ, ac si in præsentis publico instrumento seu testamento & ultima voluntate inserta essent & conscripta. Quæ quidem cedula si non fuerit reperta, extunc faciant iidem inferius nominandi executores, prout ipsis magis videbitur expedire. Hujus autem testamenti & ultimæ voluntatis fideicommissarios, executores, & dispositores antedictus Dns testator elegit, constituit, fecit, creavit, & solenniter ordinavit Venerabiles & discretos viros Dnos & Magistros *Andream* de *Schoerle* Præpositum Westfrisiæ, Majoris, *Iohannem* de *Beloy*s alias *Trelonge* Sancti Salvatoris, *Petrum* Franconis Sancti Petri, *Lambertum* *Vliger*, & *Wilhelmum* *Voirn* beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum Canonicos, nec non *Wilhelmum* *Hagen* Decanum Consilii * *Bekensis* Leodiensis diocesis, & *Wilhelmum* *Gerardi* de *Leyden* presbyterum Capituli Venerabilium *Domicellarum* ecclesiæ Sanctæ *Waldetrudis* prædictæ, volens & mandans idem Dns testator, quod quilibet prædictorum executorum in ecclesia sua, in qua beneficiatus existit, videlicet Dns *Iohannes* *Beloy*s in Sancti Salvatoris, Dns *Lambertus* *Vliger* in beatæ Mariæ Trajectensis ecclesiis prædictis, nec non *Wilhelmus* *Hagen* in ecclesia sive quarta Capella de *Rysbergen*, & Dns *Wilhelmus* *Gerardi* de *Leyden* in ecclesia Sanctæ *Walde-*
trudis

* al.
Bunnen-
si.

trudis prædictæ una cum Dnis *Andrea de Schoerle, Petro Franconis, & Wilhelmo Voirn* executoribus suis præmissa ipsorum ecclesiis legata & easdem concernentia duntaxat & non ultra neque alias fideliter exequantur. Quibus quidem dispositis & exequiis funeralibus expeditis, nec non redditibus memoratarum cujusslibet ecclesiarum prædictarum secundum consuetudinem earundem modo præscripto ordinatis & comparatis, prædicti Dni *Joannes de Belois, Lambertus Vliker, Wilhelmus Hagen, & Wilhelmus Gerardi de Leyden* ab omni ulteriori onere executionis sint relevati, & se de ceteris bonis in parte vel in toto nullatenus intromittant, sed prænominati Dni *Andreas de Schoerle, Petrus Franconis, & Wilhelmus Voirn* de omnibus & singulis bonis, vasis, clenodiis, & pecuniis, tam in auro quam in argento, ut præmittitur, per eundem Dnm testatorem relinquendis, ceterisque vestibus foderatis & non foderatis, absque contradictione Coexecutorum prædictorum, seu ipsius Dni testatoris heredum, & sine etiam omni inventarii vel computi redditione plenam & liberam disponendi & ordinandi habeant potestatem. Præterea voluit prælibatus Dns testator, quod si aliquem ex dictis suis executoribus ante præsentis sui & testamenti & ultimæ voluntatis executionem ac plenam dispositionem mori contingat, vel abesse, aut commode interesse non posse, aut forte interesse non velle, extunc superstes vel superstites ex eisdem, & qui interesse possint & velint, omnia & singula exequendi, disponendi, & ordinandi modo & forma præmissis plenam, & liberam habeant potestatem, dans & concedens eisdem executoribus suis mandatum speciale de omnibus & singulis suis bonis modo & forma præordinatis ordinandi & disponendi, & transferens in eosdem omnia bona sua mobilia aut immobilia, præsentia & futura, omnesque actiones reales & personales, utiles, contrarias, & directas, dicto Dno testatori contra quasunque personas ecclesiasticas seu seculares, collegia seu universitates, quacunque occasione seu causa competentes seu competituras, ac omnia sua jura præsentia & futura, & constituens præfatos executores suos in rem suam procuratores, ac ponens eosdem in locum & jus suum, ita quod ipsi nomine quo supra post mortem dicti Dni testatoris coram quibuscunque iudicibus competentibus pro hujusmodi actionibus utilibus & directis adversus easdem & quasunque

personas, collegia, seu universitates agere & experiri poterunt, ac omnia & singula facere & exercere, quæ in præmissis & circa præsens testamentum sive ultimam voluntatem dicti Dni testatoris necessaria fuerint seu quomodolibet oportuna, etiamsi mandatum exigant magis speciale. Et hanc idem Dns testator suam ultimam voluntatem esse asserens, quam valere voluit jure testamenti, quod si jure testamenti non valeat, seu valere non possit, saltem valeat jure codicillorum, seu alias prout melius valere poterit jure cujuslibet ultimæ voluntatis. Super quibus omnibus & singulis præfatus Dns testator sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petiit in meliori forma instrumentum aut instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti in domo habitationis prælibati Dni testatoris sita infra emunitatem dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris Dnis & Magistris Nicolao de Maersen, Michaele Christiani Canonicis, nec non Kaluwairt perpetuo Vicario ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis prædictæ, & Theodrico Ghysfel, cive Trajectensi laico, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

I I I.

Testamentum Frederici uten Hamme Domini de Baerfel

Ann. c. c. c. c. c. xxxviii.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem c. c. c. c. xxxviii. indictione prima, mensis Octobris die decima nona, hora primarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dn. Eugenii divina providentia Papæ quarti anno octavo, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus honorabilis Dn. *Fredericus uten Hamme*, senior dictus, Dominus de *Baerfel*, miles Trajectensis dioceseos, compos per gratiam Jesu Christi suorum mentis, rationis, & intellectus, licet corpore aliquantulum languidus & infirmus, attendens, quod nihil est morte certius, nihil vero incertius ejus hora, cupiensque diem suæ peregrinationis extremum dispositione bo-

bonorum suorum & ordinatione testamentaria praevenire, & salutem animae suae de bonis sibi à Deo collatis in quantum potuit salubriter providere, ne inter heredes proximosque suos consanguineos & amicos, & quoscunque alios dissensio, lis, seu quaestio de & super bonis suis post mortem suam relinquendis oriatur aliqua lis, testamentum suum vel ultimam voluntatem fecit, condidit, & in hunc modum subsequentem ordinavit. Primo liquidem animam suam Altissimo, Creatori suo, beatissimaeque virgini Mariae ejus matri, totique exercitui caelesti recommendavit, sepulturam quoque corporis sui elegit in Capella Sancti Thomae ecclesiae beatæ Mariae Trajectensis. Deinde voluit idem testator, quod omnia & singula sua debita, de quibus est vel erit obligatus, quibuscunque personis ecclesiasticis vel secularibus, de quibus ad praesens constat, vel legitime constare poterit quomodolibet in futurum, de suis bonis & remanentibus integre persolvantur, voluitque exequias suas fieri, prout animae suae salubrius visum fuerit expedire. Deinde dedit idem Dn. testator & legavit Dnæ Hase filiae quondam Dn. Joannis de Zulen de Natewisch conjugi suae omnia & singula bona sua mobilia in quibuscunque rebus aut clenodiis in auro vel argento, seu in quacunque alia specie, seu quibuscunque aliis speciebus in domo sua, quam inhabitat, existentia, post mortem ipsius Domini testatoris relinquenda, legatis infrascriptis duntaxat exceptis & exclusis. Insuper dedit & legavit idem Dn. testator Dominæ Hase (1) uxori suae praedictae omnes

(1) Nondum ergo tum Ultrajecti, quod post placuit, receptum, nequis conjugi relinquat quicquam praeter mutuum usumfructum. *Costuymen van Utrecht tit. van Houwelycksche voorwaerden §. ult. *** Hodie in diocesi Ultrajectinâ conjux conjugi rerum suarum proprietatem relinquere potest. *Ordonnantie van de Ed. Mo. Heeren Staten s' Lands van Utrecht, rakende de Gratificatie tusschen Echte Liedern, gearresteert den 5. Aug. 1721. Vol. 1. Placitor. Ultraj. pag. 474.* Operæ pretium est hîc verba Edicti proferre: *Dat Man of Vrouw, geen kind, kinderen, of andere descendanten in eenig wettig huwelyk geboren nalatende, malkanderen by testament, ofte andere uiterste wille, zullen mogen maken den eigendom van zyne, ofte bare na te latene goederen, en dat zoodanige makinge niet alleen zal mogen geschieden reciproquelyk, of gezamenderband, maar ook separaat by een alleen ende yder apart; dog wanneer zulks gezamenderband is geschiedt, zal dezelve makinge*

omnes pecuniarum summas (1) de quodam bono, nuncupato de Haghe provenientium, pro quibus pecuniis ipsum bonum de Hage sibi oppignoratū existit, & omnes & singulas pecunias, quas *Folpardus de Zulen* Antwerpiensis oppidi Cameracensis dioceseos ex parte dicti Domini testatoris sub se habet, nec non omnes alias & singulas pecuniarum summas in quibuscunque locis existentes & ad ipsum testatorem pertinentes. Cum quibus quidem pecuniis idem Dns testator voluit emi redditus perpetuos, in quibus præfata Domina *Hafa* usum fructum suum ad vitam suam habebit. Qua defuncta eosdem red-

makinge niet als met wederzyds consent, voor zoo veel de onderlinge gratificatie aangaat, kunnen worden verbroken.

(1) Linguae Belgicae est imitatio. Belgæ dicerent *van seker goet*. Bonum idem quod prædium. Vid. *præv. observ. ad Henric. ab Esp. 1. Analect.* ** Et alibi etiam imitatio hæc, ut cum prædium, verbi gratia, dicitur *bereditas*, quod id Belgis *een erf*. Vita S. Liudgeri, cap. 1. n. 2. alios extra terminos effugabat, & nihilominus ipsorum sibi *bereditates vendicabat*. Charta Ann. dccc. xc v. Tradidi ad reliquias S. Salvatoris &c. & in manus Liudgeri presbyteri &c. particulam *bereditatis* & proprii laboris. Charta ejusdem anni apud Henschenium to. 3. SS. Mart. ad Vit. S. Liudger. Ego *Tbeogabaldus filius quondam Arcbaldi tradidi partem bereditatis meæ Liudgero Abbati in villa, quæ dicitur Frilacu, id est, Hovam illam integram* &c. Bona etiam pro prædiis in charta Ann. 1314. apud Leibnitium Chron. mont. Franc. Goslar. p. 61. Nihilominus dantes ipsi & ecclesie ipsius liberam facultatem à prædictis bonis evellendi & extirpandi ligna, truncos, & arbores quascunque. Pro quibusvis facultatibus apud Canuzat. antiq. Tricass. in chart. Ann. 1104. Præterea tres servientes, qui custodiant commune bonum Canoniorum, videlicet Cellarius, Grenetarius, atque Major &c. Unde & ein gut Germanis non tantum feudum, sed & pretium feudi, ut in veteri feudali jure, quo usi olim Alemanni, cap. 33. Unde libet ein Herre ein gut einem man zu leben, das er von eime andern bett, und fert der selbe Herre zu, und underwindet sich des guts, der Herre sol den man versprechen an dem gute. Verlaeret aber der under Herre das gut, er sol dem man sin gut erstatten. Vetus versio Latina, quam primus in usum publicum evulgavit Schilterus: Si Dominus vassallum investit de feudo, quod ipse ab alio tenet, & hic possessionem illius feudi occupat, iste Dominus (inferior) tenetur vassallum defendere de illo feudo. Si vero Dominus inferior feudo cedit, tenetur vassallo de evictione.

** Pag.
91. Not.
træ Edit.

redditus devenire voluit ad *Ætardum* filium & *Johannam* filiam
 suos naturales, legatis infra scriptis duntaxat exceptis & ex-
 clusis. Item idem Dn. testator dedit & legavit *Ætardo* filio
 suo naturali prædicto omnia & singula arma ad ipsum Dominum
 testatorem spectantia. Item dedit & legavit idem Dn. testator
 Domicellæ *Christiane* pedissequæ uxoris suæ omnia vestimenta
 sua & x. scuta Burgundica semel solvenda. Item dedit &
 legavit idem Dns testator providis & discretis viris Dn. *Jacobo*
Boel, & *Arnoldo Veckingb*, & *Johanni de Weelden* presbyteris
 animarum, ac *Walravio de Palatio* Confessori suo perpetuis be-
 neficiatis ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis prædictæ, cui-
 bet eorum unum scutum Burgundicum semel dandum. Item
 dedit & legavit idem Dns testator Dominæ *Hasæ* uxori suæ
 præfata omnia credita sua, in quibus quantumque debitores
 dicto Domino testatori obligantur, nec non omnem avenam
 ad ipsum testatorem in diocesi Trajectensi spectantem & per-
 tinentem pro exequiis ipsius Domini testatoris faciendis. Item
 dedit & legavit idem Dominus testator, ac in puram elemo-
 synam assignavit ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis præscriptæ
 domum, quam ad præsens infra emunitatem ecclesiæ prædic-
 tæ inhabitat, nec non omnes & singulas pecunias de domo
 præfata post mortem Dominæ *Hasæ* uxoris suæ vendenda pro-
 venientes, pro memoria ipsorum Domini testatoris ac Dnæ
Hasæ in dicta ecclesia singulis annis secundum consuetudinem
 ecclesiæ ejusdem faciendis, sic quod ipsa ecclesia eidem Dnæ
Hasæ faciet usumfructum de domo prædicta. Item idem Dns
 testator legavit & assignavit Dn. *Walravio de Palatio* prædicto
 quinque ulnas lanei panni per ipsum Dn. *Walravium* disponen-
 das, prout idem Dn. testator hoc fieri voluit & commisit Dn.
Walravio prædicto. Ad hujusmodi autem sui testamenti vel
 ultimæ voluntatis executionem manifidelem, & fideicommis-
 sariam, ac dispositricem unicam, solam & in solidum elegit,
 constituit, fecit, & ordinavit Dnam *Hasam*** dominam suam
 prædictam, dans & concedens eidem plenam & liberam po-
 testatem ac mandatum speciale de omnibus & singulis bonis
 præscriptis intramittendi, & disponendi, eaque petendi, exi-
 gendi, recipiendi, & levandi, de receptisque & levatis qui-
 tantiam dandi. & pro præmissis omnibus & singulis in quibus-
 cunque Curiis coram quibuscunque judicibus ecclesiasticis vel
 secu-

** Leg.
 uxorem.

secularibus quacunq̃ue auctoritate fungentibus agendi & defendendi, ac alias faciendi, prout onus hujusmodi testamenti exigit & requirit. Et præmissa omnia & singula asseruit & dixit firmiter ac esse voluit suam ultimam voluntatem, quam valere voluit jure testamenti, aut jure codicillorum, aut alias omnibus melioribus modo & forma, quibus melius & efficacius valere poterit de jure vel consuetudine cujuslibet ultimæ voluntatis. Super quibus omnibus & singulis præfatus Dns testator petiit sibi fieri à me Notario publico infra scripto unum vel plura instrumentum vel instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti in domo habitationis dicti Domini testatoris sita infra emunitatem ecclesiæ beatæ Mariæ prædictæ, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, Præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris Dnis *Gisfelberto Wael* Canonico, *Walravio de Palatio* Vicario ecclesiæ prænaratae, *Johanne filio Matthiæ*, *Alberto de Heemstede*, & *Johanne Nicolai* laycis, civibus Trajectensibus testibus, ac quam pluribus aliis personis fide dignis astantibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Henricus Warneri clericus &c.

I V.

Testamentum Joannæ Dominae de Schagen
Ann, cis. 15. XLIII.

In s'Heeren name Amen. By dit tegenwoordighe publycq instrument sy enen ygelicken condich ende openbaer, dat int jaer ons Heeren 1543. d'eerste indictie, opten 15. dach in Junio ontrent 10. uren voor middach, s'Pausdoms onses Alreheylichsten Vader in Gode, ende Heere, Heere *Paulus* de III. van dien name syn 19. jaer, ende regnerende die Alderdooeluchtichste Heere *Carolus* Roomsche Keyser altyt Vermeerder des Rycks die v. van dien name, int xiiij. jaer syner coronatie, in myn, Notaris publycq, Leenmannen, ende getuygen nae beschreven daer toe geroepen ende gebeden presentie persoonlyck geconstitueert die Edele Vrouwe *Johanna* van *Schagen*, haer verstant ende sinnen machtich ende gebruyckende, verclaerde haer uyterste wille ende begeerte te wesen, dat sy adderende ende supplerende, also haer voorgaende testament inhout

inhout, t'selve te mogen altereren, vermeerderen, ende verminderen, also dick ende menichwerf, alse dat haer goetduncken sal, suppleert aent voornoemde testament gemaect by Mr. *Lambert Jacobsen* Notaris in den jare een ende veertich den xvi. Decembr. daer sy inne gereserveert hadde die disposityf van de helfte van haer eygen ende allodiael goederen, soo ist, dat sy nu haer neven Frans van Nyenrode ende Ernst van Nyenrode institueert erfgenamen van alle haer allodiael ende eygen goederen, roerende ende onroerende, gout, silver, gemunt, ende ongemunt, niet daer van uytgefondert, Welverstaende dat sy haer nichten van *Schoten* ende *Steenbock* maectt ende legateert de somme van twe duysent gulden, die *Frans* ende *Ernst* van Nyenrode hare neven haer uyt reycken sullen binnen s'jaers na hare doot, ende welverstaende dat die voornoemde hare neven nae hare doot een eerlyck uytvaert na haren staet tot haren costen sullen doen. Heeft voorts d'voorsz Vrouwe supplerende ende adderende als voren verclaert, dat sy legateert ende maectt na hare doot, (1) also sy op huysden te buyten gegaen ende gerenuncieert heeft t'proces van hare actie, dat sy voor den Hove van Holland hangende heeft, beroerende de revocatie, die sy voor leenmannen der Graeflicheyt van Holland gedaen hadde, daer voor die weduwe van *Johan* van *Schagen*, die Leenvolger, ende erfgenamen, d'voornoemde Vrouwe van *Schagen* by hoeren Reversbrief beloofte hebbente betalen vier hondert Carolus gulden, losfrenthen s'jaers den penningh xx. ende daer toe noch eens de somme van een duysent gulden, soo ist dat de voorsz Vrouwe legateert ende maectt

d'we-

(1) Nec agit quisquam invitus, nec actionem jam institutam invitus quisquam persequitur, l. un. C. ut nem. inv. ag. vel acc. cog. l. ult. C. de usur. pupill. l. 20. C. de pign. & hyp. nov. 112. cap. 3. pr. & in fin. Delistere ei adhuc licet, sed sic ut sumptus jam factos petente id adversario omnes in se suscipiat. Ordonnant. op 't stuck van de justitie binnen de Steden ende ten platten lande van Holland. art. 2. Instructie van den Hove van Holland. art. 111. Merul. pract. civ. lib. 2. tit. 2. cap. 1. & lib. 4. tit. 37. cap. 6. n. 4. Wassen. pract. jud. cap. 2. n. 37. Christin. 2. decij. 104. Groenew. ad §. 35. Inst. de rer. div. Quod si fiat transactio, postquam mota jam controversia, ut in casu proposito, facile etiam quod ad sumptus potest transigi inter partes. Et servanda transactio hæc, l. 1. l. 7. §. 14. ff. de pact. l. sub pretextu 19. C. de transact.

Tom. II.

L1

d'weduwe van *Schooten* van de voorſz 400. gul. s'jaers loſrenten, 200. der ſelver gulden s'jaers, ſo verre ſy hoeren doot beleeft, ende indien die loncfrouw van *Schooten* voornoemt voor haer aflyvich worde, ſo ſullen de voorſz 200. gulden s'jaers comen op luffrouw van *Steenbock* haer Suſter, ſo verre ſy haer niet en oppoſeren tegen het transport, dat d'Vrouwe van *Schagen* voornoemt van den Huylſe ende Heerlicheyt van *Schagen* t'anderen tyden gedaen heeft voor Leenmannen der Graeflicheyt van Hollant, noch tegens dat transport dat ſy gemaect hadde, noch tegens het proces dat ſy geintenteert hadde voor den Hove van Hollant, dair ſy op huyden van gerenuncieert heeft. Ende waert datſe ter contrarie die weduwe van *Joan* van *Schagen* eenige moleſtatie ofte mœeyeniſſe daden, ſo verclaert ſy haer uyterſte wille te weſen, dat de voorſz 200. gulden s'jaers erven ſullen op *Frans* ende *Ernſt* van *Nyenrode* hare neven, die ſy oock maeckt die andere 200. gulden s'jaers, metgaders die duyſent gulden eens, die de weduwe van *Joan* van *Schagen* ende ſyne Leenvolgeren in recompensie van de renuntiatie vant proces voornoemt haer beloofte hebben, houdende voorts het teſtament in date den xvi. Decemb. 1611. gemaect in allen ſynen andere articulen in volre weerde. Van alle welcke articulen de voorſz Vrouwe *Johanna* van *Schagen* begeert heeft van my Notaris een oft meer publicq instrument oft instrumenten. Aldus gedaen te Haerlem ten huylſe van de voorſz Vrouwe &c. in preſentie van *Albrecht* van *Treflongh* Heer van Veenhuylſen ende *Willem Gael Corneliffen* Leenmannen, *Ian Simonſſoen* van *Kalckenburch* &c. getuygen &c.

V.

Teſtamentum Arnoldi Domini de Sevenbergen

Ann. c13. cccc. xliii.

In nomine Domini Amen. Per hoc præſens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter. Quod anno ejuſdem c13. cccc. xliii. indictione vi. mensis Novembris die quinta, hora vero ejuſdem diei quaſi decima ante meridiem, Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris ac Domini noſtri Dn. *Eugenii* divina providentia Papæ quarti anno ſuo decimo tertio, in mei Notarii publici teſtiumque infra ſcriptorum ad hoc ſpecialiter

Voca-

vocatorum & rogatorum præsencia personaliter constitutus nobilis vir domicellus *Arnoldus de Septem montibus* Cameracensis diœcesis, considerans & sagaciter animadvertens, quod incerta & dubia mortis hora debeat prudenti semper suspecta esse, & quod nihil morte certius, nichilque cujus hora incertius existit. Igitur Domicellus prædictus auctoritate propria, & intellectu per Dei gratiam sanus existens, corpore licet æger, nolens omnino intestatus decedere, sed divina largiente gratia suæ animæ cupiens providere salutem de bonis terrenis & transitoriis sibi ab omnipotenti Deo super terram collatis & concessis, nomine & causa suæ ultimæ voluntatis, matura super his deliberatione præhabita juxta verbum Propheticum dicens; *Dispone domui tuæ, quia cras morieris & non vires*, suum Testamentum, seu ejus ultimæ voluntatis ordinationem facere, concedere, & disponere in modum & formam inferius annotatos procuravit, protestans tamen ante omnia, si præsens ejus ordinatio non valeat ut Testamentum solemne, valeat saltem jure codicillorum, aut omni eo juris beneficio, quo ultima decedentis voluntatis ordinatio secundum pias & canonicas sanctiones valere debeat, & habere robur. Inprimis quidem dictus testator animam suam, dum eam de hac luce migrare contigerit, omnipotenti Deo beatæque Mariæ virgini, ac toti turbæ cœlesti commendans legavit. Deinde voluit & ordinavit regulam juris dictantem, quod creditores legatariis debeant anteferri, & quod debita sua singula per manus *Arnoldi* filii sui legitimi senioris, de quibus post mortem & decessum ejus rite liquere poterit, de bonis suis promptioribus ante omnia persolvantur, nec non singula per *Arnoldum* ejus filium prædictum leventur atque recipiantur, quodque præcipue servis suis & ancillis in Curia sua servientibus, quibus quomodolibet esse poterit obligatus, de condigno ipsorum laboris præmio fideliter provideatur. Amplius præfatus testator dedit & legavit fabricæ ecclesiæ beatæ Mariæ Cameracensis pro minus juste acquisitis & sibi incognitis unum pretium semel. Insuper (1) dedit, contulit, & legavit *Arnoldo* filio suo legitimo seniori præscripto omnia &

(1) Eundem hic, cui legat, etiam simul instituit. Nec obstat, quod paulo post is legatarius tantum dicitur. Et legatarius & heres est, Nec cum dicitur legatarius, qui & simul est institutus, at-

& singula sua Dominia locorum videlicet & villarum de septem Montibus, de Heesbeen, & de Ranst, ac cetera alia ubicunque nomine ipsius testatoris sita fuerint & reperta cum omnibus suis pertinentiis, videlicet Curis, domibus, pratis, pascuis, terris arabilibus, & censibus, ceterisque aliis bonis suis, tam mobilibus quam immobilibus, (1) statim & indilate post obitum testatoris, & post ipsius decessum, habenda, tenenda, & here-

attendendum tam ad verba quam ad mentem loquentis, l. pen. ff. ad exhib. Ut sit heres necesse est, qui est juris successor, l. 24. ff. de verb. sign. §. 11. Inst. de testam. ord. l. 9. §. 1. ff. de edend. qui agnoscit æ alienum, quod legatarius non agnoscit, l. 32. ff. mand. Atqui qui hic dicitur legatarius id agnoscit. Ipse id saltem solvit, etiam executores, unde id solvat, subministrent, verb. & debita sua singula per manus Arnoldi filii sui legitimi senioris &c. item infra: In quorum & potestate obligavit omnia bona sua mobilia & immobilia, dante & concedens eis speciale mandatum prædicta bona post ejus excessum adendum & apprehendendi ad solutionem præmissorum &c. Ut heres insuper legatis & fideicommissis obstrictus est. Nec ullus dubito, quin & his, quos heredes vocat testator infra, Voluit denique, siquis heredum hoc præsens suum testamentum infringere vel annullare in parte vel in toto tentaverit &c. & ipse inprimis contineatur, quamvis nec dubitem, quod voce heredum abutatur, successores intelligens, & quosvis indistincte, quibus aliquid relictum. Etiam legatarios. Nam & hi successores sunt, nimirum singulares. Omnis heres successor est, sed non omnis successor heres, l. 4. ff. de off. assessor. l. 4. §. 31. ff. de dol. mal. & met. exc. l. 14. §. 1. ff. de div. temp. præsc. Vinn. & Dd. comm. ad §. 8. Inst. de usucap. Atque ita intelligendum, quod est apud Martial. 9. epigr. 48.

Sic quasi Pythagora loqueris successor & heres.

(1) Ipso jure jam hereditas, etiamsi non adita, in heredes transmittitur. Burgund. ad cons. Fland. tr. 13. n. 32. Non in liberos tantum, ut olim, sed in quosvis, quibus ab intestato defertur successio. Luc. 8. placit. 10. §. 5. Choppin. ad jus And. part. 2. pr. Tiraquel. de consuet. Le mort saisis le vif. per tot. Someren de repræs. cap. 3. §. 5. Resp. Holl. 3. cons. 10. n. 5. Bugnyon. tr. 6. de leg. abr. cap. 105. Nec rerum tantum Dominium, verum etiam possessio etiam non apprehensa. Co-stuyven van Roermond en t'Overquartier van Gelderland lib. 3. tit. 7. §. 6. art. 3. & 4. van Brugge tit. 4. §. 1. Fenzon. ad Statut. urb. Rom. lib. 1. cap. 147. Unde & statim retinenda & recuperanda pos-

hereditarie possidenda sub omnibus modo & forma, quibus sæpe dictus testator pro nunc, videlicet tempore confectionis præ-

possessionis interdictis jam locus. Bugnyon. 1. *de legib. abr.* 82. & 271. Bonorum possessio seu hereditas prætoria jam ab usu recessit. Christin. 4. *decis.* 1. Zyp. *notie. jur. Belg. tit. unde liberi. vers. jure Romano, & vers. successio.* Gudelin. *de jur. noviss. lib. 2. cap. 28. vers. quæ diversa.* Perez. C. *de edict. div. Hadr. toll.* Bugnyon. 1. *de leg. abr.* 205. Etiam substitutio & vulgaris & pupillaris. Adita hereditate evanesceat vulgaris, pr. *Inst. de vulg. subst. l. 3. C. de hered. inst. l. 5. C. de impub. & al. subst.* pubertate autem pupillaris. Verum nititur pupillaris vi patriæ potestatis, quæ nulla ejusmodi apud nos, qualis apud Romanos. Grot. 1. *man. 6. n. 8. & 2. man. 19. in fin. Etan. ad §. ult. Inst. de pupill. subst. n. 2.* Groenew. *ad pr. Inst. eod.* Et quantum ad aditionem & aditio jam nulla. Ipsum jam testamentum modus est, quo hereditas statim transit in institutum, postquam testator obiit, citra ullam aditionem, casu tantum excepto, si quis heres esse nolit. Quo locus adhuc substituto. Cancer. 3. *var. resol. cap. 21. n. 32.* Bugnyon. 2. *de leg. abr. cap. 74.* Vinn. *ad §. ult. Inst. de vulg. subst.* Unde & quantum ad creditores transiisse hæc non censetur, nisi probent, quod, qui heres, gessit se pro herede, & se bonis immiscuit. Molter. 4. *semest. 99.* Christ. *ad leg. Mechl. tit. 6. §. 9.* Gudelin. 2. *de jur. noviss. 18. n. 15.* Et sic vulgo distinguitur: Aut heres in jus vocat debitores hereditarios & sic gerit se pro herede, arg. *§. ult. Inst. de her. qual. & diff.* Aut creditores hereditarii agunt adversus ipsum, & tum necesse est, ut probent, quod ut heres se gessit. Argenter. *ad conf. Brit. art. 509.* Menoch. 4. *presumpt. 99. n. 4.* Gail. 1. *obs. 128.* Ant. Fab. *Cod. lib. 6. tit. 12. def. 2. & 3.* Christyn. *ad Bugnyon, de leg. abr. 4. cap. 75.* Alioquin nec necesse est, ut cui per fideicommissum relicta est hereditas eam petat ab instituto, Nec necesse, ut institutus eam ipsi restituat. Ipso jure in eum transit. Et si pure hæc relicta transit statim. Sin minus: ubi dies extitit aut conditio. Sic ut statim possit tum experiri, quamvis non sit actu possessionem ingressus, possessoris remediis, propter illud vulgatum: *Le mort saisit le vif.* Guil. Bened. *ad cap. Rainutius. vers. si absque de fid. subst. n. 50. in fin. & n. 58. item in vers. mortuo. n. 74. ext. de testam.* Autuma. *ad rubr. ff. ad Sct. Trebell. Rebuff. præm. ad const. Reg. gloss. 5. n. 79.* Christyn. *ad Bugnyon de leg. abr. lib. 2. cap. 157.* Etiam transit hinc Trebellianica, etiamsi folemnis actu gravatus hanc non agnoscat. l. *quanquam. C. ad l. Falc.* Guil. Bened. *ad d. c. Raynutius. vers. mortuo. n. 111.* Guid. Pap. *quest. 52. Resp. Holl. 1. conf. 54.*

præsentis Testamenti, hæc tenet & possidet, conditione tamen taliter adjecta, videlicet quod *Arnoldus* filius suus prædictus dabit,

Et quod dixi quod hereditas statim transit jam apud nos procedit etiam in feudis. Ponamus: feudum est rectum. Defunctus duos reliquit filios. Sine liberis major natu paulo post patris mortem decedit nondum adhuc investitus, feudum utrum ad fratrem, an vero ut caducum ad Dominum feudi devolvetur? Ad Dominum feudi, ni fallor. A fratre enim, cui jus jam quæsitum statim post mortem patris, in fratrem rectum non transit. Schrader. *de feud. part. 7. cap. 5. n. 57. & seq. & cap. 6. n. 20. Bort. de feud. part. 8. cap. 3. maxim. 3. n. 6.* Nec qui ultimi vasalli descendentes non sunt ad id possunt admitti. Bort *d. loc.* idem tamen Bort in feudis negat, quod mireris, locum apud nos regulæ, *le mort saisit le vif. d. part. 5. cap. 10. qu. 3. & tr. van Complainct. tit. 5. n. 13.* Dominum feudi non negat, quod transit statim ipso jure, sed negat, quod possessio. Ita diserite *d. loc. qu. 5. n. 8. & seq.* Verum perperam, ut puto. Nec admitti potest, quod ait, nisi certo respectu creditorum, aut ejus, à quo mota heredi quæstio de possessione. Tum enim necesse est, ut declarando possessorem se apprehendat possessionem, & colonis interdicendo, ne cui solvant, nisi sibi, & publice effodiendo glebam unam aut alteram in conspectu aut Prætoris, aut Notarii & testium, quod vulgo vocant *aert en graf-roeringbe. Resp. Holl. 1. conf. 29.* Verbo autem id tantum addam, quod quemadmodum *saisire* est collocare in possessionem, sic adimere eam *disaisire* est. Annales ecclesiæ Wintoniensis *Angliæ sacr. to. 1. ad Ann. 1198. Episcopus Sarum imperio Domini Regis de omnibus possessionibus suis disaisatus transfretavit mense Februarii. Annales ecclesiæ Wigorniensis d. to. ad. Ann. 1207. Galfridus Archiepiscopus Ebor. quia noluit dare Regi tertiam decimam de Archiepiscopatu suo &c. disaisatus est, & in exilium pulsus.* Usitata etiam verba hæc, & quæ idem significant, non in feudis tantum, sed & alibi, *devestire & investire. Charta An. 1341. apud Camuzat. antiq. **Trecens. p. 303. In quorum executorum meorum manibus ex tunc pono omnia & singula bona mea, &c. & me de eisdem devestio, & eosdem investio per præsentem.* Cæterum quod jam dixi de non adita hereditate, de delata intelligendum, & cum scriptus est heres pure, non cum scriptus sub conditione, aut in diem incertum. In diem incertum, veluti post mortem Titii scriptus, heres non fit, & ne transmittit quidem quicquam, si vivo Titio moriatur *l. un. §. 2. & seq. & §. sic autem. 7. C. de cad. toll. l. quoniam. 7. C. de jur. delib. l. 4. pr. l. 5. §. 2. ff. Qu. dies lig. ced. l. 75. ff. de cond. & dem. Guid. Pap. decis. 19. & decis. 181. Resp. Holl. 1. conf. 69: & 80r Contra de eo non dubitatur, quin si heres institutus relicto alii usufructu post testa-*

** Leg-
Tricaf-
seni.

bit, deliberabit, & assignabit fratribus & sororibus suis legitimis, duntaxat tamen illis, quibus per dictum testatorem ipsorum patrem, dum adhuc vixerit, de parte bonorum sive hereditate aliqua minime provisum extitit, tantam & talem partem bonorum rationabilem, quantam & qualem nobiles viri Domicellus de *Gaesbeeck*, nec non de *Rotselaer* miles, & Domicellus *Henricus* de *Rotselaer* de omnibus & singulis Dominiis ceterisque bonis prædictis definierint, ordinaverint, atque dic-taverint rationabiliter dividendam & competendam. Ceteros quoque fratres ipsius legitimos ac etiam sorores suas legitimas, qui & quæ à sæpe dicto testatore ipsorum patre tempore præterito (1) suas partes bonorum receperunt satis competentes & laudabiles, satis exinde provisum & provisæ, voluit idem testator & præcepit stare ac omnino permanere contentos & contentas sine aliqua ulteriori prædictorum Dominiorum ceterorumque bonorum alicujus partis sive portionis participatione. Præcepit tamen testator prænominatus, & summopere affectavit & mandavit, quod memoratus *Arnoldus* ejus filius dabit ac deliberabit duabus suis sororibus legitimis *Mariæ* & *Else*, *Mariæ* videlicet sexagina denarios aureos dictos *Petros* monetæ currentis, & *Else* quidem Canonice in *Nyvela* quinquaginta *Petros* monetæ ejusdem, aut valorem eorundem vitalis redditus singulis annis, quamdiu præfatæ *Maria* & *Else* vixerint in humanis, & non ultra, singulis annis levandos, habendos, & percipiendos. Cum quibus quidem sexaginta & quinquaginta *Petris* præscriptis prænominatæ *Maria* & *Else* stabunt ac omnimode

testatorem moriatur, quamvis vivo adhuc fructuario, jus jam acquisitum in heredem transmittat. Resp. Holl. 1. *conf.* 75.

(1) Et æquantes legitimam, quæ necesse est, ut sit salva, §. *ult. Inst. de inoff. test. l. si totas. 5. C. de inoff. don. l. 7. pr. ff. de bon. dam. l. 30. §. 2. C. de inoff. test. nov. 115. cap. 3. nov. 18. cap. 1. Gail. 2. obs. 112. n. 13. & seq. Fachin. 4. contro. 2. Christ. ad ll. Mechl. tit. 16. §. 2. Grot. de jur. bell. & pac. cap. 7. n. 4. Resp. Holl. 3. *conf.* 5. Quicquid autem à patre, dum vivit, liberis erogatur in legitimam imputatur, l. 56. §. *ult. ff. ad l. Falc.* Donatio etiam simplex. l. *pen. C. de collat. l. 25. C. de don. int. v. r. & ux. præsertim facta ea lege. l. 8. §. si quis mortis. l. si non mortis. 25. ff. de inoff. test. Choppin. 2. de morib. Paris. 3. num. 15. Resp. Holl. 6. *conf.* 120. Quæ & mens testatoris hic.**

mode manebunt contentæ, ita quod de omnibus & singulis bonis prædictis aliud quicquam non partificabunt. Insuper desideravit testator præfatus, si *Arnoldum* ejus filium seniore sæpe prænominatum absque prole legitima suscitata ab eo mori & decedere contingat, quod omnia & singula Dominia ceteraque bona cum suis pertinentiis supradictis cedant & devolvantur semper ad filium suum legitimum superstitem seniore, si tamen talis filius superstes sine legitima prole ab eo suscitata decesserit, & alias non. Præterea voluit & affectavit testator antedictus, quod post ejus obitum Domicellus *Henricus* de *Rotselair* prædictus habebit & possidebit Curiam suam in *Lyra* sitam cum duabus mansionibus earumque pertinentiis singulis extra *Lyram* sitis cum omnibus bonis mobilibus ac utensilibus ad Curiam mansionesque prædictas pertinentibus, quamdiu Domicella *Maria* de *Rotselair* uxor testatoris sæpèdicti vixerit in humanis, & non ultra. Cum autem prænominata domicella per voluntatem Altissimi humanæ naturæ debitum persolverit, statuit extunc idem testator, quod hujusmodi Curie & mansiones prædictæ cum suis attinentiis singulis ad seniore filium suum legitimum protunc viventem pertineant & revertantur. Item legavit eidem Domicello *Henrico* centum *Coronas* aureas monetæ currentis, aut valorem earundem, singulis annis post ejus obitum levandas & percipiendas, quamdiu domicellam *Mariam* *Rotselair* prædictam vivere contingat & non ultra. Item legavit eidem Domicello *Henrico* duo potta argentea, duo (1) *Crusibilia* meliora desuper contexta, mediam duodenam testarum argentearum, mediam duodenam *Cyphorum* dictorum *Golbelette*, duodenam coclearium argenteorum. Item legavit eidem duodecim plaustra cespitum singulis annis, quoad vixerit, & non ultra, habenda & levanda, *Conditione* tali apposita, quod si & in quantum Domicella *Maria* de *Rotselair* prænominata alteri nupserit viro, voluit ex tunc dictus testator, & ordinavit ac præcepit, quod idem Domicellus prædictus à dicto legato, videlicet centum *Coronarum* prædictarum, duobus potis argenteis, duobus *Crusibilibus*, media duodena testarum, duo-

** Leg.
Gobelette.
Vide
Menag.
Origine
de la
Langue
Francoi-
se voce
Gobelet.

(1) Vasa erant potoria. *Crusellina* Cæsius vocat lib. 12. *mirac.* cap. 41. *Portabat enim vas parvum & fictile, quod vulgo Crusellum dicitur, in manu, in quali in tabernis potare solebat.*

duodena coclearium, & duodecim plaustris cespitum prædictis statim & indilate careat atque privetur. Salvo tamen hoc, quod idem Domicellus prædictus ex tunc habebit, tenebit, & possidebit Curiam & mansiones prædictas cum ceteris pertinentiis, ut præmissum est, quamdiu Domicella *Maria* vixerit in humanis, & non ultra. Deinde voluit & desideravit testator sæpeditus, quod statim post ejus decessum emanent & comparentur certi & hereditarii redditus pro summa *C. Coronarum* semel ad & super certum pignus singulis annis perpetuo levandi & percipiendi pro anniversario Dominae de septem montibus matris suæ piæ memoriæ annuatim decenter & honorifice in ecclesia parochiali Sancti *Pancratii de Ranst* celebrando. Cetera vero ceremonialia & ecclesiastica jura salutem animæ suæ respicientia dispositioni, discretioni, ac suorum executorum ordinationi fidei plenarie commisit. Hujusmodi autem Testamenti seu ultimæ voluntatis dictus testator elegit & constituit suos executores nobiles viros ac Dominos, Domicellum videlicet de *Gaesbeeck*, Dominum de *Rotselaar* milites prædictos, & Domicellum *Gerardum* de septem montibus absentem tanquam præsentem. In quorum manibus & potestate obligavit omnia bona sua mobilia & immobilia dans & concedens eis speciale mandatum prædicta bona post ejus excessum adeundi & apprehendendi ad solutionem præmissorum faciendam, & etiam si omnes in executione præsentis non fuerint, quod duo eam tamen perficere possint. Voluit denique siquis heredum hoc præsens suum Testamentum infringere vel annullare in parte vel in toto intentaret vel præsumeret, quod talis incurrat pœnam ducentarum marcharum argenti, mediatim Reverendo in Christo patri Cameracensi Episcopo, & mediatim Illustrissimo Principi Brabantiae applicandarum, ut ipsi præsens Testamentum ob hoc defendere & tueri dignentur. Super quibus omnibus sæpeditus testator à me Notario publico subscripto unum vel plura sibi fieri petiit instrumentum vel instrumenta tot quot sibi fuerint oportuna & necessaria. Acta fuerunt hæc in *Ranst* in Curia testatoris sæpediti, sub anno, indictione, mense, die, quibus supra, Præsentibus ibidem providis viris & discretis Dn. *Johanne Rempri* presbytero, *Nicolao Roberti*, & *Theodrico* dicto *Venbosch*, Cameracensis, Trajectensis, & Leodiensis diœcesis, testibus ad præmissa testificanda vocatis specialiter & ro-

gatis. Et ego Iohannes Nicolai presbyter Cameracensis diocesis &c.

V I.

Vicariæ seu Capellaniæ SS. Martini & Antonii fundatio continens simul Testamentum Walteri Grauwert, ecclesiæ S. Salvatoris Trajectens. Decani Ann. c15. cccc. LV.

Universis & singulis præsentia visuris & audituris pateat & sit notum, quod ego *Walterus Grauwert* Decanus ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis, pio devotionis ductus affectu, cupiens terrena in cœlestia & transitoria in æterna felici commercio commutare, optans quod diu in voto gessi opitulante Domino effectui mancipare desiderato, (1) quandam Vicariam seu Capellaniam perpetuam in & super altari in honore omnipotentis Dei beatæ Mariæ virginis & Sanctorum Martini Episcopi & Anthonii Confessoris consecrato, & in ecclesia prædicta consistente, ubi monumentum meum fieri feci, & in quo me de-

(1) Vicaria & altare, seu altare & Capellania confunduntur interdum, ut in charta Ann. 1360. quod executores dicti testamenti seu ultimæ voluntatis suæ erigere, conservare, & dotare deberent unum altare seu Vicariam in ecclesia beatæ Mariæ &c. & quod præsentatio seu collatio dicti altaris seu Vicariæ &c. In alia Ann. 1343. quæ quidem area & domus in augmentum dotis altarium sive Capellaniarum sitorum in ecclesia S. Jacobi Trajectensis &c. Interdum & separantur, quemadmodum hic, & in charta Ann. 1466. Fundavit & dotavit quandam perpetuam Capellaniam sive Vicariam in ecclesia de Heemskerc &c. ad altare sacrum Katherina & Barbara &c. in capella ad eandem ecclesiam de Heemskerc &c. fabricata & constructa &c. Potest unum altare esse, & Vicariæ in eo plures, ut & plures, qui ibi faciant, sed non uno tempore eodemque, rem divinam Vicarii. Nec semper singulis olim aris, sed singulis etiam Vicariis, in eadem fundatis ara, sacerdos proprius constitutus. Steph. Tornacensis epist. 193. edit. Ann. 1611. Est quidam socius meus &c. cui Capitulum nostrum Vicariam unam in majori altari contulerunt, assignato ei beneficio à quodam Burgenſe, unde ſufficienti mediocritate vivere poſſet. Et ſic Vicaria eſt officium, quo in miſſis faciendis, & concipiendis ad Deum precibus pro defunctis viviſque, certo altari affixus ſacerdos fungitur.

defunctum sepeliri desidero, per proprium Vicarium deservien-
dam in divini cultus augmentum pro meæ, matris meæ, &
Aleydis de Velde neptis meæ, & aliorum parentum benefacto-
rum meorum animarum salute de bonis meis propriis mihi à
Deo collatis, Capituli mei prædicti ad id accedente consensu,
fundavi & dotavi, fundo vel doto per præsentem, ac pro do-
te dictæ Vicariæ & sustentatione Rectoris ejusdem, omnes &
singulas terras & possessiones, nec non omnia & singula bona
tam mobilia quam immobilia in testamento meo, cujus tenor
infra sequitur, designatas & descriptas, designata & descrip-
ta, reservato michi in hujusmodi bonis usufructu, assignavi &
donavi, assigno & dono per præsentem, salvo quod de fructi-
bus & proventibus dictarum terrarum & possessionum, quam-
diu vixero, singulis diebus unam missam pro matris, foro-
rum, & *Aleydis* prædictarum animarum salute celebrari fa-
ciam, & pro memoria matris & sororum mearum, prout in
libro præsentiarum continetur, quamdiu vixero, personaliter
solvam. Volo enim Vicarium pro tempore seu Rectorem dic-
tæ perpetuæ Vicariæ post obitum meum ad omnia & singula
onera in dicto testamento meo, cujus tenor inferius describi-
tur, descripta perpetuis temporibus fuisse & esse obligatum &
oneratum, & ad hujusmodi onera dictum Vicarium seu Recto-
rem dictæ Vicariæ seu perpetuæ Capellaniæ perpetuis tempo-
ribus post obitum meum onero & obliigo. Volo etiam & ordi-
no, quod dictam Vicariam seu perpetuam Capellaniam prima-
ria vice *Walterus Grauwert* clericus Trajectensis filius Johan-
nis *Grauwert* fratris mei habeat, & eundem ad dictam Vi-
cariam Venerabilibus Dominis de Capitulo dictæ ecclesiæ
S. Salvatoris præsentem, rogans ut eum ad dictam Vica-
riam de novo fundatam admittere velint, salvo quod quando-
cunque ipsa Vicaria per cessum, resignationem, aut obitum
dicti *Walteri* vacaverit, quod extunc præsentandus sit actu sa-
cerdos, (1) aut in tali ætate constitutus, quod personaliter
resideat,

(1) Sacerdos olim nemo, nisi annos natus xxxv. nov. 123.
cap. 1. §. 1. & cap. 13. Codex can. eccles. Afric. cap. 16. Phot. &
ib. Balsam. Nomocan. tit. 1. cap. 26. Fabrot. ad Balsam. tit. de episc.
& cler. Sed seculi vitio parum stricte id observatum. Etiam infan-
tes ad episcopatum promoti, ut exemplum habet Thuanus lib. 39.
hist. ad Ann. 1566.

resideat, Alioquin si sacerdos non fuerit, aut in tali ætate constitutus, quod infra annum ad sacerdotium promoveri non poterit, & infra annum promotus non fuerit ad sacerdotium, & residentiam in dicta ecclesia S. Salvatoris & in dicta Vicaria non fecerit personalem, extunc (1) patroni seu collatores dictæ Vicariæ pro tempore alteri personæ, sicut præmittitur, qualificatæ conferent absque aliqua declaratione, dispensatione etiam quacunque non obstante, quod tamen in dicto *Waltero Grauwert* primo Rectore ejusdem locum habere non volo. Etiam ordino & volo, quod Vicarius seu Rector dictæ Vicariæ post obitum meum singulis diebus per se vel alium missam in dicto altari celebret primo pulsu hora septima, & missa in dicto altari celebrata, quod pro tunc ad monumentum meum cum aspersorio transeat, & pro meæ & parentum meorum & *Aleydis* prædictorum & aliorum meorum benefactorum salute *Miserere*, & *de profundis*, cum collecta pro defunctis devote legat. Quod si non fecerit, quod extunc Decanus & Capitulum pro tempore dictam missam & hujusmodi Psalmos cum collecta legi per alium faciant, & de fructibus dictæ Vicariæ pro qualibet missa neglecta duos stuferos albos vel eorum verum valorem legenti tradant & assignent. Deinceps volo & ordino, quod executores testamenti mei infra nominati post obitum meum dictam Vicariam, quamdiu ipsi, aut alter eorundem, supervixerint aut supervixerit, personæ ydoneæ, ut superius, qualificatæ conferant, seu personam idoneam ad eandem præsentent, & si discordes fuerint in conferendo vel præsentando, quod tunc collatio seu præsentatio Decani præferatur, & locum sibi vindicet, & quod ille, quem Decanus præsentat Capitulo, seu cui ipse eandem conferet, dummodo fuerit ut præmittitur qualificatus per Dominos de Capitulo admittatur, sitque Vicarius & Rector

(1) Patronus proprie non confert, sed collatori præsentat. *cap. ult. ext. de jur. patr.* Proprie dico. Nam improprie quidni etiam collator, quatenus scilicet præsentatum, cui fit præsentatio, ad ejus nutum confirmat? Sic infra: *Item voluit finaliter dictus dominus testator, quod præfati sui executores, quoad vixerint, aut unus eorum vixerit, collatores erunt & patroni conferendi suam Vicariam prædictam.* Hodie jus id confusum. Vid. *man. ad jus Can. tit. 12. in fin.* Idem qui patronus & præsentat & confert. Præsentat scilicet synedrio, ut synedrium interdum ipsi.

Reſtor dictæ Vicariæ pro tempore ſub correptione Decani & Capituli eccleſiæ prædictæ, & libertatibus, immunitatibus, & privilegiis, quibus ceteri Vicarii ejusdem eccleſiæ fulciuntur, perpetuo gavifurus. Unde ego *Walterus Grauwert* ut præmiſſa omnia & ſingula per me ſuperius ordinata de jure fortiri poterint effectum ſupplifico Venerabilibus Dominis de Capitulo dictæ eccleſiæ meæ, ut in ſignum præſtiti conſenſus foundationis & dotationis prædictarum huic foundationi ſigillum dictæ eccleſiæ appendere velint, & etiam ſupplifico venerabili Dno Vicario à quinque eccleſiis Trajectenſibus Sede vacante deputato, quatenus Dei & pietatis intuitu hujusmodi fundationem, dotationem, ordinationem, & voluntatem meam quoad omnia & ſingula præmiſſa ordinaria auctoritate confirmare velit & decernere ea robur firmitatis obtinere debere, prædictæque bona infra in meo teſtamento designata, & hujusmodi Vicariæ assignata, fore & eſſe ſpiritualia & eccleſiaſtica, & ipſi Vicario in beneficium eccleſiaſticum perpetuum incorporare, & assignare, & decernere eccleſiaſtica libertate gaudere debere. In quorum omnium & ſingulorum præmiſſorum fidem & teſtimonium ſigillum meum huic foundationi & dotationi, ac aliis præmiſſis duxi appendendum. Et nos Capitulum dictæ eccleſiæ S. Salvatoris Trajectenſis in ſignum præſtiti conſenſus omnium & ſingulorum præmiſſorum & ob rogatum dicti Domini Decani ſigillum eccleſiæ huic literæ foundationis appendimus. Datum & actum anno à nativitate Domini crio. cccc. quinquageſimo quinto die xix. menſis Octobris. Tenor vero teſtamenti, de quo ſupra fit mentio, & in quo omnia & ſingula bona pro (1) dote dictæ Vicariæ assignata deſcribuntur & designantur, una cum oneribus quibus Vicarius dictæ Vicariæ pro tempore poſt obitum meum perpetuis temporibus obligatus erit, ſequitur & eſt talis: In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem crio. cccc. quinquageſimo quinto, indictione tertia, die vero Sabbathi quarta menſis Octobris, hora tertiarum vel quaſi, Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & Dni noſtri Dni Caliſti divina providentia Papæ tertii anno primo, in mei No-

tarii

(1) Dos idem hic, quod ſalarium, quod pecunia conſtituta, qua ad muneris functionem invitatur ſacerdos.

M m 3

tarii publici testiumque infra scriptorum (1) ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus Venerabilis & circumspectus vir Dns & M. *Wouterus Grauwert* Decanus ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis per Dei gratiam mentis, rationis, & intellectus suorum bene compos, animadvertens humanæ naturæ fragilitatem, & inconstantiam, dierum brevitatem, & vitæ corruptibilitatem, nihilque morte certius & incertius ejus hora existere in humanis, Cupiens igitur horam mortis hujusmodi tam incertam quam inevitabilem bonorum & rerum suarum testamentaria dispositione prævenire, ne videatur decedere intestatus, testamentum suum seu ultimam suam voluntatem condidit, disposuit, & ordinavit in modum, qui sequitur. Inprimis animam suam ab ergastulo carnis exituram Deo omnipotenti suo Creatori ac Salvatore, ejusque genitrici, gloriosæ virgini Mariæ, ac toti cœlesti Curiæ, in æterna requie collocandam commendavit, eligendo sepulturam suam in sepulchro suo novo, jam sarcophago suo adornato ante altare per ipsum in nova Capella dotandum. Voluitque exequias suas fieri secundum modum nunc consuetum. Item voluit dictus Dn. testator & summopere desideravit, quod ante omnia satisfiat suis creditoribus, siqui tunc reperti fuerint, ac debita per ipsum contracta, de quibus legitime constituerit, de suis bonis promptioribus persolvantur. Insuper dictus Dn. testator legavit ecclesiæ S. Salvatoris prædictæ ad usum unius Vicariæ in eadem ecclesia, & in Capella de novo inibi constructa, per ipsum testatorem seu ipsius executores fundandæ & dotandæ terras possessiones ac bona infrascriptas & infrascripta, videlicet sex jugera terræ sita in superiori parte parochiæ

(1) Juxta *l. heredes* 21. §. 2. ff. *Qui test. fac. poss.* Quæ tamen tam stricte jam non amplius observatur. Quod non adfuit inviti, sufficit. Nec officit omiſſa clausula. *gebeden ende geroepen*. Alex. conf. 33. n. 15. vol. 3. ad *l. sciendum*. n. 39. ff. *de verb. obl.* Mantic. lib. 2. de *conject. ult.* vol. cap. 11. n. 4. Resp. Holl. 2. conf. 12. & conf. 133. ** Imo juxta *d. L.* 21. §. 2. ff. *qui testam. fac. poss.* & *quemadm. testam. fiant.* non opus fuit, ut testes specialiter convocarentur. Nam licet ad aliam rem essent rogati, vel collecti, si tamen ante testimonium certiorarentur ad testamentum se adhibitos, recte poterant testimonium suum perhibere.

rochiæ de Jutfaes, quæ pronunc colit *Godefridus Dedel* civis Trajectensis, & valent annuatim sex scuta antiqua monetæ Regis Franciæ. Item legavit eidem ecclesiæ ad usum prædictum undecim *Dagmaet* terrarum parum plus aut minus jacentium op *Zelfert* valentia communibus annis duodecim florenos aureos Rhenenses. Item legat eidem ecclesiæ ad usum supradictum sex jugera terræ, quorum quatuor comparavit erga *Petrum Grauwert* fratrem suum carnalem, & reliqua duo comparavit erga *Joannem Grauwert*, filium *Hugonis* nepotem suum, jacentia op *Lopick*, quorum sex jugerum prædictorum quodlibet jugerum valet communibus annis duo scuta Bourgundiæ. Item legat eidem ecclesiæ ad usum prædictum adhuc duo jugera terræ jacentia op *Lopick*, quæ dictus testator comparavit erga *Johannem Renminck* nepotem suum, quorum quodlibet valet annuatim duo scuta Burgundica communibus annis. Item legat adhuc ecclesiæ prædictæ ad usum prædictum duodecim jugera terræ sita in *Vuylcoop* emptæ per eundem erga *Petrum Grauwert*, fratrem suum prædictum, quæ communibus annis valent sexdecim scuta antiqua & duodecim capones, & de omnibus præmissis habet jam proprietatem ecclesia S. Salvatoris prædicta ad usum Vicariæ prædictæ. Item adhuc legat ecclesiæ prædictæ ad usum prædictum, & vult ut habeat octo jugera terræ sita op *Bilevelt* emptæ per eum erga *Johannem Grauwert* nepotem suum prædictum, & valent jam annuatim decem scuta Hollandiæ Wilhelmi, quorum octo jugerum prædictorum literas proprietatis habet *Johannes Grauwert* frater carnalis dicti domini testatoris, & vult ex vinculo fraternæ charitatis, quam sæpe dicto suo fratri exhibuit, ut quodocunque aut ab ipso Dno testatore aut suæ ultimæ voluntatis dispositoribus & executoribus requisitus vel admonitus fuerit, quod tunc sine dilatione & fraude quacunque semota libere resignet literas proprietatis dictorum octo jugerum ad usum Vicariæ prædictæ, sicut sæpe dicto domino testatori facere promisit. Item adhuc sæpeditus dominus testator legat ecclesiæ prædictæ ad usum prædictum annum gratiæ suæ, (1) nec non meliorationem domus suæ claustralis, quam inhabitat, ita quod post mortem suam, ut moris est, exponi debet venditioni & plus offerenti assigna-

(1) Vid. ad *Vett. Testam. secul. XIII. § init. seq. scripta*, p. 513.

assignari. Similiter legat ecclesiæ prædictæ ad usum prædictum omnia clenodia, utensilia, & bona sua mobilia per eum relin-
quenda, quocunque etiam nomine referantur, quæ per suos
executores infra-scriptos vendi debent. Quibus omnibus vendi-
tis & debitis suis persolutis, & exequiis decenter peractis, tunc
de pecuniis remanentibus tam de domo sua & anno gratiæ suæ
prædictæ, quam etiam clenodiis, utensilibus, & bonis suis
mobilibus præscriptis comparari debent certi redditus perpetui,
quam primum id fieri poterit, & prout executoribus suis visum
fuerit expedire. Quos redditus, sicut & omnes & singulos red-
ditus de terris, possessionibus, & bonis supra-scriptis provenien-
tibus, dat & assignat ecclesiæ prædictæ ad usum prænominatæ
Vicariæ, & pro competentia & sustentatione Rectoris ejus-
dem, & etiam pro oneribus infra-scriptis, quibus Vicarius pro
tempore dictæ Vicariæ erit oneratus. Item vult & voluit idem
Dn. Testator, ac amore crucifixi nostri Salvatoris dictos exe-
cutores suos subscriptos humilibus precibus amplectitur, ut de
omnibus bonis prænominatis dotare & erigere velint unam Vi-
cariam ad altare fundatum in honorem omnipotentis Dei,
beatæ Mariæ virginis, ac Sanctorum Confessorum Martini Epif-
copi & Anthonii Abbatis, situm in Capella prædicta, & hoc
juxta modum & formam foundationis per dictum Dn. testato-
rem conceptæ, aut per ipsos executores suos concipiendæ,
exorans fraternaliter Venerabiles viros Dnos & Confratres suos
Canonicos Capitulares ecclesiæ prædictæ, ut dictam fundatio-
nem ratificare velint & confirmare. Item si ultra præmissa ali-
qua disposita fuerint & ordinata per ipsum dominum testato-
rem in vita sua, de eisdem dispositis liberat & exonerat exe-
cutores suos infra-scriptos. Item legat Mag. *Theodorico Vuyf-
tinck*, Confratri ac nepoti suo, (1) breviarium suum ma-
gnum in duobus voluminibus conscriptum. Item voluit dic-
tus Dn. Testator, ut Vicarius vicariæ suæ prædictæ sit &
perpetuo obligatus manebit solvere ex eadem annuatim tres
libras pro Antiphona in adventu Domini ad *Magnificat* de-
cantandum scilicet *O clavis*. Item adhuc novem libras vi-
delicet pro memoria patris sui, tres pro memoria matris
suæ, & tres pro memoria Domicellæ *Aleydis van de Velde*
nepus

(1) Vid. ad dict. Testam. p. 598.

neptis suæ, & semper domini recipient duplum, (1) socii vero tertiam partem. Item adhuc pro memoria suæ sororis unam libram, ut in Ordinario ecclesiæ scriptum inveniet. Item adhuc solvet pro memoria dicti Dni testatoris tres libras quolibet anno in die illius mensis quo decesserit, & in reliquis undecim mensibus quolibet mense triginta solidos dividendos modo quo supra. Item in qualibet memoriarum prædictarum ministrabit choralibus duos solidos, & de omnibus memoriis prædictis dictus Dn. Testator nihil unquam defalcari voluit per Vicarium prædictum, sed ad plenum satisfaciet de bonis Vicariæ suæ prædictæ. Item dedit & legavit cuilibet executorum suorum infra scriptorum unam talleam argenteam, qui onus testamenti sui acceptaverint. Ad hæc autem omnia & singula executioni debitæ demandanda & fideliter adimplenda præfatus Dn. Testator elegit, constituit, & ordinavit Venerabiles & discretos viros M. Gerardum Kyllesteyn S. Johannis, & Theodoricum Vuyfinc S. Salvatoris ecclesiarum Trajectensium canonicos præsentis sui testamenti seu ultimæ voluntatis executores, dispositores, manifideles, & fideicommissarios absentes tanquam præsentem, ita quod post mortem suam in prædictis bonis & rebus per præfatum Dominum testatorem prout dispositum & ordinatum superius invenerint, & supra dictum est, ejus extremam voluntatem fideliter exequantur. In quorum quidem manibus reposuit & dedit omnia & singula bona supradicta, cedens eisdem & transferens in ipsos omnes & singulas actiones reales & personales, rei persecutorias utiles & directas, ac jura contra quemcunque hominem, quodcunque collegium sive universitatem, quocunque jure vel causa sibi competentia, & eorum quemlibet in rem suam constituendo procuratores, ita quod post mortem suam ipsius testatoris bona prædicta propria poterunt auctoritate apprehendere, tenere, expendere, & pro his nomine suo agere, defendere, & experiri, & præmissa omnia & singula exequi jubere, contradictione qualibet non obstante, (2) eosque in præmissis omnibus & singulis ab onere satisfaciendi ac conficiendi bo-

(1) Socii, sunt chori socii, Chorales, ut statim sequitur. Vid. *ad d. Testam. p. 491.*

(2) Sic & in testamento Stephani van Beest Ann. 1496. *sine omni inventarii conscriptione & heredium sive successorum quorumcunque contradictione.*
Tom. II. Nn

bonorum suorum inventarium, & post executionem hujusmodi interceptam de reddendo computum & rationem relevavit penitus & expresse. Voluit etiam testator antedictus, quod si unum ex dictis executoribus mori aut alias legitime impediri contingat ante plenam ipsius testamenti executionem, quod tunc superstes ex ipsis omnia & singula exequendi plenam & liberam habeat potestatem. Item voluit finaliter dictus dominus testator, quod præfati sui executores, quoad vixerint, aut unus eorum vixerit, collatores erunt & patroni conferendi vicariam prædictam. Post quorum mortem Decanus ecclesiæ præfatæ ac Scultetus civitatis Trajectensis pro tempore collatores erunt Vicariæ prædictæ, & eam conferre debent personæ idoneæ qualificatæ juxta tenorem foundationis ejusdem. Si autem prædicti Decanus & Scultetus in conferendo fuerint discordes, tunc illa vice solus Decanus ecclesiæ prædictæ conferet & disponet de eadem, ut præmissum est. Item supradictus Dn. testator revocavit & revocat expresse omnia & singula testamenta, quæ olim fortassis fecisse experitur. Sed hanc suam ultimam voluntatem esse asseruit, eamque valere voluit iure, causa, & forma, quibus valere poterit, jure mentis, codicillorum, seu cujuscunque ultimæ voluntatis de consuetudine vel de jure. Super quibus omnibus & singulis præmissis præfatus D. testator petiit sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum vel publica fieri instrumentum aut instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajectu in eadem domo habitationis sæpe dicti Dni testatoris, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra præsentibus ibidem honorabilibus viris Dnis Jacobo Goens, Jacobo de Gouda presbyteris perpetuis Vicariis in eadem ecclesia

traditione non obstante &c. Remitti potest satisfactio, *L. 6. C. ut in poss. legat.* Remitti etiam inventarium, *l. ult. C. arb. tut. Jul. Clar. §. testamentum. qu. 66. Resp. Holl. 2. conf. 176.* Nisi ponas, quod remissum in alterius præjudicium, ut si in creditorum, in filii præjudicium, cujus legitima necesse est ut sit salva, *arg. §. 2. Inst. de b. qui sui vel al. jur. l. 8. §. 15. ff. de inoff. testam. l. 74. ff. de reg. jur. Resp. Holl. 1. conf. 132.* Et si data instituto in casu necessitatis alienandi potestas. Nam nisi ex inventario, utrum uris sic necessitas, cognosci non potest. *Resp. Holl. 2. conf. 287.*

sia S. Salvatoris, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Johannes de Gheyn clericus Trajectensis diocesis, publicus Imperiali auctoritate Notarius, quia dicti testamenti ordinationi, ultimæ voluntatis dispositioni, executorum electioni & ratificationi, omnibusque aliis & singulis superius descriptis, dum sic ut præmittitur per ipsum dominum testatorem fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi & audiui, idcirco hoc præsens publicum instrumentum per alium me legitime præpedito bene scriptum confeci, subscripsi, & in hanc publicam formam redegei, signoque & nomine meis solitis signavi in fidem veritatis & testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus. Et sigillatæ erant hæ literæ in pergameno descriptæ duobus sigillis de cera viridi subimpendingibus, quorum primum erat testatoris, & secundum ecclesiæ S. Salvatoris. Per præfatas literas adhuc transfixa erat litera ratificationis de dicta fundatione in forma subscripta. *Walterus de Gouda* Præpositus & Archidiaconus ecclesiæ S. Petri Trajectensis, atque ex parte quinque ecclesiarum Trajectensium Sede Episcopali Trajectensi vacante Vicarius generalis, universis & singulis Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris salutem in eo qui est vera omnium salus. Cultum divinum semper augeri cupientes ad devotam & humilem supplicationem Venerabilis viri Dn. Mag. *Walteri Grawert* Decani ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis, fundatoris perpetuæ Vicariæ, de qua in literis, quibus hæ nostræ literæ transfiguntur, fit mentio, fundationem ac dotationem ejusdem perpetuæ Vicariæ, nec non ultimam voluntatem seu ordinationem testamentariam ejusdem Dn. & Mag. *Walteri* fundatoris, prout in eisdem literis describuntur, omniaque alia & singula in ipsis literis narrata atque conscripta, prout rite & legitime ordinata sunt, atque facta, auctoritate ordinaria, qua ad præsens fungimur, tenore præsentium ratificamus, approbamus, rata & firma habemus & haberi volumus, atque in Dei nomine confirmamus, ipsamque perpetuam Vicariam in titulum perpetui beneficii ecclesiastici erigimus, & bona ad illam in dictis literis assignata & in posterum assignanda (1) de cetero fore & esse ecclesiastica decernimus, ac sub ecclesiastica

(1) Imperio seculari & tributis exempta. Vulgo *amortisatio* hæc, ut & *mortificatio* in charta Ann. 1473: Chronic. Beccense ad Ann.

libertate tuenda nostrarum testimonio literarum. Datum nostri Vicariatus sub sigillo præsentibus appenso anno à nativitate Domini c10. cccc. quinquagesimo quinto, mensis Octobris die vicesima tertia. Subscriptum, Jo. Pontiani, & sigillatum sigillo de cera rubea subimpendente.

V I I.

Duorum conjugum Testamentum in judicio Leydensi factum

Ann. c10. cccc. lxxv.

(1) Wy Geryt Ryfwyc ende Ian vander Does Scepenen in Leyden, Ian Heynric Paedzen soon, Florys Pieters soon, Geryt.

1466. apud d'Achery *append. ad Lanfranc. Feodum de Calvomonte &c. Beccensi ecclesie tanquam manui mortuæ incorporavit, magnis & largis suis sumptibus amortifari fecit. & mox. Nota, quod amortifatio nihil aliud est quam terram Domini tributalem immunem reddere ab illo.*

(1) Quod ad mores hodiernos vel coram Notario & duobus testibus testamentum fit, vel coram magistratu, aut coram iudice in judicio, l. 19. C. de test. *Costuymen van Utrecht. rubr. van overgiften ende maken. §. 1. Keuren van Leyden art. 115. Grot. 2. man. 17. §. op twee wyzen. Gudelin: 2. de jur. nov. 5. Groenew, ad §. 3. Inst. de test. ord. Rodenb. de jur. qu. or. è statut. div. tit. 2. cap. 4. pr. n. & seqq.* Iudices autem cur Consulibus præferantur hic, liquis quærat, ratio, ut puto, non est alia, quam quod Judicum seu Scabinorum institutio vetustior, ut ex actis & instrumentis probat vir Amplissimus Orlers Consul Leydensis. Quatuor primum *Raetsmannen* instituti Ann. 1351. Latine hi *Consules* à consulendo. Passim autem cum *Consules* Belgis dicti *Burgemeesters*, & hi temporis progressu assumpsere idem nomen, & primum forsan circa Ann. 1434. Scabinis tamen, ut olim, cum *Raetsmannen* adhuc dicti, sub initia postpositi. Vid. Orlers *descript. urb. Leydens. part. 3. p. 608. & seqq.* De Notario autem quod dixi plane est extra controversiam. Sed sunt tamen, qui putant, quod & eo non adhibito, modo quatuor interfint testes, quod Notarius, ut putant, duorum fungatur vicem, c. *quoniam ext. de prob. testamentum subsistat. Everh. Præf. loc. ab ult. vol. ad legat. Altelerr. ad c. cum. Joannes ext. de fid. instrum. Dec. cons. 254. n. 4. Clar. recept. sent. lib. 3. §. testamentum. qu. 57. n. 3. Moller. 3. semest. 43. n. 5. Resp. Holl. 2. caus. 133.* Alii in alia cuncta omnia. Nam quid si duo Notarii, coram qui-

Geryt Heerman, ende Ian Dirc Geryt Montfoerden soen, Burgermeysteren in Leyden doen condit allen luyden, dat voor den gerechte quamen Willem vander Graft ende Margriete Willem Louweryssens dochter syn wyf, ende maecten malkander mit goede voirsien ende mit vrien moetwille, dat so wie van hem beyden voirsz langste leeft, dat die van hoir beyden goeden voir uyt nemen, behouden, besitten, ende gebruycken sel ter lester doot toe alle alsulc imboel, huysraet, silverwerck, ende facementen, als sy hebben, als die eerste van hem beyden aslivich wort. Ende daer toe sel die langste levende van hem beyden voirsz noch voor uyt hoere beyder andere gemeene ende gereedste goeden nemen, so waer die gelegen syn, die sy t'samen hebben, als die eerste van hem beyden voersz oßlivich wort, hondert goude Rynsche gulden of payment hoire waerde t'sjaers lystocht renten, (1) duerende so langhe, als die langste levende van hem beyden voersz in levenden live is, ende niet langer. Ende die voersz lystocht renten sullen verschynen alle jaer opten dach van dat die eerste van Willem of Margriete voersz oßlivich geworden sal wesen.

Ende

quibus testatus quis, valebitne testamentum? Neg. Choppin. 2. de morib. Paris. 2. tit. 4. n. 3. Anselm. consult. 9. Forma certe testamenti, ac solennitas, quæ præscripta est, servanda est ad unguem, l. 29. in fin. C. de testam. l. non est dubium. 5. C. de legib. Nec si fictio admittatur statuto hætenus satisfit, arg. l. 29. & seq. ff. eod. Nam si loquamur de testamentis, non instar duorum, sed instar quinque est Notarius, in quorum locum successit. Jus civile enim requirit septem. §. 2. & 3. Inst. de testam. ord. Coram quot si testetur quis, Notario non adhibito, testatus creditur non inutiliter. Jus civile enim non sublatum, sed præter jus civile forma tantum testandi introducta est faciliior. Qua omissa si quis malit Jus Romanum amplecti, & testari solennius, nihil, puto, impedimento est. Bald. 5. respons. 355. Grot. 2. man. 17. §. Byons is niet verboden. Rodenb. de jur. qu. or. & stat. divers. tit. 2. cap. 3. n. 3. Loquimur dixi de testamentis. In aliis an Notarius duorum fungatur vicem, alia est rursus quaestio.

(1) Exemplum legati annui, quod & cedit ab eo die, ex quo obiit testator, l. 5. §. 1. ff. qu. di. leg. vel. fideic. ced. l. 5. C. eod. & quod mortuo legatario rursus deberi definit. l. 4. l. 12. ff. de ann. leg. sed sic ut anni, quem ingressus est, quamvis fato mox concedat, debeat universum. l. 8. ff. eod. Advysb. 1. conf. 116.

Ende na hoere beyder voirsz doot so sal alle alfulk ymboel, huyfraet, silverwerck, en facelmenten als voirsz is, mitten anderen lyftocht goeden, die de langste levenden van hem beyden voirsz genomen sal hebben, gelyc voirsz staet, weder comen ende erven op hoere beyder voirsz. rechte erfenamen. Dit is behoudelic, dat alle witachtige sculden eerst betaelt sullen wesen. Ende deser brieve syn twee, dair Willem ende Margriete voirsz elck een of hebben. In kennisse der waarheyt soe hebben wy Scepenen voirsz desen brieve besegelt mit onsen segelen. Ende wy Burgemeesteren voirsz hebben om der meerre sekerheden deien brieve mede besegelt mit der Stede segele van Leyden, die wy dagelix gebruycken hier an gehangen int jaer ons Heeren c10. cccc. vyf ende t'sestich opten negen en twintichsten dach in Octobri.

V I I I.

*Testamentum Adriani de Borsselen, Domini de Brugdamme
& Duvelant, Ann. c10. cccc. LXVI.*

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem c10. cccc. sexagesimo sexto, die decima quarta mensis Julii, hora vespertarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dn. Pauli divina providentia Papæ ejus nominis secundi anno . . . in mei Notarii publici testimonio infra scriptorum præsentia, nobilis Dominus *Adrianus de Borssalia*, Dominus de *Brugdamme* & *Duvelant*, miles, sanus mente, composque rationis nullis viribus destitutus, animo bene deliberato, considerans quod nil certius morte, & nil incertius hora mortis, in honorem omnipotentis Dei, gloriosæque virginis Mariæ, pro salute animæ suæ & in remissionem omnium peccatorum suorum, Testamentum suum secundum modum & styllum vulgarem, eo quod Latinum non intelligit, neque comprehendit, ordinavit & disposuit, ut sequitur: Ick *Adriaen van Borsselen* Ridder, Heer van *Brugdamme*, van *Duivelant* &c. machtich mynre redene, ende wel bedacht mynre vyf sinnen, hebbe gemaect ende geordonneert myn Testament ende myn uyterste wille in die eere Godts, synre benedyde moeder *Maryen*, ende alle Gods heyligen, in verlatenisse van alle myne sonden, ende hem aller, daer ick 't voor begeere, ende in kennisse

kennisse van desen bevele ick in den eersten myne siele, als sy uyt den lichame sceyden sal, Godt van Hemelrycke, synre gebenedyde moeder, ende alle Gods heyligen, begeerende myn doode lichaem begraven te hebben in mynre moeder der heyliger kerken van Westertzoudburch voor den hoogen altaer. Item geve ick mynre moeder der heyliger kerken van Westertzoudburch voersz mit mynen dooden lichaem tot haer timmeragie ponden grooten Vlaems payements eens voor al. Item geve ick mynre moeder der heylige kercken noch (1) x. schell. grooten s'jaers erflycke renten om die straten daer mede te doen houden van den huse van Westertzoudburg tot Middeldburg toe. Ende dese renten van x. schell. grooten voernoemt bewyse ick den Kerckmeesters t'ontfangen op myn uytgors by Ooster Duvelant. Item sette ick eenen der tichsten, ende daer toe geve ick den Priester xvi. schell. grooten. Item sette ick enen veertichste, daer ick den Priester toe geve

(1) *Varia solidi aestimatio. XII. denariis eum Franci aestimabant. Lex Longobard. apud Goldastum tom. i. const. imp. part. 3. tit. 22. De omnibus debitis solvendis, sicut antiquitus fuit consuetudo, per XII. denarios solidi solvantur. Carolomanni Capitulare apud eund. n. 11. Nempe duodecim denarii, quem solidum vocamus, contribuantur mihi, quo militibus nostris praemia condigna laboribus solvantur. Hollandicus constabat obolo, & interdum sex chalcis. Et id ex veteri more adhuc Ordines & Quaestores eorum retinent, ut passim in instrumentis, cautionibus, apochis, cum loquuntur de obolis, utantur voce schellingen. Differunt autem schellingen & scbellingen grooten. Grooten grossi sunt, & grossi, cum simpliciter vox ponitur, grossi sunt Turonenses. Charta Ann. 1328. Twee duysent marck Engelsche, die marck voor veertich grooten bereeckent. Alia ejusdem anni: twee duysent marc Engelsche, die marc over XL. grooten tornoyfen gerekent. Ejusmodi autem grossi sedecim obolis aestimati, ut in charta Ann. 1323. seven bondert ponden tornoyfen &c. enen groters tornoyfs voir sestienn penninghen gereeckent. In charta Ann. 1327. sestienn bondert pont tornoyfen, den grooten over sestienn penningen gerekent. Cujusmodi autem hi oboli, an stuferum semper aequent, res paulo est obscurior, quamvis interim non mirum, quod aliud sit een scbellingb, aliud een scbelling grooten. Nam & aliud est een pont, aliud een pont groot. Een pont est florenus grossis constans quadraginta, quorum singuli quatuor chalcis. Een pont groot sunt sex floreni.*

geve een pont grooten. Item stelle ick myne beganckenisse op *Anna van Bourgoengen* myne huysvrouwe mit een sticke silvers wegende xx. marck. Ende sette ick tot mynder uytvaert te deelen den armen in broode twee seven broots. Item tot mynen sevendaghe oock mede te deelen den armen in broode twe seven. Item sette ik myn jaergetyde ewelyck duerende te *Westerzouburch* in der kercken vierwerf des jaers te doene, te wetene myn rechte jaergetyde van mynen sterfdach, ende elck vierendeel jaars dair ane volgende oock myn jaergetyde, op een nobel gelyk onderlinge te deylen. Dies begeere ick dat sy sullen singen tot elck van den voorsz jaergetyden des avonts vigilie mit negen lessen en ten graste gaen, ende lesen aldair, *Miserere mei Deus, cum consuetis*, ende des anderen dages een singende misse van *requiem*, ende na der misse *commendationes animarum* lesen. Ende dese voergenoemde nobelen vierwerf des jaers sullen sy ontfangen by den H. Geestmeesters der voersz kercke. Item voort geve ick t'elcken mynen voergenoemden jaergetyden den H. Geestmeesters in der voorsz kercken enen nobel of viii. schell. groot dair voor, omme den armen in broode te deylen over myn siele. Item noch geve ick den H. Geestmeesters xiii. nobelen, ende acht schell. grooten voor den nobel s'jaers, om dair mede te cledene xiii. arme personen, elck mit enen nieuwen tabbert, gevoedert mit niuw laken, ende dat opten dach als men myn eerste jaergetyde doen sal. Item op dat die voorsz heylige Geestmeesters geen verlies en souden hebben ende te naersteltycker dese voersz punten van mynen jaergetyden vervolgen souden, so geve ick den voersz Heyligen Geestmeesters vier nobelen jaerlycks, dies sullen sy tot elcken van mynen voergenoemden jaergetyden besorgen alfulcken waslicht, als men gemeenlyck besocht tot den jaergetyden van *Florens van Borsselen* in der kercken voergenoemt. Ende dat daer over blyft van den voorsz vier nobelen geve ick den Heyl. Geest in der Kercken voersz. Ende dese voernoemde penningen ter somme van xxv. nobelen, ofte viii. schell. grooten voor den nobel, bewyse ick den voersz Heyligen Geestmeesters te ontfangen op een uytgors leggende by de Oosterschelde in Zelant genaemt *Mallant*. Item soo sette ick myn eeuwige jaersanck in der voersz kercken van *Westerzouburch* gegaen te worden by den Pa-

Parochie Pape van der voersz kerken, als costumelyck is, tot mynen grafstede te gaen ende lesen *Miserere mei Deus, cum consuetis*. Ende daer toe geve ick den voergenoemden Prochie pape twe gemeten lants liggende binnen der Parochie van *Westerzouburch*, die welcke hem bewysen sullen myn Testamentoers binnen den jare na mynre doot. Item besette ick myn eerste jaer getyde gedaen te worden binnen Middelburch in elck van den vier Parochi Kercken, ende voort meer in alle kerken, die in mynen Ambachten gestaen syn, te weten *Sinte Laurens, Brugdamme, Oostzouburch, Oudoliffinge, Westcapelle, Domburch, Coudekercke, Nieuwekercke, Cleeverkercke, Zouwelande, Werendich, Biggenkercke, Scripkercke, Melisterkercke, Sinte Marienkercke, Buttinge, ende in Duvelant, ter Ouderkercke, ter Nywerkercke, in Oostlant, in St. Jans Lant, ende ter Capellen*, ende een ygelick van den voersz kerken twe schell. grooten, ende dat betaelt te worden by mynen Testamenteurs. Item geve ick tot onser Vrouwen love in der kercken van *Westerzouburch*, om dat dagelycks te doen ewelick geduyrende twe gemeten lants op die Kerckmeesters der Kercken voersz, ende des sullen s'jaerlijcx geven ende uytreycken enen nobel, ofte acht schellingen groten dair voir. Welcke twee gemeten lants op die Kerkmeesters der kercken voersz ic bewyse in de parochie van *Westerzouburch*, ende die te bewysen by mynen Testamentoers, ende dat binnen den jare. Item wes lande dat ic in dit myn Testament niet en bewyse, waer sy gelegen syn, die sette ick in handen van myn Testamentoeren, die te bewysen binnen s'jaers nae myn sterfdach. Item geve ick *Sinte Martens* altaer in der kercke van *Westerzouburch* xii. gulden. Item *Sinte Niclays* omme den armen daer mede te ltyven xii. gul. Item geve ic elcken altaer in der voorgenoemder kercke iv. gulden. Item geve ick *Heer Buffengier* mynen Parochy-Pape te *Westerzouburch* enen nobel. Item geve ick *Heer Henrick Jans soen* mynen Capellane in der kercken residerende xx. gulden. Item geve ick elcken Priester in der Kercken voersz die misse celebreert opten dach mynre uytvaert vi. gulden. Item geve ick elcken gilde in der kercken voornoemt omme myn uytvaert te doene elck bysonder, ende te offeren als costumelyck is, boven syn recht enen nobel. Item geve ick *Mr. Willem* myn Vrou moeders Capell.

Tom. II.

Oo

laen

laen een pont groot Vlaems. Item geve ic onser Vrouwen gilde in *Westmonster* boven syn recht enen nobel. Item geve ick alle gilden, daer men bevinden sal dat ick in bin, boven syn recht enen nobel. Item geve ick dat *Heylich Cruys gilde* boven syn recht enen nobel. Item begere ick dat elck van desen voersz gilden sal doen myn uytvaert. Item geve ic den Duytschen huysse in *Middelburch* een Bourgoensch schildt. Item geve ick den minnebroederen in *Middelburch* tot hare timmeragie een pont groot. Item geve ick Broeder *Adriaen van Vla-*ke mynen Biechtvader twe pont grooten. Item geve ick der selver ordene in *Zierickzee* tot hare timmeragie enen nobel. Item geve ick den Augustynen in *Middelburch* tot hare timmeragie enen nobel. Item geve ick onser Vrouwen broeders in *Nieu-Vlissinge* tot hare timmeragie een pont groot. Item geve ick de Jacopynen in *Zierickzee* tot hare timmeragie enen nobel. Item geve ick den Sulteren int bagyn hoff tot *Middelburch* xii. gulden. Item geve ick om bedinge te doen dat bagyn hoff acht pont wassche. Item geve ick den Sulteren van *St. Aechten* in *Middelburch* xii. gulden. Item geve ick elcken (1) *Cluserfche* in *Middelburch* ses gulden. Item geve ick (2) den boogaerden in *Middelburch* een Bourgoensche schilt. Item

(1) Coelestis vitæ desiderio velut hominem exuentes, & ab omni prorsus consortio alieni prorsus & abstracti, velut viva cadavera inclusi cellæ & mancipati, ex ea rursus non exituri, dicebantur. *Reclusi*, *Inclusi*, ἑνδαίσις, *Kluyfenaers* Belgice, ut & *Cluserfche*. Inviti non inclusi. Nec quivis, qui ultro id petebant admissi, sed qui vitæ ejusmodi pares crediti, virtutum datis & abstinentiæ præclaris jam argumentis. Concilium habitum *Francfordiæ* Ann. dcxciv. can. 12. *Ut reclusi non fiant, nisi quos ante Episcopus Provincia, atque Abbas comprobaverint, & bi secundum eorum dispositionem in loco reclusionis ingrediantur.* Cella ipsorum *Inclusorium*, *Reclusorium*, *Clusorium*. Auctor vitæ S. Rayneri: *Cum multa devotione & reverentia clausus est in clusorio juxta ostium majoris ecclesiæ.* Notabile est, quod de quodam Hospitio *Gregorius Turonensis* lib. 5. bift. cap. 6. *Fuit autem apud urbem Nicensem eo tempore Hospitii reclusus magnæ abstinentiæ, qui constrictus catenis ad purum corpus ferreis, induto desuper cilicio, nihil aliud quam purum panem cum paucis dactylis comedebat.*

(2) Loca intelligit, quæ frequentantibus ob patratas olim virtutes ibi, ut vulgo credulis tum persuasum, sacra fecerat superstitio.

Item geve ick den galthuys in *Middelburgh* xx. gulden. Item geve ick den armen gevangen in *Middelburgh* xii. gulden. Item geve ick den siecken buyten der *Noortpoort* van *Middelburgh* xii. gulden. Item geve ick den armen huysfitteren in *Middelburgh* enen halven nobel. Item geve ick der kercken van *Sinte Laurens* buyten *Middelburgh* tot harer timmeragie drie pont groot. Item geve ick myn Prochypaep inder selver kercke enen nobel. Item geve ick elcken Capellaen in der kercken aldaer mit eender missen van *requiem* aldaer gedaen 24. gulden. Item geve ick elcken altaer in der kercken voersz vier gulden. Item geve ick onser Vrouwen gilde boven xx. Ryns gulden. Item geve ick onser Vrouwen in *Oesterzouburch* twintich nobelen eens voor al omme te houden bernende een lampe ten ewigen dagen voor onser Vrouwen beelt opten thoren. Item geve ick onser Vrouwen tot *Aerdenburch* oock twintich nobelen eens voor al om daer te barnen een ewige lampe. Item geve ick onser Vrouwen te *Halle* oock xx. nobelen eens voor al omme daer te barnen een ewige lampe. Item geve ick tot onser Vrouwen love in *Duvelant*, te weten ter *Onderkercke*, ter *Nywerkerke*, ende in dat *Oostlant* elck i v. schellingen grooten s'jaers, ende des sullen sy lesen an onser Vrouwen hof over myn siele, *Miserere mei Deus*, *cum consuetis*. Ende dese voersz i v. schellingen grooten s'jaers bewyse ick elcker kercken besonder op een gemeet landts binnen haarder parochie, t'welck gemeet lants elck van den Kerckmeesters kiezen sal binnen haerder parochie binnen den jare. Item geve ick ter Capelleri te *Vianen* in *Duvelant* tot haerder timmeragie ende die ornamenten een pont grooten Vlaems. Item geve ick dat *Cathuyser* Klooster buyten *Utrecht*, geheten dat *Nieuwe-Licht*, ende dat *Cathuyser* Clooster buyten *Brugge*, item dat *Cathuyser* klooster buyten *Zierickzee* genaemt *Sion*, elck vier pont grooten s'jaers Vlaems payements, ewelick geduyrende tot eender pitantien wyns. Ende des sullen sy alle drie voornoemde cloostren, en elck bysonder, alle dage lesen *Miserere mei Deus*, ende *De profundis*, *cum consuetis*, naer hare maeltyt, ende elck bysonder doet jaerlycks vier jaergetyden mit vigilien ende negen lessen des avonts, ende des morgens singende misse van *Requiem*, ende deelen als dan den armen over myn siele in brode acht scell. grooten jaerlicx. Ende dese voersz xii. pont

bewyse ick den voorsz drie cloosteren te ontfangen jaerlycks op myn uytgors by Ooster *Duvelant*. Item geve ick Vrouwe *Anna* van *Bourgonen* mynre huysvrouwe, als wy by onsen tyden te samen gebracht ende vercregen hebben, Behoudelyck dat hare hylxvoorwaarde ende alle andere giften, daer sy van my seecker betooch af sal mogen wysen, by desen mynen Testament onvermindert sullen blyven ende ongequetst.

Item geve ick myne Vrou moeder *Anna* van *Bossuyt* Vrouwe van *Yselfteyne* hondert pont grooten Vlaems payments, ende hondert marck silvers ofte ses croonen voor elck marck uyt mynen aldergereetsten goeden. Item geve ick noch der selver myner voorgenoemder moeder in rechter vrydomme alfulcke renthen, als myn aengecomen syn, ende bestorven, op *Voeresant* by der doot van mynre vader. Ende dit begeere ick verseeckert te worden tot mynre Vrou moeder behoef by mannen ende Schepenen van *Middelburch*, rechte voert op te comen, ende die te besitten als haer vry eygen goet. Item geve ic Heer *Boudyn* van *Bossuyt* mynen Oeme een silveren kanne van x. marck, of vyf croonen voor elck marck. Item geve ick myn moeye Jonckfrou *Beatrix* Canonesse te Bergen in Henegouwen enen silveren kanne van tien marck, ofte ses croonen voor elck marck. Item geve ick myn neve Heer *Peter* van *Bossuyt* myn beste peert. Item geve ick Heer *Vrancke* van *Borsselen* Grave van Oostervant mynen neve een silveren kanne van ses marck, ofte ses goude croonen voor dat marck. Item geve ick Heer *Wolfaert* van *Borsselen* mynen neve Grave van *Bouchain* alle myn loer vogelen. Item geve ick Heer *Henrick* van *Borsselen* Heer van der *Veere* myn beste telle ende peert. Item geve ick Heer *Wouter* van *Borsselen* mynen neve een schale van twee marc ofte xii. croonen dair voor. Item geve ick Heer *Johan* van *Glinnes* Heer van *Bergen* opten *Sone* myn neve myn beste peert naest dat beste. Item geve ick Vrouwe *Margriete* Vrouwe van der *Gruythuyfen* mynre nichten enen diamant van x. cronen. Item geve ick Heer *Johan* van *Berchem* mynen neve een van myne peerden ofte xx. Croonen dair voor. Item geve ick *Jacop* mynen Bastaert soon enen silveren kanne van iv. marck ofte ses goude croonen voor elck marck. Item geve ick *Daniel* mynen bastaert soon enen silveren kanne van iv. marck, ofte ses goude croonen voor elck marck.

marck. Item geve ick *Joes* mynen bastaert soen een silveren kanne van vier marck, ofte ses goude croonen voor elck marck. Item begeere ick dat met dese giften van Testamente myn drie voorgenoemde bastaert sonen niet vermindert en sullen wesen in allen anderen giften, daer sy van myn sekere betoge af sullen mogen hebben. Item geve ick Joncfrou *Anna* van *Borsselen* bastaert dochter van *Floris* van *Borsselen* mynre nichten drie pont grooten s'jaers erfelycke renthen te versterven op hoir wettelyck oir en nacomelingh. Ende waert dat sy sterve sonder wettelycke oir te laten van haren lyve comende, als dan wil ick dat dese vier pont grooten versterven ende comen sullen op *Jacop*, *Daniel*, ende *Joes* myn voorgenoemde bastaert sonen, ofte op hoerlieder oir wettelyck van hoiren lyve comen wesende, also dat elck van den drie gebroederen voorsz oft haerlieder oir deelen sullen dese voorgenoemde drie pont grooten s'jaers elck na dat oir, dair hy of comen sal wesen, ende dat elk deel versterven moge van den een op den anderen, also wel van den outsten als van den jongsten, so dat dese voorgenoemde drie pont grooten altyt blyven sullen aen de voorsz *Anna*, ofte haer oir, ofte van hem lieden versterven op die drie voorsz bastaerden, ofte enich van hem drie, oft op enich oir van horen lyve wettich gecomen wesende. Ende waert dat van de voorsz *Anna* oft van de voernoemde drie gebroederen geen wettelick oir en bleve in der tyt, so wil ick dat dese voorsz drie pont groot wederomme comen ende sterven sullen op myne gerechte erfgenamen, die dan in der tyt sullen syn. Ende dese voornoemde drie pont groot erfelycke renten bewyse ic jaerlycks te ontfangen op alsulcke erven ende landen, alse myn aengecomen syn by uytcoope van der erfgenamen mynre huysvrouwe was Joncfrouwe *Maria* van *Cats*. Welcke goeden liggen in *Borsselen*.

Item geve ick Joncfrou *Constantia* van *Bosuyt* mynre nichte enen silveren pot van vier marck ofte xxv. croonen dair voir. Item geve ick Joncfrou *Isabel* van *Stenburch* een schale van twee marck, ofte xii. gouden croonen dair voir. Item geve ick Joncfrou *Anna* van *Stenburch* mynre huysvrouwen Joncfrou moeder een schale van twee marck of xii. croonen dair voor. Item geve ick den Scoutate van myne huysvrouwen moeder wan een schale van een marck ofte ses goude croonen dair

voir. Item geve ick Heer *Arent van Sweten* (1) mynen Brigardye met den placcaert, ende myn Heer van *Cats* myn harnasch van Melanen. Item geve ick *Thomas van Abeele* een van myne paerden, ofte xx. croonen daer voor. Item geve ick *Cornelis van Stenburch* een schale van twee marck ofte xii. croonen dair voor. Item geve ick *Joncfrou Johanna* mynre huysvrouwen overfte *Joncfrou* een silveren croes ofte iii. schellingen groot dair voor. Item geve ick die voetster van mynre dochter was een silveren lepel of iii. schell. groot dair voir. Item geve ick *Jan* die baltart *Florens* soon van *Borsselen* een schale van een marck ofte ses croonen dair voir. Item geve ick *Jacop* die baltart *Florens* soon van *Borsselen* een schale van een marck ofte ses croonen dair voir. Item geve ick *Mr. Peter* van der *Boede* mynen Rentmeester een schale van een marck ofte ses croonen dair voor. Item geve ick *Jan Oem* myn (2) Panfier dat tot mynen lyve is. Item geve ick *Jacop* t'Heerschip van *Gripskerken* een pont groot. Item geve ick *Poelgeest* een pont groot

(1) Avium hæ species. Placcaert est parus major.

(2) Aliud ergo Panfier est aliud een barnasch. Harnasch enim modo datum jam domino de Cats. Panfier lorica est, thorax ferreus. Et hic etiam duplex. Vel ex solido ferro, quæ est militum proprie. Camisiam vocant ferream Annales Colmarienses ad Ann. 1298. *Armati reputabantur, qui galeas ferreas in capitis habebant, & qui Wambusia, id est, tunicam spissam ex lino & stappa vel veteribus pannis confutam, & desuper camisiam ferream, id est, vestem ex circulis ferreis confertam, per quæ nulla sagitta arcus poterat hominem vulnerare. Vel ferreum indusium, quo passim monachi olim usi, ferreis annulis confertum.* Thom. Cantipratan. apud lib. 1. cap. 23. *Loricam ferream portabat ad carnem, & supra loricam ex setis pilorum tilicium, quod per medium lorice acius pungebatur. Harnasch quodvis est teli genus, quævis armorum species.* Radevic. *de gestis Frid. Barbaross. lib. 1. cap. 26. Nemo aliquam mulierem habeat in hospitio; qui vero habere præsumpserit, auferetur ei omne suum barnasch, & mox: Si servus furtum fecerit, & in furto fuerit deprehensus, si prius fur non erat, non ideo suspendetur, sed tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, & ejicietur de exercitu, nisi Dominus redimat eum cum omni suo barnasch.* Gunther. lib. 7. vers. 256.

*Armiger exusta candenti fronte metallo,
Detonsaque coma, post verbera pulsus abibat,
Vel Domini spoliis redimetur & omnibus armis.*

groot ende twee vaten biers. Item geve ick *Boudewyn Hellescop* mynen Rentmeester in *Duvelant* enen nobel. Item geve ick *Peter Goyaert* mynen Hofmeester te *Westerzouburch* enen nobel. Item geve ick *Arent Maertens* soon *Bailliu* in *Duvelant* een pont groot s'jaers syn leven lanck op myn uytgors by *Oester-Duvelant*. Item geve ick *Wolfaert Bartholomeussen* van *Biggenkercke* een schale van een marck, of ses croonen dair voir. Item geve ick *Engelbert* mynen Schout in *Westerzouburch* enen nobel. Item geve ick *Pauwels* van der *Naert* mynen Secretarius een schale van een marck of ses croonen dair voir. Item geve ick *Floris Jacobs* soon mynen klerck enen gouden rinck ofte twee gouden Leuwen dair voor. Item geve ick *Meyster Jan van Bourbonnoys* mynen besten laken tabbaert mitten voyre. Item geve ick hem noch een ziden wambays. Item geve ick *Peter Monbonnout* enen corten ziden tabbaert van fluweel. Item geve ick hem oock mede minen besten corten laken tabbaert. Item geve ick *Jannyn* minen Camerlinck een pont groot s'jaers syn leven lanc op myn uytgors by *Oester Duvelant*. Item geve ick *Henrick* die Camerlinck enen nobel. Item geve ick *Pieter Pieters* soon *Bailliu* tot *Westcappel* een pont groot. Item geve ick *Henrick Jans* soon die *Grave* van *Rekerlane* een pont groot. Item geve ick *Goeskyn* syn huysvrouw een rinck van een pont groot. Item geve ick *Roel Gillis* soon mynen Cock boven syn huys een pont groot s'jaers tot synen lyve op myn uytgors by *Oester-Duvelant*. Item geve ick *Lambrecht* den timmerman een *Bourgoensche* schildt. Item geve ick *Jan Raegen* myn Schout een nobel. Item geve ick *Peter Doens* soon een leuwe. Item geve ick *Hanneken* die *Valckenare* een pont groot. Item geve ick *Adriaen Wouters* soon die *valckenare* een pont groot. Item geve ick *Cathrynen* dat *Camer joncwys* enen *Bourgoenschen* schildt. Item geve ick *Hayne* die *Bouknecht* enen *Bourgoenschen* schildt. Item geve ick *Willem Wouters* soon in de stal een pont groot. Item geve ick *Geerken* myn pagie enen nobel. Item geve ick den jongen *Keyser* enen nobel. Item geve ick *Jan den Poortier* (1) enen *Pieter*. Ende

(1) Nummus erat imagine Divi Petri insignis. Sic supra in testamento Ann. 1443. dabit & deliberabit duabus suis sororibus legitimis &c. sexaginta denarios aureos dictos Petros &c. & Else quidem Canonica

** An
isanti?

** Vide
§. ult.
Inst.
quib.
mod. tes-
tam. inf.

Ende so sette ick in dier wyfen myn erfgenamen tot de-
fer tyt, alse naer mynen doode, Joncfrou *Beatrix* van
Borffelen Canoniffe te Bergen in Henegouwen myne moeye,
Heer *Adriaen* van *Voorhout* Ridder mit alre synder fuf-
ter kinderen, Heer *Boudewyn* van *Boffuyt* mynen Oem,
Heer *Pieter* van *Boffuyt* mynen neve, Heer *Wouter* van *Bof-
fuyt* mynen neve, die Vrouwe van *Treflongue* mit hore
Sufter, Heer *Segers* wyf *Heerties*, ende late hem naer my-
ne doot die erven ende goederen, die haer van rechts we-
gen comen mogen. Item voort ift myne uysterfte wille, dat
niemant anders na mynre doot erfgename wesen en fal, dan
dese voorgenoemde perfonen, die naemelyck vernoemt fyn,
ende dat om redenen en faken wille, die ick mit goeden deli-
berationen overlegt ende bedacht hebbe, Ende wairt faecke dat
daer ** niemant anders van eenige perfonen, dan daer voerge-
noemt fyn, fich vermate erfgenaem te wesen, ende mede deel-
len wilde metten voergenoemden perfonen, of dat mit recht
te vervolgen, het ware mit impugnatie, of mit appellatie,
macht ofte cracht, ofte mit enigerhande hulpe van rechte, so
make ick dan haer deel machtich, die dat doen ende bewy-
fen conde, ** erfgenaem te wesen den Doorluchtichften Heer
ende Prince Hertoge *Philips* &c. mynen Heer van *Bourgoi-
gnen*, ofte synen rechten erfgenaemen dat ane te vaerden en-
de te onderwynden, ende geve hem dat in vryen eygendom-
me als fyn eygen goet. Item so begeere ick op myne testa-
mentoeren, dat fy voldoen fullen binnen den jare na mynre
doot allen den ghenen, die eenige redelycke betoogen fullen
mogen bewyfen, dair ick inne gehouden ben, ende hem bey-
den van eenige faecken roerende den testamente van mynder
huysvrouwen wylen was Joncfrouwe *Maria* van *Cats*, ende dat
naer uyt wyfen des testaments van mynder voersz huysvrou-
we. Item begeere ick sonderlinge van mynen testamentoren,
om myne siele ten vollen te quytten ende te ontlaffen, of
ymant ware, die by myne segelinge, of signet, ofte hanttey-
ken, oft alsulcken bewyfe, als mit rechte hy seker ende vast
genoech wesen ofte betoogen mochte, dat ick in eenighe
schult

*nica in Nyvella quinquaginta Petros monetæ ejusdem &c. Cusi hi Lo-
vanij à Philippo. Singuli valebant obolos viginti & novem.*

schult gehouden mocht wesen ymanden, als dan dat sy dien persone also voldoen, dat myn siel daer mede genoech ontlast ende gequyt sal wesen voor Godt, want myne uysterste wille ende hertelycke begeerte is, dat niemant by myn vercort ofte veronrecht en sy, waer by myne siele mochte comen tot eenigen laste. Ende overmits dat ick wille ende uysterlyck begeere, dat dit myn tegenwoordige testament ende uysterste wille met al dat daer inne geschreven ende begrepen staet wel ende volcomelyck gehouden worde, soo heb ick gecoren ende kiese tot mynen testamentoren ende executoren van desen mynen testament ende uystersten wille den Eerweerdigen Vader in Gode *David van Bourgoignen* Heer ende Biscop van Utrecht, Heer van s'Gravesande, Abt van Middelburch, *Anna van Bourgoignen* myne witachtige huysvrouwe, *Anna van Boffuyt* Vrouwe van Yselfteyne myne Vrouw moeder, Heer *Franck van Borsselen* Grave van Oostervant, Heer *Boudewyn van Boffuyt* Heere van Vintune mynen Oom, Heer *Pieter van Boffuyt*, Mr. *Gofen* Heer Doctoor in de Godheyt mynen Biechtvader, ofte Mr. *Jacop Thomas soen* Canonic Sinte Pieters in Middelburch in die stede van hem, *Adriaen van Meuwen*, ende Heer *Claes Simons soen* Prochy-pape tot St. Laurens, ende geve een ygelyck van hem lieden een schale van twee marck ofte xii. croonen daer voor. Ende ick sette in hare handen alle myne goeden roerende ende onroerende, hoedanich dat sy syn, ofte hoe ende waer dat sy gelegen ende gestaen syn, niemant van mynen erfgenamen hant dair ane te slaen, of die te porren of te doen porren by hem luyden ofte by ymant anders voor den tyt, dat dit myn tegenwoordich instrument ende testament, ende al dat daer inne geschreven ende begrepen staet van punste tot punste wel ende volcomelyck gehouden, ende betaelt ende voldaan sal wesen. Voort begeere ick, waert dat saecke dat dese myne voernoemde Testamentoers niet wel versamen of te goede comen en mochten om dese myne uysterste wille ende Testamente te volbrengen, dat als dan vier ofte drie ten minsten van hem lieden sullen mogen myn testamente voorsz betalen ende voldoen van myne aldereerstengoeden, Behoudelyken dies dat van den drien oft van den vieren mynen huysvrouwe *Anna van Bourgongien* Vrouwe van *Brugdamme* een sal wesen, ende

Tom. II. Pp myn

myn Vrouwe moeder boven genoemt die ander, so datmen in desen mynen voorſz teſtamente niet ſluyten oft doen en ſal ſonder haerlieder conſent. Ende waer dat ſake, dat myne erſgenamen ofte ymant van hem lieden by hem ſelven ofte by ymant anders dit myn tegenwoordich teſtament ende uyterſte wille wederriepe oft weder ſeyde, oft in eeniger manieren daer tegens dede, of quam om dat te beletten, die make ick ondeelachtich ende onterve van alſulcken deele alſe hem lieden oft ymant van hem allen van myn fouden mogen beſterven, ende gunne alſulcken deel mynen Heer van *Bourgoengen*, ende ſynen ſone den Grave van *Charloys*, ende den Eerwaardigen Vader in Gode *David* van *Bourgoignen* Heere ende Biſſcop van Utrecht elck ſyn aendeel, ende begeere van hem drien van Godes wegen myn teſtament ende uyterſte wille te volcomen ende te volbrengen ſonder ymants wederſeggen, Gevende oick mede *Martyn Gelyſſen* mynen Boutelier een nobel, *Bert* myn Schout enen nobel, ende *Meus* myn Bouknecht enen Bourgoenſchen ſchilt, Proteſterende ende verklarende, dat ick dit myn tegenwoordich teſtament ende uyterſte wille, alſo lange alſe ick leve, mach veranderen, vermeerſen, wederroepen, declareren, als nu dat punt roerende van myne erſgenamen ende wie die weſen ſullen na mynre doot, als dat niemant deelen en ſal van myn dan die voorgeſproken perſonen, namentlyck ſo is myne wille ende verclaringe, dat oock deelen ſullen hare erſgenamen, die van haren lyve gecomen ſyn, ware dat die voor uytgeſproken perſonen by namen niet waren in der tyt. Ende waert ſake dat ick dat niet wederriepe, ofte eenich ander teſtament, uyterſte wille, ofte codicille makede in mynen leven, ſo ſal dit in allen manieren ende poinſten, als in dit openbaer inſtrument geſchreven ſtaet, mynen wille weſen ende blyven, Biddende oortmoedelycken den Deurluchtigen Heere ende Prince Hertoge *Philips*, mynen Genadigen Heer, den Hertoge van *Bourgoignen*, den Eerwaardigen in Gode vader *David* van *Bourgoengen* Heer ende Biſcop van Utrecht, dat ſy deſen tegenwoordigen mynen uyterſten wille confirmeren ende approberen, ende alle myne Teſtamenteurs ende executeurs voergenoemt, dat ſy dit over my beſegelen ende kennen. Super quibus omnibus & ſingulis dictus Dn. Adrianus miles me

Nota-

Notarium publicum debita cum instantia requisivit, ut sibi super his unum vel plura conficerem instrumentum seu instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, die, Pontificatu, & aliis, quibus supra, ante castrum Welterzouburch dicti nobilis Dn. Adriani de Borsalia militis, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris *Baldewino Baldewini, Johanne Petri, & Adriano Johannis*, laicis Trajectensis dioceseos, aliisque pluribus fide dignis testibus, ad præmissa vocatis pariterque rogatis. Et ego Petrus filius *Johannis de Boode* clericus Trajectensis dioceseos publicus sacra Imperiali auctoritate & ordinaria admissione Notarius, quia præmissis omnibus interfui, ea fieri vidi & audiui, idcirco hoc præsens publicum instrumentum manu alterius, me ceteris impedito negotiis, fideliter conscriptum exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus, & specialiter in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum requisitus.

IX.

*Testamentum Arnoldi Domini de Sevenbergben Ann. c15.
cccc, lxxxiii.*

In nomine Domini Amen. Tenore præsentis publici instrumenti cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno à nativitate Domini c15. cccc. lxxxiii. indictione prima, mensis vero Augusti die xxv. hora ix. ante meridiem vel quasi Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dn. Sixti divina providentia Papæ quarti anno xiii. in mei Notarii publici subscripti testiumque infra scriptorum vocatorum propter hoc specialiter & rogatorum præsentia personaliter constitutus generosus & nobilis vir Arnoldus Dominus de Sevenbergen Baro Trajectensis diocesis, corpore sanus, nec non suarum mentis, discretionis pariter, & rationis compos existens, non immemor verbi Prophetæ dicentis, *Dispone domui tue quia morieris tu &c.* animadvertens etiam & attendens omnia hujus mundi momentanea subverti transmutatione, cumque nihil certius sit morte, ejusque hora nihil incertius, stituit conditionis humanæ inevitabile debitum ordinatione testa-

mentaria seu alia dispositione quacunque licita, feliciter in Domino praevenire, operando dum dies est, motus doctrina Salvatoris, ne mortis nocte superveniente, in qua nemo operari potest, sua extrema voluntas debito suo fine frustratur, & opus intentum maneat incompletum, deliberationibus praevis, & bene maturis, super hoc ut asseruit, praehabit, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius potuit ac debuit, suum testamentum aut ultimam ejus voluntatem condidit, fecit & ordinavit, pro ut in quadam papiri cedula ibidem exhibita & producta, atque per me Notarium publicum publice lecta in vulgari continebatur & continetur, tenorem qui sequitur continens. In den name Goeds, Vaders, Soens, en Heiligen Geests Amen. Ic Aernt Here tot Sevenberghen, machtich mynre sinnen, myns verstants, ende reden, overdenckende dat ic ende alle menschen van deser eerden sterflike syn, ende niet sekere dan die doot en is, noch onsekerer dan die uere ende stonde des doots, ende niemant den doot ontgaen en mach, hebbe daerom bi minen vrien moetwille, om sekere redene ende treflike saken, my daer toe porrende, van sulcke myne goeden ende have my van Gode verleent, hier na verclaert ende gespecificeert, myn testament ende uterste wille gemaect ende geordineert, make ende ordinere mit desen mynen tegenwoerdigen brieve in der bester forme, wege, ende wyse, dat ic conde ende mochte, geliken hier na geschreven is, op dat ymmer na mynre doot tuschen minen kinderen, of ymant anders om die selve mine goeden ende haven wille gene twist, noch onvrede en come in eniger wys, ende Joncfrouwe Gysbrecht van Sevenbergen myn joncste dochter van dese selve goeden na geschreven versien ende besorget om sekere verdiensten aen my verscult ende verdient synde, ende oft God wil noch verdinen sal, ende om sonderlinge gunste ende liefde, die ic tot haer drage, ende oick om haer leven ende staet, ist dat sy my verleeft eerbaerlike daer mede te dragen, ende op dat si myn siele te bet gedencken sal mit aelmoesen, bedingen, ende goede wercken, in manieren na geschreven. Te weten, so is myne uterste wille ende begeerte, dat ic in enen gerechten testament of uysterste wille gegeven, besproken, ende gemaect hebbe, geve, bespreke, ende make mit desen, Jongfrou

frou Gysbrecht myn joncste dochter voersz, indien ic voer
haer sterve ende oslivich worde, tot enen vrien eygen erflick
ende ewich, In den eersten, dat huys van *Luchtenborch* mit
syn erve ende toebehoren staende binnen *Sevenberghen*, t'welc
ic gecoft ende getimmert hebbe, ende den Hoff ende boem-
gaert, die daer an die Zuytside an leet, gaende totten graft
van den Castele toe, twelc der luden erve plach te wesen
ende noch Suytwerts op na der creken van *Hafeldonc* toe, en-
de also Oestwaart ende Noorwaart op om *Zevenberghen*, gaen-
de totten gemeenen dam, die men heet den *Noorddam*, dat
getal van drie hondert mergen lants toe, die welcke ic vercre-
gen hebbe mit grooten costen, die ic dair an geleit hebbe van
dicken damme ende andere swaren costen, wanter te voren al
water ende slyck is geweest, weleke alle percelen voirsz ic ge-
coft ende vercregen hebbe als voirsz is, sint ter tyt dat myn
huysvrouwe saliger gedachten gestorven is geweest. Item noch
alsulcke losrenten, landen, ende ernisse, als ic leggende heb-
be int *Steenberchse* meer, twelck ic ten deele vercregen heb-
be tegen den Grave van *Nassouwe*, ende noch voirt int oude
Sevenberchse lant, al alsulcke losrent, lant, ende erve, als ic
oock aldair leggende hebbe mit synen toebehoren. Item noch
so make ic ende geve Joncfrou Gysbrecht myne dochter voersz
al alsulcke goeden, renten, ende erven, als ic leggende mach
hebben binnen geheten dat *Hoff* van *Sevenberghen* mit twee
hoeven ende bossgagye, mit lande, erve, ende allen heuren
toebehoren, liggende bi den gerichte ende gallege van *Liere*.
Ende oick al alsulcke renten ende erven als ic liggende hebbe
binnen der parochien van *Ranst* ende van *Vrunde* mit syn toe-
behoren. Item noch so make ic ende geve Joncfrou Gysbrecht
myn dochter voersz al alsulcke goede, renten, ende erven,
als ic liggende mach hebben binnen den lande van *Hoefden*
mit der Heerlicheyt van *Heesbeen*. Item noch so make ic, be-
spreke, ende geve Joncfrou Gysbrecht myn joncste dochter
voersz alle myn imboel ende huysfraet, mitgaders alle clederen,
harnasch, cleynood, juwelen, gesteeente, gout, silver, gesla-
gen ende ongeslagen, gemunt ende ongemunt, gouden ende
silveren gelt, silverwerck van scalen, creusen, verdeckt ende
onverdeckt, coppen, kannen, lepelen, ende andere juwelen,

hoe die genoemt mogen gewesen, (1) mit allen ander cathe-
 len van bedden, bedsteden, dekenen, slaepplakenen, tafella-
 kenen, dwalen, lynewaet, houtwerck, yferwerck, tinnewerck,
 ende coperwerck, voert alle andere roerende goede hier onge-
 noemt, hoe die hieten ende genoemt mogen wesen, die ic nu
 ter tyt hebbe of namaels vercrigen mach, ende mitter doot
 ruymen sal, waer ende in wat plaetfen ende onder wien die
 gevonden sullen worden, niet uytgefondert, ende daer toe al
 alsulcke inschulden, als men mi in myn overlyden schuldig we-
 sen sal, het si op dagen te betalen, of anders, in wat manie-
 ren of van wat sake dattet sy, om haer vrie eygen wille daer
 mede te doen, ende sonder ymant wie hy sy, ende sonderlin-
 ge Vrouwe *Marie* Huysvrouwe ende medegefellinne Heren *Cornelis*
 van Bergen Ridder myn ontfte dochter, of ymant van
 horen wegghen, daer enigerhande seggen in te hebben, int gro-
 te of int cleyne, ende sonder dat sy gehouden sal wesen Vrou-
 we *Maria* myn ontfte dochter voersz, oft ymant anders van
 hairren wegghen yet daer of uyt te reycken, mede te deelen,
 of eenige rekeninghe, bewys, of reliqua, daer dat voersz is,
 te doen rechtelic, of anders, ende oock sonder wederseggen
 ende wederroepen van Vrouwe *Maria* myn dochter voersz, of
 ymant anders van horen wegghen, off dat sy of ymant anders
 van

(1) *Catbelen sunt supellex, mobilia. Leges Edwardi Angliæ Regis cap. 35. Juxta facultates suas & possessiones, & juxta catalla sua.*
 ** *Ingulfus hist. Croyland. p. 894. Cum suis catallis omnibus mobili-
 bus. Jus catalli, quod quis habet in bonis manus mortuæ, seu ho-
 minis adscriptitii, jus optimum quodque, quod & melius catallum,
 ex mobilibus defuncti, seu supellectile ejus, eligendi. Charta apud
 Miræum diplom. Belg. lib. 2. cap. 67. Statui ut à nullo milite, qui sit
 de familia vel advocacione mea melius mobile, quod quidem melius catbe-
 lum dicitur, de cetero accipiat post ejus decessum &c. A catulis seu
 catellis deducit Burgund. ad conf. Flandr. tr. 15. quod & pecudes
 potissimum catalla olim dicta. Quarum cum caput præcipua etiam
 pars, melius catallum vulgo etiam t'beste boest. Magna charta An-
 gliæ tit. de prærog. reg. p. 3. Rex habebit omnia catalla felonum, dam-
 natorum, & fugitivorum.*

** *Wielant in Prax. Civ. Tit. 10. Cap. 5. num. 2. & 3. Ende in execu-
 tie personele d'Executeur procedeert op de goeder van den gecondemnerden by sub-
 hastatie ende verkoopinghe in dezer manieren. Eerst gaat hy op 't Catbeyl, daar
 na op de erve (immobilia) daar na op het Leen &c.*

van hoirent wegghen hier tegens sullen mogen doen by weghe van fayte, ofte anders mit enige rechtvorderinghe, geestelic oft waerlic, in wat manieren dattet sy, des so sal Joncfrou *Gysbrecht* myn joncste dochter voersz alleen gehouden wesen te voldoen, volbrengen, ende bi rade van minen executoren ende testamentoren hier na gescreven te betalen alsulcke testament ende uysterste wille, ende al dat ghene, dat si na doode van mi gemaect, geordineert, ende beschreven vinden sal mit minen groten segel ende brieven, ende mit mynre hant geteykent, geestelike ende wairlike personen, ende boven al myn huysgesin, die my trouwelic gedient hebben, ende oick mede sulken testament ende uystersten wille, als ic bi Heer *Gerit* Humans soen *Cureyt* tot *Sevenberghen* gemaect ende geordineert hebbe, ende noch voer myn doet by Notaris off by minen Priester myn sacrament in myn uysterste gevende, ende ministrerende, ende bi tuyghen of anders behoirlike tot salicheit mynre sielen, ende anders, gemaect ende geordineert sal hebben. Welcke makinge ende brieven so geordineert ende gemaect wesende wil ic van waerden, ende van sulcker cracht ende sterc-hede te wesen, of die in dit jegenwoordige instrument, datic van u Notaris in der bester formen begeere gemaect te hebben, geexpresseert, geïnscereert, ende beschreven waren, ende dair toe alleen uytreyken ende betalen alle myn blykende sculden, die na mynre doot bevonden sullen wesen mit myn segele ende brieven, ende mit myn hant geteykent, ende daer boven die costen van der uytvaert, ende van ter aerden te brengen, ende voort alle dootscult eerlyck ende tamelyck, op die verbeurnisse van alle die goeden roerende ende onroerende voersz. Want waert dat Joncfrou *Gysbrecht* myn dochter voirsz, dat Godt verhoeden moet, al t'gene dat voirsz staet niet geheel en betaelde, noch voldede, ende volbrochte, so is myn uterste wille, dat als dan die een helfte van alle die goeden voirsz comen, erven, ende succederen soude op myn twee neven ende Suster sonen *Arent* ende *Gerit* Brukehuysen gebroederen, ende die ander helfte in rechter aelmiffen op twee parochi-kercken, te weten in den *Hage* ende tot *Sevenbergen*, ende op dat Convent van den Prekeren in den *Hage*, ende dat Convent van den Minnebroederen tot *Dordrecht* gelyk, sonder wederseggen van Joncfrou *Gysbrecht* myn dochter

ter voirnoemt, of ymant anders, behoudelyc dat myn neven voirsz als dan gehouden wesen sullen die een helfte, ende die Kerckmeesteren in der tyt wesende van den kercken voersz mit die twe Conventen voirsz die ander helfte, te doen betalen, ende volbrengen van al 't gene dat voersz staet. Ende om alle dat voirsz staet ende gemaict is of namaels in der manieren voirsz gemaict mach worden, volcomen worde, ende volcomen effect sorteren mach; so hebbe ic *Arent* Here tot Sevenbergen voersz mit myn vrien moetwille ende goeden voersien ende mit ryphen rade genomen ende gecoren, neme ende kiese myn Executoers ende Testamentoers te wesen den eerbaren Heren *Gerit Humans* Priester (1) Cureyt van Sevenbergen, ende Meester *Ian Duyck* van Dordrecht, den selven minen Testamentoers volcomen macht gevende alle dat voersz is rechtelic ende bi faite te volcomen, also wel dat tegenwoordich gescreven ende gemaict is, als dat namaels gemaict mach worden, bi codicillen, of anders behoerlic, hoe dattet gebeuren mach in alre manieren, alst voersz staet. Item voirt so behoude ic an mi machte ende auctoriteyt al dat voersz is te mogen vermeerden ende verminderen, toe ende af te doen, ende veranderen tot mynre geliefsten bi minea leven mit minen brieven, of voer Notaris, of enen Priester, off anders in alre manieren alst voir verclaert staet. Ende want dit myn Uterste Wille is, ende ic van wairden houden wil, ende van minen ernamen ende nacomelingen gehouden wil hebben, so requireer ic u Notaris voir dese tegenwoordige tugen, dat gi mi hier off een instrument of meer in der bester formen maken wilt, ende bidde ootmoedelic minen Genadigen Heer den Hertoghe van Oestrenryck, van Bourgoengen &c. als Grave van Hollant off sinen Stedehouder in sinen name, dat hem believen wil dese mine Uterste Wille voersz, ist dattet van node sy, mit sinen brieven in transfixe off anders te approberen ende confirmeren. Hanc autem ordinationem præmissam omnibus modo & forma, prout in vulgari, ut præmittitur, habetur & continetur, *Arnoldus* Dominus de Sevenbergen Baro testator præfa-

tus

(1) A cura *Curatus*. Idem qui *Presbyter*, *Parochus*, *Pastor*, *Plebanus*. Unde & *Priester* *Cureyt* infra. A cura plebis *Plebanus*. A cura parochiæ, seu ecclesiæ parochialis, cui præest, *Parochus*.

tus fore dicit suam voluntatem extremam , quam valere voluit jure Testamenti , aut codicillorum , donationis causa mortis , aut alias quovis jure cujuscunque ultimæ voluntatis , quo melius & efficacius de jure aut consuetudine valere poterit & debet. De & super quibus omnibus & singulis præmissis testator supradictus petiit sibi fieri à me Notario publico subscripto unum seu plura publicum seu publica instrumentum aut instrumenta , dictamine cujuscunque sapientis. Acta fuerunt hæc in domo inhabitationis dicti testatoris , sub anno , indictione , die , mense , hora , & Pontificatu , quibus supra , præsentibus ibidem venerabili & honorabilibus viris , fratre Johanne de Breda ordinis Minorum in sacra pagina Licentiato , & Terminario villæ Hagenfis Confessore suo presbytero , nec non Frederico filio Jacobi de Bruekel , Johanne Duycker , & Johanne filio Antho- nii laycis Trajectensis diœcesis , testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

X.

Testamentum D. Iudoci de Wynsen Amm.

CIO. cccc. xci.

In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem Domini cio. cccc. xci. indictione xii. die vero Mercurii post Dominicam *Jubilate* xxiv. mensis Aprilis , hora vespertarum vel quasi , Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno suo secundo , in mei Notarii publici ac testium infra scriptorum ad hoc specialiter rogatorum & vocatorum præsentia personaliter constitutus honorabilis vir Dn. *Iudocus de Wynsen* Canonicus ecclesiæ S. Petri Trajectensis compos per gratiam Domini nostri Jesu Christi suorum mentis , corporis , rationis , & intellectus , attendens quod nichil morte certius , nihilque incertius ejus hora , ne inevitabilis ac repentina mortis calamitas eum præcurrat intestatum , cupiens ob hoc hujusmodi mortis suæ horam tam incertam tamque inevitabilem rerum ac bonorum suorum omnium & singulorum , mobilium & immobilium , præsentium & futurorum , undique provenientium , aut in quibuscunque speciebus existentium testamentaria sua dispositione

Tom. II.

Qq

præ-

** An
iemand?

** Vide
§. ult.
Inst.
quib.
mod. tes-
tam. inf.

Ende so sette ick in dier wyfen myn erfgenamen tot de-
ser tyt , alse naer mynen doode , Joncfrou *Beatrix* van
Borsselen Canonisse te Bergen in Henegouwen myne moeye,
Heer *Adriaen* van *Voorboute* Ridder mit alre synder sus-
ter kinderen , Heer *Boudewyn* van *Bossuyt* mynen Oem ,
Heer *Pieter* van *Bossuyt* mynen neve , Heer *Wouter* van *Bos-
suyt* mynen neve , die Vrouwe van *Treslongue* mit hore
Suster , Heer *Segers* wyf *Heerties* , ende late hem naer my-
ne doot die erven ende goederen , die haer van rechts we-
gen comen mogen. Item voort ist myne uysterste wille , dat
niemant anders na mynre doot erfgenome wesen en sal , dan
dese voorgenoemde personen , die naemelyck vernoemt syn ,
ende dat om redenen en saken wille , die ick mit goeden deli-
berationen overlegt ende bedacht hebbe , Ende waert saecke dat
daer ** niemant anders van eenige personen , dan daer voerge-
noemt syn , sich vermate erfgenaem te wesen , ende mede deele-
len wilde metten voergenoemden personen , of dat mit recht
te vervolgen , het ware mit impugnatie , of mit appellatie ,
macht ofte cracht , ofte mit enigerhande hulpe van rechte , so
make ick dan haer deel machtich , die dat doen ende bewy-
sen condé , ** erfgenaem te wesen den Doorluchtichsten Heer
ende Prince Hertoge *Philips* &c. mynen Heer van *Bourgoi-
gnen* , ofte synen rechten erfgenaemen dat ane te vaerden en-
de te onderwynden , ende geve hem dat in vryen eygendom-
me als syn eygen goet. Item so begeere ick op myne testa-
mentoeren , dat sy voldoen sullen binnen den jare na mynre
doot allen den ghenen , die eenige redelycke betoogen sullen
mogen bewysen , dair ick inne gehouden ben , ende hem bey-
den van eenige saecken roerende den testamenten van mynder
huysvrouwen wylen was Joncfrouwe *Maria* van *Cats* , ende dat
naer uyt wyfen des testaments van mynder voersz huysvrou-
we. Item begeere ick sonderlinge van mynen testamentoren ,
om myne siele ten vollen te quytten ende te ontlasten , of
ymant ware , die by myne segelinge , of signet , ofte hantteye-
ken , oft alsulcken bewyse , als mit rechte hy seker ende vast
genoech wesen ofte betoogen mochte , dat ick in eenighe
schuld

*nica in Nyvella quinquaginta Petros monetæ ejusdem &c. Cusi hi Lo-
vanii à Philippo. Singuli valebant obolos viginti & novem.*

schult gehouden mocht wesen ymanden, als dan dat sy dien persone also voldoen, dat myn siel daer mede genoeg ontlast ende gequyt sal wesen voor Godt, want myne uysterste wille ende hertelycke begeerte is, dat niemant by myn vercort ofte veronrecht en sy, waer by myne siele mochte comen tot eenigen laste. Ende overmits dat ick wille ende uysterlyck begeere, dat dit myn tegenwoordige testament ende uysterste wille met al dat daer inne geschreven ende begrepen staet wel ende volcomelyck gehouden worde, soo heb ick gecoren ende kiese tot mynen testamentoren ende executoren van desen mynen testament ende uystersten wille den Eerweerdigen Vader in Gode *David van Bourgoignen* Heer ende Biscop van Utrecht, Heer van s'Gravesande, Abt van Middelburch, *Anna van Bourgoignen* myne witachtige huysvrouwe, *Anna van Bossuyt* Vrouwe van Yselfteyne myne Vrouwe moeder, Heer *Franck van Borsselen* Grave van Oostervant, Heer *Boudewyn van Bossuyt* Heere van Vintune mynen Oom, Heer *Pieter van Bossuyt*, Mr. *Gosen* Heer Doctor in de Godheyt mynen Biechtvader, ofte Mr. *Jacop Thomas* seen Canonic Sinte Pieters in Middelburch in die stede van hem, *Adriaen van Meuwen*, ende Heer *Claes Simons* seen Prochy-pape tot St. Laurens, ende geve een ygelyck van hem lieden een schale van twee marck ofte xii. croonen daer voor. Ende ick sette in hare handen alle myne goeden roerende ende onroerende, hoedanich dat sy syn, ofte hoe ende waer dat sy gelegen ende gestaen syn, niemant van mynen erfgenamen hant dair ane te slaen, of die te porren of te doen porren by hem luyden ofte by ymant anders voor den tyt, dat dit myn jegenwoordich instrument ende testament, ende al dat daer inne geschreven ende begrepen staet van punste tot punste wel ende volcomelyck gehouden, ende betaelt ende voldaan sal wesen. Voort begeere ick, waert dat saecke dat dese myne voernoemde Testamentoers niet wel versamen of te goede comen en mochten om dese myne uysterste wille ende Testamente te volbrengen, dat als dan vier ofte drie ten minsten van hem lieden sullen mogen myn testamente voorsz betalen ende voldoen van myne aldereerstengooden, Behoudelyken dies dat van den drien oft van den vieren mynen huysvrouwe *Anna van Bourgongien* Vrouwe van *Brugdamme* een sal wesen, ende

Lam. II.

Pp

myn

myn Vrouwe moeder boven genoemt die ander, so datmen in desen mynen voorſz testamente niet ſluyten oft doen en ſal ſonder haerlieder conſent. Ende waer dat ſake, dat myne erſgenamen ofte ymant van hem lieden by hem ſelven ofte by ymant anders dit myn tegenwoordich testament ende uyterſte wille wederriepe oft weder ſeyde, oft in eeniger manieren daer tegens dede, of quam om dat te beletten, die make ick ondeelachtich ende onterve van alſulcken deele alſe hem lieden oft ymant van hem allen van myn ſouden mogen beſterven, ende gunne alſulcken deel mynen Heer van *Bourgoengen*, ende ſynen ſone den Grave van *Charloys*, ende den Eerwaardigen Vader in Gode *David* van *Bourgoignen* Heere ende Biſcop van Utrecht elck ſyn aendeel, ende begeere van hem drien van Godes wegen myn testament ende uyterſte wille te volcomen ende te volbrengen ſonder ymants wederſeggen, Gevende oick mede *Martyn Gelyſſen* mynen Boutelier een nobel, *Bert* myn Schout enen nobel, ende *Meus* myn Bouknecht enen Bourgoenſchen ſchilt, Proteſterende ende verklarende, dat ick dit myn tegenwoordich testament ende uyterſte wille, alſo lange alſe ick leve, mach veranderen, vermeerſen, wederroepen, declareren, als nu dat punt roerende van myne erſgenamen ende wie die weſen ſullen na mynre doot, als dat niemant deelen en ſal van myn dan die voorgeſproken perſonen, namentlyck ſo is myne wille ende verclaringe, dat oock deelen ſullen hare erſgenamen, die van haren lyve gecomen ſyn, ware dat die voor uytgeſproken perſonen by namen niet waren in der tyt. Ende waert ſake dat ick dat niet wederriepe, ofte eenich ander testament, uyterſte wille, ofte codicille makede in mynen leven, ſo ſal dit in allen manieren ende poincten, als in dit openbaer instrument geſchreven ſtaet, mynen wille weſen ende blyven, Biddende oormoedelycken den Deurluchtigen Heere ende Prince Hertoge *Philips*, mynen Genadigen Heer, den Hertoge van *Bourgoignen*, den Eerweerdigen in Gode vader *David* van *Bourgoengen* Heer ende Biſcop van Utrecht, dat ſy deſen tegenwoordigen mynen uyterſten wille confirmeren ende approberen, ende alle myne Testamenteurs ende executeurs voergenoemt, dat ſy dit over my beſegelen ende kennen. Super quibus omnibus & ſingulis dictus Dn. Adrianus miles me

Nota.

Notarium publicum debita cum instantia requisivit, ut sibi super his unum vel plura conficerem instrumentum seu instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, die, Pontificatu, & aliis, quibus supra, ante castrum Westerzouburch dicti nobilis Dn. Adriani de Borsalia militis, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris *Baldewino Baldewini, Johanne Petri, & Adriano Johannis*, laicis Trajectensis diœceseos, aliisque pluribus fide dignis testibus, ad præmissa vocatis pariterque rogatis. Et ego Petrus filius *Johannis de Boode* clericus Trajectensis diœceseos publicus sacra Imperiali auctoritate & ordinaria admissione Notarius, quia præmissis omnibus interfui, ea fieri vidi & audiui, idcirco hoc præsens publicum instrumentum manu alterius, me cæteris impedito negotiis, fideliter conscriptum exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegì, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus, & specialiter in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum requisitus.

IX.

*Testamentum Arnoldi Domini de Sevenberghen Ann. c10.
cccc, lxxxiii.*

In nomine Domini Amen. Tenore præsentis publici instrumenti cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno à nativitate Domini c10. cccc. lxxxiii. indictione prima, mensis vero Augusti die xxv. hora ix. ante meridiem vel quasi Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dn. Sixti divina providentia Papæ quarti anno xiii. in mei Notarii publici subscripti testiumque infra scriptorum vocatorum propter hoc specialiter & rogatorum præsentia personaliter constitutus generosus & nobilis vir Arnoldus Dominus de Sevenbergen Baro Trajectensis diœcesis, corpore sanus, nec non suarum mentis, discretionis pariter, & rationis compos existens, non immemor verbi Prophetæ dicentis, *Dispone domui tue quia morieris tu &c.* animadvertens etiam & attendens omnia hujus mundi momentanea subverti transmutatione, cumque nihil certius sit morte, ejusque hora nihil incertius, studeat conditionis humanæ inevitabile debitum ordinatione testa-

mentaria seu alia dispositione quacunque licita, feliciter in Domino prævenire; operando dum dies est, motus doctrina Salvatoris, ne mortis nocte superveniente, in qua nemo operari potest, sua extrema voluntas debito suo fine frustratur, & opus intentum maneat incompletum, deliberationibus præviis, & bene maturis, super hoc ut asseruit, præhabitis, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius potuit ac debuit, suum testamentum aut ultimam ejus voluntatem condidit, fecit & ordinavit, pro ut in quadam papiri cedula ibidem exhibita & producta, atque per me Notarium publicum publice lecta in vulgari continebatur & continetur, tenorem qui sequitur continens. In den name Goeds, Vaders, Soens, en Heiligen Geests Amen. Ic Aernt Here tot Sevenberghen, machtich mynre sinnen, myns verstants, ende reden, overdenckende dat ic ende alle menschen van deser eerden sterflike syn, ende niet sekerer dan die doot en is, noch onsekerer dan die nere ende stonde des doots, ende niemant den doot ontgaen en mach, hebbe daerom bi minen vrien moetwille, om sekere redene ende treflike saken, my daer toe porrende, van sulcke myne goeden ende have my van Gode verleent, hier na verclaert ende gespecificeert, myn testament ende uterste wille gemaeckt ende geordineert, make ende ordinere mit desen mynen tegenwoerdigen brieve in der belter forme, wege, ende wyse, dat ic conde ende mochte, geliken hier na geschreven is, op dat ymmer na mynre doot tusschen minen kinderen, of ymant anders om die selve mine goeden ende haven wille gene twist, noch onvrede en come in eniger wys, ende Joncfrouwe Gyrbrecht van Sevenbergen myn joncste dochter van dese selve goeden na geschreven versien ende besorget om sekere verdiensten aen my verscult ende verdient synde, ende oft God wil noch verdinen sal, ende om sonderlinge gunste ende liefde, die ic tot haer drage, ende oick om haer leven ende staet, ist dat sy my verleeft eerbaerlike daer mede te dragen, ende op dat si myn siele te bet gedencken sal mit aelmoesen, bedingen, ende goede wercken, in manieren na geschreven. Te weten, so is myne uterste wille ende begeerte, dat ic in enen gerechten testament of uyterste wille gegeven, besproken, ende gemaeckt hebbe, geve, bespreke, ende make mit desen. Joncfrou

frou Gysbrecht myn joncste dochter voersz, indien ic voer haer sterve ende oslivich worde, tot enen vrien eygen erflick ende ewich, In den eersten, dat huys van *Luchtenborch* mit syn erve ende toebehoren staende binnen *Sevenberghen*, t welc ic gecoft ende getimmert hebbe, ende den Hoff ende boemgaert, die daer an die Zuytside an leet, gaende totten grast van den Castele toe, twelc der luden erve plach te wesen ende noch Suytwerts op na der creken van *Hafeldonc* toe, ende also Oestwaart ende Noorwaart op om *Zevenberghen*, gaende totten gemeenen dam, die men heet den *Noordam*, dat getal van drie hondert mergen lants toe, die welcke ic vercregen hebbe mit grooten colten, die ic dair an geleit hebbe van dicken damme ende andere swaren costen, wanter te voren al water ende slyck is geweest, welcke alle percelen voirsz ic gecoft ende vercregen hebbe als voirsz is, sint ter tyt dat myn huysvrouwe saliger gedachten gestorven is geweest. Item noch alsulcke losrenten, landen, ende ernisse, als ic leggende hebbe int *Steenberchse* meer, twelck ic ten deele vercregen hebbe tegen den Grave van *Nassouwe*, ende noch voirt int oude *Sevenberchse* lant, al alsulcke losrent, lant, ende erve, als ic oock aldair leggende hebbe mit synen toebehoren. Item noch so make ic ende geve Joncfrou Gysbrecht myne dochter voersz al alsulcke goeden, renten, ende erven, als ic leggende mach hebben binnen geheten dat *Hoff* van *Sevenberghen* mit twee hoeven ende bossagye, mit lande, erve, ende allen heuren toebehoren, liggende bi den gerichte ende gallege van *Liere*. Ende oick al alsulcke renten ende erven als ic liggende hebbe binnen der parochien van *Ranst* ende van *Vrunde* mit syn toebehoren. Item noch so make ic ende geve Joncfrou Gysbrecht myn dochter voersz al alsulcke goede, renten, ende erven, als ic liggende mach hebben binnen den lande van *Hoesden* mit der Heerlicheyt van *Heesbeen*. Item noch so make ic, bespreke, ende geve Joncfrou Gysbrecht myn joncste dochter voersz alle myn imboel ende huysraet, mitgaders alle clederen, harnasch, cleynood, juwelen, gelsteente, gout, silver, geslagen ende ongeslagen, gemunt ende ongemunt, gouden ende silveren gelt, silverwerck van scalen, creusen, verdeckt ende onverdeckt, coppen, kannen, lepelen, ende andere juwelen,

hoe die genoemt mogen gewesen, (1) mit allen ander cathe-
len van bedden, bedsteden, dekenen, slaepplakenen, tafella-
kenen, dwalen, lynewaer, houtwerck, yserwerck, tinnewerck,
ende coperwerck, voert alle andere roerende goede hier onge-
noemt, hoe die hieten ende genoemt mogen wesen, die ich nu
ter tyt hebbe of namaels vercrigen mach, ende mitter doot
ruymen sal, waer ende in wat plaetsen ende onder wien die
gevonden sullen worden, niet uytgesondert, ende daer toe al
alsulcke inschulden, als men mi in myn overlyden schuldig we-
sen sal, het si op dagen te betalen, of anders, in wat manie-
ren of van wat sake dattet sy, om haer vrie eygen wille daer
mede te doen, ende sonder ymant wie hy sy, ende sonderlin-
ge Vrouwe Marie Huysvrouwe ende medegesellinne Heren Cor-
nelis van Bergen Ridder myn outste dochter, of ymant van
horen wegghen, daer enigerhande seggen in te hebben, int gro-
te of int cleyne, ende sonder dat sy gehouden sal wesen Vrou-
we Maria myn outste dochter voersz, oft ymant anders van
hairren wegghen yet daer of uyt te reycken, mede te deelen,
of eenige rekeninghe, bewys, of reliqua, daer dat voersz is,
te doen rechtelic, of anders, ende oock sonder wederseggen
ende wederroepen van Vrouwe Maria myn dochter voersz, of
ymant anders van horen wegghen, off dat sy of ymant anders
van

(1) Catbelen sunt supellex, mobilia. Leges Edwardi Angliæ
Regis cap. 35. *Juxta facultates suas & possessiones, & juxta catalla sua.*
** Ingulfus bish. Croyland. p. 894. *Cum suis catallis omnibus mobili-
bus. Jus catalli, quod quis habet in bonis manus mortuæ, seu ho-
minis adscriptitii, jus optimum quodque, quod & melius catallum,
ex mobilibus defuncti, seu supellectile ejus, eligendi. Charta apud
Miræum diplom. Belg. lib. 2. cap. 67. Statui ut à nullo milite, qui sit
de familia vel advocacione mea melius mobile, quod quidem melius catbe-
lum dicitur, de cetero accipiat post ejus decessum &c. A catulis seu
catellis deducit Burgund. ad cons. Flandr. tr. 15. quod & pecudes
potissimum catalla olim dicta. Quarum cum caput præcipua etiam
pars, melius catallum vulgo etiam t'beste boeft. Magna charta An-
gliæ tit. de prærog. reg. p. 3. Rex habebit omnia catalla felonum, dam-
natorum, & fugitivorum.*

* Wielant in Prax. Civ. Tit. 10. Cap. 5. num. 2. & 3. *Ende in execu-
tie personele d'Executeur procedeert op de goederen van den gecondemnerden by sub-
hastatie ende verkoopinghe in dezer manieren. Eerst gaat by op 't Catbeyl, daar
na op de erve (immobilia) daar na op het Leen &c.*

van hoirent wegghen hier tegens sullen mogen doen by weghe van sayte, ofte anders mit enige rechtvorderinge, geestelic oft waerlic, in wat manieren dattet sy, des so sal *Joncfrou Gysbrecht* myn joncfte dochter voersz alleen gehouden wesen te voldoen, volbrengen, ende bi rade van minen executoren ende testamentoren hier na gescreven te betalen alfulcke testament ende uytterste wille, ende al dat ghene, dat si na doode van mi gemaect, geordineert, ende beschreven vinden sal mit minen groten segel ende brieven, ende mit mynre hant geteykent, geestelike ende wairlike personen, ende boven al myn huysgesin, die my trouwelic gedient hebben, ende oick mede sulken testament ende uystersten wille, als ic bi Heer *Gerit Humans* soen *Cureyt* tot *Sevenberghen* gemaect ende geordineert hebbe, ende noch voer myn doet by Notaris off by minen Priester my myn sacrament in myn uysterste gevende, ende ministrerende, ende bi tuyghen of anders behoirlike tot salicheit mynre sielen, ende anders, gemaect ende geordineert sal hebben. Welcke makinge ende brieven so geordineert ende gemaect wesende wil ic van waerden, ende van sulcker cracht ende sterchede te wesen, of die in dit jegenwoordige instrument, dat ic van u Notaris in der bester formen begeere gemaect te hebben, geexpresseert, geïnferreert, ende beschreven waren, ende dair toe alleen uytreyken ende betalen alle myn blykende sculden, die na mynre doot bevonden sullen wesen mit myn segele ende brieven, ende mit myn hant geteykent, ende daer boven die costen van der uytvaart, ende van ter aerden te brengen, ende voort alle dootscult eerlyck ende tamelyck, op die verbeurnisse van alle die goeden roerende ende onroerende voersz. Want waert dat *Joncfrou Gysbrecht* myn dochter voirsz, dat Godt verhoeden moet, al t'gene dat voirsz staet niet geheel en betaelde, noch voldede, ende volbrochte, so is myn uterste wille, dat als dan die een helfte van alle die goeden voirsz comen, erven, ende succederen soude op myn twee neven ende Suster sonen *Arent* ende *Gerit Brukehuysen* gebroederen, ende die ander helfte in rechter aelmiffen op twee parochi-kercken, te weten in den *Hage* ende tot *Sevenbergen*, ende op dat Convent van den Prekeren in den *Hage*, ende dat Convent van den Minnebroederen tot *Dordrecht* gelyk, sonder wederseggen van *Joncfrou Gysbrecht* myn dochter

ter

ter voirnoemt, of ymant anders, behoudelyc dat myn neven voirsz als dan gehouden wesen sullen die een helfte, ende die Kerckmeesteren in der tyt wesende van den kercken voersz mit die twe Conventen voirsz die ander helfte, te doen betalen, ende volbrengen van al 't gene dat voersz staet. Ende om alle dat voirsz staet ende gemaect is of namaels in der manieren voirsz gemaect mach worden, volcomen worde, ende volcomen effect sorteren mach; so hebbe ic *Arent* Here tot Sevenbergen voersz mit myn vrien moetwille ende goeden voersien ende mit rypen rade genomen ende gecoren, neme ende kiese myn Executoers ende Testamentoers te wesen den eerbaren Heren *Gerit Humans* Priester (1) Cureyt van Sevenbergen, ende Meester *Ian Duyck* van Dordrecht, den selven minen Testamentoers volcomen macht gevende alle dat voersz is rechtelic ende bi faite te volcomen, also wel dat tegenwoordich gescreven ende gemaect is, als dat namaels gemaect mach worden, bi codicillen, of anders behoerlic, hoe dattet gebeuren mach in alre manieren, alst voersz staet. Item voirt so behoude ic an mi machte ende auctoriteyt al dat voersz is te mogen vermeerden ende verminderen, toe ende af te doen, ende veranderen tot mynre geliefsten bi mineu leven mit minen brieven, of voer Notaris, of enen Priester, off anders in alre manieren alst voir verclaert staet. Ende want dit myn Uterste Wille is, ende ic van waerden houden wil, ende van minen erfnamen ende nacomelingen gehouden wil hebben, so requireer ic u Notaris voir dese tegenwoordige tugen, dat gi mi hier off een instrument of meer in der bester formen maken wilt, ende bidde ootmoedelick minen Genadigen Heer den Hertoghe van Oestrenryck, van Bourgoengen &c. als Grave van Hollant off sinen Stedehouder in sinen name, dat hem believen wil dese mine Uterste Wille voersz, ist dattet van node sy, mit sinen brieven in transfixe off anders te approberen ende confirmeren. Hanc autem ordinationem praemissam omnibus modo & forma, prout in vulgari, ut praemittitur, habetur & continetur, *Arnoldus* Dominus de Sevenbergen Baro testator praefatus

(1) A cura *Curatus*. Idem qui *Presbyter*, *Parochus*, *Pastor*, *Plebanus*. Unde & *Priester* *Cureyt* infra. A cura plebis *Plebanus*. A cura parochiae, seu ecclesiae parochialis, cui praest, *Parochus*.

tus fore dicit suam voluntatem extremam, quam valere voluit jure Testamenti, aut codicillorum, donationis causa mortis, aut alias quovis jure cujuscunque ultimæ voluntatis, quo melius & efficacius de jure aut consuetudine valere poterit & debeat. De & super quibus omnibus & singulis præmissis testator supradictus petiit sibi fieri à me Notario publico subscripto unum seu plura publicum seu publica instrumentum aut instrumenta, dictamine cujuscunque sapientis. Acta fuerunt hæc in domo inhabitationis dicti testatoris, sub anno, indictione, die, mense, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem venerabili & honorabilibus viris, fratre Johanne de Breda ordinis Minorum in sacra pagina Licentiato, & Terminario villæ Hagensis Confessore suo presbytero, nec non Frederico villæ Jacobi de Bruekel, Johanne Duycker, & Johanne filio Anthonii laycis Trajectensis diocesis, testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

X.

Testamentum D. Iudoci de Winsen Am.

cio. cccc. xci.

In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem Domini cio. cccc. xci. indictione xii. die vero Mercurii post Dominicam *Jubilatæ* xxiv. mensis Aprilis, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno suo secundo, in mei Notarii publici ac testium infra scriptorum ad hoc specialiter rogatorum & vocatorum præsentia personaliter constitutus honorabilis vir Dn. *Judocus de Wynsen* Canonicus ecclesiæ S. Petri Trajectensis compos per gratiam Domini nostri Jesu Christi suorum mentis, corporis, rationis, & intellectus, attendens quod nichil morte certius, nihilque incertius ejus hora, ne inevitabilis ac repentina mortis calamitas eum præcurrat intestatum, cupiens ob hoc hujusmodi mortis suæ horam tam incertam tamque inevitabilem rerum ac bonorum suorum omnium & singulorum, mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, undique provenientium, aut in quibuscunque speciebus existentium testamentaria sua dispositione

Tom. II.

Qq

præ-

prævenire, revocando per expressum omnes & singulas testamentarias ordinationes, seu quæcunque Testamenta, illorumque executores, per ipsum ante præsentis Testamenti datam quovis modo factas & facta, & constituta & ordinata, omniaque & singula inde secuta & in eisdem contenta, hoc Testamentum suum sive hanc suam ultimam voluntatem fecit, condidit, & ordinavit in hunc qui sequitur modum. Item inprimis commendavit animam suam Deo omnipotenti ejusque matri virgini Mariæ in æternum benedictæ, beato *Petro* Apostolo Apostolorumque Principi, & *Martino* Confessori, humiliter implorans veniam de delictis. Item sepulturam suam elegit in ecclesia beati *Petri* in loco sibi ordinando per Capitulum. Item voluit, quod omnia debita sua, de quibus legitime constare poterit in futurum, ante omnia debite persolvantur. Item voluit quod exequiæ suæ fiant cum psalterio legendo juxta novam consuetudinem ecclesiarum Trajectensium absque pompa cum omni humilitate. Item dedit & legavit fructus præbendæ suæ anni gratiæ, & pecunias provenientes ex melioratione domus suæ, ecclesiæ beati *Petri*, Salvo quod executores sui exinde emant pallium & duo *loot* argenti redditus perpetui ratione sepulturæ suæ ecclesiæ debita, & psalterium legi faciant. Item cuilibet Canonicorum confratrum suorum existentium in exequiis suis loco prandii unam quartam vini. Item Notario & Scultero cuilibet unum *mingelen wyn*. Item dedit & legavit fraternitati beatæ Mariæ in *Buscoducis* triginta stuferos ratione fraternitatis. Item hospitali Sanctæ *Barbaræ* Trajectensi ratione fraternitatis quinquaginta stuferos. Item dedit similiter & legavit *Carthusiensibus* extra eandem civitatem Trajectensem xxx. florenos Renenses currentes, solvendos infra annum in promptis, vel tot redditus, quot pro triginta florenis hujusmodi emi poterunt. Item dedit *Prædicatoribus*, sororibus conversis, & hospitali Sanctæ *Barbaræ* Trajectensi quindecim florenos Renenses æqualiter dividendos, ut Deum pro anima sua exorent. Item dedit pauperibus duo modia tritici pro panibus distribuendis. Item dedit *Hermanno* familiari suo tabbardum suum grisensem, non foderatum, & unum bovem non pinguem. Item dedit & legavit *Agneti* nepti suæ filiæ fratris sui omnia clenodia argentea & deaurata, & qualiacunque fuerint spectantia ad ornatum mulierum sive domicellarum, vulgariter *die een Jongefrouwe*

frouwe hoort te dragen, sub ipso testatore & penes eum existentia. Insuper dictus testator Dominum Jacobum de Wynsen Canonicum dictæ ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis, ac Gerardum fratrem dicti Dn. Jacobi, filios, & dictam Agnetem filiam quondam Petri de Wynsen fratris sui, heredes omnium bonorum suorum mobilium & immobilium in quibuscunque speciebus existentium instituit, salvo tamen quod Domicella Johanna mater earundem prolium propter fidelissima servitia sibi impensa loco meriti habeat, quamdiu fuerit soluta & in humanis, medietatem usufructus omnium bonorum prædictorum, & eorundem habeat curam & regimen, quamdiu soluta, ut præmittitur, & non maritata fuerit, & postquam erit conjugata, eo ipso erit usufructu, cura, & regimine eorundem bonorum privata, & tunc eadem bona devolventur ad prædictos heredes suos, dummodo tamen ipsi fuerint (1) emancipati. Alioquin voluit, quod executores sui desuper provideant medio tempore, donec
ad

(1) Qui in suam veniunt tutelam, subducti alterius potestati, dicuntur emancipati. *Syn eygen man worden. Lantr. van d'Oldampten lib. 2. §. 6. Syn selfs bedieden, syn selfs bekennt syn. Keuren van den Lande van den Vryen §. 153. & 157. van Brugge tit. 18. §. 1.* Dicitur etiam emancipari, qui è tutela exit, qui è cura, qui ex hostium potestate. Charta apud Miræum Ann. 1267. *don. Belg. cap. 117. Ac idem Henricus ab omni emancipatus tutela &c.* Aimoin. lib. 5. *bist. cap. 50. Inopinate quosdam intercipit, Regique celeriter remittit, qui cum redimi se multo auro rogarent, imperat eos emancipari.* Quæ potestas sit nihil refert. Chronic. Valciodorensis apud d'Achery to. 7. *Spicil. per gladium suum B. Eloquio protectionem domus illius, quam post Regem de regia manu desumpserat, & advocatiam omnium rerum ibidem pertinentium tribuit, & se ipsum à supradictis rebus emancipans, iterum cuncta sub potestate B. Forannani & ejus successorum redegit.* E scholis etiam promoti, & dimissi à Rectore, vulgo olim *emancipati*. Scholæ etiam in ecclesiis. Canonicis etiam Ultrajecti. In quibus juvenes eruditi, qui aspirabant ad Canonicatum. Nec desuit earum usus, nisi anno demum 1589. quo eas sustulit magistratus, schola publica constituta, indignantibus multum hls, qui Pontificiæ religionis, & Licestrium eo nomine adeuntibus quamvis frustra. Schedas habeo ad manum viri non indocti Adriani van der Burch, Curix Provincialis olim Graphiarii, in quibus ea de re ita:

Ann. CIO. IO. LXXXVI. VII. Febr. cautum ut schola Hieronymiana ad normam & regulam Calvinii reformaretur, & ut Domino Rec-

ad ætatem debitam pervenerint, Proviso tamen quod dicta Domicella Johanna faciet fieri inventarium de bonis hujusmodi, & quod cautionem præstabit de non alienando vel minuendo bona hujusmodi, & quod medio tempore eadem proles honeste

tori Reynero Sarcerio, & reliquis praeceptoribus ejusdem scholæ migratio in diem Paschæ præscriberetur. Cæterum id decretum primum significatum est illis XVII. ejusdem mensis, nimirum circa Dominicam Lætare Jerusalem. Ulterius procedentes ut celebriorem scholam haberent, & numerosius auditorium, XI. Aprilis prohibuerunt, ut scholæ ecclesiarum cessarent.

IV. Aprilis 1586. salutatur à quinque Collegiis Licestrius verba præeunte N. V. Decano Burchio. IX. Aprilis scribit idem Decanus: Porrigimus Licestrio libellum supplicem, quo petimus, ut ademptam nobis per magistratum scholam restitui jubeat. Libellum ille magistratui communicari jubet.

XI. Aprilis magistratus Trajectensis libello viso cavet decreta publico, nequis privatim doceat, aut scholas instituat. Inde se die crastino novum Rectorem & novos lydi magistros in scholam introducturos testantur.

XII. April. Capitanei civitatis prandent cum Licestrio, & potant strenue, neque sine jurgio separantur.

XII. Aafui à meridie Secretario Licestrii ante cum eo agens de schola Hieronymiana, & petens Collegiorum nomine, ut libellum quendam supplicem in eam rem à nobis confectum suæ Excellentie porrigere vellet. Sed eo lecto is mihi libellum reddidit, sese in alia quacunque re nobis libenter gratificaturum, in hoc vero suam operam præbere, & libellum porrigere non audere, quod religionis negotium ea res tangeret, præsertim cum Excellentia suæ innotuisset Rectorem scholæ Jesuitam esse, me id multis verbis negante, & hominem conjugatum esse dicente, verum modestum, pium, & probum. Qui si Jesuita censendi sint, multos in hac civitate sic Jesuitas. Ille nihil audiens in sua perstitit opinione & proposito.

Rector qui iis præerat, docebat, erudiebat, à Scholaastico constitutus. Unus is ex Canonicis, qui curam habebat scholæ, unde & vulgo Curator jam. Suffragiis Capituli ad id munus delectus, & per virgam & ferulam, per claves ecclesiæ, ab ea missus in possessionem. Sic in schedis jam dictis cum Ann. 1631. Capitulum S. Mariæ contulisset Scholastriam absenti Henrico Francisco van der Burch, petiit ejus procurator se nomine dicti sui principalis (utar verbis, quæ reperi in corporalem, realem, & actuale possessionem vel quasi dictæ Scholastriae, juriisque & pertinentiarum omnium ejusdem poni, admitti, & induci cum solemnitatibus debitis & consuetis, & salvis legibus, & consuetudinibus dictæ ecclesiæ semper salvis. Et idem Dn. Thibaut procurator mox ad eorundem Re-

verendi

neſte de victu & veſtitu neceſſariis de & ex eiſdem bonis provideat. Voluit etiam idem teſtator & mandavit eiſdem Dn. *Jacobi & Gerardo*, ac *Agneti* nepti ** ſuis, ne quovis modo eorum matri in bonis & uſuſuctu prædictis impedimentum aliquod faciant,

** Leg.
ſuz.

*verendi & Venerabilium dominorum Decani & Capituli requiſitionem de obſervandis ipſius eccleſiæ ſtatutis & conſuetudinibus per Scholaſticum præſtari ſolitum corporaliter præſtitit ſacramentum. Ilicoque præſatus Reverendus Dominus Decanus tam ſuo quam dicti Capituli nomine eundem Dominum & Magiſtrum Th. Thibaut, nomine quo ſupra procuratorem, ad ſcholam dictæ eccleſiæ perduxit, tradendo eidem, & ad manus ejusdem conſignando claves dictæ ſcholæ, nec non virgam & ferulam & per hoc eidem regimen dictæ ſcholæ ac ejusdem ſcholariam committendo. Et dictus dominus Thibaut nomine procuratorio prædicto in continenti ſubſtituit, & in locum ſuum poſuit Baſilium de Middeldorp in Rectorem & Magiſtrum ejusdem ſcholæ in ſignum veræ, realis, & actualis poſſeſſionis Scholaſtriæ prædictæ, juriſque, & pertinentiarum omnium ejusdem. De ejusdem officio in ſtatutis S. Salvatoris ſic ut ſequitur invenitur: Ipſe habet ſcholaribus eccleſiæ noſtræ de Rectore, qui eos in Grammatica, Logica, & Muſica inſtruat, providere. Item ipſe habet ſcholaribus de antiphonario & graduali providere in ſcholis. Item habet ſcholares novos admittere & reſutare, dum tamen non ſint in eccleſia noſtra beneficiati. Ad ipſum ſpectat Canonicos noſtros ſcholares examinare, tam in ſcientia, quam in moribus, & ætate, & cum habiles reperti fuerint, Decano & Capitulo noſtro emancipandos præſentare. Utrumque ex verbis his patet, quod idem ſcilicet poteſt & ſcholaris eſſe & Canonicus, & quod idem Canonicus, & tamen nondum emancipatus, ut Jacobus de Winſen in eodem hoc teſtamento. Etiam ei præbenda, ſed non plena, ſed ſemiplena. Vox autem, priuſquam emancipatus, ei nulla. Emancipatus, ſi habilis & competenter inſtructus, ſi viginti annos natus, aut ut in collegio S. Petri octodecim, excepto prius epulis collegio univerſo, aut, ut loquebantur tum, dato epiſcopatu. Sic habet vetus Statutum Ann. 1327. *Erneſtus Dei gratia Decanus totumque Capitulum eccleſiæ B. Mariæ Trajeſtenſis ad ſucceſſorum noſtrorum, & omnium, quorum intereſt, vel intereſſe contigerit, notiſſiam deduci volumus præſentes, quod cum quædam honeſtæ, laudabiles, & præſcriptæ conſuetudines ex antiquo in eccleſia noſtra prædicta à prædeceſſoribus & nobis inviolabiliter hætenus ſunt obſervatæ, videlicet, quod quandocumque ſcholaris in Canonicum eligitur, ſub correptione & regimine Magiſtri eſſe debeat, quo ad uſque xxi. annum ætatis ſuz compleverit, & antequam emancipatur a ſcholis epiſcopatum ſuum ſolemniter celebrare, & ſervire, vel in recompenſam Decano & Capitulo triginta libras nigrarum**

ciant, sed eam in pace dimittant, Alioquin eandem eorum matrem, si contra fecerint, sub modo & forma prædictis, videlicet vita ejus durante, & quamdiu conjugata non fuerit, heredem instituit, & alios exheredavit. Voluit etiam & exhortatus fuit dictus Dominus testator executores suos, ut dictæ Domicellæ *Johannæ* relictæ fratris sui ope, opere, & consilio assistant. Item præterea voluit, quod heredes sui atque executores sui nihil dent sive solvant heredibus quondam *Wilhelmi de Steenre*, si contigerit eos in futurum forsan conveniri judicialiter, cum dictus testator nunquam adiit vel apprehendit hereditatem sororis suæ, ut ipsi prætendunt, sed ipse desiderat, quatenus executores sui velint informare heredes quondam *Wilhelmi de Steenre*, quod quum ipse in magna summa diversis personis remansit obligatus, bene ad summam sexingentorum florenorum Renensium, quod ordinent ipsi heredes dicti *Wilhelmi*, quod debita hujusmodi persolvantur. Cum etiam opida Schoenhoviense in sex annis singulis annis in decem & novem florenis Renensibus aureis, & Rotterdamenſe in decem florenis Renensibus aureis remanserint sorori suæ obligata, propterea ad usum & effectum prædictum debita prædicta assignavit, protestando tamen, quod propter præmissam assignationem testator non adire intendit hereditatem sororis suæ prædictæ. Insuper voluit idem testator, quod executores sui infra scripti, si contigerit ipsum testamentum suum alias ordinare, minuere, addere, vel corrigere, etiam de omnibus aliis bonis suis, tam de quibus in præſenti Testamento mentionem fecit, quam aliis, de quibus forsan nullam fecerit, quod extunc illud exequantur, ordinent, & disponant, prout in quadam litera sive cedula manu ipsius Domini testatoris scripta aut de mandato suo scribenda, sigillo suo proprio sigillata, sive manu sua propria, aut alia autentica signata & subscripta repperierint contineri. Quæ quidem litera sive cedula si forte inventa non fuerit, aut tota-

liter

rum Turonensium solvere, & cum hoc unam carratam boni vini eisdem Decano & Capitulo teneatur propinare &c. De episcopatu siquis dubitet, in eisdem Statutis notatum sic reperi: *Declaratum est per Capitulum Ann. c10. cccc. xii. feria quarta post Iudica, quod episcopatum solemniter celebrare, & servire, est Decano & Capitulo bonum prandium dare.*

liter neglecta, quod tunc de bonis suis per ipsum testatorem quomodolibet relinquendis post mortem suam, ut supra, vel alias prout saluti animæ suæ crediderint magis expedire, disponant, ordinent, & exequantur. Hujusmodi autem sui Testamenti seu ultimæ voluntatis suæ executores, manifideles, fideicommissarios, & dispositores elegit, ordinavit, nominavit, & constituit venerabiles, & spectabiles, ac providos viros, Dominos *Johannem de Reneſſe* majoris, & *Anthonium de Wynſen* beati Petri Trajectensis ecclesiarum Canonicos, & *Ernestum de Draeckenburch* armigerum Trajectensem, & *Gyselbertem de Merlo* Notarium dictæ ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis. Et dedit & legavit eisdem executoribus suis & cuilibet eorum unam cassiam argenteam vulgariter *een silveren schale*, vel octo scudatos aureos Ducis Wilhelmi pro eadem, eisdemque dedit plenam & liberam potestatem & mandatum speciale se de omnibus & singulis ipsius Dn. Testatoris bonis mobilibus & immobilibus, spiritualibus & temporalibus, tam de quibus modo prædicto disposuit, quam de his de quibus nondum disposuit, ac actionibus & juribus quibuscunque post mortem suam relinquendis, ut præmittitur, se intromittendi, eaque petendi, levandi, recipiendi, ingrediendi, vendendi, alienandi, transigendi, & de ipsis libere disponendi, & ordinandi, prout saluti animæ dicti testatoris salubrius crediderint expedire, ac in eosdem transtulit omnia & singula bona sua mobilia & immobilia, præsentia & futura, nec non omnes actiones reales & personales, utiles & directas, ac rei persecutorias, de præsentibus & in futuro contra quascunque personas ecclesiasticas vel seculares, collegia, seu universitates, quomodolibet competentes, constituens eosdem in rem suam procuratores, ponens eos in locum & jus suum, ita quod dicti sui executores post mortem ipsius domini testatoris coram quibuscunque iudicibus competentibus, quacunque auctoritate fungentibus, pro præmissis omnibus & singulis, & ipsorum quolibet agere, defendere, & experiri poterint, omniaque alia & singula facere & exercere, quæ hujusmodi ultimæ voluntatis executioni, & eam concernentibus, dependentibus, seu emergentibus ex eadem, necessaria fuerint, seu quomodolibet opportuna, etiam si mandatum exigant magis speciale, quam præsentibus est expressum. Insuper voluit supradictus testator, quod

fi

si dictos suos executores, seu aliquos, vel aliquem ex ipsis mori, peregrinari, aut si dictum dominum testatorem ipsos executores supradictos omnes, seu aliquos, vel aliquem ex eis revocare contigerit, quod saluum sit & maneat sibi etiam in extremis jus alios seu alium peregrinantium, destitutorum, seu defunctorum loco viva voce ordinare, constituere, & ponere, praesenti nihilominus testamento suo ultimo seu ejus ultima voluntate in omnibus & singulis suis clausulis in suis robore & firmitate perpetuo duraturis. Et si, quod absit, executores praedicti in his exequendis non fuerint reperti concordēs, quod extunc major pars eorundem omnia & singula praemissa sic ut praemittitur exequatur in modum supradictum. Hanc quoque praedictus testator dixit & existere voluit suam ultimam voluntatem, volens eam valere jure testamenti, codicillorum, & cujuslibet ultimae voluntatis, seu alias omni modo, stylo, & forma, quibus melius & efficacius valere poterit de jure seu de consuetudine cujuslibet ultimae voluntatis. Quibus super omnibus praemissis & singulis supradictis Dn. *Iudocus de Wynsen* testator petiit à me Notario publico infra scripto confici in meliori forma unum vel plura publicum instrumentum seu instrumenta. Acta sunt haec Trajecti in domo dicti Dn. *Jacobi de Wynsen*, quam dictus Dn. testator inhabitat, sita infra emunitatem dictae ecclesiae S. Petri Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, praesentibus ibidem honorabili ac providis viris Dominis, Dno *Johanne Maes* in eadem ecclesia beati Petri perpetuo Vicario & *Wilhelmo Braem* cive Trajectensi, testibus ad praemissa vocatis paritet & rogatis. Et ego *Adrianus Buer* filius *Adam* clericus Trajectensis diocesis publicus sacris Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, ac venerabilis Curiae Trajectensis causarum Scriba juratus, quia praemissis omnibus & singulis &c.

X I.

*Mutuum conjugum testamentum, Joannis Domini de
Montfoort, & Wilhelminae de Naaldwyck
Ann. c. d. cccc. xlvi.*

In nomine Dni Amen. Hujus praesentis serie publici instrumenti cunctis evidenter pateat & sit notum, quod anno à nati-
vitate

vitae ejusdem Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die vero Lunæ vicesima prima mensis Novembris, hora tertiarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quinto, in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constituti Nobilis & generosus vir D. *Joannes* miles & Baro Dns de *Montfoerde*, de *Purmereynde*, de *Naeldwyc* &c. ex una, & nobilis ac generosa D. *Wilhelmina* de *Naeldwyc* uxor legitima dicti Dni. *Joannis* militis & Baronis partibus ex altera, iidem conjuges compotes de gratia Dei suorum corporum, mentium, rationum, & intellectuum, non immemores beneficiorum sibi mutuo impensorum, & in futurum impendendorum, ingrati fore non intendentes, non vi, metu, vel timore coacti, neque dolo, fraude, vel quavis alia sinistra machinatione, ut apparuit, circumventi, sed sponte & libere & suis spontaneis ac liberis voluntatibus, animisque desuper bene deliberatis, omnibus modo, via, jure, causa, & forma melioribus, quibus efficacius potuerunt & debuerunt, ac possunt & debent, potuitque & debuit, ac potest & debet, quilibet eorundem, sibi mutuo dederunt, donarunt, & assignarunt, (1) ac quilibet eorum alteri dedit, donavit, & assignavit pure & simpliciter donatione causa mortis & testamentaria omnia & singula sua bona mobilia, utensilia, clenodia, jocalia aurea & argentea,

(1) Nondum ergo Montfurti tum obtinuit, quod jam obtinet, ut & passim ** in diœcesi, quod relinqui conjugii non potest quicquam præter mutuum usumfructum. *Costuymen van Utrecht. rubr. van Houwelyckse voorwaerden. §. ult. van Montfoort. rubr. 6. §. 4.* Montfurtum in diœcesi inter Ysultadium & Aquas veteres ad Ysalam. Castrum primum non urbs, contra Comitem Hollandiæ extructum ab Episcopo Godfrido de Rhenen. Jo. de Beka, & Hed. in *ej. vit.* Præfectus ei ut ceteris. Rector ejus & Gubernator. Media ei jurisdictio. Alta serius demum data, & quæ mansit, postquam data, semper dubia & controversa. Ab eo enim data, qui regiminis parum frugi, quantum posset, distraxerat, dissipaverat diœcesin. Dixi de *jur glad. cap. 11.* De media nunquam quæstio. Mediæ autem vi, qui eam habet, & statuendi, & leges & edicta proponendi habet jus. Bort. *tr. van Hoge en Ambachtsbeerlicbeyt cap. 4.*

** Vide quæ supra notavimus, pag. 261.

n. 40.

Tom. II.

Rr

tea, lapides pretiosos, pecuniarum summas sive quantitates, pecora & blada, omnesque res alias sive in auro aut in argento, monetato vel non monetato, aut alias in quibuscunque consistentes, ad ipsos conjuges conjunctim vel divisim spectantes & pertinentes, & post mortem primi decedentis ex eis ubique relinquenda, nec non omnes & singulos redditus, census, & credita ipsis ubique locorum post mortem primi morientis debitos & cessos, ita videlicet, quod superstes ex eisdem conjugibus post mortem primi morientis dictos redditus, census, & credita exigere, monere, apprehendere & levare, nec non omnia & singula bona, clenodia aurea & argentea, lapides pretiosos, omnesque res alias prædictas vendere & alienare, pecuniasque exinde provenientes in usum proprium convertere, eisque ac omnibus aliis bonis uti libere ac gaudere, ac de illis ad libitum suæ voluntaris ordinare & disponere possit & valeat. Transfulerunt insuper dicti conjuges in se mutuo, & quilibet eorum in alterum videlicet superstitem transtulit, omnia & singula bona prædicta, omniaque jura, nec non omnes & singulas actiones, reales, & personales, utiles, contrarias & directas, quæ & quas dicti conjuges conjunctim vel divisim quomodolibet habere potuerant, seu potuerat, contra quoscunque illorum seu illarum forsan occupatores seu debitores, nihil juris aut proprietatis sibi aut heredibus suis in eisdem retinendo, constitueruntque se mutuo, & quilibet alium, videlicet superstitem ex eis constituit, in rem suam post ipsius ut puta primi decedentis mortem procuratorem sive procuratricem, ac ponens ipsum superstitem in locum & jus suum, ita videlicet quod superstes prædictus omnia & singula bona antedicta habere & retinere, ac de illis ad notum proprium, ut præmittitur, disponere & ordinare, illaque à quibuscunque illorum detentoribus exigere, apprehendere, & levare, ac pro ipsis tanquam pro re propria coram quibuscunque judiciis ecclesiasticis vel secularibus agere, defendere, & experiiri possit, & valeat, postquam alter conjugum eorundem ab hoc seculo migraverit, contra defuncti heredes aut alios quoscunque sua communiter vel divisim interesse putantes, nihil juris, domini, vel proprietatis sibi præmoriendi aut suis heredibus vel successoribus post ipsius obitum in eisdem retinendo. Promiseruntque dicti conjuges conjunctim vel divisim pro se &

& suis heredibus & successoribus michi Notario publico infra scripto, ut & tanquam publicæ & auctenticæ personæ rite & legitime stipulanti, & recipienti vice & nomine omnium & singulorum, quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet in futurum, se omnia & singula supradicta rata, & firma habere & tenere, & perpetuo habituros, & non revocare, aut contra facere vel venire per se vel alium seu alios publice vel occulte, directe vel indirecte, quocunque quæsito ingenio vel colore sub ypotheca & obligatione omnium & singulorum bonorum suorum præsentium & futurorum, ac qualibet alia juris & facti renunciatione ad hoc necessaria pariter & cauthela. Super quibus omnibus & singulis præmissis dicti conjuges, & eorum quilibet, petiit sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti in domo nobilis & generosæ Domicellæ *Margaretæ de Croy* relictæ quondam nobilis & potentis Domicelli *Henrici Vicecomitis & Dni de Montfoerd* Trajectensis diœcesis, sita infra immunitatem ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem Venerabilibus & Circumspectis viris & Magistris *Florentio Vliger* beatæ Mariæ prædictæ, *Ioanne de Catwyck* Sancti Adriani in Naaldwyc Trajectensis diœcesis ecclesiarum Canonicis, & *Simone Iacobi de Alemborch*, medicinarum Doctore, testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego *Robertus Theodrici* clericus Trajectensis diœcesis publicus Imperiali auctoritate Notarius, quia prædictis donationi, translationi, constitutioni, promissioni, renunciationi, aliisque omnibus & singulis præmissis, dum sic ut præmittitur agerentur & fierent, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, ac in notam sumpsi, idcirco hoc præsens publicum instrumentum &c.

XII.

Testamentum Stephani de Beeft civis Trajectensis Ann. c10.

cccc. xcvi.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem Domini c10. cccc. xcvi. indictione quarta decima, die vero vi-

Rr 2

cesima

cesima septima mensis Novembris, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quinto, in mei Notarii publici, & testium infra scriptorum, ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum, præsentia personaliter constitutus honestus & providus vir *Stephanus de Beeft* laicus, civis Trajectensis, sanus mente & corpore, prudenter animadvertens, quod ægritudinis vehementia solet plerumque à rationis tramite in tantum mentem avertere, ut nedum de temporalibus verum etiam de perpetuis & de anima quippiam dispendere, ordinare, seu providere non possit, quodque propterea dum in mente tranquillitas & in corpore quies est, melius & salubrius disponitur ultimæ judicium voluntatis, volens itaque incertam certissimæ & inevitabilis mortis horam, quæ in prudentis animo semper debet esse suspecta, ne ab intestato decedere contingat, omnium rerum & bonorum & præsentium & futurorum testamentaria dispositione prævenire, & suæ animæ salutem, ne post obitum suum de bonis per eum relinquendis aliqua valeat discordia exoriri, salubriter providere, revocatis primitus ibidem per dominum testatorem expresse quibuscunque testamentis, seu testamentariis ordinationibus, & ultimis voluntatibus, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, forma, & stilo, quibus melius & efficacius potuit ac debuit, fecit, innovavit, edidit, condidit, suum præsens nuncupativum testamentum, & suam ultimam expressit voluntatem, (1) per me ibidem alta & intelligibili voce perfectam & recitatam. Cujus tenor inferius de verbo ad verbum describitur & est

(1) Ut nuncupativum sit testamentum necesse est, ut id fiat viva & clara voce, §. ult. *Inst. de testam. ord. l. 21. pr. ff. Qu. test. fac. poss. l. 21. §. 2. C. de testam.* In scripto hæc non requiritur. Manet nuncupativum, quod semel factum viva voce, nec quod est esse definit in scripturam redactum. Non ad actus substantiam, sed probationis tantum causa adhibetur scriptura, l. 4. ff. de fid. instr. l. 4. ff. de pign. & hyp. Nec distinguit scriptura inter duo hæc testamenta, sed testatoris voluntas. Unde & hodie quæ sunt, exceptis, quæ clausa sunt, & quæ, nisi Notarius & duo adfint testes, aperiri non possunt, Brunem. ad l. pen. in fin. C. de testam. Advysb. 1. conf. 320. maximam partem jam nuncupativa sunt. Herbas. rer. quot. cap. 8. Vigl. ad §. sed quum. *Inst. de test. ord. n. 3.*

est talis: Dit is myn Steven van Beest testament ende uysterste wille hier na beschreven. In den eersten so beveel ick myn siel als sy vant eertryck verscheyden sal, Gode van hemetrycke, ende synre liever moeder Marien, Sinte Marten den heyligen onsen patroon, ende allen Gods heyligen, begeerende myn sepulture ende grafstede te hebben, gelikerwys ick dat in myn uterste sterfdach, die Godt selich maken wil, begeren ende ordineren sel. Voert so is myn uterste wil, dat myn executoren hier onder benoemt alle myn schulden, daer wittelycke kennisse van wesen sal in den iersten ende voor alle dinck betalen fullen. Voert so is myn uysterste wille ende begeeren, dat alle Priesteren in den Conventen, te Jacopinen, te Minnebroederen, te Carmeliten, te Regulieren binnen, ende te Vredendale buten der stadt van Urecht, op myn sterfdach misse doende, ende voor myn siel biddende hebben sellen elck een stuver current. Voert geef ick den Pastoren t'Sinte Iacop een Rynsche gulden onder hem beyden, ende den Capellanen elck vyf stuvers. Voert geeff ick myn leste Biechtvader, die my in myn uterste de sacramenten der heyliger kercke ministreren sel, een Ryns gulden current. Item ick geef den Costeren t'Sint Iacob onder hem beyden tien stuvers. Item ick geve den Augustyn ter Buerkerck tien stuvers. Item in Sinte Bartholomeus, gasthuys geef ick elcken armen te ministeren op myn sevendach een pinte wyns, ende een wit broot, des sellen sy voor my bidden. Voert so geeff ick Henrick myn natuerlycke soon, ende om vele weldaden, die hy my gedaen heeft, ende noch doet ende doen sel, uyt alle mynen reetsten goede ses hondert gouden Keurvorsten Rynsche gulden. Ende daer toe geeff ick noch den selven Henrick myn soon ende executoer voersz alle dat geen van mynen goede over wesen ende over lopen sel, dit testament voldaan ende executiert wesende, t'sy renthen, resten, sommen van penningen, erven, goeden, roerende of onroerende. waer sy oock gelegen, of hoe sy genaemt mogen wesen, niet uytgesondert, Behoudeliken dat Henrick voersz synre moeder haer leven lanck uytreyken sal, ende geven alle jaer tien Rynsche gulden, indien sy t'samen niet wonen en wouden, of overdragen en costen, ende dat deselve Henrick myn soon voersz, indien Harmen myn soon, die buten lants is, wederom t'buys quame, den selven Harmen geven ende uytreycken sal tien Rynsche gulden s'jaers syn leven lanck, off daer voir hondert Rynsche gulden eins. Ende dit is myn Steven van Beest voersz uterste wille, dewelcke ick begeere voldaan, gehouden, ende geexecuteert te worden na inboud des testaments, dair ick dese cedele in heb laten

befcreyven. Ad quæ præmiſſa omnia & ſingula debite exequenda teſtator ſupraſcriptus omnibus melioribus modo, via, jure, cauſa, & forma, quibus ſupra, conſtituit, fecit, ordinavit, & deputavit ſuos executores, manuſideles, fideicommiſſarios, & diſpoſitores, videlicet honeſtos viros, *Henricum de Beeſt* filium ſuum naturalem, & *Ludolphum de Weelden* braxatorem, cives Trajectenſes, dans & concedens eiſdem executoribus, manuſidelibus, fideicommiſſariis, & diſpoſitoribus ſuis ex nunc prout ex tunc & extunc prout ex nunc plenam, liberam, & omnimodam poteſtatem, ac generale & ſpeciale mandatum cum plena, libera, omnimoda, totali, ac generali & ſpeciali adminiſtratione, ſine omni inventarii confectione, & heredum, ſive ſucceſſorum quorumcunque contradictione non obſtante, auctoritate propria de bonis ſuis omnibus mobilibus & immobilibus, creditis, fruſtibus, redditibus ſibi debitis, pecuniarum ſummis & rebus aliis præſentibus & futuris in quibuſlibet rebus & locis præſentibus & ſituatis, quibuſcunque nominibus cenſeantur, per ipſum teſtatorem & poſt mortem ſuam relinquendis, intromittendi, ingrediendi, apprehendendi, levandi, recipiendi, ut & vendendi, alienandi, tranſigendi, reſignandi, tranſportandi, renuntiandi, & de iſtis ad finem & effectum ſupradictum diſponendi & ordinandi, ceſſantibus contradictionibus quorumcunque. In quorum quidem executorum manibus dedit omnia ſingula bona ſua prædicta, ſeu alias ad eum quovis modo ſpectantia, aut ſibi debita & debenda, mobilia & immobilia, præſentia & futura, cedens eiſdem ex nunc quoad hoc, & transferens in eoſdem per tactum ad manus mei Notarii omnia & ſingula bona prædicta, ac omnes & ſingulas actiones, reales, personales, & mixtas, rei perſecutorias, utiles, contrarias, & directas, ac omnia jura contra quosunque homines, univerſitates, collegia, quovis jure ſeu cauſa ſibi competentes, ipſos in rem ſuam conſtituendo procuratores irrevocabiles, ita quod poſt mortem ſuam bona prædicta, ut præmiſſum eſt, apprehendere, habere, tenere, & de illis diſponere, & pro his ſuo nomine coram quibuſcunque iudicibus eccleſiaſticis, ſecularibus, quacunque auctoritate ſurgentibus, & ſuncturis, agere, defendere, & experiri, & generaliter omnia alia & ſingula facere & exercere valeant, quæ in præmiſſis & circa ea neceſſaria fuerint, etiam ſi illa ſorent, quæ man-

mandatum exigant magis speciale, quam præsentibus est expressum &c.

XIII.

Trium hominum Codicilli actis publicis insinuati Ann. c15. 15. 11.

In nomine Domini Amen. Per hoc præfens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter & sit notum. Quod anno à nativitate ejusdem Domini c15. 15. secundo, indictione quinta, mensis vero Septembris die decima nona, hora octava de mane vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Domini Alexandri divina providentia Papæ sexti anno undecimo, in mei Notarii publici subscripti ac testium infra scriptorum, ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constitutæ honestæ ac discretæ personæ Engbertus filius Jacobi, Isbrandus filius Jacobi fratres legitimi, ac Clementia præfatorum Engberti & Isbrandi soror legitima ex utroque parente, opidani opidi Leydensis Comitatus Hollandiæ (1) Trajectensis diocesis, stantes & gradientes, corporum suorum, ut apparebat, sospitate fungentes, sensuumque suorum compotes, & suis ratione pariter & intellectu vigentibus & discretione, attendentes, quod alias certæ literæ Scabinales factæ fuerunt de hereditate materna eorundem, ac dispositione ejusdem hereditatis, & hæ literæ jam reperiri non valent, & hæ literæ, prout prædicti constituentes narrabant, in se continebant, quod per præfatos constituentes bona ex parte hereditatis maternæ relinquenda, quatenus se extendebant, quod quilibet eorum haberet pro portione sua trecentis florenos monetæ currentis, casu quo aliquis eorum sine liberis moreretur, ex tunc superstes, sive superstites, esset heres, sive essent heredes prioris decedentis sive decedentium. Et hæ literæ, prout dicebant, confectæ erant per ordinationem patris eorundem constituentium, Ne igitur videantur velle contrariari voluntati patris eorundem, inter se ex eorum

(1) In spiritualibus scilicet. Nam quod ad hæc extendebat se Episcopi potestas per universam Hollandiam. Vid. *lib. 2. de Nobilitate. cap. 21.*

eorum certa & prævisa scientia, non seducti, ut asseruerunt, non coacti, neque restricti, nec aliquibus vi, metu, fraude, aut alia sinistra machinatione quacunque in eorum animis circumventi, sed ex eorum liberis & spontaneis voluntatibus, deliberationibus providis præcedentibus, ac bene maturis, titulo irrevocabili, & absque spe revocandi super hoc edito codicillo attestantes, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius conjunctim & divisim potuerant & debuerant, (1) ordinaverunt, statuerunt, legaverunt, & cum ingenti favore in hoc concordarunt, quod postquam aliquem ipsorum viam universæ carnis ingredi contingerit absque liberis, extunc eorum superstes sive superstitibus habebit, possidebit, obtinebit, tollet, & percipiet, sive habebunt, possidebunt, obtinebunt, tollent, & percipient illos trecentos florenos, qui ipsi prius decedenti evenerunt ex hereditate materna, sic quod ultimus superstes ex tribus præfatis constituentibus habebit omnem hereditatem maternam, quæ se extendebat ad summam nongentorum florenorum currentium. Quibus utetur, sive si duo superstitibus fuerint, utentur perpetuo & jure hereditario, & juri suo proprio applicabit, sive applicabunt, (2) disponet, sive disponent, sicuti de suis aliis propriis bonis secundum libitum suæ propriæ voluntatis seu propriarum

(1) Ita jam placuit, ut simul plures testari possint, & quod totum testamenta, quot personæ testantes. Gail. 2. *obj.* 117. *Ant*ter invito altero mutare id possit, quod fecit, quæstio inter Doctores est. Et vix putem, quod possit, si id mutuo consensu factum, si per mortem unius & jus alii jam quæsitum, & superstiti accessit lucrum. Nam non merum id testamentum, sed & species contractus est, à quo altero invito discedi non potest. l. 53. ff. *de reg. jur.* l. 5, C. *de obl. & act.* Peck 1. *de testam. conj.* cap. 43. n. 14. Everh. *conf.* 12. n. 11. Decker 1. *diff.* 1. Christin. 6. *decij.* 58. n. 6. Advysb. 1. *conf.* 225. Diss. Resp. Holl. 2. *conf.* 282. Nam quod ad mores hodiernos nemo de eo dubitat, quin & recte in testamento celebretur contractus. Gloss. *ad.* l. 1. ff. *Qu. test. fac. poss.* Imb. *ench. verb.* Donatio inter vivos. Wassen. *pract. notar.* cap. ult. §. 22. Advysb. 3. *conf.* 207.

(2) Inter vivos nimirum, non in ultima voluntate, arg. l. 17. C. *de probat.* Peregrin. *de fideic.* art. 40. n. 43. Coren. *decis. supr.* Cur. 11. Verum tertio defuncto quid si duorum alter quicquid nactus absumat

priarum voluntatum sine reclamazione cujuslibet aliorum heredum ipsius præmortui sive præmorientium. Et has quidem nongentorum florenorum ordinationes sive dispositiones præscripti fratres & soror legitimi omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius de jure vel consuetudine possint & debeant, valere voluerunt, atque eas etiam tantæ efficacitæ esse voluerunt, ac si etiam denuo coram Consulibus & Scabinis opidi Leydenfis factæ & eorum sigillis sigillatæ forent, nec eisdem ullam in contrarium exceptionem, neque eas casu aliquo revocare, sed eas perpetuo, ut par est, & irrevocabiliter voluerunt observare, renunciantes & quilibet eorum renuncians omni exceptioni, doli mali, in factum, rei sic non gestæ & non actæ, omnique aliæ exceptioni tam juris canonici quam civilis, ac defensioni & auxilio, quibus contra præmissa vel ipsorum aliquod verbo vel facto quoquo modo poterint se juvare. Super quibus omnibus & singulis præfati constituentes petierunt à me Notario publico unum vel plura publicum seu publica instrumentum seu instrumenta, si opus fuerit, in meliori forma. Acta sunt hæc Leydæ super fossatum dictum die Hoygrast in domo habitationis Wilhelmi filii Bartholomei sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honestis & discretis viris Jacobo filio Petri, & Wilhelmo filio Bartholomei laicis, opidanis Leydensibus Trajectensis diœcesis testibus fide dignis ad præmissa vocatis pariter & rogatis. Et ego Jacobus de Lochhorst

absumat? Nam & id potest fieri, si casum ponas, quem habes hic. Dicendum, si id fiat, non habet alter quod dicat, *arg. l. 21. C. mand. l. 6. ff. de dol. l. 25. §. 11. ff. de ber. pet.* Sed quia id incivile est & in injuriam superstitis contra *l. 74. ff. de reg. jur.* in re obscura, & si non constet, utrum de fideicommissio absumpserit, an de suo, credendum haud dubie absumpsisse de suo. *l. 41. §. 1. ff. eod. l. 54. ff. ad Sct. Trebell. junct. l. 1. §. denique. ff. de aq. & aq. plu. arc. act. l. 24. ff. de damn. inf.* Alioquin satis constat, quod fideicommissio gravatus, de quo data ei nihilominus pro libitu dispositio, non possit ultra dodrantem absumere ex eo quicquam, *autb. contra cum rogatus. C. ad Sct. Trebell. Mantic. de conj. ult. vol. lib. 10. tit. 4. n. 21. Peregrin. de fideic. art. 40. n. 46. & n. 50. Gail. 2. obs. 145. in fin. Ant. Fab. C. lib. 6. tit. 27. des. 25. Neostad. Cur. Holl. decis. 20.*

Tom. II.

St

horst clericus Trajectensis diocesis publicus Imperiali auctoritate & ordinaria admissione Notarius quia præmissis &c.

X I V.

Testamentum Wilhelmae Dominae de Montfoort

Ann. c13. 13. vl.

In nomine Dni Amen. Anno à nativitate ejusdem c13. 13. v. i. indictione nona, die vero mensis Januarii ultima, hora decimarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini, Dni Julii divina providentia Papæ secundi anno tertio, in mei Notarii & testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constituta nobilis, discreta, & circumspecta Domina *Wilhelma Domina de Montfoort*, Domina *de Naeltwyck* & *de Capelle* &c. mente sana de gratia Dei, aliquantulum tamen debilis corpore, compos suorum sensuum, intellectus, ac rationis, ut apparuit, salubri meditatione perpendens, quod nihil morte certius est, ejusque hora nihil incertius reperiatur. Et cupiens idcirco animæ suæ suorumque salutem Deo propitiante providere, de bonis temporalibus sibi à Deo collatis, dum sibi testandi adest habilitas & ratio mentem regit, & ne morte præventa intestata decedat, suum Testamentum ac ultimæ voluntatis ordinationem, quocunque nomine possit vocari, ad laudem, gloriam, & honorem Dei omnipotentis & salutem animæ suæ, sui que mariti Dni *Johannis Dni de Montfoort*, Dni *de Naeltwyck* &c. (1) astante eo & consentiente condidit, fecit, disposuit, & ordinavit in modum

(1) Mulier apud Romanos in tutela perpetua. Cic. in *Topic.* & *ibid.* Boeth. Quare & cum Valeria diceretur dixisse doti omnem suam pecuniam, nihil istorum, inquit Cicero in *orat. pro Flacco*, explicari posse, nisi ostenderetur illam in tutela Flacci non fuisse. Si fuit, inquit, quæcunque sine hoc auctore dicta dos nulla est. Vid. Guther. de *vet. jur. Pontif. lib. 2. cap. 7.* Etiam olim apud nos, apud veteres Germanos, ut docet Sibr. Siccama ad *vett. leg. Frisior. tit. 9. in fin.* Lex Longobard. tit. 83. Nulli mulieri liberæ sub regni nostri ditione lege Longobardorum viventi liceat in suæ potestatis arbitrium, id est, *Selbmundio vivere*, & semper sub potestate virorum aut certe Regis debeat permanere. In cura mariti uxor. Imo & in potestate, cujus

modum & formam in vulgari lingua subsequentes: *In den eerſten beeft die Vrouw Willem Vrouw tot Montfoerde, Vrouw tot Naaltwyck ende tot Capelle &c. by toedoen Heeren Johan Heer tot Montfoert, Heer tot Naaltwyck, Heer tot Purmereynde, ter Capelle*

cujus vi nec testari potuit eo invito. Wichbild seu jus municipale Magdeburgense apud Goldast. to. 2. const. imper. art. 183. *Nemo masculus, neque ulla femina, possunt in lecto aegritudinis de bonis suis quicquam alicui dare, ultra tres solidos, absque heredum consensu. Nec mulier quicquam dare potest sine consensu mariti. Nec ubique id abiit in desuetudinem. Vid. Costuymen van Tiel part. 1. tit. 5. §. 16. Costuymen van Casselle art. 266. Pancirol 1. var. lect. 92. Zypæ. lib. 6. tit. de testam. §. Et Tacitus. Morn. ad auth. sive à me. C. ad Sect. Vellej. Argent. ad conf. Britan. art. 223. gl. 4. n. 3. Chassen. ad conf. Burg. rubr. 4. des droicts & appart. Habeo publicum instrumentum Ann. 1463. quo maritus uxori ut disponendi inter vivos, sic & libere testandi, & de bonis communibus, & si vellet de suis propriis, plenam dat potestatem. Non indignum si addam hic;*

In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem c. c. cccc. lxxiii. indictione xi. mensis Februarii die nona, Pontificatus in Christo Patris & Domini nostri, Dni Pii divina providentia hujus nominis Papæ secundi, anno quinto, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc vocatorum & rogatorum præsentia propter hoc personaliter constitutis honorabilibus personis, Johanne de Brakel & Domicella Gerarda de Dynter ejus legitima uxore, jam dictus Johannes de Brakel sponte & ex certa ejus scientia animoque ut asseruit deliberato dedit expresse & concessit prælibatæ Domicellæ Gerardæ ejus uxori præsentis & acceptanti plenariam potestatem, auctoritatem, & licentiam, de omnibus & singulis bonis mobilibus, & immobilibus, rebus, actionibus, nominibus, & creditis quibuscunque ipsorum conjugum præsentibus & futuris, coram quibuscunque judicibus ecclesiasticis vel temporalibus quacunque auctoritate fungentibus agendi, & experiendi, atque etiam defendendi, litesque suscipiendi, nec non Domicellæ Henricæ ipsorum conjugum filiæ naturali & legitimæ quascunque donationes puras, inter vivos dictas, aut ex causa mortis, accessiones, transportationes, dationes, traditiones, & concessiones in dotem, sive nomine dotis, in subsidium legitimi matrimonii per eandem Domicellam Henricam contrahendi, testamentariasque ordinationes, legationes, sive ultimas voluntates, & alias quascunque dispositiones, prout ipsi conjuges pariter, aut dictus Johannes solus per se, facere possent aut possit de eisdem bonis, rebus, juribus, actionibus, nominibus, creditis, prout sibi Do-

Capelle &c. baren gerechten man ende voocht voor haer beyder Testament haer ziele bevolen ende beveelt die Gode ende synre lieuen moeder, ende alle Heyligen, ende haer lichaem der aerden, ende kiest haer sepultuer in der kercken van Montfoort, in de sepultuer van de Heeren van Montfoort, in myns Heeren Choer benevens Sint Antbo- nis autacr. Item voort so bespreekt die selve Vrouw van Montfoort den Capittel van Naeltwyck twintich pont t'jaers Hollans ewige renten, des

micellæ *Gerarda* placuerit, faciendi, Promittens idem *Johannes* per fidem suam ad manus mei Notarii publici subscripti legitime stipulantis, & recipientis vice, loco, & nomine omnium & singulorum, quorum interest, intererit, seu interesse poterit quomodolibet in futurum, ob hoc loco juramenti præstitam corporalis, hujus auctoritatem potestatis & licentiæ dationem & concessionem, ac quod ipsa Domicella *Gerarda* ex potestate, auctoritate, & licentia hujusmodi sibi datis & concessis fecit, perpetuo firmam, ratam, & gratam, firmumque, ratum, & gratum tenere, habere, & observare, nec ex causa ingritudinis, vel alia quacunque causa vel occasione, revocare vel contravenire per se vel per interpositam personam, directe, vel indirecte, ullo quæsito ingenio vel colore, neque beneficium restitutionis adversus præmissa vel aliquid præmissorum petere vel impetrare. Et si, quod absit, revocationem fecerit, aliove modo quocunque contravenerit vel confecerit, hujusmodi revocationem, quicquid contra factum ex nunc prout extunc & extunc prout exnunc pro infecto, cassa, & irrita habet, & haberi vult. Super quibus omnibus & singulis antefata domicella *Gerarda* à me Notario publico infra scripto sibi petivit unam vel plura, publicum seu publica, si opus fuerit, instrumentum vel instrumenta. Acta fuerunt hæc in opido Tielensi Trajectensis dioceseos in domo habitationis honorabilis viri Dn. *Theodorici Rover* Presbyteri, Decani Christianitatis Betuæ, præsentibus ibidem tunc Dno *Theoderico* prædicto Trajectensis, & *Gerardo Boelart* clerico seculari memorati Domini *Theodorici* Leodiensis diocesis testibus ad præmissa vocatis & rogatis. Et ego *Gosvinius* de *Lienden* clericus Trajectensis dioceseos publicus Imperiali auctoritate Notarius, Curiaque Leodiensis juratus, quia præmissis &c.

Quod si forsan uxori agendum quid cum marito, alius ei interim assumendus curator, ut hoc eodem testamento, *noch begeert die selve Vrouw van Montfoort, ende gift over mit boren gerechten Voocht, dat die Heere van Montfoort of syn nacomelingen sullen mogen transferren, oversetten, ende brengen &c.*

des sullen die Heeren van den Capittel gehouden wesen te doen ewige jaer getyden, memorie, ende maentstonden voor myn Heer ende Vrouw voersz, ende voer hair broeder, ouders, ende voert daer sy 't voer begeert hebben in allen manieren, als daer voer myn Heer van Naeltwyck saliger gedachten binnen die kerck van Naeltwyck jaerlicks gedaen wort. Item bespreekt ende maect noch die voersz Vrou van Montfoort voir een misse ter weke opten Dinxdach van Sinte Anna op Sinte Annen autaar in die kercke van Naeltwyck, ende voir dat festum van Sinte Anna op barenodach (1) mit een singende misse op dat selve autaar twalef pont Hollants s'jaers. Item bespreekt noch den Capittel van Naeltwyck vyf pont Hollants s'jaers ewige renten voir dat festum van Ste. Hubert, des so sellen die Heeren van den Capittel gehouden wesen eens s'jaers op die Kermisdach van Sinte Hubert, ende op Sinte Christoffels autaar opten Huysse van Honsel een misse te singen, te weten de twee pont tot dat festum compositum, ende die oncosten van wagens ende anders, ende die andere drie pont tot de maeltyt, diemen tot des Dekens huys doen sal in absentie van den patroen. Ende isset sake dattet den ** poerten in der tyt belieft, soe sal by die voersz maeltyt opten huysse laten doen, ende die Heeren sullen gehouden wesen, na dattet voersz maell gedaen is te gaen in die Capelle van Sinte Gregorius, ende dair lesen Miserere, ende de profundis, cum precibus voer myns Heeren ende Vrouwen ziele, ende de geenre daer zy 't voir begeert hebben. Item noch bespreekt die voersz Vrouwe van Montfoort voer die derthienste keers, die niet gefundeert en was, ende voer die derthien keerjen te bernen op vyf boechtyden van onser liever Vrouwen, te weten Purificationis, Annunciationis, Visitationis, Nativitatis, & Conceptionis, thien pont Hollants ewige renten. Item bespreekt ende maect noch die voersz Vrou van Montfoort den beyligen Geest tot Naeltwyck sestien pont Hollants s'jaers ewige renten, wair voir die beylige Geestmeysters in der tyt gehouden sullen wesen te deylen aen scoen broet viertich schelling. Hollants op hoir jaer getyde, ende op elcker vrydach

** An
poert?
Kaste-
lein.

(1) Variæ olim missæ. Carior, quæ cum cantu, ut & carior, quam Prælati, quam Præful dicit, aut Abbas. Sleydan. lib. 9. dist. Nec mirum. Et meretrices sic solent. Quo quæque est ornatio, quo comptior, & eo carius turpitudinem suam vendit. Tanti autem nonnullis missa, ut quod debetur ex hac causa omne creditum præcedat, ut docet Domina d'Aunay itin. Hisp. 1. epist. 5.

vrydach te Quatertemper den rechten armen aenscoen, coufen, ende ander cleder vierdalf pont Hollants. Item bespreekt noch in rechter aelmissen twintich pont Hollants, s'jaers ewige renten, waer voir men houden sal ten ewigen dagen binnen der kercken van Montfoort twee choralen, die tot allen getyden sullen helpen singen. Item noch bespreekt ende maeckt die Vrou van Montfoort in plaetse van die vyf arme kinder ofte tuyckskens, die opten huysse van Montfoort plagen te eten, ende voir die tyt dat sy daer niet geweest en syn vyftich pont Hollants s'jaers ewige renten tot dat Manhuys, alst volmaeckt sal syn binnen der Stede van Montfoort, also myn Heere van Montfoort met die Testamentoers dat ordineren sal. Item bespreekt ende maeckt die Vrouw van Montfoort voersz den clooster ende Convent van Ierusalem binnen Utrecht acht pont Hollants s'jaers ewige renten, des so sullen die Susteren gebouden syn jaergetyden te houden op beur sterfdach voer myn Here ende Vrou, ende haer beyder ouders ende kinderen, ende voirt daer sy 't voir begeerende syn, te weten s'avonts singende vigilie van negen lessen, ende des morgens misse van requiem mit vyf eerlicke waskerfen, ende men sal op desen dach elcke suster van den Convent geven een scoen broot van enen halven grooten Hollants, des soe sal elcke Suster naerstelicken voer die zielen bidden. Item bespreekt ende geeft noch die selve Vrou voersz in rechter aelmissen die kercke van Montfoort hondert gulden eens, waer voir men boecken coopen of scriven sal, diemen alremeeft behoeft. Item noch bespreekt ende gift die selve Vrou in rechter aelmissen tot enen clocke der kercken voersz eens twee hondert Rynsche gulden. Item noch begeert die selve Vrou van Montfoort ende gift over mit haren gerechten Voocht, dat die Heere van Montfoort off syne nacomelingen sullen mogen transferen, oversetten, ende brengen, dairt hem sal believen, ene van die leste Vicarien, dair Henrick van Naeltwyck saliger gedachten Collatoir of plach te wesen, soe waer die in Hollant gelegen is, ende die Heere best gelegen is, behoudelicken datmen den selven dienst sal laten doen, die men ter eerster plecken altyt gedaen heeft. Item bespreekt ende gift die voersz Vrou &c. in rechter aelmissen den Capittel van Naeltwyck een huys mitten Hoffstede ende boemgaert gelegen te Naeltwyck achter der kercken, dair die Deken alrethant in woont tot beboeff van den Deken van Naeltwyck in der tyt, ende voirt alle navolgende Dekens, des sullen die Dekens dit huys onderhouden, maken, ende repareren na goetduncken des Patrons in der tyt, ende des Capittels, also verre als die Deken ende dat Capittel van goeden regiment

giment syn. Ende wairt sake dat die Deken ende dat Capittel tot eniger tyden van quaet regiment waren, so sal dat huys ende erf voersz vervallen wesen ende comen an den patroen in der tyt, synen wille daer mede te doen. Ende voirt so en sal die Deken of dat Capittel dat voersz huys in geenre wys mogen belasten mit renten off anders op die pene ende verboernis voersz. Item dese voersz renten van dit voersz Testament hebben myn Heer ende Vrou bewesen, ende bewysen, vestigen, ende verskeren jaerlycks erflyck ende euwelyck op te beuren ende te ontfangen uyt allen beuren goeden, landen, ende renten tot Opstal, behoudelicken datmen dese voersz renten sal mogen lossen tot alre tyt mit die penninck twintich, Hanc ordinationem facpe dicta Domina, Dna de Montfoort, de Naeltwyck, de Capelle &c. testatrix suam dixit ultimam esse voluntatem, volens ut valeat & robur obtineat nomine ac jure Testamenti ac codicillorum, vel quocunque alio jure, vel saltem eo modo, quo quævis ultima voluntas melius & efficacius valere poterit aut subsistere. Et quia parum prodest aliqua per modum Testamentariæ ordinationis condere & disponere, si non sint, qui hujusmodi disposita & ordinata exequantur, & ad debitum finem deducant, & ne propter defectum executorum hujusmodi ultima voluntas & testamentaria ordinatio pereat, seu viribus evacuetur, idcirco memorata Dna omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus potuit, hujus Testamenti sui seu ultimæ voluntatis ordinavit, constituit, & elegit executores providos & honorabiles discretosque viros, Dm Nicolaum filium Jobannis Vos, & magistrum Jacobum filium Amelii Canonicos ecclesiæ parochialis in Naeltwyck, presbyteros Trajectensis diocesis, & quemlibet eorum in solidum, absentes tanquam presentes, dans & concedens eis plenam & liberam potestatem omnia & singula faciendi & disponendi de rebus & bonis suis suum præsens Testamentum tangentibus, quemadmodum executoribus ultimarum voluntatum de jure competit. Super quibus omnibus & singulis præfata Dna de Montfoort &c. testatrix petiit à me Notario publico subscripto unum publicum instrumentum sive plura publica instrumenta in meliori forma. Acta sunt hæc in Montfordia super caltrum dicti Dni de Montfoort mariti testatricis sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris magistro Jacobo filio Amelii Cano-

Canonico in Naeltwyck presbytero Trajectensis diœcesis, & Nicolao filio Nicolai Custode ecclesiæ Montfordensis, testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Henricus Grysboll presbyter Trajectensis diœcesis, publicus Apostolica auctoritate Notarius, quia præsentis Testamenti sive ultimæ voluntatis ordinationi, & executorum ac manufidelium prædictorum nominationi, electioni, & omnibus aliis & singulis præmissis, dum sic ut præmittitur fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audiui, idcirco hoc præsens publicum instrumentum manu mea propria conscriptum exinde confeci & publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis hic me subscribendo signavi in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

XV.

E X C E R P T V M.

ex Testamento Joannis Storck de Arnhem

Ann. c. 15. 15. x.

In Dei nomine Amen. Ann. c. 15. 15. x. 16. Decembr. hora quasi quarta post meridiem, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, D. Julii divina providentia Papæ 11. anno suo octavo, (1) coram venerabili unctiōis extremæ sacramentō ante tamen administrationem ejusdem, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum, ad hoc specialiter vocatorum præsentia personaliter constitutus honestus vir Joannes Storck de Arnhem familiaris Venerabilis & nobilis Domini Wil-

(1) Septem agnoscunt Pontificii sacramenta. Ex his etiam extrema unctio. Quæ ægrotis administratur, quibus vitæ spes nulla. Vid. *man. ad jus Can. tit. 11.* Et sani alioquin unguntur, si id exigat valetudo, & Reges & sacerdotes. Reges in dextro brachio, Sacerdotes & in capite, *propter auctoritatem & dignitatem*, ut ait Innocentius III. c. *cum venisset. extr. de sacr. unct.* & in manibus ob *ministerium & officium*, ut idem ibid. ait. Ciron. *part. 4.*

Wilhelmi de Montfoert Præpositi & Archidiaconi S. Salvatoris Trajectensis, licet debilis corpore, compos tamen per gratiam Domini nostri Jesu Christi suorum rationis & intellectus, recognoscens nil certius morte, nilque incertius ejus hora, cupiens diem peregrinationis suæ extremam ordinatione testamentaria prævenire, non confusus de propriis suis meritis, sed tantum de gratia Salvatoris Domini nostri Jesu Christi suum testamentum seu ejus ultimam voluntatem condidit, disposuit, ordinavit in modum infra scriptum &c.

X V I.

Landum seu Sententia dicta ab arbitris de controversiis inter Justum Dominum de Montfoert, & Decanum Capitulumque de Oudmunster Traject. quæ continet etiam testamentum Wilhelmi de Montfoert Præpositi S. Salvatoris Traject.

Ann. c15. 12. XI.

Also sekere twiſten ende geſchelen lange tyt geweest ſyn tuffchen den Edelen, Welgeboren Heer, Joost van Montfoerd, Heer tot Linſchoten, Abbenbroeck, &c. ende ſynen ſaligen Heer Vader ter eenre, ende den Waerdigen Heeren Deken ende Capittel der kercken van Oudemunster t'Utrecht, mitsgaders de executoren van den Edelen, Welgeboren Heere (1) Willem van Montfoert in ſyn leven Proeſt van Oudemunster t'Utrecht ter andere ſyden, ende dat ter cauſe van een ſeker testament by den voerſz Heere Willem van Montfoert Proeſt gemaeckt van dato den achtſten Decemb. Ann. c15. 15. ende elfve, wiens teneur hier naer geinſereert ſtaet, ende is luydende van woerde te woerde aldus.

In nomine Domini Amen, Anno à nativitate Dni c15. 15. xi. indictione quarta decima, ipſo die conceptionis glorioſiſſimæ virginis Mariæ, menſis Decembris octava, hora vesp̄arum, Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris & Domini, Dni Julii divina providentia Papæ ſecundi anno ſuo nono, Venerabilis & nobilis

(1) Ex Anniverſario S. Salvatoris Anno. M. 15. xiv. obiit venerabilis ac nobilis Dominus Wilhelmus de Montfoert Præpoſitus bujus eccleſiæ.

Tom. II.

Tt

nobilis Dns *Wilhelmus de Montfoort* Præpositus & Archidiaconus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis, in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus, compos per gratiam Domini nostri Jesu Christi mentis, rationis, & intellectus, revocans primitus ex certa sua scientia quodcunque testamentum per eum quomodolibet ante præsentem diem sub quibuscunque verborum formis factum, quoscunque executores talis sui testamenti, etiam omnem potestatem & auctoritatem ipsis verbo vel in scriptis datas sive attributas, & propterea attentius considerans, quod dum corpus sanitate viget mens interior in semetipsam collecta pleniori utitur ratione, Cupiens igitur rerum suarum & bonorum suorum sibi à Deo collatorum dispositione testamentaria ad laudem omnipotentis Dei & animæ suæ salutem mortis horam, qua nil incertius, prævenire, testamentum sive ultimam & extremam ejus voluntatem condidit, & fecit, ac disposuit nuncupative ac dispositive, fundavitque, erexit, donavit, legavit, & fieri voluit, atque mandavit, nec non executores & manifideles jure nominavit & constituit, aliaque fecit & se facere dixit, prout & quemadmodum in quadam papyri cedula manu & nomine suis propriis, ut prima facie apparuit, subscripta & signata, quam in suis tenebat manibus, & michi Notario infra scripto inserendam instrumento publico desuper per me consiciendo dabat, latius & expressius dixit contineri. Cujus cedulæ tenor sequitur talis: In nomine Sanctæ & individue Trinitatis Amen. Testamentum & ultima voluntas mei *Wilhelmi de Montfoort* Præpositi & Archidiaconi ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis. Inprimis enim commendo animam meam altissimo Creatori & gloriosissimæ virgini Mariæ, totique cœlesti Curie supernorum, & omnibus Sanctis Dei, quos deprecor, ut in egressu animæ meæ ipsi assistant, & à moribus dæmonum animam meam defendentes in paradysum perducant. Item ordino & volo, quod corpus meum, postquam anima mea inde egressa fuerit, decenter sine pompa deputetur ecclesiasticæ sepulture in nova Capella contigua Capellæ de *Bronchorst* ad nostram ecclesiam per me ordinata & structa. Item volo quod statim postquam corpus meum fuerit traditum sepulture, omnia & singula mea debita, de quibus liquido constare poterit, persolvantur. Item erigo & fundo in dicta
nova

nova Capella, in qua corpus meum sepultum fuerit, unam perpetuam & cotidianam missam in altari illic ordinato in honore omnipotentis Dei & gloriose virginis Mariæ, & Sanctæ Annæ ejus matris celebrandam. Et volo quod post quamlibet missam Sacerdos, qui eam celebraverit, descendet ad sepulturam meam, illic dicendo psalmos *Miserere mei Ec.* & *De profundis Ec.* cum *Pater noster*, & collecta pro defunctis. Et pro qualibet missa ministrabuntur celebranti quindecim albi in civitate Trajectensi currentes. Et hujusmodi missam celebrare debent beneficiati, Vicarii, & Officiantes in ecclesia nostra per vices ad instar missæ cotidianæ per quondam D. *Theodoricum Cant* fundatæ. Et celebrabitur infra septimam & octavam horas. Et casu quo ille Sacerdos, cui pro illo die competeret celebrari, negligens fuerit in celebrando per se vel alium missam, ex tunc idem Sacerdos cadet in pœnam duorum stuserorum quondam Ducis *Philippi* ad usum aliorum Sacerdotum, qui negligentes non fuerint, convertendam. Quas negligentias Camerarius sociorum diligenter annotabit, & in fine cujuslibet anni ministrabit & dividet tales negligentias inter alios Sacerdotes, qui illo anno negligentes non fuerint. Item ordino, erigo, & fundo, quod post mortem meam perpetuis futuris temporibus singulis feriis sextis missa de *sancta Cruce* legi solita decantabitur per Vicarium, qui illam legere consuevit, quatenus voluerit, alias per alium Vicarium ecclesiæ nostræ cum Diacono & Subdiacono, & quatuor choralibus in altari consueto, & Vicarii sive Officiantes ecclesiæ nostræ per vices dicent Evangelium & epistolam, & ministrabuntur sacerdoti missam cāntanti quindecim albi monetæ Trajectensis currentis, Diacono & Subdiacono simul quindecim albi similis monetæ, & quatuor choralibus simul quindecim albi monetæ prædictæ pro qualibet vice sive die. Item lego pro memoria mea annali pro Dnis nostris viginti libras, pro Vicariis decem libras, item pro Dnis & Vicariis simul celebrantibus tres libras, item Thesaurario ecclesiæ nostræ pro quatuor candelis cereis majoribus à principio (1) vigiliarum usque ad finem, & altera die à principio

(1) Quod vesperi sit officium, si diem festum præcedat, vocatur vigilia. Joan. de Janua. *Vigilia dicitur dies profestus, scilicet dies primus ante festum, quia tunc in sero vigilia vocamus.* Officium est precum. Nam missa mane à jejuniis fit. Durand. lib. 5. *Rationum* cap.

missæ animarum usque ad finem ardendis quindecim stuferos monetæ Trajectensis annue solvendos, item Sacristæ pro incensione candelarum prædictarum unum stufenum, & Campanario tantundem annue solvendum. Et volo quod memoria mea fiat in debito suo die, etiamsi alia aut major illius diei fuerit memoria. Item pro memoria mensurali perpetuis temporibus in ecclesia Sancti Salvatoris faciendæ ordino & lego redditus quindecim florenorum aureorum redimibilium, quos comparavi à Dno *Johanne de Liverjan* ex quadam decima in districtu de *Doch* juxta tenorem literarum desuper confectarum. Et si dicti redditus quindecim florenorum aureorum redempti fuerint, volo quod ad statim pro denariis inde venientibus comparentur alii redditus perpetui pro prædicta memoria mea mensurali faciendæ. Item ordino & volo, quod Camerarius sociorum pro tempore ministrabit dictum salarium pro missis cotidianis, & in feriis sextis, & Diacono & Subdiacono, Thesaurario, & Choralibus, atque de memoria mensurali, & pro officio suo habebit idem Camerarius quolibet anno duos florenos Renenses monetæ currentis, & idem Camerarius erit obligatus singulis annis facere computationes de receptis & expositis coram Dnis in Capitulo, postquam alii Camerarii suas fecerint computationes. Et ministrabit Dnis huic computationi interessentibus ac à principio usque ad finem simul participantibus viginti stuferos monetæ Curie Trajectensis, & pro prædictis ministrationibus per dictum Camerarium faciendis ordinavi & legavi duos mansos terræ cum suis requisitis, sicuti ab antiquo situati fuerunt in *Bunnick*, dicti vulgariter *t'goet ten Halle*, emptos per me erga *Danielem Dnm de Boelre* &c. & nunc colit *Gysbertus de Zyl* annue pro triginta sex scudatis aureis ecclesiæ, decem caponibus, & decem pullis, nec non redditus quindecim florenorum aureorum prædictorum, pro memoria mea mensurali, ut præscribitur, ordinata. Et siquid superfuerit sive remanserit de dictis triginta sex scudatis illud lego & ordino pro memoria mea mensurali ultra dictos quindecim florenos

cap. 3. n. 6. *Romani etiam adhuc, in præcipuis festivitibus totius anni, in sero dicunt tres Psalmos, & tres Lectiones, quas Vigilias vocant, & nocturnis idem repetunt.* Casaub. 16. exerc. 31. Vid. man. ad jus Can. tit. 4.

nos aureos convertendum. Item ordino & volo, quod postquam anima mea è corpore egressa fuerit, illico sine mora executores mei (1) celebrari facient trecentas missas pro salute animæ meæ. Etiam celebrari facient (2) missas dictas quondam Henrici Imperatoris. Et pro qualibet missa ministrari volo unum stuferum cum dimidio monetæ currentis Trajectensis. Item lego pro Dnis ecclesiæ majoris Trajectensis omnes fructus anni gratiæ præbendæ meæ ibidem cedendos pro memoria mea in eadem ecclesia per executores meos convertendos. Item lego Vicariis in eadem ecclesia ducentos florenos Renenes currentes semel dandos pro memoria mea & missis celebrandis per eosdem Vicarios pro salute animæ meæ, & volo quod executores mei comparabunt redditus cum fructibus anni gratiæ, & ducentos florenos prædictos, & ordinabunt memoriam, & pro celebrantibus juxta morem illius ecclesiæ. Atque ultra præmissa executores mei emere debent pallium novum in eadem ecclesia Trajectensi permanendum. Item heredes mei

(1) Pro opum & pecuniæ destinata in id magnitudine eas dicunt Pontificii. Pro uno quindecim interdum millia. Centies mille missas se mortuo dici jussit Philippus IV. Hispaniarum Rex, diserte hoc adjecto, ut si ipsi tot inutiles pro parentibus dicerentur, aut, si hi jam in cœlo, pro his, qui occubuerant bellis Hispanicis, ut scribit Domina d'Aunay *itin. Hisp. part. 1. epist. 5.* Siquis numerum miretur, miretur simul numerum eorum, à quibus dictæ. Nam & ingens hic haud dubie, cum ab eodem eodem die bis dici non possit, ut dixi *manud. ad jus Canon. lib. 2. tit. 4.* Quo autem id fiat ritu habes apud Sleydan. *lib. 21. bist.*

(2) Ab eo & pro eo haud dubie institutas, sed in usum collegii, ad quod rediit potissimum omne emolumentum. Nec est quod miretur quis. Plerisque in collegiis etiam Cæsar Canonicus, præbenda ipsi data, sed cujus stipendium uni cessit aut alteri ex eodem collegio, qui pro salute ipsius & imperii Deum jugiter exoraret. Vid. *lib. 2. de Nobilit. cap. 48.* Tributis Regibus passim honor hic. Præbenda data etiam mortuis, sed cujus emolumentum aut uni cessit ex clero, aut uni pauperum Christi. Hugonis Abbatis Cluniacensis statuta pro Rege Hispaniarum Alfonso apud d'Achery *to. 6. Spicil. Et super hæc omnia statuimus, ut præbendam quotidianam habeat in refectorio ad majorem mensam, quasi si unus nobilium epulaturus sederet, quæ uni pauperum Christi semper tribuatur pro salute animæ ejus, tam in vita quam in morte.*

mei non debent se intromittere quoquo modo de bonis meis, nisi de illis bonis, quæ jure successionis hereditariæ ad me fuerint devoluta, quæ ipsis duntaxat relinquo, & heredes in illis eosdem instituo, quia volo quod omnia alia bona mea per me relinquenda erunt dispositioni executorum meorum, quos executores non volo per heredes meos impediri. Quod si impedire eos præsumpserint, extunc ipsis legata lego fabricæ ecclesiæ de Montfoort. Item lego nepti meæ de *Drakevelde* lectum cum cortinis & suis requilitis, atque aliis paramentis viridis Cameræ domus meæ, & adhuc centum florenos Renenses monetæ currentis pro crucibili argenteo per executores meos sibi comparando. Item lego Judoco de Cruyningen consanguineo meo centum florenos Renenses currentes semel dando pro crucibili sibi comparando per executores meos, & adhuc centum similes pro equo. Item lego pro horarum divinarum decantatione in ecclesia de Montfoort ducentos florenos Renenses currentes semel dando. Item lego pro elemosyna in ecclesia nostra pro augmentatione præbendarum pauperum ducentos florenos Renenses currentes semel dando. Item lego pauperibus Christi, vulgariter *die Noot-hulp*, in civitate Trajectensi centum florenos Renenses currentes semel dando. Item lego Conventui ordinis Carmelitarum in Trajecto in subsidium structuræ & pro memoria meâ perpetuè faciendâ ducentos florenos Renenses currentes semel dando. Item Conventui Sancti Dominici, Conventui ordinis Minorum, Conventui ordinis Regularium in Oudenaerde, cuilibet de dictis Conventibus duodecim florenos Renenses currentes semel dando. Item lego Conventui Carthusiensium prope Trajectum viginti florenos Renenses currentes semel dando. Item Conventui ordinis Cruciferorum in *Woudrichem* triginta florenos Renenses currentes semel dando. Item Conventui ordinis Sancti Barnardi in *Heusden* viginti florenos Renenses currentes semel dando. Item novo Conventui sociorum in *Driel* viginti florenos Renenses currentes semel dando. Item ultra præmissa lego unicuique Conventui de prædictis (1) pro pitantia habenda sex florenos Renenses currentes semel dando. Item lego hospitali Sancti

Spi-

(1) Quid *pitantia* jam dixi ad Vett. Testam. secul. xii. & init. seq. scripta. Cibi potusque portio est. Andr. Sylvius Marciianensis ad Ann. 1224. *Unum etiam peroptimum vini dolium aabue vivens*
ad

Spiritus in urbe Romana quatuor ducatos aureos semel dandos, Item lego Dno *Wilhelmo Theodrici* Capellano meo, Magistro *Johanni de Reno, Frederico Hack, & Jacobo van der Maet*, cui libet eorum, qui supervixerit tempore obitus mei, quinquaginta florenos Renenses currentes semel dandos, & adhuc unam vestem novam nigri coloris. Item Aleydi matri coquinæ meæ lectum cum requisitis suis, super quem ipsa dormit, & quinquaginta florenos Renenses currentes semel dandos, cum nova veste nigri coloris. Item lego cuilibet de aliis servitoribus meis & subancillæ, qui tempore obitus mei in domo mea fuerint, duodecim florenos Renenses currentes semel dandos, & cuilibet vestem novam nigri coloris. Consimiliter *Brunoni* sartori, olim servitori meo, quindecim florenos Renenses currentes, & novam vestem nigri coloris, semel dandos. Item ordino & volo, quod omnes de familia mea, qui tempore obitus mei in domo mea fuerint, per integrum annum post diem obitus mei immediate sequentem remanebunt in domo mea, & executores mei disponent eis expensas deficientes eis. Item si contigerit in posterum huiusmodi Testamentum in toto vel in parte immutari aliqua addendo vel subtrahendo in alia cedula, sive cedulis, de manu mea, vel alterius manu, de mandato meo conscripta vel conscriptis, manu mea subscripta vel subscriptis, volo quod illi vel illis stetur, & eandem vim habeat vel

ad nos usque transmitti fecit, & ad fratrum pietatem assignavit. Clero exhibenda *Αδελφότης* Græcis est, ut in novella Comneni, *Αδελφότης αγγλίου* Balsamo interpretatur ad can. 42. Synod. 6. in Trullo. A pittacio deducunt, quod pittacio comprehensum, quæ portio esset singulorum. Pittacium vox vetus. Proprie linteum seu pannus, ut constat ex Celso lib. 3. cap. 10. deinde habere duo pittacia, quæ latitudinem frontis longitudinemque æquant. Sic cap. 9. *Iosue* ex Hieronymi versione: *Calceamenta quoque perantiqua, quæ ad iudicium vetustatis pittaciis confuta erant.* In ejusmodi autem linteis glutine illitis aut bitumine etiam veteres scribebant. Plin. lib. 36. *bist.* cap. 24. Unde & libri linteï apud Livium lib. 4. cap. 7. & 13. Hyginum lib. 1. Symmachum 4. *epist.* 34. Unde & illud, quod Constantinus l. 1. C. *Tb. de aliment. qu. parent. inop. Aereis tabulis, vel cerussatis, aut linteis mappis scripta per omnes civitates Italiæ proponatur lex* &c. *Απὸ τῆς πίττας* pittacium. *Πίττα* maltha, pix, gluten est. Ciron. 1. *obf.* cap. 13.

vel habeant , ac si præſenti cedulæ tenores illius fuerint infer-
 ti. Ad hæc autem omnia & ſingula debitæ executioni deman-
 danda & fideliter adimplenda nomino, eligo , conſtituo, & or-
 dino nobilem & generoſum virum Dñm *Johannem de Mont-
 foerdt* &c. conſanguineum meum, nec non Venerabiles Domi-
 nos *Theodoricum de Drakenburch*, *Fredericum de Coninck* majoris,
 & Magiſtrum *Gerardum de Suggestode*, utriuſque juris Licentia-
 tum, Sancti Salvatoris Trajectenſium eccleſiarum Canonicos,
 hujusmodi mei Teſtamenti ſeu ultimæ meæ voluntatis execu-
 tores, diſpoſitores, & manuſideles ac fideiſcomiſſarios, ita quod
 poſt mortem meam in prædictis, prout ſuperius eſt expreſſum,
 extremam hujusmodi meam ultimam voluntatem fideliter exe-
 quantur. In quorum manibus pono & do omnia bona mea poſt
 mortem meam relinquenda, nec non quoscuſque fructus &
 proventus quomodolibet mihi debitos & debendos. Cedens
 eiſdem & transferens in eoſdem omnes & ſingulas actiones,
 perſonales, utiles, & directas, michi qualitercuſque compe-
 tentes, ac omnia jura mea, conſtituoque eoſdem executores in
 rem meam procuratores, & pono eos in locum & jus meum,
 ita quod ipſi executores poſt mortem meam nomine meo coram
 quibuſcuſque judicibus competentibus pro præmiſſis agere &
 experiri poterint, ac omnia & ſingula facere & exercere, quæ
 in hujusmodi ultimæ voluntatis executione neceſſaria fuerint vel
 oportuna, eoſdem etiam meos executores in præmiſſis ab om-
 ni onere ſatiſdandi & conſciendi bonorum meorum inventa-
 rium, ac eos poſt executionem hujusmodi de reddendo compu-
 tum & rationem penitus relevare volo; & ſi aliquem ex eiſ-
 dem meis executoribus mori contigerit ante plenam mei Teſta-
 menti executionem, aut aliquis ſe exoneraverit, extunc ſuper-
 ſtites & intereſſe volentes præmiſſa omnia & ſingula faciendi &
 exequendi plenam habeant facultatem. Item lego antediſtis
 meis executoribus videlicet Dno *Johanni* conſanguineo meo
 taſſiam argenteam ponderis duarum marcharum, Dnis *Theodo-
 rico de Drakenburch*, *Frederico de Coninck*, ac Magiſtro *Gerardo*
 ante diſtis, cuilibet unam taſſiam argenteam unius marchæ, &
 habenti & portanti onus executionis Teſtamenti mei adhuc
 unam taſſiam unius ponderis marchæ argenti. Item quatenus
 vires bonorum per me relinquendorum non ſuffecerint ad de-
 præmiſſis omnibus ſatiſfaciendum, extunc moderationem lega-
 torum

torum præmissorum committo meis executoribus, salvo tamen quod cotidiana celebretur missa, & de *Sancta Cruce* decantetur, ac memoria mea fiat, ut præscriptum est, & si aliqua bona excreverint ultra præmissa, illa omnia & singula pauperibus Christi erogavi, & pro aliqua eorundem bonorum parte ecclesiæ nostræ per meos executores supradictos volo distribui & ministrari. Hæc est mea ultima voluntas. Sic signatum; *W. de Montfoort* Præpositus. Qua siquidem cedula michi ut præfertur tradita idem Venerabilis Dns *Wilhelmus* Præpositus testator eandem dixit se habere pro sufficienter sibi lecta, & propterea omnia & singula in eadem cedula contenta, narrata, descripta, & disposita constanter dixit & affirmavit suam ultimam & extremam esse voluntatem, quam habere voluit jure testamenti aut codicillorum, seu alias omni jure, stilo, & forma, quibus melius & efficacius valere poterit de jure vel consuetudine cujuslibet ultimæ voluntatis. De & super quibus omnibus & singulis præmissis idem Venerabilis Dns *Wilhelmus* Præpositus testator petiit sibi à me Notario publica fieri atque confici instrumentum & instrumenta. Acta sunt hæc Trajecti in domo ejusdem Dni *Wilhelmi* Præpositi in Camera hyemali ibi sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu præscriptis, præsentibus ibidem honorabilibus viris, Magistro *Alexandro Nepots* & Dno *Christiano West* Presbyteris, perpetuis Vicariis ejusdem ecclesiæ Sancti Salvatoris, testibus ad præmissa vocatis & rogatis. Et ego Martinus *Kaluwe* clericus Trajectensis diœcesis, publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, ac venerabilis Curiae Trajectensis causarum scriba juratus, quia præinsertæ cedulæ testamenti exhibitioni, testamentariæ dispositioni, foundationi, heredum institutioni & legationi, executorum potestatis dationi, cæterisque præmissis, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi, scivi, & audiui, ac in notam sumpsi, ex qua hoc præsens publicum instrumentum manu alterius fideliter conscriptum confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum. Signatum; *Kaluwe*.

Hebben daeromme partyen voersz by tusschen spreken ende goet onderwys van vrunden ten beyden syden om alle procederen, rechtvoerdin-
 Tom. II. Vv

deringen, ende inconvenienten, die ter cause van den voorsz. testamente souden mogen verrijsen, te eviteren, voor haar, baren erfoen, ende nacomelingen, niet by fraude, wesheyt, cracht, vrese, ende angst beleyt synde, mer met hoeren vryen moetwille ende welbedachten sinnen, claerlycken geheel ende al van hoghe ende laghe minnellycken ende eendrachtelycken hun gesubmitteert, ende submitteren mits desen van allen heurlieder twisten ende gesceelen ter arbitraghe ende seggen van vier compromissarisen vrentlycken compositours ende arbiters, te weten van die syde des Edelen Heeren van Montfoort, aen Heren Johan Reael Canonick ten Dom t'Utrecht als gesubstitueert overmits ouderdom ende crenkte van Heeren Frederick de Coninck Canonick ten Dom voersz, executeur van den testamente voersz, ende aen Mr. Dirck Zas Dyckgraeff op ten Leckendyck van Lopicker weert van wegen myns Heeren van Montfoort, ende van de ander syde van Deken ende Capittelen van Oudemunster, ende executeuren van den zeligen Proest voersz aen Mr. Aernt Buyser Scholaster van Oudemunster gesubstitueert van selighe Meester Gerrit Suggesterode in syn leven mede executeur des Proests voersz, ende aen Frans van Nyenrode, belovende partyen voer haer, baren erfoen ende nacomelingen, alle alsulcke uytpraak ende sententie arbitrale als by den arbiters voersz so wel in haer lieder absentie als praesentie in vruntscap sonder enige forme van rechte daer inne te deroen gebruiken gepronuncieert ende uytgesproken sal werden, vast, gestade, ende van weerden te onderhouden ten ewigen daghen, sonder dat sy hun mit enighe exception, privilegien, defensien, appellatien, verhaele van voirdere processen, ofte behulp van rechten geestelick ofte waerlick te allegeren, te verheffen, sullen mogen behelpen in eniger wys, dios partyen voersz hier van gansselyck hebben vertegen ende vertyen mits desen, mitsgaders den rechten seggende, dat generale vertichte van geenre waerden is, ten sy speciale vertichtenis daer voir gegaen wair, ende dit al by eenre pene van duysent gouden realen, d'een helft tot behoef der Keyserl. Maj. ende d'ander helft tot behoef der willigen partye, die dese uytspake ofte sententie arbitrale achtervolgen sal, gevende mede den arbiters voersz macht ende autoriteyt van verclaringe ende interpretatie op alle twyfelachticheyt ende donckerheyt, die uyt dese uytspake ende sententie arbitrale in toecomende tyden conde mogen verrijsen, ende dat partyen voersz alsulcke verclaringe gehouden sullen wesen te onderhouden by der peynen voersz, ende in gevalle dat dese sententie arbitrale

ofte uytſprake, dat Godt verhoede, by enigh der partyen voerſz gebroken worde, ſo ſouden ſy deſe peyne voirſz verbeuren, ende ſoude nochtans deſe ſententie arbitrale ofte uytſprake in hare volcomen macht ende van waerden blyven in alle ſynen articulen.

Welcke ſubmiſſie ende compromiſſie aldus wettelycken voir Notario ende getuygen ondergeſchreven mit behoerlycke ſtipulatie gedaen ſynde hebben wy arbiters ende vruntlycke compoſiteurs voerſz gehoort, deursien, ende geviſiteert alle t'gene dat partyen voerſz belieft heeft te ſeggen, by te brengen, ende over te leggen, ende alle dat ter materie dienende was, en by deſe onſe ſententie arbitrale ende vruntlycke uytſprake verclaert ende verclaren mits deſen, dat myn Heeren van Oudemunſter ende executoiren voerſz die buyſinge, daer myn Heer die Proeſt ſaliger gedachten inne geſtorven is, ſtaende in de Oudelle opte nye graſt van voren tot achteren mit allen ſynen toebehooren wederomme aen ſich nemen ende eygentlick behouden ſullen ten ewigen daghen, ende beuren vrien wille daer mede ſullen mogen doen, mit alſulck houtwerck ende buyſraet, als nu ter tyt daerinne behoert, vermogens een inventaris, die myn E. Heere van Montſoerde Frans van Nyenrode daer af heeft doen leveren, ende van alſulcke pacht, als daer van outs uytgaet. Ende ſal myn Heere van Montſoert den Heeren van Oudemunſter ende executoiren voerſz binnen ſes weecken nair dato van deſer ſententie arbitrale ende uytſprake voerſz voer Schout ende Schepenen voirſz in deſe voirſz buyſinge veſtighen opten uytganc voirſz naer rechten ende gewoente der Schepenen banck van Utrecht, behoudelicken dat die Heere van Montſoort voerſz binnen twee jaren, naer dato van deſer ſententie arbitrale ofte uytſprake, deſe buyſinge voirſz mit houtwerck ende buyſraet daer inne weſende boven verclaert ſal mogen loſſen mitter ſommen van eens twee duyſent Carolus gulden, twintich ſtuyvers voor den gulden gerekent, payements in der tyt der aſloſſinge binnen Utrecht ganckbaer, des ſullen die Heeren van den Capittelle van Oudemunſter ende executoiren voirſz wederom gehouden weſen by deſelve overgiſte den Heere van Montſoort ofte ſyn erſoen te leveren ſegel ende brieven van der loſſinge van de buyſinge mit ſyn toebehooren voirſz in der manieren boven verhaelt, ende ſal die Heere van Montſoirt voirſz Deken ende Capittelle van Oudemunſter ende den executoiren voerſz vrien ende ſchadeloos houden van allen alſulcken actien, recht, off toefeggen, als Foncker Heinrich van Montſoert ſynen E. broeder aen t'voirſz buyſ mit allen ſynen toebehooren boven geſpecificceert ſoude enichſins

mogen competeren. Voorts aengaende t'silverwerck by myn Heere de Proest voorsz saliger gedachten achtergelaten wegende 'tsamen een en t'negentich mark, bedragende den once geestimeert op enen Andries gulden ter somme toe van tien hondert ende twee en t'negentich Carolus gulden, verclaren wy arbiters voorsz dat also ons gebleken heeft, dat Heer Johan van Montfoort saliger gedachten in syn leven aen handen van den executoiren opt voorsz testament die somme van vier hondert lichte guldenen eens, xvi. stuyvers voor den gulden gereeckent, ende noch twee hondert der selver guldenen tot onderhoudinge van de seven getyden in der kercken van Montfoort betaelt heeft, dat die reste vant voorsz silver bedragende ter somme toe van dc. ende xii. Caroli gulden gaen sullen tot onderhoudinge van den armen int Manbuys binnen Montfoort gefundeert, welcke dc. en xii. Caroli guldens die Heere van Montfoort voorsz van stonden aen aen gereede penningen betalen oft gerichtlike vestigen ende verskeren sal den Regierders van den Armen voersz uyt goet goet, daer dese penningen voorsz vast ende seker aen sullen syn. Welcke vestenisse ende verskerheyt voersz gedaen synde, sal een gerichtts brieff dair af gemaect ende in handen van den executoers noch in levenden lyve wesende, ofte van den substituten van den dooden executoers van den Proest van Oudemunster saliger gedachten, ofte in handen des Capittels van Oudemunster voorsz geleverd werden, insgelyck sullen die executoers, haer substituyten, ofte Capittelen van Oudemunster voorsz gehouden wesen binnen twee jaren, nae dat dit voersz buyt mit syn toebehoorten hem lieden vry geleverd, ofte mit twee duysent guldens afgeloft sal syn, als voorsz, den Heere van Montfoort gerechtelycken te doen blycken, dat die penningen, die van deser buytinge van den saligen Proest von Oudemunster voersz comen sullen, gedistribueert sullen syn naer den teneur vant testament des Proesten van Oudemunster saliger gedachten. Ende hier mede sullen partyen voersz claerlicken geheel ende al gescheyden syn voer baren erfgenamen ende nacomelingen ten ewighen daghe van allen twisten ende geschele, die sy ter cause van dat testament van saligen Heeren Willem van Montfoort Proest voersz mitten aenclieven van dien tot desen daghe toe onderlinge gehadt mogen hebben by der penen voersz. Ende want wy Joost Heere van Montfoort ter eenre, Deken ende Capittle der kercke van Oudemunster, ende die gesubstitueerde van den executoeren van den saligen Proest voersz lien ende bekennen, dat wy ons ten beyden syden gesubmitteert hebben tot arbitraige van den vier arbiters

biters voirsz, in manieren int'compromis boven verbaelt, ende voir ons onsen erfven ende nacomelingen geaccepteert ende gelaudeert hebben die sententie arbitrale by den vier arbiters boven genomineert gepronuncieert als voirsz, So hebben wy elcx onsen naem opt spatium van desen hier onder geset, ende onse segelen hier aen gehangen. Ende tot meerder vestenisse van t'gene voersz staet, so hebben wy partyen voirsz gebeden Frans van Nyenrode ende Dirck Zas als mede arbiters dit compromis ende dese sententie arbitrale voirsz over ons te willen besegelen, ende met haer gewoonlyck hantteycken t'onderteyckenen, Twelck wy Frans van Nyenrode ende Dirck Zas voirsz ter begeerten van partyen voersz geerne gedaen hebben, ende hebben dese sententie arbitrale ende dit compromis voirsz mit onse segelen besegelt. Ende want ick Joncker Heinrich Broeder tot Montfoort bekenne, dat my aen t'voersz huys mit syn toebehoeren boven verclaert geen recht en competeert int groot of int cleyn. so heb ick mynen naem opt spatium van dese uytspake gestelt tot enen oirconde. Ende also ick Frederick de Coninck mede approbere en ratificere dese uytspake of sententie arbitrale, ende alle t'gene by myn substituyt ende medebroeder Heer Johan Reael om deser sake gedaen is, so heb ick als eenich executoer myns Heeren die Proest voersz noch in levendigen lyve wesende dese sententie arbitrale ofte uytspake mit myn gewoonlick hantschrift onderteyckent, ende myn segel daer aen gehangen tot enen oirconde. Gedaen ende uytgesproken t'Utrecht ten huysse van Montfoort aen de nye graft den 1. Decemb. Ann. c. d. lxxiv. by ons Heer Johan Reael, Dirck Zas, Mr. Aernt Buysen ende Frans van Nyenrode als arbiters van beyden den partyen voirsz in tegenwoordicheyt van Huych Snyel ende Lodewich Peterlloen als getuygen sonderlinge daer toe geroepen ende gebeden. Van welcker onser uytspake sullen wesen drie instrumenten alleens sprekende, wel besegelt ende onderhantteyckent van enen ygelicken boven genomineert synde, ende oick mit des Notaris hant ende teycken hier onder gestelt bevesticht, ende sullen die selve instrumenten beruften d'een onder den Heere van Montfoort: d'ander onder t'Capittel van Oudemunster: ende die derde onder d'executoeren voersz tot ener ewiger memorie ende bevestenisse van alle t'voersz is. Onder stont: Vrederick de Coninck Canonick in den Dom t'Utrecht, Johan Reael Canonick t'Utrecht, Arnoldus Buser Canonick ende scholaster t'Oudemunster, Frans van Nyenrode, D. Zas &c.

X V I I

Testamentum Doctoris Adriani Ram Præpositi Leydenfis Ann.

CIO. IO. XVIII.

In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem CIO. IO. XVIII. indictione sexta, die vero XXII. mensis Junii, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri D. Leonis divina providentia Papæ decimi anno sexto, in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constitutus venerabilis vir Dn. Magister *Adrianus Ram*, utriusque juris Doctor, Canonicus Trajectensis, Præpositus Leydenfis, corpore debilis, & in lecto suæ ægritudinis decumbens, compos tamen per Dei gratiam suorum mentis, & rationis, & intellectus, asseruit se alias die quinta præsentis mensis Junii coram discreto viro Dn. *Johanne de Goch* constituisse executores sui testamenti per eum condendi & ordinandi, quibus potestatem dedit & concessit suum testamentum ac ultimam voluntatem exequendi, prout in codicillis, seu aliis cedulis testamenti aut ultimæ voluntatis suæ, quas desuper conscribi faceret. Quocirca idem Dn. Magister *Adrianus* provide attendens, quod licet incerta mortis hora animo semper debeat esse suspecta, maxime tamen corpus imminuente languore. Itaque codicillum seu cedula testamenti sui aut ultimæ suæ voluntatis condidit, disposuit, & ordinavit, prout illud seu illam ibidem antea in quadam papiri cedula conscribi fecerat & michi Notario signandam, & in præsentis instrumento codicilli hujusmodi inferendam tradidit & assignavit in hunc qui sequitur modum. Tenor dicti codicilli seu cedulæ sequitur talis.

In Dei nomine Amen. Hoc est codicillum seu cedula ultimæ voluntatis & extremi elogii mei *Adriani Ram*, Canonici Trajectensis, Præpositi Leydenfis, de quo fit mentio in instrumento publico potestatis per me concessæ executoribus meis, videlicet Dno & Magistro *Wilhelmo Hedæ* Præposito Arnheimensi, Canonico & Archidiacono in ecclesia Trajectensi, *Gervardo Beyer* etiam Canonico Trajectensi, ac fratri meo *Misbaeli*, per dominum *Johannem de Goch* Notarium desuper tradito, quod

quod quidem testamentum meum hujusmodi volo, quod per eosdem executores meos debita executioni demandetur. In primis recomendo animam, cum ab hac luce decessero, omnipotenti Deo creatori meo, beatæ Mariæ semper virgini, ac Sancto Martino patrono nostro glorioso, corpusque meum peto ecclesiasticæ tradi sepulturæ in ecclesia Trajectensi ante altare decem millium martyrum ante chorum, quatenus Capitulum consenserit. Alioquin secundum dispositionem executorum meorum eligo sepulturam meam. Item ante omnia volo, quod solvantur debita mea liquida, & fiant exequiæ meæ honeste, ut in exequiis Canonicorum fieri est consuetum cum psalterio & aliis ceremoniis consuetis, & fiat epitaphium honestum in loco magis apto juxta sepulturam meam, & ponatur sarcophagus super sepulchrum meum secundum dispositionem executorum meorum. Item lego ecclesiæ Trajectensi sex scudata antiqua pro memoria mea perpetua distribuenda secundum dispositionem executorum meorum, vel pro memoria mensurali. Item lego adhuc pro celebrantibus in die obitus mei unum scudatum antiquum, & adhuc unum scudatum antiquum ministrandum in die obitus mei secundum consuetudinem ecclesiæ nostræ, ita quod socii inde habeant duas præsentias. Ita duo scudata antiqua solvet fabrica ecclesiæ nostræ, à qua illa dudum emi juxta literas à Capitulo nostro concessas. Item lego Vicariis ecclesiæ nostræ unum scudatum antiquum annum, pro quo solvent executores mei eisdem semel viginti quinque scudatorum. Item adhuc lego (1) sociis ecclesiæ nostræ unum scudatum antiquum annue ad augmentum præsentiarum matutinalium secundum ordinationem executorum meorum ut & omnes fructus & proventus præbendæ meæ in præsentia nondum levatos, & similiter ad eundem usum duos annos gratiæ præbendæ meæ. Et hujusmodi incrementa executores mei deliberabunt ecclesiæ. Item lego hospitalibus S. Barbaræ, S. Bartholomei, & S. Crucis cuilibet quinquaginta florenos Renenses currentes. Item lego Conventui in Oestbroeck centum flore-

(1) Socij sunt chori socii, qui Canonicos juvabant in cantu. Supra in testamento Wilhelmi Dominæ de Montfoort Ann. 1409. *waer vier men bouden sal ten ewigen dagen binnen der Kercken van Montfoort twee eboralen, die tot allen getyden helpen singen.*

florenos Renenses salvo quod fratres inde habebunt pitationem honestam cum vino solito more secundum ordinationem executorum meorum. Et sic infra de legatis singulorum monasteriorum & conventuum tam virorum quam virginum, quibus præsertim ut ferventius ædificentur legata donavi. Item lego (1) Conventui *Conversarum* in Traiecto quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui
in

(1) Qui mutant vitæ genus, è laicis facti clerici, vulgo olim *Conversi*. Chron Besvense apud d'Achery to. 1. *Spicil.* p. 534. *Fuerat namque antequam veniret ad conversionem vice Comes Divionensis. Convertens itaque studium seculare in ecclesiasticum ex bonis initiis meliores fines obtinuit. Conversi etiam, qui vel gratis, illata etiam bonorum parte, vel victus quærendi causa, monachorum obsequiis devoverunt se ultro. Fratres laici etiam vulgo. De quibus quædam jam dixi lib. 2. de Nobilit. cap. 2. Clementis Papæ v. literæ apud d'Achery. to. 7. *Spicil.* Ad dictum monasterium S. Benigni redisti, & ibidem per aliquot annos ut conversus mansisti, nulla tamen inibi per te regulari professione facta. Charta apud d'Achery ad Guibert. in not. *Noverint fideles per succedentia tempora, quod quidam homo &c. gratis se tradidit S. Petro ad serviendum. Monachos ad succurrendum vocant vetera Necrologia, ut dixi ibid. Annales ecclesiæ Wintoniensis Angl. sacr. to. 1. ad Ann. 1197. Fecit transferri patrem suum, qui fuerat ejusdem loci monachus ad succurrendum, de cimiterio monachorum &c. Conversi etiam, qui è Judæis, Mahometanis, aut Turcis, Christianismum amplexi, quibus alibi etiam domus, in qua victum communiter & alimenta accipiebant. De qua locus hic debet accipi. Meminerunt Matthæus Paris. & Matthæus Westmonasteriensis ad Ann. 1235. & 1244. Sed nec ejusmodi intelliguntur hic. Domus erat Ultrajecti, seu monasterium, cui nomen Mariæ Magdalenzæ, seu Mariæ Egyptiacæ, fœminis destinatum, quæ à quæstu meretricio reverzæ ad frugem de peccatis & probrosa illa vita agebant pœnitentiam. Unde & vulgo *pœnitentes*, & *sorores pœnitentes*, mulieres, quæ, ut passim in Tabulis, in limo profundi infixæ, videlicet in sordibus peccatorum, ad semitam virtutis reductæ pœnitentiam suorum facinorum facere Deo student, quæ carnalium voluptatum illecebris abdicatis pro æternis deliciis obtinendis se celesti sponso dicant; quæ mundi vanitatibus abnegatis obtulerunt Domino laudis sacrificium semet ipsas. Charta Ann. 1229. apud Leibnit. Chron. Goslariens. p. 81. Cum igitur dilectæ in Christo pauperes sorores pœnitentes S. Mar. Magdal. in Alemannia proprias non habeant facultates &c.**

Meminit etiam Eugenius Papa in charta Ann. 1443. *Eugenius Episcopus servus servorum Dei. Domus ista Mariæ Egyptiacæ infra li-*
mites

in Iherusalem in Trajecto quinquaginta florenos Renenses currentes. Item (1) fratribus Cellitis viginti quinque florenos Renenses. Item Conventui albarum Dominarum viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui Prædicatorum in Trajecto viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui Carmelitarum in Trajecto viginti quinque florenos Renenses currentes. Item hospitali Sanctæ Elisabeth viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui S. Cæcilie in Trajecto quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui S. Martini in Trajecto viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui S. Agnetis in Trajecto viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui de Vredendael quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui undecim millium virginum in Trajecto quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Regularibus in Trajecto triginta florenos Renenses currentes. Item lego Carthusiensibus apud Trajectum viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui ten Dael extra Trajectum quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui in Bethlehem

mites parochie parochialis ecclesie S. Nicolai Trajectensis, in qua pristinam suam vitam virtuosis student actibus expiare persone sexus femineæ, quæ carnis sectando illecebras sua consueverunt corpora immunditiis & illicitis exponere quæstibus, Spiritus Sancti gratia ad cor reversæ, seculi relictis vanitatibus, ac de præteritis agendo pœnitentiam, ne videantur recurrere, & in illa, postquam eam ingressæ fuerint, diligenti studio laudabiliter conversari & vivere, nec non obsequia grata Altissimo jugiter exhibere &c. Add. chart. Ann. 1252. Wilhelmi Regis apud Leibnit. Chron. Goslarief. p. 23. & aliam Ann. 1214. ibid. Et hic Conventus est *conversarum*, quæ & *sorores conversæ* in testamento, quod supra, Judoci van Winfen Ann. c10. cccc. xciv. Pars conversæ est, ut videtur, lapsu temporis in hospitale, quod dictum S. Quintini, miserabilibus personis & peste infectis destinatum. Sic ex præcibus colligere est oblati superiore seculo Georgio Egmondano Episcopo Trajectensi. Vidi & legi.

(1) Chronicon Amorfortium incerti Auctoris. Anno 1479. *Celista Amsterdameses emunt locum habitationis in Haga Amorfortia*. Iidem hi, qui Lollardi, *Cellebroeders*, Alexiani, ægrotorum ministri, vespillones, libitinarii, Vid. Annal. rer. in Holl. & diæc. gest. ad Ann. 1481. to. 2. *Analect.* p. 47. ** Sim. a Leuwen *descript. urb. Leyd.* p. 501.

** Tom.
1. pag.
431.
Nostræ
Edit.

Tom. II.

X x

lehem extra Trajectum quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui pauperum clericorum S. Willebrordi pauperibus clericis inibi in cibis ministrandos viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui in Gheyn viginti quinque florenos Renenses currentes. Item hospitali S. Job extra portam S. Katerinæ sex florenos Renenses currentes. Item ad fabricam ecclesiæ civilis Trajectensis quinquaginta florenos Renenses currentes. Item lego ad fabricam ecclesiæ S. Nicolai Trajectensis viginti quinque florenos Renenses currentes. Item pauperibus domi sedentibus ad ordinationem executorum meorum trecentos florenos Renenses currentes. Item lego duobus fratribus & sororibus meis cuilibet unum Portugalensem valore decem ducatorum, & uxori *Michaelis* fratris mei, & ejus filiæ *Elisabeth*, & *Frederico de Rynevelt* cuilibet unum notabilem denarium in auro. Item lego omnibus familiaribus meis ac famulæ meæ vestes lugubres decentes. Similiter ancillis matris meæ, fratris mei, ac sororis meæ, & domicellæ *Katerina* pedissequæ ejusdem sororis meæ etiam tabbardum lugubrem. Item lego *defrido* meo centum florenos Renenses currentes. Inde dabit *Joanni* fratri suo viginti similiter florenos. Item lego *Joanni* seniori famulari meo quinquaginta florenos Renenses currentes. Item lego ancillæ meæ *Agneti* viginti quinque florenos Renenses currentes. Item quia vendidi dudum nepoti meo *Adriano* filio *Michaelis Ram* Canonico Trajectensi domum meam juxta turrin, ac eandem titulo venditionis in eundem transtuli coram duobus Capitularibus secundum consuetudinem ecclesiæ, cujus venditionis pretium adhuc restat per *Michaellem* patrem dicti *Adriani* fratrem meum mihi exolvendum, sic volo, quod hujusmodi pretium conferatur in solutionem domus, quam inhabito, & dudum ab executoribus quondam *D. Henrici de Mondwyck* comparavi. Et quia hujusmodi domum meam dedi & donavi eidem *Adriano* nepoti meo causa mortis coram Notario ecclesiæ nostræ & duobus Capitularibus, sic relinquo dicto nepoti meo optionem, quod vendat alteram domorum præfatarum, quam maluerit, pretium inde proveniens & excrefcens ultra pretium presentis domus meæ competens executoribus *Mondwyck* lego matri, fratribus, & sororibus meis æqualiter dividendam.

dum. Item lego matri, fratribus, & sororibus meis omnia & singula utensilia mea inter se dividenda, exceptis vestibus meis, vasis argenteis, aureis, clenodiis, jocalibus, lapidibus pretiosis, annulis, ac pecuniis aureis & argenteis. Et vendantur vasa argentea & alia prædicta plus offerenti, & conferatur pretium in solutionem Testamenti mei præsentis. Item interpretationes dubiorum Testamenti mei, si occurrerint, committo executoribus meis, & quod iidem executores mei exequantur cetera fideicommissa, quæ commisi in secreto discretionem Dn. *Gerardi Beyer*. Item volo quod solutis debitis, legatis, & Testamento præscriptis una cum illis, quæ commisi Dn. *Gerardo Beyer*, ut præfertur, expeditis, ac aliunde elemosynis largiter secundum dispositionem executorum meorum, quibus hoc confidenter committo, distributis, quod superexcrecentia bona mobilia dividantur in tres partes secundum ordinationem eorundem executorum, scilicet pro ornamentis ecclesiæ nostræ, pro augmento memoriæ meæ, & pro pauperibus domi sedentibus. Nolo tamen quod executores mei de præmissis alteri rationem reddere cogantur aut teneantur, sed eosdem ab omni onere satisfaciendi, conficiendique bonorum meorum inventarium, ac de reddendo computum aut rationem Testamenti & executionis hujusmodi relevo & relevatos manere volo & declaro per præsentem. Et hanc ordinationem seu ultimam meam voluntatem volo valere, ac quod valebit jure Testamenti, codicillorum, donationis causa mortis, seu alias quo melius valere poterit & debeat jure cujuslibet ultimæ voluntatis, petens quod dicti executores mei præmissa omnia divitiarum remunerationis intuitu debitæ executioni demandare dignentur. Et peto desuper fieri ad abundantem cautelam instrumentum & instrumenta. Qua quidem cedula Testamenti seu codicilli hujusmodi mihi Notario infra scripto per præfatum Dominum Magistrum *Adrianum* assignato & tradito dixit & asseruit inibi contenta esse suam ultimam voluntatem, & petiit eadem per suos inibi descriptos executores executioni demandari. Acta fuerunt hæc Trajecti in Camera majori domus inhabitationis dicti Testatoris sitæ infra emunitatem ecclesiæ Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem venerabili ac provido viro, Magistro *Christiano de Zenden* Canonico ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis,

ac Magistro *Cornelio* de *Delft* laico Trajectensis diœcesis ,
 medicinarum Doctoribus , testibus ad præmissa vocatis & rogatis .

X V I I.

Testamentum Joannis Domini de Montfoort
Ann. c15. 15. xxi.

· In nomine Dni Amen. Per hoc præsens publicum instru-
 mentum cunctis pateat evidenter & sit notum , quod anno à
 nativitate ejusdem Dni c15. 15. xxi. indictione nona , die
 vero vicesima tertia mensis Augusti hora vesperarum vel circi-
 ter , Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri
 Dni *Leonis* divina providentia Papæ decimi anno suo nono , in
 mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc specia-
 liter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus
 nobilis & generosus vir Dns *Johannes* , miles , & Baro , Dns de
Montfoirdt , de *Purmereynde* , de *Linschoten* , de *Abbenbroeck* &c.
 Trajectensis diœcesis , considerans humanæ naturæ fragilitatem
 & inconstantiam , diesque hominis breves esse super terram ,
 cum nil sit certius morte , & nihil incertius ejus hora , omnia
 hujus mundi fore transitoria , hominemque utique moriturum ,
 ideo ne casus inopinatus seu calamitas repentina conditionis
 humanæ irruat , voluit prevenire , ymo cupiens , ut dicebat ,
 de rebus sibi à Deo super terram collatis per modum Testamen-
 ti seu ultimæ voluntatis ob animæ suæ remedium disponere &
 ordinare , ne lis , rumor , seu controversia oriatur inter suos he-
 redes & successores , suum de eisdem bonis fecit , condidit , &
 ordinavit Testamentum & ultimam voluntatem , prout inferius
 continetur . Quod quidem Testamentum seu ultimam volunta-
 tem valere voluit jure Testamenti seu codicillorum , aut omni-
 bus illis jure , modo & forma , quibus quælibet ultima voluntas
 cujuscunque decedentis de jure vel consuetudine melius valere
 potest secundum juris & canonicas sanctiones , non obstante
 quod aliqua juris , vel facti solennitas in his oblita fuerit seu præ-
 termissa , salvo quod prædictus testator hoc præsens Testamen-
 tum , in quantum se tangit , revocare , augmentare , alterare ,
 seu diminuere in parte vel in toto , quotiescunque sibi placue-
 rit , poterit . Inprimis quidem antedictus testator animam suam ,
 dum

dum à corpore separata fuërit , omnipotenti Deo , *Mariæ* virgini , beato *Johanni Evangelistæ* , Apostolo & patrono suo , totique Curiaë cœlesti supernorum civium , corpusque terræ commendavit. Sciens insuper quia sine fide juxta dictum Apostoli impossibile est placere Deo , quare se in Catholicæ fidei firmitate cordialiter mori velle asseruit , abrenuntiando Sathanæ pompis , operibus , deceptionibus , ac insulionibus , quia mille habet nocendi modos , quibus voluit fortiter resistere in fide. Elegit desuper in parochiali ecclesia de Montfoirt sibi corporis sepulturam in sepulchro parentum suorum. Voluitque insuper & mandavit antedictus testator , quod omnia & singula ejus debita , quæ legitima veritate poterunt probari de primis & principalibus bonis ipsius una cum expensis exequiarum persolvantur. Et quia prædictus testator omne suum Testamentum seu ultimam voluntatem in præsentī instrumento quodammodo impossibile fore inscribere vel scribere novit , sic voluit & vult per præsens instrumentum , quod omnia & singula , quæ in ejusdem inventario per me Notarium publicum conscripta , tanti roboris , valoris , & auctoritatis esse debeant , tanquam in præsentī instrumento universaliter & singulariter essent inserta , & de verbo ad verbum rite specificata. Ut autem omnia & singula quæ in eodem instrumento seu etiam inventario continentur , executioni demandentur , suumque debitum sortiantur effectum , hujusmodi Testamenti seu ultimæ voluntas antedictus testator Testamentores , executores , & procuratores suos ad prædicta exequenda , videlicet Dnm *Jacobum Appeltoirn* Decanum in summo Trajectensi , Magistrum *Bernardum de Duiren* Receptorem hospitalis beatæ Katharinæ in Trajecto , & Magistrum *Wynandum de Arnem* Doctorem utriusque juris elegit. Quibus & eorum cuilibet in solidum idem testator dedit & dat plenariam & liberam potestatem , licentiam , & auctoritatem , ac plenum posse & mandatum , omnia & singula in præsentī instrumento inventarioque contenta , exigendi , recipiendi , levandi , & extorquendi , ut prædicta omnia & singula juxta ordinationem prædictam distribuunt & augmentent , prout eis per se vel per alium seu alios pro salute animæ suæ melius videbitur expedire. Et ut prædicta perfectius exequantur , voluit & vult , quod ipsi executores suam ultimam voluntatem possint & debeant declarare absque recurſu alicujus judicis vel cujuscun-

que personæ, ac eis voluit plenariam fidem adhiberi, (1) nec alicui judici vel personæ de prædictis rationem, seu computum reddere.

(1) Rationum reddendarum non potest tutori remitti necessitas. *l. 5. §. 7. ff. de adm. & per. tut. l. si servus vetitus. ub. Bart. ff. de legat.* Bugnyon. *lib. 2. de legib. abrog. cap. 173. & lib. 4. cap. 16.* Heredi, executori potest, ut & hic verb. gr. & supra in testamento Adriani Ram Ann. 1518. in fin. Et quin possit nihil obstat. Si enim fideicommissum relinqui possit sub modo, si ita, ut possit heres, quæ fideicommissio subiecta convertere in suum usum, si obligare, aut alienare, & in alium transferre, restituto quod superest, quid ni etiam prohiberi, ne poscatur ab eo ratio? Resp. Holl. 1. *conf. 141.* De eo dubium non est, quin heres eo casu quartam debeat restituere, & de ea restituenda exponere etiam cautionem, *auth. contra cum rogatus. C. ad Sct. Trebell. Gomez. var. resolut. 1. cap. 5. Coren conf. 13. Advysb. 1. conf. 210. & 4. conf. 244.* Quia autem non constat, nec in posterum constabit, nisi fiat inventarium, quantum quarta hæc contineat, necesse est etiam ut id fiat, & necesse est non obstante, quod remissa à defuncto conficiendi necessitas. *d. conf. 244.* Voluntas quidem ejus est lex in testamentis, *l. 35. §. 3. ff. de ber. inst. nov. 22. cap. 2.* sed lex, si juri publico non reperitur contraria, *l. nemo 55. ff. de legat. 1. Pinell. ad l. 1. C. de bon. mat. part. 2. n. 22. Anselm. consult. 137. in fin. consult. 163. in fin. & 157. per tot. Neostad. decis. Cur. Holl. 20. Resp. Holl. 2. conf. 286.* Aliud quam quod lex vult testator non potest velle. Nec aut potest aut debet præstare heredi occasionem, aut dissipandi universum, aut quartam illam minuendi, quam fideicommissario servari lex vult illibatam, *d. auth.* Fraus nulli debet prodesse, nec actum id à defuncto, ut prodesset, credendum. Resp. Holl. 1. *conf. 19.* Et quantum ad tutorem: ne id quidem satis constat, an si remissa ei necessitas inventarium conficiendi, remissio semper sit satis efficax. Dat quidem testatori potestatem hanc Imperator in *l. ult. §. 1. C. arbitr. tut.* Sed non censendum, quod data hæc in præjudicium tertii. *arg. §. 2. Inst. de b. qu. su. vel al. jur.* Quid si tertii interfir, ut rite id tamen fiat? An non poterit, ut id fiat, tutor cogi à judice, causa præsertim cognita, si æquum id deprehendat? Bis certe sic judicatum Hagæ à Curia Provinciali, semel Ann. 1613. 26. Septemb. & iterum Ann. 1677. 5. Febr. Bell. jurid. *cap. 76.* Resp. Holl. 1. *conf. 30.* Etiam illud quæsitum: Duobus pluribus simul & conjunctim executio est commissa, si ceteris jam mortuis supersit tantum unus, an hic solus debeat aut possit exequi voluntatem defuncti. Et dicendum, quod non. Soli enim non

reddere. Hanc liquidem prædictus testator asseruit suam ultimam esse voluntatem & ultimum Testamentum, quam & quod valere voluit & tenere jure Testamenti, & si jure Testamenti non valeret ratione omissionis, præteritionis, vel alterius cujuscunque solemnitatis, sic voluit & vult ipsam suam ultimam voluntatem & ultimum Testamentum valere jure codicillorum, seu donationis causa mortis, aut inter vivos, & tanquam jure ultimæ voluntatis, quo melius valere poterit & tenere. De quibus omnibus & singulis antedictus testator petiit sibi fieri unum vel plura publicum seu publica instrumentum aut instrumenta in meliori forma. Acta fuerunt hæc in opido de Montfoert Trajectensis diœcesis super castrum antedictum testatoris in camera, ubi consuetus est requiescere & dormire, anno, indictione, mense, hora, & Pontificatu, ut supra, præsentibus una mecum Magistro *Hermanno Cnopert* Licentiatu in utroque, *Johanne Veersen* Scholastico in Zuerphen, *Wilhelmo* ballardo de Montfoert, Droffato, cum pluribus aliis testibus fide dignis ad hoc vocatis specialiter & rogatis.

X I X.

Testamentum Wilhelmi Draeck civis Antverpiensis
Ann. CIO. IO. XX.

In den name ons Heeren Amen. By desen tegenwoordigen openbaren instrumente sy condit ende kennelyck enen ygelicken, dat in den jare desselfs ons Heeren ^{** An} 1525. in de dertichste indictie opten v. dach in der maent *Decembris* tusschen acht ende negen uren na middach s'Pausdoms onses Alreheylichste Vaders in Gode ende Heeren, Heren *Clementis* by der Godtlycker voorsienicheyt de sevenste Paus van dien name, in synen derden jare, compareerde voor de getuygen ende my Notaris ondergenoemt die Edele ende Eerweerdige Heere, Heere *Willem Draeck*, Riddere, ingesetene der Stadt van Antwerpen, des Bisdoms van Camerick, zieck na den lichame, nochtans

non commissa. Necessè in locum deficientium ut alii substituantur vel à judice aut magistratu, vel à Curia Provinciali. *Castrenf. conf.* 218. n. 2. fol. 2. Resp. Holl. d. loc.

tans synre vyf sinnen , verstants , ende memorien over al wel machich wesende , also dat scheen , aenmerckende ende overwegende die broosheyt ende cranckheyt der menschelycker natuere , ende dat niet seeckerder is dan die doot , ende niet onseeckerder dan die ure der selver , also die Evangelie der waerheyt getuycht ; *Waeckt , ghy en weet dach noch ure* , heeft daeromme wel bedacht synde , onbedwongen , onverleyt voor ymande , maer met synen eygenen vryen wille , ende goede deliberatie , also hy seyde , van synen tytlicken goeden hem van Godt van Hemelryck op deser aerden verleent , gemaect , geordonneert , ende gesloten , maect , ordonneert , ende sluyt by desen syn testament ende uystersten wille , die hy voor date van desen enichsints voor authentycque private personen gemaect ende geordonneert mocht hebben , willende ende begeerende dat dit syn testament ende uysterste wille nae de oflyvicheyt van hem altyt vast , gestendich , ende van waerden gehouden worde , ende blyve in forme van testamente , codicille , uystersten wille , oft donatie *causa mortis* , oft immers in sulcker wys , als ymants testament ende uysterste wille best ende vast stede grypenmach in geestelycken oft weerlycken recht , niet tegenstaende dat alle solemniteyten in den rechten begrepen hier in desen synen testamente niet al noch volcomelicke onderhouden ofte gesciet syn , ook alle andere statuyten , privilegien , costuymen , ende usantien van eenigen plaetsen ofte Steden , daer syne goeden ende sterfhuys gelegen sullen mogen syn desen contrarierende , hy derogeert ende wilt , dat dit synen voortganck hebbe in maten ende formen boven ende hier onder geschreven . In den eersten so beveelt de voorgenomde Testateur syn siele Gode van hemelryck , Maria synre gebenedyder moeder , ende allen den Hemelschen geselschappe , ende syn doode lichaem der gewyder aerde , begeerende syn sepulture in onser Vrouwen kercke t'Antwerpen in de Capelle van den Weerdigen heyligen Sacramente , int graft van synen vader saliger memorien . Item die voorgenomde Heer *Willem* Testateur geeft der fabrycquen van onser Vrouwen van *Camerick* voor onrechtvaerdich goet , of hy enich wetens hadt , tien stuyvers eens . Item noch geeft ende maect hy Testateur den armen huys armen t'Antwerpen *xxv* . Rynsche gulden eens , den gulden tot *xx* . stuyvers gereekent . Item elcken

Cloester

Cloester van den drie biddende Ordenen binnen Antwerpen ses Ryns gulden eens. Item der Stadt van Antwerpen eens, of eenichsins daer inne gehouden ware, hondert Ryns gulden. Item die voornoemde testateur geeft ende maect syn natuerlycke dochter *Magdaleen* xxv. Ryns gulden erffelyck, ende vyf en twintich Rynsgulden lyftochte tot haren lyve, den gulden tot twintich stuyvers gereeckent, willende ende begeerende uytterlyck den selven testateur, dat syne erfgenamen onder genoemdt d'selve renten haer sullen bewysen op sekere goede panden, daer sy wel mede bewaert syn. Item voort in alle syne andere goederen ruerlick ende onruerlick, haeffelyck ende erffelyck, hoedanich die syn, geen uytgesceyden, overschietende boven syne schulden, legaten, ende kerckelycke rechten, institueerden hy tot erfgenamen syne twee dochteren, te weten Joncfrou *Maria*, ende Joncfrou *Anna*, omme d'selve goeden t'samen minlyck ende vredelyck te parten, te deelen half ende half, om seeckere reden hem daer toe moverende, Behoudelyck nochtans in desen (1) dat alle syn leengoeden, die hy afterlaet, sullen gaen en succederen op die dochter, op welcke die van rechts wegen ende *ab intestato* behoorlyck syn te succederen, dies sal die ander dochter die leengoederen niet hebbende daer tegen gelyck verlyckt worden mit andere goederen, ende declareerden oock, dat hy consent hadde, ofte seker brieven van octroy omme te mogen dispoñeren van allen synen leengoederen na syne begeerte, Waer af ende van al dat voorz is die voorgenoemde testateur begeerde van my Notario onder genoemt een ofte meer openbare instrument ende instrumenten. Dits geschiet t'Antwerpen in den woonhuys van den voorz testateur, daer mede by ende over waeren eerbare mannen, *Daniel van der Cam-*

(1) Quod ad feudi successionem deficientibus masculis major filia ab intestato praefertur natu minori. Neostad. *de feud. success. cap. 5. n. 9.* & *ib. Boxel in not.* Sed ordo hic successionis inverti potest testamento, & praeferrí minor majori. Potest utrique etiam praeferrí extraneus. Nec habet successor ab intestato quod dicat. Ne filius quidem filiave, si salvam habet legitimam, §. *ult. Inst de inoff. test. l. 8. §. 8.* & §. 15. ff. *eod.* Bort. *de feud. part. 5. tit. 2. §. Ten profyte.*

Cammen ende *Cornelis Makenburch* Clerck des Bisdoms van *Cammerick*, getuygen dair toe geroepen ende gebeden.

Item opten sesten dach Decembris Anno als boven compa, reerde voor de getuygen ende my Notaris onder genoemt die voergenoemde Heer *Willem Draeck* testateur, synre vyff sinen, verstants, ende memorien over al wel machtich wesende, approberende ende van weerden houdende eerst voor al zyn testament ende uystersten wille voorsz heeft in der bester manieren ende formen, so hy best conste ende mochte, tot den selven synen testamente by maniere van codicille toegedaen als volgt. Item den voergenoemden testateur geeft ende maeckt elck van synen boeden, knechts, ende meyllens hier in syn huys ende oock tot Antwerpen woonende boven hare huysre enen swarten tabbaert, ende vier Ryns gulden eens. Item boven t'selve legaet maeckt hy noch *Philippo* synen knecht synen tabbaert met den maters mit een roode scoeve ende mitten voeder daer inne synde. Item maeckt hy den Aelmoesseniers t'Antwerpen boven t' legaet in t' voerz syn testament begrepen, xxv. Ryns gulden eens. Item der fabryque van onser Vrouwen kercke t'Antwerpen xx. Rynsch gulden eens. Item noch maeckt ende geeft hy testateur elcken van den drie anderen Parochie kercken t'Antwerpen thien Rynsche gulden eens. Item den Claren susteren hier t'Antwerpen x. Rynsche gulden eens, ende den Magdalenen Susteren hier t'Antwerpen x. Rynsche gulden eens. Item noch geeft ende maeckt deselve testateur *Daniel* opter Stadthuys twee silveren zoutvaten t'samen van tien oncen. Item der Juffrouwe op der Stadthuys ende haerder dochter t'samen vier ellen carmosyn satyn, ende elcken knecht ende meyllens op der Stadthuys twee Ryns gulden. Item my Notario onder genoempt enen Angellot, ende elcken onder Parochiaen in onser Vrouwen kercke een Carolus gulden, ende elcken Coster aldaer x. stuvers eens. Welcke codicille die voergenoemde testateur begeert uysterlyck mitten voerz synen testamente van weerden gehouden ende volbracht te worden, Begeerende oock hier off een ofte meer instrument ende instrumenten. Dit geschiede t'Antwerpen int voerz syn huys, dair mede over waren de voerz *Daniel* van der *Cammen* ende *Cornelis Makenburch* getuygen daer toe geroepen ende gebeden.

Item

Item op'ten sevendenden dach Decembris Anno als boven compareerde voor de getuygen ende my Notaris onder genoemt de voernoemde Heer *Willem Draeck* testateur synre vyf sinnen, verstants, ende memorien over al wel machtich wesende, also dat scheen, approberende eerst voor al het voernoemde testament metter codicillen daer na volgende, heeft in der bester manieren ende formen, so hy best conste ende mochte, mit rechte by maniere van Codicille desselfs syns testaments genomen ende gecosen executoers eerweerdige ende voorfienige mannen *Adriaen Pot*, ende *Philips die Beuckelaer*, ingesetene der Stadt van Antwerpen, ende elcken van hem bysondere, gevende hem ende elcken van hem volcomen macht ende auctoriteyt na syn doot syn goeden te aenveerdene, ende dair mede dit syn testament ende uysterste wille te volvoere ne geheelick ende al, ende voorts te doene, gelyck executeurs na recht ende costuyme gewoonlyck ende behoorlyck syn te doen, ende gevende elck voór synen arbeyt een marck silvers, Begeerende oock hier of van myn Notario ondergenoemt een ofte meer instrument oft instrumenten. Dit geschiede t'Antwerpen int voorfsz syn huys, daer mede aen ende over waren eerbare mannen *Cornelis Draeck*, ende *Philips Gerolfsoen*, getuygen dair toe geroepen ende gebeden.

X X.

*Mutuum conjugum testamentum Joannis van der Does,
& Wilhelminæ van Schagen Ann. cto. 15. xxxvi.*

Wy Koen van Boshuysen, Gerrit van der Laen, ende Philips Nachtegael Leenmannen der Graeflicheyt van Hollant doen condt allen luyden, dat op huyden datum hier onder geschreven voor ons selver in persone gecompareert syn, die vrome ende welgeboren *Jan van der Does* Ambachtsheer van Noortich, ende Joncfrouw *Wilhelmina van Schagen* geechte man ende wyf, ende verclaerden, dat sy t'anderen tyden voor sekere Notaris ende getuygen gemaect hebbende sekere reciproce maecke testamentaire, breder blyckende by seker instrument publycq daer van synde in date den 22. dach in Maerte laestleden, ende dat sy naederhant ter meerder vestenisse vercre-

Y y 2

gen

gen hebbende van Keyserl. Maj. alse Grave van Hollant &c. onsen Genadigen Heere seker oetroy ende consent omme van alle hare goederen, leenen ende eygen, te mogen testeren, ende disponeren, daer 't ende also 't hem believen sal, breder blyckende by des selven brieven daer van synde in date den x x i i i. Mey lestleden, verclarende voorts de voorsz Comparante, voor ons leenmannen voorsz, dat sy gesamender hant ende elck bysonder by crachte vant voorsz Oetroy approberen ende ratificeren de voorsz haerluyder maecke, ende uysterste wille, mitgaders t'geen daer inne verclaert staet, ende tot meerder veltensisse van dien so hebben sy voor ons als noch weder gemaect ende gedisponeert met goeder deliberatie, ende om sonderlinge saecken hem daer toe moverende, so sy seyden, (1) dat die langlivichste van hem beyden vry, euwelick, ende erfelyck, hebben ende behouden sal alle alfulcke goeden, roerende, ende onroerende, hoe die genaemt, ende waer die gelegen, ofte bevonden sullen werden, die sy te samen hebben ende besitten sullen in der tydt, alse die eerste van hun beyden comt te sterven, ende de eerste oeffyge metter doot ruymen sal geen uytgefondert, omme daer

(1) De feudis venia impetrata licet facere testamentum, & agnatis præteritis instituere etiam quemvis, imo conjugem etiam ipsum, ut est evidens hic exemplum. Bort *de feud. part. 5. tit. 2. cap. 1. & seq.* De feudis loquor hereditariis. De rectis nec inter vivos nec testamento disponendi jus. *cap. 1. de success. feud. cap. 1. §. donare. Qual. feud. al. pot. Costuymen van Audenaerde. tit. 3. §. 13. van Wynoxbergen. tit. 16. §. 2. Clar. lib. 4. §. feudum. qu. 40. Mozz. de naturalib. feud. n. 78. Sand. ad cons. Gehr. tr. 2. tit. 2. cap. 1. n. 7. & seqq.* Grot. 2. man. 42. §. Ten derden. Coren *cons. 32. n. 21.* Bort *de feud. part. 5. cap. 10. qu. 6. n. 44.* De hereditariis quovis modo. Etiam pacto dotali. Testamentum si id fiat, testamentum non aliter quam quemadmodum de alodiis coram Notario & duobus testibus tantum fit. Nec necessarii Pares Curiae, & feudorum Praefectus. Bort. *d. loc. part. 5. tit. 2. cap. 2. §. Het sy by forme van testament ende uysterste wille.* Si sit venia testandi sufficit. Et quod ad veniam satis certum, quod inter vivos non requiratur hæc, etsi actus, si adhibita, non propterea sit nullus. *arg. l. 81. ff. de reg. jur. l. 32. §. 6. ff. de aur. & arg. leg. Pinell. ad l. 1. C. de bon. mat. part. 3. n. 42.*

daer mede te mogen doen synen vryen wille ende geliefte sonder becroen van ymant, ende sonder enich inventaris dair van te geven, ofte reeckeninge te doen, hoe, by wien, ofte tot wat eynde t'selve begeert soude mogen werden, behoudelyck dat de langstlevende van hem beyden voorsz gehouden blyft alle testamentaire legaten, dootschulden, ende andere wettelycke lasten &c. behoudelyck oock dat indien de voorsz *Johan* van der *Does* de voorsz *Juffrou Willemyne* van *Schagen* syne huysvrouw overleeft, dat in dien gevalle desselfs *Jans* van der *Does* erfgenamen in der tyt wesende gehouden worden na syn overlyden den naesten maghen van de voorsz syne huysvrouw dan in der tyt wesende te restitueren, ende te laten volgen seker alsulcke x. gulden s'jaers als sy staende heeft op ten tiende van *Oudecoop*, ende den Rentmeester van Kennemerlant jaerlicx uytreyckt, noch seker alsulcke nobel s'jaers, als sy staende heeft opt huys in de *Croon* aent *Zant* tot *Haerlem*, noch 12. gulden s'jaers erfrenten, als sy sprekende heeft op *Peter Janssen* Pottebacker tot *Haerlem*, ende dair toe alsulcke recht ende actie van sekere 18. gulden, ende van twe gulden s'jaers losrenten op wylen *Anthonis* van *Nyoelt* syn weduwe ende erfgenamen, ende daer van te deser tyt processe hangende is voor den Hove van Hollant. Welverstaende indien enich der voorsz renten by levenden live van *Joncfrouw Willemina* ofte *Jan* van der *Does* ofgeloft worden, dat in dien gevalle sy gehouden sullen wesen yet daer van te restitueren, welverstaende oock ende met alsulcke voorwaerden ende restrictie, dat indien enich van de vrienden ende erfgenamen van *Juffrou Willemina* van *Schagen* yet deden, spraken, ende poochden te doen, t'waer met recht ofte andersins, tegens dese tegenwoordige maecke ende uiterste wille, mitsdien ende in sulcken geval *Jan* van der *Does* ende syne erven ongehouden sullen syn ende blyven ten ewigen dagen yet te restitueren. Ende verclaerden de voorsz Comparanten dat al t'gunt dat voorsz staer is ende bliven soude haerlieder uiterste wille, begeerende dat alle t' selve so door cracht vant voorsz Oetroy, so andersins als i' selve best subsisteren mach, syn voortganck hebben ende effect sorteren sal in der bester formen ende manieren des mogelyck synde. Des

t'oerconde hebben wy *Koen van Boshuyfen*, *Gerrit van der Laen*, ende *Philips Nachtegael* leenmannen voorsz. desen brief uythangende besegelt mit elck onsen segele, ter bede ende ter praesentie van *Jan van der Does*, ende *Juffrou Willemina van Schagen*, geechte man ende wyf voorsz. Ende is gedaen opten 16. dach in Junio int jaer ons Heeren 1715. 15. en ses en dertich.

** X X.

Aliud conjugum Testamentum, quo mutuuum invicem usumfructum relinquunt Ann. 1715. 15. XLIII.

Allen den genen die desen brief sullen sien ofte hooren lesen doen wy verstaen *Gerrit Aryaenssen*, *Gerrit Janssen*, ende *Goyert Aelbertssen* Scēpenen van den Oestveen des Eerweerden Heeren *Domprousten t'Utrecht*, dat voor ons quam int gerechte *Andries Tonissen* ende *Heynrickjen Hermens* dochter bevelende eerst Godt almachtich heure sielen ende lichame, ende lyftochten malcanderen mits desen in alle alsulcke goederen, t'sy lant, sant, huys, Hoff, leen, ofte eygen, renten, huysfraet, linnen, tinnen, actien, schulden, crediten, ende voorts jeneraelyck in alles, geen uytgesondert, t'gunt sy nu ter tyt hebben, ofte namaels vercrygen moghen, omme d'selve haeff ende goederen van den langest-levende (1) van hem beyden gebruyct, ende gepossideert, ende genoten te worden ten lyftochts rechten hoer leven lanck geduerende, ende nae doode van hem beyde de naegelaten goederen succederen ende erven opten rechten ende naesten erfgenaem an beyden syden. Al t'welck voersz staet sy Comparanten verclaert hebben te wesen hoer uysterste meninghe ende wille, dien sy begeeren, dat hier effect forteren sal, t'sy uyt crachte van Testamente, codicille, gifte des doots, ofte oock onder den levende, ofte anders in der alderbeste forme, als naer rechten

** Debet esse XXI. Ita supra Testamentum J. D. Montfoort deberet esse XVIII. non XVII.

(1) Conjux conjugum in diocesi præter mutuuum usumfructum relinquere nihil potest, ut & supra jam dixi. Costuymen van *Utrecht rubr. van Houwelyckse voorwaerden. art. ult. Rodenb. de jur. conj. tit. 2. cap. 4. n. 3. & seqq.*

rechten ofte costumen soude mogen subsisteren, (1) niet tegenstaende imands contradietien, statuten, lantrechten, ofte anderen impedimenten ter contrarien, ende oock dat alle solemniteyten na rechten geestelyck ofte weerlick hier inne niet volcomelyck geobserveert ende onderhouden soudén mogen syn naer behooren. Ende dit voorsz al behoudelycken dat sy Comparanten aen t'gene voorsz is behouden haerliedder wederroep ende volle macht omme t'selve te mogen vermeerderen, verminderen, ofte anders veranderen nae haerluyder goetduncken. Welverstaende dat geen wederroep van dese lyftochte als nu van geender weerden gehouden sal worden, dan de gene die by heurliedder beyde gesamender hant geschie, gelyck dese gemaect is, ende gedaen sal syn, sonder argelists. Des t'oirconde so heb ick Gerrit Adriaenssen Schout voorsz myn segel hier beneden uythangende aen desen brieff gedaen over my selven ende vant Gerechts wegen over myn Schepenen by haerder bee en wille, want wy Schepenen voorsz geen segel en gebruycken. Ende wy Schepens voorsz oerconden ende tuygen onder des Schouten segel al t'geen voorsz gerechtelycken voor ons gepasseert te syn, ende tot meerder sekerheyt

so

(1) An vi ergo hujus clausulæ, quod lege vetitum, subsistit? an tolli potest, an minui, an gravari legitima? Magna quidem ejus vis, sed non ea, ut permittat, quod lex vult, ne fiat, l. 32. C. de inoff. testam. l. 27. l. 45. ff. de reg. jur. l. 38. ff. de pact. ut testamenti det factionem, ei, qui ea caret, l. 3. ff. Qu. test. fac. poss. ut testamentum confirmet, quod vi factum metuque, l. 1. ff. Qu. mot. caus. l. 32. pr. ff. de ber. inst. Si jus Romanum respiciamus defectum supplet solennitatum, l. 29. §. 1. ff. Qu. test. fac. poss. l. ult. §. 1. C. de codicil. Schneidew. ad §. 2. Inst. de codicil. Wissenb. *ibid.* tb. 21. Si hodiernum, quo testamentum vix differt à codicillis, fideicommissi vim habet, & id inprimis efficit, ne vel filio præterito, vel non adita hereditate ab instituto ex testamento, testamentum sit irritum. Non adita hereditate qui succedit ab intestato, intelligitur rogatus, ut quæ relicta sunt, præsteat. Gaik. 2. obs. 134. n. 3. Sand. 4. decis. 4. def. 10. Wassen. *pract. notar. cap. ult.* §. 174. Resp. Holl. 1. conf. 36. Filio autem præterito censetur filius rogatus, ut deducta legitima, quæ semissem hoc casu continet, & singulis quæ relicta, & scripto heredi hereditatem restituat. Neostad. *Cur. Holl. decis.* 17. Resp. Holl. 1. conf. 90. & 121.

so hebben wy Schepens dit onderteekent. Gegheven int jaer ons Heeren vyftien hondert drie en t'negentich opten eenen-twintichften Mayus stylo veteri.

** Debe-
ret esse
XXII.

** X X I.

Conjugum Testamentum coram judice in judicio factum in diœcesi
Ann. CIO. IO. XCVI.

Allen den genen die desen brieff sullen sien of horen lesen, doen wy verlaeten *Jan van Muyden Schout*, *Adriaen Willems soon*, ende *Anthonis Cornelissen*, Schepenen in de Weert buyten Utrecht, dat voor ons quamen int gerechte *Cornelis Lambertissen* ende *Marichgen* syn huysvrouw, (1) ende aldaer verliet de voorsz *Cornelis Lambertissen* *Marichgen* syn huysvrouw uyt syn voochdye ende momberschap, (2) ende sy koos weder een ander momber om stedicheyt mede te doen. Waer nae gaff ende maechte

(1) Ne auctor fieret in rem suam contra §. ult. *Inst. de auctor. tut. l. 1. pr. ff. eod.*

(2) Fœminæ olim erant in tutela perpetua, ut & supra jam dictum. Nec quicquam iis licuit citra auctoritatem & consensum mariti, ut dixi *lib. 2. obs. tr. 3. n. 121.* Hodie inter nuptam & non nuptam distinguitur. Nuptæ tutor maritus. Quo invito aut ignorante nihil plane ipsi licet, nihil certe, quo possit fieri vel ipsius vel mariti conditio deterior. Deterior autem fit, si alienet, si contrahat, si se ipsam aut bona obliget. *Grot. 1. man. 5. §. uyt bet huwelyck. & §. uyt kracht van dese Voogdye. Sand. 2. decis. 4. def. 1. Groenew. ad §. 19. Inst. de excus. tut.* Cum autem & testamento credatur fieri alienatio, desiderata olim & in eo tutoris auctoritas. Nec ubique id adhuc desit. *Costuymen van Casselle. art. 268. Stadtrecht van Tiel. part. 1. tit. 5. §. 10. Pancirol. 1. var. lect. 92. Zypæ. lib. 6. tit. de testament. §. & Tacitus.* Desit tandem apud nos & apud alios passim. *Costuymen van Antwerpen. tit. 41. §. 25. van Middelburch. p. 50. van Audenaerden. tit. 20. §. 5. van Gent. tit. 20. §. 18. van Affenede. tit. 13. §. 9. van Deventer. part. 3. tit. 2. §. 11. Christin. ad leg. Mechl. tit. 9. §. 1. in fin. & §. 4. Moll. 5. semest. 21. Grot. 2. man. 5. §. Een gebuwede. Roseb. recueil. tit. 42. §. 17. Rodenb. de jur. conj. tit. 2. cap. 4. §. 1.*

maecte die voernoemde *Cornelis Lambertssen Marichen* syn huysvrou alle syn goederen roerende ende onroerende geen uytgesondert, die hy boven schult ende dootschult metter doot ruymen ende achterlaten sal, deselve te hebben ende te besitten tot haerder rechten lyftocht, ende na lyftochten recht, haer leven lanck geduyrende, ist dat sy langer leeft, dan hy Comparant. (1) Dat gedaen synde gaff ende maecte wederomme *Marichen Cornelis Lambertssen* huysfrou mit haers gecoren

(1) Prorfus convenienter §. ult. *statuti Ultrajectin. de pact. dotat. lib. quem & incolæ sequuntur Comitatus Burani. Resp. Holl. 5. conf. 149.* Et est quod notetur hic. Non sufficit, si conjux conjugii usumfructum relinquat. Ut relinquantur utrimque, ut sit mutuus, necesse est, ut quantum ad rerum genus marito uxor relinquat tantum, quantum maritus ipsi. Nec statuto satisfit, si maritus uxori relinquat omnium usumfructum, & mobilium & immobilium, uxor contra marito relinquat tantum mobilium. Rodenb. *de jur. conj. tit. 2. cap. 4. n. 45.* Et sic se habet in diœcesi res. Relinquere conjux conjugii nisi mutuum usumfructum in diœcesi non potest, *d. §. ult.* Potest contra in Hollandia & proprietatem & usumfructum. Rodenb. *d. loc. §. 5.* Quod si Ultrajectinus prædia habeat in Hollandia, Hollandus in diœcesi, prædiorum, quæ in Hollandia, relinqui potest utrumque, & proprietatem & usufructus, eorum quæ in diœcesi usufructus duntaxat. Nam statutum reale est. *Ordinant. decisioir van de Staten van Utrecht art. 1.* Fructuario autem necesse, ut inventarium conficiat, & postquam confecit, caveat usum se fructurum viri arbitrato, & usufructu finito rem se restitutum, quam accepit, in specie, *l. 1. pr. & §. 3. & t. tit. ff. usufr. quem. cav. l. 1. C. de usufr. Resp. Holl. 1. conf. 5. & 2. conf. 109. & 276.* Necesse autem ut conficiat, nec refert utrum hæc necessitas remissa nec ne. Nam remitti non potest, *d. l. 55. ff. de leg. 1. l. 6. C. ut in possess. legat. Resp. Holl. 2. conf. 178. 276. 297. & seqq. Gail. 2. obs. 145. n. 10. Christ. ad ll. Mecbl. tit. 9. art. 13. n. 4. Peck. de testam. conj. lib. 5. cap. 24. n. 3. & seq. B. van Zutphen verb. inventaris. §. 5. Advysb. 4. conf. 324.* Cautio autem satisdata est. *d. l. 6. l. 4. C. de usufr.* An admitti possit juratoria, quæstio inter Doctores est. Et quod ad mores hodiernos, quibus frequens perjurium, nec vulgo gravius existimatur, quam quodvis aliud mendacium, ne delictum delicto augendi detur ansa, existimarem quod non. Vid. alioquin Fachin. *lib. 8. contrav. cap. 40. Gail. 2. obs. 47. Myns. 6. obs. 47.* Si quis dicat, quid fiet ergo, si fidejussor idoneus reperiri non possit, ut exitum tamen capiat testatoris voluntas? Respondeo æquum hoc casu sequestro rem

Tom. II. -

Z z

com-

362 XX. & I. VETERA TESTAM.

ren Voochts hant, daer sy mit recht aen quam, die voornoemde *Corneles Lambertſſen* haren man alle hare goederen roerende ende onroerende, die sy mitter doot ruymen ende achterlaten sal, boven schult ende doot schult, geen uytgeſondert, te hebben ende te beſitten tot ſynre rechter lyftocht, ende na lyftochten recht ſyn leven lanck geduyrende, iſt dat hy langer leeft dan sy Comparant. Belovende voor haer ende haer erſgenamen vorder den ander lyftocht te doen, int noot ſy, tot vermaninge ſonder arch. Des t'oirkond hebben wy Schout ende Schepenen voernoemt elck onſen ſegel van des Gerechts wegen beneden uythangende aen deſen briefſſ gedaen. Gegheven int jaer onſes Heeren c15. 15. ſes ende t'negentich opten twaelften dach in Januario ſtylo veteri.

committi, qui fructus quotannis præſtet. arg. l. 5. §. 1. ff. ut leg. ſeu fideic. ſerv. c. l. 7. §. 2. ff. Qu. ſatid. cog. Guid. Pap. decif. 250. Gail. d. loc. n. 10.



JOH.

JOH. ISACII PONTANI
ET
PETRI SCRIVERII
VIROR. CLARISSIMORUM
EPISTOLÆ
ALIQUOT.

JOH. ISACII PONTANI
ET
PETRI SCRIVERII
VIRO. CLARISSIMO.
EPISTOLÆ
ALIQVOT.
EPISTOLA I.

Marco Zuerio Boxhornio V. CL. S. P.

*Observationes aliquot ad Satyram Sulpitiæ. Semper continue.
Quamvis licet. Γαστήρ δ' ὄγυαλ*



Eccasse te scribis, Cognate Ornatissime, longo illo & perpeti silentio tuo. Sed peccatum qui agnoscit, se peccasse haud judicabitur. Tu eorum mihi numero esto, quem ut confitem reum libenter absolvo. Et eluit jam totum hoc longa hæc & grata epistola tua, & maxime qui illi junctus accedit Commentarius tuus in Satyram Sulpiciæ & aliorum. Placuit exegesis, præsertim illa historica, qua illam Sulpicianam accurate deducis, temporibus quibus vixit, quæque detestatur, graphice ob oculos fitis. Edictum interea Domitiani illud de exigendis urbe Philosophis, ** neque apud Suetonium, neque apud Dionem seu

Abbre-

** Sed vide Sueton. in Domitiano. Cap. 10. & ibi Torrentium. Adde Paganinum Gaudentium in libro de Philosophiæ apud Romanos initio & progressu. Cap. 40. & Cap. 82. Editus est hic liber Pisis anno 1643. in 4.

Abbreviatorem ejus Xiphulinum reperio. Ait quidem hic occisos ab eo nonnullos, quod philosophiæ operam darent, nec tamen ulterius quid reperio. At hoc non tantum Domitiano, sed ejus quoque parenti Vespasiano impingi posset. Ab hoc enim Demetrium Cynicum damnatum legas in Suetonio, quamvis alias, ut idem addit, Philosophorum contumaciam levissime tulerit. Deinde quomodo accipiam, quod de eodem habet prædictio tua? *Sunt versus illi profecti ex animo, qui tam rigido Domitiani de exigendis Philosophis edicto haud leviter erat perturbatus, & quomodo, inquam, illis convenient, quæ exinde in Appendice à te dicuntur? Egregie falluntur, qui Satyram hanc potissimum de Philosophis à Domitiano urbe exactis scriptam opinantur. Profecto siquid video nihil minus. Et dum hic sum, hoc quoque non concoquo, quod versu illo,*

Quasque dedit quondam morientibus eripit artes,

velit, quorum Notas addidisti, censorum non unus, quibus alias corrigendi hoc nostrum cacoëthes objici non immerito possit, quod velit, inquam, non corrigere, sed interpretari *morientibus* istud, docens quasi grande sophos, *morientes* hic de universo genere humano accipere Poëtriam. At hoc si sit, cur non potius obviam eo sensu vocem & Poetis usitatam *mortalibus* usurpavit? Imo Romanos præcipue, quod ex tota Satyra constat, non universum genus humanum, cum respiciat hic Sulpicia, cur non legamus verius, *majoribus*, hoc modo, *Quasque dedit quondam majoribus eripit artes*, quomodo Horatius, *Majorum delicta lues Romane*. Hunc enim ut magistrum suum libenter exprimit Sulpicia. Et ut te quoque ad partes vocem, mi Cognate, ne tibi sinas persuaderi, pro *ingluvie albus* rescribendum *ingluvie ulvi*. Est enim Persii, imo Horatii iterum Satyr. 2.

—— *pinguem vitiis, albumque, nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagis.*

** Satyr.
3. vers.
98.

Horatium imitatus est, quem dixi, Persius **, ubi ait:

Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur.

Et ante hos omnes Epimenides, qui ut docet nos Divus Paulus

Paulus γαστήρ δ' ὄγαλ dixit, quod nihil aliud est, quam *ventres ingluvie albi*. Vulgo *pigri* interpretantur. At δ' ὄγαλ esse frequenter Græcis *album* notant Lexicographi. Sed propius eum locum excussimus, aut excutiemus in Lectionibus nostris sacris. Et ut claudam optime dicitur in Diris Catonianis, *non flumina par-turiunt montes*. Ex montibus enim flumina, & ut vulgo dicitur, *ubi montes, ibi fontes*. Satyra vero ea, quæ est de lite, si eam tanti putas, non adeo rejici velim. Quod ferri tamen posse haud putas illud, *semper continue*, putas perperam. Est enim fuitque veteribus hæc quædam elegantia. Ita Cicero de *Amicitia*; *Quamvis licet excellas*. Lucretius: *Proinde quamvis li-cet cælum &c.* Et Plautus sæpe, *etiam quoque*, & Virgilius quo-que, *Ergo igitur*, aliaque similia extulere alii. Ostendique *jo-cose lepide* scripsisse Catullum, ubi vulgo, *joco se lepide*, ad illud Macrobiani *vix ægre*. Et adi, si placet, Notas nostras ad *lib. 1. Saturn. p. 640.* & in Auctario earum Notarum *p. 739.* Præte-rea locus Sulpitiæ de *Vespis*, qui est corruptissimus, vide, num ita constitui possit.

*Convenit, ut vespis, quarum domus arce Monetæ
Tuta, rigens striclis per lutea corpora telis,
Ast ubi pax secunda redit &c.*

Sed obe jam satis est. Tu, mi cognate, feliciter vale una cum fratre, resalutatus quam diligentissime à nostris, & genero præsertim meo, Doctore Ant. Mathæo. Hardervici XIII. Ju-nii 1633.

P. S. Danus ille juvenis, mi Cognate, quem mihi stili tui penicillo depingis, cujusque ignorare te nomen ais, hic Hardervici me salutavit, gratus mihi hospes, oppidoque ac-ceptus. Nomen illi est, ne id nescias, *Ericus Tormius*. Ei vi-cissim meam vicem cuncta felicia precaberis, & revocabis in mentem perquam desiderare me videre illa mathematica, quo-rum mentionem præsens injiciebat, & præsertim scriptum Da-ni illius adversus Delphensem. Hoc iterum iterumque te rogo.

EPIST.

E P I S T. I I.

I D E M

Erico Olahi Dano S.

De cæli ac terræ motu. De Antagonista Tychonis Brabe.

Vix in manus acceperam Leida ad me transmissum Bartholinum tuum, Ornatissime Erice, cum ecce exemplar mihi ejus transmittit bibliopola meus. Ego ut videbis, quod coram aliquando reddam, exemplar hoc tuum compingi exemplo curavi, avideque perlegi, & ut verbo dicam, deprehendi non uno modo adversarium istum Tychoni nostro, de Astronomia post *Ptolemæum* adeo bene merito, esse injurium, ut vere de eo usurpare possim, quod refert Madaurensis philosophus *Apulejus*, reperiri scilicet in magna civitate hoc quoque hominum genus, qui meliores obtrectare malint quam imitari & quorum similitudinem desperent, eorum affectent similitudinem; nimirum ut qui suo obscuro sunt nomine alieno innotescant. Vere inquam de eo usurpari hoc posse, tota ista, quam confarcinavit, si inspiciatur propius, invectiva ejus monstrabit, collata præsertim cum ista eruditissimi viri, quam modo transmisisti, *Petri Bartholini* pro *Tychone Brabe* Apologia. Et gaudeo sane necdum esse rectis ac cultis ingeniis effœtam Daniæ nostram, quæ ejusmodi Frontones ac rupices excipere, eosque cælo ostendere, & allatis ex erudito hoc pulvere in adversum evidentibus demonstrationibus confutare, osque blateronibus comprimere possunt. Maximæ vero hoc nomine debentur gratiæ Bartholino, qui in arenam hanc digressus, osque attollere in adversum ausus modeste, & ex ipsa arte ipsique fundamentis hanc causam *Tychonis* agit, contemptis aut leviter rejectis, quæ intercurrunt passim, adversarii hujus in eundem loidoriis, *Lansbergii* vero nimis & ad nauseam propemodum repetitis laudationibus, & ita ut pergat hortor. Monui olim per literas, cum in vivis adhuc esset *Philippus Lansbergius*, communem tam ejus quam meum amicum, assumi à *Lansbergio* ficulneum fundamentum terræ motum ad cæli motus, ut loquantur
Astro-

Astronomi, salvandos. Quomodo enim terra, quod elementum est, terrestriaque, quæ elementari non cœlesti motu cientur, orbibus & cœlo commiscebuntur? Duo sunt motus elementarium corporum, sed uterque cœlo quam maxime contrarius. Nam cœlum seu corpora cœlestia sicuti circulariter, ita elementaria recta & per diametrum vel sursum vel deorsum feruntur. Quæ sursum moventur, sunt ignis & aer, quæ deorsum, terra & aqua. Illa levia, hæc gravia dicuntur. Unde & omne corpus naturale, quod ex levium natura conflatum est, vi elementi sui vel ignem vel aerem æmulantis sursum agitur; quæ autem gravia sunt, ut aquea omnia & terrestria, deorsum necessario tendunt. Velle igitur terræ orbicularem ac cœlestem motum tribuere, quid erit, nisi quod dicitur, terræ cœlum *miscere*, omniaque turbare, ac rerum universique naturam *confundere*? Veteres terram Vestæ nomine dixerunt, quod vi sua staret, inque centro suo constituta quiesceret, secus quam cœlestia, quorum vis ac indoles est, ut in centro etiam suo posita circumagantur. Nec recedunt hinc sacræ & à Deo inspiratæ literæ, quæ idem inculcant. Et jure sub finem *Refutationum* suarum ab iis præsidia mutuatus Bartholinus eadem huic *giganti* quam aptissime opposuit. In quibus conquiescam, teque mi *Erice*, valere quam feliciter jubeam voveamque. Dab. Hardervici Gelrorum x. Cal. Aug. 1633.

Quas tuis adjeceras tua manu descriptas magnifici Domini Cancellarii nobilissimi filii ad te literas uno veluti spiritu lectas percurri, ita me capiebat rerum, quæ iis erant inspersæ, varietas, tum ipsarum elegantia, Deumque precor, ut illud ingenium adolescere, ac bono commodoque ecclesiæ suæ ac toti *Regno* succrescere ac perennare velit.

E P I S T. I I I.

I D E M.

Marco Zuerio Boxhornio S. P.

Aliquot locis Arnobius emendatur.

Ornatissime Cognate, Respondi jam nuperrime ad ultimas tuas, sed eas cum ad te darem, festinatio fecit, ut omiserim, quod omissum minus voluerim de Arnobio. Eum enim
Tom. II. Aaa . prælo

prælo jam traditum referebas à viro Clarissimo Claudio Salmafio, nec ambigam, quin illud exasciatum ac numeris suis omnibus absolutum opus futurum sit post tot Argos, qui in eum Authorem jam toties totiesque obtutus suos flexerunt. Ego in meis ad Macrobiū jam olim notis, & postea in *Analectis*, locum unum alterumque, aut plures, integritati suæ restituere conatus fui, & maxime pag. 620. 703. 704. & alibi ad Macrobiū, qui nuper apud vos recusus prodiit ex officina Mairiana. In *Analectis* similiter & præcipue cap. 7. lib. 1. idem annisus ostendi, ac repetii locum eum Arnobii lib. 1. ubi vulgo legitur *errores non nosse cælestia*, repetii inquam, atque ostendi, *verissime* me à nobis restitutum *terrestres non nosse cælestia*, ut *terrestres* intelligantur, qui in terris degunt mortales, quomodo & Tibullus *cælestes* dixit, quod ibi præter cetera ostendi. Et post Tibullum etiam Ovidium ita locutum reperio in epistola Hermionis :

Quæ mea cælestes injuria fecit iniquos.

Et ut hic Arnobius dixit *terrestres non nosse cælestia*, sic è contra Latinus Pacatus, *si fas piūque mortalibus æstimare cælestia*, non ab simili modo extulit. In iisdem autem *Analectis* non prætereundum existimo, quod monui de Diis *nominum dexteritate pollentibus*, ubi perperam & vulgo lib. 7. reperias, *hominum pro nominum*, & iterum idem mendum apud Arnobium emaculavi in epistolis, quas edi curavi, Justi Lipsii posthumis. Nam iterum apud Arnobium *ibid. lib. 7. p. ead. 220. editionis Canterianæ*, legendum, *sed adsentiamur, ut vultis, & esse inferos & esse manes*, & *habitare nescio quos in his Deos nominibus minus sanctos*. Ubi iterum iterumque perperam editur *hominibus*, quemadmodum in Annotatione mea, quæ addita octavæ epistolæ Lipsianæ ad Canterum *decad. 1. part. 2.* prolixè ostendi ex sententia Pythagoræorum & Platonis, idque verbis Macrobii nostri, quæ sunt lib. 2. cap. 1. in *Somnium Scipionis*. Ominum aut omnibus, quod alii hariolati sunt, non est nauci. Deprehendi postremo ad oram mei libri, qui est idem Arnobii septimus p. 210. vel 27. Heraldii: *Ergo injurias suas Dii vendunt, atque ut parvuli pueros, qui animis parcant, abstineantque ploratibus &c. deprehendi, inquam, emendasse ex tripode nos olim, quo à nimis parcant absti-*

abstineantque ploratibus. Vellem plura, sed alia alio vocant. Itaque alias. Interea mi cognate, feliciter valebis, ac virum præstantissimum Dn. Salmasium meo nomine quam honorificentissime salutabis, qui & vitam eidem longam ac tranquillam precor, qua diu superesse nobis, ac rem literariam egregiis suis laboribus juvare identidem queat. Dab. Hardervici Gelrorum 10. Cal. Septembr. 1633.

E P I S T. I V.

I D E M

Viro Clariss. Gosiuno à Steenler S. P.

Matre mortua an sponte sua vitus infans possit nasci & absque ulla sectione.

Venit ecce ad te, quod petisti, nomine Domini tui illustris Montani Comititis D. Alberti responsum nostrum super partu, quem enixa fuit illustris ejusdem Comititis generosa conjux è vivis sublata. Expedire illud citius haud potui, aliis, quod & ante significavi, occupatissimus. Videbis eo ordine ac methodo rem à nobis explicatam, ut posito ante omnia statu quæstionis, & addito obiter, quod ad eam alii in utramque partem reposuerint, meam sententiam proxime subjecerim, qua & affirmativam sententiam, vivum scilicet eum fœtum fuisse ac esse potuisse, non modo rationibus physicis, sed & simili ex classico authore, quod præcipue requirebatur, allata historia commonstratur. Sed hæc cæteraque ipsum rescriptum nostrum, quod his insertum habes, uberius te propiusque docebit. Tu vir Clarissime quam feliciter vive ac vale. Dab. Hardervici Gelrorum 1633. v 11. Octobr.

Nobilissima quædam matrona ultra jam septimum circiter mensem gravida subito animi deliquio corripitur v 1. die Januarii anni hujus 1633. moriturque eodem die circa nonam vespertinam, cum suis ante confessa fuisset, se infantis sui, quem utero gestabat, motum eodem die majorem pleniorumque persensisse, quam antea unquam. Hujus exinde matronæ corpus lecto eodem relictum contextumque excepta facie, quod ea co-

A a a 2

loribus

loribus à pictore esset exprimenda. Die insequenti exoriri animadversæ circa os ac labia bullæ pertenuës, & auditus præterea aliis, qui funeri, ut custodes, affidebant, viris fœminisque, intra septimam & octavam uteri strepitus, & notatus quoque attolli uterus, atque inde statim sibilo vicissim concidere, ut solet, cum fœtum fœmina excludit, fœtusque sonum edit, adeo ut exterriti custodes fuerint, qui tamen stragula non retexerunt, cum interim die præcedenti fœminarum nonnullæ abdomen & tergum etiamnum tepere deprehendissent, uti & culcitram, cui incumbibat. Hinc die Januarii octavo intra decimam & undecimam horam, cum lectus sanguine & purgamentis madere animadverteretur detestum corpus. Estque intra defunctæ crura deprehensus filiulus tepide adhuc calens, & vasculum virilitatis suæ exsertum habens, fœtoris omnis expertus, at vita destitutus, quique post horas aliquot obriguit.

Jam quæritur, An infantulus idem eum in modum tantoque post excessum matris tempore in lucem prodire potuerit, nisi idem tempore nativitatis suæ vivus fuisset.

Secundo quæritur, An non ex physicis rationibus concludere æquum sit, infantulum eundem hanc in lucem, ut memoratum, vivum quidem editum, sed opertoriis, quibus mater tangebatur, aut alias suffusione materiæ ac lochiorum suffocatum expirasse.

Qui negativam utrimque urgent ac tuentur, ajunt primum statuuntque eum partum edi tanto post matrem defunctam tempore vi materiæ ac fermentationis in utero matris exæstuantis non potuisse, hinc adjicientes, ac concludentes ex cadavere non nisi cadaver edi &c.

Qui vero affirmativam tuentur, ad prius inter cetera respondent, nequicquam potuisse in lucem prodire eum fœtum, nisi nativitatis suæ tempore vixisset non modo, sed viribus ac vigore peculiari fuisset præditus. Nam inquiunt, si in emittendo, dum adhuc in vivis est mater, quæ & ipsa plurimum ad egerendum fœtum confert, vires ipsius fœtus requirantur, quanto magis vires requirentur eo in fœtu, ubi mater morte sublata suis jam viribus subvenire fœtui nequit.

Ad alterum deinde, quod, ut apparet, bimembrem habet quæstionem, respondent, primo, vivum prodiisse eum fœtum ex eo manifesto liquere, quia & abdomen & tergum deprehensa
matri

matri etiamnum post obitum tepere, quod vix fieri potuisset, nisi calore ac vi vitalis fœtus, qui adhuc intra uterum tenebatur, tum quod natus jam fœtus strepitum ediderit, ut habet narratio, ac denique, quod fœtus jam editus aliquamdiu tepere post nativitatem suam sit deprehensus. Secundo respondent, licet fœtus opertorii pondere suffocari potuisset, verius tamen videri, eam suffocationem factam affluentia lochiorum, ac sanguinis materni, & fortassean in vivis, ad tempus saltem aliquod, potuisse eundem, fœtum servari, si continuo, ubi attolli uterus ac concidere, edique sonus ac strepitus est animadversus, debita cura atque inspectio fuisset adhibita.

Afferitur contra priorem, quæ est negativa, sententia affirmativa, eaque exemplis præterea ac rationibus propriis comprobatur.

Hujus utriusque sententia posterior, quæ non nisi vivum prodisse hunc fœtum statuit, physicis rationibus evidenter suffulta, ex ipsis præterea, quæ primo loco posita sunt, rei gestæ narratis satis superque probatur. Quod vero habet atque objicit sententia prior, quæ est negativa, de fermentationis vi, quodque è cadavere non nisi cadaver nascatur, eam rationibus & experientia refelli, nec id perpetuum haberi, hinc constabit, quod in sectione Cæsarea ex matre mortua seu cadavere vivus fœtus eximatur. Cujus rei exempla non una, tam vetustissima, quam infimæ vetustatis, adducit in epistola, quæ præfixa est libello *Francisci Rousseti* de partus Cæsarei sectione, Clarissimus olim in Academia Basileensi Medicus & Anatomicus *Caspar Baubinus*, ut omittam nostro ævo *Christophorum* Sigismundi 11. Poloniæ Regis filium ex utero matris Annæ Mariæ Austriacæ exsectum supervivisse adusque baptismi celebrationem, & una exinde cum matre funeratum. Sed inquires quæri hic, an historia & exemplis classicis demonstrari possit, quod non sectione, sed sponte sua, & quomodo relatio superius posita habet, è matre mortua vivus fœtus prodierit. Hic è naturæ petitæ rationes sectioque Cæsarea è cadavere seu matre mortua id diserte concedant adstruantque, ut est memoratum, etiam factum olim, ac fieri deinceps contingereque posse, ecquis negabit? Et vero factum quoque jam olim ut constet, est in hunc

censum hocque theatrum producenda Gorgiæ Epirotæ nativitas, quæ licet Medicorum observationibus, quantum memini, haud aliis inserta reperiatur, eo tamen magis opidoque memorabilis est, utpote proprie huc spectans, cum is itidem è matre mortua seu cadavere, & quod plus est, jam jam tumulando, sua sponte & absque sectione ulla vivus in lucem adveniret, ut refert fidei probatæ scriptor Valerius Maximus, cujus ipsamet verba jure adscribenda censeo. Ita enim habent *lib. 1. cap. 8.* *Gorgiæ Epirotæ fortis viri clara fuit origo, qui in funere matris utero elapsus inopinato vagitu suo lectum ferentes consistere coëgit, novumque spectaculum patriæ præbuit, ex ipsa genitricis regni lucem & cunas assequutus. Eodem enim momento altera jam facta functa parit, alter ante elatus quam natus est. Ubi notandum, ex daver lecto impositum ac elatum memorari, quomodo olim veteres ac hodie adhuc Itali suos vel ad rogum vel ad sepulturam efferre solent, non ut nos arcæ vel cistæ inclusos. Quæ cum singularis sit historia, & rem, de qua agimus, graphice illustrat, juvat eandem, quomodo ea annis superioribus à viro Clarissimo ac Reverendo Theodoro Beza Vezelio versibus est reddita, his proxime subjicere.*

*Pregnante infelix amissa uxore maritus
Unas dum geminis apparat exequias.
Extinctæ (dictu mirabile) matris ab alvo
Salvus & incolumis prodiit ecce puer.
Salve infans elate prius, quam nate, sepulchrum
Cui cunas, vitam mors properata dedit.
Mortua tu vero superata morte triumphas,
Post tua nimirum funera facta parens.
Denique tu cunctos inter celebrare maritos,
Uni cui vitam mors homicida dedit.*

Dab. Hardervici anno, qui supra, 1633.

EPIST.

E P I S T. V.

I D E M

V. CL. Antonio Thyſio S. Theologiæ Profeſſori.

*De loco Samuelis 2. cap. 2. verſ. 5. Pingues
quinam.*

Clariffime ac Reverende Vir. Quod præſens facere debui, id tempore exclusus hiſce nunc facio. Ago inquam tibi quam poſſum maximas pro ea, quam præſenti exhibuiſti, proſixa humanitate tua gratias. Et vero ignoſces, idque ſerio identidemque rogo, quod iterum iterumque vocatus non adfuerim. Etiam quod dicitur à laſſo rixa quæritur, mihi non rixa, ſed fatigato quies & ſomnus quæſitus, ac luce inſequenti, cum præſtituta ea die, quomodo & coram injeceram, eſſe Amſtelodami cogerer, & ne vento, qui erat adverſus, excluderer, prima mihi navi ſolvendum erat. Alias nihil mihi antiquius aut optatius fuiſſet, quam tuis eruditis intereſſe poſtliminio colloquiis, amabiliſque frui præſentia. Et inerat adhuc auri- bus atque animo meo, quod inter prandendum præter cetera injiciebas de phraſi illa Hebraica *pingues ac fortes*. Sed locus ſeu liber veteris Teſtamenti, quem innuebas, quia excidit, de eo certi quid ſtatuerè difficile ſit. Interim videndum, num pingues ibi capiendi, qui Latinis *optimates, lautioresque*, ſeu *magnates* dicuntur, cujuſmodi Hiſpani hodie *les Grandes* vocant. Sed vox *lauti* ſive *lautiores* quam proxime accedat exprimatque illud pingues. Et ita quoque accipiendum videtur vocabulum idem *pinguia* cap. 21. verſ. 17. Proverb. *Qui amat vinum & pinguia, non ditabitur*. Et dum hic ſum, memini notaſſe aliquando locum, qui eſt Samuel. cap. 2. verſ. 5. ubi *Continuimus nos ab heri & nudius tertius à mulieribus, & cum egrederemur, jam erant vaſa puerorum ſancta &c.* ut habet verſio vulgata. Tremellius & Junius ediderunt *inſtrumenta puerorum*. Belgica translatio habet, *de jongers vaten*. At cum Vatablus vocem ibi Hebræam, quæ eſt *chel*, non tantum *vas*, ſed etiam *veſtem* ſignificare doceat, nonne verius ſit debere ibi Latine reddi *veſti-
menta*.

menta, & Belgice clederen? Nam & apud gentes, quibus multa à Judæis sunt, mos ille obtinuit, ut sacris non admitterentur, nisi qui vestes haberent puras, quique à sœminis abstinuissent. Unde Tibullus **:

*Vos quoque abesse procul jubeo, discedere ab aris,
 Quæ tulit hesternæ gaudia nocte Venus.
 Casta placent superis, pura cum veste venite,
 Et manibus puris sumite fontis aquam.*

Locum præterea Samuelis illustrant ac juvant verba, quæ habentur *Exodi cap. 19. vers. 14.* ubi legitur, *sanctificavitque populum, qui laverant vestimenta sua, dixitque ad illos: Este parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus vestris.* Et eam quoque interpretationem expressit ibi versio nostra vernacula, sed jam alia alio vocant. Tu mi Thyfi vive ac vale feliciter salutatus à nobis quam diligentissime. Dabam Hardervici VIII. Octobr. 1633.

E P I S T. V I.

I D E M

• Joachimo Wickefortio V. CL. S.

*De morte Ducis Holsatiæ filii Regis Daniæ
 Christiani IV.*

Mitto ad te, Ornatissime Wickevorti, versum sive parentale potius appellare carmen libet, in obitum illustrissimi Principis Udalrici, Holsatiæ ac Stormariæ Ducis, filii Regis Danorum Christiani IV. in castris Cæsareanis summa perfidia glande plumbea inopinato trajecti, dum una cum ceteris de induciis, eodem à suis castris evocatus, agit. Cui sane perfidiæ vix in veterum memoriis similis occurrit, nisi ea qua Sergium

** Lib. 2. Eleg. 1. vers. 21. Vide ad hunc locum virum multo eruditissimum Janum Broukhuisium.

gium Galbam Romanum ducem notant perstringuntque scriptores ipsi Romani. Is siquidem millia aliquot Lusitanorum, & in his florem juventutis, data similiter fide, in unum convocata vel trucidavit vel vendidit. At hi id egerunt, ut uno per scelus sublato universum exercitum sibi adversantem subruerent, aut, quod nunc fieri videmus, imperata sibi facientem redderent. Metuo enim non modo Silesiæ toti, sed & Pomeraniæ proxime, & signa mox Cæsarea ad littus iterum Balthicum perventura. Utinam vanus ego vates sim, & unum agant Principes, quorum jam res agitur! Tu mi *Wickeforti* quam feliciter vale, & nos subinde tuis compella, edoceque quid spei reliquum, quidve literæ adferant cum ex ista, tum reliqua Germania. Dab. raptim Hardervici 11. Novemb. 1633.

E P I S T. V I I.

I D E M

Viro Nobiliss. CHRISTIANO FRYS, Toparchæ in Cragurup, Regis Daniæ Cancellario

De eadem.

Superiori Septembri tuæ Magnificentiae per cognatum meum, quæ tum offerebatur occasio percommoda, affinein Ettersmii civis Hafniensis meas transmissi, quas & recte tuæ Magnificentiae redditas nullus ambigam. Nec opus magnopere eorum, quæ illis tum inserta fuerunt, repetitionem instituere. Saltem, quod alias memini, nunc reticendum haud puto, tomum nimirum operis nostri historiæ Danicæ primi nunc pleraque exemplaria distracta esse, & ideo fortasse quam minabatur in detrimentum prioris typographus alius editionem typo minori non esse subsequutam, quamvis id etiamnum haud omnino deposuisse eundem intelligo. Sed dabit spero vires & vitam deinceps Deus ad absolvendum quoque quod sequitur volumen alterum. Cui in totum addixi nunc me accinxique. Et hoc dum ago animoque volvo, scævus ad aures meas nuncius accidit de illustriss. Principe *Uldrico* Holsatiæ &c. Duce, filiorum, qui in vivis erant, Serenissimi Regis nostri tertio genito perfidia

Tom. II.

Bbb

dia

dia & scelere eorum, qui Cæsari militant, ut dicitur, trucidato. Hac occasione & accedente eo observantia, qua Regiam domum prosequor, non potui quin aliquo carmine, & tenui licet vena nostra, tam illustri animæ ac manibus, quod dicitur, parentarem. Cujus epicedii unum alterumque exemplar his adjunxi, rogans, oransque, ut hoc quicquid est officii nostri tua Magnificentia haud aliter interpretetur quam profectum illud ex affectu, qui est in Regiam Majestatem ejusque illustrem sobolem perpetuum devotus. Quæ ut diu floreant perennetque Deum Opt. Max. veneror quæsoque, qui & tuam Magnificentiam incolumem ac florentem quam frutissime servet ac sospitet. Dab. Harderv. 11X. Novemb. 1633.

E P I S T. V I I I.

I D E M

ARNOLDO BUCHELIO V. CL.

De Heda & Beka, aliisque.

Occasione Poëmatum meorum, quæ ad te modo, Clarissime Bucheli, hoc ipsum pollicitus mitto, revocatæ in mentem mihi sunt postremæ tuæ, quas dederas pridie Non. Julii anni superioris. Ex quibus præter singularem erga me & literas meliores affectum tuum, cognovi præterea studium ac desiderium, quo teneris, juvandi patriam historiam, & Bekam præsertim & Hedam emaculatiores in publicum emittendi. Quod autem addis, utrumque cum codicibus & argumentis, quæ in Archivis sunt vestris, à te collatum, ac Notis utilibus illustratum, ad virum Clarissimum Janum Gruterum superioribus annis, cum adhuc in vivis esset, transmissum, sed quo devenit perturbatis postmodum ibi rebus ignorare te, jacturam interrim ex eo non modo te, sed rem vel maxime literariam incurrisse; quis non viderit? cui tam insignis opera impensaque perii; nisi apographum fortasse utrumque fuerit, ac penes te autographa reservaris. Utrique illi authores quantum subsidii nobis attulerint, qualescunque licet, & cujusmodi in manibus habentur, corruptissimi, præter Danica nostra, præcipue quoque

que Gelrica, volente Deo, ostendent. Epistolæ Lipsii, quas eisdem tuis inferueras, oppido placent, & otium si esset, curarem una cum aliis eas, sed meras, & maxime, quæ in centuriis editis non comparent, ea forma, quæ est quarta, & typo, quo opuscula ejus omnia sunt excusa, in publicum edi, quo ita cum illis compingi possent. Essetque id operæ & impensæ pretium. Patris *Schotti* judicium quodnam innuas, *Croci* Epistolis præfixum, quod & secutum *Suertium* existimas in me meoque Amsterodamo perstringendo, non intelligo. Non enim opuscula illa eaque editio mihi unquam visa. Quicquid sit, si exsint in officinis, ut videam, curæ erit. Quod reliquum est, gratulor vobis vestrisque conatibus, qui apud vos quoque conticescere Musas haud patiamini, dum eas non tantum in minori schola, sed in altioribus item subselliis haberi, & altiora nonnihil sonare magistratui esse curæ videam. Ejusque indicium sit, quod præter cæteros, etiam nuperrime generum meum Doctorem *Antonium Matthæum* ad jus profitendum honorabili salario hinc evocarit. Qui & ipse, ni fallor, has tibi tradet. Optavissimè quidem apud nos subsistere potuisset, sed ita volente ac dirigente supremo rerum arbitro, qui hanc ei ~~Spartan~~ non ambienti obtulit, acceptandam honestissimam vocationem putavit. Tu mi optime Bucheli feliciter vive ac vale salutatus à me quam diligentissime. Dab. Hardervici 19. Januar. 1634.

E P I S T. I X.

I D E M

Viro Ornatiſſ. Gulielmo Gillonio S.

*An quis Gelricæ Dux unquam vivus in hostium venerit
potestatem.*

Ornatiſſime Gilloni, Etiamſi hoc tempore finitis, quæ hys males fuere, publicis lectionibus nostris, non una distraheret cura, deesse tamen honestissimæ petitioni tuæ, sive ad quæſtionem, quam adducis, Gelricæ nostræ historiam ac res spectantem, filere haud quaquam volui. Quod autem conti-

nuo, & statim post acceptas tuas non responderim, tribues, si libet, eisdem, quas dixi, occupationibus meis. Duo quæris; prius est, an legerim, vel in archivis Ducatus hujus repererim, Comitem sive Ducem aliquem Gelrorum in prælio quodam ab hoste captum, sed liberatum à duobus fratribus sub eo militantibus, quos idem tanti beneficii ergo libertate donarit, attributo iisdem symbolo, suo perquam simili. Hoc prius; alterum erat, num viderim aliquando antiquum Chronicon Gandavense, in quo narratio ea haberetur. Ad utrumque fateor nihil habere inpræsentiarum me certi, quod respondeam, nisi quod Gulielmus Marchio Juliacensis, qui postmodum Gelriæ Dux fuit, anno Christi 1371. in prælio Basservilenfi à Wenceslao Bohemo Brabantiæ Duce captus, ac mirabiliter suppetias accurrente præter ceteros Eduardo Gelriæ Duce, avunculo ejus, qui tamen ipse occubuit, à captivitate liberatus, ipsumque Brabantiæ Ducem Wenceslaum in vincula abduxerit. Et id licet non uno modo memoretur à Chronologis, peculiariter tamen de fratribus duobus, qui id ei officii captivo præstiterint, deque symbolo iisdem tributo nihil reperio. Nam ut in nuis Gandavense illud Chronicon vetustum, quo id ut ais contineatur, non memini vidisse me. Certe Brabantiæ Chronicon vernaculum, nec Mejerum aut Frossardum, cujus est in manibus epitome Latina, aliosve, neque schedas etiam meas MSS. id referre memoria teneo. Ad alium Comitem aut Ducem quempiam pertinere, nec id invenio. Quapropter si occurrat, aut nancisci aliquando id Chronicon tibi contingat, hoc me doceas rogo, me inquam, cujus ut habent præterea literæ tuæ, ante decennium auditor ac discipulus fueris. Et vere, quod addis, exciderat mihi tanto intervallo temporis hoc nomen tuum, nisi egregia & eleganti hac Epistola tua id in mentem mihi revocasses, sed eo nunc clarior mihi chariorque, quod etiam memorem ac gratum hoc ipso te discipulum declaras experiarque. Quod reliquum est te etiam atque etiam salvere jubeo ac valere quam feliciter. Dab. Hardervici XIX. Martii 1634.

E P I S T.

Viro Ornatiss. Huberto Berchio S.

Goylandiæ originatio. Olim Comitum Zutphanienfium. Plinius explicatur lib. 4. cap. 15.

Goilandiæ Chronicon Belgice concinnari à te, Berchi ornatissime, tuæ, quas ad me superioribus diebus dedisti quam humanissimas, literulæ indicium fecerunt. Ex quibus & illud percipere potui hære in originatione vocis Goilandiæ te, cum sint, qui Goilandiam corrupte dici, & à Goedela cœnobii Altenatis Abbatissa *Goedelandiam* nuncupandam tradant, & alii vicissim, quos inter & me recensēs, à Chaucis, qui Plinio in Rheno agnoscuntur, Goicos & Goilandiam deducant. Quarum sententiarum quæ veritati propior sit, ut appareat, expendenda Plinii verba, quæ ita habent *lib. 4. cap. 15. natur. hist. In Rheno ipso prope C. millia passuum in longitudinem nobilissima Batavorum insula & Caninefatum, & aliæ Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsatorum sternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus à Septentrione, in lacus ab Occidente, in amnem Mosam se spargit. Qui septem numero populi, intra hunc Rheni complexum Plinio proditi, unde indagari hodie aut ostendi certius poterunt, quam ex vocum earundem, quæ supersunt etiamnum, vestigiis? Batavos, qui locum primum tenent, quis esse neget, qui nunc Bataviæ agrum, Betuam vulgo dictum, incolunt, Gelriæ populum, *boven & neder Betouw* vulgo dicimus? Nam quæ Oceanum versus eorundem Batavorum protensa pars fuit, eam mutato nomine Hollandi nunc sibi & Hollandia vindicat, ut alibi ostensum. Et hinc qui proximi sequuntur *Caninefates* vix existimem inficiaturum quempiam in Kennemariis nostratibus exaudiri. Et *Frisios*, qui Tacito *minores*, esse eos, qui à Frisiis ceteris (continentem Germaniæ colentibus Plinio trans Rhenum dictis) per ostium Rheni, Flevum & lacus separari videntur. Jam de ceteris, qui quatuor sunt, Chaucis, Frisiabonibus, Sturiis, & Marsatiis, nonne eodem modo iudicium*

*Batavi.**Caninefates.**Frisii.*

*Marfatil.**Sturii.**Frisiabones.*

** Vide
Analect.
Tom. 1.
nostræ
Edit.
pag. 344.

Chauci.

ac conjectura facienda? Et quidem Marfatiorum, ut ab ultimis incipiam, reliquias & monumentum aliquod custodire vicis Ultrajectinæ diœceseos, intra Rheni elicem positos *Marfen* & *Marsberghe* Sturios, vel ut legisse videtur Haemrodus, Urios, reponere nobis Austrini sinus, quem Rhenus idem fecit, insulam *Uricham* vulgo *Urck* dictam. Et *Frisiabones* intelligi ex ingenti illa ac herboſa juxta *Waterlandos* planitiæ, corrupte *Briſæpe* pro *Friſæpe* nuncupata, quamvis & alias ostensum doctis ex ** etymo *Frisiabonum* esse eos & coluisse Frisiis superioribus quam proximos. *Wonen* enim nobis habitare est. Dani per *B.* efferunt, usurpantque in nonnullis suorum popularium, ut sunt *Falſterbones*, *Funbones*. Quin & promiscue scriptum reperitur *Frisiabones* & *Frisiavones*, sicuti *Chaibones* & *Chairones*. Nunc reliquos indicari similiter, ac superesse Rhenos *Chaucos* in *Apcoudiis*, *Accojis*, & *Goicis*, quomodo hodie fere nominamus, intra nimirum Rhenum positos, quid multis repetere hic opus, cum alibi sit satis demonstratum id nobis? Sed opponat quispiam, quam esse dixi aliorum sententiam, non *Goicos* aut *Goilandiam*, sed *Godelandiam* dicendam, cum ditio ista ab Othone Imperatore ejus appellationis primo *Godela* cœnobii *Altenatis* Antistitæ donata sit, ac nomine ipsius ceu magno auctoramento exornata, ut ita, quæ *Goedelandia* est, corrupta ac vitiosa loquendi consuetudo *Goilandiam* nuncupet. Non me latet tradere hoc non modo *Hadrianum Junium*, ubi de *Nardene* agit, sed & alios. At vellem hoc certis tabulis ab authore datis ostenderent. Et magis, cum *Gaedela*, quæ *Junio* dicitur Antistita cœnobii *Altenatis*, aliis dicatur Antistita cœnobii *Altenæ*, & aliis vicissim *Altenatensis*. *Lambertus Hortensius Elſtenſe* cœnobiū vocat. At certum est primam, quæ *Eltenſis* cœnobii, hodie *Elterberch*, inter *Emſicam* & *Arnhemum* sita, Antistita fuit, filiam fuisse Comitissæ *Zutphanix* *Vichmanni*, *Lutgardim* nomine. Et ab eodem *Vichmanno* præter alia, quicquid haberet agri *Nardenatium*, sive *Goylandiæ*, cœnobiō eidem donatum, ea lege, ut filia ipsius *Lutgardis* ejusdem cœnobii *Abbatissa* esset. Et eam donationem tum temporis, qui fuit annus Christi *MCCC. LXX.* Imperatorem *Othonem* ejus nominis primum habuisse ratam, ac denique supervixisse eandem *Lutgardim* *Othoni* primo, utpote quæ mortua sit sub *Othone* tertio. Quæ cum ita sint, quomodo

modo jam ista, quæ referuntur de *Goedela* cænobii *Eltenfis*, si Dis placet, sub Othone primo Antistita locum habeant? Ei scilicet ditionem Goylandiæ ea ut dictum lege ab Othone primo esse donatam, Othone inquam primo, cujus ea donatio non erat. Erat enim, ut ipsum habet Othonis primi diploma, Zutphaniæ Comitibus Vichmanni, qui eum districtum à majoribus suis Zutphaniæ Comitibus velut per manus traditum tum possidebat. Ut jure statuendum Nardenatium agrum, sive Goylandiam, sui juris dynastiam fuisse ante Hollandiæ Comitum, aut Præsulum Ultrajectinorum tempora: præsertim cum verba, quæ ex archivis urbis Nardensis literæ tuæ vernacula recitant, eodem eant, ista scilicet, *Goilant ofte Nardinlant is by de Keyfers van Romen een particulier Heer gegeven ende verleent geweest, eer eenich Biscop van Utrecht ofte Grave van Hollant was.* Sed hæc taliaque tibi, Ornatissime Berchi, tractanda propius, tuaque Sparta est, quam & te egregie nobis exornatam daturum brevi nullus ambigo. Hardervici Gelrorum x. Maji 1634.

EPIST. XI.

IDEM

IDEM.

Goylandiæ an nomen à Goedela, seu ut alii Godelenda, Abbatissa Altinensi. Hadriani Junii opinio.

O Rnatissime Berchi. Quod Nardinclandiam accepisse Goylandiæ nomen ab ea Abbatissa, cui Godelendæ nomen fuit, quæque claruit tempore Florentii Comitissæ Hollandiæ Ann. Chr. 1280. & quod excurrit, nullus dubites, id quonam præcipue argumento asseras, non reperio. Nam diploma quod adducis, quo memoratur Comes Florentius à venerabili domina Godelenda Abbatissa ecclesiæ Altinensis terram, quæ vocatur *Nardinclant*, cum omnibus pertinentiis suis & cum omnibus juribus suis &c. pro viginti quinque libris Trajectensium legalium denariorum, ut verba diplomatis habent, recepisse, nihil habet, quod ejus vel tenuem suspensionem injiciat. Lambertus Hortensius hanc Abbatissam Godelevam vocat, nec diserte

diserte etiam id, quod ad nominis immutationem, asserere videtur illo versu

Abbatissa, cui nomen Godeleva perenne,

Elstensis quondam libera jura dedit.

Transtulit Hollandum ad Comitem sua jura &c.

Ex quo jura ditionis profecta primitus à Godeleva non nomen Godelandiae proprie intelligas. Hadrianus Junius longe alia habet, alioque abit. Vult enim is referendam hanc Antistitam ad tempora Othonis primi, qui floruit Ann. Chr. 970. & tunc enatum simul hoc nominis, ut *Godelanda* ab Antistita diceretur. Ait enim, ubi de Nardeno, in Batavia sua, *Est autem caput ditionis Godelandæ, quam corrupta & vitiosa consuetudo Goylandiam nuncupat, olim ab Othone Imperatore ejus appellationis primo Goedelæ cœnobii Altinensis Antistitæ donatam, atque illius nomine ceu magno auctoramento ornatam, à qua transisse ad Hollandi Principis jus in loco beneficii annotatum legitur.* En quam dissidentanea! Fatetur Junius tempore Othonis primi hæc facta, cum diploma, quod adfert, trecentis annis posterius sit, & Comitem nomine *Florentium*, qui Othonis primi ævo, quo tandem Junius abit, esse nullus potuit. Sed ut videas Juniana isthæc è fabulis assumpta, esseque tanti viri *μνημονικὸν* sphalma, præsertim cum nusquam cohæreant, seque ipsa evertant, operæ est pretium adscribere ac repetere, quæ idem Junius jam ante scripserat p. 28. ejusdem suæ Bataviæ, item p. 191. ista scilicet: *Dicam tamen quod sentio, si ulli fuere inter Bataviæ populos Chauci, ut à Plinio commemorantur, eos Goilandiam tenuisse, olimque Couclandos, velut ditionis Caucorum incolæ, deinde paulatim senio linguæ Goilandios transnominatos crediderim.* Quibus positis verbum non amplius addo, teque valere ac salvere jubeo. Dab. raptim Hardervici xv. Septembr. 1634.

E P I S T. XII.

I D E M

Viro Clariss. Joh. Frederico Gronovio S.

Cyprianus emendatus.

Omnatissime Gronovi, Quod tardius respondeam ad tuas non unam adferre causam possem, sed referre singulas lon-

longius foret. Illud interim certum habe, nullam hic aut negligentiam aut oblivionem tui fuisse, sed omne hoc ad me aut mea tam publica quam privata referendum negotia, & ea excusare merito, siquid hic culpæ sit, nullus ambigam. Cyprianus meus MS. vellem esset in Musæo aut manibus tuis, sed nautis concedere, quamvis de eorum fide non est magnopere quod querar, tamen metuo, & nosti illud, ** *Frangere dum metuo, frango crystallina*. Ipsemet ante brumam venturum Amsterodamum me credo, & fortassis opinione citius. Nota tua, quam misisti, ad eundem Cyprianum, placet. Inveniesque epist. VII. lib. 2. quod eam oppido firmet, illud nimirum: *nec non etiam contra illos, qui illicitis sacrificiis manus suas & ora polluceant, polluis ante mentibus propriis, unde etiam sunt ipsæ manus atque ora polluta*. Sed & eadem epistola, quod proxime legitur; *& nisi vos severitatis eversa fidei majestate dissolvere*, quid in eo sani est? Scies egregie id olim emaculatum ab erudita quadam virgine Clariss. viri Th. Mori filia legendo, *& nervos severitatis eversa fidei majestate dissolvere*. De qua emendatione an tibi constet, ubi intellexero, fortasse plura. Hoc interim rogatum te habeam, ut me doceas, num ad manus tibi sit, qui nuper Parisiis prodiit, Rigaltii Tertullianus. De eo ubi certior ex te ero, volente Deo, uberius. Interim quam feliciter vale. Hardervici 21. Octobr. 1634.

E P I S T. XIII.

I D E M.

Viro Clariss. Claudio Salmasio. S.

De libello quodam Pontani. De voce Gallica Coet.

Præstantissime Salmasi, Gaudeo superioribus diebus occasionem datam mihi non salutandi modo te, sed & aditum simul patefactum ad contrahendum propiorem inter nos amicitiam

** Ex Martial. Lib. 14. Apophoret. Epigr. 109.

Frangere dum metuis, frangis crystallina: peccant

Secura nimium sollicitæque manus.

Tom. II.

Ccc

citiæ nexum, idque auspiciis inque ædibus viri oppido Clarissimi nobisque amicissimi Vossii nostri. Ego sane eum diem candido signandum lapillo putò, semperque charum habebo. Et hoc ut tester firmemque velim esse hanc chartam manumque meam veluti syngrapham. Cui adjunxi epistolam istam meam typis hic descriptam occasione Præfationis Jesuitæstri cujusdam, qui, ut nuper alter ille, in me meumque Amsterodamum plures ante annos evulgatum ex transverso incurrendum sibi putavit. Paucis quidem ille, & ut solet id hominum genus, vellicatim ac defultorie, nunc hoc nunc illud carpendo, plurimumque æstuans, nec quicquam tamen, quod rem spectet, eloquendo, ut sepia se occultat, elabique studet. Nos prehendere tamen hominem annisi sumus, & istis pagellis, quantum pro tempore licuit, responsum illi reddimus. Sed de eo tuum aliorumque judicium esto. Res enim publica est. Dum vero hic sumus, mi Salmasti, plurimum te amo, ut locum indices authoris illius, de quo inter prandendum in mensa Dn. Vossii injiciebas, qui porculum sive porcellum lingua Gallica nominari tradit *Coet*, sive *Coeten*, aut simili modo. Excidit enim, ut & liber & auctor ille inter Latinos medicos, quem nominabas. Rogoque, ne grave sit, hacque egregia observatione amicitiam hanc nostram inities, meque postliminio hoc doceas. Hardervic. iv. Kal. Novembr. 1634.

E P I S T. XIV.

P E T R U S S C R I V E R I U S

Isacio suo

S. P. D.

*Judicium de Heda. De Junii Batavia. Dñi Austriæ.
Anonymi Amstelodamum.*

Heri literas tuas accepi. Per quem ex traditæ sint ignoro. Hoc die misit ad me *Raphelengius*, num quid ad te vellem. Quamquam occupatus eram, & nihil fere erat, de quo ad te scribe-

scriberem, tamen oblatam illam bellam occasionem præterlabi passus sum. Eam itaque illico arripui, & simul calamum, qui hæc summa cum festinatione. De *Heda* loco curatius, quam nuper feci, ad te scribere non possum. Fugit te, quod aliqujus Regis Francici diploma esse tibi persuadeas. Non est. Quare annum Christi, quo *Commemoratio* ista instituta est, aut signata, non est, quod temere apud Hedam quæras. Nec scio, an alibi in Archivis Trajectensibus existet. Quare hoc simus Catone contenti. Monui nuper eam insertam ab Heda elogio Episcopi Odilbaldi, cujus annum emortualem adjeci, & quædam alia, quæ ad rem putabam pertinere. Junii Bataviam quando prælo traditurus sim, adhuc incertum. Raphelengii præla omnia occupata sunt, neque ego adhuc paratus sum. Colligam Deo volente hac hyeme, & tua, quæ humanissime offers, adjungam, purpuram videlicet panno meo. Hoc age, & communica primo otio, quod obnixè te rogo. Communicabis autem imputaturo amico sine dolo. Nihil typographo traditurus sum, priusquam omnia mea absolvero. Non enim libenter corrente prælo, quod nuper feci, tumultuarie & temere quidpiam chartis illinerem. Auctores, quod te velle video, nullos adjiciam. *Heda* quidem scriptor luce dignissimus, sed ei in *Batavia Junii* vix locus: & auctor ille peculiarem habet difficultatem: de quo aliquando coram, aut alias per otium: nunc propero. De Animadversionibus meis & Observationibus in *Junium*, etiam coram. *Divæi* Austrasiam, & alia multa ejusdem scripta, sunt, qui promittant, quos & literis monui, ut dicta factis cohonestarent. Nihil dum tamen ejus viri prodit, quod sciam. Anonymi illud scriptum de *Amsterodamo*, quod penes te esse constat, quid diutius mihi invides? Nequaquam invidebo ais. Atqui quare id non primo statim tempore missum fuit? Sane oportuit, vel illud ipsum exemplar Domini *ten Grotenhuyfen*. Utique quum interim oblatis sint homines bene certi, per quos mitteres, bona fide remittendum. Hoc age, nisi me totum in fermento esse velis, nunc quidem non modice iratum, sed & tristem in funere filii tui, qui tibi unicus erat, nisi fallor. Vale XII. Novembr. c15. 15c. ix.

Johanni Ifacio suo S.

• *De Itinerario Pontani. Alia quædam.*

Hodie mane allatus est tandem fasciculus iste librorum, qui nunc recta ad te. In eo est Cosmographia *Merula*, *Notitia* imperii, *Observationes Schenckii*, & *Plautus Taubmanni*, in cujus Commentario multa tui mentio. Videbis, quid sit, & judicium tuum perscribes. Suevicos scriptores, quam primum Lugdunum venero mittam. *Apulejum Wouwerii* non expectabis frustra. Necdum enim prodiit, quod sciam, nisi post discessum meum allatus sit. Nam se alios libros expectare dictitant librarii nostri. Itinerarii tui specimen à te mendis, quibus scatebat, magna ex parte liberatum vidi. Atque obiter etiam post censuram tuam percurri, & non pauca item operarum menda sustuli. Unum quoque Ifacii mei inveni. Dicis in descriptione Nemausi:

*Quid memorabo aras? quid tot monumenta vetusta
Sculpta notis? queis nunc obscura memoria rerum
Clara per annales antiquaque scripta relucet.*

Medios horum versuum aperte peccat in legem Pediam quem quomodo emendari velis prima occasione significabis. Alias ego aliud quid substituam. Quod tamen per te ipsum fieri malim. Ne sincerum vas incrustasse dicar forsitan. Cras, volente Deo, Lugdunum ad Musas meas proficiscar, & mecum Itinerarium tuum, quod in illud tempus servavi ob hoc mendum imprudenter à te commissum scilicet. Alioquin hodie præmissem. Heinsium nostrum *Crepundiis* suis ad *Silum* in eodem luto hæsisse memini, admonitumque à me correxisse. Idem ut facias te etiam atque etiam rogo, mi Ifaci. Salveat iterum optimus doctissimisque Thyſius. Scribebam Amsteroda-

rodami animo & calamo ut vides festinantissimo , xv. Novembr. c13. 13c. v.

E P I S T. X V I.

I D E M

V. CL. Jo. Ifacio Pontano S.

De Catalogo librorum Commelinianorum.

ISaci mellitissime, Otidium est, & quod excurrit, ex quo literæ tuæ per Brinckium allatæ una cum librorum fasciculo mihi traditæ sunt. Nihil dum interea temporis, quod ad te scriberem, aut mitterem, occurrit, nisi forte hunc librorum *Commelinianorum* Catalogum, quem nuper concinnabam, dignum existimes, quem inspicias, enotesque obiter quos emi tibi libros velis. Poteris & si videbitur cum Thyſio communicare, eumque meo nomine quam officiosissime salutare. Et si quid ad vos super exercitui nostro novi adferatur, quod nos dum hic sumus (erimus autem sex septem diebus proximis) recreaturum putes, quaſo, communica. Vale cum suavissima uxorcula. Mea ut & Pater meus te salutant. Scripsi Amſterodami xv. Septemb. c13. 13c. v.

Sed heus! Indicem in *Itinerarium* tuum, & siqua alia quando habebimus? Rogat idem me typographus, cui hæc cessatio non est ex animi sententia.

E P I S T. X V I I.

V. CL. Johanni Ifacio Pontano

CONSTANTINUS L'EMPEREUR

ab Opwyck S.

Successor quæritur Hardervici in locum Hœingii.

Vir Celeberrime, Binas à te accepi literas, quibus illud de genero tuo, quod petieram indicabas. In secundis theſes, de quibus inter nos egeramus, addebas. Quas remin-

Ccc 3

10,

to, quia easdem aliunde accepi. Nihil rescribendum erat, quandoquidem nondum quicquam certū habebam, sicuti ne nunc quidem. Lente id & caute agendum est. Postea librum tuum de mari libero transmisisti. Me non statim debitas egisse gratias, cum & meæ famæ ibidem studiosus fueris, mirari nolito: quandoquidem amicis Hardervicenis coram salutandis deliberabam. Sed gratiis pro beneficio & dono actis ad tertias accedo literas, quibus evestigio responsum petis. De successore viri præstantissimi S. *Hoeingii* fatagitis: & virum & idoneum indicari vultis, qui & autoritate & eruditione prædecessoris desiderium minuere possit. Sunt complures, qui istam provinciam, quam alter dereliquit morte ereptus, libenter susciperent; verum duos præ cæteris novi familiariter, adeo ut de ipsis certius testari possim. Unus est *Conrector Alcmarianus*, quem in Græcis & Logicis versatum scio, sed vereor ut *Alcmariani* eum dimittant. Etenim ob pietatem, humilitatem animi, benignitatem, in docendo dexteritatem singularem, aliasque doctes, illis est gratissimus. Sed quid tentare nocebit? Alter est raræ eruditionis & in Philosophia & Græcis literis inprimis eminent. Sed nomen adhuc supprimo, donec cum eo familiarius egero. Si enim ab eo abhorreret, nomen etiam reticere vellet. Ego intra paucos dies cum eo negotium communicabo. Interim vobis omnibus permaneo addictissimus C. *L'Empereur ab Opwyck*. Lugd. Bat. 4. Aug. ann. partæ salutis 1635.

E P I S T. X V I I I.

ISACIUS SCRIVERIO

Suo S. P. D.

Ubi olim Mattiaci. De Goldasti Collectaneis de cultu imaginum.

Acceptissimæ fuerunt, quæ diebus superioribus una cum librorum fasciculo ad nos transmisisti literas. Petitionibus autem tuis, quod in totum minus respondeam, varias adferre causas possum, sed omnes extra me positas. Nam primo manuscriptorum illud *Chronicon* sancte mihi concreditum, nec nisi ad dominos rediturum promisi. Amplissimus quoque *Sandius* eadem

eadem lege obstringitur, quatenus Codex non privati hominis, sed publicus est. Ipsum vero Sandium brevi hic expectari intelligo; atque ita præsens præsentem conveniam, tuique voti certior reddam. Aquilium aliunde commodatum Brinkius penes se nunc non habet, sed ante menses aliquot possessori reddiderat jam alibi commoranti. Spem interea facit per literas ab eodem se repetiturum. Nunc ergo Trajectensem historiolum solam mittimus, si forte illa tibi usui esse possit, quod omnino confido. Nam ut ille dicebat; nullus liber tam malus, quin aliquid boni contineat. De *Arborichis* Procopii cogitabo. *Mattiacos* quod esse partem *Bataviae* aut vicinam *Bataviae* existimas, quia Tacitus dixit in eodem cum Batavis obsequio degere, non necessario concluditur. Nam in eodem obsequio fuisse vult, sed, ut addit, in sua ripa. Nihil autem certius, quam ex adverso Moguntiae ultra Rhenum egisse, quomodo ex Ammiani præclaro loco in *Originibus* nostris cap. 6. ostendi. Et Mattiacorum coloniam non minus in Zelandiam & vicinam Bataviam ac reliquorum *Cattorum* transmissam nullus dubito. Feci & Martialis tui ibi mentionem, præsertim quia *Mattiacas* pilas easdem facit cum spuma illa caustica, quæ Theutonicos capillos irruat. At tu etiam *spumam* non *causticam* sed *Batavam* eidem nominatam videris innuere, non addito tamen ** epigrammatis loco, quod optassem. Non enim nunc occurrit. *Divei* libellum de Austrasia, quem esse penes amicos nuper indicasti, quæso te, urge ut lucem aspiciat, typisque quam primum describatur. Dignus erit ille polthumus, cujus Lucina clueas. Thyfius noster *Goldasti* de imaginum cultu collectanea avidè & uno impetu statim percurrit. Sunt fere eadem illa, quæ ipsemet jam diu parata habuit, qui tamen & alia plura præterea addidisset, Synodi Francofurtensis canones, & reliqua, quæ conqueritur *Goldastus* se reperire adhuc nequuisse. In notis etiam *Goldasti* ait esse, quæ animadversione digna sunt. Nam tenuia nonnulla intercurrunt, nonnulla etiam dubia & falsa, quæ adferri plerumque solent adversus imaginum cultum, cum ejusmodi amentatis hastis haud opus sit, præsertim apud Pontificios, qui calumniandi ansam inde aucupantur, quasi undequaque nos aurulas omnes captemus ad rei defensionem,

Ubi hodie
thermæ
Weisbaden
sæpe
aliæque
etiam *Baden*
sunt superius
juxta *Argentorat*
tum sitæ.
Et aliæ
insuper
Baden
in Helvetiis.

** Vide Martial. Lib. 8. Epigr. 33. vers. 20.

nem quæ alias per se perspicua satis est, & argumentis nititur extra omnem controversiam positis. Auctor fui Dno Thyfio, ut Appendicem adjiceret *Goldasti Collectaneis* una cum *Notis & Animadversionibus* tam in ipsum *Goldastum* quam *Decreta illa Imperatoria*. De quo quid censeas intelligere desideramus. Addidit fane schedam ipse Thyfius, ut locum istum cum cura inspectum explicatumque per te habere quam citissime possit. Grutero nostro ante elapsas nundinas serio scripseram super instituto isto de *Rebus & Originibus Francicis*, sed nihil rescripsisse comperio, cum alias in isto genere semper impigrum atque alacrem expertus sim. Tu si forte ad eum, quæso meo nomine aurem illi vellas. *Brinckius* noster, qui *Trajectensem* hanc, cujus memini, tibi historiolum transmittit, amice interim petit, ut pergas in emaculanda veteri Batavia, & si forte nunc excusa sit, exemplum communices, simulque resalutat una cum Thyfio quam diligentissime. Vale Hardervici 20. Decembr.

E P I S T. X I X.

V. CL. Petro Scriverio

J O. I S A C I U S P O N T A N U S Sal.

Tuceta. Casnar.

Oblata per *Brinckium* nostrum occasione cogor iterum de typothetis querelam tibi occinere. Nam ecce quos antea celeritatis nimix incusabam, nunc vice versa tarditatis arguendi, quamvis celeritatis illa nupera incusatio, animi magis gratia, quam quod ita serio sentirem, instituta fuerit. Illis enim componentibus pares esse scribendo meditandoque facile possumus, modo tempori commonefiamus. Nec in nobis adhuc desideratum aliquid magnopere conqueri eos posse puto. Quicquid tamen est per te certior fieri quam primum expeto, ut semel & serio universum hoc ad optatam metam deducamus. Indicem & cetera, quantum ex hisce pagellis fieri licuit, concinnare cœpi, ubi suppetent reliqua, brevi omnia absolvam & mittam. Velim etiam de *Scaligero* nostro quid sit expectandum verbulo subindices. Nam & ego inter *Omissa* duo etiamnum meminisse possum omnino non omittenda. Alterum est apud veterem

veterem Commentatorem Persii *Tuceta* scilicet. Alterum est *casnar* Labieni apud Quintilianum. Utrumque est obscurius & à re alienum, ut prius mihi visum: nunc succurrit, & capio. Tu siquid aliud insuper habes, communica & juva me. Dab. raptim Hardervici c12. 12 c. vi. xxi. Aug. stil. vet. Aimonium, Francogalliam, Etymologum ecce hic simul remitto. Thysius te quam officiosissime salutatur, & gratias habet pro Aimonio, & vicem repromittit. Salutabis etiam nostro nomine Baudium Heinsumque.

E P I S T. X X.

I D E M

Eidem S. P.

Martialis an Cocus.

Ternario numero, Scriveri desideratissime, licet eximia semper à veteribus tributa potentia sit, nihil tamen ternis ad te ordine missis literis tuarum quicquam elicere valui. Quid ergo facturus? Desinerem, si in amicitiam nostram juris vel minimum haberet suspicio: sed cum eam taliaque amoveat atque arceat tua mihi semper perfecta probitas: ecce etiam quarto venio, & Pythagoreorum jurejurando, ἢ μὰ τὴν ἀμετέραν ψυχὰν παράδοντα τετραπτόν. Et ut illi hunc quasi ad animæ perfectionem vel maxime pertinentem numerum inter arcana venerabantur; ita tu nobis responsum aliquod absolutum signatumque terque quaterque rogatus perfice. Nec effice,

Ista etiam ut referat non felix charta repulsam.

Non jam illud, quod esse desiderii nostri caput non ignoras, de Typographia repetam. Nec etiam de Suevicis cantionem iterum. Tantum quid expectandum mihi de singulis, sicuti & de Cantico illo Canticorum unico verbo depropera, ut apud Commelinum si fortassis adhuc reperiam. Itinerarii nostri quod reliquum est contexui tandem, & sermone quodam verborum limari porro desiderat. Excitabit nunc anni remeans ver, &

Tom. II.

D d d

tu

tu præsertim Phœbeis tuis literis, quas avide exspecto. Et tu interim quid agas, ** musineris, exspecto. Et quo progressus Mar-
tialis? Casaubonus quidem ** in nuperis ad Lampridium no-
tis *Cocum* fuisse persuadere nobis vult, adducto, ut putat,
forti tibicine Sarisberienſi. Tu si displicet pro ** *Coci* in Codi-
ce Lampridiano ** quoque substituas, & honorem Poetæ tui
vindicaveris. Jam ergo ad singula tuas exspecto, & siquid in-
super novi, quo capi nos putes, id quoque exspecto. Vale
Hardervici c10. 12c. v.

E P I S. X X L

V. CL. Petro Scriverio

JO. ISACIUS PONTANUS Sal.

De Scioppii indole. Schonhovii dissertatio de origine Francorum.

L Audo te, Scriveri, tandem aliquando in viam rediisti. Et
nisi fecisses jam ecce tibi dicam scripturiebam, jam emis-
sarios & nauticos circumspiciebam, qui te fugitivum sub signa
reducerent. Sed ista sufficiunt & habeo contentem reum.
Operariis istis, seu tu potius mercenarios dici cupis, quod
assiduus flagitiis assistas, & velut obtundas, nihil te novi fa-
cere intelligo. Nam illud hominum genus pro more suo moro-
sum est, & Arcadicum nescio quid sapit. Illud solum mihi mo-
lestum & ægre est te causa mea molestiis & tricis irretiri. Sed
bene quod ominari meliora nunc incipis, & in totum de ne-
gotio suscepto bene sperare. Forte, ut Apulejanus ille, homi-
nem nunc isti resumunt, & *redeunt in corpora sensus*. Ita augu-
ror & fidem firmant decursa apud vos Saturnalia. Sed omittis
jocis quod alteram porro Appendicis nostræ partem jam expe-
tis, fiet. Verum quandoquidem in ea cum veteris tum hujus
ævi Politicum statum, & quomodo ad Romanos olim & vicis-
sim

** Plin. Præf. H. N. *Dum ista (ut ait M. Varro) musinamur &c.* Lauren-
bergius in Antiquario ibi legit *muginamur*; alii *musinamus*.

** Ad Ælii Lampridii Alexandrum. Cap. 38.

** Illud *Coci* duo Codices Palatini non habent, teste Jano Grutero ad
d. Cap. 38.

** Sic etiam legebat Meursius teste Grutero dicto loco.

sim ab illis ad Gallos devolutum sit Galliæ regimen ordine & breviter persequar, valde vidisse atque inspexisse prius gestiam *Hotomanni Franco Galliam*, ne in eadem fortassis incurram nescius. Nam & novam de Francorum Regibus observatiunculam aliaque obiter adjicio, quibus haud dubie commodare etiam posset illa Schoonhovii, ni fallor, de Francorum origine dissertatio, quam asservari apud se manu descriptam commonet ad *Jornandem* humanissimus clarissimisque vester *Vulcanius*. Quæ nec absone etiam adjici connectique nostris possit, nisi aliud illi consilium. Tu quid fieri possit per occasionem expiscaberis. Interim *Franco-Galliam* vide si habere ac mittere possis, simulque specimen ejus nostri, quodcunque excusum fuerit. Senecam, quem ais à Lipsio editum, nondum vidi, sed valde cupio, sicuti & Historicum illud opus, quod existimem graviora promere, quam promittit leviculus titulus *Lovanium & Academia*. Quod ais *Apulejum* etiam *Wouwerii* extare, & in eum paratam atque excusam Augustæ Vindelicorum *Schoppij* censuram, non satis capio, quomodo adeo ex tempore id factum, quasi ad ipsum solum delatus fuerit præteritis atque insciis nobis. Idque eo magis, quod iste, uti tu facete appellas, *Pisdivius*, in media Italia jam diu neglectus ignotusque latuerit. Nisi forte ut Hunni olim & politi isti Scythæ ad desolandum vastandumque florentissimas regiones ex improvviso provolarunt; sic & ille ad insultandum confundendumque nunc optimarum literarum assertores ex insidiis latibulisque non expectatus profiliat. Nam de Scaligero quod deinceps attexis, indignatus sane sum ineptum istum graculum, & Papalem caculam tantum sibi juris & supercilii arrogare, ut etiam meritissimam illam maximi viri operam, & absque qua fuisset vix ille vel balbutire valuisset, tam indignis modis prostituat. Sed ita sunt nostri ordinis plerique homines.

Siquid recte feceris levior pluma est gratia:

Siquid peccatum est plumbeas iras gerunt.

Imo & isti nostri non gerunt modo, aut animo (ut illi Plautini divites) iras condunt, sed ferocissimis convitiis plenisque plaustris stolidissimum animi sui jus atque virus in optimos quosque idque publice profundunt. Unde & mihi sæpius decretum

Ddd 2

parcius

parcius aut omnino hoc studiorum genus non attingere, ne dum omnia fecerim ipsemet quoque majorem laborem quam laudem inveniam. Retrahit nihilominus identidem illa occulti divina potentia fati, tum etiam spes æquiorum judiciorum, qui si non in singulis saltem quia in aliquibus magni hujus rei literariæ ædificiî partibus redintegrandis officio non defuerimus juvandi conatura non improbabunt. Quod virtutis esse mihi constat, non eorum, qui illam, & quos illa fugit. Habes Scrivere, quod ad epistolæ tuæ singula lemmata libuit pleniuscule repone. Tu non desines nos sapius ejusmodi sermonibus recreare. Hardervici x. Kal. Mart. 1606.

E P I S T. X X I I.

P E T R U S S C R I V E R I U S

Joh. Isacio suo S. P. D.

*Sbonhovii dissertatio de Francorum origine. De eadem dissertatio
Hermanni Comitis Nuenarii. Martialis Scriverii.*

SI me hic suavissimis doctissimisque tuis literis responsurum putes, aut magnum aliquid fortassis animo volvas, mi Isaci, sane falleris. Scribo enim hæc, ut dicit ille, stans pede in uno. Adsunt consanguinei aliquot & affines, atque utinam adessent tantum! nunc totum me sibi vindicant, ita ut vix otium sit scalpendis, quod ajunt, auribus. Et sane mi *Brinckius*, cui literas meas superioribus diebus promisi, hodie mane me de domuitione sua monuisset, nec nunc etiam has subitas licet & insubidas habuisses. Nam tempus illud quod iis exarandis impendi, id omne quanquam pusillum suffuratum sibi queruntur amici: sed querantur, ego nec futilitatis argui, nec tam bellam occasionem omittere volui. Ad rem itaque ut veniam. Itinerarium tuum, ut Teucris illa apud Ciceronem, lentum profecto negotium est. Iterum cessant Marrucini illi asini, cessabuntque totum adhuc octiduum. Sed post illud diligentem & absque ulla feriis operam mihi pollicitus est ipse *Basson*. Quare Isaci, mi noli animum despondere, sed hoc quod restat favente Persica aliquando.

quando perforce. Atque audin cura, ut extremo hoc mense habeam, aut saltem primo Aprili. Ne quum operæ serio pergunt, nos in mora simus. *Franco-Galliam Hotomanni*, quam videre aves, en tibi. Dissertationem eruditissimi *Schoonhovii* de origine Francorum impetrare ab Euclione tenacissimo minime potui. Hesternæ adhuc die observato molliſſimo ſandi tempore perquam deleniſce ea de re ipſum compellabam, totamque Suadam, aliis namque machinis in hoc negotio opus non erat, admovebam. Sed fruſtra. Dicebat ſe eam velle cum Ampliſſimo *Thuano* aut cum Clariſſimo *Pithæo* per occaſionem communicare. Addebat etiam ea uſum eſſe *Junium* noſtrum, in cujus *Batavia* pene eadem de Francis *cap. ix.* Illo igitur Catone contentus age quod agis. Niſi inſpicere velis, quod ego omnino è re tua futurum exiſtimo, quæ de Francis ſcripſit *Flaccius Illyricus*, & pro eo adverſus Bellarminum Franciſcus Junius. Sed hæc vidisti forſan, & communicavit, uti arbitror, clariſſimus *Thyſius*. Exſtat & de origine & ſedibus priſcorum Francorum *Commentariolus* ſeu *Epistoſta Hermannii Comitis Neunarii*. Edita aliquoties in Germania, & ante annos plus minus xx. Antverpiæ apud *Chriſtophorum Plantinum* inter Auctores descriptionis utriuſque Germaniæ. Quam vidisse te puto. Hæc *Epistoſta* quum brevis ſit, neque illepidæ, neque invenuſta, non incommode tuis forte adjici connectique poſſit. Tu vide; ego hic importunitate amicorum cœptum orationis ſilum cogor abrumpere. Non poſſum tamen vel invitis iis quin hic paucula attexam. Si illam, de qua modo loquebar, *Epistoſtam* non videris, indica & mitam, & ſi quibus aliis libris tibi opus erit, perlibenter tecum communicabo. Erunt procul dubio alia ejus farinæ ſcripta, quorum nomina homini curis innumeris occupato, preſentationibus que importunis detento nunc non occurrunt. Vellem hic ſi liberum eſſet aliquid de *Marcilio* dicere, & *Martiale Pariſino*, ſed ut modo dixi vetant amici. De his itaque alias. Nunc finiam, ſi prius te per Muſarum omnia ſacra rogavero atque obſecravero, ne cum quoquam mortalium *Martialem* hunc meum, quem *Brinckio* tibi reddendum tradidi, communices. Oſtendere quidem poteſ, ſed oſtendere tantum. Commodato autem alicui dare, vel etiam in exteræ regiones amandare etiam atque etiam veto. Sed quid ego hæc apud te, quaſi inter bonos

Ddd 3

bene.

bene agier oportere nescias? *Martiali* notas *Gruteri* addidi, ut indidem conjecturas aliquot aurigante ingenio tuo depromeres aut eliceres. Hoc age & siqua felix sub manu tibi conjectura nascatur eam ad marginem libri annotare velis. Jam decretissimum est mihi Auctorem illum emitte, & cis paucos dies aggreddiar *Notas* meas describere. In his si *Isacium* aliquoties legi cupis, da operam, Vir Præstantissime, & vale. Scripsi summa cum festinatione xv. Mart. cto. 10c. v.

Baronium, quod pene oblitus eram scribere, sartum testum accepi. Adscribo homini clarissimo, Thysio inquam, amicissimam salutem. Idem facit Nassanus, qui vobis nuper Harderwici adfuit, nunc itineri accinctus magnam Britanniam & inde Galliam Allobrogesque suos cogitat. Deus Opt. Max. juvenem ad recta natum servet, atque incolumen ad suos reducat.

E P I S T. X X I I I.

MARCO ZUERIO BOXHORNIO

S. D.

JOH. ISACIUS PONTANUS.

Tacitus locis aliquot correctus in vita Agricolæ.

Scribis inter cetera, cognate ornatissime, in eo te esse, ut vitam *Julii Agricolæ* commentariis tuis illustratam publico dones, à me amice petens, ut si quid habeam, quod institutum id tuum juvare possit, candidus impertirer. Facis tu quidem quod soles, id est, magna tibi de me polliceris. Sed ea sunt tempora nunc mea, ut vacare antiquis illis & amatis olim studiis vix detur. Subitaneum & tumultuarium sit, nec dignum fortasse purgatoribus auribus, quod modo possumus. Ne tamen deest tui voto, oram mei *Taciti*, qui ad manus est, obiter inspexi repperique notata excerptaque, ex veteri Codice, quæ emendanda jam pridem clariss. *Ursinus* subindicaverat; & ea sane, quod miratus sum, ejusmodi, quæ neque *Lip-sio*, neque *Pichene*, licet uterque *Fulvio* posterior fuerit, vel

vel visa vel animadversa. Nam laborare haud leviter in ple-
 risque hic, & hunc & illum, hæereque deprehendo. Etenim
 quod legitur sub initium in editione Lipsiana: *Nam classis Otho-*
niana licenter vaga, dum in Templo (Liguriae pars est) hostiliter
populatur, id vetus Ursini codex non quidem per omnia emen-
 datum depromit, ad veritatem tamen proxime ducit, dum le-
 git: *Temelium (Liguriae urbs est) hostiliter populatur*. Ubi *Tem-*
elium est, quod *Tempsam* appellat Plinius lib. 3. cap. 5. qui Græ-
 cis *Temesam* appellari addit; ut facile hinc appareat, unde Ta-
 cito corruptum illud *Templo* obrepserit. A *Temesa* autem æra
Temesea apud authores, & in his Ovidium, qui 15. *Metamorph.*
Temesea metalla dixit. Vide item Stephanum de *Urbib.* qui mo-
 re Græcorum *Temesam* agnoscit. *Liguriae* autem urbem lato mo-
 do Tacitus dixisse videtur, cum oppidum sit Brutiorum, quam-
 vis & Plinius Apuliæ quoque Ligures tribuat lib. 3. cap. 11. Hinc
 illis verbis, *alternis manus centuriones, alternis vim & contumelias*
miscere, quid involutius aut corruptius? At codex Ursini mo-
 do solvit legitque, immissa voce; *alternis manus centurionum,*
alterni servos vim & contumelias miscere. Et quis id esse verum,
 idque velle authorem neget magnopere? Et statim, *Voadita ge-*
neris regii femina, est *Boudicea*, de qua iterum & prolixè Tac-
 tus libro *Annal.* 14. De Hibernia ista, *melius aditus portusque per*
commercia & negotiatores cogniti, in integrum restituit, monente
 Fulvio, Danesiùs legendo, *ejus aditus*. Et mox illa, *Vix mo-*
nitis coercitum militem adhuc ratus, ex eodem Ursino rescribo:
vix munimentis coercitum militem accendendum adhuc ratus. Nec
 longe inde: aut mores belli, aut causas debellandi, lege rebellandi,
 quod ex Veneta quoque sua Pichenas attulit. Et iterum paulo
 post, *sed in nullum rei post usum*, palmaria est lectio veteris ejus-
 dem Codicis Ursiniani, *sed in nullum reipublicæ usum*; sicuti &
 ea, quæ proxime subsequitur, *crebrius quam more principis per*
nuncios visentis, ubi vulgo etiam Lipsii editiones, *principatus pro*
principis. Et illud ultimo, quod licet corruptissimum Lipsius
 agnoscat, melius tamen, quod reponat, habere se negat, il-
 lud inquam, *Nos Maurici Rusticique visus, nos innocenti sanguine*
Senecio profudit. Quid enim ibi *visus* vox? Cogitaveram quidem
 ego ad sensum non incommode, quod libri nostri ora indicat,
 legendum, *virtus*, pro *visus*. At Codex Ursini egregie rem
 aperit,

aperit, expeditque, faciendo : *Nos Mauricum Rusticumque divifimus*. Non enim uterque Mauricus Rusticusque per Domitianum mori iussus, sed Rusticus tantum : Mauricus, quod indicat Epistola quinta *lib. 1. Epistolarum* Plinius, in exilium actus sub Nerva rediit. Hæcerant, quæ hoc tempore suggerere opis nostræ fuit. Quibus si addas, quæ Rhenanus, quæ Lipsius, Pichenas, Gruterus, aliique, & ipse etiam conferre poteris, non dubito, quin ea vita Agricolæ sit futura mansuraque vitalis. Hardervici x. Cal. April. clc Ioc xxxv.

E P I S T. X X I V.

Cl. Viro D. ÆGIDIO GELENIO Canonico Colonienfi

J. O. I S A C I U S P O N T A N U S.

De S. Irmgarde Comitissæ Zutphanienfis filia.

Clarissime Vir,

Literis tuis humanissimis mihi que oppido (præsertim quia de literis veterique historia agebant) pergratis respondi superioribus septimanis per tabellionem, qui statis diebus Amsterodamo Coloniam comitat. Easque recte tibi redditas, quamvis necdum acceperim, sperare tamen me facit fides eorum brevigerulorum, quæ apud omnes certa habetur. Quod repetendum ista occasione tibi que significandum putavi, ut saltem de nostro officio constaret. Sed illis superioribus meis, cum id præcipue egerim, ut tibi tuæque, quam tum proponebas, quæstioni satisfacerem, nunc ut mihi eandem vicem tribuas, oro. Nam ex literis tuis, cum patere tibi archiva S. Pantaleonis intelligam, gratissimum feceris, si me docueris, quis ille, & quo nomine, quove patre genitus fuerit, qui S. Pantaleonis Abbas dicitur, ac frater fuisse divæ Irmgardis, Comitissæ Zutphanienfis filia, quæ Colonia ante annos circiter sexcentos devote agens Res oppidum ecclesiæ Colonienfi assignavit? Et enim de ea ejusque fratre ita Merulaus in catalogo Colo-

nienfium

nienſium Archiepiſcoporum , anni æra non addita , ubi de Syfrido :

S. Irmgardis Comitiss Sutphanie filia , omnia terrena ac caduca respuit , ut Christum ejusque regnum lucrifaceret. Defunctis parentibus , ipsa omnium bonorum hæres facta est , quæ ad Dei honorem pauperumque sustentationem expendere cogitavit. Contulit se Coloniam , & ibi propter loci sanctitatem summi templi habitationem elegit , & Christo in magna abſtinentia & humilitate devotiſſime cultum ſedulum præſtitit. Profecta est tertio Romam & caput S. Silvestri Pontificis tranſtulit Coloniam. Rees oppidum ecclesiæ Colonienſi assignavit , & Suichtelen cum omnibus ſuis attinentiis monaſterio divi Pantaleonis , eo , quod illius conventus Abbas huic eſſet frater , donavit. Defuncta est plena bonis operibus , & Colonie in ſummo templo ejus corpus viſitur. Non est canonizata.

Hæc Merſſæus. Quæ ſane ejuſmodi ſunt , ſive Abbatem videamus , adeo illuſtri proſapia , ſive ejus ſororem Irmgardem , ea morum non tantum ſanctimonia , ſed in eccleſiam quoque Colonienſem ipſamque Coloniam ea liberalitate eoque affectu inſignem , quæ merito , vos teque vel maxime , præſulum veſtratum res exequentem , excitent , ut de utroque clariora omnia , & ea præcipue , quæ dixi , ex archivis illis , quæ apud vos ſunt , divi Pantaleonis , quam primum nanciſcamur. Hocque ut agas , meque proxima occaſione certiore horum reddas iterum te iterumque rogo , vel hiſtoriæ noſtræ Gelricæ nomine. Quæ , ut ſperamus , lucem propediem videbit. His , mi Geleni , quam feliciffime vale ſalveque ab eo , qui te colit æſtimatque. Harderv. Gelrorum III. Cal. Julii 1635.

E P I S T. X X V.

I D E M

V. Cl. Stephano Stephanio. Soram.

*De Papiæ Lexico. De Oſfrido. De Willeramo.
Prociñtus quid.*

EXcitasti poſtliminio me literis tuis , mi Stephani , quas attulisti non ſartor , quem putabas , ſed Amſtelodamo ad me
Tom. II. E e e miſſas

missas accepi. Ex iis, præter cetera, intelligo tibi post colloquia, de quibus antehac ad te scripsi, novum nunc laborem adjunctum concinnandi nomenclatoris, qui verba omnium conjugationum serie Alphabetica, additis construendi variis modis, exhibeat. Laboris, quidem Herculei, sed utilissimi id opus fuerit, si nimirum juvenus uno quasi intuitu unaque opera non verba modo, sed vim simul ac regimen eorum discat. Papiæ lexicon, quod expetis, bibliotheca mea non habet, nec unquam vidisse memini. Tamen sæpe ejus mentionem apud me fecisse scio Johannem Lydium, ac promississe novam ejus editionem post eam, quæ prodiit Venetiis anno Christi 1491. Non deero per occasionem tuo nomine, quid hujus sit, propius inquirere vel ex Lydio ipso. Interim dum Papiam desideras, ejus vicem tibi esto index vocum, qui subjicitur editioni Apulejanæ Elmenhorstii. Nam ibi Papias non paginas tantum, sed verba fere singula facit. Quod Otfridum spectat, est quidem apud me ille, sed beneficio magis alterius, quam proprie meus. Ab eo proximus est Walramus Abbas, ætate haud multo inferior, qui Canticum Canticorum versu Latino & lingua Theutonica, qualem tunc loquebantur, nobis dedit. Sed eum, utpote Leidæ typis Raphelengii excusum, tibi ad manum esse non dubito. Dum hæc scribo, in manus meas literæ tuæ venerunt, ante triennium circiter scriptæ. In iis, præter cetera, de quibus me monebas, in historia nostra Danica à te observatis, phrasim notabas, *procinctum movere, facere procinctum*, quasi novum nec lectum tibi. At *procinctus, us*, ut habent lexica, *προβολή* est, item *παρασκευή*, & id denique quicquid paratum est, & ipsa provisio, facta antequam aliquid fiat. Unde recte, ut mihi videtur, *movere procinctum, facere procinctum*, & ut Plinius, *tendere ad procinctum* dicetur is, qui agere aliquid & exsequi constituit, quod animo jam ante conceptum habuit. Nec aliter *habere, stare, esse in procinctu*, accipiendum, quod itidem reperies. Quomodo & Aul. Gellius *lib. 1. cap. 11. Halvyattes Rex fidicinas in procinctu habuit*. Et idem Gellius ibidem & alibi *lib. 10. cap. 15. classem procinctam* dicere veritus non est de classe armata & parata ad prælium. Nam de historia nostra Danica, quod ultimo quæris, ita habe: alterum, qui reliquus est tomus, subque incude sudat, constitui cum priori, sed typo minori excusum utrumque junctim dare, ut ita hic *novus, ille*

ille innovatus habeatur; si & ita videbitur typographo: nec modum excedat libri moles. De quo proxime, aut alias, volente Deo, uberius, ut & de Gelrica, cujus adhuc nihil lucem vidit. Ceterum quæ addis nova; quæque interferis de regione vestrate borealiori,

— *quam frigore pigrum*
Sidus, & æternæ premit inclementia brumæ,

placere singula, sæpiusque ut talibus nos interpelles, rogo. Quod autem de insperato funere soceri tui deinde subdis, quem modo tu tuaque Thalia lugetis, triste fuit intelligere, & tristius ad aures meas accidisset, nisi senem obiisse, & eam mortalibus legem esse positam constaret, semel moriendi. Illum vitæ ver, hunc æstas; alium autumnus, alium ætatis bruma rapit.

— *ibimus omnes,*
Ibimus; immensis urnam quatit Æacus umbris.

Hardervici Gelrorum ipsis Cal. Julii 1635.

E P I S T. X X V I.

V. Cl. Gerardo Joanni Vossio,

J. O. ISACIUS PONTANUS.

De loco quodam Catulli. Puber, impuber, inuber, exuber.

PRIUSquam ad studia mea operasque intermissas me referrem, domum cum Deo jam reversus, Vossi amicissime, id agebam, ut inspecto propius, quo me liberali manu donasti, Opere tuo *de arte Grammatica*, non modo verbis, quod coram factum, sed per literas quoque, quæ mentis nostræ judiciiue esse interpretes præsentiores solent, tibi gratias redderem: idque dum ego, & loca illa, mihi præsentī monstrata, quibus me semel iterumque (antique hoc dicam, nec aliter accipi velim)

E e e 2

lau-

laudaſti, anxius quæro, & iterum iterumque folia verto invertoque, nuſpiam tamen, veluti faſcinatus, reperire potui. Ad te igitur redeo, rogans mihi librum & pagg. obiter perſcribas, in quibus hæc, oculos meos adeo pertinaciter fugientia, deprehendam. Et ne perfunctorie inſpecta mihi, Addenda præfertim tua, in quibus exiſtare memoriæ inhæret, exiſtimes, refero ad te locum, qui habetur in Addendis ad librum de Analogia, iſtum: *quanquam de impuber res non ſatis eſt aperta. Nuſpiam enim me hoc legiſſe memini, niſi apud Grammaticos: quos Joſephus Scaliger ſecutus ** in Galliambico Catulli, pro mulier contra omnes libros, puber reponit. Sed cum Grammatici nullum laudent authorem, ut aliud non eſſet, incerta foret Scaligeri conjectura.* At *puber, impuber* recto caſu dici, licet minus uſitate quam *pubes* & *impubes*, oſtendunt non tam clafſicorum teſtimonia, quam quod reliquis in caſibus creberrime utrumque uſurpatur. Sic Salluſtius **, *puberes omnes interfici juſſit*, & Virgilius **, *puberibus caulem foliis*. Interim Scaligeri conjecturam locum ibi non habere recte à te monitum, & erit maniſeſtius, modo integra Catulli verba videamus: *Ego puber, ego adoleſcens, ego ephebus, ego puer*. Nam *puber* & adoleſcens quid magnopere differunt? Unde jam olim, vivente adhuc nec contradicente Scaligero, in Notis meis Macrobianis **, ex ea, quam citas, manuſcripta lectione, legendum conjeci, vix ulla literula mutante, *inuber*. Eſt autem *inuber*, infans ablaſtatus; ut eſt uberius monſtratum nobis in Notis jam dictis, quo etiam ſenſu *exuber*es inſantes accipiendos oſtendit ad Feſtum ipſe Scaliger. Agellius ** non abſimili tropo *oſtreas* dixit *inuberes*. Sed hæc obiter. Idque eum, ut dixi, in finem, ut quod petii, continuo à te impetrem, hoc eſt, ut, quæ indicavi loca, ſuis pagellis assignata prima occaſione, ne diutius hæream meque torqueam, tranſmittas. Atque ita feliciter vive ac vale, mi Voſſi, charorum chariſſime. Hardervici Gelrorum ipſis Non. Octobr. 1635.

** Vide Catull. Carm. de Berecynthia & Aty. 64. vers. 63.

** In bello Jugurth. pag. 83. Edit. in uſum Delph.

** Æneid. Lib. 12. vers. 43.

** Pag. 662. Edit. Leidens. 1527. in 8. ** Lib. 20. Cap. 8.

E P I S T. X X V I I.

GER. JO. VOSSIUS Viro Clariss. Jo.
Isacio Pontano S.

De eodem rursus Catulli loco. Inuber an ablactatus, an uberibus incubans.

DE Catulliani loci emendatione, optime & doctissime Pontane, ampliandum censeo. Legis apud Poëtam illum hoc pacto:

Ego inuber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer.

Sane metrum non refragatur, quod Galliambicum est. Prima enim sede fuerit anapæstus, hinc tribrachys, quod interdum fit, hinc jambus, tum dactyli duo, inde anapæstus. Quæres, quid ergo assensum moretur? Nimirum illud, quod non censeam *inuberem* poni pro ablactato, sed notare macilentum, ut quod veniat ab *uber* adjectivo. Quare *uber* & *macer* pugnantia sunt. *Inuber* igitur idem ac *macer*, sed *inuberis* vox insolens. More suo ideo Gellius interpretationem subiecit, *Cum astræ, inquit, inuberes macræque essent*. Est hoc ab *uber* adjectivo. Ab *uber* autem substantivo mamma, non videtur *inuber* dici, sed solum sububer, pro ἐπιμασθίω, quod apud Isidorum, & fortasse etiam *exuber*, ut hoc Scaligero demus, qui ita putavit, nec Auctorem laudare possit suæ opinionis. Adhuc si ab *uber* substantivo veniret *inuber* non significaret ablactatum, sed sububerem, & quasi uberibus incubantem. Quomodo *inuber* & *exuber* contraria forent, illud ὑπομάζιον signet, hoc ἀπογάλακτον. Denique ut *inuber* aliquis post ἀπογαλακτισμὸν diceretur, fortasse ne sic quidem Catulliano illi loco satis conveniret. Neque enim Atys erat recens ablactatus, sed puer, ephebus, adolescens dici poterat. Imo cum in illis *adolescens*, *ephebus*, *puer*, quæ ordine ponit Catullus, decrescat oratio, elegantia Catulliana Non ausim igitur *mulier* damnare, quod est in antiquis Codd. Etiam in editione, quæ Regii Lepidi anno prodiiit c10. cccc. lxxx1. Sed *mulier* δισπλάβως efferendum, ne claudicat metrum.

E e e 3

Sen-

Sententia fuerit, mene nunc mulierem & eviratum esse, qui ante adolescens, & ephebus, & puer fui? Nec hoc scribo, quasi vehementer tuæ sententiæ refrager. Velim enim omnes conjecturas tuas esse certas, quod nulli tamen mortalium evenit. Et facilius veniam dabis paulum dissentienti. Quanquam ne ista quidem scripsi, quasi multum abeam, sed ut videas ad statuminandam opinionem eam firmiori tibicine opus esse. Locus, de quo scripseras, est in primo de *Arte* pag. 7. uti alter *libr. de Constructione* pag. 244. Uterque infra virtutes tuas, quod alibi feliciter præstabitur. Salutem multam imperties Consuli Amplissimo Brinckio, collegæ item Theologo Thyfio. Amstelodami c15. 15c. xxxv. vii. Kal. Novemb.

F I N I S.

TESTAMENTORUM & EPISTOLARUM P E R I O C H E.

- I. **M**utuum conjugum Testamentum Gisberti Domini de Noor-
delose & Meynæ van Heemskerck Ann. c15. cccc.
xxxii.
- II. Testamentum Dn. Joannis de Wit Decani ecclesiæ S. Mariæ
Trajectensis Ann. c15. cccc. xxxiii.
- III. Testamentum Frederici uten Hamme Domini de Baersel Ann.
c15. cccc. xxxviii.
- IV. Testamentum Joannæ Dominae de Schagen. Ann. c15. 15. xliii.
- V. Testamentum Arnoldi Domini de Sevenbergen. Ann. c15. cccc. xliii.
- VI. Vicariæ seu Capellaniæ SS. Martini & Antonii fundatio conti-
nens simul Testamentum Walteri Grauwert ecclesiæ S. Salvatoris
Trajectens. Decani Ann. c15. cccc. lv.
- VII. Duorum conjugum Testamentum in judicio Leydensi factum
Ann. c15. cccc. lxxv.
- VIII. Testamentum Adriani de Borsselen, Domini de Brugdamme
& Duvelant Ann. c15. cccc. lxxv.
- IX. Testamentum Arnoldi Domini de Sevenbergen Ann. c15.
cccc. lxxxiii.
- X. Testamentum D. Judoci de Winsen Ann. c15. cccc. xci.

XI. Mu-

- XI. *Mutuum conjugum Testamentum Joannis Domini de Montfoort, & Wilhelminæ de Naeldwyck Ann. c15. cccc. xci.*
- XII. *Testamentum Stephani de Beest civis Trajectensis Ann. c15. cccc. xcvi.*
- XIII. *Trium hominum codicilli actis publicis insinuati Ann. c15. 15. II.*
- XIV. *Testamentum Wilhelminæ Dominæ de Montfoort Ann. c15. 15. vi.*
- XV. *Excerptum ex Testamento Joannis Storck de Arnhem Ann. c15. 15. x.*
- XVI. *Laudum seu Sententia dicta ab arbitris de controversiis inter Justum Dominum de Montfoort, & Decanum Capitulumque de Oudmunster Traject. quæ continet etiam Testamentum Wilhelmi de Montfoort Præpositi Traject. Ann. c15. 15. xi.*
- XVII. *Testamentum Doctoris Adriani Ram Præpositi Leydensis Ann. c15. 15. xviii.*
- XVIII. *Testamentum Domini Joannis de Montfoort Ann. c15. 15. xxi.*
- XIX. *Testamentum Wilhelmi Draeck civis Antwerpiensis Ann. c15. 15. xx.*
- XX. *Mutuum conjugum Testamentum Joannis vander Does & Wilhelminæ van Schagen Ann. c15. 15. xxxvi.*
- XXI. *Aliud conjugum Testamentum quo mutuum invicem usumfructum relinquunt Ann. c15. 15. xciii.*
- XXII. *Conjugum Testamentum coram judice in judicio factum in discessu.*
- EPIST. I. *Observationes aliquot ad Satyram Sulpiciæ. Semper continue. Quamvis licet. Γασέpes ἀρπαλ. Pontani.*
- II. *De cæli ac terræ motu. De Antagonista Tychonis Brahe. Ejusdem.*
- III. *Aliquot locis Arnobius emendatus. Ejusdem.*
- IV. *Matre mortua an sua sponte vivus infans possit nasci & absque ulla sectione. Ejusdem.*
- V. *De loco Samuelis 2. cap. 2. vers. 5. Pingues quinam. Ejusdem.*
- VI. *De morte Ducis Holsaniæ filii Regis Daniæ Christiani IV. Ejusdem.*
- VII. *De eadem. Ejusdem.*
- VIII. *De Heda & Beka, aliisque. Ejusdem.*
- IX. *An quis Gelriæ Dux unquam vivus in hostium venerit potestatem. Ejusdem.*
- X. *Goylandiæ originitio. Olim Comitum Zutphanensium. Plinius explicatur, lib. 4. cap. 15.*
- XI. *Goylandiæ nomen an à Goedela, seu ut alii Godelenda, Abbatissa Altinenfi. Hadriani Junii opinio. Ejusdem. XII.*

- XII. *Cyprianus emendatus*. Ejusdem.
 XIII. *De libello quodam Pontani. De voce Gallica Coet*. Ejusdem.
 XIV. *Judicium de Heda. De Junii Batavia. Divæ Austrasia.*
Anonymi Amstelodamum. P. Scriverii.
 XV. *De Itinerario Pontani. Aliâ quædam*. P. Scriverii.
 XVI. *De Catalogo librorum Commelinianorum*. Ejusdem.
 XVII. *Successor quæritur Hardervici in locum Hoeingii, Constantini l'Empereur.*
 XVIII. *Ubi olim Mattiaci. De Goldasti Collectaneis de cultu imaginum*. Pontani.
 XIX. *Tuceta. Casnar*. Pontani.
 XX. *Martialis an Cocus*. Ejusdem.
 XXI. *De Scioppii indole. Schonhovii dissertatio de origine Francorum*. Ejusdem.
 XXII. *Schonhovii dissertatio de origine Francorum. De eadem dissertatio Hermannii Comitis Nuenarii. Martialis Scriverii. P. Scriverii.*
 XXIII. *Tacitus locis aliquot correctus in vita Agricolæ*. Pontani.
 XXIV. *De S. Irmingarde Comitis Zutphanienfis filia*. Pontani.
 XXV. *De Papiæ Lexicó. De Otfrido. De Willeramo. Procinctus quid*. Ejusdem.
 XXVI. *De loco quodam Catulli. Puber, impuber, inuber, exuber*. Ejusdem.
 XXVII. *De eodem rursus loco. Inuber an ablaetatus, an uberibus incubans*. Ger. Jo. Vossii.

Finis Tomi III. Analectorum Editionis prioris in 8.



H I C I N C I P I T
ANTONII MATTHÆI
ANALECTORUM
TOMUS QUARTUS
PRIORIS EDITIONIS.

Tom. II.

Fff

I L L U S T R I

NOBILISSIMO, ET AMPLISSIMO VIRO

D. HUBERTO ROSENBOOM,

TOPARCHÆ IN SGREVELSRECHT, SUPRE-
MÆ BATAVORUM CURIÆ PRÆSIDI, ACA-
DEMIAE LUGDUNO BATAVÆ CURATORI
DIGNISSIMO, CONCILII ECCLESIASTICI
AUSTRALIS HOLLANDIÆ MODERATORI
GRAVISSIMO,

*Fausta omnia & felicia, valetudinem, decus, gloriam,
& felicitatem perpetuam.*

ILLUSTRIS & NOBILISSIME VIR.



LUA in Rempublicam, in Academiam, in li-
teras, & in omnes, qui profitentur eas, stu-
dium, affectus, & præclara prorsus merita
eo me perpulerunt, ut paucis ausus te allo-
qui, & reverentiam testarer, quam Amplitu-
dini tuæ debeo, & simul specimen ad te mitterem eorum,
quæ acta à me superioribus feriis, dum incumbo in id
totus, & pro virili contendò, ne eximia eorum opera,
qui patriæ antiquitates ejusque historiam illustrarunt,
tenebris hætenus adhuc obruta, æternum intercitant.
Haud dubie id evenisset Auctori, quem mitto, & cujus
admodum dubito an præter hoc ullum aliud exemplar
alibi adhuc extet. Chronicon est, cujus auctor Willel-
mus monachus Egmondanus. Diu desideratum, sed
neglectum hætenus ignotumque. Tanti tamen jam olim,

Fff 2

ut

ut nisi mors occupasset ob pondus rei & magnitudinem in lucem fuerit emissurus vir acerrimi judicii *Petrus Scriverius*, ut scribit vir doctissimus, qui & opus minime id poenitendum ait, Ger. Jo. Vossius *lib. 2. de histor. Latin.* Nec est, quod quis dubitet, quin Wilhelmus ejus Auctor, qui & vulgo, ut vocat Vossius, *Wilhelmus Procurator*. Prodit nomen, & quis fuerit, verbis expressis ipse: *Ego* inquit ad Annum 1330. *Wilhelmus Procurator ecclesiæ Egmondensis fatis affui, ea quoque experientia didici.* Frequens olim nomen *Wilhelmus* æque ac *Joannes*. Nec id quisquam miretur. In Normanniam cum venisset Henricus Junior Rex Angliæ, indictis Comitibus, quæ prima ibi habuit, interfuit frequens nobilitas. Et ex his frequentissimi, quibus nomen *Wilhelmus*. Centum & decem ex his prandium sumpserunt in eodem conclavi. Nec alius admissus quisquam, quam cui nomen *Wilhelmus*. Et ejusdem tamen nominis erant alii adhuc plures, qui in aula cum Rege. Testem habeo locupletem, nequis fabulam putet, quod dico, Robertum de Monte ad Ann. 1172. *Et ut appareat*, inquit, *multitudo eorum, qui interfuerunt, cum Wilhelmo de Sancto Joanne Normanniæ Procurator, & Wilhelmo filio Hamonis Seneschallus Britannię, qui venerat cum Gaufrido duce Britannię domino suo, comederent in eadem camera, prohibuerunt, nequis miles comederet in eadem camera, qui non vocaretur Wilhelmus, exceptis plurimis aliis ejusdem nominis, qui comederunt in aula cum Rege.* Procurator agnomen est, desumptum ab officio, quo functus apud fratres. Ad lites an ad negotia, utrum dicas, non refert. Nam etsi lites non egit, quod factum olim à monachis visum vix vel auditum, procuravit tamen haud dubie, si forsan lite contendendum, & personam, quæ ageret, & necessarios ad id sumptus. Monasterio,

nafterio, quod notandum; & Procurator & Advocatus. Monachus Procurator. Advocatus vir illuftris, in cujus poteflate facultates & prædia monafterii univerfa. Spiritualia curabat Abbas. Temporalia Advocatus. Jurifdictio Advocato, non tantum civilis, verum etiam criminalis. Transmiffa etiam in heredes, ut transmiffa ab Egmondanis, quos Comites primus fecit Maximilianus Imperator, ut dixi alibi latius. Willelmus rei domesticæ, rei & monafterio & personis neceffariæ, & propius ipfum monafterium tangentis procurator. Olim, ut ipfe ait ad Ann. 1324. Capellanus in Brederode. Anno, inquit, CIO. CCC. XXIV. *Egmondensis ut nunc monachus, quondam in Brederode Capellanus, præfentem Cronicam à tumultu Comititis de Lone Christi gratia perfecutus, eandem ejusdem ad præfens gratia horribiliffima mundo materia* * *perfequitur. A tumultu, inquit, Comititis de Lone.* Ab anno nimirum CIO. CC. VI. Præcedentia enim omnia non ipsius, fed alterius, ut integram haberet lector rerum geftarum feriem, fuis tantum attexit. Res eft in aperto. Nec ipfe id diffitetur. Nec alia in præcedentibus occurrunt verba, quam Auctoris, quo ufus, incerti, fed & probi, & vetuftiffimi. Quem nec truncatum, nec mutilum, fed integrum præmiffit fuis, ne recifis quidem verbis, quibus is Chronicon ab Ann. DC. XLVII. ad fua ufque tempora, ad Annum fcilicet CIO. CC. VI. perductum claufit hujusmodi: *Ecce longam geftorum feriem qualicunque ftilo exaravimus: alia præter hæc fi forte fupervenerint, quæ ad præfens negotium fpectant, alterius executioni committimus.* Citra ullam controverfiam ex Hollandis hic vetuftiffimus, Nec vetuftior quifquam prodiit. Nomen fiquis quærat id jam dixi incertum. Membranaceo tamen Codici, qui *Nicolai* olim de *Nova terra* Epifcopi Harlemonfis, ut notatum ad marginem,

* Videri
poffet le-
gendum
perfequor;
fed Co-
dex habet
perfequi-
tur.

jam autem meus, meo mihi ære non infeliciter comparatus, ad oram reperi sic adscriptum, ad verba scilicet, quæ jam retuli: *Huc usque se extendit Chronicon M.S. membranaceum Meerhoutani, indidemque major & melior pars istorum de verbo ad verbum imo syllabatim transcripta.* Ego autem cum scirem verba hæc quæ jam posui, *Ecce, scilicet, longam gestorum seriem &c.* à me lecta etiam apud Sweertium, postquam Sweertium inspexi, deprehendi Anonymum, quem Sweertius edidit, & subjunxit inter scriptores Belgas Joanni à Leydis, esse illum ipsum, qui *Meerhoutanus* Nicolao, & quem Willelmus præmisit suis. Non necesse est, ut disputemus hic, aut rem trahamus in controversiam. Adeat Sweertium, si quis dubitet. Evolvat, inspiciat. Prorsus rem deprehendet, quemadmodum jam dixi. Pauca vitio librariorum, dum transcribunt, ut vulgo fit, (nam & aliis id passim accidit) mutata, adjecta, detracta. Cuncta alioquin eadem. Nec ovum ovo similis. Unde & Codici, quem nactus sum, cum deesset principium, impia quadam manu recisis aliquot foliis, & recisis usque ad Ann. 1168. & quæ ad eum occurrunt verba, *de latibulis egressi Frisones vias, quibus erant redituri, occupaverant &c.* defectum hunc sic supplevi ex eo, qui apud Sweertium, ut desiderari jam nihil possit. Reliqua inter se contuli à verbis illis, *latibulis &c.* usque ad Ann. 1190. cc. vi. Nec siquid aliter deprehendi in Sweertii quam in meo id silentio suppressi. Willelmum quod attinet hiatus in eo nullus, nisi ubi de scelere agit, quo periit in Italia Henricus vii. Imperator, ubi verba aliquot reperi aqua forti deleta, sed non multa, & hæc tantum, quæ nomen ordinis continebant, cujus proditor membrum, à quo inter fidei sacrosancta mysteria, porrecto toxico pro Christi sanguine, Imperator confossus. Non de-

defunt; scio, qui totum id, quicquid de eo dicitur, merum ajunt figmentum, in fratrum invidiam, in Prædicatorum ordinis sparsum passim infamiam: non eum properata sed naturali extinctum morte, non insidiis, sed morbo. Sed præterquam quod confutavit invictis eos argumentis Martinus Disenbach vir Clarissimus singulari de eo edito, de morte scilicet Henrici VII. perquam erudito, & insigni tractatu, qui Francofurti jam dudum prodiit Ann. 1685. confutat etiam apertissime, qui jam prodit Willelmus, æqualis eorum temporum, & qui nec ira nec odio imbutus quicquam habet, cur veritati vim faciat. Unde & fidem meretur summam, & si aliud non esset, vel idcirco, ni fallor, quod quæ totum hoc negotium tangunt tractat tam accurate, ne minimis quidem circumstantiis, quæ ad rem attinent, prætermittit. Nec puto, si mentitus, toleraturos mendacium, qui una cum ipso in conventu tum fratres. Apertis canit tibiis, nec quicquam dissimulat, ne nomen quidem proditoris, quem fratrem vocat Bernardum, & nec scelus Papæ, nec Regis Franciæ, aliorumve, qui conscii, silentio transmittit. Parricidam impulsam pecuniæ magna vi verbis ait expressis. *Fuit, inquit †, tam* † ad Ann. 1323.
multiplex, tamque varia per Prædicatorum claustra aureorum ad usum traditoris collectio, & singulorum promittentium per sigilla promissio, quod ille, per quem sub numero ponitur, mendax cunctis auditoribus diceretur. Modum etiam non omittit, quo proditor tandem captus, quo extorta confessio, quo extinctus interiit. Sed nec Prædicatorum ordini, à quo scelus profectum, parcat. Ea ordinem illustrabant, aut potius proscindebant tum, detestanda propudia, ut extiterint non pauci hinc, qui quod ausi in Henricum ausi rursus immanè nefas in successorem Ludovicum. Et hic à portentis his; & non nomi-

nominandis Joannis Papæ mancipiis, appetitus veneno. Rem ab aliis prætermittam, qui æqualis eorum temporum, non omittit Willelmus. *Et nota*, inquit, ad Ann. 1327. quod Ludovicus iste more quondam Joannis Evangelistæ jam venena suscepisse dicitur, sed omne periculum absque læsione corporis per Christi gratiam evasisse. Qui cum Cumis existeret, adventumque soceri Comitis, videlicet Willelmi, summa diligentia expectaret, ejus traditio binis facienda fratribus eorum tertio proditur, quibus etiam Mediolanensis Episcopus socius perhibetur &c. Quapropter tam Italiæ quam Germaniæ Principes Ludovicum quasi sub custodia deducentes ejus curam magis hætenus nituntur gerere; & ab illius præsentia non solum Jacobitas, sibi utique conscios, verum quoslibet mendicantium populos, cujuscunque etiam professionis fuerint, amovere. Nemo loqui me putet durius, quod sceleris arguam etiam Papam, quod traducam ut parricidam, qui vulgo audit Sanctissimus, qui Vicarius Jesu Christi, & ut Deus in terris est, c. *satis evidenter dist.* 96. Et de quo vulgo id usurpatur

*Papa stupor mundi, peragit qui maxima rerum,
Nec Deus es, nec homo, sed neuter es inter utrumque.*

Nemo male id interpretetur. Non ego sum, qui id ausus. Arguerunt rei ipsi. Nec Willelmus dissimulat. De Bavari confessore, qui veneno injecto ollis conjece- rat se in pedes, & jussu Bavari retractus cum confiteri primum nollit, tandem, inquit, ad Ann. 1327. præcep- tis urgentibus Papalem, ut dicitur, subornationem prodi- dit, statimque receptis ferculis, propriis videlicet confec- tionibus, exspiravit. An clarius quicquam? an eviden- tius? Affinis sceleris etiam Papa, nec excusat Willelmus. Vefaniam ejus, stultitiam, animi inpotentiam, & reli-
gionis

gionis contemptum, ut quî fautor paganorum paganos etiam & barbaros spe illectos promissisque in Christianos concitarit, traducit passim arguitque. *Et nota*, inquit ad Ann. 1329. *quod Joannes Papa Regi Boemiæ hanc infestationem procurasse dicitur, turbas quoque gentilium invitasse. Cujus simile filio Bauri, de Brandenburg videlicet Marcioni, anno præterito idem fecisse traditur, & ut hac via Bauro noceat infidelibus se junxisse.* Difenbach si vidisset hæc, magnum optime se à dictis, addidisset adhuc pondus. Ea autem Willemi virtus, ut veritatem professus nec cæco quodam impetu sacrificulis aut monachis ut obnoxius se addicat, vel in verba ipsorum juret, nec tanquam fuscus Paparum assecla palpum obtrudat ulli. Liberi oris Willemus, & quod rarum in monacho, nec monachis satis æquus, ubi vitiis obsessi, nec in Papis dissimulans, si quid perperam ab iis actum. Certe nec vis, nec terror Papalis fulminis, nec quicquam aliud cohibuit, quo minus Johannem Papam, quem vigesimum secundum dicunt, compararet Herodi. Cum paganos & barbaros excitasset Papa in Ludovicum, quod Marchiam Brandeburgensem à se diris devotus tradidisset nihilominus filio suo Ludovico, Willemus multis id cum enarrasset, *Sic itaque*, tandem inquit, *Joannes Apostolicus Herodi hac parte similis infinitos quasi pueros perdidit, qui tamen Bavari filium sicut nec Herodes Dominum trucidavit.* Inventus etiam in indulgentias, quas in gratiam Roberti, Siciliæ Regis proposuerat contra Henricum VII. Quem jam hostem judicatum proscripserat piorum cœtu. *Quas etiam indulgentias*, inquit, *per truncum pauperes consequuntur. Audeo dicere, non Christi, sed Roberti truncus in ecclesia construitur, ut fidelium elemo-*

Tom. II.

G g g

finis

sinis ad Roberti manus de trunco venientibus , & multiplicatis per ipsum stipendio pugnatoribus pars sua Ghelfus videlicet tollatur , & Ghibellinus omni jure melior destruat. Ecce , inquit , casum mirabilem omni quasi justitia dissidentem. Quid est enim fidelium elemosinis credentem destruere , & in crucis cultores crucis ignominiam vindicare ? Exclamare etiam mox ausus :

Huic sua dans trunco Sathanæ detur , precor , unco.

Nec abstinuit se , postquam dixit hoc , aut intactum deinceps reliquit ulcus , eadem mox libertate & licentia in eos usus , quorum simili pene fraude , qua perierat Henricus , Ludovicus etiam Bavarus circumventus cecidisset , si non semel iterumque delatis doli architectis adversus vim & injuriam obfirmasset se fortius. Gratia sit Deo , quod hæc salva adhuc habet Codex , nec cancellatum ex iis quicquam. Deleta ordinis tantum , ut dixi , mentio , sed frustra & nequicquam. Plura enim occurrunt loca , quæ abunde eum manifestant. Verum nequid dissimulem , hiatus integræ dein paginæ occurrit adhuc infra ** ad Ann. 1323. p. 208. paulo post verba hæc , *Eodem anno &c. Nota quod à tempore , cujus non extat memoria in partibus Oestfrisiæ gens erat perversissima &c. à qua ut nunc divinæ bonitatis intuitu tanta pietas tantaque pacis tranquillitas concipitur &c.* Ubi utrum Dithmarsos , à quibus multum negotii vicinis factum satis constat , an alios innuat , non scio. Certum tamen quod apud gentem illam alta cum quies , & summa apud eos , ut ait Auctor , tranquillitas. Ad pacem etiam firmandam leges aliquot ab iis latas cum recenset alius , quem habeo , ineditus adhuc scriptor ,

cujus

** Prope
finem
Anni
1323.

cujus verba sunt ad Ann. 1323. *Anno*, inquit, *CIO. CCC. XXIII. Frisi Orientales & Occidentales, cum pacem colerent per totam Frisiam, conventum indixerunt Auricæ apud Upstalbom, ubi de rebus & negotiis gravissimis tractarent, & constituerent aliquot articulos, qui communium Frisorum reipubl. utiles ac salutare esse possent &c.* Willemus autem quo respiciat, si quis roget, vix scio & vix est ut divinem. Totum id quod mox scripserat, etsi nec causa nec ratio apparet ulla, aqua forti confossum. Commendat autem Willemus se, non quod scribat tantum diligenter, sed quod scribat, quæ suo tempore, & quod quæ singulis annis gesta, & non tantum quæ in Hollandia hic, sed quæ toto terrarum orbe. Vixit autem temporibus Joannis Hannonii, & Willemi ejus filii, protractis Chronicis usque ad Annum *CIO. CCC. XXXIII. monachus jam Egmondanus Ann. CIO. CCC. XXIV. ut ait ipse ad eum Annum. Presbyter præquam monachus & Capellanus in Brederode. Monachus loci honorifice ad Ann. CIO. CCC. XXI. Et quia fuit beatus Paulus, inquit, suum officium, sic Capellania meæ locum, Brederode videlicet, duxi attollere, & modis omnibus honorare.* Unde & qua ætate ad scribendum accesserit conjectura haud difficilis. Presbyter enim nemo nisi annos natus triginta. *c. si quis. c. nemo. dist. 38. c. episcopus. dist. 77. cap. 7. ext. de elect. & elect, pot. nov. 137. cap. 2. Cod. can. eccles. univ. can. 56.* Ipse autem cum jam monachus anno quarto & vicefimo supra millesimum trecentesium manum demum admovit operi, ut ex eo patet, quod ipse ait ad eum *Ann. Egmondensis ut nunc monachus quondam in Brederode Capellanus, præsentem Cronicam &c.* Et iterum ad eund. *Insuper quodam venerabili Parisius studente, &*

G g 2 præfa-

*præfatos Nuncios cum ministris Papalibus intuente nobis transcribitur, quod præsentibus annotatur. Ad Ann. CIO. CCC. XXV. multa, inquit, nobilitas, quæ per eosdem adducta fuerat, mortis imperium sentiebat, quorum XX. privata loco tumuli fossa excipit, ut nobis casu superveniens, atque dictorum cadavera intuens, explicavit. Cæforum sua memoria meminit ad Ann. 1302. Cadunt tamen nostri memoria Dominus Godefridus frater Ducis Brabantiae, & Dominus Johannes filius ut nunc Comitis Hollandiæ &c. Edidisset Scrivenerius, si diutius vixisset, & edidisset cum Anonymo, quem publicavit jam Sweertius. Unice autem id dolendum, quod inviderunt nobis fata viri summi industriam. Nam quod ad Anonymum, exemplar habuit manuscriptum, & ut fidem facit Voslius libro quem dixi, mendis plurimis repurgatur. Sed quod jam nuspiam, ut opinor. Me autem quod attinet, feci quod potui. Descripsi ex Sweertio usque ad verba illa, *de latibulis egressi*. Ab his porro usque ad verba, *Anno CIO. CC. VI. postquam Wilhelmus Florentii &c.* ubi capiunt initium Willelmi verba, quæ alioquin cum verbis Anonymi sine ullo interstitio in meo sic connexa, ut discerni vix possint, secutus Codicis mei ductum exscripsi, quæ reperi, ad oram interim non omissis, quæ in Sweertii aliter quam in meo. Nec mentiar, si dicam non pauca esse apud Sweertium, quæ emendatius in meo, ut exempli tantum causa, quis est, qui diffitebitur, ubi est apud Sweertium, cum de cæsis loquitur à Frisiis, statim post verba illa, *de latibulis egressi &c.* Corpora vero occisorum diversis confossa vulneribus ad divinam laudem relata &c. quin in meo legatur rectius, *Egmondam ad tumultandum relata*, & pro anni spectaculo, si ad annum redeas*

redeas præcedentem, *agni spectaculo*? De ceteris non dicam. Alia id genus multa, quæ cuilibet conferenti passim occurrent ultro. Notis obscuriora illustravi, ut potui, & ut exsolverem tandem promissi fidem, quam dedi tomo secundo, ** Prælectiones parentis mei ad titulos Codicis, qui sequuntur titulum de Pignor. & hypoth. adjeci, à xv. usque ad xxxvi. Et sunt quas habuit post emissum jam tractatum de Auctionibus, quem & passim hic citat. Nec mutavi ex eis quicquam, sed reliqui ut reperi. Adjeci etiam, ut lectorem invitaret varietas, Conclave Ultrajectinum, ex quo disci possunt non pauca, quæ vulgò adhuc ignorantur; à quinque olim Collegiis non datum tantum Antistitem, sed & Principem dioecesi, à juratis electum, electum non prius, quam sepultus decessor, diem simulac sepultus electioni præfixum, citatos ad eum omnes, quibus vox in Capitulo, quibus jus eligendi, exclusis excommunicatis, proscriptis, suspensis, præsentibus ad domum, Notario ad eos misso, absentes per libellum, & valvis affixum, & candelabro in choro stanti, factam mane electionem, in domo Capitulari majoris ecclesiæ, missa prius decantata de Spiritu Sancto, fuisse modos eligendi seu vias tantum tres, scrutinii, compromissi, & Spiritus Sancti, tres item scrutatores, qui sua invicem prius vota, mox aliorum scrutati, scrutinii certum fuisse locum, ubi quisque secreto & seorsim adjuratus nominaret, quem vellet, temporis servato ordine, quo quisque allectus in clerum, votum dictum ab unoquoque, publicatam electionem collectis votis à
Deca-

** Nos hæc Prælectiones Matthæi Patris de pignoribus subjunximus ejus prioribus in fine Tomi I. Analect. nostræ Edit.

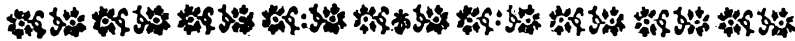
Decano , & primum quidem in Capitulo , in oxali dein , quod ad chorum , coram populo universo , decantato mox hymno , *Te deum laudamus* , missos deinde ad electum , qui instrumento electionis oblato hortarentur , ut honorem fusciperet , nec susceptum tamen statim , sed spatium sumpto ad deliberandum an expediret necne , ut & multa deinceps , quæ ex ipso instrumento quivis rectius cognoscet. Te autem Illustris & Nobilissime Vir , qui harum rerum consultissimus summam juris peritiam , quam omnes in te agnoscunt , ingenio , iudicio , studiis humanitatis , & prudentia exornasti , & confessus eorum Præses , qui supremum in Hollandia causarum tribunal occupant , tot annos jam , quid probandum , laudandum , rejiciendum didicisti , censorem totius operis & æquissimum optavi arbitrum. Nec quicquam rectius , opinor , statuet , bene utrum an male , & utrum fecerim quid his edendis , quod sit operæ pretium. Tibi quicquid id tandem est totum dedico , consecro , bona spe nixus haud difficulter impetraturum me , ut æqua fronte id accipias. Vale Perillustis & Nobilissime Vir. Deus Opt. Max. tibi perpetim benedicat , te potenti sua dextra assiduus tueatur , validum florentemque Academiæ & bonis literis in multos annos adhuc servet. Faxit utinam ita Deus ! Et ita Deum veneror , qui & sum & mansurus sum

Lugd. Batav.
xii. Kal. Decemb.
Ann. M. D. CC.

*Nobilit. & Ampl. tuæ
devotissimus*

ANTON. MATTHÆUS.

BENE-



B E N E V O L O L E C T O R I S A L U T E M.

PAtere ut verbo compellem te Lector erudite. Sine vitiis nemo nascitur. Nec quisquam tam felix, ut dum in lucem quicquam edit nullum sphaema committat. Id & alias expertus & nuper sum ** tomo tertio, cum quod literis ad Emonem de Hollandiæ dicitur Comite, ejusque itinere in Palæstinam Florentio iv. adscripsi, quod patri ejus Wilhelmo adscribendum dein reperi. Et habebam tamen causam de Florentio id opinandi, dum non credidi Wilhel mum eo iterum navigasse, præsertim sub finem vitæ; quem legeram jam olim juvenem & fratre adhuc vivente Theodrico vii. eo militatum se contulisse adversus barbaros. Prodi erat vix editio, cum in locum mox incidi Godefridi Monachi ad Arn. 1217. ubi & succincta est totius rei historia, & nomen Comit is utriusque & Hollandiæ & de Weda verbis extat hujusmodi: Anno Dominicæ incarnationis cto. cc. xvii. Andreas Rex Ungariæ, Lupoldus Dux Austriæ cum Episcopis & Comitibus, & copiosa multitudo signatorum mare transierunt. Item Wilhelmus Comes Hollandiæ & Georgius Comes de Wede, cum aliis cruce signatis Teutoniæ, ad terram Sanctam navigio proficisci desiderantibus, super unum de nobilioribus terræ fluviis fluvium Mosam congregati sunt apud Vlerdin-

** Vide
Tom.
2. pag.
62. nostræ. Edit.

Vlerdinge. Quarto igitur Kal. Iunii prædicti peregrini se & sua illi commendantes, cui est in vestimento & femore scriptum, Rex Regum & Dominus dominantium, oppans velis læti mare conscendunt. Sicque in pulcro comitatu fulcantes æquora iv. Kal. Julii applicant in Anglia apud Dertmudin &c. *Ibidem aliud adhuc mendum quod quemadmodum irrepperit, fateor, non satis scio. Pag. 158. non minor utroque, tanquam consubalternus & coæternus utrique: Legendum consubstantialis. Præsens opus quod attinet, attendi ad id id quantum potui, nec quod nullum tamen in eo mendum sponderi plane à me potest. Erit tamen, ni fallor, levius, & quod non magni momenti. Pag. 52. pro Ann. c10. c. xxiv. scribendum Ann. c10. c. xciv. Pag. 77. pro filiam genuit quam avi nomine decoravit, legendum filium genuit, quem avi nomine &c. Pag. 80. pro conta Fredericum, contra Fredericum. Pag. 85. pro forti manu possideret, forti manu obsideret. Aliud non est quod dicam. Tu quisquis es vale.*

** Nos errata, de quibus Matthæus hic monet, singula suis locis emendavimus.

WIL

WILLELMI CHRONICON
 MONACHI,
 ET
 PROCURATORIS
 EGMONDANI,

ab Ann. DC. XLVII. usque ad Ann.
 CIO. CCC. XXXIII.

*Quo & quæ contigerunt toto terrarum orbe, & sui
 inprimis temporis historiam persequitur.*



ANNO (1) Domini DC. XLVII. obiit *Pipinus* filius Carolomanni filii Lotharii Regis relinquens filium nomine Grimoaldum, & duas filias, *Gertrudem* virginem sanctam, & *Beggam*, quam Anchisus Dux egregius, filius S. Arnulphi Metensis Episcopi, duxit in uxorem, ex qua genuit *Pipinum* senio-rem & Ducem.

DC. L. Itta relicta Pipini Nivelles monasterium ædificat.

(1)

(1) Tres olim Pipini, ut dixi *lib. 1. de Nobilit. cap. 28.* Pipinus primus, cujus meminit hic, est Pipinus de Landis. *De Landis à prædio*, quod habebat, Landino prope opidum ac monasterium S. Trudonis, in quo & dicitur sepultus, translatis postea reliquiis in monasterium, quod Nivelles, ubi colitur inter Sanctos XII. Kal. Mart. Willibrord. Boschaerts de *prim. vet. Fris. Apost. cap. 37.* Ma- billon. *secul. 2. SS. ord. S. Bened. ad vit. S. Gertrud. pr.* Major domus sub Clothario II. quem Lotharium vocat Auctor, filio ejus Dagoberto, & Sigeberto Dagoberti filio, Regibus Francorum. Ad dignitatem hanc eveetus Ann. DCXV. ut Boschaerts *ibid.* Vita functus, ut idem Ann. DC. XLII. quamvis non neget extendi vitam

Tom. II.

Hhh

ab

426 WILL. MONACHI ET PROCURAT.

(1) D.C. LXXV. Obiit S. Gertrudis:

D.C. LXXXV. Anchisus Dux perimitur, (2) Pipinus filius ejus
successit.

D.C. XC. Sanctus Willebrordus tunc presbyter fuit, miræque
sanctitatis vir Adelbertus. Confessor cum aliis decem de Brit-
tannia

ab aliis, inter quos & Divæus, usque ad Ann. D.C. XLVII. De
potentissimis Austrasiorum ortum ait Aimoinus lib. 7. bist. cap. 20.
*Erat in Regno ejus Pipinus de potentissimis Austrasiorum, familiaritati
ejus inherens, qui oderat improbos, nec se miscebat flagitiosis.* Idem lo-
quens de Dagoberto ibid. cap. 19. *Usque ad id temporis consilio beati
Arnulfi Metensis urbis Pontificis, nec non Pipini, in Regno Austrasio-
rum Majoris domus officium gerentis usus est.* Patrem habuit Carolo-
mannum, quem obiisse ait Jodoc. Coccius in Dagobert. Ann. D.C.
XIV. matrem Ermengardem, uxorem Itam; sororem S. Modoaldi
Archiepiscopi Trevirensis. Divæ. rer. Brabant lib. 1. pr. Ex Ita-
ta religiosissima fœmina suscepit Grimoaldum, Gertrudem, & Beg-
gam, insignes omnes pietate. Ex Begga ducta ab Anchiso, seu ut alii
Ansegiso, filio S. † Arnulfi Mediomatricum seu Metensium Episcopi
Pipinus prodiit secundus, qui & vulgo *Herstattus*. Herstattus castrum
* ad Mosam non procul à Leodio. Rodolphus de Rivo apud
Chapeavill. bist. Leodiens. cap. 9. *in pago Herstattio, quod vix me-
dio militari à Leodio distat.* Add. Jo. à Leidis lib. 1. cap. 20. Ex eo
Carolus Martellus. Auctor ad Ann. 714. Ex Carolo Pipinus ter-
tius, primus autem ejus generis Francorum Rex. Ita Stephanus
Abbas Moisiacensis in vita S. Modoaldi Archiepiscopi Trevirensis
& ex eo Baronius ad Ann. D.C. XXXI.

(1) Obiisse ait Mabillonius in notis ad ejus vitam anno D.C.
LVIII. xv. Kal. April.

(2) Hic † Pipinus Herstattus. Annal. Francor. Metens. pr. *Erat
ei gloriosa genitrix, cunctis laudibus digna, nomine Begga, filia Pippi-
ni præcellentissimi quondam Principis, qui populum inter Carbonariam
fiscam,*

† Clotharii Regis filia Arnulfum ait ortum Henricus IV. Imperator apolog.
apud Freber. p. 178. eumque, cum primum esset Major domus, Episcopum
dein factum, citato Auctore veteri, quo id probet, cujus verba hæc: *Fuit
que eo tempore Major domus in palatio Clotharii Regis Arnulfus, vir (ut post-
modum claruit) Deo amabilis, qui post seculi gloriam Christi se servasse subdens
mirabilis in Episcopatu exitit.*

* Aliud olim ad Visurgim. Sed de eo non est sermo hic. Vid. Auctor.
vitæ Karoli Magni. Chr. Fr. Paulin. ad Chron. Huxoriens. p. 24.

† Chron. Reichenberg. ad Ann. DCC. III. *Pipinus angustii filius obtinuit Re-
gnum Francorum cum Regibus illi subiectis.*

tannia gente Anglorum in Gallias transeuntes ad Pipinum Francorum ducem pervenerunt.

D.C. xciv. Pipinus Dux Francorum *Ratbodum* Regem Frisonum bellando vicit, & eum sibi subjugavit, & S. Willebrordum à beato *Sergio* Papa Archiepiscopum consecratum illuc ad prædicandum verbum Dei Frisonibus direxit, qui sedem episcopalem in Traiecto inferiori, Christianitate crescente, primus obtinuit.

Sanctus *Adelbertus* in loco qui dicitur Egmonda, usque ad obitum suum apud quendam *Eggonem*, usque ad tempus Caroli bellicosi Ducis mansit, & totam regionem ad Christianam fidem ex magna parte perduxit, in eademque villa sepultus est. Super cuius sepulchrum fideles ecclesiam construxerunt, quam à Danis sæpius constat esse destruxam. Dei præordinante cum providenti gratia inibi semper aliquis remansit, qui corpus honesti viri honeste servavit, nec mirum, si humanis honorabatur *exsequiis, qui inumeris miraculorum signis coruscabat.

* obsequiis.

D.C. xcvi. Beda presbyter & monachus claret in Anglia.

D.CC. xiv. Apud Francorum gentem *Pipinus* Dux obiit, cui *Carolus* filius ejus Dux bellicosus successit.

D.CC. xvii. S. Bonifacius ex Anglia ortus à B. Gregorio Archiepiscopus consecratur.

D.CC. xxvii. *Ratbodus* Dux Frisonum prædicanti † S. *Wulframmo* Senonum Archiepiscopo ad hoc pervenit, ut baptizandus unum pedem in sacrum fontem intingeret, sed percunctatus sanctum Antistitem, ubi major esset numerus Regum seu nobilium gentis Frisonum, in cælesti regno, an in tartarea damnatione, audivit ab eo, quod antecessores sui, qui sine baptismo obierunt, damnationis suscepissent sententiam. Qui statim pedem à fonte retraxit, dicens se non posse carere consortio prædecessorum suorum, & cum parvo numero pauperum sedere in cælesti regno.

† Videatur Auctor vitæ S. *Wulfranni* apud *Henschenium* to. 3. SS. *Mart.*

D.CC. xxxvi. Obiit S. Willebrordus.

D.CC. xli. Obiit *Carolus* Dux bellicosus, & duo filii ejus *Pipinus* & *Carolomannus* succedunt.

D.CC.

filiam, & Mosam fluviam, & usque ad Frisonum fines vastis limitibus habitantem justis legibus gubernabat, &c. Prædicta autem matrona Begga repleta omni prudentia filium suum Pippinum cotidie salutaribus alloquiis ammonerat. &c. Primi hic ergo nepos, ut fuit tertius secundus.

11 h h 2 .

* Lege
Merovin-
gorum.

† deest
cura.
Sweert.
Forte ad
quos im-
perii
cura,
† Lege
Lullo.

DCC. L. Pipinus autoritate & præcepto Zachariæ Papæ in Regem Francorum electus est, cum usque ad illud tempus tam ipse, quam nobilissimi progenitores sui, administrationem Regni sine regio nomine habuissent, (1) inunctusque est in Regem à S. Bonifacio Maguntinensi Archiepiscopo, Hilderico Rege deposito, qui ultimus de stirpe * *Maronigorum*, de quo Franci Reges creari solebant, regnavit. Qui Reges usque ad illud tempus nihil in se clarum præter inane Regis vocabulum referebant, cum opes & potentia Regni penes Palatii præfectos nobilissimos & potentissimos, qui Majores domus dicebantur, imperii † pertinebat, tenerentur: quod officium Pipinus & sui prædecessores usque ad hoc tempus administraverunt.

DCC. LII. S. Bonifacius substituto sibi in sede Moguntina viro venerabili † *Tullo* nomine in Episcopatu Trajectensi beato *Willebrordo* succedens, ad instandam prædicationibus, à Frisonibus cum multis gladio peremptus coronam martyrii adeptus est.

DCC.

† Chron.
Reichers-
perg. ad
Ann.
DCC. L.

(1) † Imo Stephanus Papa unxit. Anastasius Bibliothecarius in ejus vita, *Quia*, inquit, *tempus imminabat hyemale, idem Pipinus Rex eundem Sanctissimum Papam cum suis omnibus Parisius ad venerabile monasterium beati Dionysii ad habitandum pergere rogavit. Quo pervento & in eodem venerabili monasterio cum jam præfato Christi amantissimo Pipino conjungente, Domino annuente, post aliquantos dies idem Christianissimus Pipinus Rex ab eodem Sanctissimo Papa, Christi gratia, cum duobus filiis suis Reges uncti sunt Francorum.* Et quæ probatio adhuc fortior, ipsius Pipini nepos Ludovicus Imperator idem ait quod Anastasius in Epistola ad Hilduinum, quam habet Baronius ad Ann. 754. Nec quicquam tamen falsi hic. Quod fecit Bonifacius à Stephano repetitum. Chronicon Laurishamense: *Pippinus ex sententia Zachariæ Papæ, deposito Hilderico per beatum Bonifacium Moguntinæ sedis Archiepiscopum & martyrem ex Præfecto palatii in regiam dignitatem est unctus, ac postea per Stephanum Papam Apostolica auctoritate confirmatus.* Magnum Chronic. Belgic. *Pipinus fuit de auctoritate & mandato ipsius Papæ per beatum Bonifacium Moguntinensem in Regem Francorum unctus, & postea per Stephanum Papam secundum unctionem regalem consecratus.* Calp. Sagittar. antiquit. gentilijs. & Christian. *Touring. lib. 3. cap. 24.* Addam locum insignem ex Chronico Reicherspergenſi ad Ann. DCC. LII. Auctor ejus postquam dixerat ad Ann. 750. Pipinum unctum à Bonifacio addit mox ad d. Ann. 752. *Stephanus Papa in Francia manens Christi roboratus virtute inter celebrationem consecrationis & oblationem sacrificii unxit in Regem & confirmavit secundo sancta unctione Regem Pipinum & duos filios ejus &c.*

DCC. LXVIII. Pipinus Rex Parisiis (1) obiit. Carolus filius ejus, qui cognominatus est (2) Pius, successit.

DCCC. XL. (3) Obiit Ludovicus Imperator.

DCCC. XLII. Lotharius, Ludovicus, & Carolus, qui dictus est Calvus, post dissensiones & bella, pace composita, Regnum patris sui æqua sorte inter se diviserunt. *Lotharius*, qui major natu erat, Regnum Romanorum, & totam Italiam, & partem Frisiæ Orientalis, totamque Franconiam obtinuit. *Ludovicus Alemanniam*, Thuringiam, Saxoniam, & (4) Maurorum, id est, Amnonum Regnum, atque Noritam possedit. *Carolus* vero medietatem Franciæ ab Occidente & totam Neustriam.

DCCC. LV. (5) Lotharius Imperator, filius Ludovici Pii,
in

(1) VIII. Kal. Octobr. Annal. Bertinian. ad h. Ann.

(2) *Magnus* vulgo, non *Pius*.

(3) Annal. Bertiniani ad h. Ann. *Imperator vero à persequendo filio rediens correptus morbo in insula Rbeni infra Maguntiam ad conspectum Ingelneim Palatii sita XII. Kalendas Julii defunctus est.*

(4) An legendum *Baurorum*? Idem Bauri qui Bavari. Passim enim Willelmus *Bavarum* vocat *Baurum*. Annos hæcenus quæsi vi frustra. An *Amni* eorum pars? Certe occurrit interdum regio, quæ notior olim, quam hodie. Sic *Aman* quæ & ubi? Bajoariæ tamen juncta in Regni divisione, quæ facta est inter fratres & extat apud Pithæum, *Annal. Franc. in fin. Ad Bajuvariam, totam Torin-giam, Ribuaras, Atoarias, Saxoniam, Frisiæ, Ardenne, Asbanie, Bragmenti, Franderes, Mempiscon, Medenenti, Aman &c.* An *Ale-mannorum*, quod & vero videtur propius, non *Amnorum* legendum?

(5) Mox postquam monachus etiam vita concessit, tribus filiis relictis, Ludovico, Lothario, Karolo. Imperium deculit Ludovico. Unde & passim Imperator. Annal. Metens. ad Ann. 855. *Anno Dominice incarnationis DCCC. LV. Lotharius convocatis primoribus Regni Imperium filiis suis divisit. Et Ludovico Italiam tradidit, eumque Imperatorem appellari fecit. Æquivoco vero suo, id est, Lothario, Regnum, quod ex suo nomine vocatur, concessit, Karolo autem, qui junior natu erat, Provinciæ Regnum largitus est. Dispositis itaque atque ordinatis Regni negotiis valedicens suis seculum reliquit, atque in Prumia monasterium veniens comam capitis deposuit, habituque sanctæ conversationis suscepto, in religionis professione diem clausit extremum III. Kal. Octobr. Add. eofd. ad Ann. 867. in fin. Obiit Carolus Ann. 858. Lotharius Ann. 868. Ludovicus Ann. 874. ut Annal. Metens. Australes, alii-que. Ut Fuldenfes, alii-que, Chron. Reichersperg. & ut sequetur mox Auctor noster Ann. 876.*

Hbb 3

430 WILLELMI MONACHI & PROCUR.

in Prumia monachus efficitur. Ludovicus filius ejus imperio successit.

DCCC. LXIII. Carolus Rex Francorum, qui dictus est Calvus, filius Ludovici Pii, (1) contulit Theodorico primo Comiti Egmondam cum pratis, silvis, & aliis omnibus, quæ inter Suichardes Hagen, & (2) Fortispat, & Kennues nunc posterius ejus possident.

DCCC. LXVII. Ludovicus Rex Alemanniæ filius (3) Lotharii Pii largitus est præfato Comiti Theodorico forestam Walda cum aliis rebus interveniente (4) Hetimanna Regina.

(5) DCCC. LXVI. Obiit Ludovicus Pius Imperator filius * Lotharii Imperatoris, cui successit Carolus Calvus ejus filius Rex Francorum, qui † Friderico Comiti primo Hollandiæ Egmondam cum pratis, silvis, & aliis omnibus, quæ inter Sybichardeshage, & Fortispat, & Kummenum posterius ejus possident.

(6) DCCC. LXXVII. Obiit Ludovicus Rex Alemannorum filius Lotharii † Pii.

(7) DCCC. LXXVIII. Obiit Imperator: cujus temporibus monasterium Egmondense fundatum est à Theodorico prædicto

* Non
Lotharii
sed Ca-
rolus.
† Theo-
derico.

‡ Scri-
bendum
Ludovici.

(1) Quam vera hæc jam dixi ad Annal. Egmondan. cap. 6. & lib. 1. de Nobilit. cap. 11.

(2) In charta ipsa est, Fortispat & Kennam.

(3) Ludovici scribendum, ut & Wafda non Walda. Sic enim diploma habes, quod est apud Miræum Cod. piar. don. cap. 106. Wafda Wafia est ut Miræus ibid. Diploma est Ann. DCCC. LXVIII.

(4) Diploma habet Hemma. Unde & emendandus Jo. à Leidis lib. 6. hist. cap. 2.

(5) Scribendum DCCC. LXXVI. & delendum illud Pius. Nam id avi cognomen.

(6) Viderur hic Ludovicus cum Ludovico confundi. Nam duo tum Ludovici. Lotharii filius Ludovicus Imperator Italiæ obiit anno quem dixi. Ludovicus Ludovici Pii filius Rex Alemannorum Ann. 876. Sic Annal. Fuldens. Bertiniani, Metenses. Sed sunt qui Lotharii filium Ludovicum eodem anno obiisse ajunt. Et hinc ea confusio.

(7) Carolus Calvus nimirum. Annal. Bertinian. obitum ejus ponunt ad Ann. præcedent. Ad quem de eo ita: Carolus vero febre correptus pulverem bibit, quem sibi nimium dilectus ac credulus medicus suus Judæus nomine Sedechias transmisit, ut ea potione à febre liberaretur, insanabili veneno bausto inter manus portantium transito monte per-
veniens

dicto Comite sub præfule Trajectensis sedis Odilbaldo (1) sanctimonialibus ibidem ad serviendum Deo institutis. Ille *Theodericus* frater Walgeri vir erat valde gloriosus, Deoque per omnia carus, qui dignitatem Præfecturæ suscepit à Carolo Francorum Rege, & reliquias corporis beati *Adelberti*, ipso cuidam (2) sanctimoniali se revelante, in locum, ubi nunc à fidelibus venerantur, transtulit, in quo idem Comes cum uxore sua *Gena* nomine ligneam construxit ecclesiam, instituens ibi sanctimonialium vitam, offerensque Deo primitiva dona ad eundem locum, in *Foroula* (3) mansus 8. in *Almaer* mansus 2. in (4) *Caligem* medietatem totius possessionis persolventem singulis annis xiv. libras. Hic genuit filium *Theodoricum* nomine, & felici fine defunctus, sepultus cum conjuge in eodem monasterio.

(5) DCCC. LXXXI. Carolus † filius Ludovici in Imperatorem benedicitur.

(6) DCCC. LXXXIV. Carolus Imperator III. hujus nominis & dignitatis obiit. *Tocroitus* Comes Frisonum ab Arnulpho Rege Francorum quasdam res regiae potestatis & juris in proprietatem susceperat.

DCCC. LXXXV. Theodericus secundus Comes filius Theodorici primi Comitum interventu *Egberti* Archiepiscopi Trevirensis

† Carolus Calvus decessit Ann. 877. Carolus Crassus hic ergo.

veniens ad locum, qui *Brios* dicitur, misit pro *Richilde*, quæ erat apud *Morlennam*, ut ad eum veniret, sicut & fecit, & undecimo die post venenum haustum in vilissimo tugurio mortuus est 11. Nonas Octobris.

(1) Ordinis S. Benedicti. Jo. à Leidis *Annal. Egmund.* c. 7.

(2) *Wulfit* seu *Wulfit*. Auctor vitæ S. Adalbert. cap. 13. Jo. à Leid. *ad. Annal.* c. 8.

(3) Mansus viro Teutonico dicitur *een Hoeff*. Jo. à Leid. *ibid.* c. 7.

(4) *Callinge* Jo. à Leid. *Ibid.*

(5) Imo anno DCCC. LXXXI. *Annal. Metenses.* Anno Dominicæ incarnationis DCCC. LXXXI. Carolus de Alemannia egressus Longobardorum fines occupavit, ac in paucis diebus totam Italiam in ditionem accepit. Et Romam perveniens à Præsule Apostolica sedis Joanne & Senatu Romanorum favorabiliter exceptus cum magna gloria Imperator creatus est. Et hic Carolus Crassus est.

(6) Imo Ann. 888. *Annales Metenses:* Anno Dominicæ incarnationis DCCC. LXXXVIII. Carolus Imperator tertius hujus nominis & dignitatis obiit pridie Idus Januar. sepultusque est in *Augea* monasterio.

sis & Theophanæ Imperatricis, matris Othonis Regis suscepit in propriam hereditatem ab eodem Othone, quæcunque antecessores sui habuerunt in beneficio. Idem *Theodoricus* sanctimonialia, quas pater ejus in Egmonda instituerat, removens, monachorum vitam, quæ usque hodie ibidem observatur, instituit.

dccc. xciv. (1) Bruno ex Comite Abbas Cluniacum cœnobium construxit.

(2) dccc. xcv. Guido, qui Italiam regebat, & Imperatoris nomine tenebat, moritur. Lambertus filius ejus Regnum obtinuit, & Romam veniens diadema Imperii à Præfule sedis Apostolicæ sibi imponi fecit.

dccc. xcvi. Arnolphus Rex Francorum Romam veniens urbem cepit, & à Formoso Papa Imperator coronatur.

dcccc. Obit S. Odilbaldus Episcopus Trajectensis, cui successit (3) Radbodus.

dcccci. Obit Arnulphus Imperator, Ludovicus filius ejus in Regnum successit.

(1)

(1) Scribendum *Benno* non *Bruno*. Vid. ej. vit. in *Biblioth. Cluniacens.* pr. Cœnobium habent Burgundi.

(2) Filius hic Lamberti Ducis Spoletani. Pulsò Italia Berengario, qui & ipse Imperium ambiebat, ab Italis dictus Imperator, ut Ann. Metenses, Ann. 888. Obit non ut Auctor Ann. 895. sed anno qui præcessit, ut iidem Annales. Quo & statim postquam obiit successit filius Lambertus. Lambertum expulit Arnulfus creatus Romæ Imperator Ann. 896. ut Annal. Metens. Contra ut Auctor, quem sequitur Hepidannus monachus S. Galli, Ann. 897. Filius hic Carolomanni, nepos autem Ludovici, fato functus Ann. 899. ut Annal. Metens. ut Auctor Ann. 901. relicto filio Ludovico. Guilielm. de Nangis ad Ann. 887. & Annal. Metens. ad d. Ann. 899. De Ludovico autem Hatto Archiepiscopus Moguntinus in charta, quæ adjecta est Chronico Reicherispergens. & quia timor magnus aderat, ne solidum Regnum in partes se scinderet, divino, ut credimus, instinctu factum est, ut filius senioris nostri quamvis parvissimus communi consilio Principum & totius populi consensu in Regem elevaretur.

(3) Radoldum vocat perperam Regino ad Ann. 899. *Ea tempestate Odilbaldus Sanctus vir Trajectensis ecclesiæ Præsul, rebus humantibus sublati, ad cœleste Regnum transiit, in cujus loco subrogatus est Radoldus venerabilis antistes.*

(1) dcccc. xiv. Walgerus Comes, nepos Imperatoris, his diebus magnus habebatur.

dcccc. xvi. Obiit Ratbodus Episcopus.

dcccc. xvii. Obiit Conradus Rex. Henricus Dux Saxonum & Thuringorum successit.

dcccc. xxxv. Henricus Rex migravit ad Dominum; filius ejus Otho successit.

dcccc. xxxvii. Obiit Odo primus Abbas Cluniacensium.

dcccc. lxi. Corpus S. Pontiani perlatum est Trajectum.

dcccc. lxxviii. Otho minor (2) à Papa patre evocatus Romam benedictionem imperialem suscepit.

dcccc. lxxii. Otho Imp. Othoni filio suo (3) *Theophanam* filiam *Theophanii* Regis Græciæ in matrimonium sociavit.

dcccc. lxxiv. Otho senior Imperator imperat (4) annis x.

dcccc. lxxvii. Obiit Baldricus Episcopus. Anfridus successit. His temporibus fuit *Theodericus* Comes Hollandiæ secundus filius prænominati *Theoderici* primi Comitis, qui paternæ devotionis erga Deum & Sanctum *Adelbertum* frequentissimus exstitit æmulator. Nam pater ejus ligneam, hic lapideam, in honore ejusdem Sancti magno sumptu ædificavit basilicam, sanctas

(1) Haud dubie latet error hic. Ludovicus filius Arnulfi sine prole decessit. Ann. dcccc. xi. Regino ad d. Ann. & Annal. Metens. *in fin.* Successit Conradus qui & ipse obiit sine prole. Ann. dcccc. xviii. ut Regino *ibid.* ut Sigebert. Gemblacensis Ann. dcccc. xix. Fuit scio Waltgarius Comes, Oddonis nepos Regis Galliarum, sed hic Regi rebellis plexus capite & extinctus jam Ann. 892. ut Regino ad eum Ann. & Annal. Metens.

(2) Leg. à Papa & patre. Sigebert. Gemblacens. ad h. Ann. *Otho minor à patre evocatus Romam à Joanne Papa in Imperatorem benedicitur.* Regino id refert ad Ann. 96. *Interim Papa Joannes, inquit, & Imperator Regi Ottoni literas invitatorias miserunt, & ut cum ipsis ad natalem Domini Romæ celebrandum festinaret, jusserunt.* Add. Lamb. Schafnaburg. ad dict. Ann. Idem autem Otho junior Rex dictus jam Aquisgrani Ann. 961. Idem ad d. Ann.

(3) Romani Junioris, ut dixi ad Joan. à Leydis ** to 2. *Analect. p. 298.* *Theophanus* aut *Theophanius* Imperator non fuit. Lambertus Schafnaburgensis simpliciter tantum ita: *Anno. 972. Ottboni juniori Imperatori missa est Theophana ab Imperatore de Græcia.*

(4) Obicium ponit Lamb. Schafnaburg. ad Ann. 973. imperii initium ad Ann. 962.

Tom. II.

li i

** Tom.
I. p. 607.
nostræ
Edit.

sanctas reliquias venustissime fabricato sarcophago recondidit, removens ab eodem loco sanctimoniales, quæ ob asperitatem & molestiam diræ gentis Frisonum monasticam non potuerunt religionem ducere, instituensque monachorum vitam, quæ adhuc ibi, Deo protegente, servatur, ad quorum victum obtulit in (1) *Stagnum* 6. mansus, in *Harengam* 11. mansus, & quartam partem mansus, in *Runingen* 8. mansus, juxta *Claustrum* 11. mansus, intra villam *Elibendam Emenke*, quæ nominatur, & *Sutherbem* mansus 14. & dimidium, in *Wismis* mansus & dimidium, ab eodem mansu usque in *Armen* unam terram cultam & incultam in agris & in pascuis, ecclesiam in (2) *Helgelo*, in *Saxonem* ecclesiam cum (3) determinatione, in *Wallebam* 3. mansus, in *Osoem* mansus 2. & dimidium, in *Limben* mansus 7. & dimidium, in *Sinchan* mansus decem, in *Bachen* mansus tres, in *Ordebolla* mansus xiii. & dimidium, in eodem loco mansus ix. in *Cbose* mansum, in *Odingen* mansum, juxta flumen *Kemestria* mansum, juxta rivulum (4) *Schulingbeke* & *Herefteden* mansum 1. una cum piscatione, in (5) *Belsan* mansus vi. & altare ejusdem ecclesiæ à (6) nova usque ad novam in festivitatem S. Agathæ, in *Borghbete* ecclesiam cum decimatione, in *Alcmaer* omne teloneum.

Hujus Theodorici legitima conjux, *Hildegarda* nomine, omni bonitate præfulgens obtulit S. Adalberto inter cetera dona, thuribulum auro gemmisque pretiosissimis mirifice decoratum, textum etiam Evangeliorum auro lapidibusque pretiosis exornatum. Hic *Theodoricus* piæ memoriæ Comes ex eadem *Hildegarda* genuit duos filios, parentes suos dignitate præcellentes, *Arnulphum* & *Egbertum*, & unam filiam (7) *Egghindam* nomine.

(1) Ex Theodorici V. charta, quæ est apud Miræum *Cod. piar. don. cap. 62.* & qua donatio hæc continetur, pro *Stagnum* legendum *Scagen*.

(2) *Heilgelo*. Miræ. d. loc.

(3) Fort. *decimatione*, ut mox.

(4) *Schulingbeke* & *Hureftede*. Miræ d. loc.

(5) *Velsen*. Miræ d. loc.

(6) *A nona usque ad novam in festivitate*. Miræ d. loc.

(7) *Erlindam*. Vita S. Adalberti apud Mabillon. *secul. 3. SS. ord. S. Bened. cap. 20.*

mine, quæ diu visum unius oculi amisit, sed tandem meritis Adelberti recepit. *Egbertum* autem in clericatus ordinem consecutum, quodam (1) tempore insequenti, die Palmarum ardor febrium invadens usque ad festivitatem Sancti Confessoris, quæ vii. Kal. Julii celebratur, graviter vexavit, sed eodem die meritis ejusdem ita convaleuit, quasi nunquam fuisset hac infirmitate pulsatus, lætusque de tantæ pestis evasione ad missarum solemniam legit epistolam: quem postea gratia divina Treverensi ecclesiæ Archiepiscopum fecit. Hic per omnia imitatus religiosos patres suos honoravit eundem locum Egmondensem, offerens Deo & S. *Adelberto* crucem auream, casulam pretiosam, stolam pulcherrimam, cingulum auro contextum, Dalmaticam, (2) subtile, missale, capitulare, passionalem tripartitum, Psalterium, majorem Donatum, Glossarium, Historiam vetus & novum testamentum continentem, scrinium argenteum plenum reliquiis Sanctorum.

cccc. lxxx. Arnulphus filius ejus Theoderici secundi Comitis Hollandiæ (3) *Lutgardam* sororem Theophaniæ Imperatricis, matris Othonis Imperatoris nostri coram Othone Rege † eandem *Theophanam*, Theophani Regis Græciæ filiam, uxorem habebat, legaliter desponsavit, testamentumque dotale conscribi fecit.

† Quæ
eandem
Swcert.

cccc. lxxxiii. Otho II. Imperator (4) Romæ obiit. Otho III. filius successit, & xviii. annis imperavit.

cccc. lxxxv. Theodericus II. Comes pater Arnulphi Comitis, interventu *Egberti*, Archiepiscopi Treverensis ecclesiæ, filii sui, atque *Theophanæ* Imperatricis, matris Othonis Regis, suscepit in propriam hereditatem (5) ab eodem Othone Rege, quæcunque habuerunt antecessores sui in beneficio. Iste Theodericus reliquias S. *Gereonis* martyris ipso revelante, de *Nortga*, ubi ipse monuit, collocavit.

(1)

(1) Hæc ex vita S. Adelbert. cap. 19.

(2) Subtile est vestis Subdiaconi, quæ & alibi *stricta tunica*. Vid. ad *Annal. Egmondan.* cap. 13.

(3) Soror ejus Theodora. *Lutgarda* ejusmodi olim nulla. Sed non repetam quæ jam dixi ad Joannem à Leidis d. loc.

(4) Lambert. Schafnaburgens. Ann. 983. Otho secundus Imperator Romam post male gestas res regressus obiit, ibidemque sepultus est.

(5) Vid. ipsum diploma lib. 1. de Nobilit. cap. 13.

(1) DCCCC. LXXXVI. Lotharius Rex Francorum obiit, Ludovicus successit.

DCCCC. LXXXVII. Ludovicus Rex obiit, successit Hugo.

DCCCC. LXXXVIII. Obiit Theodoricus Comes II. Sepultus est cum uxore sua in Egmondensi monasterio Arnulphus filius ejus successit. Qui, ut prædiximus, secundum suam voluntatem habuit uxorem sibi condignam, *Lutgardam*, sororem Theophanæ Imperatricis, matris Othonis Imperatoris, offerens & ipse ad prædictum locum Egmondensem, in *Thosam* mansus 2. in ¹ *Kasterhem* mansus 2. & quartam partem mansus, in ² *Ulsen* III. mansus, & unum agrum, in ³ *Saxonem* dimidium mansum, in ⁴ *Vorboloen* III. mansus, in *Nortga* mansus v. in *Lopson* mansus ix. juxta flumen ⁵ *Merube* mansum, & quartam partem mansus, in villa *Leiden* mansum, & sextam partem mansus, in villa ⁶ *Bergbem* ab occidente Rheni tres mansus, ecclesiam ⁷ *Flandiga* cum decimatione terræ juxta fluvium *Machlinga*, & rivulum *Thurlada*, qui vocatur ⁸ *Haga*. Is Arnulphus & Lutgardis genuerunt duos filios, *Theodoricum* & *Sifridum*, qui *Sicco* cognominatus est.

In eodem anno factum est bellum lamentabile inter Arnulphum Comitem egregium, & bestiales Frisones, in quo ipse cum multis suorum occubuit, sepultusque est cum dilecta conjugē in ecclesia Egmondensi, cui successit *Theodoricus* III. hujus nominis, Comes quartus, una cum *Sifrido* fratre suo. (2) Iste est *Theodoricus* Jerosolymita, qui accepit uxorem *Othelbildim* nomine, genuit ex ea duos filios, *Theodericum* & *Florentium*

(1) Caroli Simplicis nepos hic, Ludovici filius Transmarini. Guilielm. de Nangis: Anno DCCCC. LXXXVI. Lotharius Rex Francia plenus dierum obiit & Remis in ecclesia S. Remigii sepultus est, Hugoni Capet cognato suo commendans filium Ludovicum juvenem, qui post eum regnavit.

(2) Ita & eum vocat Jo. de Beka in vita *Bernulphi*. Ex voto enim profectus ad sepulchrum Dominicum visendum in Palæstinam. Jo. à Leidis lib. 9. bist in fin. Anno Domini c. xxxix. Theodricus magnanimus Comes Hollandiæ, postquam Jerosolymis sepulchrum Domini cum Joanne Domino de Arkel ibidem defuncto, & pluribus aliis nobilibus visitasset, & Hollandiam revenisset obiit vi. Kalend. Januar. Infaustum Adelboldi satellitem Ditmarus vocat lib. 7. Chron. Vid. ad Annal. Egmondan. cap. 14.

¹ *Kasterhem* apud Mierum Cod. piar. dñ. cap. 62.
² *Velsen* ibid.
³ *Saxonem* ibid.
⁴ *Forenholz* ibid.
⁵ *Maerne* ibid.
⁶ *Bergan* ibid.
⁷ *Flardin* g. s. ibid.
⁸ *Harga* ibid.

rentium : offerens & ipse S. Adelberto in ¹ *Kadenberghe* iv. mansus , x. libras singulis annis solventes , in ² *Kadenberghe Grolle* terram xvi. uncias solventem , in ^{*} *Waldinantia* terram xvi. uncias solventem , in *Suetan* terram xiii. uncias solventem , in Comitibus † *Fruges* terram xvi. uncias solventem. Præterea obtulit duo pallia pretiosa , quæ adhuc pendent in ecclesia summis festivitatis. *Sifridus* frater ejus , qui *Sicco* cognominatus est , obtulit ad eundem locum , terram † *supra Gbest* , nominatam (†) *Noorthope* , *Suibem* , *Aldgeringelant* , *Hildebrandslant* , *Sirhiedingelant* , v. *fiertelen* (2) *Lantlofemade* , in *Akerstote* 12. libras , in (3) *Banezzen* duas libras. Sepultus est & ipse in eodem monasterio.

¹ *Radenburch* apud *Miræum* *ibid.*

² *Rademburgerbroecke* *ibid.*

^{*} *Waldmanno vena.*

† *Fungerfa.*

† *supra Gbest* *ibid.*

DCCCC. xciii. Obiit Egbertus Treverensis Archiepiscopus frater *Agnulphi* Comititis.

DCCCC. xcvi. Hugo Rex Francorum obiit. Successit Robertus , & regnavit annis xv.

cio. iii. Otho Imperator (4) obiit. Henricus (5) filius ejus successit.

(6) cio. viii. Anfridus Trajectensis Episcopus obiit , cujus conversatio qualis fuit miraculum ad ejus sepulchrum ostensum

(1) *Noorthorpe* , *Smitbem* , at *Giringelant* , *Hildebrandslant* , *Smirdingelant* , *ibid.*

(2) Sic & apud Joann. à *Leidis* *Annal.* *Egmond.* *cap.* 14. Apud *Miræum* est *Lantfomade*.

(3) *Banes* apud Jo. à *Leid.* Apud *Miræum* lectio est nullius pretii.

(4) Ad *Ann.* referunt præced. *Sigebert.* *Gemblacens.* & *Lamb.* *Schafnaburg.*

(5) Non filius *Othonis* , sed nepos *Henrici* , qui fuit frater *Othonis* I. *Sigeb.* *Gemblac.* *ibid.*

(6) Ita & Joann. de *Beka* , ut & *Heda* in ejus vita. Jo. à *Leidis* *lib.* 9. *bist.* *cap.* 7. Contra *Lambert.* *Schafnaburgens.* *Anno* 1010. *Anfridus Trajectensis Episcopus* obiit. Cui *Adelboldus* successit. Auctor vitæ *B.* *Meinweri* apud *Brouwerum* *cap.* 20. *Anno* *Dominice incarnationis* cio. x. *indictione* viii. *Ansfridus venerabilis Trajectensis Episcopus* , cujus mira laudum præconia in gestis ejus inveniuntur , ad cælestem vitam sustollitur , eique *Adelboldus* surrogatur. Laudat etiam *Sigebertus* ad *Ann.* 997.

ostensum declaravit. Adelboldus vir sapientissimus successit.
 C10. x. Normanni (1) multis interfectis Trajectum incen-
 derunt.

C10. xviii. Theodorico Comite filio Arnulphi (2) debel-
 lante Frisones in vindictam patris sui ab eis occisi, Godefridus
 Dux ab Imperatore ad eum debellandum mittitur, & repente
 vox, unde emissâ, nescitur, Fugite, Fugite, & à paucis Fri-
 sonibus multi perempti sunt. Dux vero captus est.

C10. xciii. (3) *Otoma* ecclesia S. Martini ab (4) Adel-
 berto Episcopo constructa dedicata est à xii. Episcopis vi.
 Kal. Jul.

C10. xxvii. Adelbertus Episcopus obiit, Bernoldus suc-
 cessit.

C10. xxxix. Obiit (5) Conradus Imperator. Filius ejus suc-
 cessit. Eodem anno obiit Theodericus iiii. filius Arnulphi,
 Comes Hollandiæ iv. Sepultus est in Egmonda, cui successit
 Theodericus iv. filius ejus, Comes v.

C10,

(1) Sigebert. Gemblac. ad h. Ann. *Northmanni Frisiam repe-
 aunt, & multis interfectis Ultrajectum opidum incensum est.*

(2) Extat hæc historia etiam alibi passim. Sigeb. Gemblac. ad
 h. Ann. *In Fresonia Theodorico Comite debellante Frisones in vindictam
 patris sui occisi Godefridus Dux ad eum debellandum ab Imperatore mitti-
 tur, & confecto praelio, repente voce, nescitur unde, emissâ, Fugite,
 fugite, cunctis fugientibus, multi à paucis Fresonibus perimuntur. Dux
 vero capitur. Meminit etiam Anselmus bist. Leodiens. cap. 63. Ea, in-
 quit, tempestate Deodericus Comes Fresoniæ bellis & seditionibus Regnum
 exagitabat Gallia, & ob sui firmitatem loci, vel difficultatem, vel opum
 potentiam, quietem perturbabat serenitatis Imperatoriae, cujus audaciam
 cum publicis detrimentis Regni non est passus Imperator Henricus diutius
 impune bacchari &c. Add. Auctor vitæ S. Wolbodonis apud Hen-
 schen. tom. 2. SS. April. cap. 2. Chron. Goud. in Theoder. iiii.
 Jo. à Leid. lib. 9. bist. cap. 7. Beka in Adelbold.*

(3) Legend. *Ultrajectina.* Beka in Adelboldo. Anno Domini
 1023. *Trajectensis ecclesia per Adelboldum magnopere superextructa fuit,
 ad cujus dedicationem Henricus Imperator cum XII. Episcopis Trajec-
 tum advenit.*

(4) Leg. ut supra *Adelboldo.*

(5) Sigeb. Gemblacen. ad h. Ann. *Imperator Italia decessit. Pridie
 Idus Maji eclipsis solis fuit, & pridie Nonas Junii Imperator obiit.*

CIO. XLIV. Obiit (1) Othelhildis Comitissa, quæ sepulta est in Saxonia.

CIO. XLVIII. Theodericus Comes filius *Theoderici & Othelbildis* minus caute se custodiens ab inimicis suis apud Dordrecht occisus est. Hic quia legitimos filios non habebat, Florentius frater ejus primus hujus nominis successit. Hic accepit in uxorem dignæ memoriæ Gertrudem nomine, ex qua genuit duos filios *Theodericum & Florentium* puerum, sepultum in choro præfati cœnobii, & duas filias, quarum una Dei præordiaante gratia facta est Francorum (2) Regina; obtuleruntque ipsi *B. Adelberto* terram in *Elcmondelf* v. libras & unciam solventem, in *Buschusa* mansum xxxii. uncias solventem, juxta *Delf* xvi. mansus, ex altera parte *Delf* ix. mansus.

CIO. LIV. Obiit *Bernulpbus* Trajectensis Episcopus, & in ecclesia S. Petri Apostoli, quam ipse construxit, & dicavit, honorifice sepultus est.

CIO. LVI. Obiit *Henricus* Imperator. Filius ejus *Henricus* iv. successit.

CIO. LVII. *Balduinus* Comes Flandrensis ab Imperatore Valentienas & Walachriam in beneficio suscepit.

CIO. LVIII. Captis ab Imper. Henrico aliquibus castellis Frisones rebellione frenantur.

CIO. LX. Obiit (3) *Henricus* Rex Francorum. *Philippus* filius ejus successit.

CIO LXI. *Florentius* Comes vi. filius *Theoderici & Othelhildis*, vir bellicosus & religiosus, postquam pedibus suis subegit hostes sibi resistentes, nimium confidens in fortitudine sua & suorum, post victoriam minus caute se custodiens suis dispersis, dum quadam die reverteretur ad propria, contigit, ut fessus

(1) *Vatibildim* eam vocat Jo. à Leidis & obiisse ait Ann. 1040. lib. 9. bist. c. ult.

(2) Conjux facta *Philippi*, cujus Auctor mox meminit. *Ægid. Aureæ vallis Religios. bist. Leodiens. cap. 3.* Nomen virgini fuit *Berta*. And. Sylvius Marcianensis ad Ann. 1060. *Rex vero postquam ad juveniles annos pervenit Regnum suum integrum recepit, & defuncto tutore suo Balduino consilio Roberti Frisonis filiam Florentii Ducis Frisonum Bertam in uxorem duxit.* Bertrandam vocat Ordericus Vitalis lib. 7. bist. ad Ann. 1031.

(3) Sigeb. Gemblac. ad h. Ann.

* *Hammert* est apud Be-
kam. *Hammert* apud
Jo. à Lei-
dis lib. 11.
bist. cap.
ult. He-
mert vo-
cat Scri-
verius &
locum ait
inter Mo-
sam & Va-
halim.

sus ex itinere sub umbra cujusdam arboris, in loco, qui dicitur
* *Kamerthe*, dormiret jam secure. Et ecce ex improvise ini-
mici supervenerunt, & priusquam cum suis equos ascendere
potuit & effugere, in eum irruentes cum multis suorum eum
occiderunt, delatusque in *Egmondam* ibidem cum fratre suo *Theo-*
derico sepultus est. *Gertrudis* autem Comitissa pro anima sua
& viri sui obtulit S. *Adelberto* duas casulas optimas & unum
tapetum.

C10. LXIII. Robertus junior filius Balduini 111. (1) *Ger-*
trudem Comitissam relictam Florentii Comitis Hollandiæ VI. in
matrimonio sociavit, & sic Comitatum etiam Frisiæ acquisivit.

C10. LXX. Godefridus Dux Mosellanorum obiit, & Godefri-
dus Gibbosus successit.

C10. LXXI. *Godefridus* Dux *Gibbosus* cum Wilhelmo Episcopo
Trajectensi & regali exercitu Robertum de Hollant expulit,
& sibi potenter subjugavit. Quo facto Robertus Comes cum
paucis

(1) Hæc Saxonum ducis filia, quem Hermannum vocant *He-*
da, & *Beka*, & *Joan.* à *Leidis*, *Bernardum Ægidius Aureæ vallis*
Religiosus bist. Leodiens. cap. 3. Rebellem Imperatori ait *Chrono-*
graphus Saxo apud *Leibnitium* ad Ann. 1123. *Gertrudis*, inquit,
Comitissa de regione, quæ Hollant vocatur, soror Lotharii Saxonici Ducis
Imperatoris rebellat. Atqui fato jam functa hæc Ann. 1113. *Meyer-*
lib. 11. Ann. 1113. obiit sepeliturque Furnis Gertrudis Vice-Comes Fur-
nenfis, Balduini Securis avia, Roberti Frisii vidua. Sed *Gertrudem*
Chronographus cum *Petronella* haud dubie, quæ *Florentii 11. con-*
jux, profapia etiam *Saxo*, & *Lotharii Ducis soror*, dum aliud
agit, confundit. Et *Gertrudem* quod attinet, res ita se habet :
Comes *Flandriæ Balduinus 111. duos reliquit filios Balduinum &*
Robertum. *Balduinus patri successit.* *Robertus vir ferox, cum*
Flandria eum non ferret, foris armis inclaruit. *Bello Frisiam ag-*
gressus virtute tandem pertinaci & terram & Gertrudem, quam-
vis duobus præliis primum pulsus, obtinuit. *Robert. de Monte in*
Accessionib. ad Siebert. ad Ann. 1074. Robertus autem accepit conju-
gem relictam Florentii Comitis Frisie, quæ unicam ex prædicto Florentio
habebat filiam. *Quam Robertus longe facere volens à paterna hereditate*
dedit eam Philippo Regi Francorum, & ita Comitatus Frisiam remansit
ei cum matre prædictæ puellæ, unde cognominatus est Frisio. *Ægidius*
Aureæ vallis Religiosus bist. Leodiens. cap. 3. Et hoc facto Robertus
secessit in Frisiam ibique accepit filiam Bernardi Ducis Saxonum viduam
Comitis Frisonum Florentii, Gertrudem nomine, quæ habebat filiam ex
marito

paucis Gandavum venit, & convocatis Principibus Flandriæ, alios pecuniis & promissionibus ad se attraxit, deinde congregato

marito suo Florentio, quam Philippus Rex Francorum accepit uxorem. Genuitque Robertus Friso de prædicta uxore Gertrude duos filios Philippum & Robertum, postea Comitem nobilissimum Flandriæ. Abeunt porro hinc Auctores in diversas sententias. Alii ajunt Balduinum, cum suspectum haberet fratrem, nec tam potentem vicinum ferret, armis eum de provincia conatum depellere, sed victum à Roberto & cæsium prælio occubuisse. Alii contra Balduinum in pace ajunt fato functum, Robertum autem eo mortuo juramenti immemorem, quo sponderat se nec fratri nec fratris filiis de Flandria moturum unquam controversiam, fratris filium Arnulfum vi Flandria pepulisse, Arnulfum ad Cæsarem, qui Leodii tum, profugum ita Cæsarem commovisse, ut ulturum injurias Godfridum Ducem Lotharingiæ cum exercitu mitteret, qui quamvis Flandriam tentarit frustra Robertum tamen Hollandia cum privignis rursus ejecisse. Alii cæsium Arnulfum, Richildim Cæsarem adisse. Lamb. Schafnaburgens. ad Ann. 1071. *Exacta solennitate Paschali Leodium abiit. Ibi ad eum vidua Balduini Comitis venit, Regiæ majestatis patrocinium expetens contra violentiam improbitatemque Rutberti fratris Balduini, qui & fratrem prælio victum vita privasset, & Comitatum ejus expulsa uxore & liberis tyrannica crudelitate occupasset. Et mox postquam dixit Robertum multa tentasse frustra, Tandem, inquit, advertens sic infelicitè sibi cedere, quamcunque viam tentasset amplificanda gloriæ suæ, deinceps in perpetuum ab oppugnatione exterarum gentium, animum revocavit, Atque in Friesiam quæ confinis Flandriæ, cui Theodericus quondam Comes & Florentius frater ejus imperaverat, irruptionem fecit. Bis ibi commisso prælio victus ac fugatus est. Tandem incolæ loci multis certaminibus exhausti, quum animum ejus vel ad mortem vel ad victoriam obstinatum cernerent, ultro se ei dediderunt. Quod ubi frater Balduwinus comperit, armata multitudine bis eum sedibus proturbare magna vi magno molimine parabat. Cui cum exercitu adventanti Robertus legatos obviam misit obtestans per Deum, ut se fratrem suum remissiceretur, nec jura germanitatis apud Barbaros quoque semper sacrosancta ac inviolata pollueret. Miseretur potius peregrinationis, laborum, & calamitatum, in quibus totam vitam suam detrivisset &c. Nihil ille bis verbis motus exercitum baud segniter ad Friesiam admovebat. Tum Robertus necessitate compulsus armata juventute, quam secum lectissimam habebat, obviam ei processit. Commissoque prælio ex parte Balduwini multi occisi, plures vulnerati, omnes in fugam versi sunt. Quos dum ipse loco pulsos sistere, pugnamque restituere summo conamine moliretur, in confertissimos hostium cuneos temere invectus occiditur. Cujus morte comperta*

Tom. I I.

K k k

perta

gato non modico exercitū obviam *Arnoldo* Comiti filio fratris sui *Baldوين* apud *Casselle* civitatem processit, confectoque praelio *Arnoldus* ipse perimitur, mater ejus *Ricelda* capitur, Rex Francorum *Philippus* fugatur, post etiam *Robertus* capitur, & tunc laxatis ex ambabus partibus utrifque captivatis idem *Robertus* Comes in Regnum paternum honorifice suscipitur, & **xxiii.** annis dominatur.

cro. lxxii. Godefridus Dux Gibbosus secessum petens latinarum, ut ventrem purget, graviter & turpiter (1) à quodam Gilleberto Theoderici filii Florentii Comitis famulo proprio

perta *Robertus* ilico in *Flandriam* irruptionem fecit, eamque sibi tanquam ex jure debita successione totam mancipavit &c. *Aegid. Aur. vall. Religiōsus d. loc. Sed & idem Robertus* frater suus publice juraverat, quod nec ipsi *Baldوين* nec heredibus suis de terra *Flandria* in aliquo nocere & mox: Praefato autem *Baldوين* cognomento *Bano* diu ea patria gubernari solus non meruit, defunctus siquidem & apud *Hannono* sepultus in pace quiescit. Venerabilis autem Comitissa *Richildis* tanta marito viduitate cum filiis suis *Arnulpho* & *Baldوين* Comitatum tenuit. *Robertus* vero in *Frisia* degens cognita morte fratris sui *Baldوين*, Boni cum magno exercitu usque ad *Gandavum* venit. *Richildis* autem cum filio suo *Arnulpho* innumeraibilem collegit exercitum & *Robertum* à *Flandria* exire compulerunt. Post non multum temporis insidiis *Bernardi* foceni sui iterum *Flandrias* repetitis majorem trahens secum copiam armatarum, exercitu *Richildis* devicto & filio ejus *Arnulpho* occiso, ipsa carceri mancipatur. Ita fere & Auctor mox ad Ann. 1071. excepto tantum quod addat usum etiam *Arnulfum* Francorum Regis *Philippi* ope. Quod & ait *Sigebertus* ad Ann. 1072. *Baldوين* Juniore *Flandrensium* Camite defuncto *Robertus* frater ejus consensu *Flandrensium* contra *Arnulfum* fratrem suum *Flandriam* occupat. *Arnulphus* cum *Philippo* Francorum Rege occurrit patrio suo *Roberto*, & pugna confecta *Arnulfus* perimitur, *Philippus* Rex fuga liberatur, & multis occisis hinc *Richildis* *Arnulfi* mater, illinc *Robertus* capitur, & altera pro altera relaxato, bellum inter eos vario eventu protrahitur.

(1) Coquum eum ait *Bertold. Constantiensis* ad Ann. 1076. *Godefridus* Dux filius *Godefridi* Ducis turpiter à quodam coequa per posteriora, cum ad necessaria sederet, vulneratus ante medium noctis exspiravit. *Bruno de bell. Saxon. p. 131.* *Godefridus* Dux, qui fuit maximus hostis *Saxonia*, perit in secretiori corporis parte perfolius sarco mucrone, nec purgatus ultima confessione, nec munus sacra communione. Factum autem *Antverpiæ* id testatur *Sigebertus* ad d. Ann. 1076. *Godefridus* Gibbosus Dux *Lotharingia* *Antverpia* à sicario per insidias graviter laesus

prio vulneratus est, & navi impositus jussu suo Trajectum usque translatus post paululum v. Kal. Maji obiit, (1) cui successit Conradus.

CIS. LXXVI. Theodericus filius *Florentii & Gertrudis*, adhuc juvenilis ætatis flore pollens, non diutius passus paterno Regno & hereditate privari, congregatis quibuscunque potuit, cum vitrici sui Roberti Comitis præsidio (2) *Selmunde* castrum firmissimum, ubi *Conradum* Episcopum esse sciebat, adiit, illudque favilla tenus concremavit. In quo prælio occisi sunt *Lambertus Daventriensis Præpositus*, *Walmarus presbyter S. Bonifacii*, & *Gerlohus Comes*, multique alii, eodemque Episcopo capto iterumque dimisso cum triumpho in provincia sua recipitur, & postmodum vi. annis cum pace vitam duxit. Hic accepit uxorem nomine *Othelbildin*, ex qua genuit filium, quem nomine patris sui *Florentium* nominavit.

CIS. LXXXIII. Theodericus Comes v. rogante *Stephano* Abbate *Egmondensis* monasterii omnes donationes & largitiones antecessorum suorum eidem ecclesiæ concessio * privilegio confirmavit, ut omnia libere postmodum tenerent & possiderent, & à terra *Wimmerfnech* usque ad aream, quæ tota est ejusdem ecclesiæ, nullus mortalium auderet placitum habere, sine Abbatibus

* Diploma apud Miræum est Cod. piar. dom. cap. 62.

Iesus moritur. Eodem mortis genere in Angliâ olim periit *Edmundus Occidentalium Saxonum Rex* circa Ann. 1016. *Thomas Rudborne bist. Wintoniens. cap. 15. Angl. sacr. tom. 1. Tandem Rege apud Oxoniam pernoctante, dum ad domum secretiorem ad exquisita naturâ diverteret, filius dicti Edrici (Merciorum Ducis) patris instinctu in fovea delitescens secretaria, in nocte S. Andreæ Apostoli, eundem Regem cultello bis acuto inter celanda percussit, & eo letaliter vulnerato fugiens ferrum reliquit.*

(1) *Sigebert. d. loc. Heinrich Imp. Conrado filio suo Ducatum Lotharingia, Marcham vero Andoverpenssem Godefrido, Eustatii Comitis Bononiæ filio, Godefridi Gibbosi ex Ida sorore nepoti, acri adolescenti, tradidit.*

(2) Idem quod *Iselmunde. Beka* in *Conrado*: *Inimicitias Conradus à Wilhelmo decessore cum Hollandis susceptas satis acriter persecutus. Idem in Wilhelmo: Wilhelmus Episcopus contra domicellum Hollandiæ frequenter observans excubias in Iselmonda castrum munitissimum fabricavit. Conradus olim Camerarius Archiepiscopi Moguntini. Lamb. Schafnaburgens. ad Ann. 1076. Gravissimum & potentissimum hominem vocat Auctor Chronici Abbatæ S. Thrudonis apud d. Achery tom. 7. Spicil. lib. 4. pr.*

batis permissione, vel injuste aliqua inde diripere, homines etiam ipsius ecclesiæ in toto Comitatu sine telonio esse, nullusque eos opprimeret, sed sub Abbatis potestate essent, & cum causidico suo placitum cum eis haberet, & si aliquis illorum, qui ex præsentibus suis juste ad eundem pertineret locum, negare & contradicere vellet, liceret eidem Abbati sive successoribus illum cum Advocato suo tenere, & ad justitiam trahere, in cujuscunque ministerio esset. Similiter faceret de redditibus suis, & quicumque sederet super terram prædictæ ecclesiæ, & quod ei juste deberet, nollet solvere, Advocatus Abbatis intrans domum illius tantum de rebus tolleret, quantum ipse deberet, sine alicujus judicis contradictione. Præterea concessit eidem Abbati *Stephano* suisque successoribus judiciariam potestatem in *Alcmaer*, quod *Ambacht* Teutonice dicitur, interveniente Comitissa *Othelhilde*.

cio. xci. Obiit *Theodericus* piæ memoriæ Hollandiæ Comes vii. *Florentius* filius ejus successit. Ille *Florentius* florens virtutibus & præcellens omnes patres suos divitiis & honoribus accepit nobilissimam conjugem, nomine *Petronillam* filiam *Theoderici Ducis*, sororem *Lotharii Ducis*, postea Regis, ex qua genuit tres filios *Theodericum*, *Florentium*, *Simonem*, & unam filiam. Hic pius *Florentius* cum eadem uxore sua auxit præbendam & vestimenta fratrum *Egmondensium* in omnibus, obtulitque Deo cappas iv. Dalmaticam pretiosissimam, calicem argenteum deauratum ad S. *Adelberti* auri & unum monile. *Petronilla* vero obtulit ad eundem locum unum ex servis cum domo, terra, & tota familia in *Scotan*.

cio. xciii. *Robertus* (1) Comes Flandriæ obiit. *Robertus* filius ejus successit.

cio. xcix. *Conradus* Episcopus Trajectensis in propria domo post celebrationem missæ, in quarta feria Paschalis hebdomadæ cultello perimitur, & in ecclesia S. Mariæ, quam ipse magno sumptu exstruxerat, humatur.

cio. c. vi. Obiit *Stephanus* Abbas *Egmondensis*, *Alardus* successit.

cio.

(1) *Sigebert. ad h. Ann. Eodem anno 111. Idus Octobris obiit Robertus, primus bujus nominis Flandria Marchifus: succedit filius bujus Robertus.*

** c10. v11. Obiit Henricus 1 v. Imperator apud Leodium. Henricus filius ejus successit.

** Leg.
c10. c.
vii.

c10. c. 1x. Obiit (1) Robertus Comes Flandriæ. Balduinus filius ejus successit. Philippus Rex Francorum obiit. Ludovicus filius ejus successit.

c10. c. x11. Obiit Burchardus Episcopus Trajectensis. Godeboldus successit.

c10. c. x111. in Egmonda dedicatæ sunt basilicæ duæ, Sanctæ Dei genitricis, quam (2) Adelbertus Abbas construxerat, & S. Adelberti, ubi sepultus est, à quodam Episcopo (3) Geraldo nomine.

(4) c10. c. xx. Balduinus Comes Flandriæ, filius Roberti junioris & Clementiæ filius, monachus effectus moritur, (5) cui successit Carolus consobrinus ejus, filius ejus scilicet

(1) Refert Meyerus obitum ad Ann. c10. c. x1. & addit : *Hic Robertus Comes hunc scripsit titulum : Ego Robertus Dei misericordia Flandrensis Marchio, Comitis Roberti agnomine Frisonis filius. & mox : Balduinus cognomento Securis, acerrimi ingenii juvenis, in opes successit paternas &c.*

(2) Legend. *Atbalardus*. Joann. à Leidis Annal. Egmond. cap. 18.

(3) Vicarius hic Trajectensis. Jo. à Leidis d. loc. *Idem Pontifex consecravit basilicam beatæ Mariæ, quæ dicebatur Marienmunster, nec non & basilicam, ubi S. Adelbertus requiescere consuevit 111. Nonar. Novemb.*

(4) Vestem sumpsit moribundus, cum Francis militans contra Anglos accepisset lethale vulnus in oppugnatione urbium Aquarum Nicassii Andalnique in Normannia, ut scribit Meyerus ad Ann. 1119. Cæterum emendandus hinc Anonymus de vita Caroli, quem Meursius edidit Hafniæ Ann. 1631. Apud Meursium sic legitur cap. 2. *magnificati sunt divitiis & potentia in tantum, ut Balduinum Comitem juniorem filium Roberti Comitis senioris & dementia deriderent. Legend. Roberti Comitis junioris & Clementiæ deriderent.* Nam Clementia ipsius uxor. Meyer. ad dict. Ann. *Cum primum Carolus inauguraretur acerrimam habuit adversariam Clementiam Burgundam Balduini defuncti matrem &c.* & mox ad Ann. c10. c. xx. *Vidua Roberti Comitis Clementia nupsit Godefrido Duci Lovaniensi &c.*

(5) Scriptus à Balduino heres ex asse. Meyer. ad Ann. 1120. *Regis filium ex asse instituisse heredem.* Nepos uterque erat Roberti senioris, Balduinus filio ejus natus Roberto juniore, Carolus autem sorore ejus Adela seu Echela. Gualterus Tarvanensis

scilicet (1) amicæ Athelæ, quam suscepit de Kanuto Rege Daniæ. Eodem anno obiit Alardus Abbas Egmondensis.

c15. c. xxii. Florentius Crassus Comes octavus adhuc in flore juventutis positus migravit ab hac vita: sepultusque est in Egmonda. *Petronilla* uxor ejus obtulit pro salute animæ ejus dorsale unum & casulam, terram etiam duas libras singulis annis persolventem, insuper ad ædificium templi xiiii. libras. Hic quia tres pusillos filios adhuc, quos prædiximus, habebat, loco eorum Comitatum Hollandiæ strenue regebat: sed quia muliebris sexus facilis est ad circumveniendo, circumventa à quibusdam potentibus & familiaribus suis est, ut Capellanum suum, *Ascellinum* nomine, à fratribus Egmondensibus monachum recipi impetraret, ut illo statim Abbate constituto, ipsa de substantia ecclesiæ suo commodo & voluntati liberius confuleret. Effectum igitur habuit suggestio perversorum, & homo simplicis naturæ, & ignarus penitus monastici ordinis, nomine tantum est Abbas constitutus. Cæterum res ecclesiæ in potestatem devenerunt manus alienæ, (2) & erat videre miserrimum, filiis penuriam patientibus, extraneis de nostra possessione gloriantibus. Præterea respectu magis avaritiæ, quam

in vita Caroli cap. 1. *Carolus Comes Flandriæ filius Canuti martyris, Regis quondam Daciæ, & Adela Reginæ. Saxo Grammaticus lib. 11. Nuptias circumspiciens (Canutus) finitimaque conjugia obscura, ac dignitate sua minora reputans, præfæcti Flandriæ Roberti filiam Etbelam in matrimonium advocavit, ex qua filius ei Carolus obœnis. Adeliæ vocat, seu Aleydim Jo. à Leydis lib. 12. cap. 5. Gertrudis Comitissa genuit Roberto Frisoni, marito suo, tres filias, quarum prima dicta Adelia, Regina & uxor S. Canuti martyris, Regis Daniæ & Norwegiæ, ex qua idem Canutus genuit beatum Carolum Comitem Flandriæ. Hic S. Canutus est à suis martyrizatus in quadam capella Regni sui. Adelia, seu Aleydis, Regina Daciæ, post martyrium Regis, mariti sui, rediit in Flandriam cum infante suo Carolo. Vid. & infr. ad Ann. 1125.*

(1) Ex superioribus patet legendum *amicæ* non *amicæ*, & *Adela* non *Achele*.

(2) Tradit hæc sic similiter, & iisdem fere verbis, Jo. à Leydis *Annal. Egmond. cap. 19.* Verum *Petronilla*, & inquieti ingenii, & quærendis pecuniis, quibus bellum paret, intenta, ne monasterio quidem parcit. Tangit rem *Peucerus* in *Chronico Carionis* in vita *Henrici v. Sed ne ita quidem Henricus placatis uti Saxonibus potuit*

quam timoris Domini suggererunt Comitissæ, ut destrueretur vetus templum, quasi indecens & nimis angustum. Factum est; & tres constituti sunt laici Prælati ecclesiæ, lupi magis quam pastores, Folpertus albus, Cilgerus, & Stephanus, qui occasionem nacti clandestinæ prodicionis, sub specie consulendi prædas de nostro peculio exercebant, domumque Domini paulatim exhaurientes, hominesque ecclesiæ suæ ditioni subjicientes domos suas pecuniis impleverunt, filii eorum & filiæ, agnati & affines per dotem nostræ possessionis nubebant, & nubebantur, & sic plus paulo res magnæ ad magnam exiguitatem devenerunt. Et quia non conveniebant, fecerunt convenientia malitiæ eorum, propterea sunt puniti à Domino pro sua ecclesia dimicante. Qui ait: *qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Omnes siquidem inopinata morte in dimidio dierum suorum, in uno anno, non in domibus vel in villis suis mortui sunt, & posteris terrorum exemplum reliquerunt, quia qui destruit templum Dei, dissipabitur, ait Deus. Non enim erat semen electum Domini, quod manus Domini ab initio præparavit ad destruendum, ædificandum, & plantandum in nomine Domini, ut per hoc non solum templi & claustrum, & omnium officinarum ejus rumor innovaretur, sed magis morum, ordinis, religionis, & fratrum, & ministrorum magnus defectus, favente Domino, & S. Petro, S. Adelberto confurgeret & melioraretur.

cio. c. xxv. Henricus Imperator in Trajecto † & Lotharius Dux egregius frater Petronillæ Comitissæ Hollandiensis in Regem eligitur, & elevatur, & coronatur.

† deest
obiit.
Sweert.

cio. c. xxvi. Carolus VII. Justus, Comes Flandriæ filius Canuti Regis Daciæ martyris & Achelæ sororis Roberti Comitis, martyr, & sanctus, (†) & pater ejus, à suis domesticis propter justitias, quas exercuit ut judex justus, in oratione ante al-

tuit. Nam & per se Lotharius novis studuit rebus, & sororem viduam ~~Hollandicam~~ impulit ad res in Belgio novandas, quas cum sedasset Henricus &c. Et eo ni fallor respicit Conradus à Lichtenaw Abbas Urspergensis ad Ann. 1124. Non multo post, inquit, Imperator Henricus movit expeditionem contra eos, qui sibi in regione Hollant contrarii exstabant. Hisque licet tarde subactis ad superiores se partes contulit.

(1) Legend. ut pater ejus. Anselmus Gemblacensis ad Ann. 1127. Quidam Flandrensiū procures Dominum suum Carolum Comitem Mortuorum

altare procumbens trucidatur, cum duobus filiis suis. Cui *Ludovicus* Rex Francorum (1) successorem posuit *Wilhelmum* filium *Roberti* Comitis Nortmannorum.

* Necessè
est ali-
quid hic
desit. Suc-
cessor
enim *Go-*
debaldi
Andreas
Cuikens-
is, *Wil-*
helmi au-
tem *Nor-*
manni
Theodo-
ricus,
cujus
mentio
hic.

c. c. xxvi. *Godeboldus* Episcopus *Trajectensis* morbo corripitur, & monachus devote factus apud *S. Laurentium* in *Oestbroeck* moritur, & ibidem sepelitur. Cui successit *Theodoricus* filius *Theodorici* de *Elfsaten*, quem genuit ex *Gertrude* filia *Roberti* Comitis *Frisonis*, relicta Comitissa *Henrici* *Brusolensis*.

c. c. xxix. Cum placuisset gratiæ divinæ visitare locum *Egmondensem* inspirat Episcopo *Andreas*, & *Petronilla* Comitissæ *Hollandiæ* mittere legatos cum litteris ad *Abbatem* *Gandensem* *Arnoldum* pro monacho, qui idoneus esset animas regere, & exteriora disponere, & lapsa promovere. Qui consilio cum suis habito *Præpositum* curtis eorum, quæ dicitur *Lens*, *Walterum*, quem frequenter probum & utilem probaverat, misit. Quem Episcopus *Andreas* in vigilia natiuitatis *S. Mariæ* *Abbatem* ordinavit, qui veniens *Egmondam*, & defectum in omnibus reperiens, quid ageret, aut quo se verteret, nisi ad *Deum* & *S. Adelberti* patrocinium ignoravit: sed processu temporis Dei gratia, in qua multum sperabat, prosperum in omnibus successum habuit, & omnia bene & ordinate, & tam exteriora quàm interiora componi cœperunt, ejus studium quale fuerit, præter cætera testis est templum, & omnes ejus officinæ,

c. c. xxxii. Cum esset hyems valida, *Theodericus* Comes & filius *Florentii*, injuriarum, quas illi *Frisones* *Occidentales* fre-

norum *Brugis* in templo *Sancti Donatiani* *Psalmos* canentem jugulant. Vid. Anonymum de ejus vita à *Meursio* editum *Hafniæ* Ann. 1631. *Galbertum* *Notarium* aliosque Auctores cœvos tom. 1. *Sanc- tor. Mart.*

(1) *Avia* ei paterna soror *Roberti* *Frisii* *Mathildis*, conjux *Guil- helmi* *Nothi* *Normanni*, cujus filius *Robertus*, *Roberti* filius *Wil- helmus*. *Meyerus* lib. 3. *bist. ad Ann.* 1042. *Baldwinus* vero Comes *Guillelmo* nobis genero suo futuro impense favebat, eumque tandem ope *Henrici* *Francorum* *Regis* in *Normannia* deduxit possessionem. Add. eund. lib. 4. *bist.* *Anselm.* *Gemblac.* ad d. Ann. *Comitatus* *Morinorum* à *Ludovico* Rege *Francorum* datus *Guillelmo* filio *Roberti* Comitis *North- manniæ*, fratris *Guilhelmi* *Regis* *Anglorum*.

frequenter fecerant, memor, congregata multa manu militum, se ulcisci oportuna judicabat. Cum in *Alcmariam* venisset, Frisones impetum ejus exercitus non sustinentes fuerunt in interiore Frisia conglobati, & pro posse restiterunt. Et quia tota Frisia glaciali rigore pervia erat, milites Comitis plures villas incenderunt, armenta, equos, vestes, & cetera mobilia deprædati sunt, & multos Frisones secum captivos apportantes ad Comitem quasi victores reversi sunt. Sed hæc victoria multis & pene toti Hollandiæ in perniciem aut in occisionem reversa est. Habebat enim Comes fratrem, qui *Florentius* Comes dicebatur, qui erat vir naturaliter acris ingenii, secularis gloriæ cupidus, dulcis eloquio, facetus ad omnes, juvenes, senes, clericos, monachos, & vehementer adversans omnibus inimicis suis, quæ omnia invidiam illi non parvam conflaverant, & pravis agentibus consiliariis matris gratiam, quæ toti adhuc imperabat Comitatu, & fratris Theoderici amiserat. Sed quo magis displicebat suis, tanto amplius placere studuit & placuit alienis: nam & nonnulli nobilium jungebantur illi, & vulgus novæ potestatis naturaliter cupidum etiam cum periculo salutis & rerum suarum sequebatur eum. Frisones vero discordiam fratrum audientes gavisi sunt, & legatos Florentio mittentes, illi, si ad partes suas transire vellet, dominatum totius Occidentalis Frisiæ promiserunt. Nec dubius adolescens ad eos successit, & paratos ad omne, quod imparet, & aggredi vellet, negotium invenit, per annum scilicet ab Augusto in Augustum manens in Frisia, quas poterat patriæ insidias & damna cum Frisonibus machinatus est. Qui memores injuriarum suarum ecclesiam in *Alcmaria* & totum locum incenderunt, & præda non modica ditati sunt. Interea plurimi & maxime de Comitatu rustici, qui se nimis opprimi dolebant, spe libertatis inaniter accensi consilium inierunt, ut *Theodoricum* Comitem defererent, & *Florentio* adhærerent, & cum Frisonibus sub uno duce unus populus fierent. Missis ergo legatis fidelitatem promiserunt, & venientem cum suis devote suscipientes armata manu & valida prosecuti sunt conspiratione, nulloque resistere valente, nec ipso *Theodorico* Comite, licet cum multis occurreret, usque ad Haerlem perduxerunt, & una cum Frisonibus antiquorum Comitum domus, & cuncta circumcirca ædificia, vidente Comite, combusserunt. His per-

tinaciter gestis, quia Frisonum mos est nunquam vel rarissime extra suos terminos pernoctare, festinanter cum duce suo redierunt, & socios conspirationis in magno periculo reliquerunt, nam domibus, & eorum omnibus, quæ habebant, igni traditis vel ablatis, de iis Comes, ut voluit, triumphavit. Dum hæc geruntur, fama discordiæ fraternæ ad aures *Lotharii* Regis avunculi eorum defertur, qui unum Principum suorum ad eos direxit, si ejus amicitiam & gratiam habere vellent. Facta est igitur inter Comitem & fratrem ejus, licet magna cum difficultate, pax integra, omnibus ex utraque parte, qui discordiæ principes fuerant, in eadem pacis pactione inclusis. Sed modico tempore *Florentius* hac pace fructus est, qui non multo post gladio occisus est. Cujus necis hæc causa: (1) *Godefridus Delryck* & *Hermannus de Aernesbergh*, nobiles viri, & † famuli, neptem ex sorore *Aleydi* habuerunt, (2) aliam *Arnoldi de Rotem*, nomine (3) *Heilobinam*, quam post occisionem patris & obitum matris ejus *Hermannus* avunculus ejus in sua tutela susceperat, ut urbes & ejus possessiones latissimas gubernaret, donec eam viro competenti traderet. Ministeriales juvenulæ *Florentii* probitatem audientes, hoc consilium inierunt, ut eum Dominum eligerent, & puellam ejus conjugio copularent. Advocatum igitur ad se benigne susceperunt homines ipsius factionis, urbes puellæ, & omnia, quæ poterant, illi assignaverunt. Præterea instanter cum puella ab avunculo *Hermann*o, ut conjugio ejus sociaretur, requisierunt, quod ipse penitus abnuit, nec ad hoc ulla prece vel munere flecti potuit. *Florentius* autem cum suis omnia illius incendiis & gladio devastavit, multisque eum adjuvantibus, quod erat cognatus Regis, insidiabatur omnibus modis & rebus & vitæ ipsius. Ille non ferens *Godefridi*, & maxime *Trajectensis* Episcopi potentiam fructus auxilio militum non parvam multitudinem collegerat. Sed eadem quæ sibi parabat *Florentio* machinari non minus sollicitus erat. *Trajectenses* autem pro

† *Knapen*,
Knechten,
ministe-
riales. Sic
nobiles
vulgo di-
cti, cum
opponun-
tur equi-
tibus.
Vid. lib.
4. de No-
bilit. cap.
18.

(1) Leg. *Hermannus de Cuyck* & *Godefridus de Aernesberch*. Jo. à *Leidis* lib. 17. cap. 2. Beka in *Andrea* Episcopo.

(2) Leg. *filiam Arnoldi de Rotbem*. Huic enim *Aleydis* nupta. Jo. à *Leydis* & Beka *ibid*.

(3) *Heilwigim*. Jo. à *Leydis* lib. 17. cap. 9. Beka in *Andrea* Episcopo.

respectu *Theoderici* Comitis, tum pro timore Regis *Lotbarii Florentii* partibus favebant, & auxilium pro posse conferentes ingressum civitatis & egressum, domosque ad manendum, quotiescunque vellet, offerebant, qui (1) urbem Episcopi *Leckesmonde* incendio devastavit, & ipsum, ne ingredi posset civitatem, quia sibi contrarius erat, potenter cohibuit. Cum vero die quodam *Florentius* civitatem cum x. tantum militibus nihil insidiarum vel adversitatis suspicatus exisset, subito visus & circumseptus à duobus prædictis fratribus est, qui cum multa manu militum eo nesciente ad urbem venerant, & dum effugere & redire in urbem conaretur, & posset, pes equi in loco, qui dicitur † *Abbeschade*, lapsus est, & ipse corruit, & ab illis occisus est. Cujus corpus in *Rynsburch* perlatum est, & confestim legatus, qui hoc Regi *Lothario* denuntiaret, missus est, qui nimis ægre mortem ejus accipiens, *Hermannum* & *Godefridum*, adjuvante Comite *Hollandiæ*, domo & patria expulit, fugatosque exsules fecit, mortemque nepotis competenter ultus fuisset, si non mors eum ad magnam felicitatem istorum rapuisset. Statim enim ad sua reversi & homines Comitis *Theoderici* in amicitiam & pacem ejus reversi sunt.

CIO. c. xxxiv. Sanctimonialia de Saxonia de clauistro * *Stichterlingeburch* † favente Comitissa *Petronilla* *Rynsburch* adductæ sunt, in quibus religionis gravitas & claustralis officii non parva cognitio fuit, quarum industria hodieque in iis, quæ per earum magisterium † reformatæ sunt, apparet.

Eodem anno xvii. Kal. Octobr. dedicata est eadem ecclesia in *Rynsburch*, quam prædicta Comitissa construxerat in honore *S. Mariæ virginis*, ab *Andrea* Episcopo *Trajectensi*.

† reformatæ.

* CIO,

(1) *Villam* vocant *Beka* & *Jo. à Leydis d. loc.* Nec mirum, quod urbs hic. *Rynsburch* alibi etiam *urbs*. *Lamb. Schafnaburg. ad Ann. 1047. Deinde exercitum navalem per Rbenum duxit in Frisiam contra Godefridum, ejusque adjutorem Diodericum. Ibiue duas urbes munitissimas cepit Rinesburg & Flardingen.*

† *Leg. Abbesede.* Auctor *Chronici Rhythmici Abbsede* habet ad *Ann. 1137. Beka Abbsede d. loc. & Jo. à Leydis.*

* *Stuterlingeburch. Jo. à Leydis Annal. Egmond. c. 21.*

† *faciente. Jo. à Leydis ibid.*

*Anselm.
Gembla-
cenf. ad
Ann.
1136. &
seqq.

*C10. c. xxxvii. Lotharius Rex Roma secundo reversus obiit, & Conradus filius sororis Henrici Imperatoris successit.

C10. c. xxxviii. Andreas Episcopus Trajectensis obiit. Heribertus successit eidem. Eodem anno Comes Theodericus Ierosolyma perrexit, & in eodem itinere Romam veniens tam vice sua quam matris suæ Petronillæ monasterium Rynsburgense atque Egmondense B. Petro Apostolorum Principi proprietario jure obtulit, atque tradidit, privilegiumque † exceptionis super hoc confectum Abbati Waltero concessit.

C10. c. xxxix. Perfectum est templum in Egmonda à Waltero Abbate.

C10. c. xlii. Nonis Octobr. dedicatum est templum in Egmonda à domino Heriberto Episcopo, præsentē *Theodorico* Comite, & uxore sua *Sophia*, & congregato populo infinitæ multitudinis tanta præparatio necessariorum à domino Waltero Abbate provisā, ut viri, qui præsentēs fuerunt, nunquam tali dedicationi affuisse se hodieque testentur. Ecce derepente superveniens jocunda serenitas festivitati arrisit, cum per sex hebdomadas, ut dicunt, qui præsentēs fuerunt, pluvialis aura fuerit. Hujus eventus, imo miraculi, Heribertus Episcopus in sermone, quem locutus est ad populum, mentionem fecit, & dicebat se mirari, quod tantæ & tot reliquæ maximorum Sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, & virginum, continentur in extremo margine mundi. Cum autem reliquæ Sanctorum recondērentur à domino Episcopo in altaribus, *Fredericus* pius, religiosus monachus in quærendis, videntis, tractandis, dividendis, & exportandis reliquiis studiosissimus fuit. Quem Dominus evestigio completa dedicatione castigans castigavit tam in corpore quam in mente, & cito utrumque sanaturus flagellavit. Ascendente enim ad cerebrum infirmitate humana à semetipso in mente alienatus est, ut nec vita ejus nec gestus convenirent consuetudini & personæ ipsius. Post aliquot dies cum frater ipse immensitate infirmitatis, & congregatio tota orando & vigilando super eo laboraret, signatus est cruce, quam † *Elibertus* Treverensis Archiepiscopus Egmondensi contulit ecclesiæ, cujus virtutis effectum monachi plures sunt experti, & narrare solent fratres ejusdem ecclesiæ, & laici quoque plures ad eum pertinentes. Huic igitur cruce signato confestim Dominus reddidit lætitiā salvationis suæ, &

† Extat
Jo. à Ley-
dis Annal.
Egmond.
cap. 24.
& lib. 17.
hist. cap.
16. Ex-
ceptionis
an exemp-
tionis
utrum le-
gas nihil
refert.

* Vid.
Annal.
Egmond.
cap. 25.

† Leg.
Egbertus.
Elibertus
non fuit.

& spiritu integro devotus incolumis eam salutavit, nec multo post ab ægritudine mentis & corporis convaluit. Creditum est à multis hanc eum plagam ex hoc incurrisse, quod tam audacter, & minus caute Sanctorum reliquias tractavit, ut discat homo, putredo & vermis, talibus non se præcipitanter ingere, sed cum timore & reverentia tractare divina. Prædicta in die dedicationis, idem Episcopus concessit fratribus ejusdem ecclesiæ, quod tam in civitate Trajectensi, quam in omnibus locis ditioni subjectis, in omnibus, qui vel emerent, vel verherent ædificiis monasterii vel suis usibus necessaria, essent à telonaria exactione omnino liberi & immunes. Idem Dominus *Heribertus*, ut veritati testimonium demus, ventilabat hostes ecclesiæ S. Martini fronte durissima, auctoritate liberrima, verbisque & oculis minacibus, & manuum extensione ferebatur in homines, & ut malum compesceret, furorem ostendebat. Connivebant enim Duces & Comites, quos & gladio materiali per suos & spirituali per semetipsum coercebat, cujus utriusque rei exempla breviter perstringemus. Comites Hollandenses Trajectensis civitatis ecclesiæ ab antiquo quasi sudes in oculis, lanceæ in lateribus fuerunt, quorum non infimus fuit *Theodoricus* filius *Florentii Crassii* Comitis, quem post multas hostiles incursiones, & utriusque partis damna & pericula ad hoc Pontificali autoritate per † bannum perduxit, ut discalceatus ad genua ejus procideret, & indulgentiam petens emendationem promitteret. Palatinus item Comes *Otho* de * *Kinecke*, filius *Othonis* & *Gertrudis* Comitissæ, frater Comitissæ *Sophieæ* Hollandensis, fines Trajectensis ecclesiæ invadere & devastare solitus erat, nec ei quisquam resistere poterat. Pro quodam tempore pro more insidiis intra silvarum latibula positus Episcopi homines armati suis militibus nec ipsis bene armatis occurrerant, contra quos *Hugo Buterus* fortissimus Teutonicorum militum dimicabat, & impetu facto in hostes alios occiderunt, hos in fugam & latibula in silvis compulerunt; quibus etiam ventus & nix, quæ eo die maxima deflavit, in oculis veniens plurimum nocuit, occisis ibi plurimis nobilibus partium Palatini, *Otho* Comes de Beke cum aliis gladio corruit. Palatinus etiam captus & à suis derelictus. Quidam cum vellent eum occidere, ab ipso defensus & incolumis ser-

† Beka
 in Herebert. Jo.
 à Leydis
 lib. 17.
 cap. 14.
 * Leg.
Rinecke.
Castell-
num in
Bent-
hem, &
fororium
 Comitis
Theodo-
rici vocat
 Beka in
 Hereber-
 to.

* *jucundissima*
ait Beka
ibid. ubi
Buchel.

vatus ductusque Trajectum, in captivitate * levissima per tempus detentus liber exivit, cum promississet ecclesiæ S. Martini se ulterius non nociturum.

CIO. C. XLIV. *Petronilla* Comitissa uxor Florentii Craffi Comititis defuncta est, & in monasterio Rynsburgensi, quod ipsa construxit, honorifice sepulta est.

** Leg.
CIO. C.
XLVII.

** CIO. XLVII. Arnoldus Colonienfis Archiepiscopus Egmondensis monasterii omne teloneum suum de rebus suis transferendis in *Andrynacha* † *Nitria* & *Colonia* concessio privilegio liberaliter condonavit.

† Leg.
Nutia,
seu *Nuffla*, ut
apud J.
à Leidis
Annal.
Egmond.
cap. 25.

CIO. C. XLVIII. Incendio maximo civitas Trajectensis flagra-
vit, & templum venustissimum S. Martini, ab Adelboldo Episcopo constructum, combustum est cum aliis tribus congregationibus, scilicet S. Pauli, S. Joannis Baptistæ, & S. Petri. Templum autem S. Salvatoris, quod & templum S. Bonifacii, sicut veraciter dicitur, miraculi eventu, gratia Salvatoris conservatum est. Est autem Capella contigua templo eidem in honorem S. Crucis consecrata, quam incendium cum omnibus, quæ intus continebantur, consumpsit, excepta imagine S. Salvatoris, in qua hoc miraculum contigit, quod patibulum consumtum est, & clavi & imago tota sine læsione permansit: quam clerici cum populo magna suscipientes devotionis reverentia ad templum de Capella detulerunt, & ex hoc eam in summa veneratione habuerunt.

CIO. C. LV. Heribertus Episcopus Trajectensis obiit, post cujus obitum eligendo Episcopum grandis discordia tam inter clericos quam inter laicos facta est, aliis Fredericum filium Adolphi Comititis de (1) *Honcle*, aliis Hermannum Præpositum S. Gereonis de Colonia eligentibus, Comites siquidem ecclesiæ omnes, Gelrensis Henricus, Hollandensis Theodoricus, Hermannum investire instantissime laboraverunt. Omnes autem ministeriales & cives Trajectensis civitatis, & Da-

(1) *De Hamel* habet Beka, *Heda de Havel*, Jo. à Leydis *Annal. lib. 17. cap. 19.* Chron. Magn. Belgic. *de Heuvel*. Interpres Bekæ Belgicus habet *Frederic mit syn bovel*, id est, *Fredericus Gibbosus*. Otto Frisingensis, qui æqualis eorum temporum, simpliciter vocat Fridericum Adolphi Comititis filium, *lib. 1. de gest. Frid. Barbaroff. cap. 62.*

ventriæ, & omnes agri cultores, cujusque officii homines Frederico devotissime favebant, adeo ut & rerum suarum dispendium, imo vitæ periculum, pro eo subire non dubitaverunt. Sed pars nobilium, ut solet, alteram depressit, & Comes Hollandiæ bellica manu Hermannum in Episcopatum introduxit. Demum uterque Episcopus cum suis fautoribus Leodium ad Cardinalis judicium pervenit: cujus judicio Fredericus reprobatus & Hermannus investitus est, (1) Conrado etiam Rege parti ipsius consentiente: sub cujus temporibus, quia lenis &

(1) Quantum tamen negotii facerent Cæsari Trajectenses, quantum item irarum molem, reos censens majestatis, in eos Cæsar effuderit, cum spreto ipso & neglecto persistentes in contumacia Papam hac in re appellassent, non omittit, nec reticet Otto Frisingensis lib. 1. de gest. Frider. Barbaross. cap. 62. Locum ipsum exscribam hic, quo res magis sit in aperto: *Trajectenses, inquit, Fridericum in civitate non sine fastu habebant, Hermannum ejecto. Itaque conductum primo de personarum incolunitate petentes, cum magna multitudine navium à Rbeno per Wal fluvium, qui ab eo scissus ipsius brachium esse nascitur, veniunt. Quos Rex in causa ponens, ad pacemque cum adversariis suis sine litis contestatione revocare volens, cum hoc modo procedere non posset, tandem eis juris distractionem obtulit. Illi viaticum redeundi postulaverunt, dicentes: Se eo quod causa ipsa tanquam ecclesiastica ad ecclesiasticum judicem, id est, ad aures summi Pontificis translata esset, respondere coram cincto iudice non posse. Contra quos, utpote adversus Romanum Principem agentes majestatis reos, quia in continenti propter prestitum commeatum ulisci non valuit, acerba Rex usus conquestione, mox etiam pro bujus temeritatis debita vindicta sumenda, ad civitatem ipsorum processisset, nisi quod propter quorundam Noriconum Comitum insolentiam in eandem revocabatur provinciam. Acta hæc Noviomagi, ut idem paulo ante. Cujus fides hic eo fortior, quod disceptationi etiam præsens interfuit: Igitur, inquit, Conradus Rex tam de subrogatione Colonienfis, quam super determinatione illius controversiæ, quæ in Trajectensi ecclesia agitabatur, examen laturus, inferiores Rbeni partes adiit, habens secum ex Bajoaria Ottonem Frisingensem, ex Saxonia Albertum Mynensem Episcopos &c. & mox: sicque ad Noviomagensis palatium Trajectensium causam judicaturus venit. Vicit tamen Cæsar. Nec inultam reliquit insolentiam illam nimiam successor Fredericus. Idem d. lib. cap. ult. Inde in Gallias rediens Trajectensium negotium, revocatis omnibus ad subjectionem Hermannus, cum Imperii honore terminavit: ac ne aliquis in posterum ejus facti scrupulus haberetur, à Romana sede ratificationem obtinuit.* Idem lib.

456 WILLELMI MONACHI & PROCUR.

& nimium simplicis animi erat, cædes mutuae, homicidia etiam in præsentia ejus fiebant, nec curavit judicium facere, nec Trajectenses, qui duris nunquam constringi poterant, vel possunt Prælati, coercere potuit.

CIO. C. L. Obiit Theodoricus (1) duodenus filius Theodorigi Comitis & Sophiæ.

CIO. C. LII. Conradus Rex (2) obiit. Fredericus successit.

** Sensus
hic non
constat.

CIO. C. LIV. Fredericus Rex cum pauca militum manu sed strenua & nobili Romam profectus, ab Adriano Papa, sicut condecens erat, benigne susceptus est, & missa celebrata nescientibus Romanis in Imperatorem consecratus. Quo cognito, Romani obsederunt eum, ** & vicissim eum, ni Germani bellicosi naturaliter gladio sibi viam per medios hostes fecissent, quorum alii gladiis prostrati, alii calcibus equorum contriti, alii in Tiberim submersi sunt. Imperator autem sine grandi vulnere & damno suo viriliter ** invasit.

** An
evasit?

CIO. C. LV. Frisones (3) de Drecherne fines Comitatus Hollandensis invadentes villas quasdam exusserunt, inde procedentes ad villam, quæ (4) Schaden dicitur, pervenerunt. Quibus occurrentes milites de Haerlem & villa (5) Okerthorpe in fugam eos compulerunt, & festinantes ad sua infinitam multitudinem scilicet circiter nongentos homines sine defensore peremerunt.

CIO. C. LVI. Dum divina mysteria Trajecti in ecclesia civium, quæ in honorem B. Mariæ virginis consecrata est, celebrarentur

lib. 2. de gest. Freder. Barbaroff. cap. 4. Debinc Trajectensium contumaciam, qua in patrum suum Conradum usi fuerant, ulturus inferiores Rheni partes adiit, ipsisque pecuniaria pœna multatis, ac Herimanno Episcopo confirmato, ad superiora remeando Sanctum Pascha Colonia Agrippinæ celebravit.

(1) Plin. partus duodeni, quibus numerosissimi

(2) Auctarium Affligemense apud Miræum ad h. Ann. Conradus Imper. diem ultimum claudit, cui successit Fredericus consobrinus ejus.

(3) Legend. de Drechtere. Beka in Herbert. At Frisii, quos Drechteros appellant, loca aliquot exurentes rebellaverunt. Regio eorum Drechterambacht in charta Ann. 1299.

(4) An Schagen?

(5) Exdorp. Jo. à Leydis lib. 17. cap. 21. Opdorp Beka in Herimanno. Alii aliter. Vid. Buchel. ad Bek. ibid.

tur & pauperes in offerendo presbyterum nimis inquietarent, custosque pauperes virga depelleret, eadem virga pyxidem, quæ super altare cum corpore dominico pendebat, percussit, & inter populum dispersit. Sequitur è vestigio mors subitanea Episcopi Trajectensis Hermannî, & impletum illud Apostoli: *Inter vos multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Cui successit Godefridus; qui sine discordia aliqua investitus est, quia in Imperatoris Friderici Trajecti † consistentis præsentia guerram fieri non permisit.

C13. C. LVII. Theodoricus Comes Hollandiæ IX. filius Florentii Crassi Comitis & Petronillæ obiit, cui successit Florentius filius ejus.

C13. C. LX. Ministeriales Trajectenses firmissima conjuratione invicem ad servandum jus suum conjuraverunt, & multi ex optimis eorum homines Henrici Comitis Gelrensis, ut eis auxilio fieret, facti sunt. Cujus auxilio freti * Episcopum Godefridum in terrâ episcopali obsederunt, & cepissent, nisi adjutorio & consilio Theodorici de Clivo evasisset. Egressus autem adversus omnes cives Trajectenses & ecclesiæ ministeriales in iram exarsit, & turrin suis militibus munivit, ex qua plurimi civium balistis, sagittis, & etiam lapidibus vulnerati & occisi sunt. E contra Comes Gelrensis cum ministerialibus, civibus, & militibus suis instantissime consurrexit; & multis incursionibus eos, qui turrin tuebantur, & parti Episcopali favebant, inquietavit, adeo ut utramque domum Episcopi, scilicet hiemalem & æstivalem combureret, & mangelas ad turris destructionem præpararet. Episcopus vero imploravit auxilium Comitis Hollandiæ Florentii, monens eum, ut fidelium & hominum sincerorum adjutor in oportunitatibus existeret, & gloriam ejus vitamque servaret. Comes vero videns eum angustiiis circumdatum, & omnibus auxiliis destitutum, collecta militum & manuum multitudine copiosa, & adjuncto maritimo * aggressi, & in Dominico populo plus quam oportuit, auxiliator Episcopo fuit.

* Forte,
aggers.
Sweet.

† Jo. à Leydis lib. 17. cap. 22. Post obitum Hermannî Antistitis Fredericus Imperator Romanorum Trajectum descendit, & discordem electionem Capitulî intercept.

* Hæc de re nihil. Nec Joann. à Leydis quicquam. Hæc paucis rem attingit.

Tom. II.

M m m

fuit. Castrum enim *Woerden* firmavit, & impositis militibus suis, & sagittariis, & Flandrensibus totam circumcirca regionem incendio vel rapinis depopulatus est. Cum autem tum à Comite tum ab Episcopo civitas Trajectensis plurimum arctaretur, à Comite Gelrensi defensa est. *Theodoricus* de *Batenborch* ibi cum suis electis & audacissimis militibus affuit, & cum eo multi milites & armigeri solidorum pactione convocati, qui multotiens urbem egressi assultus frequentes & incursum adversus milites Episcopi & Comitis *Florentii* habuerunt. Interea Trajectenses auxilio Comitis Gelrensis † mangelas constituentes turri applicuerunt, eamque quotidie lapidibus impetentes destruxerunt, instantissime annuentibus ad hoc * mangelibus, & cuiusque officii hominibus. Perduravit autem hæc discordia à festivitate Sancti Mauricii usque ad festivitatem Sancti Joannis Baptiste, & tunc demum mediante Episcopo Colonienfi *Reynaldo* ex jussu Imperatoris *Frederici* sedata est.

† Frequens
medio
ævo vox.
Mangelas
sunt machinæ.
Unde &
vox est
detorta.
* *Magistratibus*.
Sweet.

CIO. C. LXI. Dominus *Walterus* Abbas, bonorum memoria dignus, post renovationem ordinis, & status Egmondensis cœnobii, post constructionem & ornatum templi, post claustrum & omnium officinarum ædificationem, post fratrum de parvo numero in magnam congregationem, obiit x. Kal. Decemb. cum præfedisset ecclesiæ annis triginta & uno, mensibus duobus, diebus xx. uno, cui successit *Wiboldus* Abbas. Eodem anno Frisones de (1) *Drethem* cum Comite Hollandiæ pactum pacis inierunt post xxx. annorum & amplius discordiam. Homines Frisones sub una pace fuerunt.

CIO. C. LXII. *Florentius* Comes Hollandiæ x. sororem Regis Scotorum nomine *Adam* cum magno apparatu advectam duxit in uxorem. Eodem anno idem Comes inspiratione divina compunctus recognovit patrem suum in hoc errasse, quod Capellano suo *Schidboldo* (2) Flondirghen ecclesiam suam violenter abstulerat, quam ei post juste tradiderat, & obtulit eam cum fratre suo *Roberto* ecclesiæ Egmondensi, quam quondam *Arnulphus*

(1) Leg. *Drechtère*.

(2) Leg. *Flardinghe*, ut in charta Theodoric Comitis Ann. 1083; apud Miræum Cod. piar. don. cap. 62.

nulpbus Comes cum filiabus suis eidem ecclesiæ Egmondensi contulerat.

C13. c. LXV. Imperator Fridericus Traiectum veniens Episcopum Traiectensem Godefridum, & Florentium Comitem Hollandiæ, post grandes inimicitias reconciliavit.

C13. c. LXVI. Frisones (1) Occidentales, qui habitant trans vadum, transeuntes in multitudine gravi, armati ut solent galeis clavatis, clypeis, mucronibus, & venabulis, in agros oppiduli, quod *Alcmaer* dicitur, conscenderunt, quarum enormi multitudine visa, omnes, qui Alcmariensibus ad auxilium venerant, se subtraxerunt, & solos cives vici illius ab hostibus conclusos in extremo vitæ periculo reliquerunt. Frisones autem omnes domos eorum omni supellectile jam dudum evacuatas combusserunt, nihil ædificii relinquentes, **excepta** ecclesia, cui ex (2) omni consilio pepercerunt. Ipsi autem Alcmarienses videntes se alieno destitutos auxilio accensi sunt viriliter & constanter pugnare pro patria, & fere (3) octingenti viri electissimi omnes adversa fronte occisi felici, ut speramus, compendio pro morte vitam mercati sunt. Si enim pugnare pro patria virtutis est; pro patria mori (4) felicitatis. Hoc autem extravisivum cædis vel incendii Frisones fecerunt in vindictam injuriæ, quam consortes & concives eorum. Frisones de *Schagen* (5) eodem anno post natalem Christi passi sunt à militibus de Haerlem, & sociis eorum, qui domos illorum combusserunt, jumenta abduxerunt, & ipsos homines quasi pecora inermes & improvisos lanceis & gladiis per-

(1) Orientales. Jo. à Leydis lib. 18. cap. ult. cum infinitis præliatoribus vadum transeuntes, ibid. vadum Ockenword transeuntes. Beka ad h. Ann. Memoriam loci, ut Buchelius ibi putat, servat locus *den Ottendyk*, haud ita longe ab Alcmaria.

(2) Leg. communi.

(3) Octuaginta. Jo. à Leydis d. loc. Beka ibid.

(4) Felicitas est. Jo. à Leydis d. loc. felicitatis est. Beka ibid.

(5) Beka ait pridem, non autem eodem anno. Verba ejus hæc sunt: solam quidem ecclesiam incombustam de communi beneplacito reliquerunt, ita quod nongenti Frisones sufficienter essent ultii, qui pridem à militibus de Haerlem, ut prædicitur, sunt occisi. Respicit ergo ad id, quod & ipse & quod Auctor habet supra ad Ann. 1155.

M m m 2

perfoderunt, vel captos minus quam decebat, misericorditer tractaverunt.

CIC. C. LXVII. Mulier, quæ cæca de Aquisgrano veniens ad S. Adelberti cœnobium, in itinere meritis ipsius sanata est. Eodem anno in villa Egmonda natus est agnus unum caput habens & duas partes posteriores, sex pedes, & duas caudas, qui visus à multis cunctis intuentibus spectaculo fuit, & cum portentum aliquod soleat portendere vel significare, creditum est quibusdam per duas agni partes significari Comitatum Hollandiæ scilicet & Frisonicum, quia cum uterque ad eundem pertineat Comitem, dividitur tamen plerumque inter se per hostilem discordiam. Utriusque populi confinium & quasi divisio est villa Egmondensis, ubi apparuit monstrum discordiæ & divisionis, quæ ipso tempore tanta fuit, ut alter populus alteri vicissim & vitam & omnia sua, si posset, auferre non dubitaret.

CIC. C. LXVIII. Florentius X. Hollandiæ Comes brumali tempore cum maxima manu militum & peditum veniens in villam, quæ *Schoerle* dicitur, Frisonibus contiguam deliberavit, & consilium iniit, qualiter eosdem Frisones exeuntes bello aggrederetur. In ea mora deliberationis quidam electissimi milites, vel privati homines constantes & audacissimi, impetum animi sui non ferentes inertes in aquis Comite dissuadente profilierunt, & villam Frisonum, quæ *Schagen* dicitur, incenderunt, Frisones autem in insidiis positi domorum suarum jacturam facilem habuerunt, dummodo inimicos suos concluderent, & reditum illorum interciperent. Cumque hostes insidiis pridem intenti ea, quæ retro fuerant, obliviscentes in anteriora conscenderent, & quasi fugientes persequerentur * de latibulis egressi Frisones, vias quibus erant redituri, occupaverunt, & redire parantibus maxima multitudo constipati in faciem relliterunt. Sed quidam militum denso agmine facto animam suam ponentes in manibus suis in confertissimos hostes irruperunt, & illæsi ad Comitem redierunt. Alii omnes exceptis paucissimis captivatis occisi sunt, & facta est (1) magna strages electissimo-

* Locur
hic, unde
incipit
manu-
scriptum,
quo usus
sum.

(1) al. maxima.

rum virorum. Ex his nobiles & probi corruerunt milites, Simon de Antwerpia juvenis incomparabilis pulchritudinis, Wilhelmus de Vorholte, (1) Baldranus de Haerlem, Gerardus Dapifer, Florentius (2) Rust, Alardus de Egmonda, Bruno de Kasterkem, Gerardus (3) juvenis de Montre, (4) Everardus de Norteke. Corpora vero occisorum diversis confossa vulneribus Egmondam ad tumulandum relata & laicis & monachis maxime Comiti lamentabile præbuerunt spectaculum. Nec elapsus est integer annus ab agni spectaculo ad spectaculum defunctorum. Contigit autem hæc cædes xi. Kal. Febr. die S. Vincentii martyris, quæ erat feria secunda.

Anno cto. c. lxxix. videlicet Alexandri iii. Papæ xliii. Fresones occidentales in magna multitudine vadum (5) *Rekere* transeuntes (6) *Alcmare* iterato in die Sancti Ypoliti, quæ solempnis apud ipsos est, combusserunt, sed non talem, qualem prius, suæ voluntatis successum habuerunt. Obvium eis est fortiter à vulgo circumcirca commoranti, & à paucissimis militibus viriliter illos conterentibus. Duæ præterea naves ex latere de villa, quæ dicitur * *Bukle*, cum grandi impetu properantes timorem eis & suspicionem magnarum insidiarum incusserunt, & occisis ferme xxx. fortissimis ex eis, omnes à maximo usque ad minimum in fugam inclinatis & dejectis insequi potuissent, major copia fuisset, vel sagittarii Flandrenses, qui ipso die advenerunt, aliquantulum maturius affuissent, dies illa Fresonum procul dubio facta fuisset exterminium, ut posteritas de hoc potuisset narrare filiis filiorum suorum.

Eodem

* *Al.
Buble,
Al. Bob-
le, pro-
pe Alc-
mare.*

(1) In margine erat, *al. Brandanus*. Verbo autem *dapifer* superscriptum erat *Drossart*. Alii *Schenker*.

(2) *Roescher* est apud *Bekam*. *Ruych* apud Joann. à *Leidis lib. 18. cap. 7.*

(3) de *Jonghe*.

(4) *al. Evert van Norteke*. *Noortwyck* est apud Jo. à *Leydis d. loc. Noortigbem* apud *Sweertium*. *Nortich* apud *Bekam*.

(5) unde *Rekerlanden* by *Alcmare*.

(6) Vetustissima urbs. Hæsit nomen ab *Almari* lacu ei vicino, ut quidem putat *Brouwerus* ad verba hæc vitæ S. Bonifacii, *Cum ipse electus Dei Bonifacius martyr post tredecim annos peractæ in Fresonia prædicationis, quibus in Australi parte lacu Almari &c. sessionem suam peregisset &c.*

M m m 3

Eodem anno obiit Cuniza piæ memoriæ Abbatiſſa prima in Rinsburgh, literarum ſcientia & ſacundiæ gratia mirabilis, religione gravis, carnis nobilitate inſignis, (*) ſoror Fretherici Comitſ de * Bickle, matertera Chriſtiani Archiepiſcopi Moguntiacenſis. Cui Bonifacia ſucceſſit. Eodem anno Philip-pus Archiepiſcopus Coloniſenſis ordinatus eſt.

* al. Bil.
ke.

(2) Hujus Papæ Alexandri tempore maximum ſciſma fuit Romæ, & ejectus eſt Conventus Sancti Anaſtaſii, & Abbas Sancti Pauli eundem locum ſibi uſurpat per Regem ſciſmaticum, qui locus per Alexandrum eſt reſtitutus. Hic Papa Fredericum Imperatorem ad concordiam revocavit, qui tunc illos ſciſmaticos Papæ contrarios manu tenebat. Hic Papa duo Concilia ordinavit, unum Turonis, & aliud Romæ, quo Fredericum Imperatorem, & Emanuel Conſtantinopolitanum, & Wilhelmum Cicum & Lombardos ad concordiam convocavit. Hujus tempore per xv. annos magni terræ motus fuerunt per loca, ita quod civitas Antiochena, Tripolis, & aliæ civitates quamplurimæ ſunt everſæ, & plus quam xx. millia hominum ſuffocavit (3) Hic Papa vicit quatuor ſciſmaticos, qui ſe falſo Apollolicorum nominibus appellabant, quorum tres pres-

(1) Perperam apud Sweertium Comitſ de Weke, ut & perperam, quod ſequitur, *amita cariffimi Epſcopi*. Longe illud rectius Chriſtiani Epſcopi. Godefrid. Monach. ad Ann. 1271. *Imperator Chriſtianum Moguntinum Archiepiſcopum in Italiam miſit*. Meminit Comitſ de Bickle Canonici Coloniſenſis electi contra Henricum Bavarum Epſcopum Trajectenſem Hortenſius lib. 5. *biſt*. Meminit etiam Pontanus *biſt*. Gehr. lib. 11.

(2) Apud Sweertium hac de re nihil. Nec ſequentium etiam quicquam uſque ad Ann. 1172. *verb*. Eodem anno Dux Saxonie Henricus multis comitatus mililibus, &c.

(3) Platina in vita ejus in *fin*. *Romæ moritur ſublatis prius è medio quatuor ſciſmaticis Pontificibus: quorum ſeditionibus eccleſia Romana ſere ſubverſa eſt*. Sed trium apud Platinam nomen tantum invenitur, Octaviani, qui & Victor dein dictus, Guidonis** Cremonenſis, & Joannis Sarnienſis. Quarti meminit in Chronico Martinus Polonus; *Hic vicit, ait, quatuor ſciſmaticos, Octavianum, Guidonem Cremonenſem, Joannem Strumensẽ, & Landonem*. Primus fecit ſe vocari Victorem ſecundum, Secundus Paſchalem tertium, Tertius Calixtum quartum, Quartus Innocentium.

** Leg.
Cremonenſi.

presbyteri Cardinales (1) morte perierunt. Hic papa Papiensem Episcopum crucis & pallii dignitate privavit, quia Frederico Imperatori in ecclesiæ persecutionibus adhæsisset. Hic Papa cum omne patrimonium beati Petri per Imperium & scismaticos occupatum fuisset, in Franciam transiit, ibique celebrato Turonis solempni Concilio per mare ad urbem rediens, cum Messanæ applicuisset, Rex Cyciliæ Willelmus non solum quia Papa, sed ipsum etiam Dominum, à quo Regnum tenebat, recognoscens eum debito honore prosecutus est.

Imperat hoc tempore *Fredericus* primus. Hic * primo suæ promotionis anno octies jam transacto Romam veniens civitatem Tyburinam reædificari præcipit. A quo sequenti anno Spoletum destruitur. Cujus tempore sol obscuratus est parum ante nonam, qui diu post horam nonam in eodem statu legitur permanisse. Quo anno fames fuit tam valida, quod rubum grani pro xx. sol. Parmensibus vendebatur. Iste *Fredericus* largus, & strenuus, facundus & nobilis, in omnibus scribitur gloriosus. (2) Cujus tempore Edissam civitatem Rex Alapiæ cepit, Francosque ibi captos aut morte aut servitute dampnavit. Archiepiscopum quoque civitatis, ducem gregis cum omni clero, quia fidem abnegare noluerunt, in media urbe coram se decollari fecit. Sic ergo *Edissa* civitas Christo dedicata, *Thoma* Apostolo prædicata, modo est à gentibus novorum martyrum sanguine purpurata. Hujus tempore floruit in Francia magister *Petrus Comestor*, qui utriusque testamenti paginam, historiamque, quæ dicitur Scholastica, compilavit.

* al. porro.

Anno

(1) Legendum est *morte pessima*. Omissum est per incuriam illud *pessima* à typotheta. *Martin. Polonus ibid. Eorum tres fuerunt presbyteri Cardinales, qui omnes per Papam excommunicati mala morte perierunt.* Pessimam vocant, & malam mortem eorum, qui exclusi piorum cætu, qui traditi Sathanæ, indigni ultimo & quovis alio humanitatis officio.

(2) Alapiæ non tantum, (quæ vulgo jam *Aleppo*, Syriæ urbs Comagenæ, ut scribit *Cotovicus itiner. lib. 3. cap. 23.* olim *Beræa*, seu ut alii *Hierapolis*, ut *ibid.* *Cotovicus*, & du Cange ad *Nicephor. Bryennium* p. 315.) verum etiam Rex *Musulæ*. *Musulæ* olim *Ninive*, & metropolis Regni *Assur*, ut scribit *Willelmus Tyrius lib. 16. bist.* *Edeffa* olim *Rages*, civitas trans *Euphratem*, ab eodem flumine distans itinere unius diei, ut idem *ibid.* Nec capta hæc tempore *Frederici*, sed ut idem *Willelmus Tyrius Ann. 1142.* quo sceptris potiebatur Imperator *Conradus*.

* al. *Regem Angliæ in Normanniam.* Albertus D. Laurentii, & Theodoricus D. Vitalis presbyteri Cardinales, Amplissimi ordinis Legati.

Anno ciro. c. lxx. ætas ferventissima fuit. Eodem anno circa festum omnium Sanctorum ventus maximus erat, quem inundatio maxima secuta est, adeo ut usque ad muros civitatis Trajectensis fluxerit mare, & refluxerit, & piscis ille tum marinus, quem *Bollek* vocant, circa muros ejuldem civitatis captus sit. In Kenemaria etiam tum inundatio illa ex improvviso desæviit, ut submersis jumentis vix mulieres & viri in trabibus domorum suarum vitam suam & parvulorum suorum conservarent, & nisi quidam benigna compassione navibus Dimensibus subvenissent periclitantibus, multi naufragio periissent. (1) Eodem anno *Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus pro Christo martyrizatus est iv. Kal. Januarii, de quo magna & omni admiratione stupenda referuntur miracula, de resurrectione mortuorum, de cæcorum, surdorum, claudorum, paralyticorum, & leproforum frequentissima sanatione; ut antiquis Sanctis in nullo videatur dissimilis. Propter cujus necis excusationem Rex Angliæ solempnes nuntios misit ad Alexandrum Papam, qui pro ipso in animam suam jurarent, & sic de prædicto facto Regem excusarent. Sed Alexander in Tusculana civitate receptis nuntiis & auditis duos Cardinales ad * partes Galliarum misit, ut Regis innocentiam comprobarent. Coram quibus Rex juravit, quod nunquam de suo jussu vel consilio fuerit inter-

(1) *Thomas* hic, cognomento *Becquetus*, quod cleri immunitatem edictis Regiis nequaquam territus tueretur vehementius, in odium Regis Angliæ *Henrici II.* & offensam incurrit, quam cum fastu, audacia, & animi impotentia Regi semper rebellis in immensum auxisset, ab aucupantibus Regis gratiam tandem capus occubuit. Nec propterea tamen martyr. Non pro Christo *cessit*, sed pro clero, cujus potissimum amplificandæ potentia, quantum posset, intentus. Martyrem non facit poena, sed causa, ut recte *Augustin.* ad *Psal.* 34. *Nam si poena, inquit, martyres faceret, omnia metalla martyribus plena essent, omnes catena martyres traherent, omnes, qui gladio feriuntur, coronarentur. Ergo discernatur causa.* *Es.* *Difens. de mort. Henr. VII. sect. I. §. 48. in not.* Nec *quis* *cepit* fuit Rex Angliæ *Henricus VIII.* cum thecæ, quæ supra modum auro & gemmis exornata, reliquias ejus iussit eximi, & omnes flammis incendi. *Sleydan. lib. 12. bist. ad Ann. 1538.* De miraculis quod adjectum hic, credat qui vult. *Exempla* habet *Godefrid. Monach. ad Ann. 1172.*

interfectus. Sed quia occasione turbationis, quam erga eum habuerat, interficitur, Rex pro illo mox obtulit cc. milites ultra mare ibidem per annum moraturos, se ipsum cruce signans, infra triennium transfretaturus.

Anno c13. c. LXXI. nocte natalis Domini crebra fulgura micuerunt.

(1) Anno c13. c. LXXII. hyemps mollissima fuit, in tantum, ut vix duobus continuis diebus glacies aliqua duraret, & omnia ante solitum veris tempus in germen prorumperent, & volucres, ut dicitur, circa purificationem Sanctæ Mariæ ova & pullos in multis locis foverent. Eodem anno Dux Saxonie *Henricus* multis comitatus militibus & ministris cum multarum apparatus divitiarum Iherusalem profectus sepulchrum Domini & loca Sanctorum sua munificentia honoravit, & magnifice susceptus à Rege & Patriarcha cum honore rediit ad propria. Eodem anno *Henricus* Comes de Arnesberch generum suum

(2) *Ottonem* fratrem *Florentii* Comitis captum in vinculis & carcere detinuit, nec ulla ratione relaxare voluit, donec vel fidei promitteret, vel fidejussores daret se non invasurum res suas, nec quicquam ablaturum, exceptis his, quæ in dotem sibi suæ accepisset. Eodem anno obiit *Theodoricus* Comes de Cleve, statura & facie venustissimus, divitiis & necessariis habundantia superaffluens, dulcis alloquio, omnium ad se pertinentium, quod rarum est in divitibus, defensor magis quam oppressor. Eodem anno Episcopus * *Ypporien-* sis *Remundus* ecclesias multas in Orientali & Occidentali Frisia dedicavit, veniensque *Egmundam* Capellam Sancti Michaelis & Sancti Nicholai consecravat.

Anno c13. c. LXXIII. hyemps validissima & pene nivis
expers

* Forſan
aut *Hip-*
pomenſis
aut *Hip-*
poregien-
ſis. Apud
Sweer-
tium est
Hippo-
nenſis.

(1) De his, quæ sequuntur usque ad Ann. 1276. apud *Sweetium* nihil.

(2) *Otto* hic secundogenitus *Theoderici* vi. avunculo suo cæso *Ottone* Palatino, de cujus genere *Buchelius* ad *Bekam* in vita *Hereberti*, factus Comes de *Benthem*. Jo. à *Leydis* lib. 17. bist. cap. 15. *Otto* Palatinus vir nimia venustatis ab *Hermann*o Comite de *Staelwyck* indigna morte peremptus est. Quo sepulto *Otto* de *Hollandia*, filius *Sophie* Comitissæ *Hollandiæ* secundogenitus Comitatum de *Benthem* jure hereditario suscipiens, Comes de *Benthem* effectus est.

Tom. II.

N n n

expers fuit. Eodem anno (1) Sophia Comitissa Hollandiæ cum filio suo Ottone & Ysbrande de Haerlem Iherusalem petiit, & eodem anno rediit. Eodem anno dominicum corpus in duabus ecclesiis civitatis Trajectensis furto ablatum est, (2) scilicet in ecclesia vulgi, quæ dicitur Sanctæ Mariæ, & in ecclesia S. Jacobi. Nec ulla ratione, multa & diligenti inquisitione facta, & precibus ad Dominum fufis, quis hoc egerit, potuit reperiri.

Eodem anno repente v. r. Idus Maji feria quinta secuta est plaga maxima diluvii cum tanto impetu decurrentis, qualem nunquam Trajectensium aliquis viderit, & omnibus, quæ in agris reperit, depopulatis plurimum civibus horrorem incussit, omnibus contra nitentibus, & frustra aggeres opponentibus, eventumque novi exitii cum stupore & timore expectantibus.

(1) Theoderici v. r. vidua, Florentii III. mater, & Ottonis Comitis de Benthem. Princeps admodum religiosa, ter devotionis causa profecta Hierosolyma, ibi &, ut sequetur mox, tandem mortua & sepulta. Chronic. Hirsaugiense apud Trithemium ad Ann. 1157. *Claruit bis temporibus in Hollandia Sophia Theoderici Hollandiæ Comitis uxor, mulier sancta, & in Christi amore devotissima, orationibus, jejuniis, vigiliis, & elemosynis continue intenta, quæ miraculis tam in vita quam post mortem claruisse perhibetur. & mox: Tandem vero post multa opera pietatis, cum jam tertio ad visitandum sanctum Christi sepulchrum Hierosolymam esset profecta, sacris locis devotissime perlustratis 6. Cal. Octobr. feliciter in Domino quievit, & in hospitali Teutonicorum in Hierusalem sepulta est.*

(2) Ecclesiam intelligit, quæ jam vulgo de Buerkerck. Olim vulgi, popularis, S. Mariæ, civilis, S. Mariæ minoris, ut habet Beka ad b. Ann. S. Jacobi minoris, ut Jo. à Leydis lib. 18. cap. 8. Anno, inquit, 1173. vivificum corpus Domini nostri Jesu Christi de duabus ecclesiis in Trajecto, videlicet beati Jacobi minoris, & Sancti Jacobi majoris furto sublatum fuerat &c. Sed rectius S. Mariæ aut Mariæ minoris, ut in charta Ann. 1345. *Universis & singulis præsentis visuris seu auditoris Isebrandus filius Sifridi de Texalia presbyter, perpetuus Vicarius, & pro nunc Capellanus, seu Vicegerens in ecclesia Sanctæ Mariæ minoris vulgariter dictæ Buerkerck &c. Onser liever Vrouwen kercke te Buerkerck in charta Ann. 1465. den Eeramen ende bescheydenen Cüreyten, Capellanen, Kerckmeysteren, ende gemeene Parochianen der Parochie van onser liever Vrouwen kercke te Buerkerck binnen Utrecht &c. Ecclesiam civium* vocat supra Willclmum ad Ann. 1156!

tantibus. Quod si tam diuturnum quam impetuosum periculum fuisset, civitas Trajectensis procul dubio non subsistisset. Post triduum vero misericordia Domini manum suspendente aquæ diminutæ sunt, & paulum * deficientes in alveum suum redierunt. Porro in die Ascensionis Domini, quæ proxime secuta est, Abbas ecclesiæ Sancti Pauli *Hildebrandus* nomine verbum Dei prædicans populo hortatus est, & instanter ammonuit, ut generaliter tota civitas jejuniis, vigiliis, processionibus; elemosynarum largitatibus, & orationum humilitate, misericordiam Domini super negligentia Dominici corporis placaret, prædixitque plagam majorem diluvio, nisi id fieret † certissime affuturam. Nec veritate prophetia ejus fraudata est. Eodem enim die circa vesperam incendium exurgens prædictam ecclesiam Sanctæ Mariæ, & totam plateam ejus acerrime invasit, domosque * electissimas penitus consumpsit.

Sic geminato malo devastationis causa latere non potuit, pluribus clamantibus impletum fuisse, quod Abbas Sancti Pauli in verbo prædicationis ipsa die prædixit. Episcopus etiam *Godefridus* in Synodo generali jejunium generale toti civitati & omnibus parrochiis suæ civitatis indixit, ut omnes humili satisfactione, cum clericis laici, senes cum junioribus, divinam placaret indignationem. Ipse etiam Episcopus feria iv. post Pentecosten nudis incedens pedibus cum omni populo à templo beati Martini usque ad ecclesiam beati Jacobi processit, & Sanctorum † divisa loca, clericis letanias, laicis laudes divinas elata voce cum gemitu succinentibus visitavit, bonum relinquens exemplum pœnitentiæ & satisfactionis; siquid talis negligentia uspiam contigerit.

* Eodem anno x i. Kal. Augusti (1) dedicatum est templum Sancti Martini in Trajecto à quatuor Episcopis, scilicet Philippo Colo-

(1) Atqui ab Adelboldo & constructum & dedicatum. Supra ad Ann. c i s. x x i i i. Verum est, sed combustum, Ann. i i 48. ut supra Auctor ad eum Ann. Et rursus hinc dedicandum. Unus non dedicabat. Opus pluribus, ut apud ethnicos, §. 8. *Inst. de rer. divis.* Ovid. i. *Fast.*

Templa sacerdotum vite dicata manu.

Duodecim intererant dedicante Adelboldo. Supra ad Ann. 1025. Sex & triginta Patriacha Aquilejense. Chronographus Saxo apud Leib-

* al. *st-
fuentes.
Beka ha-
bet vo-
suentes.*

† al. *ci-
tissima.*

* *partem
civitatis
maxi-
mam.
Beka.
Rogo;
non po-
tes ipse
videri in-
cendisse
tuam
Pontilia-
ne, do-
mum.
† al. di-
versa.
* Non
habet
hzc
Beka*

Coloniensi, Godefrido Traiectensi, Remundo Ypporiensi, & à quodam Episcopo nomine Martino. Ab eisdem (1) dedicata est ecclesia Sanctæ Mariæ & Sancti Stephani in *Oltbwic* VIII. Kal. Augusti.

* Henri-
cus
Henrici
filius Rex
Angliæ
salutatus.
Major. ad
Ann. c13.
c. LXXIV.

* Eodem anno filius Henrici nomine H. adversus patrem suum consurrexit, multis & fortibus animatus adjutoribus scilicet Franciæ Ludovico, (2) Franciæ Willelmo, Comite Roberto, Comite Flandrensi Philippo, & fratre ejus Comite Bononiæ Matheo,

Leibnitium ad Ann. 1012. *Ecclesia Bavenbergensis à Patriarcha Aquilejensi & xxxvi. Episcoporum ministerio consecrata.* Vix occurrent aut nunquam pauciores quam tres. Ab uno nec ecclesia nec Episcopus consecrandus. Vitio dat Lanfrancus Hiberniæ Regi Terdelvaco quod id fieri pateretur. *Inter multa, inquit, epist. 38. quæ placent, relata nobis sunt quedam, quæ displicent, videlicet, quod Episcopi ab uno Episcopo consecrentur.* Add. Annal. Fulden. ad Ann. 870. Nec si unius tantum occurrat mentio, ut fateor interdum fit, excludi plures existimandum. Unus sæpe est qui rem agit presentibus tantum ceteris. Godefrid. Monach. ad Ann. 1168. *A Godefrido Traiectensi Episcopo Colonia ordinatur in Archiepiscopum presentibus octo Episcopis.* Vicini vulgo aderant. Et hi inprimis, & inter ceteros potissimum suffraganei, cum Archiepiscopus consecrandus. Idem ad Ann. 1209. *Theodericus ergo Coloniensis electus sabbato post Pentecosten à Theoderico Traiectensi Episcopo in presbyterum ordinatur, & sequenti Dominica, id est, octava Pentecostes à Goardo Leodicensi Antistite presentibus suffraganeis suis in Archiepiscopum consecratur.*

(1) Vulgo jam *Outwyck*. Apud Sweertium est, *Aldwyck*. Claustrum jacta jam fundamenta Ann. 1131. à Mechtilde Burggravina Traiectensi, Arnoldi conjuge van den Goye. Pontificiis autem non insolens dedicare eandem ædem pluribus simul Sanctis. Ægid. Aur. Vall. monachus bist. *Leodiens. lib. 1. cap. 1. eandem ecclesiam dedicavit in honorem beate Mariæ semper virginis & Domitiani confessoris atque Pontificis.* Gesta Aldrici Episcopi apud Mabillon. cap. 2. *Fecit quoque atque sacravit jam dictus Pontifex in superiori & in dextra parte ipsius ecclesiæ aliud altare in honore Sancti Stephani, & S. Vincentii, & Sancti Gervasii, Sanctique Privati, sive Sancti Quirici, atque Sancti Naboris, nec non & Sancti Nazarii martyrum Christi &c.* Contra olim ethnici uni tantum dedicabant. Liv. lib. 27. *negabant unam cellam amplius quam uni Deo recte dedicari, quia si de cælo tacta, aut prodigii aliquid in ea factum esset, difficilis procuratio foret.*

(2) Legendum *Scotia Willelmo*. Chronica de Mailros ad Ann. 1113. *Rex etiam Scotorum Willelmus vetera damna novo conflictu resarcire*

theo, qui in congressu bellico obiit. Ad quem vindicandum Comes Philippus cum plurimos armatos trans mare misisset, milites electos (1)

. Anno Domini cto. c. lxxvi. obiit Sophia Comitissa Hollandiæ. Hæc relicta omni frequentia (2) cognatæ nobilitatis pro Christo exulans tertio postquam Iherosolymis est profecta ibidem moritur, & ad hospitale, quod est Teuthonicorum, sepelitur. Hujus nobilissimæ matronæ, qualis apud Deum & homines conversatio fuit, præter illam in Dei laudibus vigiliarum mirabilem instantiam & indeficientem elemosynarum manum, vere pauperum altera Dorcas, quæ faciebat illis tunicas & vestes, testis est templum Rinsburgense, quod à fundamentis jecit, & feliciter consummavit. Nec etiam claustrum Egmondanum beneficiorum ejus immune fuit, quod devote dilexit & honoravit, ne prædecessoribus suis inferior haberetur, Sancti Adelberti. Cujus meritum quale fuit apud Deum vel in hoc miraculo perpendi potest, quia cum in reditu esset viæ Sancti Jacobi incidit in latrones, qui viæ ejus comites seorsim ductos extractis longis cultellis, sicut ejusmodi hominibus consuetudo est, lateri suo appendentibus, cum occidere temptassent, minime potuerunt, licet cultellos vi tota in ipsos

cire sperans bella immania per consilia iniqua contra cognatum & Dominum suum Henricum Regem Angliæ instaurat. Comes Robertus frater fuit Regis Franciæ. J. Brompton ad d. Ann. Rex Franciæ convocatis Comite Roberto fratre suo, Philippo Comite Flandriæ, Matheo fratre ejusdem, Comite Boloniæ. Matheus in obsidio castri de Driencurt sagitta ictus occubuit. Idem Brompton ad dict. Ann. Matheo Comite Boloniæ fratre Comitissæ Flandriæ prius ibidem ictu sagitta ad mortem vulnerato, qui postquam castellum redditum fuerat in Flandriam delatus obiit. Add. Auctar. Aquicinct. apud Miræum ad d. Ann.

(1) Supplet quod hic deest dictum Auctarium ad Ann. 1174. Ludovicus Rex Francorum, Henricus & Richardus, filii Regis Angliæ, cum Philippo Comite Flandriæ contra præfatum Regem iterum insurgunt. Pars vero quedam exercitus Flandriæ instinctu Roberti Cameracensis electi, Angliam depredatura, trans mare mittitur: quorum alii marina tempestate quassati, alii vero ab Anglis militibus viriliter suscepti, & ignominiose repulsi, cum dedecore ad propria sunt reversi.

(2) Emendandum hinc quod minus recte apud Sweertium signata nobilitatis.

iplos impegissent. Unde latrones in admirationem conversi tanti reatus veniam pedibus ejus prostrati rogaverunt, & ipsa rei eventum admirata, quod petebatur, clementer indulgit. Et hoc rumore longius diffuso ab omnibus ammirabilis habebatur. Hoc ex ejus relatione dictum & certificatum sit, qui ejus peregrinationi interfuit, & ideo mortis periculum timuit, postea monachus noster. Eodem anno obiit Dominus *Witoldus* Abbas, & tanta tempestas fuit, ut vix aliquis majorem meminisset.

Anno cto. c. LXXVII. Trajectum ex magna parte incendio periit, & plurimi utriusque sexus, qui spe salutis in Domum (1) Gerardi Sculteti confugerant, miserabili combustione perierunt. Eodem anno Comes Flandriæ *Philippus* cum magno apparatu rerum & militum protectus ~~hereditatem reversus~~. Eodem anno *Alexander* Papa moritur, cujus ordine *Lucius* III. exaltatur.

(2) Anno cto. c. LXXVIII. obiit *Godefridus* Trajectensis Episcopus. *Balduinus* successit frater *Florentii* Comitiss *Holland-*

(1) Prætoris Ultrajectini vetustissima institutio. Primus quis incertum. Nec constat satis ad vitam an ad tempus quis olim Prætor. Et si ad tempus, quamdiu. *Anfridus* invenitur Ann. 1080. Nec invenitur vetustior. Occurrit *Galo* seu *Galo* Ann. 1116. ut & Ann. 1118. apud *Hedam bist. Ultraj.* p. 146. & p. 152. Idem Ann. 1119. Ann. 1121. & seq. in horum annorum chartis. *Alfard* seu *Alfero* Ann. 1125. 1127. 1131. 1132. & 1145. *Wernerus* Ann. 1147. 1155. *Gerardus* Ann. 1165. apud *Hedam bist. Ultraj.* p. 183. & hic Ann. 1176. Item alius *Gerardus*, *Gerardus* scilicet de *Merlo*, in charta Ann. 1230. ex qua & obiter licet discere vetustissimum eum morem, usitatum adhuc Ultrajecti, subscribendi nimirum nomina traditionibus prædiorum in judicio faciendis, Prætoris & judicum, & quod hi decemtum temporis, ut in charta jam dicta: *Datum anno gratiæ cto. cc. xxx. me Gerardo tunc Sculteto, & nobis Petro Saldenbalg, Heinrico Aureo, Hermannno Oude Ridder, Wernero Ruso, Giselberto Borchgrave, Bertoldo Bonshavel, Hermannno Posch, Cantero, Huberto, Theoderico Capellano, tunc Soabinis.* In chartis tamen mentio & *Elizæ* Sculteti eodem anno 1176.

(2) *Godefrid.* Monach. ad h. Ann. *Godefridus* Episcopus Trajectensis obiit: cui *Baldewinus* frater Comitiss de *Holland* substitutus est. De cognatione ejus dixi ad Anonymum à me editum Ann. 1690. p. 99. & p. 112.

landiæ. Eodem anno Christiani Iherosolymis infinitam multitudinem paganorum (3) in civitate Sancti Georgii occiderunt. Eodem anno Philippus Colonienſis Archiepiſcopus terram Ducis Saxonie Henrici ſcilicet magno exercitu aggreſſus, rapinis & incendiis plurima loca circa Wiſeram diripuit, quem Fredericus Imperator valido exercitu ſubſecutus Brunſwik biennio circumdedit, & captis pene omnium urbium & caſtellarum fortiffimis eundem Ducem ad deditionem coegit, & Ducatu penitus exuit, & Bernardo filio Alberti Marchionis tradidit.

Anno c15. c. lxxv. Lambertus Gandenſis monachus in Egmonda Abbas efficitur. Eodem anno Comes Hollandiæ *Florentius* Friſiam infinito exercitu ingreſſus Nethdorp & Winkel incendit.

Anno Domini c15. c. lxxxi. Rex Franciæ inſtinctu Regis Angliæ Philippum Comitem Flandriæ bello aggreſſitur, ſed eodem Comite fortiter repugnante minime prævaluit. Comes Gelrenſis filiam Comitis Bononiæ Mathei fratris Philippi uxorem duxit, ſed eodem anno moritur. Uxor rebus, quas idem Comes Gerardus illi conceſſerat, violenter ablatis repatriat. Eodem anno Lucius Papa moritur, cui Urbanus 111. * ſubjugatur. Cuius tempore Iheruſalem à Sarracenis capitur, quo audito Urbanus Papa moritur præ dolore.

* *Subrogatur.*

Anno c15. c. lxxxii. obiit Lambertus Abbas. Franco ſucceſſit. Theodoricus Comes de Cleve filiam Comitis Florentii & Comitiffæ Adæ Margaretam nomine uxorem duxit, nuptiis magnifice † *Lis* celebratis. Freſones in villa Akersloet occiduntur, & hyemps molliſſima fuit. Hic Gregorius viii. ad Papam extollitur, qui pro recuperatione terræ Sanctæ laborans, & Piſis Januam reconſilians apud Piſas mortuus ſepelitur. Poſt quem eodem anno Clemens 111. procreatur.

† *Nota. nuptias Lis celebratas. Infra ad Ann. lxxxvi. nuptiæ celebrantur in villa Loedun.*

Anno c15. c. lxxxiii. dedicatum eſt templum in Rinsburgh vi. Nonas Maji à Domino Balduino Trajectenſi Epifcopo, quod xiii. conſecrationis ſuæ die cum ipſo claſtro miſerabili incendio conſumitur, & maxima pars ſanctimonialium ad exteras regiones deducta verum teſtimonium miſeriæ ſuæ fuit.

(3) An ubi jam fanum eſt Sancti Georgii, cuius meminit *Cotovic. itiner. lib. 3. cap. 4?*

fuit. Eruptio fluminum in plerisque locis fuit, & tanta inundatio pluviae, ut sata omnia interirent, maxime in Episcopatu Trajectensi & Comitatu Hollandiae, ut innumera multitudo famis angustia impellere propria colonia relicta alias migraverit.

Anno c10. c. lxxxiv. Comes Hollandiae Florentius Iherusalem pergit, Frisonibus de Wiring & Texele prius subjugatis, datis ab eisdem Frisonibus quatuor millibus marcorum argenti conditione pacis. Castrum Bruggis cum ecclesia beati Donatiani & quibusdam aliis ecclesiis & domo Comitum totum pene * concrematur, & quod omni tormento acerbius est, multi utriusque sexus flammis circumventi cum rerum suarum perditione in ipsis ignibus vitam ponunt. Quicum similiter cum maximo rerum detrimento violento incendio consumitur.

* Hujus
Incendii
obiter
meminit
ad hunc
Ann.
1184.
Mejerus.

Anno c10. c. lxxxv. puella quaedam in villa, quae vocatur Rinsburgh, triennio caeca meritis Dei genitricis illuminatur.

Anno c10. c. lxxxvi. Theodoricus filius Florentii Comitis & Adae Comitissae sororem Theodorici junioris Comitis de Cleve nomine Aleidam uxorem duxit. Nuptiae vero factae sunt in villa Losdun. Sophiae Abbatissa soror Comitis Florentii Abbatiam in Rinsburgh ultro deposuit. Agnes successit. Eodem anno Clemens III. moritur, cujus loco Coelestinus III. consecratur, a quo secundo die sui Pontificatus Henricus ad Imperium consecratur.

Anno c10. c. lxxxvii. Saladinus consilio & traditione Comitis Hugonis (1) de Tripla Christianos expugnat, Iherusalem capit, ejectis Christianis possidet, crucem Dominicam asportat, & in exteras regiones collocat. Accaron, quae & ** Tholomaydis a Turcis capitur, & possidetur, Ascalon similiter, & multae civitates & castella ad Iherusalem pertinentia caesis Christianis plus quam lx. mill. & multis captivatis, qui violenter optinentur.

Anno

(1) De Templo est apud Sweertium. Utrumque autem mendosum. Scribendum de Tripoli, ut apud Bekam ad Ann. 1178. Vid. Auctar. Aquicinctin. ad Ann. 1178.

** Intelligit Ptolemaiden. Vide Analect. Tom. 1. Nostrae Edit. pag. 48. & ibi Matth. in Notis Num. 2.

Anno c15. c. LXXXVIII. decreto Romani Pontificis & præcepto Frederici Imperatoris Duces, Comites, Episcopi, Abbatēs, potentes, nobiles, & maxima multitudo ceterorum fidelium Maguntiam conveniunt, ubi in vindictam Sanctæ civitatis, & injuriam Sanctæ crucis ulciscendam Imperator Fredericus cum filio suo Duce Suevorum, & Comite Hollandiæ *Florentio*, & Comite Gelrensi *Ottone*, & aliis summæ nobilitatis Principibus à Cardinali & Episcopo Henrico * Apostolici legato crucis vexillum signum professionis in Iherusalem suscipit. Et sic multi alii potentes & nobiles viri, militari laude digni, viam insistant Iherusalem. *Willelmus* etiam Florentii Hollandiæ Comitis junior filius patrem summe prohibentem prædicta via sequitur, qui ad terram Sanctam veniens per Imperatorem vix patri reconciliatur.

* *Apostolica Sedis.*
Sweeti.

Anno c15. c. LXXXVIII. Fredericus Imperator cum filio suo Duce Suevorum Frederico per Regnum Ungariæ ingressus fines Græciæ negato sibi transitu maris (1) brachii S. Georgii cum innumerabili & valida suorum sequentium manu, Græcis non audentibus repugnare, castella & civitates occupat, & potenter hyemat. Eodem anno innumerabilis multitudo fidelium magno apparatu navium arma & escas subvehentium viam insistit Iherusalem, & prospero itinere (2) *Sur* usque advehitur. *Otto* Comes Gelrensis navali itinere Iherusalem vadit.

Anno

(1) Chronicon Reicherspergensē simpliciter vocat *brachium* ad Ann. 1190. xv. Kal. April. &c. venerunt Callipolim ad transitum brachii. x. Kal. April. in Parasceve transivit brachium Dux Sueviæ. Mare Proponticum, Helleponticum *Otto* Frisingens. lib. 1. de reb. gest. Frid. Barbaroff. cap. 43. Propontidem *Otto* de S. Blasio, append. ad *Ottom. Frisingens. cap. 33.*

(2) Perperam apud Sweetium est *buc usque* pro *Sur usque*. *Sur* autem non Syria est, ut putat Freherus, qui ubi vox hæc occurrit apud Godefrid. Monachum ad oram adscripsit Syriam, & quod mirum ad locum etiam, ex quo constat, quod urbs, ut ad Ann. 1149. Solam *Sur*, & Tripolin, & Antiociam, & castella in montanis posita Christiani obtinent. Marchio Conradus quietus in *Sur* esse, nec confligere cum paganis statuit: ne si exercitus suus perimeretur, civitas à Christianis perditum iret. Urbs est non provincia. Et aut Tyrus aut Sidon. Infra ad Ann. 1192. Conradus Marchio & defensor civitatis *Sur*. Guibert. Abbas lib. VII. de gest. Dei per Franc. cap. 1. ad Tom. II.

O o o

civi-

Anno cīp. c. xc. Rex Constantinopolis suorum longa oppressione coactus Frederico Imperatori & cuncto exercitui transitum maris concedit, naves præparat, obsides dat, & tota legio fidelium sic transvehitur. Eodem anno *Fredericus* Imperator obiit. Cui à quodam incluso prædictum fuit, quod aquis suffocatus interiret. Itaque cum ad quendam decursum aquarum cum exercitu peregrino devenisset, delectatus limpiditate ejus, ut sudorem ex labore contractum ablueret, peritiam bandi confusus aquis se commisit, qui valido impetu repente abstractus, & lapidi inter aquas latenti allisus, Romani Imperii Augustus, tam præsentis exercitus luctu & confusione, quam totius Christianitatis summo dolore, tam misero mortis genere obiit. Et quia fama nihil velocius ad gentiles obfessos Accaron mors ejus velocius pervolavit, ut hunc fere prius quam Christiani scierint, quorum cotidiana fuit insultatio mortem tanti Imperatoris confusis plausibus Catholicis impropertantium, Corpus ejusdem Imperatoris exenteratum ob longitudinem itineris sale diligenter confricatum & gestatorio impositum ludibroso agmine Antiochiam delatum est, & in basilica beati Pauli introitu chori dignissimo honore tumulatum. (1). In eadem Antiochia *Florentius* Comes Hollandiæ non multo post languore

† al. exultatio.

civitatem applicant maritimam, quæ appellatur Baruth &c. & debinc ad aliam, quæ dicitur Sur. Quod Sidon, Chronic. Augustens. quod est apud Freherum ad Ann. 1193. *Conradus* Marchio Montisferrati, qui Rex Jerusalem fuerat creatus, ut fertur de consilio Regis Angliæ à duobus infidiatoribus occiditur apud Sidonem. Contra autem quod Tyrus Chronic. Reichersp. ad Ann. cīp. c. LXXXVII. Ista vero civitates adhuc sunt salvata, & bene munitæ, Hierusalem, Tyrus, quæ & Sur, & Afsalona &c. Cur autem tam varie? Haud dubie urbium propinquitas, nec quicquam aliud in causa est. Robert. de Monte ad Ann. 1124. Tyrus capitur, quam moderni vocant Sagittam. Sed vero contermina ejus ab incolis modo Sur vocatur, & est quædam

(1) Jo. de Beka in Balduino II. Eodem etiam anno *Fredericus* Comes Hollandiæ Kalendis Augusti mensis obiit in Antiochia sepultus ibidem apud tumulum Imperatoris in eadem ecclesia. Frequens hic in aula Friderici Barbarossæ, frequens in comitatu. Bello interfuit in Longobardia & Comitibus apud Roncatias, variisque, quæ extant, chartis Friderici subscripsit, ut chartæ Ann. 1176. & Ann. 1177. Una deinde cum eo adversus Turcas & Sarracenos profectus in Syriam una cum eo etiam expugnavit Iconium. Godefrid. Monachus

corruptus obiit, vir in quo totius honestatis & probitatis forma se aptaverat. Cujus filium *Willelmum* Dux Sueviæ in obsequium suum assumpsit, tum propter patris ipsius ad invicem habitam dilectionem, tum propter ejusdem juvenis acceptabilem sibi strenuitatem. Similiter Episcopus Werceburgensis miræ facundiæ & scientiæ, in quo totius exercitus consilium in comministrandis negotiis dependebat ibidem mortuus Catholicis expensis sepultus est. Aliique multi potentes & nobiles Antiochiæ sunt sepulti.

Elogium
Florentii
Comitis
Hollandiæ.

Anno c15. c. xcii. Dux Sueviæ *Fridericus* filius *Frederici* Imperatoris, qui cum patre Iherosolyma profectus erat & *Philippus* potens Marchio Flandriæ apud Accaron moriuntur, & infinita multitudo fidelium. Accaron à Christianis recuperatur cælis in ea multis millibus Turcorum. *Philippus* Rex Franciæ hoc anno, quo cum Rege Angliæ *Richardo* profectus erat, repatriat. Eodem anno Celestinus III. de medio tollitur, post quem Innocentius III. Pontificali insula decoratur. Hic quam magnus fuerit, quantus quoque in scientia gloriosus, opera ejus testimonium perhibent veritati. Fecit enim inter cetera hospitale Sancti Spiritus, & Sancti Sixti ecclesiam renovavit, decretales quoque Epistolas composuit & sermones, librum etiam de misera conditione humani generis, & multa alia gloriosa. Iste universis ecclesiis infra urbem calices argenteos non habentibus libram argenti dedit pro calicibus, eo pacto, quod eos vendere non liceret. Hic Ottonem quartum coronavit, & quia fidelitatem non tenuit eum postea degradavit. Hujus tempore Constantinopolis à Venetis & à Francis capitur, & per æquivocationem (1) picti angeli declinatur. Hujus tempore pro subsidio terræ Sanctæ Lateranis Concilium celebratur.

In

ad Ann. 1190. *Decrevit Ducem Sueviæ filium videlicet suum, & Comitem Hollandiæ Florentium nomine ad expugnationem civitatis mittere &c.* Add. Goldast. to. 3. const. Imp. 235.

(1) Tres Græcis fuerunt Angeli Imperatores Orientis. Isaacus Angelus, fratris fraude Alexii Angeli circumventus, & de imperio dejectus, & qui patrium deiecit throno Alexius Angelus Isaacii filius, ab Alexio rursum Duca ob ignaviam captus, & in carcere eliso gutturo ab eodem strangulatus. Quod nec ipsi impune, qui postquam cum Venetis Alexii sociis conflavit,

000 2

In quo ciro. ccc. xv. Prælatorum numerus recitatur. Hujus anno secundo incepit solempnis ordo fratrum. Prædicatorum per beatum Dominicum de Tholosa, ubi verbis & exemplis contra hæreticos prædicabat. Ordinem vero Minorum Sanctus *Franciscus* apud Assisium incepit anno xiv. Domini Innocentii prædicti. Hic Papa (1) Abbatis Joachimi libellum, quem contra Magistrum Petrum Lombardum ediderat, condempnavit. Dampnavit etiam Amelricum Cornotensem cum sua doctrina, sicut habetur in decretali *Dampnatus*. Hic Amelricus asseruit ideas, quæ fiunt in mente divina, & creare & creari, cum nihil nisi æternum & incommutabile sit in mente divina. Dixit etiam, quod ideo finis omnium dicitur Deus, quia omnia reversura sunt in eum, quæ in Deo immutabiliter quies-

fixit, à Venetis fusus, victusque, & intra urbem compul-
sus brevi urbem, imperium, & effossis dein oculis simul vitam
amisit. Vid. Chron. Carion. & Nicet. Choniat. Isacio au-
tem. Angelo cum immineret exitium, Græcus quidam Basi-
lacius, vates vulgo habitus, & præcius futurorum, viden-
te Isacio, sed negligente, ut Nicetas scribit in ejus vita *lib. 3.*
τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἀρχεῖοι διὰ τῆ σκίμπανος, ὃν ἔφερε ταῖν χερσῶν,
τὴν εἰκόνα τῆ βασιλείας, ἣτις κατὰ τὸ εἰς εὐχὴν αὐτῷ ἀποτετάγμενον οἰκί-
διον χρώμασιν ἐπὶ τοίχῳ ἐξήλωτο, τῆς ὀφθαλμῶς διαλωβησάμενος ὠρμηκε
δὲ καὶ τῆς κεφαλῆς τῷ αυτοκράτορος πῖλον ἀρκάσαι, καὶ χαμαὶ κατενέγκειν,
scipione, quem habebat in manu, imaginis, quæ in ejus oratorie celle
pariete depicta erat, oculis erasis, etiam pileum ejus rapere, & terræ
allidere properabat. Et hoc est haud dubie, quod hic Auctor
respexit. Nec immerito suspicetur quis Isacium, qui instar angeli
Φλογερός ἐν τῇν ὄψιν, flammanti erat facie, ut Nicetas scribit in ejus
vita, instar angeli etiam pictum.

(1) Jac. Philippus Bergomas *supplem. Chron. ad Ann. 1159.*
Joachim magnus Abbas natione Calaber, vir magna doctrina & excel-
lentissima vita, ac ingenii prope divini, hac ipsa tempestate apud Gui-
lielmum magnum Regem & Calabros omnes clarus & inclutus habitus
est. Qui prophetie spiritu, ut ajunt, repletus &c. Hic cum pluri-
imum eruditus esset nonnullos in sacris Codicibus edidit commentarios &c.
Alia quoque multa edidit, & maxime contra Judæos, & alios fidei Ca-
tholice adversarios. Scripsit etiam tractatum contra Petrum Lombar-
dum supradictum Theologum eminentissimum, qui in Concilio generali dam-
natus est, ut principio decretalium c. damnatus. Cap. est 2. ext. de
Summ. Trinit. quo damnatus & Amelricus.

quiescunt, & unum & individuum atque incommutabile in eo manebunt. Dixit & Deum esse essentiam omnium creaturarum, & esse omnium. Dixit etiam quod in caritate constitutis nullum peccatum imputabitur. Unde sub tali specie pietatis sequaces sui omnem turpitudinem libere committebant. Qui Amelricus Perusii cum suis sequacibus est combustus.

Anno c15. c. xc11. (1) Albertus frater Ducis de * Louvon * al. Lo-
eodem anno, quo Episcopus consecratus erat, occiditur. ven.
(2) Conradus Marchio & defensor civitatis Sur, & qui multa
pro

(1) Henrici Ducis Lovanienſium. *Louvon* idem quod *Loven*. Erat autem Albertus electus Leodiensis. Cæſus, ut putabatur, Augusto non invito. Alium is malebat, & mox etiam alium in ejus locum ſubſtituit. Godefrid. Monach. ad Ann. 1192. *Alberto Leodiense electo ex ſententia Episcoporum & Principum amoto, eo quod non canonice intrasset, Lotbarium Brunnensem Præpositum ſubſtituit, quem ad audientiam Apostolici Albertus ſtatim vocavit. & mox: Albertus quoque Leodiensis Episcopus apud Remis obruncatur: quod voluntate Imperatoris eſſe actum ferebatur.* Chronic. Aquicinctin. ad d. Ann. *Heinricus Dux Lovanienſis, & Henricus patruus ejus Dux Ardennenſis inſurgunt contra Comitem de Oſtada & Lotbarium fratrem ejus, quem Henricus Imp. in ſedem intruſerat Leodicensem, pro interfectione Auberti Episcopi nominatæ urbis.* Duces Brabantia à primaria in ea urbe Lovanienſium etiam diſti. Infra Willelmus ad Ann. 1202. *Idem Comes munitionem Ducis de Loven, quæ dicitur Buſch, expugnatam capit.* Modo dicitur Dux Brabantia, modo Dux de Lovanio apud Godefrid. Monach. ad Ann. 1203.

(2) Vid. ſupr. ad Ann. 1188. Godefrid. Monach. ad Ann. 1192. *Marchio Conradus, qui in brachio virtutis ſuæ terram promiſſionis jamdiu ſolus defenderat, conſilio Richardi Regis Angliæ dolo interficitur.* Textus hic admodum apud Sweertium eſt corruptus. Nam & *Albertum* cum *Conrado* confundit, & *Albertum* fratrem vocat Ducis de *Leenrech*, & pro *Sur* habet *ſuæ*. *Albertus*, inquit, frater Ducis de *Leenrech* eodem anno defensor civitatis ſuæ, qui multa pro Chriſtianis ſtrenue egerat, doloſe cultello perſoſſus moritur, & in eadem civitate, & in eccleſia Sanctæ crucis bonoriſice ſepelitur. Hujus tam famoſi Principis lamentabilis & doloſa mors Regem Angliæ apud omnes peregrinos graviter adnotavit &c. Richardus Rex poſt captionem Accaron, Brundiſium, quæ nunc Baerlich dicitur, revertitur, & habitu regali dimiſſo, quia de Conradi Marchionis morte jam ubique fama erat &c.

**Sic edit Mat-
thæus,
sed vitio
opera-
rum. Ipse
legit
Barlit.
Vide No-
tas infra.

pro Christianis strenue egerat, dolose cunctis perfoſſus mo-
ritur, & in eadem civitate in eccleſia Sanctæ Crucis honorifi-
ce ſepelitur. Hujus tam famoſi Principis lamentabilis & dolosa
mors Regem Angliæ apud omnes peregrinos graviter anno-
tavit, erat enim idem Rex erga Teuthonicos arrogans, & in
multis injurioſus. Iſte *Richardus* Rex poſt captionem *Accaron*
Brundiſium, quæ nunc ** *Bareit* dicitur, revertitur, & habitu
regali mutato, quod de *Conradi* Marchionis morte jam ubique
infamis erat, & privatum quendam ſe ſimulans, à quodam
Teuthonico milite, quem in obſidione *Accaron* injuriaverat,
proditus, à Duce Auſtraſiæ captus, *Henrico* Imperatori *Au-*
guſto traditus eſt, & in captivitate aliquamdiu detentus tan-
dem pro redemptione ſui datis centum & quinquaginta mi-
li- bus librarum Angliæ monetæ abſolvitur, & de provinciâ in
provinciam tranſiens Coloniam venit, & à Comitatu *Hollan-*
diæ apparatu navium ſibi occuſantium per mare in ſua re-
cipitur.

Anno cto. c. xciv. (1) *Henricus* V. ſub *Celeſtino* & *Do-*
mino *Innocentio* annis VII. imperat. Qui imperii ſui anno
IV. (2) ſibi Regnum *Apuliæ* ſubjugavit, plurimos ibi rebelles
poenis variis affigendo, *Tancretum* filium *Tancredi* Regis *Cy-*
culorum

In meo eſt jam ubique infamis erat, & pro *Baerlich* eſt *Barlit.*
Haud dubie etiam rectius. Vulgo hodie *Barletto*. Baletum vo-
cat *Otto* de *Blasio* ad Ann. 1193. Verum nomina propria non
ſemper eodem modo, alibi aliter enunciantur. Apud ipſos etiam
Romanos, ut verbi gratia *Brundiſium* cum dicitur *Brentefum* l.
qui Roma. 122. §. *Callimachus*. ff. de verb. obl.

(1) Legendum vi. non v. *Celeſtino*, cum nondam Papa, no-
men erat *Hiacynthus*. Factus Papa è Cardinali, cum jam admo-
dum ſenex. Chron. *Reichersperg*. ad Ann. 1191.

(2) *Apuliæ* non tantum ſed utriuſque *Siciliæ*. *Godefrid*. *Mo-*
nach. ad Ann. 1195. *Henricus* Imp. vir expertæ felicitatis tam inopinata
quam expectabili victoria potitus, totam *Apuliam*, *Siciliam*, & *Cal-*
abriam ſibi ſubjugavit. Chron. *Auguſtenſ*. ad d. Ann. *Henricus* Im-
perator manens in *Apulia* ſecundam expeditionem terreſtri & navali for-
tiſſimo apparatu fecit: totam *Apuliam* & *Siciliam*, cum palatio *Panor-*
mitano, & theſauris Regum antiquorum infinitis obtinuit. Add. *Otto*
de *S. Blasio* ad Ann. 1193. & ſeqq.

culorum (1) cum matre sua Margareta & Regem Empyretarum secum versus Alemanniam deducendo. Henrico Imperatore mortuo orta est dissensio inter Principes Alemanniæ, quorum una pars eligit *Ottonem*, alia *Philippum*. Sed *Otto* coronatus est mandato Domini Papæ. Et tandem optinente Philippo sub pace formata inter eos dolose (2) sub altigno Philippus interfectus est, & sic *Otto* optinuit Regnum. Fuerat autem Dominus Innocentius Philippo contrarius propter Henricum Imperatorem fratrem suum, qui contra Christianam religionem (3) in Cyciliæ Regno Episcopos & Archiepiscopos trucidaverat, & contra Romanam ecclesiam semper tyrannidem exercuerat, (1) propter

(1) Querat Regem hunc, cui otium, in Utopia Mori. Non memini usquam me legisse. Haud dubie textus mendosus est. Nec Tancredi mater Margareta, sed Sibylla, ut eam vocant Pandulphus Collenutius lib. 3. *bist.* & *Otto* de S. Blasio ad Ann. 1195. Nec ullus Rex Empyretarum. Legendum est *pyratarum*. Redundat enim illud *em* ex ultimis literis iteratis vocis *regem*, quæ præcessit, quemadmodum in l. *post contractum* 15. ff. *de donat.* ubi pro *nisi condemnatio* legendum *si condemnatio*. Dubium enim nullum, quin adhæserit illud *ni* ex præcedenti voce *Antonini*. Rad. Forner. 2. rer. quot. 3. Sed quis Rex hic piratarum? Margarita Archipirata; quem *Margretam* vocat Chronica Augustensis ad Ann. 1195. *Otto* de S. Blasio ad Ann. 1193. *Margaritam Archipiratam, potentissimum illius terræ Baronem, cum quodam Comite Richardo literis ap- primo erudito, oculis privavit, & ad Ann. 1195. Margaritam vero Archipiratam & Richardum Comitem Imperatricis consanguineum luminibus, ut dictum est, privatos æternis vinculis apud Trivels deputavit.*

(2) Locus rursus mendosus. Legendum haud dubie ab *Ottone Palatino*. Duæ enim hic voces, ut virgula ostendit superducta, quæ, ni fallor, coierunt. Chronica Augustensis ad Ann. 1197. *Promiserat (Philippus Rex) ducere matrimonialiter filiam Ottonis Palatini Comitis de Witelespach, quam postmodum repudiavit. Unde idem Comes commotus accessit in Bamberch ad cameram ipsius Regis, tanquam ei solus pacifice locuturus, & gladio, quem occulte gestabat, ipsum Regem subito interfecit.* Add. *Otto* de S. Blasio ad Ann. 1298.

(3) De sævitia in subactos plures sunt, qui testantur. De trucidatis Episcopis, Archiepiscopis, nihil legi. Salernitanum Archiepiscopum, quod restitisset diu contumax, perpetuo addixit carceri, fratrum ejus effosis oculis, ut Pandulphus Collenutius ait lib. 3. & 4. *bist.* Sed ad eadem id nihil.

(1) propter quam ipsum & omnes fautores suos excommunicavit. (2) Ottoni vero Duci Sueviæ viriliter adhæsit, & Aquisgrani in Regem Alemanniæ coronari fecit. Ut autem causa dissensionis in hac electione sciatur, notandum, quod Henrico Imperatore mortuo; facto conventu Principum Philippo unanimiter adhæserunt, ita ut filius Henrici Imperatoris puer quinquennis patri succederet, pro quo Philippus omnia imperialia disponderet. Et ut hæc firmitus haberentur factus est secundus conventus, ubi quia non vocatus *Adolfus* Colonienſis Episcopus defuit, seminarium hoc discordiæ Romano Imperio immiscuit, siquidem ad partes suas illexit Comitem Flandriæ Balduinum, *Theodoricum* Comitem Hollandiæ, & alios Principes quos potuit, & contra fidem & jus (3) Comitem Pictaviæ Ottonem Aquisgrani intronizat, cum prius partibus Ducis Sueviæ favisset, cui multi Principes & nobiles
Romani

(1) De Henrico id falsum. Verum de Philippo. Godefrid. Monach. ad Ann. 1201. *Venit etiam Coloniam circa festum Apostolorum Petri & Pauli Guido Cardinalis, Prænestinus Episcopus, à sede missus Apostolica, Philippum & quoslibet ejus fautores excommunicatos pronuntians.* Henricus Papa annuente subjecit sibi Normannis pulsus Siciliam, & quo Regni possessionem firmaret sibi fortius, instinctu ejusdem Papæ uxorem duxit Constantiam Rogerii iv. filiam. Pandulph. Collenut. d. lib. 3.

(2) An legendum Saxonie? Otto de S. Blasio ad Ann. 1148. *Vocaverunt Ottonem, Henrici quondam Ducis Bavarie & Saxonie filium, quem venientem Regem creaverunt.* An nihil mutandum? Nam & Otto Dux Sueviæ oriundus. Arnoldus Lubecensis de patre ipsius loquens lib. 2. cap. 23. *Dux autem injuste de se judicatum esse affirmabat, dicens se de Suevia oriundum, & nullum proſcriptione damnari posse, non convictum in terra natiuitatis sue.*

(3) Pater ei Dux Saxonie Henricus Leo, mater Mechthildis Richardi foror Regis Angliæ. Pater ab contumaciam cum excidisset Dominiis tradito Ducatu alii à Frederico Barbarossa, nec benignius habuisset, qui successit, Henricus vi. Ottonem filium suscepit, & Pictaviæ creavit Comitem, quem avunculum habebat Otto, Richardus Rex Angliæ. Unde & idem dicitur postea de terra peregrinationis sue ad Imperium vocatus in literis electorum, quæ sunt apud Baronium, & ex eo apud Meibomium in apolog. pro Otton. iv. p. 274.

Romani Imperii adhæserunt. Rex vero Anglorum Richardus partes Ottonis, cujus erat avunculus per omnia fovebat. Hoc tempore Tartarorum Dominium, sicut à plerisque traditur, initium habuit. Hi enim sub montibus Indiæ in regione dicta Tartara constituti (1) Dominum suum Regem Indiæ *David*, filium Johannis presbyteri, occidentes ad aliarum terrarum depopulationem processerunt.

Anno c13. c. xcvi. Willelmus frater Theoderici Comitis post obitum patris à Iherusalem reversus à fratre benigne receptus est, & fraterne habitus. Sed cum paulatim severius circa se agi intenderet, & à fratre penitus despici, fratris potentiam declinavit, & collocatus cum quibusdam militibus, quos sibi conjunxerat, ad Frisios de *Drecht* gratia & permissione eorum refugit, quorum auxilio fines Comitatus Friesiæ adjacentes frequenti incursum impugnabat. Ad cujus impetum reprimendum *Aleydis* Comitissa cum exercitu Egmondam venit magno claustrum detrimento, & totius ordinis incommodo, quia & res ecclesiæ tam in victualibus quam etiam in aliis multis militibus & ceteris expendebantur, & cotidianus erat discursus per claustrum pedissequarum Comitissæ & ceterarum mulierum supervenientium, quod claustrali disciplinæ omnimodis contrarium erat. Hæc incommoditas & indisciplina duravit à festo Sancti Laurentii usque ad octavam Sancti Martini, & non tunc solum sed toto dominatus sui tempore claustrum Egmondense sæpe & graviter oppressit. Et ut à cœpto paululum progrediamur interminata est, quod Sanctum Adelbertum visitaret, & elato corde posuit in cælum os suum minus opere persecuta. Cum enim nichil agendum ei foret, venit ad ipsum locum, scilicet Egmondam, copiosa satis multitudine militum, dominarum, servorum, & per xi. dies nimio sumptu demolita est. Et ut nihil propositi & minarum illi deesset ipsum Comitem secum attraxit. Hoc judicio Dei commissum sit, quomodo injuriam Sancti sui prospicere de cælo sibi placuerit. Nunc nostrum propositum persequamur.

Igitur Comite Theoderico in Zelandia remorante propter bellum, quod adversus Comitem Flandriæ Balduinum promovebat,

(1) Tartaros per inscitiam cum Abyssinis confundit.

vebat, *Aleydis* Comitissa in Egmondia contra Fresones belli negotia disponebat, miro ingenio singula administrans, in omnibus indefessa, (1) Fresonum etiam de *Nedorp* saniorum & Principum, quos invitabat, amicitias sibi conciliavit. Cujus colloquium Balduinus Episcopus expetens Egmondiam venit, temptans, si quos aditus inveniret reconciliationis inter discordes fratres, quod quia voto suo non successit ad propria se recepit. Hoc circa festum Sancti Michaelis actum est. Cum ergo tumultus cotidiani utrarumque partium essent (2) prædæ & insidiarum tandem Wilhelmus aperta congressione decertare proponens cum infinita multitudine Fresonum *Alcmaar* venit, cui milites Comitissæ & Kinemari occurrentes ad resistendum in acie sua constiterunt. Fresones vero timentes se à tergo circumveniri, & quia ductores & seniores Fresonum de *Winckel* & *Nedorp*, quorum fuga pretio comparata fuit, in ulteriore parte † fluminis turmas suas continebant, paulatim ad vadum (3) fluminis progrediebantur fugæ intenti, interdum quasi ad pugnam properantes subsistebant. Hoc à Kene-
maris deprehenso militibus jam non expectatis fortiter assilientes in ulteriorem ripam fluminis impulerunt. Wilhelmus vero in ipso vado substitit, aliquantulum renisus, ~~quod~~ cumventus foret, nisi maturius fuga sibi consuluisse. Et hoc sui detrimentum Fresones non ipsi Wilhelmo sed suæ incuriæ ascribentes de cetero familiariter habuerunt. Nuncius vero hujus victoriæ Comiti directus est, qui duplici gaudio jocundatus est, tum victoriæ (4) contra Comitem, tum contra Fresones, Deo in omnibus ei prosperante. Igitur cum de Flan-

† Quod illud flumen? An fossa proprie non flumen?

(1) Legend. *seniorum*, ut recte est apud Sweertium. Pessime autem apud eum, *Frisonum etiam & Denochorum*. Legendum contra, ut hic est, *Frisonum etiam de Nedorp*. *Niedorp* est apud Jo. à Leydis 18. *bist.* 2.

(2) Pro *prædæ* apud Sweertium est *pridem*.

(3) Quodnam istud flumen? *Alcmariam* versus ducit, haud procul ab ipso opido, confini pago adhuc Oudorp, ut videre est in mappis.

(4) Balduinum nimirum Flandriæ. Jo. à Leydis *lib.* 19. *bist.* cap. 2. *Theodoricus Hollandiæ Comes utrobique perplexus, tum contra Frisones, tum contra Flandros, populorum congregavit exercitum, quem de primatum suorum consilio subdivisit in bipartitum cu-*

dris victor rediisset iterato Balduinus Episcopus Egmondam venit Dominica præcedente Quadragesimam, simul & Ada Comitissa, (1) Præpositus Theodoricus, Otto de Benthem, de commoditate pacis tractaturi. De rebus ecclesiæ sumptus erant graves, qui tantis Principibus impendebantur. Agebantur ergo diversa consilia, & ad omnes Adæ Comitissæ votiva fuit supplicatio cœptis insistere, materno affectu consulens. Episcopus nullam voluntatis suæ desiderium consecutus Haerlem rediit, ubi Comes tunc morabatur. Præpositus vero per noctem remoratus ad singulare colloquium à Wilhelmo invitatus est, ubi mutuo consilio actum est, ut pax daretur & pacis terminus. Hoc per Episcopum & ipso Præposito tandem elaborato Wilhelmus Haerlem venit, Episcopo adhuc ibi constituto, & diei ejusdam diluculo ad lectum fratris, dubium an invitatus aut sponte per se venerit, accessit, ubi amica & mutua locutione inter utrosque pax confirmata est, hoc modo, ut de theloneo Geervliet pro patrimonio suo Wilhelmo ccc. libras annuatim solverentur. Homo fratris factus pro Comitatu Orientalis Friesiæ, ut Comes de reliquo quietus esset & Wilhelmus ad sibi concessa migraret. Qui prædictam Friesiam ingressus post longam disceptationem inter se & Henricum Grus habitam munitionem ejusdem Henrici in vindictam Fresonum ab eodem occisorum expugnatam terræ complanavit, Fresones ditioni ejus subiectos, & omnes redditus in jus suum voluntate eorundem Fresonum transposuit. Post hæc Wilhelmus ad matrem veniens ab eadem & ceteris fidelibus suis inhibitus est, ne ad fratrem accederet, qui tunc in castro, quod Hurst dicitur, morabatur,

neum, quatenus unum versus Flandriam secum adduceret, & alterum cuneum Adelbreydi Comitissæ pro Frisonibus debellandis in Egmonda dimitteret. Quibus ita gestis idem Comes versus Zelandiam renavigavit, adversus Balduinum Comitem Flandriæ grave prælium commisit, quem potenter à Zelandia finibus cum victoria profugavit.

(1) Præpositi vox cum simpliciter occurrit, major designatur, seu majoris ecclesiæ. Jo. à Leydis 19. bist. 3. Theodoricus Archidiaconus & major Præpositus. Trajectensis nimirum. Apud Sweertium vox corrupta est. Ter occurrit Propositus. Male. Ut & male, quod paulo ante, propter bellum quod adversus Comitem Flandriæ habebat Balduinum promovebat. Habebat abundat, ideoque id delendum.

tur, procul dubio capiendus, si iret, sed retardari non potuit. Venit ergo, & à fratre ingratis oculis conspectus, cum die quadam lotis jam manibus ad mensam accessurus esset, fratre vidente & consentiente captus incarcerationatur. Sed Domino miserante (1) elapsus ad Comitem *Ottonem* venit. Ibi aliquantulum remoratus, quod tibiæ ejus asperitate glaciei graviter exasperatæ erant, & præ rigore intumuerant. Deinde in *Fresiam* Orientalem à fratre sibi concessam regressus officiocissime receptus est, de fuga vel salute ejus omnibus mire congaudentibus.

Anno *cro. c. xcvi.* *Baldwinus* Episcopus *Trajectensis* obiit, & duo à diversis partibus electi, *Theodoricus* videlicet, frater ejusdem Episcopi, tunc Præpositus majoris ecclesiæ *Sancti Martini*, & *Arnoldus* Præpositus *Daventriæ*. Episcopatus vero *Theodorico* Comiti *Hollandiæ* ab *Henrico* Imperatore committitur, & eodem Comite *Trajectum* & circumjacentia occupante vel regente *Otto* Comes *Gelriæ* omnia ulteriora fluminis, quod dicitur *Isle*, suæ potestati vendicavit. Factum est tandem post longam controversiam inter eosdem Comites bellum apud montem, qui dicitur *Heymenberg*, ubi multis à parte Comitis captis & ceteris omnibus fugatis insperata victoria *Theodorico* cessit.

Anno *cro. c. xcvi.* *Theodoricus* & *Arnoldus*, qui *Romam* profecti fuerant, longam disceputationem coram Apostolico, scilicet *Domino Innocentio III.* de sua substitutione habuerunt, cum tamen *Theodoricus* anulo & virga imperiali episcopalia suscepisset. Sed cum more diutino disceputationis protrahuntur, *Arnoldus* mense *Junio* moritur, & *Theodoricus* consecratur, qui repatrians apud *Papiam* moritur. Eodem anno *Otto* Comes *Gelriæ* & *Theodoricus* *Hollandiæ* reconciliantur, quæ reconciliationis sive pacis concordia usque adeo inter eos coaluit, ut *Theodoricus* Comes filiam suam nomine *Aleydem* filio Comitis *Otonis*, cujus nomen *Henricus*, desponderet. Sed idem puer non multo post languore correptus moritur & *Rinsburgh* tumulatur.

Anno

(1) Apud *Sweertium* est: ad Comitem *Gelrensem* *Ottonem* venit. Alius *Otto*, *Wilhelmi* patruus, Comes de *Benthem*.

Anno cto. c. xcviij. Theodoricus Præpositus (1) de Masdrecht cleri electione, favore communi Theoderici & Ottonis, & consensu civium Theoderico in Episcopatu successit. Eodem anno Theodoricus Comes Fresiam ingressus hyemali tempore (2) multos Fresonum de Drechter occidit.

Anno cto. c. xcix. Richardus Rex Angliæ in obsidione cujusdam castri jaculo percussus moritur, & Rotomagi sepelitur, cui successit frater ejus Johannes cognomento *Sonderlant*.

Anno cto. cc. ii. Theodoricus Comes Hollandiæ Theodoricum Episcopum Trajectensem bello aggreditur: & post rapinam, &

(1) Trajecti ad Molam. Beka in ejus vit. Apud Sweertium est *Maeldrecht*. Sed & illud mendosum. Refert id quod dicitur hic ad Ann. 1197. Godefrid. Monach. *Conrado*, inquit, *Præposito Deventre, & Theoderico fratre Comitiss de Hollant, electis Trajectensis ecclesiæ mortuis, succedit Theodericus de Nurberg*. Sed perperam, ut puto. Ex Necrologiis enim constat Theodericum 1. defunctum Ann. 1208. Et qui *Cunradus* Godefrido, is est aliis *Arnoldus*, & ut Beka eum vocat, *Arnoldus de Isenburch* Præpositus Daventriensis. Theodericus, qui * Godefrido *Theodericus de Nureberch*, Cæsario de *Nureberch* lib. 12. de *Mirac.* cap. 23. aliis est de *Ars*. Vid. & Beka & Heda in ejus vit. Cur autem tam varie? Legendum *Aerburch* non *Nurberch*, ut conjectat Buchelius ad Hed. in ejus vit. Et conjectat non male. *Aar* flumen est ad cujus ripam in diocesi Colonienfi etiam castrum est *Aerburch*. Ahriorum habet insignia, & plenius gentem illustrat *Ægid. Gelenius de Colon. Agripp. magnit. lib. 2. syntagm. 4. epigrammate* etiam hoc subiecto:

*Abria gens fulget nullis obscura tenebris,
Ceu rosa nativis lucet amicta comis.*

(2) Vitiose est apud Sweertium multos Frisones de Drenobis occidit. Si contulisset cum nostro, quem videndi tamen non fuit copia, & emendatius edidisset, & mox ad Ann. 1199. pr. *Joconigum sepelitur* scripsisset *Rotomagi*, & pro ecclesia *Nortsen*, ad Ann. 1202. ecclesia de *Wurden*. Quædam tamen apud Sweertium, quæ rectius quam in meo ut ibid. in loco, qui villa, & castro *Husden* dicitur, rectius longe est apud Sweertium, in loco, villaque, & castro, quod *Husden* dicitur.

* Godefrid. Monach. ad Ann. 1197. *Conrado Præposito Deventre, & Theoderico fratre Comitiss de Hollant, electis Trajectensis ecclesiæ mortuis, succedit Theodericus de Nurberg*.

& incendia, inter quæ ecclesia de *Wurden* est concremata, pax reformatur, datis Comiti obsidibus ab eodem Episcopo. Idem Comes munitionem Ducis de *Loven*, quæ dicitur *Busch*, expugnatam capit, & infinitam prædam diripit, capto fratre Ducis Wilhelmo, & Henrico de Kuc, & multis aliis tam militibus quam peditibus. Dux vero in ultionem injuriæ suæ valida manu tam suorum, quam aliorum Principum, potentum, nobilium, quos de diverso contraxerat, Episcopi videlicet Colonie, Episcopi Leodii, Ducis de Limburgh, Comitum Flandriæ, & aliorum quorundam Comitum, eundem Comitem *Theodoricum* in loco, qui *Husden* dicitur, bello aggreditur, & capit. Nec mirum: testati sunt enim, qui in præsentī certamine fuerunt, mirabile fuisse, quod tam valido exercitui, tot Principibus, occurrere potuit vel præsumpsit, præsertim cum exercitus ejus in unum adhuc minime convenisset. Sed hoc discrimen provenit ei ex pertinacis animi minus circumspècta prudentia, tum animosa priorum victoriarum fiducia, & in se profecto didicit, quod idem Deus est, qui exaltat & qui humiliat. Acta sunt hæc ante nativitatem Dei genitricis. Propterea Episcopus Trajectensis Theodoricus sperans Comitatum sine defensore desertum quædam loca Comitatus incendio consumit, prædas contrahit, sed usquequaque res ei in prosperum non cessit, captis de parte ejus pluribus militibus & peditibus, & multis vicis combustis. Dux & Comes Theodoricus reconciliantur, datis à Comite duabus milibus marcarum. Comes Sutfaniæ Otto † à Duce dolose capitur, cum ad eum in pace descendisset ducatu Regis Ottonis, & Episcopi Colonie Adolphi.

† Idem
& Comes
Gelrie.

Anno cix. cc. iiii. (1) Obiit Theodoricus Comes Hollandiæ xi. Cujus morte quis tumultus, quantæ dissensiones, quanta rerum discrimina totam Hollandiam occupaverint, non facile potest exprimi. Sed ne penitus tanquam emortuâ posterorum notitiæ subtrahantur ratum duximus aliquanta stilo committere, quæ memoria digna sunt explanare, superflua reser-

cantes,

(1) Godefrid. Monach. ad Ann. 1203. Item ipso anno Theodoricus Comes Hollandiæ moritur, & traditur Comiti de Los provincia cum filia sua. Quod graviter ferens Wilhelmus frater ejus, congregatis militibus eundem Comitem de Hollandia expulit, & filiam fratris abstulit.

cantes, fastidium lectoris remove, multa paucis includentes. Cum ergo prædictus Comes valida ægritudine gravaretur in villa, quæ *Durdrecht* dicitur; ut dubium non foret ei de hac statione migrandum fratris præsentiam debito germanitatis requisivit, ut vel ejus curæ filiam suam nomine Adam commendaret, aut de provisione Comitatus cum reliquis Principibus ageret. Quod ne fieret *Aleydis* Comitissæ solertia diligenter interceptit, magis, ut post patuit, intendens suæ dispositioni omnia subigi, quæ jam animo conceperat filiam Comiti de Lone despondere. Et ut ejus intentioni nichil subduceretur suæ voluntatis fautores sibi acquisivit omnes fere Principes terræ, præcipue Ottonem * avunculum ejusdem Comitis, Rotgerum de Merhem, Hugonem de Voern, & ceteros, quorum nomina scribere superfluum est, excepto *Philippo* de *Wafner*, & quibusdam ministerialibus. Etiam infelici seminario discordiæ totum corpus Hollandiæ aspergebatur. Et hæc omnia agebantur, ut & *Aleydis* Comitissæ voti sui prosperum successum haberet, & *Wilhelmus* hereditarii fundi alienus solo nativo pelleretur. Itaque cum jam prædictus Comes circa mortis confinia laboraret, quasi jam spiritum exalaturus, secreta legatione *Lothewicus* invitatur Comitatum Hollandiæ suscepturus super sponsalibus filiæ Comitis morituri, certius ipsi referatis & à primoribus terræ dispositis & confirmatis. Qui † tam insperatæ legationi votivæ acquiescens venit vicinam mortem Comitis ‡ *Holtena* præstolans. Cujus obitu nuntiato festinato *Durdrecht* † occurrit, & corpore Comitis locello ligneo jam incluso, & in exequiis posito, nobilis puellæ sponsalibus jocundatus est. Et erat miserum videre nobilissimi Comitis reverentiam tam subito disparuisse, ut pro fletu & planctu, qui tanti Principis exequiis debebatur, lætitia sponsalium sonuerit. Et nichil huic simile vel inter viles personas uspiam factum vel compertum fuisse nemo meminerit. Igitur corpus navi positum & *Egmundam* delatum est juxta prædecesores suos tumulandum. Cui sepulturæ funebria, quod sine ammiratione dici non potest, non de propria rerum substantia, quamvis erat ditissimus, sed de rebus ecclesiæ tam in missarum oblatione, quam elemosinarum distributione, celebrata sunt. *Wilhelmus*, qui in Orientali *Fresia* morabatur, sibi à fratre concessa, obitu fratris cognito festinanter occurrit ad locum, qui dicitur *Sipe*, &

* Comitem de Benthem.

† *Sweet*
Qui tam insperatæ legationis votis acquiescens.

‡ *Aliena*.
† al. occurrit.

* *Castellano de Leyden.*

& licentia non impetrata, ut vel ad tumultum fratris accederet, & rediret, in ulteriorem ripam Friesæ tristis & dolens se recepit. Sed in hac angustia, quæ nimis eum invenerat, aliquantulum retardatus est quorundam Principum solatio, qui ad ejus compassionem totum animum inflexerunt, vita & rebus se illi annectentes, inter suos tum parentum copiosa familia, tum rerum satis habundante affluentia, viri potentes & nobiles. Quorum vel primus *Philippus de Wasnar*, Johannes de Riswick fuerunt, annitentibus in id ipsum Symone de Harlem, licet postmodum ad Lothewicum se contulerit, Willemo de Teyline, Waltero Egmond, Alberto Banjard, Jacobo

* Castellano, quos novi Principis jam pœniteret nova jura, novas institutiones animo sibi proponere, ab omni negotio vel consilio facile se removeri, alterius gentis quoscunque sibi præponi, præsertim cum Aleydis Comitissæ nutu, voluntate disponente, omnia agenda forent, animum foemineum mobilem, illum nichil omittere, quod ipsa vellet, nec negligendum, quin sibi maturius consulerent. Igitur secreta legatione Willemus accitus intempestæ noctis silentio ad Philippum venit, à quo votive susceptus est, sed adeo latenter, ut etiam domesticos ejus latuerit, & quia idem Willemus tutum sibi non credidit, si publicis aspectibus se præsentaret. Adhuc enim novi Principis potestas & Aleydis timor universos occupaverat, cum duobus tamen rei consciis naviculam ingressus Flarding venit, vili satis indumento omnium cognitioni se subtraxit, pilleus quoque ejus vultum obtexerat. Sed à Zelandensibus, qui eo advecti adventum ejus præstolabantur, gratanter recognitus & officiosissime receptus est. Confestim ad naves alacri festinatione cum ipso regressi celeri impulsu remigum removerunt à littore puppim, & aliquantulum remoti in gaudium & exultationem altis clamoribus perstreptentes letabantur se Dominum & Principem recepisse, qui filius esset Florentii Comitis, natus & dignus heres, Principatum Lothewici penitus abrogantes. Cum igitur ad proprium portum scilicet *Syricee* venissent, & civium aspectui Willemum insperate præsentassent, omnium tunc præsentium & postea accurrentium pari studio & eadem unanimitate in Principem & Dominum confirmatur. Mira sexus utriusque exultatio salutem illi ex inimicis, pacem in longitudinem dierum imprecantium.

Cum

Cum hæc apud gentem maritimam agerentur, Walterus & Albertus summo studio Kinemar ad partes Willelmi continuerunt. Quod Walterus de Raven, qui forte Egmondam venerat, ingrato oculo deprehendens, totus enim Lothewico favebat, Walteri conductu accepto Harlem festine se proripuit, ubi *Lothewicus* & *Aleydis* triduo quam dies tricenarius defuncti Comitis occurreret, venerant, quid præfenserit, seriatim retulit, & ut fugæ præsidio salutis suæ consulant, constanter ammonuit. Tàm gravi nuntio consternati festino navigio cum *Giselberto* de *Amestel* recesserunt. Quorum fuga si beneficium noctis non intercessisset, à pagis circumjacentibus Okstorp & Alsmaer procul dubio intercepta fuisset. Sed elapsi Trajectum venerunt fugæ suæ testimonium protinus circumferentes. Filia vero *Aleydis* Comitissæ materno destituta solatio ad urbis * præsidium, quod est in Leydis, una cum *Rotgero* de *Merhem*, & *Ost* de *Burn*, & aliis quibusdam militibus, & armigeris, & balistariis Comitis *Lothewici* anxia confugit. Sed velociter tota Kinemaria ad eandem munitionem affuit ducatu Walteri & Alberti. Nec minus segnis Philippus. Johannem † mors præripuerat. Omnes etiam pagi circumjacentes Rheno pari conspiratione venerunt. Quid ergo manus pauca contra tantos ageret? Nam & victualium in brevi defectus audaciam resistendi minuerat. Transferunt ergo in potestatem obsidentium obsessi vita cum salute membrorum impetrata, omnibus tamen armis & spoliis ceteris exuti. Rotgerus & Ost in vinculis coniecti. Quis hoc nisi qui vidisset crederet? Sic vario statu humanos eludit fortuna casus. Alii incarcerati usque ad adventum Willelmi. Filia vero Comitissæ Willelmo de Teyling cognato suo tradita liberata ab eo est habita in omni, quo potuit, & debuit, honore vel obsequio. Et hæc omnia facta sunt Willelmo Comite adhuc in maritimis. Qui rebus suis circumspice dispositis Hollandiam rediit summo gaudio omnium, deinde Egmondam veniens, ubi à Kinemarensibus quam sollempni læticia receptus sit cum matre & sorore sua, *Aleydis* & ipsa nomine, difficile credet, nisi qui interfuit. De his satis dictum sit. Nunc ad congressionem inter ipsum & Lothewicum articulum transponamus summam breviter colligentes.

*Burgum
intelligit.

† Johan-
nem de
Rifwic.

Anno crio. cc. iv. Comes *Lothewicus* suæ non immemor injuriæ
 Tom. II. Q99 juria

* Sweert.
*quorum
 non erat
 numerus.*

† Sweert.
*Otto vero
 Gelria Co-
 mes nul-
 lius fuit
 adjutorio
 filia, in
 omnibus.
 &c. Pro
 filia puto
 legen-
 dum, sed.
 Et sic op-
 tima est
 constru-
 ctio.*

juræ totus ad vindictam toto animo surrexit, cognatos, amicos, quorum * erat numerosus, appellare, multam solidorum conventionem polliceri, ea quæ ad manum habebat large expendere, dum immensum valido & magno exercitu in brevi adauctus est, concurrentibus in adiutorium ejus summis Principibus, Episcopo videlicet Leodicense, Duce de Limburgh, Comite de Flandria, Comite Adolfo, (1) Comite de Hare, Otto † vero Gelriæ nullus fuit adjutorio Wilhelmi, sed in omnibus quietum se habebat. Præterea Theodoricum Trajectensem Episcopum in amicitias & opus belli secum attraxit, promissis eidem Episcopo duobus millibus & eo amplius talentorum. Et ut præmissorum certior fides haberetur, fratrem ejusdem Comitis obsidem accepit. Plures etiam militum Hollandiæ Ysbrandus scilicet de Harlem, & frater ejus Gerardus, Johannes Perlin, Arnoldus de Riswic, & frater ejus Henricus, & alii multi, tum favore Comitissæ, tum odio Wilhelmi. Sic ergo diversarum nationum populi tumultuati sunt contra Comitatum Hollandiæ. Quid ergo Wilhelmus ageret? pauci erant sibi milites, & nusquam tuta fides, nec tanta popularibus suis belli exercitatio, aut armorum copia, ut tanto exercitui & bellis exercitato resisteret. Accepto tamen consilio ad Zelandenses se contulit, Walterum & Albertum Kinemarensibus præfecit, quorum consilio & diligentia, quæ agenda forent, administrarentur (2) fratri suo Florentio & Ottoni Præpositis, Wilhelmo de Teylinc, Philippo de Wasner, & ceteris fidelibus suis pagos Rheno circumjacentes vicinos Episcopatus delegavit. Qui idonee injuncta sibi persequentes loca defensionis constituerunt, unum in loco, qui dicitur (3) *Busch*, alterum circa Rhenum *Suatenburch*, grandi & lato fossato aditum hosti-

(1) De *Hake* est apud Sweertium perperam. Gerardus Comes de Are est frater Theodorici Episcopi Trajectensis. Meminit ejus Beka in vita Theodorici.

(2) Florentius frater Comitis Præpositus Trajectensis duabus chartis subscripsit donationem continentibus cœnobio factam Rynsburgensi. Servo adhuc ineditas. Altera est Ann. 1199. Altera Ann. 1201.

(3) *Busch* est jam *Buschkoop*, *Suatenburch*, Swammerdam. Beka in Theodorico: *quarum unam Florentio Trajectensi Præposito sitam in Busch, reliquam autem Ottoni Comiti de Benthem sitam in Zuadenburchdam ad tuendum fidelissime commendarunt.*

hostibus obstruentes. Walterus vero & Albertus non segnes
 executores commissæ sibi procurationis escas & arma compor-
 tare, ad naves convolare, Kinemarensibus indixere die con-
 dicto, ut communi impetu aggerem Amestel interromperent,
 ut impetus aquarum interclusus libero meatu defluens agros oc-
 cuparet, & loca circumjacentia devastaret. Quod & factum
 est, licet quidam milites Trajectenses cum popularibus renisi
 sint. Hoc prospero successu Kinemarii animati terram cœspi-
 tosam, quæ dicitur *Vene*, ditioni Giselferti subjectam totam
 fere incendiis absumpserunt, & infinitas prædas tum pecudum,
 tum vestium, & ceterarum rerum contrahentes. Inter quæ
 domum *Giselferti* honorificæ structuræ favilla tenuis exusserunt.
 Arbores pomiferæ domui vicinæ exustulatæ sine spe germinis
 relictæ sunt. Deinde villam, quæ *Muthen*, dicitur assilientes,
 & in congressione superiores cum proxima *Wiske* favilla tenuis
 combusserunt, licet prius obsides dedissent, & tunc fiducia mi-
 litum suorum rebellassent. Et sic omnia usque *Brückleth* subju-
 gantes datis obsidibus sub pollicitatione pecuniæ ad stationem
 portus navium suarum reversi sunt. In his omnibus Simon re-
 missius agebat, & notabilem se fecit, quippe qui totus Lo-
 thewico favebat, quod rei exitus aperuit. Episcopus Tra-
 jectensis tantæ calamitatis majore occasione adductus om-
 nimodis hæc ulcisci statuit, & valido exercitu contracto ad
 munitionem, quam *Florentius* tuebatur, multo militum suorum
 labore pervenit. Procul dubio suo & omnium suorum dampno
 vel periculo, si Kinemarii dolofo consilio averſi non fuissent,
 & milites Hollandiæ, qui cum Florentio falsa fide in munitione
 morabantur, ad Episcopum non transfugissent. Facta ergo
 irruptione Florentius captus est, & in castro *Hurst* invincula-
 tus. Ceteris vero fuga elapsis Episcopus munitionem potenter
 optinuit, rapinis & incendiis omnia proterens & consumens
Leythen venit, primus omnium prædecessorum, qui hoc attemp-
 taverit, vel præsumpserit. Sed poterat, quia regnum in se di-
 visum facile desolatur. Interea Lothewicus in multitudine gravi
 suorum sequentium tam militaris quam pedestris exercitus Hol-
 landiam intravit, clementior in hoc Episcopo, quod * partium
 incendiis pepercit, qui datis obsidibus & in custodia receptis
 Dordrecht venit. Cujus exercitum *Willelmus* declinans, quia
 viribus inferior esset, in Zelandiam recessit, duabus tamen

* eo quod
 parcius
 incendiis
 pepercit.
 Sweert.

navibus Lothewici cum multa præparatione ciborum captis & abductis. Itaque Hollandia subjugata, quia non erat qui resisteret, cor enim populi adinstar nivis defluerat, (1) Lothewicus cum omni manu suorum sequentium Episcopo se conjunxit in Leythen, ubi Symon de Harlem veniens in gratiam receptus est. Episcopus vero & Comes pro libitu suo omnia agentes & disponentes *Herlem* pervenerunt. Ubi Kinemarenses navali exercitu applicantes, irruptionem in Episcopum meditati, cum nichil profecissent, nihil melius quam deditionem æstimantes, sub conditione quingentorum talentorum accepta pace recefferunt. Morabatur interea mater Willelmi & soror Altdorp, & multitudo utriusque sexus in diversis locis Fresiæ, ad quæ confugerant. Lothewicus autem alias suæ victoriæ usque ad Egmondam extendens possessionem Alberti Banjart, & villam, quæ dicitur S. Agathæ, ditioni ejus subjectam in cineres redegit, similiter domum *Walteri* Egmondæ, benignum vero & pacificum claustrum & villæ Egmondensi se præbuit. Episcopus, cujus exercitum defectus necessariorum jam occupaverat, gavisus de pecuniæ promissione, sed sollicitus, ne quovis modo reditu interciperetur, festinus ad propria rediit. In augmentum vero calamitatis & miseriæ Comes de Namen, procurator Flandriæ à fratre Iherusalem profecto relictus, & jam Imperatore Constantinopolitano facto, Walacriam suæ ditioni subjecit. Hugo de Voorn fere totam Zelandiam acceptis obfidibus ad partes Lothewici reflexit, & idem illuc venerat. Willelmus undique fugatus & requisitus piscatoria nave retibus obtectus mirabili eventu evasit, quippe cum inquisitores ejus naviculæ ipsius applicuissent, quem apprehendere poterant, * illum reliquerunt. Sed cum *Hugo* modum potestatis insolenter excederet, Zelandenses majorem sui depressionem timentes, habito consilio, & mutuo data fide eundem Hugonem pro-

* *illius*
relique-
runt.
Sweert.

†Comiti.

(1) Godefrid. Monach. ad Ann. 1204. Circa ipsum tempus Theodericus Episcopus Trajectensis cum exercitu & pluribus nobilibus Hollandiam intravit, & provinciam † Comitis de Los rursus subjugavit. Sed ipso recedente cum idem Comes cum suis in quodam oppido nomine Leidni degeret, præfatus Willelmus de maritimis partibus, contracta multitudine tam pedestris quam navalis exercitus, plurimos eorum captivavit, cæteris in palude mersis, & vix paucis evadentibus cum ipso Comite.

probrose expulerunt, Willelmum requisitum & inventum in
 Principem & Dominum exaltaverunt. Quorum benevolentia
 in se confirmata litteris *Waltero* denuntiavit, ut quanto posset
 apparatu navium † *Leythen* cum *Kinemar* occurreret, per nun-
 tium die quo veniret designato, nullam belli commotionem se
 absente promoveri, confidere se in domino, quod hostem pa-
 ternis sedibus depelleret. *Walterus* id strenue exequi, omni-
 bus voluntariis inventis, *Willelmo* non minori studio & vo-
 luntate concordantibus in hoc. Morabatur autem *Lothewi-*
cus in villa *Vorſcot*, tentoriis potenter extensis. Mercatum
 ibi plenum omnium rerum sufficientia, mira exultatio om-
 nium in exercitu, novo Principi congaudentium. Solius *Er-*
brandi de *Harlem* absentiam ægre ferentes, qui cum avunculo
Allino captus & *Althorp* Comitissæ missus in * vinculis con-
 jectus est. Fama ergo ad aures exercitus delata est defecisse à
Lothewico *Zelandenses*, venisse *Kinemar*, viam illis interclusam,
 bellum ex adverso instare: quo non modicum *Lothewicus* contur-
 batus, quid agendum sit, cum suis collocutus, nichil sanius repperit,
 quam hostibus obviam † iri, viam ferro aperiendam, quam hostes
 munitione apposita negaverunt. Hoc igitur decreto consilio viri
 belli peritia exercitati dispositis ordinibus *Leythen* venerunt, fossas
 rudibus autem præcisa complentes, & quia res erat eis pro
 animâ hostes forti impetu assiliunt. Quibus *Kinemar* & cetera
 societas è munitione proficientes inconsulte occurrerunt, omnia
 sine cautela & sine disciplina belli agentes. Unde à viris bello
 exercitatis facile circumventi & oppressi sunt, in se materiam
 relinquentes, quod magis in bello disciplina quam inconsulta
 temeritas valeat. Plures quibus ad naves redeundi facultas non
 fuit, præcipiti fuga ad pontem se proripuerunt, & quia tantæ
 multitudini angustus & infirmus erat, & à persequentibus gra-
 viter impingebantur, ab ipso ponte confracto proruentes, mi-
 sero mortis genere, aquarum violentia perierunt. *Philippus*
 & alii multi per diversa fugientes hostibus & morti se subtra-
 xerunt. Plures capti, vulnerati & occisi sunt. *Walterus* &
Albertus cum quibusdam sibi adhærentibus celeri fuga evaserunt.
Willelmus vero de *Teilinc* & quidam milites spe defensionis
 in unum conglobati aliquantulum hostibus reluctati sunt, dum
 tandem viribus exhausti, deditone impetrata capti & invin-
 culati sunt, *Kinemarenses* navibus & omnibus spoliis exui mi-
 seri

† *Leydts*
 cum *Ke-*
nemaris-
Sweert.

* in vin-
 cula con-
 jectus
 erat.
Sweert.

† *ire.*
Sweert.

seri & nudi ad sua redierunt. Hunc exitum habuit indisciplinata temeritas. Lothewicus vero cum captivis & spoliis in lætitia cordis & gloria victoriæ *Vorscot* rediit, & de cetero securum se credidit. Hoc gravi infortunio ad aures Willelmi delato graviter ingemuit, sed omnia dissimulans cœptam perfectionem acceleravit, & in multitudine sui exercitus tam Zelandensium quam Hollandensium superveniens ad locum, qui dicitur *Tol*, copias sine alicujus prohibitione exposuit. Ad quod explorandum Dux de Limborch missus est vir gnarus belli, qui ammiratus multitudinem exercitus, diversitatem armorum, acierum dispositionem, verbum pro pace fecit. Quod omnimodis Willelmus refugit, sui expulsionem, patriæ deprædationem, suorum mortes, vincere aut mori se venisse. Itaque Dux sine effectu pacis regressus visa retulit, timorem pro audacia, fugam pro defensione incussit, & cum suis sequentibus recessit, Comite Lothewico in periculis relicto, Cujus discessu Lothewicus cognito, * & pretiosa rerum suppellectili multa & diversa, à facie Willelmi, qui jam supervenire dicebatur, festinus abiit, ne via intercluderetur, milites & pedites ut expeditiores ad fugam essent, loricas & galeas, & diversa armorum genera, in manus persequentium reliquerunt. Quorum plurimi præcipiti cursu & cæco impetu (1) in lacum vicinum Reno, quem incolæ dicunt *Sile*, proruentes, aquis suffocati supposuerunt. Alii versus Trajectum festinantes passim cædebantur. Et sic infirmata est præ timore virorum, ut etiam à mulieribus fugarentur. Alii qui evaserunt nudi & confusi in civitate recepti miserabile spectaculum se videntibus præbuerunt, veram paginam ostendentes in * se ipsos legendi, ne gloriatur fortis in fortitudine sua. Willelmus vero festino remigum impulsu Lothewicum subsecutus est, sed minime successit, illo velociter cum captivis militibus elapso, quos Episcopo pro debito pecuniæ traditos idem Episcopus vinculis & diligenti custodiæ ** mancipavit, militum tamen ejus satis copiosum numerum apprehendit. Omnis præterea copiosus ille apparatus navium & infinita præparatio cibariorum retenta est. Zelandenses

* *relictis tentoriis, & pretiosa rerum suppellectile, multa & diversa.*
Sweert.

* *in scripturis legitur.*
Sweert.

(1) Zile est flumen, quod ad Leydam è Rheno ad lacum ducit Harlemensem.

** Sic lege..... mancipavit. Militum tamen ejus (scil. Lothewici) satis copiosum numerum apprehendit. scil. Willelmus.

multa & nobili præda tam militum captivorum quam diversis armorum instrumentis ad propria sunt reversi. Evoluto autem non longo tempore Willelmus Comes *Aspren* munitionem Folperti & Florentii adversariorum suorum exercitu tam Zelandensium quam Hollandensium expugnatam dejecit. Trajectenses vero non longo intervallo Durdrecht navigio applicantes totam incendio consumpserunt, vino, frumento, ordeo infinito † distracto, rebus diversæ suppellectilis tam incendio absumptis, quam rapina sine numero direptis. Processu temporis verbum pacis & reconciliationis factum est inter Episcopum & Comitem, & ad effectum usque deductum, sub hac conditione, ut Comes quæ * *Henrico Grus* extorferat eidem restitueret, ministeriales ad Comitatum pertinentes, & in Episcopatu commorantes in jus Episcopi cederent, & qui Episcopi & in Comitatu degentes in potestatem Comitis reservarentur, datis præterea ab eodem Comite mille talentis. Nec tamen captivos suos obtinuit, qui postea infinita pecunia se ipsos redeimerunt. Isbrandus etiam de Harlem, & avunculus ejus Allinus, Arnoldus & frater ejus Henricus, de incommodo vinculorum absoluti, & bonis suis restituti in gratiam & reconciliationem Comitis admissi sunt. Ceterorum autem possessiones & redditus, qui se ad Comitem de Lone contulerunt, Comes in jus suum redactos partim fratri suo Florentio, partim ~~his~~, qui sibi fideliter adhæserant, distribuit. Præterea *Florentius* Præpositus autumpnali tempore Zelandiam ingressus munitionem Hugonis Scarpenes collectis fidelibus Comitis expugnatam incendio consumpsit, tanto facilius, quanto commodius obsideri potuit, hyemis asperissimo rigore aditum præbente undique.

† *disjecto*
Sweert.

* *Henrik*
Cræn.

Anno sequente qui erat annus Domini c. c. v. Comes Flandriæ Philippus collecta exercitus sui multitudine, & infinito navium apparatu terram maritimam Scalden expugnare statuit, & Dominio Comitis de Lone subjugare, Willelmum expugnatum omni honore & Comitatu exuere, qui tamen eorundem Scaldensium hortatu & confidentia animatus resistere crevit, competentius arbitratus in bello mori, quam paternis sedibus exulem & profugum se haberi. Et cum jam esset in progressu, ut manus confererent, nuntiis intercurrentibus interruptum negotium ad bonum reconciliationis processit, Comitissa *Flan-*

† Nomen
vetus
*Griete
van
Vlaender-
lant.*

† Finit
Auctor
hic, qui
apud
Sweert-
ium, &
cujus no-
men pu-
tatur
Meer-
hout. In
margine
inveni-
ta: *Præ-
sens iste
Codex
fuit Nico-
lai Epif-
copi Har-
lemensis;
& deinde
Heda vii.
viri.*
* non
Wilhelmi
scilicet,
sed ejus
fratris
Theodo-
rici.

Flandriæ, *Philippi* Comitis relicta, cui nomen † *Reginæ* indultum est, & Præposito Bruggensi summo studio hoc elaborantibus: Pacis vero conditio x. mill. quingentarum marcarum fuit. Tanti Comitis potentia Lothewicus & *Aleydis* Comitissa consili contracto exercitu quasi jam Hollandiam certo habituri Trajectum pervenerunt, sed literis & nuntio de pace & reconciliatio-
ne accepto, & auxilio penitus negato spe sua frustrati & illusi ad propria redeunt. † Ecce longam gestorum seriem, qualicun-
que stilo exaravimus, alia præter hæc, si forte supervenerint, quæ ad præsens negotium spectant, alterius executioni com-
mittimus.

Anno c15. cc. vi. postquam Willelmus Florentii & Adæ filius frater Theoderici ulterioris Comitem de Lone generum
* suum videlicet bellis variis profugavit, ipse Comitatum Hol-
landiæ optinens causa confirmationis ad Ottonem quartum tunc
Imperatoria majestate sublimatum proposuit tendere, qui pro-
cessu itineris percipit Ottonem Comitem Gelriæ sibi insidias
nec non insidiarum muscipulas tetendisse. Quapropter vir pru-
dens & nobilis suorum consilio, qui directe absque timoris acu-
leo viam currunt mandatorum, unico sibi famulo Cam-
pis jungitur, tanquam servorum minimus spinas & tribulos
nudis pedibus inclinando. Cum itaque divinæ pietatis ordinâ-
tione vir pulcherrimus in viis applicatur casu contigit Domi-
nam sui videlicet hostis uxorem fenestra prospicere, (1) juve-
nemque notissimum intueri. Quæ statim mentis sagacitate nec
non supernæ ordinationis felicitate dictum inspicit, inspicien-
doque crurium ceterorumque membrorum dispositionem discuti-
tit, & discutiendo reperit ipsum *Willelmum* jam Hollandia præ-
dicatum. Nuntius itaque mittitur nomine Dominiæ præcapiens,
ut quasi vagus transiens castro quod cernitur præsentetur, Wil-
helmus vero, cum nuntii verba audisset, sustinuit patienter, &
ait piæ famulæ; *Licet majora mihi incumbant negotia, quibus mo-
ra potest esse periculo, tamen finaliter præcepto Dominiæ meæ licet
incognitæ comparebo.* Sic itaque juvenis iste nobilis, pulcer,
& habilis, licet nudus, Comitissæ Gelriæ præsentatur, de cujus
tamen

(1) Unde autem notitia hæc? An quod ejus maritus Otho & Gulielmus Hollandus simul cruce signati, familiari usi convictu, in Asiatica expeditione Frederici Barbarossæ?

tamen viro maxima sibi pericula disputat proventura. Postquam autem præfatus Comes in hujus nobilissimæ Dominae præsentia comparuit, præmissa salutatione benigne suscipitur, camera suscipitur, intro ducitur, ac vestibis viri sui, qui nunc aberat, melioribus indutus, & secreto à præfata Domina tenore sui nominis salutatur. Qui licet audax & strenuus, in præsentia tamen more captivorum humilis nomen suum inficit se esse Comitem denegando, mulier vero pertinax à præposito non desistit, ipsum ad veritatis confessionem verbis subtilibus inclinando. Interea die inclinante & nocte suis obscuritatibus appropinquante Otto Comes Gelriæ proprio hospitio jungitur, in cujus occursum nobilis Domina, prout consueverat, præsentatur. Cum itaque conjunctis manibus, prout decet, domo regia regalique aula recipiuntur, prudens Domina à viro suo unius petitionis placitum postulat, quod ab eodem promittitur, & facta potestate juramenti tramite confirmatur. Quæ adhuc eadem postulat, & circumstantes, ut ipsam rogare subveniant, humiliter & prece varia deprecatur. Cujus more minus consueto Comes miratur affirmative promittens, ut quicquid proponeret modis omnibus impleretur, & illa tunc, dilectissime obsecro, ut filiam nostram Aleydem Willelmo Comiti Hollandiæ velis matrimonio copulare. Comes miratur tali sermone uxorem stultam asserens & dementem. O † prudens, unde tibi hæc sompnia? quare ponatur, quod ego paratus sim in omnibus tuam exaudire petitionem, quis pro ipso ratificet, ut quod hic discutitur suorum consiliis approbetur? At illa, tuum tantum præbe assensum. Et ille; utrum à Deo vel ab alio hic casus progreditur ignoro, sed quicquid in ipsa ordinatione vestra actum fuerit à nobis inviolabiliter observabitur. Quo dicto Domina cameram ingreditur, Willelmo nomine generi salutato casus discutitur. Qui consentiens amplectitur, cameraque productus Comitis præsentia demonstratur. Mirantur singuli assistentes. Quorum quibusdam dicitur, *non est sapientia, non est consilium contra Dominum.* Præfato itaque ordine puella producit, Willelmo adducitur, & sibi nuptiali tramite lectulo præsentatur. Non est hic, quod quidam dicunt, hanc desponsationem fuisse factam tempore, quo Willelmus supra à ministerialibus Trajectensibus Episcopi captus, & in castro dicto Hurst vinculatus ad Ottonem Gelrum profugus perhibetur. Quod

† al. O
 impudens.

Tom. II.

Rrr

non

non est verisimile. Nam si ita fuisset dictus Comes eum in tantis miseriis non deseruisset, sed fideliter prono affectu in necessitatis articulo, quo amicitia vera perpenditur affuisset. Sed quo tempore factum sit, dummodo veraciter factum fuerit, plurimum non curamus. Post prædicta *Willelmus* Comes Hollandiæ adjutorio Comitis Gelriæ sibi prius contrarii progreditur, & confirmationem à Rege consequitur, viginti annis Comitatum Hollandiæ possidendo. Qui licet cognata vivente possessor injustus videretur, ipsa tamen absque partu mortua, ejus possessio regulatur, & quod prius jure non potuit, consequitur ex post facto. *Willelmus* ex uxore sua filium genuit, quem Florentium appellavit, (1) & post hoc brevi tempore in Domino obdormivit.

Anno

(1) Imo anno demum 1222. ut Meyerus scribit ad eum Ann. Quod si verum, quid ergo est, quod chartæ Imperat. Friderici 11. Ann. adhuc 1236. inter ceteros subscripsit etiam *G. de Hollandia* apud Schilterum *Instit. jur. publ. lib. 2. tit. 16?* Nullus dubito, quin is filius sit Wilhelmi, Florentii 1 v. frater, qui Florentio defuncto se Hollandiæ Tutorem ait in charta Ann. 1236. Eximet prorsus scrupulum, si charta ponatur ipsa, cujus hoc est initium: *In nomine Sanctæ & individue Trinitatis. Ego Wilhelmus Tutor Hollandiæ notum facio tam presentibus quam futuris, quod contuli Abbatissæ & Conventui ecclesiæ Sanctæ Mariæ in Rinsburg omnia bona sive hereditatem, quam post mortem pueri Imma & Egidii ad Wilhelimum puerum, filium dilecti fratris mei Florentii quondam Comitis Hollandiæ sunt devoluta, decimam scilicet majorem & minorem &c. Hæc autem omnia quæ promissimus cum manu Wilhelmi pueri, filii Florentii quondam Comitis, ac fratris mei, nec non & cum consensu nobilium & discretorum virorum, hominum Hollandiæ Comitatus facta existunt &c. Datum anno gratiæ 1150. cc. xxxvi. sexto Idus Januarii apud Leyden.* Wilhelimum primum quod attinet, certum quod vixit adhuc anno 1150. cc. xv. quo Valencenis in Hannonia chartæ Ottonis 1 v. Imperatoris subscripsit apud Goldastum *to. 1. const. Imper. p. 289.* Imo adhuc anno 1150. cc. xx. quo subscripsit, quod ineditum adhuc habeo, diplomati Friderici Imper. 11. de teloneo in Gheyne. Unde & constat, quod ex Syria jam reversus, in quam cum exercitu adversus Saracenos ut Dux classis profectus Ann. 1217. Edidi jam iter id superiori anno à socio scriptum ejusdem classis

** *to. 3. Analect.*

** Nostræ Edit. Tom. 2. pag. 25. & seqq.

Anno cīo. cc. vii. à Domino Innocentio Papa cum Legato septem Abbates Cisterciensis ordinis ad terram Albigenſium ad prædicandam fidem hæreticis mittuntur, quibus de Hispania Didacus Exonienſis Epifcopus habens ſecum fratrem Domini- cum ſociatur. Eodem tempore Otto quartus contra *Philippum* electum ad Imperium tollitur, ſed quia fidem non tenuit ſubi- to degradatur. Nam accepta corona ſtatim bellum habuit cum Romanis, & contra voluntatem Domini Papæ intravit Regnum Apuliæ auferens illud *Frederico* Regi Cecilie, propter quod Papa ipſum excommunicavit. Et poſt quarto Imperii ſui an- no *Fredericum* Imperatorem Principes elegerunt, qui veniens navigio uſque Romam à Domino Papa & omni Romano popu- lo honorifice eſt receptus, intransque Alemanniam contra Ot- tonem mirifice triumphavit.

Anno cīo. cc. x. Honorius iii. Papa baſilicam, quæ di- citur *Sancta Sanctorum*, renovavit, & eccleſiam, quæ dicitur *Sancti Laurentii* extra muros reparavit, (2) in qua Petrum *Altiſſiodorenſem* Comitem in Imperatorem Conſtantinopolita- num decoravit. Iſte etiam Honorius in baſilica Sancti Petri *Fredericum* Regem Cecilie in Imperatorem Romanorum coro- navit. Hujus tempore Chriſtiani Damiatam ceperunt, ſed Sar- raceni

(2) *Baldunus* Comes Flandriæ & capta Conſtantinopoli Im- perator Orientis fratrem habuit Henricum, ſororem autem Jo- lantam, quam alii ajunt Henrici filiam, ut Peucer. in Chronic. Hen- ricus cælo à Bulgaris Balduino ſucceſſit. Jolantam duxit Petrus Co- mes Altiſſiodorenſis. Henricus cum ſine prole conceſſiſſet in fata Imperium reliquit Petro, qui quo firmius id obtineret ad Papam profectus Romam à Papa voluit coronari. Georg. Logotheta : *Εὐθα καὶ Πέτρον μετὰ μεγίστης κρατῆος ἐξ Ἰταλίας δρμώμενον καὶ πρὸς τὴν Κωνſταντινέπολιν ἀνατρέχοντα, ἀνηγορευμένον πρὸς τῇ Πατρὶ Βαſιλεῖα, καὶ προχειρωσάμενον τὸ δυνάſκειον, ἐν τῇ Λατίνων μέρῃ Βαλδουίνου, ἐπ' ἀδελ- Φῇ Ἰωλέντῃ, ἐξ ἧς αὐτῷ καίδες, Φίλιππος, Ρόμπερτος, καὶ Βαλδουίνος.* Eodem tempore Petrus à Papa Imperator renuntiatus cum numeroſiſſimo exercitu Dyrrachio jam occupato ex Italia adventabat &c. Conjux ei *Balduni* ſoror *Jolenta*. Ex ea ei hæc ſoboles, *Philippus*, *Robertus*, & *Baldunus*. Platina in vita Honorii iii. Honorius iii. patria Ro- manus patre Americo omnium ſuffragiis Pontifex creatur, ad quem Pe- trus Imperator Conſtantinopolitanus cum ſola uxore veniens in baſilica *Sancti Laurentii* extra muros coronatur.

raceni fortuito casu contingente eam postea recuperaverunt. Honorius Papa *Fredericum* Imperatorem sibi & Romanæ ecclesiæ rebellem comperiens eum anathematizavit, & Barones ab ejus fidelitate absolvit. Honorius Papa moritur, & Dominus Hugolinus Hostiensis Episcopus in Papam electus Gregorius nominatur.

Anno c15. cc. xviii. Fredericus Imperator ab infantia per ecclesiam tanquam per matrem educatus, & ad Imperii fastigium *Ottone* dampnato promotus ecclesiam Dei non fovit tanquam matrem, sed tanquam novercam quantum potuit laniavit, præter quod, ut supra dicitur, *Honorius* Papa, qui ipsum coronaverat, eum sibi rebellem & ecclesiæ Romanæ adversarium comperiens, ipsum anathematizavit ab ejus fidelitate singulos absolvendo.

Anno c15. cc. xxii. Gregorius ix. Papatum suscipit, per quem Sancta *Elisabeth*, filia Regis Ungariæ, relicta Lantgravii Thuringiæ, canoni sociatur. Hic sententiam, quam Honorius prædecessor suus contra *Fredericum* fulminaverat, roboravit. Hic Papa per fratrem Raymundum ordinis prædicatorum poenitentiarium suum volumen unum decretalium ex pluribus compilavit, mandans ubique illo uti. Hic Papa cum Concilium Romæ celebrare nititur, ab Imperatore viæ tam per mare quam per terram coartantur. Duo Cardinales & duo Prælati Abbates, & alii clerici maxime per mare ad Concilium venientes capiuntur. Hic Papa cum ab Imperatore, qui tunc ex magna parte patrimonium ecclesiæ occupaverat, in urbe obsideretur, videns quasi omnes Romanos per pecuniam corruptos, ipse accipiens capita Apostolorum, Petri scilicet & Pauli, & processionem à Laterano usque ad Sanctum Petrum faciens animos Romanorum sic revocavit, ut pene omnes contra Imperatorem cruce signarentur, quod Imperator, qui jam urbem intrare sperabat, audiens multum timuit, & ab urbe longius recessit. Denique Gregorius Papa tantis tribulationibus concussus Romæ anno Pontificatus sui xvii. migravit ad Christum. Hic Papa beatum Dominicum Bononiæ sepultum canonizavit. Post beatæ memoriæ Gregorium Papam *Cælestinus* iv. tollitur, qui licet scientia & vita laudabilis, nulla tamen facere potuit, quia senex eligitur, & cito declinatur.

Anno Domini c15. cc. xxiii. Wilhelmo Comite Hollandiæ

mon-

mortuo Florentius filius ejus terræ præficitur, quæ ab ipso annis x i. pacifice possidetur. Hic nobilem Dominam *Henrici* Ducis Brabantiæ filiam *Machteldem* nomine duxit uxorem, de qua filium genuit, quem avi nomine decoravit. Hic filius *Wilhelmus* dicitur, cujus pater causa hastiludii Corbiæ proficiscitur, quo probitatis suæ meritis, quibus in hoc ludo nomen vanæ gloriæ acquiritur, invidorum animus provocatur. Auctoritate enim nunquam melius torquebis invidos quam virtutum gloriæ serviendo. Hic itaque Comes turba Claremontensium cingitur, equo prostermitur, ungulis teritur, & sic vir nobilis absque ulla recuperatione campo hastiludii suffocatur anno Domini cii. cc. xxxiv. v. Kal. August.

Anno Domini cii. cc. xxvii. inter Trajectenses & Westfalos apud locum, qui dicitur *Coevoerde*, bellum durum oritur, in quo pater venerabilis *Otto* Trajectensis Episcopus cum multis sibi adhærentibus inclinatur.

Anno cii. cc. xxxiv. inter *Henricum* Ducem Brabantiæ & *Florentium* supradictum Comitem Hollandiæ ex una parte, nec non homines, qui *Stedingi* dicuntur, ex altera, belli certamen concipitur, in quo post longam concertationem præfata gentis plurima turba dictis Principibus suffocatur. Sed quum prudentis auctoritate ignoratis principiis necesse est silere & attem ignorare, (1) hinc est, quod præsentis belli causam & occasionem breviter præponimus tangere, & quare prædicti Principes hanc terram invaserint explicare. Noveritis itaque mulierem quandam nobilem, & in dicta patria cujusdam militis uxorem in die sancto Pascæ oblationem denarii ad manum sacerdotis facere, qui contra eam propter denarii insufficientiam stulte non timuit murmurare. Completo autem ex more officio dicta mulier cum ceteris ad communicandum progreditur, cui à sacerdote stultissimo non (2) oblata dominici corporis, verum ob-

* Vid.
omnino
Ubbon.
Emmum
hic init.
lib. 10.

(1) Locus notabilis, ex quo patet quam tetros, quam altos, & detestandos, ubi semel est admissa, radices agat calumnia. Miseri enim hi homines tam indignum in modum habiti & tractati à sacrificiis, nec læsæ religionis, nec proculcatæ convicti, traducti tamen passim, vera causa suppressa, ut execrandi hæretici.

(2) Oblata est sacra hostia. Unde & voces, quibus utimur, *survelje, oblie. Iso de mirac. S. Oibmari lib. 1. cap. 3. Quadam pa-*

latus per ipsam denarius præsentatur. Qui clausis ab ipsa oculis summa devotione suscipitur, quum vera suscipi eucharistia credebatur. Illa vero masticare incipiens, & in masticando duritiam sentiens dolore tangitur, mente confunditur, metuens culpis propriis existere causam, quare susceptam à sacerdote substantiam non poterat deglutire. Hæc itaque clauso ore ab ecclesia subito recedens, nec non cum festinatione ad hospitium veniens linteum mundissimum studet promere, & in illud quod susceperat apertis labiis reclinare, quæ mox viso denario magis timuit, quum in Paschali gratia proficere desperavit. Hujus insuper tristitia pullulante & coloris facie se mutante, difficile enim quod corde geritur vultu non cernitur, ecce vir nobilis dictæ videlicet conjugatus prope domum aderat, qui faciem conjugis mutatam solito percunctabat, unde ipsam severius studet inspicere, & causam tristitiæ postulare. Cujus petitionem variis negationibus nititur flectere, & vultus imaginem excusare. Porro præfata militis matrona contra virum excusationibus declinante, ipso quoque quæstionem quæstionibus cumulante ipsa ad confessionem compellitur, dictusque tenor coram viro per singula denudatur. Qui audito negotio sæpeditam jubet refici, & doloris materiam à mentis suæ terminis elongari, & quum sæpeditus presbyter in ejus ecclesia erat Vicarius, sibi que extitit Prælati, dictus miles majorem suum studet allicere, & in ejus præsentia dicti negligentiam accusare. Quorum uterque non ad emendationem humiliter flectitur, sed verbis minus decetibus contumaciter elevatur. Quapropter dicti militis iracundia magis accenditur, ad amicos proceditur. Quorum consilio dictus presbyter suffocatur. Quo facto dictus miles ab ecclesia ad emendationem impetitus excommunicationi subditur, cujus ab ipso sententia amicorum etiam consiliis irridetur. Fato itaque milite anno & amplius in dampnationis sententia perdurante, totaque illius patria ipsum in stultitia confortante dicta transgressio Apostolico scribitur. A quo ad Bremensis Episcopi instantiam, qui etiam personaliter aderat, omnibus dicti militis patriam

nis rotule, quæ vulgo oblata dicuntur. Oblata etiam in libello, seu charta, à Bignonio edita ad Marculf. lib. 2. in villa, quæ vocatur Nandulia, de ecclesiis, de vineis, de pratis, de censu, de frisingis, de obligis &c. Dominicy de prærog. allod. cap. 16. §. 3.

patriam infestantibus transmarina indulgentia tribuitur, crucisque ignominia contra illum publice prædicatur. Sic itaque dictis Principibus ad sæpeditam terram manu armata tenditur. Quæ per ipsos licet non gratis in majori parte destrui perhibetur.

Anno milleno centeno bis duodeno

Bis jungat denum, qui carmen vult fore plenum.

Anno Domini crō. cc. xxxv. Willelmus Florentii Comitiss filius erigitur, atque in Dominum & in Hollandiæ Comitem sublimatur. Cui nobilis Domina *Elisabet* filia Ducis de Brunswic in conjugem ducitur, & cursu ecclesiæ legeque Euangelii matrimonio sociatur, de quo filius nomine Florentius gignitur, per quem post mortem patris Hollandia decoratur.

Anno crō. cc. xxxvi. obiit frater Jordanus magister ordinis Prædicatorum. Eodem tempore olim discordia inter Imperatorem & Honorium orta per Gregorium anathemate renovatur. Duo quoque Cardinales, Jacobus videlicet Penestrinus & Otto pro subsidio ecclesiæ contra Fredericum legati & ultra montes missi cum redirent ad Curiam cum pluribus Prælatiis per naves Pisanorum capiuntur. Hic Fredericus proprium filium Henricum Alemanniæ Regem sibi de rebellionē accusatum cepit, missumque in Apuliam squallore carceris suffocavit. Hic Imperator dudum cruce signatus durante excommunicationis sententia mare transivit majorem desolationem quam consolationem terræ relinquens.

Anno crō. cc. xl. Cælestinus Papa moritur, cujus loco Innocentius IV. sublimatur. Hic sedes Cardinalium à multo tempore vacuas de personis ex diversis mundi partibus electis restauravit. Hic post magnum tractatum de pace cum Imperatore, dum ipsius adversus ecclesiam contumaciam perpendisset, clam Ianuensium auxilio devenit in Gallias, & celebrans consilium in Lugduno ipsum velut hostem ecclesiæ condemnavit, Imperioque privavit. Cujus processum causasque qui scire voluerit, quærat ext. *de sentent. & re jud. cap. ad Apostolicæ dignitatis lib. vi.* Hic Papa (1) Sanctum Edmundum Cantuariensem Episcopum

(1) *Edmundum* vocant alii. Obiit anno 1240. 16. Kal. Decemb. Matth.

pum in Lugduno canonizavit. Hic (1) ordinem fratrum de pœnitentia Christi, qui vulgariter *Fratres de sacco* nominantur, confirmavit. (2) Ipse etiam canonizavit beatum Petrum ordinis Prædicatorum, & Sanctum *Stanislaum* Assisii Cracoviensem Episcopum ab iniquo Principe trucidatum. Hujus tempore floruit (3) *Hugo* Cardinalis, frater ordinis Prædicatorum, qui sua

lauda-
Matth. Paris ad d. *Ann.* Author vitæ ejus apud Surium. Divorum ordini sociatus anno 1240. Steph. Birchingtonus *Angl. sacr.* 10. 1. Hic post multas persecutiones & injurias, insurgentibus contra eum monachis ecclesiæ suæ Cantuariensis, sibi lites magis voluntate quam necessitate inferentibus, & magnatibus terræ sibi undique injuriantibus, ipse ascendens ex adverso de Concilio suffraganeorum suorum in pacis ecclesiæ perturbatores sententiam excommunicationis tulit. Et ob hoc & alia exilium passus ad Pontiniacum per Papam commendatus ibidem quiescit in Domino.

(1) Tertiî ordinis Franciscani. De quo ita Antoninus tit. 24. cap. 2. Tertiî ordinis viri & fœminæ non dicuntur Religiosi, sed habent quandam modum vivendi religiosum, qui tamen non est completa religio, obligans ad essentialia religionis, & propterea non est verus ordo. Nam & proprium habent, & possunt habere, & uxorati manere, &c. Et mares, ut videmus, & fœminæ in eo ordine. Mares vulgo *fratres de pœnitentia Jesu Christi*. Fœminæ autem vicissim *sorores de pœnitentia*. Mares etiam & hic & alibi *fratres de sacco*, à sacco, quo induti. Etiam continentis, quod quamvis conjuges admittantur, singulis tamen septimanis certis aliquot diebus à congressu se abstinent. Gloss. ad cap. cum ex eo. clem. de sent. excomm. Hospinian. de orig. monach. lib. 6. cap. 10. animadv. 11.

(2) Jacob. Philipp. Bergomas lib. 13. bist. ad Ann 1242. Petrus Martyr patria Veronensis, egregius ordinis Prædicatorum declamator, & Catholicæ fidei acerrimus defensor, hoc anno pridie Cal. Maji ob ipsius Catholicæ fidei defensionem, cum à Lario lacu sive Cumana cum solo socio Mediolanum rediret, apud Barlasinum oppidum ab Arrianis hæreticis interceptus martyrii coronam adeptus est. Ob cujus sanctitatem & frequentia miracula Innocentius Pontifex ipsum sequenti anno in Sanctorum martyrum numero aggregavit.

(3) Idem Jac. Phil. Bergomas ad Ann. 1240. Hugo Barchinensis ordinis Prædicatorum, & S. Sabina Cardinalis presbyter, vir morum ac doctrinæ & vitæ sanctitate perspicuus, per hoc ipsum tempus, cum esset vir doctissimus, & rerum divinarum ac humanarum scientissimus, & ob hoc Gregorio huic Pontifici acceptissimus, scripsit in toto veteri ac Novo Testamento libros 37. Idem de Stanislaio non aliud habet, quam quod Auctor hic, sed lectio est corrupta: *Straslaum* enim vocat Craconensem Episcopum, eumque & vivum & mortuum miraculis claruisse ait.

laudabili scientia totam Bibliam perlustravit. Postquam autem Fredericus ab Innocentio Papa depositus esset ab Imperio, Principes elegerunt contra eum Lantgravium Thuringiæ. Quo post parvum tempus mortuo Willelmus Comes Hollandiæ contra eum eligitur, sed in brevi à Fresonibus occiditur, & sic uterque benedictione caruit imperandi. Iste Willelmus Comes Hollandiæ, cum adhuc juvenis esset, eligitur in Regem, à quo, quod annorum numerositate negligitur, honestate morum probisque actibus adimpletur. Et quia secundum quot sunt gaudia felicum tot sunt suspiria invidorum, & ubi multæ sunt divitiæ multi sunt qui eas satagunt devorare, Rex piissimus circumquaque inimicorum odiis infestatur. Unde ad partes Hannoniæ maximo tendens exercitu Valentiam vallat, quæ vallata capitur, captaque ejus voluntati per omnia subjugatur. Post hæc nobilissimus Romanorum Rex percipiens castrum in Regni sui umbilico situm, scilicet in loco, qui dicitur *Keyferswart*, se nolens suis judiciis inclinare, ipse paratissimus convocata multitudo Hollandorum, nec non aliorum suis mandatis semper astantium ad præfatum castri locum tendit, illud per annum obsidens. Cujus tandem Castellanus Regis se obtulit voluntati. Cui & Rex propter fidelitatis confirmationem neptem suam, filiam videlicet nobilis viri, Theodorici † dicti Droßaet, tunc Domini de Brederoede, dedit in conjugem, renovatoque homagio sibi suisque heredibus castrum contulit à Romanorum Regibus feodali jure perpetuo possidendum. Interea Guido Comes Flandriæ jam diu Willelmo Regi invidens, & ob ejus dispendium amicos * annuens, ut nunc arma proponit induere, & prædicti Regis incommodo laborare. Cujus dissensionis causam altercationisque materiam breviori quo possum studio propalabo. Noveritis itaque, quod quædam apud Flandriam (1) Margareta, Balduini videlicet Comitis filia, patre defuncto terræ præficitur, & in Comitatus Do-

† Vid. Jo.
à Leydis
de orig. &
reb. gest.
Domin.
de Brede-
roede cap.
21. &
quæ ibid.
notav.
* ambiens.

(1) Comes hic Balduinus, & expugnata Constantinopoli Imperator Orientis, duas reliquit filias Joannam & Margaretam. Patri defuncto successit Joanna, Joannæ Margareta. Nec Margareta Joanni sed Bochardo nupsit de Avennis, ex quo duos suscepit filios Joannem & Balduinum. Bochardo mortuo nupsit iterum Guilielmo de Dampetra, ex quo suscepit tres, Guillelmum, Guidonem, & Joannem, ex quibus Guido Margaretae, prædefuncto jam Guillelmo,

Tom. II.

SSf

mo,

Dominam elevatur, quæ mox ad amicorum instantiam pro successoris persona vario modo discutit, & discutiendo reperit melius esse heredem licet in dolore parere, quam hereditatem nobilissimam ad extraneos devenire. A qua cum deliberatione pro viro discernitur, cui preces pro variis offerantur. Erat autem hoc tempore apud Avennis juvenis quidam elegans & strenuus, nomine scilicet Johannes, qui à dicta Flandriæ Comitissa vocari dicitur, & conjugio copulari, per quos puer virilis sexus gignitur, qui *Balduinus* appellatur. Post hæc dictus Johannes reprensus se Subdiaconum, quibus inhibetur matrimonium, conscientie sue volens satisfacere, ad Curiam omni mora postposita studet tendere, & dispensationis beneficium procurare. Qua consecuta redire nititur, sed antequam ad patriam pervenit supplantatur. Uxor enim ipsius inique procedens, & absentem negligens, Deum nec homines inspicit, quando sibi alium sociavit. Iste (1) *Johannes de Dampier* dicitur, per quem *Guido* ut nunc Comes Flandriæ generatur. Dictis itaque *Margaretæ* filiis crescentibus, & pro Dominatus successione matris etiam præsentia dissidentibus mater in Consistorio Regis Franciæ (2) *Balduinum* vere primogenitum tanquam spurium abjicit, & *Guidonem* licet contra justitiam heredem fieri procuravit. Ad quam *Balduinus*; ego igitur mater cum instantia possum dicere, unam de detestabilibus mundi meretricibus me creasse. Dictus itaque *Balduinus* post dissensiones varias Hannoniam, Flandriæ videlicet partem, consequitur, (3) cui soror *Willelmi* Regis videlicet supradicti in conjugem procuratur. Ecce causam, quare *Guido* Comes Flandriæ

Wil-

mo, in Principatu successit, Joanne & Balduino, quod patre crederentur subdiacono procreati, rejectis ut spurii, ut latius dixi ad Menconis Chronicon to. 3. *Analect.* p. 213. ** Tom. 2. p. 146. *Nostræ Edit.*

(1) Non Johannes, sed Guilielmus, ut Meyerus aliique.

(2) Non Balduinum, sed Joannem. *Balduinus* secundo genitus. Meyer. ad *Ann.* 1246. & 1254.

(3) Non Balduino data hæc sed Joanni. Vid. quæ dixi ad Chron. Mencon. d. loc. Meyer. ad *Ann.* 1252. *Guilielmus Cæsar magnus inimicus domus Flandriæ Margaretam Comitem terris Imperialibus privavit, illasque Joanni Avennio attribuit. Terram, inquit, de Namurco cum suis appendicibus, terram juxta Scaldem, terram Alostensem, terram de Wafia, terram quatuor Officiorum, cum omnibus appendicibus*

fororio

Willelmo Regi objicitur, quia contra ipsum fratris sui adjutoior combinatur. Ecce insuper radicem, quare, sicut infra scribitur, Johannes hujus Balduini filius post mortem Johannis hujus Willelmi nepotis in Dominum & in Comitem Hollandiæ suscipitur, ut in Willelmo ejus filio declaratur. (1) Dicitur itaque Comes Flandriæ, qui ad matris instantiam jam diu ad Zelandiæ occupationem anhelavit, cernens Willelmum Regem nunc perplexum, variisque negotiis occupatum, innumerabilem multitudinem tam suorum quam aliorum Comitum, qui sibi etiam corporaliter astiterunt, congregat, volens Zelandiam intrare, & terram in Regis absentia quasi sine defensore capere, eandemque perpetuo possidere. Nec mora; navis aptatur, certatim ingreditur, & ex occidentali parte de Middelburgh ad villam Westcappel nomine applicatur. Cujusmodi processus jam dudum turbæ Hollandiæ innotuit, quæ ultro absque monitore se præparat, noctu dieque laborat, donec ad locum, qui Flamingis petitur, est perventum. Quo more nobilium Hollandensibus cum incolis fit certatio, quis eorum præcederet, & ab hostibus ictuum primitias sustineret. Absit. Sed quis ipsorum bravium victoriæ optineret. Judicatumque scribitur illos bello præcedere, qui hostibus viciniore ab ipsis cotidie infestantur. Ecce quam bonus, & quam fidelis sibi invicem quondam Hollandiæ & Zelandiæ populus, qui sicut Pilades & Orestes zelo bonæ fidei mortis bravio infestantur. Hoc tempore floruit magister Albertus Prædicatorum ordinis & Colonienfis Archiepiscopi suffraganeus,

sororio nostro nobili viro Joanni Avennio, ut eadem Comitissa in feodum tenuit, concessimus à nobis & Imperio perpetuo possidendas, quarum terrarum homines & habitatores eidem Joanni obedire volumus & præcipimus. Datum v. Idus Julii anno CIO. CC. LII. Regni nostri anno quarto.

(1) Ad ejusdem instantiam fratrum uterque Guido & Joannes in Walachriam trajecerunt, non solus Guido, ut vult Auctor. Atroci ei prælio commisso uterque etiam captus. Meyer. ad Ann. 1253. Acerrime ab Hollandis in insidiis locatis excepti atroci prælio victi sunt, ac fæda occisione ad magnum numerum cæsi. Capti Principis filii Guido Joannesque cum Comitibus Theobaldo Barrensi ac Godofredo Gifnensi cum aliis ducentis xxx. (ut Guisbanus tradit,) equestres ordinis viri, tota classe cum omni instrumenta bellico amissa.

Sff 2

ganeus, cujus ingenium mirabilisque scientia scriptis laudabilibus ostentatur.

Anno cto. cc. xlviii. circa festum beati Martini Episcopi maximæ fuere tempestates ventorum, & tanta fuit inundatio maris, quantam nullus mortalium eo tempore viventium meminit factam in omnibus terminis maris, præcipue in Comitatu Hollandiæ, Flandriæ, & Friesiæ Orientalis & Occidentalis. Aggeribus vero maris oppositis in omnibus locis ruptis & collis maximam fuit videre miseriam in suffocatione jumentorum & pecudum, viris vix cum liberis & uxoribus evadentibus, & in trabibus domorum suarum residentibus, donec à vicinis misericordia motis vix vivi inde navibus abstraherentur. Eo tempore pisces marini, qui vulgo *Bollik* & *Truitskb* dicuntur, circa *Delf* ex flumine retibus abstraherentur. Eodem anno à festo Lucæ Evangelistæ usque ad diem beati Valentini per totam hyemem nix non est visa, & glacies non fuerunt, nisi unius noctis, aut duarum noctium ad majus. Ventus vero ex plaga occidentali ita continue flabat, ut vix aut raro per unius diei & noctis, aut ad majus, quod mirum dictu est, duarum seu trium noctium horas ad loca orientalis plagæ transmigraverit, quod hominibus maxima spe cum nimia admiratione & sæpe cum cachinno pro jocunditate mirantibus statim ad locum pristinum quasi sibi destinatum resiliit. Eodem anno Ludovicus Rex Franciæ mare transfretavit habens lætum principium sed tristem finem. Intrando enim terram sanctam cepit *Damiatam*, sed post paululum omnibus suis amissis fuit captus, licet voluntate Dei restitutus.

Anno cto. cc. l. Fredericus post suam ab Imperio destitutionem, cum inter civitates Lombardiæ Parmam tanquam magis exosam forti manu obsideret, à Legato Domini Papæ & à Parmensibus est devictus, & amissis thesauris & aliis rebus suis in Apuliam rediens, ibi (1) gravi infirmitate correptus sine penitentia & sacris in anathemate est defunctus. Quem infirmantem

(1) Contra testatur de insigni ejus pietate & cordis maxima contritione Pandulphus Collenutius lib. 4. *hist.* Tanta, inquit, fuit ea, quam in delictorum confessione Christianorum more edidit, penitentia significatio, ut Meinardinus Imolensis Episcopus, qui multas res à Federico

tem Manfredus filius ejus naturalis, ambiens Regni Cecilæ domini-
um & thesaurum, uno Secretario Regis conscio, timens ne
convalesceret, (1) cussino super faciem ejus posito, suffo-
cavit.

*Anno milleno bis centum pentaque deno
Dives mendicus decessit Rex Fredericus.
Si probitas, sensus, virtus, sapientia, census,
Nobilitas orti possent resistere morti,
Non foret extinctus Fredericus qui ~~est~~ intus.
Tali nempe die celebrantur festa Lucæ.*

Manfredus tandem per nephas Regnum optinuit, quousque Do-
minus Karolus frater Regis Franciæ, tunc Comes Provinciæ,
per Urbanum Papam vocatus, sub Clemente I V. veniens ipsum
Manfredum & Regno & vita privavit. Eodem anno Innocen-
tius Papa, mortuo Frederico Imperatore Apuliam cum magno
exercitu ingreditur, sed post paululum Neapolim mortuus se-
pelitur. Eodem anno Rex Dacorum inclitus ab Abel fratre suo
juniore,

derico gestas literarum monumentis commendavit, asserere ausit, quod vel
ex sola ea conjici possit, illum singulare electionis vas fuisse. Quod
mortuus non absolutus Papali impotentia adscribendum non ipsi.
Testantur omnes pœnitentem. Et ipse id testatus, publice satis-
facturum se, salva imperii dignitate, siquid peccasset. Sed sprexit
Papa id, non attendit, ob percinax illud odium, quo Fredericum
persecutus, nequicquam contra obtestantibus, quibus pax bello
potior. Et ea Papæ vecordia in unum id incumbens, ut se Mo-
narcham ostenderet, & Monarcham ejusmodi, qui potentissi-
mos Principes & crearet cum vellet, & cum vellet abjice-
ret, sic ut dici de eo posset, quod à Caligula olim dictum, *εἰς
κοίρας ἔειπε, εἰς βασιλεὺς*. Virtus interim Friderici clara æternaque.
Pandulphus ubi supra. Atque hoc quidem moto, inquit, post-
quam hominibus atque etiam Deo satisfacisset, & quæ Cæsaris essent Cæ-
sari, Deoque illa dedisset, quæ Dei sunt, animam quoque illi commen-
davit, annos quinquaginta quatuor natus.

(1) Negat verisimile id Pandulphus ibid. Minime autem credi-
bile est, quod quidam scribunt, rumorem de Manfredi sparsum fuisse,
ac si pulvino ori admoto obitum illi accelerarit: id enim nec verisimile
est, neque ab eo fieri potuisset: & longe aliter scripsere, qui eo tempo-
re vivebant ecclesiastici Auctores.

juniore, ut pro ipso regnaret, in mari suffocatur. Qui *Abel* parum honoris & commodi ex hoc scribitur affectus. Nam sequenti anno Regni sui, cum Fresones subjugare voluisset, à Fresonibus est peremptus. Eodem anno vi. Idus Decembris venerabilis pater felicitis recordationis Dominus Theodoricus Vironensis Episcopus, vir per omnia discretus, mansuetudinis & benignitatis prædicandæ, de ordine fratrum minorum, multis à Domino Papa spiritualium auctoritatum privilegiis honoratus, cum procurator esset ecclesiæ Trajectensis, monasterium nostrum & ecclesiā beatæ virginis cum cimiteriis suis, ambitum claustrum cum domibus & officiis suis aquæ Episcopalis asperione manu propria reconstituit. Indictis quoque ordinibus, undique advenientibus clericis, in Sabbato *Veni & ostende sacros* apud nos ordines celebravit. Ipso etiam die in conventu, solutis quocunque casu excommunicatis super irregularitatibus, usque ad illud tempus undecunque contractis, auctoritate functus Apostolica misericorditer dispensavit. Sequenti proxima Dominica duos Abbates benedixit. In octavis Sancti Stephani duo altaria, unum ecclesiæ, aliud Capellæ beatæ virginis in monasterio dedicavit, post octavas singulis diebus mensurales memorias primi anni & omnibus anniversariis dedicationis eorundem altarium, sed & altaris Capellæ Sancti Adelberti XXX. dierum indulgentias cunctis devotione seu elemosinis eadem oratoria visitantibus largiendo. Quo etiam die ad perhennem & felicem sui memoriam in honore gloriosæ Dei genitricis virginis Mariæ antiphonam, cujus est initium *Salve Regina*, ad hanc subsequentem *Nos docens* collectam, in perpetuum apud nos in conventu cotidie constituit decantari, devotionis intuitu & decantationi interesse statuentibus felici remuneratione dierum X. indulgentiam recompensans. Ut suum quoque favorem nobis plenius commendaret, & nos sibi in caritate perpetua tenacius obligaret omnibus elemosinarum largitione restaurationi monasterii nostri manum porrigentibus adjutricem, omnibusque in festo Sancti Adalberti patroni nostri, seu dedicationis templi nostri, sive altaris beatæ virginis ad nos devote convenientibus C. dies (1) & unam Karenam de injunctis sibi pœnitentiis relaxando, larga nobis indulgentiarum

(1) *Karena* est vox barbara, detorta à *quadragesima*. *Quadragesima* est dierum jejunium continuum, quibus non fumebant nisi panem & aquam. Dixi ad *Annal. Egmündan. cap. 37.*

privilegia condonavit, & literarum suarum testimoniis evidentibus in perpetuum confirmavit. Hic reverendus pater recessurus à nobis, quæ in suo gerebantur Episcopatu, nosque illi vice reciproca, quæ apud nos fiunt, seu fient, sicut bonorum perpetuam communionem, & plenam in omnibus sicut uni ex nostris concessimus fraternitatem. Sic etiam fratri suo viro religioso & honestis moribus adornato, fratri Johanni, atque suo Capellano, & ipsi viro honesto, fratri Henrico, qui uterque de ordine erat fratrum minorum, duximus concedendum.

Anno c15. cc. LI. Conradus Rex filius Frederici, ut motuo patre Regnum Cyciliæ suscipere per mare in Apuliam devenit, & capta Neapoli muros illius funditus destruxit. Sed cum sequenti anno introitus in Apuliam infirmari cœpisset, elidere, quod à Medicis judicabatur fieri ad salutem, veneno mixto intulit sibi mortem.

Anno c15. cc. LIII. Comes Flandriæ, sicut supra dictum est, multis Principibus innumerabilique populi multitudinæ naves suas quodam maris littore applicat, quod incolarum vocabulo Westcappel dicitur, & versus Occidentem finis Zelandiæ appellatur. Hic itaque nobilis ille Flamingorum populus salutationis loco turbine horribilissimo recipitur, & sicut oves à lupis ictu frequentissimo laceratur. Unde Flandrensis, qui jam unius Regis absentia gavisus fuerat, mox mille sibi similibus contristatur. Lingua deficit, pennaque non sufficit, quibus illam innumerabilem imo inenarrabilem virorum honorabilium stragem potero denudare. Sicut enim messorum inter stipulas, sic quasi furibunda gens Hollandica gente pulcherrima debacchatur. Prima cohors dejicitur, secundæ tertia jungitur. Interimque victores quasi victi laboribus deficere sunt reperti. Cum itaque populus Hollandiæ nimium lassus, quasi deficeret, nec hostes ultro sternere posset, ecce rumor de Regis adventu percipitur, unde gaudio sibi populus reficitur, & timor hostium augmentatur. Nam robustum novumque recentemque exercitum unus gaudio sperabat adducere, quod alter tædio formidabat. Interea cum cohors Flandrensi adhuc restans ceteris pulchrior, & in omnibus perfectior, navibus descenderet, quorum adventus adversariis non modicum timoris incussit, miles quidam Hollandiæ se præficit dicens dampnum esse tam re-

* victoria
consum-
mata.

† Vid.
infr. de
ejus mor-
te.

* Meyer.
ad Ann.

1253. Re-
tulere qui-
dam in
litteras ad
xxx. vel
hoc am-
plius ho-
minum
millia hic
ex nostris
occubuis-
se.

regalem turbam tamque gloriosum exercitum sic debere con-
teri, nec non absque defensione hostium viribus declinari, cu-
jus verbis sibi astantes mirantur, & non modicum confortan-
tur. Idem insuper petita habitaque licentia Flamingis jungi-
tur, & si se captivos velint reddere sciscitatur. Qui super ad-
ventu Regis de proximo dubitantes, nec non victoriam hacten-
us habitam considerantes ultro se offerunt, dictisque Regali-
bus inclinantur. Quo facto laboreque * victoriae consummato
Rex, de cujus magno exercitu sperabatur, (1) se tertio affuit,
sed Deum † minus laudans, à quo omnis victoria scribitur
& certissime præstatur. Legitur quod hoc bello, licet modi-
cum reputato, plus quam * xxx. millia hominum deficiunt,
præter captivos, & mortis gremio continentur. Plures tamen
profugi, armis & vestibus spoliati, sicut primi parentes nudi-
tatem suam erubescens pisis virentibus virilia sunt regentes.
Unde miror quare stultus ille Flamingorum populus adhuc non
intelligit, quod Deus flagello Hollandensium coram patribus
eorum fecit mirabilia in terra prædicta, & quod patres eorum
eodem loco comederunt uvam acerbam, de qua dentes filio-
rum jure deberent obstupescere, & sibi vias similes cohibere.
Eodem tempore gens Tartarorum occupatis Orientalibus par-
tibus

(1) Id est, una cum duobus, duobus tantum comitatus. Sic
infra ad Ann. 1325. ** p. 106. *maximo utique fortunio equis se tertio de-
portatur.* ** & mox: *Quidam interea se quarto Præpositus ad Comitibus sola-
tium per Tornacensem Episcopum destinatus &c. quolibet sibi* (id est,
cum quolibet, nam familiare id Wilhelmo, præpositiones omitte-
re, ut jam monui) *licet sacri ordinis socio suffocatur.* Alibi est met-
tertius, ut apud veterem interpretem feudalis juris Alemannici,
quem publicavit Schilterus, cap. 23. *simul violentiam coram ipso
mettertius probaverit, & cap. 80. vasallus vero mettertius jurato adse-
rit, se nuncium misisse, & mox: tunc vasallus absolvendus à Domini
actione, siue nuncius venerit nec ne, aut nuncius mettertius juret, quod
in die termini vasallo præfixi &c.* Nec est quod quis dubitet, quin
mettertius sit, quod jam dixi. Ibid. cap. 86. *Ex tribus his causis po-
terit Dominus vasallum convincere mettertius, hoc est, ipse cum duobus
Paribus suis.* Metseptimus est ibid. cap. 107. §. 6. *nisi Dominus fac-
tum id fuisse probare velit metseptimus.* Nec idem est, si quis probet
metseptimus, & si septima sua manu. Septem adhibet, qui probat
septima sua manu, *met synre sevender bant.* Sex tantum, qui met-
septimus. Quapropter & distinguuntur hæc ibid. cap. 153. §. 5. & seq.

** Imo pag. 224. Nobis pag. 635. ** Ead. pag. 224. Nobis pag. 636.

tibus crudeliterque subactis in duo se dividunt, nec non Ungariam & Poloniam incurrerunt, ubi campestri bello cum ipsis habito frater Regis Ungariæ Dux *Colimannus* in Pannonia, & in Polonia nobilis Dux *Cohaviæ* *Henricus* occiduntur, reliquum vero vulgus tam in viris quam in mulieribus, quos invenire poterant, in ore gladii extinxerunt. Sicque terras illas & maxime Ungariam redegerunt in solitudinem, ut ** fama prævalida ** Leg. Fame. matres filiorum carnibus vescerentur, plerique cujusdam montis pulvere pro farina uterentur. Hujus etiam tempore in (1) Burgundia Imperiali per terram solidam à montibus circa quinque millia hominum suffocantur. Nam unus maximus mons ab

(1) Alia enim Regia. Regia Gallia Lugdunensis. Chron. Reichersperg. ad Ann. 1027. *Ea tempestate Rudolfus prædictus Burgundia seu Gallia Lugdunensis Rex moriens Henrico filio Imperatoris nepoti suo Regnum cum diademate aliisque insignibus sub Testamento reliquit. Æduorum hæc continebat & Sequanorum provincias. Grot. lib. 4. bist. Æduorum evasit lapsu temporis Ducatus, Sequanorum Comitatus. Idem ibid. Nec hæc Regia tamen tota. Pars olim libera, vulgo r'Franche Comté, ubi & Vesontio civitas Imperialis. Regia inprimis ea pars, quæ Provincia vulgo dicta. Burgundia Imperialis Alemanniæ contermina. Annal. rer. gestar. à Ludovico Pio ad Ann. 823. Conventus habitus est, in quo non universa Francia primores, sed de orientali Francia, Saxonia, Bajuaria, Alemannia, atque Alemanniæ contermina Burgundia, & regionibus Rbeno adjacentibus adesse jussi sunt. Sabaudia ejus pars, Geneva, Tullum in Leucis. Etiam Arelate. Radevic. lib. 2. de gest. Frid. Barbaross. cap. 11. nisi alia in Regno disponenda inevitabiliter Imperatorem retraxissent, familiariter & cum paucis usque Arelatum sedem Regni Burgundia procedere potuisset. Sui olim Burgundis Reges. Quorum ultimus moriens Henricum Imperatorem, qui 11. ejus nominis, heredem Regni instituit. Chronicon S. Benigni Divionensis apud d'Achery to. 1. Spicileg. Henricus tertius Imperator Burgundiæ Regnum gubernabat. Rodolphus enim Burgundiæ Rex sine liberis existens Henricum secundum Casarem heredem Regni fecit. In cujus Regni termino sita est Lugdunum civitas. Pars Imperii ab eo tempore usque ad Carolum IV. qui uno solenni prandio contentus Duci Andegavensi universum transcripsit. Theodoric. de Niem nemor. union. tr. 6. Ludovico Duci Andegavensi, Francorum Regis germano, suisque heredibus, pro uno solenni prandio sibi apud Villam novam prope Avenionem per eundem Ducem preparato, prædictum Regnum Arelatense ab Imperio demembrando seu separando concessit. Vid. Conring. de finib. Imp. cap. 24.*
Tom. II. T t t

ab aliis montibus se dividens per plura miliaria cujusdam vallis transiens ad alios montes accessit in valle omnes villas terra & lapidibus opprimendo. Eodem etiam tempore Regis Ferrandi in Toletō Hispaniæ quidam Judæus comminuendo unamrupem provinciam ampliandam in medio lapidum invenit concavitatem unam, nullam penitus dimensionem habentem, quæ tribus linguis scripta fuerat, scilicet Hebraice, Græce, & Latine, & tantum de litera habebat, quantum unum Psalterium, & loquebatur de triplici mundo ab Adam usque ad Antichristum cujusque mundi proprietates exprimendo. Principium vero tertii mundi posuit in Christo sic: *In tertio mundo filius Dei nascetur de virgine Maria, & pro salute hominum patietur.* Quod legens Judæus statim est baptisatus. Erat etiam in libro scriptum, quod tempore Ferrandi Regis Castellæ debebat inveniri. Simile invenies in Constantino VI.

Anno c. d. cc. l. v. Willelmus Rex Alemanniæ pro imperiali benedictione proponens tendere, nec non beatorum Petri & Pauli limina visitare more prudentum studiose discutit, nullam post tergum causam relinquere, quæ sibi suisque nobilibus posset respiciendi materiam generare. Ipse itaque cogitans, quod si in confinio contra humiles minimosque victoria deficeret, digno à majoribus ipsique incognitis belli certamine despicere posset. Unde Frisones sibi suisque parentibus rebelles manu armata proponit infringere, nec non ipsius regali dominio subjugare. (1) Hyemali itaque tempore exercitum pulcherrimum contrahens versus Alemanniam procedit, ibique propter suorum congregationem moram faciens ipse Rex præ aliis equum ascendit, & paucis sibi adjunctis spiculatoris ordine terram Frisonum intrans glaciem examinat, revertitur,

(2) Refert id ad sequentem annum & ad mensē Februarium Stero Altahensis, qui & στέροπος, & non diu post scripsit. Nec ulla hic tamen pugna. ** Alii enim Januarium ponebant anni initium. Alii festum demum Paschatis, inter quos & Hollandi, ut dicam alibi latius.

** De hac re luculenter egit Vir eruditissimus Franciscus Limburgius in Libello quem edidit Ann. 1711. hoc Titulo, *Brief beelzende twee prenten, dat het Hof van Holland voor den jare 1429, is opgerecht.* in Folio & 8.

& ostentat terram bene meabilem & paucissimis occupandam, quod ore Prophetico ejus funeri applicatur. Inter ea litis tempore propinquante exercitus ad loca varia transiturus in duas turmas dividitur. Quarum una Rex præ ceteris loco certaminis nititur studiosius advenire, ignorans quod ab infantia ipsum illico mortis perniciēs expectavit. Cum itaque dampnatorum turba de prope cujusdam campi planicie, qua se receperat, immobilis conspicitur, Rex ut semper paratus animam pro suis omnibus ponere equo velociori insidens contra hostes dirigitur, & solus fracta glacie lutosa fossa cum equo recipitur, quo proci dolor mox nephandorum manibus suffocatur. Alterius vero partis nobiles persecuto ad plenum negotio canticorum gaudio redeunt, dum Regis infortunium percipiunt, cythara lætitiæ in mœroris fistulam convertitur, & omnium hilaritas lacrimarum pluviis irrigatur. Nec mirum; nam

Dum caput ægrotat, turbari membra necesse est.

O quantus planctus, quantus luctus omnium, quanta præcipue lamenta Præfectorum, qui jam nobilissimi Domini lateribus assistentes, & secum ad bellum cum gaudio procedentes, nunc sine ipso redeunt, nec etiam mortuum deserunt, qui à nephandis loco vilissimo reconditur, in quo annis pluribus detinetur! O maledicta Frisia! unde tibi hæc insania, quod Comitem Hollandiæ, Alemanniæ Regem, nec non totius Christianitatis propugnatorem interimeres, & quod magis est Ducem proprium suffocares? sed scio quod per ignorantiam es decepta, quia utique si ipsum cognovisses, nunquam Dominum tantæ gloriæ occidisses. Causa autem, quare Rex non capitur, quædam probabilis ostenditur pro armorum ignorantia. Secundo, quia, quanquam per lucide, per armatos decepti sunt, dum quilibet eorum ut caperetur, nec ab eis subito occideretur, se esse Regem asseruit. Quæ illusio jam Frisones ad hoc compulit, ut nullus à modo quantumcumque honeste armatus capiatur, sed mora postposita trucidatur. O Rex inclite, ubi nunc tua nobilitas? ubi gloria Principatus? qui jam universo mundo præsidens minutissimi populi manibus inclinaris, & qui jam contra nobiles

& pulcherrimos Flandriæ victor extiteras ** gente infima nec non turpissima in nichilum es redactus. Unde illud Poëticum:

Ludit in humanis divîna potentia rebus

& iterum

Omnia sunt hominum tenui pendencia filo

tibi, Rex piissime, possunt ad literam comparari. Nam unde contra decentes Flamingos victoria, & unde per degentes hæc mortis scoria, nisi à Deo? Quod tamen pauci victores volunt attendere, nec etiam Willelmus. Rex, dum Westcappel victoria profuit, attendebat, quia qui supra contra Flandriam triumpho gaudens virtuti propriæ honorem tribuit, nec Dominum cœli in facie benedixit, per Frisones casu repperit, quod ibi stulticia non concessit, quum si homines semper pro sibi impensis Deo gratias agendo devote responderent, raro vel nunquam ipsis divina pietas deficeret, sed in cunctis saluti & gloriæ congauderent. Sic itaque totus Hollandiæ & Zelandiæ exercitus integer & illæsus revertitur. Sed heu solus Rex inter Barbaros loco turpissimo sepelitur, cujus anima bonorum precibus angelorum Domino sit accepta.

Carmina dulcoris optans bis transeat boris

Namque mei moris sunt tristitiæve doloris,

Quæ mens mortali recitato carmine tali

Quo mundo primus subito fieri datur imus.

Præviis aurora nona datur ultimus hora.

Patrem cunctorum Lachesis capit una sororum.

Qua palmes crescit, vitis tibi vita recesit.

Fons exsiccatur ovibus pastorque negatur,

Dum declinatur Willelmus Romula fatur:

Adventu dicti gaudere velut benedicti,

Cajus frustratur spes, namque neci sociatur.

Eodem anno Innocentio Papa mortuo *Alexander IV.* eligitur, & more consueto populi insula decoratur. Hujus tempore
Man-

** Id est à gente. Hic iterum auctor omittit præpositionem. Vide Notæ Matthæi supra. pag. 512.

Manfredus gerens se pro pædagogo Conradini nepotis prædicti Frederici, ipso *Conradino* mendaciter (1) pupplicato mortuo sibi Regnum assumpsit. Quod factum quia in præjudicium Papæ fuit excommunicatus est. Post contra ipsum magnus exercitus sed nihil proficiens destinatur. (2) Hic Papa Sanctam Claram intronizavit. Hujus tempore Principes Alemanniæ electores in duo se dividunt. Quidam enim Regem Castellæ *Alfonsum*, alii Comitem Cornubiæ *Richardum* ad Imperium elegerunt. Quod scisma multis temporibus protrahitur, nec finaliter aliquis ipforum Imperio præsentatur. Hic Papa duos pestiferos libellos reprobat, quorum unus asseruit, quod omnes religiosi etiam verbum Dei prædicantes elemosynis viventes minime salventur. Alter dixit, quod Ewangelium Christi, doctrina scilicet novi Testamenti neminem ad perfectum perduxit, & quod evacuaretur post c. cc. xl. annos, (3) & in xl. anno deberet inchoari doctrina Joachimi, quem

libri

(1) *Pupplicato*, id est, confiscato, proscripto. Certe & homines confiscati. Sueton. in *Tiber. cap. 49. Syriaque & Græciæ principes confiscatos*. An autem & Conradinus? Non memini, non legi. Minatus fulmen quidem Papa, si Italiam invaderet, sed minas non executus. Falsum autem, quod ait Auctor, quod mortuo Conradino Manfredus suscepit Regnum. Suscepit jam diu ante, imo fato jam functus, priusquam Conradinus ad idem illud invadendum exercitum comparasset. Vid. Pandulph. Collenutium *lib. 4. bist. Annal. Monachi Paduani apud Urstisium ad Ann. 1266. & Ann. 1268*. Nec quicquam certius ut puto. Nec Auctor sibi contrarius infra ipse id diffiretur cædem referens. Manfredi ad Ann. 1265. Conradini autem iter & introitum in Italiam ad Ann. 1268. ubi & rursus innuit à Papa eum proscriptum, & ejectum piorum cœtu de quo alii tamen nihil. Mera hæc incuria, dum mens alio avocatur, dum diversa excerptendo ex diversis divagatur huc illuc distracta.

(2) A sanctitate & miraculis eam multum commendat Jac. Philippus Bergomas *lib. 13. bist. Montisfalconi*, unde & oriunda, defunctam Ann. 1298.

(3) Idem *lib. 12. Joachim magnus Abbas natione Calaber, vir magnæ doctrinæ & excellentissimæ vitæ, ac ingenii prope divini hac ipsa tempestate apud Gulielmum magnum Regem & Calabros omnes clarus & inclutus habitus est. Qui prophetia spiritu, ut ajunt, repletus futura quasi præsentia differebat &c.*

T t t 3

libri conditor novum Ewangelistam appellavit, illi totam hominum perfectionem tribuendo. Idem etiam asseruit de ecclesiae sacramentis.

Anno c13. cc. lvi. Florentius Willelmi Regis filius per Principes Hollandiae quanquam juvenis in Dominum suscipitur, & fidei auctoritate ab omni ejus populo amplexatur. Crescens iste *Florentius* & ad discretionis annos perveniens viri nobilis (1) filiam Guidonis Comitis Flandriae *Beatricem* nomine ducit uxorem, de qua filium nomine Johannem genuit, (2) cui filiam nobilissimi Principis *Edwardi* scilicet Regis Angliae in conjugem affidavit. Quodam vero tempore Comes iste prae

(1) Verum quod duxit, sed falsum, quod hac ducta primus Comes Zelandiae, ut Meyerus scribit ad Ann. 1256. *Duxit*, inquit, *secundum formulam bujus fœderis Florentius filius Guillelmi Regis postea Beatricem in matrimonium, primus Comes appellatus Zelandia, quam cum insulis ipsius omnibus possedit.* Non necesse est, ut disputemus hic. Res est in confesso. Idem, qui Hollandiae, Zelandiae etiam Comes. Agnoverant jam Zelandi ut legitimum suum Dominum Florentii proavum Guillelmum primum, dum restituunt eum pulsus à Ludovico van Loon. De Zelandia quidem quaestio à Flandris mota, sed nequicquam, crebro fuis, caelisque, & pulsus insulae possessione. Sublata dein quaestio, sublatum bellum, quod hinc ortum, foedere inito inter partes, & ducta ex foedere *Beatrice*. Pactum, inquit Meyerus, *ut Florentius tutor, aut eo deficiente Florentius ejus pupillus duceret uxorem Beatricem, Guidonis Comitis filiam, cui dos esset Zelandia tota in fide ac clientela Comitum Flandriae.* Sed nequaquam hinc sequitur, quod idcirco Florentius primus Comes Zelandiae. Et quod ad clientelam, Flandrorum quidem ea mens, nequaquam autem Hollandorum, ut Meyerus ibidem innuit: *Approbata per Hollandos pax anni c13. c. lxxvii. quantum attinet ad vectigalia Zelandica, ac libertatem Flandricorum mercatorum.*

(2) Si *affidavit* despondit est, nulla hic difficultas. Patre enim caelo uxor demum ducta. Nicolaus Trivettus apud d'Achery to. 8. *Spicileg. ad Ann. 1296. Florentius Comes Hollandiae, qui filium suum Regi Angliae nutriendum tradidit, cui etiam Rex filiam suam Elisabetham connubio jungere disponebat, quendam spurium sibi volens heredem substituire, à propria gente necatur.* Idem ad Ann. seq. *Elisabet filia Regis Angliae post festum Epiphaniae connubio jungitur Johanni Comiti Hollandiae filio & heredi, quem pro hereditate patris nuper occisi affluenda una cum uxore, conducente eos Umfrido de Boun Herefordiae & Essexiae Comite, remisit Rex Angliae ad propria cum honore.*

præ morte nobilissimi patris sui suspirare incipiens, & pro vicinitate ipsum interimentum cogitare, auxilium invocat, exercitum præparat, & potenti manu Frisonum annis quasi singulis applicatur, & sic deinceps dicta Frisia præfato Comite bellis continuis infestatur, quibus hinc & inde strages plurima procuratur. Interea Comes infinitos Frisones die quadam multis nobilibus aggreditur, & in confinio villæ, quæ dicitur *Alcmaer*, campo scilicet, ubi ad præsens castrum novum constitutum est, congregitur, quo post aliquam concertationem turba Comitum inclinatur. Et istud bellum à Waltero Frisone habuit, ejus consilio † Comes bellum aggreditur, pugna læditur, & læsione quam plurimum aggravatur. Cadunt enim hoc tempore multi nobiles, villani, & milites, quorum memoria sit in pace. Scilicet Werenboldus ex Haga miles, & Albertus filius ejus, Walterus de Ekmunda miles, & Wilhelmus filius ejus, Theodoricus de Raephorst miles, & Gerardus frater ejus, Jacobus de Wafnaer miles, Bernhardus ex Henghe miles, Gerardus de Hermelen miles, Gerardus Ever, & Walterus Friso tunc Ballivus de Kuyndere, & alii quamplures armigeri præelecti.

† Scil.
anno Do-
mini cix.
cc. lxxii.
xiii. Kal.
Sept.

Anno cix. cc. lxx. Constantinopolis, quæ olim per Venetos & Gallicos capta fuerat, per *Palilogum* Græcorum Imperatorem recuperata fuit. Eodem anno in Tuscia Florentini & Lucani miserabilem eventum habuerunt; nam in eorum multitudine & fortitudine confidentes, cum contra Comitatum Senonum (1) freti auxilio *Manfredi* tunc Regis Siciliæ ipsis ad bellum obviam exivissent, Florentini & Lucani fraude suorum circumventi sunt. Nam in inchoatione conflictus, qui primi & præcipui inter Florentinos fuerant, ad hostes accedunt, & in suos cum Senensibus quam plurimum debacchantur. Dicitur
autem

(1) *Manfredum* cæcidit prælio Carolus Dux Andium frater Divi Ludovici Ann. 1265. Sic infra ad eum annum, ubi Auctor videtur usus verbis Chronicæ Augustensis. Nam similiter hæc, ut habet Auctor: *Prædictus Karolus, qui pro recuperatione Regni Siciliæ per Urbanum Papam vocatus, Romam (ubi tunc in senatorem electus fuerat) navigio venit, demum in Apulliam intrans, bello campestri habito, prædictum Manfredum & vita privavit & Regno.*

autem de Florentinis & Lucanis tunc plus quam vi. hominum millia inter captivos & mortuos corruisse.

Anno c15. cc. l1x. Rex Ungariæ pro terris Regem Boemiæ bello aggreditur, habens in exercitu suo diversarum Orientalium nationum & paganorum circa xl. millia equitum. Cui Rex Boemiæ cum centum millibus equitum, inter quos dicitur habuisse vii. millia equitum ferro coopertorum, ad resistendum occurrit. Cumque in confiniis Regnorum bellum inchoatum fuisset, ex collisione equorum & armorum tantus pulvis de terra surrexit, ut media & clara die vix homo hominem cognoscere potuisset. Tandem Ungari Rege eorum graviter vulnerato terga vertentes, cum festinarent recedendo fugere, in quodam fluvio, quem transire debuerant, præter alios occisos circa xiv. millia submerguntur. Sed Rege Boemiæ habita victoria intrante Ungariam Rex Ungariæ per legatos pacem quærit, terras quoque quæ discordiæ causa fuerant restituit, & in futuro amicitiam mediante matrimonio procuravit.

* Vid.
Chronie.
August.
tenf. ad-
hunc ann.

Anno c15. cc. lxii. Alexandro Papa mortuo, & Viterbii apud Sanctum Laurentium sepulto, Urbanus Papa iv. ad sedem Apostolicam præsentatur. Hic duas ordinationes fecit: exercitum paganorum, quem Manfredus in patrimonium ecclesiæ adduxerat, per cruce signatos fugavit. Comiti Provinciæ Karolo Andegavensi fratri Regis Franciæ Regnum Cyliliæ contulit, ut à Manfredo detentore ipsius hoc auferret.

Anno c15. cc. lxiv. Cometes tam nobilis, qualis unquam visa fuerat, ab Oriente cum magno fulgure surgens usque ad medium emisphærium versus meridiem comam perlucidam præferebat, & licet in diversis mundi partibus forte multa innuerit, hoc tamen unum pro certo compertum est, ut cum plus quam per tres menses duraverit, ipsa primo apparente Papa Urbanus cœpit infirmari, & eadem nocte, qua disparuit, Apostolicus exspiravit.

Anno c15. cc. lxv. Clemens IV. post Urbani mortem erigitur, & Papali insula decoratur. Hic uxorem & liberos habens primo fuit famosus Advocatus, & Regis Franciæ consiliarius. Demum uxore mortua propter vitam & laudabilem scientiam primo Podiensis Episcopus, & post Narbonensis Archiepiscopus, tandem efficitur Sabinensis. Sed cum post in Angliam

Angliam propter pacis reformationem missus ab Urbano Papa fuisset, absens in Papam à Cardinalibus Perusii electus, sic jejuniis, vigiliis, & orationibus intentus fuit, quod multas, quas tunc ecclesia sustinuit turbationes, dictis suis meritis creditur extinxisse. Eodem anno Karolus Comes Andegavenſis pro recuperatione terræ Cyciliæ per Urbanum Papam vocatus Romam navigio venit, ubi in Senatorem electus Apuliam intra- vit, ubi campeſtri bello habito *Manfredum* Regno & vita privavit.

Anno cīo. cc. LXVI. quam plurima multitudo Sarracenorum ex Africa transiens per angustum mare in Hispaniam magnam in Christianos exercuit plagam, intendens, quam olim perdi- derat, recuperare Hispaniam. Sed illarum partium Christiani, & cruce signati adunati, licet cum multo Christianorum san- guine, de Sarracenis triumpharunt.

Anno cīo. cc. LXVII. Soldanus Babiloniæ Armenia vasta- ta *Antiochiam* unam de famosioribus civitatibus orbis cepit, & tam viris quam mulieribus occis ipsam in solitudinem re- degit.

Anno cīo. cc. LXVIII. † Conradus nepos Frederici quon- dam Imperatoris, parvi pendens Domini Papæ excommunica- tionem, contra Dominum Karolum, quem ecclesia Regem Cyciliæ fecerat, insurgens, ad Teutonicos, quos habuit, quam plurimis Lombardis ac Tuscis adjunctis usque Romam perve- nit, ubi cum Imperiali more fuisset receptus, affociato sibi Senatore urbis Domino Henrico fratre Regis Castellæ, & quam pluribus Romanis, contra Dominum *Karolum* Apuliam intra- vit. Quo tempore dum plerique factum Domini Karoli pro desperato haberent, tum propter Conradini exercitus multitu- dinem tum propter Regni Cyciliæ pene totius rebellionem, Clemens Papa prædixit publice in communi sermone factum Conradini tanquam fumum transiturum, & ipsum tanquam vic- timam Apuliam intraturum. Quod & postmodum rei probabit eventus. Nam post durum campeſtre bellum Conradinus suis terga vertentibus capitur, & cum multis nobilibus decollatur. Et sic factum suum subito exaruit tanquam fumus.

Anno cīo. cc. LXX. Ludovicus Rex Francorum Christianis- simus, non territus præteritis laboribus & expensis, quas olim fecerat ultra mare, iterato cum duobus filiis, adjuncto sibi Rege Navarræ, & quam pluribus ecclesiarum Prælatiſ & Ba-

† Scrib.
Conradi-
nus, ut
mox.

ronibus pro recuperatione terræ sanctæ iter assumit. Verum ut hæc facilius caperetur incidit ipsis consilium, ut Regnum *Thunicum*, quod in medio consistit, & non parvum dabat transfretantibus impedimentum, primitus Christianorum subicerent potestati. Cum itaque portum & Carthaginem, quæ est prope *Thunicum*, potenti manu cepissent, infirmitas, quæ in illo anno, maxime in maris confinio viguit, in Christianorum exercitu nimis invaluit, & primo de Regis Franciæ filijs unum, post Legatum Domini Papæ, Dominum Albanensem Cardinalem, & demum ipsum Regem Christianissimum *Ludovicum* cum pluribus Comitibus, Baronibus, nec non alijs simplicibus mundi spatio sublimavit. Quam feliciter prædictus Rex vitam terminaverit, Rex Navarræ Domino Tusculano Cardinali per literas intimavit. Nam in infirmitate sua Dominum laudare non cessans illam orationem quandoque interseruit, (1) *Fac nos quoque Domine prospera mundi despicere &c.* Orabat tamen pro populo, quem adduxerat secum, dicens: *Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos.* Et cum appropinquaret ad finem suspexit in cælum, & dixit: *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomen tuum Domine.* Eo hoc dicto feliciter obdormivit. Sanctissimo Ludovico de hac valle miseriæ carnisque ergastulo, & ultra quam nostræ humanitatis est natura veniente, *Philippus* ejus filius Regno Franciæ suscipitur, à quo sicut per patrem turba infidelium provocatur. Ille duos habens filios *Philippum* & *Karolum* quodam tempore versus

(1) Idem habet de Ludovico Stero Althahensis ad Ann. 1273. *Infirmitas*, inquit, quæ illo anno maxime circa confinia maris viguit, in eodem Christianorum exercitu nimis invaluit. Et post quidem de Regis Franciæ filijs unum, prius legatum Domini Papæ, Dominum Albanensem Cardinalem, & demum ipsum Christianissimum Regem *Ludovicum*, cum pluribus Comitibus & Baronibus, nec non & alijs simplicibus de medio sustulit. Quam feliciter autem prædictus Rex certavit Dux *Bavarie* Domino Tusculano per literas intimavit. Nam in infirmitate sua laudare nomen Dei non cessans illam orationem interserbat; *Fac nos Domine prospera mundi despicere, & nulla ejus adversa formidare.* Orabat & pro populo, quem secum adduxerat, dicens. *Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos.* Et cum appropinquaret ad finem suspexit in cælum dicens: *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum, & confitebor nomini tuo.*

Arragoniam dirigit exercitum. Quo labore tangitur febris, angitur, & mortis venabulo declinatur. Post quem ejus filius *Philippus* à Principibus erigitur, Francorumque regalibus applicatur. Cum autem de morte Sancti Ludovici Regis piissimi Christianorum exercitus quam plurimum tristaretur, Sarracenorum vero lætaretur, Dominus Karolus Rex Cyciliæ belator egregius, pro quo vivens adhuc frater suus Rex Franciæ mandaverat, navigio cum magna militia advenit. De cujus adventu Christianis gaudium, Sarracenis autem tristitia pullulavit. Et licet multo plures viderentur Sarraceni, quam Christiani, nullatenus tamen cum Christianis bello aggredi audebant generali, sed per quasdam astutias multa eis incommoda inferbant. De quibus hoc unum fuit, scilicet, quod cum regio illa multum sit sabulosa, & siccitatis tempore pulverosa, Sarraceni super quendam montium multa millia hominum statuunt vicino Christianis, ut cum ventus ad Christianos flaret zabulum moventes pulverem suscitarent, per quod multa molestia pullulata Christianis. Sed pulvere per pluviam sedato Christiani paratis machinis & variis instrumentis *Thunicum* per terram & aquam infringere moliantur, quod Sarraceni videntes, timore compulsi, pacta cum Christianis inierunt. Inter quæ hæc præcipue dicuntur fuisse, ut omnes Christiani in Regno illo captivi libere dimitterentur, & quod monasteriis in omnibus civitatibus Regni illius constructis fides Christi liber prædicaretur, & qui vellent baptismum susciperent, & solutis expensis, quas ibi fecerant, Rex *Thunicius* tributarius fieret Regi Cyciliæ, & insuper multa alia, quæ obmittimus causa brevitatatis. Et cum de adventu nobilissimi Principis *Edwardi* videlicet Regis Angliæ, & multitudine Frisonum & peregrinorum, in tantum creverat exercitus Christianorum, quod circa centum millia pugnatorum crederentur, & speraretur, quod non solum terram sanctam, sed & totum Sarracenismum subjugare debuisset, peccatis exigentibus absque ulteriori itinere eis dispersus. Nam Legatus Domini Papæ, à quo dirigi debuerant, moritur. Terra etiam sancta, ad quam ire decreverant, gubernatore privatur, quia Patriarcha, qui in terra sancta legatus erat, est defunctus. Sedes etiam Apostolica, quæ utrobi-que providere debuerat, jam vacabat. Rex etiam Navarræ,

V V V 2

qui

qui infirmus de Africa recesserat, veniens in Cyclicam est defunctus.

Anno cix. cc. lxxii. Clemente Papa mortuo & Viterbii apud Sanctum Laurentium sepulto Gregorius x. Papatus ordine sublimatur. Iste cum Archidiaconus Leodiensis esset, & causa devotionis ultra mare tendere voluisset, veniens Viterbii tempore, quo ibidem Clemens Papa moritur, papali infula decoratur. Hic fecit ordinationem unam quinque Cardinalium Episcoporum valde laudabilem, quia honestas & laudabiles personas assumpsit. Hic tertio Pontificatus sui anno pro utilitate terræ sanctæ, quam personaliter visitare intendebat, Lugduni sollempne Concilium celebravit, in quo Græcorum & Tartarorum sollempnes nuncii intererant, Græcos ad unitatem fidei redire profitentes. In cujus signum professi sunt Spiritum Sanctum à Patre Filioque procedere symbolum in Concilio sollempniter decantando. Nuncii vero Tartarorum intra Concilium baptizati ad propria redierunt. Numerus vero Prælatorum in Concilio existentium fuit cccc. Episcopi, lxx. Abbates, & alii Prælati circa mille. Hic Papa in Concilio multa bona constituit pro subsidio terræ sanctæ, pro electione summi Pontificis, & pro statu ecclesiæ universalis. Hic miræ experientiæ in secularibus non pecuniarum lucris sed pauperum elemosinis intendebat. Erat hoc tempore apud Leodium quidam Episcopus, *Henricus* † nomine, frater Comitis Gelriæ, homo plurimum dissolutus, à quo prædictus Papa Gregorius adhuc in præbenda sua residens multum persequitur, & quadam vice orationi procumbens pede turpiter infestatur, cuius præcipue causa idem Gregorius præbendam suam apud Leodium resignans peregre proficiscitur, veniensque Viterbium, Papa ibidem mortuo, Cardinalibus exaltatur. A quo mox *Henricus* Episcopus supra recitatus sibi in persona propria comparere præcipitur, (1) qui veniens subtractione annuli sedis benefi-

† Admo-
tus ad E-
piscopa-
tum Ann.
1246.
Hocsem.
in ejus
vit. cap.
2.

(1) Per anulum investitus & missus in possessionem ablato rursus annulo de possessione depellitur, l. 35. l. 153. ff. de reg. jur. Vid. man. ad jus Can. lib. 3. tit. 10. Infra ad Ann. 1330. Ad inimicorum instantiam magis vi quam juris ordine per eundem Pontificem abjicitur, anuloque privatur. Nec ab Episcopo tantum Abbas, sed à Papa

cio propellitur. Cujus loco quidam Johannes de Flandria genitus summo Pontifice præsentatur. Quem idem *Henricus* in brevi tamen persequitur, & impetu cujusdam itineris fracta ejus pinguedine suffocatur. *Henricus* vero quamdiu vixit, Leodiensibus licet invitis, fomentum suscipit, cujus finis nobis incognitus omnipotentis misericordiæ præsentatur.

Anno cto. cc. lxxvi. Gregorius Papa Aretii moritur, post quem Innocentius elevatur. Hic à pueritia in Prædicatorum ordine existens doctor egregius efficitur, & Lugduni in Archiepiscopum sublimatur. Qui licet ad Papatum veniens multa facere proposuerit, morte tamen præventus nichil fecit. Romæ moritur, & in Lateranensi ecclesia sepelitur. Eodem anno Adrianus v. ad Papatum veniens *Viterbii* moritur & sepelitur. Hic nepos Innocentii iv. existens, & ab ipso in Cardinalem promotus à Clemente v. pro guerra inter Regem & nobiles sedanda in Angliam destinatur. Hic Papa factus statim constitutionem, quam Gregorius Papa x. Lugduni de restitutione Cardinalium ediderat, suspendit, proponens eam aliter ordinare, sed morte preventus sic suspensam reliquit. Eodem anno Johannes xxi. ad Papatus ordinem honore debito sublimatur. Hic Pontifex in scientiis famosus, primo Tusculanensis Episcopus Cardinalis, tandem Romanus Pontifex efficitur. Qui scientiarum

Papa etiam Episcopus missus annulo in possessionem. Nam & annulus erat Papæ. Transactum sic inter Papam & Henricum v. Imperatorem. Verba hæc Henrici v. apud Goldastum to. 1. *const. imper. p. 258.* Ego *Henricus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus*, pro amore Dei, & Sanctæ Romanæ ecclesiæ & Domini Papæ Calixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & Sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo, sanctæque Catholicæ ecclesiæ, omnem investituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesiis, quæ in Regno vel Imperio meo sunt, canonicam fieri electionem & liberam consecrationem. Henricum autem quod attinet motus Episcopatu anno 1274. Vixit postquam motus adhuc annos xii. Unde & si quis miretur, quod qui historiam perduxit usque ad Ann. 1333. Auctor noster loquatur sic: *Henricus vero, quamdiu vixit, Leodiensibus licet invitis fomentum suscipit, cujus finis nobis incognitus omnipotentis misericordiæ præsentatur*; non aliud habeo quod dicam, quam quod alterius forsan verbis usus, ex quo nimirum hæc desumpsit, & iis usus, quæ reperit.

tiarum florem & Pontificalem dignitatem stoliditate quadam diffamabat, sive deformabat, adeo ut naturali industria carere videretur. In hoc tamen plurimum laudabilis, quod se tam pauperibus quam divitibus communem exhibens, multos egenos litterarum studium amplectentes fovit, beneficiis ecclesiæ promovendo. Hic cum sibi vitæ spatium & annos extendi crederet, & hoc coram aliis assereret, Viterbii subito camera nova pro ipso constructa corruit, qua inter ligna & lapides collisus die VII. expiravit.

Anno CIO. CC. LXXVII. Nicolaus III. natione Romanus ad Papatum eligitur, & in die Katerinæ virginis consecratur.

Anno CIO. CC. LXXXII. VII. Idus Julii Florentius Comes Hollandiæ suorum apud Frisones prodicione, prout facie ostendit, quasi non læditur, sed contra prædictos majori animositate commovetur. Unde collecta suorum tam Hollandiæ quam Zelandiæ copia ad locum, qui dicitur *Nuwewic*, navigio se dirigit, ubi perversos Frisones, prout hactenus consueverant, oppositos deprehendit. Qui facto in quodam aggere propugnaculo quasi invincibiles se recipiunt, & Comitis exercitui robore valido opponuntur. Quod cernens turba Hollandiæ, sicut ad escam famelicus, nec non ad requiem lassus, sic contra hostes dirigitur, fractoque ipsorum munimine in fugam versos sequitur, donec negotii propositum laudabili plenitudine procuravit. Transit itaque Hollandiæ & Zelandiæ exercitus armis plurimum oneratus à loco navium pugnando, & hostes insequendo, prout veritate perpenditur circa duo miliaria procedendo, tumque similiter redeundo. Quo itinere quid actum fuerit, prout brevius potero, declarabo. Fuit itaque hæc via gravis & præcipue suspicione traditionis. Nam de quodam milite, *Nicolaus* de *Kaets* nomine, reliqui nobiles minus bene præsumebant, qui Comiti ut nunc præerat, & cujus ordinatione singula procedebant. Fit insuper processus nobilium, quorum ductor sit Rex fidelium, qui de vico in vicum procedentes semper hostes minus fessos inveniunt, quibus nova lis & gravior præparatur. Hujus viæ labor, hujusque laboris via usque ad villam, quæ dicitur *Hoeghoutwoude*, protenditur, quo prima statio & major Frisonum inclinatio procuratur. Cæduntur plurimi, capiuntur ** ut pauci, quasi in vindictam Regis Alemanniæ principis decorati. Interea quidam vetulus, nec mundo

** Forte.
band.

mundo nec sibi multum utilis, hostibus expositus, mortis timore dicere comprimitur, quod si gladius astantium corpori suo parceret, ipse corpus Regis nobilissimi demonstraret. Quo senex iste melioribus cingitur, vita promittitur, & cum hoc merces plurima, dummodo locus regalis thesauri suo juvamine poterit inveniri. Nec mora dictus senex (1) ad domum quandam, qua Rex sepultus fuerat, procedere nititur. Cujus præcepto in loco, quo ignis jacere consueverat, fossoribus laboratur, qui diu fodientes nec aliquid inventientes desperare incipiunt, & senem illum seductorem appellantes à loco illo volunt recedere, ipsique mortis semitam indicare. Quo senex: *adhuc modicum fodere dignemini, & si tunc nichil inveneritis, nolo amplius vitæ meæ inducias protelari.* Qui eadem fossa, prout & prius, & vehementissime laborantes quasdam trabes sibi invicem in modum crucis colligatas inveniunt, quibus subtractis invenerunt tumbam parvi muneris, & promunt, in qua corpus nobilissimi Principis continetur. Qua hora in toto Comitibus exercitu gaudium fit de Regis inventione, dolorque admiscetur de mortis renovatione. Est itaque ut ita dicam inter cunctos tristis lætitia, gaudensque tristitia. Nam labiis ridentibus oculis lachrymatur. Sed causa victoriæ gaudium præponderat, quo tristitia excluditur, & omnium conscientia roboratur. Hujus itinere de novo invento Regis corpore, pro cuius vindicta bellum principaliter aggreditur, ira fervet, animus offenditur, in tantum, quod quicumque saluti hostium cedere poterat, vel igne vel gladio devastatur. Potest autem fieri, quod quæratur, quare paucis scientibus corpus Regis tam secrete absconditur, tan-

(1) Hæc narratio si vera, fabula est haud dubie, falsis vero mixtis, quam habet Chronica Augustensis ad Ann. 1256. *Wilhelmus Rex eodem mense in Frisia cum exercitu existens à Fresonibus est occisus. Qui cum ad quandam civitatem ejusdem provincie venisset, fertur ibidem invenisse sepulchrum opere mirifico constructum; & dum à civibus quæreretur, cujus esset hoc sepulchrum opere tam sumptuoso decoratum, dicebant quod nondum quisquam ibi sepultus esset, sed antiqui patres eorum construxerint illud præfatum, cognoscentes, quod in eodem loco deberet Romanorum Regum aliquis tumulari. Devicta itaque & subjugata tota Frisia, cum jam victor ipsa terra exiret, à quibusdam fugitivis in arundinetis latitantibus cuspidibus occiditur, & in prædicto tumulo ab indigenis sepelitur, anno Regni sui nono.*

Anno
Domini
cdo. cc.
LXXXVIII.

tantoque munimine obcæcatur. Ad quod breviter responderi poterit, Frisones licet multum simplices percunctasse, quod postquam Regem Romanorum propriumque Dominum occiderant, quod super læsæ majestatis crimine poterant argui, & sic in perpetuum condemnari. Sed ut super tali negotio major excusatio, nec non aliqualis palliatio haberetur, si corpus ostendi non posset, facta est inter Frisones compromissio, & affirmata conjuratio, quod nunquam aliquis eorum corpus proderet, nec per eos ad solis præsentiam deveniret. Quæ tamen protestatio mortis timore per dictum Frisonem divinæ pietatis gratia violatur. Sic itaque *Florentius* Comes habita victoriâ de Frisonibus cum corpore nobilissimi patris revertitur, quod in *Middelburg* more Regio sepelitur. Hujus *Florentii* Comitum tempore inter *Johannem* Ducem *Brabantiae* & *Reynoldum* Comitem *Gelriae* apud locum, qui dicitur *Woeringe*, bellum durum oritur, ubi dictus Comes *Gelriae* capitur, & quam plurimi nobiles ipsi adhærentes, sed præcipue *Luceburgenfes* occiduntur, *Johannes* vero Dux gaudens victoriâ Ducatu *Limburchensi*, qui belli erat materia, suscipitur, in quo ejusdem successor heresque proximior hætenus sublimatur. Hujus *Florentii* tempore *Nicolaus* Papa moritur, post quem sequitur *Martinus* IV. Post *Martinum* *Honorius* IV. Post *Honorium* *Nicolaus* IV. Qui omnes infra annos XI. Papali regimine mortis voragine declinantur. Eodem anno scilicet CIO. CC. LXXXII. (1) per *Florentium* Abbatem *Egmondanum* tres monachi sibi rebelles capiuntur, & apud *Alcmariam* in castro Comitum dicto *Tbornburg* usque ad recognitionis nec non humilitatis tempora reponuntur. Quorum nomina propter majorem fidem aliorumque correctionem videlicet *Gerardus* de *Alcmade*, *Simon* *Gale*, nec non *Ludo-*

(1) Altum de eo silentium apud Jo. à *Leydis* in *Annalib. Egmondan.* Nec *Florentium* is ea laude, qua Auctor, ornat, sed contra, ut rixosum, ut prodigum, & plus quam expediens animosum traducit; Postquam, inquit, *Henricus* resignasset, *Florentius* satis juvenis consilio *Henrici* Abbatis electus est &c. Hic tum ex juvenili ætate tum ex ingenuitate plus animosus fuit, quam monasterio expediens fuit, quia bona monasterii juxta *Schagen* neglexit, & multos vassallos de novo infeodavit, & cum conventu suo, ut patet in *Registris*, discordiam sæpe habuit.

Ludovicus præfenti ordine describuntur. Et nota in Abbate Florentio jam præfato, Domino videlicet perfectissimo, auctoritatem verificari, qua dicitur, quod omnes pie vivere volentes persecutionem patiuntur. Ipse enim forma & sanguine præcipuus, jocundus, & largissimus, sapientia, qua habundat, vix defenditur, nec tam perfecte vel proprie, quin multis sæpe & variis occasionum articulis provocetur, è quarum numero aliis obmissis unam propono tangere, & ob honestissimi Abbatis commendationem scripti testimonio confirmare. Nondum itaque quondam Florentio Comite in minoribus existente, (1) & Domina quadam de Heynenbergh, amita sua videlicet, suis negotiis præfidente, dictus Abbas quodam sibi adversario sicut & Christus traditore suo impetitur, cujus simpliciter accusatione apud Florentium Comitem dictamque sibi pedissequam infamatur. Quorum consensu & informatione, Domino Abbate veraciter ignorante, ad hoc perventum, & quasi prophetatum traditur, vel Egmondensis Capituli statum in brevi destrui, vel nigrum illius habitum in griseum permutari. Cujus propositionis tramite, adhuc utique Abbate dignissimo ignorante, proceditur, & horum articulus Bernardi fratribus præsentatur, qui in illis sicut & in omnibus avaritiæ se præbentes,

&

(1) Scribendum *de Heynouwven*. Aleym enim intelligit Comitissam Hannoniæ. Cujus chartam habeo nondum editam Ann. 1258. qua Mathildem agnoscit matrem, Richardam Domicellam Hollandiæ, Elisabetham Romanorum Reginam. Charta ita incipit: *In nomine Sanctæ & individue Trinitatis. Aleym de Hannonia Tutrix Hollandiæ universis Christi fidelibus &c.* & mox: *sub testimonio E. quondam Romanorum Regine, M. Comitissæ Hollandiæ matris nostræ, & R. Domicellæ Hollandiæ amitæ nostræ.* Richardis fuit monialis, ut ait Chronicon Goudanum, & forsan Losdunensis. Nam extat ejus charta data apud Losdunen Ann. 1250. feria tertia post Lucæ Evangelistæ, qua donat monasterio certam summam pecuniæ. *Ego Rikardis Domicella Hollandiæ notum facio omnibus præsentia visuris, quod pro remedio animæ meæ, & animarum patris & meæ, nec non & fratrum meorum contuli ecclesiæ beatæ Mariæ in Losdunen, & assignavi centum librarum, & centum solidorum Hollandensium redditus.* Habuit, scio, Florentius Mathildem etiam amitam, quæ aliis est Margareta, Comitissam de Hennenbergh, ut notat Petr. Scribe-rius ad. d. *Cbron. Goudan.* sed nuspiam dicitur præfuisse hæc negotiis Florentii, nuspiam tutrix Hollandiæ.

Tom. II.

X x x

& ad dicta non modicum anhelantes duos ipsorum ordinis unum cum Comite prefato, & quodam Apostolicæ sedis legato ad beatissimi *Adelberti* limina destinarunt. Adest itaque Egmondæ Comes prefatis, totaque sibi Curia, qui summa ibidem Abbate dignissimo nec non ejus fratribus deductione recipitur, quorum tamen adventus quæ causa fuerit, Domino Abbate & cunctis quoque fratribus ignoratur. Quæ tandem Domino Abbate perscrutante, & sagaciter percunctante discutitur, & feliciter indagatur. Qua inventa ad Capitulum, ubi Comes aderat, proceditur, Cujus ibidem propositionis petitio denudatur, quæ breviter dicendo talis extitit, ut *Egmondenses* *Divum Benedictum* re & habitu deferrent, & *Bernardi* moribus adhererent.

Quo audito habita deliberationis licentia & petita ad locum Consilii tenditur, ubi per Dominum Abbatem singulis sui Conventus obedientia proponitur, & per eam, quis dictorum materiam (1) brixaverit, dici apertius imperatur, ubi tandem per singulos reus confunditur, dum coram Abbate & fratribus ejus confessio publicatur. A quo dum per piissimum Abbatem causa requiritur, in qua defectus præbendæ solummodo tangitur, Dominus Abbas sermonem suum ordinans prolixius hæc & his similia loquebatur: *Ecce Karissimi quid facitis & ad proposita quid narratis? Volo licet invito vobiscum si placet hæcenus habita dimittere, & aliorum moribus insudare, est enim mihi levissimum vestis colorem vertere, & salva per omnia dignitate nigrum griseum permutare. Nam quicquid à vobis eligitur, induitur, vel deponitur, Abbas Florentius vobis etiam invitissimis suo statu remanens nullius arte vel viribus deponetur. Potestis vos ipsos confundere, sed me nullatenus inclinare. Sed si mecum pie vultis procedere, dictis meis assistere, volo vobis utique præbendam vestram integerrimam permittere, & hanc promissionem sigilli mei testimonio confirmare.* Quo facto

(1) Brixare hic nihil aliud quam molestiam concitare. A briga seu brica, rixa, discordia. Infra ad Ann. 1322. Unde fere inter ipsos briga oritur, quæ tamen prudentum studio subtiliter declinatur. Ad Ann. 1324. sicut olim inter summos quosdam Pontifices & Fredericum Imperatorem briga quædam cernitur, sic ad præsens &c. Imbrigare, involvere aliquem lite, & quæ ex lite est molestia. Disbrigare, eadem rursus liberare. Charta Ann. 1275. in metropoli Salisburgensi: Briga seu questio mota fuerit &c. & pro his &c. ut disbrigare prædia sibi vendita debeat.

facto idem Abbas & vere dignissimus non solum suis simplicibus sed etiam traditoribus præficitur, & relato consilio in Comitibus præsentia per quemlibet monachum & specialiter per dicti proditorem negotii decoratur. A quo ibidem, sicut & prius apud Capitulum, Bernardus non despicitur, sed Benedictus re & nomine & ipsius regula summopere commendatur. Quo facto per Abbatis nuntium sedis Apostolicæ privilegium ostenditur, cujus tenore tam clerus quam laicus, quos Comes adduxerat, disturbatur. Comitibus enim clericis ibidem legerat, quod ei Dominum Abbas viva voce confirmat, quod omnis, per quem beatissimus Adelbertus in bonis vel in personis offenditur, quod idem offensor tam subito Papæ sententiis implicatur. Quo audito turba Comitibus per singulos, qui hujus causa advenerant, confunditur, à qua apud Abbatem piissimum vix summa humilitate venia procuratur. Ecce Karissimi quid facto casu proponitur, dum Benedicti despectio & Bernardi electio à Benedicti fratribus postulatur,

*Es facer hoc teste Bernarde velut Benedictus
Sed cadat afflictus per te fugiens sibi veste. Amen.*

Anno dñi. cc. lxxxvii. Florentius Comes Hollandiæ pacis amator, nec non juredictionis suæ propagator cotidie genti Fresonum bella præparat, & terram eorum castris fortissimis tutriumque munimentis sibi applicat, quod tamen nisi Dei adjutorio non fecisset. Cujus declaratio breviter demonstratur, quod hoc anno facta est quædam maris inundatio, quæ totam Frisiam cooperuit, nec non in terris Hollandiæ & Zelandiæ turmas hominum cum pecoribus suffocavit. Quod videns miles, piissimus Dominus de Brederode *Theodoricus*, nam & ipse ad hoc per Comitem ordinatus fuerat, naves præparat, amicos convocat, & de domo ad domum transiens totam Frisiam multis annis rebellem sine defensore capit. Quæ post hoc de die in diem magis subjicitur, & omnipotentis misericordia subjugatur. Eodem tempore vir nobilis Albertus Dominus de Vorne moritur, & in *Loesdunen* sepelitur, cujus viduæ, pulcherrimæ videlicet dominæ, Curia in *Teylinghe* ad Florentium Comitem devoluta, ab eodem Comite cum omnibus illi atti-

Ann.
1287.

XXX 2

nenti-

† Vid.
Annal.
Waverle-
vienst. qui
Oxoniz
prodie-
runt
Ann.
1687. in
fn.

nentibus tribuitur, sicut per eandem hætenus possidetur, scilicet anno cto. ccc. xxii. Et nota quod † iste Florentius Comes Hollandiæ primo causa possessionis Regni Scotiæ ad ipsum jure hereditario devoluti versus Angliam dirigitur, cujus quæstio per Regem Angliæ quadam summa pecuniæ solvitur. Et secundo propter Johannis filii sui nuptias cum filia *Edwardi* Regis Angliæ. Quorum conjugio confirmato signisque & factis inter Regem & Comitem amoris ordine propalato Florentio Comite Anglia deseritur, qui sanus & incolumis terræ propriæ videlicet Hollandiæ applicatur. Interea dum Florentius Comes pace fruitur, nec ullius vicini injuriis provocatur, ipse quorundam consilio Johannem filium suum negligens nobilissimum Regem Angliæ deserit, & *Philippo* Regi Franciæ vinculis amicitiae se conjungit. Qui Reges ut nunc erant contrarii & capitales inimici. Quodam itaque tempore Florentius Comes à Rege Franciæ vocatus personaliter ad ipsum Parisius prope- rat, quo sibi suæque familiæ dampnationis encænia Regis nomine conferuntur. Nam Philippi hujus collatione suorumque munerum donatione tota sequens maledictio Florentio Comiti procuratur. Qui ad terram suam revertitur, despectorum consilio utitur majores terræ suæ inclinans & à præsentia sua segregans. Quo tempore vix proborum aliquis ejus consilio sociatur. Unde contingit, quod dum Zelandia per ipsum inæquali, nec non gravissima exactione, quarti scilicet denarii pensione conteritur, Zelandiæ Principes adunati, & sacrorum datione conföderati dominum proprium Florentium videlicet Comitem deserunt, & fidei promissione ad Guidonem Comitem Flandriæ convertuntur. Qui collecta suorum multitudine Zelandiam intrat, Middelburgum vallat, quæ ne destruat sub promissione cujusdam diffiniti temporis, si *Florentius* Comes ad ejus defensionem non venerit, se in manus Flandrensium tradere confirmavit. Florentius vero Comes apud Zircze existens, & ut nunc pro debellatione Flandrensium minus sufficiens, ordinatione Johannis nobilissimi Ducis Brabantæ Comitis Flandriæ pietati & gratiæ humiliter præsentatur. Qui versus Flandriam ductus in villa, quæ dicitur *Hulst*, partem Zelandiæ, scilicet Walacriam de manu Comitis Flandriæ suscipit, cui persequentia fidei homagio sacrorum collatione assistere proclamavit. Insuper & Zelandiæ nobiles Comiti Flandriæ hoc tramite adhæ-

adhærentes in amorem Florentii Comitis redeunt, sua patrimonia pacifice possidendo, quod tamen à Florentio, in quibusdam minus bene legitur observatum. Nam ob eandem causam *Johannes* Dominus de *Renesse* & *Theodoricus* Dominus de *Brederode* frater ejusdem *Johannis* in monte Sanctæ *Gertrudis* à *Florentio* Comite capiuntur turribus vinculati, quousque per inæqualia filiorum suorum conjugia cum Consiliariis Comitis facta processu temporis absolvuntur. Hujus Comitis tempore (1) *Johannes* Dux *Brabantiae* apud villam dictam *Baer* hastiludia exercens † musculis brachiorum lædatur, cujus mox vulnere suffocatur. Miles vero, quo licet invito dejecitur, extracto gladio, extentoque collo vindictam de se postulans fieri Ducis languidi præsentiae demonstratur. Qui non solum piissimo Duce suisque hujus facti gravamine absolvitur, sed ejus patrimonium per Ducem nobilissimum augmentatur. Ecce nobilis pietas, ecce pia nobilitas, quæ præsentis tempore multis sanguine ingenuis elongatur. Nota quod à prædicto Comite *Florentio* fratribus *Prædicatorum* ordinis in villa, quæ *Haerlem* dicitur, fundus tribuitur, ubi prout cernitur claustrum & ecclesia prædictis fratribus ordinatur. Hujus Comitis tempore post longam concertationem, sicut supra tactum est, inter Regem *Castellæ* & (2) Comitem *Cornubiæ* pro Regno *Alemanniæ*, utroque deficiente, *Principes Alemanniæ*,

† al.
musculus.

(1) *Guillelmus* de *Nangis* apud d. *Achery* to. 11. *Spicileg. ad Ann.* 1294. Apud *Barrum Lotbaringie* castrum ad nuptias cujusdam filie Regis *Angliæ* *Johannes* Dux *Brabantiae* invitatus fuit, ibidem in hastiludio à quodam milite interfectus.

(2) Comes *Cornubiæ* est *Richardus*, ut supra ad *Ann.* 1255. frater Regis *Eduardi*, electus Imperator *Ann.* 1257. Qui & eodem anno, assumpto secum *Florentio*, qui in *Anglia* tum temporis, ex *Anglia* contulit se in *Hollandiam*, & ex *Hollandia* in *Germaniam*, ad consequendam coronam Regni, quam & consecutus xvi. Kal. Junii anni jam dicti. Quo & *Maguntiae* viii. Septembr. ut Rex *Romanorum* edictum proposuit, quod est apud *Goldsam* to. 1. *const. imper.* p. 168. *Chronicon Thomæ Wikes* ad *Ann.* 1257. *Richardus* Comes *Cornubiensis* in Regem *Romanorum* electus Domino *Archiepiscopo Coloniensi*, Domino *Leodiensi Episcopo*, Domino *Trajectensi Episcopo*, Domino *Florentio Comite de Holland*, & aliis quamplurimis *Alemanniæ* magnatibus ipsum querere & *Alemaniam* deducere venientibus, ascensis navibus apud *Ternemuth* penultimo die

Xxx 3

Apri-

Anno
cic. cc.
lxxxviii.

† al. pre-
dens.

niæ, ad quos spectat Regis electio, conveniunt, (1) & quendam nobilem de Nassouwen Radulfum nomine eligunt, qui paucis Regno fruitur. Nam per Adulfum Ducem Austriæ impetitur, quo Regno & vita privatur. Hujus Florentii Comitis tempore apud Scoten quidam famulus Florentius nomine nocte quadam, dum dormiens lecto jungitur, absque læsione qualibet per singula corporis spatia depilatur, cui etiam in tota vita sua nec pilus unus renascitur, quod vere scriptor præsentium, qui fatum viderat, protestatur. Hujus Comitis tempore erat Trajecti quidam Episcopus nomine Johannes, qui propriis militibus *Giselberto* videlicet de *Aemstel* & *Hermann* Domino de *Worden* infestatur, qui respiciens ipsos licet terræ suæ majores despicit cogens eos se minoribus inclinare. Cujus causa præfati milites ad Comitem Hollandiæ tendunt ipsius consilium & auxilium implorantes. Quibus talis responsio redditur, se nullo modo contra ecclesiam vel ejus Prælatum velle aliquid facere. Sed suis omnibus ipsis astare volentibus pia mente frenum imponitur libertatis, ut quando vel quomodo voluerint ipsis auxilium totis viribus impendant. Quo facto prædicti milites contra proprium dominum omni honore dignum arma præparant, amicos convocant, per quos labore Hollandensium de Comitis licentia illo tendentium Episcopus vincitur; prælio fugatur, & dictorum voluntas militum consequitur, qua inimicus tam † præfidens inclinatur. Corruerunt enim ibidem bellatores egregii, videlicet Stephanus ac Frithericus de Zulen cum aliis armigeris approbatis. Ut vero hujus facti major notitia habeatur, locus, quo bellum fuerat, & Zoezere dicitur, nostro carmine recitatur.

Anno cic. cc. xciv. Nicholaus Papa moritur, cujus loco

Aprilis, præpropere velificando, quinto die Maji cum XLVIII. navibus & duobus naviculis applicuit in Hollandiam ad oppidum, quod dicitur Durdrecht, infra Regnum Alemannia, & in festo Ascensionis dominice, quod eo anno contigit XVI. Kal. Junii, cum festinus solennitate coronatus est, Conrado Archiepiscopo Colonienfi sibi manus imponente, quippe Geraldus Archiepiscopus Maguntia &c.

(1) Insignis *duxpocia*: Rodulfus, ut notum, Comes fuit de Habspurch, Adolfus Comes de Nassouwen, Albertus Dux Austriæ Rodulfi filius. *Affouwen* non *Nassouwen*, diserte in MS.

Cœlestinus v. heremorum habitaculis veniens elevatur. Sed eodem Cœlestino Papatum resignante & ad heremum redeunte Bonifacius viii. quæritur, & in Lateranensi ecclesia Pontificali insula decoratur. Ille Bonifacius quantus fuerit, non est necesse nostris inferi, quia ejus scientia ejusque probitas vi. Decretalium per ipsum videlicet compilato potest facillime demonstrari. Qualiter autem huic Apostolico *Philippus* Rex Franciæ propter justitiam contrarius fuerit, ipsum quoque missis ad urbem nunciis civibusque subornatis capi fecerit, qualiter insuper idem Papa cuidam in legibus Domino de Longaret, videlicet Willelmo, sibi manum imponenti responderit, ipsumque cum præfato Rege usque ad nonam generationis lineam maledixerit vix adjicimus. Cujus tamen maledictionis mysteria nostris fructificasse temporibus non negamus. Quartum enim à præfato Rege successorem infra octo annos vidimus, quod utique divinis flagellationibus dictisque maledictionibus imputamus. Post istum Papam sequitur *Benedictus* x. Prædicatorum ordine, cujus magister fuerat plurimum commendatus. Post Benedictum Clemens v. tollitur qui Burdegalenensis Archiepiscopus in Provincia sedem posuit, ibique vitæ spatium terminavit. Post Clementem Johannes xxii. Papatu suscipitur, cujus adhuc tempore hujus tenor carminis ordinatur. Tempore Florentii Comitis in terminis Hollandiæ pax summa floruit. Nam vix nobili si minimum contra justitiam provocavit. Cum itaque leone animalium Rege in cubili suo cum pacis gaudia quiescit, per ursum, lupum, & vulpem insidiis provocatur, & quia vires deficiunt consilio nituntur polluere, & multis detractionibus perversisque studiis inclinare. A simili dum nobilis iste Comes in pace putat quiescere, & absque suspiriis panem suum manducare, supradicti de Aemstel & de Wurden milites, sed prædictis seris perversis actibus similes dictum Comitem nituntur corripere, ejusque famam sub silentio omni pravitatis carmine denigrare.

Anno itaque c. cc. xcvi. Florentius Comes Hollandiæ dum pro pace inter dictos milites ipsorumque adversarios faciendâ Trajectum tenderet, & in vigilia beati Johannis Baptistæ concluso negotio (1) deductionis causa ad campos pro-

pera-
(1) Tollendum hic insigne mendum ex Annalibus Henrici de Rebdorf: Anno, inquit, c. cc. lli. Bonifacius Papa cum tantâ
ductio-

peraret, assunt sæpe dicti (1) milites, quibus vestis sua geritur, cibisque digeritur, ipsum Comitem capientes, & ad castrum dictum Cronenburgh turba bellica deducentes. Quo mora minuitur. Unde ad villam dictam Mudem eadem nocte trahitur, & in castro quodam, quod ut tunc * illo situm fuerat, ponitur.

ductionis iret extra urbem in oppidum nomine Ananja prefati expulsi de Columna &c. Freherus illud tanta ductionis quid sit ignorasse nec affectum se significat hac nota *. nec aliter post eum edidit Christophorus Gewoldus. Sine ulla hæsitazione legendum causa deductionis. Deductio idem hic quod deducit delectatio, oblectamentum. Plaisir dicunt Galli. Infra ad Ann. 1322. Locus eligitur, ad quem deductionis causa dictus traditor extra villam custodibus deducetur, & mox: maledictus exiens capitur, & majorum præsentia summa deductionis lætitia præsentatur. ** Pag. 171. miles quidam causa venationis nec non deductionis percipitur eisdem Francorum terminis tendere. ** P. 179. Hujus itaque causa nobilis. Episcopus venationis deductionem circumquaque præcipit innuere, & mox **: cibo & potu præcipua deductione fruentibus &c. Jo. de Beka in epistola ad Guillelmum Ducem. Ideoque vobis &c. præsentem bistoriam &c. compilavimus: quam vestre Reverentiæ pro quotidiana deductione transmittimus. Constitutiones Siculæ lib. 1. tit. 51. Si à litigantibus aut impetrantibus esculenta & poculenta, seu injectas, aut deductionem recepisse prohibentur.

(1) Dominorum vestitu non famuli tantum usi, sed & nobiles, & qui in aula, qui Principi ab officiis, qui ejusdem familiares. Guillelm. de Nangis to. 11. Spicileg. ad Ann. 1314. Duo vero prefati milites cum non solum tanquam adulteri, sed & dominorum suorum conjugii violatores nequissimi, cumque de eorum vestibus & familia reparentur &c. Loquens de hoc casu Jo. de Beka in Joann. 11. Prædicti grassatores (pro pudor) adhuc ejusdem Comitis vestimentis amicti, ac eodem die suis alimentis in Trajecto depasti. Assuta Principis insignia, quo facilius, cujus essent, posset dignosci. Livores, ut in nota marginali est apud d'Achery locum jam dictum. Et his, ut id addam, fœminarum etiam nobilium vestis insignis. Schedas habeo manuscriptas, quæ rationes Ducis Alberti continent. Inter cetera in his ita: In den eersten gecost jegens Heyn Nagel myns Heeren Bontwercker omtrent den 1. Mart. Ann. 84. totter leveryen hiet die myn Heere geven soude tot Paschen anno 85. &c. Item tot gecost omtrent St. Odulf twee gefineerde voeders voor der Vrouwen der Lee tot boer leverye roc. Item totidem voer der Vrouwen van der Doertoghe. Item twee voeder voer der Vrouwen van der Heerwinds, & mox: Bontwerck ter Leverye: Dese voorsz voeders syn gegeven totte Lee.

** Imo Pag. 191. Nobis Pag. 608.

** Imo Pag. 200. Nobis Pag. 612.

** Eadem Pag. 200. Nobis Pag. 613. Aliud exemplum habes supra Pag. 530.

ponitur. In quo absque alicujus amici sive familiaris collo-
tione per triduum detinetur. Interea rumor flagitii hujus ter-
ras pervolans auribus Hollandorum percipitur, sed quid gens
sine capite faciat ignoratur. Fit clamor, fit concursus, fiunt
rusticorum consilia, quia nobilibus silentium imponitur. Nam
quod in Comite per quosdam actum cernitur, omnibus imputa-
tur. Tandem sic errante proposito Kenemaris navis aptatur,
& turba plurima ad locum, qui supra *Muden* dicitur, propera-
tur. Sed hæc via Comiti mortem intulit. Nam ipsum capien-
tes nunquam de morte sua præsumebant, nisi forte ut nunc
aliqui vellent eum ipsis subtrahere, & ad eorum dampnatio-
nem statu pristino relocare. Erat enim istorum propositum,
si non possent sufficienti cautione cum Comite concordare,
ipsum, quoad viveret, vel apud Regem Angliæ, vel Ducem
Brabantia, Comitemve Flandriæ captivitate perpetua detine-
re. Interea dum Kenemari venientes castrum, quo Comes de-
tinetur, proponunt spreta morte vallare, & inde dilectissi-
mum Dominum omni virtute viribusque corporis procurare,
& hoc à Gerardo de Velsen uno videlicet principaliorum suis-
que complicitibus cernitur, mora spernitur, & omni festinatio-
ne fugæ præparatur. Et proci dolor sicut iniquo furi ad pati-
bulum tendenti manus, sic æquissimo Principi equum ascendenti
pedes

† Vid.
Ubbon.
Em-
mium.

*leverye als hier na geschreven staet: & enumeratio dein fit multorum
nobiliū quibus pelles datæ ad mensuram, die Heer van Arckel,
die Jonckebeer van Arckel, die Heer van Gaesbeeck, die Heer van Brede-
rode, die Heer van Egmonde, die Heer van Abcoude, die Heer van
der Lecke, die Heer van Vianen, die Heer van Asperen, die Heer van
Montfoirde &c. Principis vestitu ipsi, ipforum usi ipforum famu-
li, clientes, domestici, alique. Verum numerus clientum, ne
in fastum efferret, ne vel ipsis nobilibus vel Reipublicæ esset
fraudi, interdum etiam circumscriptus, ut verbi gratia Medio-
burgi edicto anni 1347. Willem Hertogbe van Beyeren &c. maken
cont allen luden, dat wi om oerbaer, nuscap, ruste, ende profyt van
onser poerte, onser gemeente poerters van Middelburch met onsen geme-
nen Rade, ende bi versoecke van onser poerten voersz over een gedra-
ghen syn, dat niemant die nu poertier is, of namaels wesen sal, nie-
mants clederen dragen en sel, die gheen poertier en is in onser poerten
voersz, uytgenomen ons ende onser nacomelingen Graven ende Gravinnen
te Zeelant, ons Borchgrave van Zeelant, des Abs clederen van Mid-
delburch &c.*

Tom. II.

Y y y

pedes sub jumenti pectore colligantur, & sic tendunt per viam pariter æquus & iniquus, iustus & iniustus, & quod debebat regere regitur pravo more, Dominum præcedit servus, & magistrum discipulus, omnique perversitate quod præfuit succedere coartatur. Ecce nunc Comes *Florentius* factus est Petro similis: nam qui in juventute ad voluntatis suæ placitum properat, ad annos maturiores veniens servo suo cingitur, & ad loca ducitur ipsi minimum commendata. Dum itaque dissimilibus via similis teritur, nec multum procul à supradicti castri porta receditur, ecce turba cujusdam villæ, quæ Narden dicitur, quasi pugnae præparata eis obviam venit. Qua visa lictores vera dimissa semita per campos, & per devia ab occurfu turbæ hujus ducentia satagunt properare, motisque calcaribus equorum suorum levitate fossarum latitudinem transvolare. Sed cum nobilis Comes equum debilem haberet, pedesque ligatos movere non posset, præcipue tamen moram faciens, quia visis quasi de proximo hominibus suffragium speraret, dum nephandorum præcepto saltu equi fossam transcenderet, luxosa fossa equus cadens cum Principe declinatur, qui cum de facili non extrahitur, & sæpedita turba istis malefactoribus quasi de proximo jungitur, quo nephandorum ductor, sicut aliis raptoribus raptor, præda nobilissima timuit spoliari, (1) ecce gladius trahitur, Comes cæditur, & quibus per ipsum sæpe vic-

(1) Cæsus est Muderbergæ, ubi postea Capellam extruxit & dotavit Wilhelmus Comes III. Charta Ann. 1324. *Wi Willaem Grave van Henegouwen &c. maken cont allen luden &c. Want onse lieve neve die Grave Florens, daer Godt die siele af hebben moet, doot bleef toet Muderberghe in onsen lande van Aemstella, wiens siels wi altoes souden geerne duen gedencken, ende hebben in eweliken gedenckenisse, voir fire sielen, onser ouder sielen, ende der onsen, in der ere Gods, onser Vrouwen, ende alle Goids beyligen, gesticht, ende gemaket hebben tote der selver stede van Muderberch ene Capelrie bi enen goeden Capellaen, dagbelix aldaer te verdienen, ende misse daer op te doen, als hy's gestaet is, die wise jof onse nacomelingen geven sullen om dagelix te biddene, ende te gedencken dierre sielen voer/z &c.* Causa autem cædis non eadem traditur. Verisimilis, quam tradit Auctor, quod in gratiam percussorum noluit Comes fieri hostis Episcopi Trajectensis, cujus ipsi diocæsin vastabant hostiliter. Non difficitur Meyerus, sed & perperam refert eadem ad Ann. 1303. & perperam ait Comi-

tus tribuitur, illis, proh dolor! viginti & uno vulnere perforatur. Tantus fervor tantaque vesania in hac nephandissima strage quibusdam tortorum affuit, ut visis jam decentibus piissimum Comitem defendere volentibus, quia minus fugiunt, scilicet manu armata sanguine resperfa, capiuntur, quorum quidam animo fervente doloreque crescente capti à propriis consanguineis occiduntur.

*Lugeat Hollandia Comite privata,
Quo præbentur * grandia pacis, & ornata
Pauperi dans prandia manus est prostrata.
Iure dolet hodie dives & subtilis,
Nam quo viget pridie pax & forma vilis
Cadit vi invidia, morti sit servilis.*

* al gau-
dia.

Quis

Comitem spoliassse eos possessionibus, easque Episcopo concessisse; Anno, inquit, cío. ccc. iiii. Florentius Comes Hollandiæ, Guillelmi Cæsaris cæsi à Frisitis filius, à familiaribus suis Hermannò, Gerardo, Gisberto, dum aucupio animi gratia indulget, sædo parricidio occiditur per causam, quod quibusdam arcibus ac possessionibus istos spoliasset in gratiam Joannis Episcopi, qui ecclesiæ esse bona contendebat. Res ita se habet. Frisii, Kennemari, alique seditiosi contra nobiles tumultuati cum castris eos passim & prædiis exuissent, Gisbertus de Amstel, ut amissa reciperet, foedere cum iis inito, inconditæ turbæ Dux fit, & omnes suos inimicos, ne diocesi quidem parcens, ope ejus proturbat. Jo. de Beka in Joann. 1. Pax mox cum coiisset & obtineret Gisbertus potenter castrum de Vredelant acceptum pignori ab Episcopo, iter illac facientes, ut Episcopum irritaret, constituto ibi teloneo, exactionibus pressit. Indignum Præsul id arbitratus oblata ipsi pecunia castrum reddi sibi petiit. Negat se redditurum confictis causis Gisbertus. Ab invito ergo id Episcopus vi & armis recepit. Nec Comes Gisberto, sed cujus iustior fuit causa, Episcopo tulit opem. Et hinc fomes odiorum. Beka in Joann. 11. Sunt qui causam conjiciunt in Regem Angliæ Eduardum minus æquum Florentio, quod is spreto eo conjunxisset se Regi Franciæ Philippo. Matth. Westminsteriensis ad Ann. 1296. Comes Hollandiæ, soluto fidelitatis suæ freno, quo Regi Angliæ præannexus fuerat, dum Regis Francorum obtemperaret consiliis, à propriis domesticis est occisus. Sed vix causa hæc verisimilis. Nec reticuisset eam Auctor, qui fere æqualis eorum temporum, si veri speciem habuisset. Alii aliter.

Y y 2

*Quis quit scire talia, nec vexari mente,
 Cunctis dans vernalia, & pro sua gente
 Tollens inæqualia moritur cliente,
 Huic piæ memoriæ convocans examen
 Rex æternæ gloriæ conferat tutamen.
 Auditor historiæ nostris jungat, Amen.*

Interea corpus honestissimi Comitis suorum manibus tollitur, & ad instantiam Frisonum villæ, quæ dicitur Alcmaer, magno exercitu sociatur, cujus ecclesia recipitur, donec habita deliberatione apud claustrum Reynsburch paratu debito sepelitur. Anno Domini cix. cc. xcvi. Idus Julii Hugo de Assendelf avunculus Domini Hugonis Abbatis Ekmondensis xxvi. apud Medemlec à Frisonibus occisus est, Et cum eo lxxvi. eodem die. Noverit insuper turba legentium, quod major turba Comitem interficientium castro quodam Domini de Aemstel, dicto Cronenburgh, causa tutelæ nec non tuitionis recipitur. Quod cum mortuæ Comiti adhærentibus percipitur, mora negatur, castrum vallatur, & noctu dieque infestatur, donec maledictis labore & fame afflictis invicissime, quia sine spe misericordiæ ad voluntatem obsidentium traditur, quo sublato singulis more debito rotarum collisio, postque collisionem in elevando aliqualis exaltatio præparatur. Hujus vero maledictionis primi & præcipui, Dominus videlicet de Aemstel & Dominus de Woerden, fuga subtrahuntur, & in exilio moriuntur. Quorum tertius de Velsen, videlicet Gerardus, castro suprascripto cum ceteris capitur, qui paulatim ut prodat complices pœnis variis infestatur. Hujus perditioni majores ibidem astabant Principes, de variorum conscientia, sed præcipue Domini de Brederode inquirentes, qui super finali ipsius carmine quasdam formabant, quas & nos vidimus, literas hujus domini innocentiam continentes. Quapropter & idem nobilitate conscia, quo nichil melius, versus Angliam, ut infra scribitur, properat. Unde Johannem ut nunc hujus patriæ Dominum reducebat. Interea cum devotus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Frisiæ populus sicut ovis sine Pastore erraret, & sicut puppis sine gubernaculo vacillaret, vir nobilis Theodoricus Dominus de Brederode, quasi solus inter ingenuos infamia carens, naves

naves præparat, amicos convocat, inter quos cum ceteris nobilibus Willelmus de Egmonda & Henricus in *Leyden* Castellanus milites affuerunt. Iste præfatus Dominus se lx. propriis expensis mare ingreditur, ventus conceditur, Dei pietate & salvis omnibus Angliæ partibus applicatur. Cujus adventus dum à nobilissimo Rege percipitur, nuntius mittitur, & pius Dominus suo præclaro comitatu majestati regiæ præsentatur. Causa vero quare Anglia petitur nobilissimo Principi breviter discutitur, cujus deliberatio diebus pluribus protelatur. Hujus hora miseræ Johannes Comes Hannoniæ versus Hollandiam dirigitur, percipiens quod castrum in Medelmec Frisonibus vallatum vix defenditur, nam turba nobilium illo sedentium fame tangitur, equus occiditur, cujus carnibus cupiditate maxima satiatur. Sed Dei gratia prædictus Comes honesto Hollandorum exercitu affuit, quo Friso subjicitur, & castro obsessorum turba strenuitate nobilissima quamvis labore maximo liberatur. Cum ita que Hollandensium apud Angliam mora extenditur, temporeque expenditur, ad instantiam piissimi militis, Domini videlicet de Brederode, ceterorumque Hollandensium, Regis edicto officiorum Prælati advocantur, quibus res nuptiarum jubentur præparari, & illas ad honorem *Johannis* nunc Comitis Hollandiæ, suæque honestissimæ conjugis, Regis videlicet filiæ celebrari. Quibus prout decebat peractis, nec non Domino de Brederode, suæque societatis singulis speciali munere provisus, naves inæstimabili ornamento præparantur, quibus Johannes Comes Hollandiæ suaque sponsa decantissima Domino de Brederode per Regem speciali obsecratione commissi introducuntur. Et sic benedictione accepta Anglia deseritur, velum tollitur, & navis Christo ductore maris fluctibus infestatur.

Anno cto. cc. xcvii. (1) Johannes Comes Hollandiæ de partibus Angliæ cum sua nobilissima conjuge ad terram propriam rever-

(1) Nicol. Trivettus apud d'Achery to 8. *Spicileg. ad Ann.* 1297. *Elisabeth filia Regis Angliæ post festum Epiphanie connubio jungitur Johanni Comitis Hollandiæ filio & heredi, quem pro hereditate patris nuper occisi assequenda una cum uxore, conducente eos Umfrido de Boun Herefordiæ & Essexiæ Comite, remisit Rex Angliæ ad propria cum honore.* Quibus fere verbis & Th. Walsingham utitur ad Ann. 1298.

revertitur, & apud terram Zelandiæ portui, qui dicitur Vere, suis navibus applicatur, cujus loco his temporibus miles quidam Wulfardus nomine præficitur, qui cum ceteris nobilibus Comitis consilio jungitur, & etiam in tantum præ aliis quam per ipsum pius Dominus de Brederode in sibi per Regem nobilissimum commissis, id est, in Comitis custodia supplantatur. Nam dum quadam die essent pariter apud Reymerfwale, & ab illo loco Dominus de Brederode simplex nec fraudem cogitans cujusdam causa negotii ad villam, quæ dicitur *Ziriczee*, per Comitem mittitur, Wulfardus cum Comite navem ingreditur, qui ad castrum suum ducitur, in quo exclusis sibi displicentibus observatur, venerabilique Domino de Brederode super Comitis licentia atque super reditu ad propria nuntius destinatur. Interea stultissimi Frisones sicut canis ad vomitum redeuntes tempestate malentes deficere, quam pacis tranquillitate gaudere antiqua rabie induuntur, ut nunc Johanni Comiti sicut suis per præterita parentibus opponuntur, dicentes ipsum non esse Florentii Comitis verum filium, sed fictitium ad eorum illusionem à terræ Principibus ordinatum. Cum itaque hujus erroris notitia atque ** tumoris materia Comitis suorumque nobilium percipitur, Comes offenditur, suorumque consilio exercitus colligitur, & ad villam, quæ dicitur *Alcmaer*, ordine pulcherrimo properatur. Frisones vero adventum Comitis sui que exercitus percipientes, & suam patriam usque ad mortem defendere volentes (1) in villam, quæ *Vronle* dicitur, conveniunt, in quo fortunæ munera bellicque discrimina suscipere moliantur. Comes itaque cogitans sibi plura fructuum de pacis concordia

** An
rumoris?

(1) *Vronen* hæc seu *Verona*. Hollandiæ Borealis primaria olim urbs, ut frequens vulgi opinio est, ** & tot fabulis decantata. Sed æqualis eorum temporum, aut locuples satis Auctor, quo probetur id, nullus est. *Villam* vocat Willelmus, pagum Chronicon

** De hac fabula extat Libellus hoc Titulo.

Gedaante en gesteldheid van Westvrieland voor den Jaare MCCC. en teffens den Ondergang van het Dorp Vroone; aantoonende dat de gemeene vertelling van een belegering en verwoesting van een magtige Stad, die Vroonen zoude gebeeten hebben, niet anders is dan een Verdigtsel &c. door Simon Eikelenberg. t' Alkmaar. 1714. in 4to.

cordia quam de belli discrimine proventura, nam cum bellum quodammodo fuerit intestinum, quæcunque pars vinceret suorum semper aliquis vinceretur. Unde omni lenitate paternis monitis, nec non suorum nobilium precibus studet præfatos Frisones dirigere, & ad statum debitum inclinare. Sed ipsi more aspidis aures obturantes preces & monita obstinata elatione & elata

con † Rhythmicum. Nec hi invicem tamen dissident. Villa & urbs est & pagus. Supra ad Ann. 1204. *Deinde villam, quæ Mutben dicitur, affilientes &c. & mox: Morabatur autem Lotbewicus in villa Vorjcot &c.* De excidio Willelmus nihil. Contra Chronic. Rhythmicum :

*Ende verbernden al te bant
Dat derp van Vronen altemale.*

Vronen autem utrumque. Olim pagus, mox urbs. Sed tum recens adhuc condita. Unde & *novam* vocat Willelmus mox. Si excisa hæc ob contumaciam, si dum copiis circumfessa, inter flammam perii ferrumque, non necesse est, ut miremur. Verum refert expugnatam, postquam diu obsessa, & sic excisam, excerptum ex veteri Codice Egmondano, quo & modus rei gestæ, & universa historia adjuncto, quicquid ad rem pertinet, sed fides penes Auctorem sit, ob oculos exhibetur:

Anno Domini c10. ccc. tertio *Verona Occidentalis sive minoris Frisia mater, caput, & domina, contra Joannem Hollandiæ Comitem rebellare incepit. Nolebat enim à modo subesse Hollandiæ Principibus, sed cogitabat permanere in libertate pristina. Nam tumultuantes consurrexerunt in manu valida, & mutuo dixerunt: Venite, conglobemur in unum, & defendamus libertatem nostram. Venite, rebellemus contra Joannem Comitem, si forte prævalebimus contra eum. Quod factum dum Comes percepisset fremuit iracundia magna. Quapropter arma protinus induit, & civitatem Veronensem armipotentem vallavit obsidione gravissima. Veronenses nibilominus globo facto novies, ut ajunt, multiplicatum educentes exercitum forenses hostes tam fortiter absterruerunt, ut sæpe multi ab utraque parte neci darentur. Consilio autem Hollandi*

† Pagum etiam vocat Vorperius Thaborita, Auctor adhuc ineditus, eumque casis ad eum Filiis, & regionem ei circumjectam, à Joanne ait succensum; nec præterea quicquam addit, nisi cladibus terribis Frisios Occidentales tandem tum submisisse se, sædere icto cum Hollandis, nec unquam deinceps violasse id, lib. 3. bist. cap. 35.

elata obstinatione despiciunt, & ad bellum finaliter dictis omnibus inclinantur. Quodam itaque tempore cum Comiti suisque nobilibus expedire cernitur, armis induitur, & inopinata die turba Frisonum quarta videlicet feria cum ipsis bellandi propositum quinta feria haberetur. O quam præclarus populus, quam gloriosus exercitus, unius iuste regiminis hic per-
verse

dini inito corruerunt unum de Burgimagistris jam dictæ civitatis pro quadam summa pecunia, quatenus eam dolose traderet oportuno tempore. Erat autem Burgimagistro nomen Phobus. Nec mora quin pugiles extraneorum agminum cum Comite in manu valida bora optata ibidem adsunt, & à prædicto traditore intromissi clam custodibus & sine difficultate & resistentia dolose banc urbem ingressi sunt, quia jam dictus Phobus eorum adventum præstolabatur. Qui statim cœperunt querere suos adversarios & rebelles Frisones, ac apprehendere & interficere, & profugare de civitate, non parcentes ordini, ætati, aut sexui. Quibus omnibus, ut præmittitur, flebiliter peractis, Johannes Comes accepit spolia civitatis, & incendens dedit eam in ore ignis, ac etiam præcipiendo inbibuit iterum restaurari. Sicque Verona illa gloriosa combusta, & lapis super lapidem non relictus, jam de cætero facta est inhabitabilis hominibus, quia nihil penitus dimissum est stare. Fortitudo enim ejus desolata est sicut solitudo, dies festi ejus conversi sunt in luctum, & honores ejus in nihilum. Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus, & omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla. Omnis qui transiturus est per eam sibilabit, & movebit manum suam. Miserabile sane tunc erat spectaculum transire per civitatem, & intueri tam cito magnificam famosæ urbis disparuisse gloriam. Quapropter Verona non immerito assumere videtur lamentum & dicere: Videte omnes amici mei & considerate, quoniam ego famosa per totam Frisiam, quodammodo ad nihilum redacta facta sum vilis valde. Infirmata est virtus mea, dedit me Johannes in manu, de qua non potero surgere. Unde & bodierno die frugum ferax cernitur esse solum, quod fuit præclarissimarum domorum & stratarum ferax. Monstrantur in eodem loco vestigia imo ruinæ ædificiorum templi priscorum accolarum industria olim parati, sed nunc externorum hostium feritate belluina funditus solo cœquati. Eo siquidem loco Veronensis lapis maximus foditur. Itaque destructa civitate, cum Phobus, sicut affirmare fideles audivimus personas, una cum Johanne Comite per eam deambulare, & parentes, cognatos, & amicos universos in ore gladii horribiliter videret jugulatos, commota sunt viscera ejus, & penitentia ductus flere cœpit amare. Comes autem hoc videns, & talionem illi non talem, qualem promiserat, reddere volens, hominem sceleratum apprehendi præcepit, ac in castro Nuburch sub arcta custodia in
via.

verse jungitur, & qui jure invicem defensionis clipeo prote-
 gitur causa alterius destruendi vehementi spiritu sociatur. Re-
 latione percipitur, quod quidam Anglici milites his astantes,
 & utriusque partis ordinationem percunctantes, quod mente
 conceperant, tali carmine protulerunt: Vere si iste exercitus
 concors, & in invicem bene dispositus, à latere uno in fine
 Regni

vinculis collocari jussit, donec quid de illo ageret maturius deliberaret.
 Sic traditor pessimus calbenis, carceribus, & fame torquetur, ferrum
 pertransiit animam ejus, sedet in mendicitate & ferro, & non est, qui
 moveatur super contritione, pallefcit jejunio facies, victualibus interdic-
 tis, virtusque corporis in detrimentum animæ migratura, & vernans
 in facie decor natura succumbente marcescit. Evenit ei, quod beatus Job
 de proditore impio protestatur dicens; divitias, quas devoravit, evo-
 met, & de ventre ejus extrahet eas Deus, luet quæ fecit omnia.
 Diebus quippe debinc aliquot elapsis sepe dictus Phobus sub castro Nu-
 burch in foveam profundissimam missus, lutoque & ruderibus obrutus,
 vivus, ut fertur, defossus est. Et proinde turris illa, sub qua præ-
 dicta contigerunt, nomen Phobi sortita est usque in bodiurnum diem.
 Sic cum Dathan & Abiron remunerari debuit successor Judæ, filius ava-
 ritie, servus Mammonæ, semen Chanaan, germen viperarum, mem-
 brum diaboli, minister Sathana, præambulus Anticristi. Cecidit im-
 pius in laqueum quem tetendit, & in verticem ipsius iniquitas ejus de-
 scendit. O rubigo animorum avaritia! o tinea cordium cupiditas! quæ
 sic hunc pestiferum traditorem excæcasti, ut Dei & judiciorum ejus ob-
 litus neque suæ parceret animæ neque famæ. Consumetur quidem pecu-
 nia, sed nota proditoris non delebitur. Tanti sceleris immanitas deriva-
 bitur ad posteros, & in ungue adamantino hæc iniquitas scribetur. Porro
 progenies Phobi, ut multi referunt, notari hoc vituperii canone censita
 est, ut ex rotunditate oculorum inferat hominibus traditionis pessima
 memoriam. Contigit autem prædicta Veronensium strages tertio Idus
 Martii. Datum. Joannes de Hannonia accinxit fortitudine lum-
 bos suos & Veronæ tentoria dirupit. Datum. Lux, lex, dux
 Frisonum rite cadit alta Verona. Datum: Celfo Macedonii festo Fre-
 sonia plorat. Datum. Benefac Domine bonis & rectis corde. Da-
 tum. Ecce cadit mater Frisæ. Datum.

Mille trecentenis Domini currentibus annis,

I. ter appone referuntur bella Veronæ.

Ante diem quartam Gertrudis lis fuit acta,

Tunc Hollandina gens bellica spumat in hostes,

Viribus invictis, hostibus irruit armis.

Tom. II.

Zzz

Datum

Regni Angliæ fuisset, invito Rege ad finem alterius literis processisset. Et ecce tam probus exercitus, tam valens populus, uni Domino per jura subditus, invidia excitatus contrarie armatur, & in quadam planicie novæ urbi contigua progressu horribili, nec non pace debili sociatur. Fit sonus gementium, fit clamor cadentium, qui putat stare sternitur, & pars qua pax diligitur, & qua invite ad pugnam tenditur, Comitibus videlicet, erigitur, atque brevi tramite spe victoriæ confortatur. Nam nobilitas Hollandiæ & Zelandiæ, sicut semper, ita & nunc, pro primi ictus contendunt bravio, & quis eorum præcederet, non verbis, sed cursibus terminatur, quia

Datum. Nolite, nolite credere amico. Unde & prædicta civitatis incolæ bene possunt assumere verbum sequens: Vocavi amicum meum Phobum, & ipse decepit me, quia quæsit semetipsum. In quolibet autem prædictorum versuum per se literis, quibus numerus amplificari potest, aptissime invenitur annus Domini, quo Verona destructa fuit. Ecce quam magna miseria huic civitati inflicta est. Erat enim prius libera absque aliqua exactione, sed modo propter rebellionem ad nihilum deducta, non attendens illud quod scribitur Numer. xiv. Noli rebellis esse contra Dominum. Omnia prædicta & multa alia recitantur passim de hac Verona, qua si vera fuerint, veritati non contradicimus. Veruntamen nullam exinde certitudinem ex veris historiis aliquatenus indagare potuimus. Verona vero, sicut in quodam libro scriptum repperi, interpretatur vis Romana, Væ Romæ, vel Vj rucns.

Et hæc hæcenus de Verona. De qua in veteri missali etiam carmen hujusmodi: .

*Duyfent drie bondert doe men screeff,
Ende drie daar noch aan bleeff,
Voor den vierden dach St. Geertruyt,
Heylige Juffrou, Godes bruyt,
Doe vielst alhier te voren,
Dat die van Vroon den stryt verloren.*

Unum hoc tantum addam: Cæsos Frisios ad Veronam & cæsis his excisam dubitari vix potest. Dubitatur de modo. Nec *ὁπόπως* quisquam extat, ex quo discere eum possis. De tempore etiam his est. Nec in Chronosticis quicquam certi. Ad Joannem referunt Hannonium, ad ann. 1303. quod adscribendum Joanni 1. Vid. modo Auctor, ut & Chronic. Rhythmicum. A quo nec Vorpezius, de quo dixi, dissentit.

quia fossarum fundo se levante nec non palearum injectione
 redundante diversa semita struitur, quibus disjunctim Hollan-
 dia & Zelandia nititur, quæ earum priorem ictum imo priorem
 palmam hostibus susciperet, atque victoriæ gloriam optineret.
 Erat itaque in conflictu Frisonum societas duabus disjunctim
 partibus ordinata. Unde Zelandiæ populus uni congregitur,
 & illa quasi pro majori parte in fugam versa optatis terminis
 salvo corpore sociatur. Reliqua vero pars, cui nobilitas Hol-
 landiæ jungitur, quavis parte cingitur, in qua nec solus, qui
 nuntia deferat, reservatur. Cadunt hoc tempore plus quam
 tria Frisonum millia salvo quasi ex toto Dei gratia Comitis
 exercitu, in quo solum quatuor deficiunt. Quorum duo no-
 biles, Dominus videlicet de Arkel & Johannes de Dorthoge
 absque vulnere suffocantur. Comes itaque *Johannes* habita
 hac victoria versus Hollandiam revertitur, & deinceps Domi-
 ni *Wulfardi* animus contra inimicos, & etiam in ceteris ad
 placitum permovetur. Primum vero suæ intentionis studium
 scribitur, quo nobilis ille miles apud *Vronle* pro Comite multa
 sustinens, videlicet *Johannes* Dominus de *Renesse*, à Comite
 despicitur, & quasi proscriptus Zelandiæ terminis relegatur.
 Wulfardus vero sæviens & ad placitum multa disponens incipit
 Hollandensium animo despici, & invidiæ stimulis laniari. In-
 terea cum quodam vice Comes Johannes apud Curiam suam,
 quæ *Haga* dicitur, quiesceret, & Wulfardus de Vere miles
 prædictus cum eo ibidem existeret, fit tumultus nobilium, fit
 concursus clamantium, & dicentium, Ecce traditor adest,
 quanto tempore sustinebimus, ipsum regnare super nos, ve-
 nite, occidamus eum, & videamus, quid prosint illi opera
 sua, quibus Principem hæctenus infestavit. Hæc & his simi-
 lia, licet saluti contraria turba quædam nobilium sæpe rumi-
 nat, quibus tandem dies ultionis præfigitur, horaque qua con-
 ventio fieret assignatur. Cujusmodi negotium dum forte ali-
 cujus relatione Wulfardo percipitur, ipse summo diluculo de
Haga cum Comite fugiens apud Sciedam navem ingreditur,
 qui mox de Mosa nobilibus sibi non casu sed deliberatione
 obviantibus reportatur, quorum quidam ipsum immediate vo-
 lebant occidere, quod alii propter Comitis potentiam nolebant
 aliquatenus sustinere. Ducitur itaque Wulfardus licet invitus
 ad villam, quæ communi nomine *Delf* dicitur, ubi cum Co-
 mite

* jam
pene.

Anno
Domini
cix. cc.
xcviii.

mite domum quandam lapideam ingreditur, * jam bene evade-
re disputans, & mortem quam prius sibi adesse timuit, non
formidans. Interea tumultus nimius concursusque maximus
coram domo percipitur, talique carmine vox multitudinis exal-
tatur: *Date nobis traditorem, vel domum incendemus, & omnia
quæ in ea sunt pariter comburemus.* Et sic qui intrinsecus erant
timore coacti Wulfardum lorica exutum, solaque diploide in-
dutum tanquam canem rabidum januis ejiciunt. Qui astanti-
bus suscipitur, & quasi mille ictibus perforatur, & qui die
pristina sedebat in throno hodierno tempore absque ullius at-
tractione tanquam despectissimus jacet in luto.

*Dives Wulfardo studeat mentis tibi cardo,
Qui similis pardo prius hic jacet ordine tardo.
Cunctis prælatus Libani cedroque notatus
Hic inclinatus jacet, ut jubet ordo beatus.
Namque superborum labor, & via mentis eorum,
Dum vult cælorum Rex, transit ut umbra minorum.*

Fuit hoc tempore quidam Balivus Zuithollandiæ nomine Alou-
dus, qui timore Dordracensium sibi licet minus juste adver-
santium in castro quod dicitur *Crayenßein*, recipitur. In quo
cum suis quasi ab incurfu hostium securus quibusdam temporibus
hospitatur. Iste mortuo *Wulfardo*, suo videlicet prote-
ctore, à Dordracensium communitate verbis nephandis om-
niumque detractionum carminibus infestatur. Cujus ad præ-
sens mansio circumquaque cingitur, qui modico intervallo castro
descendens inimicorum veniæ præsentatur, quibus cum suis
navigio recipitur, *Dordracum* ducitur, quo in navis exitu cum
duobus fratribus ceterisque famulis miserabiliter laceratur. In-
terea mortuo Wulfardo à nobilibus Hollandiæ strenuus Prin-
ceps virque sagacissimus (1) cognato suo præficitur Johannes
scilicet Hannoniæ Comes. Nam & ipse de patris Florentii
latere

(1) Et hinc nomen utriusque etiam chartis præponitur, ut
Ann. 1299. *Wy Jan Grave van Hollant, van Zeelant, ende Heere
van Vrieslant, ende Jan van Avennes Grave van Henegouwen maken
cond*

latere proximus reputatur. Post cujus adventum non longo tempore Johannes Comes Hollandiæ febribus tangitur, lecto jungitur, & sine aliqua suæ carnis propagatione (1) apud villam propriam, quæ Harlem dicitur, dissenterio moritur, qui in clauistro dicto Reynsburch paratu debito sepelitur.

Anno cío. cc. xcix. Johannes Comes Hannoniæ filius (2) amitæ Florentii patris Johannis proximo defuncti à nobilibus, nec non à communitate in Dominum & in Hollandiæ Comitem suscipitur, (3) & in villis singulis juramenti tramite confirmatur. Ille Comes primo suæ confirmationis tempore sen-

condt allen den ghenen, die desen brief sien sullen, dat wy Boudyn van Roden wyfen op syn goet, ende geven bem die Heerlickbeyt van Roden boghe ende laghe &c. Gegheven tot Ziericzee &c.

(1) Rexitque Hollandiam duntaxat annis tribus, & mensibus sex, multaque bella & prælia commisit, ut ait Trithemius in Chron. Hirsaugiens. ad Ann. 1296. Sunt qui veneno eum scribunt extinctum, ut Meyerus ad Ann. 1303. Nec aliud sensis, ni fallor, Guilielmus de Nangis ad Ann. 1296. apud d'Achery to. 11. *Spicileg. Florentius Comes Hollandiæ, & non multum post filius ejus unicus, à quodam milite proditorialiter occiduntur: quorum necem Comes Hannoniæ Joannes vindicans Frisiam & Hollandiam consanguinitatis obtinuit ratione.*

(2) Aleydis hæc Wilhelmi Regis foror, non Balduino nupta de Avesnis, ut supra perperam scripsit Auctor, sed fratri ejus Joanni. Nec ratio est dubitandi. Nam ipsa est, quæ eum vocat sic, ut charta Ann. 1280. *Aleydis quondam uxor D. Jobannis de Avennis notum facimus universis præsentia visuris &c.* Charta Ann. 1270. *Nos Aleydis uxor quondam Domini Jobannis de Avennis universis &c. ad notitiam omnium volumus pervenire, quod nos monialibus in Lausdunis &c. pro anniversariis prædictorum nostrorum, karissimæ matris nostræ, Domine Mecbtildis quondam Comitissæ Hollandiæ, nec non dilectissimi quondam Domini nostri & mariti Dn. Jobannis de Avennis clara memoriæ &c.*

(3) Cives ipsi præstabant, ipsæ civibus juramentum. Moris autem, ut eo nomine singulas urbes adiret ipse. Et exemplum insigne est, quod præbuit Comes Wilhelmus Bavarus, filius Magaretæ. Ex Archivo feudali Hagæ id descripsi, ut sequitur: *Hertoghe Willem &c. quam in Henegouwen in Julio omtrent Sinte Margrieten dach int jaer ons Heeren cío. ccc. lvi. ende wert ontsaen Grave te Henegouwen te Bergen in Henegouwen des Vridags op divisio Apostolorum, dair men jegens bim quam in den grooten feest, ende dede sinen eed op te merct op Sinte Waldestrudis tombe, ende na noene reet by tot*

Zzz 3

Songys,

** An
rumor?

† Hanno-
niam.

sentiens sibi quosdam in partibus Zelandiæ rebelles parato navigio, collecto Hollandiæ populo, versus partes illas dirigitur, & loco, qui dicitur *Vere*, ordinata multitudo sociatur. Quo in adventu Comitis turba ipsi contraria à facie ejus subtrahitur, & per dies aliquos suorum præsentia propriis liminibus elongatur. Die autem quadam dum à Comitis exercitu ad placitum proceditur, mansio inimicorum destruitur, & omne, quod eorum poterat cedere utilitati, devastatur. Ecce hora, qua mendæ ignoscitur, crimenque despicitur, noctis videlicet crepusculo repentinus horror, horribilisque ** tumor de inimicorum adventu innotuit, & Hollandiæ populus, quæ visu non potuit tactu didicit, nam inimicorum præsentia istu percipitur, quæ obscuritate temporis visui denegatur. O nefanda obscuritas! ô tenebræ detestabiles! nam per vos nobilis strenuitas, strenuaque nobilitas subjicitur, quæ summi adjutorio solis præsentia salvaretur. Cedunt in præsentia propter vindictam Domini *Wulfardi* multi nobiles, ab ejus proditione immunes, pluribus etiam vero tramite fors dirigitur, quorum consiliis vel consanguineorum manibus præfatus miles mortis nexibus implicatur. (1) Interea *Adolfus* Rex Alemanniæ ad quorundam subordinationem & instantiam versus † Hollandiam

pro-
Songys, daer Sinte Vincentius reliquien syn, die Sinte Waldegradus man was, ende dair dede by syn eet, ende des Sonnendachs daer na wert bi ontfangen Grave van Henegouwen tot Valenchyn, ende dede daar syn eet, ende des Dincxdachs dair na quam myn Heere tot Keinoit, ende bleef daer tot des Donredachs toe, ende des Vridags op Magdalenen quam bi tot Mabeugen, dair men tegens him quam mit processien, ende mitten heyligen, ende dede dair syn eet. Des Dinxendachs dair na, dat was die xxvi. dach van Julio voersz, des anderen dages na Jacobi ende Christophori quam myn Heere tot Halle, dair bi ontsaen wert, ende aldaar was die Hertogbe van Luxenborch ende van Brabant, ende ontfinc dair syn goet van mynen Heere van Henegouwen, ende dede minen Heere manscip. Ende dit syn de goede, dair bi manscip of gedaen beeft. Ende hier over waren vele van bare beyder manne, als die Seneschal van Henegouwen, die Heere van Breda, die Heere van Cranendonc, die Heere van Renaes, ende andere vele Heeren. Ende des Woensdachs daer na quam myn Heere tot Aeth, ende wert daer ontfangen, ende dede daer syn eet, ende after eten reet by tot Lessines, ende wert dair ontfangen, ende dede dair syn eet.

(1) Non *Adolfo* id adscribendum, sed *Alberto* Austriaco. Hic enim qui persuasus, cum *Joannes Comes* 1. sine liberis decessisset, Comi-

proponit tendere, & Johannem pro presenti Comitem infestare. Cujusmodi casus dum Hollandiæ Domino percipitur, ipse convocatis nobilibus causam studet discutere, & eorum consilio in occursum Regis maturare, quorum propositum fatur per singula rerum dictamine confirmatum. Unde cum Rex Novimagio affuit, & adventum Comitis tali ordine percipit,

Comitatum Hollandiæ velut feudum Imperii ad Imperium devolutum. Qui ut vi Joannem Hannonium depelleret de possessione, armatus ex Germania Neomagus descendit. Verum frustra & nequicquam. Suis enim vicissim objectis copiis Joannes Albertum, ne quid tentaret ultra, ab incepto deterruit. Et longe justior Joannis causa. Nam Hollandia quidem feudum, sed nec rectum, nec ligium. Proprii generis erat feudum, sed cujus nomine, nisi ultro & à volente, servitia nulla præstata. Fateor Comes vassallus. Verum liber non ligius. Nec servitiis obstrictus, nec obnoxius tributis, nec legibus, nec judiciis Imperii subiectus. Vassallus, sed cui investitura vix necessaria olim visa. Nam nec omnes investiti. Siqui sunt, qui investiti, hi vel metu ad id adacti, ut inter ceteros verbi gratia, belli causa propulsandi, Joannes Hannonius. Alii certis de causis ultro id postularunt, ut postulavit Margareta, teste conjuge Ludovico in charta Ann. 1346. *Hinc quum Spectabilis Wilhelmus Comes Hollandiæ, Zelandiæ, Dominus Frisiæ divæ memoriæ, affinis noster per dilectus, pro dolor diem clausit extremum, nullo ex se vero legitimo relicto herede, cumque inclita & præclara Margareta Romanorum Imperatrix semper Augusta, consoborali nostra karissima, præfati Comitis soror antiquior ex utroque parente, nobis instanter supplicavit, ut ipsam tanquam veriorum & proximiorum heredem de dictis Comitibus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominio Frisiæ investiremus, Nos precibus attendentes &c.* Trithemius in Chron. Hirsaugienf. ad Ann. 1300. Eodem anno Albertus Rex Romanorum in manu valida intravit inferiores partes Alemanniæ, animo & intentione debellandi Joannem Comitem Hannoniam, qui Hollandiam, sicut diximus, occupaverat. Cumque ad Noviomagium Gelriæ pervenisset, tales per omnem regionem fecit literas divulgari: Noverint universi, quod Albertus Rex Romanorum semper invictus vacantem Hollandiæ Principatum Romano potenter incorporavit Imperio, quem Carolus Imperator olim Magnus Theodorico Comiti donavit in feudum. Audiens autem Joannem contra se cum exercitu venturum multitudinem armatorum maximam congregavit. Cujus animositate simul & fortitudinem Rex veritus eum eo pacem iniit, mediante Archiepiscopo Colonienfi, & ei Hollandiæ Comitatum in feudum ab Imperio semper accipiendum concessit. Et quod adhuc plus est, aliud vix quicquam ab iis, qui investiti, præter

cipit, ipse quasi immobilis illico manens ultra de minimo non movetur. Cui Comes quasi de proximo turba nobilissima sociatur. Fiunt itaque inter præfatos quandoque per biduum vel per triduum quædam pacis intervalla, quibus ex utraque parte sollempnes nuncii conveniunt sibi mutuo colloquentes. Qui cum tali modo diebus variis se percunctassent, & regales exercitum Comitis invadere defecissent, Rex brevi consilio, unde venit, revertitur, & Comes cum suis Hollandiæ terminis sociatur. Rex iste cognatum quendam sororis suæ filium habuit, qui per ipsum injuriatus sibi satisfieri multis temporibus cum instantia postulavit. Cum autem quadam vice flumen quoddam navigio pertransirent, famulus, ut sæpius, (1) sua requirens extracto gladio suffocavit. Hujus insuper hora, sicut & per Dominum Wulfardum supra miles honestissimus apud *Vronle* probitatis suæ meritis reputatus, nec non ibidem quam plurimum vulneratus, videlicet Johannes de Renesse, inimicorum

præter fidem promissum. Plenius rem excussi *lib. 1. de Nobilit. cap. 33.* Nec ab iis, quæ ibi dixi, diversum pronuntiavit Carolus v. Imperator in sententia ab eo lata Ann. 1549. inter Ordines Hollandiæ, urbemque Medioburgum, Goesam, Mechliniam, ex una, & Ordines Brabantiae ex altera partibus, quam videre est apud Bort *tr. van Arresten cap. 4. n. 34.*

(1) Levoldus de Northof apud Meibom. *to. 1. rer. Germ. ad Ann. 1308. Eodem anno in die Apostolorum Philippi & Jacobi Albertus Rex à nepote suo occiditur, & succedit ei Henricus Comes de Lutzenburg.* Contra non à nepote, aut ut clarius ait Auctor, à sororis suæ filio sed à patruo occisum ait Chronicon Elwangenſe ad Ann. jam dict. *In die Apostolorum Philippi & Jacobi occisus est fraudulentè Albertus Rex Romanorum à patruo suo Duce Joanne, & à quibusdam aliis, quorum unus est dictus de Wart, & alius de Palmis.* Rursum non patruum, sed fratris filium Joannem, quod Sueviæ administratio adempta ipsi ab Alberto, Peucerus ait in Chronic. Et perperam haud dubie Chronicon Elwangenſe. Nam & Meyerus Albertum ait patruum Joannis, eundemque & tutorem, casum autem à Joanne, quod impatiens tutelæ. Sic ad Ann. 1208. *Joannes filius Rodulphi defuncti Ducis Sueviæ Albertum Augustum patruum ac tutorem suum, ut se tutela eximeret, interfecit. Aderant illi ad patrandum tam fædum parricidium Rodolphus Wartius, qui equo distractus rota supplicio perit, Waldricus à Palma bonis & ipse & omnia spoliatus.*

corum traditione, atque invidentium consilio & detractiōe per Johannem ut nunc Comitem à patria sua proscribitur, qui ad Flandriam tendens ibidem per Comitem sustentatur.

Anno cix. ccc. erat apud Trajectum quidam Episcopus Willelmus nomine, cui cum quibusdam civitatis suæ Burgenfibus via dissimilis teritur, & in tantum quod Episcopus à quodam Burgenfē, qui dicitur *Jacobus de Lichtenberch* captivatur. Quod cum ab aliis villanis ægre recipitur, Episcopus à captivitate solvitur nec non à sede propria tanquam barbarus relegatur. Qui mox ad sibi fideles ultra flumen, quod dicitur *Ysel*, morantes transfertur, quibus benigne suscipitur, negotium discutitur, quo mora seposita ad ipsius voluntatem regalis exercitus præparatur. Quod dum minus fideliter populo Trajectensium percipitur, versus Hollandiam pro suffragio tenditur. Quo ad instantiam quorundam nobilium, currum proprium sequentium, in Comitis absentia, sed de ipsius licentia exercitus præparatur. Quadam insuper die cum rumor adventus Episcopi sui que exercitus innotuit, & hoc Trajectensium relatione turbæ Hollandensi innotuit, armis induitur, mors despicitur, donec loco, qui dicitur *Hogewoert*, populus Hollandiæ præsentatur. Cum itaque nobilissimo Præsule veniente, nec non villam sedis propriæ expugnare proponente Hollandiæ populus conspicitur, castis ligatur, frenum laxatur, & more pii patris pro tenore sanctæ matris ecclesiæ contra iniquos filios belli certamine provocatur. Sic flos iste cleri, stans pro forma veri, videns portas civitatis, ad quam mens dirigitur clausas, nec quosdam ejus incolas pugnæ præparatos, contra Hollandensem populum licet invitus vertitur, qui quasi ante omnes adversariis bellum impetu sociatur:

Erras præsul nobilis

Nimis festinando

Maneas immobili.

Tuis propinando

Vultum, & sit debilis

Te vexans sic querelis.

Sed frustra: nam iste Willelmus Præsul pulcherrimus, clericorum optimus, nec non de meliori gremio Brabantiae genitus,

Tem. II.

Aa aa

* al. co-
locitate.

tus, summa * voluntate, equi levitate, inimicos semel trans-
volans sanus revertitur, quod dum secundo facere nititur, equo
dejicitur, & heu tanquam catulus nephandorum manibus suffo-
catur, anno, ut supra, in die beati Martini festivalis:

*O pastor egregie nobilis Martine,
Dic cur dormis hodie, cum minus drosine
Gentes & perfidæ columpnâ cortinæ*

Destruunt ecclesiæ?

*Quondam alienis fons dictaris gratiæ,
Nunc tuis egenis spes negatur veniæ*

Mortis cantilenis.

*Quis nunc jure spallitur cœtu clericorum?
Nam flos spirans tollitur pratis honestorum,
Dum Willelmus pellitur hinc ad cœli chorum.*

Willelmo Trajectensi præfule declinato, (1) Guido Hanno-
niæ, frater Johannis nunc Comitis Hollandiæ, in Episcopum
eligitur, & omni gaudio apud S. Martini ecclesiam honoris
cathedra sublimatur. Hujus Comitis tempore erat quidam Fran-
corum Rex nomine *Philippus* cupiditatis & avaritiæ febribus
maculatus, nam ultra humanum modum divitiis affluens, duo-
rumque Regnorum, scilicet Franciæ & Navarræ proventus
possidens

(1) Agnoscit fratrem suum Guido in Charta Ann. 1311. *Wi Guy van Henegouwen bi der genaden Gods Bisscop tot Utrecht, allen den ge-
nen die desen brief sullen sien ende boren lesen Saluyt in Gode onsen Heere
mit kennisse der waerbeyt, Want also is dat onse lieve Broeder Heer
Jan willen Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeelant, ende
Heere van Vrieslant, daer Godt die seke af hebben moet, ons gaf, eer
wy Bisscop van Utrecht &c. Joannes vicissim ipsum in charta Ann.
1303. Ende om dat onse Heer Broeder Heer Guye by der genaden Gods
Bisscop van Utrecht over alle dese stucken geweeft heeft, so hebben wy
hem gebeden, ende bidden dat by desen brief bezeuge mit synen segele,
ende wy Guye by der genaden Gods Bisscop van Utrecht voersz om der
beden ons Heeren ons broeders des Graven van Henegouwen, ende van
Holland voersz &c. Vid. Hantvesten van Kennemerlant p. 11. Utrique
avunculus Wilhelmus Rex.*

possidens, suis stipendiis minime contentus, ampliori ingluvie avarorum suorum comparatione Flandriæ inhiat Comitatum. Unde captis quasi traditione Flandriæ Principibus, missisque in Flandriam militibus, totam ibidem terram sine alicujus contradictione ad sui imperii dirigit principatum. Sed quum ut * datur Scholasticis, ignoratis principiis necesse est artem similiter ignorari, ad majorem audientium instructionem præsentis guerræ introitum causamque causarum duxi breviter explicare. Noveritis itaque sicut supra tractatu Florentii Comitis tangitur, quod Rex Franciæ, ut nunc, Regi Angliæ plurimum ad-versatur. Quapropter dum Guido Comes Flandriæ filiam suam virginem, videlicet pulcherrimam, nobilissimo Principi filio Regis Angliæ desponsaverat, quod Regi Franciæ maxime displicuit, idem Comes cum eadem filia ab eodem Rege Franciæ securo conductu Parisius venire dirigitur. Quibus cum fiducia ad præfatum locum venientibus pater cum filia captivatur. Cujus puellæ, ut aliquibus dicebatur, per eundem Regem violenta defloratio bino partu proditur. Quæ tandem adhuc in captivitate nequissimi veneni poculo suffocatur. Pater vero debilis Roberto filio suo Regis consensu Principatus singula adjiciens apud Compendium moritur. Cujus corpus Flandriæ allatum honore debito sepelitur. Interea Dominus Robertus Flandriæ Comes adhuc vivente patre à Philippo Rege Franciæ vocatus ad ipsum venire renuit. Unde Rex magnum exercitum nobili Flandriæ sociavit. Quo infectis suo munere quibusdam traditoribus pio bello præficitur, & per consequens tota quasi * suis Flandria conculcatur. Tandem Robertus Comes in Gandavo obsessus Domino Carolo fratri Regis se & oppidum conditionaliter reddidit. Qui ductus Parisius amota omni conditione à Rege cum patre captus permansit usque ad finem guerræ, videlicet (1) usque ad ante Insulam pacis compositionem anno cio. ccc. iv. Interea dum populus ultra consuetum modum per regales ducitur, tallisque & exactionibus affligitur, nec Comitis vel alicujus filiorum suorum Ducatu fungitur, ipse sibi non sufficit, & quia consilium deficit quid agi debeat ignoratur. Per-

* dicitur.

* Suppl.
à suis.
Ubique enim il-lud a à Wilhelmo omit-titur. Sic mox: Cujus in-tentionis perniciēs quodam Franco-rum, id est, a quodam Franco-rum.
Per-

.. (1) Ante Insulam nimirum obsessam à Regè, sed à Flandris nimis fortiter & strenue admodum propugnatam. Pacis capita Meyerus habet ad Ann. 1304.

A a a a 2

* *Petrus*
Rex est
Meyero,
apud
quem
fuit tota
hæc his-
toria
enarra-
tur.

Perceperat enim communitas Brugensium propositum, & intentionem Francorum, timens se adhuc majoribus deprimi, videlicet in duobus casibus. Quorum primus dicitur, quod cum alicujus filia nuptui traditur, quantum ipsi pro dote tribuitur, tantum Regis Nuntio præparetur. Secundus casus, quod dum satum colligitur, secunda pars ad Regis beneplacitum deportaretur. Post hæc textor quidam * *Petrus* nomine, quamvis parvus omine, tamen virtute consilii plurimum reputatus sibi similibus loquitur: Fides ascribitur, quod levius esset semel mori, quam continuis flagellationibus infestari. Hæc vox gente quasi furibunda percipitur, armis induitur, & regalis universitas ipsorum terminis elongatur. Rex itaque Francorum discutiens totam Flandriæ terram, villa quæ dicitur *Brugis* excepta, suo parere nutui, studet inquirere, qua via possent ejusdem incolæ subjugari, & quia fides vivendo subtrahitur ipsorum destructio præparatur. Nam intervallo temporis hujusmodi tumultu sedato, & quasi à Francorum memoria declinato, facta quadam treugarum similitudine ad præfatam villam mittuntur Francigenæ, hac ut fatur intentione, ut omnem illius communitatem gladio consumerent, & mortis gremio sociarent. Cujus intentionis pernicies quodam Francorum cuidam hospite secreto detegitur, per quem vicinis, & sic deinceps quasi cunctis, communiter enodatur. Hujus prædictionis materia multa oritur miseria. Nam priusquam Francorum ordinatione statuta aderant tempora, ecce inordinata apparuit hora, resque acta consilio illuditur, fortunæ vero tumultus fini minus proposito sociatur, quia quod Francigenis contra alios active proponitur, hoc ipsi ab aliis passively verso ordine consequuntur. Omnis namque turba, quæ ut nunc *Brugis* advenerat, incolis sternitur, paucis exceptis, quorum vita fuga mirabili observatur. Nec mora, hujus tumultus talisque maledictio Regi Franciæ videlicet Philippo panditur, à quo in vindictam gloriosus exercitus ordinatur.

Anno cto. ccc. ii. Sancti Benedicti die nobilis Comes de Artois, hoc tempore Francorum principalis, innumerabili multitudine, & pulcherrimo exercitu villæ quæ dicitur *Cortrike*, sociatur. Et nota quod sicut columba pullos fovante granum quod prævalet eligitur, sic utique præfato de *Artois* Comite in toto Franciæ Regno nobilitas præponderans inspicitur, quæ
tali

tali loco, videlicet in Curtraco, die prædicta universaliter inclinatur. Et quibus vel qualiter brevi carmine transcurram. Noveritis itaque quod cum humilis Flandriæ populus tantam gentem, & vere contra Sarracenos sufficientem, propter ejus maledictionem percipit propinquare, Guido Guidonis Comitis filius, & *Willelmus* de Juliaco Præpositus Trajecti superioris, qui († *Willelmus ob vindictam fratris sui in principio istius guerræ in Flandria apud Furnis per Comitem de Artois in primo conflictus interfecti*) majorum loco Flamingis tunc soli aderant, tertium videlicet *Johannem de Renesse* Dominum statuunt fiducialiter advocare. Quo licet alienigena veniente incolasque verbis & signis confortante gens perdita in turmas transiens instruitur, & ad cuncta possibilia roboratur. Nam idem more Judæ per singulas turmas transiens, & ore jocundo populum inspiciens altantes studet talibus & similibus roborare: *O fortissimi & divites patriam & filios defendentes, non turbetur cor vestrum, neque formidet, nam vos animas vestras pro justitia ponitis, & Deus justus suam pro vobis semel positam adhuc minus subtrahit, si ejus pietati & misericordiæ spem & fiduciam tribuat. Ecce vos humiliter proponitis vestrum defendere, & ipsi in superbia & abusione alienum tollere. Unde qui superbis resistit ipsis deficiet, & qui humilibus dat gratiam, ipse vos consolatione & victoria decorabit.* Quo dicto per eundem exercitus disponitur, cuilibet cohorti ductor tribuitur, ipse vero loco magis laborioso primo videlicet cornu sociatur. Turba præterea Flandrensis horrorem expectans venientium loca magis commoda studet discernere, & fossam quandam antiquam suo lateri sociare. Unde Regis exercitus, qui utinam esset primus eques, humilibus jungitur, quorum nullus equum ascendens tali superbia venientibus recto tramite præsentatur. Venientes itaque inflata mente Francigenæ, prout relatione percipitur, dixerunt se nolle *Francia* populum præsentem certamine esse victum, marique injectum. Tam bonus in fugando, tamque graciosus in agitando hanc rusticorum aciem ludus Francorum nobilibus ostenditur. Quæ vox magnæ superbiæ audita Regi gloriæ venientes dejecit, & per fossam superius tactam mirabiliter inclinavit. Nam quam cito Francorum turba Flamingorum dampnatione armata inimicos putat cedere, ipsosque dejicere, ecce nobilitas venientium, priusquam vox dicentium pleno sermone discuteretur, fossæ præ-

* Quæ
 inclusa
 hic semi-
 lunulis
 deleta re-
 peri in-
 MS. sed
 sic tamen
 ut pos-
 sent legi.

† Leg.
ipſos
ſequen-
tium.

fatæ ſociata cecidit, alterque alterum oppreſſit. Nam primo per inæqualia cadente ſequenti offendiculum ponitur, ut nec qui currentium † ipſiſve ſedentium reſervetur. Cadit ſervus cum domino, equus nobiliſſimo, nec quiſquam iſtorum ietum hoſti dantium vel ipſum ſuſtinentium deportatur. Et heu ſimilis materia tantaque miſeria à Rolandi tempore in nobilibus ignoratur. (1) Turba enim magnatorum militumque cognitorum per nos nescit inſtrui, quæ ad præſens ſalvis per cuncta Flandrenſibus inclinatur. Tempus non ſufficiet, pennaque deficiet, quibus quantum ad perſonas tenor præſentium denudetur. Cadunt tamen noſtri memoria Dominus Godefridus frater Ducis Brabantiae, & Dominus Johannes filius ut nunc (2) Comitis Hollandiae, propter quem præcipue noſtri tenor carminis prolongatur.

O Rex naturæ, quo perversæ genituræ
Rex inclinatur, qui primus in orbe vocatur.
Vincitur ignotis prius omni laude remotis.
Quid juſto rarus per tempora geſſit avarus
Hic ſumma mente monſtrat vindicta cliente,
Pro domini menda patitur ſamulus ſibi flenda.
Dic quæ ſpes tali, quo gens turba generali
Invidia mentis manibus datur omnipotentis?
Aſpicias extinctum qui mox hoſtem fore victum
Sprevit: in humanis ſic ludunt congrua ſanis
Præſens conſpectus fit dum colitur Benedictus.

Anno

(1) Henricus Rebdorf ad Ann. 1302. Circa feſtum B. Jacobi Rex Franciæ &c. cum magna potentia intrabat Comitatum Flandrenſem, & obſedit civitatem Brugenſem, & tunc idem Comes congregavit exercitum cum adiutorio ſuarum communitatum, Bruck, Eyper, Gennit, Bruſel, Ducis Brabantiae, & aliorum nobilium ſibi faventium, & inivit bellum cum Rege, & Rex fugatus eſt, & ceciderunt de exercitu ſuo xx. millia hominum, vel circa, inter quos erant quingenti magnates, liberi, & Barones.

(2) Duos habuit ejuſdem nominis Joannes, Johannem ſine venia Comitem de Oeſtervant & alterum minorem natu Dominum de Beaumont, cujus vita diuturnior, ut qui ſuperſuit adhuc Ann. 1328. quo adhuc chartæ Wilhelmi fratris ſubſcripſit: *expe omme die meerre ſeeckerbede ſoo bebben wi gebeden Heeren Janne van Heynegouwen, Heere van Beaumont onſen broeder, dat bi deſen brief met ons beſegelen wille, ende wi Jan van Heynegouwen, Heere van Beaumont, omme bede wille ons lieves Heeren Broeders, Heeren Willoms Grave van Heynegouwen, van Hallant &c.* Vid. Joann. à Leydis lib. 26. diſt. cap. 2.

Anno cto. ccc. iiii. Philippus Rex Franciæ volens supradicta scandala vindicare ad villam, quæ *Vitri* dicitur, cum maximo exercitu venit. Cui Flandrenses ibidem obviam venerunt. Sed nihil dignum memoria ibi faciens Flandriam reliquit, & ad civitatem Atrebatensem ivit. Eodem anno cto. videlicet ccc. iiii. Florentius regalis Abbas Egmondensis moritur. Post quem Dominus *Wernerus* natione Trajectensis eligitur, per cujus confirmationem pretio factam dictum cœnobium multis temporibus aggravatur. Et nota quod tempore Philippi Regis videlicet supradicti miles quidam clam & furtive apud Franciam occiditur, cujus mors vel traditio cuidam summi nominis nec non præcipui generis imputatur. Sed quum divitis negotium licet injustissimum in cunctis erigitur, pauperis autem materia quamvis tamen verissima per omnia declinatur, dictus traditor longo tempore sua iniquitate protenditur, nec ab aliquo occisi amico vel consanguineo provocatur, ipsi vero traditore minores, & ipsius comparatione quasi humiles, nec emendam audent ab eo petere, nec sibi vindictæ genus aliquod importare. Cum hæc itaque diutius tacerentur, & quasi neglecta ab omnibus haberentur, monachus quidam novitius occisi militis germanus Abbate suo ad professionem petitur, ipsique porrectis, quibus intraverat, vestibus vel manendi vel recedendi opinio præsentatur. Qui brevi deliberatione respondit, quod vellet recedere, & militarem habitum induere, nec non torneamentis hastiludia more nobilium exercere, ad cujus vocem non solum Abbas prudentissimus, verum etiam totus ibidem Conventus confunditur, nec non quæ sibi recedendi causa fuerit sciscitatur, qui ipsis fratris sui mortem & nullam illius vindictam cœpit exprimere, & ob hoc se velle claustrum deferere, & militis officium usurpare. Qui cum variis per Abbatem objectionibus multisque fratrum deprecationibus ab intentione non flectitur, sed idem voluntatis propositum continuat. Facta precum conclusionem, ut saltem consecuto Christi gratia proposito ad monasterium redeat, singuli deprecantur. Qui sapientis consilio disputans, & sub deliberationis dubio respondens laicis induitur, equo præficatur, in quo mora postposita Regi Franciæ præsentatur. Cui adventus sui causam breviter studet exprimere, & militis ordinem postulare. Ipse itaque post * regalis palmæ colaphum gladio præcingitur, miles efficitur, & Regis dono, equo scilicet pulcherri-

* Rid.
derigh.

cherrimo, velut encaniis honoratur. Quo facto traditori nuntius dirigitur, per quem sibi, ut ad Regis Curiam veniat, imperatur, qui mox ut comparuit à neophylo impetitur, & cyroteca exhibita ad duelli certamina provocatur, qui dictum juvenem verbis nititur despicere, & variis cachinnationibus irridere, dicens inter cetera, *Decet magistrum ineptum & insulsum monachum à Priore disciplinam suscipere, quam contra valentes & nobiles dimicare.* Qui audacter & Rhetorice respondendo ait se ipso traditore non multum sanguine dissimilem, & etiam ordine militarem. Istis itaque pro & contra dictis, & similibus altercationibus, nec non variis invicem objectionibus per tempora altercantibus, & præcipue traditoris amicis, ut ipse evaderet, intonantibus, iusto finalique Regis edicto præcipitur, ut ad duellum ipsorum quilibet loco & tempore præparetur. Hora igitur certaminis veniente, & claustrali milite ad pugnam necessariis comparente, traditor reorum more sibi conscius, & non modicum disturbatus, omnes quoque cum illo ipsius amicitia, mittens ad Regem diligenter obsecrat, & tam propria quam suorum instantia humiliter postulat, ut Rex casum certaminis sibi ex utraque parte velit assumere, & ad placitum ordinare. Ipse enim fideliter quicquid Regis mandato ibidem ordinatum fuerit fideliter adimplebit. Rex itaque multorum exhortationibus provocatus, & nobilium precibus informatus dictum juvenem, claustralem videlicet militem, jubet assistere, quærens ab eo, si causa proposita velit compromittere, & per ipsius ordinationem emendam pulcherrimam acceptare. Qui Regis petitionem subtiliter studet flectere, & illam breviter per omnia denegare, affirmans inter cetera vel manu propria de fratre vindictam consequi, vel eadem manu, qua & frater moritur trucidari. In cujus breviloquio idem à Rege divertens, & duelli planiciem equi levitate pervolans à cunctis quasi benedicendo aspicitur, & summopere Abbate suo & fratribus quarum plures aderant, Christi pro eo pietas invocatur. Rex insuper se cernens præfatis deficere, & juvenem à proposito non descendere, Abbatem suum, qui forte astabat, studet inducere, & ipsum ut sibi in hoc casu subveniat, informare. Qui Regis mandato ad juvenem dirigitur, compromittendi casus proponitur, qui ut prius adhuc simpliciter refutatur. Abbas vero cum ipsum nec propriis nec Regis precibus flecteret, nec ad

ad compromittendum induceret, ipse sibi obedientiam nititur proponere, & per illam, ut in Regem & in ipsum compromittat, præcipiendo mandare. Qui cum se nec laicis vestibus nec aliis evasionibus defenderet, & Abbas semper suis precibus obedientiam insinaret, ipse attractis suspiriis obedienter & humiliter se inclinans, & cum Abbate ad Regis præsentiam incedens dictorum ordinationibus Regis videlicet & Abbatis dictum casum per omnia præsentavit. Qui more sapientum procedentes capita pro conciliis adunantes brevi statuunt deliberatione se manu centesima nobilium purgare, & ad hæc benedicto juveni bis septem librarum millia pro sui rancoris satisfactione præsentare. Qui minimam tota summa * pietam non obtinuit, ast unam illius partem suis monachis, aliam suis amicis indigentibus erogavit. Cui Rex visa probitate, ut secum maneret, mille libras singulis annis exhibuit. Quod tamen dictus claustralis miles facere renuit, sed prudenter incedens, & Regi grates exhibens, nec non habitum non vanitate sed pietate dimissum recipiens ad claustrum revertitur, quod per ipsius probitatem toto multipliciter Benedicti ordine commendatur.

* Comitum Pictavien-
sium minutissimæ
monetæ
species.
Vid. du
Cange.

Quem precor ornari tellure poloque beari.

Anno c15. ccc. 14. idem Philippus Rex Franciæ ad locum, qui mons in Penel dicitur, in propria persona venit, ubi bellum quasi durissimum suis hostibus scilicet Flamingis habuit, in quo licet campum belli & victoriam obtinuit, prius tamen campum relinquens retrahendo quasi fugere perhibetur. Flandrenses vero ad locum, ubi tentoria sua dimiserant venientes, omniaque ablata invenientes per diem & noctem ad loca propria festinaverunt. Rex vero hos rumbres mane audiens pro mirabili habuit, & ad locum, ubi Flandrenses jacuerant veniens tentoria sua fixit, & altera die exercitum suum ad villam Insulæ movit, in qua Dominum Philippum de Flandria, Comitum videlicet filium, obsedit. Flandrenses vero amissis suis tentoriis omnibus in loco prædicto alia nova & currus cooper-
tos satis latos & talia necessaria præparant, & ad locum qui *Market* dicitur juxta *Insulam* venientes XII. die à die prælii immediate dicti tentoria & currus fixerunt, & cotidie Regem sic

Tom. II.

Bb bb

im-

impetentes, & in tali periculo, utrosque & Francos & Flandrenses ponentes, quod vel pugnare vel pacem conferre oportuit. Tandem intervenientibus & intercurrentibus multis magnis Principibus pax facta & ordinata fuit x. die à die, qua Flandrenses venerant in loco prædicto. Qua pace proclamata Franci ad Franciam, Flandri ad Flandriam, quilibet ad propria gavisi redierunt. Quo facto Dominus Comes Flandriæ Robertus à prisione absolutus, patre & sorore diu mortuis in Flandriam restitutus, & guerra Flandriæ cessat usque ad tempus Ludovici Regis Franciæ.

Præterea eodem tempore, quo Rex prædictus apud montem in *Penel* venire disposuit, *Guido* Guidonis Comitis Flandriæ filius, (1) *Johannis* primi Comitis Hollandiæ avunculus ad possessionem terrarum Hollandiæ jure successionis hereditariæ aspirans collecto exercitu Zelandiam ingreditur, quo diviso diversis locis *Arnemuden* videlicet, & villa, quæ *Vere* dicitur, bellis eodem tempore provocatur. Sed in utroque gaudens victoria elato spiritu nititur procedere & sola *Ziericzee* excepta suis alis totam Zelandiam subjugare. Procedens itaque præfatus *Guido* quorundam illius patriæ consilio tantum, ut sibi videtur, proficit, quod in superbiam præsumptuose erigitur, qua suorum verbis & scriptis Comes Zelandiæ nuncupatur. Idem insuper *Guido* his stipendiis minime contentus, sufficienti custodia apud *Ziericzee* relicta versus partes Hollandiæ magno exercitu dirigitur, & loco, qui dicitur *Widel*, apud *Gherolkes* navigio sociatur. Cujus malorum multitudo Hollandensibus in *Sciedam* & in *Flardinga* jacentibus conspicitur, nec licet ibidem mora fuerit alter ab altero provocatur. Nam Hollandiæ nobilibus ejusdem comitate dissidentibus species quædam treagarum *Guidone* construitur, quibus cum suis à terminis Hollandiæ segregatur. Eodem tempore *Wilhelmus* Johannis Comitis senior filius Comitatu Hollandiæ recipitur, & in Dominum juramentis omnium confirmatur, patre adhuc licit infirmo vivente. Hic nobi-

(1) Sobrini Guido hic & Joannes. Avunculus Guido Guidonis pater, avunculus nimirum magnus. Frater enim uterinus Johannis de Avennis, cujus conjux Aleydis Wilhelmi Regis soror.

nobilissimam atque venustissimam duxit uxorem, Johannam nomine, filiam videlicet Karoli magnifici Principis fratris Regis Franciæ, qui supra *Philippus* appellatur. Comes iste super injuria à Guidone in possessione Zelandiæ sibi illata non modicum mente afflictus suos Hollandiæ Principes duxit consulere, & quid contra Guidonem faceret ordinare, quorum quidam patri tanquam vetulo deficientes, & secundum prudentem spem non esse ponendam in senibus cogitantes, ipsi tanquam juveni * profutura probitatis actibus pullulanti singuli proponunt assistere, & quicquid ordinatum fuerit secum fideliter adimplere. Unde communi habito consilio Guidonis processus universitati Hollandiæ innuitur, armis induitur, & gloriosissimo exercitu ad unicam in tota Zelandia Comiti optentam Zyriczee videlicet properatur. Quo viribus Hollandiæ, quibus Guido Trajectensis Episcopus pulchro nobilium comitatu affuit, congregatis, Comes in vigilia Annuntiationis Domini quorundam consilio utitur, & circa horam vesperarum ad insulam, quæ dicitur *Duvelant*, universo suorum cœtu ducitur. In cujus aggere ordinatis ante & retro utilibus usque ad noctis crepusculum expectatur. Sic itaque cunctis attendentibus & ribaldis inimicorum habitacula comburentibus, ecce rumor murmuris murmurque rumoris de contrariorum adventu circumquaque percipitur, sed cujus viæ semita veniant ignorantur. Cum ergo tenebris orientibus exercitus visu deficeret, silentium indicitur, auris apponitur, ut ita quodammodo inimicorum strepitus ostendatur. Interea singulis hæstantibus, nec alicujus adventum percipientibus fit subito sonus cadentium à tergo, & plangentium, planctuque conclamantium *hostes, hostes*, & sic fiunt primi novissimi, & novissimi primi. Nam quibus cauda committitur, illis inimicus à tergo & mirabiliter sociatur, & in tantum, quod qui percutitur, à lateris socio percussus putaretur. Nec mora, totus exercitus mutato tramite à dorso vertitur, & ad locum, quo hostis percipitur, faciei transitus inclinatur. Quo facto sicut prius alii sic modo & isti hostes retro percipiunt. Qua illusione exercitus confunditur, in fugam vertitur, & qui felici ordine ad navem propriam non dirigitur, aut inimicis sternitur, aut amicorum navi pendens amputatis manibus suffocatur. Talis miseria, talisque maledictio nunquam legitur Hollandiæ partibus affuisse. Cadunt enim nobiles, mili-

* Leg.
præfutu-
ro.

tes, & Burgenſes. Nec eſt pagus unicus, qui hoc peſſimo non tangitur, vel hujus calore triſtitiae modicum infeſtatur. Cadit hoc tempore Dominus *Nicholaus Perſyn*, & Dominus *Theodoricus de Harlem* milites cum multis ſimilibus ceteriſque nobilibus, quos tedium inhibuit nominare. (1) *Guido Trajectenſis* Episcopus ut modo capitur, & *Willelmus de Horne* major Trajectenſis Praepoſitus cum multis nobilibus inclinatur. Inter quos ſolum duo uterini fratres, videlicet Dominus *Zuoderus de Beverwarde* & Dominus *Theodoricus de Zulen* milites, noſtro carmine recitantur.

*Nox fructu rara praesentia condit amara,
Nox qua letatur fur, vel quibus error amatur,
Destruit ingentes, quos sol velut omnipotentes
Armis ornavit, hos nox nudis sociavit.
Ergo die tendant sapientes, ne mala prestant.*

Post hæc *Guido* iſte hanc victoriam licet per alios habitam, nomini ſuo aſcribens mente plurimum extollitur, & ſufficienti exercitu pro custodia villæ, quæ *Zyriczee* dicitur, annotato, ipſe turba plurima verſus Hollandiam dirigitur, & prope *Dordracum* villulæ, quæ dicitur *Alblaes*, honorabili navigio ſociatur, de quo loco omnis quaſi *Zuythollandiæ* populus præter *Dordracum* alis *Guidonis* ſubditur. Et ſimiliter per Dominum *Johannem de Renesse* datis obſidibus tota Northollandia ſubjagatur. Et brevi carmine: niſi (2) miles quidam *Witto* nomine Comititis *Florentii* naturalis filius latenter de *Zyriczee* per mare fugiens ad

(1) Confobrini *Guido* *Guidonis* filius, & *Guido* Episcopus Trajectenſis. Nicol. Trivettus apud d'Achery to 8. *Spicileg. ad Ann. 1303. Willelmus* filius Comititis Hollandiæ *Joannis* & *Guido* Trajectenſis Episcopus, ejuſdem *Willelmi* patruus, contra *Flandrenſes*, qui maximam partem *Zelandia* occupaverant, præliantes ſuccumbunt, capto Episcopo, ſed *Willelmo* per fugam elapſo.

(2) Ipſe ſe vocat fratrem *Joannis* I. in charta Ann. 1292. *Ich Witte Broeder s'Graven van Hollant make cont allen den genen, die deſen brief ſullen ſien of booren leſen. dat ic beloest hebbe, ende belove, enen edelen Prince, ende enen mogenden, minen lieven Heere ende Broeder, Jan Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c.*

ad terram Kenemarorum venisset, tota Hollandia imperium
Guidonis in perpetuum suscepisset. Sed postquam miles iste apud
Harlem comparuit, mens multorum prius arens resloruit, &
 facto quodam impetu in villa, quæ dicitur *Gouda*, & in aliis,
 quibus circa *Aquas* Flandrensiū nuntii aderant, obsides ra-
 piuntur, cunctaque cum Flandrensis sœdera laniantur. Do-
 minus *Johannes de Renesse* apud Trajectum quibusdam nobili-
 bus recipitur. Sed *Guido* Flandriæ magna confusione Hollan-
 diam deserens ad suos apud *Zyriczee* revertitur existentes. Quæ
 villa per ipsum postmodum continuo labore angitur, victus mi-
 nuitur, quo resistendi defensionisque diffidentia quam plurimis
 generatur. Quod cum fideliter Hollandiæ populus percipit,
 ipsius maledictionis *Duvelant* quasi immemor armis induitur, &
 pulcherrimo navium ordine aquis * *Gouda* dictis & *Zyriczee*
 proximis sociatur. Mittitur interea in suffragium Comitis Hol-
 landiæ per Regem apud *Mons* in *Penel* tunc temporis contra
 Flandrenses existentem in galeis aliisque magnis navibus quidam
 exercitus, cujus gentes bene armatæ, fortes, & robustæ ibi
 repertis non modica spei ac fiduciæ contulerunt. Cum itaque
 turba Holländensis à præfato loco multis diebus cotidie quasi
 modicum versus inimicos tenderet, & per hoc exercitum Flan-
 drensem, qui de proximo conspicitur, timore multum offen-
 deret, brevi consilio magna navis straminibus impleta Flan-
 drensis accenditur, quæ contra inimicorum naves, ut com-
 burantur, vi & arte dirigitur. At eadem Dei misericordia trac-
 tu aquarum flatuque ventorum ad auctores reuertitur. Unde
 quo dolus instruitur pene dolo proprio inflammatur. Nec mora
 hinc & inde armis induitur, amicus amico navibus constru-
 tur, & in festo beati *Laurentii* balistarum strepitus, lapidum
 jactus, ceterorumque bellis de longe utilium parte qualibet
 officia commendantur. Sed mox cum navis tangitur nave,
 huicque jungitur, sagittarum instrumenta abjiciuntur, gladii-
 que & alia ictibus utilia omni mora seposita amplectuntur. Hoc
 navali bello durissimo turbæ Holländensi tota nocte luditur,
 cujus conclusione Flandrensis exercitus trivio sociatur. Nam
 vel fugæ traditur vel cum *Guidone* capitur, aut quod pessimum
 est mortis anfractibus inclinatur. Sic iste *Guido* per Ammiralem
 Ducem videlicet exercitus Regis Franciæ re & nomine desici-
 tur, nec ejus memoria nisi sub Henrico Cæsare amplius nos-

* *Gou
fluvius.*

tro carmine ventilatur. Capiuntur autem hoc bello Comiti Hollandiæ contrarii quidam Zelandiæ nobiles, quorum duo, videlicet Dominus *Henricus Baffel* miles & *Willelmus Longus* famulus inimicorum instantia decollantur. Omnes quoque alii ex parte Zelandinorum capti vel rotæ vel gladio condemnantur. Factum est autem hoc bellum eodem tempore, immo una & eadem septimana, qua & Flandrenses pugnaverunt in loco prædicto *Montis* in *Penel* contra Regem, & ibidem propter victoriam campum reliquerunt. Unde his infortuniis hic & ibi simul & semel habitis maximum est sine comparatione omnium, quæ in tota guerra Flandriæ unquam acciderunt, quod pro recuperatione, sicut supra tactum est, contra Regem ante villam *Insulam* tam cito videlicet xii. die tota Flandria venire præsumpsit, & † sequenti x. die pacem plenam optinuit. *Willelmus* itaque Comes gaudens victoria versus Zelandiam dirigitur, qui omnia ibidem subtracta recipiens in Dominum & in Comitem quavis insula sublevatur. *Johannes* vero de *Renessé* miles de suis sinistra percipiens à civitate Trajectensi, quæ hactenus tanquam pro præda latuit, recedere nititur. Recessus inimicis percipitur. Unde ad transitum fluvii, qui *Locka* dicitur, suis quasi impetu properatur. Et dictus *Johannes* ad litus veniens quibusdam impetitur, navis appetitur, quæ nimis impetata contentis omnibus mediis fluctibus inclinatur. Et ecce *Anna* nobilitas, quæ mille hostibus in terris armata non comparitur, id est, miles, quo solo Dei gratia tota Flandria apud *Curtracum* dudum salvatur, hic haustu parvi fluminis suffocatur.

† Vid.
supr. p.
138. no.
bis p.
562.

(I) *Jo. de Renesse Christo socium precor esse.*

(I) *Eo-*

(I) Laudes viri fortissimi, & qui rei navalis tum temporis peritissimus, non reticuit Mejerus ad Ann. 1303. & ad Ann. 1304. *Joannes Rinesius*, inquit ad Ann. 1303. *aliique propinqui & familiares Vulfardi occisi conatibus se Hannoniæ opposuerunt, Albertumque Casarem, ad quem Hollandiam dicebant devolutam, sollicitabant, seu Han-nonicus nixus Gallorum favore superior fuit, Rinesiumque cum sociis multavit exilio, qui tum in Flandriam confugerunt, bellumque Zelandia inferendum magnopere suaserunt. Guido Comes Flandriæ, antequam à Gallis caperetur, Zelandiæ Principatum ad se jure ac more majorum de-*

(1) Eodem tempore auditis victoriæ prædictæ rumoribus *Joannes* Comes pater *Willelmi* in Hannonia gavifus de victoria filii exspiravit. Eodem anno Capitulum Prædicatoribus Coloniz celebratur. Quo quidem *Nicolaus* in magistrum ordinis eligitur, qui post *Benedicti* x1. nomine ** Papali infula decoratur. Post quem *Clemens* v. ordinatur. Hujus Comitis *Willelmi* tempore ad instantiam *Philippi* Regis Franciæ consensu *Clementis* Papæ Templariorum ordo confunditur, & per futura tempora spe recuperationis carens in tantum imis jungitur, ut vel incendio vel incarceratione perpetua à majore usque ad minimum degradetur. Anno crio. ccc. vii. Dominus *Henricus* Lucenburgenfium Comes in Alemanniæ Regem eligitur. Hic itaque nobilis Regno præficitur, *Aquisgrani* (2) more consueto tollitur, & mox mul-

** Adde mortem.

volutum dicebat, illumque filio suo *Guidoni* præstantissimo juveni donavit, armis quidem sibi vindicandum. Ad Ann. 1304. Oravit *Guidonem* crebris literis *Trajecta* missis *Joannes Rineffius* strenuus eques, ne unquam in animum induceret rem dubia committere aleæ &c. *Rineffius* enim rerum maritimarum multam habebat peritiam, illique major pars cretium *Trajectensium*, quibus odio erat *Episcopus*, libenter parebant. Victis dein *Flandris*, ut mox addit *Meyerus*, *Joannes Rineffius* vir fortis misere periit: fugit *Trajecto*, ne veniret in hostium suorum adventantium potestatem: sed *Leccam* fluvium cum suis per scopam dum transire celeriter contendit, onere multitudinis in profundum navicula depimitur, extinctusque *Rineffius* postea gravi cum planctu à suis sepelitur.

(1) *Chronic.* *Hirsaugienfe* apud *Trithemium* ad Ann. 1304. Eodem anno inter *Guidonem* *Flandria* Comitem, & *Willelmum* filium *Johannis* *Hollandiæ* *Hannoniæque* Comitis magnæ contentiones exortæ fuerunt, quæ usque ad bella gravissima crescentes multos strenuos viros ab utraque parte miserabiliter consumpserunt, & eodem anno v. Iduum Septemb. obiit præfatus *Joannes* *Hollandiæ* *Hannoniæque* Comes, cui *Wilhelmus* filius ejus prædictus in utroque Comitatu successit, vir per omnia magnificus, qui habuit uxorem *Joannam* de *Valeiso*, Regis *Franciæ* sororem, de qua genuit *Joannem* Comitem, *Margaretam* Imperatricem *Rom.* *Joannam* Comitissam *Juliacensem*, *Philippam* Reginam *Angliæ*, *Wilhelmum* in Comitatu suscepto heredem, *Ludovicum* infantem, & *Elisabethb.* quæ adolescens obiit.

(2) Infra de *Austriæ* Duce *Friderico* ad Ann. 1308. Qui & per ipsum sibi quæ adarentibus apud villam, quæ dicitur, *Bonne*, sicut de facto potuit, attollitur. Olim qui coronandi, ut à populo possent conspici, constituti sublimes. Unde & scutis elevati. De *Juliano* *Ammian.* *Marcellin.* lib. 26. bist. Impositusque scuto pedestri, & sublatius eminens, nullo silente *Augustus* renuntiatus, jubebatur diadema pro-

multorum facta congregatione nobilium pro imperiali benedictione transitus præparatur. Procedens itaque nobilissimus Rex apud Mediolanum recipitur, & sic deinceps per totam Lombardiam (1) ubi & Guido Flandriæ, quondam fictus Comes Zelandiæ, moritur, donec urbi potentissimæ ejus exercitus præsentatur. Cujus porta vi suorum panditur, qua aperta Rex piissimus in introitu bellis durissimis provocatur. Quo frater ejusdem Regis miles decentissimus (2) *Walraven* nomine suffocatur. Rex vero Romæ post bella receptus quamvis fratris morte dolore pungatur, gaudens tamen victoria à Legatis Domini Papæ in Imperatorem & in totius orbis Principem coronatur. Sed heu prohi dolor! fama veridica referente per totum Regnum Teutonicorum (3) cujusdam videlicet. sui perceptione calicis sacramento clam toxicati potat, & moritur.

proferre; negansque unquam habuisse, uxoris colli vel capitis poscebatur. Libanius in *προσφωνητικῇ* de hoc scuto: O felix scutum, in quo solemnis inaugurationis mos peractus est, omni tibi tribunali convenientius!

(1) Ad Brixiam, dum nimis pertinax est obsidio, & hinc morbi luesque. Meyerus ad Ann. 1311. *Orta hic pestilentia ex favore casorum hominum inter alios procures Guidonem nostrum Flandrensem absumpsit, cujus funus in Flandriam relatum, sepultum in cenobio Isabelle matris ejus apud Peteghem prope Aidenardam.*

(2) Valeramum vocat Meyerus ad d. Ann. 1311. *Longa obsidione Brixiam pressit, ubi fratrem Valeramum ictu sagitte percussum amisit, quem Verona magnifice sepelivit.*

(3) Quædam in MSS. aqua forti deleta hic, Prædicatorum ordini favente manu haud dubie. Sed nec nomen potuit propterea nec facinus hominis maledicti ex omni monumentorum memoria revelli. Supprefferunt rem non pauci, nec ausi metu territi, præsertim Itali, rem gestam eloqui. Leonardus Aretinus lib. 5. bist. nihil aliud quam hoc habet. *Ipsè Imperator Pisis manens circiter Nonas Augusti non satis prospera valetudine iter ingressus est per Miniatensem & Florentinum agrum. Inde non longe à Senarum mœnibus prætervectus apud Apertum montem Florentina clade nobilitatum locum posuit castra. Ibi ingravescens ad Maceritanas aquas divertit. Quum nibilo relevarent aquæ ad Bonconventum castra fecit. Hoc demum in loco superante morbo corrui, ac paucis postea diebus è vita migravit.* Cono Falkestenius Trevirorum Archiepiscopus librum scripsit, cui titulus *Chronicon Trevirorum*. In quo scribens de ejus morte, Dominus Thomas, inquit, de Septem fontibus, cui multum familiaris fuit, in
cujus

tar. Propter quod tunc temporis fratres (1) illius ordinis multa mala patiebantur in Regno prædicto. Notandum tamen, quod licet talis maledictio à tali fratre verissime

cujus sinu obdormivit, dixit eum dysenteria decessisse, quod verum esse creditur. Fiat. Sit verum. An impossibile, ut venenum, cujus species tam variæ, dysenteriam efficiat? Contra Meyerus insignis Flandrorum scriptor, ne infringeret veritatem, fidem in suo opere incorruptam professus, libero ore ita ad Ann. 1313. *Domiti prope erant ferro fameque Florentini, qui posteaquam armis se longe inferiores esse viderunt, ad scelera se convertunt. Subornant nefarium ac maleficum monachum (Bernardus à monte Pessulano nomen erat) hunc maximis promissis inducunt, ut Dominum quocunque posset modo toxicò necaret: erat quippe Henrico à sacris confessionibus, Aderat jam dies Deiparæ assumptioni sacer: Consuetudo erat religioso Principi frequenter in re divina cum sacerdote sacrosanctum sumere corpus Domini, quod quidem hic, prob facinus! sceleratissimus ille monachus una cum veneno illi ministravit. Ferebatur, inquit Cuspinianus, maledictus iste monachus sub unguibus venenum habuisse: Agrotare mox Princeps coepit, decimoque post die obiit apud opidum Bonum Conventum, Pisis inde sepultus. Fratrem vocat Bernardum, ut & vocant Willelmus & Jo à Leydis. Cæsaris pœnitentiarium ait Stero Altahensis ad Ann. 1313. Hic, inquit Imperator, ut communis fuit opinio, per Pœnitentiarium suum immixto veneno in calice Domini, cum Imperator ab ipso eucharistiam sumeret, extinctus fuit, & Pisis sepultus, ut patet per sequentes versus:*

*Fare dolet mundus, quod Jacobita secundus
Judas nunc extat, mors Cæsaris hoc manifestat*

Sc. Fidem autem nemo eleve, quod laicis non datur calix. Vinum, fateor, non datur. Datur tamen aqua reliquiis vini mixta, qua calicem, postquam bibit, sacerdos dein abluit. Et id vinum ablutionis. quo Cæsar extinctus periit. Henricus Rebdorff ad Ann. 1313. *Cum devote sumeret corpus & sanguinem Dominici Sacramenti in ablutione calicis per quendam fratrem ordinis Prædicatorum, ut narratur, immixtum est venenum in calicem, & sic intoxicatus statim obiit, & in civitate Pisana sepultus est. Nec quisquam miretur id. Ablutio data non tantum calicis, sed digitorum etiam sacerdotis, eum vino tinxit oblatam. Et hanc bibebant, si possent. Statuta Cluniacensis cap. 26. Ipsum autem Domini corpus in vino aquæ permixto intingitur. Quo epotato ebibit quoque ablutionem calicis, & si potest ablutionem digitorum sacerdotis, & adhuc calicis, si non potest, alius ebibit. Vid. Luc. d'Achery ad Guibert. in not. p. 612.*

(1) Prædicatorum. Auctor vitæ Clementis Papæ VII. apud Baluzium:
Tom. II. Cc cc

rissime fuisset procurata, quod utinam non esset verum, non deberent tamen hac de causa boni & innocentes fratres corripī, quum Redemptor noster noluit Petro, Johanni, vel aliis veris Apostolis, Judæ maleficium imputari. Et notandum, quod licet moderni gaudeant brevibus, & prolixitas noverca dicatur favoris, tamen quia Cronicis prolixorum cursus non despicitur, dummodo materia fructu dulcedinis augeatur, hinc est, quod hoc sanctissimo Principe quædam propter addenda duxi repetere, & sui carminis versiculum protelare. Itaque cum Rex piissimus primum apud *Mediolanum* parvo comitatu venisset, ibique causa suffragii petitionem Communitati quasi contrariam accepisset, tumultus in urbe percipitur. Unde turba Cæsaris timoris aculeo provocatur. Super quo Balivus Cæsaris consilio requisitus dicat cum Psalmista gentes, quæ bella volunt, dissipare, & populum jam nunc intota urbe unanimem dividere, quo diviso Cæsar cum suis unam partem eligens possit ad libitum properare. Unde Balivus quod ore prædixerat exempli studio confirmavit. Nam missis satellitibus quidam unius partis valentior perimitur. Quo facto subjiçientis & subjecti progenies dividitur, & sic Cæsar suæ partis adjutorio voluntati congruis sociatur. Qui licet de hoc loco ad urbem superius Romam videlicet breviter transmittitur, tamen procul dubio via media disturbance plurima provocatur. Sed prohi dolor! tantis laboribus, tantis periculis exaltatus, & ad tantum honorem, nec non totius orbis utilitatem formatus invidia pungitur, multis affligitur, ejusque interitus arte varia maturatur. Ad cujus declarationem & commendationem quædam notabilia conscribentur. Quodam itaque tempore Cæsar à sompno surgens, & ad suos veniens, tristi vultu & humili ostenditur. Super quo Comes de Savoy præcæteris

luzium: *Multi tamen dixerunt quod Confessor suus de ordine Prædicatorum ei potum in calice ministravit venenatum.* Nicolai Episcopi Bortontinensis relatio de itinere Henrici VII. *Misimus unum fratrem Prædicatorem, illum, qui nunc accusatur false de intoxicatione Imperatoris, cum in partibus illis inter omnes Prædicatores esset magis Guebelinus, & à Guebelinis dilectus.* Verum est, quod dilectus. Dilectus ab ipso Principe: Nam ejusdem confessor. Sed an procedit jam argumentum? ergo Principem non occidit: Et Judas Christi discipulus, unus scilicet ex duodecim. An Christum ergo non prodidit?

cæteris multum confunditur. Qui Cæsarem aggrediens, causamque tristitiæ inquirens sic ore summi Principis informatur. Comes fidelissime; mens mea quodam sompno nimis affligitur, cujus exhibitio quid innuere poterit, ignoratur. Visum est utique juvenem quendam pro lotionem manuum aquam mihi præbere, me quoque manus lavare, nec non ipsas iterum ac iterum lotas magis viles & immundiores remanere. Istud autem quid signare poterit nescio. Et hæc est causa doloris & tristitiæ, quos ostendo. Comes vere respondens Cæsarem doctrina prudentis sompna non debere curare, mente memori quid dictum præbere voluerit nititur diebus plurimis indagare. Interea dum quodam tempore Cæsar lecto surgeret, manusque lavaret, & Comes prædictus sompni memoria juvenem quendam aquam præbere conspiceret, idem juvenis licet invitus sæpedito Comite ad bibendum eadem aqua compellitur, bibens custodiæ committitur, & Cæsar lotus per alvum missarum sollempniis applicatur. Comes vero post missam rediit, juvenemque requirit, qui subito recluso custodiæ ostio mortuus invenitur. Et sic Cæsar piissimus ejus sompno hoc primo sibi miraculo omnipotentis misericordia mortis perniciæ liberatur. Sciendum præterea, quod cum pater venerabilis (1) Treverorum Episcopus hujus potentissimi frater carnalis, ejusdem cultus præcipuus, qua-

(1) Balduinus ei nomen, cujus jussu Ordolfus historiam scripsit Trevirorum, in qua insigni hoc elogio Henrici VII. meminit. Fuit, inquit, torneamentorum à mari usque ad mare in juventute semper quasitans, in quibus inter ceteros, quorum tamen virtutibus non est detrabendum, gloriosior habebatur. Judex erat justissimus, pauperum, pupillorum, mercatorum, peregrinorum promptissimus defensor, raptorum, malefactorum, tyrannorum rigidissimus exterminator, semper illud gerens animo: juste judicate filii hominum. Omnibus enim sicut affabilis ita & benignus: in quibus tamen seriositatem indicibilem, prudentiæ & discretionis amœnitatem nullo unquam tempore deserebat. Virtutem & bonorum morum concatenationem optima cum temperantia jugiter retinebat, & se semper bonis moribus omnium in omni tempore benignissime conformabat, omnibusque se ita socialem & tractabilem præbebat cum intermixtione, ut dixi, officii dignitatis, quod ab omnibus amore constrictus nimio habebatur: & tamen bis que sunt mundi mundo reddendis non segniter, non minus, quæ sunt Dei, Deo noscitur reddidisse. Nam cum Domina Margareta sorore Ducis Brabantie sua collateralis præelecta ita continenter à tempore contracti matrimonii creditur vixisse, quod

quadam vice cujusdam causa negotii à Domino recederet, & per tempus aliquod moram faceret, Cæsar à fratre requirit, cujus custodiæ ipsum committeret, donec ipse verfo tramite remearet. Episcopus: *Reverende, honor vester, salutisque vestræ studium omnipotenti committitur, mei quoque fidelis famuli custodia sociatur.* Episcopo itaque procedente famulus iste Cæsaris potui præficitur, & super omnes Imperatoris cameræ sociatur. Quadam interea temporis hora sompno præparans discalceatus lecto jungitur potum postulans, qui sibi eodem famulo præsentatur. Quo sumpto Cæsar mox percipit se infectum. Ipse itaque subito surgens & hostiarios advocans Capellam solus ingreditur, cujus hostium, nequis secum veniat, obfirmatur, orationi procumbens altari jungitur, ita postulans, ut si non sit mundo utilis, potus iste sibi maneat ultimus. Si vero Deus velit sibi utilitatis causa parcere, ejusque vitam protendere, dignetur ipsum potione pessima liberare. Quo dicto venenum via, qua venerat, recedebat. Cæsar Deo gratias agens & ad lectum rediens dicta nulli aperuit. Sed quidam ipso nesciente post altare latitans ista omnia publicavit. Nocte sequenti Cæsar prout nunc potum desiderat, qui per eundem sibi præsentatur. Sed modo sibi præcavens famulo, ut bibat, & calicem examinet, studet præcipere, qui multis & variis renititur, sed tamen spe evasionis Cæsaris potui sociatur, qui statim suscepto poculo ante pedes Cæsaris mortuorum ordine pertractatur. Fuit etiam Alemannus quidam apud Florentiam ad perditionem Cæsaris informatus, qui ad ipsum veniens & amicitiam veram ostendens cifum quendam pulcherrimum auro & gemmis ornatum Domino præsentavit. Quadam die Cæsar in mensa sedens dictum cifum sibi præsentari voluit, & eodem sibi poculo sociari. Quod quidam Comes vir nobilis & Cæsari multum fidelis prohibuit dicens Dominum orbis non debere vase

nunquam ad aliquam aliam adhuc post ejus obitum dicitur accessisse. Capellæ quoque suæ ornamenta, missalia magni ornatus ac pretiosa, ad quæcunque perrexit loca adhuc Comes existens, suis cum somariis circumvehere faciebat: & omni die coram se & collateralibus suis, quando aderat, suos electos per Cantores, canticis cum musicalibus, missas & horas Canonicas, impedimento non interveniente, sed impedimento urgente, vesperras saltem & completorium, & hoc nullo die prætermittendo, celebrare solenniter faciebat &c.

incognito cibum vel pocula sumere, nec calicem prius ab alio incognitum orisuo sociare. Cæsar vero pertinaciter instat volens utique dicto cifo bibere. Unde vino infuso facto crucis signo dum Cæsar proponit cifum tollere, cifus in modum crucis quatuor partibus dividitur, quo venena cum vino fluere discernuntur. Quo miraculo Christus à suis benedicitur, & cunctorum affectu ejus clementia roboratur. Quodam interea tempore Cæsar devotissimus ad eucharistiam sacram procedens, ut sapius, fratre quodam, ut dicitur, veneno calici immixto inficitur, qui statim corde confunditur, & membris omnibus aggravatur. Unde ambulando deficiens, & Domino Henrico de Flandria Regnum Curiae committens camera recipitur, lecto jungitur, quo turba nobilium pro ipso nimis dolentium foras procedere postulatur. Quibus exeuntibus solus frater Bernardus Cæsari assiciscitur, quem mitissimus intuens ore piissimo sic affatur: *Manus tuæ Bernarde infecerunt me & destruxerunt me totum in circuitu. Unde breviter moriens & omne facinus vobis indulgens humiliter postulo, ut mihi discutere dignemini, quid in me vestræ displicuit fraternitati, & qua causa tam grande malum in me vobis semper piissimum mens ingratitudinis operatur.* Traditor dimisso capite præ confusione malæ conscientiae stabat corde anxius, vultu pallidus, omnique membro trepidus, ad modum furis magna farcina patibulo præsentatus. Nec mirum, quia vix unum de mille videbis, quo vindictæ tempora tali ordine prorogantur. Qui tandem ab alto ducens suspiria hæc vel similia creditur protulisse: *Pie Domine quo ad personam meam sola obedientia datur causa. Sed fratres nostri ordinis pro vestra destructione XL. millia florenorum à quatuor maledictis Principibus, Rege videlicet Franciæ, Cyciliæ, Navarræ, & Tarentorum Principe suscepērunt. Sunt autem in vestro exercitu plus quam XX. nostri ordinis, qui omnes cum eodem studio cucurrerunt. Sed heu me miserum, cujus manus pessimæ ad bravium pervenerunt.* Cæsar: *O bone frater, quæ est hæc obedientia?* Christus dicit: *Non occides. Modo per Prælatum contrarium habes. Quis ergo horum est sequendus? Certe, si non erramus, Christus. Cum enim Apostolus filios carnales in Domino parentibus obedire jubeat, id est, secundum fidem & justitiam, quanto magis filii spirituales suis Prælati in Domino debeant obedire. Si vero Prælati ex hominibus assumpti pro hominibus in his, quæ sunt ad Deum, non constituitur, justè deseritur,*

Et ab ejus præsentia tanquam à suspecti judicis sententia fugitur,
 Et majoris, id est, Christi auctoritas postulatur. Magis namque,
 ut dicit Petrus, oportet Deo quam hominibus obedire. Non debet er-
 go à vobis allegari obedientia, sed error Et dementia, cupiditas quo-
 que Et avaritia, quorum ordine si vitiorum aliquid fallente diabolo
 in paupertatis meae fabricatione contractum fuerit, illud Christi mi-
 sericordia in præsenti aliter corrigatur, ut tam agentes quam con-
 sentientes in adventu Regis justitiæ in die calamitatis Et miseriæ à
 portis inferni nec non æternorum supplicii eruantur. Traditor: Pie
 Domine, cor meum supra modum hac potione nefandissima doloribus
 aggravatur. Cæsar: Bone frater, dolor iste omnibus meis sero ni-
 mium præsentatur. Traditor: Reverende Domine, si vestra nobili-
 tas annueret, possem vos curare, Et sanitate pristina reformare.
 Cæsar: Domine Bernarde, si hoc posset fieri, ordinem postulo reci-
 tari. Traditor submisso capite, & suspensq; pede: Venenum via,
 qua venerat, revertetur. Cæsar: Absit bone frater, si alio modo non
 potest fieri curatio, nunquam fiat mentio. Nolo enim aliquo modo
 animæ meae cibum suum subtrahere, sed illam destructo per vos corpore
 creatori humiliter præsentrare. Non enim decet violento remedio assis-
 tere, quo artium auctoritas nescit proficere, Et Logicorum sententia
 in eodem negans contraria plurimum cernitur deviare. Quæ secun-
 dum ipsos impossibile est convenire, nam posito uno necesse est reli-
 quum deperiri, quorum syllogismus ad præsens videtur deficere. Sunt
 namque in meo corpusculo duo maxime seposita, mors videlicet Et vi-
 ta, mors veneni Et vita sacramenti. Sed singula singulis applican-
 tur, carni scilicet mors veneni, spiritui vero vita sacramenti. Quare
 si cursus corporis extenditur, anima, quod absit, in periculo poni-
 tur. Unde si vestra ordinatione, frater Bernarde, corpus per veneni
 subtractionem medetur, Et eodem tramite sacramenti videlicet redditione
 anima vita, quæ Deus est, secernitur, etiam penitus suffocatur. Nolo
 igitur mori, Et corpus vilissimum breviter, licet ad præsens roade-
 ret, morituum vermibus sibi similibus committere, spiritum quoque
 nobilissimum per secula duraturum Christi misericordia Deo Et ange-
 lis sociare. Ecce vera numina fidei cacumina & humilitatis. Ec-
 ce patientiæ virtus & clementiæ. Quid datur beatis, quod in
 hoc piissimo imo perfectissimo non cernitur? cui tamen. Heli
 fiat socium, Henrici negotium sit benedictum, Amen. Item
 Cæsar: O frater Bernarde, licet per vos, sicut scriptum est, mi-
 chi malum pro bono tribuatis. Nolo tamen vos hac occasione corrip-
 aut

aut michi familiaribus infestari. Unde quum mora vobis possit esse periculo, locus personæ vestræ securus eligatur, & illi sine offensione vos faciam præsentari, quia pro certo si populus meus modo miserrimus actum vestrum perciperet, corpus vestrum nullo modo evaderet mortem, quo tamen meo spiritui fructus modicus proveniret. Cæsar itaque traditori suo Florentiam eligenti omnia indulgens ejus quoque honore, qui pro ipso cruci affigitur, illata sibi humiliter sustinens solempnes vocat Nuntios, non Nuntios, sed Principes, quorum ducatu traditor versus Florentiam, causa quasi negotiorum, duceretur. Qui parati, prout Cæsar jusserrat, dirigunt. Venientibus itaque nobilibus cum traditore ad portas præfatæ civitatis traditor à complicitibus suis intromittitur, sed ipsis Principibus porta strictissime obfirmatur. Qui stupefacti quid dicere vel quid agere ignorantes, verso tramite, cursu festino ad Cæsarem redeunt ipsi singula referentes. Quibus Imperator tunc nihil celavit, sed ipsis & aliis omnia manifeste revelavit, scilicet qualiter à fratre Bernardo ultima misa per ipsum celebrata veneno inficitur, & mortis poculo declinatur. Quo audito fit clamor maximus, fit planctus maximus, nec cessant duces traditoris sibi ipsis maledicere, dum ipsum sic recolunt evasisse. Cæsar vero mortem sibi imminere sentiens omnes sibi dilectos convocat, quibus astantibus & ipsum vultu lacrymabili intuentibus talia creditur protulisse. *Ecce Karissimi, dies illa judicii exigit à me tributum carnalis debiti, ego jam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Vocor utique à Domino, qui vos dignetur regere, & ab hostium insidiis defensare. Mors ut cunctis stans ad ostium subito proponit irrumperere, & nostræ dulcissimæ societatis fœdera dissipare. Karissimi, ductor vobis subtrahitur, eligite ergo aliquem, quo mei hætenus filii ut nunc pupilli & orphanæ dirigantur.* Quibus eligere nolentibus, sed cum instantia aliquem Principem institui patentibus, deliberatione habita Dominus (1) Henricus de Flandria ductor exercitus ordinatur.

(1) Guidonis Comitis fuit filius una cum Cæsare in Italiam profectus. Obiit, ut Meyerus vult Ann. 1337. viii. Idus Novemb. sepultus Brugis ad Minoritas. *Facet*, inquit ibid. *sepultus & Balduinus ejusdem Comitis Guidonis filius sed titulus fractus & perditus est. Facet parvus item puer, filius vel nepos, ut dicitur Guidonis Comitis &c.* Judicet autem lector, si totam hanc narrationem attentam mente perpendat, serius, utrum hic Henricus mentitus cum dixit

natur. Quo facto Cæsar salutis suæ congrua fidelissime disponens intentissime prohibet, ne sumptus superflui & inutiles fiant ejus exequiis. Sed ne forte si mors ejus barbaris circumsedentibus perciperetur, & tunc ipsorum animus in exercitus præjudicium mutaretur, rogat, ut ipso mortuo corpus suum tanquam vivum equorum ferculo suppositum ad Pisānorum civitatem dirigatur, ibique in majori ecclesia humilitatis ordine tumuletur. Post hæc Imperator Christianissimus suis valedicens, & manus devotissime erigens in Domino feliciter obdormivit. Cujus petitionis omnia per ordinem dantur fieri, nisi quod corpus nobilissimi in pretioso vase ponitur, in quo nobis propitii sanctitas signis & miraculis demonstratur. Et nota huic maledictæ Cæsaris pensioni, sicut & Domini nostri Jesu Christi traditioni quatuor posse inferi, scilicet institor, pretium, mercator, & venditum, quibus salva reverentia Domini *Judas & Bernardus*, ambo videlicet, traditores, possunt per singula comparari. Institor ibi, Pharisei & Principes sacerdotum, hic hæretici, & gentium Reges. Pretium ibi xxx. argentei: hic mille-aurei, quo tamen secundum apparentiam traditores minus conveniunt, sed discusso negotio in hoc magis quam in aliis convenerunt. Quia *Bernardus* sicut *Judas* vix xxx. argenteis gratulatur. Mercator ibi *Judas* pessimus, hic frater *Bernardus*.
Ille

dixit veneno Cæsarem periisse, & utrum dici propterea & nuncupari mereatur *mendacissimus nebulo* à fratre ordinis Prædicatorum Hermannō de Lerbeke in Chronico Comitum Schawenburgensium. Ardentissima enim febre postquam dixit correptum sexta die periisse, *Et quia*, inquit, *multum fuit pletoricus, toto corpore denigratus est, propterea, ut utar verbis illius magni & doctissimi viri Henrici de Hervordia, is mendacissimus nebulo Henricus Comes Flandriæ occasionem vesaniæ suæ videtur assumpsisse, cum diceret Imperatorem non febre sed veneno periisse.* Frustra certe in Henricum stringit calammum calumniator. Non solus dixit Henricus id. Multi sunt, qui dixerunt. Falsus ipse est veneficus. Nec tacuit Æneas Sylvius lib. 2. comment. Cumque, inquit, *Bonum-conventum introissent, ubi quondam Henricus VII. Romanorum Imperator ex hostia consecrata, ut fama est, venenum hausit.* Prima vita Clementis V. Papæ apud Baluzium in fin. Multi tamen dixerunt, quod Confessor suus de ordine Prædicatorum ei potum in calice ministravit venenatum. Ex quo Pisani & Teutonici amici dicti Imperatoris fratribus multas injurias irrogarunt.

Ille Christi nequam discipulus, hic *Henrici* fictus amicus. Ille osculo Christum tradidit, iste post veræ pacis osculum, id est, eucharistiæ sacramentum, Cæsarem suffocavit. Ille pœnitendo nummos reddidit, iste nequitiam confitendo dolere se respondit. Ille laqueo propriis manibus corpore suspenditur, iste cum omnibus sibi hoc maledicto adhærentibus manibus diaboli corpore & anima suspendatur. Venditum: ibi Christus, hic *Henricus*. Ille maximus, iste magnus. Ille Rex æternus, iste Rex modernus. Ille carne solum moritur, cui & iste solum carne moriens anima perhenniter conjungatur.

*Orbem lugere decet orantem miserere,
Dum pax cunctorum cadit atque pater miserorum,
Nobilis Henricus fidei Princeps & amicus
Proponens cara perverso gustat amara,
Cujus ductorem peto laudis perdere florem.*

Et nota quod licet talis maledictio à tali fuerit fratre procurata, non tamen debent hac de causa boni & innocentes fratres ejusdem ordinis corripì, quum redemptor noster noluit Petro, Johanni, & aliis veris Apostolis, Judæ maleficium imputari.

Anno cío. ccc. viii. Dominus *Wernerus* Abbas Egmondensis moritur. Cujus loco Dominus *Bertoldus* de *Oyen* vir nobilis exaltatur. Eodem tempore fit in tota Christianitate quasi quædam commotio, & ad terræ sanctæ peregrinationem quædam devotionis ostensio, quo turbæ variæ diversis partibus ordinantur, sed in millibus vix decem sibi sufficientes & expensas propriis facientes nunc videbis. Omnes enim erant quasi pauperes, de vico in vicum mendicantes, & tanquam ad pugnam armis & vexillis civitatibus, quibus subsidium petitur, properantes. Nec sufficerem scribere, quanto & quam diverso agmine ipsis tenditur, sed quot sunt urbes & villulæ toto istis ordine versus *Avionam* facies dirigitur. Quorum paucissimis reditus ad patriam conceditur. Nam victu inter barbaros deficiente, nec aliquo ipsis propter Deum aliquid largiente, manus vi apponitur. Unde multis civitatibus ipsorum multitudo maxima sternitur, & sic paganorum liminibus pau-

Tom. II.

Dd dd

cissimi

† Legendum forte. *Borealem plagam.*

Anno
cic. ccc.
xiv.

cissimi sociantur. Sicut enim autumnali tempore volucres † Orientali plaga propter frigora fugientes, & propter calorem ad loca zephyri volitantes medio itinere, antequam illo perveniunt, capiuntur, sic & isti inordinato tramite stoliditate nimia procedentes, nec Deum, prout decuit, præ oculis habentes, ante quam paganismum videant, deficiunt, nec quod querere ostenderunt consequuntur.

Post mortem nobilissimi Imperatoris Principes Alemanniæ, quorum interest eligere Regem, loco conveniunt, sed diversos eligendo mentis ordine se distinguunt. Quibusdam enim ipsorum majori videlicet parte *Ludovicus* frater Ducis Bavariæ suscipitur. Solo vero *Henrico* Colonienſi Episcopo Dux Austriæ postulatur. Qui & per ipsum sibi adhærentibus apud villam, quæ dicitur *Bonne*, sicut de facto potuit, *Ludovicus* vero juris ordine Aquisgrani cunctis Alemanniæ Principibus coronatur. Quorum dissensio dissensionisque altercatio adhuc minus concluditur, nec dictorum aliquis versus sanctorum limina pro imperiali benedictione quoad præsens, id est, conclusionem nostri carminis tendere declaratur.

Ann. cic. ccc. x. in vigilia Apostolorum Simonis & Judæ obiit Dominus *Gerardus* de *Tetrode* Canonicus Sanctæ Mariæ in Trajecto. Qui divinæ pietatis intuitu aream suam in *Harlem* cum omnibus suæ possessionis habitaculis domui Sancti Johannis Baptistæ vel Sanctæ Caterinæ in Trajecto obtulerat, & in manus ejusdem domus Commendatoris libere resignavit. Et eodem anno vivente adhuc prædicto *Gerardo* in vigilia beatæ Mariæ Magdalænæ fratres prædictæ domus venerunt primitus in *Harlem* in loco prædicto.

Anno cic. ccc. xii. fratres per *Willelmum* de *Egmonda* juxta *Harlem* in sylvis constituti ad domum Sancti Johannis prædictam in *Harlem* se & sua omnia transtulerunt.

Anno cic. ccc. xiv. *Philippus* Rex Franciæ quodam die venationi instans equo cadens læditur, læsus lecto jungitur, & post hoc brevi tempore mortis gremio sociatur. Hic Rex habuit tres filios, scilicet *Ludovicum*, *Philippum*, & *Karolum*. Post quem *Ludovicus* ejus major filius coronatur.

Anno cic. ccc. xv. *Ludovicus* Rex Franciæ cum exercitu in loco, qui *Curtrike* in Flandria dicitur, supra flumen *Lisæ*, satis prope oppidum ingreditur. In cujus adjutorium *Willelmus*

Co-

Comes Hannoniæ & Hollandiæ turba nobilissima versus Orientem eidem patriæ sociatur. Et sic nobilis Flandria inter tot pericula totque insidias constituta quid poterit agere? nisi solum divinæ pietatis auxilium implorare, quod & experientia miraculose factum esse ostenditur, nam Rex præfatus pluviarum habundantia recedere compellitur, sicut & quondam *Hannibal* Romam obsidens confusione imbrium urbem duabus vicibus deferere perhibetur. *Wilhelmus* vero Comes auditis rumoribus de recessu Regis, destructis in Flandria quibusdam villis, fluvio, qui dicitur *Scelth*, contiguus, sanus & incolumis propriæ terræ, partibus videlicet Hollandiæ, sociatur. Unde sicut in veteri testamento *Susanna* innocens per *Danielem* à seniorum traditione defenditur, sic & in præsentis regalis Flandria per Christum ab infestatione dictorum Principum liberatur. Eodem tempore quo & prædicta fiunt, videlicet circa mensem Augusti omnipotentis iustitia volens humanum genus corripere, nec non pro suis sceleribus quam plurimos castigare, famis tristitiam, famemque per omnes casus tam validam incepit mittere in terram, qua mundus corripitur, & etiam multi quodammodo divites affliguntur, pauperes vero quam plurimi per vias semitasque errantes, nec se famis miseria dirigentes locorum variis moriuntur.

Anno sequenti scilicet c15. ccc. xv. fuit tam valida hæc pestis, tamque amara, quod per eam omnis pietas, omnisque caritas negligitur, perpaucis elemosina tribuitur, quia licet pluribus copia panis largiendique possibilitas affuerit, divinæ tamen pietatis fiducia carentibus, quod ut nunc in pauperibus cernitur, magna diffidentia ipsorum corporibus proximis temporibus affirmatur. Nec solum inter ignotos hoc tempore deficit misericordia, sed etiam inter affines sanguineque contiguos omnis clementia omnisque sublevatio denegatur, quum nec parentes filiis, nec filii parentibus in hac necessitate maxima volunt assistere, ipsisque licet habundantes vitæ necessaria ministrare. Et ecce, quod magis est, conjuges divina ordinatione una caro existentes sibi invicem deficient, & inter eos victu parvi muneris thori fidelitas violatur. Fuit autem tantus horror tantaque necessitas præsentis agone, (1) quod pauper dum fame moritur, & in plateis jacere conspicitur, non mul-

(1) *Guillelmus de Nangis apud d'Achiery to. ii. Spicilleg. Hoc anno*
Dd dd 2

multo magis quam canis rabidus diversorum oculis reputatur. Fertur quoque veridicis, quod homines cujusdam villæ tanta hoc tempore famis penuria cohærent, ut ranis extractis paludibus, caninis quoque carnibus, vescerentur. Insuper, quod magis est veritate percipitur, pauperes quosdam ad abjecta pecorum cadavera procedere, & ibi more canum carnes crudas dentibus abstractas deglutire. Unde præsens maledictio non multum ab illa, quæ in Threnis legitur, distare dinoscitur, nisi quod hic manus mulierum filios non coxerunt. Interea divinæ pietatis clementia suæ benignitatis largitatem volens ostendere, eodem anno, eisdem locis humano generi tam clementer affuit, quod mensura filiginis xv. solidis Hollandicis comparata & amplius, totidem ejusdem monetæ denariis comparetur. In quo omnipotentis clementia ejusque potentia quam plurimum commendatur. Nec solum hac miseria hujusque tædio populus hoc triennio affligitur, sed etiam in fine hujus mortalitate pecorum aggravatur.

*Morte famis cocto fuit M. ter C. que bis octo.
Cum reliquis binis doluit pecorum nece finis.*

Eodem tempore hujus Ludovici Regis prædicti conjugi, Reginæ videlicet Franciæ, adulterii crimen imponitur. Cujus causa duobus vivis militibus, tanquam adulteris, pellis detrahitur, qui sic inaudito nec non tormentorum maximo moriuntur. Iste Ludovicus puerili ludo calefactus frigido vino tantum suscipit, quod febribus tangitur, & in proximo mortis venabulo declinatur. Post quem *Philippus* frater ejus regno suscipitur, & more debito Remensi præfule consecratur. Iste *Philippus* nigromanticum invenisse dicitur, patrisque ab eo statum pro tempore quæsisse, qui obmissis cælestibus ad infernorum tormenta conjurationibus dirigitur, quorum uno spirituum relatione face quæstionis miserrimus invenitur. Quo comperto circulus quidam incantationibus, ut mos est, construitur, cujus medio solus magister cum Principe reclinatur, ubi eodem magistro studente orationumque suarum vocabula proferente

anno fuit magna mortalitas hominum, & maxime pauperum, quorum multi famis inedia perierunt.

ferente statim in specie nuntiorum regalium visi sunt dæmones, quorum quidam tapetas, alii sedem auream in circuli confinio posuerunt, istos janitorum turba persequitur, quibus tam famulorum quam militum societas combinatur. Totaitaque familia procedente Dominique aduentum variis ex utroque stationibus nuntiante, ecce † quo quæritur omni ornatu & habitu, quo dum viveret affuit, qui fide prius posita se recipit, cuius aspectu filius ista procurans non modicum confunditur, qui per magistrum, ne membrum aliquod extra circulum porrigat, informatur, cui pater post horam locutus fuisse dicitur, & quare nichil ab eo quæreret intimasse. Qui tandem sopito timore de statu patris quæstionem subjicit; quem alter fore pessimum jam subjicit. Cui filius æquitatem iusta quoque ejus iudicia proposuisse legitur, & adhuc pro statu ejus, & cur sibi pessimus, quæsiuisset. Ad quem pater; *Fili, tria mihi abjectis ceteris fuerunt crimina, dum viverem, videlicet propter infestationem Cesaris, traditionem, & destructionem Templariorum. Quorum solo totus mundus iusto Dei deficeret, & in perpetuum apud inferos resideret.* Varia insuper habita inter eos collatione pater à filio manum petit porrigi, quod sibi cernitur denegari. Unde velut iratus pallium in faciem filii cum impetu iustulit, cuius aspersione ipsum, ut dicitur, inflammavit. Quo facto omnes maligni nituntur fugere, suisque tormentis miserum reportare. Quid autem in hac, modo nimia veritate, credendum sit, non didici. Scio tamen Regem istum usque ad mortem igne quodam absque remedio devorari. Hujus Willelmi Comitis tempore quidam perversissimus Rex Suaviæ tanta contra proprios fratres infestatione diaboli invidia pungitur, quod infra treugarum januas pacis quoque tempore uterque capitur, & heu captis omni mora postposita mortis perniciës procuratur.

Anno eodem scilicet cto. ccc. xvi. Guido Trajectensis Episcopus Willelmi Comitis Hollandiæ patruus de medio tollitur. Cujus sede Fredericus de Zeric tam clero quam populo sublimatur. Eodem anno obiit vir nobilis & elegans Willelmus de Brederode miles, filius piissimi Theodorici Domini ejusdem loci. Cujus memoria sit in pace.

*Hic si vixisset Dominus Brederode fuisset,
Sed non successit, quia patre manente recessit.*

Dd dd 3

Eodem

† Kloof-
ter-
schuyr.

Eodem anno nobilis Domina *Elyzabeth* apud Wioldrecht genita in Rainshurgh Abbatissa de medio tollitur, cujus probitas in ordinatione dormitorii & † regalis horrei demonstratur. Hujus loco quædam elegans Domina *Simonis de Teylinghe* militis filia, *Ada* nomine, à Conventu eligitur. Qua eodem anno mortua Domina quædam piissima etiam *Ada* nomine Domini *Henrici* Castellani in *Leyden* filia sublimatur. Hac etiam eodem anno deficiente Domina *Mabilia de Wassenæ* sede suscipitur, per quam claustralia hæcenus sapientis studio disponunt.

*Annis millenis ter centum sex quoque denis
Heu cano! Prælati tribus uno tegmine stratis
Quarum prima satis nitet ortu nobilitatis
Wioldrecht cognatis Teyling fovet altera gratis.
Ternaque præfatis Leydis orat urbe sciatis,
Quas tres virgo pia sibi servet pace Maria.*

Eodem anno vir venerabilis *Jacobus Zudenſis* Episcopus Comendator domus Sancti *Johannis* in Trajecto regalem aulam (1) apud *Harlem* fabricavit.

Anno cix. ccc. xvii. prædictus Zudenſis Episcopus eodem loco in *Harlem* decoratam ecclesiam ornato ambitu fabricari fecit, & in sequenti anno perficitur. Quo loco Deus summa virgine nec non præcurſore per militem piissimum *Theodericum* videlicet Dominum de *Brederode* oblatione calcis auri purissimi veneratur. Cujus memoria sit in pace.

Anno cix. ccc. xvii. erant in villis & in finibus quasi totius Christianitatis quædam *Beghinae* mulieres longo per præterita tempore habitum griseum cum salsis deferentes, sibi que magisterium & ordinem absque superioris confirmatione procurantes, quarum habitus & regulatio ut nunc per Dominum Papam

(1) In eodem hoc opido idem condidit testamentum suum Ann. 1331. secundum jus Romanum adhibitis septem testibus, viris discretis, Dominis *Hugone filio Monſonis* Priore monasterii *Egmondensis*, *Alexandro de Joubusum*, *Johanne de Denemarck* nepote Domini *Zudenſis*, *Gerardo Vrencke*, *Jacobo* Scriptore, *Gisfberto de Bergh*, & *Henrico de Aemſtel*, & pluribus aliis fide dignis.

Papam abjiciunt, sicut in septimo decretalium causis dilucide propositis continetur. Eodem anno miles piissimus *Theodoricus* de *Braderode* causa devotionis peregre proficiscens in reditu apud Franciam Remorum civitate videlicet moritur. Qui ibidem in Prædicatorum ecclesia sepelitur.

Quem suus Henricus sequitur pietatis amicus.

Anno c10. ccc. xix. *Bartoldus* Abbas Egmondensis de medio tollitur. Post quem vir piissimus, prudens, & nobilis, Dominus videlicet *Theodoricus* agnomine *Scrovel* dictus, ingenua Egmondensium prosapia genitus, pastoralis regimine sublimatur. Hic pater venerabilis statim post tempora suæ electionis ad Dominum *Fredericum* ipsius diocesanum causa benedictionis, prout debuit, versus Trajectum se dirigit. Quo Præsule causa cupiditatis & extorquendi percunctante, & Domini Abbatis petitionem ultra debitum prorogante, idem Dominus Abbas ad honestum virum, Dominum *Jacobum* videlicet Zudensem Episcopum dirigitur, à quo inspectis sui Conventus privilegiis non solum de facto sed juris ordine consecratur. Nam regalis Abbas canonice electus Domino Apostolico immediate subjectus ad diocesanum, ne videatur ipsum contemnere, pro benedictione habenda dicitur tendere. Qui si negaverit vel malitiose distulerit, potest talis Abbas à quocunque Præsule voverit, in nomine Domini consecrari.

Eodem anno videlicet xix. informatione diaboli, cujus invidia orbi terrarum mors immititur, infectio *Johannis* Papæ quibusdam Minorum ordinis proponitur, quorum ars nequissima nec non occultissima brevi carmine peroratur. Sciendum itaque, quod dicti Minores crucifixi imaginem auro gemmisque contextam pulcherrime fecerunt fieri, & illam suis fratribus Apostolico præsentari. Quæ per Dominum Papam benigne recipitur, & dictis recedentibus explicatur. Interea Papa suis astantibus Christi passione magna devotione compungitur, & ad pedum oscula dictæ imaginis incurvatur. Quod cum à sibi astante non patitur, & investigandi species requiritur, canis apponitur, ariesque jungitur. Qui mox summi Pontificis præsentia veneni potentia discerpuntur. Quod cum Dominus Papa sua gaudens evasione, sed fratrum dolens traditione cer-
neret,

neret, suosque consuleret, nuntii mittuntur, fratres requiruntur. Quorum quatuor fugientibus duo solum reperti loco imaginis adducuntur, & humiliati ad pedum oscula compelluntur. Quibus tactis, astantibus stupefactis, ut supra canis & aries, moriuntur. Et sic ad præsens pene Dominus Papa minoribus* ut quondam Fridericus. interficitur, qui utinam ut dictus divinæ pietatis gratia salvaretur.

— Infestatur eo prout hæc canit ille trophæo.

Deleta
reperi
aqua for-
ti, quæ
asterisco
notata
hic: haud
dubie ab
eo, qui
Mino-
rum plus
æquo
studio-
sior.

ea scit bene scribi.

Anno c10. ccc. xx. quidam casus inter præterita mirabilior gestis quoque nostri temporis rarior percipitur. quo regulæ afflictis afflictionem neganti, prout absque discussione ostenditur, quam plurimum derogatur. Omnes namque Imperatorii Codices omniaque Pontificum decreta super afflictos pia gestant viscera. Sed præsentis Domini Johannis Papæ decretum, quo mundo pauperrimi, leprosi videlicet, jubentur comburi, à cunctis per præterita legibus scriptisque Principalibus videtur nimium elongari. Est igitur inspicienda regula, qua dicitur, *Anima quæ peccavit ipsa morietur*, à qua nec pauper nec debilis excipi demonstratur. Dum ergo homines leprosi licet vere miserrimi paganorum muneribus subornati suis maledictionibus fontes & rivulos student inficere, & tali via totam Christianitatem destruere, dignum & justum est ipsos in foveam, quam fecerunt cadere, & morte gravissima, ignis videlicet incendio deperire. Quod & veraciter factum est; nam hoc tempore per patrias (1) omnes leprosi requiruntur, qui inventi omni mora postposita flammæ voragini committuntur. Eodem anno *Reynoldus* Comes Gelriæ probitatis actibus multisque vulneribus in juventute susceptis verbis & conversatione quodammodo

(1) Velut venefici. Prima vita Clementis V. apud Baluzium: Anno c10. ccc. xxi. Rege Franciæ in Pictavia existente extitit ei nuntiatum maleficium, propter quod in Aquitania omnes leprosi sunt combusti. Ipsi siquidem sunt confessi, quod fontes & puteos infecerant illo fine, ut omnes Christiani aut leprosi fierent, aut citius morerentur, intendentes per totam Franciam & Germaniam suum maleficium dilatare.

modo deficiens à proprio filio capitur, & contra voluntatem suam quasi vinctus villis & urbibus ad filii placitum detinetur.

Anno ciro. ccc. xxi. venerabilis pater Dominus *Henricus* Abbas cœnobii Sancti Pauli Trajectensis malens sibi utiliter proficere, quam inutiliter præesse, & intendere contemplationi, quam cotidianis causarum tædiis infestari, dignitatem resignando simplex monachus efficitur. Cujus loco vir piissimus etiam *Henricus* nomine confirmatur. Eodem anno, videlicet xxi. quidam fratres de ordine minorum Domino *Johanni* Papæ se objiunt quotidie ipsum publice prædicando, & ejus auctoritatem detestando. Quorum quindecim captivitate detenti & postea pariter colligati apud Lunellam incendiis applicantur. Eodem anno Sodomita quidam miserrimus juveni cuidam xvi. annorum commisceri percipitur, quorum uterque capitur, & convictus incendiis applicatur, quibus vetulus cito discerpitur, juvenis vero jam tertio appositus sanus & incolumis sublevatur, qui causa miraculi Papæ producit, à quo competenti beneficio commendatur.

Albia villa datur, qua res præsens generatur.

Eodem anno *Henricus* Dominus de *Brederode* nobili Dominae filiae videlicet Domini de *Fontaynes* matrimonio copulatur. Et quia, sicut beatus Paulus suum officium, sic Capellaniae meæ locum, *Brederode* videlicet, duxi attollere, & modis omnibus honorare, noveritis, quod primus ibidem Dominus, frater Domini de *Theylinge*, *Theodoricus Droßsaet* dicitur. Cui Domina *Alveradis* filia Domini de *Huufdune* conjugio sociatur. Istis *Wilhelmus* secundus ibidem Dominus gignitur, cui *Hildegondis* Domini de *Vorne* filia copulatur. Quibus tertius ibidem Dominus *Theodoricus* nomine nascitur, & super † Remis moritur, cui *Maria* Domini de *Lecke* filia conjugatur. Istis * præsens *Henricus* oritur, cujus sponsa *Elyzabeth* nominatur. Versus.

*Elyzabeth fatur, cui conjugio sociatur
Nobilis Henricus Dominus Brederode pudicus,
Hæc datur ornata virtutibus intitulata,
Sanguine majorum velut Augustisque supruu*

Tom. II.

E e e e

Hen-

† Jo. à
Leydis de
orig. &
reb. gest.
DD. de
Brederode
cap. 27.
Maria
uxor ejus
fato fun-
cta An-
no 1307.
ibid.

* cui
juncta
scilicet
filia Do-
mini de
*Fontay-
nes*. Jo.
à Leydis
ibid. cap.
29.

*Henricus fati Lucemburgh patre creati,
Quem dictæ fundo gradu genitrice secundo.*

Eodem anno in terminis Coloniae in vigilia Johannis Baptistæ maxima tempestas grandinis oritur. Cujus impetu per xvii. leucas fructus satis omnibus devastatur. Mulier etiam quædam sedens sub arbore eodem tempore horrore maximo suffocatur. Eodem anno.

*In Prothi festo vento ruit unda molesto,
Occidens multos hominas maris aggere fultos.*

Eodem anno.

*Festo cunctorum cecidit nix prima bonorum
Qua vult Emundus vento dator esse secundus.
Hac tempestate majore nivis simul à te
Turbo ventorum non sunt variata locorum;
Namque pedester equo delirat tramite cæco
Quem nego, discerni prout nivis arte moderni,
Per loca tendentes sunt ventosa nive flentes*

Eodem anno.

*Est Zepherinus nimio flatu peregrinus,
Quo nautis gentes pereunt maris aure sedentes.*

Eodem anno, fractis aggeribus apud villam, quæ dicitur *Nu-
wevaert*, aquis Rheni fluminis versus Hollandiam patet introi-
tus, quarum inundatione tota quasi Northollandia per totam
hyemem obruitur. Unde gens illo morantium multis doloribus
magnisque laboribus aggravatur. Eodem anno *Ludovicus* Comes
de Nivers *Roberti* Comitis Flandriæ senior jussu patris capi-
tur, & fere per annum captivus detinetur. Causa autem hu-
jus est: Quidam famulus veneno præparato ad destructionem
Comitis Flandriæ prædicti comprehensus capitur, & morte
miserabili condempnatur. Qui dum fateretur dixit se à Domino
Ludo-

Ludovico fore constrictum, vique ac minis ad hoc fuisse compulsum. Quod non est verisimile. Cum ipse pater erga filium suum semper extiterit piissimus, & nunc senex xc. annorum & amplius naturaliter diu vivere non deberet. Ipse etiam Ludovicus filius suus dives Comes de Nivers proximusque ac legitimus heres in Flandria extitit, hereditatem senis patris pacifice expectando. Hujus præfati Ludovici filius filiam Regis Franciæ Philippi in anno præterito duxerat uxorem. Quo matrimonio mediante de guerra diu habita inter Regem Franciæ & Comitem Flandriæ pax firma conditionibus appositis reformatur. Eodem tempore videlicet, quo aquarum inundatione tota quasi Northollandia obruitur,

*Lepra Francorum Rex deficit unus eorum,
Quorum tres binis quater annis mortua finis
Suscipiunt, gestis studii sociare potestis,
Qui prior istorum Rex summus in orbe malorum,
Quis cadit Henricus Cæsar, datur actor iniquus
Silvois venatur, quem ramus equo recitatur
Sternere, tractatur pede fesso, lectus amatur,
Læso scrutatur, pulcherrimus ante vocatur
Leproso similis, vindicta Dei tibi vilis,
Hic Rex successit, moritur, puer ultimus assis
Nunc dicti Regno, Karoli quem nomine signo.
Anno milleno ter centum bis quoque dæmo
Uno clauduntur humili quæ scripta leguntur.*

Anno c15. ccc. xx11. *Karolus Rex Francorum, tertius videlicet Philippi Regis filius, Philippo fratre lepra infecto, & ob hoc honore diadematis privato, in vigilia cathedrarum Principis Apostolorum Remis attollitur, & præfente Wilhelmo Comite cum multis tam Hannoniæ quam Hollandiæ nobilibus coronatur. Eodem tempore hyemalis tempestas validiore effervuit frigore aquas diebus plurimis constringendo. In quo gentibus terris aquis Rheni tectis, sicut supra dictum est, morantibus dolor nimius laborque continuus famis inedia generatur. Illi namque avium, pisciumque captura, quorum usu actumque*

vivebant, per præsens congelatis fœssis carentes, & domorum suarum trabibus insidentes modo mirabili cruciantur. Quorum pluribus molendini furnique officio carentibus avena granis integris cocta victus sumitur, & corpus longo tempore absque panis alteriusve cibi solatio prout potuit sustentatur. Et nota, quod in dictorum aggerum confractione & istarum aquarum inundatione, sicut veritate percipitur, viginti quinque homines occiduntur. Eodem tempore fuit festum beati Mathiæ in die cinerum, quod propter vigiliam instantia populi ad quintam feriam est translatum. Eodem tempore omnibus adhuc solidissime congelatis populi miseria nivibus prima die Martii cadentibus augmentatur, cui usque ad festum Sanctæ Gertrudis gelu gravissimum sociatur.

*Marthe tuis prendis nimium modo multa Kalendis,
At Idus certe sexto magis horror aperte
Nunc hyemis sævit, qui cum Gertrude quievit.
Post nive conflictus fit dum colitur Benedictus,
Cui quibus hic fatur lux proximior sociatur,
Qua tempestate majore nivis simul à te
Turbo ventorum non sunt variata locorum
Aprilis nono Kalen hic hyemis mala pono,
Cujus cras juste colitur tua nuntio Chryste.*

Nota insuper præscripta aquarum inundatione usque ad mensem Maji & amplius continuata infra limites Hollandiæ circa lxx. homines infinitis pecoribus defecisse. Quapropter *Willelmus* Comes contra quosdam Trajectenses summa vehementia provocatur. Eodem anno quædam annonæ extitit caristia, qua modius siliginis quatuor solidis & amplius comparatur. Eodem anno inter Regem Angliæ suosque Barones tumultus quidam oritur. Quo Rege prævalente totus pene sui Regni Conventus nobilium trucidatur. Ad cujus materiæ declarationem ortus ipsius & causa breviter enodatur. Notandum itaque quod *Eduardo* nobilissimo Rege Anglorum defuncto filius ejus Regno præficitur, à quo quidam Sodomæ vitio diffamatus, *Petrus de Causton* nomine, in Consiliarium recipitur. Qui ditatus cunctis præponitur, ejusque dictamine abjectis Principibus Regni nego-

negotia disponuntur. Quapropter omnibus pene nobilibus in dictum *Petrum* fomes invidiæ gignitur, quibus conspiratione facta apud *Lonnen* capitur, & subito Regis absentia decollatur. Quo quasi sopito Rex ut prius cuidam alteri scilicet *Hugoni Spensier* nomine speciali amicitia jungitur, nec non ditato plurimum despectis Baronibus privato ordine combinatur. Per istum ut nunc Anglia corrigitur, & quasi solo contra Magnatum imperia dispensatur. Quamobrem ut dicitur omnes fere nobiles Barones & milites neglecto Rege proprio Regi Scotiæ Anglorum scilicet contrario scriptis amicitia & consæderationis carmine obligantur. Interea Rex Angliæ hujus tumultum percipiens, & se ad bella disponens, cuidam Balivo suo nuntios destinat, ut collecta armatorum copia supradictos invaderet, ipse cum suis mora postposita in ejus auxilium properaret. Nobiles vero audito Regis ordine duabus turmis Anglorum umbilico declinantes pro Scotorum suffragio ad ipsorum confinium nituntur procedere, & à proprii Regis potentia declinare. Ordinato itaque exercitu nobilium Comes de Herenfort uni parti præficitur, altera vero Comiti de Lancastiel subjugatur. Quæ partes divisim tendentes circa quinque leucarum spatio disjunguntur. Cum igitur prima cohors summo mane pontem quandam transiret, & secunda circa meridiem sequi deberet, ecce supradictus Regis Balivus magno comitatu improvvisus isti jungitur probos interimens, vulgus ignobile in fugam conversum devius infestando. Cohors autem prima dicta ignorans & consodales expectans villa quadam recipitur, mensæ jungitur, & refectionis causa lectulis applicatur. Quo idem Balivus superveniens præfatam villam exercitu suo vallatam obsidet, omnes quasi ibidem nobiles capiens, captosque Regi adducens. Qui mox vel rotis attriti, vel gladiis decollati mortis gremio sociantur. Quorum numerus in Baronibus viginti uno in militibus centesimo describitur. Sed vulgus ignobile numero non artatur.

Eodem anno Dominus *Ludovicus* Comes de Nivers jussu patris, videlicet Comitis Flandriæ, ut supra, captus per eundem deliberatur, & eodem anno in Francia moritur. Eodem anno relatione Archidiaconi Trajectensis cuidam magni generis & fratri minorum ordinis pravitas hæretica objicitur. Cujus labe cunctis quasi provinciæ terminis infamatur. Ad quem unus inquisitor frater videlicet ordinis Prædicatorum dirigitur, &

quo forma juris servata convincitur, & Curiae praesentatur. Quo similiter in praesentia Cardinalium arguitur, & probatus contra ipsum denuo articulis condemnatur. Qui, ut moris est, potestatibus secularibus traditur, ut ipsis animadversio debita puniatur. Cui incendium ascribitur. Ad cujus locum ducitur, stipitque appositus flammis jungitur, sed earum medio quasi rore salvifico temperatoque balneo subportatur. Super quo inquisitor non modicum confunditur, qui reliquis astantibus stupendumque videntibus ammiratur. Praefatus itaque haereticus stipite tollitur, carceri traditur, donec transacta nocte dies crastina praesentatur. Qua lucescente nec non hora dictis congrua veniente idem inquisitor vehementi instantia summaque diligentia dictum postulat ut prius poenis dirigi, & flammarum incendiis alligari **, qui ut pridem palo jungitur, igni imponitur, sed nec pilis nec vestibus flammæ voracitas operatur. Unde stipiti subtractus, illæsus, & intactus ergastulo sociatur. Super quo dictus inquisitor cum ceteris verum multo præ ceteris tangitur, & suspiranti studio quid res acta velit innuere percunctatur. Hic itaque vir peritissimus talique negotio sagacissimus, sciens istum veraciter haereticum, incendiique poenis dignissimum, cogitat ista non posse fieri nisi arte daemonum nutu Dei. Quapropter die tertia juvenutis delicta repetens, & puram confessionem faciens altari jungitur, missa perficitur, quædam substantia pixidi imposita ejus gremio deportatur. Interea ad instantiam inquisitoris dictus haereticus carcere promitur, igni attrahitur, & stipiti jam tertio combinatur, qui ut prius flammis non tangitur, cute non læditur, nec quavis sui parte corporis infestatur. Cujus admiratione nec non stupenda ratione inquisitor præ ceteris dejicitur, qui prolata pixide veri numinis invocatione tali sono carminis elevatur: *O Deus piissime, o Christe clementissime, cujus corpus sanctissimum praesenti vasculo deferimus, fide integra cordis hospitio deportamus, pande tuam quæso pietatem, nostræque fidei veritatem, ut cur iste despectissimus, omni Catholico inimicus, igne non roditur, ostendatur. Nam si sua hæresi contra fidem prævaluerit, nec ipsum flammarum vorago involverit, necesse est orthodoxæ cultores deficere, Petrique naviculam, id est, sanctam matrem ecclesiam, despectorum fluctibus vacillare. Qua oratione suspiriis prolata lacrimisque finita, sicut fraxinus pice madida, pinusque sudans resina, iste maledictus,*

** Deest
forte de-
beat.

tus, uritur, & stipularum more leviori incendio devoratur. Cujus hora vox caliginoso aere percipitur, quæ utique dæmonibus traditur: *Majoris nostri præsentia te amplius non possumus defendere, nec tui custodia prævalere.*

Eodem anno ix. Kal. Julii aggere supra scripto vulnus antiquum ruptis cicatricibus dissolvitur, & majori quam pridem impetu aqua Rheni fluminis terræ superficies obumbratur. Cujus horrore non solum Trajectensium confinio luctus perpenditur, verum etiam quibusdam terminis Hollandiæ tædium triplicatur, nam satum destruitur, pecus arvo pellitur, & pro struendis aggeribus in *Suadeburghedam* & alibi expensæ laboribus effunduntur, nec dicere sufficit, quanto timore, quantoque periculo tota Northollandia infestatur. Nec mirum: quum si aqua prout potuit advehitur, & novis aggeribus non retunditur, omnis spes victualium tam jumentorum quam hominum deportatur, & sic permissione divina Hollandiæ terminis, ut nunc, caristia annonæ, nec non aquarum inundatione, duplici velut contritione impetitur, ut si forte quis pascuis pinguibus residens prima non læditur, saltem secunda destructis seminibus optatissime graminibus impugnetur. Nota insuper, quod quidam clericus ad majorum præsentiam evocatus super vaticinio dictæ fractionis impetitur, nec non ut incorrigibilis infestatur, qui ipsorum constitutus præsentia, modicum curans de potentia, constanter asseruit se dixisse, nec non ad præsens dicere, aggerem die assignato debere destrui, nec illius destructionem per mortalis consilium impediri. Quum igitur præfati potentes dictum non viderent deficere, sed in suæ assertionis proposito immobiliter permanere, minis, quibus inceperant, postpositis, blandisque apposis, vultus remittitur, causaque petitur, quæ per Deum taliter explicatur. *Sunt utique tres maligni spiritus sive dæmones dictis aggeribus insidentes, quorum binis Dei permissione agger impellitur, per unum vero ne subruat impeditur. Cum ergo major auctoritas minori præponitur, & minor majoribus dejicitur, quod duobus trahitur, invito tertio procuratur.* Cujus assertio rei eventu ostenditur, nam die per eundem prædicto aquis Rheni fluminis fundus præscripti aggeris inclinatur. Fuit autem tanta præsens inundatio, quod vix eodem navigio, quo versus Trajectum à terminis Colonix ducuntur, Trajectensium cellariis reponuntur. Quibus exhaustis naves lagena vacua rivalis infe-

inferuntur, quod etiam cujusdam fratris nostri testimonio perpenditur, qui præfato loco infra cellarii habitacula de dolio ad dolum navigio trahitur, ut vini sapore ejusque specie imbuetur. Eodem anno fructuum maturatio in tantum tardaverat, ut ceraforum species, quæ humano generi in Baptistæ nativitate haberi consueverat, in festo Laurentii majori copia præsentetur. Cujus simile de reliquis fructibus secundum tempora perhibetur.

(1) Eodem anno Augusti Kal. XIII. *Fredericus* Trajectensis Episcopus sedi minus utilis de medio tollitur. Cujus Capitulum electionem faciens variatur. Majori enim & saniori parte Dominus *Jacobus* de *Otshorne* Decanus ecclesiæ majoris eligitur, minori vero *Zudensis* Episcopus, qui & ipse *Jacobus*, postulatur. Quo deficiente & reliquo prævalente, *Willelmus* Comes Hollandiæ, qui intererat, & *Zudensis* partem pro posse suo faverat, in majorem Præpositum iræ vehementia accenditur. Cujus causa ejusdem Præpositi habitaculum incenditur, & in ecclesiæ præjudicium per ministeriales proprios devastatur. Eodem anno *Jacobus* de *Otshorne* supra in Trajectensem Episcopum electus, & confirmatus, sed minime consecratus

XII. Kal.

(1) Nec cordatus, nec strenuus. Si Comitissæ Hollandiæ non adesset auctoritas, ausus vix quicquam, quod alicujus momenti. Unde & vivo videntique custodes appositæ, ut nec ipse id diffiteretur in charta Harlemi data Ann. 1326. Ejusdem charta Ann. 1321. Nos *Fredericus* Dei gratia tenore presentium publice protestamur, quod cum spectabilis vir consanguineus noster dilectus *Willelmus* Comes *Hannoniæ*, *Hollandiæ*, *Zelandiæ*, ac Dominus *Frisiæ*, nostris in hoc petitionibus annuens prudentem virum & legalem Dnm *Gerardum* de *Raepborst* militem ipsius Dni Comitissæ ad nostrum consiliarium nobis specialiter adjunxerit pro consilio & auxilio vice ejusdem Dni Comitissæ nobis per eundem militem impendendis in his, quæ nobis & terræ nostræ ad præsens incumbunt, & contingunt, vel incumbunt tempore succedente, nos eundem militem sic assumpsimus, quod eidem ad castra & munitiones nostras pro nostris agendis negotiis liber patebit ingressus & egressus, & quodcumque idem D. *Gerardus* una cum aliis nostris consiliariis super dispositione Officiorum, theloneariorum, ac cotidiane nostræ familiæ, ac aliis incumbentibus, habito super hoc nobiscum tractatu decreverit consulendum, illud ratum habere promittimus, & mediante dicti Dni Comitissæ auxilio perducere ad effectum, fraude & dolo penitus profigatis. Harum testimonio literarum sigilli nostri robore munitarum. Datum anno Domini M. CCC. vicesimo primo in vigilia beatorum *Jacobi* & *Philippi* Apostolorum.

XII. Kal. Octobris beati Mathei videlicet vigilia hujus mundi spatio tollitur. Cujus sede vir prudens & nobilis *Johannes* nomine, Domini de *Bronchorst* frater legitimus, & Sancti Salvatoris Præpositus sublimatur.

Eodem anno multis imprægnata temporibus, variisque protelata rancoribus partum student exuere, & maledictioni proxima generare. Mundi enim majores vero Regi ad oculum servientes, & juris ordine pro justitia contra inimicos ecclesiæ eodem spiritu procedentes, Reges videlicet post nobilissimi Imperatoris mortem Regnum Alemanniæ sub discordia occupantes, & hætenus, quis ipsorum prævalere poterat, dimicantes, ut nunc convocatis amicorum suffragiis quasi finali bello satagunt discutere, ad quem solum per victoriam deberet ejusdem Regni dominium pertinere. Tempus itaque mense Octobri præfigitur, locus *Argentina* vicinus deligitur, ad quem, prout conditum fuerat, convenitur. Interea Boemiæ Rex *Johannes* filius quondam *Henrici* Imperatoris *Lucemburgensis* veniens partibus *Ludovico* Bavariæ multis nobilibus affuit. In quorum etiam suffragium præfati Domina Boemiæ scilicet Regina magnam militiam convenientissime destinavit. Quo Rex Boemiæ majoris quasi potentia exercitum studet disponere, quod *Ludovici* societas non valuit aliquatenus sustinere. Unde fere inter ipsos briga oritur, quæ tamen prudentum studio subtiliter declinatur. Cum igitur sopita discordia ad locum certaminis concorditer tenderent, & hostem suum Ducem videlicet *Austriæ* invaderent, (1) Dux ipse licet paganorum nec non Ungarorum adjutorio majori habundaret populo, more tamen timentium montibus & rivulo includitur, veraque semita curribus, ceteris quoque offendiculis, præpeditur. Quod dum audacissimo Boemorum Rege eodem bello vulnerato percipitur, nova semita montium cacumine sternitur. Quo laborio-

(1) Guilielm. de Nangis ad Ann. 1123. apud d'Achery to. 11. Spicil. Dux vero *Austriæ* conduxerat secum maximam multitudinem *Sarracenorum* & *Barbarorum*, quos in prima fronte belli posuit, Duce eorum fratre suo *Henrico*. Contra quos ex parte *Bavari* Rex *Boemiæ* primum bellum habuit; post diuturnum vero conflictum *Sarracenis* & *Barbaris* interfectis, capto *Henrico* fratre Ducis *Austriæ* cum multis aliis, cessit Regi *Boemiæ* victoria gloriosa &c.

Tom. II.

F f ff

riofissimo nec non periculofissimo itinere contra Ducem inventus, qui etiam à facie per *Ludovicum* Bavariae totis viribus infestatur. Duce vero Ungarorum sagittariis habundante, & illo magis adversarios impugnante sagittis quasi omne Regum pecus occiditur. Quibus tamen post longa certamina victoribus Dux ipse multis suorum nobilibus nec non fratre proprio captivator. Rex quoque quidam gentilius, qui Ducis parti aderat, turba innumerabili tam suorum, quam Ungarorum, mortis gremio sociatur. Præterea Dux in præsentia Regis Boemiae armis exiit, nec vestis propria, qua se reinducat haberetur, Rex nobilissimus meliora sibi indumenta jubet porrigi, & Duci ut induat præsentari. Ad quem Dux: *Non decet captum & humilem ornamentis refici, sed ejus pudibunda tali habitu occultari. Absit me captum varium induere, aut ornamenta regalia postulare.* Dux insuper *Ludovico* Bavariae nimium confusus, & mortis timore plurimum disturbatus regalem vultum piissimi *Johannis* studet inspicere, & ejus suffragium contra *Ludovici* impetum postulare. Cui Rex: *vestrae perditionis concilio interesse non quaerimus, quod utique si per alios factum percipimus, omnium nostrorum conamine resistemus.* Sic itaque discordia pro divite Alemannorum Regno multis temporibus habita ad præsens remittitur, in quo solus Bavariae *Ludovicus* miles videlicet decen-
tissimus Christi misericordia sublimatur.

(1) *Præfata lite loquimur pluralia rite,
Qua poterant cerni Reges virtute quaterni,*

Quo-

(1) Aliud Stero Althensis, quo res clarius illustratur, habet earmen hujusmodi ad Ann. 1322.

*Annis ter denis, minus octo, mille trecentis
Actis Ludovicus vincit, capitur Fredericus,
Ante diem festum Michaelis quod scio gestum
Anno milleno ter c. bis x. que secundo,
Quando Wenzlai clerus canit ac Adonai
Tunc Rex Ludovicus conflixit cum Frederico,
Quem captivavit, Australes & superavit,
Atque Ducem dictum grandi certamine victum
In Trusnit duxit, ubi longo tempore luxit.
Sed locus hæc acta prope quem sunt omnia facta
Muldorf est dictus, ubi flumen circuit Enus.*

*Quorum gentilis fuit unus, quem quasi vllis
 Advocat Australis Dux, iste magis specialis
 Est interfectis Ducis ordine, das bona rectis
 Atque piis Domine, qui summa colis sine fine.*

Eodem anno thesaurus ecce, fons videlicet gratiæ sanctorum
 martyrum scaturiens ubertate à Domino Papa recluditur, quo
 per mundi climata plebs fidelium variis donorum rivulis irri-
 gatur. Statuto enim per ecclesias trunco dantibus elemosinam
 salus promittitur, quorum tenore scripta Papalia multis indul-
 gentiarum remediis imprægnantur. Cujus petitionis causam
 vel verius extorsionis occasionem duxi pandere, & breviori
 quo possum ordine propalare. Noveritis itaque, ut supra cer-
 nitur, *Henricum* bonæ memoriæ Imperatorem à *Roberto* Cyciliæ
 sibi que adhærentibus infestationes varias usque ad mortis tem-
 pora pertulisse. Quo quidem sublato pars sua, Ghibelinus
 videlicet electis sibi Capitaneis nexili fœdere contrahitur, quo
 contra *Robertum* bellis variis palma victoriæ decoratur. Unde
Robertus videns suos deficere, & adversarios Teuthonico-
 rum audacia, qui ipsis aderant, prævalere, consilio proponit
 extendere, quod viribus aut gladio non poterat optinere. Ipse
 itaque Domino Papæ sibi specialissimo jungitur, cujus instan-
 tia quod Gibelino agitur, populo attrahitur, & totum in ec-
 clesiæ præjudicium fieri prædicatur. Unde Ghibelinus mandatis
 & monitis Papalibus impellitur, qui tamen hætenus precibus
 & dissimulatione subtrahitur, sed ut nunc excedente materia
 excommunicationis & dampnationis sententia provocatur. Sed
 præfato cum suis excommunicationis sententiam modicum cu-
 rantibus, & sua Imperiali auctoritate defendentibus Domi-
 nus Papa nititur procedere, & verbum gladio confirmare. Un-
 de præfatum casum scriptis suis per totum orbem fidelibus an-
 nuntiat, horum petens auxilium, cum proprium deficiat, cunc-
 tis illo venientibus & contra Ghibelinum in persona propria
 per annum bellantibus, vel bellantes suo munere sustentanti-
 tibus, easdem promittens indulgentias, quæ ad terram sanc-
 tam tendentibus conferuntur, quas etiam indulgentias juxta
 devotionis affectum & subsidii quantitatem per truncum pau-
 peres consequuntur. Hac itaque occasione audeo dicere, non
 Christi, sed *Roberti* gratia truncus in ecclesia statuitur, ipsique
 indul.

indulgentia per biennium construitur, ut fidelium elemosinis ad manus *Roberti* de trunco venientibus, & multiplicatis per ipsum stipendio pugnatoribus pars sua Ghelfus videlicet tollatur, Ghibelinus omni jure melior destruat. Ecce casum mirabilem omni quasi justitia dissidentem. Quid est enim fidelium elemosinis credentes destruere, & in crucis cultores crucis ignominiam vindicare, quorum superficies errore & impietate cernitur habundare. Unde

Huic sua dans trunco Sathanæ detur precor unco.

Abfit, debemus enim credere Domino Papæ in omnibus adesse justitiam, sicut eidem in ligando atque solvendo inesse credimus potestatem, sperantes, ut cum ab ejus majestate sententia funditur, quod eadem omni maturitate pietatis & sanctitatis studio reguletur. Debent igitur ad Papæ instantiam præsentis trunco fidelium dona tribui. Videat ipse, quibus usibus post collecta permiserit erogari. Non enim decet Papale judicium credentibus contumaciter discuti, sed illud velut æquissimum à cunctis humiliter venerari. Nam sicut scrutator majestatis à gloria opprimitur, sic & Papalis potestatis detractor per secula confunditur. Unde

Non veniant unco Sathanæ dantes sua trunco,

Amen. Eodem anno Regnum Armeniæ viribus paganorum impetitur, & totum eorum potestati subditum tribus tamen exceptis civitatibus devastatur.

Anno Domini c10. ccc. xxiii. hyems fortissima, ventis & nivibus varia, indefesso gelu protenditur, & inter fratres Apostolos continua quasi glacie commendatur:

*Non habet Agnetis festo nix ulla quietis,
Turbine ventorum delirat iter populorum.
Frigus Paulinum nimis hic vexat peregrinum,
Majus enim Phœbus dare vix valet octo diebus,
Vix ait hic testis tibi virgo Scolastica festis,
Quis furor horrescit, quibus æquivalens homo nescit,*

Trans-

*Transactis sociæ data jungas namque Mathiæ
Festa quasi more simili tenduntve furore.*

Eodem anno nobilibus pro virium suarum ostensione laborantibus, & in crastino Agathæ apud *Compendium* Franciæ causa tyrocinii concurrentibus, ecce Regis Armeniæ solempnes nuntii affuerunt, qui sui Domini lamentationes, & ejus Regni per paganos depopulationes verbis & scriptis lacrimabiliter ostenderunt. Cujus præcipue causa tyrocinii stultitia obmittitur, cunctis studentibus quo consilio vel ordine præfati Regis patriæ succurratur. Habita itaque hujus negotii collatione varia prædictis Nuntiis in Domini sui auxilium & in ejus terræ defensionem solum decem millia hominum petuntur, qui ipsis à quatuor Principibus Rege videlicet Boemiæ, Franciæ, Duce Brabantæ, & *Willelmo* Comite Hollandiæ promittuntur. Et nota quod Franciæ *Karolus* pro fidelium subsidio requisitus habito consilio breviter respondebat, quod in Regno novitius, & pro bello necessariis immunitus nummos aut alia pro majori transitu congrua non habebat. Insuper quodam venerabili Parisius studente & præfatos Nuntios cum ministris Papalibus in-tuente nobis transcribitur, quod præsentibus annotatur. Scripserat itaque Dominus Papa Regi Franciæ & Principibus pro subsidio Christianitatis, adjiciens inter cetera, qualiter Rex Morrocorum Hispaniam & terram sibi convicinam cum decem & octo millibus militum horribiliter invaserat, & omnes illius patriæ populos confundebat. Quod cum à quodam ibidem Episcopo percipitur, studiosè sagacique ingenio discutitur, quod licet terram bonaque defereret, manus tamen inimicorum evadere non posset. Unde idem Episcopus fecit quod potuit, & circa trecentos milites congregavit, qui se sponte cum præfato pro Christi nomine obtulerunt martyrio, auxilio Sancti Jacobi ejusdem scilicet terræ patroni devotissime invocato. Bello itaque ingruente, & Sancto Jacobo visibiliter apparente dictus paganorum Rex cum XVII. millibus militum occiditur, Episcopus vero cum suis quasi omnibus sanus & incolumis observatur. Est etiam rumor & mentio, & cunctorum fidelium optio, quod ejusdem Regis germanus hujus causa miraculi fidem suscipiet Jesu Christi. Ut autem supradicti tumultus præfatio, Regisque præscripti, qui Christianus fuerat, apostatio attendatur, sequentis tenor carminis audiatur. Noveritis itaque Morrocorum Regis patriam

F f f f 3

Regno

Regno Hispaniæ convicinam, eundemque Marrocorum Regem subditum Regi Hispaniæ, ejusque tributarium extitisse. Cujus tributi pensio pro subjectionis titulo tribus pilis quolibet anno solvitur, qui mento Regis barba videlicet sustolluntur. Rex autem Hispaniæ quibusdam temporibus inimicorum impetu provocatus bellis utique multis deficeret, si Marrocorum Regis probitas fato Hispaniæ in suis necessitatibus non astaret. Quapropter recitata pilorum pensio XVIII. annis non petitur, & quasi neglecta seu indulta mentione qualibet elongatur. Interea sæpèdicto Hispaniæ contra inimicos prævalente, & aliquorum suffragio tranquillitatis tempora non curante dictus Marrocorum super tributo æmulorum informatione requiritur, hujusque causa ad Hispaniæ Regis præsentiam evocatur. Cujus orationis obsecratio diversique servitii propositio astantium invidia non admittitur. Unde sibi pro restantiis major quasi barbæ cæsaries depilatur. Hac itaque confusione dictus Marrocorum Rex superscripto Hispaniæ opponitur, paganis jungitur, quorum placencia veræ norma fidei denegatur; & quia semper species multiplicatione individui sunt gaudentes, turba gentilium hujus quodammodo apostatatione reficitur, & ejus mandato armis & gladio præparatur, quorum impetu plebs fidelium dictorum confinis commorantium hætenus confunditur, quæ ut nunc Christi misericordia Sanctique Jacobi, ut dictum est, præsentia liberatur.

Eodem anno *Johannes* Papa scripturarum auctoritate beatissimus Præsul, & Pontifex totius Christianitatis deviare quam plurimum cernitur, dum Christianis magis offenditur, quam paganis. Ipse enim Regis Armeniæ lamentationi, ejusdemque per gentiles depopulationi modicum curat assistere, in quo tamen posset inimicorum Christi superbiam declinare, sed quorundam informatione licet non veræ fidei ordinatione mentis studio vertitur, & armis invidiæ patriæ credentium sociatur, aciemque gladii, quam inimicis debebat ostendere, propriis studet filiis applicare. Unde & sibi eadem mens quam & pagano esse ostenditur, dum per utrumque populus fidelium infestatur. Nam sicut Regnum Hispaniæ per gentiles confunditur, sic & quodammodo per Papam terra Lombardiæ, quibusdam incolis Ghibelinis videlicet condemnatis. Sed eisdem Ghibelinis verbis Apostolicis, id est, sententia excommunica-

TROCIS

tionis modicum curantibus, & sua Imperiali auctoritate defendentibus, Dominus Papa datur procedere, & verbum gladio confirmare. Unde cujusdam Cardinalis praelatione triginta millia bellatorum procurare traditur, quibus ut nunc Ghibelini societas infestatur. Sed sicut supra Morrocorum exercitus Sancti Jacobi miraculo confunditur, sic & ad præsens summi turba Pontificis divinæ pietatis auxilio declinatur; nam turbis bello concurrentibus, & Ghibelinis Teuthonicorum audacia prævalentibus, præfati Cardinalis potentia ter dena videlicet servans millia tota quasi dispergitur, & mortis imperio subjungatur. Sæpe dictus vero Cardinalis ductor scilicet exercitus capitur, qui per tempora multorum testimonio Ghibelinorum vinculis detinetur. Sic itaque Dominus Papa contra fideles deficiens tot minus justè suorum perdit millia, quorum parte tertia contra gentiles poterat proficere, & crucis ignominiam vindicare.

Eodem anno Evangelii auctoritas, qua malus male perditur, & mensuranti eadem mensura tribuitur traditione fratris *Bernardi*, traditoris videlicet pessimi, commendatur. Ille *Bernardus*, quo quondam Imperator dulcissimus veneni tabe infectus legitur, hora præsentium captus occiditur, quibus vel qualiter audiatur. Noveritis itaque fratrem *Bernardum* post suæ maledictionis potionem urbem sibi magis placabilem eligere, in qua proposuit vitæ terminum delectatione qualibet exspectare. Hac autem civitate tres Burgenses rebus & potentia majores eliguntur, qui dicti fratris provisioni & custodiæ deputantur, & hac forma, ut quicquid *Bernardus* pro suo corpore peteret, vellet, aut præciperet, hoc dictorum quilibet omni mentis conamine procuraret. Interea præfato traditore delectationibus pullulante, & omni carnis dulcedine se regente, quidam Ghibelinorum Principes pietatem nobilissimi Cæsaris recolentes, ejusque interitu suspiriis habundantes, nequissimi traditoris rumores student inquirere, hujusque stipendio laborare. Percipientes igitur ejus, ut dictum est, in quadam urbe residentiam, per tresque ipsius specialiter custodiam, varia donorum largitione nituntur proficere, & dictos tres ad prodicionem pessimi subornare, quod factum per singula cernitur, si tenor sequentium attendatur. Prodicionis itaque tempus præfigitur,

** Leg.
præsen-
tia.

figitur, locus eligitur, ad quem deductionis causa dictus traditor extra villam custodibus deducetur, quo tempore Ghibellinorum fidelitas turbis armatorum variis in suburbio latitare traditur, quibus maledictus exiens capitur, & majorum ** præsentia summa deductionis lætitia præsentatur. Quorum intuitu & allocutione multum confunditur, sed præcipue mortis confusio disturbatur. Interea Ovidii regula, qua fallentes fallere præcipitur, dictis Principibus proceditur, dum traditori vita promittitur, si maledictionis causam & occasionem velit pandere, & nequissimi processus ordinem explicare. Dicunt itaque Principes Imperatori mortuo fidelitatis studio adhærentes: *Frater Bernarde, non turbetur cor vestrum, neque formidet, quum vestræ mortis infestatio à nobis non quæritur, sed solum, ut tenor & species, quibus Imperator perit, ostendatur.* Quo audito dictus traditor præsentia diversorum mirabilia, nec non ordine proprio horribilia studet promere, & dictorum singula tam scripturarum quam sigillorum testimoniis affirmare, addens inter cetera, qualiter fratres sui ordinis favore summi Pontificis, nec non *Roberti* Siciliae piissimum Imperatorem quærebant perdere, ipsumque renitentem ad hoc diebus plurimis septem prudentioribus informare, qui tandem munerum datione donorumque promissione flectitur, quorum numerus non habetur. Fuit autem tam multiplex tamque varia per Prædicatorum claustra aureorum ad usum traditoris collectio, & singulorum promittentium per sigilla promissio, quod ille, per quem sub numero ponitur, mendax cunctis auditoribus diceretur. Et nota, si mendicantes & ad oculum indigentes tot & tanta possunt tribuere, quantis crumena divitum poterit redundare. Hic autem traditor dictorum singula non solum verbis nititur pandere, sed etiam scripturarum testimoniis & sigillorum ostensionibus propalare. Qui post omnia pelle rasorii exuitur, & morte turpissima condemnatur.

*Quæ tibi Bernarde modo gloria? quis tibi fructus?
Gestis quis luctus est orbi? mens pia tarde
Christum pulsabit bene, pro talive rogabit.
Aut hunc confundi Juda veniat prece mundi,*

Cujus

*Cujus mactatur per eum caput, unde creatur.
Dulcoris vena datur heu gestare venena,
Horum latores morveant tibi Cbriste furores.*

Et nota quod in præcedenti, ubi de Cæsaris morte agitur, ejus interitus quatuor Principibus applicatur, hic autem non ipsis sed fratribus. Quorum utrumque si rite perpenditur veritatis ordine commendatur. Quandoque enim non solum propinquo agente res fieri dicitur, sed etiam per illum licet remotum, cujus mandato vel spiritu procuratur. Nam sicut prudente scribitur, causa causæ & causa causati eadem essentia diriguntur. Cum itaque *Bernardus* dictis supra Principibus ad maledicta prece vel pretio trahatur, vel ipse instinctu diaboli fermento cordis proprii ob promerendam dictorum Principum amicitiam ad iniqua ducatur, non solum ipso piissimus Cæsar occiditur, sed etiam illis, quorum favore, jussu, vel munere mors dictatur. Sic igitur ut supra Cæsar potentissimus Principum consilio proditur, qui & hic *Bernardi* complicitibus veneni flumine suffocatur. Et quum scripturarum testimonio agentes ipsisque consentientes pœna simili sunt plectendi, hujus auctores singulos quamvis etiam remotos cum traditore proximo precor affici, & carnis ordine declinari, Amen.

Eodem anno pater venerabilis, omnique dignitate præclarus *Johannes* scilicet Trajectensis Electus à quodam Brabantino, etiam *Johanne*, Domini de *Dieft* videlicet fratre, impetitur, & ut sibi cedat scriptis Papalibus infestatur. Cujus seriem à principio breviori quam possum studio præsentibus annotabo. Noveritis itaque, ut supra, quod *Frederico* Trajectensi mortuo, & *Jacobo* de *Otsborne* post Domini *Zudensis* cassationem sollempniter sublimato, quod idem Dominus *Zudensis* Trajectensem sedem larga manu ambiens, sed spei anchoram à Capitulo trahens diversorum, ut dicitur, studia concipit, & finaliter illam, quæ sequitur, viam quærit. Hic itaque videns *Jacobum* de *Otsborne* corpore debilem, & infirmitatibus afflictum, missis versus Curiam nuntiis, quodam ibidem sibi speciali procurat, & scienter impetrat primam Trajectensis sedis vacaturæ collationem ejusdem Capitulo subtrahi, & Cameræ summi Pontificis reservari, sperans videlicet hac via proficere, &

Tom. I.

G g g g

eandem

eandem sedem Apostolici collatione quorundam suffragio procurare. Interea *Jacobo de Otsborne* breviter inclinato, & omni juris ordine per Sancti Martini Capitulum observato *Johannes de Bronghorst* inscius & absens eligitur, qui veniens confirmatur. Quo tempore Dominus *Zudensis* carnem brachium suum ponens, & magis in *Willelmum* Comitem quam in Deum fiduciam habens versus Hannoniam nititur tendere, & ibidem *Willelmo* Comiti adventus sui negotia denudare, à quo breviter confunditur, dum prævenerat ab alio declaratur. *Willelmus* enim Comes pro suprascripto Brabantino, Cameracensi videlicet Præposito, jam preces suas *Roberto* Siciliæ direxerat, quæ eas suis additis Apostolico præsentabat. Quo audito Dominus *Zudensis* terrena ambiens, fugitiva sequens, benedictionem hereditare cupiens, contristatus minor redire cernitur quam exire. Hic itaque Præpositus Trajectensis sedis collationem à Domino Papa consequitur, qui tamen à procuratore Trajectensis Electi apud Curiam diebus plurimis infestatur. Sed eodem Brabantino Principum afflatu, scilicet Brantiæ, Hollandiæ, & Gelriæ, qui omnes in † alium conspiraverant, prævalente, & ipso ut nunc instrumentis Papalibus comparente, *Johannes de Bronghorst* se cernens gravari, & contra juris ordinem infestari, ipse facto appellans prima Martii ebdomada in propria persona versus Curiam dirigitur, per quam adversarius, ut sibi illo compareat, evocatur.

† Illum
Vid. Be-
k1 b.

Eodem anno diversorum studens carmine dignum duxi tangere, qualiter quidam sanguine nobilis, morum vero tramite bestialis, *Zuederi* videlicet de *Montforde* filius, contra quartum decalogi præceptum proprios parentes persequitur, horumque naufragio gratulatur. Raptor enim iste juvenis Domini de *Uelstein* filiæ sociatus socii adjutorio nititur procedere, & noctis conticinio muros patris scalis appositis vi intrare, dormientesque vetulos infestatione qualibet excitare.

*Pro sibi congestis mihi præfacto furor est is,
Vexatur plenus, qui pace maneret egenus.
Est miser ergo nimis, quem nummis subtrabo primis,
Cum sibi præsentis fore nescit pax ve sequenti.*

(1) Hujus

Hujus itaque carminis detestatione processus Domicelli Gelriae exceditur. Nam ibi solus (1) pater, hic vero uterque parens captivorum vinculis in domo propria detinetur, quorum utrique, quod hac hora patribus agitur, pati suo tempore filiis concedatur, ut per hoc Evangelica veritas commendari poterit, qua legitur, quod mensuranti eadem mensura, qua dederit, tribuetur. Notandum secundum prudentem, quod sicut caro cibus & potu pascitur, ita & anima piis actibus devotisque orationibus impinguatur. Si vero corpus in animae præjudicium ejusque despectionem turpis inferitur, vanisque cogitationibus inficitur, illud vel in præsentis Christi misericordia, pœnitentiæ medicina & confusione quadam detergitur, vel perhorrendo judicio dampnationi perpetuæ reservatur.

Cur data sint ista sciri peto mente venusta.

Notandum itaque quod eodem anno in Paschali ebdomada quibusdam nostris monachis causa hospitum tripudiis & coreis intenditur, quod divinæ pietatis judicio apertissime vindicatur. Eadem enim ebdomada inter quosdam monachos & quendam laicum ab eis verberatum dissensio magna oritur, cujus utique causa tota quasi patria duro nostrorum scandalo commovetur.

Eodem anno *Johanne de Bronghorst* Trajectensi videlicet Electedo apud Curiam existente, & sui juris discussionem Papali judicio præstolante *Johannes de Dieft* adversarii reditum nolens attendere, auctoritate popularium nititur procedere, & præcepto *Willelmi* Comitis licet absentis maximam tam Hollandiæ quam Brabantiae multitudinem congregare, quorum societas apud castrum *Yselstein* sexta quadam feria colligitur, ut ab inde proxima dominica singulorum ordinatione versus Trajectensium moenia procedatur. O Trajectensium universitas, quæ *Johannis*

(1) Reynoldus Comes Gelriæ, quem filius ejusdem nominis non satis justo prætextu, quod scilicet mentis non esset compos, in vinculis habuit annos octo; vita tandem concessit anno c. 10. ccc. xxvi. Filius primus Dux Gelriæ. Ducem fecit ad instantiam Regis Angliæ Ludovicus Bavarus Imperator. Jo. à Leidis lib. 27. hist. cap. 22.

Gg gg 2

nis de *Bronghorst* creationem summo desiderio collaudabas, cuique tam clero quam populo fidei assertionem promissisti assistere, & suggestionem qualibet subvenire! Ne quæso, qui ut nunc tuis oculis, subtrahitur, cordis tui lumine subtrahatur, sed consuetæ fidelitatis officio studeas præsentem portas claudere, & absenti dum fors poposcerit aperire. Quod utique fieret, si præsentem spiritus *Willelmi* Comitis non adesset. Cujus auctoritate, sicut dicitur, tali porta magis panditur quam populi. Sunt enim ibidem majores, divinorum testimonia invocantes, qui malent canonis sententiam summique Pontificis offensionem incurrere, quam absente neglecto præsentem suscipere, si *Willelmus* Comes se subtraheret, & partem alterius non foveret. Hujus itaque mandato apud *Tselsstein*, sicut tactum est, populus colligitur, quo *Johannes* de *Diest* manu armata, turbaque prævalida, xv. Kal. Maji villæ Trajectensi præsentatur. Quorum turba quidam probus & nobilis impulsu equi in navem salientis submergitur, cujus morte tota quasi præsens collegio conturbatur. Venienti itaque *Johanni* de *Diest* armis depolitis porta panditur, sedes Episcopalis ostenditur, in qua sollempnitate præcipua collocatur. Cujus largitate detractorum invidia læditur, dum ejus donis ac vestibus turba quasi melior insignitur. Et quam æterni numinis furore quandoque ignis aut aeris infestatione panditur, utrum affectus humani cupiditatis aut impietatis ordine dirigantur, dicti *Johannis* promotio ejusdemque per Trajectenses admissio sinistra suspicione tangitur, dum fata Trajectensis villula eadem post dicti receptionem ebdomada novis incendii tempestatibus inquinatur. Cujus horrore non solum laicorum domicilia, verum etiam quædam pueliarum, albarum videlicet dominarum, habitacula devastantur.

1223.

Eodem anno cicatricis auctoritas, quæ male sana in antiquum vulnus redire traditur, vera esse perpenditur, dum *Karolus* Rex Franciæ denuo contra partes Flandriæ provocatur. Ad cujus notitiam quod sequitur attendatur. (1) Noveritis itaque quod *Ludovicus* Domicellus *Flandriæ*, qui patre mortuo,

(1) *Guillelmus* de *Nangis* apud *d'Achery* to. II. *Spicil. ad Ann.* 1322. *Ludovicus* filius *Ludovici* Comitis *Nivernensis* nuper defuncti *Parisus* de *Flandria* veniens, quia sine consensu Regis *homagia* receperat, apud *Luparam* arrestatur, sed data cautione post modicum relaxatur &c.

& patruo conditionaliter deficiente avo suo in Comitatu successerat, ut nunc sufficienti quasi conductu cum *Willelmo* Comite Hollandiæ Parisius properavit, ubi à *Karolo* Rege benigne satis recipitur, sed ultra, quam placuit detinetur. Quo tempore idem Rex parentum more ad dicti juvenis Comitatum aspirans, & eundem palliata captivitatis specie detinens scripta quædam formare nititur, & à Domicello sigillata per Episcopum Atrebatensem, & quosdam alios sollempnes Nuncios Flandrensi populo destinare. Quorum tenore fatus supra domicellus à Comitatus sui possessione absolutus cernitur, & *Karolus* Rex Franciæ institutus, qui ut nunc se solum & non alium à Flandriæ gentibus in Dominum & in excessivum inquisitorem petit & jubet suscipi, & jure Comitis recognosci. Ad cujus petitionem fato Flandriæ populo, qui præsentī casu non modicum læditur, tali tenore vel simili respondetur: *Prudentis auctoritate valde periculosum traditur, si sola navis anchora tempestatis turbine reservatur, quæ si pluribus ducitur, una licet defecerit, per alteram conservatur. Fatur insuper greges ovium diverso pastore gaudentium majori securitate dirigi, & à luporum insidiis defensari. Ea propter Flandriæ populus duorum protectione gaudens hætenus, Regis videlicet & Comitis, parentum more petit incedere, & dictorum altero non carere. Nam si solius dominio regi cæpit, & ille injurias inferre voluerit, cujus auxilium more appellantium invocabit? Quod si Flandria ad hæc Regi consentiret, juri suo potissimo hætenus obtento renunciassē videretur. Sufficiat itaque Regi Franciæ, qui pro mediato Flandris Domino agnoscitur, qui ipsis utique pro immediato tam majorum quam minorum studio usque ad effusionem sanguinis denegatur.*

Heere
 ende O-
 verhee-
 re.

*Sit confortatum tibi Flandriæ cor, quia fatum
 Deludens more, patrio remanebis honore.*

Eodem anno supernorum altissimus, nec non æternitatis officio, singularis pietatis suæ gratiam in oculis omnium explicat, dum trunco humiliatum, quodammodo stipite, qui inseritur, recommendat, id est, (1) dum nobilissimam orbis creaturam,

Hen-

(1) Idem Guillelmus de Nangis ad Ann. 1322. Hoc eodem anno Rex uxore carens, ne tam nobile Regnum successionē careret, accepit Mariam filiam Henrici quondam Imperatoris, & quondam de Comitibus

Gg gg 3

Lu-

Henrici videlicet Imperatoris filiam, quæ in patris dejectione multum defecerat, per exaltationem conjugis refocillat. Hic est Franciæ *Karolus* Regno suo formositate præcipuus, qui ut nunc pro suæ conjugis coronatione, prænotati scilicet Imperatoris filix, tam suorum quam vicinorum majores studet allicere, & Parisius demandare. Cujus solempnitati *Wilhelmus* Comes sibi que socia non deficiunt, sed illi in die Pentecostes multis tam Hollandiæ quam Hannoniæ nobilibus affuerunt,

*Carnis habens grata, nec non pietatis amata,
Cæsare prolata, Karolo Regi sociata,
Hic sublimata sit in omni parte beata.*

Et nota quod præsens solempnitas mimorum studiis, variis quoque tripudiis, prout decebat, extenditur, quorum singula nichil vel modicum unius præsentatione fœminæ reputantur. Omnis namque jocus despicitur, ut sola mulier, quam *Zelandia* trans miserat, videatur. Erat enim tanti corporis, nec non tam miræ quantitatis, quod viri staturæ sufficientis ejus æstimatione seu præsentia pueri reputantur. Cujus similiter fortitudo perpenditur, dum manus quælibet Hamburgensi dolio non gravatur. Veridici quoque relatione didici, quod trabem quandam, cujus translatio octo viris defecerat, ad placitum transferebat. Hoc itaque propter miranda gestis ascribitur, quum nostro tempore mirabilius ignoratur. De cujus simili per Augustinum in de Civitate Dei xv. cap. 23. sic narratur. Erat Romæ cum suo patre & matre quædam fœmina, quæ corpore * quodam giganteo longe ceteris præminebat. De † qua, sicut & supradicta, maximæ admirationi fuerat, quod ambo parentes ejus non tam longi erant homines quam longissimos videre consuevimus. Exstitit similiter nostro tempore quidam Nicolaus Minimis, qui parentibus apud villam, quæ *Sparnewoude* dicitur, procreatus, cujus substantia comparationem non suscipit. Sub extento namque ipsius brachio eadem hora maximus

*In excussis est quodammodo.
† Editio- nes ha- bent: Et hoc maxi- ma erat admi- rationi.

Lucemburg, & sororem Regis Boëmæ, virginem gratiosam in festo beati Matthæi Apostoli in primo castro Regio.

mus se divertit. Poterant etiam, si membrorum quæratu species, sub privato ipsius calceo majorum pedes quatuor latitare. Cujus mensuram nos scolares à dorso venientes frequenter suscipimus, quum ante oculos accedere multipliciter formidavimus. Isti si pro quantitate vires assisterent inimicorum acies solius utique præsentia formidarent.

(1) Eodem tempore miles quidam magni nominis, de *Insula*, videlicet *Jordanus*, Domini Clementis Papæ sororis filiæ conjugatus, causa duelli, quod Comite quodam contraxerat, & in Francorum Regis præsentia fieri decreverat, multum remotis partibus plus quam trecentis equorum phaleris Parisiorum opidum introibat. Cujus rota *Karoli* Regis consilio sic voluit, quod despecto majori florenorum dolio Regi per ipsum exhibitum, & similiter vestibus, quibus indutus erat, Papalibus post pauca suæ captivitatis tempora latronum miseris implicatur. Hujus autem causa traditur, quod quidam Franciæ Regis Nuntius ad ipsum specialiter destinatus, sed ab ipso modicum reputatus, hasta propria per anum intrante, & intestinorum substantiam disturbante confoditur, & mortis Imperio subjugatur. Perduntur etiam per eundem quidam Regis armigeri contra paganos in Christianorum subsidium destinati. Inter varias insuper istius iniquitates una describitur, quod uxore sui famuli in ejus præsentia abutitur, & quod per ipsum idem famulus tacens utique & dissimulans gladio perforatur. Cui ad præsens eadem mensura tribuitur, dum equis distrahitur, & aerem inficiens exaltatur. Ecce pendentem patibulo, cujus terror & offensio cunctos ipsius patriæ populos per x. dietas in circuitu invaserat, & quemlibet sibi adversarium pro voluntatis suæ libito confundebat. Dicant igitur sui cum Ovidio,

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.

Eodem tempore relatione nobilium suprascripta Francorum solemnitate venientium de quodam murilego à quibusdam monachis sub *Petri* nomine baptizato, & postea quodam scrinio
una

(1) Plura habet de nequitia, & nefaria ipsius vita, Guillelmus de Nangis ad Ann. 1323.

una cum dominici corporis substantiis subterrato, quædam miranda & cunctis fidelibus abhorrenda percepimus, quæ gestorum Cronicis annotavimus. Notandum itaque, quod quidam pastores ad locum quadrevii, id est, quatuor viarum venientes, & ibidem sub terra clamorem cujusdam murilegi audientes ejusdem loci tellurem student evertere, qui vocem quandam de sublimi emissam, ne quicquam foderent, sed percepta Præposito innumerent, audire. Voluit enim Dei filius, sicut olim mundo natus sic & modo tacto subterratus, pastorum præconiis apparere. Sed illis ammiratione stupefcentibus, & moram in annuntiando facientibus, miles quidam causa venationis, nec non deductionis percipitur eisdem Francorum terminis tendere, & in dicto quadrevii loculo suum catulum miro & insolito per investigationis studio laborare. Miratur dominus, miratur insuper & quilibet sibi famulus, quum nec rubum nec foveam sciunt perpendere, quibus possent venationum bestiarum latitare. Catulo itaque, quo murilegi odor sub terra percipitur, magis in sui naris sagacitate perdurante, & ejusdem domino cum famulo plurimum ammirante, ecce pastor quidam non longe abesse dinoscitur, qui fato milite signis & vocibus appellatur. Quo protinus accurrente, & canis etiam studium intuente, miles ab ipso incipit querere, si ipsis aliquam furoris catuli causam sciret per circuitum demonstrare. Pastor autem simplex & humilis dictum militem datur inspicere, & hæc vel similia vacillante animo respondere: *Reverende domine, perfecte non sentio, quid hoc loco esse poterit aut latere, sed quod die ut nunc septima percipio possum, si præcipitis, enarrare. Vidi utique talem Abbatem cum quibusdam monachis quadrevii loco fodere, & semper ibidem rem aliquam licet mihi incognitam subterrare.* Quo audito miles prædictus divina inspiratione ammonitus studet procedere, & missis quibusdam Nuntiis sibi patriæ præpositum advocare, qui adveniens, vocationis causa imbuitur, & sæpèdicto quadrevii loco præsentatur. Quorum studio tellus evertitur, spelunca construitur, de qua tandem quoddam scriniolum subtrahi procuratur. Quo aperto niger quidam murilegus percipitur, cui nichil pro viatico nisi quiddam dominici corporis substantiæ projectatur. Erant etiam ibidem quidam, ut dicunt, bufones positi, & super easdem substantias dimisso capite suspensi, ut veneni maledictionem super easdem emitterent, & quamlibet illa-

illarum & per consequens murilegum toxicarent. Porro nobiles horum nefanda atque inaudita visa maledictione maximi timoris horrent incussione, vicinos sibi magis presbyteros advocantes, & illis substantiarum omnino illasfarum custodiam committentes, ipsi vero reliquarum maledictione reservata student proficere, & omni mora postposita sæpe dictum Abbatem cum monachis captivare. Qui omnes post hujus flagitii denudationem, & pessimi sortilegii confessionem cunctorum præsentia condemnantur, & incendiorum voragini deputantur. Extitit autem miserorum finalis intentio & propositum dicto murilego nona die post ejus subtractionem pellem subtrahere, & hujus particulis amicos singulos præsumere. Nam quicumque, illorum æltimatione, dicta pelle particulam quantumcunque modicam secum detulerit, omni liti examine coram quocunque judice prævalebit, capitis vero possessor in nullo posset deficere, quod etiam sibi deberet ad quæsitæ singula respondere. Hoc autem de monachis duxi scribere, optans ut se velint à talibus & à malis omnibus custodire.

Et quum jam pridem cum de Francorum festivitate egimus quædam breviter de *Willelmo* Comite Hollandiæ nostro videlicet Principe tetigimus, consequitur, ad ejus commendationem pauca scribere studeamus. Noveritis, quod in præsentī Comites Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Dominus Frisiæ *Willelmus* morum honestate conspicuus dominatus sui patrias tranquillitatis & pacis munimine dedicatas solum quasi nominis magnitudine dirigit. Terra enim propria sæpius absenti, sicut & continue præsentī, ad humilitatis obsequia se extendit. Hujus etiam *Willelmi* Comitī amicitiā cunctis fere Principibus circumquaque commorantibus miro pietatis studio quæritur, nec est unus, licet etiam maximus, per cujus audaciam provocatur. Flandria utique *Willelmi* parentibus à tempore, cujus non extat memoria, infesta, & ejus prædecessoribus variis bellorum tædiis permolesta, hujus se gaudet gladio subtrahi, & cum eodem pacis concordiam procurari. Hoc enim sæpius, ut comparationis ordine procedatur, experimento addiscitur ollam luteam ferrea destrui, & tam active quam passive ejus impetu demoliri. Dux insuper Brabantiæ, cujus patria se *Willelmo* Comiti suisque parentibus sæpius opposuit, ad præsens conjugio filiæ pacis & concordie viam quærit. Hæc enim

Tom. II.

Hh hh

eodem

610 WILLELMI MONACHI & PROCUR.

eodem anno, quo nascitur, *Willelmo Willelmi* Comitis filio desponsatur. Si autem qualiter dictus Comes se cum Trajectensibus habeat, quæritur, liber Cronicorum Egmondensi cœnobio videatur. Ibi enim perfecte ostenditur, quod sibi sunt humiles, & ad ejus nutum quasi singula disponentes. Breviter cuncti Germaniæ Principes citra Coloniam commorantes *Willelmo* Comiti student applaudere, & ad ejus placitum apud ultimam sibi villulam *Haerlem* videlicet hastiludii stultitiam exercere, quibus etiam nobilibus dignis & Comitibus *Willelmus* Comes non semel sed sæpius versus Coloniam transire petitur, ut ipsius, qua deficiunt, potentia bona mercatorum per aquas Reni fluminis tendentia protegantur. Quid autem loquor minoribus? videatur qua devotione, (1) quo studio, *Willelmi* favor majoribus Regibus videlicet Franciæ & Angliæ petitur, dum illorum quilibet præcavere nititur, ne sibi flos Principum offendatur. O quam miro nimiumque devoto affectu *Willelmus* Comes potenti Rege Boemiæ diligere perpenditur, dum ejus instantia præcipue seu favore dicti Regis filius filiae Domini *Karoli*, ut nunc Franciæ Regis patrui, & *Willelmi* Comitis socii, matrimoniali gremio combinatur. Est itaque *Willelmus* Comes in statu pulchritudinis, nec non cursu temporalium perfectionis, qui tamen non immerito videtur argui, & binis prudentum semitis infestari. Morosi etenim studia præcipiunt hominem extraneis se non intromittere. Apostolus quoque jubet propriam diligenter familiam gubernare. Quorum præcepta *Willelmus* negligere cernitur, dum oblitus quasi propriis

(1) Visus tamen *Willelmus* nonnullis pronior in Regem Angliæ, cui filia ipsius nupta. *Guillelm. de Nangis* ad Ann. 1341. Temporibus illis obiit *Guillelmus Comes Hannoniæ*, pater Regine Angliæ, & pater uxoris *Ludovici Ducis Bavarie*, qui *Ludovicus* pro Imperatore se gerebat. Hic *Guillelmus* multum contrarius erat Regi & Regno Franciæ, favens partem Regis Angliæ propter Reginam Angliæ filiam suam, & tamen habebat sororem Regis Franciæ in uxorem, quæ sancta domina erat, & devota, ut apparuit, nam videns quod post mortem viri sui mala inolefebant atque guerra, & quod filius suus juvenis *Guillelmus Comes Hannoniæ* erat contra Regem Franciæ fratrem suum, sicut fueras pater ejus, dolens de hoc, nec valens apponere remedium, ut optabat, effectus est monialis in Abbatia de *Fontenellis* juxta *Valentignas* ordinis *Cisterciensis* &c.

propriis aliorum negotiis implicatur, non advertens utrobique subesse pericula, quorum uni subvenit experientia, dum mors *Florentii* Comitis, ejus videlicet prædecessoris proponitur, & hujus traditio recitatur. Qui utique hac occasione deficit, quum se de aliorum scilicet *Trajectensium* negotiis intromisit. Ad alterius vero confirmationem auctoritas sufficit, quia dicitur, quod multotiens per absentiam despicitur, cujus præsentia decoratur. Caveat igitur sibi *Willelmus* Comes dictis casibus, & erit reputatione temporalium vir perfectus. Veniat ergo quandoque visitare fructuosam magis *Hollandiam*, non semper aspiciens *Hannoniam* floribus speciosam. *Jacob* enim filiorum testimonio sæpius *Lyæ* jungitur, qui tamen summopere *Rachelis* pulchritudine provocatur.

Kodem anno summæ divinitatis humilitas incarnationis mysterio commendata, & olim circa eandem infandorum nequitii provocata, ad præsens etiam quibusdam eucharistiæ miraculis perficitur, quibus humanæ fragilitas fidei confirmatur. Sciendum itaque, quod in partibus *Alemanniæ*, villa scilicet quadam *Rymaghen* nomine, mulier quædam, filia diaboli, suis utique fratribus, dicti etiam filiis, Judæis videlicet ibidem commorantibus, & in *Christi* passione patrissare studentibus collatione munerum, vestium scilicet, & quinque marcarum ad hoc instruitur, ut ipsis per eandem dominici corporis substantia proctiretur, quæ maledictionis studio devotam se simulans, locique & temporis oportunitatem eligens in die natalis jam præterito altari jungitur, corpus suscipitur, quod ori subtrahitur, & bursa quadam repositum suis institoribus, quorum jam ix. hujus causa converterant, præsentatur, quibus etiam quidam extraneus *Vivus* nomine Judæus advenerat, qui mensæ, cui sanctissimum corpus supponitur, cum ceteris assistebat. Quorum singuli stilos & similia ad pungendam student promere, & summo diligentie studio puncturis & verberibus, heu! corpus sacratissimum infestare, sed benedictionis substantia post varios ictus illæsa permanente, & sub eadem in mensa læsione varia comparente, numero enim verberum correspondet numerus cicatricum; Judæis mirari incipitur. Quorum magistri imperio cultellus quidam magnæ quantitatis promitur, qui invocatione diaboli pro ictu multum horribili sublevatur. Qua hora venerabilis substantia

Hh hh 2

more

more quasi pueri confusa in ictu subtrahitur, vagientis vox percipitur, quæ etiam apertissime auribus Christianorum foris existentium implicatur, quorum singuli student occurrere; hostium domus infringere, & vagientis, ut putant, pueri interitum prævenire. Quibus dampnati carnifices totis viribus student occurrere, & illorum ad ipsos introitum impedire. Sed Christianorum turba fortiori videlicet prævalente, & miserrum nequitia fugiente, fideli populo accessus panditur, sanguinis inundatio super mensam cernitur, sed sacratissimi corporis substantia, quæ voce prius dicta disparuit, non habetur. Hujus itaque flagitii comites ix. capiuntur, qui omnes, prout ipsorum merita exigunt, condempnantur, decimus vero, quia extraneus, & facie ignotus, Christianorum turbæ in tumultu se miscuit, qui statim ad ecclesiam fugiens, & baptismum *Hermann*i nomine suscipiens dicta mihi miracula scriptis authenticis demonstravit. Addens inter cetera, quod præfatus eucharistiæ clamor quavis villæ parte tam bene percipitor, sicut in eadem domo, qua præsens flagitium procuratur.

Eodem anno in Kal. Julii inter virum venerabilem, Monasteriensem videlicet Episcopum, & quendam de *Marke* Comitem bellum durum concipitur, in quo sexcentis occisis idem Episcopus cum multis suorum nobilibus & præcipue xviii. militibus captivatur. Et quum præfatus jam supra casus populo præsidentes utiliter tetigit, adhuc etiam hoc æquissimo Monasteriensi Episcopo scribere non gravabit. Notandum itaque quod quidam advena sive extraneus villa quadam dicti Pontificis hospitatus denariorum summam protulit, quam hospitis custodiæ deputavit. Intera dicto advena completo negotio recedere volente, & commissam hospiti pecuniam repente, idem hospes falsariorum semitam nititur currere, & veritatis ordinem negatione pecuniæ disturbare. Quapropter dictus advena fatum supra Pontificem studet quærere, & sibi eursum negotii explicare, à quo veste mutata silentioque imposito in familiam recipitur, & ejus continue lateri sociatur. Hujus itaque causa nobilis Episcopus venationis deductionem circumquaque præcipit innuere, & Scabinos supradictæ villæ, quorum fatus hospes unus fuerat specialiter advocare. Cum igitur per nemora more venantium errando quasi tenderent, & per varios saltus bestiam quærerent, Episcopus advena in forma

formatione hospiti jungitur, qui dissimulato proposito secum de variis fabulatur. Rogat autem inter cetera Episcopus, ut mitra, quæ hospitis capite cernitur, suo capiti ad videndum, qualiter sibi sedeat, imponatur, quod & fieri traditur, & sic Episcopus per horam mitratus incedere prædicatur. Post hoc clam vocato famulo eadem mitra hospitæ pro interfigno mittitur, à qua nomine hospitis talis pecunia advenæ videlicet tribui postulat. Mulier vero interfigno cognito mora postposita nititur procedere, & negatam à viro pecuniam nuntio destinare. Qui verso tramite domino jungitur, pecunia promittitur, quæ per ipsum advenæ præsentatur. Hoc itaque negotium maledicto hospite ignorante perficitur, qui ab Episcopo cum ceteris ad prandium invitatur. Interea cunctis gaudentibus cibo & potu, ** præcipua deductione fruentibus, Episcopus quæstione proposita interferit, quo dignus habeatur præmio, qui depositam apud ipsum pecuniam non vult reddere, sed abscondit. Hæc autem quæstio communiter proponitur, sed ejus solutio sæpedito hospiti specialiter indicatur. A quo brevi consilio palam asseritur, quod talis quicumque fuerit digne furis ordine præmiatur. Ad quem Episcopus : *ex ore tuo te judico, serpe nequam. Fiat tibi secundum verbum tuum.* Qui statim cunctorum ammiratione tollitur, & furca patibuli condempnatur. Hujus etiam Episcopi terminis clericus quidam pilleo suo per nobilem spoliatus dicto Pontifici conquerendo jungitur, cui dictus raptor habens in capite pilleum indicatur, qui amicorum precibus patibulo vix subtrahitur, sed dictus pilleus hujus capiti clavis ferreis affirmatur.

Eodem tempore tactis jam pridem Trajectensis ecclesiæ litibus summi Pontificis Cancellario ventilatis, & alterius partis de *Bronghorst*, videlicet *Johannis*, petitionibus annullatis, nobili viro *Johanni de Dyest* fata sedes ascribitur, cujus adversario expensæ probabiles refunduntur, & hoc taxatione venerabilium dictis † Apostolico Præfectorum. Eodem tempore falsarii quidam scriptis Papalibus discurrentes, & indulgentiarum largitione maximam in ecclesia pecuniam procurantes detecta ipsorum nequitia captivantur, & incendiorum voragini deputantur.

Eodem anno in Flandriæ partibus mira tempestas cernitur, dum bello utique intestino unus villæ populus per gentem alterius, & maxime contra voluntatem Comitum, infestatur. Cernens

** Vide
supra
Pag. 535.
& ibi
Notas
Matthæi.

† i. e. ab
Apostolico. Præ-
positiones pa-
sim Au-
ctor
omittit.

nens equidem de *Brugis* communitas, villam quæ *Stuus* dicitur, sibi vicinam, & in portus sui parte, inferiori scilicet, versus mare repositam divitiis ac potentia erigi, & proventione mercatorum in ejus quodammodo præjudicium augmentari, vicinos sibi populos minis ac precibus studet attrahere, & 11. Kal. Augusti totis præfatam viribus impugnare, quorum conflictu XL. melioribus vel pluribus vita subtrahitur, inter quos (1) *Florentius* de *Borsalia* Dominus à *Zelandia* longo tempore proscriptus deiecit, & Comes quidam de *Namur*, nomine *Johannes*, patris ut nunc Comititis patruus capitur, & plurimum vulneratur, ubi post longa certamina dicta villa diripitur, capta obruitur, & funditus igne vel gladio devastatur.

*Vires destructæ proprias si quæris, eorum
Præco dabit recte tibi millia quinque virorum.*

Et nota quod (2) Comes de *Namur*, qui supra capitur, & in captivitate mori præsumitur debere, vix duobus ibidem mensibus detinetur. Nocte enim quadam dum artificissima detentus custodia ad aleas luderet, & subornato sibi famulo infirmitatem ostenderet, candela quædam accenditur, ad privatam

(1) An hic is est, cujus meminit charta Ann. 1317? *Wi Gerard Heere van Vorne, ende Burchgrave van Zelant maken kônt ende kenlic allen luden, dat wy over een syn gedraghen met Haren Florense van Borselen Ridder, ende met Claïse synen broeder, alse van allen eyschen, die wi bem eyschende syn, of mogen eyschen, alse van onsen buwelicken goede, dat ons belovede Heer Wolfart van Borselen Heere van Sandenburch &c.* Meminit *Meyerus* ad Ann. 1327. Alius est haud dubie, & hujus forsan filius, qui in charta *Wenceslai Ducis Brabantiae* Ann. 1356. consiliarius dicitur *Wilhelmi Ducis*, & Dominus de *St. Martensdyck*.

(2) Patruus ejus magnus, *Guidonis Comititis filius*. De ejus evasione *Meyerus* ad Ann. 1327. *Fugit sub Calend. Octobris de nocte, qua quidem nocte viros quosdam bonoratos invitarat, illisque ad mediam usque noctem compotantibus ludentibusque, ut custodes sibi adhibitos fallat, fingit mollem sibi alvum, iteratque frequenter secessionem, donec parato descensu inscius custodiis evadit, paratisque equis per portam Boverejam Spina concitante raptim profectus est Bononiam ad memoriam Christi paræ virginis supplicaturus. Inde in Galliam se contulit.*

tam acceditur, per quam colligatis manutergiis ipsum inferius expectantibus præsentatus; ubi una cum famulo equis receptus deducitur, cujus evasione hostis concutitur, & suorum animus gratulatur. Eodem anno

*Veri sermone recitata mi vo loquelis
Construo namque bonæ loca mentis habentque fidelis.*

Cum prudentis auctoritate non pandatur melius rei excellentia, quam si sui contrarii utilitas ostendatur, hinc est, quod ad Trinitatis commendationem gesta cujusdam casus nequissimi duxi promere, & scripturarum memoriæ commendare. Notandum itaque quod sicut in veteri testamento *Naboth* causa vineæ per *Achab* Regem occiditur, sic & in Teuthonicæ partibus dominio cujusdam Comitum rusticus quidam milite quodam pro vinea molestat. Ille enim rusticus dicto militi vicinus, & fertilitate cujusdam vineæ agris dicti militis contiguæ commendatur, multo tempore horisque variis super vineæ suæ venditione ejusdem militis cupiditate impetitur, cujus venditio horis singulis absque variatione carminis, nec non verbo simplici denegatur. Quapropter miles offenditur, rusticus capitur, qui xii. mensibus afflictione carceris infestatur, sed eodem perseverante, & propositum non mutante, maluit enim vitam perdere, quam vineam vendere, carcer recluditur, dictus absolvitur, nec non familiæ, quæ ipsum jam diu putabat mortuum, præsentatur. Hic itaque facie pallidus totoque corpore macilentus uxore propria non agnoscitur. Quæ tandem inter signis verbisque cognitis informatur. Cujus rumore fiunt lætitiæ amicorum, commensationes, & tripudia vicinorum, quum dilectus eorum opinione mortuus fuerat, & revixit, & qui perierat est inventus. Interea idem rusticus mentisurbatione confractus, & afflictione carceris defecatus lecto jungitur, sacris conficitur, & contra mortis impetum præparatur. Quod dum sæpedito percipitur milite, ipse consuetæ cupiditatis tendens ordine ad languentis lectum studet procedere, & super præmissorum observatione jacentis suspiria provocare, qui per maledictionis invocationem æternique judicii dampnationem coram omnibus constanter asseruit, & finaliter affirmavit se nec ordine venditionis, nec alicujus formæ promissionis præfato

Fabula de
milite,
qui à
mortuo
vineam
emit.

fato militi aliqua debere, pro quibus ipse aut sui heredes tenerentur respondere. Quo dicto idem rusticus infirmitate tamen affigitur, quare post pauca mortis gremio sociatur. Post hæc sæpeditus miles discutiens præsentem se via deficere, nec supradictæ iniquitatis itinere profecisse, ipse novam maledictionis sententiam studet inquirere, & se conjunctæ civitatis rectoribus sociare, quibus intentionis suæ tenor ostenditur, consilium petitur, quorum singuli vel prece vel pretio ad detestationis libitum informantur. Qui omnes præhabita ordinatione noctis crepusculo cum præfato milite ad locum cimiterii nituntur tendere, dicti quoque rustici jam triduo mortui sepulchrum effodere, & quandam summam pecuniæ tanquam vineæ solutionem collo cadaveris alligare. Quorum singuli clauso sepulchro festinant recedere, cartas testimonii scribere, & illas sigillorum appensionibus confirmare, quarum series tali tenore perpenditur, & tali conclusus ordine prædicatur: *Nos Scabini & Consules talium contractui assidentes protestamur talem militem & tali rustico vineam comparasse, & sibi pro illius solutione in nostra præsentia primo denario ultimum persolvisse. Cujus rei causa nostrum omnium sigilla præsentibus sunt appensa.* Harum igitur literarum auctoritate dictus miles datur procedere, vineam colere, & viduæ famulos infestare, quæ summo clamore & gemitu ad prædictæ civitatis locum studet pergere, & fatos jam pridem Consules super literarum confirmationibus implorare, cui mitis aut benigna responsio non tribuitur, sed vox tamescendum, & pauperes offendentium singulis explicatur. Interea horum dominus, Comes videlicet, qui quodam temporis spatium affuit, revertitur, cujus præsentia fata prius vidua inaudito clamoris turbine sociatur. Comes vero stupens, & doloris causam astantibus inquirens percipit viduam cum filiis ad hospitium tendere, & suæ revocationis carmine non tardare. Hic autem Comes ab adolescentia sua æquitatem diligens, & semper salva justitia causas humilium promovens hujus negotii varia consilia discutit, qui tandem Christi gratia illam, quæ sequitur, viam quærit. Ipse itaque considerans fallentes auctorum licentia fallaciis opprimi, & decipientes deceptionibus infestari, cujusdam noctis crepusculo nuntios ordinare nititur, & illos divisim pro quolibet qui hoc negotio tangitur destinare. Quorum unus Curia militis jungitur, ipsum excitans & suadens

suadens, ut aulæ Comitis præsentetur, qui quorundam rumore, nec non mentis consciæ præsumptione vineæ negotium vocationis causam existimat. Quapropter secum sui testimonii literas deportabat. Interea quidam Scabinorum solus advenerat, qui se Comitis conspectui præsentabat, cui Comes diversa loquitur, dominicaque oratio inter cetera legi præcipitur, & post hæc idem Scabinus cujusdam Cameræ custodibus præsentatur. Quo factò secundus aderat, quem etiam Comes lecta oratione dominica speciali Camera recludebat. Scabinorum insuper tertio veniente, & ipso Comitis faciem intuentem, Comes vocationis causam verbo simplici studet exprimere, & vineæ venditionem, viduæ quoque cum pupillis lamentationem inter cætera propalare, adjiciens & sacramento affirmans ipsum duos Scabinorum, ejus videlicet sociorum, audivisse, & illorum quemlibet veritatis carmina protulisse, à quibus si defeceris, anima & corpore morieris. Audiens itaque tertius verba Comitis orationem dominicam veritatis carmine intendens ipse putans ea de venditione vineæ fieri, & super illam socios confiteri, veniam postulat, cursum explicat, qui post ut reliqui privatam custodiam introibat. Comite autem ut nunc plurimum gaudente, & pro veritatis indagatione Christo gratias referente, ecce miles despectissimus intromittitur, qui labiis ridentibus, ut mos est traditoribus, nobilissimo Comiti præsentatur. Cui similiter ut ceteris sed magis expressius, quum auctor & principalis, vineæ casus proponitur, veritas inquiritur. Super quibus dicto milite nichil tribuitur, quam suis literis Comiti exhibitis demonstratur. Comite vero susceptis literis perstante, & signa quædam negotii proferente miles confusus veniam postulat, qui præsens flagitium per singula denuciabat. Quo factò idem, ut ceteri, capitur, & speciali custodiæ deputatur. Et ut multa paucis concludam, hujus flagitii singulis Comitis custodiæ deputatis, & ante ortum luminis vinculis mancipatis, Comes omni mora postposita civitatis confinio rotas jubet construi, & singulos singulis exaltari. Miles vero hac maledictione præcipuus hujus negotii principalis inter ceteros excellentiori rota ponitur, cui judex Scabinis, potestas Consulibus sociatur. Interea sole oriente & civitatis populo rotata corpora perpendente fit variorum inquisitio, nec non personarum rotis jacentium investigatio. Quo-

rum amici volebant Comiti insurgere, & ejus habitaculum debellare. Sed horum tumultus nuntii missione, maledictionis per literas denudatione, brevi hora confunduntur, & pacis ferres confirmatur. Quo facto vidua cum filiis ad Comitem venire præcipitur, vinea redditur, cui etiam tota militis substantia sociatur. Sic itaque divinæ pietatis judicio miles despectissimus perditur, vidua cum filiis erigitur, & benedicti Comitum justitia, quam cunctis præfero, commendatur.

*O si præsentis Comes, dominique potentes,
Præscriptis mentes dare vellent, qui modo flentes
Sunt, aut lugentes gauderent, nec maledentes
Majorum gentes minime seu pauca legentes
Sentirent, sentes hos perdant cuncta regentes.*

Eodem anno *Willelmus* Comes Hollandiæ binas filias desponsare nititur. Quarum prima Regi Germaniæ jungitur, secunda vero juveni strenuo Juliacensis videlicet Comitis filio copulatur. Pro quorum suffragio in toto *Willelmi* Comitis dominio, ipso personaliter circumeunte, exactio quædam statuitur, quæ tam urbanis quam rusticis ferventissime procuratur, & merito. Nam post *Willelmi* Regis tempora nunquam præsens patria tali decore producitur, quali dum filia sui Comitis futuri per summi gratiam Imperatoris amplexibus honoratur. Eodem anno

*Monstrat hyemps festis zepherini dura molestis
Ventorum fossis glaciem, duram fore noscitis.
Ceciliæ festis solum vel nocte potestis
Cernere tam fortes glacies, quibus addo cohortes
Quas doluit Phæbus calcari quinque diebus,
Noctem Clementis primasque nives dare sentis.*

Eodem anno magister *Thomas de Aquino* ortus de Comitum prosapia, ordinis sacri Prædicatorum per Johannem Papam canoni inseritur, cujus ingenium, mirabile quoque studium, scriptis mirabilibus ostentatur. Eodem anno &c. Nota quod à tempore, cujus non extat memoria in partibus Oestrisiæ
gens

gens erat perversissima, rapinis & cædibus paratissima, à qua ut nunc divinæ pietatis intuitu tanta pietas tantaque pacis tranquillitas concipitur. Omnium quoque illius patriæ majorum assertione construitur, quo ve † maximo si per ipsum etiam miserrimus contra justitiam provocetur, nec est adeo audax vel

† **Locus corruptus. Et mox pagina plusquam integra à qua forti deleta.**

Eodem anno *Joannes* Rex Boemiæ *Willelmo* Comiti Hollandiæ cognatissimus, & *Vespasiani* filio largitatis officio comparatus, apud Boemiam Regnum videlicet proprium constituitur, ubi à septem majoribus, Regni quoque sui potentioribus, ad epulas invitatur. Ipse itaque ad locum convivii veniens ante prandium supradictis ad secretum quasi consilium trahitur, & solus cum ipsis privatæ quasi Camera sociatur. In qua brevi deliberatione intentio panditur, quolibet enim illorum cultellus ad pungendum congruus trahitur, quorum singulis Rex piissimus infestatur. Qui minori utique reluctatione deficeret, si lorica, quam ex consuetudine ad tunicam deferre consueverat, defuisset. Dicta igitur lorica Regem nobilissimum protegente, ipsoque susceptis vulneribus intonanti, ecce duo ipsius famuli, qui casu ad opus naturæ processerant, & sibi hac hora magis vicini fuerant, audito Regis clamore, omni mora postposita, student occurrere, & subpeditato traditoribus domino subvenire. Quorum etiam clamore tum propria læsione tum domini protectione tumultus in aula percipitur, fractisque foribus aditus familiæ præparatur, ubi subito tres traditorum Regem videlicet artius infestantium captivantur, qui rotis, ut decuit, pœnis variis applicantur, quatuor vero fenestris exilientes, & equorum levitate sylvis & nemoribus evadentes bonis & patria proscribuntur.

* Anno Domini cto.ccc.xxiv. Egmondensis ut nunc monachus, quondam in *Brederode* Capellanus, præsentem Cronicam à tumultu Comitis de Lone Christi gratia persecutus, eandem ejusdem ad præsens gratia, horribilissima mundo materia persequitur, cujus intentioni pietas legentium invocatur. Notandum itaque, quod cum jam diu in partibus *Flandriæ* tempestates non fuerint modicæ, communitate scilicet perversissima contra privatos & nobiles irruente, eadem x. Kal. Martii magis impie cernitur, dum apud villam, quæ *Brugis* dicitur, meliorum societas expellitur, & ditiorum varii suffocantur. Quo-

** **Vide supra pag.413.**

rum turba dum quidam juvenis cum patre jam occiso non modicum vulneratur, & per fenestram elevatæ domus in plateam projectus ab amicis vix salvo spiritu ad lectum trahitur, medicus quæritur, & sacerdotis clementia postulatur, ecce revertuntur carnifices dictum in lecto, proci! juvenem confessoris præsentia membrorum numero lacerantes, cujus miseriam inter multa specialiter tangimus, quum sibi summopere propter mortis speciem condolemus. O quis status? quæ salus patriæ? ubi ut hic serviles omniumque reputatione inutiles melioribus præferuntur, quorum etiam placito dives & nobilis absque juris ordine confunduntur. Et nota, quod de Romanis aliorum que civitatibus bella intestina nec non prælia multa legimus, sed huic maledictioni similia non habemus. Quis enim in Cronicis aliisve commentariis repperit futores, textores, carnifices, ac illis similes manu armata absque Duce surgere, & omnes apud ipsos divites, nobiles, & Burgenses, vel patri monio pellere, vel qualibet procul iustitia lacerare? Eodem tempore Comes *Willelmus* tam Hannoniæ quam Hollandiæ Dominus multum præ ceteris ibidem Principibus extollitur, dum Rex potentissimus Germaniæ, videlicet *Ludovicus*, ejus matrimonialiter filiæ contra voluntatem tamen conjugis applicatur, quorum solempnitas infinitis quasi præsentibus in crastino Matthiæ, nec non dominica quinquagesimæ apud villam nobilis *Coloniæ* celebratur. Ibidem quoque secunda *Willelmo* Comiti filia filio Comitis de Juliaco ducitur, qui juvenis tam probitate quam facie commendatur. Velit autem omnipotens præfatos temporaliter honorare, nec non post omnia salutis stipendio munerari. Nota insuper, quod dicitur superius contra voluntatem conjugis, cujus materiæ causam, filiæ videlicet apud barbaros elongationem, breviter & carmine propalamus.

*En quia mens tristis Comitissæ tangitur istis,
Ut patet auctore, repetam cursu leviori.
Causas turbatæ; supra perpenditur à te,
Quod pro longinquis sibi dilectæ dolet, inquis,
Ni fuerit reliqua via tristitiæ, quod iniqua,
Vel nimium stulta, datur hæc quia virgine multa.*

Cerno quod à matre datur elongatave patre,
 Unde magis duro strepitu sibi scribere curo.
 Noscat eo lector, quod Robbertus tibi Rector
 Cyciliæ terræ Comitissæ jungitur isti
 Sanguine, quam tristi timet offendi modo guerra
 Per sponsum natæ, cui si conjux pietate
 Congruit, ut debet, & ad arma suos sibi præbet,
 Præsenti mense cognatus proditur ense
 Conjugis & carus sibi caro fiet amarus,
 Insuper elatus præsens natæ sociatus
 Est imprægnatus † avius reliquæ mulieri
 Quondam tollatur, cujus pueris nego quæri;
 Sunt etenim plures ea propter discere cures,
 Hujus quod jure dos ipsius genituræ
 Non valet aptari, poteratque puella beari
 Anglorum nato sibi carnis quæ via grato
 Intuitu summo Pastore coli datur uno.
 Scribitur ornato per eum Comiti; petit à te
 Servus servorum, ne Regi Teuthonicorum
 Nata tibi detur, quia per nos suscipietur
 Anglorum puero, patet istis carmine vero,
 Quod dolor aut vultus fatæ nequit ordine stultus
 Dici, cum tantis vexetur, jungito sanctis
 Hos Deus auctore recitati carminis ore
 Puro dictamen recitans quo gaudeat, Amen.

† animus.

Eodem anno magna oritur materia scriptis memoriæ commen-
 danda. Notandum igitur, quod sicut olim inter summos quos-
 dam Pontifices & *Fredericum* Imperatorem briga quædam cer-
 nitur, sic ad præsens inter ut nunc Apostolicum & Regem
 Teuthoniæ *Ludovicum* inajor dissensio propalatur. Sicut etiam
 dictus Imperator suo tempore per *Innocentium* quartum ex-
 communicationi subditur, sic etiam præfatus Rex per *Johan-*
nem xxii. graviore pro tempore sententia provocatur, cujus
 executio tribus Germaniæ Archiepiscopis, videlicet Colonien-
 si,

li ii 3

Tre-

Treverensi, & Maguntinensi, singulis bullis committitur, quibus etiam dicta dampnationis sententia, si in hujusmodi mandati executione timore vel amore defecerint, applicatur, cunctis insuper Alemanniæ Principibus dicti Regis fidelitate vel homagio absolutis. Ejusdem protestatione sententiæ præcipitur, ne post hanc horam sæpedito Regi ab aliquo auxilium, vel consilium, aut aliquod humanitatis suffragium impendatur. Quo tractatu gens nostra, videlicet Hollandiæ, propter Comitis sui filiam multum compungitur, quæ dicto Regi nuper in conjugem sociatur, sed eadem gens tali cujusdam auctoritate erigitur: *Spem & metum examina, & cum incerta fuerint omina tibi fave*, quum ad quem finem dicta contra Regem sententia veniet ignoratur. Eodem anno idem *Ludovicus* Alemanniæ videlicet electus Brandenburgensem Comitatum ad ejus collationem, ut creditur, devolutum (1) filio suo contulit,

(1) Ludovico primogenito, quem quod Romæ esset natus dixere etiam vulgo Ludovicum Romanum. Henricus Rebdorff ad Ann. 1322. *Hic Marchionatus modico tempore absque naturali berede vacavit per obitum Waldmari. Unde præfatus Ludovicus filium suum primogenitum nomine Ludovicum ibi Marchionem fecit, qui in adipiscendo eodem Marchionatu resistantiam passus est, in cujus odium prædicti pagani Marchionatum depopulantur.* Add. Paralipom. Abbat. Urspergens. ad Ann. 1323. Sed hunc vicissim, ut liti, ut controversiis, dissidiis, belloque hinc excitando inter fratres occurreret, collato Marchionatu, in gratiam Wilhelmi fratris secundogeniti Comitatus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominio Frisiæ, curavit renunciare, idque in Principum conventu, ut testes sunt literæ: *Nos Ludovicus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus ad universorum notitiam cupimus pervenire; Nobis sedentibus cum proceribus nostris in opido nostro Franckensford pro tribunali, comparuit coram nobis illustris Ludovicus Dux Bavarie primogenitus noster, ex præclara Margareta Romanorum Imperatrice contorbale nostra karissima procreatus, libere & spontanee renuntians omnibus juribus & consuetudinibus, quæ vel quas habere posset aut poterit in futurum, in Comitatibus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominio Frisiæ, nec non hominibus eorundem, ad opus illustris Wilhelmi Ducis Bavarie fratris sui, secundogeniti nostri, sic quod post obitum prædictæ contorbalis nostre karissimæ matris suæ succedat eidem absque ulla contradictione atque scrupulo in dictis Comitatibus, Dominiis, & hominibus supradictis, & si prædictum Wilhelmum filium nostrum absque berede decedere contigerit, quod Deus avertat, tunc Albertus Bavarie Dux inclitus, tertio-genitus noster eidem*

contulit, qui sibi filiam Regis Daciæ sociavit. Quorum materiis & præcipue collatione Comitatus *Johannes* Papa multum offenditur, asserens quod Bavarus nichil conferre poterat, antequam coronatus. Quapropter idem Apostolicus omni conamine studet, ut dictus Bavari filius ad patris ignominiam destruat. Ad cujus subversionem cum vicini circumquaque deficerent, nec non Christianorum singuli ipsum his gestis impetere formidarent, paganorum amicitia quæritur, quorum ad Christianos introitus à Teuthonicorum fratribus bulla summi Pontificis impetratur. (1) Tres itaque gentium Reges maxima multitudine versus *Marciam* proponunt tendere, hujus quoque

eidem succedat in Comitibus, Dominiis, & hominibus sæpeditis, & sic de gradu in gradum subsequenter, omnibus dubiis, quæstionibus, & litis procul semotis. Hæc etiam omnia & singula supradicta Imperiali auctoritate confirmamus, approbamus, & ratificamus harum testimonio literarum. Hujus rei testes sunt venerabilis Henricus Archiepiscopus ecclesie Moguntinensis, Princeps, & Archicancellarius noster, Spectabiles viri Gelracus & Adolfus de Nassau, Rudolfus de Voertheim, & Wilhelmus de Montfoirt, Comes, & strenui viri, Thomas de Fronsperg, Cunradus de Pfalheim, & Volkerus de Gundelzingen milites, fideles nostri, cum pluribus aliis fide dignis. In cujus etiam rei testimonium præsentis literas conscribi, & majestatis nostræ sigillo jussimus consignari. Datum Franckenford septima die mensis Septembris Anno Domini cio. ccc. xlvi. Regni nostri anno xxxii. Imperii vero xix. Et nos Ludovicus Dux Bavarie antedictus ad majoris roboris firmitatem promissimus, & tenore præsentium promittimus omnia & singula superius annotata inviolabiliter observare, præsentis etiam literas una cum Serenissimo Domino. Dn. Ludovico Romanorum Imperatore, Genitore nostro karissimo, sigillo nostro duximus roborandas, loco, die, & annis prænotatis.

(1) Inter quos & Livoniæ. Henricus à Rebdorff ad Ann. 1322. Rex Livoniæ cum multitudine paganorum Marchionatum Brandeburgensem crudeliter depopulatur. Hic Marchionatus modico tempore abque naturali herede vacavit per obitum Waldemari. Unde præfatus Ludovicus filium suum primogenitum nomine Ludwicum ibi Marchionem fecit, qui in adipiscendo eodem Marchionatu resistantiam passus est, in cujus odium prædicti pagani Marchionatum depopulantur permittente *Johanne* Papa prædicto. Atqui Livoni jam pridem Christiani, ut notat Emo ad Ann. cio. cc. xiv. Temporibus ejusdem Pontificis populus Aquilonaris, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam fidei Catholica. Nam gens Livonum, Hestonum, Prussorum &c. Verum est. Fateor. Cœpit

que Comitem cunctis sibi adhærentibus debellare. Qui cum per *Nusiam* tenderent, illamque funditus ab homine usque ad animantia devastarent, quædam illius patriæ villula medio itinere se dictis opposuit, cujus impetu cum amicorum suffragio gentilium perditis cum quodam Rege multis millibus à proposito deficere, nec non ad propria tendere festinavit. Qui tamen non impune revertitur. Infinitus enim ipsorum numerus quodam ibidem flumine suffocatur. Quidam similiter ipsorum Regulus cuidam captivi militis conjugii varia vice nocturno tempore sociatus eodem milite dormiens perfoditur. Qui miles assumpto, qui ipsum à vinculis solverat, puerulo ad propria revertitur. Quid autem ejus conjugii postea evenierit ignoratur. Sic itaque *Johannes* Apostolicus *Herodi* hac parte similis infinitos quasi pueros prodidit, qui tamen Bavari filium sicut nec *Herodes* Dominum trucidavit. His gestis maximus quasi contra cruce signatos rumor oritur, ipsis etenim paganorum contra Christianos introitus imputatur. Qui se summi Pontificis licentia nituntur defendere, hujus quoque bullam super hujusmodi negotiis ostentare, quæ quodam illius patriæ præcipuo suscipi dicitur, & *Ludovico* Bavarie præsentari. Cujus tenore propriisque legibus idem Bavarus contra Apostolicum annis multis invehitur, obsecrans generale fieri Concilium, ut hujus bullæ nequitia, nec non ipsorum altercationis materia cunctis Christi fidelibus ostendatur.

*Horum lis Christe tibi displicuit quia teste
Quovis provecto mundus per eam maledicto
Tangitur, atque malis cesset, precor, huic via talis.*

Et nota, quod *Johannes* Papa dicta superius bulla tantis confunditur, quod summa florenorum, quæ pro ejus redditione præberi dicitur, equorum fortissimo non portatur. Quæ tamen frustra quæritur, cum Bavarus per eam summe contra Apostolicum roboratur. Hæc enim inter alia *Johannem* Papam magis confun-

pit Christus hic prædicari sub Innocentio Papa III. Ad fidem tamen conversi tardius, ut nec Emo id diffitetur, cujus tempore eorum pars tantum fidem amplexa. Vid. ad d. Ann. ** 3. *Analekt.*

..** Hoc Tom. 2. Nostræ Edit. Pag. 18.

confunderet, si ad lucem generalis Concilii, ut à Báváro petitur, perveniret.

Eodem anno civitas *Tolosana* in partibus *Gasconia*, quasi maxima, *Karolo* Regi Franciæ, proprio videlicet Principi opponitur, cujus excessu regalis auctoritas secundum quod decuit provocatur. Unde idem præpotens Regem Boemiæ generum suum, virum utique nobilissimum una cum ceteris amicis & potentibus, quibus etiam *Johannes* frater nostri Comitis intererat, studet allicere, & ad dictæ civitatis confinia apparatu Regio properare. Quorum adventu & præcipue Teuthonicorum dictæ civitatis incolæ vacillantes & suorum funditus subversionem non modicum abhorrentes brevi consilio student procedere ad Regis voluntatem, portas recludere, & in eorum numero magis reos ac divites ordinationi Regiæ præsentare, quorum turba per Regis ministros suscipitur, & deliberatione brevissima patibulis sociatur. Consummato itaque negotio Regisque proposito consecuto quidam Teuthonicorum milites, quorum plures aderant, procurata à Regibus licentia ad partes proprias student tendere, sed instinctu diaboli, vel infortunio, in itineris quasi medio, apud locum videlicet, qui dicitur *Montaguit*, torneamentorum stultitiam exercere. Quibus ludentibus & more suo contra Francos prævalentibus, die enim inclinante, & noctis crepusculo appropinquante *Alemanus* clamore præficitur, & ceteris quasi nationibus per omnia dominatur, ecce *Lothoringi* cum incolis se ad præsens ut semper ludentes ludendo deficere, & furorem Teuthonici prævalere, quod virtute non poterant fraude supplent. Unde circa horam tenebrarum iniquorum more se student jungere, nobiles jam fessos, & ad hospitia de campo victoriæ tendere proponentes invadere, nec non inaudita, proh dolor! malitia *xi. Teuthonicorum* milites multa suorum familia suffocare. Quorum vesaniam velit corripere, qui per omnia regnat sine fine, nec æstimet aliquis dictos traditores, quamvis reliquorum comparatione innumerabiles, in cunctis hoc conflictu proficere, & nulla ab adversariis pericula sustinere, quum dictis Germaniæ nobilibus viriliter se defendentibus, & non solum usque ad sanguinem, verum etiam in morte resistentibus, furor maximus cernitur, in cujus tumultu tres incolarum milites variis ipsorum famulis perimuntur.

Tom. II.

Kk k k

Infr.

626 WILLELMI MONACHI & PROCUR.

*Infirmis quarum minus infirmor, sed & horum.
Opto regi more socium sibi quemlibet ore,
Cujus amat fieri prior hic gemitusve moveri.*

Eodem anno mulier nobilissima Henrici videlicet quondam Imperatoris filia, quæ præcedenti anno Karolo Franciæ matrimonialiter jungitur una cum filio veneni poculo declinatur.

Cui Christi flagrum passatum præcor, Amen.

Eodem anno hyeme communiter transeunte ad verum æquum proceditur, cuius benedictio linguae faucibus exprimi prohibetur, tanta enim ubertas & fructuum copia tam in herbis quam in arboribus cernitur, ut vivere non fuerit, cuius memoria simile præbeatur.

*Festo Martine it nequeant pluvia bona scribi,
Talis enim tantaque cadit quod in hac fore sancta
Sentitur fructu, nec sub linguae capis ictu.
Arboris ornatum, quam nunc magis esse beatum:
Cunctis ostendis quam Juni sæpe Kalendis.*

Eodem anno Dominus Papa Ghibelinos sibi plurimum resistentes, & clavibus ecclesiæ non curantes, ter manu armata studet invadere, & multis armatorum millibus infestare, inter quos varia vicissim committantur prælia, sed Ghibelini victoribus ipsisque fortioribus gentes Apostolici, Ghelfi videlicet, conteruntur, de quorum exercitu trino sanorum prælio in festo Sanctorum Viti videlicet & Modesti commisso xv. pro certo hominum millia trucidantur.

Eodem anno *Willelmus* Comes Hollandiæ non solum propriis, verum etiam diversarum intendens utilitatibus transgressionem cujusdam castelli in Dominio potentis Episcopi, Coloniensis videlicet, constituti, & *Valmestrayne* nomine famosissimo nancupati, non modicum læditur, cum per hujus raptus peregrinis & mercatoribus vis infertur. Unde dictus Comes convocata suorum atque nobilium multitudinis hujus castelli

telli patriam, licet sibi remotissimam studet impetere, valla-
tumque diebus variis manu fortissima impugnare. Quod tan-
dem dum à Præsule licet potentissimo non defenditur, ab in-
colis procurata per deditionem salute in manus nobilissimi Co-
mitis traditur, & funditus devastatur.

Hujus insuper hora temporis pridie videlicet Kalend. Sep-
temb. Monasteriensis Episcopus, qui supra in bello capitur,
magnis muneribus absolvitur, & in ipsius Domini potentia
restitutus rursus permaximo conflictu per Comitem Gelriæ im-
petitur, ad cujus impetum tota quasi nobilitas Alemaniciæ Hol-
landiæque, & etiam in propria persona Rex Boemiæ in Co-
mitis adjutorium convocatur, ex parte vero Episcopi tam
Frisonum quam reliquorum Australium numerus ignoratur. Cum
itaque præfati potentes ex utraque parte multum fremerent,
& suas ad bellum cotidie acies maturarent, *Willelmus* Comes
Hollandiæ pietatem intuens, & propriam quasi partem, Co-
mitis Gelriæ videlicet, deserens nobilissimum Boemiæ Regem
studet allicere, & una cum eo tranquillitatis & pacis semitas
indagare. Ad quorum instantiam sed summe per Christi gra-
tiam litis rancor obmittitur, pax & concordia innuitur, & in-
finitorum interitus prævenitur. Quo facto *Willelmus* Comes
versus Hollandiam rediit, qui limina sanctissimi *Adelberti* in *Da-
vonis* crastino visitavit. Rex vero Boemiæ versus Metensem
civitatem manu armata properat, cujus incolas vallatione for-
tissima ad pacis concordiam & ad deditionis materiam coarta-
bat. Quorum dissensionis si causa quaeritur, inter eosdem ci-
ves illorum quoque Præsulum dissensionem fuisse quandoque
maximam attendatur. Qui cives cum Capitaneo deficerent,
omnisque circumquaque nobiles Præsuli adhærerent, *Lucen-
burgensis* Comes affuit, qui promisso sibi suisque successoribus
perpetuo annuæ pensionis solatio horum hostibus satisfacit.
Quæ pensio promotus ad Imperium *Henrico* quibusdam annis
non requiritur, quapropter & nunc ejus filio requirenti donec
cum instantia denegatur. Nota quod cum *Willelmus* Comes
Hollandiæ pro variis expensarum stipendiis, & præcipue fi-
liarum suarum nuptiis anno præterito à sibi subditis suffragium
peteret, & per villas singulas auxilium postularet, ab uni-
versis tam per Hollandiam quam per Zelandiam benigne reci-
pitur,

pitur, (1) Kenemaris solum exceptis, à quibus Comiti facie ad faciem respondetur: *Domine Comes, nos libenter vestram petitionem admittimus, summam propria taxatione disponimus, si & nos, quod à vobis quærimus, invenerimus.* Fecerunt enim quoddam libertatis articulos cartis inferi, quos sibi instantè petebant à Comite sigillari. Quod cum Comes renuisset facere, nullam voluit ab eis pietatis gratiam procurare, sed maxima, quam tamen dissimulavit, ira versùs Hollandiam rediit, & in Curia, quæ *Teylinghe* dicitur, pernoctavit. Qui ut nunc à præfato tumultu rediens, & cum Domicello Gelriæ, qui secum advenerat, in *Haga* existens Kenemaros sibi jubet allici, & ejus Confistorio præsentari. Quibus cum multis recitata prius indignatione proponitur, & si dictis eadem adhuc fuerit sententia postulatur.

(1) Mera hæc contumacia. Nam non minus hi eo casu obstricti quam ceteri. Comites olim populum non gravabant tributis. Precariam exigebant tantum certis ex causis, si ad Curiam Imperatoris iis profiscendum, si vel filia nuptura, vel ipsi nuptias contracturi, aut filii ipsorum fratresve, vel si milites creandi, quod & ipsum non constabat nisi sumptu ingenti, ut dixi lib. 4. de *Nobilit.* cap. 16. Florentii v. diploma Leydensibus concessum Ann. 1266. *Opidani in Leyden nullas caligias, tributa, vel exactiones, quocunque nomine censeantur, michi vel alicui dabunt, nisi caligiam ab anno tertio in tertium, quæ vulgo Bottinge dicitur, quæ videlicet tres libras & quinque solidos non excedet.* Si vocatus ad Curiam Imperatoris fuero: si ego, filius meus, vel frater, gladio militiæ accincti fuerimus: Si ego, filius meus, vel frater, uxorem duxerimus: si filiam meam vel sororem matrimonio copulaverim: in quorum articulo michi in decem libras Holland. tenebuntur. Sic in charta Wilhelmi Regis data Harlemensibus Ann. 1245. *Insuper si me aut verum Dominum Hollandiæ ad Curiam Imperatoris accedere contigerit, aut uxorem ducere, aut militem fieri, ad quodlibet istorum solvant michi oppidani de Harlem 20. libr. Etiam si aliqua sororum mearum aut veri Domini Hollandiæ nupserit, dicti oppidani de Harlem dabunt 15. libr. Item si frater meus aut frater veri Domini Hollandiæ miles factus fuerit, aut uxorem duxerit, oppidani de Harlem ad quodlibet istorum solvant 15. libr.* In charta Wilhelmi Comitis, de quo sermo, Ann. 1315. quæ est apud van Hout in *syn Dienstboek* p. 18. *Ende oft geviel, dat wi voeren, ende geroepen worden tote des Keyfers Hove, of waert dat wi ofte onse sone, ofte onse Broeder Ridder worden &c.* Add. Boxhorn. ad Veldenaer p. 175.

tulatur. Qui cum in objectis deficerent, & Comitem Dei dono
 prævalere cernerent, fuga quæritur, venia petitur, & simplex su-
 pra quæsitæ pensio, si acceptari voluerit, triplicatur. Comes au-
 tem vere intelligens rusticum ungentem pungere, & pungentem
 ungere suavissimo suorum consilio studet procedere, & dictis rus-
 ticis non solum quæsitæ non tradere, verum multis possessa tem-
 poribus declinare, & iuste; auctoritate enim quadam dicitur, quod
 vulgi imperitia sola necessitate constringitur, & ut iusta faciat
 coartatur. Sic itaque Kenemarorum gens suo jure hæctenus su-
 perbißima sibi quæ vicinis & etiam nobilibus infestissima non so-
 lum nova jura non consequitur, verum tempore longissimo ha-
 bitis, infinitis expensis & laboribus procuratis spoliatur, eorum-
 que Scabinis & Consulibus ad Comitis placitum captivatis. Vi-
 deo itaque Kenemaros stultissimos & confusos. Confusio præ-
 sto est. Stultitia auctoritate probatur, qua dicitur, quod sa-
 piens nunquam potentum iram provocabit, imo declinabit.
 Erraverunt insuper Kenemari probabiliter, quum raro vel nun-
 quam tumultus eorum vel silentium visum est proficere ad fi-
 nem bonum, vel ad statum utilem devenire. Pœniteant igitur
 Kenemari taliter coram nobilissimo Comite, ut eorum succes-
 sores & filii per hoc instruantur, corrigatque sæpeditos Prin-
 ceps probatissimus, ut eorum pœnis & vulnere ceteri corri-
 gantur.

Nam quo peccatur ibi iuste pœna paratur.

Eodem anno

*Festa puellarum piscatores per aquarum
 Vexant conflictus, datur evadens Benedictus.
 Est miser allecis adventus, eo quia plures
 Inficit ordo necis, quibus astra Deus dare cures.*

Eodem anno

*Vespere Martini maris incola, vel peregrini
 Imbreque ventorum vexantur turbine, quorum*

Kk kk 3

Conflictu

*Conflictu plures periere, quibus dare cures
Christe poli grata, nec non sine fine beata.*

Eodem anno

*Barbara multiplici pluvia valet imple dicti,
Talis enim cecidit qua vix similes homo vidit.
Horrida cum ventis Damasi nox fulgura sentis
Huic similem vento cui non vort esse movente.*

Anno Domini m. ccc. xxv. inter Regem Franciæ nomine Karolum ejusque fororium Angliæ videlicet tyrannum pro Gasconia patria jam nunc à Francis diu possessa & ad præsens per insidias ab Anglicis recuperata briga quædam oritur, ad cujus decertationem *Willelmus* Comes Hollandiæ per Franciæ Karolum invitatur, qui dum in festo Pascæ hac de causa versus Franciam tendere properaret, & ejus Domina nobilissima, scilicet Hollandiæ Comitissa ob hoc, licet de filio grossa ad eum versus Hannoniam tenderet, ecce assunt Nuntii regales usque ad Baptistiæ nativitatem treugarum inducias deferentes, quas assidue prolongari postulo, & ne *Willelmus* periclitetur, usque ad diem judicii confirmari.

Eodem tempore Northollandiæ populus anno præterito per confractionem aggerum aquas *Lecke* inromittentium (1) aggravatus, simulque

(1) Siquis non capiat, cur propterea aggravatus, aut cur periculum tum à Lecca fluvio tam remoto Hollandiæ Boreali, fiat olim, cum Hollandia, quæ Borealis jam proprie, nunc Comitis esset tota, Australis magnam partem tum adscriptam Boreali. Leyda adscripta, Sciedamum, Delfi, Rynlandia, Hoga &c. Chronicon Goudanum in vita Adæ: *Maer doe is Grave Willem van Oestvrieslant Grave Dircks broeder van Hollant &c. met een groot beyr van volck gecomen in Noortbollant, ende is daer neder gheslagen tot Ruywyck mit synen tenten.* Florentii V. Charta Ann. 1273. *Comiti Hollandiæ universis præsentis literas visuris salutem cum notitia veritatis.* Cum inter religiosos viros Abbatem & Conventum monasterii S. Pauli Trajectensis ex una parte, & nos ac procuratores nostros ex altera super jure patronatus ecclesiæ de Munstre sitæ juxta monasterium de Lefdam

simulque timens quandoque deficere Comitis nititur prae-
 veniendo auxilium implorare, qui ad hujus instantiam pro-
 priique fructus Inspectionem Episcopum cum suis nobilibus
 studet allicere, & ad collationem super hujusmodi invitare,
 rogans inter cetera praefatum aggerem taliter, ne sibi suisque
 noceat, refici, quo minus, sciant eorum terram ad emenda-
 tionem, nec non ad dampni restitutionem debere procul dubio
 manu valida infestari. Quorum super promissa cum Comes
 pollicitis verbisque simplicibus Trajectensium non crederet,
 scripturarum ad ea testimonia postulat fieri, ac illa sigillis tam
 ecclesiarum quam Praesulis roborari. Quorum signa cum ex-
 cepto Sancti Martini omnia deficerent, & quatuor, videlicet
Salvator, Maria, Petrus, & Johannes, recitata confirmare
 renuerent, Comes perverforum consilio nititur procedere, &
 tam res quam personas dictarum quatuor ecclesiarum infestare.
 Unde eodem anno prima Maji ebdomada vassalli Comitis quod-
 dam (1) officium Sancti Johannis, *Midrecht* videlicet nomine,
 manu armata nituntur invadere, & inde raptorum more peco-
 rum multitudinem deportare. Quo post pauca alii auctoritate
 Comitis superveniunt, qui eandem villam funditus flammaram
 incen-

*dunt in terra nostra Northollandia jam diu fuerit quaestio materia ven-
 tilata &c. Wilhelmi Comitis charta Ann. 1345. In Noirthollant onse
 vyftich pont Hóllants s'jaers, die ons onse Stede van Delf schuldich is jaer-
 licx van onser bede &c. onse renten van der wibede van Scio dam, alle onse
 renten van den Ambachte van Maeslant &c. Australis tum Gouda, Ro-
 terodamum, Dordracum &c. Harlemum, Alcmaria, & vicina iis
 regio, nec Australis proprie, nec Borealis. Kenmerlandia hæc
 adscripta, quæ distincta olim regio, ut ex charta jam dicta Wilhelmi
 Comitis satis patet, apud van Hout in syn. Dienstboek p. 26.*

(1) Officium idem quod *Ambacht*. *Ambacht* idem quod territo-
 rium. Charta Ann. 1386. in officio de Toloyse, & in terra, quæ vul-
 gariter dicitur *Pols*, in officio seu jurisdictione temporali Joannis de To-
 loyse. Idem quod ministerium. Nec refert utrum dicas officium
 de Hulst, an ministerium de Hulst. Charta Ann. 1270. Renuntiarunt
 & quitarunt ad opus Decani & Capituli ecclesie beatae Mariae Came-
 recensis omne jus decimarum tam agrorum quam animalium, quæ dic-
 tus R. & ejus uxor habuerunt & habere potuerunt in toto officio de
 Hulst &c. Charta Balduini Flandriae Comitis & Hannoniae Ann.
 1199. in perpetuum elemosinam dedi Canonici Capella mea de Curtra
 de totam decimam, quam habebamus in ministerio de Hulst.

incendiis devastarunt. O quam fero, quam maledictoque consilio *Wilhelmus* Comes utitur, cum hæc contra ecclesiam & in ejus præjudicium conspiratio dictatur, qua utique ipse & omnes sibi in hoc casu consentientes non solum percelluntur majori sententia canonis, verum etiam in profundissimum infernum, nisi redeant, demerguntur. Et nota quod hac de causa apud *Trajectum* in minori letania magna quoque confusio cernitur, tempore videlicet, quo reliquæ deferuntur. Remittunt enim quatuor ecclesiæ cum quinta more solito, licet majore, processionem facere, vel pro facienda, ut moris est, apud eam, Sancti videlicet Martini ecclesiam convenire. Cujus dissensionis altercatio, aut altercationis dissensio ejusdem villæ Burgenfibus ægre recipitur, à quibus pro concordia primo, secundo, & tertio convenitur. Sed frustra: ajunt enim expresse quatuor Capitula se malle ab hac civitate ad alias usque ad persecutoris obitum fugere, quam se dictis jungere, aut eorum sigillis dicta scripturarum volumina roborare. Quo audito Communitas voce præconis affiscitur, & ne quisquam cum ipsis circueat pœnis apposis inhibetur. Fit itaque laicorum processio solum cum Sancti Martini Canonicis. Cetera vero quatuor Capitula humiliter & sine pompa quatuor diebus conveniunt. Qui in eorum quatuor ecclesiis quatuor vicissim missas singulis diebus singulas summæ devotionis studio celebrarunt. Et nota, quod præfati quatuor Capitulorum Domini taliter superius indurati Comitibus licet minus justam perseverare videntes voluntatem, statuunt habito consilio versare propositum, & mutare decretum. Visum est etenim melius præfatas ad Comitibus instantiam literas sigillis eorum tangere, quam destructis victualibus continuo mortis periculo laborare, quia non solum dictum Hollandiæ Comitibus sibi adversarium sentiant, verum etiam inventos fugiendo Principes velut hostes ad ejusdem Comitibus instantiam invenerunt. (1) Est itaque pace composita tacta superius litera sigillata.

Eodem

(1) Resumpta rursus sacra, & postquam pax coiit, cum majori ecclesia, à quatuor reliquis more solito stationes rursus factæ, & solennis processio. Superfunt hac de re literæ, & se habent, ut sequitur: *In Dei nomine Amen. Anno à nativitate ejusdem M. ccc. vicefimo sexto, indictione nona, decima die mensis Maji, in mei Notarii publici*

&

Eodem anno ecclesia Sancti Odulphi apud Stauriam cum
vetustate deficiente, tum tempestatis impulsu corridente solus
Abbas

Et testium infra scriptorum presentia personaliter constitutus Reveren-
dus in Christo Pater & Dominus Dn. Johannes Dei gratia Episcopus
Trajectensis quendam processum monitionis, excommunicationis, suspen-
sionis & interdicti sententias continentem, per discretum virum Petrum
Man clericum ejusdem legi & recitari mandavit ac promulgavit, quem
dictus Dns Petrus recepit & de mandato predicto perlegit, cujus tenor
sequitur in hæc verba: Johannes Dei gratia Episcopus Trajectensis uni-
versis ecclesiarum Præpositis, Decanis, ac aliis dignitates vel officia opti-
nentibus Canonicis, Capellanis, Vicariis, & clericis ecclesiæ nostræ Sancti Sal-
vatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & Sanctæ Mariæ ecclesiarum
Trajectensium presentibus & residentibus Salutem in Domino sempiter-
nam. Officii nostri debitum remediis vigilat subditorum, quia dum eorum
excutimus onera, dum scandala removemus, nos in eorum quiete quiesci-
mus & fovemur in pacē. Sane cum inter vos inimico homine seminante
zizania super quibusdam articulis, statutis, & consuetudinibus antiquis,
jam dudum exorta fuerit materia questionis, ex quarum omissione con-
suetudinum indevotio populi excrescit, divinus deminuitur cultus, scan-
dala oriuntur, & majora pericula evenire posse verisimiliter formidatur,
Nos presentia in melius reformare, & futuris periculis in quantum possu-
mus obviare volentes, attendentes quod in notoriis usquequaque non debeat
observari juris ordo, vobis omnibus & singulis in virtute sanctæ obe-
dientiæ, & sub pœnis suspensionis & excommunicationis, quas in per-
sonas vestras, & interdicti, quod in Capitula, collegia, & loca vestra
ferimus in his scriptis, sex dierum monitione præmissa, de quibus vobis
duos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos pro tertio termino
peremptorio & canonica monitione assignamus, districte præcipiendo man-
damus, quatenus stationes & processiones nostras ab antiquo observatas
& non alias in singulis ecclesiis vestris communiter & concorditer obser-
vetis, benedictionum & visitationum ferias in ecclesia Sancti Salvatoris
facientes & observantes, prout hactenus ante discordiam, quæ nunc inter
vos est, consueverat observari, sed quia ab aliquibus vestrum ex utra-
que parte extitit dubitatum, quatenus predictæ antiquæ consuetudines
propter juramenta prius præstita absque reatu perjurii non possent invi-
cem observari, quod tamen non credimus, nec ad præsens nos constare
potuit, nec videtur, sed ut omnis ambiguitatis & anxietatis scrupulus
conscientiæ vestræ repellatur, vobis liberam damus auctoritatem
& potestatem per præsentem, ut non obstante dicto juramento, si
quod sit, quod absque difficultate & gravi scandalo non valeat observari,
dictas consuetudines superius expressas concorditer, ut dictum est, ob-
servare possitis absque metu reatus perjurii, cum in quolibet juramento
auctoritas superioris sit excepta, Adjicientes insuper & protestantes,
Tom. II. LIIII quod

Abbas in ea orationis causa deambulans lignis & lapidibus circumquaque corruentibus (1) astitit, qui tamen Dei gratia illæsus evasit. Et nota, quod cum *Willelmus* Comes hujus villæ sibi vellet usurpare dominium, & ut in ceteris sibi patriis jurisdictionem, duos ejusdem villæ incolas sibi specialiter adherentes ibidem instituit, quos Scultetos sive judices ordinavit, quod cum quorundam parte institutis adversa cernitur, ægre recipitur, fierique contrarium conspiratur. Unde jam nunc die quadam assignata tam incolæ quam suburbani dictorum videlicet adversarii hunc casum proponunt discutere, & præfatos Comitibus novitios, ut errorem, id est, auctoritate Comitibus jurisdictionem revocent informare, quos cum profugos & deliberationis sententiam minus expectantes inveniunt, Comitem in eis dispiciunt, dictorum mansiones, domos videlicet lapideas, fun-

quod super aliis articulis, de quibus inter vos controversia existit, postquam requisiti fuerimus, & nobis de ipsis & aliis constiterit, parati sumus & erimus justitiæ facere complementum. Datum anno Dni M. CCC.

vicefimo sexto in vigilia Pentecostes. Acta, pronunciata, & promulgata sunt hac Trajecti in domo habitationis dicti Episcopi Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die prædictis, præsentibus Venerabilibus viris & discretis Dnis Jacobo Dei gratia Episcopo Zudensi, Giselberto de Everdingen Decano, Bertoldo Spirinc, Gisberto de Jutfaes, Huberto de Bosinchem, Theodorico de Lobede, Waltero de Zulen, Hugone Pollaert, Wilhelmo Capellano, Egidio de Bake majoris, Gerardo de Zulen, Rutgero de Voerde, Gerardo de Amerongen, Arnoldo Pot, Waltero de Boderic Sancti Salvatoris, Johanne de Ternout in Decanum electo, Nycholao Frifone, Wilhelmo de Leyden, Sancti Petri, Henrico de Loenresloot Decano, Bartholdo de Daventria, Alberto de Judfaes, Alberto de Bastonia, Henrico de Reno, Conrado de Gheno Sancti Johannis, Rodolpho de Borch, Theoderico de Ere Sanctæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium Decanis & Canonicis, Johanne Rotardi, Arnoldo Proeys, Burgimagistris dictæ civitatis Trajectensis, Arnoldo de Velde Sculteto, Johanne Walen, Theodorico Roman, Johanne Leheman, & Ludolpho Mercatore laycis; testibus ad præmissa vocatis & rogatis &c. Et ego Johannes de Abfleden clericus Trajectensis &c.

(1) Martial. ** epigr. 3.

*Heu quam pene novum porticus ausa nefas!
Nam subito collapsa ruit, cum mole sub illa
Gestatus bijugis Regulus esset equis.*

** Lib. 1. Epigr. non 3. sed. 13. Hujusmodi errores aliquando commisit Matthæus dum aliud ageret.

funditus subvertendo. *Willelmus* igitur Comes omnium quasi negotia assumens, & se de multis superflue intromittens studeat matura deliberatione præfata corrigere, clericos in pace relinquere, si cotidianum & per secula scandalum voluerit evitare.

Eodem anno in beati Odulfi crastino apud *Curtracum* Flandriæ res cernitur, cujus utique simile à mundi principio vix auditur. Notandum itaque, quod cum Flandriæ communitas, & præcipue Brugenſium, contra nobiles, ut superius legitur, & isti contra Communitatem decertarent, & quique hora quolibet pro detrimento resistentium laborarent, contigit Comitem Flandriæ quosdam de Brugenſium melioribus certo conductu, literisque patentibus, quasi pro concordia allicere, qui treugis credentes, fidemque pollicitis adhibentes *Curtracum* die tacta superius intravere. Quod cum adversariis, turbis videlicet nobilium percipitur, Comiti innuitur. Ad cujus subito præsentiam melior Flandriæ nobilitas congregatur. Quibus astantibus causa proponitur, & quid pro dictorum perditione, Brugenſium videlicet, commodius fieri debeat, disputatur. Quorum conclusionem nuntius mittitur, dictorum hospitium quaeritur, ad quod irroentibus cum Comite nobilibus pervenitur. Quibus cunctos quoque, qui de *Brugis* aderant, occidere volentibus, Balivus civitatis se nititur objicere, & quorundam introitum præpedire. Quod cum Principes ægre reciperent, perditionique Brugenſium absque remedio insudarent, tumultus signum ostenditur, porta clauditur, fugaque maturata nobilibus præpeditur. Quorum consilio quilibet servorum pro equis quasi adducendis ad stabulum mittitur, illa tamen intentione, ut hospitium quodlibet accendatur. Quibus ardentibus, incolis quoque propter damna debacantibus ad arma curritur, Dominus Flandriæ cum VII. militibus quodam castro recipitur, cujus patruus Comes videlicet de Namur *Johannes* ** maximo utique fortunio equis se tertio deportatur. Reliquorum vero multa nobilitas, quæ per eosdem adducta fuerat, mortis imperium sentiebat, quorum XL. privata loco tumuli fossa recipit, ut nobis casu superveniens atque dictorum cadavera intuens explicavit, dicti quoque milites Comitis pro ipsorum evasione lacrimas frustra intuentes ad Brugenſium, qui supervenerant, instantiam indumento quolibet denudati per fenestras dejiciuntur.

L 111 2

Qui

** Vide
supra
pag. 512.

Qui erectis ibidem gladiis lancearumque aculeis more horribilissimo, antequam terram attingerent, occiduntur. Quo facto solus Comes timore rugiens, quolibet quoque passu occidi metuens infinita quasi multitudine *Brugis* ducitur, ubi ultra quam placuit detinetur. Quidam interea se quarto Præpositus ad Comitum solatium per Torneacensem Episcopum destinatur, nec non divini adjutorii suffragio roboratus, *Brugis* villam videlicet ut nunc infidissimam nititur invadere, & incolarum excessus maledictione quasi proposita detestari, qui minima oblocutione furibunda gente mox impetitur, & quolibet sibi licet sacri ordinis socio suffocatur. Hujus insuper tempore Julii videlicet mense dictus sine capite populus nititur procedere, & duas pietatis villulas *Gandavum* videlicet & *Ardenburgh* sibi dissentientes, & domino licet capto fidelitate præcipua adhærentes innumerata multitudine more aggerum coartare. Quod cum Gandavensium nobiles ut nunc utique Flandriæ meliores cernerent, & dicti eorum adversarii versus regalem ipsorum civitatem procederent, tumultus oritur, ad arma curritur, & in divisionis Apostolorum crastino ad locum certaminis pervenitur, ubi sicut moris est, vita defenditur, palma quaeritur, quæ bis eodem die dictis pro certo Gandavensibus præsentatur. Quibus cum fortunæ pietas minus sufficeret, & ingratitude illam offenderet, rota volvitur, victus erigitur, & dictus jam vincens populus tam sitis quam caloris tædio aggravatus fugere per planitiem præparatur, qui dum per artam viam juxta fluvium, qui *Scelt* dicitur, cursum dirigeret, & callis multitudini fugientium non sufficeret, dolor cernitur, tardus opprimitur, sed pars utique melior dicto cadens flumine suffocatur. Hoc itaque intestino Flandrensium heu! prælio multus utique populus dejicitur, cujus numero Gandavensium probitas remanentibus deploratur. Hujus vero lamentationis materia deficeret, si gens communis nobilibus præliandi studio adhæreret. Communitatis enim fallacia, quæ traditio dicitur nobilis, ad præsens Gandavensium probitas declinatur. Quo mox processu *Ardenburgh* datis hinc & inde obsidibus ceteris adunatur. Universa itaque dissensionis materia apud jam dictos tranquillata, gente quoque extranea dictis de *Ardenburgh* pacis ordine combinata, per *Ardenburgenses* obsidum restitutio petitur, quæ usque ad aggerum destructionem, fossarum quoque

im-

impletionem fieri denegatur. Omni itaque ad *Brugensium* instantiam munitione destructa, quavis quoque prole, quæ obses fuerat, restituta, dicta pietatis villula, quæ hætenus beatæ virginis miraculis claruit, furibunda gente impetitur, ejusque murus terga vertente quovis nobili devastatur, communis vero populus manum exhibens dictis quoque per omnia consentiens reservatur.

*Ad templum fatæ quidam timidi fugientes
 Umbra quærentes hinc tolluntur brevitæ,
 Vi necis afflictæ, quibus in cunctis maledicti
 Postea cernuntur hi quis data mente geruntur.*

Interea universalis quasi Flandriæ communitas una cum *Brugensibus* se nititur ad bella disponere, & ut *Gandavensibus* noceat præparare. Quorum via quædam *Gandavensium* villula, *Oudenaerde* scilicet nomine, sita fuerat, cujus perditioni venientium universitas insistere laborabat. Unde apud præfatam villulam flumen motu consueto subtrahitur, ut videlicet tempore placito majori impetu dissolvatur. Hujus itaque concreto Martini videlicet hyemalis crastino hostibus circa villam jacentibus aquæ ductus recluditur, ad arma curritur, ubi septem vel amplius milia infestantium occiduntur. *Gandavensium* similiter superstitibus suorum jam dudum exitia deplorantes proponunt, ut sequitur, communitatem sibi dubiam expellere, & Comitem de *Namurco* ter quingentis *Alemanniæ* probissimis effuso quasi salario convocare. Quorum tempore *Brugensium* populi fato conflictu, licet perditio, non cessantes, sed eorum exercitum versus eandem dirigentes quadam ibidem planitie tentoria nituntur erigere, *Gandavum* quoque noctu dieque quasi incessabiliter infestare. Ad quorum confusionem aqua ut prius apud *Oudenaerde* contrahitur. Qua contracta Comes de *Namur* suis fidelibus armis induitur. Ad cujus exitum porta conveniens aperitur. Ipso itaque per circuitum ad hostes procedente, artam quoque viam. qua planitiem intraverant, occupante, aquæductus apud villam dissolvitur, cujus stillicidio tota infestantium planities irrigatur, ubi dum multitudo non modicum confusa parat fugere, nec non per viam, qua venerat, fugam dare, Comes de *Namur*, qui jam suis valentibus pervenerat, exitumque vallaverat, nititur proficere, & de dicto-

rum numero LX. cum quingentis Brugenſium videlicet trucidare, evadens vero multitudo per diverſa nititur fugere, ſinguliſque perſonis calles ſingulos oſtentare.

*Miror præſentes nuper ſuper aſtra loquentes,
Vixque ea credentes curſu tardare clientes.*

Statuunt interea Brugenſium populi Comitẽ eorum à vinculis ſolvere, hac ſaltem adhibita conditione, quod ipſorum hoſtes debeat debellare, qui ad omnia, ut ipſis placuit, reſpondere nititur, donec ab eorum poteſtate ſolutus, prout deambulando placuit, callibus ſemitæ applicatur, quorum principio verſus majores dictorum hoſtes, Gandavenſes videlicet Comes iſte ſe dirigit, non ſolum illorum audaciam non infeſtando, verum per ſingula confortando. Quo factò dictus Comes ad Franciam quaſi fugiendo tendere nititur, ubi per Regem diebus variis ſuſtentatur. Quantæ vero maledictiones ſive interdicti tempeſtates tam per ſummum quam per alios Pontifices Flandrenſibus ſuperveniunt literæ præſentes quam modice non oſtendunt. Sacerdos vero, qui cauſa interdicti divina tractare renuit, plebanis abjicitur. Qui vero coactus dictis ſe immiſcuit Prælatorum ſententia condemnatur. Sic itaque Flandria multis temporibus vere optima inhabitantium malitia confundi cernitur. Pro cujus ut ita dicatur remedio univerſitas fidelium poſtuletur.

Eodem anno diſſenſionis materia per diverſa terrarum climata pullulavit, Dominoque Apoſtolico contra Alemanniæ Electum conſueta diſcordia perdurante, eidem Electo cunctiſque fautoribus cotidiana quaſi maledictio legitur, inter quos ſummopere Potestas Mediolanenſium numeratur, contra quem ſpecialiter per Apoſtolicum proceditur, dum (1) cruce prædicata omnibus

(1) *Crucem prædicare* eſt propoſitis indulgentiis & remiſſione peccatorum, quod Papale eſt ſtipendium, explicatis vexillis, in quibus crux eſt depiſta, contra infideles ad arma populum concitare, contra hæreticos, Saracenos, Turcoſque. Ludovicus autem hæreticus condemnatus. Si quaeratur, quam ob cauſam, verbo tantum dicam, quod in Papam non crederet, quod Papæ poteſtatem, quam in Reges, in Principes, uſurpabat infinitam, in

omnibus illi suisque nocentibus indulgentia tribuitur transmarina. Hoc itaque dissensionis articulo plus errante, Ghelforumque

controversiam vocaret, quod Papa non assentiente Imperatorem dixisset se, & Imperatoriam potestatem invito Papa exercuisset. Albertus Argentinensis: *Papa Ludovicum super eo, quod nondum approbatus per sedem Apostolicam jura imperii administraret, & Galeacium hæreticum foveret, Avinionem citavit, & post annum similiter de hæresi condemnavit, privationis juris electionis, Ducatus sui & Dominiarum, & aliis plurimis in eum & filios, & fautores ejus successore sententiis promulgatis.* Verum strenue Ludovicus contra Papam defendit se, non armis tantum, sed & scriptis. Extat Apologia ejus, quæ prorsus meretur legi, apud Goldastum to. 1. *constit. imper. p. 333.* Extat Principum Electorum rescriptum apud eundem in Comitibus Reinsensibus Ann. 1338. *ibid. p. 335.* Nos & alii Collectores nostri, inquit, *cognovimus, & nobis constitit evidenter ex processibus quondam Domini Johannis Papæ xxii. prædecessoris vestri, quod ipse primo & postea sententias excommunicationis & interdicti (si sic dici meremur) ac alias diversas sententias, & processus, de facto contra Deum & justitiam, & juris ordinem fulminavit contra prædictum Dominum nostrum, Dnm Ludovicum Romanorum Imperatorem, ac fautores & adhaerentes sibi, qui à majori parte Principum Electorum fuit rite & rationabiliter in Regem Romanorum electus, in Imperatorem postea consecrandus, quod se de Imperii administratione intromisit, non approbata per prædictum prædecessorem vestrum ipsius electione &c. Per quas sententias & processus cum juri & consuetudini Imperii maxime derogetur &c.* Sed frustra nequicquam hæc. Papa nec Principem, ut qui Deus in terris *c. satis 7. dist. 56.* & eo multum superior *c. si Papa dist. 40.* qui de omnibus judicat, ipse à nemine judicandus *c. cuncta 4. qu. 3.* nec Electores curavit quicquam. Bellorum auctor, instigator, & Regum etiam gentilium, ut Willelmus diserte ait, in Germaniam concitator. Divisus hinc terrarum orbis, divisa Germania, divisa ipsa Italia inter flammam & sanguinem. Et tantum tum potuit, qui passim animos occupaverat, Papalis quidam terror, tantum religio, summæque ejusdem & potestatis & sanctitatis opinio. *Joannes Papa xxii.* ait, qui adjecit Paralipomena ad Abbatem Urspergensis, *Imperatorem Ludovicum excommunicavit, ut qui Imperatoriam potestatem & jurisdictionem in Italia ante coronationem usurparet. Hinc gravissimum schisma in Germania exortum, quod fere annis xxiv. duravit. Unde passim in civitatibus multe seditiones; multa civilia bella fuerunt &c.* Verbo addam, si id tanti, quod ~~ver~~ cruce est Cruciana, pensio, seu tributum, quod solvunt singuli in usum belli suscepti cum hæreticis, cum paganis, Turcive. *Gregorius Leti 2. de vita Philippi Regis lib. 3. pr.*

** Ge-
nuam.

forumque exercitu contra Ghibelinos imperii dimicante, popularis turba, Ghelfus videlicet, maximo exercitu apud ** *Januas* contrahitur, quæ civitas per Ghibelinos, quibus *Fridericus* de *Baerne* præerat, infestatur, ubi post pauca ad arma curritur, campus quæritur, cujus planitie Ghibelinis prævalentibus ter decem Ghelforum milia una cum fraure summi Pontificis occiduntur.

Eodem tempore in Hollandia dissensionis quædam materia cernitur, cujus tractu *Dordracensis* villula villis quasi singulis impugnatur. Comes vero *Willelmus* *Dordracensis* nova quædam privilegia tulit, quibus utique ceterorum vetera revocavit. Dictis itaque jam nunc illis uti volentibus, reliquorumque nautas attrahentibus, cuncta quasi per Northollandiam communitas se studet contrahere, & communi singulorum consilio apud suas partes *Dordracensium* mercatores capere, dimissisque personis, omnia quæ attulerant, sequestrare. Quo processu *Willelmus* Comes multum ostenditur, mutatio quæritur, sed quum plurimi gestis aderant subportatur, juxta videlicet.

Ob populum multum crimen transibit inultum.

Eodem anno æstas serenissima, pluviarum quoque imbris rarissima, roris tantum participio fructus scitissimos gignere cernitur, quod utique multorum oculis non miris sed miraculis applicatur. Cujus pro certo tempore tanta exitit siccitas, quod diverforum partibus pecudes suas adaquare volentibus pro puteo miliare vel amplius teritur. De cujus subsequenti hyeme non minus mirabile perhibetur: tanto enim frigoris horrore tunc unda stringitur, quod omne pecus siti deficeret, si ignis non fuit, quo glacies degeletur:

*En velut hic gentive bovi gustare volenti
Flumine siccato nocet æstas, sic quoque fato
Frigore duratis fluvii labor est recitatis,
Flamma solvente, quod hyems aqua coxerat in te.
M. ter C. quater V. sex jungimus à vice, qua tu
Nasci matre pia dignaris Christe Maria,
Dum gens despecta, gens pessima, gens maledicta*

Captum

*Captum Pastorem sacco ligat, inque liquorem
Ducit mergendo. Deus affit opem tribuendo,
Ut prosa retro pateant nimis abdita metro.*

Noverit igitur fidelium universitas inter Madeburgensem Archiepiscopum ejusque civitatis populum quoddam minus conveniens dissidium multis temporibus extitisse, in quo vice quadam idem Episcopus capitur, qui per *quendam*, cujus custodia commissus fuerat, liberatur. Unde idem quodammodo malevolus omni mora postposita illos, qui sibi manum injecerant, nititur corripere, summæ quoque maledictionis sententia provocare, quorum tandem xvi. de majoribus veniam nituntur petere, & injuncta pœnitentia ad Curiam pro absolutionis beneficio properare, quorum utique minimus non revertitur. Sed quæ mortis eorum causa veraciter fuerit ignoratur. Quorum tamen amici contra Episcopum mussitant, ipsique eorum interitum imputabant. Unde communi pacis organo deficiunt, inter quoque eos sæpius lites fiunt, ubi tamen, dum pro concordia loquuntur, treugarum pietas impetratur. Quarum minus catholice Episcopus primo, secundo, & tertio transgressor extitit, in quo utique sacramentum promissionis & fidei violavit. Quod cum adversariis spe quasi carentibus cernitur, ad auctorem, quasi artis per artem traditur illusio, festinatur. Unde ut nunc sicut multotiens superius treugarum interpositione tempus cum loco quæritur, ubi pacis & concordie materia ventiletur. Ad quem dum Episcopus fidem adhibens pollicitis cum paucis accederet, & quum adversariis pluralitas prævaleret, ipse legem, quam ante tulerat, patitur, & à propriis civibus treugis non obstantibus captivatur. Qui cum detentus mentem superbiæ non corrigeret, præteritorum quoque excessus adversariorum instantia non mutaret, brevi, proh dolor! consilio sacco imponitur, & in flumine, cui nomen *Albia*, suffocatur. Quantæ vero maledictiones in ipsius vindictam subsequutæ sunt, scribere deficiamus, ne *omnes* tam audientium quam legentium provocemus.

Eodem anno *Dordracensium* populi præsumentes, suisque exactionibus totam quasi *Hollandiam* infestantes, tantis tamque variis insipienter se dirigunt, quod non solum Dominum *Johannem* fratrem Comitis, qui Communitati in cunctis affuit, verum

Tom. II.

Mm m m

etiam

etiam ipsum Comitem eis quasi per prima assistentem offendunt. Unde Comitis edicto quadam die concurritur, communisque expeditio per totum Hollandiæ Dominium ordinatur. Quorum rumore hætenus effrenati dimissis supra aliis se nituntur flectere, & maximo à Comite scandalo vix impetratam veniam postulare. Unde & isti sicut superius *Kenemari* non solum nova non consequuntur privilegia, verum judicantur digni perdere hætenus habita vel optenta.

Eodem anno apud Franciam mira supra modum res cernitur, cujus iuste series scripturarum memoriæ commendatur. Noveritis igitur, quod quidam Judæus ritus Christianorum voce commendans, perverſaque simulatione ad baptismi lavacrum properans, actu & habitu fidelibus se studet jungere, nec non, ut mos est, ecclesiam frequentare, ubi post variam infinitamque ymaginum mutilationem corpus Dominicum absque læsione suscipit, quod suis complicitibus integrum præsentavit. Quid autem illo actum fuerit, à nobis quæri despiciamus, quoniam ignoramus. Cum autem temporis curriculo, dum nequitia Deum offenderet, beatissimam quoque virginem variæ suæ imaginis mutilatione provocaret, ipsa cuidam fabro, simplici videlicet viro, in sompnis apparuit, & eum contra dictum Judæum ad duelli certamina confortavit. Qui cum secundo vel tertio ammonitus negligenter procederet, & ipse post vice quadam ecclesiam intrare proponeret, ymago præfata virginis sibi in hostio occurrere nititur, per quam ejus introitus præpeditur, quæ etiam verbotenus subdere dicitur, *Nisi prout in sompnis tibi jam sæpius retuli, scandalum filii mei meumque in Judæum vindicaveris, nostri templi introitu proscriptus eris. Vade ergo viriliter agens, dictumque Judæum ad singulare certamen alliciens, quum Christus meus filius dictis aderit, qui tibi præfatum icu levissimo subjugabit. Ad instantiam itaque fabri idem Judæus judicis officio ad campum trahitur, ubi mox non solum fabri verum Dei malleo declinatur. A quo dum veniam petente nequitiamque fatente, quare se non defendisset, quæritur, dicitur respondere. Quid potui in hoc prælio solus facere, aut assultus supervenientium subportare. Vidi enim adversario meo quasi mille armatos assistere, sibi que paratius auxilium præbere. Dictus itaque miser ad patibulum ducitur, ubi etiam incendiis devoratur*

Fabro

*Fabro gaudente, velut ante, Deumque colente,
Vidimus Egmondæ fatum, tibi laus Deus unde.*

Eodem anno (1) Begardorum nequitia, quæ diversis mundi climatibus hætenus latere cernitur, apud *Coloniæ* propalatur. Isti enim eorum ibidem stultitiam prædicantes, & matronas varias ad ipsorum ludibria contrahentes sub terra quoddam mirabile habitaculum fecerant, quod *Paradyfum* vocabant. Omnibus enim illico divitiis affluebant. Ad quem locum, ut sæpius, etiam in nocte Parasceves convenire decreverant, ubi cujusdam potentis uxorem cum ceteris invitabant. Illa itaque ad præfatum locum eodem tempore transeunte, ejusque marito non modicam contra ipsam suspicionem habente, ipse lorica munitus, cujusdam quoque Lollardi habitu indutus ad præfatum locum festinare traditur, cujus semita per uxoris pedissequam ostentatur. Ipse itaque cum ceteris hujusmodi paradyfum ingrediens, sed in angulo privatim se recipiens, gestorum diversitates nititur discutere, & finem sub silentio expectare. Quorum medio quidam ipsorum reputatione valentior, fuerat enim inter ceteros eloquentior, nititur surgere, in Ihesu suæque matris Mariæ, ut aiebat, præsentia erroris materiam propalare. Duo enim, ut per conceptionem loquar, ibidem aderant, qui se Mariam & ejus filium asserabant. Dictus itaque nudus prædicans, & omnes more innocentum ad nuditatem exhortans, vario errore tam prima quam media nititur detegere, & conclusionem tenebris, extinctione candelarum videlicet, deturpare, ubi dum quilibet porcorum more suam nititur subjicere, carnis quoque officium summa quasi invidia perficere, dictus potens peregrini ordine & quasi casu propriæ uxori jungitur, cujus maxilla subtracto similiter annulo vulneratur. Quo facto summa festinatione nititur fugere, & die crastina cuncta quæ viderat

(1) Infames hi hæretici. Stero Altahensis ad Ann. 1311. *Hic Papa sectam Begardorum & Begardarum hæreticorum utriusque sexus reprobavit, qui Alemanniæ † in plures provincias perverfis dogmatibus suis infecerunt. Dixerunt enim inter cetera hominem eundo de virtute in virtutem perfectiorem Christo posse fieri &c.* Unde dicti sic non satis constat. Vid. du Cange.

† & plures.

M m m m 2

derat propalare. Capiuntur igitur cum præfato Ihesu ejusque matre hujus sectæ singuli, quorum corpus aut ignis voragine aut Rheni flumine suffocatur. Quid autem dictum potentem suæ uxori in amicorum præsentia tam vulneris ostensione quam anuli subtractione proposuisse didicimus brevitur. Fertur præterea quendam illico juvenem ob amorem fugientis tactumque negantis quasi per tempus deficere, tandem vero ad sororis instantiam cicatricem vulneris enodare, per quam ad quoddam velut supra paradyli habitaculum sæpius ducitur, ubi dilectæ tam in osculis quam in ceteris vice plurima sociatur. Cujus cum gressus deficeret, dictaque materia conscientiæ malitiam augmentaret, fuga petitur, confessor quæritur. Ad cujus instantiam quævis dictorum series divulgatur. Hujus itaque *Paradyfi* Cherubim dormiente, gladioque versatili jam cessante, accessus panditur, Ballivus arcessitur, cujus vultui multo magis quam auditu perceperat, ostentatur, ubi utriusque sexus multitudo capitur, quorum plurimi denario procurante, avaritia instigante, mortis nexibus liberantur.

Eodem anno mortalitate infinitorum quasi pecorum quorundam mortalitatem cernimus Prælatorum, quorum numero *Reynoldum* Gelriæ Comitem majori numine credimus reputandum. Hic enim gestis nobilissimus, & inter præcipuos reputatus multis annis per proprium ut dicitur filium more captivorum deputato sibi habitaculo clauditur. Qui æterni misericordia utroque ut nunc ergastulo carnis videlicet & carceris liberatur.

Hujus vicino tempore vir per cuncta laudabilis Abbas videlicet Sancti Pauli cœnobii Trajectensis *Henricus* nomine de medio tollitur, pro cujus successione disputationis materia ventilatur. Cum autem in electione Capituli dissensio crebresceret, alius quoque alium postularet, quidam *Gierlandus* spiritu utinam sancto ad sedem trahitur, cujus tamen pridem memoriam perire cum sonitu putabatur. Is quoque per discordiam multis præesse statuitur, sibi vix hætenus sufficiens, ubi regularis subiectio postulat.

*Sed quæ post illi fuerint despecta priore
Et quasi rancore tribuit tenor is minus ulli.*

Eodem anno *Mabilæ* in *Reynsburg* Abbatisa moritur, cujus
sede

fede nobilis Domina *Machtildis* nomine collocatur. Hujus pater de *Duvenvoerde* nomen habuit, matrem vero *Florentius* frater Domini de *Brederode* procreavit.

Eodem anno *Francia* superior plagarum dispendiis afficitur, quarum species locorum numero narratur. Urbes enim quaedam *Navarrae* telluris motu obrui didicimus. Quid autem hostili manu *Aquitaniae* partibus evenerit breviamus, ubi cum per consequens grandis supra modum materia nobisque vicina oritur. Ad cujus discussionem corde utique melior stiloque valentior postulatur, cujus tamen memoria ne cum sonitu pereat, absentiae deficiat praefatorum, nos ejus processum breviter & pro viribus duximus tangere, ipsum quoque nostris Chronicorum cedulae annotare. Notandum itaque, quod cum anno praecedenti, ut supra scribitur, † Anglorum tyrannus *Aquitania* armis invaderet, illamque pro viribus occuparet, Rex Francorum, Princeps utinam fidelissimus nititur occurrere, sibi quoque ad haec fidelium suffragia postulare. Quorum conflictus per *Reginam Angliae*, *sororem videlicet Regis *Franciae*, hac ut quidam dicunt vice, submittitur, quaedam quoque pacis numina invocantur. Post haec vero tempore transeunte, quintoque angelo suam *fyolam* super sedem Regis *Angliae* effundente, totum Regnum non solum, ut prius, Principum prodicione confunditur, verum nobilissima Francorum Regis filia una cum filio periculis adjicitur, quorum materia tactis in superficie processibus breviatur. Notandum ergo, quod cum Rex Anglorum *Hugonis Despensier*, militis videlicet pessimi, utens consilio omnes quasi suae patriae nobiles occidisset, dictoque *Hugoni* conjugis & filii nec non totius terrae custodiam in absentia commisisset, dictus miles benignissima quasi allocutione, summa quoque familiaritate Reginae favorem ejusque filii quaerere nititur, cujus labor in dampno per singula reperitur, quorum inter cetera processu Regis primogenitus dicto *Hugoni* allocutus fuisse dicitur, vas quoque quoddam aqua plenum tali verbo vel simili ostendisse: *Domine Hugo vultis nobis humanitatis officio assistere, nostris quoque jussionibus parere, tunc rogamus, ut modicam nostri precatus materiam velitis attingere, vas quoque tale pede vestro, ut aquam ejiciat, commovere.* Cui dictus miles verba primo derisoria respondisse dicitur, sed tamen vase dejecto aquam penitus effudisse. Quam dum puer recolligi

† Eduardus 11.

*Isabella. ei nomen. Gulielm. de Nan. Ann. 1326.

Mm mm 3

præ-

præciperet, dictusque traditor recollectionem impossibilem assereret, puer intentionis suæ propositum persequitur in hæc verba: *Domine Hugo sicut hanc aquam motu vestro diffusam nescitis recolligere, similiter nec amicorum sanguinem vestro consilio proditorum ad vitam poteritis revocare, quorum proditio vel interitus nunquam apud nos tantis oblivioni dabitur, quin eorum vindictam, si quandoque illam Deus obtulerit, persequetur.* Hæc itaque vel similia puero perorante, ejus quoque domino huic astante, factus Hugo sibi utique conscius ab aula nititur procedere, nec non dictorum singula Regi per conjugem vice Nuntii propalare. Quo audito Regis iracundia talis fore dicitur, quod Regina cum filio, si conjugis reditum expectaverit, periclitatur. Quamobrem nobilissima Angliæ Regina assumptis familiaribus honestisque trieribus ab Anglia una cum filio hujusque patruo nititur fugere, & ad fratris dominium Franciam videlicet pervenire. Cujus absentia maritus incepto quondam flagitio nititur procedere, & præscripta Aquitanix spatia devastare, omnes quoque ibidem masculos gladio vel simili perimere, mammasque foeminis amputare. Quæ mala incolarum diversitate proveniunt, quum in se divisi diversis Regibus adhæserunt, quibus post hanc, ut dicitur, tempestatem Princeps unanimiter eligitur, per quem obmissis Regibus dicta sæpius patria gubernatur. Hujus quoque vicino tempore dictus Hugo quosdam Jacobitas ad Papam mittere dicitur, per quos nummo socio, ut Rex Angliæ conjugem abjiciat, aliamque adducat, tota quasi Curia subornatur, aula etiam, proch dolor! Francorum simili vere nummo inficitur, ut dicta sæpius Regina apud eam cum filio captivitate perpetua teneatur. Interea nobilis Regina licet dictam forte traditionem ignorans, suam tamen peregrinationem deplorans congregatis cum Rege Francorum Principibus humili instantia lacrimosisque suspiriis rogare nititur, ut sibi ad reditum Angliæ succurratur, ad quam singulorum manus pro suffragio porrigi dicitur, Quorum etiam numero nobilis Princeps Johannes Hannoniæ frater Wilhelmi Comitis Hollandiæ recitatur. Tempore itaque transcurrente, Reginaque non solum fratris, sed etiam omnium amicorum pollicitis carente ipsa se divino adjutorio invocato pro reditu versus Angliam nititur disponere, & ad hoc humiliter nummos quos poterat congregare. Unde Gallorum semper pavidorum

dorum solatio deficiens, & in Teuthonicis furorem de more retinentibus cordis anchoram figens versus Hollandiam una cum filio dirigitur, quum in illius Dominii Principe tota ipsius fiducia sustentatur. Quali autem vel quanta veneratione dicta sæpius Regina apud *Dordracum* in festo nativitatis beatæ virginis à *Willelmo* Comite recipitur, brevi minus carmine peroratur, ubi etiam (1) dictorum pueris, Reginæ videlicet primo-genito & dicti Comitis filiæ, dicuntur sponsalia contrahi, dummodo Curia placeat, & super tertium consanguinitatis gradum dispensatio poterit impetrari. Hac itaque illico exultante, sui que adventus causam Comiti propalante, timoris propositio ventilatur. Quis etenim nisi stultissimus Rege invito Regnum Angliæ manu armata, sicut ab ipsa petitur, auderet invadere, ipsumque viribus occupare? (2) Cujus tamen petitioni *Johannes* Hannoniæ Comitis Hollandiæ frater legitimus, Comes & ipse Sueffionensis, voto quasi nititur assistere, & ad ejus suffragia probiores, quos poterat, congregare. Ad cujus, ut ita loquar citationem, Regisque Boemiæ afflationem quædam Teuthoniæ nobilitas armis induitur, quæ dicto Principi sociatur. Is itaque in beati Mathei vigilia apud villulam dictam *Briele*, fratre invito, ejus comitatu summa audacia naves ingreditur, quarum numero nil dictatur.

*Carbasa tolluntur plano minus æquore tali,
Ursula te quali ludentem scripta loquuntur.
Ventus adest durus, mare sulcatur quasi murus,
Tramite depresso stans, unde magis dare cesso.*

Quo-

(1) Eduardus m. est, de quo sermo, & Philippa Willelmi filia. De Hugonis supplicio Froflartus loquens *lib. i. bist.* Quo facto, inquit, *Eduardus nobilissimus heros, filius optimus pessimi parentis, qui cum matre, ut diximus, exulaverat, Londini coronatus est Anglia Rex illius nominis tertius, atatis sue anno 16. Uxorem duxit Philippam, Gulielmi Hannoniæ Comitis & Hollandiæ filiam. Hanc enim inter ceteras sorores amare cepit, quo tempore una cum matre profugus ex Anglia in Hannoniam devenerat.*

(2) Meminit Guilielmus de Nangis ad Ann. 1326. *Postmodum Regina sperans cur Regia ad amorem & mansuetudinem posse inflectere versus ipsum aliquandiu properavit, sed Rex eam malignorum depravatus consilio quasi sibi omnino abominabilem nec audire voluit, nec videre. Unde Barones indignati una cum Domino Johanne de Hannonia contra Regem ad bellum processerunt &c.*

Quorum expeditioni quasi pro miraculo adjici poterit, quod procellis utique tumescentibus, astrisque latentibus, una navis ab alterius vestigio nocte obscurissima non erravit, lucidissimo etenim solis radio melius combinari non poterant, quam se præfatæ noctis crepusculo sociabant. Quid autem superius per audaciam summamque similiter fortitudinem intendimus, si audire convenit, explicamus. Ad quorum ut lucidius procedatur subsidium novem præcipuos mundi quasi Principes reputatos duximus assumere, paucaque de singulis, prout nostris convenit † excitare.

† recitare.

*Hectora commendo per plura sibi sociando
Cæsare, qui fatur Macedo, Josuæ sociatur,
Dignis, ut sydus, sequitur magnus Godefridus.*

Quorum audaciæ, virtuti, seu prudentiæ, quia dictus *Johannes* comparari sufficit, supra tangens audaciam non defecit. Quis enim istorum, ut per singulos procedatur, patria fugiens, mare maximum transiens mille armatos solus invasisse scribitur, sicut in superficie fatus *Johannes* facere comprobatur. Regnum etenim Anglorum, quod infinitis armatorum milibus protegi cernitur, ad mulieris instantiam paucis per ipsum milite provocatur. Unde fatus *Johannes* dictis non solum quasi denus jungitur, verum si dici liceat ejus audacia præ ceteris reputatur. Rex autem Anglorum conjugis reditum longo tempore † persentiens, hunc quoque causa præcipue proscriptorum, quos sibi aptaverat, impedire cupiens, maximo exercitu, infinitaque navium multitudine, portus illos vallari præceperat, quibus ipsam credidit applicari. Illa vero tardante, dictoque exercitu quasi pro nichilo expectante, assunt, qui dicerent Regnam castra movisse, nec non sua carbasa non ad hos portus, verum ad alios direxisse. Quo audito dictus exercitus fato loco nititur recedere, & aliis applicare. Quorum recessus vix biduo pernoctare dicitur, cum Regina eisdem locis summa pace & vere divinis nutibus applicatur. Hujus quoque dominiæ patriæ optio non defuit, quum frater Regis, qui Reginæ semper affuit, illi jure hereditario præfuisse scribitur, cujus adventus tam vassallis quum subditis honoratur. Qui quum se post marina reficerent, & majorum patriæ solatia, quæ promissa fue-

† præsentens.

fuerant, expectarent, Abbas Sancti Eadmundi, Benedicti videlicet ordinis, solus affuit, cujus thesauro Regina omnium expensarum inopiam reparavit. Ceterorum vero nullus infra quindenam Dominæ comparuit. Quilibet enim fortunæ exitu dubitavit. Unde si ad Dominam tenderent, omnes dampnationem incurrerent, si vires Domini postea prævalerent. Quapropter cuncti majores Reginam cum filio cordis intimo præferentes Regi se nituntur jungere, & ipsum, ne conjugii bella moveat, ut proposuit, informare. Qui tandem ejus fortunam videntes deficere, nec non Dominam Christi gratia prævalere, omnes quasi Regem dicuntur deserere, nec non Reginæ partibus adhærere. Sed quis timor horum mora advenis nasci potuit dici non sufficit, cum illorum fiducia istos patriam deserre, flumina terere, Angliam quærere procuravit. Assunt insuper tam vicini quam proscriptorum amici Regis facie fugientes, ejusque conjugii omnem pacem & amicitiam offerentes. Quorum quasi ordine quidam reputatus millibus affuisse dicitur, cujus fallacia non multo post tempore denudatur. Ille enim *Hugoni Despensier* inter amicos quasi præcipuus, & per ipsum ad Reginæ confusionem subornatus, loco privato Reginæque vicino complicitibus trahitur. Unde quidam famulus indagationem faciens destinatur, qui ut Deo placuit proditiōnis causa captivitate detentus, mortis quoque timore perterritus, dominum ut evadat per singula procedere dicitur, qui dominus in foveam, quam fecerat, suffocatur. Eadem enim hora, qua famuli nuntiis Reginam prædictam tollere proposuerat, ipse interfectis sociis adversariorum spicula deliberatione tamen habita sentiebat. Quorum rumore sed præcipue Regis tyrannide tota Regio ad Dominam ejusque filium tantis confluere dicitur, quod Rex quasi pro modico reputatur. Ipso enim invito inimicus patrimonio restituitur, sui quoque ydoli possessio ad Reginæ placitum dissipatur. Cujus etiam genitor à Teuthonicorum facie fugiens, & in castro quodam se recipiens propria familia hostibus exponitur, & Dominæ præsentatur. Qui Regis propositum publicare compellitur, & quandam maximi horroris materiam denudare, videlicet quod Rex centum milites, ducentos quoque de valentioribus famulos morti velut quondam tradidisset, si Regina adventum ejus pauco tempore subtraxisset. Cujus confessio vix ad plenum panditur,

Tom. II.

N n n n

cum

cum vis tortoris pessimi ejus corpori damnatur. Quorum rumore turba Regis minuitur, exercitus vero Hannoniæ Principis, Reginæ videlicet pervigilis, augmentatur, qui despectis horroribus spretisque laboribus per patrias sine intermissione properat, hostesque devastat. Capitur interea *Hugonis Despensier* traditoris videlicet pessimi fœmina, Regique sororis filia, & si fas est dicere concubina, quæ subito minima deliberatione in foveam descenderet, si se imprægnatam avunculo Rege videlicet non juraret. Quapropter absoluta proscriptorum familia, ipsa vice versa in captivitatem traditur, ** donec visibilter, quid de ejus imprægnatione judicandum fuerit, perpendatur. Contigit præterea quendam Archiepiscopum pro Rege & contra Reginam in quadam ecclesia surgere, diætæque maledictionis sententiam provocare, cujus caput mox ab incolis tollitur, & Dominiæ præsentatur. Rex autem tales ac similes suorum confusiones percipiens, suoque corpori similia perditionis inferri metuens, omnem divitiarum absque numero substantiam nititur colligere, nec non summa festinatione ad maris littora properare. Quem turba Dominiæ ad tanta persequitur, quod omnis substantia, quam secum deferre proposuit, præpeditur. Rex quoque quasi solus ad litus fugiens navem ingreditur, cujus sibi sanctissimo omine à persequentium manibus deportatur. Rex itaque non solum Hannoniæ Principis audacia, verum etiam innatæ pravitatis fallacia paterno regno pellitur, cujus præda fatæ sæpius Dominiæ, conjugii videlicet propriæ, præsentatur.

*Si prædæ numero quæris, sex carmine vero
Bigæ majores nummis & equi meliores
Centum ducuntur, quibus hic benedicta loquuntur.*

Rex insuper hac fuga ad quandam civitatem mari vicinam pervenire dicitur, quæ consanguineo Principe infinitis subito militibus infestatur. Cujus incolæ Regem deficere videntes, nec non sibi adversarios prævalere, portarum claves hostibus de muro projiciunt, quorum jactu introitus patefiunt. Quo rumore Rex paucis barcha receptus ad trierem nititur tendere, fugamque maris fluctibus licet tumescentibus maturare. Maluit enim procellis conteri, quam manibus ut nunc sequentium

at-

** Consule Menag. Jur. Civ. Amoenit. Cap. 21. de prægnantibus, capitali judicio damnata, poena differenda.

attractari, quis tamen ipsum hac vice captum cerneret, si
 ventorum esornia prohiberet. Isti enim malentes vivere,
 quam ipsius captivitate dubio mortis periculo laborare, vela
 vento tribuunt, terramque, quam mox dimiserant, rursus quaerunt.
 Rex vero ad Walenses se dirigit, quibus tamen, ut dicitur,
 hostis fuit. Horum enim Princeps Anglorum conflictu
 quandoque capitur, quorum vinculis atque ad mortis terminum
 detinetur. Ad hos tamen licet alienos miserimus fugiendo se dirigit,
 quem apud suos praeteritorum conscientia accusavit.

*O res miranda! res maxima! res socianda
 Scriptis auctorum, nec non gestis meliorum!*

Fugiens itaque Rex per dictorum patriam privatis silvarum se
 locis nititur recipere, nec non ferarum more densarum frondium
 umbraculis residere, cujus familia ab incolis persecutionibus
 non proditur, donec justae solutionis substantia altercatione
 varia denegatur. Verum Regalibus incolarum praedam tolerantibus,
 solvereque negantibus, rusticorum clamor circumquaque
 percipitur. Cujus timore Rex cum paucis densissimis silvarum
 vepribus, medicis pastorum casulis hospitatur. Quo tempore
 Teuthonicorum societas à Regis persecutione summa deliberatione
 compescitur, ne inventus ab ipsis furore consuetus, ut proposuerant,
 occidatur. Unde majori confusione more Haetæonis propriis
 quasi canibus persequitur, quorum princeps quidam Anglorum
 nobilis perhibetur. Qui cum Regem propter latibulorum multitudinem
 invenire deficit, ipsum prodentibus magnam pecuniae summam
 tribui proclamavit. Ad cujus promissa dum quidam intenderent,
 fidemque fieri creditis postularent, assunt manu extensa illi
 summam promittentes solvere, qui locis incognitis Regis
 latibula voluerit demonstrare. Sicque quodam, ut dicitur,
 rustico Rex proditur, ad cujus coenaculi cubiculum pervenitur.
 Qui cum januis licet invite apertis hostes conspiceret, quosdamque
 extracto gladio invaderet, assunt dicentes, quod proprium in
 vaginam cum festinatione gladium remitteret, quo minus
 alieni transitum per ventris media sustineret. Quo audito
 vis vi retunditur, sui quoque cum ipso capti complices deducuntur.

N n n n 2

bre.

breviter transeo, quid autem tribus sibi majoribus factum fuerit enodabo. Notandum itaque quod cum captivitas Regis sed præcipue *Dispensator Hugonis* per Angliam cernitur, ejusque ad patibulum transitus proclamatur, omnis utriusque sexus senes cum junioribus ad hostium nituntur currere, ipsumque in propriis armis, licet capite, ut despectis convenit, inclinato videre. Cujus maledictio scriptorum pennis licet plurimis tangi vix poterit, tota enim communitas illi maledicere non desistit. Is itaque *Hugo*, qui alias tortor majorum dicitur, minimis quasi patriæ jam torquetur, (1) ductus vero ad patibulum laqueo brachiis submisso tollitur, ut ipsius detestationis confessio astantium inquisitione varia denudetur. Qui coram omnibus dixisse legitur, omnes hoc mundo nobiles promotione avarorum pauperum defecisse, quorum numero se immiscuit, quando suo consilio Angliæ pulcherrimos interfecit, quod tamen non solum sua promotione fecisse asseribat, verum quia vel Regis captivitatem vel interitum formidabat. Quo completo Regis Cancellarius, nec non majorum alius dicti *Hugonis* præsentia patibulo strangulantur. Affuit quoque carnifex, per quem viventi lignoque pendenti subtrac̃ta ventre viscera flammaram incendiis tribuuntur. Corpus vero furca sublatum quatuorque mutilatum partibus ad totidem terræ angulos mittitur, ubi summo quasi studio & pro magno munere suscipitur, rotisque levatur, caput vero capiti patriæ, majori videlicet, quæ *Lonnen* dicitur, villulæ transmittitur, ubi turri altissima, lanceaque procera, cunctis qui adesse poterant, præsentatur. Et ecce quod omnes dicti *Hugonis* parentelæ, vel sanguinis, qui fortunæ suffragio fuga eripiuntur, totius Angliæ partibus proscribuntur. Quorum quidam navibus suscepti fluctibus se ingerunt, qui summa crudelitate more piratarum mercatorum spoliis victum quærunt. His itaque capto Rege tribus quasi mensibus Anglorum præsens conflictus submittitur, ubi ad Reginæ voluntatem nec non Hannoniæ Principis ordinationem singula con-

(1) Ad caudas equorum tractum & sic ductum ad patibulum Guilielmus de Nangis ait *d. loc.* Satis cito post *Hugo Dispensator* per Baronum judicium ad caudas equorum fuit tractus, & ipso exenterato, ipso vivente viscera ejus sunt combusta, & deinde suspensus vitam suam miserabiliter terminavit.

concluduntur. Quo tempore sæpe dictus Hannoniæ ad propria redire proposuit, quem dilecta sibi Domina, Angliæ videlicet Regina, usque ad tempus coronationis filii captivavit.

Eodem anno Dominus Apostolicus, Papa videlicet *Johannes*, contra *Ludovicum* Allemanniæ Electum more solito nititur procédere, ipsumque excommunicatum, Regni que nomine privatum, ut in propria persona apud Curiam compareat, suæque maledictionis sententiam audiat, evocare. De cujus excommunicatione materia nascitur, quæ nostris inferi postulatur. Notandum itaque, quod cum quidam potens & nobilis, *Ludovico* per omnia fidelis quadam vicè de hoc mundo tenderet, ejusque parentela ipsum ecclesiæ, ut mortuis convenit, præsentaret, affuit presbyter, corpus cum oblationibus recipiens, corpus tamen, ut mos est, tumulto dare nolens, qui cum defuncti amicis informari renueret, ejusque custos ad campanæ pulsationem tendere denegaret, tumba magna humiliari præcipitur, in quam ligatus manibus & pedibus horum uterque, custos videlicet & presbyter, præcipitur, quibus frustra clamantibus defunctus supponitur, quorum processu dicta proclamatio per patrias mitigatur.

Anno Domini cto. ccc. xxvii. *Johannes* Hannoniæ Princeps videlicet nobilissimus ab Anglia revertitur, hujusque reditus, quem præcedentis anni Decembri fieri proposuisse dicitur, usque ad præsentis Februarium causa tacta superius protelatur. Cujus ut nunc adventu gaudebant non solum cognati, verum quicumque nobiles licet inimici. Hic autem propter maris forte pericula beatæ virginis apud *Rochemadon* visitandi votum fecerat. Post cujus, ut mos est, salutationem, ut dictis dispensetur pueris, properabat. Cujus cum procuratorium quodammodo deficeret, cumque petitionem cum instantia factam Dominus Apostolicus non admitteret, ipse circa finem mensis Maji apud Zelandiam fratri comparuit, cui mox singula tam Angliæ quam Curie revelavit. Quorum subito versus Franciam gressus dirigitur, qui semper in conspectu tuo dirigi, Domine, possulantur.

Eodem anno *Ludovicus*, qui Rex Alemanniæ dicitur, cujus ad Imperium transitus, causis hætenus variis & præcipue Pape contrariis præpeditur, miro supra modum ordine Alpes ag-

greditur, cujus materia licet nobilis multumque spectabilis propter summi Pontificis displicentiam brevitur. Notandum itaque, quod cum guerrarum copia Italos pro tempore interficeret, dictum quoque, si fas est, dicere Regem, ipsis pro tempore electum, multorum inopia retardaret, fiunt Italicis procul dubio varia consilia, quomodo ut hostibus Papæ adjutorio fortissimis tutius resisterent, Ducem ac propugnatorem invenirent. Mittuntur itaque dicto superius Ludovico tam Romanis quam Italicis quædam sub silentio literæ, rogantes ipsum quasi furtive paucisque familiaribus quodam signato ipsorum procuratoribus loculo comparere. Quorum petitioni Ludovicus modica deliberatione annuit, qui sua Deo committens L. se vix equitibus dictorum nobilibus præsentavit. Cujus adventu vel præsentia dictorum majores ipsi pro viribus tam honestis personis quam Notariis fato prius loculo occurrentes gavisi sunt, qui commissa sibi negotia decenter & brevibus hoc modo vel simili retulerunt: *Gloriosissimo nec non Serenissimo Principi Ludovico, Romanorum Regi semper Augusto. Tusciæ, Calabriae, Romanie, & quasi totius Italiae Præsides semper & in omnibus mandatis & monitis obedire. Cum voce dominica Pastoris absentia oves dispergantur, hujusque desidia infinita gregibus pericula luporum insidiis generantur, rogamus humiliter & hortamur, cum Deus personam vestram ad Imperii regimen elegerit, vosque nobis, qui cotidie tanquam oves à lupis inimicis affligimur, pastorem ac propugnatorem ordinaverit, quatenus obmissis apud Germaniam negotiis spretisque periculis propter has oves custodiendas, tondendas, fatasque, si necesse fuerit, deportandas ad Italiam, vestram videlicet provinciam, velitis tendere, nec non Imperatorum palatia possidere. Quorum petitioni sanctissimos Pontifices Notariosque clarissimos quasi pro testimonio præfisse decrevimus, vestris quoque responsionibus interesse, videlicet ut nobis illas referant, sufficientique tam sigillorum quam signorum testimonio conscribant. Sciat autem vestra Imperialis Majestas, quod si hac vice vel amplius tardaveritis, aut nobis subvenire, ut tenemini, renueritis, quod non solum vestra persona Romana sede proscribitur, verum omnis Theutonicorum successio, quæ vobis in æternum posset fieri, eadem privatur. Quorum nuntia cum Ludovicus tam verbis quam scriptis attenderet, responsionibus ex abrupto deficeret, hora licet modica ad deliberandum petitur. Qua concessa quid melius respondeat deliberatur. Qui saltem*
rediens

rediens dixisse traditur, nec non hoc vel simili modo respondisse: *Sanctissimi patres ac Domini, Vestras vestrorumque petitiones jam audivimus, quarum effectui impedimentis cessantibus corde & animo comparemus. Verum cum nobis tria Regibus summo opere necessaria, videlicet armatorum familia, necessariorum copia per cuncta deficient, ** vianum quoque semitæ se abscondant, quo ordine quod à vobis petitur valemus perficere, siue ad sanctissima Romanorum limina pervenire? Hæc autem cum Ludovicus diceret, nec alias excusandi causas prætenderet, responderunt subito circumstantes Italicorum videlicet Nuntii sollempnes his de causis nullam debere moram fieri; certum est enim hæc omnia per Italicos affluenter, dummodo ejus personam habeant, exhiberi. Quorum auctoritate Ludovicus modico habito consilio Nuntiis jungitur, per quos omni procul obstaculo Mediolanensibus sibi videlicet fidelissimis præsentatur. Ut autem his nostris auditu & relatione conscriptis major fiducia subveniat, tenor literæ de verbo ad verbum inseritur, quæ sæpediti palatio ad Hollandiæ Curiam dependebat: Ludovicus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus spectabili viro Willelmo Comiti Hollandiæ socero suo Karissimo gratiam suam & omne bonum. Licet quemadmodum alias sinceritati tuæ patefecimus ob causas quasdam speciales sacro Imperio ac Coronæ nostræ fidelibus necessarias, animo tamen redeundi in Alemanniam, venerimus in Tridentum, omnes nobiles civitatum, castellorum, & castrorum Imperialis Coronæ fideles nobis obviam occurrerant, exponentes afflictiones & attritiones suas innumerabiles, quibus professores Imperialis nominis amplius resistere non valerent, cum lacrimis nobis & amaris singultibus supplicantes, personas suas & posse decem & novem Episcopatum, castellorum, & castrorum quodammodo innumerabilium, cum pecunia maxima offerentes, & personam nostram sub sacramento per nos de conservandis juribus Imperii præstito obtestantes, & quod, sicut ex debito ejusdem Imperialis gubernaculi assumpti & divinitus nobis crediti tenemur, ad relevanda ipsorum onera importabilia descenderemus, & assumendum dyadema Cæsareum more solito, & sedem Imperii principalem, quæ jam attrita & polluta nefandis rebellium ausibus à temporibus divinæ & claræ memoriæ quondam Henrici Imperatoris prædecessoris nostri, pene usque ad ultimum exitium, & usque irrecuperabilis desolationis obprobrium sunt deducta, protestationes suas, sicut nos duros suis senserunt postulationibus, co-*

** Leg.
vianum.

7877

† Forte
Bavaria.

ram nobis publice in praesentia nostri consilii, multorum sapientum Lombardiae, ac Notariorum publicorum, quos de conscribendis instrumentis super eisdem interpellabant, facientes, & cum cordis amaritudine proponentes, quod nisi absque processu retrogrado in Italiam procederemus, ad liberandum eos, & nomen Imperii sustinendum, quod ex hoc nunc renuntiarent fidei eidem, & quod de necessitate naturali Domino relicto ipsos se oporteret peregrinae committere servituti in non modicum nostrum, Principum electorum, domus nostrae † Ravoniae, & totius nationis Alemanniae obprobrium, & verecundiam perbennalem, & quia deinceps apud Deum & homines de hoc deberent teneri in perpetuum excusati. Nos vero his auditis multis, quae nos, sicut Deo placuit, tetigerunt adversitatibus superatis, ne nostris temporibus personae & domus nostrae Ravoniae, ac totius Theutoniae, & specialiter ne jura Principum Romanum Principem eligentium, de quorum propagine & nos processimus, & in quorum etiam cum nostra posteritate numero sumus, sic dampnabiliter absorberentur, & per indirectum occuparentur, per nationes alienas & frequenter antecessui Alemannico invidentes Regnum mundi multo generoso Alemannorum sanguine acquisitum ad eosdem deduceretur exteros & raptores, de consilio procerum & sapientum nostrorum ante mori quam vivere, & hujus expectare impropria eligimus, illius misericordiae nos committentes, per quem Reges regnant, & Principes Dominantur, & in cujus manibus cor nostrum est, videlicet Domini nostri Ihesu Christi. ad laudem & honorem ipsius Dei omnipotentis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac sanctae matris nostrae ecclesiae Romanae, non tamen jam praesidentis, & ad exaltationem nostri nominis, perpetuumque ac desiderabile commodum omnium fidelium amicorum ad statum Imperii pro viribus conservandum descendimus, & ad Imperialia diademata assumenda. Quapropter dilectionem tuam ex intimo affectu sub plenissima fiducia requirimus & hortamur ad hujusmodi nostrum praepositum feliciter assequendum, tuum in persona propria, vel saltem per potentem & paratum tuum exercitum, celeriter nobis conferas juvamen, memor quod ad hoc nos semper sollicitasti, quodque nobis in Italiam obsequi promissisti, (1) quia honor tuus ac filiae tuae conthoralis nostrae karissimae propterea gloriosissime sublimatur, non minus etiam quod

(1) Froffartus lib. 2. bist. Quantum attinet ad Comites Hannoniae, sic accipiendum est: Guilielmus hujus ditionis dominus quatuor habebat filiar,

quod ad hoc nobis & sacro Imperio ex fidei debito obligaris. Ex
 quibus promissis & omni alio modo, quo possumus, te contestantes,
 attentissimeque rogantes tuum auxilium invocamus, & ad obse-
 quendum nobis, ut præmittitur, te corde & labiis invitamus, Sci-
 turus certissime, quod propterea ad tui honoris augmentationem, &
 ad sublimiorem tuum statum intendere volumus, & præscriptorum
 gratissimas reddere tibi vices. Noveris etiam, quod ipsam contorā-
 lem nostram inclitam Margaretam Romanorum Reginam nobis trans-
 duci mandavimus, ut simul nobiscum apud Mediolanum in proxi-
 mo coronetur, & exinde Romæ Coronis Imperialibus infulemur. Da-
 tum Tridentii III. Idus Martii sub Regni nostri anno XIII. Hu-
 jus autem Ludovici adventus versus Lombardiam indicium &
 maximum utique pronosticum hoc anno circa beatæ virginis
 purificationem Avinionis, ut veridica relatione didicimus,
 cernitur, ubi aquilarum circumquaque volantium numerus igno-
 ratur. Cum autem aves prædictæ, aquilæ videlicet, gruum mo-
 re, aut aliarum avium non consueverunt incedere, nec sua
 pro gignendis pullis domicilia combinare, quid harum sola
 proveniens dictaque loca umbra alarum suarum quasi tegens
 poterat innuere, cujus mox itineri quingentæ vel amplius af-
 fuere, nisi quod aquilæ speciem vexillo gestiens, ejusque re-
 gnando altiusque volando formam gerens, maximo exercitu ad
 eadem loca quasi volando quandoque descenderet, qui ab ini-
 micis prædam tolleret, amicos vero ab horrore instantium
 obumbraret. Illic itaque Ludovicus ad Mediolanum perveniens,
 ibique cum corona omnium, quæ natura poterat tribuere,
 copiam reperiens, versus Italiam se transiit, ubi plura ad
 placitum aperta repperit, quam prædecessoris potentia omni
 gressus sui tempore procuravit. Quo rumore (1) Dux quidam
 magnæ supra modum potentia, quem Papa civitati Romanæ
 multis

filias, Margaritam, Philippam, Joannam, & Isabellam, item filium
 unum Guilielmum. Margarita nupsit Ludovico Bavaro Imperatori,
 Philippam duxit Eduardus Anglus &c.

(1) Erat ex præcipuis, qui Romæ vulgi studia ad Pontifi-
 cem trahebant, Cardinalis Urbinus. Sed quos Cæsar præmife-
 rat, peditum duo millia, & equites sexcenti, cum clam in urbem
 recepti castellum S. Angeli & regionem trans Tyberim vi expug-
 nassent,

Tom. II.

O o o o

multis armatorum millibus præfecerat, una cum *Stephano* Senatorum videlicet præcipuo, quem Papæ subornatio Ghibelinis subtraxerat, urbe expellitur, ad cujus introitum *Ludovici* exercitus per sollemnes Romanorum nuntios invitatur. *Ursini* enim & reliqui urbis Principes, quamvis hætenus invicem dissidentes fato preces & munera unanimiter dirigunt, jurantes, & sub divini exterminatione judicii attestantes, quod ejus adventui cuncta ipso cum portis palatia, si quandoque illum Deus obtulerit, patefiant. Quidam etiam Gelforum majoribus dicitur suas partes deferere, & *Ludovico* tam auxilio quam consilio adharere. *Fredericus* etiam de *Barne*, qui tam prece populi quem pretio pro tempore bellis se subtraxerat, rursus armis induitur, cujus impetu quicquid Gelfus perfecerat, devastatur. Quid autem *Ludovicus* Papæ scripserit, vel qualiter ipsum Romam ad ejus coronationem faciendam venire petierit, qualiter insuper idem Apostolicus Regem Franciæ ad ejus auxilium invitaverit, quid quoque idem Rex sibi negando responderit brevitur. Qualiter autem hac hora Bavarorum gratia *Jacobitis* deficient, & ab illorum facie de loco ad locum fugiant, Sancti *Jacobi* peregrinis innuitur, quibus illorum cultus variis semitarum callibus ostentatur, qui dum quandoque ipsorum elemosinas reciperent, & ipsi è converso tanti tumultus causas quærerent, Bavorum impietas, Alemannorum quoque ferocitas, summo quasi clamore singulis exprimitur, veram causæ causæ nobilissimi videlicet Imperatoris interitus, qui illorum veneno periit, subtrahitur. Quorum bis binos quasi similes nec non similia proponentes jam ad *Ludovici* Curiam venisse traditur, quorum nequitia instante mortis articulo denudatur. Quapropter tam Italiæ quam Germaniæ Principes *Ludovicum* quasi sub custodia deducentes ejus curam magis hætenus nituntur gerere, & ab illius præsentia non solum *Jacobitas*, sibi utique conscios, verum quoslibet mendicantium populos, cujuscun-

quæ nassent, fuga is se proripuit, mox edito. proscriptus. Proscripti *Stephanus Columna*, *Neapoleo Ursinus*, & alii nonnulli, ut *Nicolaus Burgundus* scribit lib. 2. *hist. Bavar.* Nec *Stephanus Cæsarem* coronavit, ut scripsit *Peucerus* in *Chron. Carim.* sed *Serra Columna*, ut *Nicol. Burgundus* & *hc.*

que etiam professionis fuerint, amovere. Et nota quod *Ludovicus* iste more quondam *Johannis Evangelistæ* jam venena suscepisse dicitur, sed omne periculum absque læsione corporis per Christi gratiam evasisse. Qui cum *Cumis* existeret, adventumque soceri Comitis, videlicet *Willelmi*, summa diligentia expectaret, ejus traditio binis facienda fratribus eorum tertio proditur, quibus etiam *Mediolanensis* Episcopus socius perhibetur, quorum nequitia unius castro perpenditur, quod multis ad arma valentibus permunitur, cujus ut fatur cervix inciditur. Quid vero reliquis factum fuerit, ignoratur. Ut autem quæ supra *Ludovici* processu breviter ex relatione scripta sunt, falsitatis pallio indui non credantur, missilium carmina subjungimus, quæ sæpediti palatio *Willelmo* Comiti *Hollandiæ* binis utique literis destinantur. Dicit itaque prima: *Ludovicus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus. Spectabili viro Willelmo Comiti Hollandiæ socero suo dilecto gratiam suam & omne bonum. Quemadmodum alias tibi scripsimus, licet alia intentione & proposito pertigerimus Januas Lombardiæ, sacri tamen Imperii irrecuperabilem subversionem videntes, ac audientes fletum & ululatum zelatorum ejus, ne quod prædecessores nostri Romanorum Imperatores & Reges acquisiverunt multorum Theutonicorum sanguine generoso, nostris temporibus perdatur, memores etiam multarum instantiarum & persuasionum tuarum, quibus frequenter conatus es nos ad progressus subscriptos pro viribus inclinare, ejus nos misericordie, qui nobis divinitus tradidit Imperium gubernandum, per quem Reges regnant & Principes dominantur, sub fiducia tui debiti adjutorii commisimus, & pro defensione ipsius & insularum Imperialium assumptione intravimus Lombardiam. Cum ergo largitor omnium gratiarum, qui cor nostrum, quod in manu ejus est, altitudine occulti sui consilii contra deliberationem nostram ad præcedentia in præmissis salubrius inclinavit, auspicia & successus propinet inopinatos, & ultra humanæ sapientiæ providentiam prosperos & felices, ita quod longe plures civitates & castra cum suis habitatoribus, quam divine memoriæ *Henricus* Imperator prædecessor noster habuit, nobis fidelitatis homagia præstiterint, & quod tanta est nobis pars in urbe Romana, quod quasi pro certo credimus, quod in coronatione nostra Imperiali in ipsa urbe nullus nobis possit difficultates & impedimenta procurare. Quare sinceritatem &*

fidem tuam sub debito, quo nobis & filiae tuae jure teneris naturali pariter & civili in specie & in genere, ac sacro Imperio, (1) cujus te membrum novimus principale praesentibus obtestamur requirentes omni instantia, & rogantes, quatenus indilate te omni fortitudine & potentia, qua valeas, pares, & ad parandum omnes amicos, fideles, & subditos nunc inducas, ut continuatis processibus ad nos accedere valeatis, recepturi palmas Imperialis triumpho, quas sine te ac tuis amicis capere quodammodo nos tederet, ne à tanto principio excludamini desidia aliquali. Surge ergo & armis potentiae tuae circumda, & aliis omnibus postergatis recupera Imperium, exalta generum & filiam, te & domum tuam in perpetuum, & quasi alter eris veraciter Imperator. Pecuniam non petas, imo recipe per te ipsum, manus misericordiae Dei nobis apertae sunt; astra arridere jubent, fortunam pateficerunt. Non negligamus illa, ne nostra ingratitudine ac pigritia indignata seris difficultatibus claudant gratias supradictas. Nos enim etiam usque ad sanguinem in praemissis parati sumus nos exponere, & sicut amicus es, novimus quod nois nos absque te procedere in eisdem. Datum Cumis iv. Idus Aprilis anno Regni nostri xiii.

Sequitur alia ejusdem in hunc modum epistola: Ludovicus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus spectabili viro Wilhelmo Comiti Hollandiae socero suo karissimo gratiam suam & omne bonum. Non te ea lateant, quae univrsorum provisor, qui cuncta, prout vult, gubernat, ordinat, & disponit, de nostris processibus miraculose quotidie operatur, tam nobis quam cunctis nostris amicis & fidelibus procul dubio feliciter profutura. Tibi ergo

(1) Comes ergo Hollandiae olim Princeps Imperii. Vassallus etiam, ut dixi supra, verum liber, non ligus. Et adeo quidem liber, ut nec judiciis, nec tributis obstrictus. Ad Curiam Caesaris citatus, nisi ultro non accessit. Nec in expeditionem coactus sequi invitus. Vid. lib. 1. de Nobilit. cap. 33. Exemplum hic luculentum. Nam nec Wilhelmus idcirco, quamvis toties rogatus, ad generum in Italiam militatum discessit. Et hinc est, quod cum Caesar invito Comite nihil posset, nec si Comes non esset author Hollandiae ei dicto audiens, Hollandiam ut alienam neglexerit tandem prorsus, praesertim postquam constitit nec illud moris, aut usitatum, ut quamvis in terris Imperii publicata publicarentur in Hollandia edicta Imperatorum, ut Carolus V. fatetur ipse in sententia, quam tulit Ann. 1549. & quam videre est apud Bort r. van Arresten. cap. 4. n. 32.

tanquam nostro specialissimo, & nostri honoris ac sacri Imperii
 fidelissimo zelatori significamus, quod divina gratia mediante circa
 omnia nostra negotia tam in Lombardia quam Tuscania feliciter ha-
 bundamus. Nam coronationem nostram in die sancto Pentecostes nunc
 præterito Mediolani cum multa festiuitate peregrimus, & celebra-
 vimus, exhibitis omnibus solemnitatibus debitis & consuetis, in
 qua nobis adstiterunt multi Principes seculares & ecclesiastici, nec
 non Comites, Barones, ac universi totius Italiae, & Tusciae, &
 aliarum provinciarum, & multarum terrarum & civitatum
 solemnes Ambassadors, qui nobis multas honorantias tempore
 dictæ coronationis nostræ impenderunt, homagia fidelitatis præste-
 runt, sua & se reddiderunt nostris monitis & voluntati semper be-
 nevolos & paratos. Ultra hæc omnia populus Romanus ad urbem pro
 accipienda corona nostra ibidem nos concorditer evocat, & invitat,
 & ipsum adventum nostrum sic multis suspiriis & affectibus deside-
 rat, quod ad ipsam urbem, quam pro certo jam habemus, & nos tan-
 quam fidelis nostra & sacri Imperii sponsa continue expectat, pro appre-
 hendendo diademate Imperiali immediate gressus nostros cum magna &
 forti potentia certitudinaliter dirigemus. Et his Deo propitio completis,
 tibi & aliis nostris amicis, cunctisque sacri Imperii fidelibus, quorum
 Regnum nobis divinitus traditum existit, omnis pacis & refrigerii um-
 bra & tranquillitatis splendor procul dubio in virtute valida elucescet.
 De novo autem intelleximus, quod is qui Papam se nominat, noster
 & sacri Imperii Romani notorius inimicus de clero morante in Do-
 minio tuo, & aliorum multorum amicorum nostrorum partium in-
 feriorum, quoddam genus exactionis pecuniariæ exigat, & suis com-
 moditatibus, & injuriis processibus, quibus ex innata sibi malitia
 & contra Deum ac rationem humanam totum mundum inficit, ni-
 tatur penitus extorquere. Et cum ipsum hoc solummodo in pernicio-
 sas strages Christi fidelium & in nostrum & sacri Imperii Romani
 dispendium & jacturam convertere dinoscatur, fidelitatem tuam
 sub fide, qua nobis & dicto Imperio teneris, requirimus & roga-
 mus, volentes quatenus omnem clerum secularem seu religiosum tuo-
 rum districtum cum affectu inbibeas, ne prædicto inimico nostro
 & turbatori sacri Imperii, (1) contra quem pro nostris & dicti

Im-

(1) Albertus Argentinensis: Contra quos tamen processus Ludovi-
 cus electus ex quibusdam causis rationabilibus appellavit, ipsamque appel-
 lationem eidem Papæ intimavit. Extat appellatio apud Goldastum
 1. conj. Imper. p. 93. & seq.

Imperii juribus defendendis jam dudum legitime duximus appellandum, aliquam impositionis collectam subeant, vel alicui suo nomine tribuant quoquo modo. Quod si forte præsumpserint, ex tunc de ipsis & universis eorum bonis duplum ejus exactiōnis tollas, & effectualiter recipias auctoritate nostra, & dicti Imperii, tibi per præsentem super eo tradita & concessa. Datum Mediolani xii. Kal. Jul. anno Regni nostri xiii.

..... pacifico statu urbis, omnis Consules artis, totusque populus Romanus devota pedum oscula beatorum. Nexus immensi debiti, quo parentibus filii alligantur, insufficientes totaliter ad solvendum, in hoc saltem retribunt, quod gaudent in illorum honoribus, & obprobria detestantur. Hac certa meditatione continua nos veri filii ecclesiæ sanctæ Dei modernis temporibus audientes iniquos flare ventos pro Petri navicula tempestatibus conquassanda turbamur in intimis, & lethaliter vulneramur, præsertim quod cum ecclesia sancta matre nostra, cum qua & vivere & mori unanimiter sumus dispositi, ab ea tam longo spatio separati præsentialiter & continue non manemus. Eapropter vestræ beatitudini flexis poplicibus supplicamus, quatenus sedem vestram primævam & verum ecclesiæ fundamentum, quam oblivioni videmini tradidisse, abjectis moribus & exceptionibus præsentialiter vifitetis, ut in sua omnium adversantium repulso turbine pater & filii conflati in unum poterint Deo propitio pacis pulchritudine nuptialiter delectari. Alioquin ex nunc apud Deum totamque cœlestem Curiam & ecclesiam ipsam ac omnes Christicolæ excusetur, siquid sinistrum accadat vel contingat, & filii præsentia patris destituti tanquam Acephali declinent ad dextram vel ad sinistram. Et ecce quod pro his serius enarrandis oraculo vivæ vocis nobiles & sapientes viros dominum Petrum Vigiani & Petrum de Magistris Lucæ judices, Gotricum Gentilis de Insula dilectos cives & Ambassadors nostros ad vestram præsentiam destinamus, eisdem districtius injungentes, quod quia factū opus est non verbis, ut ultra dies tres apud Romanam imo Avinionicam Curiam non morentur, sed cum festinatione retrocedant, ut eorum audita relatione saltem nostræ indemnitati cautius consulere valeamus. Quid autem latores viva voce his literis addiderint, ipsisque Papalia responderint, non apponitur. Quid quoque Romana civitas Nuntiis redeuntibus Bauro scripserit ignoratur.

Eodem anno nova denuo tempestas apud Angliam Scottorum

im.

impugnatione oritur, ob cujus ut ita loquar serenitatem novissimo ibidem domicello *Johannes* Hannoniæ miles videlicet nobilissimus tam verbis quam literis revocatur. Qui sua ut sapius ordinationi divinæ committens, amicisque valedictis, apud *Wissant* naves ingreditur, quibus circa finem Maji in Angliam deportatur, cujus adventu amicis gaudentibus timor affuit inimicis. Quorum numero Scotorum Rex se ipsum præbuit, dum quibusdam Anglorum partibus, quas hætenus infestaverat, se subtraxit, cujus Regni fine sua contrahit, quem Princeps Hannoniæ quodam, Christo Duce, tempore provocabit. His itaque bellorum studio per diversa jacentibus, virisque religiosis pro concordia laborantibus, Theutonicorum servis cum incolis altercatio fuit, quæ binos, ut dicitur, priorum numero neci dedit, quorum strage advena irascitur, ad arma curritur, quorum impetu Anglorum numerus quingentis & amplius minoratur. Quo conflictu si Anglorum Regina mediatrix non fieret, Scotorum Rex ad placitum procedere posset. Victis enim ibidem Teuthonicis Anglorum videlicet tumultibus præornatis dictus Rex absque prælio utique victor existeret. Quis enim sine capite Anglorum finibus bella daret. His itaque sedatis tumultibus interfectorum partibus combinatis fatur ut prius pro concordia sermones fieri, verum à Teuthonicis omni tempore omnique studio bella quæri.

Æstas præsentis anni autumpno utique siccissimo binis proximo præteritis per multa non congruit, quum in illis major siccitas, in hac vero pluviarum & tempestatum humiditas habundavit, quarum tempestatum xiii. Kal. Junii apud *Sciedam* & in illis finibus horror cernitur, ubi diabolo visibiliter comparente, & in elementis cuncta quæ voluit operante, tam clerus quam populus ad ecclesiam festinare dicitur. *Lombardi* quoque illic propter lucra commorantes, domoque propria hoc tempore quamvis lapidea moram facere metuentes ad templum una cum populo nituntur fugere. Quorum adventu quia publice peccatores omnes quasi qui aderant gemuere. Non enim quisquam licet sapiens nubium flammam inspiciens affuit, qui mori subito non expavit. Quid autem inimicum humani generis hoc turbine particulatim fecisse didicerim, si auditus sufficeret, explicarem. Hic itaque sui gressus principia à *Zelandiæ* partibus habuisse dicitur, sui que horroris semita pluribus

bus offuisse, qui supradicto jam dudum loculo equitantis specie hominibus se offerens, sui que cursoris caudam dentibus quasi tenens, miro modo, & quandoque nudo gladio per semitarum calles transmittitur, cujus etiam cum torneamentis hastiludium vicino dictis aere cerni fatur. Qualiter autem currus absque jumento temone levato se moverit, quendamque illico peregrinum vexaverit, breviter inseratur. Hic enim ad capellam hospitalis cum reliquis fugiens, ibique curru prævientus ad ecclesiam tendens ante cymiterium mirabiliter & absque læsione tollitur, & in fossam, quæ tamen multum aberat, præcipitatur. Dicunt etiam Mosæ accessum usque ad ima recessus subito conteri, ejusque per nubes flumina nutu dæmonum deportari. Tolluntur etiam pratis prædicti loci greges ovium, quæ salvis, ut dicitur, membrorum articulis ultra leuca spatium remittuntur. Sed quicquid horum malignitas brutorum dejectione domorumque plurima læsione gesserit, divina tamen pietas semper affuit, non permittens fidelium corpora affici, aut animabus pericula procurari. Eodem etiam tempore grando tantæ quantitatis cecidisse dicitur, cujus ictu quævis fenestra vitrea devastatur.

Eodem anno Johannes Trajectensis Episcopus 11. Kal. Junii primam ad Christi honorem missam apud cathedralem ecclesiam celebrare noscitur, cui cum ceteris Theodoricus Abbas Egmondensis summi honoris affluentia conjungitur, cujus etiam oblatio, quoniam præ ceteris honorabilior, commendatur. Eodem die Pentecostes videlicet nuntius *Ludovici* Bauvariae eodem loco comparuit, qui tacto juris ordine fatum Pontificem tam verbis quam litteris ad sui domini auxilium invitavit, quorum similia similibus credo fieri. Sed quæ via prædictis tutius eligi poterit non reor absque consilio judicari. Si enim Imperator verus existeret, & si quisquam obligatus, & cum instantia requisitus in necessitate subvenire renueret, periculum utique incurreret omnium feodaliū, quæ illius nomine possideret. Verum cum majori hætenus Regis videlicet nomine, nec non populi coronatione deficiat, Papalisque auctoritas quemlibet ejus obligationi vel homagio summa sententia subtrahat, possunt prolixè & cum deliberatione fieri consilia, quid ejus nuntio per Trajectensem Episcopum, nec non per similes, tutius poterit responderi.

Eodem

Eodem anno inferioris Germaniæ Principes, Hollandiæ videlicet & Gelriæ, nec non de Juliaco Comites summa utique intentione maxima quoque deliberatione sua statuunt disponere, nec non ut Ludovico personaliter subveniant disputare. Ad quorum instantiam non solum subditi nobiles, verum circumquaque habiles arma præparant, moram dampnant, ut dictis cum ceteris Principibus summo quandoque Principi se ostendant. O venusta societas! o præclara communitas! quæ huic itineri præfatis se præparat. Vere solis oculus istis personarum numero similes à mundi principio vix videbat.

Eodem quasi tempore quædam in Colonia de novem juvenibus materia cernitur, quæ nostris breviter inferi postulatur. Notandum igitur, quod cum fati propriis deficerent, expensas inutiles donis parentum, licet summe divitum, non haberent, ad gazas cujusdam divitis quadam nocte tenditur, cujus ancilla variis unius quoque cogniti precibus ut januam aperiat, potumque tribuat, informatur. Hac itaque lecto surgente, ostiumque aperiente, novem larvis ignotis vultibus insiliunt, qui hospitii thesaurum minis & jurgiis unanimiter pandi quærunt. Quorum nequitiam cum ancilla attenderet, salvaque vita thesauri loculum celare non posset, ipsa prudenter Logicorum quasi fallaciis studet procedere, suumque propositum tali protestatione vel simili palliare: *Dilecti filii, pecuniam domini mei quæritis, & illius per me ostendi locum petitis, quibus usque ad mortem propono resistere, nisi sub sacramento mihi per vos promissum fuerit me divisis spoliis partem unam vestrorum videlicet numero decimam possidere*; Cujus verbis, quia petitionem facere volebant, singuli congaudebant. Hac itaque accensa candela præcedente, quodamque cellario subtractis januis descendente, perversorum turba mox sequitur, quorum oculis pecuniæ loculus, ut promiserat, ostentatur. Quibus summe gaudentibus vestesque confringere parantibus, candela puellæ manibus cecidit, quæ subito per scalam, qua descenderat, dictis in umbra manentibus, exilivit, quæ firmatis valvis omni mora postposita ad dominum currere nititur, ipsique quod gestum fuerat per singula nuntiare. Cujus studio civitatis Consules eadem nocte se contrahunt, qui in dictum cellarium manu valida descendunt. Qui cum dictorum facies inspicerent, & alicujus notitiam propter larvarum species non haberent, cunctis hæsitantibus

tibus quid tali negotio tutius agi debeat, quidam illorum hanc sententiam vel similem præferebat. *Si clara luce possemus istos agnoscere, vellet forte suos nostrorum quilibet quamvis contra justitiam supportare. Quum igitur ipsorum nequitia probatione non indigeret, cunctis enim astantibus luce claret, meum est utique judicium, ut singuli, quicumque tandem fuerint, saccis singulis induantur, & omni mora postposita in medium Rheni fluminis demergantur. Cujus sententia impleta dicitur, per quam tamen idem vel fratre vel filio privatur.*

Hujus vicino tempore Benedicti videlicet translatione Comes *Wilhelmus* à Francia versus Hollandiam transiens, fatisque superioris negotiis intendere proponens, subito nec non ex abrupto versus Brabantiam dirigitur, cujus Principe quidam nobilis nomen habens de Valkenburgh infestatur. Hic Ducis cathenis prius quasi ad mortem astrictus, nobiliorum instantia sub quadam protestatione à vinculis solvitur, quarum species, ut multi referunt, non servatur, quum dictus de Valkenburgh Dominus postea quadam vice per occulta nemorum transiens Ducemque capere proponens proditur, cujus fallacia Dux evadens pericula magis quam hætenus provocatur, qui suam hac hora potentiam fatur ostendere, & nomen dicti Principis, si Regis Boëmiae afflatio deficiat suffocare. Hujus enim auxilia, ut dicitur, fato subveniunt, quorum robore ducenti vel amplius quodam ut nunc bello Ducis agmine ceciderant. Horum itaque altercatione *Wilhelmus* Comes se transtulit, quatinus ejus per Dei gratiam præsentia omnis fatorum dissensio pacis munimine disponatur. Hujus temporis vicino Augusti videlicet xiv. Kal. *Wilhelmus* Comes de Brabantia rediens suis apud Catwyk tam urbanis quam rusticis se ostendens comparuit, quibus hætenus dubium videlicet de transitu versus Imperium propalavit, qui majorem illico filium personaliter sustulisse dicitur, illique assensu populi patriæ regimen usque ad reditum commisisse.

Istis quasi sub proximo temporibus vigilia videlicet beati Petri in vinculis fatorum negotia cernuntur infici, nec non bis novem Ducis villulas alterius incendio demoliri. Quapropter ejus familia, tota videlicet Brabantia, exceptæ actionis tramite confunditur, vindicta quæritur, cujus processus diversis diversa asserentibus protelatur. Interea quidam arte sua famosus
annoque

annoque præterito apud castrum dictum *Volmensteyn* ingenio reputatus affuit, qui se ad subversionem castri de *Valkenburgh* obligavit, cujus ingenio diversæ lignorum machinæ formantur, quarum custodiæ quadringenti vel amplius electi Ducis familia deputantur, quorum turbam Dominus de *Valkenburgh* paucis utique vassallis, plurimis tamen vexillis nititur confundere, festoque Laurentii singula dictorum fabrilium vi deferre.

Eodem quasi tempore vigilia videlicet Assumptionis Mariæ scripta Curia, quibus absolvitur *Ludovicus*, quolibetque dignitatis nomine privatur, Trajecti se conferunt, ubi contra eundem multis tacta rumoribus patefiunt, scilicet, quod quicumque ipsum Ducem vel Regem animo nominaverit, aut Cæsarem, quod eodem sibi eloquio excommunicationis sententiam attrahit graviorem.

Eadem quasi hora ad supradicti Domini castrum *Valkenburgh* quævis Ducis potentia cernitur dirigi, illudque diebus pluribus infestatione maxima coartari, omnia quoque apud Brabantiam artis mechanicæ prohibentur officia, ut ad hujus subversionem omnes officarii dirigantur, de quibus quoque plurimos fugere ab exercitu didicimus, vicinisque provinciis latitare. Quorum assertio adversarii negotia nititur extollere, propriique causas Principis, Ducis videlicet, impugnare. Horum itaque rancore *Wilhelmus* Comes, qui ut nunc maximo comitatu versus Lombardiam tendere proposuit, transitus sui tempora prorogavit, cui in Septembris Idibus frater ab Anglia rediens apud Hannoniam comparuit, qui ejus præsentia ultra quam scribi valuit exultavit. Et nota quosdam potentes *Ludovici* commodis invidentes infinita quasi florenorum milia, nec non puerorum ad placitum conjugia, ut nunc, *Wilhelmo* Comiti præbuisse, certis quoque temporibus promississe, dummodo domi sedeat, Baurique negotia non assumat. Quod etiam universis sibi bajulis placuisse dicitur, solam vero militem *Saucet* nomine restituisse, qui dominum ad fidei observationem filiæque promotionem semper informaverat, & adversis omnibus, quæ dictis oriri poterant, non curabat, cujus tamen auctoritas maximo Comitum scandalo despicitur, quid quoque incommodi cognatis apud Lombardiam eveniat non curatur. Sic itaque multis præoptata fautoribus, variisque percepta rumoribus, ad nichilum deveniunt, quia Germanorum focii Alpium cacumina, ut

propositum fuerat, non ascendunt. Proficiat itaque *Ludovicus*, si poterit, qui auxilium *Willelmi* Comitis frustra quærit. Cujus similiter desidia Boemorum Regi obijcitur, dum militi piissimo, de *Valkenburgh* videlicet Domino, ejus contra Ducem auxilium informatione, ut dicitur, Regis Franciæ denegatur.

*O quæ spes orbis, quæ gloria, quæ fuga morbis?
Si tam Prælati, tam clari, tam reputati
Desit honor fidei, quis erit fide speciei?*

Et ecce præfatorum, Ducis videlicet, & alterius concertationem post infinitam expensarum copiam, multarumque animarum pericula arbitrorum ordinationibus subjici, ipsamque salvo jure militis, dum *October* ingreditur, pacari. Hujus vicino tempore Romanorum nuntii à Curia revertentes, nichil quoque vel modicum pro suorum solatio reportantes, habito Communitatis consilio nituntur procedere, sollempnesque *Bauro* nuntios, ut ad urbem veniat, destinare. Cujus adventu quanta fuerint gaudia, nostris breviter inferi renuit. Qui autem inimicus esse creditur, fugam quærit. Eodem itaque anno *Ludovicus*, quem *Baurum* dicimus, summi honoris affluentia urbem ingreditur, atque per Principes, quorum sede vacante interest, corona tegitur, cui mox quadam coena maledictionis confectio præsentatur, cujus miseria serpentum linguis aliorumque indicis in mensa ostenditur, quorum causa coquus, domino fidelissimus infestatur, qui se purgando fratris *Augustini* nequitiam detegit, qui solus ad eum, dum præfata coxerat, intravit. Ille *Bauri* confessor veneno ollis dimisso eques se subtraxerat, quem *Baurus* velociori nuntio revocabat. Qui se objectis talibus excusare nititur, & ne dictis, ut præcipitur, comedat denegare. Qui tandem præceptis urgentibus Papalem, ut dicitur, subornationem prodidit, statimque receptis ferculis, propriis videlicet confectioibus, exspiravit. Fatur en altera vice ad *Bauri* præsentiam venisse mortifera, ipsumque dixisse; *Si inimici taliter velint contra nos procedere, nosque cotidie istis vel similibus infestare, quid profunt humana consilia? Nichil utique. Quæramus ergo dominum.* Quo verbo signum crucis cibus canes necantibus opulit, quos absque omni læsione personaliter Christi nomine deglutivit.

Eodem

Eodem quasi tempore Rex quondam Angliæ, qui *supra* cap-
tus scribitur, naturali, ut dicitur morte in carcere tangitur,
cujus ut tunc filio cum *Willelmi* Comitis filia matrimonium
contrahat, Papalis dispensatio multis denegata temporibus præ-
sentatur. Quorum sponsa celebratis in festo Lucie apud *Wifant*
nuptiis summi honoris affluentia in Angliam deportatur. O
quantus ut nunc Hollandiæ *Domitus*, Comes videlicet *Wil-*
helmus, existere cernitur, cum à *Ludovico Bauvariae*, nec non
à præfato Rege, soceri vocabulo nuncupatur.

Eodem quasi tempore *Johannes* Trajectensis Episcopus
(1) sui Principatus terminos *Willelmo* Comiti stultissime, & quasi
pro

(1) Sermo est haud dubie de Vredelant castro, quod ad fi-
nes Episcopatus. Obligatum id Willelmo Comiti, non ut putat
Wilhelmus, undenis librarum millibus, sed ter mille & septin-
gentis, ut habet charta Episcopi Ann. 1327. *Wi Jan bi der gena-*
den Goeds Bisscop t'Utrecht maken kondt allen luden, dat wi sculdich
sijn, van gelienden gelde, enen edelen Princbe, ende enen mogenden, on-
sen lieven neve Heren Willem Grave van Heynnouwen seven ende der-
tich bondert pont swarter tornoyfen, enen ouden grooten Conincks tor-
noys over seften penningen gereeckent, die wilke seven ende dertich bondert
pont wi gekeert hebben in onser Kercken oerbaer ende Gestichts van Utrecht
voersz. Voer wilke seven ende dertich bondert pont tornoyse voersz wi
geset hebben ende setten mit desen tegenwoordigen brieve onsen lieven neve
den Grave van Hollant voersz t'enen onderpande onse buys tote Vrede-
lant in dusdaniger manieren; Dat wi geven sullen van desen voersyden
buysse te verwaren, ende te bouden, den ghenen, diere onse neve die
Grave voersz op set tot bondert pont tornoyfen s'jaers &c. Ende dit
voersz buys sal die Grave voersz ende syn erfname besetten, ende vrili-
ke gebruiken, ende bore bode van boren wegben van ons ende van onsen
nacomelingen Biscopen t'Utrecht ter tyt toe, dat wi hem dese seven ende
dertich bondert pont tornoyfen, ende die twe bondert pont tornoyfen s'jaers
van den busse te bouden, ende die cost van der timmeringbe, datmen
ans timmeren sal, ter goeder rekeningbe voldaan hebben; sonder argelist
&c. Gegeven tot Utrecht int jaer ons Heren cto. ccc. xxvii. des
Woensdachs na Sinte Remigius dach. Alia est Wilhelmi charta, &
ejusdem quidem anni, qua recepta ea summa promittit se redditu-
rum id: Wi Willem Grave &c. maken kondt allen luden, dat wi voer
ons ende voer onse nacomelingen Graven van Hollant geloofst hebben, en-
de geloven enen Eersamen Vader in Gode, onsen lieven Heere, Heren
Janne bi der genaden Goeds Bisscop t'Utrecht, so welcke tyt, dat bi jof
sine nacomelingbe Biscopen t'Utrecht, jof sine Clesie, als daer ghen Biscop

670 WILLELMI MONACHI & PROCUR.

pro pignore subjicit, dum circiter undena librarum milia ab ipso recipiens exterorum partibus se committit, quorum processu

en ware, ons geven seven en dertich hondert pont tornoyen, die wi bem geleent hebben, ende bi van ons ontfacen bevet, ende gebesicht in sijns Gestichts oirbaer, ende twee hondert pont tornoyse's jaers van der timmeringhe van den buse te Vredelant voersz, dier van onsen wegben aan den buse geleyt sullen werden ter goeder rekeninghe in allen manieren, als syn open brief houd sonder argelift, so sullen wi bem t'buys toite Vredelant rumen, ende weder leveren, ende vriliken laten gebruiken sonder argelift in allen manieren voersz. In oerkonde E. c. Gegheven tot Huyrst op Sinte Victoers dach int jaer ons Heeren c. c. c. seven ende twintich. Tantum autem abest, ut brevi reddita ea summa, ut non diu dein post, cum Præfulis æs alienum ascendisset ad quadragies quater mille libras nigrorum Turonensium convenerit inter Comites Gelriæ & Hollandiæ de solvenda ea summa, à singulis scilicet pro semisse, & interim, donec reddita, dividenda inter se diæcesi, à Gelro possidenda, qua patebat trans Ysulam, ab Hollando, qua cis Ysulam. Conventio est Ann. c. c. c. xxxiv. An servata autem dubito. Nam Episcopi extat charta Ann. 1336. qua Transisulanæ bonam partem Gelro obligat acceptis quadragies ter mille. Chartæ initium est ejusmodi: *In Gods name Amen. Wi Joban bi der genaden Gods Biscop t'Utrecht maken condit, ende doen verstaen allen luden, die desen brief sullen sien of boren lesen, dat wi seuldich syn enen bogen manne, ende Edelen, ende enen machtigen Heere, Heren Reynoude Grave van Gelre ende van Zutphen drie ende veertich duysent pont swarter tornoyen, enen goeden grooten Conincs tornoyse voer seftien penningben gereeckent, die by ons om sunderlinge gunst ende vrientcap geleent, getelt, ende wale betaelt heeft, ende wi van bem ontfangen hebben, gekeert ende geleget hebben ter meester oirbaer in onse ende ons Gestichts scout, alse daer wi onse Gesticht mede geloeft hebben, dat te male daer vor verset was, ende die wi seuldich waren, ende gemaect badden om onser kerken oerbaer, ende om nootsaken ons Gestichts, alse omme des coops wille des Huys, der Stadt, ende des lants van Dycpenem, ende der Graefscap van Dalem, om grooten oorloghe, die onsen Gestichte toequame, ende wi bi node des Gestichts verweren moesten, ende om anders kenlyke nootsaken ende oerbaer ons Gestichts. Ende die selve drie en veertich duysent pont hebben wi bem geloof, ende gesworen, ende geloven mit desen brieve mit goeden trouwen den Grave voerszeyt tot syns ende synre ersnamen beoef wale te betalen, ende voer die meerre sekerheyt die voergenoemde drie en veertich duysent pont dien Grave ende sinen ersnamen Graven tot Gelre, waert dat syns gebrake, dat God verbieden moete, vol ende al te betalen, so hebben wi bem tot*
syns

cessu quis finis esse poterit quæritur, contra tamen Episcopum per singulos disputatur. Si enim castrorum & totius patriæ possessor fuerit, quis eum leviter amovebit? Eodem anno hyemis horror fortissimus, similisque cum tellure super undam transitus, quorum similia frigora nostris processisse temporibus dubitamus.

Anno Domini c10. ccc. xxviii. cum Baurus tam coram Deo quam apud homines omni probitate crescere cerneretur, moreque solito per Apostolicum tam auxilio quam consilio veraretur, curru quadam die nummis onustus *Roberto* Cyciliæ dirigitur, qui Ghibelinis media planitie supervenientibus tollitur, & *Bauro* præsentatur. Unde magis timens Apostolicus suorum arma, curam contra *Baurum* cernens deficere, hostisque prudentiam cunctis circumquaque negotiis vigilare, mansionum habitacula mutare proponit, & à xii. annorum nidulo *Avinio*ne videlicet, ad locum alium volitare. Eodem anno *Bauro* apud urbem existente, quus quoque ibidem dapifero cum quodam civium altercante, tumultus quam maximus oritur, qui dijudicatus per *Baurum* dapifero mox sedatur. Quorum rumores maximo apud Curiam gaudio suscipi didicimus, cui subito tristitiam pro *Castrutii* victoria sociamus. Iste *Bauri* Mariscalus cum *Florentinis* bellum ingreditur, ubi quingentis fere occisis totidem capiuntur. Sicut itaque contraria contrariis curantur, sic læta, quæ Romanorum dissensio dederat, Florentinorum tristitiis elongantur. Quorum quasi tempore non solum hæreticorum more

syns ende boere beboef in die bant geset, ende gelever tot enen rechten onderpande onse ende ons Gesichts buyse, lant ende goet, - ake dat buyse tot Vollenho, ende mitten landen van Zallant, ende bi der Vecht dat buyse tot Gore, mitten lande van Twenthe, ende mit allen Steden, Poorten, Kerspelen, ende Dorpen, die in den voersz lande gelegen syn, mit ambachten, ende allen weerlycken rechten, booge ende laghe, cleyen ende groot, buten Steden, ende binnen Steden, mit verval, opcomingen, ende forsfeyten, in wat manieren si vervallen ende verscinen, ende die den Scout-ambacht, ende gerichtien toebehoren, die vrilick op te boeren, te berichten, ende te besitten wer ons ende onse nacomelingen Biscoppen ter tyt toe. dat si ofte wi hem of sinen ersnamen Greven tot Gelre vol ende al betaalt ende gequyt hebben die drie ende veertich duysent pont voersz &c. Gegeven int jaer ons Heren c10. ccc. ses ende dertich des Weensdages voor Palmdach.

more candelis accensis campanisque pulsatis *Bauro* apud Curiam cotidiana maledictio legitur, verum in quodam, ut ita dicatur, Calvariæ loco ignis construitur, cujus medio straminum colligatio *Bauri* nomine jactitur. Quorum ludibrio astantium universitas & præcipue Alemannorum obstupuit, ubi etiam à socio fati ignis divertente cineres, quid quæreretur, inquisivit, qui placido vultu respondisse dicitur, ipsum siquid de *Bauri* super esset ossibus quæsisse. Eodem quasi tempore *Bauri* per *Lombardiam* potentia pullulavit, Teuthonicorumque stultitia more solito debacante Bononiensis villula cum ceteris multum timida Romano Pontifici sollempnes nuncios dirigit, quorum numero *Johannes Andreae* clericus, ut nunc, famosissimus extitit, insinuans se *Bauri* non posse incursionibus resistere, vel à Teuthonicis defendere, nisi forte dictus Pontifex illi voluerit armatis armatorumque copiis subvenire. Qui fato *Johanni* in civitatis subsidium trecenta florenorum milia tribuisse dicitur, quorum singula capto per Ghibellinos *Philippo* deportantur. Eodem itinere sponsa quædam cujusdam videlicet reputati filia ducitur, cujus præda secernitur, & salvis salvandis sponso honestissime præsentatur. Quorum pietate multi Gelforum *Bauro* subveniunt, qui pridem ejus commodis doluerunt. Eodem anno Anglorum Regis amita Scotorum Principis lecto jungitur, per quam habita dissensio mitigatur, Scotorumque Rex posterior videlicet à priore Anglorum scilicet Principe homagium faciens sua suscipit. Quorum amicitiam quisque piis æstuans transitaque cognoscens commendavit, quum inter præsens istorumque parentes varia cernuntur prælia, quorum privato xxx. occisorum milia numerantur.

*Regnet eo cella summi recitata puella,
Amplexu cujus veniunt pia temporis hujus.*

Eodem anno

*Sunt distorta viæ vice ventis Epiphaniæ,
Quo veluti bellis multi maris alta petentes,
Pisces quærentes, Thetidis periere procellis.*

Et nota quod fati maris habundantia veterum relatione magis extollitur, quam quorundam inundatio temporum, quibus ut
nunc

nunc anni XL. vel amplius apponuntur, quorum tempestate varias tam hominum quam pecorum species defecisse legitur. Quod vere, ut nunc similiter fieret, si glacies durissima fluviorum hostiis subtrahatur.

Hujus anni principio Rex Francorum *Karolus* placido juvenutis tempore moritur. Quod utique patris maledictioni, quam supra scripsimus, imputatur. Fit etiam secundum opiniones, quod similiter huic maledictioni addicitur, dissensio, quis potius præsidere debeat fati Regno. Quidam enim Regem Angliæ sororis videlicet filium præficiunt, reliqui tollunt *Philippum* patruo genitum, ultimi vero Reginæ visceribus, si forte masculus fuerit, latitantem. Ubi tandem sublato quovis dubio *Philippus* idem Hollandensis Comitissæ germanus erigitur, cujus sceptrum Comes Hollandiæ, ut conjecturæ tribuunt, plurimum exaltatur. Et notandum quod idem *Philippus*, patris adhuc familiæ sociatus, sumptu vice quadam quodammodo deficiens, suos proventus liberalitatis studio præconsumens, paucis sibi adjunctis versus *Lombardiam* dirigitur, ubi ad pugnam cum ceteris taxatis sibi stipendiis invitatur. Cui cum quadam vice promissum sibi deficeret, recursumque ad placita non haberet, paterni soli omnes allicientis memoria affuit, qui solo sibi socio versus Franciam repedavit. In cujus itinere *Caroli* tunc Regis Camerarius sed ut verius loquar usurarius cernitur, à quo itineris subsidium saltem ut sibi equum accommodet postulatur; qui fato stultius respondisse dicitur, nec non licet maximum quod petitur malo sibi omine denegasse;

*Hic miser erravit veluti Nabal pia David
Qui dare despexit, & ut is quadam vice rexit
Qui loca Lamberto, quorum duo tempore certo
Jam nunc transacto vexantur crimine dicto.
Huic advertatur ibi terno quid modo fatur.*

Notandum itaque quod cum fatus supra Rex *Karolus* multa adhuc superstes sæpius emeret, solvendique materiam eidem Camerario commendaret, quidam mercator vice quadam pro equis, quos Regi vendiderat, mille sibi libras restituere postulabat. Qui cum instantè sæpius sua peteret, Camerarius quoque

Tom. II.

Qq qq

Dominum

Dominum offendere formidaret, cuidam in longinquis Præposito littera scribitur, quæ per eundem mercatorem tali quoque more, ut ab illo sua suscipiat, destinatur. Quam cum prudens ille Præpositus dissolveret, more quoque Uriæ in ea latoris mortem cerneret, lator arcessitur, cui detecto crimine littera redditur. Quæ per eundem data à piissimo Præposito licentia versus Franciæ Curiam reportatur. Quo tempore Rex, cui litteram dare proposuit, *Karolus* videlicet, moritur, cuius utique solio præsens *Philippus* collocatur. Ad cuius præsentiam, quia Rex, dictus mercator, quavis mora postposita currere nititur, nec non ipsius conspectui suam per singula materiam enodare. Qui statim auditis negotiis, literisque inspectis, mirari non sufficit, verum præteritorum memoria cordis intimo jocundari. Dictus itaque traditor Regibus, quia *Boëmus* aderat, præsentatur, discussisque negotiis iusto iudicio reprobatus tortori traditur, per quem primus in patibulo, quod personaliter fieri fecerat, exaltatur. Cujus hospitio *Philippus* Rex tantam avaritiæ substantiam, pecuniam videlicet, invenisse dicitur, quod ei thesauro similis saltem apud Franciam legitur vix fuisse.

Eodem anno pater summe venerabilis, *Theodoricus* videlicet Abbas cœnobii *Egmondensis*, priorum circa monasterium, & præcipue circa trabes ecclesiæ cernens negligentiam, obventionum per singula redditus, quæ ipsius mensæ derivari poterant, ad conventus placitum libere præbuit, certos quoque reddituum proventus, ut lignorum cum ceteris congrua veniant, largius obligavit, cui salutem stabiliri petimus, vitam quoque ut incepta perficiat protelari.

*Ter c. ter v. quater i. semel m. dum carne dedisti,
Summe poli nate, Tyto similis probitate
Bartoldus moritur, pater hoc loculo monachorum,
Affectu quorum Theodricus honore potitus,
Egmondæ natus, meliorum sanguine satus,
Solvens bis mille cito libras, quas pater ille
Debet sexcentis subito placidæ quoque mentis;
Dum ter c. semel m. das Cbriste quater quoque septem
Nummos fundebat pro lignis, unde fiebos*

Testum

*Tectum præsentis templi: Manus omnipotentis
Assit perdigno sibi carpentante benigno
Nomine, qui floret, cunctisque faventibus Amen.
Cernens dictamen mibi sancta dari sacer oret.*

Et notandum pro miraculo patroni nostri meritis ascribendo omnem hujus ædificii materiam adeo inveniri ad placitum, quod exceptis cum vitro picturis omnia miro & inenarrabili modo finem suscipiunt infra annum.

Ejusdem anni Martio *Willelmus* Comes de Francia veniens Zelandiam ingreditur. Unde propriis suspensis negotiis *Machlinia* petitur, ubi cum Rege Boëmiae de casibus inter Ducem & Dominum de *Valkenburg* disputatur. Sed quia Reynoldus personaliter ad hunc locum venire renuit, nuntiosque cum literis, quibus concludi non poterat, destinavit, turba Principum, quibus compromissum fuerat, ad propria revertitur. *Willelmus* quoque Comes ad partes Zelandiæ reportatur. Unde mense proximo versus *Lovanium* redire cernitur, ubi diebus plurimis super dictorum negotiis fatis una Principibus altercatur. Cui ut tunc loculo *Philippi* Franciam regentis nuntii se offerunt, qui *Willelmum* Comitem Parisius tendere procurarunt. Et notandum, quod cum *Willelmus* Comes de *Lovanio*, suspensis ibidem negotiis, treugis quoque usque ad Baptistiæ nativitatem prorogatis, versus Franciam tenderet, turbaque sodalium ad propria remearet, quidam nefandissimi homines Dominus videlicet de *Hensberg*, & frater ejusdem Domini de *Valkenburgh Johannes* omni nituntur studio viam quærere, qua honestum possint decipere, ejusque nomen à viventium memoria profugare. Unde quadam ut nunc hora cursor incognitus, dictis prodicionibus sufficienter instructus versus castrum de *Valkenburgh* dirigitur, qui janitori subito adeo familiaris efficitur, quod intersigni verba, quæ idem janitor à Domino exeunte susceperat, ipse similiter audiebat, qui statim ad suos redire nititur, & quæ perceperat intimare. Qui nocte surgentes ad villam castro contiguam manu valida properant, fatoque superius intersigno portam aperiri procurant. Quorum introitu janitor occiditur, totusque inhabitantium populus excitatur, cujus pars castrum currere nititur, ibique salvatur, reliquos vero vel igne vel gladio perire didicimus,

Qq qq 2

penden-

676 WILLELMI MONACHI & PROCUR.

pendentes quoque ad ubera cum matribus interire. Isti itaque destructa ad placitum villula ad propria redeunt, qui Ducem, ut dicitur, relato sibi negotio, propter treugarum infractionem mox confundunt.

Eodem tempore Australes, ut ita dicatur, Frisones multis per *Willelmum* Comitem loculis miseri, prædis quoque rapinarum variis infestati, saniores ipsorum numero Nuntios fato dirigunt, per quos pacifica quindenæ Philippo videlicet & Jacobo proximæ procurarunt. Quamplures autem istorum dum multis collecta temporibus mercimonia de mari ad patriam ducerent, una cum rebus per Comitis decipiuntur familiam. Siquis calculo tangi petierit, non modicum afficiet murmurantem.

*Hac luce Walburgis Deus umbra fulgura spargis;
Imbribus absque mora plantis benedictior hora,
Nam siccum flamen prius infecit dare gramen.*

Dicti itaque Frisones talibus provocati, nec non circumquaque Regnorum Dominis, *Willelmi* videlicet amicis, infestati ad fatam superius villulam nituntur tendere, pacem quærere, & cum *Willelmo* Comite in Idibus Maji admissis petitionibus concordare. Obligantur itaque ut nunc fide præstita pro ipsorum communitate Frisonum nuntii *Willelmo* fideliter assistere, ipsi quoque quicquid amplius ab eo juste petitur ultro offerre. Quo facto *Willelmus* Comes Remis tendere nititur, ubi Rex ut nunc Franciæ *Philippus* quarto Kal. Junii coronatur. Eodem anno

** *Alcmaviam.*

*Urbani festo ruit ignis tramite mæsto,
Perdens ** Alemariam meliori parte domorum
Hujus & ecclesiam contentis omnibus horis.
Est numero terræ tua Christe caro. Miserere.*

Eodem anno

*Gervasii festo vel Prothasii perhonesto
Ordine servorum variis Remis properatur,
Quando coronatur Francorum primula, quorum
Es numero vere Willelme Comes muliere,*

Srce

*Sive tibi nupta regnantis ibique forore .
 Fratre pro more veluti decet usque recepto.
 Hac vice tractatur modus , unde tibi generatur
 Flandria tempestas , quia non fuit unus eorum
 Hic Prælatorum , qui non petit , ut prior æstas
 Prava tibi fundat caveas , inimicus habundat.*

Eodem anno quidam ætate juvenis , senum vero moribus im-
 prægnatus , *Johannes* videlicet nomine , apud villam , quæ *Lei-*
den dicitur , procreatus , de terra sancta , quam tribus annis in-
 coluerat , rediit , qui nobis reliquias illico Christi gratia procu-
 ratas summæ humilitatis reverentia obtulit , & in Baptistæ vi-
 gilia præsentavit.

*Fulmina præsentī tribuunt anno mala genti ,
 Diversis villis variis morientibus illis.*

Eodem anno

*Inter Prælatos actus fieri viciatos
 Cernimus effectu bellorum turbinis. Hæc tu
 Maguntine pater facis atque Monasteriensis
 Pontificis frater Comes Essen , ubi dolet ensis.
 Primo victore modico periere labore
 Multi , captivis poterit fore quæstio , si vis.*

Eodem anno

*Bella parat villæ sibi Præsul Leodiensis
 Ad placitum mille tractans , quorum prius ensis
 Trahebant misere proceres templo fugientes.
 Flammis astantes veluti pecudes periere
 Templis allatæ Moyse vice vel Salomonis.
 Plus tamen hic ponis , lector , quia perditur à te
 Cum quasi nunc brutis fidei domus atque salutis.*

Vid. Jo.
 Hocsem.
 in Adol-
 pho à
 Marcka
 Cap. 14.

Qq 99 3

Isti

*Isti dicentur pagani deteriores
 Quorum scriptores perhibent, quos templa tuentur,
 Hic non vexari vice belli sive gravari.
 Horum delicta pater iste manu benedicta
 Corrigit his horis summi pro parte cruoris,
 Quorum captivis poterit fore quaestio, si vis.*

Eodem anno maxima apud Christianos confusio cernitur, quum illorum ecclesia monstro utique similis duorum capitibus infusatur. Quorum materia utinam discipulus existerem, atque singula, quæ ex illa per magistros adjici poterunt, ignorarem. Notandum itaque, quod cum *Johannes* Apostolicus *Bauro* haetenus *Roberti* subornatione deficeret, *Bauri* quoque familia reconciliationis materiam illico non videret, varia in Conciliis *Bauro* proficiens via teritur, quorum uno libellus Romanorum continens privilegia præsentatur, cujus quodam inter cetera capitulo pristinis definitum legitur, quod Apostolicus juste, si per decennium continue ab urbe se subtrahat, Sancti Petri cathedra deponetur. Hæc nota cum ceteris Apostolico per Romanos objicitur. Unde & alius *Nicholaus* nomine, minorum, ut dicitur, ordinis, ejusdem Sedis culmine, prout potuit, collocatur.

*Hæc scio magna fore tribuens tamen absque pudore
 Scriptis majora, quæ sunt temporis hora
 Qua prior Otto datur Cæsar; tribus hac vice factus
 Infula summa dari simul, at medium reputari.*

Iste *Nicolaus* summæ utique devotionis ab infantia cum timore jugum domini bajulans, electionem de se faciendam præsentans, cum lacrimis ad orationem flectitur deprecans, ut sibi si Deo ejus electio placeat, ostendatur. Cui ab oratione exeunti, refectoriumque intranti, quidam a navitate privatus lumine affuit, qui statim absque clientis auxilio, verum ducatus proprio ad propria remavit. De quo utique miraculo maxime gavisi sunt, qui ejus electioni auxilio vel consilio affuerunt. Stella quædam similiter hoc tempore supra templum apparuit, cujus

cujus radios solis claritas luce media non abscondit, quam etiam apud *Trajectum* inferius quidam se vidisse testati sunt, nec non diem & horam sodalibus ostendisse. Erat hoc tempore maximus *Romæ* dolor propter (1) *Veronicam* quibusdam furto Canonici elongatam, cujus locus paries videlicet strictissime obfirmatus *Nicholao* oranti proditur, inventis etiam ibidem vestibus, in quibus consecratur. Et nota hunc utique esse annum, cujus solem varii prudentes pronosticorum studiis laborantes videre desiderabant, quum in isto fieri mirabilia nuntiabant. Quorum præconia pro monstris jam sufficerent, quamvis menses ceteri sequentes videlicet mirandorum pluralia non offerrent. Quid enim amplius pro miraculis desiderari poterit, quam Apostolicum, qui solus tanquam Sol mundo præficitur, pluraliter numerari? Lunæ cursu solis eclipsin fieri didicimus, num-

(1.) Divam esse *Veronicam* error est popularis. Sudarium fingunt, quo Servator vultu ei impresso deterfit faciem in horto anxius, delatum ab ea Romam, ubi summa cum reverentia religiosissime adhuc custoditur. Henr. Rebdorff apud Freherum: *Anno Domini* cto. ccc. l. maximus hominum concursus fuit ad urbem Romanam propter plenam remissionem culpæ & pœna anni Jubilei per Dominum Papam indicti, ita ut in Dominica passionis Domini, qua canitur *Judica me primo ostensum fuit sudarium Domini, sive imago delata per Veronicam, & tunc ex nimia pressura in ecclesia S. Petri (me præsepte) multi sunt suffocati.* Sed hæc vulgi opinio est. Rem si attendamus, Veronica nihil aliud, quam vera icon Salvatoris. Composita enim vox est, ut contra P. Sebastianum à S. Paulo Carmelitam egregie observavit doctrinæ vir præcellentis Daniel Papebrochius 1. *Respons. art. 1. §. 4. & art. 10. §. 7. art. 11. §. 2. & ex eo Leibniti* in *præfat. ad to. 1. Access. bistor.* Inter cetera, quibus probet id, duo Papebrochius habet loca, quæ addam hic. Alter est ex literis Nicolai Papæ iv. Ann. 1290. In ea namque Basilica sui pretiosissimi vultus imaginem, quam *Veronicam* fidelium vox communis appellat, in singularis amoris insigne tribuit venerari. Alter ex descriptione Basilicæ Vaticanæ seculo xii. à Canonico Romano edita: *Oratorium Sanctæ Dei genitricis virginis Mariæ, quod vocatur Veronica* ubi sine dubio est Sudarium Christi, in quo ante passionem, suam sanctissimam faciem, ut à nostris majoribus accepimus, exersit, quando sudor ejus factus est sicut guttæ sanguinis decurrentes in terram. Potest tertius jam addi, qui apud Willelmum. Add. Mabillon. *itin. Italic. p. 88. & seq. *** His adde Tom. 3. *Analect. p. 46.* sed nostræ Edit. Tom. 2. p. 33. & quæ Cl. Matthæus ibi notavit.

numquam vero per eam solem visui hominum duplicari. Vere luna mirabilis, quæ solem, quo lumen recipit, suo lumine privare non studuit, verum & solem alium, ut magis luceat, sociare.

*Hac brevitate cape lector solem vice Papæ,
Lunam pro Bauro tribui, careat precor auro
Vitæ cælestis, qui litem suggerit istis.*

Ejusdem quasi temporis confinio *Bauri* cum summo Pontifice dissensio, ejus quoque *Nicholai* contra Apostolicum altercatio summi fervoris nequitia persequitur. Quorum bullæ annotatis confusionum articulis in omnem quasi patriam destinantur. Quorum videlicet articulorum unus contra *Nicholaum* extitit, ut nobis à Curia veniens explicavit, ut dimissam ante religionis introitum conjugem recipiat, & debitum sibi reddat. Quanta vero vel qualia confusionis negotia idem *Nicholaus* contra *Johannem* scripserit, Catholicis repetendum non sentio, quia veraciter blasphemavit. Qui se tamen, ut dicitur, ad talionem xxv. casuum degradationem per singula tangentium contra *Johannem* Apostolicum bullis apertissimis obligavit.

Eodem anno mense similiter Julio facta superius Domino de *Valckenburch* nequitia Duci apud partes Limburgenses valide refunditur, quæ patria per dicti Vicarium de *Sleide* videlicet militem funditus concrematur, prædæ vero numerum perfecte non describimus, quatuor enim pecorum milibus adhuc mille jungere formidamus.

Eadem vice de *Bauri* potentia sui que Pontificis elegantia nova percipimus, quorum carmina, licet res magna fuerit, breviamus. Fatur itaque, si dici liceat, hunc Papam, virum utique sanctissimum, scripturarum flosculis elegantes totis viribus omnique conamine per mundum seminare literas tres excellentissime cum ceteris articulos continentes, videlicet *Johannis* Papæ abjectionem, *Bauri* reputationem, & compassionem terræ sanctæ. Primus ut condempnetur quæritur, secundus ut regnet perficitur, tertius suffragio laboratur. Primus fugiendo quærit foveam, secundus contra inimicos exercet audaciam, tertius quandoque per Christi gratiam exultabit. Tales similiter literæ ad manus Trajectensis Episcopi in die translationis Stephani pervenere. Et nota, eodem veraciter die, quo fata su-

perius relatione tantum & quasi sub dubio descripsimus, quasdam nobis de Lombardia præsentari literas, eandem realiter materiam continentes. Modus vero in quibusdam secernitur. Quapropter & illarum series annotatur. Notandum igitur hunc Papam plus quam sexagenarium *Petrum* de *Cornario* à *Minoribus* nuncupatum xxiv. die Aprilis Sancti Petri Canonicis, duobus quoque tantum Cardinalibus, ut superius scribitur eligi, nec non summo tam cleri quam populi gaudio consecrari. Cui secundum literam Imperator post osculum indumenta Pontificalia cum anulo summa humilitate contulisse scribitur, omnesque similiter possessiones, quas Romani hætenus Pontifices Imperatorum licentia possident, tradidisse. Quorum rumore *Johannes* Papa multum turbari dicitur, nec non quibusdam potentibus, ut ipsum *Bauro* reconcilient, applicari. Quædam similiter *Bauri* certamina, summa quoque per *Fredericum* *Ciciliæ* juvenamina traditis scriptor inseruit, qui suam hac parte sententiam futuris mirabilibus consummavit.

Eodem tempore *Philippus* Francorum Rex parentum more Flamingis offenditur, in cujus auxilium major circumquaque nobilitas invitatur. Ipse itaque ab occidente veniens Francorum turbas Attrabatenſi villula contrahit, Rex vero Boemiæ cum Teuthonicis ab oriente congregiens Gandavensium mœnia subintravit. Hujus etenim incolæ Brugensium furori subtrahuntur, hætenus suo Comiti fideliter adhærentes. Quo tempore Brugenses suos nuntios xii. videlicet reputatos Anglorum Regi pro suffragio direxerant, qui ipsum similiter ad occupationem Franciæ informabant dicentes, quod si eis hac vice velit fiducialiter assistere, ipsi volunt sibi procul dubio Coronam Franciæ procurare. Quid autem ipsis responsum fuerit nobis ista referens ignoravit. Eadem similiter vice Regi Boemiæ offeruntur satellites ipsi confusionem patriæ per invidiam Ducis Aultriæ offerentes. Is enim armatorum copia & etiam paganorum Boemiam invaserat, ubi sexus varii varios confundebat. Quorum nuntiis nobilissimus Imperatoris filius Flandriam festinando deserit versus Boemiam properando, cujus transitu multum in quibusdam lætatur Flandria. Francia vero modicum doluit, quoniam ipsius reditu hora sufficiens spe tractatur. Repulsis enim à Boemia hostibus Christi veraciter inimicis summa festinatione redire præsumitur, suis quoque apud Flandriam subvenire. Et nota quod

Johannes Papa Regi Boëmiæ hanc infestationem procurasse dicitur, turbas quoque gentiliū invitasse. Cujus simile filio *Bauri* de *Brandenburg* videlicet *Marcioni* anno præterito idem fecisse traditur, & ut hac via *Bauro* noceat infidelibus se junxisse. Qualiter autem *Willelmus* Comes se ad ista personaliter velit disponere hætenus non didici, scio tamen filiam ejus licet parvulum cum avunculo armis indui, dominum quoque *Johannem* ejus videlicet germanum Francorum militum principem ordinari.

Eodem quo dicta proponuntur tempore quidam Anglorum Regis rumor affuit, qui Flamingorum stultitiam non modicum inflammavit. Fatur etenim eundem Francorum se Regem scribere, & pro confirmatione nominis laborare. Unde jam per ipsum Scotorum Rex, gener sibi videlicet, versus Gasconiam directus dicitur, ipse vero personaliter totis viribus ad Flandriam tendere recitatur. Quorum rumore *Willelmus* Comes vere multum tangitur. Si ergo præsentī apparatu tardus fuerit non miretur. (1) Mallet enim, si dicti Reges bello concurrerent, conjugī filię viribus assistere, quam fratri conjugis subvenire, sibi quoque genitam Reginam facere, quam natam incogniti & forte inimici nomine regio decorare. Is autem rumor sperantibus nihil profuit. Anglicus enim contra Francos Flamingis assistere dubitavit. Proficiat itaque *Philippus* Rex, si poterit, qui utique Christi gratia prævalebit.

Eodem tempore festo videlicet *Magdalenz* Comes *Hollandiæ* *Willelmus* fatiis supra negotiis non modicum perplexus apud montem Sanctę *Gertrudis* comparuit, ad quem locum tam ministros quam nobiles convocavit, tractans cum eis de Francorum Regis amicitia pariter cum nequitia Flamingorum, qualiter quoque Regi subveniat, illisque auxilio vel consilio noceat, indagando. Fato itaque impetu pullulante, suas quoque acies parte qualibet pro prælio contrahente, miles utique piissimus *Hollandiæ*, videlicet *Willelmus*, se nititur objicere, & belli tempora prorogare, cujus

(1) Nec id ipsum dissimulat *Chronici Continuator* *Guillelmi de Nangis* ad Ann. 1341. ad quem notat *Willelmi* mortem: *Hic Guillelmus*, inquit, multum contrarius erat Regi & Regno *Franciæ*, favens partem Regis *Angliæ* propter Reginam *Angliæ* filiam suam, & tamen habebat sororem Regis *Franciæ* in uxorem, quę Sancta Domina erat, & devota, ut apparuit.

instantia utriusque partis rancor submittitur, pacis quoque & concordiae materia ventilatur. Quo post pauca discusso pro & contra negotio arbiter quaeritur. Ad cuius officium tam voto Regis quam adversariorum ejus *Willelmus* Comes solus petitur, cujus excellentia in hoc utique negotio ut in ceteris ostentatur. Quis etenim nisi quodammodo *Regulus* tanti Regis, tanti quoque exercitus, frena submitteret, deditionem ordinaret, sicut in praesenti Comes *Hollandiae* recitatus? qui prima super hujusmodi negotio collationis tempora apud *Vlissinghe* dominica post beati Petri ad vincula ordinare studuit, ubi se tam Franciae quam Flandriae prudentia praesentavit. Quorum propositionibus sic concluditur, quod ad pejus negotii ad bellum videlicet festinatur. Unde *Hollandiae* nobilitas, quando equorum species profecerat, ut nunc versus *Hannoniam* in festo *Laurentii* properabat; illico etenim manum suam contrahere nititur, & ab hinc Francorum coetui, dum tempus poposcerit, sociare. Quorum medio belli quaedam species civilis videlicet *Brugis* oritur, factionis quoque materia ventilatur. Quidam enim sanae fidei parant Regem quaerere, ejusque praesentia pro pacis concordia disputare, quibus sibi consciis resistitur, piorumque sapientia iniquorum judicio reprobatur, quorum altercatio pro & contra tantis efferbuit, quod una species artis mechanicae aliam litis tadio provocavit. Vexantur enim carnifices textoribus fullonumque societas sutoribus infestatur. Simili quoque modo quaelibet fraternitas, ejusdem videlicet officii societas, promissa fide se contrahit, ceterosque vexavit. Quorum tumultu bella foris praeparans, Rex videlicet erigitur, quum per illos, qui ab invicem pereunt, amplius non vexatur. Et nota quod qui *Brugensium* miseriam hac hora conspiceret, comparatione deficeret, nisi forte *Egesippi* volumina, destructionem *Iherusalem* videlicet continentia, perlegisset. Illa enim portis clausis propriis factionibus perire cernitur, quae si ad campos concorditer tenderet, victoria frueretur. Unde *Brugis* peropportune dictae civitati comparari poterit, quum utraque omnibus vitiis caelo utique displicentibus, & pro quibus justissime proditur, habundavit. Illa inobediens prophetas, sapientes, & scribas occidisse legitur, illa vero legem sui Principis deferens sacerdotes, nobiles, nec non sibi Consules morti cotidie tradere gratulatur. Det autem Christi gratia ut sicut ibi Romanorum legio non laeditur, sic nec Francorum regio suorum hic numero minuatur.

Rr rr 2

Brugen-

Brugensium itaque nequitia pullulante, nec non textorum acie factionum agiminibus prævalente, carnifex quilibet cum piscatoribus à villa expellitur, quibus utique clericus, qui evadere poterat, sociatur.

Eadem ut dicitur hora Flandriæ fortior villula, & quasi patriæ janua, *Gheroutsberghe* nomine, Theutonicis capitur, cujus transitu Regis familia totam quasi Flandriam pervagatur. Nul- lus etenim ipsis jam amplius resistere poterit, nisi forte miserimus, qui se Brugensium miseriæ sociavit, quorum tamen lætitia subito tanquam aqua decurrens ad nichilum devenire præsumitur; dormientibus etenim foris hostibus alter ab altero occidetur. Horum ut perscribitur tumultu senescente, Regisque familia cotidianis infestationibus propinquante, Comes Flandriæ valida multitudo circumcirca discurrere nititur, sibi quoque quos poterat sociare. Unde quidam à parte Zephyri sibi Brugensium more perversis conscii, qui Regis adventu ad Imperatoris castrum *Casselbergh* videlicet nomine confugerant, ibique degebant, victu deficiente maximam quasi multitudinem nituntur contrahere, nec non tripertita acie versus, ut ita loquar, Franciam properare. Quorum exercitus, ut verbis utar Boetii, licet numerosus sit, tamen spernendus, quum nullo duce regitur, sed errore tantum temere ac passim lymphante raptatur. Horum adventu *Willelmus* Comes suos divisim à Francis locaverat. Unde præsentiam talium ignorabat. Prima igitur acie propinquante, Regis quoque populum infra ipsorum tentoria provocante, & vere, si audacter & cum impetu procederet, confundente, tumultus *Willelmo* Comiti panditur, qui subito armis, sicut poterat, induitur, nec non suos, ut Regi sine mora subveniant, intentissime deprecatur, cui cum ad Francos tenderet, & per cujusdam montis circuitum properaret, duæ superius fatarum acies hostiliter nituntur occurrere, ejus quoque transitum impedire, quibus devictis in fugamque conversis, (1) ipse tertiæ à tergo affuit, ubi Regem cum suis maximo hoc vice periculo liberavit. Hujus etenim
tumul-

(1) Miris passim in cælum laudibus Willelmi virtus insignis hoc conflictu extollitur. Jo. Hofsem. *hist. Leodiens. in Adolpho à Marcka cap. 14. descendentes quandam Regis aciem invaserunt, quæ vix ad castra fugiendo Regia est salvata, Rege tunc in supremo periculo existente, nisi*

tumultu hostis confunditur, Regis turba accingitur. Quæ subito tubis clangentibus eisdem à facie, quos *Willelmus* à dorso conterit, sociatur. Quorum miseriam cum ceteri cernerent, ipsisque succurrere formidarent, timor oritur, fuga quæritur, quæ tamen variis equestri agmine prævallatur. Cæditur itaque miserrimus Flandriæ populus se defendens, cæditur quoque fugiens, ille tamen honestius, iste vero tutius. Variis etenim fuga profuit, pugnantium vero unicus, qui nuncia deferat, non evasit. Tertia feria, Sancti quoque Bartholomei vigilia, belli hujus certamen aggreditur, cujus miseria Flandriæ communitas atteritur. Decem utique ipsorum milibus exceptis fuga cadentibus hoc privato jam prælio vitæ spiritus elongatur. Quot vero milia puerorum ac fœminarum ecclesias fugientium ignis absorbit, gesta nobis referens ignoravit. Hæc itaque pars Flandriæ tantis hac hora conteritur, quod spes factorum aut fructuum annis utique variis non habetur, quum licet copia seminis affuerit, tellus quoque materiam præbuerit, bos tamen qui jugum deferat, nec non villanus, qui liram faciat, hujus terræ † cognitis non habetur. Boum etenim species hostium victu pasciunt, rusticorumque cadavera hujus pratis & vallibus jacentia brutis ac avibus lacerantur, quorum aere Regis exercitus hunc locum deserit, occupans cursu alium, cujus superficiem, ventorum serenitas immutavit. Cernens itaque Brugenium populus horum patriam absque misericordia conteri, nec non in quibus fidebat circumcirca villulas hostibus devastari, multum timuit. Unde vultus submittitur, consilium quæritur, ne ipsius familia eisdem bedauris hominibus videlicet pessimis confundatur. Unde submissis rancoribus, invitis tamen pejoribus ipsorum prudentiæ forma quædam committitur, quæ Regis consilio, ut pacem referat, præsentatur. Cujus post multa decreto quilibet sibi conscius à villa præcipitur tendere, nec non libere ad locum sibi placitum properare. Qui vero post statutum tempus reorum numero fuerit inventus,

† cognitus.

se

nisi Willelmus Comes Hannoniæ succurisset eidem, qui cum sua cohorte circumdando Flamingos fortiter impugnavit. Quibus à cæteris exercitibus pariter circumclusis, ex eis decies mille dicuntur fuisse perempti, ex parte Regis duobus millibus interfectis. Add. Mejer. & Continuat. Guillelm. de Nangis ad Ann. 1328.

Rr rr 3.

se quoque purgare non potuerit, omni metallo non consequetur veniam, verum quavis mora postposita rotarum patibulis suspendetur. Hac utique forma vel simili *Brugis* misericordiae *Philippi* se contulit, in quo piorum salus & gaudium redundabit, cujus edicto ut certius pareatur, quingenti tribuuntur obsides, reliqui vero armis omnibus spoliantur. Hoc itaque pacto larga nimis Flandrensium impietas submittitur, Regis petitioni satisfactum traditur, qui per thronum suum capitisque præcipuum juramenti, ut dicitur, inseruit, quod ante humiliationem Brugensium ut nunc ordinatis agminibus ad maria fugientium vivus ad Franciam non rediret. Concluso itaque negotio ad ejus placitum, nec non Flandriæ Domino suis gradibus restituto, Francorum exercitus dispergitur, cujus numero Dux Burgundiæ, qui pro tumultu fugam cum suis petiit, non habetur. Rex vero paucis assumptis *Insulam* cum *Willelmo* Comite intraverat, ubi se quodam tempore post fatorum tædia refocillat, cujus absentia Comes Flandriæ suorum concilio nitiatur procedere, nec non per villas singulas singulorum excessibus disputare. Fit insuper per partes Flandriæ inquisitio Communitatis principalium, quamvis etiam mortuorum, quorum unus de cimiterio ut nunc cum ecclesiæ interdicto tollitur, cujus corpus in loco patibuli decapitatis sibi fœderatis concrematur. Cujus similiter quisque similis versus *Brugdamme* cotidie trahitur. Ibi etenim ordinatis tormentorum machinis omnis impietatis filii cruciantur, quorum præcipuos Brugensium voracitas post crapulam evomet. Horum etenim perniciem Flandriæ nobilitas magis studet. Diviso itaque per sex partes Brugensium populo submissa veritas omnium statuitur, & præcipue absque decreto judicis occisorum, quorum numerus sexcentis non includitur. Quorum tortoribus quanta vel quam varia tormentorum genera illata fuerint ignoratur. Et ecce quod sicut olim capta Iherusalem per universum quasi mandum Judæorum progenies dispergitur, similiter & hac hora per totam utique Franciam Flamingorum obsides distraherentur, quorum calculo Ypra pluraliter se immiscuit, quæ sola tibi Sueffio novies centum obsides commendavit.

Istis concludi quærent tibi Flandria ludi

Annis durantes quater x. & iniqua creantes.

Istis

M^{is} vicino tempore sedata videlicet apud Flandriam tempesta-
 te apud Leodium inter cives & eorum Præsulem magnus hor-
 ror cernitur. (1) In cujus auxilium Præsulis videlicet Comes
 Gelriæ vocatur, qui collectis circa Rhenum nobilibus versus
 Galliam dirigitur. Cujus itinere quædam illius patriæ villula
 Leodiæ civibus infestatur, quorum multitudini Marscalcus Co-
 mitis paucis se immiscuit bellans viriliter, sed tamen moriens
 antequam Dominus cum exercitu supervenit, qui suorum con-
 tritione, sed *Willemi de Bronghorst* præcipue non modicum
 confunditur, exhortationem faciens, ut omnis, qui ipsorum
 vindictæ memor non fuerit confundatur. Quorum impetu dis-
 cerni poterat, quantum Gallorum species à Teuthonicorum
 pernicie se declinat. Viginti enim priorum milia, ut dicitur,
 duobus tantum Alemannorum milibus impetuntur, de quibus
 tamen solum quingenti cum Comite inimicis se offerunt, re-
 liqui vero quia ruiti fugierunt. Ubi veterum auctoritas prop-
 ter multitudinem victoriam subtrahens verificari cernitur. Mille
 etenim per Comitem perditis ducenti vel amplius capiuntur.
 Quorum conflictui Episcopus se quasi decimo affuisse dicitur,
 verum ejus exercitum magna locorum distantia defecisse.
 Victis itaque Leodiensibus civibus, in fugamque conversis,
 Comes præda laudabili ad propria revertitur, cujus nomen sol-
 lempniter victoribus seculorum seculis annotatur.

*Hæc sunt sane quando socio Damiano
 Templo laudaris vel Christicolis veneraris.*

Horum itaque nequitia multis ut nunc miseriis tranquillata,
 fatuus Leodiensium populus maximo utique scandalo Præsuli
 subditur, de quorum præteritis quæstio sæva continens termi-
 natur. Et ecce quod sicut apud Flandriam Communitas inobe-
 diens prius inclinata legitur, similiter & hoc tempore, quo-
 rum utrobique tortores Teuthonicorum Principes extiter.

Quid

(1) Et armis Comes Gelriæ & pecuniis tulit opem, Mechlinia
 ei obligata, cum Antistiti dedisset mutuo XII. millia florenorum.
 Jo. Hocsemius in *Adolpho à Marcka* cap. 15.

Quid vero Gelrensis hic fecerit, jam narratur. Eodem anno.

De Bauri gestis sermo variatur, & hostis

Lingua dat obliqua, quibus impugnantur amica.

Quorum altercatio literis finem suscipit, quas idem Baurus sibi versus Germaniam fidelibus destinavit, quarum prima de verbo ad verbum per copiam sic inferitur: *Ludovicus Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus prudentibus viris Consulibus ac universis civium in Frankenvoert, Gbelenchusen, Vrsdenborgb, & in Westfor suis & Imperii dilectis gratiam suam & omne bonum. Dedit nos Deus in lucem gentium, ut sit laus nostra usque ad supremum & ultimum terræ. Ecce enim peractis feliciter, que circa statum Lombardiæ, Tusciæ, ac Campaniæ, Matimape, Campesstrini, & Montanarum, nec non & urbis Romæ, ejusque distri-ctibus & vicinarum partibus fuerant facienda, perfectisque, que circa sollempnitatem coronationis nostræ & desstitutionem illius Apostatici Jacobi de Cathorco, ac institutionem sanctissimi viri Domini Nicolai Papæ quinti & creationem Cardinalium existerant adimplenda; in auctore salutis in Apuliam potenter progredimur ad illius hostis pestiferi Roberti de provincia exterminium sempiternum. Quo favente Domino breviter consummato totum mundum in pacis commodum reponemus.* Alteram vero Bauri literam, prout auditu & relatione didicimus taliter apponemus, scilicet qualiter Baurus (1) Roberto navali bello congreditur, quorum conflictu quinquaginta vel amplius Roberti galeæ contentis omnibus submerguntur. Cujus victoria, Bauri videlicet, Johannes Papa multum confunditur, cogitans per singula, qualiter suo pugili Roberto videlicet succurratur. Unde dispersis muneribus circiter mille

(1) Robertus Rex Neapolis & Regum progenies, natus Carolo II. & Maria Stephani Hungariæ Regis filia. Avum habebat Carolum I. Divi Ludovici Franciæ Regis fratrem, & cæsa Suevorum prole Manfredo & Conradino Regem Siciliæ. Robertus igitur, inquit Pandulphus Collenutius lib. 5. bist. tertius in ordine, Caroli II. filius, patre mortuo Avinione erat, ibique pronuntiatur illius successor, & antequam ex Provincia discederet, à Clemente V. confirmatur.

milie equites composuit, quorum unicus ad *Roberti* præsentiam non pervenit. Omnes enim à *Bauri* fidelibus, sicut dicitur, medio itinere trucidantur. Quorum præda, centum videlicet & quinquaginta florenorum milia, *Bauro* transmittitur, quæ per singula, ut ejus voluntati placuit, erogantur.

Eodem tempore Hollandiæ Domina à Francorum rediens Curia à suis apud Hannoniam honestissime recipitur, cujus donativum florenorum videlicet quinque millium commendatur. Eodem anno hujus patriæ famosissima de *Voerne* videlicet Domina moritur, cujus epitaphium nostris breviter inferi postulatur.

*Francorum d'Urbi Katerinam contulit orbi
Primo communi sed post vice conjugis uni,
De Voerne vico Teylinghe sub hac benedico,
Virtutum gestis quicquid Dorcas fuit est is
Tempore præfata modo Christe sibi sociata.*

Eodem anno completis apud *Harlem* in festo Katerinæ hastiludiis *Willelmus* Comes versus Franciam se dirigit, ubi usque ad tempus quadragesimæ moram fecit. Eodem anno quidam proscripctorum Flandriæ electo apud Zelandiam Capitaneus versus patriam navigio se dirigunt, cujus quodam noctis crepusculo circa partes Zephyri portus quærunt, villas in ipsorum itinere minis & precibus attrahentes, nec non summa festinatione versus illam, quæ *Brugis* dicitur, properantes. Putabant etenim ipsorum numero malorum ut prius audaciæ attendere, totam quoque rursus Flandriam contra Comitem informare; quorum propositum Deo displicuit. Unde aliter quam ipsis placuerit ordinavit. Percepto namque tumultu Brugenſium probitas armis munita, quibus infidelis communitas caruit, dictis nititur occurrere, bellum committere, totamque cohortem captis ipsorum ductoribus infirmare, quorum infortunio magis quam Regis triumpho gens dubia conteritur, omnis namque spes amplius resistendi Principibus elongatur. Et nota partes Flandriæ quondam piissimas maxime nunc infectas, mores quoque juvenum ad omnem malitiam præparatos, qui ipsorum tempore nulla pietatis viderant opera, verum quovis latro-

Tom. II.

Ss ff

cinio

cinio nequiora, quorum præmiis licet durissimis gavisi sunt, qui pacem amantes guerrarum copiis doluerunt.

Anno Domini cío. ccc. xxix. &c. Hic est annus, cujus mirabilia in hæc verba locuti sunt, qui anno Domini cío. ccc. xxii. majores apud Hispaniam extiterunt. Omnibus ad quos hæc litera pervenerit magister Johannes Davidis Toletanus, & omnes ejusdem loci magistri salutem & gratiam Sancti Spiritus & solamen. Noveritis, quod anno Domini cío. ccc. xxix. mense Septembri sole existente in libra convenient omnes planetæ in simul, & sol erit in cauda draconis, & fient signa rerum mirabilium & horrendarum, & fiet diluvium ventorum per Saturnum & Martem, crescetque mare ultra solitum, & erit ventorum tanta conflatio vel confusio, quod stabunt omnes insimul, & obscurabunt, & denigrabunt totum aerem, & dabunt sonos horribiles, corda hominum dissipantes, & subvertentes ædificia & arbores, & plures valles adequabunt montibus, & eos & multas civitates præcipitabunt, maxime Babylonem, Meccam, Baldac, & Tripolim, & præcipue civitates situatas in locis arenosis, sed ante omnia erit defectus solis, & erit sol à tertia usque meridiem ignei coloris & rubicundi, quod signat maximam effusionem sanguinis, & postea sequetur eclipsis Lunæ in coloribus permixtis, quod signat confusionem gentium, & postea erunt prælia magna & occisiones in Oriente, & Occidente, & terræ motus erit universaliter per totum orbem, subvertens plurima loca, & erit caristia magna, & fames fere per totum orbem, & traditio hominum & regnorum adinvicem, & quidam magnus & potens Imperator morietur, ita quod post illorum ventorum diluvium pauci remanebunt viventes, sed quicunque remanebunt divitiis affluent, orieturque dubietas inter Sarracenos, & relinquent idola sua, & fient unum cum Christianis. Ideoque nos cum magnatibus, sodalibus pariter & Astrologis Toletanis, ista vobis duximus revelare, injungentes in redemptionem animarum vestrarum, ut prædicta ignorantibus reveletis, provideatisque vobis ubi habitabitis, quoad venti durabunt. Flabunt enim in mense Septembri, & tunc invenietur in terra vix mansio securæ. Præparetis ergo cameras in planitie montibus circumdata, non tamen arenosis, non sabulosis. Sintque opertæ & terræ solidæ desuper positæ. Non sint ibi arbores, neque aliæ res quibus visicium Camerae possit operiri, & ponantur intus cibaria ad xxx. dies. Et sciatur quod in horum veritate nobiscum omnes Philosophi conveniunt, Hispaniæ, Græciæ, Arabiæ, Armeniæ, & Hebrææ. Audi-

divinus etiam quod Meaclinus Rex constituit turrim superexcellen-
tis edificiis, coadunaruntque eum in † castrum omnes subditi & a-
mici, eritque turris ad instar magni montis. Hæc audivimus à
Rege Ciculi, quæ valde periculosa videntur. Nos quoque hanc
materiam hujusque tenorem nostris ascripsimus, ut si forte
vera fuerint per hos commendemur. Eodem anno antiqua
inter Reges Franciæ videlicet & Angliæ dissensio pro Aquita-
niæ dominio renascitur, quorum invidia Willelmus Comes
utrumque diligens, qui ut nunc Martii principio à Gallia ve-
niens versus Zelandiam se dirigit. Unde pro fatorum con-
cordia ipsius familiæ majores ad partes Britannicæ destinavit,
qui statim conclusis Zelandiæ negotiis ad Brabantiam tendere
dicitur, ubi pro salute Domini de Valckenburgh laboratur. Ea-
dem vice filia Willelmi Comitis Ducis filio promittitur. (1) Qua-
propter antiqua sponsaliorum materia de Comitis videlicet filio
& Ducis filia non vexatur. Quibus conclusis idem Comes ad
partes Aquitanicæ summa festinatione se dirigit, bella si poterit
præveniens, quæ ibidem Regi Franciæ Anglicus præparavit.

† in castro
est in
M. S.

Istis quasi vicino temporibus, sexto videlicet Idus Aprilis
Bauri socia, Willelmi videlicet Comitis filia, quasdam literas
versus Hollandiam dirigit, quarum unam Egmondensi Præpo-
sito, Abbati videlicet Theoderico in hæc verba per ordinem
destinavit: *Margareta Dei gratia Romanorum Imperatrix semper
Augusta venerabili viro Abbati Egmondensi suo & Imperii fideli
dilecto gratiam suam & omne bonum. Cum ad ipsius laudem &
gloriam immensa suæ divinitatis clementia Deus, qui est bonorum*

om-

(1) Et biennio tamen post ei data in matrimonium. Auctor in-
fra ad Ann. 1331. Qui ludus, ut præsumitur, causa non modica ad
Bruxellam Brabanticæ trahitur, ubi Willelmus Willelmi Comitis filius pri-
mum thalamis sociæ Ducis videlicet filiæ sociatur. Joanna hæc cui pa-
ter Joannes III. Quæ & cæso à Frisiiis marito Ann. 1346. nupsit
iterum Wenceslao Joannis filio Regis Bohemiæ, Duci Lucenbur-
gensis, Ducatu Lucenburgensi cum Brabantia deinceps juncto,
postquam frater Joannæ Henricus morte immatura & sponsalibus
irritis decessit. Ann. 1347. Divæ lib. 14. bist. Henr. Loyens in
vita Joannis III. Erat autem Willelmus annorum tum XIII. Nam
** ad annum præcedentem Auctor de eo ita p. 309. *Isto filius tali tem-
pore XII. annos habuisse dicitur, qui post patris imperia judex justus
fieri postulat.*

** Scilicet infra ad Annum 1330. pag. 314. nobis vero pag. 707, Cl. Mat-
thæus hic male allegat pag. 309. pro 314.

omnium conditor dividens singulis prout vult, his diebus nos & statum nostrum grandævum ad culmen gratiæ, singularis prærogativæ, nec non honorem & nomen totius posteritatis & progeniei pariter & alti sanguinis nostri dignatus fuerit sublimare, quod auribus vestris devotis & fidelium nostrorum cordibus cupimus insonare, hinc est quod dilectionem vestram, de qua fidem gerimus specialem, scire volumus; quod in urbe xvii. die Januarii mensis, videlicet Dominica, qua cantatur Omnis terra multi honoribus & dignitatibus, tripudiis, cerimoniis, & ceteris quam plurimis fistulis & ornatibus ad hoc spectantibus specialiter & consuetis in ecclesia beati Petri Cæsareo & Imperiali diademate fuimus magnifice coronatæ. De cuius sollempnitatis reverentia discretos & honestos viros Willelmum de Forges militem & magistrum Andream clericum nostros peculiare dilectos vobis duximus transmittendos, ob inde gaudium & letitiam reportantes. Datum Romæ primo Idus Martii.

Eodem anno Dux Brabantiæ pessimorum consilio sibi videlicet similium nititur procedere, nec non familiam Domini de Valkenburch suis contra Dominum muneribus subornare. Ubi duo specialiter milites quondam dissensionis materiam debiti videlicet proponentes à Domino nituntur fugere, & ad propria remeare. Qui Dominus post pauca unius habitaculum nititur impetere, nec non omnia, quæ murus non protegit devastare, qui utique castro stante non recederet, si nuncius Comitis de Juliaco preces offerens non adesset. Hujus vicino tempore (1) Dominus de Valkenburch versus Trajectum se dirigit, qui præordinatis insidiis paucos pro rapina pecorum destinavit, quorum nequitiam dum colæ perciperent, nec non ipsos usque ad insidiarum termi-

(1) Mentio Domini de Valkenburch iterum iterumque. nos
Cur autem tam infestus ei, tam implacabilis Dux Brabantiæ, necesse, ut obiter tantum addam. Clarius autem non possum quam verbis Petri Divæi lib. 14. Anno sequenti, inquit, Joannes Dux noster primum arma accinxit hac de causa: Gerardus Juliaci Comes post diuturnas conflictationes Reinaldum Falcoburgi Dominum captum in arce Niderga arctissime custodiebat. Qui tandem promissa ingenti pecunia summa dimissus, suos primum, mox & externos in agro suo prædæ possidentes, immenso tributo onerabat. Id indignum rati Trajectenses querelam Ducis concilio deferunt. Legati, qui ablata Trajectensibus restitui, ac vi deinceps abstineri juberent, ad Reinaldum missi. Nihil ille Legatorum monitione mollitus, at pejora multo ausus, Trajectenses bello urgere cepit. Quo comperto hostis judicatus, & bellum contra eum decretum, severissimo delectu toti Brabantiæ imperato &c.

nos provocarent, Dominus de *Valkenburgh* suis licet comparatione paucissimis nititur surgere, atque occisis cum suo milite variis varios captivare, qui salvis suorum capitibus domum rediens magis gavisus est præda hominum quam brutorum. Quadam insuper hora similis insidiarum materia cuidam villæ proponitur. Unde ut prædam cum ceteris defenderet Ducis frater naturalis prima quasi arma deferens enodatur, cuius vires hac hora deficiunt. Ad placitum enim Domini de *Valkenburgh* cuncta deficiunt. Istis quasi temporibus *Coloniæ* proclamantur hastiludia, ad cuius stultitiam gressus Domini de *Valkenburgh* dirigitur, cuius in reditu semitam secundus miles sibi deficiens præoccupare nititur, nec non ad nobilissimi interitum armatorum militiam occultare, cuius nequitia Domino panditur, & per consequens urbis Consulibus, quorum Capitaneus ut se sufficienter præparet, Dominoque subveniat, informatur. Qui cum quodammodo moram faceret, nec ad nobilis placitum festinaret, ipse cum suis summa festinatione ad hostem se dirigit, qui ad malum suum ipsius præsentia ut dicitur, non modicum exultavit. Ubi subito contractis lanceis gladiatorum aculeis impari numero decertatur. Quater denis enim nobilissimi sociis trecentorum manus impugnatur, quorum inæqualitas Colonienfium turba statim corrigitur, cuius impetu, qui par esse credidit, subjugatur. Cælis itaque plurimis in fugamque conversis dictus miles ** se xiv°. capitur. Quorum custodia Colonienfium Principibus à Domino de *Valkenburgh* tali protestatione vel simili commendatur, videlicet ut mittantur in carcerem & continue teneantur. Quod si forte Dominus à Duce captus fuerit, Duxque ipsum morti tradiderit, ut tunc dicti apud *Coloniam* eadem perdantur mortis specie, quam Dominum de *Valkenburgh* perceperint pertulisse. Hoc pacto disceditur, ubi mox Domino de *Valkenburgh* nova traditionis materia nuntiatur, videlicet eosdem, quibus castrum nominis sui commiserat, pro tradendo corpore Ducis munera suscepisse, quatuor vero fideles non corde sed labiis consensisse. Quo percepto, mutato habitu se xiv°. versus castrum dirigitur, quorum bis quinque quidam insidiarum modus foris committitur, ipse vero cum reliquis castrum ascendens

** Vide supra pag. 512. & ibi not. sic Auctor mox: Quo percepto, mutato habitu se xiv°. Versus castrum dirigitur, quorum bis quinque &c.

dens more consueto voce libera quæsit quid agatur. Ad cujus subito latera turba quatuor fidelium se dirigit. Traditorum vero alius alium inspiciens murmuravit. Quivis etenim sibi primo manus timuit injicere, aut aliqua, quibus irritari poterat, intinere. Ad cujus tamen instantiam uno ipsorum veritas panditur. Qua audita recedendi licentia postulatur. Qua concessa equi producantur cum armorum sarcinis, per quos portis patentibus dicti ad placitum deportantur, quibus mox vico proximo insidiarum sociis mittuntur manus, & omnes deploratione modica occiduntur, quorum tam equi quam substantia ad castrum unde descenderant reducantur. Sicque pius Dominus hac vice dictis traditoribus liberatur. Cujus post pauca constructis de ligno turribus castrum per Ducis familiam impetitur, quarum dum tertia erigitur, ipse cum suis à castro evolans hostesque infestans ducentorum tortor efficitur, xxx. captivos eligens, quorum unus præ ceteris reputatur, erat enim Ducis consanguineus, & in ejus consiliis principalis, cujus caput amputari præcipitur, & Duci mora postposita præsentari, cujus livor cum invidia tantis ebulliat, ut se confundat. Qualiter post hæc quidam agilis ad campos descenderit, nec non porcelli clamore greges porcorum Ducis ad castrum duxerit nostris breviter inferitur, licet eadem in risum materia quilibet audientium excitetur. Istis quasi temporibus quidam de *Valkenburgh* per *Trajectenses* capitur, qui requisito minus consilio decollatur. In cujus invidiam tres *Trajectensium* cives capti sunt, quorum binis abscissis singulorum manibus cæcitas adjicitur, tertio solum monoculo, ut ejus ducatu miserrima ipsorum familia repetatur. Istis atque similibus Dux multum offenditur. Unde constructis tribus contra *Valkenburgh* de ligno turribus sanior cohors *Brabantiæ* expeditionis tramite convocatur. Sicque vallatur castrum Principis, cujus cum salute semita in conspectu Domini dirigatur. Et ecce ut nunc quosdam *Brabantiæ* milites Dominum de *Valkenburgh* cognationis linea intuentes suspitionis causa proscribi, nec non bonis omnibus ordinatis per Duce[m] heredibus spoliari. Qua veraciter atque sine dubio causa Dux deficiet, nec non suorum sicut avunculus Anglorum videlicet *Regulus* præda fiet.

Horum veraciter dissensionis tempore *Boemorum Rex* qui versus *Prusiam* potentissime se direxerat, ibique occisis super

calculum variis XL. vel amplius paganorum milia ad fidem veri numinis converterat, à dictis remotis videlicet finibus diversa sibi carissimis dirigit carmina, quibus finaliter Domini de *Valkenburgh* suffragia continentur. Francorum similiter cum Rege Principes Domino de *Valkenburgh* amicorum instantia condolentes varias Duci dirigunt literas finem discordiæ, si possibile fuerit, requirentes. Quid vero Dux Brabantiae Regi ceterisque responderit, hætenus non addiscitur, verum sciatur postea, quando proposita Principum conspiratio versus Brabantiam armatorum copiis dirigi propalatur. Interea quidam de *Brabantia* milites Domino de *Valkenburgh* specialiter invidentes quasdam pro ejusdem insidiis nituntur occupare semitas, quarum pro certo deviis fatum putabant Principem declinare, verum ipso tardante, nec ut isti conceperant veniente, tædio afflicti dispersi sunt, quorum quidam in laqueum Domini de *Valkenburgh* inciderunt. Quorum conflictu occisis utique variis Dominus de *Petercum*, miles videlicet nobilior, multis ejusdem ordinis capitur, cujus infortunio tota quasi cum Duce Brabantia contristatur. Nec est mirum Brabantiam non causa dicta sed ut dictum est contristari, cum eorum ad præsens Principem sole, luna, stellis, & quasi elementis singulis videant infestari, quum nec auxilio, nec consilio, licet magnus sit, protegitur, quin à modico multumque dissimili provocetur. Nam quicquid ab ipso velut in aurora proponitur, pessimo suis oraculo, antequam sol occidat, immutatur. Unde quandoque cum malis male perdi præsumitur, ejusque vineam ab aliis, Ducatum videlicet, occupari, quorum mysteriis vota dirigit, qui supra non modicum Flamingorum insolentiis disputavit, quorum sicut conteri nequitia cernitur, similiter & hujus Principis malitia conteratur.

Eodem anno mense Maji x. die mensis *Willelmus* Comes subito & quasi furtive apud *Haerlem* comparuit, versus *Hannoniæ* cito rediens, cujus subitam pro & contra motionem proxima quasi societas ignoravit. Et nota, quod eadem vice *Willelmus* Comes pro Regum concordia versus Aquitaniam proponens tendere infirmitate corripitur, mittens illic cum fratre filium, *Hollandiæ* videlicet *Domicellum*, quorum cum ceteris instantia litis propositum declinatur. Nec offendatur istis quasi impossibilibus lector aliquis, quum *Domicellus* noster inter fa-

tos

tos avunculum videlicet & sororium non tanquam inter Reges verum sibi amantissimos arbitrio fungitur, cujus probitas paucis congaudeat, ut Hectorsi comparetur. (1) Eadem vice Comitissa Gelriæ moritur, cujus patruus *Willelmus* bonæ memoriæ Trajectensis Episcopus fore scitur.

Eodem tempore Nerei videlicet & Achillei vigilia castrum de *Valkenburgh* maximis per tempora expensis & laboribus impugnatum ad instantiam Comitis de *Verneburgh* Duci traditur, quod dimissis ad placitum incolis demolitur. Hic Comes quidam Domino de *Valkenburgh* fidelissimus, verum non ex toto, sed quodammodo alienus, castri cognoscit locis, horumque plurimos Ducis munere corruptos, hanc editionem procurare nititur, & ne fideles Domino cum eo pereant prævenire. Sic itaque miles piissimus tyranno quodam nequissimo patrimonii substantia pellitur, cujus receptis sanctorum precibus commendatur. Hujus itaque materiam prolixo magis carmine tetigimus, ut Ducis hac parte nequitiam ejusque superba monentium ostendamus.

Eodem anno *Johannes* Papa *Bauri* potentia quodammodo perterritus, paucorumque fiducia roboratus *Philippo* Francorum Regi decimas ecclesiarum ultro pro consolatione obtulit, quas idem Rex propriis Deo regratians suscipere denegavit, dicens:

*Pauper eram, dives effectus culmine Regni,
Sint precor indigni michi concordēs nece cives,
Si modo tollatur, quo pauperis offa creatur.*

Idem insuper Apostolicus ab eodem Rege cum instantia auxilium & consilium petivisse dicitur, ut ordo quorundam medicamentum,

(1) Obiit III. Non Maji Ann. 1329. Nomen ei Sophia Domini Mechliniæ Florentii filia de Berthout, magni nominis apud omnes ob incredibiles ipsius opes. Reinaldo II. hæc Gelriæ Duci nupta. Ex qua duæ ei filiæ, Maria & Johanna. Joanna data in matrimonium Joanni Domino de Arckel, Maria Duci Juliacensi, ex quo duos suscepit filios, Guilielmum & Reinaldum, Reynaldo III. & Eduardo sine liberis extinctis Gelriæ Princeps & Juliaci Duces. Pontan. lib. 7. bist.

cantium, minorum videlicet, destruat, qui se hujus negotii causas & occasiones responsis ignorare tradidit, atque in his & in omnibus facta Apostolica commendare. Hic itaque Rex sanctus atque piissimus media via finem exspectat discordiæ, quam Papæ consules utinam utiles Bauro hætenus commovere. Hujus Regis justitiam, nec non in judiciis astutiam ad plenum dicere non possumus. Studet enim modis omnibus quicquid Deo placere respicit adimplere.

Eodem quasi tempore *Johannes* Papa quibusdam *Danorum* partibus casu quoddam depingitur, ubi ad ejus usum annis utique variis maxima pecuniæ summa colligitur, nec ejus usui præservatur. Hæc namque quibusdam *Bauri* amicis prodita subtrahitur, quibus extra limites summi Pontificis deportatur, & ecce quia dictus *Johannes* sibi hac collectione atque superius varia non profuit; teste *Psalmista*, *Ignorans, est, quorum usui congregavit.*

Eodem anno mensis videlicet Junii principio apud Trajectum inferius dissensio efferbuit, cujus materiam domus de *Lichtenborgh* fabricavit. Hæc enim vero herede invito, viro utique notissimo, ad Communitatis rusticorum videlicet placitum venditur. Quorum nequitia inter diversos diversa sentientes, & præcipue inter fati cognatos diversimode ventilatur, qui ut nunc amicis & sociis sibi videlicet carissimis ab urbe quasi profugus dirigitur, quorum exitu jamentorum præda nobilis deportatur, cujus mox restitutio de bonis præfati *Johannis* videlicet cernitur; aperto enim ipsius cellario vina pro carnibus offeruntur. Isti statim deforis multi accrescunt nobiles noctu dieque pro civitatis incommodo laborantes, quorum radix *Wilhelmus* Comes fore creditur, (1) quoniam suis licentiam tribuit, ut

(1) Sic se literæ habent, quibus Comes eum recipit in protectionem: *Wi Willem Grave &c. maken condit &c. omme dat Jan van Lichtenberchs Voirvoirders ende vrienden ons ende onse Voirvoirderen dicken gediend hebben, ende him die Stat van Utrecht veronrecht aen t' Huys te Lichtenberch, als bi segbet, dair wi der voorsz Stat omme gebeden hebben, dat si en niet veronrechten en willen, des si niet doen en wilden, so hebben wi Jan van Lichtenberch ende sinen vrienden geoirloft ute ende in te riden onse lant van Holland, van Zeeland, ende van Vrieslant, ende seade te dene binnen onsen Lande der Stat ende den Borghers voersz tolt alre tyt als sjs gestaet sien. Ende dit en sullen*
Tom. II. T t t t wi

ut Johanni de Lichtenbergh succurratur, qui etiam Comitis placitò apud Oudewater opidanus efficitur, ut eruptione facta de pro-

wi Janne voirsz noch sinen vrienden niet wederseggen, ten ware dat sake dat die voersyde Stat van Utrecht ende hoir Borgeren van alre sake ons geloven wilden, die si jegens hem te doen hebben. In oerconde &c. Gegheven in die Haghe op Sinte Servaes dach int jaer ons Heeren cdo. ccc. en xxix. Erat domus de Lichtenberch, ubi Curia jam urbana est. Ex ea, & quæ vicina ei Hasenberch, quæ Haliorum, extincta utraque familia, quæ nobilis olim, potens, & clientelis conspicua, ut tradit de Lichtenbergica Buchelius etiam ad Hedam p. 275. quum superiori ævo magistratus emisset ædes, constructa evasit Curia. Unde & carcer, qui in Curia, adhuc Hasenberch vulgo. Operæ pretium, ni fallor, faciam, si in gratiam Trajectensium verbo addam, quæ reperi in publicis urbis actis: Anno 1546. des manendachs den 18. Januar. Op buiden is in den Rayde, als daer toe vergadert wesende, gelesen t'Octroy van de gratie deser Stadt van Keyserl. Maj. verleent van de quytsceldinge des leens van Lichtenberch, inboudende op conditien, dat men den voorgevel van Hasenberch in de tyt van twee jaren na datum van t'Octroye afbreken ende gelyck Lichtenberch stellen soude &c. Jovis den xxv. Februar. ejusd. anni: Item noch sal men afbreecken Hasenberch, ende so verre innewaerts trecken, gelyck Lichtenberch nu is, ende t'selve wederom opmaken na vermogen t' patroon ende concept daer van synde. Anno 1547. xix. Januar. Die Raydt verhoort bebbende t'aengeven van de Burgemeesters, alse dat sy mit myn Heer die Schout, ende enige Schepenen, ende den yersten Cameraer deser Stad versproken hadden opt behagen ende believen van den Rade mit Herman van Vrybuyssen als besitter van de buyssinge van kleyn Lichtenberch, die by over beeft van Antbonis Beeflant, Antbonis voersz leven lank, Welck gebruyck der voersz buyssinge dese Stadt yerst na Antbonis voersz doot toekomen sal, Omme die selve buyssinge nue te Paschen toekomende tot deser Stadts behoef aen te mogen tasten, ende te gebruycken, overmits dese Stadt (zo deser Stadt buyssinge van Hasenberch half afgebroken, ende gelycx Lichtenberch weder opgemaect sal worden) deselve buyssinge niet ontberen soude mogen, omme daegelicx gerechte daer inne te houden, oick een scrijfcamer voor den Schepenen Secretaris daer inne te maicken, ende voorts s'nachts die waickers daer inne te laten waicken, ende boven op de folders een woonninge voor den Cipier te ordineren. Ende dat sy so veer mit Herman voersz versproken hadden, dat by die selve buyssinge te Paschen toekomende ruymen soude tot deser Stadts behoef, mits dat dese Stadt betalen soude Antbonis Beeflant alfulcke jaerlicxe penningen ende wyn, alse by hem jaerlicx voir t' gebruyck der buyssinge voirsz sculdich is &c.

proximo civitas cotidie promptius infestetur. Et nota, anno quodam præterito, ut supra scribitur, quosdam aggeres *Leckæ* fluminis conteri, inundationem quoque maximam quibusdam Hollandiæ partibus generari, quos etiam ut nunc Trajectenses proponunt evertere, horumque stillicidio fructus apud Hollandiam plurimos devastare, quorum rumore. quidam armantur habiles fatum inundationis periculum aggeris custodia præcavescentes. Horum contra vel pro nequitia pullulante, modicum quoque consilio licet vario procurante, nuntius *Willelmi* Comitis affuit, qui Dominum ad singula Trajectensibus incongrua obligavit, jubens inter cetera tam Hollandiæ quam Zelandiæ familiam armis indui, atque præparatos subito dum Comes poposcerit inveniri, qui suas à Trajectensibus petitiones consequetur ad placitum vel omine minuetur. Quæ dum Communitati recitantur, à nuntiis Comitis incommoda clamore maximo requiruntur, qui tamen ultima collatione omnium arbiter efficitur, tria personaliter Hollandensis monetæ librarum tollens milia, ut pacis inter eos hoc casu munia non lædantur. Quædam similiter villula ejusdem Provinciæ, *Campen* videlicet nomine, trecentas libras annuatim dare Comiti compellitur, quod veraciter desidiæ Præfulis imputatur. Mallet namque strenuus Pastor deficere, quam talia de suis ovibus sustinere, videlicet illas tondi ab extraneis, nec non quasi luporum faucibus infestari. Verum hanc confusionem *Johannes* Episcopus sibi suisque intulit, dum susceptis denariis castra patriæ *Willelmo* Comiti commendavit.

Eodem anno Princeps per cuncta laudabilis de Juliaco Comes videlicet moritur, cujus supra filio *Willelmi* Comitis † filia sociatur, qui statim patre sepulto versus Curiam se dirigit, ubi summi honoris affluentia ultra quam scribi valeat exultavit. Visa namque ipsius familia statim *Johanni* Papæ proditur, ad cujus mensam non semel sed pluries invitatur, cujus petitionum copiis vestimentorum nobilitas additur, quod paucis antea Alemanniæ Principibus imputatur, singuli quoque Cardinales, quod adhuc magis reputo, ad hujus hospitium veniunt, cum gratiarum actione suscipientes cibaria, quæ ejusdem servi nobilis obtulerunt. Cum autem iste juvenis *Bauri* quasi frater fuerit, similem quoque sibi cum *Bauro* conjugem ejusdem videlicet Comitis filiam copulaverit, quæritur, qua mente, quo studio,

† Joanna.
 Quatuor
 enim ha-
 bebat fi-
 lias Mar-
 garetam,
 Philip-
 pam, Jo-
 annam,
 & Isabel-
 lam.
 Froissart.
 lib. 2. bis.

isti tanta pietas apud Curiam impenditur, ubi *Baurus* cotidie summa singulis invidia provocatur, cujus solutio illi committitur, qui scrutator est cordium, & cogitationum semitas intuetur. Verum si mihi cum licentia dicendo commissa fuerit, dicam breviter, hæc impensa juveni, non ut ejus augeatur gratia, verum ut apud eundem ejusque parentes *Bauri* gratia minuatur.

Eodem anno ad partes nostras cum *Nicholai* bullis quidam veniunt clerici, postulantes se illarum auctoritate de beneficiis ecclesiasticis provideri, ubi etiam bulla *Bauri* ad Principes semper affuit, quæ subtractione temporalium Canonicis dicta fieri procuravit. Et nota has collationes omnino inutiles, nisi forte in quantum pro digno poposcerint Domini temporales. *Johanne* namque superstitie auctoritas *Nicolai* rite despicitur, nisi forte *Johannes* in generali Concilio reprobetur. Eodem anno Bonifacii similiter festo major *Minorum* ordinis per *Johannem* Papam apud *Trajectum* à fidelibus secernitur, ubi in eum excommunicationis sententia fulminatur. Quorum causa principalis inobedientia, sicut dicitur, extitit, quoniam biennio jam transacto apud Curiam existens eidem sine summi Pontificis licentia se subtraxit, summa festinatione tendens versus partes, quibus *Baurus* præerat, ubi statim suis publice sermonibus contra Apostolicum prædicabat.

Eodem anno Julii quasi principio *Johannes* Boemiæ peregrinatione sanctissima revertitur, qui incommodis Domini de *Valkenburgh* ultra quam dici valeat provocatur. Vellet enim multis suæ peregrinationis casibus licet utilibus defuisse, fatoque contra Ducem militi dictis super negotiis astitisse. Quapropter fusis per Germaniam muneribus turbam convocare nititur, & ut dictum quodammodo militem restituat laborare. Qui etiam in Sanctæ Margaretæ vigilia cum *Willelmo* Comite Aquisgrani pro eodem negotio extitit, ubi multos Principes in ejus auxilium invitavit, tendens subito versus *Magontiam* pro patris negotio, Treverensis videlicet Præsulis, contra de *Bonne* Præpositum ad sedem *Magontie* postulati, volens ibidem civium vineas subvertere, vel quietam sedis possessionem patris procurare, qui summi Pontificis afflatione assistente Præposito ipsi dicuntur resistere, verum deditionis tractu postea compa-
rere. Et nota, quod Papa fato Præsuli secum cum instantia
requi-

requirenti, nec tamen pristinam ante quietam hujus possessionem resignanti super cupiditate duorum Episcopatum objectionem fecisse dicitur, dictum quoque Præsulem respondisse, quod eodem jure sibi duorum Episcopatum regimen assumeret, quo idem Apostolicus Papatum & Imperium regere laboraret. Dicti interea Regis cum Duce dissensio tantis efferbuit, quod Hollandiæ Dominus vir utique pacificus quadam vice deditio- nem inter ipsos fieri procuravit, quorum arbitris octies mille grossorum libras Domino de *Valkenburgh* tribui, castrum quo- que refici imperantibus Dux consentire renuit, quorum impetu invidiam Regis Franciæ nec non majorum in se omnium pro- vocavit. Quorum hora Maguntinensium dissensio denuo effe- buit, ad quos obmissis præsentibus Rex Boemiæ tendere festi- navit, multis diebus ibidem causa laborans patui. Quorum studia proximi Novembris tempore nondum sentio termi- nari.

Eodem anno nativitatis videlicet Sacratissimæ Virginis cra- stino *Willelmus* Comes apud Hollandiam comparuit, cujus ad- ventu turba nobilium exultavit. Quorum studio quædam apud *Haerlem* fiunt hastiludia feriis huic festo proximis celebrata.

Eodem anno quædam Treveris quodam cive contingunt mi- rabilia Cronicorum cedulis annotanda. Iste Burgenfium ditif- simus, verum usurariorum pessimus vice quadam febribus tan- gitur, cui diversis prædam sequentibus famulatur. Quorum præcipui minores ibidem fuerant, (1) qui suis post singula ci- miteriis cadaver pessimum attrahebant, cujus depositione techa angulo quolibet accenditur. Quorum flamma dictorum fratrum domus quælibet annullatur.

Eodem anno prophetiæ Prophetarum Hispaniæ pro terræ motu & tempestatibus verificatæ sunt. Multæ namque urbes, varia quoque ædificia in locis montanis & superioribus corru- runt.

Eodem anno Lamberti festo *Willelmus* Comes apud *Hollan- diam* comparuit suorum proventuum computationem exigens, quam sibi quisque Præpositus deliberatione congrua præsentavit. Quo

(1) Ex sepulturis etiam clero lucrum, ut plenius observavi *Man. ad jus Canon. tit. 13.*

Quo facto Mauricii festo versus *Leiden* tenditur, ubi casus *Johannis de Lichtenborgh* Comiti commissus sententiis terminatur. Istis itaque cum similibus apud *Hollandiam* terminatis *Willelmus* Comes VIII. Kal. Octobris versus *Flandriam* dirigitur, bis septem sui ordinis se Gandavensium miscens hastiludiis, pro Comitissæ illorum adventu primulo proclamatis. Ille ludus ut convenit Flandrensibus, aliarum quoque nationum nobilibus, summa devotione colitur, quorum inter omnes clementior *Willelmus* Comes *Hollandiæ* prædicatur, qui apertis utique januis summisque expensis cunctis escas tribuit, quos aut fames aut probitas invitavit.

Eodem anno secunda *Willelmi* Comitis filia de *Juliano* videlicet Comitissa parentum absentia multum doluit, at quam mater de Francia properavit dies festos secum agens plurimos jocis & muneribus imprægnatos. Quæ post hæc verius *Hollandiam* se dirigens à Domino *Gelriæ* honestissime suscipitur, nec non à *Trajectensibus*, ubi minimus ipsi servulus speciali munere veneratur.

*Præfulis insigne tectum modo perditur igne
Trajecti, Guido gemitus novitate tibi do.
hic destructorum minus arte dolens seniorum,
specie cujus tamen errabit manus hujus
pontificis vere, quia viva colens muliere
Non studet, ut veniant, quibus hic nova tegmina fiant.*

Fata itaque Domina versus *Hollandiam* se dirigit, cujus adventu patriæ Communitas exultavit, nec immerito. Fiunt namque per eam convocatis nobilibus in omnium Sanctorum festis comestationes & lætitiæ, quæ ipsius absentia diebus plurimis non fuere. Eodem tempore assunt eidem Comitissæ satellites de torneamento apud *Compendium* laudes Comiti offerentes, nec non puerorum sponsalia, Ducis videlicet & Comitis scriptis & testibus innovata. Eodem tempore *Johannes* Episcopus variis debitorum angariis infestatus *Zuden* Episcopo ejus videlicet suffraganeo omnium divinarum jurisdictionem studuit committere, atque cum ipso & aliis taliter ordinare, ut duo de proventibus librarum millia ejus victui, ~~ordines~~, reliquæ

vero creditorum nutibus dissiparent. Sicque paulatim *Willelmus Comes*, ut supra, idemque *Zudensis* de Episcopatu se cernuntur intromittere, ut vix aliquando idem *Johannes* eos valeat amovere. Nota principium, respice finem. Eodem anno

*Egmondæ monachis, quibus assunt munia pacis,
Ante Thomæ festum lux terna locum det honestum,
Atque chori grata propter nova tecta negata
Mense quasi deno, sit honor, sit copia pleno
Cornu Wilhelmo, cujus labor explicit almo
Tegmine constructo, dispensator fuit iste,
Cuncta Deo teste dispensans ordine recte.
Sique Thomæ dubites hyemis vice subtraho lites,
Quis fuga sit nostris per eum, qui præsidet astris,
Sive poli stellis, decor Egmondæ domicellis.*

Fato proximis tempore *Willelmus Comes* apud Hollandiam comparuit, qui per totam hætenus hyemem pro concordia Principum Ducis videlicet & Domini de *Valkenburgh* laboravit, & frustra. Ducis enim oblatio Regi Boëmiæ non infligitur, cujus per cuncta suffragio causa Domini de *Valkenburgh* sustentatur, qui utique ut nunc liberius contra hostes disponitur, quam cum castrum de *Valkenburgh* maxima cura ejus custodiæ commendatur. Summis etenim eadem hyeme tempestatibus, ventis, & frigore provocatis versus partes Limburgensium se dirigit, ubi captis cum præda ad placitum plurimis tres villas, ut dicitur, præcipuas incendio suffocavit, quorum videlicet captivorum pretio, si Dux admitteret, castrum de *Valkenburgh* reformaret. Eadem quasi hora quidam Trajectensium sibi videlicet magis nocentium ejus itineri affuit, cujus sarcina mille libras Hollandicas vel amplius impetravit.

Eodem anno Lombardorum nequitiiis Papæ muneribus subornatis quædam Ghelforum milia ad *Bauri* destinantur perniciem, qui veraciter omnes quadringentis Theutonicorum manibus trucidantur, *Baurus* vero ad *Boniventi* provinciam rediit, ubi dierum numero militavit, ejus vero socia, *Willelmi* videlicet Comitis

Comitis filia, versus Bauwariam dirigitur, ut illic partus tempore commodius sustentetur. Quales vero & quam varias *Johannes* Apostolicus & *Wilhelmus* Comes sibi invicem hoc tempore pro *Bauri* negotiis mittunt literas, scribi jam non præsumitur. Verum cum Deo propitio scripta pacem & concordiam inter fatos tribuerint, ostendetur.

Anno Domini cto. ccc. xxx. &c. Inter maxima hujus temporis memorabilia lucide numerari poterit, Præfato sine causa dignitatis consueta subtrahi, nec non absque juris ordine ejusdem officio spoliari, velut ad præsens Abbas videlicet Sancti Pauli Trajectensis, qui proprio conventu hætenus quasi despectissime regitur, & per *Johannem* Pontificem pensione varia provocatur, quarum una modo negari dicitur. Quapropter & nunc ad inimicorum instantiam magis vi quam juris ordine per eundem Pontificem abjicitur, anuloque privatur. Ad cujus sedem mille librarum pensione promissa *Jacobus* quidam de *Colonia* trahitur. *Gherlandus* vero appellationem prosequens versus *Coloniā* tendere perhibetur, illic sui sanguinis incitando nobiles Archiepiscopum pro ipsius suffragio supplicantes.

Ejusdem anni Februario *Scolastica* videlicet virginis castino diversarum civitatum incolæ deficiunt, quorum turres & habitacula tempestatum horroribus corruerunt, quarum una *Gandavum* extitit, quæ tamen magis dominorum interitu doluit quam domorum. Plures etenim, qui ejusdem civitatis majores extiterunt tota simul familia perierunt, pauperes vero vel humiles suis tute casulis latitantes maximas Deo gratias, quoniam evaserant, retulerunt. Hæc autem tempestas in multis civitatibus similia exercuit, parcensque pauperibus divites deglutivit. Væ ergo vobis divitibus.

Eodem anno Valentini martyris castino *Wilhelmus* Comes de Francia veniens apud *Brabantiam* comparuit, ad quem ejus Domina de partibus Hollandiæ properavit. Cui statim occurrunt satellites vicina filiarum puerperia nuntiantes, quæ subito causa veritatis inquirendæ nuntios competentes nititur quærere, nec non illos tam ad Angliam quam ad Italiam cum gaudio destinare. Et juste cum gaudio: nam si dictæ ipsius filiæ, ut dicitur, imprægnatæ fuerint, maresque tribuerint, fiducialiter sperare poterit, quod per summi gratiam avia Regum erit. Quæ autem major vel similis lætitia esse poterit Dominae, quam Regum honeste

honeste procreatos visceribus natarum uberibus adhærere. Assunt similiter tali vice quædam literæ à *Bauro* venientes variam ipsius victoriam una cum morte *Nicholai* Romanorum Pontificis continentes. Quorum tenore & præcipue fati morte *Baurum* diligenter gavisi sunt, quorum præcipui *Willelmo* adhærentes Comiti exuterunt. Horum utique unus *Philippus* Francorum Rex fore dicitur, qui cotidie cum *Willelmo* Comite studet & discutit, qualiter *Baurus* ad *Jobannis* Papæ gratiam pervenire possit, qui etiam eadem causa ad *Willelmi* Comitis instantiam se ad iter præparare dicitur, sed qua via vel quando hic vel ille properare voluerit ignoratur. Hujus vicino temporis principio videlicet Martii mensis dicta superius Domina ad partes Hollandiæ revertitur, ad cujus præsentiam apud *Haerlem* Præpositorum societas invitatur, quæ in illorum præsentia conjugis propositum propalare studuit, nec non ut ipsi subveniantur pro viatico singulos informare. Cujus clementia mentes tetigit omnium non solum Comiti consuete tribuentium; verum infinita quasi munera ab amicis & proximis impetrata. Omnes namque pietatem inspicientes Domine nituntur quasi plura quam postulat exbere. Negata namque sæpius Domino, sicut dicitur, in ipsius absentia ultro Domine tribuuntur, quæ tamen omnia ad conjugis manum Comitis videlicet perveniunt, quando cum eo versus Curiam turbæ nobilium viam quærunt. Et nota *Jobannem* Papam & *Willelmum* Comitem varias sibi invicem misisse literas *Bauri* negotia continentes, pro cujus reconciliatione *Willelmus* Comes, si membrorum infirmitas cessaverit, personaliter ad Curiam tendere jam proponit, quam utique ad placitum, sicut dicitur, adjutorio Regis Franciæ consequitur. Quibus non solum gaudebit Italia, verum turba fidelium universa. Assit igitur divina pietas, monstrans quod Hollandiæ Principem tribuerit, qui mundo proficit universo. Hujus itaque transitus principium Sanctæ Gertradis crastino Parisius cernitur, ubi turba nobilium hinc & inde accurrentium præparatur. Unde jam *Willelmus* comitatu pulcherrimo, juncto sibi Regis Franciæ germano, versus Provinciam tendere nititur, cujus quadam villula *Avinione* videlicet summus Pontifex hospitatur, ad quem pro causa superius fata gressus horum dirigitur, qui in conspectu tuo domine dirigi postulatur.

Eodem tempore patria Regis Arragoniæ paganis impetitur,
 Tom. II. V v v v ad

ad cuius auxilium dicto completo negotio *Willelmus* Comes totis viribus præparatur, quorum medio dictus Rex trengas bienii cum barbaris conficit, quibus *Willelmum* Comitem multis utique curis & laboribus elongavit.

Eodem anno inter Regem *Boëmiæ* & Comitem de *Bare* quædam diffensionis materia nascitur, quibus assignato die prælii amicorum diversitas invitatur, qui cum turmis ordinatissimis maxima utique invidia ad nominatam planitiem ex utraque parte tenderent, cædes quoque plurimas invicem facere proponerent, mandatum Regis Germaniæ causa Regis *Boëmiæ* se interposuit, bellumque præveniens pacem fecit.

Quo mox tempore adiutorio similiter Regis Germaniæ causa Domini de *Valkenburgh* eodem exercitu versus *Brabantiam* proponit tendere, & illam totis viribus infestare, ubi quidam prudentes infinitam utique Ducis vesaniam corrigentes paucis personis se nituntur intromittere, nec non decreto *Willelmi* Comitis cum eodem pacifica tractare, cui salvis salvandis talis pro emenda pensio adjicitur, qua Dux in ipsius omniumque suorum amicitiam revocatur.

Eodem tempore *Willelmus* Comes, qui maximis veraciter expensis, octingentis videlicet equitibus, frustra versus Curiam se direxerat, revertitur. (1) Frustra quidem diximus, quoniam sibi omnibusque suis Papæ præsentia denegatur. Restantibus etenim ab itineris sui termino dietis circiter tribus occurrunt, qui præmissi fuerunt, qui sibi percepta breviter nuntiabant, videlicet quod Papa ipsum nec audire, nec videre voluit, & forte quia ipsum tanta venturum multitudine percunctavit, & quia pontes fluminum destrui præceperat, per quos ejus fieri transitum præsumebat. Unde *Willelmus* converso itinere quasi cum impetu versus Franciam dirigitur, Regi gesta nuncians, qui ultra quam scribi valeat commovetur, Papæ scribens ut dicitur, quod *Willelmi* Comitis incongruis magis quam propriis irretitur. A quo *Willelmus* Comes accepta
licentia

(1) Continuatio Chronici Guillelmi de Nangis ad Ann. cccc. xxxix. in fin. Comes *Hannonia* *Guillelmus* existens in *Claramonte* civitate *Arvernia*, missis *Ambassiatoribus* ad Papam, & per eos audiens ejus adventum non esse gratum Papæ, indignatus contra eum vehementer ad propria remeavit.

licentia versus *Hollandiam* dirigitur, cui in B. Servatii vigilia cum gaudio præsentatur. Et iuste cum gaudio: quoniam si ad Curiam hac vice pervenisset, ut proposuit, omnibus ipsum sequentibus carceris ergastulum occupasset. Papa enim multa armatorum milia vocari præceperat, quibus calcatis forte fluminibus poterat infestari. Eodem quasi tempore idem *Willelmus* versus *Bauri* loca proposuit tendere, sibi que prædictorum negotia denudare. Cujus iter *Bauri* præpeditur satellite Domini descensum versus Germaniam nuntiante. Unde *Willelmus* suspensio modicum tramite tandem ad villam, quæ *Vrankenvoerd* dicitur, tendere studuit, ubi *Bauri* præsentiam III. Nonas Junii recognovit.

Eodem tempore duo milites *Avinionensi* Curia venientes *Willelmum* Comitem quærebant cernere, dictisque processibus Apostolicum excusare, quos nec videre nec audire voluit, sed adjecit: *Quod eorum Dominum meis didici fecisse Nuntius, faciam utique & suis, dicant tamen illi, qui ipsos destinat, & se Papam vocat, quod licet me alias despectum habuit, suam quoque mihi præsentiam negavit, quod me quandoque videbit velit nolit.* Quibus auditis confusi sunt milites omni festinatione ad Apostolicum redeuntes. *Willelmus* vero Comes multis illico diebus *Bauro* jungitur, quorum consiliis quid actum fuerit proximis ibidem Baptista sollempniis ignoratur. Cujus crastino ejusdem *Willelmi* Domina *Hollandiæ* videlicet Comitissa *Egmondæ* se præbuit, ubi reliquias Sanctissimi *Adalberti* una cum filio devotissime visitavit. Ille filius tali tempore XII. annos habuisse dicitur, qui post patris imperia judex justus fieri postulat.

Eodem tempore *Willelmi* Comitissæ filia *Bauri* thalamis sociata *Theoderico* Abbati quædam destinat literas de verbo ad verbum taliter eloquentes: *Margareta Dei gratia Romanorum Imperatrix semper Augusta viro Abbati Egmondensi suo & Imperii devoto dilecto salutem & bonorum omnium incrementum, Gestientes semper nostros Imperii zelatores devotos nostrarum prosperitatum fieri participes, vobis, quem hujusmodi novimus, per latorem præsentium, familiarem nostrum, ad gaudium invitamus, quia die Sabbathi ante Ascensionem Domini filius sanus & incolumis divina opitulante clementia natus est nobis. De cujus ortu lætentur fideles, exultent Imperii zelatores devoti, magnificante nobiscum omnipotentiam creatoris. Bene valete.*

Ille annus cum Philosopho quasi disputare nititur, ejus quoque

fructibus hujus Dialecticam infirmare. Illo etenim ex humore & calore omnia nasci scribitur, isto autem vero supra modum sicco, ætatis quoque tempore nimis frigido fructus ficcissimi tribuuntur. Erat utique hæc æstas tanti frigoris tantique horroris, quod monachorum pellicia diebus veraciter paucissimis deponuntur. Aliquis tamen malo fuit usus in illo, quod muscæ & pulices consuetis vexandi officii non utuntur.

Quare autem *Baurus*, ut supra scribitur, ad *Germaniam* redierit, *Lombardiamque* dimiserit, multis quæritur, quorum quæstio diversis diversa sentientibus diversimode figuratur. Quidam enim defectum pecuniæ, alii robustorum *Germaniæ*, tertii accessum divitis *Austriæ* causam tribuunt extitisse. Quorum primi veraciter verum dicerent, si suis assertionibus *Castrutii* nequitiam tetigissent. Iste *Bauro* specialissimus, tuo Papa numine subornatus, *Bauri* nuntiis se intromittere nititur, promittens pecuniæ sufficientiam reportare, qui *Bauro* fraudem faciens non solum in quærendis deficit, verum etiam omnia, quæ prius quæsitæ fuerant, deportavit. Hujus thesauri spoliatione, atque futurorum sibi præventionem *Baurus* suis deficiens tantum angitur, quod dimissis, ut dicitur, *Italicis* Germanos visere commovetur, ubi ad eum subito turba Principum confluxerat, quorum pacificis intendebat, quorum etiam afflatione quædam formantur litteræ *Johanni* Apostolico pro *Bauri* commodis destinatæ, quibus & insertum dicitur, quod si idem Apostolicus decretum non mutaverit, *Baurum* quoque velut hætenus vexaverit, sciat quod omnia, quæ sibi fecerit, amplius quoque eadem *Germaniæ* Principibus faciet universis. Quorum tempore, *Benedicti* videlicet translatione *Willelmus* Comes *Bauro* dimisso versus *Hollandiam* dirigitur, cui in festo *Margaretæ* virginis præsentatur. Eodem tempore solis transitu in medio *Zodiaco* existente, luna quoque tricesima ejus cursui linealiter accurrente, solis eclipsim in divisionis *Apostolorum* crastino, die similiter *Lunæ* vidimus. Quinta post hæc feria *Willelmus* Comes *Hollandiam* deferens una cum conjuge versus *Hannoniam* dirigitur, quorum semita semper in conspectu tuo, Domine, dirigi postulatur. Horum namque discretio cum pietate erga subditos ad plenum diffamari non sufficit. Quapropter & illis, non solum familia, verum quævis ipso-

rum

rum patria benedicit. Vix enim unquam istis deficientibus creabuntur similes subditorum ut isti negotia omni pietatis studio procurantes. Horum utique tempore summa pax apud Hollandiam cernitur, quoniam devictis apud *Zirixce* Flamingorum copiis nunquam post istorum tempore ad quid arma valeant indagatur.

Assunt hac vice quidam clerici *Bauri* Curia venientes ejusque rescriptis possessa per *Johannem* Apostolicum beneficia postulantes. Quorum possessores cum sua defenderent, se quoque institutos legitime proclamarent, Papa adversariorum replicatione quasi hæreticus confunditur, quod etiam ipsorum instrumentis annotatum publice legebatur. Scripsit enim *Baurus Jacobum* de *Cathorco* esse hæreticum, & ad omnia ecclesiasticorum officia minus dignum. Quapropter & beneficia, quæ ipse contulerat dictis clericis tanquam vacantia conferebat.

Eodem anno plurima multitudo Sarracenorum ex Africa transiens per angustum mare in Hispaniam magnam in Christianos exercuit plagam, intendens quam olim perdiderat recuperare Hispaniam, qui Christianorum populo atque fidelium gente de diversis mundi partibus accurrente bellis durissimis repressi sunt, quorum uno xv. & amplius milia corruerunt, fidelium veraciter numero ter solum quingentis laude pulcherrima demolit, ubi inter victores, & ad patriam cum victoria redeuntes paucos novimus, Dominum vero de *Adinghen* commendamus. Et nota quod Rex Scotorum personaliter ad hæc loca venire decreverat, qui morte præventus cor suum illico quodam deferri milite procurabat, qui miles quadam lite cum beati Jacobi Antistite corruit, qui Antistes anno præterito de gentibus mirabiliter triumphavit.

Eodem anno Romanorum Antipapa, qui supra minus congrue dicebatur mortuus, propriæ humilitatis conscientia provocatus versus *Avinionam* se dirigit, quærens *Johannis* Apostolici gratiam, quam invenit. Benignissime namque suscipitur, & quasi alter Apostolicus à Papa & Cardinalibus nuncupatur. Nec est, qui crederet, si non vidisset, quod tanta pietas, quantam fato exhibet, in *Johanne* Apostolico extitisset. Competenti namque familia ad Cameram & ad mensam ab eo recipitur secretorum conficius, quod nulli Cardinalium exhibetur.

Eodem anno aurea per cunctas disponentis secula terras

Vv vv 3

Satur-

Saturni tempora rediisse cernimus, genus quoque præcipuum numismatis extitisse. Nam sicut quodam potentiore minor proscribitur, ita & hoc tempore nummus argenteus aurea relegatur, ubi veraciter multi rurales & pauperes, quorum sine dubio parentes vix unquam aurum viderant, aureis habundabant. Ego similiter *Willelmus* procurator ut aunc ecclesiæ *Egmondensis* fatis affui, ea quoque experientia didici. Exiit enim mihi sæpe levius libras auro fundere, quam duos vel tres solidos nummis argenteis exhibere, ubi ** *Oratii* ** auctorem argentum auro vilius invenientem quodammodo defecisse conspicitur. Despectis namque in foro aureis mercator argentum offerens advocatur.

Eodem anno nova apud Angliam confusio cernitur, quia Regina filium quodammodo deferens, Regem videlicet, cuidam militi sociatur, quæ etiam modis omnibus arcem eum rebus quærere dicitur, quibus cadente filio fortuna militis exaltetur, cujus stultitia Regi quadam vice proditur, qui multo plura quam aures tribuerant, oculis perscrutatur. Nocte etenim quadam ad matris properans thalamum invenit eodem lectulo nuda nudum. Quibus inter cetera omnem patriæ tristitiam patris quoque cum nece miseriam obtulisse dicitur, & militem cum matris custodia captivasse. Hic est Dominus *de mari mortuo*, qui cum Regina proscriptus fuerat, & cum eadem de partibus Hollandiæ versus Angliam, ut supra scribitur, properabat. Cujus utique mors statim foribus assisteret, si speciei cum quantitate qualitas non deesset. Hæc itaque Regina, quæ summo honore ab exilio revertitur, patriæ redditur, maximo, ut nunc, dedecore in patria propriis tamen stultitiis annullatur. Et iuste. Ipsa namque Reginam Franciæ quondam † perdidisse dicitur, cujus intuitu duobus vivis militibus pellis miro modo usque ad mortem inciditur, cui ut nunc eadem mensura, quam tunc tribuerat, mensuratur. Et ecce ut fati militis breviter compleatur miseria ejusque nequitia concludatur, omnem per pœnas effigiem in ipsius exerceri corpore, quæ *Hugoni Dispenser*, cujus tortor extitit, prius illata percipitur à *lectore*. Sicut enim ille maxima confusione distrahitur, distractus suspenditur, sic & iste. Caput etiam eodem castro vernam novæ stipite sublimatur, ubi etiam Regina pro majori ipsius confusione cum sola criminis conscia quadam cellula clauditur, de qua

† al. prodidisse.

** Horat. lib. 1. Epist. 1. vers 52.

** Leg. auctoritatem.

qua ad ejus placitum horis quasi singulis dicta facies intuetur. Et nota de militis hujus nequitia ejus conscientiam per singula denudantis unum veraciter extitisse, ipsum anno præterito de Scotis infinitam quasi pecuniam, ut dominum proderet, ipsisque consilio assisteret suscepisse. Alias *Johannes Hannonia*, qui paratissimo exercitu tunc Anglicis affuit, & cotidie contra hostes tendere proposuit, voluntati satisfaceret, quia præsentem Scotorum familiam Christi adjutorio debellaret. Hic itaque traditor causa extitit, quare post incendia & rapinas, maximas quoque Regis Anglorum expensas, salvo quasi suorum numero Scotus ad propria se recepit.

Eodem anno diversis ad Rhenum partibus non erat germen in vineis, æstatis frigore, ceteris quoque tempestatibus annullatis. Unde vitis primitiæ, quæ circa Lamberti apparere consueverant, vix sequentis anni Februario universaliter per patrias apparebant. Quorum infortunio diversa hominum species tangitur, verum *Alemannica* præcipue, quæ per ubertatem vineæ sustentatur.

*Imbris & ventis quasi confundi modo sentis
Quamque orbis partem, maris unda tumens fugit artem,
Qua capitur piscis lugereque flumina discis,
Subtracta nave, qua vina vel omne sauve
Accurrunt genti procul horum sede manenti.
Arva timentque fore sine florum semper honore,
Cum desint tractus aratri vel semine jactus,
Hæc & adhuc plura facit ætheris actio dura.*

Eodem anno *Bauro*, sicut scriptum est, redeunte, sua quoque apud *Lombardiam* negotia claro minus ordine concludente, *Johannes* Rex *Boemiæ* miles veraciter nobilissimus versus *Lombardiam* comitatu pulcherrimo dirigitur. Qui primis ibidem subito civitatibus honestissime suscipitur, & ultra Alpium cacumina cum gaudio deportatur. Ubi tam Ghelfis quam Ghibelinis ultro præficitur, & paucis exceptis, omnibus, ut dicitur, civitatibus, & præcipue quatuordecim *Bauro* resistentibus dominatur, quarum opulentior dum *Bernensi* Comite Ghibelinorum videlicet Principe vexaretur, & rumor de adventu Regis *Boemiæ*

miæ audiretur, litteras formare studuit, & Regem ut sibi in adjutorium veniat supplicare. Qui Gibelinos à dictæ civitatis vexatione compescens, & ad illam sine dilatione properans honestissime & quasi pro domino suscipitur, oblato sibi cum clavibus munere, cujus pretium nemo sibi astantium poterat numerare. Quod Rex statim ex integro præcepit restitui, (1) & pictam unam à secum venientibus non teneri, qui apertis illico januis convivia celebrasse dicitur, & non solum hujus civitatis incolas, verum omnes ejus per circuitum probitatem audientes ad ipsius amicitiam provocasse.

Anno Domini cix. ccc. xxxi. Comes Flandriæ circa Pontia-festum hastiludia *Brugis* proclamari fecerat, ad quæ universa circum circa nobilitas tendere proponebat. Qui ludus, ut præsumitur, causa non modica ad *Bruxellam* Brabantiae trahitur, ubi *Wilhelmus Willemi* Comitis filius primum thalamis sociæ Ducis videlicet filiæ sociatur. Eadem quasi hora *Joannes* Hannoniæ frater videlicet *Willemi* Comitis Hollandiæ perfectissima nobilium multitudine versus *Hispaniam* dirigitur, ubi pessima *Turcorum* acie populus Christo serviens infestatur. Cujus societas circa quantitatem quingentorum scilicet numero breviter tangitur, qualitas vero triginta frenis auro fulgentibus prolixius commendatur. Quem *Philippus* Francorum Rex tardare voluit, ut dicitur, & ad sui transitus tempora, ut secum properet, impetrare, sed frustra, quoniam nec prece nec pretio per horam ab itinere divellitur, cujus transitu devictis Christi gratia ad placitum hostibus honoretur. Et nota quod *Joannes* Hannoniæ multis expensis magnisque laboribus ad præfatas dyabolorum partes se dirigens treugas quoque annales apud *Robertum* Cylilæ fati videlicet filium paganorum procuratas muneribus inveniens absque conflictu revertitur, cujus tamen voluntas quam sanctissima facti numero reputatur.

Eodem tempore nobis per quendam de Curia scribitur, quali adhuc vehementia *Johannes* Apostolicus contra *Ludovicum* Bauvariæ provocetur. Est enim interdicti & excommunicationis

(1) Minutissima hæc monetæ species. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarii apud du Cange: *Quicumque à xx. solidis ad quantitatem xx. librarum in bonis habuerit, pro qualibet libra unam pictam solvat.* ** Vide supra pag. 561.

tionis in universitates & in personas quascunque ut nunc lata sententia, quæ in Dominica ante festum purificationis beatæ virginis ad fati citationem in Franconiam devenere. Insuper omnis mendicantium conventus per Alemanniam, qui postquam dicta ad eos pervenerunt, vel ne perveniant fecerint, ad mandatum *Bauri* vel ejus Officialium divina prophanaverint, vel in terris propter eum interdictis celebraverint, sunt omnibus privilegiis & exemptionibus prædicandi, confessiones audiendi, mortuos sepeliendi, & omnibus aliis libertatibus denudati, & personæ singulares excommunicatæ, non ab alio quam à Romano Pontifice nisi in mortis articulo absolvendæ. Eodem modo clerici & laici eos ad hujusmodi admittentes sunt excommunicati & universitates interdictæ. Supponuntur etiam ex tunc dicti mendicantes jurisdictioni ordinariæ sub potestate suorum nichilominus permanentes. Contra quos ex mandato Papæ Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & hæreticorum inquisitores alii procedent secundum statuta canonum & privilegia inquisitoribus concessa tanquam contra hæretici fautores, & de hæresi suspectos, nec eis uti suis privilegiis dicti Patriarchæ & alii post permittent. Quibus etiam dijudicatio *Michaelis* generalis quondam ministri *Minorum* ordinis suorumque sequatium ob hoc inserta fuerat, (1) qua Christum & Apostolos, in his, quæ habuerant, nullum jus proprietatis habuisse, sed † usum fructum tantummodo asserabant.

† al. usum
facti.

Eodem anno Aprilis veraciter principio *Willelmus* Comes de Francia veniens apud Hollandiam comparuit, tendens subito versus Zelandiam, ubi majorem patriæ discordiam multis annis

(1) Imo erant, qui negabant habuisse eos usumfructum, aut jus utendi fruendi. Et hos Papa damnavit. Vita tertia Joannis Papæ xxi. apud Baluzium: *declavit editto, quod in posterum pertinaciter affirmare Christum & ejus Apostolos nihil habuisse in speciali, nec non in communi, hæreticum sit censendum &c. Item pertinaciter affirmare, quod Christo ejusque Apostolis in his, quæ ipsos habuisse scriptura sacra testatur, nequaquam jus ipsis utendi competierit, nec illa vendendi donandive jus habuerint &c. erroneum & hæreticum declaravit &c.* Franciscani erant, qui aiebant id, ut stabiliarent hac ratione & religiosam perpetuam & ordines mendicantium, exemplo Christi dictantes contentos eos rerum usu, quas populi liberalitas in eisdem conferret. Sed id multis displicuit, Dominicanis imprimis, qui in alia ibant omnia. Nic. Burgund. lib. 2. bist. Bavar.

Tom. II.

XX XX

annis Domini *Wulfardi* propagatam intuitu utriusque partis præsencia declinavit. Quo facto versus *Hannoniam* infirmus rediit, ubi illum Dominus *Theodericus* Abbas decentior *Egmondensis* causa sui cœnobii mense, qui *Junius* dicitur, visitavit. Et nota quare *Baurum* superius claro minus ordine de *Lombardia* rediisse scripsimus, ejusque turpiter ibidem negotia ingratitude videlicet conclusisse, quoniam beneficii accepti immemor filios fidelissimi sibi Principis, ipsi quoque per multa tempora expensarum copiam tribuentes, post patris obitum vexare studuit, & pro quadam exactionis nequitia captivare. Quorum supplicio major ejus confusio per *Lombardiam* nascitur, paucos tamen incitans, quoniam Imperator studia negligens Veneris tantummodo exercere stultitiam gratulatur. Quo quasi deficiente Rex Boemiæ tali studio per *Lombardiæ* partes dirigitur, quo Germaniæ probissimis de die in diem ejus societas augmentatur, quorum numero Dominus de *Valkenburgh* societate pulcherrima misceri dicitur, cujus cum reditu recuperatio videatur. Qualiter autem processus Regis Boemiæ Apostolico placeat ex illo perpenditur, quod ejus affatus & facies Regis nuntiis denegatur. Hi namque cum apud *Carpentras* existerent, & Papæ vesaniam per præmissos attenderent, reputatis quasi pro nichilo negotiis ad Dominum redeunt, cui breviter cuncta iuvenis nota fiunt. Quorum rumore Rex modicum ut audivimus tangitur, ejus namque præsencia tota quasi *Lombardia* jucundatur. Papa vero hoc casu multum desipuit. Rex namque, ut dicitur, salva honestate Imperii sibi obedire voluit, petens ab eo consilium, qualiter sublati rancoribus procederet, tranquillitatem fidelibus & pacem ecclesiæ procuraret.

Eodem anno clemens Domina Hollandiæ videlicet Comitissa causa filiæ, Reginæ scilicet, pulcherrimo comitatu de *Juhalaco* videlicet Comite, & de *Vuerne* præclaro milite suisque sequacibus, quadringentos veraciter equos ducentibus, in Angliam devehitur, ubi donis & tripudiis largo tempore veneratur. Sed quia Propheta teste extrema gaudii luctus occupat, eadem vice

*de Vuerne miles pulcher juvenisque, parente
Ipsius astante, ludos hastis pueriles
Trahans conflictu perit, implens omnia luctu.*

Eodem

Eodem anno

*Principe Flandrorum tibi Francia Rex numerari
Postulat atque dari nummos, trenis populorum,
Quos Cassel misit consumptos, utque sibi sit
Hic procurata tellus, fratri sociata
Robberti nupta, Comitis patrui, minus apta.
Quo patriæ dantur, veluti præscripta loquuntur.*

Eodem anno

*Maguntinensis populus causa Treverensis
Præsulis hunc abicit, qui postremo benedicit.
Quapropter mille per Pontificem locus ille
Turmis vexatur, ubi lis brevis esse petatur
Ore beatorum, quod si lis aut furor horum
Prolixus fieret, Cæsar frustra sibi quæret
Teutonica gente pia Romanis velut ante
Hic qui perdentur, quibus arma geri prohibentur.*

Eodem anno

*Pellitur impure per te Princeps tibi Dane
Regni tellure, quod jura jubent sit inana,
Ut timor aut pietas, quibus exultat prior ætas,
Prævia majori, tribuenda secunda minori.
Quapropter gentes quædam Rheno venientes
Sunt infestantes, Regi minus apta creantes,
Turbine bellorum, quibus assunt arma Deorum.*

Eodem anno cruce signatis apud Prusiam dira sorte paganis
occurritur. Nam de ipsorum fratribus decem ** duodenes oc-
ciduntur, quorum lictores non sine luctu ad propria redeunt,
quoniam Regis Boemiæ suffragio tam in campo quam in itine-
re multa milia perdiderunt, & hoc ipsorum Regis vitio, qui
Xx xx 2 treugas

** Duo-
deni.

716 WILLELMI MONACHI & PROCUR.

treugas servare noluit, quas personaliter apud fratres multis precibus cum instantia procuravit.

Eodem anno miles quidam apud Zelandiam *Symon de Markenburgh* nomine die quadam de domo sua curru transiens, medisque itinere ad aquæductum perveniens equis recalcitrantibus servum increpuit, & ut equos in nomine dyaboli moveat exclamavit. Quibus leviter transeuntibus ventosus turbo statim comparuit, qui malignos spiritus sub avium specie præsentavit, ubi salvo cum equis famulo miles de curru projicitur, cujus cadaver continuo foetidissimum reperitur. Qui eodem curru ad hospitium retrahitur, fracta sibi turbine lancea, quæ secum quasi pro consuetudine ferebatur, cujus cuspis illæsis, ut dicitur, vestibus in jacentis corpore reperitur. Hæc autem breviter movimus, ut oppressores pauperum timore saltem modico moveantur. Eodem anno

*Fiunt rumores, quis tanguntur meliores,
Ut Rex Francorum quod ad urbem Teuthonicorum
Notam vi tendet sceptro dyademaque prendet
Cæsaris: hi vere modicum veri tribuere.
Fert quoque blasphemus, quod nobilis ille Boëmus
Causa Prælati de Valkenburgh vocitati
Ad Brabantinos tendit bellis peregrinos
Actus tractando, quibus assunt astra negando.
Primum tardavit furor & vis Teuthonicorum,
Ultimus expavit fidei perversa suorum,
Quos daret hic tergo cujus magnum datur ergo.*

Anno Domini cto. ccc. xxxii. hyemis pars præterita frigore caruit, quæ in Circumcisionis festo magnis cum fulgure tonitruis in ventis & pluvia personavit. Fertur hoc tempore Regem Francorum *Philippum* pro communi ad terram sanctam passagio laborare, duosque ad Apostolicum misisse Episcopos, qui crucem nomine suo susciperent, sibi & subditis apportarent, Regis votum cum fidelitate nuntiantes, & protestationem cum juramentis pro ipso facientes, quod Deo propitio infra biennium iter ad terram sanctam arripiet, & Turcorum superbiam

superbiam vi confundet. Quapropter *Willelmus* Comes Papæ permissione dictique Regis ordinatione ad *Baurum*, qui apud *Franconiam* extitit, & ibi Imperatoris officia exercuit, tendere nititur, ut pace quadam inter ipsum & dictos facta ipse similiter viam salutis arripiat, & omnis fidelium populus armiger Christi fiat. Sed et autem *Baurus* potentialiter & inaudito more pro tribunali in eodem loco, altantibus sibi cunctis quasi *Alemanniæ* Principibus, ubi inter cetera *Metensem* civitatem pleno iudicio omni libertate privavit, cives condemnavit, objiciens eos omnibus per circuitum tanquam hostes, & inimicis capitalibus, si esse poterunt nequiores. Simili modo *Henricus* Imperator *Robertum* Cyclicæ apud *Pisas* omni dignitate privavit, cujus sententiam *Clemens V.* suis Decretalibus, *Pastoralis* videlicet capit. revocavit. *Baurus* vero ut supra dictis soceri diversa inseruit, quorum orationes risus mollior terminavit. *Willelmus* autem Comes tali reversus itinere versus *Franciam* dirigitur. Post hæc ad partes properans *Zelandiæ* mense qui *Martius* nuncupatur.

Eodem anno *Henricus* Coloniensis Episcopus *Bauri* quondam negotia, velut supra scribitur, persecutus de medio tollitur, cujus infula vir litteratus & nobilis frater videlicet de *Juliaco* Principis *Walraven* nomine decoratur. Eodem anno *Jacobus* de *Colonia*, qui *Gerlando* depulso supra ad Sancti Pauli Abbatiam apud *Trajectum* trahitur iii. Kal. Aprilis apud sacrum montem quodam juvene causa æqui occiditur, qui juvenis *Helyas* de *Woudenbergh* appellatur.

Eodem tempore *Willelmus* Comes apud *Middelburgh* *Zelandiæ* podagræ morbis impetitur, cujus pigritia per mensem & amplius quasi immobilis detinetur. Quorum tempore maximus apud *Brabantiam* tumultus oritur: terræ namque circuitus duobus *Franciæ* videlicet & *Boemiæ* Regibus, *Treveris* atque *Leodii* Pontificibus, ceteris quoque multis Principibus cum *Domino* de *Valkenburgh* ad Ducis ignominiam venientibus occupatur. Quo audito *Willelmus* Comes licet multum debilis gestario se imponi præcipit, & Ducis vultui præsentari, ut qui causis & occasionibus non poterat saltem consilio subveniret. Cujus filium ne socero, Duci videlicet, competenti turma, ut proposuit, subveniat, avunculus Rex scilicet *Franciæ*, quasi in vinculis detinebat. Dux itaque hostium animositates consi-

X x x x 3

derans

derans, suorumque comparative desidiari non ignorans ad vallem quandam adversariis quasi inaccessibilem toto simul exercitu tendere nititur, ubi post pauca non modicis pluviarum stillicidiis infestatur. Qui & cotidie ab hostibus rapinis & incendiis circumcirca debacantibus, ut ad planitiem bello congruam de latibulis veniat invitatur. Qui utique summo impetu Marti se committeret, si Comes *Willelmus* videlicet Hollandiae non adesset. Hic cum suis festinatione & noctis crepusculo veniens vigiliarumque custodibus occurrens hostis creditur, armis impetitur, qui magno evadens periculo membris familiae vulneratur. Ipse vero nichilominus Ducis honesta diligens fratrisque pericula, qui cum adversariis aderat, intuens lites praepedire nititur, & pro concordia laborare. Ad cujus instantiam guerra per duos menses suspenditur, quorum medio apud Compendium in praesentia Regis Franciae pro pacis materia disputatur.

Eodem tempore *Reynoldus* Comes Gelriae sororem Regis Angliae duxit in conjugem, quorum nuptiae diebus plurimis valde sollempniter apud *Novimagium* celebrantur. Eodem tempore completa mense Maji Egmondensis ecclesiae materia Dominus *Theodericus* Abbas utique piissimus Domini *Hermani* sui monachi instantia provocatus, ejusdem videlicet ecclesiae custodis, & ad hoc opus, centum libras Turonensium tribuentis, eodem famulos pro lignis dormitorii mittere studuit, quos anno iv. mense Julii pro lignis ecclesiae destinavit. Eodem anno mulier quaedam apud *Egmond* in die translationis beati *Adalberti* ibidem patroni more consueto caseum faciens, suisque compressionibus coagulum glutinans, liquorem effundere nititur, ubi feri color modicus, verum sanguinis dimidium sextarii reperitur. In quo strages multorum pronosticari poterit. Nos autem petimus Deum cum patrono nostro eisdem miraculis venerari.

E X P L I C I T.



CON-

C O N C L A V E
ULTRAJECTINUM

Q U O

PRINCEPS ULTRAJECTINUS

E T

DIOECESIS ANTISTES

constitutus

F R E D E R I C U S

M A R C H I O D E B A D E N

Anno cix. cccc. xcvi.

CON-

C O N C L A V E
U L T R A J E C T I N U M
Q U O

Princeps Ultrajectinus & diœcesis Antistes
constitutus

F R E D E R I C U S
M A R C H I O D E B A D E N

Anno cto. cccc. xcvi.

Ex Chartulario majoris ecclesiæ Trajectensis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti Amen. Anno à nativitate Dni nostri Jesu Christi cto. cccc. xcvi. indictione quarta decima, die vero Jovis vicesima prima mensis Aprilis, Pontificatus Sanctissimi in Christo patris & Dni nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quarto, Venerabiles & egregii viri Dni Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vice-decani Sancti Petri & Sancti Johannis, Capitulaque & Canonici quinque ecclesiarum Trajectensium unum Capitulum generale ecclesiarum prædictarum repræsentantes & facientes, in domo Capitulari majori dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis generali Capitulo ad infra scripta peragenda specialiter ut moris est convocato & indicto de mane hora Capitulari consueta, in mei *Michaelis Keyen* de Breda clerici Leodiensis diœcesis Notarii publici testiumque infra
Tom. II. Y y yy scripto-

Copia
processus
electio-
nis Dni
Frederici
de Baden
Episcopi
Traject-
ensis.

scriptorum specialiter ad hoc vocatorum & rogatorum præsentia personaliter & Capitulariter congregati & constituti, per os venerabilis & egregii viri Dni *Ludolphi de Veno* utriusque juris Doctoris, Decani dictæ Majoris ecclesiæ Trajectensis, dixerunt & proposuerunt, seu dici & proponi fecerunt inter alia in effectu: Quod cum ad præsens ecclesia Trajectensis per obitum bonæ memoriæ *Davidis*, dum vixit, Episcopi Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis in Castro suo *Duersteden*, sicut Altissimo placuit, vita functi, Pastoris solatio esset destituta, atque vacaret, & ad Prælatos & Canonicos Capitulares earundem ecclesiarum in sacris ordinibus constitutos, vacante ecclesia Trajectensi, hujusmodi futuri Episcopi Trajectensis electio seu postulatio, jus eligendi seu postulandi eundem tam de jure, quam ex antiqua & à memoria hominum citra & ultra legitime præscripta consuetudine, spectaret & pertineret, spectatque & pertineat, ipsique Decani & Capitulum intendant & velint una cum aliis Prælati & Canonicis ibidem tunc non existentibus, electioni seu postulationi hujusmodi de jure aut consuetudine interesse debentibus & volentibus, ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis rite & legitime quantum in eis fuerit procedere, intelligerent quoque corpus præfati quondam *Davidis* Episcopi Trajectensis ecclesiasticæ sepulturæ nondum traditum esse, idcirco ut ad electionem seu postulationem hujusmodi rite procedere possent, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius potuerunt & debuerunt, fecerunt, constituerunt, & deputarunt suos veros, certos, legitimos & indubitatos procuratores, Syndicos, seu actores, factores, negotiorumque suorum infra scriptorum gestores, ac Nuntios speciales & generales, ita tamen quod specialitas generalitati non deroget, nec è contra, videlicet venerabiles & circumspectos viros Magistros *Adrianum Ram* utriusque juris Doctorem majoris, *Albertum Schuerfack* beatæ Mariæ ecclesiarum prædictarum Canonicos ibidem præsentés, & onus Syndicatus & procurationis hujusmodi in se sponte suscipientes & receptantes, ac infra scripta se facturos fide promittentes, videlicet ipsorum Dnorum constituentium nomine & pro eis Magnificum & strenuum militem Dnm *Philippum Bastardum de Burgundia* fratrem naturalem dicti quondam

dam *Davidis* Episcopi defuncti castrum prædictum de *Duersteden* tenentem accedendi, eumque debita cum instantia exhortandi & requirendi, ut corpus præfati quondam *Davidis* Episcopi in eodem castro adhuc detentum, quantocius posset, ecclesiasticæ traderet sepulturæ, ne ex diuturna mora sepelitionis hujusmodi, quæ de jure & laudabili consuetudine expectari consuevit, antequam ad electionem seu postulationem novi Pontificis procedatur, ipsis Dnis Prælati & Capitulo generali in electione seu postulatione futuri Episcopi aliquando præjudicium generari posset, desuper quoque illius mentem & animum explorandi, ac responsum & deliberationem reportandi, & generaliter omnia alia & singula, quæ in præmissis & circa ea necessaria fuerint, quæ ipsimet Dni constituentes facerent, seu facere possent, si præmissis omnibus & singulis præsentibus & personaliter interessent, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigere magis speciale, quam præsentibus est expressum. Promittentes insuper iidem Dni constituentes michi Notario publico supra & infra scripto tanquam publicæ & authentice personæ rite & legitime stipulanti & recipienti vice & nomine omnium & singulorum quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet, seratum, gratum atque firmum perpetuum habituros totum id & quicquid per dictos suos Syndicos seu procuratores actum, factum, dictum, gestum, procuratumve fuerit in præmissis seu quolibet præmissorum, relevando nichilominus Syndicos seu procuratores suos hujusmodi ab omni onere satisfaciendi, judicio sisti, & judicatum solvi, sub hypotheca & obligatione omnium & singulorum bonorum suorum, mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac sub omni juris & facti renunciatione ad hoc necessaria pariter & cautela. Super quibus præmissis omnibus præfati Dni constituentes per os dicti Dni Decani Trajectensis sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumentum vel instrumenta, Acta fuerunt hæc Trajecti anno, indictione, mense, die, hora, loco, & Pontificatu supra scriptis, præsentibus ibidem venerabilibus & egregiis viris Dnis *Ludovico de Montfort* majoris, & *Gerardo de Turri Sancti Petri* Trajectensium ecclesiaram prædictarum Canonicis ** non Capitularibus, & honorabili viro *Theodrico de Malsen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato & præbendato, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Y. y. 2

Die

** Canonici alii Capitulares, alii non item. Matth. Introd. ad jus Canon. lib. 1. Tit. 183.

Die vero vicesima secunda mensis Aprilis Dni *Adrianus Ram* majoris & *Albertus Schuersack* Beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum prædictarum Canonici Syndici & procuratores prædicti coram præfatis Dnis Decanis, Vicedecanis, Canonicis, & Capitulis in Capitulo generali propterea, ut moris est, specialiter indicto congregatis in domo Capitolari majori hora Capitolari consueta personaliter constituti eisdem Dnis Decanis & Capitulo per os præfati Magistri *Adriani Ram* retulerunt, quod ipsi nomine procuratorio & syndicatus & ex parte Decanorum & Capituli generalis prædictorum heri paulo ante horam cœnæ supradictum D. *Philippum Bastardum* de *Burgundia* ante & prope caltrum de *Duersteden* personaliter apprehensum amabiliter & debita cum instantia rogarunt & requisiverunt, ut corpus præfati quondam Dni *Davidis* Episcopi Trajectensis fratris ipsius dum viveret naturalis quantocius ecclesiasticæ traderet sepulturæ, ex quo jam quamplures dies transacti essent, infra quos ipsum decenter, ut Episcopum sepeliri decet, merito ecclesiasticæ sepulturæ tradi potuisset & debuisset, timerentque Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum prædicti, qui infra tempus à jure eis præfixum, ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis procedere intenderent & vellent, ipsis ex diutina mora sepelitionis hujusmodi præjudicium generari posse circa electionem seu postulationem hujusmodi, distulissentque iidem Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum huc usque in hujusmodi electionis seu postulationis negotio quicquam attemptare seu procedere, aut illud inchoare, propter non sepelitionem corporis prædicti, Quodque præfatus D. *Philippus* ab eis sic rogatus & requisitus respondit, quod hætenus laborasset, ut corpus dicti quondam Dni *Davidis* Episcopi decenter & solemniter omni qua decet reverentia ecclesiasticæ traderet sepulturæ. Sed ex quo nec in civitate Trajectensi nec in locis circum vicinis reperiri possent ad prædictam sepelitionem solemniter faciendam necessaria & requisita, misisset, ad nundinas Bergenses actu exeuntes pro omnibus necessariis & requisitis antedictis. Et antequam illa emi & reperiri possent, nonnulli adhuc dies laborentur, attamen quod diligentiam suam facere vellet circa expeditionem hujusmodi negotii sepulturæ sibi possibilem. Qua quidem relatione sic facta Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum generale supradicti nescientes,

tes, quid mora tam longa sepelitionis hujusmodi designare
 posset, ac timentes nichilominus eis præjudicium aliquod
 generari in electione seu postulatione prædictis, illamque
 aliquo modo turbari aut impediri posse, iterum de novo eos-
 dem Dnos *Adrianum Ram & Albertum Schuerjack* Canonicos
 præsentés & acceptantes omnibus modo, via, jure, causa, &
 forma, quibus melius & efficacius potuerunt & debuerunt,
 fecerunt, constituerunt, & deputaverunt suos, veros,
 certos, legitimos, & indubitatos Syndicos & procura-
 tores, actores, factores, negotiorumque infra scriptorum
 gestores & Nuncios speciales & generales, ita tamen
 quod specialitas generalitati non deroget, nec contra, ad
 rogandum & debita cum instantia requirendum denuo eun-
 dem D. *Philippum Bastardum* de *Bourgundia* in præsentia mei
Michaelis Keyen de *Breda* clerici, Notarii publici, & testium
 ad hoc specialiter vocandorum, ut corpus dicti quondam Dni
Davidis dum viveret Episcopi Trajectensis, naturalis fratris
 sui, quantocius ecclesiasticæ tradere vellet sepulturæ, ex quo
 jam plures dies ab obitu, ejusdem Dni Episcopi transacti ef-
 sent usque in præsens, ubi sextus ipsius obitus agitur dies, in-
 fra quos eum decenter, ut Episcopum sepeliri decet, merito
 ecclesiasticæ sepulturæ tradere debuisset, timerentque iidem
 Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum generale, qui infra
 tempus à jure eis præfixum ad electionem seu postulationem
 futuri Episcopi Trajectensis procedere intenderent & vellent,
 ex diutina mora sepelitionis hujusmodi præjudicium eis gene-
 rari posse circa electionem seu postulationem hujusmodi, nec
 non ad protestandum, quod per ipsos Dnos Decanos, Vice-
 decanos, & Capitulum non stare, neque stetit, quo minus
 corpus dicti quondam *Davidis* Episcopi jam dudum decenter
 & honorifice ecclesiasticæ tradidissent sepulturæ, & si illud
 haberetur decenter adhuc sepeliretur, Quodque ipsi non erunt
 in culpa moræ hujusmodi, ac propterea non vellent eandem
 moram sibi in aliquo præsertim quoad electionem seu postula-
 tionem prædictam faciendam aliquo modo præjudicari debere,
 attentis diligentis per eos factis prædictis De quo etiam iidem
 Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum generale ibidem ex-
 presse protestabantur, & generaliter omnia & singula in præ-
 missis & circa ea necessaria faciendum, dicendum, geren-
 dum,

dum, exercendum, & procurandum, quæ ipsimet Dni constituentes facerent seu facere possent, si præmissis omnibus præsentibus & personaliter interessent, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigent magis speciale, quam præsentibus est expressum, Promittentes insuper iidem constituentes michi Notario publico supra & infra scripto tanquam personæ publicæ & authenticæ rite & legitime stipulanti & recipienti vice & nomine omnium & singulorum quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet in futurum, se ratum, gratum, atque firmum perpetuo habituros totum id & quicquid per dictos suos Syndicos & procuratores actum, factum, dictum, gestum, & procuratum fuerit in præmissis seu quolibet præmissorum, Relevantes nichilominus Syndicos seu procuratores suos huiusmodi ab omni onere satisfaciendi, iudicioque listi, & iudicatum solvi, sub hypotheca & obligatione omnium & singulorum bonorum suorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac sub omni juris & facti renuntiatione ad hoc necessaria pariter & cautela. Super quibus præmissis omnibus & singulis præfati Dni constituentes per os dicti Decani Trajectensis sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu superscriptis, præsentibus ibidem honorabilibus viris Magistris *Theoderico de Malsen* Nuncio jurato & *Jacobo Hermanni Quant* Vicario perpetuo dictæ ecclesiæ Trajectensis testibus ad præmissa vocatis pariter & rogatis.

Eodem die Veneris vicesima secunda mensis Aprilis hora sexta vel circiter ante cœnam Dni *Adrianus Ram* & *Albertus Schuersack* Canonici, procuratores, & Syndici supradicti nomine procuratorio & Syndicario huiusmodi coram supradicto Dno *Philippo Bastardo* de *Bourgundia* in mei *Micbaelis Keyen* clerici, Notarii publici, quem de eorum constitutione ad faciendum infra scripta Notarium me hoc annuente rogatum dixerunt, testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia, personaliter ante & prope castrum *Duersteden* constituti, eundem Dnm *Philippum* nomine quo supra per os præfati Magistri *Adriani Ram* rogarunt, & debita cum instantia requisiverunt, ut corpus dicti quondam Dni *Davidis*
Epif-

Episcopi nondum ecclesiasticæ sepulturæ traditum quantocius ecclesiasticæ tradere vellet sepulturæ, ex quo jam plures dies ab obitu ejusdem *Davidis* Episcopi transacti essent, ubi sextus nunc obitus agitur dies, infra quos decenter eum merito ecclesiasticæ sepulturæ tradidisset, ex quo dicti Decani, Vicedecani, & Capitulum intendentes & volentes intra tempus à jure eis præfixum ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis procedere timent ex diutina mora sepelitionis hujusmodi præjudicium & multa pericula circa electionem seu postulationem hujusmodi eis generari posse. Quibus rogatione & requisitione sic per præfatos *Adrianum* & *Albertum* factis dictus Dns *Philippus* in effectu respondit eisdem, quod ipse heri eis desuper dedisset responsum, quod merito eis sufficere deberet, aliudque responsum pro tunc eis dare nescivit. Quo facto iidem Dni *Adrianus* & *Albertus* Syndici & procuratores quo supra nomine coram eodem Dno *Philippo* per os ejusdem Dni *Adriani Ram* protestabantur solempniter & expresse, quod per præfatos Dnos Decanos, Vicedecanos, & Capitulum non stabat nec stare, quominus dictum corpus hujusmodi jam dudum decenter traditum fuisset, & si ipsi illud haberent, traderent ecclesiasticæ sepulturæ, quodque mora hujusmodi non esset nec provenisset ex eorum culpa, & propterea non deberet merito eis quoquo modo esse nociva, neque ipsi vellent illam sibi in aliquo præsertim quoad electionem seu postulationem prædictam faciendum & ad illam procedendum nocivam fore, aut sibi præjudicare posse aut debere, attentis diligentis & requisitione per eos factis supradictis. De & super quibus præmissis omnibus & singulis Dni *Adrianus* & *Albertus* Canonici Syndici & procuratores supradicti nomine quo supra sibi à me Notario publico supra & infra scripto unum vel plura publica fieri petierunt atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, indictione, mense, die, hora, & loco proxime supradictis, præsentibus ibidem honorabilibus & honestis viris *Adriano Jacobi* & *Henrico Beyer de Rhenen* Clericis ac *Ottone Henrici van Elfwert* & *Wilhelmo de Asch* laycis Trajectensis diocesis testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Die vero Sabbati vicesima tertia dicti mensis Aprilis supradicti Dni *Adrianus Ram* & *Albertus Schuersack* Canonici ac Syn-

dici

dici & procuratores supradicti coram præfatis Dnis Decanis, Vicedecanis, & Capitulo generali quinque ecclesiarum Trajectensium propterea ut moris est specialiter indicto & congregato in domo Capitulari minori ecclesiæ Trajectensis de mane hora Capitulari consueta personaliter constituti eidem Dnis Decanis, Vicedecanis, & Capitulo per os præfati Magistri *Adriani Ram* retulerunt, quod illi Syndicatus & procuratorio nomine supradicto heri hora sexta vel circa paulo ante horam cœnæ supradictum *D. Philippum* Baltardum de *Bourgundia* ante & prope antefatum castrum de *Duersteden* personaliter apprehensum amicabilem rogant, & debita cum instantia requisiverunt, ut corpus dicti quondam *Davidis*, Episcopi dum vixit Trajectensis, nondum ecclesiasticæ traditum sepulturæ, quantocius ecclesiasticæ tradere vellet sepulturæ, ex quo jam plures dies ab obitu ejusdem quondam Dni Episcopi transacti essent, infra quos eum decenter merito sepulturæ tradere debuisset, & ipsi Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum intendentes & volentes infra tempus à jure eis præfixum ad electionem seu postulationem futuri Pontificis Trajectensis procedere timerent ex prædicta mora sepelitionis hujusmodi præjudicium aliquod seu periculum circa electionem seu postulationem hujusmodi generari posse, *Quodque* rogatione & requisitione sic per eos factis dictus Dns *Philippus* eis respondit, quod ipse pridie eis in præsentia eorum super requisitione hujusmodi dedisset responsum, quod merito eis sufficere debuisset, & aliud eis responsum dare desuper nesciebat. Quo facto ipsi nomine Syndicatus & procuratorio quo supra ibidem coram eodem Dno *Philippo* de *Bourgundia* expresse protestabantur, quod per præfatos Dnos Decanos, Vicedecanos, & Capitulum non stetit, neque stare, quominus corpus hujusmodi jam dudum decenter traditum fuisset, & si ipsi id haberent, traderent ecclesiasticæ sepulturæ, *Quodque* mora sepelitionis hujusmodi non esset ex eorum culpa, & propterea non deberet eis merito esse nociva, neque ipsi vellent illam sibi in aliis præsertim quoad electionem & postulationem prædictas faciendum & ad illas procedendum fore nocivam, aut sibi præjudicare posse aut debere, attentis diligentibus & requisitione per eos factis supradictis. Qua relatione sic ut præmittitur per eosdem Dnos *Adrianum Ram* & *Albertum Schuersack* Canonicos, Syndicos, & procura-

curatores antedictos facta, iidem Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum gesta per illos, uti ea facta retulerunt, rata & grata habuerunt, & laudaverunt, ac protestationem per eosdem, ut supra, factam expresse de novo renovaverunt, protestantes quod per eos non stetisset, neque staret, quominus corpus prædictum ecclesiasticæ jam dudum sepulturæ traditum fuisset & traderetur. De & super quibus præmissis omnibus & singulis prælibati Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum per os præfati Decani Trajectensis sibi a me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumenta. Acta fuerunt hæc anno. indictione, mense, die, hora, loco, & Pontificatu proxime præscriptis, præsentibus ibidem dicto *Theodrico de Malsen* Nuncio præbendato, & honorabili viro Dno *Gysberto Gysberti de Montfoort* Vicario antedictæ ecclesiæ Trajectensis, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Quibus omnibus & singulis sic ut præmittitur peractis iidem Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum generale, adhuc ut præfertur Capitulariter congregati, Capituloque ad infra scripta facienda propterea specialiter ut moris est convocato & indicto, habita aliquali deliberatione super electione seu postulatione futuri Episcopi Trajectensis celebranda & facienda, & processu desuper instituendo, per os supradicti Dni *Ludolphi de Veno* Decani in mei Notarii publici supra & infra scripti testimoniumque ad hoc vocatorum præsentia dixerunt & asseruerunt, quod ipsi cuperent summo ex corde corpus dicti quondam Dni *Davidis* Episcopi ecclesiasticæ traditum esse sepulturæ, & quia non stetisset neque staret per eos, quominus hoc factum fuisset atque fieret, ipsique circa hoc omnem debitam fecissent, & majorem, siquam scirent, diligentiam facerent, essetque ulterior mora sepelitionis hujusmodi, & propter illam diuturnior inchoationis processus ad electionem seu postulationem futuri Episcopi, ipsiusque processus mora eis valde periculosa ac posset fieri & esse præjudicialis, idcirco ipsi de his protestantes intenderent & vellent præjudiciis & periculis hujusmodi præcavere, cum ipse quondam *David* Episcopus jam sex diebus & ultra vita functus & propterea ecclesia Trajectensis Pastoris regimine destituta esset. Idcirco omnibus melioribus modo, via, jure, causa & forma, quibus melius & efficacius potuerunt &

Tom. II.

Zz zz

de-

debuerunt diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, scilicet crastinum Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam Capitularem ejusdem diei de mane solitam & consuetam cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis seu postulationis hujusmodi negotium expeditum foret, & domum Capitularem majoris ecclesiæ Trajectensis, in qua electiones seu postulationes Episcoporum tempore occurrente hactenus semper fieri consueverunt, concorditer statuerunt & præfixerunt, ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ ad ipsius electionis seu postulationis negotium qualitercumque spectare & attinere dinoscerentur. Et propterea ad citationes contra omnes & singulos, qui electioni seu postulationi futuri Episcopi Trajectensis de jure vel consuetudine interesse possent, vellent, & deberent, tam in civitate Trajectensi præsentibus seu residentibus, quam ab illa absentes, & in ea pro nunc non residentes, de quibus eis constabat, aut constare poterat, ut à dicta civitate absentes, qui tamen infra Coloniam constituti erant & moram traherent, videlicet Venerabilem in Christo patrem & Dominum Dnm *Conradum* Dei gratia Episcopum Osnabrugensem, Præposituram Sancti *Lebui*ni Daventriensis & Archidiaconatum in ecclesia Trajectensi in commendam ad vitam obtinentem, nec non Venerabiles & egregios viros Dnm *Johannem Kerckhoff* Sancti Martini Embriensis, *Henricum de Wellis* Sanctæ Walburgis Arnhemienfis, *Vincentium de Eyll* Sancti Plechelmi Aldenzalensis ecclesiarum Præpositos, & in dicta ecclesia Trajectensi Archidiaconos, nec non *Johannem de Heesboem* Præpositum & Archidiaconum Sancti Petri, *Henricum de Lotting* Decanum Sancti Johannis, *Johannem Knys* majoris, *Johannem Lenss*, *Johannem Baeri*, *Johannem Vos* Sancti Salvatoris, *Godefridum Pymparè*, *Johannem de Nissen*, *Henricum Braem* Sancti Petri, *Johannem de Diepholt*, *Goswinum de Lotting* Sancti Johannis, *Johannem Listige*, *Johannem Oekell*, *Heydenricum de Beverwaerde* beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium prædictarum Canonicos ad una cum eisdem de futuri electionis seu postulatione Episcopi Trajectensis & ipso electionis seu postulationis negotio modo debito tractandum, eligendum, seu postulandum & prosequendum, aliasque & alia faciendum, in & sub formis, prout & quemadmodum

modum in patentibus citationum literis figillorum supradictarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione munitis, & per me *Michaelem Keyen* Notarium supra & infra scriptum munitis & signatis inferius in praesenti processu & actis hujusmodi de verbo ad verbum insertis plenius continetur & habetur, decreverunt & emitti mandaverunt. De & super quibus praemissis omnibus & singulis praelibati Dni Decani, Vicedecani & Capitulum generale per os praefati Dni Decani Trajectensis sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, indictione, mense, die, hora, loco, & Pontificatu praescriptis, praesentibus ibidem praefato Magistro *Theodrico de Malsen* Nuncio praebendato, & honorabili viro *D. Martino Jobannis* Vicario perpetuo supradictae ecclesiae Trajectensis, testibus ad praemissa vocatis specialiter atque rogatis.

Tenores vero citationum decretarum, de quibus supra fit mentio, sequuntur ordine, & sunt tales. Et primo tenor citationis generalis Nuncio jurato & praebendato directae, & per eum candelabris & valvis quinque ecclesiarum Trajectensium affigendae, sequitur & est talis.

Decani Majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium discreto viro *Theodrico de Malsen* Nuncio ecclesiae Trajectensis jurato Salutem in Domino & nostris infra scriptis firmiter obedire mandatis. Cum recolendae memoriae *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima praesentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvendo debitum spiritum suum suo reddidit creatori, unde ecclesia ipsa Trajectensis pastoris solatio noscitur destituta, Nos vero attendentes diuturnam & longam ipsius ecclesiae vacationem fore periculosam, hinc est, quod nos tibi in virtute sanctae obedientiae committimus & mandamus, quatenus visis & acceptis praesentibus accedens successively ad dictarum majoris, Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & beatæ Mariæ Trajectensiumstrarum ecclesiarum choros, & inibi ad candelabrum cujuslibet chori, & deinde ad valvas uniuscujusque ecclesiarum praedictarum, locis videlicet ad id deputatis & consuetis ex parte nostra voces, moneas, & requiras, omnes & singulos in negotio infra scripto

Zz zz 2

de

de jure aut consuetudine interesse habentes, ac habere volentes seu putantes, quos nos etiam tenore præsentium vocamus, monemus, atque requirimus, quatenus die tertia decima mensis Maji proxime futura, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi mane hora Capitulari consueta cum continuatione omnium dierum, & horarum sequentium, quousque negotium hujusmodi infra scriptum fuerit expeditum, Trajecti ad domum Capitularem majorem dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis veniant & compareant una nobiscum de futuri electione aut postulatione Pontificis tractaturi aut processuri. Alioquin ipsis diutius non expectatis, nec ulterius etiam si prædictus terminus prorogatus fuerit convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio, ut præmittitur, tractabimus & procedemus ipsorum absentia non obstante, cum intimatione tali videlicet, quod si forte aliqua legitima aut justa causa impediti in dicto termino non poterunt interesse, & velint alicui Concanonicorum nostrorum Capitularium vices suas committere, aliquem ad nostram præsentiam transmittant, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis statuta Consilii nobis fidem faciat. Diem vero executionis tuæ & quid in præmissis feceris nobis fideliter referas. Datum Trajecti sub dictarum quinque ecclesiarum nostrarum Trajectensium appensione sigillorum anno à nativitate Dni cio. cccc. xcvi. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen de Breda* Notarius de mandato scripsit.

Tenor vero citationis Dno Episcopo Osnaburgensi, Præposito Daventriensi &c. directæ sequitur, & est talis: Reverendo in Christo Patri & Domino Dno Conrado Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopo Osnaburgensi ac Præposito ecclesiæ Sancti Lebuini Daventriensis, Archidiacono in ecclesia Trajectensi, Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium Salutem in Christo salutis auctore. Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvendo debitum suum suo creatori reddiderit spiritum, Nos nolentes, quod ecclesia Trajectensis Pastoris solatio diutius existat destituta diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi,

Christi, & horam Capitularem de mane cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis aut postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ ipsius electionis aut postulationis negotium contingere dinoscuntur. Ut igitur Reverenda paternitas vestra ignorantiam prætere nequeat, eidem præfixionem hujusmodi duximus intimandam, vocantes & citantes eandem Reverendam paternitatem vestram, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos eidem Reverendæ paternitati vestræ tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majorem majoris ecclesiæ nostræ Trajectensis antedictæ veniat una nobiscum de futuri electionis aut postulationis Pontificis in ipso electionis seu postulationis negotio debito tractatura & processura, Alioquin eadem vestra Reverenda paternitas non expectata, nec ulterius etiam si prædictus terminus prorogatus fuerit convocata, in hujusmodi electionis aut postulationis negotio procedemus ejusdem Paternitatis vestræ absentia non obstante. Si vero ipsa Reverenda paternitas vestra aliquo justo impedimento in dicto termino electionis seu postulationis nostræ hujusmodi non poterit interesse, & velit alicui Comprælatorum aut Concanonicorum nostrorum Capitularium vices suas committere, ad nostram præsentiam Nuncium sufficientem & ydoneum transmittat, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis statuta Consilii nobis instrumentaliter fidem faciat. Datum Trajecti sub appensione sigillorum quinque ecclesiarum nostrarum antedictarum, Anno à nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen de Breda* Notarius de mandato scripsit.

Tenor verocationis Dno *Johanni* ** *Hoesboom* Præposito Sancti Petri Trajectensis & pluribus aliis Prælati Canonici quinque ecclesiarum Trajectensium directæ sequitur & est talis: Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, Capitula ecclesiarum Trajectensium, dilectis in Christo *Johanni Hoesboom* Sancti Petri Trajectensis, *Johanni Kerkhoff* Sancti Martini Embricensis, *Henrico de Wellis* Sanctæ Walburgis Arnhemensis, *Vincentio de Eyll* Sancti Plechelmi Aldenzalensis ecclesiarum Præpositis, & in

** Supra
Hoesboom.

dicta ecclesia Trajectensi Archidiaconis, *Henrico de Lotting* Decano Sancti Johannis, *Johanni Knyff* majoris, *Johanni Lensf*, *Matthiæ Baers* Sancti Salvatoris, *Johanni de Nispen*, & *Godefrido Pympare* Sancti Petri dictarum ecclesiarum Trajectensium Canonis nostris, & eorum cuilibet, Salutem in Christo salutis auctore: Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddiderit creatori, Nos nolentes quod ecclesia Pastoris existeret solatio diutius destituta hodie Capitulariter in domo Capitulari ecclesiæ majoris Trajectensis præfatæ congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuri, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam Capitularem de mane cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ ipsius electionis seu postulationis negotium contingere dinoscuntur. Nequis igitur ignorantiam prætereundum queat, vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam vocantes & citantes vos & quemlibet vestrum, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majorem ecclesiæ majoris Trajectensis antedictæ veniat & compareat, ac quilibet vestrum veniat & compareat una nobiscum de futuri electione seu postulatione Pontificis & in electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturus & processurus. Alioquin vobis aut quolibet vestrum non expectatis, nec ulterius etiam si dictus terminus prorogatus fuerit convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio tractabimus & procedemus vestra aut cujuslibet vestrum absentia non obstante. Si vero vos aut aliquis vestrum aliquo justo impedimento impediti vel impeditus non poteritis seu poterit in dicto termino interesse, & velitis seu velit alicui Concanonicorum nostrorum Capitularium vices vestras aut suas committere, ad nostram præsentiam Nuncium vestrum aut suum specialem & ydoneum transmittatis & transmittat, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis Con-

Consilii statuta nobis instrumentaliter fidem faciat. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione sigillorum. Anno à Nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen de Breda* de mandato scripsit.

Tenor citationis Dno *Johanni de Diepholt* Canonico Sancti Johannis Trajectensis & tribus aliis Canonicis &c. directæ sequitur & est talis: Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, & Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo *Johanni de Diepholt* Sancti Johannis, *Johanni Listighe*, *Johanni Oekell*, & *Heydenrico de Beverweerde* beatæ Mariæ Trajectensium Ecclesiarum Concanonicis nostris, & eorum cuilibet in solidum, Salutem in Christo salutis authore. Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddidit creatori, Nos nolentes quod ecclesia Trajectensis Pastoris existeret solatio diutius destituta hodie in domo Capitulari majori majoris Ecclesiæ Trajectensis præfatæ Capitulariter congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam capitularem de mane cum intimatione omnium horarum & dierum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ præsens electionis aut postulationis negotium contingere dinoscuntur. Ut igitur ignorantiam prætere nequeatis, vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam, vocantes & citantes vos & vestrum quemlibet, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majorem ecclesiæ majoris Trajectensis antedictæ veniatis & compareatis, & quilibet vestrum veniat, una nobiscum de futuri electionis seu postulatione Pontificis & in ipso electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturus & processurus. Alioquin vobis & quibuslibet vestrum non comparentibus non expectatis, nec ulterius etiamsi dictus terminus prorogatus fuerit, convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis nego-

tio

tio tractabimus aut procedemus, vestra aut cujuslibet vestrum absentia non obstante. Si vero vos aut aliquis vestrum aliquo iusto impedimento impediti vel impeditus non poteritis seu poterit in dicto termino interesse, & velitis seu velit alicui Concanonicorum nostrorum Capitularium vices vestras aut suas committere, ad nostram præsentiam Nuncium vestrum aut suum specialem & ydoneum transmittatis seu transmittat, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis Consilii statuta nobis instrumentaliter fidem faciat. Datum Trajecti sub dictarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione sigillorum, Anno à nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen de Breda* Notarius de mandato scripsit.

Tenor vero citationis Dno *Johanni Vos* Canonico Sancti Salvatoris & duobus aliis Canonicis directæ sequitur & est talis: Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, & Vice-decani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium, dilectis in Christo *Johanni Vos* Sancti Salvatoris, *Henrico Braem* Sancti Petri, & *Gassuino de Lottingh* Sancti Johannis Trajectensium ecclesiarum Concanonicis nostris & vestrum cuilibet in solidum Salutem in Christo salutis auctore. Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddidit creatori, Nos nolentes quod ecclesia Trajectensis pastoris existeret solatio diutius destituta, hodie in Domo Capitulari majoris ecclesiæ Trajectensis præfatæ Capitulariter congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam Capitularem de mane, cum intimatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ ipsius electionis seu postulationis negotium contingere dinoscuntur. Ut igitur ignorantiam prætereundum nequeatis, vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam, vocantes & citantes vos & quemlibet vestrum, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitula-

rem

rem majorem ecclesiæ majoris Trajectensis antedictæ veniatis & compareatis, aut quilibet vestrum veniat una nobiscum de futuri electione seu postulatione Pontificis, ac in ipso electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturi & processuri. Alioquin vobis aut quibuslibet vestrum non comparentibus non expectatis, nec ulterius etiam, si dictus terminus prorogatus fuerit, convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio tractabimus & procedemus vestra aut cujuslibet vestrum absentia non obstante. Si vero vos aut aliquis vestrum aliquo justo impedimento impediti vel impeditus non poteritis seu poterit in dicto termino interesse, & velitis seu velit alicui Concanonicorum nostrorum vices vestras aut suas committere, ad nostram præsentiam Nuncium vestrum aut suum specialem & ydoneum transmittatis seu transmittat, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis Consilii statuta nobis instrumentaliter fidem faciat. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione sigillorum, anno à nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen de Breda* Notarius de mandato scripsit.

Die vero Lunæ vicesima quinta dicti mensis Aprilis ego *Michael* Notarius supra & infra scriptus de mandato præfatorum Dnorum Decanorum, Vicedecanorum, & Capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium præinsertas literas citatorias generales præfato Magistro *Theodrico de Malsen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato directas eidem Magistro *Theodrico* Nuncio, ut illas medio juramento per eum in receptione præbendæ seu officii sui præstito, juxta illarum vim, formam, continentiam, & tenorem exequeretur, & debitæ executioni demandaret, ac desuper relationem fidelem & legalem faceret, effectualiter ad manus suas ipsas literas benevole recipienti tradidi & assignavi. Subsequenter vero supradictus Dns *Ludolphus de Veno* Decanus ecclesiæ Trajectensis habens & tenens suis in manibus literas citatorias supradictas contra Dnos *Johannem de Hoesboom*, *Johannem Kerckhoff*, *Henricum de Wellis*, *Vincentium de Eyll*, *Henricum de Lotting*, *Johannem Knyff*, *Johannem Lensf*, *Matthiam Baers*, *Godefridum Pymparé*, & *Johannem de Nispen* supranominatos decretas, ac sigillis quinque ecclesiarum Trajectensium sigillatas, & per Notarium subscriptum sub tenore superius de verbo ad verbum præinsertas, illas in præsentia multorum Dnorum Canonicorum

ecclesiæ Trajectensis & Venerabilis viri Dni *Arnoldi Grundisse* Canonici dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomine & ex parte aliorum Dnorum Decanorum, Vicedecanorum, & Capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium, à quibus citatio hujusmodi emanavit, discreto viro *Martino Hoyer* clerico *Bremensis* diocesis publico Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notario ad manus tradidit & assignavit, & eundem ut illas contra inibi nominatos salvo salario debito persolvendo debitæ executioni demandare, ac desuper relationem fidelem coram Capitulo generali tempore congruo & oportuno facere, ac quatenus opus foret instrumenta publicum seu publica conficere, quodque se sic facturum medio juramento constringere debere monuit & instanter requisivit. Unde idem *Martinus* requisitus easdem literas ad se recipiens promisit & erectis digitis juravit se hujusmodi literas in & contra personas inibi nominatas salvo salario suo prædicto debite exequi, ac relationem debitam de executione hujusmodi postquam ab eo facta foret, in generali Capitulo quinque ecclesiarum Trajectensium tempore congruo facere, nec non quatenus opus foret instrumentum & instrumenta publicum seu publica desuper conficere, atque ipsis Dnis de Capitulo assignare. De & super quibus omnibus & singulis præmissis idem Dns Decanus Trajectensis tam nomine suo quam Capituli generalis hujusmodi sibi à me Notario publico supra & infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc in domo Capitulari majori dictæ ecclesiæ Trajectensis prædicta, præsentibus ibidem præfato Magistro *Theodorico de Malsen* Nuncio jurato & honorabili viro Dno *Iacobo Hermanni Quant* Vicariis ecclesiæ Trajectensis testibus ad præmissa vocatis atque rogatis. Deinde eisdem die, loco, & hora præfatus Dns Decanus Trajectensis in præsentia præfatorum Dnorum Canoniorum quasdam alias literas citatorias contra præfatum Reverendum patrem *D. Conradum* Episcopum *Osnaburgensem* ex commendatione Apostolica Præpositum Sancti Lebuini Daventriensis, Archidiaconum in ecclesia Trajectensi, nec non alias citationis antedictæ literas contra Dnos *Johannem de Diepholt*, *Johannem Oeckell*, *Johannem Listighe*, & *Heydenricum de Beverwaerde* supra nominatos decretas sub tenore de verbo ad verbum

ut

nt supra apud acta hujusmodi registratas & præinsertas nomine & ex parte præfatorum Dnorum Decanorum, Vicedecanorum, & Capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium, à quibus citationes hujusmodi emanarunt, discreto viro *Henrico Divinc* clerico Osnaburgensi publico Imperiali auctoritate Notario ad manus tradidit & consignavit, ac eundem, ut illas contra inibi nominatos debitæ executioni demandaret salvo salario debito sibi persolvendo ac desuper relationem fidelem coram Capitulo generali tempore oportuno faceret, & quatenus opus foret instrumentum seu instrumenta publicum sive publica conficeret desuper, quodque sic facturum medio suo juramento astringere vellet & deberet, attente monuit & requisivit. Qui quidem *Henricus* easdem literas ad se recipiens promisit, & erectis digitis juravit se hujusmodi literas in & contra personas inibi nominatas salvo salario suo prædicto debere exequi, ac relationem debitam executionis earundem, postquam per eum facta foret, in generali Capitulo Trajectensi tempore oportuno facere, nec non quatenus opus foret instrumentum & instrumenta publicum seu publica desuper conficere, ipsisque Dnis de Capitulo generali hujusmodi consignare. De & super quibus præmissis omnibus & singulis præfatus Dns Decanus Trajectensis tam suo quam totius Capituli nomine sibi à me Notario publico præfato unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta, præsentibus ibidem testibus immediate præscriptis ad hoc etiam vocatis & rogatis. Insuper supradictis die & hora & loco antefatus Dns Decanus Trajectensis certas alias literas superius præinsertas in & contra Dnos *Johannem Vos*, *Henricum Braem*, & *Goswinum Lotthing* antedictos decretas nomine & ex parte præfatorum Dnorum Decanorum, Vicedecanorum, & Capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium, à quibus emanarunt, discreto viro Dno *Jacobo Block* presbytero Trajectensi publico Imperiali auctoritate Notario ad manus tradidit & consignavit, ac eidem ut illas in & contra inibi nominatas personas salvo salario debito sibi persolvendo debitæ executioni demandare, ac relationem fidelem desuper coram Capitulo generali tempore oportuno facere, & quatenus opus foret instrumentum seu instrumenta publicum seu publica desuper conficere, quodque se medio juramento per eum ob id præstando

Aaa aa z

sic

fic facturum alstringere vellet & deberet, consimiliter monuit & requisivit. Unde idem. D. Jacobus literas ad se recipiens promisit & manu dextra more sacerdotum ad pectus posita juravit se hujusmodi literas in & contra inibi nominatos salvo salario suo antedicto debite exequi, relationemque fidelem earundem executionum, postquam per eum factæ forent, in generali Capitulo tempore congruo & oportuno facere, nec non instrumentum & instrumenta publicum seu publica quatenus opus foret desuper conficere, iplisque Dnis consignare velle. De & super quibus omnibus & singulis præmissis idem D. Trajectensis Decanus nomine suo & totius Capituli generalis sibi à me Notario publico hujusmodi unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, indictione, mense, die, hora, loco, & Pontificatu proxime præscriptis, Præsentibus ibidem præfatis Magistris *Theodrico de Malsen* Nuncio & *Jacobi Hermanni Quant* Vicario in ecclesia Trajectensi, testibus ad præmissa vocatis atque specialiter rogatis.

Anno à nativitate Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die vero tertia decima mensis Maji, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quarto, hora octava ante meridiem vel circa Capitulari quinque ecclesiarum Trajectensium sive generalis Capituli Trajectensis consueta, corpore supradicti quondam *Davidis* Episcopi jam ante aliquot dies ecclesiasticæ sepulture tradito decenter, missaque hora prædicta de Sancto Spiritu in summo altari ecclesiæ Trajectensis ob negotium electionis futuri Episcopi Trajectensis feliciter celebrandum & perficiendum solemniter prius decantata & celebrata, Venerabiles & egregii viri Dni & Magistri *Ludolphus de Veno* Decanus majoris, *Wilhelmus de Montfoort* Sancti Salvatoris Trajectensis, *Henricus de Wellis* Sanctæ Walburgis Arnhemensis, *Vincentius de Eyll* Sancti Plechelmi Aldenzalensis diocesis Præpositi Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, *Johannes de Hoesboom* Sancti Petri, *Adolphus de Rutenberch* beatæ Mariæ Trajectensis Præpositi, *Hermannus de Lochorst* Sancti Salvatoris & *Bernardus de Tyela* dictæ beatæ Mariæ Trajectensis Decani, *Gerardus Zoudenbalch*, *Johannes de Drakenborch*, *Gerlacus van der Donck*, *Theodricus Byndop*, *Jacobus*

*cobus de Drieberge, Johannes Gruter, Wynandus de Doernick, Johannes de Montfoort, Wilhelmus de Weerdenburch, ** Nicolaus Pott, Fredericus de Voerde, Jacobus Johannes Tsbrandi, Elias de Noerden, Johannes de Reness, Gerardus de Helmont, Johannes Foeyt, Johannes Modde, Johannes de Haesten, Johannes de Cluus, Ghibertus Judoci, Gerardus ten Herenbove, Johannes Lens, Petrus de Amerongen, Henricus Braem, Johannes Roberti alias Nys, Johannes de Amerongen, Abraham de Lewenberch, Anthonius Pott, Jacobus de Apelteern, Nicolaus de la Neve, Michael Wissens, Johannes Hermannus Tulleman, Arnoldus Confinck, Aegidius Gobbaert, Johannes Knyff, Anthonius de Vine, Cornelius Zebach, Arnoldus Grandick, Gerardus de Baern, Nicolaus Lamberti, Johannes Martini, Theodoricus de Haer, Anthonius de Winsen, Johannes Portick, Wynricus Huyer, Johannes Tulleman, Gerardus Zoudenbalch, Johannes de Tussenbroeck, Fredericus de Coninck, Johannes de Nispen, Petrus de Mera, Nicolaus Noenkens, Jacobus de Amerongen, Arnoldus Sgravesande, Johannes de Diebolt, Christianus Zenden, Gysbertus Byndop, Amelgardus de Haerlem, Henricus Zoudenbalch, Gosuinus de Lotthing, Heydenricus de Beverweerde, Henricus de Compostell, Adrianus Ram, Henricus Maerdewyck, Johannes de Molendino, Johannes Knyff, Petrus Wolphardi, Theodricus de Drakenborch, Arnoldus Boekelair, Johannes Vos, Bernardus Mummén, Jacobus Kroll, Albertus Schuerjack, Matthias Baers, Theodricus Lieverjan, & Theodericus Kogeck, earundem majoris, Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium respective Canonici Capitulares, Capitulum generale ecclesiarum prædictarum repræsentantes & facientes in domo Capitulari majori dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis, ejusdem majoris ecclesiæ ædificiis continue adhærente, in qua electiones Episcoporum Trajectensium, ecclesia Trajectensi vocante, ut ipsi Dni asserabant, fieri consueverant, Capituloque generali ad infra scripta peragenda, ut superius & inferius plenius continetur, & alias ut moris est specialiter & debite convocato & indicto, inque mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter*

*** Hic inferendum nomen Adriani van Weerdenburch. Vide infra C. l. Matthai Observationem pag. 798.*

& Capitulariter congregati & constituti, ac Capitulum generale quinque ecclesiarum Trajectensium repræsentantes per os præfati D. *Ludolphi de Veno* Decani ecclesiæ Trajectensis dixerunt & proposuerunt, seu verius dici & proponi fecerunt in effectu, Quod cum ad eos vacante ecclesia Trajectensi futuri Episcopi Trajectensis electio seu postulatio & jus eligendi seu postulandi eandem futurum Episcopum ex antiqua & à memoria hominum citra & ultra legitime præscripta pertineat consuetudine, ac bonæ memoriæ *David* Episcopus Trajectensis præfati anno cr. cccc. nonagesimosexto, die sexta decima mensis Aprilis, sicut Altissimo placuit, viam universæ carnis ingressus, & deinde intellecto per eos die vicesima prima ejusdem mensis Aprilis, quod corpus ipsius Episcopi defuncti nondum esset ecclesiasticæ sepulturæ traditum, unum majoris & alium beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum prædictarum Canonicos Capitulares deputarunt eisque commiserunt, ut eorum nomine magnificum & strenuum militem Dnm *Philippum* de *Bourgundia*, & alios tenentes castrum de *Duersteden*, in quo dictus quondam Episcopus decessit, & corpus ejuserat, hortarentur & requirerent, quod illud, quantocius possent, ecclesiasticæ traderent sepulturæ, ne diutina mora sepelitionis hujusmodi ipsis Dnis Prælati & Capitulo generali in electione seu postulatione futuri Episcopi præjudicium aliquod generaret. Commissionemque hujusmodi per eosdem Deputatos in personam dicti Dni *Philippi* die vicesima secunda ejusdem mensis executioni debite demandata, & responso ab eo recepto, quod misisset ad nundinas Bergenses pro emendis necessariis ad sepelitionem solemniter faciendam, quodque antequam illa emi & apportari possent aliquot dies laborarentur, illoque responso per eosdem Deputatos eadem die ad eosdem Dnos Prælatos & Capitulum delato ipsi asserentes se nescire, quid mora hujusmodi designaret, Deputatos supra dictos ad præfatum D. *Philippum* remiserunt cum speciali mandato & commissione ad petendum denuo corpus prædictum ecclesiasticæ tradi sepulturæ, & quatenus illud tunc non obtinerent protestandum, quod per eos non stare, quominus corpus ipsius ecclesiasticæ sepulturæ honorifice traderetur, quodque si ipsi Prælati, Canonici, & Capitulares illud habuissent, jamdudum decenter sepelivissent, nec se esse in culpa moræ hujusmodi, ac propterea non vellent nec inten-

de-

derent eandem moram sibi in aliquo forsitan quoad electionem seu postulationem faciendam præjudicare debere, de quo etiam expresse protestabantur. Et hac ultima commissione iterum per eosdem Deputatos in præsentia ejusdem Dni *Philippi* executioni debite demandata, & de hoc die vicesima tertia dicti mensis Aprilis plenaria relatione per præfatos Dnos Deputatos dictis Dnis Prælati & Capitulo hora Capitulari Capitulariter ad infra scripta protunc peragenda congregatis facta, & iterum de diligentis, responsis, & protestatione prædictis solenniter per eosdem Dnos Prælatos & Capitulum protestato, ipsi sic ut præmittitur Capitulariter congregati, quum ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis canonice celebrandam præsentem diem tertiam decimam hujus mensis Maji duxerint statuendam, citationes quoque contra omnes & singulos tunc præsentis & infra provinciam Coloniensem tunc absentes, qui electioni seu postulationi celebrandæ hujusmodi debuerunt, voluerunt, & potuerunt de jure aut consuetudine interesse, ad interessendum illi illamque perficiendam ad eandem diem tertiam decimam præsentis mensis ac horam Capitularem consuetam ejusdem diei & domum Capitularem majorem ecclesiæ Trajectensis supradictam decrevisse, ac Notarios publicos ad exequendum illas debite cum receptione juramenti de hujusmodi executione debite faciendâ quoad absentes inibi nominatos, nec non honorabilem virum magistrum *Theodricum de Malsen* Nuncium communis ecclesiæ Trajectensis ratione suæ præbendæ seu officii, Dormitorii nuncupati, juratum quoad omnes & singulos alios in negotio electionis seu postulationis futuri Episcopi Trajectensis de jure aut consuetudine interesse habentes seu habere putantes deputassent, illique adessent, ideo per os sepe dicti Dni Ludolphi Decani illos scilicet *Theodricum de Malsen* Nuncium juratum præfatum, ac *Martinum Hoyer*, *Jacobum Block* & *Henricum Divinc* Notarios publicos, pro executione dictarum citationum contra absentes in illis nominatos faciendâ, ut supra in præsentî processu sive actu hujusmodi latius continetur, juratos & deputatos ibidem præsentis astantes & audientes, ut de executionibus citationum hujusmodi per eos respective factis relationem ibidem facerent fideliem & legalem, & desuper instrumenta publica si ea confecerant, in medium exhiberent, rogarunt & requisierunt.

Unde

Unde præfatus magister *Theodricus* de *Malsen* Nuncius ecclesiæ Trajectensis juratus præfatas literas citatorias originales sibi ad exequendum decretas una cum instrumento publico executionum illarum per eum subscripto & publicato à tergo earundem literarum citatarum conscripto ibidem in medium exhibuit atque produxit, referens medio suo juramento, quod in sui ad præbendam seu officium suum receptione de & super committenda sibi per Capitulum ecclesiæ Trajectensis fideliter exequendo præstitit, se executiones hujusmodi in omnibus & per omnia peregrisse & fecisse, prout & quemadmodum in executionum hujusmodi instrumento per eum exhibito, & per me Michaellem Notarium præfatum ibidem publice alta & intelligibili voce lecto & publicato, cujus tenor inferius de verbo ad verbum insertus plenius continetur & habetur. Et deinde præfatus *Martinus Hoyer* Notarius antedictus sicut præmittitur literas citatorias originales sibi, prout supra in præfenti processu seu actu hujusmodi plenius continetur, ad exequendum contra inibi nominatos consignatas, nec non instrumentum publicum executionum earundem literarum citatarum per eum factarum una cum in illo inserta commissione Dni *Johannis Knyff*, *Matthiæ Boers*, & *Henrici* de *Lottingh* inibi nominatorum citatorum, quibus dictus Dns *Johannes Knyff*, Dno *Hermanno de Loeborst*, ac *Matthias Boers*, Dno *Theodrico Kryeck*, & Dns *Henricus de Lotting* Dno *Gosvino de Lotting* supranominatis quoad electionem & postulationem & alia, de quibus in ipso instrumento fit mentio, facienda vices suas commiserunt manu, signo, & subscriptione ejusdem *Martini Hoyer* signatum & subscriptum, quæ ibidem suis habebat in manibus, in medium exhibuit atque produxit, referens medio suo juramento, quod alias coram supradicto Dno *Ludolpho* Decano ecclesiæ Trajectensis & aliis Dnis tunc præsentibus, ut supra in præfenti processu sive actu hujusmodi plenius continetur, præstitit se executiones hujusmodi in omnibus & per omnia peregrisse atque fecisse, prout & quemadmodum in eodem executionum hujusmodi instrumento per me Notarium ibidem de mandato &c. lecto & publicato, cujus tenor de verbo ad verbum inferius est insertus, plenius continetur & habetur. Quo quidem instrumento sic per me Notarium publicum supradictum lecto præfatus

Dns

Dns Decanus Trajectensis ab omnibus & singulis Prælatibus & Canonicis ibidem præsentibus, siquis eorum mandatum aliquod alicujus illorum citatorum absentium ad suum in electione seu postulatione hujusmodi consensum & votum præstandum seu eligendum haberet interrogavit. Ad quam interrogationem Dns *Joannes Roberti*, alias *Nys*, Canonicus Sancti Petri antedictus se quandam papyri cedula à præfato Dno *Godefrido Pymperé* sibi missam accepisse respondit, quam michi Notario antedicto legendam & ibidem publicandam tradidit & consignavit, prout in eodem, cujus tenor etiam inferius post finem dicti instrumenti executionum est insertus, plenius continetur & habetur. Consequenter vero Dns *Matthæus Block* Notarius antedictus sicut præmittitur requisitus literas citatorias originales sibi, prout superius in præsentis processu seu actu hujusmodi plenius continetur, ad exequendum contra inibi nominatos consignatas una cum instrumento publico executionum per eum factarum manu ac subscriptione subscripto & subsignato a tergo earundem literarum citatarum conscripto, quæ ibidem in suis tenebat manibus, in medium exhibuit atque produxit, referens medio suo juramento, quod alias coram supradicto Dno Decano Trajectensi & aliis Dnis tunc præsentibus, ut supra in præsentis processu seu actu hujusmodi plenius continetur, præstitit se executiones hujusmodi in omnibus & per omnia peregrisse & fecisse, prout & quemadmodum in eodem executionum instrumento per me Notarium ibidem de mandato præfatorum Dominorum Prælatorum & Capituli generalis publice alta & intelligibili voce lecto & publicato, cujus tenor inferius de verbo ad verbum est insertus, plenius continetur & habetur. Postmodum vero *Henricus Divinc* Notarius supradictus sic ut præfertur etiam requisitus literas citatorias originales sibi ut præmittitur ad exequendum in personam præfati Dni Episcopi Osnaburgensis ac ex commendatione Apostolica Præpositi ecclesiæ Sancti Lebuini Daventriensis Archidiaconi in ecclesia Trajectensi consignatas dixit se illas debite executum fuisse, ac ipsas literas eidem Dno Episcopo eas petenti dimisisse, reliquas vero citatorias literas originales sibi etiam ut præmittitur ad exequendum contra alios inibi nominatos consignatas una cum instrumento publico executionum amborum literarum citatarum prædictarum per eum factarum signo

Tom. II.

Bbb bb

&

**** Supra
pag. 739.
& 743.
vocatur
Jacobus.**

& subscriptione ipsius signato & subscripto, quæ ibidem suis tenebat manibus, in medium exhibuit atque produxit, referens medio juramento suo alias coram præfato Dno Decano Trajectensi, & certis aliis Dnis tunc præsentibus, ut superius in præsentī processu seu actu continetur, per eum præstito se executiones prædictas hujusmodi in omnibus & per omnia peregisse & fecisse, prout & quemadmodum in eodem executionum hujusmodi instrumento per eum exhibito ac per me Notarium publicum ibidem publice alta & intelligibili voce lecto & publicato, cujus tenor etiam de verbo ad verbum inferius est insertus, plenius continetur & habetur. Quo siquidem ultimo prædesignato instrumento executionum per me ut præmittitur lecto præfatus D. *Johannes de Diepholt* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis assurgens quoddam procurationis mandatum præfati Dni Episcopi Osnaburgensis & Commendarii Præposituræ Daventriensis, Archidiaconi in Ecclesia Trajectensi, in medium exhibuit tenoris infra scripti, quod ego tunc *Michael* Notarius infra & supra scriptus de mandato dictorum Dnorum Decani & Capituli generalis alta & intelligibili voce perlegi, illoque sic lecto præfatus D. *Ludolphus* suo & totius Capituli generalis nomine alta & intelligibili voce interrogat, anne eorum aliquis præter supradictos Dnos *Hermannum de Lochorst* & *Johannem de Diepholt* haberet mandatum aliorum absentium per omnes & singulas literas citatorias supra designatas vocatorum & citatorum. Et cum nemo ad hujusmodi interrogationem respondisset, aut aliquod mandatum eorundem absentium exhibuisset, dictus Dns Decanus nomine quo supra à præfatis Dnis *Hermannno de Lochorst* & *Johanne de Diepholt*, anne alia mandata haberent, quam ea quæ superius in eorum personas ex parte dictorum Dnorum Episcopi Osnaburgensis & *Johannis Knyff* exhibita fuerunt, diligenter quæsit & interrogavit. Ad quam interrogationem ipse D. *Hermannus de Lochorst* & *Johannes de Diepholt* responderunt se nulla alia habere mandata. Quapropter cum in illis non erat potestas data ad faciendam fidem super impedimenti inibi allegatis juxta generalis Consilii statuta cum juramento in forma juris ac juxta citationes emissas prædictas, idcirco unanimi totius Capituli decreto dicti Dni *Hermannus de Lochorst* & *Johannes de Diepholt* ad dandum pro dictis

dictis Dnis Episcopo Osnaburgensi & *Johanne Knuff* respective sua vota non fuerunt admissi, sed repulsi. Quibus omnibus & singulis peractis, Prælati & Canonicis Capitularibus adhuc ut præfertur Capitulariter congregatis, & Capitulum generale dictarum quinque ecclesiarum representantibus, ego *Michael* Notarius supra & infra scriptus de mandato dicti Capituli generalis per os præfati Dni *Ludolphi* Decani michi facto quandam cedulam monitionis, quam ibidem meis tenebam in manibus, & cujus tenor insertus, ibidem alta & intelligibili voce legi, per quam monebantur omnes & singuli excommunicati, suspensi, & interdicti & alii præsentis, qui electioni seu postulationi hujusmodi nunc faciendæ non deberent de jure vel consuetudine interesse, ut exirent. Alioquin vota eorum nullum suffragium præstare, & per hoc non admitterentur ad electionem seu postulationem hujusmodi. Eaque cedula sic per me lecta iidem Dni Prælati & Canonici Capitulares prænominati Capitulariter ut præfertur adhuc congregati, de via & forma futuri Episcopi eligendi seu postulandi diligenter deliberantes, ac declaratis ibidem eis per os dicti Dni *Ludolphi* Decani tribus viis electionum seu postulationum, scilicet *Scrutini*, *Compromissi*, & *Spiritus Sancti*, ipsi omnes & singuli una cum dicto Dno *Ludolpho* Decano diligenti deliberatione præhabita post longum & maturum tractatum inter eos desuper habitum concorditer nemine disrepante aut contradicente consenserunt se velle per viam *Scrutini* ad electionem seu postulationem futuri Episcopi celebrandam procedere, & ea via ecclesiæ Trajectensi viduatæ de futuro Pastore providere. Hæc via omnibus & singulis placuit, & illam expresse unanimiter acceptarunt, & se in ea procedere velle dixerunt. Et hoc facto una voce nemine contradicente elegerunt & assumpserunt tres Scrutatores ex & de ipso Capitulo generali excellentes viros fidè dignos, videlicet supra nominatos Dnos *Ludolphum de Veno* Decanum majoris, *Wilhelmum de Montfoort* Sancti Salvatoris, & *Johannem de Hoesboom* Sancti Petri Trajectensium ecclesiarum prædictarum Præpositos, illisque unanimiter dederunt omnimodam & plenariam potestatem secrete & singulatim primo sua, duo scilicet eorum tertii, ac deinde omnium & singulorum aliorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum Capitularium nullo omisso vota super electione seu postulatione

Bbb bb 2

futuri

futuri Episcopi Trajectensis in mei Michaelis & honorabilis viri Dni *Johannis Lateur* clerici Cameracensis diœcesis Imperiali auctoritate Notarii, quem una mecum ad hoc & ad vota singulorum conscribenda unanimiter nominarunt, assumpserunt, & deputarunt, præsentia inquirendi, examinandi, & scrutandi, eaque in scriptis redigendi, seu per unum ex nobis Notariis prædictis redigi faciendi, & in scriptis sic redacta mox in communi publice alta & intelligibili voce publicandi seu per alium publicari faciendi, & insuper ipsi omnes Prælati & Canonici Capitulares adhuc præsentes, & ut præfertur Capitulum generale repræsentes, dicto Dno *Ludolpho* Decano in hoc consentientes, plenariam & omnimodam concorditer dederunt & contulerunt potestatem debitam collationem & considerationem numeri ad numerum, zeli ad zelum, & meriti ad meritum, aliaque juxta juris dispositionem mox post publicationem prædictam diligenter habendi & faciendi, nec non post collationem hujusmodi mox & statim vice sui & Conscrutatorum suorum & omnium aliorum, qui in hoc Capitulo interesse debuerunt & interfuerunt, & in hoc consentientium electionem seu postulationem futuri Episcopi in scriptis verbaliter faciendi & pronuntiandi, ac solemniter alta & intelligibili voce in Capitulo primo & deinde coram populo in ecclesia publicandi, aliaque in præmissis & circa ea necessaria faciendi & exequendi. Super quibus omnibus & singulis præsentis die tertia decima mensis Maji prædicti hætenus factis, prout superius descripta sunt, præfatus Dns *Ludolphus* Decanus tam suo quam totius Capituli nomine sibi à me Michaeli Notario publico supra & infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt ea sub anno, indictione, & die tertia decima mensis Maji prædicta, hora & loco Capitulari præmissis, Præsentibus ibidem Venerabilibus & discretis viris Dnis & Magistris, *Ludovico de Montfoort* majoris, *Theoderico de Haer* juniore Sancti Petri, *Johanne de Worthem* beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum Canonicis non Capitularibus, & *Theodrico de Malsen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato, testibus fide dignis, ad præmissa omnia & singula vocatis specialiter atque rogatis.

Quibus omnibus & singulis præmissis sic factis prænominati tres Scrutatores ad partem & quandam locum dictæ domus Ca-

pituli-

pitularis seorsim secesserunt, & se ibidem retraxerunt assumen-
 tes secum nos *Michaellem Keyen* de *Breda* & *Johannem Lateur*
 Notarios supra & infra nominatos ad omnia & singula, quæ
 in scrutinio hujusmodi contingerent, conscribenda, ibique exeun-
 tes coram nobis eisdem Notariis audientibus & intelligentibus
 sua & omnium aliorum prænominatorum Prælatorum & Cano-
 nicorum Capitularium vota scrutati fuerunt secrete & singula-
 tim per ordinem; ac alias in omnibus & per omnia factum
 fuit, pro sequitur. Quæ vota omnia & singula ego *Michael*
 Notarius præscriptus dictis Scrutatoribus ita mandantibus &
 præfato meo Connotario præsentem & in hoc consentiente con-
 scripsi. Inprimis præfati duo ex Scrutatoribus. Dni *Wilhelmus*
 de *Montfoort* & *Johannes* de *Hoesboom* habentes & detinentes in
 manibus dicti Dni *Johannis* de *Hoesboom* quandam cedulam
 hujusmodi tenoris scilicet: *Adjuramus vos per Patrem, & Fi-*
lium, & Spiritum Sanctum, & in periculum animarum vestrarum,
& sub debito præstiti juramenti ecclesiæ, tactis sacrosanctis scriptu-
ris, ut secundum vestram certam & justam conscientiam, & juxta
Deum duntaxat, ut omni carnalitatis favore, odio & amore, ac
præmio temporali, & expectatione ejusdem præmii postpositis, &
omni specie corruptelæ seclusa, in illum dirigatis votum vestrum
& consensum, quem creditis ecclesiæ Trajectensi viduatæ utiliore &
ydoneum magis præficiendum in Episcopum Trajectensem. Eandem
cedulam præfato Dno & Magistro Ludolpho Decano eorundem
Conscrutatori per os præfati D. Johannis de Hoesboom alta &
intelligibili voce perlegerunt, eumque prout in illa continetur
interrogaverunt & adjuraverunt. Qui quidem D. Ludolphus sic
interrogatus & adjuratus respondit per hæc verba: Ego Ludol-
phus de Veno Decanus ecclesiæ Trajectensis secundum Deum & con-
scientiam meam consentio in illustrem Dnm Fredericum Marchionem
de Baden Concanonicum nostrum ecclesiæ Trajectensis, ut eligatur in
Episcopum Trajectensem propter virtutes, quas intellexi à fide dignis
viris veraciter in ipso esse, & propter circumspeditionem in spirituali-
bus & temporalibus, & credo etiam eum esse magis utilem ecclesiæ
& toti patriæ Trajectensi. Deinde dicti Dni Ludolphus de Ve-
no & Johannes de Hoesboom Scrutatores eandem cedulam præ-
fato Dno Wilhelmo de Montfoort eorum Conscrutatori per os di-
cti Dni Ludolphi legerunt, eumque ut in ea continetur adjura-
runt & interrogarunt. Qui sic adjuratus & interrogatus re-
 spondit

spondit per hæc verba: *Ego Wilhelmus de Montfoort Præpositus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Concanonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes, quas à fide dignis viris intellexi veraciter in ipso esse, & propter circumspectionem in temporalibus & spiritualibus, & credo etiam eum esse magis utilem ecclesiæ & toti patriæ Trajectensi.* Deinde dicti Dni Ludolphus de Veno & Wilhelmus de Montfoort dictam cedulam præfata D. Johanni Hoesboom eorum Conscrutatori per os dicti D. Ludolphi legerunt, eumque ut in ea continetur adjurarunt & interrogarunt. Qui sic adjuratus & interrogatus respondit per hæc verba: *Ego Johannes de Hoesboom Præpositus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis consentio, ut Venerabilis & illustris Dns Fredericus de Baden eligatur in Episcopum Trajectensem, & eum ad hoc nomino. Ad quod movet me primo, quod ecclesiæ & Dominium Trajectense ac subditi illius sunt multis hostium incursionibus devastati & indigent futuro Pastore, cujus medio illa possint reparari, & cum ditio ipsa fuerit quasi undique cincta Dominiis Illustrissimi Dni Philippi Archiducis Austriæ & Dni Karoli Ducis Gelriæ, illique rogaverint, ut ipse Fredericus Dns de Baden eligatur, spero quod si in Episcopum præficiatur omnia reparabuntur & ecclesiæ feliciter consulatur. Accedunt ad hæc, quod ipse Dns Fredericus est secundo gradu consanguinitatis Dno Regi Romanorum conjunctus, & quod est alias idoneus, utpote legitimus, ætatis suæ triginta quatuor annorum, major, liber, & Subdiaconus, & omnibus virtutibus, quæ Episcopalem decent dignitatem, pollet. Hæc dico quia novi eum à decem & septem annis citra; etiam multa conversatione. Quorum trium Scrutatorum votis sic ut præfertur scrutatis dicti tres Scrutatores in loco scrutinii prædicto existentes & permanentes nobis duobus Notariis prædictis adhuc præsentibus & similiter in ipso scrutinio permanentibus processerunt ad omnium & singulorum aliorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum Capitularium scrutinium secrete & singulatim per ordinem cujuslibet eorum votum successive scrutantes ut sequitur. Et primo D. Henricus de Wellis Præpositus ecclesiæ Sanctæ Walburgis Arnhemienfis Archidiaconus in ecclesia Trajectensi antedictus lecta sibi per os præfati Dni Ludolphi de Veno Decani cedula adjurationis prædicta secrete & seorsum per dictos tres Scrutatores, ut præfertur, juxta formam & tenorem ejusdem*

eiusdem cedulæ interrogatus & adjuratus respondit per hæc verba: Ego Henricus de Wellis Præpositus ecclesiæ Sanctæ Walburgis Arnheimensis Archidiaconus in ecclesia Trajectensi consentio & nomino medio juramento præstito Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum ecclesiæ Trajectensis, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, ex quo novi eum in Romana Curia & in partibus multis annis, & semper fuit bonæ famæ, & se gessit virtuosum, & multum poterit prodesse patriæ & diœcesi Trajectensi propter sibi conjunctos consanguinitate. Consequenter Dns Vincentius de Eyll Præpositus ecclesiæ Sancti Plechelmi Aldenzalensis Archidiaconus in ecclesia Trajectensi præfatus per dictos tres Scrutatores similiter, ut præfertur, interrogatus respondit per hæc verba: Ego Vincentius de Eyll Præpositus ecclesiæ Sancti Plechelmi Aldenzalensis Archidiaconus in ecclesia Trajectensi, ex quo audiui multa bona referri de Venerabili & illustri Dno Frederico de Baden Canonico Trajectensi, in ipsum consentio & eum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. Deinde Dns Adolphus de Rutenberch Præpositus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis prædictus per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit per hæc verba: Ego Adolphus de Rutenberch Præpositus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem ** magis utilem videre meo ad Episcopatum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. Deinde D. Hermannus de Lochorst Decanus ecclesiæ Sancti Salvatoris præfatus per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: Ego Hermannus de Lochorst Decanus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis consensum præbeo, ut illustris & venerabilis Fredericus Marchio de Baden eligatur in Episcopum Trajectensem, quia in conscientia mea neminem scio ydoneorem & utiliore propter merita & virtutes suas. Deinde D. Bernardus de Tyela Decanus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis antefatus per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: Ego Bernardus de Tyela Decanus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden juxta conscientiam meam, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quia audiui bonam conversationem & bonam famam ejus, & quod sit virtuosus Dominus. Deinde dictus D. Gerardus Zoudenbalch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interro-

** Hæc
non co-
hærent.

tus

tus respondit in hunc modum: *Ego Gerardus Zoudenbalch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nescio juxta conscientiam meam neminem alium ydoneorem eligendum in Episcopum Trajectensem, quam Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, quia audiui à multis etiam veridicis de virtutibus suis, & ideo quoad hoc in eum consentio.* Deinde præfatus D. Johannes de Drakenborch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Johannes de Drakenborch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quia audiui & intellexi multa de virtutibus suis.* Deinde dictus Dns Gerlacus van der Donck Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis per præfatos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Gerlacus van der Donck Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, quia communis fama est, quod sit homo utilis & virtuosus.* Deinde præfatus D. Theodricus de Byndop Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit in hæc verba: *Ego Theodricus de Byndop consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum & Dominum Trajectensem propter multas virtutes quas de eo audiui.* Deinde D. Jacobus de Drieberge Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Jacobus Drieberge Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis testor Deum, qui est scrutator cordium, quod nescio alium nominare ydoneiorem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quam Venerabilem & illustrem Dominum Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem propter virtutes & merita quas de eo audiui. Ideo consentio in eundem; ut eligatur in Episcopum Trajectensem.* Deinde D. Johannes Gruter Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Gruter Canonicus ecclesiæ Majoris Trajectensis nomino Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum propter virtutes & merita, quas de eo audiui, eligendum in Episcopus*

pum Trajectensem & in hoc consentio. Deinde dictus Dns Wynandus de Doornick Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Wynandus de Doornick Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis propter virtutes & merita, quas audiui de Venerabili & illustri D. Frederico de Baden Canonico Trajectensi eundem nomino & in hoc consentio ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde dictus D. Johannes de Montfoort Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: Ego Johannes de Montfoort Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo audiui & intellexi. Deinde præfatus D. Wilhelmus de Weerdenburch Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis, per dictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: Ego Willelmus de Weerdenburch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut & eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo audiui. Deinde dictus Dns Adrianus van Weerdenburch Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per dictos tres Scrutatores, ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: Ego Adrianus de Weerdenburch Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Dn. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum propter virtutes & merita, quas de eo audiui. Deinde dictus Dns Nicolaus Pott Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Nicolaus Pott Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis juxta discretionem à Dno Deo mihi traditam pro salute patriæ Trajectensis nescio alium ydoneorem eligendum in Episcopum Trajectensem, quam Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, quem nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & in eum consentio. Deinde D. Fredericus** de Voird Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis præfatus per antedictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: Ego Fredericus

** Supra
 pag 741.
 vocatur
 de Voerde.

dericus de Voird Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter virtutes & merita quas de eo audiui. Deinde dictus D. Jacobus Johannis Isbrandi Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis per prælibatos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Jacobus Johannis Isbrandi Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui. Deinde antefatus D. Helyas de Noirde Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Helyas de Noirde Canonicus beatæ Mariæ Trajectensis pluribus consideratis pro salute ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde dictus D. Johannes de Reness Canonicus & Scholasticus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Johannes de Reness Canonicus & Scholasticus majoris ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, ipsumque ad hoc nomino propter virtutes, & merita, quas de eo audiui. Deinde præfatus Dns Gerardus de Helmont Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Gerardus de Helmont Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis ex quo audiui à pluribus, quod Venerabilis & illustris D. Fredericus de Baden Canonicus Trajectensis erit proficiuus ecclesiæ & patriæ Trajectensi in omnibus & per omnia ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & in hoc consentio. Deinde dictus D. Johannes Foeyet Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Johannes Foeyet Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per juramentum quod præstiti ecclesiæ Trajectensi consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de

♦♦ Supra
pag. 741.
vocatur
Foeyt.

eo audiui. Deinde præfatus D. *Johannes Modde* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antefatos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Modde Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui.* Deinde D. *Johannes de Hæften* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Hæften Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis spero, quod Venerabilis & illustris Dns Fredericus de Baden Canonicus Trajectensis propter virtutes & merita, quas audiui de eo, erit utilis & proficiuus ecclesiæ & patriæ Trajectensi, & nescio alium ydoneorem, Quare ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & in hoc consentio.* Deinde dictus Dns *Johannes* ** de *Clivis* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antefatos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Clivis Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis spero, quod Venerabilis & illustris vir D. Fredericus de Baden Canonicus Trajectensis propter merita & virtutes, quas de eo audiui, erit proficiuus & utilis ecclesiæ & patriæ Trajectensi, & nescio alium ydoneorem, Quare ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, & in hoc consentio.* Deinde præfatus D. *Ghilbertus Judoci* Canonicus & Scholasticus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per antefatos tres Scrutatores adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Ghilbertus Judoci Canonicus & Scholasticus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, ex quo non habeo notitiam illius, pro quo est rogatum, sic ego consentio, quod postuletur Dns Ludovicus de Montfoort in Episcopum Trajectensem, ex quo ipsum nosco nobilem & humilem.* Deinde dictus Dns *Gerardus ten Heeren-hove* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antedictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gerardus ten Heerenhove Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes, quas de ipso audiui, etiam à fide dignis personis.* Deinde dictus Dns *Gerardus Lens* Canonicus & Scholasticus ecclesiæ Sancti Salvatoris

** Supra
p^{ag.} 741.
vocatur
de *Clivis*.

Trajectensis per prædictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gerardus Lenß Canonicus & Scholaſticus eccleſiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illuſtrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quia novi eum à multis annis virum Catholicum & ydoneum pro Episcopali dignitate Trajectensi.* Deinde dictus D. Petrus de Amerongen Canonicus eccleſiæ beatæ Mariæ Trajectensis per antefatos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Petrus de Amerongen Canonicus eccleſiæ beatæ Mariæ Trajectensis consentio & nomino Venerabilem & illuſtrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita quas audiui famamque de eo.* Deinde antedictus D. Henricus Braem Canonicus eccleſiæ Sancti Petri Trajectensis per sæpeditos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Henricus Braem Canonicus eccleſiæ Sancti Petri Trajectensis nescio alium ydoneorem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quam Venerabilem & illuſtrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, quia novi eum ydoneum ac virum probum & legalem.* Deinde D. Johannes Roberti alias Nys Canonicus eccleſiæ Sancti Petri Trajectensis præscriptus per antedictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Roberti alias Nys Canonicus eccleſiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illuſtrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui.* Deinde dictus D. Johannes de Amerongen Canonicus eccleſiæ Sancti Johannis Trajectensis per præfatos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Amerongen Canonicus eccleſiæ Sancti Johannis Trajectensis consentio in Venerabilem & illuſtrem Dominum Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem propter ejus sapientiam, scientiam, & dignitatem, ut eligatur, in Episcopum Trajectensem.* Deinde dictus Dns Abraham de Lewenberch Canonicus majoris eccleſiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Abraham de Lewenberch Canonicus eccleſiæ majoris Trajectensis propter virtutes*

Et merita, quas audiui publice famari de Venerabili Et illustri Dno Frederico de Baden confratre meo ipsum nomino, Et consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde præfatus D. *Antho-nius Pott* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per supradictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Antho-nius Pott* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis propter bonam famam Et merita, quæ audiui relatu multorum fide dignorum Prælatorum Et aliorum de Venerabili Et illustri Dno Frederico de Baden confratre meo, Et spero Et credo, quod est digna persona non solum præessendi, sed etiam præficiendi ad ecclesiam Trajectensem, Et idcirco ipsum nomino Et consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde dictus Dns *Jacobus de Apelteren* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus atque interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Jacobus de Apelteren* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino Et consentio in Venerabilem Et illustrem D. *Fredericum de Baden* confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita Et virtutes, quas de eo audiui. Deinde præfatus D. *Nicolaus* de Lavennis Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus atque interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Nicolaus de Lavennis* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis medio juramento per me ecclesiæ Trajectensi præstito nomino Et consentio in Venerabilem Et illustrem D. *Fredericum de Baden* confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter bonam famam, quam de eo audiui. Deinde Dns *Michael Wiffens* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Michael Wiffens* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino Et consentio in Venerabilem Et illustrem D. *Fredericum de Baden* Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita Et virtutes suas, quas de eo audiui. Deinde dictus D. *Johannes de Castro* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per præfatos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Castro* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino Et consentio in Venerabilem Et illustrem Dnm *Fredericum de Baden* Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita Et virtutes suas, quas de eo audiui. Deinde præfatus Dns *Hermannus*

** Supra
pag. 741.
Vocatur
de la
Nieu.

Tulleman Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per prædictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & rogatus respondit, ut sequitur: *Ego Hermannus Tulleman Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis ex quo novi Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden in Romana Curia, & etiam in partibus, & etiam de bona fama ipsius multum audiui, ipsum nomino ut eligatur in Episcopum Trajectensem, & in eum consentio, & nescio alium ydoneorem.* Deinde dictus Dns Arnoldus Confinck Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Arnoldus Confinck Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas audiui de eo.* Deinde præfatus Dns Agidius Gobbaert Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit: *Ego Agidius Gobbaert Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes, quas de eo audiui, & etiam ab eo vidi in Romana Curia.* Deinde dictus Dns Johannes Knyff Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per prædictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Knyff Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, & credo neminem fore ad hoc ydoneorem.* Deinde dictus D. Antonius de Vinea Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Antonius de Vinea Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas audiui de eo.* Deinde Dns Cornelius de Zelbach Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per antefatos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Cornelius de Zelbach Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem.*

sem propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui, & spero quod erit bene ydoneus pro ecclesia & patria Trajectensi. Deinde præfatus Dns Arnoldus** Grundick Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Arnoldus Grundick Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui.* Deinde prælibatus Dns Gerardus de** Buren Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per dictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gerardus de Buren Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas audiui de eo.* Deinde dictus Dns Nicolaus Lamberti Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Nicolaus Lamberti Canonicus Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui.* Deinde Dns Johannes Martini Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Johannes Martini Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis medio juramento per me ecclesiæ præstito, quia videtur michi, quod nosco Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem utilem & ydoneum ecclesiæ & patriæ Trajectensi, & non nosco utiliore, ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & in hoc consentio.* Deinde dictus Dns Theodericus de Hair Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per præfatos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Theodericus de Hair Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui.* Deinde dictus Dns Anthonius de Windsbem Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos

** Supra
pag. 741.
vocatur
Grundick.

** Supra
d. pag.
vocatur
Bærn.

dictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Antonius de Windsbem Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui.* Deinde dictus Dns Johannes Poertick Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Poertick Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden eligendum in Episcopum Trajectensem, quia audiui à multis fide dignis personis non solum hic intra sed & extra civitatem Trajectensem, quod sit vir meritus & virtuosus.* Deinde dictus Dns Wynricus Hoyer Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Wynricus Hoyer Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes suas, quas de eo audiui, & etiam ipsum novi pro digna persona.* Deinde dictus Dns Johannes Tulleman Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Tulleman Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo dici audiui.* Deinde dictus Dns Gerardus Zoudenbalch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit in hæc verba: *Ego Gerardus Zoudenbalch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, eligendum in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes suas, quas de eo famari audiui.* Deinde præfatus Dns Johannes de Tussenbroeck Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antedictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Tussenbroeck Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis, ex quo non scio aliquem ydoneorem pro Episcopatu Trajectensi, quam Venerabilem*

lem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, quia novi eum ydoneam personam, & etiam id de fama publica percepi, nomino & consentio in eum, eligendum in Episcopum Trajectensem. Deinde dictus Dns Fredericus de Coninck Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antefatos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Fredericus de Coninck Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui. Deinde dictus Dns Johannes de Nyssen Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Johannes de Nyssen Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis dico juxta juramentum per me præstitum, quod ex quo novi Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem virtuosum & ydoneum virum, ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & consentio in eum. Deinde dictus Dns Petrus de Mera Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antedictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: Ego Petrus de Mera Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui, & à fide dignis personis etiam percepi, quod sit amator Cleri & pacis. Deinde dictus Dns Nicolaus ** Noeykyns Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per sæpeditos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Nicolaus Noeykyns Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis ratione juramenti præstiti nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui. Deinde præfatus Dns Jacobus de Amerongen Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per antefatos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: Ego Jacobus de Amerongen Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis credo meliorem & utiliore futurum Dnm Trajectensem Venerabilem & illustrem Dominum Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui, & con-

Tom. II. Ddd dd sentio

** Supra
p. 741.
vocatur ·
Noenkens.

sentio in ipsum ut eligatur. Deinde dictus Dns *Arnoldus de Sgravesande* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Arnoldus de Sgravesande Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Confratrem meum, & in ipsum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui.* Deinde dictus Dns *Johannes de Diepholt* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per antedictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Diepholt Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui.* Deinde præfatus Dns *Christianus de Zenden* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per prædictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Christianus de Zenden Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui, & quia notum est in Romana Curia bonæ famæ & reputationis.* Deinde præfatus Dns *Gysbertus Byndop* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per antefatos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gysbertus Byndop Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes, quas de eo dici audiui.* Deinde dictus Dns *Amelgardus de Haerlem* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Amelgardus de Haerlem Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes, & merita, quas de eo famari audiui.* Deinde præfatus Dns *Henricus Zoudenbalch* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per sæpe dictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Henricus*

Zou-

Zoudenbalch Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm *Fredericum de Baden* Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui. Deinde præfatus Dns *Gosuinus de Lotthing* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gosuinus de Lotthing* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm *Fredericum de Baden* Canonicum Trajectensem ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui. Deinde præfatus Dns *Heydenricus de Beverweerde* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per sæpedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Heydenricus de Beverweerde* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm *Fredericum de Baden* Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita quas de eo famari audiui. Deinde præfatus Dns *Henricus de Compostelle* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per sæpe dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Henricus de Compostelle* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm *Fredericum de Baden* Canonicum Trajectensem ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui. Deinde antedictus Dns *Adrianus Ram* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per sæpe fatos Dnos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Adrianus Ram* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis credo utillorem & ydoneorem pro Episcopatu Trajectensi Venerabilem & illustrem Dnm *Fredericum de Baden* confratrem meum. Quare ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita quas de eo famari audiui, & ita consentio. Deinde dictus Dns *Henricus* ^{**} *Mandwyck* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Henricus Mandwyck* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm *Fredericum de Baden* Canonicum ^{**} meum Trajectensem, ut eligatur in

^{**} Supra
p. 741.
vocatur
Mand-
wyck.

^{**} Sic
edidit
Cl. Mat-
thæus.

Ddd dd 2

Epi-

Episcopum Trajectensem, propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui, & nescio utiliore eo. Deinde præfatus Dns Johannes de Molendino Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Johannes de Molendino Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis secundum conscientiam meam & propter bonam spem quam habeo, & etiam propter merita & virtutes, quas intellexi ex fama publica de Venerabili & illustri Dno Frederico de Baden confratre meo, quod erit utilis ecclesiæ & patriæ Trajectensi, ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, & in eum consentio. Deinde prælibatus Dns Johannes Knyff Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: Ego Johannes Knyff Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes, quas de eo famari audiui. Deinde dictus Dns Petrus Wolffardi Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per antedictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Petrus Wolffardi Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis attentis & consideratis utilitate & salute ipsius diœcesis & patriæ Trajectensis, ac patriarum circum adjacentium, nescio alium & ydoneorem, quam Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, quem nomino & in illum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde præfatus Dns Theodericus de Drakenburch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per sæpeditos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Theodericus de Drakenburch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter bonam famam, quam de eo audiui. Deinde præfatus Dns Arnoldus Boekelaer Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antefatos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Arnoldus Boekelaer Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis ex quo intellexi relatu multorum Prælatorum & aliorum hominum de probitate & qualifikatione Venerabilis & illustris

illustris Dni Frederici de Baden confratris mei, ipsum nomino & in ipsum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde dictus Dns Johannes Vos Canonicus ecclesiae Sancti Salvatoris Trajectensis per praefatos Scrutatores sic ut praemittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Johannes Vos Canonicus ecclesiae Sancti Salvatoris nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter bonam famam, quam de eo percepi & audiui. Deinde dictus Dns Bernardus Mommen Canonicus majoris ecclesiae Trajectensis per saepedictos tres Dnos Scrutatores sic ut praefertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Bernardus Mommen Canonicus majoris ecclesiae Trajectensis medio juramento per me ecclesiae praestito nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quia novi eum Romae bene morigeratum, & intellexi eum legitimae aetatis & literaturae sufficientis, & credo quod erit utilis ecclesiae & patriae Trajectensi. Deinde praefatus Dns Jacobus Kroll Canonicus ecclesiae beatae Mariae Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut praemittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Jacobus Kroll Canonicus ecclesiae beatae Mariae Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes suas, quas de eo famari audiui. Deinde dictus Dns Albertus Schuersack Canonicus ecclesiae beatae Mariae Trajectensis per saepedictos tres Dnos Scrutatores sic ut praemittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Albertus Schuersack Canonicus ecclesiae beatae Mariae Trajectensis, ex quo ex relatu & fama audio omnes virtutes praedicari de Venerabili & illustri Dno Frederico de Baden Canonico Trajectensi, ipsum nomino, & in eum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde dictus Dns Matthias** Boers Canonicus ecclesiae Sancti Salvatoris Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut praemittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Matthias Boers Canonicus ecclesiae Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audiui, & quia nosco eum probum hominem, & habilem

** Supra
p. 74r.
vocatuz
Boers.

** Supra
p. 741.
vocatur
Kogeck.

lem & ydoneum ad ecclesiam Traiectensem promovendum & eligendum. Deinde præfatus Dns Theodericus Liverjan Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Traiectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: Ego Theodericus Liverjan Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Traiectensis, credo utiliore & meliorem Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Traiectensem pro ecclesia Traiectensi. Quare ipsum nomino & in eum consentio, ut eligatur in Episcopum Traiectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audioi, & etiam quia vidi eum Colonie virum probum & devotum. Tandem Dns Theodericus ** Kryeck Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Traiectensis per sæpeditos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: Ego Theodericus Kryeck Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Traiectensis nescio aliquem ydoneorem pro ecclesia Traiectensi, quam Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Traiectensem. Quare ipsum nomino & in eum consentio, ut eligatur in Episcopum Traiectensem, propter virtutes & merita, quas de eo famari audioi. Etiam propter utilitatem status & patriæ Traiectensis. Et post exitum dicti Dni Theodoric Kryeck dictis Dnis Scrutatoribus adhuc in loco scrutinii existentibus, cumque ab illo nondum discesserant, rediit & retractavit supranominatus Dns Ghilbertus Judoci Canonicus & Scholasticus ecclesiæ beatæ Mariæ Traiectensis, & dixit hæc vel similia verba: Ego Ghilbertus Judoci Canonicus & Scholasticus ecclesiæ beatæ Mariæ Traiectensis certis de causis animam meam ad hoc moventibus muto hic coram vobis Dnis Scrutatoribus adhuc scrutantibus & in scrutinio existentibus votum meum prius emissum & consentio in Venerabilem & illustrem virum D. Fredericum de Baden Canonicum Traiectensem, ut eligatur in Episcopum Traiectensem. Quo siquidem scrutinio votorum ut præfertur facto & completo, & per me Michaellem Notarium in scriptis ut similiter præfertur redacto, mox & in continenti nullo alio intermedio dicti tres Dni Scrutatores inde ad loca sua priora in eadem domo Capitulari ecclesiæ Traiectensis accesserunt, ibique coram prænominatis omnibus Prælati & Canonicis Capitularibus per os dicti Dni Ludolphi de Veno Decani alta & intelligibili voce dixerunt se omnium & singulorum Prælatorum & Canonicorum Capitularium vota scrutatos esse, & ea in scriptis per

per manum mei Michaelis Notarii prædicti redegisse, sequæ esse paratos ad illa sic ut in scriptis redacta per os mei Notarii hujusmodi publicandi, quatenus ipsis Dnis Prælati & Canonicis Capitularibus placeret. Illis autem omnibus respondentibus hoc eis placere dictus Dns *Ludolphus de Veno* Decanus de expresso consensu & commissione suorum Conscrutatorum prædictorum dixit alta & intelligibili voce sua ac omnium & singulorum Prælatorum & Canonicorum Capitularium vota in unum videlicet Venerabilem & illustrem Dnm *Fredericum* ex Marchionibus de *Baden* Canonicum ecclesiæ Trajectensis directa fuisse, prout in scriptis per me *Michael* Notarium antedictum redacta essent, mandans michi propterea de simili consensu eorundem Conscrutatorum suorum, ut hujusmodi omnia & singula vota sic in scriptis redacta ibidem in medium alta & intelligibili voce publice in communi legerem & publicarem. Cui mandato ego *Michael* Notarius prædictus obtemperans vota hujusmodi, prout supra inserta sunt, publice alta & intelligibili voce in communi ibidem legi atque publicavi. Qua publicatione sic facta mox & in continenti nullo alio actu intermedio præfatus Dns *Ludolphus* Decanus juxta potestatem sibi ut præscribitur traditam in totius Capituli prædicti præsentia alta & intelligibili voce supranominatis Dnis Prælati & Canonicis Capitularibus dixit hæc vel eis in effectu similia verba: Venerabiles Dni mei ex quo nos tres Scrutatores & vos omnes & singuli in unum videlicet Venerabilem & illustrem virum Dnm *Fredericum* ex Marchionibus de *Baden* Canonicum Trajectensem, ut Episcopus Trajectensis eligeretur, consensimus, & propterea non sit habenda aut facienda collatio numeri ad numerum, nec zeli ad zelum, aut meriti ad meritum, sed duntaxat diligens collatio & consideratio de hoc, quod ego una cum Conscrutatoribus meis & vobis excedimus duas partes Capituli generalis quinque ecclesiarum Trajectensium, & omnium eorum, qui huic electioni de jure aut consuetudine interesse potuerunt & debuerunt, quod appareat potestatem Capituli ad eligendum seu postulandum apud hic præsentem residere. Idcirco considero hic non abesse ex illis, qui huic electioni de jure aut consuetudine interesse potuerunt & debuerunt, & qui de Capitulo generali quinque ecclesiarum Trajectensium existunt, nisi duntaxat Venerabiles & egregios Dnos,

Dnos, *Simonem de Slusa* Præpositum & Archidiaconum ecclesiæ Trajectensis, dictum Dnm *Conradum* Episcopum *Osnaburgensem*, Commendatarium Præposituræ Daventriensis, *Johannem Kerckhof* Præpositum Embricensem, Archidiaconos in ecclesia Trajectenti, *Gysbertum de Stoutenborch* Præpositum Sancti Johannis, & *Stephanum de Reumeler* Decanum Sancti Petri, nec non *Johannem Reness*, *Johannem de Boecheve* majoris, *Godefridum Pymperé* Sancti Petri, *Johannem Zyll*, & *Anthonium de Boechout* Sancti Johannis, ac *Rodolphum Vries*, *Johannem Oeckell*, & *Johannem Listige*, beatæ Mariæ ecclesiarum Canonicos, ac quondam Dnm *Henricum de Lotthing*, dum vixit, Decanum ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis, qui cum ut in instrumento executionis infra inserto citatus & vocatus fuerat ante duos dies ab hac luce decessit. Et sic trecedim duntaxat esse absentes de Capitulo quinque ecclesiarum prædictarum, qui electioni hujusmodi interesse potuissent & debuissent, & nos qui illi electioni interesse potuimus & interfuimus, ac nostra vota dare potuimus & dedimus, esse numero * octuaginta sex, & propterea nos longe excedere duas partes totius Capituli generalis prædicti, & eorum, qui huic electioni interesse potuerunt & debuerunt, & potestatem Capituli generalis apud nos hic præsentis residere, quodque omnes prædicti, qui vota sua dederunt, & in præfatum Dnm *Fredericum de Baden* consenserunt bono zelo, videlicet, quod ipse Dns *Fredericus de Baden* ecclesiæ Trajectensi utilis erit Pastor & Episcopus, & ob ejus præclara merita atque virtutes, ac in spiritualibus & temporalibus circumspectionem in eum sua vota direxerunt & consenserunt, ut in Episcopum Trajectensem eligeretur. Quæ considero atque confesso, quodque ipse Dns *Fredericus* est vir plenæ ac maturæ ætatis, utpote qui jam tricesimum suæ ætatis annum exegit, de illustri ac legitimo matrimonio susceptus, & in Subdiaconatus ordine constitutus, morum honestate, ac virtutibus, nec non literarum sufficiente scientia pollet, ac jura ecclesiæ Trajectensis defendere poterit, sitque alias habilis & ydoneus, ut in Episcopum Trajectensem præficiatur. Quas siquidem considerationes & collationes idem Dns *Ludolphus* Decanus sic ut præmittitur ibidem alta & intelligibili voce fecit nemine penitus contradicente, ac propterea mox & in continenti nullo actu intermedio ad electionem dicti Dni *Frederici de Baden* in futurum Episcopum Tra-

*Hæc in
vita Fre-
derici pr.
nec un-
quam tot
concordiis
suffragia
visa in
electione
alicujus
Episcopi
Trajec-
tensis,
quæ ultra
numerus
octuagena-
rium
ascende-
bant.

Trajectensem procedendum dixit, atque processit, habensque & tenens suis in manibus quandam papyri cedula electionis hujusmodi illam ibidem coram omnibus Prælati & Canonicis Capitularibus prænominatis in Capitulo generali prædicto publice alta & intelligibili voce in scriptis pronuntiavit & publicavit hujusmodi sub tenore: *In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti ego Ludolphus de Veno Decanus ecclesiæ majoris Trajectensis ad actum infra scriptum faciendum à Prælati & Capitulis quinque ecclesiarum Trajectensium Capitulariter congregatis assumptus & deputatus in honorem omnipotentis Dei & gloriøse virginis Mariæ, & præcipue patroni nostri gloriosissimi beati Martini, eligo vice mei & Consecratorum meorum & omnium aliorum, qui in hoc Capitulo interfuisse debuerunt, & interfuerunt, qui in hoc unanimiter consenserunt, Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum ex Marchionibus de Baden Canonicum dictæ ecclesiæ majoris Trajectensis, confratrem meum, in Episcopum & Pastorem ecclesiæ Trajectensis.* Eisque electione, pronuntiatione, & publicatione factis, mox & in continenti omnes & singuli Prælati & Canonici Capitulares prænominati electionem, pronuntiationem, & publicationem hujusmodi una ac alta & intelligibili voce, nemine contradicente concorderiter laudarunt, acceptarunt, & approbarunt. Quo facto præfati Dni Prælati & Canonici Capitulares Capitulum generale prædictum ut præfertur repræsentantes per os dicti Dni Ludolphi de Veno Theodrici de Malsen Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato ibidem præfenti mandaverunt, ut statim & in continenti majorem campanam ecclesiæ Trajectensis pro congregatione populi ad audiendam publicationem electionis hujusmodi pulsari faceret. Qua tandem pulsari inchoata, & pulsa etiam ad notabile tempus, deinde præfati Dni Prælati & Canonici Capitulares in dicta domo Capitulari majoris ecclesiæ Trajectensis, processionaliter bini & bini chorum ipsius ecclesiæ Trajectensis accesserunt, Canonici quoque se ad stallos suos in choro receperunt, & illis inibi stantibus Prælati prænominati locum quendam certum & eminentiorem ante chorum ipsius ecclesiæ extantem ascenderunt, ibique dictus Dns Ludolphus Decanus juxta facultatem sibi, ut supra dicitur, traditam, electionem prædictam de persona dicti Dni Frederici ex Marchionibus de Baden, per eum etiam speciali facultate sibi à toto Capitulo generali data, vice sua, & omnium aliorum

Tom. II. E e e e e qui

† Deest
cmm.

qui huic electioni interfuerunt, factam & pronunciatam & concorditer ab omnibus Prælatiſ & Canonicis, qui electioni interfuerunt, ratificatam & acceptatam, coram magna multitudine nobilium & legislatorum ac populo civitatis & diœceſis Trajectenſis perſonum campanæ prædictæ ac alias congregata, publice alta & intelligibili voce, ac materna & Teutonica lingua publicavit, & exclamavit, illique læto vultu altas voces ingentem lætitiâ & applauſum per huiusmodi electionis inſinuationem emiſerunt. Et deinde ipſi Prælati ad ſuos ſtallos in choro † Canonicis & aliis miniſtris eccleſiæ Trajectenſis canticum *Te Deum laudamus* in organis, ac ad cordis jubilationem, ſolemniſter decantarunt: De & ſuper quibus omnibus & ſingulis præmiſſis poſt ſcrutinium votorum prædictorum factum & completum, ut præfertur, geſtis atque factis, iidem Dni Prælati & Canonici nomine ſuo & totius Capituli per os dicti Dni Ludolphi Decani ſibi à nobis *Michaele* & *Johanne Lateur* Notariis ſupra & infra ſcriptis unum vel plura publicum ſeu publica fieri petierunt atque confici inſtrumentum & inſtrumenta. Acta fuerunt hæc ſicut præfertur poſt dictum ſcrutinium completum geſta atque facta, anno, indiſtione, & die tertia decima menſis Maji prædicti reſpectively in domo Capitulari, ac ante chorum & in choro eccleſiæ Trajectenſis ſupradictæ, præſentibus ibidem Venerabilibus & diſcretis viris Dnis ac Magiſtris *Ludovico de Montfoort* majoris, *Theoderico de Hair* juniore Sancti Petri, *Joanne de Morthem* beatæ Mariæ Trajectenſium eccleſiarum Canonicis non Capitularibus, & *Theodrico de Maſſen* Nuncio eccleſiæ Trajectenſis jurato teſtibus fide dignis ad præmiſſa omnia & ſingula poſt dictum ſcrutinium completum vocatis ſpecialiter atque rogatis.

Tenores vero principiorum & finium citationum reproductarum & inſtrumentorum executionum earundem, nec non cedula papiræ per Dnm *Johannem Nys* ac mandati per Dnm *Johannem de Diepholt* ſuperius ut præmittitur exhibitæ, ac etiam cedula monitionis per me *Michaelem* Notarium Capitulariter lectæ, ſequuntur per ordinem, & ſunt tales. Et primo tenor executionis citationis generalis per Nuncium juratum eccleſiæ Trajectenſis factæ una cum principio & fine ejusdem citationis præinſertæ ſuperius exhibitæ & reproductæ, unde ſupra ſit mentio, ſequitur, & eſt talis:

De

Decani Majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium discreto viro *Theodrico de Malfen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato Salutem &c. Datum Trajecti sub dictarum quinque ecclesiarum nostrarum Trajectensium appensione sigillorum, sub anno à nativitate Dni millesimo nonagesimo sexto mensis Aprilis die vicesima tertia.

Egregiis & Venerabilibus viris Dnis Prælati & Capitulis quinque ecclesiarum Trajectensium retro scriptarum obedientiam ac reverentiam. Noveritis præsens vestrum retrospectum mandatum juxta sui formam & tenorem debite executum fuisse in singulis quinque ecclesiis supradictis & retrospectis in modum infra scriptum, videlicet in majori ecclesia Trajectensi sub decantatione vigiliarum ante vespas, primo candelabro in medio choro stanti, in quo similes executiones fieri solitæ sunt, idem mandatum una cum copia debite auscultata & subscripta apposui, & deinde idem mandatum una cum simili copia debite subscripta valvis rubeis ejusdem ecclesiæ Trajectensis affixi, & mandato, postquam aliquamdiu affixum fuit, tandem hinc inde deposito, copias prædictas in utroque loco appositas stare dimisi, præsentibus ibidem honorabilibus viris *Jacobo Hermanni Quant* & *Renero Spall* Vicariis dictæ ecclesiæ Trajectensis. Deinde similiter sub decantatione Vigiliarum in ecclesia Sancti Salvatoris Trajectensis candelabro in medio chori stanti & valvis borealibus ejusdem ecclesiæ dictum mandatum cum Copiis subscriptis apposui & affixi, & tandem mandato ad me recepto copias in dictis duobus locis affixas stare permisi, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dnis *Henrico Bunninck* & *Balduino de Beverwyck* Vicariis ejusdem ecclesiæ. Insuper in ecclesia Sancti Petri Trajectensis sub decantatione Vesperarum simili modo idem mandatum candelabro chori ad id deputato & valvis borealibus ejusdem ecclesiæ una cum copiis debite subscriptis apposui & affixi, & mandato tandem deposito copias prædictas stare affixas dimisi, Præsentibus ibidem honorabilibus viris *Tymanno Gerardi* & *Joanne Pen* Vicariis ejusdem ecclesiæ. Simili modo sub decantatione vespas in ecclesia Sancti Johannis Trajectensis dictum mandatum candelabro chori ad id deputato & valvis borealibus ejusdem ecclesiæ affixi, & mandato tandem deposito copias præ-

dictas affixas stare dimisi, præsentibus ibidem honorabilibus viris, Dnis *Wilhelmo de Windsem* & *Tymanno Wolffardi* Vicariis dictæ ecclesiæ. Deinde sub decantatione completorii in ecclesia beatæ Mariæ Trajectensis sæpe dictum mandatum una cum Copiis debite subscriptis candelabro chori ad id deputato affixi, & tandem mandato hujusmodi amoto Copias antedictas in ambobus locis affixas stare permisi, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dnis *Gerardo de Daventria*, & *Egberto Bor* Vicariis ejusdem ecclesiæ, testibus hinc inde ad præmissa vocatis & rogatis. Acta sunt hæc prout præscribitur locis & tempore supradictis, sub anno à nativitate Dni cto. cccc. nonagesimo sexto die vicesima septima mensis Aprilis.

Tenor vero instrumenti executionis citationis ~~specialis per~~ *Martinum Hoyer* Notarium factæ una cum principio & fine ejusdem citationis præinsertæ, exhibitæ & reproductæ, unde supra fit mentio, sequitur & talis: Decani Majoris, Sancti Salvatoris, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo Johanni Hoesboom &c. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum appensione sigillorum. Anno à nativitate Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto mensis Aprilis die vicesima tertia.

Hujus præsentis publici instrumenti serie cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno à nativitate Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die vero Lunæ vicesima quinta mensis Aprilis, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno ejus quarto constitutus venerabilis & egregius Dns & Magister *Ludolphus de Veno* Decanus Trajectensis, ac alii plures Canonici ecclesiarum Trajectensium nomine dictarum ecclesiarum Trajectensium in domo Capitulari majori dictæ ecclesiæ Capitulariter congregati, hora vesperearum vel quasi, quasdam literas patentes sigillis dictarum ecclesiarum sigillatas, idem Dns Decanus suis tenens in manibus, vigore quarum me Notarium infra scriptum rogavit atque requisivit, quatenus easdem juxta & secundum tenorem earundem & continentiam executioni debitæ demandarem, & eisdem literas de manu ipsius Dni Decani reverenter acceptas ad me recipiens onus legalis & debitæ executionis earundem

medio meo juramento corporaliter præstitio in me suscepit. Quorum literarum tenor sequitur & est talis: *Decani majoris, Sancti Salvatoris, ac beate Mariæ, & Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo Johanni de Hoesboom dictæ Sancti Petri, Henrico de Welis Sanctæ Walburgis Arnhemensis, Johanni Kerckhoff Sancti Martini Embricensis, Vincentio de Eyll Sancti Plechelmi Aldenza- lensis ecclesiarum Præpositis & in ecclesia Trajectensi Archidiaconis, Henrico de Lothbing Sancti Johannis Decano, Johanni Renefs majoris, Johanni Lens, Matibia Boers Sancti Salvatoris, Godfrido de Pymperd, & Johanni de Nyssen Sancti Petri Trajectensium ecclesiarum Canonicis nostris & eorum cuilibet in solidum Salutem in Christo salutis auctore: Cum recolenda memoriæ David quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine dolentes referimus naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddidit creatori. Nos nolentes quod ecclesia Trajectensis, Pastoris existeret solatio diutius destituta hodie Capitulariter in domo Capitulari majori ecclesiæ majoris Trajectensis præfatæ congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jhesus Christi, & horam Capitularem de mane cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ præsens electionis seu postulationis negotium contingere dinoscuntur. Ut igitur ignorantiam prætere- nequeatis vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam, vocantes & citantes vos & quemlibet vestrum, quatenus dictis die & hora sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majoris ecclesiæ nostræ Trajectensis antedictæ veniatis & compareatis, ac quilibet vestrum veniat & compareat, una nobiscum de futuri electione seu postulatione Pontificis, & in ipso electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturi & processuri. Alioquin vobis & quolibet vestrum non comparentibus non expectatis, nec ulterius etiam si dictus terminus prorogatus fuerit, convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio tractabimus & procedemus vestra aut ejuslibet vestrum absentia non obstante. Si vero vos aut aliquis vestrum aliquo justo impedimento impediti vel impeditus non poteri-*

tis seu poterit in dicto termino interesse, & voluit seu velit alium Concanonicorum nostrorum Capitularium vices vestras aut suas committere, ad nostram praesentiam Nuncium vestrum aut suum specialem & idoneum transmittatis seu transmittat, qui super impedimento huiusmodi juxta generalis Consilii statuta nobis instrumenta-liter fidem faciat. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum appensione sigillorum, Anno à nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicecima tertia, Michael Keyen de Breda Notarius de mandato scripsit.

His vero peractis die Martis quæ fuit die vicecima sexta dicti mensis Aprilis arripui iter literas præscriptas unicuique in eisdem nominato successive intimaturus & infinuaturus. Deveni itaque primum ad villam *Apelteren* vocatam Colonienfis diocesis, ibidemque literas prænarratas ac omnia & singula in eisdem contenta Venerabili Domino *Godefrido Pymper* Canonico ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis insinuavi, & ad ejus indubitatam notitiam deduxi. Qui quidem Dns ~~Godefridus~~ habito dictarum literarum plenario intellectu & se modicum deliberato respondit & dixit. *Juxta mandatum & rogatum Dnorum meorum ecclesiarum Trajectensium die & tempore michi in præsentibus literis præfixis comparebo Trajecti & ex nunc habeo me pro citato & legitime vocato.* Actum in villa *Apeldoorn* præfata in campo prope parochialem ecclesiam ibidem anno quo supra, die xxvii. mensis Aprilis præfati, hora vesperarum vel quasi, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis Dnis *Petro de Mera & Nicolao Vergell* presbytero & layco dictæ Colonienfis diocesis testibus ad præmissa rogatis. Insuper ad statim eundo ad opidum *Xanten*se Colonienfis diocesis prænarratas literas, omniaque & singula in eis contenta, Venerabili & egregio viro Dno *Vincenzio de Eyl* Præposito Aldenzalensi & Archidiacono in ecclesia Trajectensi insinuavi copiam collationatam earundem eidem dimittendo. Qui respondit: *Ob rogatum Dnorum meorum indubie veniam & comparebo Dno volente, & ex nunc habeo me pro legitime citato atque vocato.* Actum ibidem in ecclesia collegiata dicti opidi *Xanten*sis de sero hora quasi quarta, anno, die, & mense supra proxime designatis, præsentibus ibidem Venerabili & honestis Dno *Wesselo Hottman* Præposito Reessensi Colonienfis diocesis, testibus ad præmissa vocatis. Deinde veniens

pullavi

pulsavi ad domum habitationis Venerabilis & egregii Dni & magistri, Magistri *Johannis de Hoesboom* Præpositi Sancti Petri & Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, requisivi à familia ejusdem, ubinam esset Dns Præpositus. Quæ respondit & dixit ipsum non esse pro præsentem in civitate Colonienſi, sed ivisse ad civitatem Trajectensem. Cui ego dixi: *In casum & eventum, in quibus contingat dominum vestrum Dnm Præpositum reverti ad civitatem Colonienſem infra hinc & decimam tertiam diem mensis Maji proxime futuram dicatis sibi, quod ego fui hic missus nomine quinque ecclesiarum Trajectensium insinuando sibi diem decimam tertiam mensis Maji præfati fore diem electionis futuri Pontificis Trajectensis, & quod habeat ibidem comparere.* Quæ respondit: *Jam ivit, & forte non revertetur ante illud tempus. Si autem reversus fuerit in tempore, ego faciam ambasiatam juxta informationem vestram michi traditam.* In continenti ivi ad domum proximam, domum videlicet Venerabilis & egregii viri Dni *Johannis Lens* Canonici & Scholastici Sancti Salvatoris Trajectensis. Interrogavi de præsentia ejusdem. Ubi pariformiter ut in domo Dni Præpositi præfati per servitorem michi fuit responsum, dictum Dnm *Johannem Lens* una cum memorato Dno Præposito ivisse Trajectum. Dixique & egi pari modo cum eodem servitore, prout per me in domo Dni Præpositi dictum & actum jam narravi. Actum Colonie ut supra anno & mense præallegatis, die vicesima nona de mane, hora quasi septima, præsentibus hinc inde Venerabili & egregio Dno *Godefrido Henrici* Decano Weerdenſi Colonienſis diœcesis, & *Hermann* Lapidæ clerico dictæ Colonienſis diœcesis testibus ad hoc rogatis. Ex tunc ivi ad domum habitationis Venerabilis & egregii Dni Magistri *Johannis Kerckhoff* Præpositi Sancti Martini Embricensis & Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, cui pariformiter præfatas literas, ac omnia & singula in ipsis designata, insinuavi atque perlegi. Quibus per eum auditis & intellectis respondit, quod ut obediens omnino ad diem præfixam personaliter venire intenderet, & in eventum si non compareret aut comparere non posset, ex tunc pro legitime citato se haberet & haberi vellet, & nullo tenus pro contempto, ita quod libere possent in nomine Dni ad electionem procedere ejus absentia non obstante. Actum ut supra anno die & mense proxime supra allegatis, hora vespere,

perarum, præsentibus ibidem honorabili & honesto *Johanne de Mafcha* Pastore in *Meren*, & *Cornelio de Zierczee* Colonienſis & Trajectenſis diœceſis teſtibus ad præmiſſa rogatis. Tandem vero deveni ad domum habitationis Venerabilis viri Dni *Johannis Renefs* Canonici majoris eccleſiæ Trajectenſis ipſique literas ſuperius deſcriptas inſinuavi, & ad ejus quantum potui deduxi notiſiam. Quibus per eum ſane ut aſſeruit intellectis reſpondit & dixit, ſe omnino venturum ad diem ſtatutum, niſi infirmitas corporis, qua pro nunc in parte laboraret, eum prohiberet. Et in eventum quò comparere non poſſet, ex tunc commiſit & dedit vices ſuas quoad electionem præſatam perficiendam ſeu celebrandam Venerabili & egregio viro Dno *Hermanno de Lochorſt* Decano eccleſiæ Sancti Salvatoris, dans atque concedens eidem omnem poteſtatem agendi & exercendi in dicto electionis negotio, quæ ipſemet faceret aut facere poſſet, ſi præſens & perſonaliter intereſſet. Actum ut ſupra anno, die menſe antea designatis, hora quaſi octava poſt meridiem, præſentibus ibidem *Johanne Valckensrock* & *Johanne Krueder* laycis Colonienſis diœceſis. Poſtea vero veniendo ad opidum Trajectenſe Leodienſis diœceſis ivi ad domum Venerabilis & egregii viri Magiſtri *Henrici de Wellis* Præpoſiti Sanctæ Walburgis Arnhemienſis, & Archidiaconi in eccleſia Trajectenſi, cui literas prænominatas oſtendendo perlegi atque inſinuavi. Quibus viſis & intellectis eas tanquam inſinuatæ habuit & reſpondit. Ob reverentiam Dnorum meorum Trajectenſium veniam & comparebo ad diem michi ſtatutam Deo duce. Actum ubi ſupra anno qui antea ſcriptus, die prima menſis Maji hora duodecima in meridie, præſentibus Venerabili & honeſtis Dnis *Johanne Billeren* Canonico Leodienſi, & *Gysberto* præbytero dictæ Leodienſis diœceſis teſtibus fide dignis. Ac ſtatim eiſdem anno, die, menſe, hora, & loco ſtatim præſcriptis, ac coram eiſdem teſtibus literas ſuperius deſcriptas Venerabili viro Dno *Matthiæ Boers* Canonico Sancti Salvatoris Trajectenſis inſinuavi, & ad ejus notiſiam deduxi, quas idem humane ſuſcipiens, & intelligens, habuit ſe pro legitime vocato, dixit ſe pro hac vice non poſſe propter certas cauſas rationabiles. Quapropter commiſit atque dedit omnimodo Venerabili viro Dno

Kryeck dictæ ecclesiæ Sancti Salvatoris Canonico, habens ratum & gratum totum id & quicquid ipsius nomine per ipsum Dnm *Theodericum* quoad actum seu negotium electionis præfatum fieri contingeret. Deinde vero veniendo *Berck* literas prius designatas Venerabili viro Dno *Johanni de Nispen* Canonico Sancti Petri Trajectensis insinuavi, ostendi, ipsumque vigore earundem citavi atque vocavi. Quibus per eum intellectis dixit se venturum indubie ad diem electionis eisdem literis designatum. Actum ibidem in ecclesia collegiata, anno quo supra, die secunda mensis Maji præfati, hora quasi sexta de sero, præsentibus ibidem Venerabili & discretis Dnis *Nicolao* Decano & *Gerardo de Merode* Canonico Leodiensis diœcesis, testibus ad præmissa rogatis. Hinc vero finaliter veniendo in *Bextell* Leodiensis diœcesis accessi venerabilem virum Magistrum *Henricum de Lotthing* Decanum ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis, cui sæpeditas literas tradendo insinuavi, ipsum juxta earundem continentiam citavi atque vocavi. Quibus per eum sane intellectis se pro citato atque vocato habuit, atque haberi voluit, sed quia debilis corpore dixit se non posse comparere ad diem præfixam, sed ne negotium electionis futuræ ejus absentia impediretur dixit & commisit vices suas plenarias quoad actum & negotium electionis instantis perficiendæ nepoti suo Dno *Gosvino de Lotthing* Canonico Sancti Johannis Trajectensis, quem ibidem venturum asseruit. Actum ubi supra in ecclesia collegiata ibidem anno superius descripto die sexta mensis Maji præfati hora decantationis summæ missæ, præsentibus ibidem honorabilibus Dnis *Waltero de Tuell* & *Leonardo de Buscho* Canonicis ibidem, testibus ad præmissa rogatis. Super quibus omnibus & singulis sic ut præmittitur diversimode per me factis idem Dnus Decanus majoris nomine quinque ecclesiarum Trajectensium, cæterique Dni Prælati & Canonici ecclesiarum Trajectensium sic ut præmittitur diversimode vocati atque citati petierunt, & quilibet eorum petiit sibi à me Notario infra scripto fieri atque confici publicum seu publica instrumentum & instrumenta. Actum anno, die, mense, horis, & locis præscriptis, præsentibus quoque quibus supra. Et ego *Wilhelmus Hoyer* clericus Bremensis diœcesis publicus sacris Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, quia prædictarum literarum præsentationi,

Tom. II.

Fff ff

rece-

receptioni, debitæ executionis earundem demandationi responsioni, ipsorum citatorum & vocatorum receptioni, potestatis, ac vicis dationi, exonerationi, & excusationi, omnibusque aliis & singulis dum sic ut præmittitur diversimode fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi, scivi, & audiui, atque peregi, idcirco præsens publicum instrumentum manu mea fideliter scriptum exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus & requisitus in fidem omnium & singulorum præmissorum.

Tenor vero cedulæ papyreæ per Dnm Johannem Nys Canonicum Sancti Petri Trajectensis porrectæ, unde supra fit mentio, sequitur, & est talis. *Fraternalem amorem honorabilis Dne Johannes confrater, Habeatis me excusatum coram confratribus in electione, quia pro hac vice non venio, sed committo Omnipotenti Deo, beatæ Mariæ, Sancto Martino, beato Petro, ac omnibus Sanctis, ac die noctæque rogo pro anima ipsius pii Pastoris Davidis defuncti, atque acquisitione boni, honesti, providi Præsulis, acquirendi patriæ Trajectensi. Et sic mea præsentia parum potest prodesse, Idcirco peto me excusatum coram omnibus confratribus nostris, & saluentur omnes in Dno Jesu Christo. Godefridus Pymper Confrater vester paratissimus in omnibus.*

Tenor vero instrumenti executionum citationis specialis per Dnm Jacobum Block Notarium factarum una cum principio & fine citationis ejusdem præinsertæ superius exhibiti & producti, & unde supra fit & habetur mentio, sequitur & est talis. *Decani majoris, Sancti Salvatoris & beatæ Mariæ, ac Vice-decani Sancti Petri & Sancti Johannis & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo Johanni Voss &c. Datum Trajecti sub distarum nostrarum quinque ecclesiarum Trajectensium appositione sigillorum, Anno à nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia.*

In nomine Domini Amen. Notarius infra scriptus ad infra scripta facienda per venerabiles Decanos, Vicedecanos, & Capitula quinque ecclesiarum Trajectensium retro scriptarum legitime requisitus & specialiter assumptus insinuavi venerabili viro Dno Gouino de Lotthing Canonico Sancti Johannis Trajectensis literas præfixionis, intimationis, vocationis & citationis

nis retro scriptas sibi intimando, illumque vocando & citando ac alias & aliter faciendo, prout in literis retro scriptis plenius continetur. Et nichilominus eidem Dno *Goffevino* petenti & recipienti ac literas hujusmodi pro sufficiente insinuatione & executione expresse habenti in signum veræ & realis insinuationis & executionis literarum retro scriptarum hujusmodi quandam auctenticam copiam earum tradidi & consignavi. Actum in *Bueren* in domo *Henrici de Graina* ibidem sub anno à nativitate Dni cto. cccc. xvi. indictione quarta decima, die vero vicesima sexta mensis Aprilis, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Dni Alexandri Papæ sexti anno quarto, præsentibus ibidem honestis *Ottone de Lottum* & *Henrico de Graina* prædicto, testibus ad præmissa vocatis & rogatis. Deinde autem die Mercurii vicesima septima prædicti mensis Aprilis, hora primarum vel quasi, ego idem Notarius modo præmisso requisitus & assumptus executus fui præsentibus retro scriptas intimatorias vocationis literas juxta omnem tenorem in Venerabilem Dnm *Johannem Voss* Canonicum Sancti Salvatoris Trajectensis personaliter apprehensum. Qui dictus Dns *Johannes* illis debite inspectis & pro parte perlectis michi Notario in effectu respondit: *Habeo literas hujusmodi pro sufficienter insinuatis & executis.* Actum in Schoonhovia juxta portam aquarum ibidem, præsentibus ibidem discretis viris *Alberto Jacobi* & *Jacobo Arnoldi*, testibus ad præmissa vocatis pariter atque rogatis. Deinde vero eodem Mercurii supradicti mensis Aprilis, hora vesperarum vel quasi, anni, indictionis, & Pontificatus præscripti, ego idem Notarius infra scriptus insinuavi venerabili viro Dno *Henrico Braem* Canonico Sancti Petri Trajectensis in retro scriptis literis scripto ante portas opidi de *Yselstein* personaliter reperto literas præfixionis, intimationis, vocationis, & citationis retro descriptas, illarum verum & effectua-lem tenorem sibi intimando, ipsumque vocando & citando, ac alias & aliter faciendo, prout in eisdem literis latius dignoscitur contineri, & nichilominus eidem petenti & recipienti copiam earundem literarum sufficienter auctenticam in signum veræ & realis insinuationis & executionis hujusmodi ad manus tradidi & consignavi. Et nunc idem Dns *Henricus* michi Notario respondit se habere literas hujusmodi pro sufficienter insinuatis & executis. Acta sunt hæc ante portas opidi de *Ysel-*

stejn prædicti, præsentibus ibidem Dno *Hectore Henrici* presbytero, Pastore in *Oudewater*, & *Gerardo Walteri*, ac *Gysberto de Waal* incolis dicti opidi de *Iselstejn*, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis. In cuius rei testimonium ego idem Notarius infra scriptus hanc meam relationem per alium fidelem hic scriptam manu mea propria subscripsi & signum meum apposui consuetum. Sic subscriptum. Et ego *Jacobus Block* clericus *Trajectensis* publicus *Imperiali auctoritate* Notarius, quia præmissis omnibus & singulis una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi & respective fieri, ideo hanc meam relationem per alium hic scriptam publicavi & subscripsi, ac signo & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

Tenor vero instrumenti executionum citationum specialium per *Henricum Divinc* Notarium factarum una cum principiis & finibus earundem citationum præinsertis, unde supra fit mentio, sequitur & est talis:

Reverendo in Christo Patri & Domino Dno *Conrado Dei* & *Apostolicæ sedis* gratia *Episcopo Osnaburgensi* ac *Præposito ecclesiæ Sancti Lebuini Daventriensis*, *Archidiacono in ecclesia Trajectensi* &c. Datum *Trajecti* sub appensione sigillorum quinque ecclesiarum *Trajectensium* nostrarum antedictarum, Anno à nativitate Dni 1496. mensis *Aprilis* die *vicecima tertia*.

Decani majoris, Sancti Salvatoris, ac beatæ Mariæ ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis & Capitula quinque ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo Johanni de Diepbolt &c. Datum *Trajecti* sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum *Trajectensium* appensione sigillorum, Anno à nativitate Dni 1496. mensis *Aprilis* die *vicecima tertia*.

In Chrilti nomine Amen. Anno à Nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die *Mercurii* *vicecima septima* mensis *Aprilis* de mane, hora *tertiarum* vel quasi, ego *Henricus Divinc* clericus & Notarius publicus infra scriptus super citationibus & executionibus infra scriptis faciendis, & ad hoc pro parte *Venerabilium egregiorumque Dnorum Decanorum majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, Vicedecanorumque Sancti Petri & Sancti Johannis Trajectensium ecclesiarum, Capitulorumque earundem* instantè requisitus & ad hoc deputatus specialiter

cialiter de fideliter exequendo ac stipulatione Dni Decani majoris ecclesiæ præfatæ juratus literas Prælatorum & Capitulorum quinque ecclesiarum hujusmodi, in quibus ipsi sede episcopali Trajectensi per obitum felicitis recordationis Dni *Davidis*, dum viveret, Episcopi Trajectensis vacante, terminum super futuro eligendo Episcopo Trajectensi ad tertiam decimam mensis Maji proxime futuram Capitulariter statuerunt & præfixerunt, & ad hoc omnes absentes, qui de jure vel consuetudine debuerunt, voluerunt, & commode interesse potuerunt, vocari & citari mandaverunt & voluerunt pridem sub data videlicet vicesima tertia mensis hujus Aprilis sub quinque ecclesiarum sigillis hujusmodi decretas & subscriptas per honorabilem Dnm Michaellem Keyen Notarium publicum factas & communitas, Quas patulas in originalibus earum formis in meis tunc gessi manibus in opido *Daventrïensi* Trajectensis diocesis Venerabilibus Dnis *Johanni* de *Diepholt* Sancti Johannis in Curia habitationis suæ primum, & deinde immediate postea *Johanni Oeckell* beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum Canonicis Capitularibus in ecclesia Sancti Lebuini dicti opidi successive personaliter apprehensis, per me ipsum reverenter, ut decuit, præsentavi & insinuavi, eisdemque & eorum quemlibet literarum ipsarum vigore & prætextu ad veniendum & comparendum Trajecti in termino supradicto super futuri electione Pontificis cum præfatis Dnis Prælati & Capitulis tractaturos & processuros vocavi & citavi juxta literarum ipsarum omnem vim, continentiam & tenorem. Quibus sibi ac per eosdem & eorum quemlibet visis, lectis, & sufficienter intellectis pro sufficientiori executione copias auscultatarum literarum earundem in promptu exhibui eisdem & cuilibet ex ipsis. Qui Dni *Johannes* de *Diepholt* primum & deinde *Johannes Oeckell* consequenter copiis sibi exhibitis à me receptis se hujusmodi literas pro sufficienti intimatione, seque vocatos & citatos juxta illas publice confessi & protestati fuerunt, præsentibus in executione in personam Dni *Johannis* de *Diepholt* Dno *Johanne Valckruick* Canonico dictæ ecclesiæ Daventrïensis & *Conrado Diepholt* clerico Osnaburgensis diocesis, in personam autem *Johannis Oeckell* Dno *Antonio Oems* Scholari Trajectensis diocesis, & *Conrado Diepholt* proxime prædicto, testibus ad præmissa specialiter rogatis. Quibus sic peractis pro ulteriori præfatarum

literarum executione facienda me transtuli versus diœcesim Osnaburgensem. Quo veniens in eadem die Veneris **xxix.** mensis supradicti accessi Reverendum in Christo Patrem & Dominum Dnm *Conradum* Episcopum *Osnaburgensem* & ex commendatione Apostolica Præpositum *Daventriensem*, Archidiaconum in ecclesia *Trajectensi*, in castro *Eversborch* per me personaliter compertum, cui etiam reverenter literas supradictas vocationis & citationis ut præmittitur decretas in originali ipsarum forma sigillatas & subscriptas præsentavi & insinuavi, & ad legendum & intelligendum ad ipsius manus tradidi & porrexi, ipsumque vocavi & citavi ad comparandum *Trajecti* in termino statuto & præfixo, ac ad tractandum, eligendum, seu postulandum juxta omnem literarum earundem continentiam & tenorem. Qui Dns *Conradus* Episcopus literas sibi pro sufficienter insinuat, seque vocatum & citatum benevole profitebatur, & respondit, præsentibus ibidem venerabili Dno *Henrico Marngolt* Præposito ecclesiæ *Osnaburgensis* & *Gerardo Dixclage* clerico *Osnaburgensis* diœcesis, testibus ad hoc vocatis specialiter & rogatis. Post hæc civitatem *Monasteriensem* accessi, in qua die ultima Sabbati mensis *Aprilis* venerabilem Dnm *Johannem Listige* Canonicum ecclesiæ beatæ Mariæ *Trajectensis* supradictæ in domo habitationis suæ penes veterem ecclesiam Sancti Pauli ibidem sita personaliter comprehensum & inventum, exhibitis & præsentatis sibi per me literis præfixionis, vocationis, & citationis supradictis in originali ipsorum forma, illisque per ipsum receptis, visis, ut dixit, & sufficienter intellectis, vocavi & citavi eundem ad comparandum *Trajecti* in termino statuto ad contractandum & peragendum in omnibus & per omnia, prout in literis latius continebatur. Qui Dns *Listige* perlectis literis originalibus & visis sufficienter per eundem illas michi restituens confessus & attestatus fuit se illas habere pro sufficienter intimatis, seque pro satis vocato & citato, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris magistris *Bernardo Brockman* Canonico dictæ veteris ecclesiæ Sancti Pauli & *Johanne Spykerhoff* clerico *Monasteriensi*, testibus ad hoc rogatis. Deinde ex civitate *Monasteriensi* iterando iter me transtuli ad oppidum *Aldenzalen* *Trajectensis* diœcesis pro citando D. *Henrico* de **** Bevervoerde** Canonico ecclesiæ beatæ Mariæ *Trajectensis*. Quo cum pervenissem die Martis tertiæ mensis *Maji* de mane hora tertiæ domum *Antonii Reygers* opidani

**** Bevervoerde.**

opidani dicti opidi, in qua præfatus Dns *Henricus*, cum in *Aldenzael* moratur, hospitium suum continue habere solet, personaliter accessi, & à familiaribus ipsius hospitii, quos ibi repperi de persona & præsentia Dni *Henrici* ejusdem pro eo vocando & citando ut supra diligenter inquisivi. Qui mihi responderunt eundem Dnm *Henricum* pridem ab *Aldenzaell* iter versus civitatem Trajectensem arripuisse & Trajectum repetisse. Hoc per me audito citationem hujusmodi prout melius potui ad domum & hospitium suum hujusmodi dimissa ibi copia feci & insinuavi, præsentibus ibidem discretis *Wesselo Keper* & *Egberto Causeng* laycis Trajectensis diœcesis testibus ad præmissa vocatis & requisitis. Sic subscriptum. Et ego *Henricus* Divinc clericus *Osnaburgensis* publicus Imperiali auctoritate Notarius & ad supradicta sic facienda & fideliter exequenda specialiter juratus & deputatus, quia literas præfixionis termini ad eligendum vocationis & citationis, ut supra scribitur, executus sum, vocationique & citationi in persona Dominorum supra nominatorum, & in locis suis respectivè expressis, personaliter interfui, & sic fieri vidi & audiui, ideo præsens executionis instrumentum publicum per alium me alias legitime præpedito fideliter scriptum subscripsi & inde confeci, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

Tenor vero mandati procurationis prælibati Dni Episcopi *Osnaburgensis* superius per Magistrum *Johannem de Diepbolt* prædictum exhibitum sequitur, & est talis:

Univerſis & ſingulis quinque eccleſiarum Trajectenſium Prælatiſ & Canoniciſ Capitulariſ in quibuſcumque dignitatibuſ conſtitutiſ, nec non aliis cujuſcumque ſtatuſ, graduſ, ordinis, vel conditionis exiſtant ſive fuerint, præſentibuſ noſtraruſ literaruſ inſpecturiſ, viſuriſ, lecturiſ, ſeu legi audituriſ Salutem in Domino. Noſ *Conraduſ de Rechbergh Dei & Apoſtolice ſediſ gratia Epicoſcuſ Oſnaburgenſiſ* gravi cum querela conqueſti ſumuſ & conquerimur, quod arduiſ cauſiſ territoriuſ & diœceſiſ noſtræ Oſnaburgenſiſ conœrnenſibuſ, præpediti ac animum noſtruſ à proſeſſione territorii & diœceſiſ noſtræ retrahentiſ & moventiſ, ad electionem ſeu poſtulationem futuri Paſtoris ſive Pontificiſ eccleſiæ Trajectenſiſ pro hac vice nullatenuſ comparere poſſumuſ, quamviſ ad hoc quodam mandato dictaruſ eccleſiaruſ nobiſ per Notarium publicum intimato & præſentato vocati & citati fuerimuſ.

fuerimus. Quare vocem & auctoritatem nostram Venerabilis viro Dno & Magistro Johanni de Diepholt in ecclesia Darentienſi Scholaſtico, Vicario noſtro ac confratri, eccleſiæ Sancti Johannis Trajectenſis Canonico ad eligendum ſeu poſtulandum futurum Episcopum ſeu Pontificem non partialem, ſed eccleſiæ & diœceſi prædictis ydoneum, proſcium, & utilem, omniaque alia & ſingula faciendam & agendum, quæ circa negotium electionis ſeu poſtulationis prædictæ neceſſaria videantur & oportuna, tranſmiſimus & commiſimus, prout tranſmittimus & committimus per præſentes. In quorum fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum præſentes noſtras literas juſſimus & fecimus ſigilli noſtri appenſione communi. Datum in caſtro noſtro Forſtennouwe dictæ noſtræ diœceſis, die Saturni, quæ fuit ſeptima menſis Maji Anno. Dni 1496.

Tenor vero cedulæ monitionis per me Michaellem Notarium Capitulariter lectæ & publicatæ, unde ſupra fit mentio, ſequitur eſt talis:

Monemus & requirimus omnes majori excommunicatione excommunicatos, ſuſpenſos, & interdictos, & alios quoscumque in hoc Capitulo præſentes, qui electioni ſeu poſtulationi Episcopi Trajectenſis nunc faciendæ non debent de jure vel conſuetudine intereſſe, quatenus exeant. Alioquin proteſtamur, quod vota ipſorum nullum ſuffragium præſtabunt eligendo vel poſtulando, & quod ipſos non intendimus ad electionem ſeu poſtulationem prædictas.

Die vero Dominica quinta decima dicti menſis Maji mane hora Capitulari quinque eccleſiarum ſeu generalis Capituli Trajectenſis conſueta Venerabiles & egregii viri Dni Prælati & Capitula quinque eccleſiarum Trajectenſium Capitulum generale earundem quinque eccleſiarum repræſentantes & facientes in domo Capitulari majori dictæ eccleſiæ Trajectenſis, Capitulo generali, ut moris eſt, & debite convocato & indiſto, in mei Michaelis Keyen Notarii publici & teſtium infra ſcriptorum ſpecialiter ad hoc vocatorum & rogatorum præſentia perſonaliter & Capitulariter congregati & conſtituti, omnibus modo, via, jure, cauſa, & forma, quibus melius & efficacius potuerunt & debuerunt, fecerunt, conſtituerunt, & ſolemniter ordinaverunt ſuos veros, certos, legitimos, & indubitatos Syndicos & procuratores, actores, factores, negotiorumque ſuorum infra ſcriptorum geſtores ac Nuncios ſpeciales & generales, ita tamen quod ſpecialitati generalitati non deroget,

deroget, nec è contra, videlicet egregios & venerabiles viros Dnos & Magistros *Ludolphum de Veno* Decanum majoris, *Wilhelmum de Montfoort* Sancti Salvatoris, *Johannem de Hoesboom* Sancti Petri Præpositos, & *Hermanum de Lochorst* dictæ Sancti Salvatoris ecclesiarum Trajectensium Decanum præsentem, & omnes Syndicatum & procurationem hujusmodi in se sponte suscipientes, & quemlibet eorum in solidum, ita tamen quod non sit melior conditio primitus occupantis, nec deterior subsequens, sed quod unus eorum incepit alter eorundem id prosequi valeat mediare & finire ad ipsorum Dnorum constituentium nomine & pro eis electionem prædictam de persona venerabilis & illustris viri Dni *Frederici de Baden* Canonici Trajectensis ad Episcopatum Trajectensem per eos factam, ac instrumentum electionis ejusdem eidem Dno *Frederico* Electo omni qua decet reverentia præsentandum, eumque ut electioni hujusmodi consentiat, ac illam ratam & gratam habeat, aliaque circa hæc necessaria & oportuna faciat, petendum, rogandum, & exhortandum, & generaliter omnia alia & singula faciendum, dicendum, gerendum, exercendum, & procurandum, quæ ipsimet Domini constituentes facerent, seu facere possent, si præsentem & personaliter interessent, prout in instrumento publico Syndicatus seu procurationis hujusmodi sigillorum quinque ecclesiarum Trajectensium prædictarum per transfixionem illius per instrumentum electionis sæpèdictæ per me *Michaelem & Johannem* Lateur Notarios publicos scripto & sigillorum appensione munito, cujus tenor una cum tenore ejusdem instrumenti electionis inferius est insertus, plenius continetur & habetur. Super quibus omnibus & singulis præmissis dicta die quinta decima hujus mensis Maji, ut præfertur, factis atque gestis præfati Dni Prælati & Capitulum generale per os dicti Dni *Ludolphi* Decani sibi à me Notario publico unum vel plura publicum seu publica fieri atque confici petierunt instrumentum & instrumenta. Acta fuerent hæc dicta die quinta decima mensis Maji, ut præfertur, anno, indictione, & Pontificatu quibus supra in dicta domo Capitulari majoris ecclesiæ Trajectensis præsentibus ibidem honorabilibus viris Dnis *Nicolao de Medenblick* majoris & *Gerardo de Beverwyck* Sancti Salvatoris ecclesiarum Trajectensium

Tom. II. G g g g g sum

sium prædictarum Vicariis, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Tenores vero electionis, & procurationis, & Syndicorum constitutionis instrumentorum publicorum, de quibus supra fit & habetur mentio, sequuntur successive, & sunt tales.

In nomine Sanctæ & individuae Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti Amen. Anno à nativitate Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die verò Veneris tertia decima mensis Maji, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quarto, hora octava ante meridiem Capitulari quinque ecclesiarum Trajectensium consueta, decantata & celebrata prius in summo altari ecclesiæ Trajectensis solemniter missa de Sancto Spiritu, Venerabiles & egregii viri Dns *Ludolphus* de *Veno* Decanus majoris, *Wilhelmus* de *Montfoort* Sancti Salvatoris Trajectensis, *Henricus* de *Wellis* Sanctæ Walburgis Arnhemensis, *Vincentius* de *Eyll* Sancti Plechelmi Aldenzalensis Trajectensis diocesis Præpositi & Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, *Johannes* de *Hoesboom* Sancti Petri, *Adolphus* de *Rutenberch* beatæ Mariæ ecclesiarum Præpositi, *Hermanus* de *Lochorst* dictæ Sancti Salvatoris, *Bernardus* de *Tyela* dictæ beatæ Mariæ Trajectensis Decani, *Gerardus* *Zoudenbalch*, *Johannes* de *Drakenburch*, *Gerlacus* van den *Donck*, *Theodericus* *Byndop*, *Jacobus* de *Drieberge*, *Johannes* *Gruyter*, *Wynandus* de *Doernick*, *Johannes* de *Montfoort*, *Wilhelmus* de *Weerdenborch*, *Adrianus* de *Weerdenborch*, *Nicolaus* *Pott*, *Fredericus* de *Voerd*, *Jacobus* *Johannes* *Ysbrandi*, *Helyas* de *Noerde*, *Johannes* de *Reness*, *Gerardus* de *Helmont*, *Johannes* *Foeyt*, *Johannes* *Modde*, *Johannes* de *Haesten*, *Johannes* de *Chrois*, *Gilbertus* *Judoci*, *Gerardus* ten *Heerenhove*, *Johannes* *Lenff*, *Petrus* de *Amerongen*, *Abraham* de *Lewenberch*, *Anthonius* *Pott*, *Jacobus* de *Apeldoern*, *Nicolaus* de *Lavennis*, *Michael* *Wissens*, *Johannes* de *Castro*, *Hermanus* *Tulleman*, *Arnoldus* *Gruysing*, *Egidius* *Gobbaert*, *Johannes* *Knyff*, *Anthonius* de *Vinea*, *Cornelius* de *Zelbach*, *Arnoldus* *Grundick*, *Gerardus* de *Bueren*, *Nicolaus* *Lamberti*, *Johannes* *Martini*, *Theodricus* de *Haer*, *Anthonius* de *Windsbem*, *Johannes* *Portick*, *Winricus* ** *Hoyer*, *Johannes* *Tulleman*, *Gerardus* *Zoudenbalch*, *Johannes* de *Tussenbroeck*, *Fredericus* de *Coninck*, *Johan-*

** Supra pag. 760. etiam vocatur *Hoyer*. Ergo supra pag. 741. pro *Hoyer* Leg. *Hoyer*.

nēs de Nispen, Petrus de Mera, Nicolaus Noeykyns, Jacobus de Amerongen, Arnoldus t'Sgravenzande, Johannes de Diepbolt, Cunradus de Zenden, Gysbertus Byndop, Amelgardus de Haerlem, Henricus Zoudenbalch, Gosuinus de Lotthum, Heydenricus de Beverweerde, Henricus de Compostelle, Adrianus Ram, Henricus Mandwyck, Johannes de Molendino, Johannes Knyff, Petrus Wolffardi, Theodricus de Drakenborch, Arnoldus Boekelaer, Johannes Voss, Bernardus Mommen, Jacobus Kroll, Albertus Schuerfack, Matthias Boers, Theodricus Liverjan, & Theodricus Kryeck earondem Majoris, Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium respective Canonici Capitulares Capitulum generale ecclesiarum prædictarum facientes, & repræsentantes in domo Capitulari dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis ejusdem majoris ecclesiæ ædificiis adhærente, in qua electiones Episcoporum Trajectensium ecclesia Trajectensi vacante fieri consueverunt, Capitulo ut infra dicitur ad infra scripta peragenda specialiter & debite convocato & indicto, in nostrorum Notariorum publicorum testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter & Capitulariter congregati, & Capitulum generale quinque ecclesiarum Trajectensium repræsentantes, cum ad eos vacante ecclesia Trajectensi futuri Episcopi Trajectensis electio & jus eligendi ex antiqua & à memoria hominum citra & ultra legitime præscripta consuetudine spectet & pertineat, per os præfati Dni Ludolphi de Veno Decani dixerunt; Quod bonæ memoriæ David Episcopo Trajectensi præfenti anno dñi. mccc. nonagesimo sexto, die sexta decima mensis Aprilis, sicut Deo placuit, viam universæ carnis ingresso, & deinde intellecto per eos die xxi. ejusdem mensis Aprilis, quod corpus ipsius Episcopi nondum esset ecclesiasticæ traditum sepulturæ, unum majoris & alium beatæ Mariæ ecclesiarum prædictarum Canonicos Capitulares deputarunt, eisque commiserunt, ut eorum nomine Magnificum & Strenuum virum Dnm Philippum de Burgundia & alios tenentes castrum Duersteden, in quo dictus quondam Episcopus decessit, & corpus ejus erat, hortarentur, & requirerent, quod illud, quantocius possent, ecclesiasticæ traderent sepulturæ, ne diutina mora sepelitionis hujusmodi ipsis Dnis Decano & Capitulo in electione futuri Episcopi præjudicium aliquod generaret, commissioneque hujus-

Ggg gg 2

modi

modi per eosdem Deputatos in personam dicti Dni *Philippi* die vicesima secunda ejusdem mensis executioni debitæ demandatæ, & responso ab eo accepto, quod misit ad nundinas Berghenses pro emendis necessariis ad ipsam sepelitionem solemniter faciendam, quodque antequam illa emi & apportari possent, aliquot dies laberentur, illoque responso per eosdem Deputatos eodem die ad eosdem Dnos Decanum & Capitulum delato ipsi asserentes se nescire, quid mora hujusmodi designaret, Deputatos supradictos ad præfatum Dnm *Philippum* remisit cum speciali mandato & commissione ad petendum denuo corpus supradictum ecclesiasticæ tradi sepulturæ, & quatenus illud tunc non obtineretur protestandum, quod per eos non stare, quominus corpus ipsum ecclesiasticæ sepulturæ honorifice tradere, quodque si ipsi illud habuissent jamdudum decenter sepelivissent, nec se esse in culpa moræ hujusmodi, ac propterea non intenderent eandem moram sibi in aliquo præsertim quoad electionem faciendam præjudicare debere, de quo etiam tunc expresse protestabantur. Et hac ultima commissione iteram, per eosdem Deputatos in personam ejusdem Dni *Philippi* executioni debitæ demandata, & de hoc vicesima tertia dicti mensis Aprilis plenaria relatione per præfatos Dnos Deputatos dictis Dnis Decano & Capitulo hora Capitulari Capitulariter ad infra scripta pro tunc peragenda congregatis facta, & iterum de diligentibus, responsis, & protestatione prædictis solemniter per eosdem Dnos Decanum & Capitulum protestato, ipsi sic ut præfertur Capitulariter congregati ad electionem futuri Episcopi Trajectensis canonice celebrandam præsentem diem tertiam decimam hujus mensis Maji duxerint statuendam, citationesque contra omnes & singulos tunc præsentibus & infra provinciam Colonensem tunc absentes, qui electioni celebrandæ hujusmodi debuerunt, voluerunt, & potuerunt de jure aut consuetudine interesse, ad interessendum illi illamque perficiendum ad eandem diem tertiam decimam præsentis mensis Maji ac ad horam Capitularem consuetam ejusdem diei & domum Capitularem majorem ejusdem ecclesiæ Trajectensis supradictæ decreverunt, citationibusque hujusmodi postmodum per Notarios publicos ad hoc specialiter respective deputatos & juratos executioni debitæ demandatis, & deinde corpore præfati Dni defuncti Episcopi jam ecclesiasticæ tradito sepulturæ, & præsentis tertia decima die hujus mensis adveniente, executioni-

tionibusque hujusmodi coram ipsis Dnis Decano & Capitulo hinc ut præfertur Capitulariter in dicta domo Capitulari majori congregatis exhibitis, ipsi de electione futuri Episcopi tractare incepterunt, & post diversos tractatus inter eos habitos placuit eis universis & singulis per viam *Scrutini* procedere, & suæ viduatæ ecclesiæ providere, ac tandem concorditer una voce elegerunt tres *Scrutatores* videlicet prænominatos Dnos *Ludolphum* de *Veno* Decanum, *Wilhelmum* de *Montfoort* Sancti Salvatoris, & *Johannem* de *Hoesboem* Sancti Petri Trajectensium ecclesiarum Præpositos fide dignos. Deinde eisdem unanimiter plenariam potestatem, ut secrete & singulatim primum sua, duo scilicet tertii, ac deinde omnium & singulorum aliorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum vota inquirerent & scrutarentur, atque in scriptis redigerent, atque in scriptis redacta mox in continenti publicarent. Et statim præfatus Dns *Ludolphus* Decanus, cui desuper plenariam ex tunc ipsi contulerunt potestatem, tam numeri ad numerum, quam zeli ad zelum, ac meriti ad meritum, ac alias juxta dispositionem juris debitis collatione & consideratione per eum habitis diligentibus, illum eligendi, in quem inveniret omnes vel majorem partem dicti Capituli consensisse, in quod ipse Dns Decanus vice sua & Conscrutatorum suorum ac aliorum omnium & singulorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum electionem eandem pronunciaret in scriptis & solemniter publicaret. Et sic tres dicti Scrutatores secedentes ad partem in eadem domo Capitulari primum sua, ita quod duo tertii, & deinde ipsi tres simul omnium aliorum Prælatorum & Canonicorum prænominatorum coram nobis Notariis antedictis, sicut prænominatis Prælati & Canonicis postea retulerunt, secreto & singulatim diligenter debita adjuratione præcedente inquisierint, & in scriptis redegerint, & sic redacta mox in continenti publicaverint. Et in continenti dictus Dns *Ludolphus* Decanus juxta commissionem sibi, ut præfertur, datam in totius Capituli præsentia, cum ipsi tres Scrutatores ac omnes & singuli Prælati prænominati & Canonici in unum videlicet in Venerabilem & illustrem virum Dnm *Fredericum* ex Marchionibus de *Baden* Canonicum Trajectensem ut in Episcopum eligeretur consensissent, habita collatione & consideratione diligenti de hoc, quod ipse & prænominati sui

† Deest
solatium
aut tale
quid?

Conscrutatores una cum aliis prænominatis Prælati & Canonicis longe excedebant duas partes Capituli generalis quinque ecclesiarum prædictarum, ac omnium eorum, qui huic electioni interesse possent & deberent, sic quod potestas Capituli ad eligendam apud ibi præsentem residebat, ac de bono & iusto zelo, quod in Dnm Fredericum ad hoc ut in Episcopum eligeretur, consenserunt, quodque idem Dns *Fredericus* esset vir plenæ & maturæ ætatis, ut puta quia jam tricesimum annum ætatis suæ exegit, & de legitimo matrimonio susceptus, ac in sacris ordinibus constitutus, ac morum honestate & virtutibus, ac literarum sufficienti scientia polleret, ac jura ecclesiæ Trajectensis defendere posset, & alias habilis & idoneus esset ad hoc, ut Episcopali dignitati præficeretur, vice sua & Conscrutorum suorum & omnium aliorum Prælatorum & Canonicorum præfatorum in hoc consentientium invocata Spiritus Sancti gratia in suum & aliorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum ac ecclesiæ Trajectensis † alta & intelligibili voce per quandam cedulam, quam ibidem legebat, dictum Dnm *Fredericum* elegit Episcopum & Pastorem, eamque electionem sic in scriptis pronunciavit & publicavit. Eaque electione, pronuntiatione, & publicatione factis, mox & in continenti omnes & singuli Prælati & Canonici prænominati illam una & alta ac læta voce laudarunt concorditer, acceptarunt, & approbarunt. Et ipsis in eadem domo Capitulari ad parvum temporis spatium remanentibus jussu eorum campana magna pro convocatione populi pulsari inchoata, eoque pulsu durante eis ab eadem domo Capitulari processionaliter chorum diætæ ecclesiæ Trajectensis accedentibus, & Canonicis inibi in suis stallis stantibus Prælati prænominati locum quendam alium & eminentem ante chorum ipsius ecclesiæ existentem ascenderunt, ibique dictus Dns *Ludolphus* Decanus publice alta & intelligibili voce, ac materna & Teutonica lingua electionem prædictam de persona dicti Dni *Frederici* concorditer factam coram magna multitudine Nobilium & legislatorum ac populi Civitatis & diocesis Trajectensis per sonum campanæ prædictæ ac alias congregata ex commissione totius Capituli publicavit, illis læto vultu altas voces, ingentem lætitiā, & applausum pro hujusmodi electionis insinuatione emittentibus. Et deinde ipsis Prælati ad suos stallos in choro acce-

accedentibus ibidem una cum prænominatis Canonicis & aliis ministris ecclesiæ canticum *Te Deum laudamus* cum organis ac omni cordis jubilo more solito decantaverunt. De & super quibus præmissis omnibus & singulis præfatus Dns *Ludolphus* Decanus vice sua & totius Capituli prædicti sibi à nobis Notariis infra scriptis unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque consici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti, sub anno, indictione, mense, die, hora, Pontificatu, & loco prædesignatis, præsentibus ibidem generoso, venerabilibus, & discretis viris Dnis *Ludowico de Montfoort* majoris, *Theodrico de Haer* juniore Sancti Petri, *Johanne de Worthem* beatæ Mariæ prædictarum ecclesiarum Trajectensium Canonicis non Capitularibus, & *Theoderico de Mussen* nuncio præbendato & jurato sepeditæ ecclesiæ Trajectensis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Sic subscriptum.

Et ego *Michael Keyen* de Breda clericus Leodiensis diocesis publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius præfatorumque venerabilium Dnorum Prælatorum, Canonicorum, & Capituli generalis Trajectensis Scriba juratus, quia prædictis viæ Scrutinii, assumptioni prænominatorum Scrutatorum, deputationi, publicationi, collationi, electioni, approbationi, cæterisque omnibus & singulis, dum sic ut præmittitur agerentur & fierent una cum infra scripto Connotario meo ac prænominatis testibus præsens interfui, eaque fieri vidi & audiui, & in notam sumpsi, ex quo hoc præsens publicum instrumentum manu mea propria scriptum confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi in fidem, robur, & evidens testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

Et ego *Johannes Lateur* clericus Cameracensis diocesis publicus sacra Imperiali auctoritate Notarius ac venerabilis Curiae Archidiaconalis Trajectensis Scriba juratus, quia prædictis viæ scrutinii, assumptioni, deputationi, publicationi, collationi, electioni, approbationi, cæterisque omnibus & singulis præmissis dum sic ut præmittitur agerentur & fierent, una cum ante scripto Connotario meo & prænominatis testibus interfui, eaque sic fieri vidi & audiui, ideo hoc præsens publicum instrumentum manu ejusdem antescripti Connotarii mei me aliis

aliis negotiis legitime impedito fideliter scriptum subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & specialiter requisitus.

Tenor vero instrumenti constitutionis Syndicorum ad instituendam Dno Electo electionem &c. unde supra fit mentio, sequitur de verbo ad verbum, & est talis:

Nos Prælati & Capitula majoris, Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium notum facimus universis & singulis præsentibus nostras literas seu præsens publicum instrumentum visuris & audituris, quod nos die tertia decima præsentis mensis Maji Venerabilem & illustrem virum Dnm *Fredericum* ex Marchionibus de Baden Canonicum ecclesiæ Trajectensis in Episcopum Trajectensem elegimus, quodque omnia & singula facta fuerunt, prout in instrumento publico, cui hæ nostræ literæ transfiguntur plenius continetur, idcirco omnibus melioribus, modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius possumus & debemus, facimus, constituimus, deputamus, & solemniter ordinamus nostros veros, certos, legitimos, & indubitatos Syndicos & procuratores, actores, factores, negotiorumque infra scriptorum gestores ac Nuncios speciales & generales, ita tamen quod specialitas generalitati non deroget, nec è contra, videlicet egregios ac Venerabiles viros Dnos ac Magistros *Ludolphum* de Veno Decanum majoris, *Wilbelmum* de *Montfoort* Sancti Salvatoris, *Johannem* de *Hoesboom* Sancti Petri Præpositos, & *Hermannum* de *Lochorst* dictæ Sancti Salvatoris ecclesiarum Decanum præsentibus, & onus procuratoris & Syndicatus hujusmodi in se sponte suscipientes, ac quemlibet eorum in solidum, ita tamen quod non sit melior conditio primitus occupantis, nec deterior subsequens, sed quod unus eorum incepit, alter eorundem id prosequi valeat, mediare, & finire, ac ad effectum debitum deducere specialiter & expresse, ad nomen nostro & pro nobis electionem hujusmodi ac instrumentum prædictum præfato Dno *Frederico* Electo omni qua decet reverentia præsentandum, eumque ut hujusmodi electioni consentiat, eamque ratam & gratam habeat, aliaque circa hæc necessaria & oportuna faciat, magna cum devo-

vo-

votione & humilitate petendum, rogandum, & exhortandum, & generaliter omnia alia & singula faciendam, gerendum, exercendum, & procurandum, quæ in præmissis & circa ea necessaria fuerint & quomodolibet oportuna, & quæ nosmet ipsi faceremus & facere possemus, si præmissis omnibus & singulis præsentibus interessemus, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigenter magis speciale, quam præsentibus est expressum, promittentes insuper Notario nostro publico infra scripto tanquam personæ publicæ & auctenticæ rite & legitime stipulanti & recipienti vice ac nomine omnium & singulorum, quorum interest, intererit, aut interesse potuerit quomodolibet in futurum, nos ratum, gratum, atque firmum perpetuo habituros totum id & quicquid per dictos nostros Syndicos & procuratores ac eorum alterum actum, factum, dictum, gestum, procuratum fuerit in præmissis seu aliquo præmissorum, relevantes nichilominus eosdem Syndicos nostros & procuratores hujusmodi & eorum quemlibet in solidum ab omni onere satisfaciendi iudicioque sisti & iudicatum solvi, sub ypotheca & obligatione omnium & singulorum bonorum nostrorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac sub omni juris & facti renuntiatione pariter & cautela. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum has nostras literas exinde fieri, & per Notarium nostrum publicum infra scriptum subscribi & publicari, nostrorumque sigillorum per transfixionem prædictam iussimus & fecimus appensione communiri. Datum & actum Trajecti in domo Capitulari majoris ecclesiæ Trajectensis nobis inibi mane hora Capitulari consueta Capitulariter ad supra scripta facienda congregatis, Anno à nativitate Dni crio. cccc. nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die vero xv. mensis Maji prædicti, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dni Alexandri divina providentia Papæ sexti anno quarto, præsentibus ibidem honorabilibus viris, Dnis Nicolao de Medenblick majoris & Baldewino de Beverwyck Sancti Salvatoris ecclesiæ Trajectensium Vicariis perpetuis, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis. Et ego Michael Keyen de Breda clericus Leodiensis diocesis publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius præfatorumque venerabilium Dnorum,

Tom. II. Hhh hh Præ-

Praelatorum, Canonicorum, & Capituli generalis Trajectensis scriba juratus, quia dictorum Syndicorum & procuratorum constitutioni, rati habitioni, relevationi, ceterisque præmissis omnibus & singulis, dum sic ut præmittitur agerentur & fierent, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, ac in notam sumpsi, ex qua has præsentis literas sive præsens publicum instrumentum manu mea propria scriptum confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis una cum prælatorum sigillorum quinque ecclesiarum Trajectensium per transfixionem appensione signavi, in fidem, robur, & evidens testimonium omnium & singulorum præmissorum.

Die vero Mercurii decima octava dicti mensis Maji intra octavam & nonam horas ante prandium coram illustri & venerabili Dno *Frederico* ex Marchionibus de Baden Canonico Trajectensi in Episcopum Trajectensem, ut supra scribitur, electo, in meique *Michaelis Keyen* Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constituti Venerabiles & egregii viri Dni *Ludolphus* de *Veno*, *Wilhelmus* de *Montfoort*, *Johannes* de *Hoerboem*, & *Hermannus* de *Lochorst* procuratores & Syndici prænominati electionem ipsius Dni *Frederici* in Episcopum Trajectensem ad longum eo ordine & serie, prout in instrumento electionis hujusmodi, quod dictus *Ludolphus* de *Veno* in suis tenebat manibus, & superius in processu, decreto, sive actu electionis registratum existit, narratur & continetur, factam eidem Dno *Frederico* per os ipsius Dni *Ludolphi* de *Veno* insinuarunt, illamque ac instrumentum hujusmodi una cum mandato Syndicatus sive procurationis eorum, de quo supra in præsentis processu, decreto, sive actu hujusmodi, fit mentio, eidem electionis instrumento transfixo, ipsi Dno *Frederico* electo instrumentum electionis & mandatum Syndicatus seu procurationis hujusmodi ad se recipienti, cum omni qua dequit reverentia, de facto, realiter, & in scriptis præsentarunt, ac eidem, ut electioni hujusmodi consentiret, ac illam ratam & gratam haberet, aliaque circa hoc necessaria & opportuna faceret, magna cum devotione ac humilitate perierunt, roga-

rogaverunt, & hortati fuerunt, aliaque omnia & singula, quæ eis videbantur, ut asseruerunt, in hoc necessaria & oportuna. Quibus sic gestis & factis idem Dns *Fredericus* Electus per os Venerabilis & egregii viri Dni *Ludolphi* de *Eusschengen* Præpositi ecclesiæ Sancti Simeonis Treverensis utriusque juris Doctoris & Reverendissimi & illustrissimi Patris & Dni *Johannis* Archiepiscopi Treverensis** respondit atque dixit se super hujusmodi petitione & consensu præstando ac aliis præmissis deliberare, atque per totam præsentem diem ipsis Dnis procuratoribus & Syndicis respondere velle. Super quibus omnibus & singulis præmissis tam ipse Dns *Fredericus* Electus quam procuratores & Syndici prædicti nomine quo supra sibi à me *Michaeli* Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica petierunt confici & quilibet eorum petiit instrumentum, & instrumenta. Acta fuerunt hæc in castro sive arce opidi de Breda partium Brabantiae Leodienfis diocesis, sub anno, indictione, dictaque die decima octava mensis Maji prædicti, hora & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dno *Martino* *Johannis* majoris & *Baldewino* de *Beverwyck* Sancti Salvatoris Trajectensium ecclesiarum prædictarum Vicariis perpetuis, ac *Henrico* *Wezeken* & *Hartmanno* *Hundebeken* clericis Paderbornensis & Monasteriensis diocesis testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Eadem die hora quarta post prandium vel circa venerabiles & egregii Dni *Ludolphus* de *Veno*, *Wilhelmus* de *Montfoort*, *Johannes* de *Hoesboom*, & *Hermannus* de *Lochorst* Syndici & procuratores antefati coram dicto Dno *Frederico* de *Baden* Electo in mei *Michaelis* Notarii præscripti & testium infra scriptorum præsentia personaliter constituti per os præfati Dni *Ludolphi* Decani sibi super insinuatione & petitione per eos hodie porrectis responsum à Dno Electo magna cum devotione petiverunt, rogaverunt, & exhortati fuerunt. Unde idem Dns *Fredericus* Electus per os præfati Magistri *Ludolphi* de *Eusschengen* ibidem astantis respondit magnum admodum fore onus & iugum ad se delatum, seque timere, quod ad illud digne supportandum & perficiendum indignus foret, & propterea multipliciter se excusavit, ipsis tamen Syndicis & procuratoribus vehementer instantibus & asserentibus eum non aliqua corrup-

** Forte
deest
Confilia-
rii vel si-
mile
quid.

H h h h h 2

tela,

tela, sed divina quadam dispositione, bono zelo, & ob ejus merita unanimiter & concorditer, nemine aliter votante, divina quadam inspiratione in Episcopum Trajectensem electum esse, & propterea eum merito huic electioni non resistere, sed illi consentire debere, idem Dns Electus modica deliberatione per os dicti Dni *Ludolphi de Eusschengen* respondit, quod ipse timens divinæ quodammodo dispositioni hujusmodi contraire, invocato divinæ pietatis auxilio, votis in eum consentientium acquievit, electionique hujusmodi consensit, & illam gratam & ratam habuit & acceptavit. Et his per eundem Dnm *Ludolphum de Eusschengen*, ut præmittitur, dictis, idem Dns *Fredericus* Electus personaliter dixit: *Ego ita prout dictus Dns Ludolphus de Eusschengen prædixit electioni huic consentio, eamque accepto.* Super quibus omnibus & singulis dicta quarta hora vel circa diei decimi octavi mensis Maji prædicti ut præfertur gestis tam Dns *Fredericus* Electus, quam Syndici & procuratores præfati, nomine quo supra, sibi à me *Michael* Notario publico supra & infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri atque confici petierunt & quilibet eorum petiit instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc in supradicto castro opidi de *Breda* Leodienſis diœcesis, sub anno, indictione, die, mense, Pontificatu, & hora quarta immediate præscriptis, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dno *Baldewino de Beverwyck* Vicario perpetuo ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis, & *Henrico Wesken* clerico Paderbornensis diœcesis & quam pluribus aliis fide dignis personis in multitudine copiosa assistantibus, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego *Michael Keyen* de *Breda* clericus Leodienſis diœcesis publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, præfatæque ecclesiæ Trajectensis Scriba juratus, quia prædictis procuratori & Syndicorum constitutioni, promissioni, relevationi, ratihabitioni, relationibus, responsionibus, rogationibus, requisitioni, protestationi, diei & loci ad eligendum præfixioni & assignationi, citationi, decreto, juramentorum præstationi, assignationi, receptioni, exhibitioni, repulsioni, viæ scrutinii, & Scrutatorum assumptioni & deputationi, scrutinio, illiusque publicationi & lectioni, considerationi, collationi, electioni, illiusque pronuntiationi,

tionem, & publicationis iussioni, decantationi, electionis præsentationi, & illius ad consentiendum in illam petitioni, & consensus in eandem præstationi, instrumentorum petitioni, omnibusque aliis & singulis præmissis dum sic ut præmittitur fierent & agerentur, una cum respective prænominatis testibus, excepto *Scrutinio*, in quo supra nominati tres Dni Scrutatores ac discretus vir Dns *Johannes Lateur* Notarius publicus supra & infra scriptus ad hoc una cum deputatus duntaxat & sine testibus interfuerunt, respective interfui, eaque sic fieri vidi & audiui atque partim feci, ac omnibus & singulis post dictum scrutinium die tertia decima mensis Maji præscripti gestis præfatus Dns *Johannes Lateur* in ea parte Connotarius meus cum una cum testibus ibidem annotatis etiam rogatus & requisitus interfuerit, ideo processum sive decretum seu acta hujusmodi publicum seu publica manu alterius me aliunde legitime occupato in præcedentibus quadraginta foliis papyri conscriptum seu conscripta exinde confeci, ac una cum dicto Connotario meo subscripsi, & in hanc publicam formam redegam, signoque & nomine meis solitis & consuetis una cum dictarum quinque ecclesiarum Trajectensium sigillorum appensione signavi, in fidem, robur, & evidens testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

Et ego *Johannes Lateur* &c. quia dicto *Scrutinio* una cum præfatis tribus Dnis Scrutatoribus & discreto viro Magistro *Michael Keyen* de *Breda* Connotario meo in hac parte prædicto absque testibus, & deinde post ipsum *Scrutinium* illius publicationi & lectioni, considerationi, collationi, electioni, illiusque pronuntiationi & publicationis iussioni, & decantationi supra dicta die tertia decima mensis Maji una cum præfato meo in ea parte Connotario & testibus supradictis interfui, eaque sic fieri vidi & audiui, ideo processum, sive decretum seu acta hujusmodi publicum seu publica manu alterius fideliter in præcedentibus quadraginta foliis papyri conscriptum seu conscripta una cum eodem Connotario meo subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegam, signoque & nomine meis solitis & consuetis una cum sigillorum dictarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione signavi, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum,

H h h h h 3

quibus

quibus me ut præfertur, interfuisse præscripsi rogatus & requisitus.

O B S E R V A T I O

A D

P R Æ C E D E N T I A.

** Vide
Supra
pag.
741.

** Vo-
tum A-
driani de
Weerden-
burch in-
seruimus
supra
pag. 753.

O Missum supra, sed incuria typothetæ, ** quod obiter tantum moneo, & nomen & votum Adriani van Weerdenburch Canonici S. Salvatoris. ** Dixit, postquam dixisset Wilhelmus van Weerdenburch, & dixit, ut sequitur: *Ego Adrianus de Weerdenburch Canonicus ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Dn. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum propter virtutes & merita, quas de eo audiui.* Patrem habuit Fredericus Carolum Marchionem. Mater ei soror Frederici III. Imperatoris, frater Christophorus, Comes Spanheimensis, Gubernator Lutzenburgi & Comitatus Chiny. Sic in Regis Romanorum Maximiliani, & Philippi filii ejus literis Ann. cto. cccc. xciv. Frater major natus, cui uxor Odilia Comes in Catzenelleboge, patri Carolo successit. Vid. Munster. Cosmograph. fol. 535. edit. Basiliens. Agnatus ejusdem nominis, Chorepiscopus Trajectensis factus à Friderico. Ann. 1498. scriptis codicillis xxvii. Septembr. quorum hoc est initium: *Fredericus Dei gratia Episcopus Trajectensis, Marchio Badensis, illustri Principi Dn. Cristophoro Marchioni Badensi, nepoti nostro charissimo salutem in Domino sempiternam. Nobilitas generis, vitæ ac morum honestas, aliaque laudabilia probitatis & virtutum merita, quibus apud nos plurimum commendamini, nos inducunt, ut vos specialibus favoribus prosequamur. Hinc est, quod vobis Chorepiscopatum ecclesiæ nostræ Trajectensis ad præsens & novissime per liberam resignationem dilecti nobis in Christo Domini Johannis Pavonis &c. in manibus nostris coram Notario & testibus sponte factam &c. contulimus &c.* Chorepiscopus quis, &

& quodnam ejus officium , dixi *Manud. ad jus Canon. lib. 1. tit. 11. § 17.* Quam magnificus Frederici in Principatum introitus patet ex Actis publicis. Ex quibus duo hæc instrumenta. Quorum primum se habet ita :

*Int jaer ons Heeren doe men screef c15. cccc. ses ende t'negen-
tich na doode van Biscop David van Bourgoengen, die sterf opten
xvi. dach in April ontrent tien uren na der sonne int selve jaer op-
ten sloote tot Duersteden, so is die Hoochgeboren, Doorluchtige Furst
ende Heer, Heere Frederick geboren Marckgrave van Baden &c.
Elect gecoren gemaect by der ecclesie van Utrecht eendrachtich op
Sinte Servaes dach, ende was den 13. Dach in Mey int jaer
voersz.*

*Item daer naer in den selven jare voersz op Sinte Lamberts dach,
ende was den xvii. dach in Septemb. so is die selve Elect voorsz
mit grooter statie, heerlicheyt, ende staet, mit ontrent seven hon-
dert peerden, daer mede was die Biscop van Trier synen Oem, die
Marckgrave van Baden synen broeder, ende des Marckgraven twee
sonen, ende Jonker Johan van Nassouwen, ende meer andere Hee-
ren, Ridderen, ende Hofluden, alse eyn Elect binnen der Stadt van
Utrecht gecomen sonder eenige ballingen, vooruluchtigen, uytge-
weecken, of der Stadt van Utrecht verboden mit hem inne gebrocht,
ofte bogeerende inne te brengen mitter lynde, ofte anders, ende en
heeft ook geene lynde uytgesteecken oft gebadt om eenige inne te bren-
gen, als Erfheeren in andere landen wel gewoonlyck syn te doen. En-
de heeft doen by binnen der Stadt van Utrecht was int Capittelhuys
der ecclesie een eydt gedaen als hier na volgt.*

*Die rechten mynre Kerken van Utrecht int geestelyk ende weerlyck
sal ik trouwelyck administreren, onder holden, ende administreren
naer uytwyfsinge des Lantbriefs. ende nae die oude rechten ende ge-
woonten myns lants van Utrecht, ende een ygelick sal ick syn pri-
vilegien ende vryheden onderhouden, ende die niet verbreecken. Ende
als ick die confirmatie mynre electie van den stoel van Romem ver-
worven sal hebben, sal ick sweeren ende den eedt doen, die myn
Voorvaderen Bisscoppen t'Utrecht te doen ende te sweeren plagen,
ende den Lantbriefe sal ick na der gewoonten mynre Voorvaderen
besegelen, ende ander dingen sal ick doen, die myn Voorvaders in
haer aanneminge te doen plagen. So helpe my Godt ende alle syne
Heyligen ende t' geloef der beyliger Evangelien.*

Ende

Ende doe hy aldus als voersz synen eedt gedaen hadde, so beestmen dat Ridderchap, der Stadt van Utrecht, Amersfoort, Wyck, ende Rhenen hare Gedeputeerden int Capittelhuys doen comen, ende hem dat te kennen gegeven, ende den eedt doen hooren die hy gedaen hadt als voersz. Item in den selven jare doen by die confirmatie verworven had *Ec. Extant, quæ sequuntur, lib. 2. de Nobilit. cap. 47.*

* Bif-
schop
Frederik
van Ba-
dens in-
comste
binnen
Utrecht
op Dynst-
dach na
Wille-
brordi
den 8.
Novemb.
Ann.
1495.

Alterum vero ita: Onsen Genadigen Heere Frederick geboren Marckgrave van Baden Elect ende Confirmeert t'Utrecht quam van Wyck door Zeyst, daer hy de † clock luyde, so men seyde, en ontrent drie uren na middach quam hy binnen onse Stadt en voor t' Raedthuys stont hy af van syn peert, ende de nieuwe Overste gingen hem te gemoet tot voor de deure, en brachten hem opt Raedt-
huys, daer den ouden ende nieuwen Raedt vergaderd was, ende syne Genade op den Huyse gecomen synde, volgende onse Overste, worden hy ende synen Broeder den Marckgrave van Baden geset boven op de bancken, ende den Borgemeester Henrick van Gent met myn Heere van Montfoort met een deel van den Schepenen gingen ter rechterbant, en die Schepenen weken ter sliinkerbant acn d'andere zyde, die haer neder setten, ende den gantschen Raedt staende ende bleven staen, daer onsen Genadigen Heere voorgeleyt worde, of hy aldaer gecomen was om onse Stadts rechten ende privelegien *Ec.* na gewoonte te besegelen ende te besweren, want sy waren bereyt dat goedichlyck van hem te ontfangen. Hy antwoorde Ja, ende den brief lag op de kiste met meer andere brieven by de voorgaende Bisschoppen besegelt, ende den brief t'syner vermaninge wiert doen gelesen, ende gecollationeert met twee van de andere brieven. Terstont dede hy den brief besegelen. Daer na las hem den Secretaris den behoorlycken eedt, die hy dede, syne bant leggende op den besegelden brief, synde in de bant van onsen Borgemeester. Daer na wenschten hem onsen Borgemeester veel gelucks, ende beete syn Genade

† De Hentico Bavaro Hortens. lib. 1. hist. Mox paulo Sexti pulsu campana inauguratur. Veteres caeremonia novorum Episcoporum tenuerant, postquam in sedem Episcopatus collocati essent, quia in urbibus nullum imperium nullumque jus habebant, præter jus dicendi Praetorem, ut jurisdictioni suburbana inaugurarentur. Sexti motu campana imperium ejus inire consueverant. Unde ad bella illorum Principum arma, dato per agros signo, plebs rustica sequi cohebatur *Ec.*

nade dienstelyck wellekome, ende ten orber ende ten profyte onser Stadt, die men hem opende, onsen Borgermeester begeerde van myn Genade sekere pointen, als van buyten bieren nievers in den Gesichte, niet te brouwen, ons oock af te houden van den pensioen in Holland, te verlichten, ofte ons t' onderhouden dat gene, daer over de Hollantsche dickwils in gebreke sijn van't Sticht te veyligen, ende meer andere pointen. Daer sijn Genade deuchdelyk antwoordt op gaf. Daer Mr. Evert van Ens als hem sulks voarquame by de Geschikte uyt den gilden, so hy verhoorde daer toe geschickt te sijn, vorder op seyde, dat syner niet te nae en ginge, en daer de Stadt buyten sijn Genade schade gevordert mochte werden, soudemen sijn Genade vorderlyck ende goetwillich bevinden. Comende vant Raethuys ginck hy in de Buerkerck inde Sacristie, ende dede sijn Choorkleet op mat de beffe, ende worde gehaelt met processie van de vyf Godtsbuysen tot in den Dom int midden van de kercke, voort int Capittelhuys, ende voort naer t'hooge Outaer, daer wierde gesongen ende gespeelt, Te Deum laudamus.

Fessus senio, curisque, rerumque per Dioecsin fluentium minus prospere affectus tædio diuturno cessit Episcopatum, an-nitente ad id, quantum posset, Domo Austriaca, Philippo Bur-gundo, predecessoris sui fratri, Ann. circ. 13. xvi. Obiit non diu post, sequenti nimirum anno, Lyræ in Brabantia, xxiv. Sep-temb. ibidem etiam sepultus in choro S. Gummari, ære ob-ducto sarcophago. Translatum tamen mox corpus & illatum debito apparatu majorum sepulchris, quotannis facto in memo-riam ejus, requiem animæ, & refrigerium sacrificio solenni. Quod quo promptius quotannis fieret, præmiis, quorum res erat, invitati, hujusmodi:

Summa dividenda xxxii. flor. auri de pondere. iv. sol.

Holland. Facit in currente moneta Hollandica xlii. flor. Et dicta

summa ministrabitur in hunc modum videlicet.

Item celebrans missam habebit iv. sol.

Item Diaconus iii. sol.

Item Subdiaconus iii. sol.

Item Provisor iii. sol.

Item celebrantes in singulis quinque ecclesiis in augmentum præsen-tiarum celebrantium xx. sol.

Facit v. lib.

Tom. II.

lii ii

Item

Memoria
Illustrissi-
mi Dni
Frederici
de Baden
Episcopi
Traje-
ctensis.

802 CONCLAVE ULTRAJECTINUM.

<i>Item Thesaurarius pro candelis</i>	XX. sol.
<i>Item campanarius majoris ecclesiæ</i>	XV. sol.
<i>Item campanarii singularum aliarum ecclesiarum inter se</i>	XXX. sol.
<i>Item cantantes novem lectiones</i>	IX. sol.
<i>Item cantantes novem versus</i>	IX. sol.
<i>Item ebdomadarius servans officium</i>	II. sol.
<i>Item Sacrista majoris ecclesiæ</i>	V. sol.
<i>Item quatuor succentores majoris ecclesiæ, quilibet.</i>	II. solid. Facit.
	VIII. sol.
<i>Item XVI. chōrales majoris ecclesiæ, quilibet.</i>	II. solid. Facit.
	XVI. sol.
<i>Item octo succentores quatuor aliarum ecclesiarum.</i>	II. sol. XVI. sol.
<i>Item XXXVI. chōrales aliarum ecclesiarum singuli.</i>	VI. den. Fac.
	XVIII. sol.
<i>Item ministrator majoris ecclesiæ, qui istam præsentiam ministrabit,</i>	
<i>Et solvet</i>	VI. sol.
<i>Item singulis Vicariis omnium ecclesiarum in vigiliis.</i>	XII. den. Et
<i>in missa</i>	XII. den. Facit in toto de centum.
	X. lib.
<i>Item Nuncio Capituli majoris ecclesiæ intimanti exequias.</i>	V. sol.
<i>Item Choralibus intimantibus, cuilibet</i>	I. solid. Facit. II. sol.
<i>Et totum quod superest detractis præmissis ministrabitur Dnis</i>	
<i>Prælati Et Canonici Et cum eis participantibus præsentibus modo</i>	
<i>prædicto. Ita quod omnes gaudeant æqualibus portionibus.</i>	
<i>Summa inter Officiantes</i>	
<i>XIII. libr. XIV. sol. Et de centum Vi-</i>	
<i>cariis X. libr. Facit</i>	<i>XXIII. libr. XIV. sol. solido computato pro di-</i>
<i>midio stufero Holland. Facit in pecunia</i>	<i>XI. flor. XVII. stufer. Sic</i>
<i>maneret summa dividenda pro Dominis</i>	<i>XXXIII. flor. III. stufer. Et</i>
<i>si fuerint plures Vicarii quam centum debent ad huc detrabi de summa</i>	
<i>prædicta ministranda pro Dominis</i>	

FINIS TOMI SECUNDI.



INDEX

I N D E X

R E R U M E T V E R B O R U M

M E M O R A B I L I U M.

A.

- A** Alft Flandriæ villa. 532.
 Aar flumen. 485.
 Aarburch Castrum. *ibid.*
 Abauhy flumen. 244.
 Abbas de Alborcar Ordinis Cister-
 ciensis. 27.
 — Varlarenfis. 7.
 Abbatia Egmondensis reſectio. 448.
 452. 458.
 Abel Dacorum Rex fratris percuffor.
 509.
 — à Friſiis perimitur. 510.
 Abraham Patriarcha Aſtronomiæ pe-
 ritus. 169.
 Abſolutio à Pontificiis quo ritu olim
 data. 96.
 — ab eo, qui excommunica-
 vit impetranda. 138.
 Abſtede. 451.
 Abſtinentiæ virtus in quo conſiſtat.
 35.
 Abyſſini milites optimi. 227.
 — eorum veſtitus, arma, mo-
 res. *ibid.*
 Abyſſinorum Regni hiſtoria. 223.
 — eorum hyems. 224.
 — eorum bellum cum Rege
 Zeylæ. 225.
 Abyſſus quid. 83.
 — ſuperior. *ibid.*
 Acceptatio perſonarum. 122.
 Acon. 176. & ſeq.
 — portus Aconenſis. 181.
- Ada Comitſ Theoderici uxor. 458.
 483. Sic Matthæus in Indice ſuo.
 Sed Ada, cujus ibi fit mentio,
 fuit uxor Florentii III. mater ve-
 ro Theoderici VII. & Wilhelmi.
 Vide. d. pagg. 458. & 483.
 Ada Theoderici VII. Filia, Comiti de
 Loon nupta. 487.
 Ada Henrici Caſtellani Leyden-
 ſis filia, Abbatiffa Rynsburgi. 582.
 Adela Regina Daniæ. 446.
 Adelberti prædicatio. 427.
 Adelboldi ſatelles, ita dictus Theo-
 dericus III. Comes Hollandiæ. 436.
 Adélφατα. 335.
 Aden Urbs munitiffima. 217.
 Adolfus Rex Germaniæ. 550.
 — bellum inferit Joanni Comi-
 ti Hannoniæ. *ibid.*
 — inglorius diſcedit. 552.
 — à cognato interficitur. *ibid.*
 Adrianus V. Papa. 525.
 Adulteri Regia Franciæ inſimula-
 ta. 580.
 — adulteris pellis detracta. *ibid.*
 Advocati Eccleſiæ quinam. 85.
 Advocatorum exactiones. 83.
 Advocatus famoſus fuit Urbanus IV.
 Papa. 520.
 Advocatus Civitatis Aquenſis. 148.
 Ædes à Pontificiis etiam pluribus de-
 dicatæ, ab Ethnicis tantum uni.
 468.
 Ægidius Gelenius Canonicus Colo-
 nienſis laudatus. 85.

- Ægyptus alibi Riffa. 240
 Ænum oppidum. 239.
 Æs alienum quis agnoscat. 268.
 Æthiopiz vastissimus & altissimus mons. 226.
 Aer corruptus plus inficit quam cibi corrupti. 152.
 Aerdenberch, Ardenburch, Urbs. 636.
 ——— munitiones ejus destruuntur. *ibid.*
 Affidare quid. 518.
 Afflictio erudit. 64.
 ——— non est addenda afflictio. 584.
 Africi vehementia. 45.
 ——— domorum disjicit fundamenta. 46.
 Agathon Insula. 235.
 Aggeribus ruptis Hollandia inundata. 591.
 Agricultura laus. 64.
 Ailan oppidum, ubi Schelomo Rex Indiz naves struendas curavit. 241.
 Albabo Insula. 219.
 Albertus frater Ducis de Loven. 477.
 Albertus Banjart. 492.
 Albigenes hæretici. 19.
 ——— eorum receptator Comes Tolosanus. 18.
 Albus idem qui pinguis. 367.
 ——— inglavie albus. *ibid.*
 Alemaar Urbs vetustissima. 461.
 ——— à Frisii combusta. *ibid.*
 Alcocer portus. 239.
 Alcor Urbs. 28. & *seqq.*
 Aldaombachte. 183.
 Alemannorum cum Francis pugna. 625.
 Aleppo Syriz urbs Comagenæ, olim Beroea, seu ut alii Hierapolis. 463.
 Alexandri III. Papæ gesta. 462.
 Alexander IV. creatus Papa. 156.
 ——— ejusdem mors. 167.
 Alexiani. 345.
 Aleydis soror Wilhelmi Regis diu vidua. 147.
 Aleydis Tutrix Hollandiz. 147. 549.
 Aleydis Comitissa Theoderici VII. & Wilhelmi parens. 481. & *seqq.*
 Sic Matthæus in Indice. Sed Ada horum parens fuit, non vero Aleydis. Theoderici VII. uxor fuit Aleydis Clivica.
 Alfonso Hispanus & Richardus Anglus ad Imperium electi. 517.
 Alienum id omne quod male possidetur. 55.
 Alini Tingil Abyssinorum Rex. 225.
 ——— ejusdem obitus. 226.
 Aloudus Balivus Zutthollandiz confoditur. 548.
 Alkare & Capellania an unum idemque. 275.
 Ambacht potestas judiciaria. 444.
 ——— idem quod territorium. 631.
 Ammirales Saracenorum. 163.
 Ammiramolinus Rex Carthaginensis. 19.
 Amortisatio sive mortificatio quid. 283.
 Amstelodamum Pontani. 385. & *seqq.*
 Anchisus Dux filius S. Arnulphi. 425.
 ——— ejusdem obitus. 426.
 Angeli olim tres Imperatores Orientis. 475.
 Anglia feudum Papæ. 18.
 ——— & quomodo primum hæc ejus feudum. *ibid.*
 Angliz Regina fugit in Galliam. 646.
 ——— à Wilhelmo Comite recipitur. 647.
 ——— in Angliam revertitur. 648.
 Angliz Rex bellum Gallis minatur. 682.
 Angliz Regis soror à Gelriz Comitè Reynoldo ducta. 718.
 Anima & animus differunt. 102.
 Anima hominis proprie, non pecudum. 101.
 ——— in bonum malumque convertibilis. 102.
 An-

ET VERBORUM MEMORABILIVM. 805

Anima in malum pronior quam in bonum. 104.
 — nec formam habet nec quantitatē. 103.
 — & mortalis & immortalis. 110.
 — ad imaginem & similitudinem Dei facta. 102.
 — ante resurrectionem an recipiatur in cœlum. 109.
 Animæ dignitas triplex, ratio, memoria, voluntas. 105.
 — quatuor ejusdem status. 106.
 — ejusdem sedes. 104.
 — — natura. 106.
 — — virtutes. 103. 105.
 — — visiones. 101.
 — — malorum an in inferno. 109.
 — an & quomodo ibi igne torqueantur. *ibid.*
 Annonæ inopia. 588.
 Annulo Præfules investiti & missi in possessionem. 524.
 Antiochia famosissima civitas. 521.
 — jugo Francorum se subjicit. 160.
 Appellatio ab Episcopo ad Papam facta. 72.
 — per procuratorem facta. *ibid.*
 Appellatione pendente nihil innovandum. 69.
 Apulejus Wouwerii. 395.
 Aquæductus in Soude. 186.
 Aquensis Civitatis obsidio. 144.
 — virtute Frisonum capta. 147.
 Aquilarum ingens numerus. 656.
 Arabiæ ora sterilis. 244.
 Archiepiscopus Colonienfis captus. 170.
 Archiva S. Pantaleonis. 400.
 Arfax Insula. 244.
 Armenia devastatur. 596.
 — auxilium Rex Armeniæ à Francis petit frustra. 597.
 Arnobius aliquot locis emendatus. 369. & *seqq.*

Arnulphus Imperator Romam capit. 432.
 — ejusdem obitus. *ibid.*
 Arnulphus Comes Hollandiæ. 436.
 — ejusdem obitus. *ibid.*
 Aromata hodie Guardafu, promontorium Africae. 218.
 Artifex primo in mente disponit materiam sui operis. 134.
 Auctor vitæ Caroli Comitis apud Meursium emendatur. 445.
 Augustini volumen de sermone Domini in monte. 36.
 Austrasia Divæi. 387.
 Avenion Villula, Papæ hospitium. 705.

B.

B Abel munde. 245.
 — Badenses thermæ ubi. 391.
 Badoum gens. 235. 240.
 Bahar Calzum. 244.
 Bajulus idem qui Præfectus. 164.
 Balanæ Insula. 221.
 Baldach Civitas. 159.
 Balduini Flandriæ Comitis & Constantinopolitani Imperatoris progenies. 146. & *seq.* 505.
 Balduinus Comes Flandriæ monachus effectus moritur. 445.
 Balduinus Archiepiscopus Trevirensis Henrici VII. frater. 571.
 Balduinus Episcopus Trajectensis pacis auctor inter Theodericum VII. & Wilhelmum I. fratres. 482.
 — ejusdem mors. 484.
 Band, Bandekyn, Bandekini quid. 255.
 Banni Episcopales. 89.
 — immoderati. 96.
 Barcellona. 32.
 Barlette. 478.
 Bartholini, Petri, pro Tychone Behe Apologia. 368.
 Bæ-

Canonici alii Capitulares, alii non Capitulares. 723.
 Canonicorum Scholæ. 307. & *seqq.*
 ————— Ultrajecti sublata, & quando. *ibid.*
 ————— præerat iis Rec-
 tor à Scholastico constitutus. 308.
 ————— per virgam & ferulam,
 per claves ecclesiæ, missus is in
 possessionem. *ibid.*
 Capellania & altare an unum idem-
 que. 274.
 Capitales quinam. 92.
 ————— utriusque partis. 154.
 Capitaneus in Middelseyn. 66.
 Capituli Præmonstratensis forma. 23.
 Capitulum Trajectensium super re-
 fectioe molium, quæ ad Leccam,
 dissensus. 630. & *seqq.*
 Cappa idem quod toga. 7.
 Capsum quid. 256.
 Cardinales à Frederico II. capti. 503.
 Carina quid. 65.
 Caritas rerum nimia. 81.
 Carolus frater Regis Franciæ Siciliam
 occupat. 509.
 ————— Præfectus Romæ creatur. 164.
 ————— ejus cum Tunetanis pax. 179.
 Carolus Rex Franciæ coronatur. 587.
 Carolus Calvus Imperator. 430.
 ————— ejusdem obitus. *ibid.*
 Carolus Crassus Imperator. 431.
 ————— ejusdem obitus. *ibid.*
 Carolus Comes Flandriæ filius Ca-
 nuti martyris à domesticis cæsi.
 445. & *seq.* 447.
 Carthaginis antiquæ murorum vesti-
 gia. 175.
 Carthago obsessa à Rege Franciæ. *ibid.*
 ————— Rex Franciæ ibi moritur.
ibid.
 Caspar Bauhinus. 373.
 Casselbergh. 684.
 Castrutii victoria. 671.
 Catalla, Cathelen. 302.

Cautio usufructuaria an fructuario re-
 mitti possit. 361.
 ————— an sufficiat si juret. *ibid.*
 Cellitæ, Lollardi. 345.
 Cepta Civitas, cui è directo oppo-
 nitur Malaga. 31.
 Charitas signum est Spiritus Sancti.
 62.
 Chauci ubi. 382.
 Chorales, chori Socii. 343.
 Chorearum infaustus exitus. 603.
 Chrisma an gratuitum. 73. & *seq.*
 Christianorum de Saracenis victoria.
 19.
 Christo & Apostolis an nihil in bo-
 nis. 713.
 Christophorus Sigismundi II. Polo-
 niæ Regis filius ex utero matris
 exsectus. 373.
 Cial portus. 237.
 Circada, Circator. 68. 89.
 Claustrum vel voluptatis vel carce-
 ris. 55.
 Clausulæ codicillaris quæ vis, qui
 effectus. 359.
 Clementis IV. Papæ conditio, æsti-
 matio. 520.
 Clerici quæ acquirunt cui acquirant.
 51.
 Clero an bella licita. 93.
 Clusersche quinam. 290.
 Clusorium, Reclusorium. *ibid.*
 Cœlestinus V. Papa. 535.
 Cœlibes an soli ad sacros ordines
 admissi. 51.
 Cœlum an quiescat, & an terra movea-
 tur. 368. & *seq.*
 Coet vox Gallica. 385. & *seq.*
 Coggones, Coccones. 173. & *seq.*
 Collatio beneficii in Uthufum. 190.
 ————— numeri ad numerum, zeli
 ad zelum, meriti ad meritum. 789.
 ————— ordinum gradatim fit. 5.
 Colonienfium juvenum nequitia.
 665.
 Com-

Combustio ædium ob homicidium. 80.
 Comes de Bichle. 462.
 Comes Gelriæ è custodia dimissus. 202.
 Comes Hollandiæ. Vide Hollandia.
 Comes Hollandiæ classis summus
 Præfectus quis. 26.
 Comes Tolofanus Albigenſium re-
 ceptor. 18.
 Comes de Wetha. *ibid.*
 Comera. 59.
 — visus ad modum gladii bis
 acuti. *ibid.*
 — an portendat quid. 520.
 Comitatus de Wetha in Diœcesi Co-
 lonienſi. 26.
 Commerciorum utilitas. 187.
 Comol portus. 234.
 Conceptio Mariæ Virginis an imma-
 culata nec ne. 209.
 Concilium Veronense. 60.
 Concilium apud Lugdunum Galliæ.
 140.
 Concilium Lugdunense, cui Græci
 interfuerunt, ut & nuncii Tartaro-
 rum. 524.
 Concupiscentiæ quomodo occurrat-
 tur. 60.
 Confessionis effectus. 40.
 Confiscati etiam dicuntur homines.
 517.
 Congo Regnum. 224.
 Conjux Conjugi in Diœcesi Ultra-
 jectina præter mutuum usumfru-
 ctum relinquere nihil potest. 261.
 313. 358.
 — quando autem dicatur mu-
 tuus. 361.
 — hodie in Diœcesi Ultrajecti-
 nâ conjux conjugum rerum suarum
 proprietatem relinquere potest. 261.
 Conjux si fiat monachus matrimo-
 nium dissolvitur. 2.
 Cono-Falekensteinus Archiepiscopus
 Trevirensis. 568.

Conradi Episcopi Osnaburgensis A-
 teræ. 783.
 Conradinus Italiam invadit. 521.
 — capitur & decollatur.
 171. 321.
 — an excommunicatus. 517.
 Conradus Abbas Præmonstratensis.
 67.
 Conradus Cardinalis Portuensis. 65.
 Conradus Episcopus Trajectensis.
 443.
 — ejusdem mors. 444.
 Conradus filius Frederici II. victus
 ab Abbate S. Galli & Episcopo
 Argentoratensi. 148.
 — Neapolim occupat. 511.
 — ejusdem mors. 156. 172.
 511.
 — ejus mater Joanna filia
 Regis Hierosolymorum. 155. 171.
 Conradus Marchio & defensor Civi-
 tatis Sur. 477.
 Consecratio Episcopi an ab uno tan-
 tum fiat. 468.
 Constantinopolis expugnata à Lat-
 inis. 18.
 Consul etiam Dux, Comes. 200.
 Consules & Judices an iidem. 200.
 — quid differant à Grietman-
 nis. 199.
 — terræ & Jurati de Upstal-
 lesbome. 76.
 Consulatus in Frisia. 194. & seq.
 — an idem quod judicatur.
 196. 200.
 — de eo contentio. 195.
 Contractus cum mortuo. 615.
 Conversi quinam. 128. 344.
 Conversio Præfecti Regis de Mar-
 roch ad fidem Christianam. 28.
 Cornaqua Insula. 236.
 Cornetanorum insignis humanitas.
 33.
 Cornetum Castrum Domini Papæ. 32.
 Corporale quid. 209.
 Co-

Covordia capta. 88. 90.
 Crucem prædicare quid. 638.
 Cruciatu quid. 639.
 Crucis assumptio. 16 & seq.
 — prædicatio. 3. 172.
 — redemptio. 65.
 — servus emptitius. 71.
 Cruselina, Crusibilia. 272.
 Cuniza prima Abbatisa Rynsburgi. 462.
 Curatus. 304.
 Cursarii Januenses. 34.
 Cydnus flumen, quo submersus Fredericus Barbarossa. 171.
 Cyprianus emendatus. 384. & seq.

D.

Dallaca, Dallaqua Insula. 221.
 Damascus à Tartaris capta. 246.
 Damiatu capta à Ludovico Francorum Rege. 162.
 — à Saracenis recepta, & destructa. 508.
 Damenfes. 176.
 Daniel Papebrochius laudatus. 95.
 Daratata Insula. 679.
 Davidis Episcopi Trajectensis obitus. 229.
 — sepultura. 736. 787.
 Decanatus. 740.
 Decani quinam. 184.
 Decanorum diffidia. ibid.
 Decanus in Fermessum. 203.
 Decimæ tributa egentium animarum. 95.

— earum quis usus. 51. ibid.
 Decimarum solutio quam necessaria. 169.
 Dedicatio Templi S. Martini Ultrajecti. 467.
 Dedicacionis ritus. ibid.
 Deductio quid. 536.
 Delf fossatum effluxionis aquarum. 149.

Tom. II.

Deposito Episcoporum Osnaburgensis & Monasteriensis. 86.
 Deus est homo & homo est Deus. 108.
 — in tribus personis unus. 107.
 — unitas in quo consistat. ibid.
 Devestire. 270.
 Diaboli invocatio invocantem interficit. 716.
 Diem à vespera in vesperam computamus. 47.
 Diluvium, inundatio. 57. 93. & seq.
 Diluvium per Omlandiam. 47.
 — unde. 48.
 — particulare. 143.
 — sub titulo B. Julianæ. 58.
 Dioscoridis Insula. 216.
 Disbrigare. 530.
 Dissolutus. 270.
 Divitiarum contemptus. 43.
 Dolcofallor. 229.
 Domitiani Edictum de exigendis Urbis Philosophis. 365.
 Donati, Donatæ quinam. 129.
 Donatio Ecclesiæ in Werum. 90.
 Donatio Constantini commenticia. 171.
 Dordracensium Privilegia. 640.
 Dordracum à Trajectensibus incendio consumpta. 495.
 Dos vicariæ. 277.
 Draco, igneus splendor. 149. & seq.
 Duellum cum inimico tentat miles claustralis. 559. & seqq.

E.

Ecclesiæ effectus. 120. & seq.
 Ecclesia in filios sacerdotum transmissa jure hæreditario. 50.
 Ecclesia Floridi Horti consecrata. 158.
 — filia Ecclesiæ Præmonstratensis. 23. 69.
 — ejus constructio. 132.
 Ecclesia

Kkk kk

- Ecclesia in Campo Rosarum dedicata. 170.
 Ecclesia in Werum. 10.
 — de ea litigium. *ibid.* & *seqq.*
 Ecclesiæ quæ oblata debent defendi. 120.
 Eclipsis prodigialis. 136.
 — quando fiat. 59. & *seq.*
 — & quæ ejusdem causa. 136.
 Edeffa Civitas trans Euphratem, olim Rages. 463.
 — à Saracenis capta. *ibid.*
 Edicta quædam bonæ fidei & quædam stricti juris. 119.
 Edmundus Archiepiscopus Cantuariensis Divorum ordini sociatus. 503. & *seq.*
 Edmundus Occidentalium Saxonum Rex turpiter occisus. 443.
 Eduardus I. Rex Angliæ à terra Sancta discedit. 181.
 Eduardi II. Angliæ Regis captivitas. 651.
 — ejusdem mors. 669.
 Eduardi III. Angliæ Regis uxor Philippa Wilhelmi III. Comitissæ filia. 647.
 Egbertus Archiepiscopus Trevirensis, Arnulphi Comitissæ frater. 434.
 Egbertus Præfectus Villæ Groningensis. 137.
 Egmondensis Ecclesiæ dedicatio. 452.
 — ejusdem reconciliatio. 529. & *seq.*
 Egmondensium monachorum habitus griseus. *ibid.*
 Elana Urbs. 241.
 Elbo Menalda. 198. & *seqq.*
 Electionis Episcopi quot. viæ. 747.
 Electorum Imperii institutio. 189.
 Eleëmofyna an possit dici quod offertur ex usuris. 55. & *seqq.*
 Elgerus Abbas Orti S. Mariæ. 140.
 Elizabeth filia Regis Hungariæ & vidua Lantgravii Thuringiæ canonizatur. 500.
 Elterberch cœnobium. 382.
 Emancipatio vox homonyma. 307.
 Emelgonum discordia. 65.
 — cum Reidentibus bellum. 99.
 Emones duo. 8. 114.
 — inter eos dissensio. *ibid.*
 Emo Abbas vir venerandæ memoriæ. 111.
 — donatus spiritu Prophetiæ. 131.
 — ejusdem vita & villicatio. 113.
 — ejusdem studia. *ibid.*
 — quondam Plebanus in Husdinge. 8.
 — Præpositus Floridi Orti. 23.
 — ex Præposito fit Abbas. 81. & *seq.*
 — studiorum causa profectus in Angliam. 5.
 — Præmonstratum proficiscitur. 7. 10. 23.
 — & Romam. 10.
 — ægrotat Bononiæ. 12.
 — ejusdem reditus. 13.
 — ejusdem cum Episcopo Monasteriensis contentio. 117. & *seqq.*
 — ejusdem tribulationes. *ibid.*
 — ejusdem morbus lethalis. 112. & *seqq.*
 — ejusdem obitus. 115. 129. & *seqq.*
 — quando obierit *ibid.* & Matth. in Dedic. Tom. 3. suæ Edit.
 — ejusdem sorores. 2.
 Engelbertus Præsul Colonienfis occisus à Frederico Comite de Isenburch. 57. 83.
 Episcoporum Monasteriensium successio. 82.
 Equites Johannitici, seu Rhodii, aut Melitenses quando primum Harlemi instituti. 577. & *seq.*
 Ernerenses sociati Groningensibus contra Fivelgones. 90. & *seq.*
 Errora fluviis, limes gentium & terminus fidelium. 31. *Eu.*

ET VERBORUM MEMORABILIMUM. 811

Eucharistiæ miracula. 611.
 Everardus Episcopus Monasteriensis. 591.
 Exactio lapidum facta à Comite Hollandiæ. 202.
 Excommunicatio contumacis. 74.
 — Episcopi Monasteriensis. *ibid.*
 — Herdrici Præpositi de Skelwalda. 75.
 — Ludovici Imperatoris. 712. & *seq.*
 Executorum unus, an reliquis jam mortuis solus possit exequi voluntatem defuncti. 350.
 Exuber quis dicatur. 404. & *seqq.*

F.

FAlcoburgi Toparcha Reinaldus hostis Joannis Ducis Brabantiae. 692. & *seqq.*
 Falsarii aliquot comburuntur. 613.
 Fames in Frisia & per totam Westphaliam. 186.
 Fames ingens. 579. & *seq.*
 Farate amnis. 232.
 Farfanga, Persarum mensura. 244.
 Febris quos invadat potissimum. 112.
 Feriæ dies singuli. 27.
 Ferri candentis purgatio. 50.
 Feudi hæreditarii successio inverti potest testamento. 353. 356.
 — & sic filia natu minor præferri potest majori. 353.
 — de feudo hæreditario etiam pacto dotali disponi potest. 356.
 — de feudis rectis nec inter vivos nec testamento disponendi jus. *ibid.*
 Fideicommissio gravatus, de quo data ei nihilominus pro libitu dispositio, an possit totum absumere. 321.
 Fides quid. 107.
 — penetrat, quo intellectus non pertingit. 106.

Filiæ Wilhelmi III. Comitis desponsantur. 618. 620.
 Fivela amnis. 133.
 Fivelgones confœderati Trentonibus contra Groningenses. 90.
 Fivelgonia ab inundatione tuta. 168.
 Flaccii Illyrici tractatus de Francis. 397.
 Flammulæ ebullientes. 228.
 Flandria regalis. 579.
 Flandriæ Villa Aalst. 532.
 Flandri ab Hollandis magno prælio victi. 511.
 Flandriæ bellum infert Philippus Rex Franciæ. 554. & *seqq.*
 Flandrorum prælium cum Gallis. 557. & *seqq.*
 — cædes Gallorum ingens. 558.
 — pax inter Flandros & Gallos. 561. & *seqq.*
 Flandri ab Hollandis navali prælio funduntur. 565.
 Flandris insidiatur Carolus Rex Franciæ detento Comite Ludovico. 604.
 Flandriæ Comes à Brugenſibus captus. 635. & *seqq.*
 — ab iisdem dimissus. 638.
 Flandriæ Sacris interdicatur. 638.
 — minatur bellum Philippus Rex Franciæ. 681.
 Flandri exules cæduntur. 689.
 Flardinga Urbs munitissima. 455.
 Flinra quid. 201.
 Florentinorum cum Senensibus bellum. 520.
 Florentius de Borsalia. 614.
 — Dominus de St. Martensdyck. *ibid.*
 Florentii II. Crassi Comitis obitus. 446.
 Florentii fratris Theoderici Comitis cædes. 451.
 Kkk kk 2 Florentii

- Florentii cædis quæ causa. 451.
 Florentius III. Comes Hollandiæ
 Antiochiæ defunctus. 474.
 — ejus elogium. *ibid.*
 Florentius IV. Comes dum ludit
 hasta percussus. 501.
 — ejus conjux. *ibid.*
 Florentii V. Comitis conjux. 518.
 — an hac ductâ primus Comes
 Zelandiæ. 518.
 Florentius V. Frisiam vastat. 519.
 — multos nobiles amittit. *ibid.*
 — & *seqq.*
 — de Frisiis triumphat. 528.
 — in Galliam proficiscitur. *ibid.*
 — in Angliam proficiscitur. 532.
 — ejus insignis justitia. 535.
 — confert se Ultrajectum. *ibid.*
 — capitur à Conjuratis. 536.
 — & *seq.*
 — deducitur Cronenburg. 536.
 — victus equo imponitur.
 — 537. & *seqq.*
 — & tandem occiditur. 538.
 — cæsus Muderbergæ. *ibid.*
 — cædis quæ causa. *ibid.* & *seqq.*
 — Conjuratorum pœna. 540.
 Floridus Hortus monasterium in We-
 rum. 14.
 Fœminæ olim erant in tutela perpe-
 tua. 360.
 — hodie inter nuptam & non
 nuptam distinguitur. *ibid.*
 Fœni caritas & inopia. 81.
 Folcardus Abbas. 193.
 Forestum Wasda. 430.
 Forma Capituli Præmonstratensis. 24.
 — & *seq.*
 B. Francisci mors. 387.
 Francisci Rouffeti libellus de partus
 Cæsarei sectione. 373.
 Franciscus Limburgius laudatus. 514.
 Francorum de Flandris victoria. 686.
 Fraternalitas inter conjuges. 2.
 Fratres de sacco. 504.
 — de pœnitentia Jesu Christi.
 — *ibid.*
 Fratres Majores, Dominicani, Jaco-
 bitæ. 172.
 Fratres Minores, seu Franciscani. *ibid.*
 Fredasilvani confœderati Fivelgoni-
 bus contra Ernerenses. 91.
 — à Fivelgonibus auxilium
 petunt contra Longawaldenses &
 Frodawaldenses. 99.
 Frederici monachi mentis alienatio.
 — 452.
 Fredericus Barbarossa Romæ corona-
 tur. 456.
 — confert se Ultrajectum. 459.
 — excommunicatus. 141.
 — absolutus Venetiis, & quo
 ritu. *ibid.*
 — ejus iter in terram Sanctam.
 — 473.
 — aquis suffocatus. 142. 171.
 — 474.
 — ejus filius Fredericus apud
 Accaron vita functus. 475.
 — ejus successor filius Hen-
 ricus. 171.
 Fredericus II. Henrici VI. filius Fre-
 derici Barbarossæ nepos puer ad
 Saracenos transmissus. *ibid.*
 — artium mechanicarum pe-
 ritus. *ibid.*
 — à Papis excommunicatus.
 — 136. & *seqq.* 500.
 — excommunicationis causæ.
 — 141.
 — ei Imperium abrogatur.
 — *ibid.*
 — Crux contra eum prædi-
 cata. 143.
 — à Parmensibus victus. 508.
 — violenta ejus mors. 155.
 — 568.
 — Frede-

Fredericus Dux Austriæ & Ludovicus frater Ducis Baviaræ Cæsares eliguntur. 78.

_____ prælio capitur Fredericus. 593. & seq.

Fredericus de Zeric Episcopus Traiectensis. 581.

_____ ejusdem obitus. 592.

Fretum Meccæ. 242.

Frigus inauditum. 81.

Frisiabones ubi. 382.

Frisiæ inundatio. 197.

_____ laus. 50.

Frisones Australes. 676.

_____ de Drechtere. 456. 458. 485.

_____ de Schagen. 459.

Frisones invitati à Ludovico Rege Franciæ ad iter in terram Sanctam. 172.

_____ à Flandris honorifice, cum pararent expeditionem in terram Sanctam suscepti. 173. & seq.

_____ eorum iter in Africam. 178.

_____ victoria ipsorum de Saracenis. 179.

_____ eorum iter in terram Sanctam. *ibid.*

_____ in patriam eorum reditus. *ibid.*

Frisonum gens fide stabilis & in armis strenua. 71.

_____ consuetudo non pernoctandi extra suos terminos. 450.

Frodasilvani. Vide Fredasilvani.

Frodawaldenses. 99.

Fructuario an necesse ut inventarium conficiat, & conficiendi necessitas an ipsi possit remitti. 361.

Fundus quis. 192.

Furti detectio. 612. & seq.

Furtum furca patibuli ab Episcopo punitum. 613.

G.

Gallia Lugdunensis. 513.

Gandensium victoria. 636.

Geyco Decanus in Fermessum. 95.

Geliconidæ Groningani seditiosi. 88.

Gelriæ quis primus Dux. 603.

_____ Dux, an quis unquam vivus in hostium venerit potestatem. 379.

_____ Comes à filio vinculis mancipatur. 603.

_____ cum Monasteriensibus pacem facit. 627.

_____ sororem ducit Regis Angliæ. 718.

Gelu gravissimum. 587. & seq.

Gerardus Episcopus Monasteriensis. 168.

Matthæus hic edidit Gerardus. Sed legendum Gerardus. Vide pag. 186. hujus Tom. 2. pag. 35. & 179. Tom. 5. nostræ Edit.

quibus locis Matthæus edidit Gerardus.

_____ ejusdem mors. 186.

Gerardus de Tetrode Canonicus Mariæ Traiectensis. 578.

_____ ejusdem donatio. *ibid.*

Gerardus van Velsen. 537.

_____ ejusdem supplicium. 540.

Gerbrandus de Ingaldum domi strangulatus. 155.

Gerlandus Abbas S. Pauli Traiectensis. 644.

_____ abjicitur. 704.

Germanæ Insulæ. 220.

Gertrudis virgo Sancta. 425.

_____ ejusdem mors. 426.

Gertrudis Comitissa. 440. & seq.

_____ Imperatori rebellis. 440.

Sed vide Cl. Matthæum in Notis *ibid.*

Gervasius Abbas Præmonstratensis. 10. & seq. 23.

Geza.

Kkk kk 3.

- Geza Urbs nobilis. 245.
 Gheroutsberge Flandriæ Villula. 684.
 Gigantum exempla. 606
 Giselbertus de Amstel & Herman-
 nus de Woerden Florentii V. per-
 cussores. 540.
 — in exilio moriuntur. *ibid.*
 Godebaldi Episcopi Trajectensis
 mors. 448.
 Godefridus Dux captus. 438.
 Hic Chron. Goudan. in
 Theoder. III. vocatur Hertoghe
 Godevaert van Ardennen.
 Godefridus Dux Gibbosus Robertum
 Frisium expellit Hollandia. 440.
 — occisus turpiter. 442.
 Godefridus Episcopus Trajectensis
 Ultrajecti obsessus. 457.
 Goedela cœnobii Altinatis Abbatissa.
 381.
 Gorgias Epirota in funere matris ute-
 ro vivus elapsus. 374.
 Goyland. 381. & *seqq.*
 Grando ingens. 586.
 Grangia quid. 134.
 Grangia Conventus de Merna. 196.
 Gratia donum Dei. 38.
 — offertur bonis malisque. 39.
 Gratia Dei necessaria, ut bonum ali-
 quid operemur. 61.
 Gratia Dei subtractio hominem ad
 malum impellit. *ibid.* & *seq.*
 — Deus prævenit nolentem ut
 bonum velit per gratiam, item vo-
 lentem, ut bonum possit per gra-
 tiam. 39.
 Gregorius IX. obsessus Romæ à Fre-
 derico II. 500.
 — ejus mors. 136. 500.
 Gregorius X. Papa. 182. 524.
 Grietmanni quid differant à Consulibus.
 199.
 Groningæ conflagratio. 87.
 — Rector Egbertus. 90. 137.
 Groningani tumultus. 137.
 Groningani cum vicinis Frisiis con-
 tentio bellumque. 153.
 Groninga ab Omlandis obsessa. 154.
 — ab iisdem capta. 155.
 — ab exulibus recepta. *ibid.*
 — pulsi exules ab Omlandis.
ibid. & *seq.*
 Grossi seu grooten. 287.
 — eorum quæ æstimatio. *ibid.*
 Gualibo portus turbarum. 237.
 Guardafu olim Aromata, promonto-
 rium Africæ. 218.
 Guido Flander Walachriam invadit.
 506. & *seq.*
 — cum fratre captus. 507.
 Guido Guidonis filius Zelandiam in-
 vadit. 562.
 — etiam Hollandiam. *ibid.*
 — vita concedit. 568.
 Guido Hannoniæ, Frater Joannis Han-
 nonii Comitis, Episcopus Traje-
 ctensis. 554.
 — capitur. 564.
 — ejusdem obitus. 581.
 Guelfi cæsi à Gibellinis. 639. & *seq.*
 — à Teutonicis cæsi. 703.
 Gulielmus Juliacensis à Wencelao
 Brabantia Duce captus. 380.
 Gut Germanicum pro feudo, ut &
 pretio feudi. 262.

 H.
 H Aspiratio, literæ capitali R. ab
 Emone & Mencone præfixa.
 99.
 Hadrianus Junius notatur. 384.
 — Junii Bataviam cum Ani-
 madversionibus suis promittit Pe-
 trus Scriverius. 387.
 Hairin Hispaniæ Urbs expugnata. 29.
 Hamburgi incendium. 194.
 Harnasch quid. 294.
 Hasenberch olim ædes, dein Carcer
 Ultrajecti. 698.
 Hasti.

- Hastiludia Harlemi. 701.
 Heda Scriptor luce dignissimus. 387.
 Hæretici vivicomburium. 590.
 Heindsi in Crepundiis error. 388.
 Hemert ubi. 440.
 Hemina mensura. 256.
 Henrici IV. Imperatoris obitus. 445.
 Henricus V. filius ejus ei succedit. *ibid.*
 ————— ejus obitus. 447.
 Henricus Lantgravius Thuringiæ
 electus Imperator 142.
 Henrici VI. Imperatoris sævitia. 479.
 Henricus VII. Imperator Romam pro-
 ficiscitur. 567.
 ————— ibidem coronatur. 568.
 ————— ejusdem somnium. 570.
 ————— *& seqq.*
 ————— ejusdem cum fratre Ber-
 nardo parricida colloquium. 573.
 ————— ejusdem erga parricidam
 clementia. 575.
 ————— ejus parricida Judæ com-
 paratur. 576. *& seqq.*
 ————— parricidæ supplicium. 599.
 ————— *& seqq.*
 ————— an Henricus VII. veneno
 sublatus. 568. *& seqq.*
 ————— laus ejusdem insignis. 571.
 ————— ejusdem filia Maria. 605.
 ————— Regi Francorum nupta.
 ————— *ibid. & seqq.*
 ————— veneno sublata. 626.
 Henrici VII. frater Walraven peri-
 mitur. 568.
 ————— ejusdem frater Trevirensis
 Archiepiscopus. 571.
 Henricus de Flandria cum Henrico
 VII. in Italiam profectus. 575.
 ————— ejusdem ductor exercitus.
 ————— *ibid.*
 Henricus Dux Saxonie Hierosolyma
 proficiscitur. 465.
 Henricus filius Frederici II. à patre
 interemptus. 503.
 ** Sed vide Matth. Paris. pag. 861.
 Henrici Episcopi Trajectensis cona-
 tus adversus Frisios. 158. *& seqq.*
 Henricus frater Regis Castellæ, Sena-
 tor urbis Romæ. 521.
 Henricus Comes de Luxenburch vir
 fortis & bellicosus. 178.
 Henricus Episcopus Leodiensis frater
 Comitis Gelriæ. 524.
 Henrici Domini de Brederode pro-
 sapia. 585.
 Herberti Episcopi Trajectensis aucto-
 ritas. 453.
 Herdricus Officialis & Procurator
 Episcopi Monasteriensis. 78.
 ————— Præpositus de Skeldwâlde.
 ————— 66.
 Hæreditas Prætoria an in usu apud
 nos. 269.
 Hæreditas & si non adita an in hæ-
 redes transmittatur. 268.
 ————— an transmittatur ipso jure
 & quæ in feudis consistit. 270.
 ————— an ipso jure etiam in fidei-
 commissarium transmittatur. 269.
 ————— an dominium tantum hæ-
 reditatis, an etiam possessio. 268.
 ————— an necesse ut fideicom-
 missarius eam petat ab instituto. 269.
 ————— an necesse ut petenti eam
 hæres restituat. *ibid.*
 ————— an transmittatur Trebel-
 lianica, etiam si solenni actu eam
 hæres non agnoscat. *ibid.*
 ————— cum disputatur de trans-
 missione, an non necesse ante om-
 nia ut hæreditas sit delata. 270.
 Hæres & legatarius potest unus idem-
 que esse. 268.
 Hermanus de Lerbeke. 576.
 Hermannii Comitis Neunarii Com-
 mentariolus seu Epistola de origi-
 ne & sedibus præcorum Francorum.
 ————— 397.
 Herftallus Castrum ad Mosam. 426.
 Heymenberch mons. 484.
 Hic-

Hierosolyma Urbs quando capta à Saladino. 17. 163.
 — quot annos ante à Christianis possessa. 17.
 — quot autem à Saracenis. *ibid.*
 Hilarius Arclatenſis Episcopus. 120.
 Hildebrandus Abbas Ecclesiæ S. Pauli Trajectensis. 467.
 Hildegardis Theoderici II. conjux. 434.
 — ejusdem donatio. *ibid.*
 Hispania magna, quæ nunc Sibilis dicitur. 31.
 Hispani Propheta. 690.
 Hispaniam invadunt Mauri. 709.
 Hollandia an feudum. 550. & *seqq.*
 — in spiritualibus pars Diocesis. 319.
 Hollandiæ Comitum inauguratio. 549. & *seq.*
 — olim Comes, subditis an & quando imperarit tributum. 628.
 — Borealis quæ olim latitudo. 630.
 Hollandi à Frisiis cæsi. 436.
 Hollandiam invadit Guido Flander. 362.
 Hollandia inundatur ægeribus ruptis. 591.
 Honorii Papæ III. mors. 388.
 Honorius IV. Papa. 528.
 Horæ quot in officiis Ecclesiasticis. 85.
 Hortus B. Virginis trans Lavicam. 7.
 Hostes hominis tres. 33.
 Horreum Franco-Gallia. 395.
 Hugo Cardinalis qui totam Bithyniam perluſtravit. 504. & *seq.*
 Hugo Despensier Regi Angliæ à Conſiliis. 645.
 — ejusdem historia. *ibid.* & *seqq.*
 — sit reus læsæ Majestatis. 649. & *seqq.*

Hugonis supplicium. 652.
 Hugo de Voorn. 492.
 Humana fragilitas. 61.
 Humores quatuor. 301.
 Hunegonensium cum Fivelgonibus bellum. 93.
 Husdinge Vicus apud Omland. Matth. in Dedic. Tom. 3. suæ Edit.
 Hyems debet esse frigida & humida. 301.
 Iacobus
 — eorum nequitia. 658.
 Jacobus Zaccaria Episcopus Comendator Domus S. Joannis. 582.
 — ejusdem opera. *ibid.*
 Trajectensis Episcopus competitor. 602. 703.
 — ejusdem mors. 652.
 — ejusdem testamentum. 652.
 Jacobus de Otshorne Electus Trajectensis. 602. 703.
 — ejusdem obitus. *ibid.* & *seq.*
 Jacobus de Cathoroc. 602.
 Jacobus de Colonia Abbas S. Pauli. 602.
 Jarius, Januensis. 176.
 Javid portus. 233.
 Jovius splendens draco. 149. & *seq.*
 Ignis purgatorius. 109.
 Imbrigare quid. 530.
 Imperatores renuntiandi olim festo impositi. 377.
 Incastellare quid. 267.
 Incendium Brugis in Flandria. 474.
 Inclusi, Reclusi quid. 105.
 Inclusus bonæ famæ. 92.
 Indignationem incurrare Petri & Pauli Apostolorum. 301.
 Indulgentiæ Papales; indulgentiæ Roberti Siciliæ Regis. 11. 105. Infan.

Infans, an matre mortua vivus possit
nasci & absque ulla sectione. 371.

& *seqq.*

Infantes Episcopi. 275.

Inferni supplicia. 109.

Inferni ignis an corporeus. *ibid.*

Ingeburgis Philippi Francorum Regis
uxor. 17. & *seq.*

Inglavie albus. 366. & *seq.*

Innocentii Papæ tertii laus. 17.

———— ejusdem obitus. 20.

Innocentius IV. Papa, ante Sinebol-
dus Presbyter Cardinalis. 137.

———— tributum ab eo clero
impositum, sed sine magno effectu.
138.

———— ejusdem mors. 156.

Innocentius V. Papa succedit Gre-
gorio X. 525.

In Indice Matthæi Innocentius IV.
sed male. Vide Krantzii Metrop.
Lib. 9. Cap. 192. & *seq.*

Inopia argenti in Frisia. 186.

Institutiones Præmonstratenses. 24.
& *seq.*

Interdictum generale. 183.

Inuber quis dicatur. 403. & *seqq.*

Inuberes ostreæ. 404.

Inundatio maris maxima in Hollan-
dia, Flandria, Frisia. 508.

———— in Diœcesi. 472.

———— in Frisia. 196.

———— ingens in Hollandia. 586.

Inventarii confectio an possit remitti.
282.

———— an possit executori. 350.

———— an possit hæredi. *ibid.*

———— an possit tutori. *ibid.*

Investire quid. 279.

Joachim magnus Abbas natione Ca-
laber. 476. 517.

———— ejusdem libelli. 476.

Joanna Brabantæ Dux Wilhelmi IV.
Comitis uxor, eoque mortuo Wen-
Tm. II.

cessai Ducis Luxemburgensis. 689.

Joannes Dux Brabantæ hæstæ iust
occiditur. 533.

Joannes de Bronchorst Electus Tra-
jectensis. 602.

———— lis ei in Romana Curia cum
Joanne de Dieft. 604.

Joannes à Castro. 212. 244.

Joannes I. Comes uxorem habet fi-
liam Eduardi Regis Angliæ. 532.

———— ex Anglia cum Conjuge in
Hollandiam transmittit. 541. &
seqq.

———— dimisso Brederodio adsciscit
in Consilium Wolfardum van Bor-
selen. 542.

———— Frisios vincit apud Vronle.
547.

———— diem ultimum claudit. 549.

Joannes II. Hannonius Comes Hol-
landiæ sororis Regis Wilhelmi fi-
lius. 146. & *seq.*

———— ejusdem profapia. 146.

———— in Hollandiam se confert.
541.

———— Joanni Comiti Cognato suo
præficitur. 548.

———— fit & Comes Hollandiæ. 549.

———— duo ejus ejusdem nominis fi-
lii, Joannes sine venia Comes de
Oestervant, & alter minor natu Do-
minus de Beaumont. 558.

———— ejusdem mors. 567.

Joannes Hannonius frater Wilhel-
mi. III. Comitis Princeps nobilissi-
mus. 653. Vid. p. 293. T. 3. nostræ Ed.

———— præclara admodum ejus
virtus. 648. & *seqq.*

———— ad fratrem venit in Zelan-
diam. 653.

———— in Angliam proficiscitur.
663.

———— iter ejus in Hispaniam ad-
versus Saracenos. 712.

LIIII

Joan-

Joannes Hannonius, re infecta revertitur. 712.
 Joannes de Dieff, qua ratione ad Episcopatum Trajectensem evectus. 601. & seq.
 — missus in possessionem. 603. & seq.
 — ejusdem liberalitas. 604.
 — prima missa ejus Ultrajecti. 604.
 — Wilhelmo Comiti obligat Castrum Vredelant. 669.
 — ejusdem cum Jacobo Zudenfi pactio. 702. & seq.
 Joannes Comes Namurci. 614.
 Joannes de Nassau Episcopus Trajectensis. 534.
 — praelio victus à Giselberto de Amstel & Hermanno van Woerden. *ibid.*
 Joannes XXI. Papa creatur. 525.
 — ruina oppressus. 526.
 Joannes XXII. Papa à Minoribus appetitus veneno. 583. & seq.
 — ejusdem impietas. 598. & seq.
 — ejus detrimenta. 697.
 — comparatur Herodi. 624.
 — ethnicis comparatur. *ibid.*
 — hæreticus. 709.
 Joannes Dominus de Renesse, à Florentio Comite captus. 593.
 — Zelandia ejicitur. 547.
 — in Flandriam se confert. 552. & seq.
 — totam subjicit Northollandiam. 564.
 — aquis submergitur. 566.
 Joannes Rex Angliæ cognomento Sonderlant. 485.
 Joannes Rex Bohemiæ Princeps liberalis. 619.
 — insidiis appetitus. *ibid.*
 — ex peregrinatione Sancta redux. 700.
 — in Italiam se confert. 711.

— ejusdem ibi res gestæ. *ibid.* & seq.
 Jobus Ludolfus rerum Æthiopicarum indagator felicissimus. 223.
 Jocoſe lepide. 366.
 Jomus mensura Arabum. 244.
 Jordani Clementis Papæ sororis filius, & tragicus ejusdem exitus. 607.
 S. Irmgardis filia Comitis Zutphaniensis. 400. & seq.
 Iselmunda Castrum munitissimum. 443.
 Itinerarium Pontani. 388.
 Judæi an in Æthiopia. 526.
 Judæi cujusdam ad fidem conversio. 513.
 Judæus à fabro ad duellum provocatus. 642.
 Judda celebre emporium & Oppidum Arabiæ principale. 245.
 Judices Cruce signatorum. 65.
 Judicia Dei abyſſus multa. 62.
 Judicis officium. 122.
 Juramentum à Canonicis in electionibus Episcoporum prælitum Ultrajecti. 749.
 Juramentum Episcopi. 799. & seq.
 Jurati de Upsallabome. 76.
 Jus Castell. 302.
 Jus civile Fivelgonum. 198.
 Iusti qua ex causa tollantur à medio. 177.

K.

K Arena quid. 510.
 Karolus Rex Siciliæ oppugnat Tunetum frustra. 523.
 — cum Saracenis pacificatur. *ibid.*
 Karolus Rex Franciæ Flandris insidiatur. 604. & seq.
 — filiam ducit Henrici VII. Cæsaris. 605. & seq. Ken-

Kennemariorum contumacia in pendendo tributo. 628.
Keyserfweert captum à Wilhelmo Rege. 505.
Knäpen, Knechten quinam. 450.

L.

L Aicis an de rebus ecclesiasticis potestas disponendi. 97.
Lambertus Guidonis filius Italiae Rex. 432.
Langewaldenses. 99.
Lapides à Comite Hollandiae imperati. 202.
Lateranensis Basilica Constantinopolitana. 20.
Lauci quinam. 375.
Leccae fluminis inundatio. 630.
Legata Cruci relicta. 143.
Legatum annuum an cedat initio cuiusque anni, & quando rursus deberi desinat. 285.
Leges Opstalbonicae. 59.
Legitima liberis necesse est ut sit salva. 271.
—— in eam quid imputetur. *ibid.*
Legitima quando semis. 350.
Leodiensis motus Episcopatu Henricus Gelrus. 524. & *seq.*
Leodiensis Conventus. 85.
Leodiensium civile bellum. 687.
Leopoldus seu Lutpoldus Austriae Dux. 19.
Leprosi comburantur, & quare. 584.
Lequa quid. 222.
Leythen. 491. & *seqq.*
Libertas res inestimabilis. 50.
Liberum hominis arbitrium. 61.
Lichtenberch domus & familia Trajectensis. 697. & *seq.*
Limburgus, Franciscus, laudatus. 514.

Lisa flumen prope Oppidum Curtrike in Flandria. 578.
Livoni quando Christiani. 623.
Livoniae Rex. 623.
Livonum, Prussorum idololatria. 18.
Livrees, Leverye. 536. & *seq.*
Lollardi, Cellitae. 345.
Lotharii Imperatoris Filii. 430.
Lovansii Dux. 477.
Ludolphus Episcopus Monasteriensis. 87.
Ludovici VIII. Regis Galliarum mors. 86. & *seq.*
Ludovici IX. Francorum Regis expeditionis in terram Sanctam. 172.
—— in Africam transmittit, & Tinetum obsidet. 174. 521. & *seq.*
—— moritur. *ibid.*
—— ultima ejus verba. *ibid.*
—— inter Divos relatus. 167.
—— ejusdem filius Philippus Francorum Rex. 522.
—— ejusdem nepos Philippus Francorum Rex. *ibid.* & *seq.*
—— frater ejusdem Karolus Siciliae Rex. 523.
Ludovici X. Francorum Regis mors. 580.
Ludovici Pii obitus. 429.
—— Regni ejus inter filios divisio. *ibid.*
Ludovici II. Imperatoris obitus. 436.
Ludovicus III. Imper. Arnulfi filius. 432.
Ludovici IV. Imperatoris victoria de Frederico Austriaco. 594.
—— Wilhelmi III. Comitis filiam ducit. 620.
—— excommunicatur, & ad Papam citatur. 621. & *seqq.* 653.
—— Brandenburgensem Comitatum dat filio Ludovico Romano. 622. & *seq.*
Ludo-

Ludovicus IV. Concitari cum Papa
 cates Reges gentilium. 623.
 — Romanis evocatur. 654.
 — in Italiam proficiscitur. 655.
 — ejus ad Willelmum Comi-
 tem Hollandiæ licere. 656. & seqq.
 — infidiam tornei Jacobini. 658.
 — Imperio privatur. 667.
 — Romam ingreditur. 668.
 — coronatur. ibid.
 — veneno appetitur. ibid.
 — quotidiana ejus maledictio.
 — ejusdem obitus. 671. & seqq.
 — ejusdem obitus. 671. & seqq.
 — Ludovicus Romanus Ludovici IV.
 Imperatoris filius. 622. & seqq.
 — Ludovici Comitis de Los cum Wilhel-
 mo I. bellum. 486. 489. & seqq.
 — ejusdem victoria. 491. & seqq.
 — Radquiten Comes de Nivernis filius Ro-
 berti Comitis Flandriæ. 586.
 — hujus filius filiam Regis
 Franciæ Philippi ducit uxorem.
 587.
 — Lullus in sede Moguntina S. Boni-
 facii succedit. 428.
 — Luitgarde et soror Theophaniæ. 431.
 — Longardis filia Wichmanni Zutpha-
 niæ Comitis. 382. & seqq.
 — Mabilard de Wessenaar Abbatis-
 sa Rynsburgi. 582.
 — Madian quid. 67.
 — Magdeburgensis Archiepiscopus liga-
 tius sacco submergitur. 641.
 — Magiæ experimentum. 580. & seqq.
 — Mahumeria. 430.
 — Majotas domus quinam. 428.

Majores de septem villis marionum
 terminis. 504.
 — Malagacè directio oppositum Caput
 91.
 — Maltha Insula quantum distet à Syra-
 cusis sive Saragossa. 341.
 — Manfredas parricida. 505.
 — Regnum Siciliae invadit
 casus à Carolo Duce An-
 degavenfi fratre Divi Ludovici
 ibid. 519. 521.
 — Mangenz quid. 458.
 — Mango Chan Tartarorum Rex. 161.
 — ejusdem obitus. 161.
 — Manus quid. 161.
 — Marate Insula. 161.
 — Mare Meccæ. 244.
 — Mare rubrum car rubrum seu Ery-
 thræum dicatur. 243.
 — Margareta Archipitassa. 161.
 — Margareta Flandriæ Comitis uxoris.
 503. & seqq.
 — Margareta Comitis ducit ad Abbatem
 Egmondensem. 694.
 — Mariæ Virginis conceptio an immacu-
 lata nec ne. 209.
 — Maritalis potestas. 360.
 — an factum porrigatur ad
 testamenti factionem. 385.
 — Marrocorum Rex invadit Hispaniam.
 597.
 — praelio occumbit. 598.
 — Marsatii ubi. 382.
 — Martialis an cocus. 393. & seqq.
 — Martinus V. Papa. 528.
 — Martyrem non facit poena sed causa.
 664.
 — Matre mortua an sponte suo varius
 infans possit nasci, & absque ulla
 sectione. 371. & seqq.
 — Matrimonium dissolvitur si conjux
 consensu conjugis mox alterum in-
 gressus. 371. & seqq.
 — Matijaci

Matiaci ubi. 390.
 Matutina hora quænam. 85.
 Mazua Insula exigua. 220. 222. 242.
 — subjecta Abyssinis. 223.
 Mediana quid. 256.
 Medicinæ ars an cuique conveniat. 64.
 Mediolanum Imperio fidelissima. 655.
 Mehun Insula. 245.
 Meinfridus filius Frederici II. naturalis victus cæsusque. 167.
 Menaldingi, Menaldamenses. 205.
 Meno Abbas electus. 133. Quando mortuus. Matth. in Dedic. Tom. 3. suæ Edit. 1.
 Mens à mene, id est, luna. 102.
 Merces fabrorum. 114.
 Meretricis venenum. 114.
 Meroe Urbs maxima. 225.
 Mersæi Catalogus Archiepiscoporum Colonienſum. 400. & seq.
 Messana Civitas Sicilia. 158.
 Metim obsidet Rex Bohemæ, & quare. 627.
 Metterius, metseptimus. 512.
 Meyerus insignis Flandrorum Scriptor. 569.
 Ministerium idem quod territorium. 681.
 Miracula in Florido Horto. 181.
 Misericordia erga pauperes. 42.
 Misericordia Dei. 44.
 Missa à jejuniis fit. 331.
 Missæ Regum & Principum, missæ Henrici Imperatoris. 333.
 — quam variæ, & earum discrimen. 325.
 — ingens earum numerus etiam pro eodem. 333.
 Monachi ad succurrendum. 344.
 Monachorum fraudes. 192.
 Monasterium Mariæ Magdalænæ seu Mariæ Egyptiæ. 344.
 Montes Dei. 62.
 Montfortum ubi & quæ ejusdem origo. 313.

Montfortum, an alio deſignatio. 313.
 Morbi unde. modum. 258.
 — in Frisia. 258.
 Mortifera eruditionis. 385.
 Mortalitas ovium in Frisia & Westphalia. 486.
 Mortificatio five amotificatio quid. 283.
 Mortuus vineamonic. 615.
 Muda combusta. 491.
 Muderbergæ Florentius Comes cæsus. 538.
 Mulier apud Romanos in tutela perpetua. 302.
 — etiam olim apud nos, & apud veteres Germanos. 302.
 Mulieris prægnantis poena differenda. 650.
 Mulierum iuxta in terram Sanctam. 162.
 Multiloqui peccatum. 124.
 Murilegus sub Petri nomine baptizatus. 467.
 Musinaria, magister, missitare. 394.
 Musula olim Ninive. 436.

N.

N Avale prælium. 180.
 Imperatoris cum Rege Sicilia. 688.
 Navarra Regis mors. 523. & seq.
 Navis media pars templi. 236.
 Nechesia Oppidum. 238.
 Nicolaus de Kaets miles. 526.
 Nicolaus I. Papa eligitur. 506.
 — ejusdem mors. 528.
 Nicolaus IV. Papa eligitor. 506.
 Nicolai V. Antiqua devotio. 680.
 — ejusdem electio. 681.
 — ejusdem mors. 705.
 Nili ortus & incrementa. 224.
 Nilus an navigabilis usque ad terras Abyssinorum. 240.
 LIII 3 Nobis.

Nobilitatis Hollandiæ Zelandiæque æmulatio. 545.

Nomen Germanis, Frisii, & Longobardis olim tantum unicum. Matth. in Dedic. Tom. 3. suæ Edit.

Norbertus Auctor ordinis Præmonstratensis ubi natus. 8.

Nordenfes arma capiunt. 262.

Northollandia inundatur. 587.

Notarius an sit instar duorum testium. 284. & seq.

Nundinæ Bergenfes. 724.

Nuptiæ vestigiales. 705.

Oblata, Obliga. 501.
Officium idem quod Ambacht. 444. 631.

Offverus scholasticus Colonienfis, verbi Crucis legatus. 16. 64.

Omlandi in spiritualibus Episcopo Monasterienfi subjecti. 3.

— contra Decanos conspirant. 183.

— eorum diffidia, & hinc bellum civile. 203.

Ophir. 241.

Orationis & jejunii effectus. 40.

Oratorii constructio. 3.

— ejusdem dedicatio. 4.

Ordinis Fratrum & Minorum & Majorum fundatio. 476.

Ordinis Præmonstratensis Auctor. 5.

— idem Ordo, an Beneficiorum capax. 191.

Ordo Diaconatus. 4.

Ordolfus Scriptor historiæ Trevirorum. 571.

Ortus pro hortus. 14.

Otfriedus Auctor. 401.

Othelhildis Comitissa Theoderici III. uxor moritur. 430.

Othelhildis Theoderici V. uxor. 443.

Otto senior Imperator. 433.

Ottonis II. mors. 435.

Otto IV. Dux Saxoniae. 480.

— ejusdem parentes. *ibid.*

— Imperator Romæ à Papa Innocentio III. coronatus. 142. 479.

— ejus bellum cum Philippo. 479.

— in Papam ingratus. 142.

— avunculus ejus Rex Angliæ. 171. 480. & seq.

— ejusdem mors. 171.

Otto Comes Gelriæ & Theodericus Hollandiæ reconciliantur. 479.

— ejus filia despondetur Wilhelmo I. Comiti Hollandiæ. 405.

Otto de Lippia Episcopus Trajectensis cæsus. 88. 501.

Otto Monasterienfis Episcopus. 3.

Otto II. Episcopus Monasterienfis. 145.

— ejusdem mors. 145.

Oudenaarde obsidetur. 63.

— per Comitem de Namur obsidio solvitur. 64.

Oudgeras Abbas Floridi Horti. 101.

Paganini Gaudentii liber de Philosophiæ apud Romanos initio & progressu. 205.

Pansier quid, & an idem quod Hannasch. 204.

Papa Gregorius I. X. pius Romæ à Frederico II. 500.

Papæ factus, protervia. 638. & seq.

Papæ lexicon Jo. Lydi. 402.

Parafanga mensura. 244.

Parata vel synodus quid. 185.

Parentela. 183.

Parmo

Parma Civitas Longobardiæ. 148.
 Passagium transmarinum. 144.
 Passio quid. 36.
 Paternitas. 67.
 Patientia omnium injuriarum remedium. 62.
 Patricii vox homonyma. 164.
 Paulus Abbas in Werum secundus. 131.
 — ejusdem mors. 138.
 — ejusdem vita laudesque. 139.
 Paupertatis commendatio. 43.
 Peccati occasio. 36.
 Pentadactylon promontorium. 235.
 Peregrini qui jam pelgrims. 19.
 Peregrinis quæ necessaria. 144.
 Pestilentia animalium. 152.
 — sacerdotum. 194.
 Pests ingens. 579.
 Petronilla Florentii Crassi Comitis Hollandiæ uxor. 446.
 — Lotharii Imperatoris soror. 447.
 — inquieti ingenii. 446.
 — ejusdem dominatio. *ibid.*
 — ejusdem obitus. 454.
 Petrus de Vineæ & Thadeus de Soefsa Judices Palatii Frederici II. Imperatoris. 141.
 Petrus Comes Altissiodorensis creatus Imperator Constantinopolitanus. 499.
 Petrus Comestor Auctor Historiæ Scholasticæ. 463.
 Petrus Martyr Veronensis ordinis Prædicatorum. 504.
 Petrus Textor. 536.
 Petrus de Causton sodomia vitio infamis. 388.
 Phare oppidum Galliciæ. 27.
 Philippa Wilhelmi III. Comitis filia, uxor Eduardi III. Anglorum Regis. 647.
 Philippi Imperatoris cum Ottone IV. contentio. 479.
 Philippi Augusti Francorum Regis divortium cum uxore. 17.

Philippus Imperator excommunicatus. 408.
 — dolose interfectus. 479.
 Philippus Pulcher Rex Franciæ inter venandum equo cadens extinguitur. 578.
 Sed vide Mezeræi Histor. Gall. Tom. 2. p. 336. & 349. Edit. Paris. in fol.
 Philippus Velelius Francorum Rex Comitissæ Hollandiæ frater Germanus. 673.
 — conatur Papam cum Imperatore in concordiam redigere. 707.
 Philippus Bastardus de Burgundia. 722. 724.
 Philippus de Wassenar Wilhelmi I. Comitis summus fautor. 490.
 Philosophis à Domitiano an Roma interdictum. 365. & 364.
 Philoteras. 239.
 Picta monetæ species. 561. 712.
 Pieter nummi species. 297.
 Pingues quinam. 375.
 Pipini olim tres. 445.
 Pipinus I. de Landis filius Carolomanni filii Lotharii Regis. *ibid.*
 Pipinus II. qui & Herstallus. 426.
 Pipinus III. primus ejus generis Francorum Rex. *ibid.*
 Pirantia quid. 334.
 Pitracium quid. 390.
 Placcaart species avis. 294.
 Planetarum ordo. 47.
 Plebani de Fivelgonia. 72.
 Plebanus, Parochus, unde. 304.
 Pluvia signa. 95.
 Poma nulum dormienti amputantis. 89.
 Pœnitentes. 344.
 Pœnitentiarius Domini Papæ. 89.
 Pont & pont groot differunt. 287.
 Popterus Ulvinga martyr. 28.
 Pertus S. Matthei, in Arragonia. 27.
 Possi.

Possidium promontorium. 219.
 Postducatus & præducatus. 27.
 Potestas Comeranus. 33.
 Potestas Mediolanensium à Papa ex-
 communicatur. 638.
 Potestas Parmæ Civitatis. 148.
 Præbenda data etiam mortuis. 333.
 Precaria Wilhelmo Comiti data. 705.
 Prædicacorum claustrum Harlemi.
 533.
 Præmonstratensium cappa candida. 7.
 Præmonstratensis ordinis auctor. 8.
 ——— Capituli forma. 24.
 Prætores Ultrajectini. 470.
 ——— eorum Catalogus. *ibid.*
 Presbyter sine certo titulo. 50.
 Priester, Canoyt. 304.
 Prima hora quænam. 85.
 Prionoton promontorium. 235.
 Procinctus quid. 402.
 Prophetæ Hispani. 690.
 Propontis. 473.
 Prussi cassi à Bohemis. 694. & *seq.*
 Præstorum, Livonum idololatria. 17.
 Ptolemæus scribendum, non Ptole-
 mæus. 241.
 Ptolemais ferarum. 222.
 Puber quis dicatur. 403. & *seqq.*
 Puerperia filiarum Wilhelmi Comitis.
 704.
 Pugil idem qui nobilis, qui armiger.
 198.

Q.

Quamvis licet. 367.
 Quarta species mensuræ. 256.
 Quæstus Synodalis. 57.
 Quilfit portus. 233.

R.

Radbodus à Pipino victus. 427.
 ——— idem an baptizatus. *ibid.*

Rasalnaxel promontorium. 298.
 Rationum reddendarum necessitas an
 tutori remitti possit. 350.
 ——— an hæredi, an executori.
ibid.
 Raymundus compilator voluminis
 Decretalium. 500.
 Reclusi, Inclusi. 290.
 Reclusorium, Claforum. *ibid.*
 Redemptio Crucis. 65.
 Redemptoris operis merces. 132.
 Refectorium. 44.
 Reginæ Angliæ impudicitia. 710.
 Reidensium cum Emsigonibus bel-
 lum. 99.
 Reinaldus Falcoburgi Toparcha hostis
 Joannis Ducis Brabantie. 692.
 & *seqq.*
 Reynaldus Comes Gelrie à filio captus.
 603.
 ——— ejus obitus. 644.
 Reyndo Abbas. 3.
 Reynoldus falsarius. 143.
 Richardus Rex Angliæ captus. 478.
 ——— ejusdem obitus. 485.
 Richardus Comes Cornubiæ & frater
 Eduardi Regis Angliæ Electus Im-
 perator. 157. 517. 533.
 Riffa. 240.
 Robertus Comes Flandriæ captus à
 fratre Regis Franciæ. 555.
 ——— facta pace dimissus. 562.
 ——— senex XC. annorum appetitus
 veneno. 586.
 Robertus Frisus cujus, & ejusdem co-
 gnatio. 440.
 ——— ejusdem res gestæ. 441. & *seq.*
 ——— Flandriam invadit. 440. & *seq.*
 ——— ejus soror Mathildis. 448.
 Robertus Rex Siciliæ Regum proge-
 nies. 689.
 ——— navali prælio victus. 692.
 ——— auxilium ejus impetratur. 692.
 Roboam, naucheri. 229.
 Robo-

Robonum Insula. 219.
 Rothuuardi Abbatis S. Bonifacii in
 Doccum mors. 140.
 Rudolphus Comes de Habspurch Im-
 perator. 189.
 — ejusdem cum Rege Bohemiæ
 bellum. 190.
 Rymaghen Villa in Alemannia. 611.
 Rynsburg Urbis munitissima. 451.
 Rynsburgensis ecclesiæ dedicatio.
 452.

S.

Sabæ Regina itura ad Salomonem
 ubi navem conscenderit. 227.
 Sacramenta quot. 328.
 Sacris non admoti, nec ad ea admis-
 si, qui non puras habebant vestes.
 376.
 Sacerdos olim nemo nisi annos na-
 tus xxxv. 275.
 Sacerdotes fornicarii, tabernarii. 96.
 Sacerdotum libido. 185.
 Saladinus & Saphatinus fratres. 163.
 Saladinus capit Hierosolyma. *ibid.*
 Scil. anno 1290. uti tradit Menco
 Præsul d. pag. 163. Sed juxta Wil-
 helmum Monachum anno 1187.
 Vide pag. 472. hujus Tomi Se-
 cundi. Cum Wilhelmo facit Auctor
 Chronici Eq. Ordinis Teutonici.
 pag. 654. nostri Tomi Quinti.
 Salagua. 232.
 Saphatinus parricida. 163.
 Saraceni à Frisiis victi. 179.
 — ex Africa in Hispaniam trans-
 mittunt. 521.
 Saracenismus. 523.
 Sarbo Insula. 221.
 Sardinia Insula magna & potens. 178.
 Satisfactio de legatis an possit remitti.
 282.
 Satyrorum mons. 230.
 Tom. II.

Scabini Leydenfes prælati olim Con-
 sulibus, & quare. 284.
 Scandala ut veniant an neceffe. 123.
 & seq.
 Scelth flavius. 579.
 Schellingen & Schellingen grooten an
 differant. 287.
 Schendstoel, schendriucht quid. 185.
 Scholæ olim in Ecclesiis. 307.
 Scholaris idem & Canonicus. 309.
 Schonhovii Dissertatio de origine
 Francorum. 391. 397.
 Scoti Anglos invadunt. 662. & seq.
 Scotorum Regis nuptiæ cum amita
 Regis Angliæ. 672.
 Scrutini quot modi. 748.
 Scuto olim impositi renuntiandi Au-
 gusti. 567. & seq.
 Semper continue. 367.
 Senatoris Romani quod officium,
 quæ potestas. 165.
 Sententia à Papa rescissa, cautione
 ab appellante præstita. 73.
 Septem viri in Germania quando pri-
 mum instituti. 189.
 Sepulchri Dominici visitatio interdi-
 cta. 181.
 Sepultura olim lucrosa. 701.
 Sibilis olim Hispalis. 31.
 Sibrandus Abbas Orti S. Mariæ. 131.
 — moritur. *ibid.*
 Siccitas nimia. 187.
 Sicco Decanus de Fermesum. 154.
 Signa rerum causæque. 48.
 Signa serenitatis, ventorum, imbrium
 &c. 94. & seq.
 Sikilon Insula. 34.
 Silvani. 188.
 Simonia quæ, & quando committatur.
 52.
 — ejusdem quæ poena. 53. & seqq.
 Sinus Arabicus olim mare Erythræum.
 218.
 M m m m Socrators

- Socatora Insula. 215.
 Sodomitæ comburantur. 585.
 Soldanus Babiloniæ occisus. 163.
 Solidi quæ æstimatio. 287.
 Soliloquia Emonis. 110.
 Sophia Comitissa Hollandiæ. 465.
 ————— ejusdem pietas. 466.
 ————— Hierosolyma proficiscitur. *ibid.*
 ————— ejusdem obitus. 469.
 Sophia Domini Mechliniæ Florentii
 filia de Berthout, Reinoldo II. Gel-
 riæ Duci nupta. 696.
 ————— ejus filia. *ibid.*
 Sorores pœnitentes conversæ. 444.
 ————— *& seq.*
 Spectra Sciedami. 663.
 Spei effectus. 62.
 Spiritus quid. 102.
 Spoliatus ante omnia restituendus. 185.
 Spuma Batava quid. 391.
 Stanislaus Cracoviensis Episcopus ca-
 nonizatus. 504.
 Starta Insula. 234.
 Statingi, Stedingi, Stethingi. 95. 97.
 ————— ubi eorum sedes. 97.
 ————— prædicatores ad eos missi. *ibid.*
 Statio quid. 12.
 Stationes quid. 11. 632.
 Statuta contra ecclesiasticam liber-
 tatem ipso jure nulla. 186.
 Stauriæ duo Sculteti instituti. 633.
 ————— *& seq.*
 ————— hi pelluntur à Frigiis, dirutis
 eorum ædibus funditus. 634. *& seq.*
 Stedingis infertur bellum & quare. 501. *& seqq.*
 Sturii ubi. 382.
 Suatenburch, Zwaardenburchdam,
 Swammerdam. 490.
 Suaque Urbs opulentissima. 223.
 ————— celeberrimus ejus portus olim.
 Aspi. 231.
 Suaviæ Rex parricida. 581.
 Substitutiones an hodie adhuc in usu. 269.
 Successor omnis an hæres. 267. *& seq.*
 Supplicationum dies Ultrajecti. 467.
 Supplantare. 56.
 Sur Civitas, aut Tyrus aut Sidon. 473.
 ————— *& seq.*
 Suspendio ab officio & beneficio. 86.
 Synodalia quæstus quid. 57.
 Synodaticum. *ibid.*
 Synodaticum jus. 185.
 Syracusana Civitas Saragossa post di-
 cta. 34.
- T.
- Tacitus locis aliquot correctus in
 vita Agricola. 398. *& seqq.*
 Tagazy flumen. 244.
 Tartari gens effera. 159.
 ————— subigunt Saracenos. 160.
 ————— unde ita dicti. *ibid.*
 ————— ab Egyptiis victi. *ibid.*
 Tartarorum Imperii initium. 481.
 Tauris ararunt Veteres. 63.
 Temelium seu Tempia an Ligunæ
 Urbs. 399.
 Tempestas vehemens in agro Gro-
 ningano. 149. 166. *& seq.*
 ————— grandinis. 586.
 Tentatio quam utilis. 35. 56.
 ————— ubi tentatio, ibi pugna. 37.
 Terra an moveatur. 368. *& seq.*
 Terræ motus unde. 63.
 Tessera militaris. 16.
 ————— dextro olim brachio alligata
 à Spartanis. *ibid.*
 Testamentum an necessario requirit
 Notarium. 251.
 ————— an modus quo transic
 in hæredem dominium. 269.
 Testa-

ET VERBORUM MEMORABILIMUM. 827

Testamentum, an Notario non adhibito recte id tamen fiat coram quatuor testibus.	284.	Theodericus Serevel à Jacobo Zudenfi Episcopo consecratus.	583.
_____ à pluribus in iisdem tabulis potest fieri.	320.	Theodericus III. Episcopus Monasterienfis.	57.
_____ an alter invito altero id possit mutare.	<i>ibid.</i>	Theodericus Episcopus Traiectensis bellum gerit cum Theoderico VII. Comite Hollandæ.	485. & seq.
Testamenta maximam partem jam nuncupativa.	316.	_____ amicus Ludovici Comitis de Los.	489. & seq.
_____ inter hæc & scripta quodnam discrimen.	<i>ibid.</i>	Theodericus Vironensis Episcopus Ecclesiam Egmondensem reconciliat.	510.
Testes an necesse ut specialiter in testamento rogentur.	278.	Theophana, Othonis II. Imperatoris uxor.	433.
Teta.	210. & seq.	Thomæ Badenses ubi.	391.
Teylingæ Curia.	628.	Thizo miles de Groninge occisus à Rodulfo de Pedese.	149.
Thadeus de Soessa & Petrus de Vineis Iudices Palatii Frederici II. Imperatoris.	141.	Thomas de Aquino canonizatur.	618.
Theoderici Comitis de Cleve obitus.	465.	Thomas Becquet Archiepiscopus Cantuariensis.	464
Theodericus de Brederode moritur Remis.	583.	_____ ejusdem martyrium.	<i>ibid.</i>
_____ dictus Droffaat.	505.	_____ ejusdem miracula.	<i>ibid.</i>
Theodericus I. Comes Hollandiæ.	430.	Tolona Civitas.	32.
_____ eidem donationes factæ.	<i>ibid.</i>	Tolosa Regi Franciæ rebellis.	625.
Theodericus II. Comes.	433.	Toro Oppidum, olim Elana. Adde Ailan.	241.
_____ ejusdem donatio.	<i>ibid.</i>	Totila Gothorum Rex persecutor Ecclesiæ.	49.
Theodericus III. Hierosolymita cognominatus.	436.	Traiectenses Imperatori rebelles.	455.
Theodericus IV. occisus apud Durdrecht.	439.	_____ eorum fastus.	<i>ibid.</i>
Theoderici V. Comitis cum fratre Florentio diffidium.	449. & seq.	_____ Wilhelmo Comiti humiles.	610.
Theoderici VII. cum Episcopo Traiectensi & Duce Brabantiæ bellum.	485.	Adde Ultrajectum.	
_____ à Duce Brabantiæ captus.	486.	Transactio quid, & quomodo fiat.	56.
_____ ab eodem dimissus.	<i>ibid.</i>	_____ de re spirituali an liceat transigere.	57.
_____ ejusdem obitus.	<i>ibid.</i>	Transilulanæ pars Reinoldo Gelriæ Comiti à Joanne de Diest Episcopo Traiectensi oppignorata.	670.
Theodericus Serevel Abbas Egmondensis.	583.	Trapana Siciliæ Civitas.	158.
		Treugæ inter Soldanum & Aconenses.	181.
		Treverenfis Elector etiam à Moguntinis Archiepiscopus postulatur.	700.
		_____ opponit se. Papa.	<i>ibid.</i>
			seq.
		Mmm mm 2	Tri-

Tributi exactio ob nuptias filiarum	
Wilhelmi III. Comitis.	627.
Tripolitani Principis cum Sultano fœ-	
dus.	180.
Tuna portus.	239.
Tyadeka nobilis vidua in Frewerth.	
	210.
Tycho Brahe laudatus.	368.
Tyrius hodie Sagitta.	474.

U.

Uber & substantivum est & adje-	
ctivum.	405.
Udalricus Holsatiæ Dux occisus per-	
fide.	376.
Ulixbona.	28.
— à quo condita, & ejusdem	
descriptio.	ibid.
Ultrajectum à Normannis incensum.	438.
— casu incensum.	454.
— ibidem de Episcopo eli-	
gendo contentio.	454. & seq.
— ejusdem obsidio.	457.
— incendium aliud.	467.
Adde Trajectenses.	
Unctio extrema an Sacramentum.	328.
Universitas Frisiorum.	59.
Uppgentenses.	98.
Upstallesbome ubi.	59.
Urbani Papæ mors.	167.
Usurarii.	56.
Uthufensis Ecclesia.	190.
Utile sæpe per inutile vitiatur.	185.
Uxor an in cura & potestate mariti.	
	322.
— marito non assentiente an pos-	
sit facere testamentum.	ibid. & seq.
— & quid si uxori agendum quid	
cum marito.	324.

V.

Valkenburg Castrum à Duce	
Brabantiae capitur & excindi-	
tur.	696.
— ejus Toparcha. Vide Reinal-	
dus.	
Valentianæ feudum Flandriæ.	439.
Valentianas capit Wilhelmus Rex.	
	505.
Vectis seu Vecta Insula, vulgo Wich.	
	26.
Venationis deductio.	612.
Venti quatuor principales.	111.
Vere portus Zelandiæ.	542. 550.
Verona. Vide Vronen.	
Veronica an Diva.	33. 676.
Vestitu dominorum usi famuli, & qui	
iisdem ab officiis, quique eorum	
clientes, familiares &c.	536. & seq.
Vicaria & Altare an eadem idemque.	
	374.
Vicaria quid.	ibid.
Vicariæ dos.	277.
Vichmannus Comes Zutphanæ.	383.
Vigilia quid.	331. & seq.
Villa idem quod Urbs.	451.
Virtus nulla nisi adsit gratis.	Def.
	38.
Virtutes Cardinales.	101.
Volmensteyn Castrum à Wilhelmo	
Comite expugnatum & devastatum.	
	620. & seq.
Vornæ Domina moritur.	689.
Vorperius Thaborita Auctor ineditus.	
	543.
Hujus mentionem facit Be-	
ninga in Chronico Oost-Frisiæ.	
Tom. IV. Analect. pag. 16. nos-	
træ Edit. his verbis: Hier van fin-	
de ick ock in de West-Frie-	
sche Chronica, de von Vor-	
perius een Prior the Thabor	
und meer olde schribenten geschre-	
ven.	

- ven sinnen. Thabor est cœnobium
prope Snecam. Matthæus add. loc.
Ben. Hujus Auctoris editionem pro-
misit Vir consultissimus Matthæus
Brouërius van Nidek in Præfat.
Tom. 1. Analektorum suorum me-
dii ævi. Vide & nostra Addenda
nostri Tom. 3.
- Yorfcot Villa. 493.
Vredelant Castrum Wilhelmo Comi-
ti obligatum à Joanne de Dieft
Episcopo Trajectensi. 669.
Vronen olim utrum Pagus an Urbs.
542.
eius excidium. 543. & seq.
- W.
Waelwyn. Princeps Chunorum
ad fidem Christi conversus. 88.
Walachria an feudum Flandriæ. 439.
Walramus Abbas Auctor. 402.
Walterus Abbas Egmondensis. 448.
Warandus quis, Warandizare quid.
192.
Wasda forestum. 430.
Werum seu Wittewerum ubi Matth.
in Dedic. Tom. 3. suæ Edit.
Werumenses Præsules quinam. 99.
Westcappel. 511.
Wich Insula prope Angliam. 26.
Wilbrandus Episcopus Trajectensis.
89.
Wilhelmi I. Comitis Hollandiæ va-
ria fortuna. 481.
idem à fratris exercitu vi-
ctus. 482.
eiusdem fuga ad Ottonem
Gelriæ Comitem. 484.
bellum ejus cum Ludovico
Comite de Los. 489. & seqq.
eiusdem mors. 498.
Wilhelmus Tutor Hollandiæ. ibid.
Wilhelmus Comes Hollandiæ Ele-
ctus Imperatori. 145.
- Aquisgrani coronatur. 148.
— à Frifis cæsus. 157. 514.
— sepulchrum ejus invenitur.
526. & seqq.
— cujusmodi sepultura. 527.
— ejus corpus transfertur Me-
dioburgum. 528.
Wilhelmi Regis soror Joanni nupta
de Avennis. 506.
Wilhelmus Comes III. Joannem du-
cit Karoli filiam Regis Franciæ.
562. & seqq.
— gravi prælio à Flandris vinci-
tur. 563.
— Flandros vincit & fit Comes
Zelandiæ. 565. & seqq.
— expeditio ejus in Flandriam.
578.
— insignis ejus æstimatio. 606.
— prior in Regem Angliæ. 610.
— ejus filia nubit Ludovico
Imp. 620.
— à Ludovico Imperatore in
Italiam evocatur. 655. & seqq.
— in Italiam cogitat. 667.
— filiæ ejusdem nuptiæ cum
Rege Angliæ. 669.
— quatuor eidem filiæ. 656.
— idem apud Catwyk. 666.
— in Brabantiam se confert. ibid.
— iter ejus in Zelandiam. 675.
— in Galliam se confert. 676.
— ejusdem de Flandris victoria.
684.
— varia ejusdem itinera. 691.
— ejus in Papam animus. 706.
— favet Ultrajecti Joanni de
Lichtenberch. 697. & seqq.
— tribuens cunctis escas publi-
ce convivatur. 702.
Wilhelmus Trajectensis Episcopus
captus à Jacobo de Lichtenberch
Episcopatu ejicitur. 553.
M m m m s Wil-

830 INDEX RERUM ET VERB. MEMOR.

Wilhelmus Traiectensis Episcopus
ad Transilvanos se confert. *ibid.*
— praelio victus occiditur. *ibid.*
— & *seqq.*
Willebrordus presbyter. 426.
Witto Florentii V. Comitis filius na-
turalis. 564.
— Hollandia Flandros ejicit. 565.
Wolfardus de Borselen Joanni I. à
consiliis. 542.
— ob impotentiam confoditur. 547. & *seq.*
Wulframmi Senonum Archiepiscopi
prædicatio. 427.

X.

X Abaque portus. 229. & *seq.*
Xamea Insula. 221.
Xaona portus. 237.
Xarmeel quinam portus. *ibid.*
Xedua Insula. 240.

Y.
Y Da de Menterawalda. 198. & *seq.*
Yfelmunde Castrum munitissi-
mum. 443.

Z.

Z Ehdriucht quid. 185.
Zelanda ingentis admodum sta-
turæ. 606.
Zelandia an feudum Flandriæ. 518.
— primus ejusdem Comes an
Florentius V. *ibid.*
— quarti denarii exactione on-
ratur. 532.
Zelandiam invadit Guido Guidonis
Flandri filius. 562.
— etiam Hollandiam, *ibid.*
— ejusdem mors. 568.
Zeylæ Regis bellum cum Abyssinis.
ibid. & *seqq.*
Zeylan Regnum. 225.
Zile flumen. 494.
Zirixcea à Guidone Flandro obsessa.
565.
Zomorgete Insula. 235.

E R R A T A.

Pag. 3. Lin. 7. à fine. 1524. leg. 1524.
36. lin. 22. Augusti de sermone. leg. Augustini de sermone.
138. lin. 21. suæ successionis XI. leg. suæ successionis VI.
147. infra in notis. *ubi vide notas Matthæi nostri vero Tom. 4. leg. ubi vide no-
tas Matthæi nostri. Tom. 4.*
175. infra in margine. *Concalescunt* Cod. leg. *Concalescunt* Cod. Gron.
252. lin. 30. desen brief mit. leg. desen brief besegelt mit.
254. lin. finali. 1593. leg. 1493.
432. in margine. pag. 62. leg. pag. 26.
438. lin. 10. cix. leg. cix. xxiii.
459. lin. 31. Ottendyk. leg. Onerdyk.
480. lin. 28. Otto Dux Sueviæ oriundus. leg. Otto Dux Sueviæ ex Suevis oriundus.

Addendum.

Pag. 604. in margine. 1223. sic in editione Matthæi; sed legendum 1323.

